WURUBURƐ NOMBIA KPAAKPAA NƆƆKEBAKESEE WƆLE

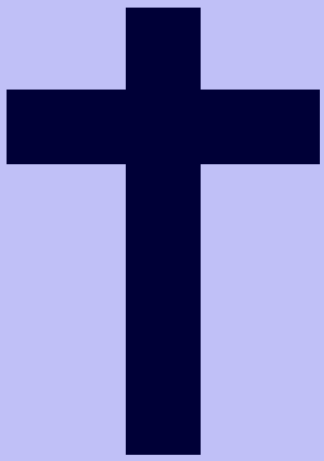

The New Testament in the Delo language of Ghana: WURUBURƐ NOMBIA KPAAKPAA NƆƆKEBAKESEE WƆLE

WURUBURƐ NOMBIA KPAAKPAA NƆƆKEBAKESEE WƆLE

The New Testament in the Delo language of Ghana: WURUBURƐ NOMBIA KPAAKPAA NƆƆKEBAKESEE WƆLE

copyright © 2006 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Delo

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 17 May 2025 from source files dated 17 May 2025
80e9f745-c10c-5e3f-94bb-9d65aa1a1b11

Contents

Mateo 1
Maake 43
Luka 69
Gyɔn 113
Kpilala 145
Romantena 185
1 Korintotena 206
2 Korintotena 224
Galatiatena 236
Efesotena 244
Filipitena 250
Kolosetena 255
1 Tesalonikatena 260
2 Tesalonikatena 264
1 Timoti 266
2 Timoti 271
Tituse 275
Filemɔn 278
Hiburutena 279
Gyemisi 295
1 Pita 300
2 Pita 306
1 Gyɔn 310
2 Gyɔn 315
3 Gyɔn 316
Gyuudi 317
Kalesewola 319

Nombia kpaakpaa ŋan Mateo be ŋmarase nɛ Mateo

Yesu duuluŋ man balaŋ
Luka 3:23-38

1 Gyoo Defidi na Aberaham be naanabii
Yesu Kristo duuluŋ man balaŋ yaa.
2 Aberaham lolana Asiki
te Asiki mɔ lola Gyekɔpo
te Gyekɔpo mɔ lola Gyuda na ɔ naabia.
3 Gyuda lolana Peresi na Sera baŋ
be naa yɛna Tama nɛ,
te Peresi mɔ lola Heserɔn,
te Heserɔn mɔ lola Ram.
4 Ram lolana Aminadabo
te Aminadabo mɔ lola Nasɔn
te Nasɔn mɔ lola Salimɔn.
5 Salimɔn na ɔ wɛɛle Rahabo lolana Boase
te Boase na ɔ wɛɛle Ruute mɔ lolana Obedi
te Obedi mɔ lolana Gyese.
6 Gyese mɔ lolana gyoo Defidi te gyoo
Defidi mɔ lolana Solomɔn. Solomɔn ɔ naa
yɛna Yuria lialo ŋon gyoo Defidi ba mo
yala nɛ.
7 Solomɔn mɔ lolana Rehoboam
te Rehoboam mɔ lolana Abigya
te Abigya mɔ lolana Asa.
8 Asa lolana Gyehosafate
te Gyehosafate mɔ lolana Gyehoram
te Gyehoram mɔ lolana Yusia.
9 Yusia lolana Gyotam
te Gyotam mɔ lolana Ahase
te Ahase mɔ lolana Hesekia.
10 Hesekia lolana Manase
te Manase mɔ lola Amɔn
te Amɔn mɔ lola Gyosia.
11 Gyosia lolana Gyekonia na ɔ naabia
debaŋ keŋ bɔɔ kyaŋ Iseraetena yoo man
mo gyu Babilɔn tɛɛle man nɛ.
12 Ba ke kyaŋ Iseraetena gyu Babilɔn tɛɛle man wɔle nɛ
te Gyekonia lola Selateli
te Selateli mɔ lola Serubabeli.
13 Serubabeli lolana Abiudi
te Abiudi mɔ lola Eliakim
te Eliakim mɔ lola Asɔ.
14 Asɔ lolana Sadoki
te Sadoki mɔ lola Akim
te Akim mɔ lola Eliudi.
15 Eliudi mɔ lolana Eliasa
te Eliasa mɔ lola Matan
te Matan mɔ lola Gyekɔpo.
16 Gyekɔpo mɔ lolana Gyosɛfo.
Te Gyosɛfo yala Mɛɛre ŋon ɔ ba lola Yesu
ŋon bɛɛ baake e nyi Kristo nɛ.
Ŋon yɛna nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be
yako see nyi waa kɔŋ nɛ.
17 Mena dɔɔ lee Aberaham dɔɔ kelii gyoo
Defidi dɔɔ yɛɛ kalola kegyakaare kufu
anaara. Te lee gyoo Defidi dɔɔ kelii debaŋ
keŋ bɔɔ kyaŋ Iseraetena gyu Babilɔn nɛ
yɛɛ kalola kegyakaare kufu anaara. Te lee
debaŋ keŋ bɔɔ kyaa Babilɔn kelii debaŋ
keŋ bɔɔ lola Kristo mɔ nɛ yɛɛ kalola
kegyakaare kufu anaara.

Yesu Kristo kalola wose man nombia
Luka 2:1-7

18 Yesu Kristo kalola wose man nombia
yaa. Gyosɛfo na Yesu ɔ naa Mɛɛre yakowɔ
see nyi baa yala dɔŋa. Mɔna Gyosɛfo
ta kpeo ta e ya, te Wurubuarɛ feliŋ yela
Mɛɛre kyaŋa fulu.
19 Na Gyosɛfo yɛɛ walaŋ ŋon ɔ gbɛɛneŋ
tenɛɛ Wurubuarɛ siaman, te ɔ bɛɛ gyae nyi
waa do Mɛɛre desɛŋ balaŋ man dɔɔ ya nɛ,
ɔ yɛɛ wa agyueŋ nyi waa yo bɛɛ e keŋ ŋolo
na ŋolo ba gyem ya.
20 Debaŋ keŋ Gyosɛfo na mo mena
agyueŋ kei nɛ, te de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
kpilale ŋolo kaa lese ɔ wose wola e dosɛɛ
man, te ɔ yako e nyiaa, "Defidi ɔ naanabii
Gyosɛfo, na yee Mɛɛre ke yala ya. Nawolo
nyi Wurubuarɛ feliŋ yele la te ɔ kyaŋa fulu
kei.
21 Waa lola bu baale na n ka do e yele
nyi Yesu. Nawolo nyi ŋon ne gyae la waa
lese ɔ balaŋ lee be nombiakumɛɛ man."
22 Kɛŋa pou kɔŋawɔ mena, na kpene
keŋ de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ be tɛɛ ɔ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya dɔɔ yako see nɛ
ke kɔŋ mena ampaŋ. Nombia ŋenaŋ yɛna
nyiaa,
23 "Alebu ŋon ɔ te doo ta na baale see ya
nɛ waa kyaŋ fulu na waa lola bu baale na
baa baake e nyi Imanuɛle." Keŋ nawolo
nyi "Wurubuarɛ kyaa de man."
24 Mena dɔɔ Gyosɛfo kefoŋ nɛ, ɔ moo
Mɛɛre yala ŋgba mena keŋ de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ kpilale ŋon be yako e nɛ.
25 Mɔna ŋon na Mɛɛre te doo ŋgba alo
na baale nɛ ya kaboena ɔ lola bu baale. Te
Gyosɛfo doo e yele nyi Yesu.

2

Siakaralatena baale kaa doo Yesu nɔɔ

1 Ba lola Yesu bo Bɛtelɛhɛm donɔɔ keŋ
ke kyaa Gyudia tɛɛle man nɛ man. Debaŋ
kenaŋ na gyoo Herode ne diina gyoori.
Be ka lola Yesu nɛ, te di weeya ala ya te
siakaralatena baale baŋ ba gyeŋ kyolobiise
wose man nombia nɛ lee weese dɛɛlee
yenaŋ kɔŋ Gyerusalɛm donɔɔ man,
2 kaa bɔɔse balaŋ nyiaa, "Aleŋ te ba
lola bu ŋon waa kaa bese Gyudatena gyoo
nɛ? Da te naa kyolobii ŋolo weese dɛɛlee

yenaŋ keŋ na wola daa nyi be ta lola e,
mena dɔɔ te de kɔŋawɔ de kaa som e.”
3 Gyoo Herode na baŋ pou be kyaa
Gyerusalɛm donɔɔ man ke nyii nombia
kɛŋa nɛ, takaa wɔ nideli.
4 Mena dɔɔ gyoo Herode baake Gyu-
datena saese kegyiise na ba mmaraa
wolala pou yilaa te ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, “Aleŋ
te baa lola nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be
yako see nyi waa kɔŋ nɛ?”
5 Keŋte be tiranɔɔ fa e nyiaa,
“Bɛtelɛhɛm donɔɔ keŋ ke kyaa Gyudia
tɛɛle man nɛ.” Nawolo nyi Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋolo yakowɔ see lee
Bɛtelɛhɛm wose man nyiaa,
6 Wurubuarɛ kpa,
“Ɛmɛɛ Bɛtelɛhɛmtena baŋ ɛ kyaa Gyudia
tɛɛle man nɛ
ɛ yɛɛ gyoorobiawɔ.
Nawolo nyi ɛ man te gyoo dinaa ŋon waa
kɛɛ me balaŋ Iseraetena dɔɔ nɛ waa
lee.”
7 Mena dɔɔ gyoo Herode moo Siakar-
alatena baŋ lee yenaŋ, te ɔ bɔɔse wɔ na
waa gyeŋ debaŋ kitii keŋ kyolobii ŋon ba
lee.
8 Be ke tiranɔɔ fa e taŋ nɛ, ɔ yako wɔ
nyiaa, “Ɛ gyu na ɛ ke kɛo bu ŋon nideli.
Akpaa ɛ naa e na ɛ bese kaa yako maŋ, na
maŋ mɔ ke gyu ka som e.” Keŋte ɔ lɔɔ wɔ
gbɛɛ te be laŋa Bɛtelɛhɛm donɔɔ man.
9 Be ke nyii gyoo ŋon nɔɔwoya taŋ nɛ,
ba korowɔ mo be gbɛɛ bee gyu. Te kyolobii
ŋon bɔɔ naa weese dɛɛlee yenaŋ nɛ, tɛɛwɔ
be siaman menɛɛ te ke ka seŋawɔ botɔɔ
keŋ bu ŋon doo nɛ adido.
10 Ba kena kyolobii ŋon mena nɛ, yɛɛ wɔ
gyoŋ nideli.
11 Be ke gyu ka gyoo dekpaŋalaŋ keŋ
man nɛ, be naa bu ŋon na ɔ naa Mɛɛre
keŋte ba buŋawɔ som bu ŋon. Be gyuusu
ba akpose te ba lese kɔba yayam, na oliifi
na adudo kyɛɛ bu ŋon.
12 Kenaŋ wɔle nɛ, Wurubuarɛ faree wɔ
dosɛɛ man nyi be na bese gyu ka mo gyoo
Herode gyaŋ bela ya, mena dɔɔ ba moo
gbɛɛ wɔle kpoo man gyu be dɛɛ.

Be ka mo Yesu yeu gyu Igyipite tɛɛle man

13 Siakaralatena baŋ ke laŋ wɔle nɛ,
de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ kpilale ŋolo kaa
lese ɔ wose wola Gyosɛfo dosɛɛ man te ɔ
yako e nyiaa, “Koro mo bu ŋon na ɔ naa
na ɛ ke yeu gyu Igyipite tɛɛle man, na ɛ
ke kyaa botɔɔ kelii debaŋ keŋ maa yako
ŋon nyi yaa koro botɔɔ. Nawolo nyi gyoo
Herode waa kɛo bu ŋon waa ko.”
14 Mena dɔɔ Gyosɛfo korowɔ nelim ke-
naŋ te ɔ moo bu ŋon na ɔ naa te be yeuwɔ
gyu Igyipite tɛɛle man,
15 te be kyaawɔ botɔɔ kaboena gyoo
Herode yeŋawɔ. Kɛŋa pou kɔŋawɔ mena
na kpene keŋ de Gbeŋgyoo be tɛɛ ɔ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre dɔɔ yako see nɛ ke kɔŋ
mena ampaŋ. Ɔ yakowɔ nyiaa, “Igyipite
tɛɛle man te ma lese me bu lee.”
16 Gyoo Herode kena nyi Siakaralatena
baŋ ta mo adao di ɔ dɔɔ, keŋ be ta bese
kɔŋ kaa mo ɔ gyaŋ bela ya nɛ ɔ gyeŋa
baŋ nideli. Keŋte ɔ kpila ɔ yoonɔɔtena
nyi baa gyu Bɛtelɛhɛm donɔɔ man, na ke
donɔɔsebia ŋan benaa na ke nɛ, na baa
koe bia baala baŋ pou be ta bee ta kela
kulutooneŋ ala ya nɛ, nawolo nyi mena
debaŋ kenaŋ man te Siakaralatena baŋ
yako e nyi be naa kyolobii ŋon.
17 Kei yele la kpene keŋ Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre Gyeremia be yako see
nɛ kɔŋawɔ ampaŋ. Ɔ yakowɔ nyiaa,
18 “De nyii yeesa na kewii na kayeyɛɛ dinaa
Rama tɛɛle man.
Rahɛle ne wii ɔ bia te ɔ te bɛɛ nyi be na
kyɔlɛɛ e ya,
nawolo nyi ɔ bia pou te munu.”

Be ka bese kɔŋ Nasarɛte donɔɔ man

19 Gyoo Herode yeŋ wɔle nɛ, Wurubuarɛ
kpilale ŋolo kaa lese ɔ wose wola Gyosɛfo
dosɛɛ man Igyipite tɛɛle man te ɔ yako e
nyiaa,
20 “Koro na n ka mo bu ŋon na ɔ naa, na
ɛ ka bese gyu Iserae tɛɛle man. Nawolo nyi
balaŋ baŋ nafɔ bɛɛ gyae bu ŋon baa ko nɛ
ta yekee.”
21 Mena dɔɔ Gyosɛfo desina ɔ wose, te
ɔ moo bu ŋon na ɔ naa te be laŋa Iserae
tɛɛle man.
22 Mɔna Gyosɛfo ke nyii nyi gyoo Herode
bu Akelɔse kyaa la ɔ kya nawɔɔ man ɔ ne
di gyoori Gyudia tɛɛle dɔɔ nɛ, ɔ yee botɔɔ
ke gyu. Te keŋ Wurubuarɛ be faree e dosɛɛ
man dɔɔ nɛ, ɔ kpasewɔ gyu Galelia tɛɛle
man.
23 Te ɔ gyuuwɔ ke kyaa donɔɔ keŋ
bɛɛ baake ke nyi Nasarɛte nɛ man.
Kei yela kpene keŋ Wurubuarɛ be tɛɛ
wa akpeŋkpeŋgyɔɔra dɔɔ yako see nɛ,
kɔŋawɔ ampaŋ. Be yakowɔ nyiaa, “Baa
baake e nyi Nasarɛte baale.”

3

Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre ŋon ke desina gbɛɛ fa Yesu ke kɔŋ

Maake 1:1-8; Luka 3:1-18; Gyɔn 1:19-28

1 Debaŋ kenaŋ man nɛ, Gyɔn Wurubuarɛ
loŋsɔɔre kɔŋawɔ ɔ ne kolosi Wurubuarɛ
nombia Gyudia depampaa dinaa keŋ man.
Ɔ yakowɔ nyiaa,
2 “Ɛ kyɛɛkee lee ɛ gbɛɛneŋ kumɛɛ man
na ɛ ke kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ, nawolo nyi
Wurubuarɛ gyoori keŋ ta benaa.”

3 Gyɔn kei yɛna ŋon Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya be yako ɔ wose
man nombia nyiaa,
“Ŋolo ne fae yeesa depampaa dinaa keŋ
man nyiaa,
ɛ desina de Gbeŋgyoo gbɛɛneŋ.
Ɛ yela ɔ gbɛɛneŋ pou ka tenee.”
4 Kurumɔɔ tɔne te ba moowɔ ŋara Gyɔn
kegba, te wonembu tɔne te ɔ moowɔ yɛɛ
abɔsɔɔ kpaŋ ɔ teŋa man. Akpataana na
teebɔɔ yɛna ɔ weenɛɛ.
5 Balaŋ lee Gyerusalɛm donɔɔ man na
Gyudia tɛɛlese man, na donɔɔse ŋan ŋe
kyaa Gyɔɔdan boo keŋ yenaase nɛ kɔŋ ɔ
gyaŋ.
6 Bɛɛ kaa tɔlɛɛ be nombiakumɛɛ ŋan pou
bɔɔ yɛɛ nɛ fa e, na ɔ te sɔ wɔ Wurubuarɛ
loŋ Gyɔɔdan boo keŋ man.
7 Gyɔn kena balaŋ burum baŋ bɔɔ lee
Farasiitena na Sadukiitena akpii ŋan man
kɔŋ ɔ gyaŋ nyi waa sɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ
nɛ ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, “Kyoa, ɛmɛɛ baŋ ɛ
dana nombiakumɛɛ ŋgba doma nɛ. Amɔte
faree na ŋon nyi yaa yeu lee Wurubuarɛ
deŋele kewɔŋ keŋ gyae ke kɔŋ balaŋ dɔɔ
nɛ man?”
8 Ɛ yɛɛ nombia kpaakpaa ŋan nawolo nyi
ɛ te kyɛɛkee lee ɛ gbɛɛneŋ kumɛɛ man kɔŋ
Wurubuarɛ gyaŋ.
9 Ɛ na yɛɛ ya agyueŋ nyi keŋ ɛ yɛɛ
Aberaham ɔ naanasewɔ dɔɔ te Wurubuarɛ
lɛɛ ŋon ya. Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa,
Wurubuarɛ waa tale yela boya adoŋ kɛŋa
ka bese naanase fa Aberaham.
10 Ɛ kɛɛ, Wurubuarɛ taŋ desina ɔ debeŋa
see waa tuŋii daase lɔ. Mena dɔɔ daŋ
kamasɛ keŋ ke bɛɛ se bia kpaakpaa ya na,
waa tuŋ ke lɔ na baa keretii ke do boalaŋ
man.
11 Keŋte Gyɔn besewɔ yako wɔ nyiaa,
maŋ dɔɔ loŋ te me dana mɛɛ sɔ ŋon
Wurubuarɛ loŋ na kawola nyi ɛ te kyɛɛkee
lee ɛ gbɛɛneŋ kumɛɛ man kɔŋ Wurubuarɛ
gyaŋ. Mɔna maŋ wɔle na ŋon ɔ kela maŋ
nɛ waa kɔŋ, keŋ maŋ tekaboe gba nyi maa
tela ɔtenate nkyokotase gba ya. Ŋon dɔɔ,
Wurubuarɛ feliŋ na boalaŋ te waa mo sɔ
ŋon Wurubuarɛ loŋ.
12 Ɔ dana ɔ pampaa ɔ nyiŋmaa man waa
mo feefu wa amɔla na waa lese amɔla bia
ŋan do ɔ kpee man, na waa kuu wura ŋan
ka do boalaŋ keŋ ke bɛɛ yem ya nɛ man.

Yesu Wurubuarɛ loŋkesɔ
Maake 1:9-11; Luka 3:21-22; Gyɔn 1:31-34

13 Gyɔn kɛɛ sɔ balaŋ Wurubuarɛ loŋ keŋ
nɛ, te Yesu leewɔ Galelia tɛɛle man kɔŋ
Gyɔɔdan boo nɔɔman nyi Gyɔn waa sɔ e
Wurubuarɛ loŋ.
14 Mɔna Gyɔn gyaewɔ waa yɛɛ na Yesu
ke kyɛɛkee wa agyueŋ. Keŋte ɔ bɔɔse
Yesu nyiaa, “Nyaŋ te kaboena nyi nya
sɔ maŋ Wurubuarɛ loŋ. Weera te nyaŋ
besewɔ kɔŋ me gyaŋ nyi maŋ maa sɔ neŋ
Wurubuarɛ loŋ?”
15 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa Gyɔn nyiaa,
“Debaŋ kei man nɛ, nyaŋ yɛɛ ke mena. De
yɛɛ nnɛ na, Wurubuarɛ kegyaebii yaa dɛɛ
yɛɛ baa.” Keŋte Gyɔn mɔ sɛɛwɔ.
16 Gyɔn ke sɔ Yesu Wurubuarɛ loŋ taŋ,
te Yesu ka mo waa lee loŋ keŋ man pɛ,
te adido torowɔ. Keŋte ɔ naa Wurubuarɛ
feliŋ ŋon moo duwuluŋ dinɔɔ tisi kaa
gyakaa ɔ dɔɔ.
17 Botɔɔ te be nyii Wurubuarɛ kolosiwɔ
lee adido yako nyiaa, “Kei yɛna me bu ŋon
mɛɛ gyae lee me konɔɔ man, te ɔ na gyoo
me sia nideli.”

4

Ɔbɔnsam kekɛɛse Yesu
Maake 1:12-13; Luka 4:1-13

1 Keŋte Wurubuarɛ feliŋ ŋon yela Yesu
gyuu depampaa dinaa daale man. Botɔɔ te
ɔbɔnsam kɛɛse e kɛɛ.
2 Yesu ke bake ɔ nɔɔ weeya sɔŋola (40)
nelim na ka weese wɔle nɛ, tanam kyaŋa
e nideli.
3 Botɔɔ te ɔbɔnsam kɔŋawɔ ɔ gyaŋ kaa
yako e nyiaa, “Akpaa nyaŋ yɛna Wu-
rubuarɛ bu ŋon na, yela boya kɛŋa ka bese
weenɛɛ.”
4 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Wu-
rubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne yako
daa nyiaa,
‘Na weenɛɛ ŋaageŋ ne faa na walaŋ nyee-
doŋ ya,
mɔna Wurubuarɛ nɔɔwoya kamasɛ
mɔ ne fa walaŋ nyeedoŋ.’ ”
5 Botɔɔ te ɔbɔnsam moo Yesu gyu
Gyerusalɛm donɔɔ man, te ɔ moo e gyu
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ nyeeman
adido adido,
6 te ɔ yako e nyiaa,
“Akpaa nyaŋ yɛna Wurubuarɛ bu ŋon na,
fuŋ n wose lee kɛbo ke lɔ tɛɛle man,
nawolo nyi Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan ne yako daa
nyiaa,
‘Nyaŋ dɔɔ Wurubuarɛ waa kpila ɔ kpilala,
na be kaa gyee neŋ nideli,
na baa kɔlee neŋ keŋ nyi n be gyae n
ka mo n nae gyɔ
na boe koraŋ gba ya.’ ”
7 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Wu-
rubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see na bese
yako daa nyiaa, ‘Na kɛɛse n Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ ŋon kɛɛ ya.’ ”
8 Botɔɔ te ɔbɔnsam besewɔ mo Yesu gyu
bula dinaa daale nyee dɔɔ, te ɔ wola e tɛɛle
kei dɔɔ gyoorobiiri na ka kyeo pou.

9 Keŋte ɔ yako Yesu nyiaa, “Akpaa n buŋ
me nawɔɔ tɛɛ som maŋ na, maa mo abɔɔ
kɛŋa pou fa neŋ.”
10 Keŋte Yesu yako e nyiaa, “Ɔbɔnsam
ta lee me siaman, nawolo nyi Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see ne yako daa
nyiaa, de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ waageŋ te
kaboena nyi dee buŋ e na dɛɛ som e.”
11 Botɔɔ te ɔbɔnsam leewɔ Yesu gyaŋ laŋ,
te Wurubuarɛ kpilala kɔŋawɔ kaa kɛɛ ɔ
dɔɔ.

Yesu kefi ɔ tom keyɛɛ asɛɛ Galelia tɛɛle man
Maake 1:14-15; Luka 4:14-15

12 Yesu ke nyii nyi ba te kyaŋ Gyɔn
Wurubuarɛ loŋsɔɔre ŋon tɔ deni nɛ, te ɔ
besewɔ gyu Galelia tɛɛle man.
13 Yesu ka lee Nasarɛte donɔɔ man nɛ,
ɔ gyuuwɔ ke kyaa Kapanum donɔɔ man.
Donɔɔ kei kyaa Galelia depaa nɔɔman, te
ka benaa na Sebulɔn na Nafitali tɛɛlese.
14 Kei yela kpene keŋ Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya be yako see lee
tɛɛle kenaŋ wose man nɛ kɔŋawɔ ampaŋ.
Yesaya yakowɔ see nyiaa,
15 “Ɛmɛɛ balaŋ baŋ ɛ kyaa Sebulɔn na
Nafitali tɛɛlese ŋan ŋe kyaa benaa
na Galelia depaa,
botɔɔ keŋ balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyu-
datenawɔ ya nɛ boe nɛ,
na Gyɔɔdan boo diŋgyiŋ nɛ, ɛ tei kɛbo.
16 Balaŋ baŋ be doo ditiŋtɛɛ man nɛ te naa
keŋmaŋee dinaa daale.
Balaŋ baŋ mɔ be kyaa botɔɔ keŋ yeŋ ne di
gyoori nɛ,
keŋmaŋee te kɔŋ fa wɔ.”
17 Lee debaŋ kenaŋ te Yesu fiasɛɛ ɔ
ne kolosi Wurubuarɛ nombia nyiaa, “Ɛ
kyɛɛkee lee ɛ gbɛɛneŋ kumɛɛ man na
ɛ ke kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ, nawolo nyi
Wurubuarɛ gyoori keŋ ta benaa.”

Yesu ke baake ɔ kaseela gyaŋgba nyibaŋ baŋ
Maake 1:16-20; Luka 5:1-11

18 Wee daale Yesu keta Galelia boo nɔɔ
nɔɔ nɛ, ɔ naa Simɔn ŋon ɔ yele daale bela
yɛna Pita nɛ, na ɔ naabu Anderiase na bɛɛ
lɔ asawu boo keŋ man, nawolo nyi be yɛɛ
kpɛɛ kyaŋarawɔ.
19 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ kaa sila
maŋ, na maa yela ɛ ke yilaa balaŋ fa maŋ.”
20 Debokenaŋ man te be tinaa ba
asawuse ŋan yela te be kaa sila Yesu.
21 Ɔ ke gyu ɔ siaman kyomii nɛ, ɔ naa
Sebedeo bia Gyemisi na ɔ naabu Gyɔn na
baŋ na be kya Sebedeo doo degbele man
bee desina ba asawuse te Yesu baake wɔ,
22 debokenaŋ man te be tinaa degbele
keŋ na be kya yela, te be sila Yesu laŋ.

Yesu ke kyɔ kaweese
Luka 6:17-19

23 Keŋte Yesu kila Galelia tɛɛle keŋ pou,
na ɔ na wola wɔ Gyudatena ɔsom denɛɛ
man. Ɔ kolosi Wurubuarɛ nombia kpaak-
paa lee Wurubuarɛ gyoori keŋ wose man,
te ɔ kyɔɔ kaweese kpookpoo balaŋ wose
man.
24 Mena dɔɔ Yesu yele leewɔ Siria
tɛɛle keŋ dɔɔ pou. Keŋte balaŋ moo
kaweesetena kpookpoo, ŋgba baŋ bɛɛ wee
keleuleuse na ɔtakasese na baŋ ba yenaase
ba yekee nɛ kɔna e, te ɔ kyɔɔ wɔ te ɔ
gberaa feliŋkumɛɛ lee baale mɔ man.
25 Mena dɔɔ balaŋ burum lee Galelia,
na Dekapolise tɛɛle man na Gyerusalɛm
donɔɔ man na Gyudia tɛɛle man, na
Gyɔɔdan diŋgyiŋ kaa sila e.

5

Yesu kawola balaŋ bula dɔɔ
Luka 6:20-23

1 Yesu kena balaŋ burum baŋ nɛ, ɔ gyeŋa
bula daale gyu ke kyaa ke dɔɔ. Keŋte ɔ
kaseela baŋ kɔŋawɔ kaa kyaa kilisi e.
2 Botɔɔ te ɔ gyuusu ɔ nɔɔ ɔ na wola wɔ
nyiaa,
3 “Ɛmɛɛ baŋ ɛ ba mo ɛ wose pou lɔ Wu-
rubuarɛ dɔɔ nɛ ɛmɛɛ na nyeebam,
nawolo nyi ɛmɛɛ te Wurubuarɛ gyoori
keŋ yɛɛ ɛ wui.
4 Ɛmɛɛ baŋ ɛ ne di walaŋsa nɛ ɛmɛɛ na
nyeebam,
nawolo nyi Wurubuarɛ waa kyɔlɛɛ
ŋon.
5 Ɛmɛɛ baŋ ɛ ne yɔkɔse ɛ wose nɛ ɛmɛɛ na
nyeebam,
nawolo nyi ɛmɛɛ te tɛɛle kei gyae kaa
bese ɛ wui.
6 Ɛmɛɛ baŋ ɛ loo gyakaa nideli nyi ɛ ke yɛɛ
kpene keŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman
nɛ ɛmɛɛ na nyeebam,
nawolo nyi Wurubuarɛ waa fa ŋon
abɔɔ ŋan ɛ ne gyae lee ɛ konɔɔ man
nɛ.
7 Ɛmɛɛ baŋ ɛ ne wii balaŋ waraŋase nɛ
ɛmɛɛ na nyeebam,
nawolo nyi Wurubuarɛ waa wii ɛmɛɛ
mɔ waraŋase.
8 Ɛmɛɛ baŋ dukum kamasɛ be doo ɛ
konɔɔse man ya nɛ
ɛmɛɛ na nyeebam, nawolo nyi ɛmɛɛ
ne gyae la ɛ kena Wurubuarɛ.
9 Ɛmɛɛ baŋ ɛ ne yele wosefɛɛreŋ ne kɔŋ
balaŋ nsana nɛ ɛmɛɛ na nyeebam,
nawolo nyi ɛmɛɛ te baa baake nyi
Wurubuarɛ bia.
10 Ɛmɛɛ baŋ bɛɛ naase ŋon diyem nyi ɛ
ne yɛɛ kpene keŋ tenɛɛ Wurubuarɛ
siaman dɔɔ nɛ, ɛmɛɛ na nyeebam,

nawolo nyi ɛmɛɛ te Wurubuarɛ gyoori
keŋ yɛɛ ɛ wui.”
11 “Ɛmɛɛ baŋ balaŋ na tee ŋon te bɛɛ
naase ŋon diyem te bɛɛ kɛrɛɛ ɛ nɔɔse
yako nombiakumɛɛ gyakaa ɛ dɔɔ, nawolo
nyi keŋ e silana maŋ dɔɔ nɛ, ɛmɛɛ na
nyeebam.
12 Ɛ yela ke yɛɛ ŋon gyoŋ nideli, nawolo
nyi kom keŋ Wurubuarɛ waa tɔ ŋon adido
nɛ ka boe. Mena keŋ bɛɛ naase ŋon
diyem nɛ, mena ke te be naase Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ bɔɔ kyaa pɛte ɛ be
kɔŋ nɛ diyem.”

Ɛmɛɛ yɛna tɛɛle kei dɔɔ yabia na ka keŋmaŋee
Maake 9:50; Luka 14:34-35

13 “Ɛ yɛɛ ŋgba yabia nɛ fa balaŋ tɛɛle kei
dɔɔ. Mɔna akpaa yabia gyoŋ keŋ da lee ke
man na, n be gyae n ke tale yela ka ke yɛɛ
gyoŋ bela ya. Dekɔŋ mena na yabia kenaŋ
be dei fa kolo na kolo ke yɛɛ bela ya. Bee
fuŋ ke bo leki, na balaŋ ke sakatee ke laŋ.”
14 “Ɛ yɛɛ ŋgba keŋmaŋee nɛ fa balaŋ
tɛɛle kei dɔɔ. Donɔɔ keŋ ke gyakaa bula
dɔɔ nɛ bɛɛ weese ya.
15 Ŋolo bɛɛ kyaŋee kanea na waa mo
kolo wuu ke dɔɔ ya, mɔna ɔ na mo ke bo
gyakaa kolo dɔɔ adido, na ke nyiŋ naa fa
balaŋ baŋ pou be kyaa dekpaŋalaŋ man
nɛ.
16 Mena mɔ te ɛ yela balaŋ kena ɛ
keŋmaŋee keŋ. Kei ne gyae la ke yela
balaŋ kena ɛ nombia kpaakpaa ŋan ɛ ne
yɛɛ nɛ, na baa nyiŋ lese ɛ kya ŋon ɔ kyaa
adido nɛ yele.”

Yesu te kɔŋ ɔ kaa wɔlɛɛ Wurubuarɛ mmaraase ŋan ya

17 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
“Ɛ na gyueŋ nyi me kɔŋae me kaa bɛɛ
Wurubuarɛ mmaraase, yaa nombia ŋan
Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra be yako see
nɛ ya. Ma te kɔŋ nyi me kaa bɛɛ ŋa
ya, mɔna me kɔŋae na maa yela nombia
ŋenaŋ pou ke kɔŋ ŋgba ba ke yako see nɛ.
18 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii
nyiaa, adido na tɛɛle kei pou nyiŋa te
wɔlɛɛ ta ya nɛ, mmaraase ŋan man
dokoloŋ, yaa keŋmarasebii dokoloŋ kooŋ
gba be gyae ka feefo lee ŋe man ya, kelii
debaŋ keŋ nombia ŋenaŋ pou gyae ke kɔŋ,
ŋgba mena keŋ bɔɔ yako see nɛ.
19 Mena dɔɔ walaŋ kamasɛ ŋon ɔ bɛɛ
nyi ɔ be di Wurubuarɛ mmaraase kɛŋa
man kamasɛ dɔɔ ya, te ɔ wola balaŋ mɔ
nyi be na di ŋe dɔɔ ya nɛ, na mena
walaŋ ŋonaŋ waa yɛɛ walaŋ kemaasabii
Wurubuarɛ gyoori keŋ man. Mɔna walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ di Wurubuarɛ mmaraase
ŋan kamasɛ dɔɔ, te ɔ wola balaŋ mɔ nyi
baa di ŋe dɔɔ nɛ, baa baake e nyi walaŋ
kegyia Wurubuarɛ gyoori keŋ man.
20 Mena dɔɔ mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii
nyiaa, akpaa ɛ gbɛɛneŋ ta tenee Wu-
rubuarɛ siaman kela Gyudatena mmaraa
wolala baŋ, na Farasiitena dikpii keŋ
balaŋ ya nɛ, ɛ be gyae ɛ ka gyoo Wu-
rubuarɛ gyoori keŋ man ya.”

Yesu kawola lee baŋ wose man

21 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyi, “Ɛ
nyii Wurubuarɛ nombia yakowɔ nyiaa,
beneŋ beneŋ keŋ na, Wurubuarɛ yako de
naanaɔ nyi, ‘Ɛ na ko walaŋ ya, te walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ ko walaŋ na, maa bu e fɔɔ.’
22 Mɔna maŋ ne yako ŋon baa nyiaa,
‘Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ gyeŋ baŋ do ɔ dɔɔ
na baa bu e fɔɔ, te walaŋ kamasɛ ŋon ɔ
tee ɔ dɔɔ nyi ɔ yɛɛ ohuhoo e na, baa mo e
gyu kegyiise siaman na be kaa di ɔ nombia.
Te walaŋ kamasɛ ŋon ɔ baake ɔ dɔɔ nyi
Diyiŋte na, ɔtenate benaa na boalaŋ man
kagyoo.’
23 Mena dɔɔ nyi akpaa nyaŋ ŋon n mo
kolo kɔŋ Wurubuarɛ kedeesa boe keŋ tɛɛ
n kaa deesi, te n tɔɔse nyi ɛmɛɛ na ŋolo
dana nombia na,
24 tina nya abɔɔ ŋan yela kedeesa boe
keŋ tɛɛ botɔɔ, na n ke gyu n dɔɔ ŋon gyaŋ
na ɛ kaa desina ya nsana, pɛna n kaa mo
nya abɔɔ ŋan deesi fa Wurubuarɛ.
25 Nyi akpaa ŋolo de samenaa neŋ na,
yɛɛ kakyeŋ na ɛ ke desina ya nsana pɛna
nombia kedi wee keŋ kelii. Na mena ya
wee kenaŋ de lii na, waa mo neŋ ka do
nombiadiiri ŋon nyiŋmaa man, na ŋon
mɔ ka mo neŋ ka do kotɔtɔɔtena nyiŋmaa
man, na baa mo neŋ ketɔ deni.
26 Ampaŋ yaa mɛɛ yako neŋ n ke nyii
nyiaa, n be gyae n ka lee deni kenaŋ man
ya, kaboena n ke tɔ kom keŋ pou baa do
neŋ nɛ taŋ.”

Yesu kawola lee yale kewɔlɛɛ wose man
Mateo 19:9; Maake 10:11-12; Luka 16:18

27 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ
nyii Wurubuarɛ nombia yakowɔ nyi alo na
baale de yala dɔŋa na, ŋolo na lee ɔ dɔɔ
wɔle ya.
28 Mɔna maŋ ne yako ŋon baa nyi walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ kɛɛ alo te ɔ gyakaa e loo na,
ɔtenate te yɛɛ dukum Wurubuarɛ siaman.
Nawolo nyi Wurubuarɛ siaman na ɔ gyae
e baa.
29 Akpaa n dunoluŋ sibii ne yele la te n
ne yɛɛ dukum na kulu ke leki. Dei nyi nya
lee kadeŋ na n ke kyaa Wurubuarɛ gyaŋ
kela nyi baa mo n dibiliŋ pou ka do boalaŋ
man.
30 Te akpaa nyi n dunoluŋ baam ne yele
la te n ne yɛɛ dukum na kara ke leki. Dei
nyi nya lee kadeŋ na n ke kyaa Wurubuarɛ
gyaŋ kela nyi baa mo n dibiliŋ pou ka do
boalaŋ man.”

31 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa
"Ɛ nyii Wurubuarɛ nombia yakowɔ nyiaa,
'Walaŋ kamasɛ ŋon waa bɛɛ ɔ wɛɛle na,
kaboena nyi waa fa e tɔne na kawola nyi
ɔ te bɛɛ e.'
32 Mɔna maŋ ne yako ŋon baa nyi akpaa
alo te gyae baala ya te ɔ baale de bɛɛ
e na, ɔ te yeli alo ŋon te wɔlɛɛ yale
mmaraase Wurubuarɛ siaman. Te nyaŋ
ŋon mɔ n yala alo ŋon ɔ baale be bɛɛ e na,
Wurubuarɛ siaman na n gyae ŋolo wɛɛle
baa."

Yesu kawola lee ntamse kekaŋ wose man

33 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, "Ɛ
nyiiwɔ Wurubuarɛ nombia besewɔ yako
gyaŋgba keŋ nyiaa, walaŋ kamasɛ ŋon ɔ
kaŋ ntam fa de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ na,
waa yɛɛ kakyeŋ na waa di ke dɔɔ.
34 Mɔna maŋ ne yako ŋon baa nyiaa, ɛ na
kaŋ ntam korakora gba ya. Ɛ na kaŋ adido
ntam ya, nawolo nyi botɔɔ te Wurubuarɛ
kyaa ɔ ne di gyoori balaŋ pou dɔɔ.
35 Ɛ na kaŋ tɛɛle mɔ ntam ya, nawolo
nyi botɔɔ yɛna Wurubuarɛ nae dɛɛ see.
Ɛ na kaŋ Gyerusalɛm donɔɔ mɔ ntam
ya, nawolo nyi keŋ yɛna gyoo dinaa ŋon
donɔɔ.
36 Ɛ na kaŋ ɛ nyee ntam ya, nawolo nyi
ŋolo be gyae waa tale yela ɔ nyeenyɔɔse
dokoloŋ ke biri yaa ka wolose ya.
37 Nombii keŋ kaboena nyi nya sɛɛ 'Ayi'
na sɛɛ nyi 'Ayi' te keŋ kaboena nyi nya bɛɛ
nyi 'Koa' na, bɛɛ nyi 'Koa.' Nombii da lee
kɛŋa wɔle na, lee walaŋkum ŋon gyaŋ."

Na mo dukum tɔ dukum kom ya
Luka 6:29-30

38 Keŋte Yesu besewɔ yako nyiaa, "Ɛ nyii
Wurubuarɛ nombia yakowɔ nyiaa, akpaa
n dɔɔ de yɛlɛɛ n sibii na nyaŋ mɔ yɛlɛɛ ɔ
wui tɔ kom. Te akpaa n dɔɔ de kulu n keli
na, nyaŋ mɔ kulu ɔ wui tɔ kom.
39 Mɔna maŋ ne yako ŋon baa nyiaa,
akpaa ŋolo de yɛɛ neŋ nombiikum na,
nyaŋ na mo nombiikum tɔ e kom ya. Te
akpaa ŋolo da ŋmera neŋ n dunoluŋ lakaa
man na, besena n demena mɔ wui kpu e.
40 Nyi ŋolo de samenaa neŋ nyi waa lɛo
n kegba wurikyim na, kpee n kegba atetate
keŋ mɔ kpu e.
41 Akpaa ŋolo da ŋere neŋ nyi ɛmɛɛ na
e ke ta nawɔɔtɔɔse kufu na, sɛɛ na ɛmɛɛ
na e ke ta nawɔɔtɔɔse sao.
42 Akpaa ŋolo da sola neŋ kolo na fa e,
te akpaa ŋolo de kɔŋ ɔ kaa paa n kolo na,
na bɛɛ ya."

Yesu kpa dɛɛ gyae balaŋ baŋ bɛɛ kɔla daa
Luka 6:27-28, 32-36; 1 Korintotena 13

43 Keŋte Yesu besewɔ yako nyiaa, "Ɛ nyii
Wurubuarɛ nombia yakowɔ nyiaa, gyae n
dɔɔ na n ke kɔla ŋon ɔ ne kɔla neŋ nɛ.
44 Mɔna maŋ ne yako ŋon baa nyiaa, ɛ
gyae balaŋ baŋ bɛɛ kɔla ŋon nɛ, na ɛ ke
fane fa baŋ bɛɛ naase ŋon diyem nɛ,
45 na kawola nyi ɛ yɛɛ ɛ kya ŋon ɔ kyaa
adido nɛ bia gbagbawɔ. Nawolo nyi ɔ
ne yele weese ne gyɔɔ fa balaŋ kumɛɛ
na balaŋ kpaakpaa pou, te ɔ ne yele ɔga
ne ŋɛɛ fa balaŋ baŋ be gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ
siaman, na baŋ be gbɛɛneŋ ba tenɛɛ ɔ
siaman ya nɛ pou.
46 Nyi akpaa ɛ ne gyae balaŋ baŋ bɛɛ
gyae ŋon nɛ baageŋ bo na, ɛ na gyueŋ nyi
ɛ ke nyiŋ kolo kpaakpaa lee Wurubuarɛ
gyaŋ ya, nawolo nyi nombiakumɛɛyɛɛra
mɔ koraŋ ne gyae baŋ bɛɛ gyae wɔ nɛ.
47 Te akpaa ɛ do ɛ gyoona baageŋ nɔɔ na,
woŋ te ɛ ne yɛɛ kela balaŋ akaŋ baŋ? Na
mena te balaŋ baŋ bɔɔ gyeŋ Wurubuarɛ
ya nɛ mɔ ne yɛɛ yee?
48 Mena dɔɔ ɛ yɛɛ balaŋ kpaakpaa keŋ
nombiikum kamasɛ na doo ɛ man ya kelii
ɔto, ŋgba ɛ kya ŋon ɔ kyaa adido nɛ."

6

Yesu kawola lee deeli keyɛɛ wose man

1 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa "Ɛ
kɛɛ nideli nyi ɛ be yɛɛ deeli balaŋ man, na
baa nyiŋ naa ŋon ya. Akpaa ɛ yɛɛ mena
na, ɛ be gyae ɛ ke nyiŋ kom ketɔ kamasɛ
lee ɛ kya ŋon ɔ kyaa adido nɛ gyaŋ ya.
2 Mena dɔɔ akpaa ɛ yɛɛ deeli fa diyemte
ŋolo na, ɛ na mo ke gyɔ dekpeŋkpeŋ ŋgba
mena keŋ balaŋ baŋ bɛɛ beo ba wose nɛ ne
yɛɛ Gyudatena ɔsom denɛɛ na abɔnterese
man, na balaŋ kenyiŋ kɛlɛɛ wɔ nɛ ya.
Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, be taŋ
nyiŋ ba kom ketɔ pou.
3 Mɔna akpaa n yɛɛ deeli fa diyemte ŋolo
na, na yele n dɔɔ kpaakpaa gba koraŋ ke
nyii ya.
4 Yela kedoo walaŋ ŋon n be yɛɛ deeli
keŋ fa e nɛ, ɛmɛɛ na e ɛ bala nsana. Dekɔŋ
mena na, n kya Wurubuarɛ ŋon ɔ ne naa
kpene keŋ n be yɛɛ weese nɛ, waa tɔ neŋ
kom."

Yesu kawola lee kefane wose man
Luka 11:2-4

5 Keŋte Yesu yako wɔ nyi, "Akpaa ɛ ne
fane nɛ, ɛ na yɛɛ ŋgba mena keŋ balaŋ baŋ
bɛɛ beo ba wose ne yɛɛ nɛ ya. Nawolo nyi
bɛɛ gyae Gyudatena ɔsom denɛɛ man, na
abɔnterese man keta seŋee fane na balaŋ
kenyiŋ naa wɔ. Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon
nyi be taŋ tɔ wɔ ba kom pou.
6 Mɔna akpaa ɛ ne gyae ɛ ke fane na, ɛ
gyu ɛ denɛɛ man na ɛ ketɔ disim na ɛ ke
fane fa ɛ kya ŋon ɛ bɛɛ naa e na ɛ sia fonɛɛ
ya nɛ. Akpaa ɛ yɛɛ mena na, ɛ kya ŋon ɔ

ne naa kpene keŋ ɛ be yɛɛ weese nɛ, waa
tɔ ŋon kom.
7 Akpaa ɛ ne fane na, ɛ na kolosi
nɔɔwoya burum ŋan ŋɔɔ taŋ tɔnɔɔ, ŋgba
mena keŋ balaŋ baŋ bɔɔ gyeŋ Wurubuarɛ
ya ne yɛɛ nɛ ya. Baŋ gyeŋ nyi akpaa be
kolosi nɔɔwoya burum na, te Wurubuarɛ
waa nyii wɔ.
8 Mena dɔɔ ɛ na yɛɛ ŋgba be kɛɛ yɛɛ nɛ
ya, nawolo nyi ɛ kya Wurubuarɛ wulaa ɔ
gyeŋ kpene keŋ ne hia ŋon koraŋ gba pɛte
ɛ ne bɔɔse e."
9 "Ɛ ne gyae ɛ ke fane na, ɛ yako nyiaa,
'De kya ŋon n kyaa adido,
dɛɛ fane nyi balaŋ pou baa lese n yele.
10 Lese n gyoori debɔɔ,
yela baa yɛɛ n kegyaebii tɛɛle dɔɔ,
ŋgba mena keŋ bɛɛ yɛɛ adido nɛ.
11 Fa daa gyɛŋ wee kei weenɛɛ.
12 Mo de nombiakumɛɛ kyɛɛ daa,
ŋgba mena keŋ daa mɔ na mo kyɛɛ
balaŋ
baŋ bɛɛ yɛɛ nombiakumɛɛ tia daa nɛ.
13 Na yele dɛɛ yala kekɛɛsekɛɛ man ya.
Mɔna lese daa lee walaŋkum ŋon
nyiŋmaa man.' "
14 Nawolo nyi akpaa ɛ mo balaŋ nombi-
akumɛɛ kyɛɛ wɔ na, ɛ kya ŋon ɔ kyaa
adido nɛ mɔ waa mo ɛmɛɛ mɔ ɛ nombi-
akumɛɛ kyɛɛ ŋon.
15 Mɔna akpaa ɛ ta mo balaŋ nombi-
akumɛɛ kyɛɛ wɔ ya na, ɛ kya ŋon ɔ kyaa
adido nɛ mɔ be gyae waa mo ɛmɛɛ mɔ wui
nombiakumɛɛ kyɛɛ ŋon ya.

Yesu kawola lee nɔɔkebake wose man

16 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyi, "Ak-
paa ɛ ne bake ɛ nɔɔ nɛ, ɛ na nyaŋe ɛ sia
ŋgba mena keŋ balaŋ baŋ bɛɛ beo ba wose
nɛ ne yɛɛ nɛ ya. Bɛɛ nyaŋe be sia na balaŋ
ke nyiŋ naa nyi bɛɛ bake be nɔɔ. Ampaŋ
yaa mɛɛ yako ŋon nyi be taŋ nyiŋ ba kom
ketɔ.
17 Mɔna akpaa n bake n nɔɔ nɛ, faafo n
sia na n ke tiu nuŋ na n ke fulaa n nyee.
18 N yɛɛ mena na balaŋ ba gyem nyi n
ne bake n nɔɔ ya. Mɔna n kya ŋon n bɛɛ
naa e na n sia fonɛɛ ya, te ɔ ne naa kpene
kamasɛ keŋ n ne yɛɛ weese nɛ waa tɔ neŋ
kom."

Ɛ mo ɛ sia gyakaa abɔɔ ŋan ŋe kyaa Wurubuarɛ man nɛ dɔɔ
Luka 12:33-34

19 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, "Ɛ
na gyae abɔɔ see tɛɛle kei dɔɔ fa ɛ wose
ya. Nawolo nyi tɛɛle kei dɔɔ na, paapaase
na kandorɔse gyae ke tale wɔlɛɛ ŋa, yaa
ŋmɛɛlatena mɔ baa tale kaa ŋmɛɛle ŋa.
20 Mɔna ɛ gyae abɔɔ see ɛ wose Wu-
rubuarɛ man, botɔɔ keŋ paapaase na kan-
dorɔse be wɔlɛɛ ŋa ya, te ŋmɛɛlatena mɔ
be gyae baa tale gyu ke ŋmɛɛle ŋa ya nɛ.
21 Nawolo nyi botɔɔ keŋ nya abɔɔ kpaak-
paa doo nɛ, botɔɔ mɔ te n loo gyakaa."

Sia yɛna n wose keŋ keŋmaŋee
Luka 11:34-36

22 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
"Sia yɛɛ ŋgba kanea nɛ fa deniwalaŋ wose.
N sia dei na n wose pou doo keŋmaŋee
man.
23 Mɔna n sia de wɔlɛɛ na, n wose pou
doo ditiŋtɛɛ tuum man. Nyi akpaa kanea
keŋ doo n man nɛ da gyoo ditiŋtɛɛ na,
kenaŋ na ditiŋtɛɛ dinaa ta gyoo neŋ."

Ɛ na mo ɛ konɔɔ pou gyakaa ɛ wose man abɔɔ dɔɔ ya
Luka 12:22-31; 16:13

24 "Walaŋ be kyaa keŋ waa tale som
gbeŋgyoona bala ya. Dekɔŋ mena na, waa
kɔla ŋolo na waa gyae ŋolo nombia, yaa
waa som ŋolo nideli kela ŋolo. Ɛ be gyae
ɛ ke tale som Wurubuarɛ na kɔba bom ya.
25 Mena dɔɔ te mɛɛ yako ŋon nyiaa, ɛ na
yeyɛɛ na ɛ kekyaa man kedi na kenyɔɔ, na
abɔɔ ŋan ɛ ka do ya. Nyeedoŋ ne hia kela
weenɛɛ, te deniwalaŋ wose mɔ ne hia kela
abɔɔ ŋan waa do.
26 Ɛ kɛɛ gyebuse, bɔɔ ne duu abɔɔ ya
te bɔɔ ne kɔɔ ya te bɔɔ dana kpeese yaa
denɛɛ ŋan man baa see weenɛɛ ya. Mɔna ɛ
kya ŋon ɔ kyaa adido nɛ ne fa wɔ weenɛɛ.
Kaboena ya gyeŋ nyi, ɛ wose ne hia kela
gyebuse.
27 Ɛ man woŋti te lee ɔ kayeyɛɛ man nɛ,
waa tale mo debaŋ dokoloŋ kooŋ pɛ kpu
na ɔ weeya ŋan Wurubuarɛ be fa e nɛ?
28 Woŋ dɔɔ te ɛ na yeyɛɛ na abɔɔ ŋan
ɛ ka do. Ɛ kɛɛ mena keŋ kyeŋkyeŋkɔɔse
na bee, ŋe bɛɛ yɛɛ tom ya te ŋe bɛɛ loo
kanyaŋse mɔ ya.
29 Mɔna mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa,
Gyoo Solomɔn gba na ɔ wosekenyiŋ koraŋ
nɛ, ɔ te nyiŋ kyeŋkyeŋkɔɔse kɛŋa man
dokoloŋ kyeo ya.
30 Weera dɔɔ te ɛ bɛɛ lɛɛ Wurubuarɛ di
nideli ya. Nyi akpaa mena te Wurubuarɛ
ne mia ŋalese ŋan ɛ kena ŋa gyɛŋ kyoo
na be ta too ŋa na, kenaŋ na ɛ tɔɔse
nyi Wurubuarɛ waa mia ŋon kela ŋalese
ŋenaŋ.
31 Mena dɔɔ ɛ na yeyɛɛ na kpene keŋ ɛ
ke di, yaa kpene keŋ ɛ ke nyɔɔ yaa kpene
keŋ ɛ ka do nɛ dɔɔ ya.
32 Nawolo nyi mena abɔɔ kɛŋa te tɛɛle
kei dɔɔ balaŋ baŋ bɔɔ gyeŋ Wurubuarɛ
ya nɛ sia ne yɛɛ ŋe dɔɔ, mɔna ɛ kya
Wurubuarɛ gyeŋ nyi mena abɔɔ kɛŋa ne
hia ɛmɛɛ mɔ.
33 Mena dɔɔ ɛ taŋgbɛɛ mo ɛ loo
pou gyakaa Wurubuarɛ gyoori keŋ na ɔ
gbɛɛneŋ ŋan tenɛɛ nɛ dɔɔ. Nyi akpaa ɛ yɛɛ
mena na, Wurubuarɛ waa mo abɔɔ akaŋ
ŋan pou kpu ŋon.

34 Mena dɔɔ ɛ na yeyɛɛ na kyoo wui
nombia ya, te ɛ na mo gyɛŋ wui nombia
kpu kyoo wui man ya. Nawolo nyi wee
kamasɛ na ke wui nombia.”

7

Ɛ na mo ɛ wose yɛɛ nombiadiira ya
Luka 6:37-38, 41-42

1 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ
na yɛɛ ɛ wose balaŋ nombiadiira na ɛ ke
bu wɔ fɔɔ ya, na Wurubuarɛ mɔ be di ɛ
nombia na waa bu ŋon fɔɔ ya.
2 Nawolo nyi gbɛɛ keŋ man ɛ ka mo di ɛ
tebia nombia na, mena mɔ te Wurubuarɛ
waa mo di ɛ nombia. Nombii keŋ ɛ ka mo
yɛɛ ɛ tebia nɛ, keŋ ke te Wurubuarɛ mɔ
waa mo yɛɛ ŋon.
3 Weera dɔɔ te n ne naa woŋsilibii keŋ
doo n dɔɔ sibii man, te n be famenɛ na
daakpee keŋ doo nyaŋ gbagba n sibii man
ya?
4 Sena te n ke tale yako n dɔɔ nyi,
‘Me dɔɔ yela maa lese woŋsilibii lee n
sibii man, keŋ nyaŋ gbagba be famenɛ na
daakpee keŋ doo n sibii man ya?’
5 Nyaŋ walaŋ ŋon n na beo n wose,
kaboena nyi nya taŋgbɛɛ lese daakpee keŋ
doo n sibii man nɛ, pɛna n kena nideli na n
ka lese woŋsilibii keŋ doo n dɔɔ sibii man
nɛ.
6 Ɛ na mo kpene keŋ ke yɛɛ kolo kpaak-
paa ke Wurubuarɛ siaman nɛ fa babaase
ya, na mena ya na baa besena bo kɔŋ ɛ dɔɔ
na baa doŋee ŋon. Ɛ na mo ɛ kegyaŋase
kpaakpaa nyiŋan mɔ fuŋ lɔ kekuiriise ya,
na mena ya na baa sakatee ŋa bo.”

Ɛ sola Wurubuarɛ kolo na waa fa ŋon
Luka 11:9-13

7 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ
sola Wurubuarɛ kolo na ɛ nyiŋmaa gyae
ke kaŋ ke. Ɛ kɛo kolo lee ɔ gyaŋ na ɛ ke
nyiŋ ke, te ɛ gyɔ e disim na waa toro fa
ŋon.
8 Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ bɔɔse
e kolo na ɔ nyiŋmaa ne kaŋ ke. Ŋon ɔ gyae
kolo lee ɔ gyaŋ na ɔ ne nyiŋ ke, te ŋon mɔ
ɔ gyɔ e disim na waa toro fa e.
9 Ɛ man woŋti kyaa la keŋ nyi ɔ bu da
sola e weenɛɛ na waa mo boe fa e?
10 Yaa ɛ man woŋti kyaa la keŋ nyi ɔ bu
da sola e kpebii na waa mo dom fa e?
11 Akpaa ɛmɛɛ baŋ ɛ yɛɛ nombi-
akumɛɛyɛɛrawɔ koraŋ gyeŋ abɔɔ kpaak-
paa ka mo fa ɛ bia na, de yaa sena te ɛ kya
ŋon ɔ kyaa adido nɛ be gyae waa mo abɔɔ
kpaakpaa ŋan kela kɛŋa nɛ fa baŋ bɛɛ sola
e nɛ ya.
12 Wurubuarɛ mmaraase na Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra nombia ŋan pou bɔɔ
wolo nɛ ŋa nyee yɛna nyi, kpene keŋ n ne
gyae nyi balaŋ baa yɛɛ fa neŋ na, keŋ te
kaboena nyi nyaŋ mɔ nya yɛɛ fa wɔ.”

Denanɔɔ bɔbɔɔkyee keŋ
Luka 13:24

13 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ
yɛɛ kakyeŋ na ɛ ka mo denanɔɔ bɔbɔɔkyee
keŋ man gyoo Wurubuarɛ man. Nawolo
nyi denanɔɔ keŋ ka keerɛɛ te ke gbɛɛnaa
fɛlɛɛ te ke dɔɔ keta be taŋ baŋ ya nɛ, na
mo balaŋ bo gyu kayeyɛɛ keŋ be taŋ ɔto
ya nɛ man. Mɔna ke man te balaŋ burum
dɔŋɛɛ.
14 Te denanɔɔ bɔbɔɔkyee keŋ ke gbɛɛnaa
yɛɛ peperee te ke dɔɔ keta dana baŋ nɛ, na
moona balaŋ gyu nyeedoŋ keŋ be taŋ ɔto
ya nɛ man. Mɔna balaŋ baŋ bɛɛ naa ke te
bɛɛ moo ke man gyoo nɛ, be ta boo ya.”

Daŋ kamasɛ na ke bii keŋ kɛɛ see
Luka 6:43-44

15 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
“Ɛ kɛɛ ɛ wose man nideli lee akɛrɛɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ wose man. Akpaa
be kɔŋ ɛ gyaŋ na, bɛɛ yɔkɔse ba wose ŋgba
namense nɛ mɔna be konɔɔse man na be
yɛɛ ŋgba gbougbouse nɛ.
16 Be nombia ŋan bɛɛ yɛɛ nɛ te ɛ ka mo
gyeŋ wɔ. Ŋolo bɛɛ kɔ mango bia lee akutu
daŋ man ya, mena mɔ te bɔɔ ne kɔ apaŋ
lee abotoo woŋse man ya.
17 Mena mɔ te daŋ kpaakpaate kamasɛ
na se bia kpaakpaa, te daŋ kum mɔ na see
bia kumɛɛ.
18 Daŋ kpaakpaate be gyae ke tale see bia
kumɛɛ ya, te daŋ kum mɔ be gyae ke tale
see bia kpaakpaa ya.
19 Daŋ kamasɛ keŋ bɛɛ se bia kpaakpaa
ya nɛ, bɛɛ kara ke na be ta mo do boalaŋ.
20 Mena dɔɔ nombia ŋan balaŋ benaŋ ne
yɛɛ nɛ, te ɛ ka mo gyeŋ wɔ.”

Walaŋ ŋon waa gyoo Wurubuarɛ gy-
oori keŋ man

21 “Na walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne baake
maŋ nyi ‘Me Gbeŋgyoo, me Gbeŋgyoo’ nɛ,
ne gyae la waa gyoo Wurubuarɛ gyoori
keŋ man ya. Mɔna walaŋ ŋon ɔ ne yɛɛ
kpene keŋ me kya ŋon ɔ kyaa adido ne
gyae nɛ, ŋon waageŋ ne gyae la waa gyoo
Wurubuarɛ gyoori keŋ man.
22 Nombia kedi wee dinaa keŋ man nɛ,
balaŋ burum baa kaa yako nyiaa, ‘De
Gbeŋgyoo, na n yele man te de kolosi
Wurubuarɛ nombia yee? Yaa na n yele te
da moowɔ gegi feliŋkumɛɛ lee balaŋ man
yee? Na n yele te da moowɔ yɛɛ gyakoloŋ
nombia na nombia dinaana yee?’
23 Botɔɔ te maa toro yako wɔ nyiaa, ‘Mɔɔ
gyeŋ ŋon ya, ɛ lee me siaman. Ɛmɛɛ
nombiakumɛɛyɛɛra!’ ”

Denɛɛ maara bala
Luka 6:47-49

24 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
"Mena dɔɔ walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne nyii
me nɔɔwoya kɛŋa te ɔ ne di ŋe dɔɔ nɛ, ɔ
yɛɛ ŋgba siakaralate ŋon ɔ be baŋ ɔ deni
gyakaa boe dɔɔ nɛ.
25 Ɔga ŋɛɛwɔ te booneŋ wuuwɔ te feliŋ
dinaa gyɔɔ deni keŋ, mɔna ka te yale ya.
Nawolo nyi ɔ see ka mokɔɔ gyakaa boe
dɔɔ.
26 Mɔna walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne nyii me
nɔɔwoya kɛŋa te ɔ bee di ŋe dɔɔ ya nɛ,
ɔ yɛɛ ŋgba diyiŋte ŋon ɔ be ma ɔ deni
gyakaa aŋasa dɔɔ nɛ.
27 Ɔga ŋɛɛwɔ te booneŋ wuuwɔ te feliŋ
dinaa gyɔɔ deni keŋ te ka leewɔ yala
worom tekerii pou."
28 Yesu ke yako nombia kɛŋa taŋ nɛ, ɔ
kawola keŋ doo balaŋ dikpii keŋ nɔɔ.
29 Nawolo nyi ɔ wolawɔ ŋgba walaŋ ŋon
ɔ dana doŋ nombia ŋan dɔɔ nɛ, be yɛɛ
ŋgba mena keŋ ba mmaraa wolala baŋ na
wolo nɛ ya.

8

Yesu kekyɔ akuŋtuŋte ŋolo kawee
Maake 1:40-45; Luka 5:12-16

1 Yesu ke tisi lee bula keŋ dɔɔ kɔŋ nɛ,
balaŋ burum kaa sila e.
2 Keŋte akuŋtuŋte ŋolo kaa buŋawɔ ɔ
nawɔɔ tɛɛ waase e nyiaa, "Me Gbeŋgyoo,
akpaa n ne gyae na nyaŋ ke tale kyɔ maŋ
me kawee."
3 Botɔɔ te Yesu tenee ɔ nyiŋmaa tina e
te ɔ yako e nyiaa, "Mɛɛ gyae, n kawee dɛɛ
taŋ." Debokenaŋ man te balee ŋon kawee
taŋawɔ.
4 Keŋte Yesu tɔɔ e kiiŋ nyi, "Na yele
walaŋ na walaŋ ke nyii ya, mɔna mo n
wose gyu kawola Wurubuarɛ sae ŋon, na
n ke deesi fa Wurubuarɛ ŋgba mena keŋ
Mosesi ba wola ŋon nɛ, na ke di adansɛɛ
fa walaŋ kamasɛ nyi n kawee te taŋ."

Yesu kekyɔ Romantena yoonɔɔte kegyia ŋolo tobaale kawee
Luka 7:1-10

5 Yesu ke gyu ka gyoo Kapanum donɔɔ
man nɛ, Romantena yoonɔɔtena kegyia
ŋolo kɔŋawɔ kaa waase nyiaa,
6 "Me Gbeŋgyoo lɛɛ maŋ, nawolo nyi me
tobaale te tekerii ɔ doo deni man ɔ ne naa
diyem nideli."
7 Keŋte Yesu yako e nyiaa, "Maa kɔŋ na
me kaa kyɔ e ɔ kawee."
8 Botɔɔ te yoonɔɔtena kegyia ŋon yako e
nyiaa, "Me gbeŋgyoo, na haa n wose ya.
Nawolo nyi ma tekaboe nyi nya kɔŋ me
dɛɛ ya. Mena dɔɔ nyaŋ betaa gyuusu n
nɔɔ faree kawee keŋ, me tobaale ŋon waa
koro.
9 Nawolo nyi maŋ gbagba mɔ yɛɛ walaŋ
ŋon me doo baale tɛɛ, te yoonɔɔtena mɔ
doo me tɛɛ. Me yako ŋolo nyi waa gyu
yenaŋ daale na ɔ ne gyu, te me yako ŋolo
nyi waa kɔŋ na ɔ ne kɔŋ. Kpene kamasɛ
keŋ me yako be man ŋolo nyi waa yɛɛ na,
keŋ te ɔ ne yɛɛ."
10 Yesu ke nyii nɔɔwoya kɛŋa nɛ, doo ɔ
nɔɔ te ɔ yako balaŋ dikpii keŋ be silana e
nɛ nyiaa, "Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa,
Iserae tɛɛle kei dɔɔ pou nɛ ma te naa ta
walaŋ ŋon ɔ ne lɛɛ Wurubuarɛ di ŋgba
balee kei nɛ ya."
11 Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, balaŋ
burum baa lee weese dɛɛlee na weese
dɛɛyalae kɔŋ, na baŋ na Aberaham na
Asiki na Gyekɔpo kaa kyaa Wurubuarɛ
gyoori keŋ man na baa di bom.
12 Te ɛmɛɛ Gyudatena baŋ nafɔ kaboena
nyi yaa kyaa Wurubuarɛ gyoori keŋ man
nɛ, baa lese ŋon debɔɔ ka see ditiŋtɛɛ keŋ
man. Botɔɔ te ɛ ke kyaŋ ɛ nyeeya wii
nideli.
13 Keŋte Yesu yako yoonɔɔtena kegyia
ŋon nyiaa "Ta gyu dɛɛ, mena keŋ n be lɛɛ
maŋ di nɛ dɔɔ gyae ke kɔŋ mena fa neŋ."
Debokenaŋ man te ɔ tobaale ŋon kawee
taŋawɔ.

Yesu kekyɔ balaŋ burum kaweese
Maake 1:29-34; Luka 4:38-41

14 Kenaŋ wɔle te Yesu korowɔ gyu Pita
dɛɛ. Ɔ ke gyu nɛ, na Pita wa awu doo ɔ na
wee kpaŋalaŋ.
15 Keŋte Yesu kyaŋa e ɔ nyiŋmaa man te
kpaŋalaŋ keŋ taŋawɔ. Keŋte ɔ korowɔ kɛɛ
be dɔɔ.
16 Kelii balinɔɔ nɛ, ba moo balaŋ baŋ
feliŋkumɛɛ doo be man nɛ kɔŋ Yesu gyaŋ.
Ɔ moo nombii dokoloŋ kooŋ bo gegi fe-
liŋkumɛɛ ŋan pou, te ɔ kyɔɔ kaweesetena
baŋ mɔ pou.
17 Ɔ ke yɛɛ kei yela nombia ŋan Wu-
rubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya be
yako see nɛ kɔŋawɔ ampaŋ. Yesaya
yakowɔ nyiaa,
"Ŋon lɛɛ na de kaweese pou, te ɔ moo de
kaale mɔ seele."

Balaŋ baŋ be kaboena nyi baa sila Yesu
Luka 9:57-62

18 Yesu kena nyi balaŋ burum te kilisi e
nɛ, ɔ yako ɔ kaseela baŋ nyi baa toŋ gyu
boo keŋ diŋgyiŋ.
19 Keŋte Wurubuarɛ mmaraa wolale
ŋolo kɔŋawɔ ɔ gyaŋ kaa yako e nyiaa, "De
Gbeŋgyoo, yenaŋ kamasɛ keŋ n ke gyu na,
maa sila neŋ gyu."
20 Keŋte Yesu yako e nyiaa, "Nyanyase
dana bɔɔneŋ te gyebuse mɔ dana asaase,
mɔna Deniwalaŋ Bu ŋon be taŋ botɔɔ keŋ
waa mo ɔ nyee teeli ya."
21 Botɔɔ te Yesu silala baŋ man ŋolo mɔ
yako e nyiaa, "Me gbeŋgyoo, yela maa

taŋgbɛɛ gyu kewuu me kya pɛna me kaa
sila neŋ.”
22 Keŋte Yesu yako e nyiaa, “Sila maŋ, na
n ke yela woya kewuu ba woya.”

Yesu keyɔkɔse feliŋ ɛpo dɔɔ
Maake 4:35-41; Luka 8:22-25

23 Botɔɔ te Yesu gyoowɔ degbele man, te
ɔ kaseela baŋ mɔ gyoowɔ kpu na e.
24 Karatetee dokoloŋ te feliŋ dinaa daale
korowɔ ne gyɔɔ loŋ keŋ dɔɔ, te gyɔɔ loŋ do
degbele keŋ man. Debaŋ kenaŋ na Yesu te
doo dosoroŋ.
25 Mena dɔɔ Yesu kaseela baŋ gyuuwɔ ke
gyuusu e yako e nyiaa, “De Gbeŋgyoo lɛɛ
daa, dɛɛ gyae dɛɛ munu.”
26 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛmɛɛ dɔɔ
ɛ kelɛɛdi ta boo ya. Weera dɔɔ te ɛ dana
gyakoloŋ mena?” Botɔɔ te ɔ korowɔ te ɔ
fae feliŋ keŋ na loŋ keŋ te ŋe yɛɛwɔ yididi.
27 Balaŋ baŋ wose yeŋa wɔ te be bɔɔse
dɔŋa nyiaa, “Walaŋ woŋti yɛna kei, te feliŋ
na loŋ koraŋ ne nyii e nɛ?”

Yesu kekyɔ balaŋ baŋ feliŋkumɛɛ doo be man nɛ
Maake 5:1-20; Luka 8:26-39

28 Yesu ka toŋ gyu boo keŋ diŋgyiŋ
Gadaratena tɛɛle man nɛ, baala bala baale
leewɔ amuseese man kɔŋ kaa gyaŋee na e.
Na feliŋkumɛɛ doo balaŋ kɛwɔ man, te ba
wose dana gyakoloŋ. Mena dɔɔ ŋolo bɛɛ
tale mo gbɛɛ kenaŋ man ya.
29 Ba kena Yesu nɛ be fae yeesa nedoŋ
nyiaa, “Wurubuarɛ Bu, woŋ te n ne gyae
de gyaŋ? N kɔŋae n kaa naase daa diyem
pɛna debaŋ keŋ kelii?”
30 Debaŋ kenaŋ na, kekuiriise dikpii
dinaa daale seŋɛɛ botɔɔ yenaŋ bee dii.
31 Keŋte feliŋkumɛɛ ŋan waase Yesu
nyiaa, “Akpaa n ke gegi daa na, yela de
kaa gyoo kekuiriise dikpii kei man.”
32 Keŋte Yesu yako feliŋkumɛɛ ŋan
nyiaa, “Ɛ lee ta.” Mena dɔɔ feliŋkumɛɛ
ŋan leewɔ balaŋ baŋ man gyu ka gyoo
kekuiriise baŋ man, te be dikpii keŋ pou
yeuwɔ tisi bula kyoloŋkyoloŋ keŋ gyu ka
gyoo loŋ keŋ man te be munuwɔ pou.
33 Keŋte balaŋ baŋ bɛɛ kɛɛ kekuiriise
baŋ dɔɔ nɛ, yeuwɔ gyu donɔɔ man te be
yako nombia ŋan be kɔŋ nɛ pou na kpene
keŋ be kɔŋ balaŋ baŋ feliŋkumɛɛ doo be
man dɔɔ nɛ fa balaŋ.
34 Mena dɔɔ donɔɔ keŋ man balaŋ pou
leewɔ kɔŋ kaa gyaŋee na Yesu. Ba kena e
nɛ, be waase e nyi waa lee be tɛɛle dɔɔ.

9

Yesu kekyɔ yenaŋ dayeŋasate ŋolo kawee
Maake 2:1-12; Luka 5:17-26

1 Yesu gyoowɔ degbele man te ɔ toŋa boo
keŋ gyu ŋon gbagba ɔ donɔɔ man.
2 Keŋte balaŋ baale seele yenaŋ
dayeŋasate ŋolo ɔ dofoŋoŋ dɔɔ kɔŋ Yesu
gyaŋ. Yesu kena mena keŋ balaŋ baŋ be
lɛɛ e di nɛ, ɔ yako kaweete ŋon nyiaa, “Me
bu, nyiŋ konɔɔ. Me ta mo n nombiakumɛɛ
kyɛɛ neŋ.”
3 Botɔɔ te Wurubuarɛ mmaraa wolala
baŋ be kyaa botɔɔ nɛ ŋorokoteewɔ nyiaa,
“Balee kei ne kolosi mmusuo nombia.”
4 Na Yesu gyeŋ kpene keŋ bɛɛ gyueŋ
ba nyeeya man nɛ te ɔ bɔɔse wɔ nyiaa,
“Weera dɔɔ te ɛ na gyueŋ nombiakumɛɛ
ɛ nyeeya man?
5 Nombia kɛŋa man woŋti woɛla na
keyako? ‘Me ta mo n dukum kyɛɛ neŋ, yaa
koro seŋ na n ke ta?’
6 Mɔna mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nyi, maŋ
Deniwalaŋ Bu dana doŋ tɛɛle kei dɔɔ nyi
maa mo dukum kyɛɛ.” Mena dɔɔ ɔ yako
kaweete ŋon nyiaa, “Koro seŋ, gate n
dofoŋoŋ na n ke ta gyu n dɛɛ.”
7 Keŋte balee ŋon korowɔ seŋ te ɔ laŋa
ɔ dɛɛ.
8 Balaŋ dikpii keŋ kena nombia kɛŋa nɛ,
doo be nɔɔ te ba lese Wurubuarɛ ŋon ɔ ba
mo mena doŋ kei fa balaŋ nɛ yele.

Yesu ke baake Mateo
Maake 2:13-17; Luka 5:27-32

9 Yesu ka lee botɔɔ ɔ ne lam nɛ, ɔ naa
balee ŋon bɛɛ baake e nyi Mateo nɛ, na
ɔ kyaa ɔ lempoo dɛɛlɛe man. Te Yesu
yako e nyiaa, “Koro sila maŋ” Keŋte Mateo
korowɔ sila e.
10 Wee daale Yesu ke kyaa Mateo dɛɛ ɔ ne
dii nɛ, lempoolɛɛra na nombiakumɛɛyɛɛra
burum kɔŋawɔ kaa di bom na Yesu na ɔ
kaseela baŋ.
11 Farasiitena baŋ kena mena nɛ be
bɔɔse Yesu kaseela baŋ nyiaa, “Weera
dɔɔ te ɛ Gbeŋgyoo ŋon ne dii bom na
lempoolɛɛra na nombiakumɛɛyɛɛra?”
12 Yesu ke nyii nombia kɛŋa nɛ ɔ yako wɔ
nyiaa, “Kaweesetena te kaboena nyi baa
kyɔ wɔ kawee. Balaŋ baŋ bɔɔ na wee ya
nɛ dɔɔ, bɔɔ ne hia kawee kekyɔ ya.
13 Mɔna ɛ gyu na ɛ kaa gyueŋ kpene
keŋ Wurubuarɛ nombii aŋmaraseŋ see kei
na wolo nɛ man. Be ŋmarasewɔ nyiaa,
Wurubuarɛ kpa,
‘Na kedeesa te maŋ Wurubuarɛ ne gyae lee
ɛ gyaŋ ya.
Keŋ mɛɛ gyae yɛna nyi yaa wii dɔŋa
waraŋase.’
Ma te kɔŋ nyi me kaa baake balaŋ baŋ
be gbɛɛneŋ wulaa tenɛɛ Wurubuarɛ
siaman nɛ ya,
mɔna me kɔŋae me kaa baake nombi-
akumɛɛyɛɛra.”

Be bɔɔse Yesu nɔɔkebake wose man nombia
Maake 2:18-22; Luka 5:33-39

14 Wee daale nɛ, Gyɔn Wurubuarɛ
loŋsɔɔre ŋon kaseela kɔŋawɔ kaa bɔɔse
Yesu nyiaa, “Weera dɔɔ te daa na Farasi-
itena ne bake de nɔɔ, te n kaseela baŋ dɔɔ
baŋ bɛɛ bake be nɔɔ ya?”
15 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Sena
te balaŋ baŋ be kyaa alowɔletɛɛ nɛ baa
wii walaŋsa keŋ alowɔle baale kyaa be
gyaŋ? Mɔna debaŋ daale gyae kekɔŋ keŋ
baa mo alowɔle baale ŋon lee be gyaŋ.
Mena debaŋ kenaŋ man na baa bake be
nɔɔ.
16 Ŋolo bɛɛ kara kanyaŋ wɔle mo taa
kakyeŋgbelaa keŋ ba yem nɛ ya. Akpaa
ɔ yɛɛ mena na, kanyaŋ wɔle keŋ gyae ke
wɔŋee bene keŋ tirii na bɔɔ keŋ ke wolose
kpu.
17 Mena mɔ te ŋolo bɛɛ mo soloŋ wɔle
do wonembu tɔne ogele bene man ya. Ɔ
yɛɛ mena na, soloŋ wɔle keŋ gyae ke yela
wonembu tɔne ogele keŋ ke bɛɛ, na soloŋ
keŋ ke leki na wonembu tɔne ogele keŋ ke
wɔlɛɛ. Mena dɔɔ kaboena bo nyi baa mo
soloŋ wɔle do wonembu tɔne ogele wɔle
man, na ŋe popou be nyiŋ wɔlɛɛ ya.”

Yesu kegyuusu alebubii ŋolo, na ɔ kekyɔ alo ŋon fatabo ne gyɔ e nɛ kawee
Maake 5:21-43; Luka 8:40-56

18 Yesu kɛɛ kolosi nombia kɛŋa fa wɔ nɛ,
Gyudatena ɔsom kegyia ŋolo kaa buŋawɔ
ɔ nawɔɔ tɛɛ sola e nyiaa, “Me bu alebu
ta yem debokeiman. Mɔna kɔŋ na n kaa
mo n nyiŋmaa gyakaa ɔ dɔɔ, na waa nyiŋ
nyeedoŋ.”
19 Mena dɔɔ Yesu korowɔ sila e, te ɔ
kaseela baŋ mɔ sila e gyu.
20 Botɔɔ na te alo ŋolo ŋon fatabo ne
gyɔ e kulutooneŋ kufu ala nɛ, moowɔ Yesu
wɔle te ɔ moo ɔ nyiŋmaa tina Yesu kegba
nɔɔbii.
21 Nawolo nyi alo ŋon yakowɔ ɔ nyee-
man nyiaa, “Akpaa me nyiŋ tina ɔ kegba
koraŋ na, me kawee gyae ke taŋ.”
22 Keŋte Yesu gɛɛsewɔ kɛɛ te ɔ naa alo
ŋon te ɔ yako e nyiaa, “Me bu yela n wɔe
ke fɛɛ neŋ. N kelɛɛ maŋ di dɔɔ te n nyiŋa
kawee kekyɔ.” Debokenaŋ man te alo ŋon
kawee taŋawɔ.
23 Yesu ke gyu ka gyoo Gyudatena ɔsom
kegyia ŋon dɛɛ, te ɔ kena baŋ bɛɛ wola
kefereese na baŋ bee wii lia ŋan tɛɛ nɛ,
24 ɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ popou ɛ lee.
Nawolo nyi alebu ŋon ta yeŋa ta ya, ɔ doo
dosoroŋ bo.” Keŋte balaŋ baŋ pou boŋo
Yesu.
25 Balaŋ baŋ ka lee debɔɔ man nɛ, Yesu
gyuuwɔ deni keŋ man woo ŋon doo nɛ, te
ɔ kyaŋa e ɔ nyiŋmaa man te alebu ŋon
foŋawɔ.
26 Mena nombia kɛŋa yaaseewɔ tɛɛle
kenaŋ dɔɔ pou.

Yesu kekyɔ kaweese

27 Yesu ka lee botɔɔ ɔ ne gyu nɛ,
siayɛlɛɛsatena bala baale sila e na bɛɛ
fae yeesa baake nyiaa. “Gyoo Defidi ɔ
naanabii, wii de waraŋase.”
28 Yesu ke gyu ka gyoo dekpaŋalaŋ man
nɛ, siayɛlɛɛsatena baŋ kɔŋawɔ ɔ gyaŋ te ɔ
bɔɔse wɔ nyiaa, “Ɛ ne lɛɛ maŋ di nyi maa
tale gyuusu ɛ sia?” Keŋte be tiranɔɔ fa e
nyi, “Ayi de Gbeŋgyoo.”
29 Keŋte Yesu moo ɔ nyiŋmaa tina be sia
te ɔ yako wɔ nyiaa, “Mena keŋ ɛ be lɛɛ di
nɛ, dɛɛkɔŋ mena fa ŋon.” Keŋte be sia
gyuusuwɔ.
30 Botɔɔ te Yesu faree wɔ nideli nyi, “Ɛ
na yele ŋolo na ŋolo ke nyii nombia kɛŋa
ya.”
31 Mɔna baŋ moo ɔ wose man nombia
kpeŋkpeleŋ fa balaŋ tɛɛle kenaŋ pou dɔɔ.
32 Be ka lee botɔɔ bee gyu nɛ, ba moo
walaŋ ŋon feliŋkum doo ɔ man te ɔ bɛɛ
tale kolosi ya nɛ kɔŋ Yesu gyaŋ.
33 Yesu ke gegi feliŋkum keŋ lee balee
ŋon man nɛ, te ɔ kolosiwɔ. Balaŋ dikpii
keŋ kena mena nɛ, nombia ŋan doo be nɔɔ
te be yakowɔ nyiaa, “Da te naa ta mena
nombia kɛŋa see Iserae tɛɛle kei dɔɔ ya.”
34 Mɔna Farasiitena baŋ yakowɔ nyiaa,
“Feliŋkumɛɛ pou gyoo ŋon doŋ yaa ɔ na
mo gegi feliŋkumɛɛ nɛ.”

Yesu kewii balaŋ waraŋase

35 Keŋte Yesu tɛɛwɔ kila donɔɔse na
akuraase ŋan pou man, na ɔ na wola wɔ
Gyudatena ɔsom denɛɛ man. Ɔ ne kolosi
Wurubuarɛ gyoori keŋ nombia kpaakpaa
fa wɔ, te ɔ kyɔɔ kaweese kpookpoo kamasɛ
mɔ.
36 Ɔ kena balaŋ dikpii keŋ nɛ, be nombia
yɛɛ e waraŋase. Nawolo nyi bɛɛ yeyɛɛ te
bɔɔ dana walaŋ ŋon waa lɛɛ wɔ ya. Be
nombia yɛɛ ŋgba namense baŋ bɔɔ dana
gbeŋgyoo ya nɛ.
37 Botɔɔ te ɔ yako ɔ kaseela baŋ nyiaa,
“Wɔɔman abɔɔ ŋan boe na kekɛrɛɛ, mɔna
tomyɛɛra baŋ ta boo ya.
38 Mena dɔɔ ɛ fane fa wɔɔte ŋon, na waa
lese balaŋ ke kɔŋ ɔ wɔɔ keŋ man kaa yɛɛ
tom.”

10

Yesu kekpila ɔ kaseela kufu bala baŋ
Maake 3:13-19; Luka 6:12-16

1 Yesu baake ɔ kaseela kufu bala baŋ
kɔŋ ɔ gyaŋ, te ɔ faa wɔ doŋ keŋ baa mo
gegi feliŋkumɛɛ lee balaŋ man, na baa kyɔ
kaweese kamasɛ.

2 Kpilala kufu bala baŋ yela yaa. Gyaŋgbate ŋon yɛna Simɔn, ŋon ɔ yele daale mɔ yɛna nyi Pita nɛ, na ɔ naabu Anderiase, na Sebedeo bu Gyemisi na ɔ naabu Gyɔn,
3 na Filipo na Batolomeo na Tomase na Mateo ŋon nafɔ ɔ yɛɛ lempoolɛɛre e nɛ, na Alfeose bu Gyemisi na Tadeose,
4 na Simɔn ŋon ɔ ne gyae ɔ balaŋ nideli nɛ, na Gyudase Isekarɔte ŋon waa kaa lese Yesu fa nɛ.
5 Mena kpilala kufu bala kɛwɔ te Yesu kpilawɔ te ɔ faree wɔ nyiaa, "Ɛ na gyu balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ gyaŋ ya, te ɛ na gyu Samariatena mɔ donɔɔ kamasɛ man ya.
6 Mɔna ɛ taŋgbɛɛ gyu Iseraetena baŋ gyaŋ. Be yɛɛ ŋgba namense baŋ bɔɔ yoo nɛ.
7 Ɛ gyu na ɛ kolosi Wurubuarɛ nombia fa wɔ nyiaa, 'Wurubuarɛ gyoori keŋ ta benaa.'
8 Ɛ kyɔ kaweesetena na ɛ ke gyuusu balaŋ baŋ bɔɔ yekee nɛ, na ɛ ke kyɔ baŋ bɛɛ wee kawee yayam nɛ, na ɛ ke gegi feliŋkumɛɛ lee balaŋ man. Ba moo mena doŋ kei fa ŋon bo yakaa keŋ ɛ te tɔ kom ya, mena dɔɔ ɛmɛɛ mɔ ɛ mo fa wɔ yakaa keŋ ɛ na lɛɛ wɔ kolo ya.
9 Ɛ na mo kɔba na kɔba tela ya.
10 Ɛ na mo akpo ya, te ɛ na mo kegba alate yaa nkyokota alate yaa gbutu alate tela ya. Nawolo nyi kaboena nyi baa tɔ tomyɛɛre kamasɛ kom.
11 Donɔɔ yaa akuraa kamasɛ keŋ man ɛ gyoo nɛ, ɛ taŋgbɛɛ bɔɔse walaŋ ŋon ɔ kaboena te waa lɛɛ ŋon nɛ dɔɔ, na ɛ ke kyaa ɔ gyaŋ kaboena e ka mo lee donɔɔ kenaŋ man.
12 Ɛ gyoo dekpaŋalaŋ kenaŋ man nɛ, ɛ do dekpaŋalaŋmantena baŋ nɔɔ nyiaa, Wurubuarɛ wosefɛɛreŋ dɛɛ kyaa ɛ man.
13 Nyi akpaa dekpaŋalaŋmantena benaŋ de lɛɛ ŋon nideli na, ɛ sola Wurubuarɛ wosefɛɛreŋ fa wɔ. Te akpaa ba te lɛɛ ŋon nideli ya na, ɛ yela wosefɛɛreŋ keŋ ka bese kɔŋ ɛ gyaŋ.
14 Mɔna donɔɔ yaa akuraa kamasɛ keŋ ke man balaŋ de bɛɛ ba te lɛɛ ŋon ya, yaa be te nyii ɛ nombia ŋan ya nɛ, nyi akpaa ɛ na lee botɔɔ na ɛ kpiisi ɛ nawɔɔ aŋasa lɔ wɔ, na kawola nyi be ta fom Wurubuarɛ.
15 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyi wee keŋ Wurubuarɛ waa di balaŋ nombia nɛ, waa naase mena balaŋ benaŋ diyem kela Sodom na Gomoratena diyem keŋ bɔɔ naa kaalaŋ nɛ.
16 Ɛ kɛɛ, mee kpila ŋon baa ŋgba namense nɛ, nyi yaa gyu gbougbouse man. Mena dɔɔ ɛ yela ɛ sia ke kara ŋgba doma nɛ, na ɛ ke yɔkɔse ɛ wose ŋgba awuluŋna nɛ.
17 Mena dɔɔ ɛ kɛɛ ɛ wose man nideli lee balaŋ wose man. Nawolo nyi baa mo ŋon gyu kegyiise siaman na baa di ɛ nombia, na baa tuku ŋon bɔ ɔsom denɛɛ man.
18 Lee maŋ dɔɔ, baa mo ŋon gyu tɛɛle kegyiise na gyooneŋ siaman. Kei gyae ke yela ɛ ke nyiŋ gbɛɛ kolosi Wurubuarɛ nombia ŋan fa wɔ, na baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ.
19 Mɔna nyi akpaa be kyaŋ ŋon ka seŋ be siaman nɛ, ɛ na wɔlɛɛ na kpene keŋ ɛ ke yako, na mena keŋ ɛ ke yako ke ya. Debaŋ kenaŋ de lii nɛ, Wurubuarɛ waa wola ŋon kpene keŋ ɛ ke yako.
20 Nawolo nyi na ɛmɛɛ ne gyae la ɛ ke kolosi ya. Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne gyae la waa ta ɛ dɔɔ kolosi.
21 Mena debaŋ kenaŋ nɛ, naa lolo bia baa lese dɔŋa fa yeŋ. Kya waa lese ɔ bu fa yeŋ, te bia mɔ baa koro seŋ ba lolala nyeeya dɔɔ na baa lese wɔ fa yeŋ.
22 Lee maŋ dɔɔ balaŋ pou baa kɔla ŋon. Mɔna walaŋ ŋon ɔ yɛɛ kakyeŋ seŋ keŋkeŋ ɔ kelɛɛdi man kelii ɔto nɛ, Wurubuarɛ waa lɛɛ ɔ nyee.
23 Nyi akpaa be naase ŋon diyem donɔɔ daale man na, ɛ yeu gyu donɔɔ wɔle man. Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, ɛ be gyae ɛ ke yɛɛ tom Iserae donɔɔse ŋan man pou taŋ, pɛte maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon maa bese kɔŋ ya.
24 Walaŋ ŋon ɔ ne kasee abɔɔ nɛ ɔ ba kela ŋon ɔ na wola e nɛ ya, te gbeŋi mɔ ba kela ɔ gbeŋgyoo ya.
25 Kaboena nyi kaseele waa yɛɛ ŋgba ɔ wolale nɛ, na gbeŋi mɔ ke yɛɛ ŋgba ɔ gbeŋgyoo nɛ. Te akpaa bɛɛ baake dekpaŋalaŋte ŋon nyi ŋon yɛna feliŋkumɛɛ gyoo Bɛlisɛbu na, woŋ dɔɔ te bɔɔ mo yela kumɛɛ gyakaa ɔ dekpaŋalaŋmantena baŋ dɔɔ ya?

Walaŋ ŋon ɔ kaboena nyi yaa yee e Luka 12:2-9

26 Mena dɔɔ ɛ na yee wɔ ya. Nawolo nyi kolo be kyaa keŋ bɔɔ wuu ke dɔɔ keŋ nyi bɔɔ gyae baa gyuusu ke ya, te nombia aweeseŋ ŋaale mɔ be kyaa keŋ be gyae ka lee debɔɔ ya.
27 Nombii kamasɛ keŋ me yako ŋon nelim na ɛ yako ke weeseteŋteŋ, te nombii kamasɛ keŋ me kolosi ke adadawoya man do ɛ deŋela man na, ɛ mo ke gyɔ dekpeŋkpeŋ.
28 Ɛ na yee balaŋ baŋ baa tale ko deniwalaŋ kaageŋ bo, mɔna bɔɔ tale yɛɛ kolo kpu bela nɛ ya. Mɔna ɛ yee Wurubuarɛ ŋon ɔ ko walaŋ taŋ na, ɔ dana doŋ nyi waa fuŋ e na ɔ woo pou ka do boalaŋ keŋ bɛɛ yem ya nɛ man.
29 Akpelee koya yɛɛ aŋmoŋ? Na kaperɛ te bɛɛ yɔɔ akpeleese bala yee? Mɔna

akpaa Wurubuarɛ te fa gbɛɛ ya na, be man
dokoloŋ gba be gyae waa yala yeŋ ya.
30 Ɛ nyeenyɔɔse koraŋ nɛ, Wurubuarɛ
gyeŋ ŋe yaanɔɔle.
31 Mena dɔɔ ɛ na yee ya, nawolo nyi ɛ
dana tɔnɔɔ kela akpeleese burum.

32 Ɛ man walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ man do
denibalaŋ siaman nyi me yɛɛ ɔ Gbeŋgyoo
e nɛ, maŋ mɔ maa lɛɛ e do me kya ŋon ɔ
kyaa adido nɛ siaman.
33 Mɔna walaŋ kamasɛ ŋon ɔ te lɛɛ
maŋ do denibalaŋ siaman nyi me yɛɛ ɔ
Gbeŋgyoo e ya nɛ, maŋ mɔ maa bɛɛ e me
kya ŋon ɔ kyaa adido nɛ siaman.

34 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, ɛ na gyueŋ
nyi wosefɛɛreŋ yaa ma moowɔ kɔŋ tɛɛle
kei dɔɔ ya. Koa, na wosefɛɛreŋ ya, mɔna
yoo te ma moowɔ kɔŋ, ŋgba mena keŋ
Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne
yako nɛ.
35 Bia baala baa koro seŋ tia be kyaɔ, na
bia alebia mɔ ka koro seŋ tia be naɔ, na
bia ala mɔ ka koro seŋ tia ba awuna.
36 Walaŋ dekpaŋalaŋ man balaŋ gbagba
ne gyae la baa kɔla e.

37 Akpaa ŋolo ne kɔŋ me gyaŋ ɔ kaa sila
maŋ te ɔ ne gyae ɔ kya yaa ɔ naa kela maŋ
na, ɔ tekaboena nyi waa yɛɛ me kaseele ya.
Te walaŋ ŋon mɔ ɔ ne gyae ɔ bu tobaale
yaa ɔ bu alebu kela maŋ na, ɔ tekaboena
nyi waa yɛɛ me kaseele ya.
38 Te walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ta mo ɔ
ɔpaŋdaŋ keŋ ka seŋɛɛ fa kaale na yeŋ nɛ
na waa sila maŋ ya na, ɔ tekaboena nyi
waa yɛɛ me kaseele ya.
39 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ mo ŋon gbagba
doŋ ɔ ne kɛo ɔ nyeedoŋ nɛ, ke gyae ka lee
ɔ nyiŋmaa man. Mɔna walaŋ kamasɛ ŋon
ɔ mo ɔ wose fa yeŋ lee maŋ dɔɔ nɛ, waa
bese nyiŋ ɔ nyeedoŋ keŋ.

40 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ ŋon na
maŋ yaa ɔ lɛɛwɔ, te ŋon ɔ lɛɛ maŋ na
Wurubuarɛ ŋon ɔ be kpila maŋ nɛ yaa ɔ
lɛɛwɔ.
41 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre, nyi keŋ ɔ yɛɛ Wu-
rubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre e dɔɔ nɛ, Wu-
rubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre kom te Wu-
rubuarɛ waa mo tɔ walaŋ ŋonaŋ. Te
walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ walaŋ ŋon ɔ
gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman nyi keŋ
ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman dɔɔ
nɛ, walaŋ ŋon ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ
siaman nɛ kom te Wurubuarɛ waa mo tɔ
walaŋ ŋonaŋ.
42 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ fa balaŋ kɛwɔ
man ŋolo loŋ defɛɛsa leenɔɔ tɔɔ nyi keŋ ɔ
yɛɛ me kaseele e dɔɔ nɛ, Wurubuarɛ waa
tɔ e kom.”

11

Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre kekpila ɔ kaseela gyu Yesu gyaŋ
Luka 7:18-35

1 Yesu ke kolosi nombia kɛŋa fa ɔ kaseela
kufu bala baŋ taŋ nɛ, ɔ leewɔ botɔɔ gyu
donɔɔse akaŋ ŋan kyaa Galelia tɛɛle man
nɛ ke kolosi Wurubuarɛ nombia fa wɔ, te
ɔ wola wɔ ŋe man nideli.
2 Mena debaŋ kenaŋ na ba te kyaŋ Gyɔn
Wurubuarɛ loŋsɔɔre tɔ deni. Ɔ ke nyii
kpene keŋ Yesu ne yɛɛ nɛ, ɔ kpila ɔ kaseela
nyi
3 baa gyu ke bɔɔse Yesu nyiaa, “Nyaŋ
yɛna walaŋ ŋon Wurubuarɛ be yako see
nyi nyaŋ ke kɔŋ nɛ yaa, dɛɛ kɛɛ walaŋ wɔle
gbɛɛ?”
4 Be ke gyu ke bɔɔse Yesu nɛ te ɔ tiranɔɔ
fa wɔ nyiaa, “Ɛ bese gyu ke yako Gyɔn
kpene keŋ ɛ be nyii na ɛ deŋela, na ŋan
ɛ be naa na ɛ sia.
5 Siayɛlɛɛsatena ne naa, ɔtakasese ne tɛɛ,
baŋ bɛɛ wee kawee yayam nɛ kaweese te
taŋ, te deŋela atɔɔsatena ne nyii. Woya ne
foŋii, te bɛɛ yako Wurubuarɛ nombia ŋan
mɔ fa ayematena.
6 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ bɛɛ lɛɛ maŋ
aŋmaareŋ nyi maŋ yɛna ŋon Wurubuarɛ
be kpili ya nɛ, ŋon na nyeebam.”
7 Gyɔn kpilala baŋ ka bese bee gyu nɛ,
Yesu kolosi Gyɔn wose man nombia fa
balaŋ dikpii keŋ te ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, “Ɛ ke
gyu Gyɔn gyaŋ depampaa dinaa keŋ man
nɛ, woŋ te ɛ gyaewɔ nyi ɛ kena? Ŋale keŋ
feliŋ ne gyɔ ke wosi nɛ?
8 Akpaa na keŋ ya na, woŋ te ɛ gyuuwɔ
ɛ kaa kɛɛ? Walaŋ ŋon ɔ doona abɔɔ
kpaakpaa nyiŋan yaa? Baŋ bee mia mena
nɛ, ne kyaa bo gyooneŋ dɛɛ.
9 Ɛ yako maŋ maa nyii, woŋ te nafɔ
ɛ gyuuwɔ nyi ɛ kaa kɛɛ? Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre? Ampaŋ yaa mɛɛ yako
ŋon nyi, ŋon ɛ be naa nɛ gba kela Wu-
rubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre.
10 Nawolo nyi Gyɔn kei yɛna ŋon bɔɔ
yako ɔ wose man nombia Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see man nɛ nyiaa,
‘Wurubuarɛ kpa, mee kpila me kpilale ke
ta n siaman,
ŋon ne gyae la waa desina n gbɛɛ fa
neŋ.’
11 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, balaŋ baŋ
bɔɔ lolo tɛɛle kei dɔɔ nɛ, ŋolo be kyaa
keŋ nyi ɔ kela Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre
ya. Mɔna Wurubuarɛ gyoori keŋ man nɛ,
walaŋ ŋon ɔ yɛɛ kemaasa e koraŋ nɛ, ɔ
kela Gyɔn kei.
12 Leenaŋ Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre
debaŋ kaa lii na gyɛŋ kei nɛ, balaŋ na
mo kale na doŋ nombia bo gyaŋee na

Wurubuarɛ gyoori keŋ nombia ŋan, te
balaŋ baŋ mɔ bɛɛ gyae ke nɛ, na mo siadoŋ
bo baa gyoo ke man.
13 Nawolo nyi Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra,
na Wurubuarɛ mmaraase ŋan pou kolosi
Wurubuarɛ gyoori keŋ wose man nombia,
pɛte Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre kɔŋawɔ.
14 Akpaa ɛ ke sɛɛ lɛɛ mena nombia kɛŋa
di na, ŋon Gyɔn yɛna Elia ŋon Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋolo be yako see nyi
waa bese kɔŋ nɛ.
15 Nyaŋ ŋon n dana deŋela anenyiiŋ dei
na, tei.
16 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, woŋ te
maa mo gyɛŋ wee kei balaŋ maa na? Sena
te be wɔɛ? Be yɛɛ ŋgba bia kyaa la
abɔntere man bee yoi nɛ, na bɛɛ fae yeesa
yako dɔŋa nyiaa,
17 De kpee alowɔle nɔɔneŋse fa ŋon
mɔna ɛ te sɔe ya!
De kpee lia nɔɔneŋse mɔ fa ŋon,
mɔna ɛ te wii ya.
18 Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre ŋon kɔŋawɔ
na ɔ ne kyaa bake ɔ nɔɔ. Ɔ te nyɔɔ soloŋ
kamasɛ ya te ɛ kpa nyi 'Feliŋkumɛɛ doola
ɔ man.'
19 Maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon kɔŋawɔ mee
dii mɛɛ nyɔɔ, te ɛ kpa nyi, 'Ɛ kɛɛ balee
kei. Ɔ yɛɛ kedikumte na soloŋnyɔɔre e.
Ɔ gyoona yɛna lempoolɛɛra na nombi-
akumɛɛyɛɛra.' Mɔna walaŋ ŋon ɔ dana
Wurubuarɛ nyansa nɛ, ɔ tom na wola la."

Donɔɔse ŋan man ŋe balaŋ te lɛɛ Yesu di ya nɛ
Luka 10:13-15

20 Donɔɔse ŋan man Yesu be yɛɛ
gyakoloŋ nombia nɛ, ŋe man balaŋ burum
te lɛɛ e di na baa kyɛɛkee lee be gbɛɛneŋ
kumɛɛ man, na baa kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ
ya. Keŋte Yesu kolosiwɔ tia wɔ nyiaa,
21 "Ɛmɛɛ Korasintena na Bɛtesaidatena,
ɛ laako! Nawolo nyi gyakoloŋ nombia ŋan
Wurubuarɛ be yɛɛ ɛ gyaŋ nɛ, nyi akpaa
beŋ yɛɛ ŋa Tae na Sidɔn donɔɔse man na
nafɔ beŋ te wulaa do titere abɔɔ kyaa mo
tɔŋ buraa ba wose, na kawola nyi ba te
kyɛɛkee ba agyueŋ lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ
man kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ.
22 Mɔna mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa,
wee keŋ Wurubuarɛ waa kaa di balaŋ
nombia nɛ, waa wii Taetena na Sidɔntena
waraŋase kela ŋon.
23 Te nɛnɛɛ ɛmɛɛ Kapanumtena, ɛ gyeŋ
nyi Wurubuarɛ waa kɛlɛɛ ŋon gyina ŋon
adido? Koa, waa yɔkɔse ŋon, na waa
mo ŋon do boalaŋ keŋ bɛɛ yem ya nɛ
man, na ɛ kena diyem kekpaakekpaa. Nafɔ
gyakoloŋ nombia ŋan mɔɔ yɛɛ ɛ man yaa
meŋ yɛɛwɔ Sodom donɔɔ man nɛ, nafɔ
gyɛŋ ke deŋ sɛɛ ke kyaa.
24 Mɔna mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyi
wee keŋ Wurubuarɛ waa kaa di balaŋ pou
nombia nɛ, waa wii Sodomtena waraŋase
kela ŋon."

Yesu kpa balaŋ baa kɔŋ ɔ gyaŋ na be kaa fɛɛfo
Luka 10:21-22

25 Mena debaŋ kenaŋ man te Yesu
fanewɔ nyiaa, "Me kya, adido na ateta pou
Gbeŋgyoo, mɛɛ fa neŋ karaŋ nawolo nyi n
ta mo abɔɔ kɛŋa weese nyansatena na baŋ
ba gyeŋ nombia nɛ, te n lese ŋa wola balaŋ
baŋ be dinɔɔ yɛɛ ŋgba bia nɛ.
26 Taata, ma gyeŋ nyi kei yɛna nyaŋ
gbagba n kegyaebii."
27 Botɔɔ te Yesu yako balaŋ baŋ nyiaa,
"Me kya ta mo kpene kamasɛ do maŋ me
nyiŋmaa man. Ŋolo ba gyeŋ maŋ ɔ bu ŋon
ya, me kya waageŋ kooŋ gyeŋa na maŋ.
Ŋolo mɔ ba gyeŋ kya ŋon ya, maŋ ɔ bu
ŋon na baŋ maa lese me kya ŋon wola wɔ
nɛ, baageŋ ne gyae la baa gyeŋ e."
28 Keŋte Yesu besewɔ yako nyiaa, "Ɛmɛɛ
baŋ ɛ seelena kasolɔse yuŋnyiŋan te ne
takaa ŋon nɛ, ɛ kɔŋ me gyaŋ na maa yela
ɛ ke fɛɛfo.
29 Ɛ kɔŋ na daa na ŋon ke yɛɛ
nɔɔdokoloŋ na ɛ ke kasee maŋ, na ɛ ke
nyiŋ wosefɛɛreŋ. Nawolo nyi ma woɛ, te
ma te yɔkɔse ma wose mɔ lee me konɔɔ
man.
30 Nawolo nyi gbɛɛ keŋ dɔɔ maa mo ŋon
ta nɛ, be taŋ baŋ ya te kasolɔ keŋ maa bake
seele ŋon nɛ, be gyae ke yɛɛ ŋon yuŋ ya."

12

Yesu kawola lee kefɛɛfowee wose man
Maake 2:23-28; Luka 6:1-5

1 Te di weeya ala ya nɛ, Yesu na ɔ kaseela
gyuuwɔ ka mo wɔɔ daale man. Na weenɛɛ
ŋan seŋɛɛ wɔɔ kenaŋ man nɛ yɛɛ ŋgba
kefaa nɛ. Tanam kyaŋa ɔ kaseela baŋ te ba
kpera ŋaale posaa bɛɛ tao. Na wee kenaŋ
yɛɛ Gyudatena kefɛɛfowee ke.
2 Farasiitena baŋ kena mena nɛ be yako
Yesu nyiaa, "Kɛɛ! N kaseela ne yɛɛ kpene
keŋ da mmaraa bɛɛ fa gbɛɛ nyi dɛɛ yɛɛ da
kefɛɛfowee ya."
3 Botɔɔ te Yesu mɔ bɔɔse wɔ nyiaa, "Ɛ te
kala ta lee Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ
see ŋan man kpene keŋ gyoo Defidi be yɛɛ
debaŋ keŋ tanam be kyaŋ ŋon na ɔ balaŋ
baŋ nɛ yee?
4 Ɔ gyoowɔ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
keŋ man te ɔ ka moo weenɛɛ ŋan bɔɔ mo
deesi fa Wurubuarɛ, keŋ nafɔ tekaboena
nyi walaŋ ŋon ɔ te yɛɛ Wurubuarɛ sae e
ya waa di ya nɛ, te ɔ diiwɔ te ɔ moo ŋaale
mɔ fa ɔ balaŋ baŋ be silana e nɛ.
5 Yaa ɛ ta bese ta kala lee Wurubuarɛ
mmaraa tɔne keŋ man nyi, saese baŋ

be kyaa Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
keŋ man nɛ, deesiwɔ fa Wurubuarɛ
kefɛɛfowee keŋ mɔna ŋolo te bu wɔ fɔɔ
nyi ba te walaa ke yee?
6 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, walaŋ
ŋon ɔ kela Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
keŋ nɛ kyaa kɛbo.
7 Wurubuarɛ yakowɔ ɔ nombia
aŋmaraseŋ see man nyiaa,
'Mɛɛ gyae bo nyi yaa wii balaŋ waraŋase,
na kedeesa te mɛɛ gyae ya.
Nyi yeŋ nyii nombia kɛŋa man nɛ, nafɔ ɛ
be gyae ɛ ke bu balaŋ baŋ be nombia
dei nɛ fɔɔ ya.'
8 Nawolo nyi maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon yɛna
kefɛɛfowee keŋ gbeŋgyoo."

Yesu kekyɔ baam dayeŋasate ŋolo kawee
Maake 3:1-6; Luka 6:6-11

9 Yesu ka lee botɔɔ nɛ, ɔ gyuuwɔ Gyu-
datena ɔsom deni man.
10 Na balee ŋolo kyaa botɔɔ keŋ ɔ baam
ba yem. Lee mena keŋ bɛɛ gyae gbɛɛ na
baa mo nombiikum seele Yesu dɔɔ nɛ, be
bɔɔse e nyi da mmaraa ne fa daa gbɛɛ nyi
dɛɛ kyɔ walaŋ kawee da kefɛɛfowee?
11 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, "Ɛ man
woŋti te akpaa ɔ dana nam dokoloŋ te ɔ
yale gyoo bɔɔ man kefɛɛfowee na, waa bɛɛ
nyi ɔ ba lese e ya?
12 Deniwalaŋ kela nam. Mena dɔɔ gbɛɛ
doo nyi dɛɛ yɛɛ deeli kefɛɛfowee."
13 Botɔɔ te Yesu yako balee ŋon nyiaa,
"Tenee n baam keŋ." Keŋte balee ŋon mɔ
tenee ke, te ɔ baam keŋ yɛɛ doŋ ŋgba alate
keŋ nɛ.
14 Lee mena dɔɔ Farasiitena baŋ leewɔ
gyu kebake, lee gbɛɛ keŋ man baa mo na
baa ko Yesu.
15 Yesu kena mena nɛ, ɔ wɔŋa ɔ wose
lee yenaŋ. Balaŋ burum sila e te ɔ kyɔɔ be
man kaweesetena baŋ pou,
16 mɔna ɔ faree wɔ nyi be na yako ɔ wose
man nombia fa ŋolo na ŋolo ya.
17 Kei yele la Wurubuarɛ nombia ŋan
ɔ be tɛɛ ɔ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya dɔɔ
yako nɛ kɔŋawɔ ampaŋ. Yesaya yakowɔ
nyiaa, Wurubuarɛ kpa
18 "Kei yɛna me tobaale ŋon mɔɔ lese e,
ŋon te mɛɛ gyae te me sia na gye ɔ dɔɔ.
Maa mo me feliŋ do ɔ man,
na waa yako debiise pou nyi debaŋ
keŋ maa lɛɛ ba nyee nɛ te lii.
19 Ɔ be gyae waa ta gyae kale yaa waa ta
fae yeesa na abɔnterese na balaŋ ke
nyii ya.
20 Waa nyiŋ konɔɔ fa baŋ be nombia dana
waraŋase nɛ,
te ɔ be gyae waa yɛɛ baŋ bɔɔ taŋ doŋ
mɔ nɛ akpanyaŋnyaŋ ya.
Debaŋ kamasɛ na waa nyiŋ konɔɔ fa mena
balaŋ kɛwɔ dinɔɔ,
keŋ nyi ɔ be gyae waa yɛɛ kolo na ba
wose keyɔkɔse wɔ ya
mo kelii debaŋ keŋ baa nyiŋ ny-
eekelɛɛ.
21 Te debiise balaŋ pou baa mo be loo
gyakaa ɔ dɔɔ bo."

Yesu na Bɛlisɛbu
Maake 3:20-30; Luka 11:14-23

22 Wee daale ba moo walaŋ ŋon fe-
liŋkum doo ɔ man, te ɔ sia be yɛlɛɛ te ɔ
bɛɛ tale kolosi mɔ ya nɛ kɔŋ Yesu gyaŋ.
Keŋte Yesu kyɔɔ e te ɔ kolosiwɔ te ɔ sia
mɔ gyuusuwɔ.
23 Nombia kɛŋa doo balaŋ baŋ pou nɔɔ
te be bɔɔse dɔŋa nyiaa, "Na kei yɛna gyoo
Defidi ɔ naanabii ŋon baa yaa?"
24 Mɔna Farasiitena baŋ kenyii nombia
kɛŋa nɛ be yakowɔ nyiaa, "Feliŋkumɛɛ
pou gyoo Bɛlisɛbu faa na balee kei doŋ te
ɔ ne tale gegi feliŋkumɛɛ nɛ."
25 Mɔna Yesu gyeŋ kpene keŋ bɛɛ gyueŋ
nɛ te ɔ yako wɔ nyiaa, "Tɛɛle kamasɛ
keŋ ke man balaŋ de kpase ba wose
kpookpoo bee yoo na dɔŋa na, tɛɛle kenaŋ
be gyae ke de ya. Mena mɔ te donɔɔ
yaa dekpaŋalaŋ daale man balaŋ de kpase
ba wose kpookpoo bee yoo na dɔŋa na,
dekpaŋalaŋ kenaŋ ne yɛlɛɛ bo.
26 Akpaa nyi ba mo ɔbɔnsam doŋ gegi
feliŋkumɛɛ nɛ, na keŋ nawolo baa nyi ɔ
gyoori keŋ man balaŋ te kpase ba wose
kpookpoo bee yoo na dɔŋa. Dekɔŋ mena
na, sena te ɔ gyoori keŋ gyae ke tale seŋ?
27 Akpaa nyi Bɛlisɛbu doŋ te mɛɛ mo gegi
feliŋkumɛɛ na, amɔte doŋ yaa ɛ balaŋ baŋ
mɔ na mo gegi feliŋkumɛɛ? Mena na ɛmɛɛ
gbagba ɛ balaŋ ne gyae la baa bu ŋon fɔɔ.
28 Te akpaa Wurubuarɛ doŋ te mɛɛ mo
gegi feliŋkumɛɛ na, kenaŋ na ɛ wulaa gyeŋ
nyi Wurubuarɛ gyoori keŋ taŋ kekɔŋ ɛ
gyaŋ."
29 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
"Sena te ŋolo waa tale gyu doŋte ŋolo dɛɛ
na ɔ kaa mo ɔ kolo, keŋ nyi ɔ te di doŋte
ŋon dɔɔ ya? Nyi akpaa ɔ di doŋte ŋon dɔɔ
te ɔ bake e see nɛ, kenaŋ na waa tale kuu
wa abɔɔ pou.
30 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ be kpuɛ na maŋ
ya nɛ na ɔ ne kɔla maŋ, te walaŋ kamasɛ
ŋon mɔ ɔ bɛɛ kyɔ maŋ na dee yilaa balaŋ
fa Wurubuarɛ ya nɛ, na ɔ ne yaasee wɔ bo.
31 Mena dɔɔ mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii
nyiaa, Wurubuarɛ waa mo balaŋ nombi-
akumɛɛ na mmusuo nombia ŋan bɛɛ yako
nɛ pou kyɛɛ wɔ, mɔna walaŋ ŋon waa mo
mmusuo nombia gyakaa Wurubuarɛ feliŋ
ŋon dɔɔ nɛ, Wurubuarɛ be gyae waa mo
kyɛɛ e korakora ya.

32 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ kolosi nombiikum tia maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon nɛ,
Wurubuarɛ waa mo kyɛɛ e. Mɔna walaŋ
kamasɛ ŋon waa kolosi nombiikum tia
Wurubuarɛ feliŋ ŋon nɛ, Wurubuarɛ be
gyae waa mo kyɛɛ e gyɛŋ yaa kyoo ya.

Daŋ kamasɛ na ke bii keŋ kɛɛ see
Luka 6:43-45

33 N kɛɛ daŋ dɔɔ nideli te ke de nyiŋ doŋ
nɛ, kɛɛ se bia kpaakpaa. Te akpaa n te
kɛɛ ke dɔɔ nideli ya te kawee de kyaŋ ke
na, kɛɛ se bia kumɛɛ bo. Nawolo nyi daŋ
kamasɛ nɛ, ke bia te bɛɛ mo gyeŋ ke dinɔɔ.
34 Ɛmɛɛ baŋ ɛ dana nombiakumɛɛ ŋgba
doma nɛ, sena te ɛmɛɛ balaŋ kumɛɛ kɛwɔ
ɛ ke tale kolosi nombia kpaakpaa? Nawolo
nyi kpene kamasɛ keŋ be wulu walaŋ
konɔɔ man nɛ, keŋ na lee la ɔ nɔɔman.
35 Mena ke te denibalaŋ mɔ doo. Walaŋ
kpaakpaate kamasɛ na lese abɔɔ kpaakpaa ŋan doo ɔ konɔɔ man nɛ wola, te
walaŋkum kamasɛ mɔ na lese nombiakumɛɛ ŋan doo ɔ konɔɔ man nɛ wola.
36 Mena dɔɔ mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii
nyiaa, nombiikum kamasɛ keŋ gyae ka
lee walaŋ kamasɛ nɔɔman nɛ, wee keŋ
Wurubuarɛ waa di balaŋ pou nombia tɛɛle
kei dɔɔ nɛ, ɔtenate waa seŋ Wurubuarɛ
siaman na waa tira ke nɔɔ fa e.
37 Nawolo nyi walaŋ kamasɛ nɔɔwoya te
baa mo di ɔ nombia, na baa naa nyi ɔ dii
deŋele, yaa ɔ dii fɔɔ.”

Bɛɛ gyae nyi Yesu waa yɛɛ gyakoloŋ nombia
Maake 8:11-12; Luka 11:29-32

38 Botɔɔ te Farasiitena na mmaraa
wolala baŋ baale yako Yesu nyiaa, “De
Gbeŋgyoo, dɛɛ gyae n ke yɛɛ gyakoloŋ
nombia wola daa.”
39 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
“Ɛmɛɛ gyɛŋ wee kei balaŋ, ɛ yɛɛ nombiakumɛɛyɛɛrawɔ te ɛ be yee Wurubuarɛ ya.
Ɛ ne gyae nyi maa yɛɛ gyakoloŋ nombia na
ɛ kena, mɔna mɔɔ gyae maa yɛɛ gyakoloŋ
nombii kamasɛ kpu na keŋ be kɔŋ Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Gyona dɔɔ nɛ
ya.
40 Mena keŋ Gyona be doo kpebii dinaa
ŋon tɔɔman weeya atooro nelim na ka
weese nɛ, mena te maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon
mɔ maa doo tɛɛle tɔɔman weeya atooro
nelim na ka weese.
41 Wee keŋ Wurubuarɛ waa di balaŋ
nombia nɛ, Niniwetena baa koro seŋ na
baa bu gyɛŋ wee kei balaŋ fɔɔ, nawolo
nyi debaŋ keŋ Gyona be kolosi Wurubuarɛ
nombia ŋan fa wɔ nɛ, be kyɛɛkeewɔ lee
be gbɛɛneŋ kumɛɛ man te be kɔŋawɔ
Wurubuarɛ gyaŋ. Mɛɛ yako ŋon baa
nyiaa, walaŋ ŋon ɔ kela Gyona nɛ kyaa
kɛbo.
42 Mena mɔ te wee keŋ Wurubuarɛ waa
di balaŋ nombia nɛ, Seba gyoo ŋon ɔ yɛɛ
alo e te ɔ ba lee ata yenaŋ nɛ, waa koro seŋ
na waa bu gyɛŋ wee kei balaŋ fɔɔ. Nawolo
nyi ɔ ke nyii Solomɔn nyansa nombia ŋan
nɛ, ɔ tɛɛwɔ leenaŋ tɛɛle ɔto kɔŋ kaa nyii
ŋa. Mɛɛ yako ŋon baa nyiaa, walaŋ ŋon ɔ
kela gyoo Solomɔn ŋonaŋ nɛ kyaa kɛbo.”

Feliŋkumɛɛ kɛɛ bese kɔŋ
Luka 11:24-26

43 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Feliŋkum
da lee walaŋ man nɛ ɔ ne tɛɛ kila kɛo tɛɛle
awolɛɛ ɔ ne gyae dekyae, mɔna ɔ bee nyim
ya.
44 Akpaa ɔ te nyiŋ dekyae ya na ɔ ne yako
ɔ wose nyiaa, maa bese gyu ma dekyae
bene keŋ mɔɔ lee nɛ man. Akpaa ɔ kɔŋ kaa
naa nyi ba te gbee botɔɔ desina ke nideli
keŋ nyi ayimɛɛ kamasɛ be doo ya nɛ,
45 ɔ na bese gyu ka mo feliŋkumɛɛ
nyetooro, ŋan ŋe dana nombiakumɛɛ kela
e nɛ kpu na ɔ wose na be kaa kyaa
walaŋ ŋonaŋ man. Dekɔŋ mena na, walaŋ
ŋonaŋ dinɔɔ na bese wɔlɛɛ kela ɔ kekyaa
gyaŋgba keŋ. Mena ne gyae la ke kɔŋ gyɛŋ
wee kei balaŋ kumɛɛ dɔɔ.”

Yesu ɔ naa na ɔ naabia
Maake 3:31-35; Luka 8:19-21

46 Yesu ke gyakaa ɔ ne kolosi fa balaŋ
baŋ nɛ, ɔ naa na ɔ naabia kɔŋawɔ kaa seŋ
debɔɔ man keŋ bɛɛ gyae gbɛɛ baa kolosi
na e.
47 Botɔɔ te ŋolo yako Yesu nyiaa, “N naa
na n naabia seŋɛɛ debɔɔ man bɛɛ gyae baa
naa neŋ.”
48 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Amɔte
yɛna me naa, te bomɔ yɛna me naabia?”
49 Keŋte ɔ tenee ɔ nyiŋmaa wola ɔ
kaseela baŋ te ɔ yakowɔ nyiaa, “Kɛwɔ
yɛna me naa na me naabia.
50 Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne
yɛɛ me kya ŋon ɔ kyaa adido nɛ kegyaebii
na, ŋon yɛna me naabu na me deesi na me
naa.”

13

Yesu kegyɔ dudu lee wɔɔfarale ŋolo wose man
Maake 4:1-9; Luka 8:4-8

1 Mena wee kenaŋ nɛ, Yesu leewɔ dekpaŋalaŋ keŋ man ɔ kyaa nɛ gyu ke kyaa
boo nɔɔman.
2 Keŋte balaŋ burum kaa yilaawɔ kilisi e.
Mena dɔɔ ɔ gyoowɔ ke kyaa degbele man,
na balaŋ baŋ mɔ pou seŋɛɛ dekeŋkeŋ dɔɔ.
3 Botɔɔ te ɔ yako wɔ nombia burum aduya man nyiaa, “Wɔɔfarale ŋolo
gyuuwɔ ke ŋmatee abɔɔ bia ŋgba amɔla
nɛ ɔ wɔɔman.

4 Ɔ kɛɛ ŋmatee abɔɔ bia ŋan nɛ, ŋaale
yalawɔ wɔɔ keŋ gbɛɛneŋ man te gyebuse
kaa tɔɔsee ŋa di.
5 Ŋaale mɔ yalawɔ kpanaŋse dɔɔ te ŋe
tuuwɔ, mɔna tɛɛle ta boo botɔɔ ya.
6 Mena dɔɔ ɔga kaa seŋawɔ na, te ŋa
botowɔ. Te keŋ ŋe te nyiŋ lila burum dɔɔ
ya nɛ, ŋe popou yekeewɔ.
7 Bia ŋan ŋaale mɔ yalawɔ kpalamse
man te ŋe tuuwɔ, te kpalamse ŋan mɔ
tuuwɔ milii ŋa mena dɔɔ ŋe te nyiŋ ŋa
wose ya.
8 Abɔɔ bia ŋan ŋaale mɔ yalawɔ tɛɛle
kpaakpaa dɔɔ te ŋe tuuwɔ bee, te ŋa see
bia burum. Ŋaale see sɔŋonoŋ (100), te
ŋaale mɔ see sɔŋotooro (60), te ŋaale mɔ
see saonakufu (30).”
9 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Ŋon ɔ dana
deŋela waa nyii na, waa tei nideli.”

Yesu ka lese dudu keŋ asɛɛ
Maake 4:10-12; Luka 8:9-10

10 Keŋte Yesu kaseela baŋ kɔŋawɔ ɔ gyaŋ
kaa bɔɔse e nyiaa, “Weera n ne kolosi fa
balaŋ baŋ aduya man?”
11 Te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Ɛmɛɛ dɔɔ
Wurubuarɛ ta toro ya agyueŋse na ɛ ka
gyeŋ nombia ŋan weesɛɛ lee ɔ gyoori keŋ
wose man, mɔna na balaŋ pou ya.
12 Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ gyeŋ
Wurubuarɛ gyoori keŋ nombia aweeseŋ
ŋan man na, ŋon te Wurubuarɛ waa toro
wa agyueŋ na waa gyeŋ kpu. Te walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ ba gyeŋ kolo lee Wurubuarɛ
gyoori keŋ nombia aweeseŋ ŋan man ya
na, kyomii keŋ ɔ na gyueŋ nyi ɔ gyeŋ koraŋ
nɛ, Wurubuarɛ waa lɛo ke lee ɔ nyiŋmaa
man.”
13 Keŋ dɔɔ te mee kolosi fa wɔ aduya
man yɛna nyiaa,
Bɛɛ kɛo kɛo mɔna bɔɔ ne naa kolo ya.
Bɛɛ tei tei,
mɔna bɔɔ ne nyii nombia ŋenaŋ man
ya.
14 Nombia akɔŋaŋ balaŋ kɛwɔ dɔɔ yela
Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya
nombia ŋan ɔ be yako see nɛ kɔŋawɔ
ampaŋ. Yesaya yakowɔ nyiaa,
“Balaŋ kɛwɔ baa tei tei,
mɔna bɔɔ gyae baa nyii nombia ŋenaŋ
man ya.
Te baa kɛo kɛo, mɔna bɔɔ gyae baa naa
kolo ya.
15 Nawolo nyi mena balaŋ kɛwɔ dana
konɔɔyuŋ,
te be dana deŋela tae.
Ba te kyaŋ be sia wuu na bɔɔ nyiŋ naa ya.
Nawolo nyi akpaa be sia ne naa te ba
deŋela mɔ ne nyii na,
keŋte baa nyii nombia ŋan man
na baa kyɛɛkee lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ
man
na baa kɔŋ me gyaŋ,
na maa mo be nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ.
16 Mɔna ɛmɛɛ dɔɔ ɛ te yɛɛ nyeebam,
nawolo nyi ɛ sia ne naa te ɛ deŋela mɔ ne
nyii.
17 Ampaŋ yaa mɛɛ yako nyiaa, Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra na Wurubuarɛ balaŋ
baŋ be gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ siaman baŋ bɔɔ
kyaa kaalaŋ nɛ, gyaewɔ nyi baa naa kpene
keŋ ɛ ne naa nɛ, mɔna ba te naa ya. Te be
gyaewɔ nyi baa nyii kpene keŋ ɛ ne nyii
nɛ, mɔna be te nyii ya.”
18 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Nɛnɛɛ ɛ
tei na ɛ ke nyii wɔɔfarale ŋon dudu keŋ
asɛɛ.
19 Abɔɔ bia ŋan be yale wɔɔ keŋ gbɛɛneŋ
man nɛ, seŋɛɛ fa balaŋ baŋ bee nyii
Wurubuarɛ gyoori keŋ wose man nombia,
te ɔbɔnsam ne kɔŋ kaa ŋmɛɛle ŋa lee be
konɔɔse man, na bɔɔ nyiŋ nyii asɛɛ ya nɛ.
20 Bia ŋan be yale kpanaŋse dɔɔ nɛ,
seŋɛɛ fa balaŋ baŋ bee nyii Wurubuarɛ
nombia ŋan, te bɛɛ lɛɛ ŋa na gyoŋ debo-
kenaŋ man nɛ.
21 Mɔna keŋ Wurubuarɛ nombia ŋan te
nyiŋ lila be man dɔɔ ya nɛ, bɔɔ ne tale
seŋ keŋkeŋ kelii ɔto ya. Mena dɔɔ akpaa
de kɔŋ nyi Wurubuarɛ nombia ŋan dɔɔ te
bɛɛ naase wɔ diyem na, be ta bese be wɔle
bileŋ.
22 Bia ŋan be yale kpalamse man nɛ,
seŋɛɛ fa balaŋ baŋ bee nyii Wurubuarɛ
nombia ŋan, te tɛɛle kei dɔɔ nombia, na
kɔba kegyae beiŋ, na tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ
akaŋ ŋan kegyae da gyoo be man nɛ, na
bee yeli baa bee Kristo man ya.
23 Abɔɔ bia ŋan be yale tɛɛle kpaak-
paa dɔɔ nɛ, seŋɛɛ fa balaŋ baŋ bee nyii
Wurubuarɛ nombia ŋan te bɛɛ lɛɛ ŋa do
konɔɔ kpaakpaa man, te bɛɛ tela ŋa nideli
te bɛɛ yɛɛ kakyeŋ di ŋe dɔɔ nɛ. Mena dɔɔ
nombia ŋan ne yeli bɛɛ yɛɛ abɔɔ kpaakpaa
ŋgba ŋan ŋɔɔ se bia sɔŋonoŋ (100), na
sɔŋotooro (60), na saonakufu (30) nɛ.”
24 Keŋte Yesu besewɔ gyɔ dudu wɔle
fa wɔ nyiaa, “Wurubuarɛ gyoori keŋ
yɛɛ ŋgba mena keŋ balee ŋolo be gyu
ke ŋmatee abɔɔ bia kpaakpaa nyiŋan ɔ
wɔɔman nɛ.
25 Mɔna nelim balaŋ pou kedokii nɛ, ɔ
kɔlare kɔŋawɔ kaa ŋmatee ŋalese kumɛɛ
bom na abɔɔ bia ŋan te ɔ laŋawɔ.
26 Abɔɔ bia ŋan ketu se bia nɛ, te ŋalese
kumɛɛ ŋan mɔ lese ŋa wose debɔɔ.”
27 Botɔɔ te wɔɔte ŋon tewulɛɛ kɔŋawɔ
kaa bɔɔse e nyiaa, “De gbeŋgyoo, na abɔɔ
bia kpaakpaa nyiŋan te n ŋmateewɔ n
wɔɔ keŋ man yee? Te aleŋ yaa ŋalese
kumɛɛ kɛŋa leewɔ?”
28 Keŋte balee ŋon yakowɔ nyiaa, “Me
kɔlare ŋolo kaa yɛɛ laa mena nɛ.” Botɔɔ

te ɔ tewulɛɛ baŋ bɔɔse e nyiaa, “N ne gyae
nyi dee gyu ke kulii ŋalese kumɛɛ ŋan?”
29 Keŋte balee ŋon tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
“Koa ɛ yela ŋe ka seŋ, na mena ya nɛ,
akpaa ɛ gyu ɛ ne kulii ŋalese kumɛɛ ŋan
nɛ, ɛ te kɛɛ nideli ya na ɛ ka kulii abɔɔ bia
kpaakpaa ŋan mɔ kpu na ŋa.
30 Mena dɔɔ ɛ yela ŋe popou ka seŋ kelii
kekɛrɛɛ tɛɛ. Debaŋ kenaŋ nɛ, maa yako
baŋ baa kɛrɛɛ ŋa nɛ nyiaa, ɛ taŋgbɛɛ kulii
ŋalese kumɛɛ ŋan pɛ, na ɛ ke bake ŋa
kaboese man na ɛ ka too ŋa. Kenaŋ wɔle
na ɛ ke yilaa abɔɔ bia kpaakpaa ŋan pou
ka do me kpeese man.”

Yesu kegyɔ dudu lee Wurubuarɛ gyoori keŋ wose man
Luka 13:18-19; Maake 4:30-32

31 Keŋte Yesu besewɔ gyɔ dudu wɔle
fa wɔ nyiaa, “Wurubuarɛ gyoori keŋ yɛɛ
ŋgba daŋ daale bii peperee keŋ ke yɛɛ
ŋgba kpeli bii, keŋ balee ŋolo ba mo ke
duu ɔ wɔɔman nɛ.
32 Daŋbii kei yɛna bii peperee daasebia
pou man. Mɔna nyi akpaa ke da bee na,
kɛɛ bee bese daŋ dinaa keŋ nyi gyebuse ne
kɔŋ kaa loo ba asaase do ke tombia man.”
33 Keŋte Yesu besewɔ gyɔ dudu fa wɔ
nyiaa, “Wurubuarɛ gyoori keŋ yɛɛ ŋgba
tee keŋ alo ŋolo ba mo kyakale bodobodo
biliŋ tasa dinaa man, kaboena biliŋ keŋ
pou korowɔ wuku nɛ.”
34 Aduya man te Yesu kolosiwɔ fa balaŋ
dikpii keŋ pou. Ɔ te kolosi nombii daale fa
ŋolo keŋ ɔ te gyɔ dudu ya.
35 Kei yele la Wurubuarɛ nombia ŋan
ɔ be tɛɛ ɔ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya dɔɔ
yako see nɛ kɔŋawɔ ampaŋ. Ɔ yakowɔ
nyiaa,
“Aduya man te maa kolosi fa wɔ na maa
yako wɔ nombia aweeseŋ ŋan bɔɔ
gyeŋ ya,
leenaŋ tɛɛle kewalaŋ tɛɛ nɛ.”

Yesu kalese ŋalese kumɛɛ dudu keŋ man

36 Keŋte Yesu lɔɔ balaŋ dikpii keŋ gbɛɛ te
ɔ gyuuwɔ dekpaŋalaŋ man. Ɔ kaseela baŋ
kɔŋawɔ ɔ gyaŋ te be yako e nyiaa, “Wola
daa dudu keŋ n be gyɔɔ lee ŋalese kumɛɛ
ŋan ŋɔɔ tuu wɔɔ keŋ man nɛ asɛɛ.”
37 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
“Walaŋ ŋon ɔ be duu abɔɔ bia kpaakpaa
ŋan nɛ yɛna maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon,
38 wɔɔ keŋ yɛna tɛɛle kei pou. Abɔɔ bia
kpaakpaa ŋan yɛna Wurubuarɛ gyoori keŋ
man bia baŋ. Ŋalese kumɛɛ ŋan yɛna
ɔbɔnsam ŋon bia.
39 Te walaŋkum ŋon ɔ be duu ŋalese
kumɛɛ ŋan yɛna ɔbɔnsam ŋon. Kekɛrɛɛ
tɛɛ keŋ yɛna debaŋ ɔtomante keŋ. Baŋ baa
kɛrɛɛ nɛ yɛna Wurubuarɛ kpilala baŋ.
40 Mena keŋ bɔɔ yilaa ŋalese kumɛɛ ŋan
te bɔɔ too ŋa nɛ, mena ne gyae la ke kɔŋ
debaŋ ɔtomante keŋ man.
41 Maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon maa kpila me
kpilala lee adido na be kaa yilaa kpene
kamasɛ keŋ ne yeli walaŋ ne yɛɛ dukum
nɛ, na nombiakumɛɛyɛɛra pou lee me
gyoori keŋ man.
42 Wurubuarɛ kpilala baŋ baa fuŋ balaŋ
kumɛɛ baŋ do boalaŋ degyapaa keŋ man.
Botɔɔ te baa fae yeesa na baa tao be kela.
43 Mɔna baŋ be gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman nɛ, baa ŋalakee ŋgba
weese nɛ be kya ŋon gyoori keŋ man. Baŋ
be dana deŋela anenyiiŋ dei na, baa tei
nideli.”

Yesu kekolosi lee Wurubuarɛ gyoori keŋ wose man

44 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
“Wurubuarɛ gyoori keŋ yɛɛ ŋgba kolo
kpaakpaate keŋ ke dana koya doŋ te bɔɔ
mo weese tɛɛle daale man nɛ. Balee ŋolo
ke gyu kena ke nɛ, te ɔ desina ke weese
nideli. Ke yɛɛ e gyoŋ gbaa mena dɔɔ ɔ
gyuuwɔ ka mo kpene kamasɛ keŋ ɔ dana
nɛ yɔɔ, te ɔ moowɔ ke lɛɛ tɛɛle kenaŋ.”
45 Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, “Wurubuarɛ gyoori keŋ yɛɛ ŋgba kebudiiri
ŋon ɔ dɔŋ ɔ ne gyae kegyaŋase kpaakpaa
nyiŋan waa lɛɛ nɛ.
46 Ɔ ke gyu ke nyiŋ kegyaŋa kpaakpaate
nɛ, ɔ gyuuwɔ ke yɔɔ kpene kamasɛ keŋ ɔ
dana nɛ, te ɔ moowɔ ke lɛɛ ke.”
47 Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, “Wurubuarɛ gyoori keŋ yɛɛ ŋgba asawu lɔɔra
baŋ bɔɔ fuŋ ba asawu do loŋ man te bɔɔ
kyaŋ kpebia kpookpoo nɛ.
48 Ba kena nyi asawu keŋ te wulu nɛ, be
wɔŋee ke kɔŋ dekeŋkeŋ dɔɔ. Be tisiwɔ
kyaa te be tɔɔsee kpebia kpaakpaa nyibaŋ
do be doŋase man, te be fuŋii akumɛɛ baŋ
pou leki.
49 Mena ne gyae la ke kɔŋ wee ɔtomante
keŋ man. Wurubuarɛ kpilala baŋ baa
kɔŋ kaa lese balaŋ kumɛɛ baŋ lee balaŋ
kpaakpaa baŋ man.
50 Na baa fuŋ balaŋ kumɛɛ baŋ do
boalaŋ keŋ ke bɛɛ yem ya nɛ man. Botɔɔ
te baa fae yeesa na baa tao be kela.”
51 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Ɛ nyii
nombia kɛŋa pou asɛɛ?” Te be sɛɛwɔ nyi
“Ayi.”
52 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Nombii
kei nawolo baa nyiaa, mmaraa wolale
kamasɛ ŋon ɔ be kasee Wurubuarɛ gyoori
keŋ nombia gyeŋ ŋa nɛ, ɔ yɛɛ ŋgba
dekpaŋalaŋ kegyia ŋon ɔ ne kyaa lese wa
abɔɔ wɔlɛɛ na benɛɛ lee wa abɔɔ dɛɛsee
man nɛ.”

Ba ke bɛɛ Yesu Nasarɛte donɔɔ man
Maake 6:1-6; Luka 4:16-30

53 Yesu ke gyɔ aduya kɛŋa taŋ nɛ, ɔ leewɔ
botɔɔ laŋ.
54 Ɔ ke gyu ka gyoo ɔ dɛɛ nɛ, ɔ gyuuwɔ
ka wola wɔ Wurubuarɛ nombia bɔ ɔsom
deni man, te ɔ kawola keŋ doo be popou
nɔɔ, keŋte be bɔɔse dɔŋa nyiaa, "Aleŋ yaa
ɔ nyiŋa nombia kagyeŋ kei, na doŋ keŋ
ɔ na mo yɛɛ gyakoloŋ nombia na nombia
dinaana kɛŋa lee?"
55 Na kapenta ŋon bu yaa yee? Na ɔ naa
yɛna Mɛɛre yee, na ɔ naabia yɛna Gyemisi
na Gyosɛfo na Simɔn na Gyuda yee?
56 Na daa na ɔ desina kyaa la kɛbo yee?
Aleŋ kitii yaa ɔ nyiŋa mena doŋ kei lee?
57 Mena dɔɔ ba te lɛɛ e ya. Keŋte Yesu
yako wɔ nyiaa, "Balaŋ ne bu Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre yenaŋ kamasɛ, mɔna
ŋon gbagba ɔ donɔɔ man balaŋ, na ɔ
dekpaŋalaŋmantena bee buu na e ya."
58 Te keŋ ba te lɛɛ Yesu di dɔɔ ya nɛ, ɔ te
yɛɛ gyakoloŋ nombia burum ɔ dɛɛ botɔɔ
ya.

14

Gyoo dinaa Herode ne gyae waa naa Yesu

Maake 6:14-29; Luka 9:7-9

1 Mena debaŋ kenaŋ man te gyoo Herode
ŋon ɔ ne kɛɛ Galelia tɛɛle dɔɔ nɛ, nyii Yesu
wose man nombia.
2 Keŋte ɔ yako ɔ tewulɛɛ nyiaa, gyae ke
yɛɛ Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre ŋon bese la
foŋ lee yeŋ man kɔŋ nɛ. Mena dɔɔ te ɔ ne
tale yɛɛ gyakoloŋ nombia nɛ.
3 Nawolo nyi gyoo Herode gbagba yele la
be kyaŋa Gyɔn te be bake e, te ba moo e
ke tɔ deni lee ɔ kegyia Filipo wɛɛle Herodia
dɔɔ.
4 Kpene keŋ dɔɔ gyoo Herode be yɛɛ
mena yɛna nyi, Gyɔn yako e nyi gbɛɛ be
doo nyi waa mo ɔ kegyia Filipo wɛɛle
Herodia yala ya.
5 Gyoo Herode gyaewɔ nyi nafɔ waa
ko Gyɔn mɔna ɔ ne yee Gyudatena baŋ,
nawolo nyi bɛɛ lɛɛ Gyɔn di nyi ɔ yɛɛ
Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre e.
6 Wee daale gyoo Herode kee di ɔ kalo-
lawee nɛ, Herodia bu alebu kɔŋawɔ kaa
sɔe balaŋ baŋ pou siaman, te yɛɛ gyoo
Herode kyeo.
7 Mena dɔɔ gyoo Herode kaŋa ntam yako
alebu ŋon nyiaa, "Kpene kamasɛ keŋ n
gyae nyi maa fa neŋ na, yako na maa fa
neŋ."
8 Keŋte alebu ŋon ɔ naa feefuwɔ do ɔ
bu nyi waa yako nyiaa, "Mɛɛ gyae n ke
kara Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre nyee do
tasa taŋtaŋalaŋ man fa maŋ debokeiman."
9 Nombia ŋan takaa gyoo ŋon, mɔna
ntam keŋ ɔ be kam na balaŋ baŋ bɔɔ yilaa
botɔɔ dɔɔ nɛ, ɔ yela be yɛɛ alebu ŋon
kegyaebii fa e.
10 Mena dɔɔ ɔ yela be gyuuwɔ ke kara
Gyɔn nyee deni keŋ man.
11 Keŋte ba moo Gyɔn nyee keŋ do tasa
taŋtaŋalaŋ man kɔna alebu ŋon, te ɔ moo
ke gyina ɔ naa.
12 Kenaŋ wɔle te Gyɔn kaseela gyuuwɔ
ka mo Gyɔn woo ŋon ke wuu, te be gyuuwɔ
ke yako Yesu.

Yesu kefa balaŋ kakpoŋse banoŋ weenɛɛ

Maake 6:30-44; Luka 9:10-17; Gyɔn 6:1-14

13 Yesu ke nyii Gyɔn Wurubuarɛ
loŋsɔɔre yeŋ nɛ, ɔ gyoowɔ debgele man
laŋ yenaŋ daale gyu ke kyaa waageŋ kooŋ.
Balaŋ dikpii keŋ ke nyii nyi ɔ te lam nɛ,
te ba leewɔ be donɔɔse man, mo na be
nawɔɔ sila e.
14 Yesu ke tisi lee degbele keŋ man, te ɔ
kena balaŋ dikpii keŋ nɛ, be nombia yɛɛ e
waraŋase te ɔ kyɔɔ kaweesetena baŋ pou
bɔɔ sila wɔ gyu nɛ.
15 Ke lii balinɔɔ nɛ, Yesu kaseela baŋ
kɔŋawɔ ɔ gyaŋ kaa yako e nyiaa, "De
Gbeŋgyoo, tɛɛ ne yuu te kɛbo mɔ yɛɛ ŋale
nsana ke. Lɔ balaŋ baŋ gbɛɛ, na baa gyu
akuraase ŋan benaa nɛ man na be kaa
gyae kolo lɛɛ di."
16 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Tek-
aboena nyi baa ta ya. Ɛmɛɛ gbagba ɛ gyae
kolo fa wɔ na baa di."
17 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ yako e nyiaa,
"Bodobodose abiliŋ anoŋ na kpebia bala
pɛ te de dana."
18 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Ɛ mo ŋa
kɔna maŋ."
19 Te ɔ yela balaŋ baŋ tisiwɔ kyakee tɛɛle
man. Keŋte Yesu moo bodobodose anoŋ
na kpebia bala baŋ, te ɔ gyinaa ɔ nyee
adido te ɔ fanewɔ do Wurubuarɛ nɔɔ, te
ɔ kɛrɛɛ ŋa te ɔ moo ŋa fa ɔ kpilala baŋ, te
baŋ mɔ moowɔ kpɛlɛɛ balaŋ baŋ.
20 Balaŋ baŋ pou diiwɔ baa, te be tɔɔsee
weenɛɛ buruburu akaŋ ŋan na, be nyiŋa
doŋase kufu ala (12).
21 Balaŋ baŋ bɔɔ di weenɛɛ ŋan nɛ, be
yaanɔɔle gyae ke yɛɛ ŋgba baala kakpoŋse
banoŋ (5000) nɛ. Ba te kala ala na bia kpu
ya.

Yesu keta loŋ dɔɔ

Maake 6:45-52; Gyɔn 6:15-21

22 Debokenaŋ man te Yesu yela ɔ kaseela
baŋ gyoowɔ degbele man kyaŋ gbɛɛ gyu
boo keŋ diŋgyiŋ na waa nyiŋ lɔ balaŋ baŋ
gbɛɛ.
23 Yesu ke lɔ balaŋ baŋ gbɛɛ taŋ nɛ, ɔ
gyuuwɔ bula dɔɔ waageŋ ɔ kaa fane. Kelii
balinɔɔ nɛ, na Yesu waageŋ kaa la botɔɔ.

24 Debaŋ kenaŋ na degbele keŋ te lii lem,
na feliŋ dinaa daale mɔ ne gyɔɔ degbele
keŋ wosi loŋ keŋ dɔɔ.
25 Tɛɛ kɛɛ bee kena nɛ, Yesu tɛɛwɔ loŋ
keŋ dɔɔ ɔ ne gyu ɔ kaseela baŋ gyaŋ.
26 Ɔ kaseela baŋ kena e ɔ dɔŋɛɛ loŋ keŋ
dɔɔ ɔ ne kɔŋ nɛ, be wɔe lɔɔ wɔ gbaa.
Keŋte be kpa "Ɔ yɛɛ woo e," te be fae yeesa
nawolo nyi gyakoloŋ te kyaŋ wɔ.
27 Debokenaŋ man te Yesu kolosiwɔ fa
wɔ nyi, "Ɛ nyiŋ konɔɔ, ɛ na yee ya, maŋ
e."
28 Botɔɔ te Pita yako e nyiaa, "Me
Gbeŋgyoo, akpaa nyaŋ e na, yela maa ta
loŋ keŋ dɔɔ kɔŋ n gyaŋ."
29 Keŋte Yesu yako e nyiaa, "Kɔŋ" te Pita
leewɔ degbele keŋ man ta loŋ keŋ dɔɔ ɔ ne
gyu Yesu gyaŋ.
30 Mɔna Pita kena mena keŋ feliŋ keŋ ne
gyɔɔ loŋ keŋ dɔɔ nɛ, gyakoloŋ gyoo e te ɔ
fiasɛɛ ɔ na gyoo loŋ keŋ man. Keŋte ɔ fae
yeesa nyiaa, "Me Gbeŋgyoo, lɛɛ maŋ!"
31 Debokenaŋ man te Yesu tenee ɔ
nyiŋmaa kyaŋ e te ɔ yako e nyiaa, "Baale,
n kelɛɛdi ta boo ya. Weera dɔɔ te n lɛɛ maŋ
aŋmaareŋ n konɔɔ man?"
32 Yesu na Pita ka gyeŋ gyoo degbele keŋ
man nɛ, te feliŋ keŋ tinaa kegyɔ yela.
33 Botɔɔ te baŋ be doo degbele keŋ man
nɛ, korowɔ buŋ Yesu nawɔɔtɛɛ te be yako
e nyiaa, "Nyaŋ yɛna Wurubuarɛ bu ŋon
ampaŋ."
34 Be ka toŋ boo keŋ nɛ, be gyuuwɔ kelii
tɛɛle keŋ bɛɛ baake ke Genesareti nɛ dɔɔ.
35 Balaŋ baŋ be kyaa tɛɛle kenaŋ dɔɔ ka
gyeŋ nyi Yesu ŋonaŋ nɛ, be kpiliiwɔ gyu ke
yako donɔɔse ŋan pou kyaa botɔɔ yenaŋ
nɛ. Mena dɔɔ balaŋ moo be kaweesetena
pou kɔŋ Yesu gyaŋ.
36 Keŋte be waase e nyi waa yela
kaweesetena baŋ ka mo be nyiŋmaase
tina ɔ kegba nɔɔbii paŋpaŋ bo gba. Te baŋ
pou bɔɔ tina ɔ kegba keŋ nɛ, wose yɛɛ wɔ
doŋ.

15

Yesu kawola lee Gyudatena gbɛɛneŋ man
Maake 7:1-13

1 Keŋte Farasiitena na Gyudatena
mmaraa wolala baŋ baale korowɔ lee
Gyerusalɛm donɔɔ man gyu ke bɔɔse Yesu
nyiaa,
2 "Weera dɔɔ te n kaseela baŋ bee di da
beneŋ amanberɛse dɔɔ ya? Nawolo nyi
bɔɔ ne faafo be nyiŋmaase ŋgba mena keŋ
da beneŋ amanberɛse nawolo nɛ pɛte baa
di ya!"
3 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Weera
dɔɔ te ɛmɛɛ mɔ, lee ɛ beneŋ amanberɛse
dɔɔ te ɛ bee di Wurubuarɛ mmaraase dɔɔ
ya?"
4 Nawolo nyi Wurubuarɛ yakowɔ nyiaa,
"Bu n kya na n naa, te nyaŋ ŋon n falaa
n kya yaa n naa na, kaboena nyi baa ko
neŋ."
5 Mɔna ɛmɛɛ ne yako nyiaa, "Akpaa
ŋolo de yako ɔ kya yaa ɔ naa nyi, 'Kpene
keŋ nafɔ me dana maa fa neŋ nɛ, yɛɛ
Wurubuarɛ wui.'
6 Mena dɔɔ be kaboena nyi ɔtenate waa
mo kpene kenaŋ fa ɔ lolala ya. Nnɛ na ɛ ne
yako baa nyi ɔtenate na bu ɔ kya na ɔ naa
na waa yɛɛ kpene keŋ kaboena nyi waa
yɛɛ fa wɔ nɛ ya. Kei nawolo baa nyi lee ɛ
beneŋ amanberɛse dɔɔ, ɛ te bɛɛ kpene keŋ
Wurubuarɛ kpa yaa yɛɛ nɛ.
7 Ɛmɛɛ baŋ ɛ na beo ɛ wose, Wurubuarɛ
nombia ŋan ɔ be tɛɛ ɔ dekpeŋkpeŋgyɔɔre
Yesaya dɔɔ yako see lee ɛ wose man nɛ yɛɛ
ampaŋ. Ɔ yakowɔ nyiaa,
8 'Balaŋ kɛwɔ na mo be nɔɔ bo yako nyi
bee bu maŋ,
mɔna be konɔɔse man na, bɔɔ na mo
maŋ yɛɛ kolo ya.
9 Bɛɛ som maŋ bo yakaa, nawolo nyi
mmaraase ŋan denibalaŋ gbagba be
kyaa yɛɛ nɛ,
ŋan te bɛɛ mo wola balaŋ beo wɔ nyi
ŋe yɛɛ maŋ Wurubuarɛ mmaraase
ŋa.' "

Kpene keŋ ne yɛɛ walaŋ ayimɛɛ
Maake 7:14-23

10 Keŋte Yesu besewɔ baake balaŋ baŋ
pou kɔŋ ɔ gyaŋ te ɔ yako wɔ nyiaa, "Ɛ
popou ɛ tei me gyaŋ, na ɛ ke nyii nombia
kɛŋa man nideli.
11 Na kpene keŋ na gyoo walaŋ nɔɔman
nɛ ne yɛɛ na e ayimɛɛ ya, mɔna kpene
keŋ na lee ɔ nɔɔman nɛ, keŋ ne yɛɛ na e
ayimɛɛ."
12 Keŋte Yesu kaseela baŋ kɔŋawɔ ɔ gyaŋ
kaa bɔɔse nyiaa, "Ŋgba n gyeŋ nyi debaŋ
keŋ Farasiitena baŋ be nyii nombia ŋan
na, te yɛɛ wɔ gyoŋ ya?"
13 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Daŋ
kamasɛ keŋ ka te yɛɛ nyi me kya ŋon ɔ
kyaa adido nɛ duu na ke ya na, waa kulu
ke na ke lila pou ke leki.
14 Ɛ tina Farasiitena benaŋ yela botɔɔ,
be yɛɛ ŋgba siayɛlɛɛsatena baŋ bɛɛ wola
siayɛlɛɛsatena gbɛɛ nɛ. Akpaa siayɛlɛɛsate
na wola siayɛlɛɛsate gbɛɛ nɛ, be bala pou
baa kaa yala bɔɔ man bo."
15 Botɔɔ te Pita yako e nyiaa, "De
Gbeŋgyoo, lese dudu kei asɛɛ fa daa."
16 Keŋte Yesu bɔɔse ɔ kaseela baŋ nyiaa,
"Keŋ dɔɔ ɛmɛɛ mɔ nyeeya ta yem?
17 Keŋ dɔɔ ɛ ba gyeŋ nyi kpene kamasɛ
keŋ da gyoo walaŋ nɔɔman na, ne gyu ka

gyoo ɔ dubulu man na ke ta bese lee ɔ wose man yee?
18 Mɔna nombii kamasɛ keŋ na lee walaŋ nɔɔman nɛ, na lee bo ɔ konɔɔ man, te keŋ ne yɛɛ na e ayimɛɛ.
19 Nawolo nyi walaŋ konɔɔ man te nombiakumɛɛ ŋgba, balaŋ kako, na yale kewɔlɛɛ na kafoŋ na ŋmɛɛleŋ na balaŋ nɔɔ kekɛrɛɛ na balaŋ yela kewɔlɛɛ na lee.
20 Mena abɔɔ kɛŋa ne yɛɛ na walaŋ ayimɛɛ, mɔna akpaa ŋolo te faafo ɔ nyiŋmaase pɛte waa di ya nɛ, ke bɛɛ yɛɛ e ayimɛɛ ya."

Alo ŋolo ke lɛɛ Yesu di
Maake 7:24-30

21 Yesu ka lee botɔɔ nɛ, ɔ wɔŋa ɔ wose lee botɔɔ gyu Tae na Sidɔn donɔɔse ŋan yenaŋ.
22 Keŋte Kaanan alo ŋolo leewɔ botɔɔ yenaŋ kɔŋ Yesu gyaŋ kaa wii fa e nyiaa, "Me Gbeŋgyoo, gyoo Defidi ɔ naanabii, wii me waraŋase! Feliŋkum doo me bu alebubii man, te kɛɛ naase e diyem nideli."
23 Mɔna Yesu te yako daale ya. Mena dɔɔ ɔ kaseela baŋ waase e nyiaa, "Lɔ alo ŋon gbɛɛ na waa ta, nawolo nyi ɔ ne fae yeesa tɔ daa deŋela."
24 Keŋte Yesu yako alo ŋon nyiaa, "Iseraetena baŋ bɔɔ yoo Wurubuarɛ gbɛɛ nɛ baageŋ gyaŋ te Wurubuarɛ kpila maŋ."
25 Mɔna alo ŋon kɔŋawɔ kaa buŋ Yesu nawɔɔ tɛɛ waase e nyiaa, "Me Gbeŋgyoo, lɛɛ maŋ!"
26 Keŋte Yesu yako alo ŋon nyiaa, "Tekaboena nyi baa mo bia weenɛɛ fa babaase ya."
27 Botɔɔ te alo ŋon mɔ sɛɛwɔ nyiaa, "Ayi, me Gbeŋgyoo, doo mena, mɔna babaase baa tale fiu weenɛɛ ŋan be gbeŋgyoo ne dii te ŋɛɛ yale tɛɛle man nɛ di."
28 Keŋte Yesu yako alo ŋon nyiaa, "Alo n kelɛɛdi boe. Kpene keŋ n ne gyae nɛ, dɛɛkɔŋ mena fa neŋ." Debokenaŋ man te ɔ bu ŋon kawee taŋawɔ.

Yesu kekyɔ balaŋ burum kaweese

29 Yesu ka lee botɔɔ nɛ, te ɔ tɛɛwɔ na Galelia boo keŋ nɔɔ nɔɔ. Keŋte ɔ gyuuwɔ ka gyeŋ bulabii daale gyu ke kyaa ke dɔɔ.
30 Balaŋ burum moo be kaweesetena kɔŋ ɔ gyaŋ. Kaweese ŋgba baŋ be nawɔɔ ba yekee, na baŋ be sia be yɛlɛɛ na ɔtakasese na omumuuse na kaweese kpookpoo nɛ. Keŋte Yesu kyɔɔ be popou.
31 Balaŋ baŋ kena nyi baŋ be nawɔɔ ba yekee ne tɛɛ, te omumuuse ne kolosi te ɔtakasese wose ne yɛɛ wɔ doŋ, te siayɛlɛɛsatena sia ne naa nɛ, doo be nɔɔ. Keŋte ba lese Iseraetena Wurubuarɛ ŋon yele.

Yesu kefa balaŋ kakpoŋse banaara weenɛɛ
Maake 8:1-10

32 Keŋte Yesu baake ɔ kaseela baŋ kɔŋ ɔ gyaŋ te ɔ yako wɔ nyiaa, "Balaŋ kɛwɔ nombia dana maŋ waraŋase, nawolo nyi gyɛŋ weeya kpaakpaa atooro yaa ŋgba be kyaa me gyaŋ te be te dii ta kolo ya nɛ. Mɔɔ ne gyae maa lɔ wɔ gbɛɛ na tanam ya, nawolo nyi be sia de kaa biri wɔ gbɛɛnaa man."
33 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ bɔɔse e nyiaa, "Aleŋ yaa dee nyiŋ weenɛɛ fa balaŋ burum kɛwɔ ŋale nsana kɛbo?"
34 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, "Bodobodose aŋmoŋ te ɛ dana?" Te be tiranɔɔ fa e nyi, "Bodobodose nyetooro na kpebia buruburu akalansɛɛ baale te de dana."
35 Keŋte Yesu yela balaŋ baŋ tisiwɔ kyakee tɛɛle man.
36 Ɔ moo bodobodose nyetooro ŋan, na kpebia baŋ te ɔ fanewɔ fa Wurubuarɛ karaŋ, te ɔ kɛrɛɛ ŋa mo fa ɔ kaseela baŋ. Keŋte ɔ kaseela baŋ mɔ moo ŋa kpɛlɛɛ balaŋ baŋ.
37 Balaŋ baŋ pou diiwɔ baa. Te ɔ kaseela baŋ tɔɔsee buruburu akaŋ ŋan na, be nyiŋa doŋase nyetooro.
38 Balaŋ baŋ bɔɔ di weenɛɛ ŋan nɛ, be yaanɔɔle yɛɛ baala kakpoŋse banaara (4000). Ba te kala ala na bia kpu ya.
39 Yesu ke lɔ balaŋ baŋ gbɛɛ taŋ nɛ, ɔ gyoowɔ degbele man te ɔ gyuu tɛɛle keŋ bɛɛ baake ke nyi Magadan nɛ dɔɔ.

16

Gyudatena kegyiise ne gyae nyi Yesu waa yɛɛ gyakoloŋ nombia
Maake 8:11-13; Luka 12:54-56

1 Wee daale nɛ, Farasiitena na Sadukiitena kɔŋawɔ Yesu gyaŋ kaa teese e ɔ nɔɔman nyi waa yɛɛ gyakoloŋ nombia wola wɔ, na kawola nyi ɔ lee Wurubuarɛ gyaŋ ampaŋ.
2 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "De lii balinɔɔ te ŋɔma yasɛɛ na ɛ ne tale naa yako nyi, tɛɛ de naa na weese waa gyɔ.
3 Te nebo mɔ na, ɛ ne tale kɛɛ ŋɔma dinɔɔ yako nyi gyɛŋ ɔga waa ŋɛɛ. Ɛ ne tale kɛɛ ŋɔma na ɛ kawola kpene keŋ gyae ke kɔŋ. Mɔna nombia ŋan ne yɛɛ debaŋ kei man nɛ, ɛ bɛɛ tale wola ŋe man ya.
4 Ɛmɛɛ gyɛŋ wee kei balaŋ, ɛ yɛɛ balaŋ kumɛɛwɔ te ɛ bee yee Wurubuarɛ ya. Ɛ ne gyae nyi maa yɛɛ gyakoloŋ nombia ɛ kena, mɔna mɔɔ gyae maa yɛɛ gyakoloŋ nombia kamasɛ wola ŋon kpu na ŋan be kɔŋ Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Gyona dɔɔ nɛ ya." Keŋte Yesu leewɔ be gyaŋ laŋ tina wɔ yela.

Yesu ke faree ɔ kaseela lee Farasiitena na Sadukiitena wose man
Maake 8:14-21

5 Yesu na ɔ kaseela ka toŋ gyu boo keŋ
diŋgyiŋ nɛ, ɔ kaseela baŋ wolee bodobodo
ka mo bo.
6 Keŋte Yesu faree wɔ nyiaa, ɛ kɛɛ ɛ wose
man nideli lee Farasiitena na Sadukiitena
wose man. Nawolo nyi be dinɔɔ yɛɛ ŋgba
tee keŋ bɛɛ mo do bodobodo man te kɛɛ
koro nɛ.
7 Mena dɔɔ ɔ kaseela baŋ bɔɔse dɔŋa
nyiaa, "Keŋ de ta mo bodobodo kɔŋ dɔɔ
ya te ɔ ne yako mena nombia kɛŋa yaa?"
8 Na Yesu ta gyeŋ kpene keŋ bee kolosi
na dɔŋa nɛ te ɔ yako wɔ nyiaa, "Ɛ kelɛɛdi
ta boo ya. Weera dɔɔ te ɛ ne kolosi nyi ɛ
ta mo bodobodo tela ya?
9 Mena dɔɔ ɛ sɛɛ ɛ te nyii ta me nombia
man yee? Ɛ bɛɛ tɔɔse bodobodose anoŋ
ŋan mɔɔ kɛrɛɛ fa balaŋ kakpoŋse banoŋ,
na ŋan bɔɔ dii kaase te ɛ be tɔɔsee wulu
doŋase nɛ yee?
10 Yaa ɛ bɛɛ tɔɔse bodobodose nyetooro
ŋan balaŋ kakpoŋse banaara be dii, na
ŋan bɔɔ dii kaase te ɛ be tɔɔsee wulu
doŋase nɛ yee?
11 Weera dɔɔ te ɛ ta gyem nyi na
bodobodo wose man nombia yaa mee
kolosi fa ŋon ya? Mɔna ɛ kɛɛ ɛ wose man
nideli lee Farasiitena na Sadukiitena wose
man. Be dinɔɔ yɛɛ ŋgba tee keŋ bɛɛ mo
do bodobodo man te kɛɛ koro nɛ."
12 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ gyeŋawɔ nyi, na
tee keŋ ne yeli bodobodo na koro nɛ yaa ɔ
ne yako wɔ nyi baa kɛɛ ba wose man nideli
na ke ya. Mɔna Farasiitena na Sadukiitena
nombia ŋan bɛɛ wolo nɛ yaa ɔ ne yako wɔ.

Pita keyako nyi Yesu yɛna nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ
Maake 8:27-30; Luka 9:18-21

13 Yesu na ɔ kaseela baŋ ka gyoo Kae-
saria Filipi tɛɛle man nɛ, ɔ bɔɔse ɔ kaseela
baŋ nyiaa, "Balaŋ ne kolosi ma wose man
nombia na be kpa maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon
yɛna amɔ?"
14 Keŋte ɔ kaseela baŋ tiranɔɔ nyiaa,
"Balaŋ baale kpa nyaŋ yɛna Gyɔn
Wurubuarɛ loŋsɔɔre ŋon. Baale mɔ kpa
nyaŋ yɛna Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre
Elia, te baale mɔ kpa nyaŋ yɛna
Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Gyeremia,
yaa Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ
man ŋolo."
15 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, "Ɛmɛɛ
mɔ de? Ɛ kpa maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon yɛna
amɔ?"
16 Botɔɔ te Simɔn Pita tiranɔɔ nyiaa,
"Nyaŋ yɛna Kristo, nyeelɛɛre ŋon Wu-
rubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ.
Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa kekpaakekpaa nɛ
Bu."
17 Keŋte Yesu yako e nyiaa, "Gyona bu
Simɔn, nyaŋ na nyeebam, nawolo nyi na
deniwalaŋ lese na nombia kɛŋa wola neŋ
ya, mɔna me kya ŋon ɔ kyaa adido nɛ lese
na ŋa wola neŋ.
18 Mena dɔɔ mɛɛ yako neŋ nyiaa, nyaŋ
yɛna Pita, te n yele kenaŋ asɛɛ yɛna nyi
boe. Nyaŋ boe kei dɔɔ te maa baake me
balaŋ pou yilaa. Te yeŋ gba koraŋ be gyae
ke tale di be dɔɔ ya.
19 Maa mo Wurubuarɛ gyoori keŋ
safowaase do n nyiŋmaa man. Kpene
kamasɛ keŋ nyaŋ ke gyɔ ke dowoe tɛɛle kei
dɔɔ nɛ, baa gyɔ ke dowoe adido, te kpene
kamasɛ keŋ nyaŋ ke booli ke tɛɛle kei dɔɔ
nɛ, baa booli ke adido mɔ."
20 Keŋte Yesu faree ɔ kaseela baŋ nyi,
be na yako walaŋ kamasɛ nyi ŋon yɛna
nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi
waa kɔŋ nɛ ya.

Yesu kekolosi lee ɔ yeŋ na ɔ kefoŋ wose man
Maake 8:31–9:1; Luka 9:22-27

21 Lee debaŋ kenaŋ pou nɛ, Yesu fiasɛɛ ɔ
na lese nombia ŋan asɛɛ fa ɔ kaseela baŋ
nyiaa, "Kaboena nyi maa gyu Gyerusalɛm
donɔɔ man, na me kaa naa diyem nideli
Gyudatena kegyiise na Wurubuarɛ saese
kegyiise na Gyudatena mmaraa wolala baŋ
nyiŋmaa man. Baa ko maŋ, mɔna weeya
atoorote keŋ man na, Wurubuarɛ waa
gyuusu maŋ lee yeŋ man."
22 Botɔɔ te Pita moo Yesu lee yenaŋ te ɔ
tɔɔ e nyi, "Me Gbeŋgyoo, na yako mena ya.
Wurubuarɛ dɛɛ mo kɛŋa gyu lem. Kɛŋa na
kɔŋ n dɔɔ korakora ya."
23 Botɔɔ te Yesu gɛɛsewɔ kɛɛ Pita te ɔ
yako e nyiaa, "Ɔbɔnsam, ta lee me gyaŋ!
N ne gyae n ke tɔ maŋ gbɛɛ. Nawolo nyi
na Wurubuarɛ kegyaebii te n na gyueŋ ya,
mɔna denibalaŋ kegyaebii te n na gyueŋ."
24 Keŋte Yesu yako ɔ kaseela baŋ nyiaa,
"Akpaa ŋolo ne gyae waa sila maŋ na, ɔ
na yɛɛ kpene keŋ ŋon gbagba ne gyae ya,
mɔna waa mo ɔ ɔpaŋdaŋ keŋ seele, na waa
sila maŋ wee kamasɛ.
25 Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne
gyae waa lɛɛ ŋon gbagba nyeedoŋ na, ke
gyae ka lee ɔ nyiŋmaa man. Mɔna walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ nyeedoŋ da lee ɔ nyiŋmaa
man lee maŋ Yesu na me nombia dɔɔ nɛ,
waa bese nyiŋ ke.
26 Akpaa ŋolo de nyiŋ tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ
pou te ɔ nyeedoŋ da lee ɔ nyiŋmaa man
na, woŋ tɔnɔɔ te waa nyiŋ? Yaa woŋ te
walaŋ waa tale mo kyɛɛkee na ɔ nyeedoŋ?
27 Maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon na me kpilala
dɛɛ lee adido kɔŋ me kya Wurubuarɛ

gyoorobiiri man, na me kaa tɔ walaŋ
kamasɛ kom lee ɔ tom keŋ ɔ be yɛɛ nɛ man.
28 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii
nyiaa, baale seŋɛɛ ɛ man kɛbo keŋ bɔɔ
gyae baa yeŋ ya, kelii debaŋ keŋ maŋ
Deniwalaŋ Bu ŋon maa lese ma wose wola
me gyoorobiiri man."

17

Yesu wose kekyɛɛkee
Maake 9:2-13; Luka 9:28-36

1 Weeya looro wɔle nɛ, Yesu moo Pita na
Gyemisi na ŋon Gyemisi ɔ naabu Gyɔn kpu
na ɔ wose te be gyuuwɔ bula dinaa daale
dɔɔ baageŋ.
2 Be ka seŋ botɔɔ nɛ, karatetee dokoloŋ
te Yesu wose kyɛɛkeewɔ be siaman. Na ɔ
sia gbɛɛ ne ŋalakee ŋgba weese nɛ, te wa
abɔɔ ŋan ɔ doona nɛ bese abɔɔ wolomɛɛ
futututu na ŋɛɛ ŋalakee polɛpolɛpolɛ.
3 Debokenaŋ man te Mosesi na Elia kaa
bɛɛwɔ lee be dɔɔ, te be kolosiwɔ na Yesu.
4 Keŋte Pita yako Yesu nyiaa, "De
Gbeŋgyoo, dei ŋgba daa mɔ be kɔŋ kɛbo
nɛ. Nyi akpaa n ne gyae na, yela dɛɛ baŋ
kefɛɛse atooro kɛbo. N wui daale, Mosesi
wui daale te Elia mɔ wui daale."
5 Pita ke gyakaa ɔ ne kolosi nɛ, te
ŋɔma ŋɛlɛɛŋɛlɛɛ ŋaale kaa wuuwɔ be dɔɔ.
Keŋte be nyii nɔɔwoya ŋaale lee ŋɔma ŋan
man nyiaa, "Kei yɛna me bu ŋon mɛɛ gyae
e lee me konɔɔ man te ɔ na gyoo me sia, ɛ
nyii e."
6 Ɔ kaseela baŋ ke nyii nɔɔwoya kɛŋa nɛ,
gyakoloŋ gyoo wɔ te be tisiwɔ buŋii tɛɛle
man.
7 Keŋte Yesu kaa mo ɔ nyiŋmaa tina wɔ
te ɔ yako wɔ nyiaa, "Ɛ koro, ɛ na yee ya."
8 Be ka koro gyina be sia nɛ, ba te naa
ŋolo kpu na Yesu ya.
9 Be ke tisi lee bula keŋ dɔɔ bɛɛ kɔŋ nɛ
Yesu tɔɔ wɔ kiiŋ nyiaa, "Ɛ na yako walaŋ
na walaŋ kpene keŋ ɛ be naa nɛ ya, kelii
debaŋ keŋ Wurubuarɛ waa gyuusu maŋ
Deniwalaŋ Bu ŋon lee yeŋ man."
10 Keŋte ɔ kaseela baŋ bɔɔse e nyiaa,
"Weera dɔɔ te Gyudatena mmaraa wolala
baŋ ne yako nyi, kaboena nyi Elia waa
taŋgbɛɛ kɔŋ pɛna nyeelɛɛre ŋon Wu-
rubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ ke
kɔŋ?"
11 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Ke doo
mena nyi Elia waa taŋgbɛɛ nyeelɛɛre ŋon
kɔŋ na ɔ kaa desina kpene kamasɛ see
ŋgba ŋa kedoobii nɛ."
12 Mɔna mɛɛ yako ŋon baa nyi Elia taŋ
wulaa kɔŋ laŋ mɔna balaŋ ta gyeŋ e ya,
te be yɛɛ e kpene kamasɛ keŋ bɛɛ gyae.
Mena mɔ te maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon maa
naa diyem be nyiŋmaa man.
13 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ gyeŋawɔ nyiaa,
Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre ŋon wose man
nombia yaa ɔ ne yako nɛ.

Yesu kekyɔ tobaale ŋon ɔ na wee
keleuleuse nɛ
Maake 9:14-29; Luka 9:37-43

14 Ba ke kɔŋ kaa gyoo balaŋ burum baŋ
man nɛ, balee ŋolo kaa tisiwɔ buŋ Yesu
nawɔɔtɛɛ,
15 te ɔ yako e nyiaa, "Me Gbeŋgyoo, wii
me bu kei waraŋase fa maŋ. Ɔ na wee
keleuleuse, te ɔ ne naa diyem nideli mɔ.
Ne kyaa kuu e lɔ boalaŋ yaa loŋ man.
16 Ma moo e kɔŋ n kaseela baŋ gyaŋ,
mɔna ba te tale kyɔ e ya."
17 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, "Ao!
Ɛmɛɛ gyɛŋ balaŋ baŋ ɛ bɛɛ lɛɛ maŋ di ya,
te ɛ yɛɛ balaŋ kumɛɛwɔ. Weeya aŋmoŋ
te kaboena nyi maa kyaa ɛ gyaŋ, na maa
nyiŋ konɔɔ fa ŋon?" Keŋte ɔ yako balee
ŋon nyiaa, "Mo n bu ŋon kɔna maŋ."
18 Keŋte Yesu fae feliŋkum keŋ te ka
leewɔ bu ŋon man, te ɔ kawee taŋawɔ
debokenaŋ man.
19 Kenaŋ wɔle te Yesu kaseela baŋ
gyuuwɔ ɔ gyaŋ, te be baake e lee yenaŋ
bɔɔse e nyiaa, "Weera dɔɔ te daa te tale
gegi feliŋkum keŋ lee bu ŋon man ya?"
20 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
"Nawolo nyi ɛ kelɛɛdi ta boo ya. Mɛɛ yako
ŋon ɛ ke nyii nyiaa, nyi akpaa ɛ kelɛɛdi yɛɛ
peperee ŋgba kefaabii koraŋ nɛ, nafɔ ɛ ke
tale yako bula kei nyiaa, 'Kulu lee kɛbo ke
yala nnɛ' te ke gyae ke kɔŋ mena. Te kolo
be kyaa keŋ nyi ɛ be gyae ɛ ke tale yɛɛ ya."
21 Mɔna mena feliŋkumɛɛ kɛŋa dinɔɔ
dɔɔ nɛ, kefane na nɔɔkebake kaageŋ te n
ke tale mo gegi ŋa.

Yesu kekolosi ɔ yeŋ wose man bela
Maake 9:30-32; Luka 9:43-45

22 Debaŋ keŋ be popou be kɔŋ kaa
gyaŋee Galelia tɛɛle man nɛ, Yesu yako
ɔ kaseela baŋ nyiaa, "Baa lese maŋ Deni-
walaŋ Bu ŋon fa balaŋ,
23 na baa ko maŋ, mɔna weeya atoorote
keŋ nɛ, Wurubuarɛ waa gyuusu maŋ lee
yeŋ man." Botɔɔ te dekɔkɔrɔkɔɔ kyaŋa ɔ
kaseela baŋ.
24 Yesu na ɔ kaseela baŋ ke kɔŋ kaa gyoo
Kapanum donɔɔ man nɛ, balaŋ baŋ bɛɛ
lɛɛ lempoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
keŋ man nɛ, kɔŋawɔ kaa bɔɔse Pita nyiaa,
"Ɛ gbeŋgyoo ŋon bɛɛ tɔ Wurubuarɛ ɔsom
deni dinaa lempoo keŋ yee?"
25 Keŋte Pita tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, ɔ ne
tɔɔ. Pita ke kɔŋ kaa gyoo dekpaŋalaŋ man
pɛ nɛ, Yesu taŋgbɛɛ la kolosi na e te ɔ bɔɔse
e nyiaa, "Simɔn, sena yɛna nya agyueŋ?
Balaŋ bomɔ gyaŋ te tɛɛle kei dɔɔ gyooneŋ
ne lɛɛ lempoo lee? Donɔɔsetena gyaŋ yaa
ŋɔɔla gyaŋ?"

26 Te Pita tiranɔɔ nyiaa, “Ŋɔɔla gyaŋ te
bɛɛ lɛɛ.” Keŋte Yesu yako e nyiaa, “Akpaa
mena na donɔɔsetena te nyiŋ ba wose.
27 Mɔna keŋ dɔɔ ne gyae nyi daa na wɔ
ke yala dɔŋa dɔɔ ya nɛ, mo n darawaa na
n ke gyu boo man ke lɔ. Kpebii gyaŋgbate
ŋon n ke kyaŋ nɛ, n wola ɔ nɔɔ na n
kena kɔba keŋ gyae ka yee daa na neŋ wui
lempoo keŋ ketɔ. Lese ke na n ka mo gyina
wɔ.”

18

Amɔte kela na ɔ dɔɔ Wurubuarɛ gyoori keŋ man?
Maake 9:33-37; Luka 9:46-48

1 Mena debaŋ kenaŋ man nɛ, Yesu
kaseela baŋ kɔŋawɔ ɔ gyaŋ kaa bɔɔse
e nyiaa, “Amɔte yɛna walaŋ kegyia Wu-
rubuarɛ gyoori keŋ man?”
2 Keŋte Yesu baake biikyaabii ŋolo kaa
seŋ be siaman,
3 te ɔ yako wɔ nyiaa, “Ampaŋ yaa mɛɛ
yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, akpaa ɛ te
kyɛɛkee ɛ dinɔɔ na ɛ ke yɔkɔse ɛ wose
yɛɛ ŋgba bia ya nɛ, ɛ be gyae ɛ ka gyoo
Wurubuarɛ gyoori keŋ man ya.”
4 Mena dɔɔ walaŋ kamasɛ ŋon ɔ yɔkɔse
ɔ wose ŋgba biikyaabii kei nɛ, ŋon yɛna
walaŋ kegyia Wurubuarɛ gyoori keŋ man.
5 Te walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ biikyaabii
kei dinɔɔ ma yele man na, maŋ yaa ɔ
lɛɛwɔ.
6 Mɔna walaŋ kamasɛ ŋon ɔ yeli bia
buruburu kɛwɔ baŋ bɔɔ lɛɛ maŋ di nɛ man
ŋolo de yɛɛ dukum nɛ, kenaŋ na nyi akpaa
ba mo boe dinaa dinaa kpaŋ ɔ wɔŋe man,
te be fuŋ e do ɛpo man na dei kela.
7 Ɛmɛɛ balaŋ baŋ ɛ kyaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ
ɛ laako lee abɔɔ ŋan ne yeli balaŋ ne yɛɛ
dukum nɛ dɔɔ. Kaboena nyi mena abɔɔ
kɛŋa dɛɛ kɔŋ, mɔna nyaŋ walaŋ ŋon ŋe
gyae ke ta n dɔɔ kɔŋ nɛ nyaa laako.
8 Nyi akpaa n nyiŋmaa yaa n nae ne
yele la te n ne yɛɛ dukum na kara ke leki.
Nawolo nyi, dei nyi nya lee kadeŋ na n ka
gyoo Wurubuarɛ gyoori keŋ man, kela nyi
baa mo neŋ nyiŋmaase ala yaa nawɔɔ ala
ka do boalaŋ keŋ ke bɛɛ yem ya nɛ man.
9 Te akpaa nyi n sibii ne yele la te n ne
yɛɛ dukum na kulu ke leki. Dei nyi nya mo
sibii dokoloŋ gyoo Wurubuarɛ gyoori keŋ
man, kela nyi baa mo neŋ na n sia ala ka
do boalaŋ keŋ ke bɛɛ yem ya nɛ man.

Nam ŋon ɔ ba yoo nɛ dudu
Luka 15:3-7

10 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, ɛ
kɛɛ nideli nyi ɛ be kɛɛ balaŋ kɛwɔ baŋ bɔɔ
lɛɛ maŋ di te bɔɔ yɔkɔse ba wose ŋgba bia
nɛ nyi be man ŋolo yɛɛ walaŋ yakaate e ya.
Mɛɛ yako ŋon baa ɛ ke nyii nyiaa, mena
balaŋ kɛwɔ dana Wurubuarɛ kpilala baŋ
ba seŋɛɛ me kya Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa
adido nɛ siaman, bɛɛ fane fa wɔ debaŋ
kamasɛ.
11 Maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon kɔŋae me kaa
lɛɛ baŋ bɔɔ yoo Wurubuarɛ gbɛɛ man nɛ
nyee.
12 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, sena te ɛ
na gyueŋ lee nombia kɛŋa man? Akpaa
ŋolo dana namense sɔŋonoŋ (100) te be
man dokoloŋ da yoo na woŋ te ɔ ne yɛɛ?
Ɔ be gyae waa tina sɔŋonaara na kufu
kadaale (99) baŋ yela bula dɔɔ botɔɔ, na
waa ta kɛo ŋon ɔ ba yoo nɛ kaboena waa
naa e yee?
13 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyi akpaa
ɔ naa e na, ɔ sia na gye ɔ dɔɔ nideli kela
sɔŋonaara na kufu kadaale baŋ be ta yoo
ya nɛ.
14 Mena mɔ te ɛ kya ŋon ɔ kyaa adido
nɛ, bɛɛ gyae nyi balaŋ baŋ bɔɔ lɛɛ maŋ di
nɛ, be man ŋolo dɛɛ yo ya.

Mena keŋ ɛmɛɛ na n dɔɔ ŋon ɔ be yɛɛ neŋ dukum nɛ ɛ ke kyaa

15 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
akpaa n dɔɔ Kristo baale de yɛɛ neŋ
nombiikum na, gyu ɔ gyaŋ na n kaa bɔɔse
e. Mɔna yela ka ke yɛɛ ɛmɛɛ na e ɛ bala
nombia. Akpaa ɔ nyii neŋ na, n te tale baa
besena e kɔŋ gbɛɛ kpaakpaate dɔɔ.
16 Mɔna nyi akpaa ɔ te nyii neŋ ya na, mo
Kristo baale dokoloŋ yaa balaŋ bala kpu
na n wose na ɛ ke gyu ɔ gyaŋ. Kei gyae
ke yela n ke nyiŋ adansɛɛtena bala yaa
batooro nombia ŋenaŋ man, ŋgba mena
keŋ Wurubuarɛ nombia ne yako nɛ.
17 Akpaa ɔ bɛɛ ɔ te nyii ŋon ya nɛ, kenaŋ
na baake e n tebia Kristotena dikpii keŋ
gyaŋ. Te akpaa ɔ bɛɛ ɔ te nyii baŋ mɔ
ya nɛ, kenaŋ na kɛɛ e nyi ɔ yɛɛ walaŋ
ŋon ɔ ba gyeŋ Wurubuarɛ ya, yaa ɔ yɛɛ
dukumyɛɛre e.
18 “Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii
nyiaa, kpene kamasɛ keŋ ɛ gyɔ ke dowoe
tɛɛle kei dɔɔ nɛ, na ba te gyɔ ke dowoe
adido, te kpene kamasɛ keŋ ɛ booli ke tɛɛle
kei dɔɔ nɛ, na ba te booli ke adido mɔ.”
19 “Te mɛɛ yako ŋon baa bela nyiaa,
kpene kamasɛ keŋ ɛ man balaŋ bala de yɛɛ
nɔɔdokoloŋ seŋ ke dɔɔ fane tɛɛle kei dɔɔ
na, me kya ŋon ɔ kyaa adido nɛ waa yɛɛ
ke fa ŋon.”
20 Nawolo nyi botɔɔ keŋ balaŋ bala yaa
balaŋ batooro de gyaŋee ma yele man na,
me kpuɛ na wɔ.

Betaboŋmon te kaboena nyi baa mo walaŋ dukum kyɛɛ e

21 Keŋte Pita kɔŋawɔ Yesu gyaŋ
kaa bɔɔse e nyiaa, “Me Gbeŋgyoo,
betaboŋmon te me dɔɔ de yɛɛ nombiikum
me dɔɔ na te maa mo kyɛɛ e? Maa mo
kyɛɛ e betabonyetooro?”

22 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa,
"Koa, na betabonyetooro ya, mɔna beta-
bosɔŋotooro na kufu akpeŋ nyetooro (70
x 7)."
23 Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa, "Nnɛ te Wu-
rubuarɛ gyoori keŋ doo. Ke yɛɛ ŋgba gyoo
ŋon ɔ ne gyae nyi ŋon na ɔ tewulɛɛ ke
kyaa, na baa kɛɛ koma ŋan be dana e nɛ.
24 Be ka beta fiasɛɛ bɛɛ gyoo ŋe man nɛ,
te ba moo tobaale ŋon ɔ dana e kom kɔba
na nsendee ya nɛ kɔna e.
25 Keŋ tobaale ŋon te nyiŋ kɔba keŋ waa
tɔ ya dɔɔ nɛ, ɔ gbeŋgyoo ŋon yako wɔ nyi
baa mo ŋon na ɔ wɛɛle na ɔ bia na wa abɔɔ
ŋan pou ɔ dana nɛ ke yɔɔ, na baa mo kaa
tɔ kom keŋ.
26 Keŋte ɔ tobaale ŋon tisiwɔ buŋ ɔ
nawɔɔ tɛɛ waase e nyiaa, 'Nyiŋ konɔɔ fa
maŋ, maa tɔ neŋ kom keŋ pou.'
27 Botɔɔ te ɔ nombia yɛɛ ɔ gbeŋgyoo ŋon
waraŋase, te ɔ moo kom keŋ pou kyɛɛ e te
ɔ tina e yela nyi waa ta.
28 Mɔna mena tobaale ŋonaŋ ka lee
botɔɔ nɛ, ɔ ke gyaŋee na ɔ dɔɔ ŋolo ŋon ɔ
dana e kom bii daale nɛ. Botɔɔ te tobaale
ŋon lɔɔwɔ kyaŋ ɔ dɔɔ ŋon wɔŋe man te ɔ
yako e nyiaa, 'Tɔ maŋ ma kom keŋ pou n
dana maŋ nɛ?'
29 Keŋte ɔ dɔɔ ŋon mɔ tisiwɔ buŋ ɔ
nawɔɔ tɛɛ waase e nyiaa, 'Me dɔɔ nyiŋ
konɔɔ fa maŋ maa tɔ neŋ n kom keŋ pou.'
30 Mɔna tobaale ŋon bɛe, te ɔ yela ba
moo ɔ dɔɔ ŋon ketɔ deni nyi waa doo
botɔɔ, kelii debaŋ keŋ waa tɔ e ɔ kom keŋ
pou.
31 Tewulɛɛ akaŋ baŋ kena mena nɛ
takaa wɔ nideli, keŋte be gyuuwɔ ke tɔlɛɛ
nombia ŋan pou fa be gbeŋgyoo ŋon.
32 Botɔɔ te be gbeŋgyoo ŋon baake
tobaale ŋon te ɔ yako e nyiaa, 'N yɛɛ
walaŋkum ŋolo e. Nyaŋ waase maŋ te ma
moo n kom keŋ n dana maŋ nɛ pou kyɛɛ
neŋ.
33 Woŋ dɔɔ te nyaŋ mɔ n te wii n dɔɔ ŋon
waraŋase, ŋgba mena keŋ maŋ be wii neŋ
nɛ ya?'
34 Mena dɔɔ ɔ gbeŋgyoo ŋon gyeŋa baŋ,
te ɔ yela ba moo tobaale ŋon ketɔ deni na
waa naa diyem kelii debaŋ keŋ, ŋon mɔ
waa tɔ ɔ koma ŋan ɔ dana e nɛ pou.
35 Mena dɔɔ ɛmɛɛ baŋ ɛ ta mo ɛ tebia
nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ lee ɛ konɔɔse man
ya nɛ, mena te me kya ŋon ɔ kyaa adido
nɛ waa yɛɛ ŋon."

19

Yesu kawola lee yale kebɛɛ wose man

1 Yesu kekolosi nombia kɛŋa pou taŋ nɛ,
ɔ leewɔ Galelia tɛɛle man gyu Gyudia tɛɛle
man, Gyɔɔdan boo keŋ diŋgyiŋ.
2 Balaŋ burum sila e gyu botɔɔ te ɔ kyɔɔ
wɔ be kaweese pou.
3 Keŋte Farasiitena baale kɔŋawɔ be kaa
teese ɔ nɔɔman te be bɔɔse e nyiaa, "Da
mmaraa ne fa daa gbɛɛ nyi ŋolo waa tale
bɛɛ ɔ wɛɛle lee nombii kamasɛ dɔɔ?"
4 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Ɛ
te kala ta Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ
see ŋan nyi, lee kewalaŋ keŋ na, Wu-
rubuarɛ yɛɛ alo na baale bo,
5 te ɔ yakowɔ nyiaa, 'Lee kei dɔɔ nɛ baale
waa tina ɔ kya na ɔ naa yela, na waa mo ɔ
wose mataa na ɔ wɛɛle, na be balaŋ bala
ka bese walaŋ dokoloŋ yee?'
6 Mena dɔɔ be ta tekaa yɛɛ balaŋ bala
bela ya, mɔna be ta bese walaŋ dokoloŋ.
Mena dɔɔ kpene keŋ Wurubuarɛ ba mo
bom yɛɛ ke dokoloŋ nɛ, ŋolo na ŋolo na
kpase ke man ya."
7 Keŋte Farasiitena baŋ bɔɔse Yesu
nyiaa, "Nyi akpaa mena te doo na, weera
dɔɔ te de naana Mosesi yɛɛ mmaraa see
nyi, baale waa tale ŋmarase yale kebɛɛ
tɔne fa ɔ wɛɛle na waa bɛɛ e?"
8 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Ɛ
konɔɔyuŋ dɔɔ te de naana Mosesi fa ŋon
mena gbɛɛ kenaŋ. Mɔna lee kewalaŋ keŋ
na, be doo mena ya.
9 Mena dɔɔ mɛɛ yako ŋon baa nyiaa, nyi
akpaa na alo lee ɔ baale wɔle bo ya, te ɔ
baale de bɛɛ e gyu ke yala alo wɔle nɛ,
Wurubuarɛ siaman na ɔtenate gyae ŋolo
wɛɛle baa."
10 Keŋte Yesu kaseela baŋ yako e nyiaa,
"Nyi akpaa nnɛ te yale wose man nombia
doo na, kenaŋ na walaŋ te yale koraŋ ya
na dei."
11 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Nombia
ŋan mɛɛ yako ŋon nɛ, na walaŋ kamasɛ ne
gyae la waa tale lɛɛ ŋa do ya, gyisɛ balaŋ
baŋ Wurubuarɛ ba mo mena bɛrɛɛ kenaŋ
boele wɔ nɛ baageŋ.
12 Balaŋ baale kyaa keŋ nyi bɔɔ gyae
baa tale yala ala ya, nawolo nyi mena te
ba lola wɔ. Balaŋ baale mɔ dɔɔ, balaŋ
yɛɛ na wɔ keŋ nyi bɔɔ gyae baa tale yala
ala ya. Balaŋ baale mɔ dɔɔ, Wurubuarɛ
gyoori keŋ dɔɔ te baŋ gbagba bɛɛwɔ nyi
bɔɔ yale ya. Walaŋ kamasɛ ŋon waa tale
lɛɛ nombia kɛŋa do na, waa lɛɛ ŋa do."

Yesu ke hiraa bia
Maake 10:13-16; Luka 18:15-17

13 Keŋte balaŋ baale moo bia kɔŋ Yesu
gyaŋ nyi waa mo ɔ nyiŋmaa gyakaa be dɔɔ
na waa fane fa wɔ. Mɔna ɔ kaseela baŋ
kena mena nɛ, be ŋmanyaŋ balaŋ baŋ.
14 Yesu kena mena nɛ ɔ yako wɔ nyiaa,
"Ɛ yela bia baŋ ke kɔŋ me gyaŋ. Ɛ na tɔ wɔ
gbɛɛ ya, nawolo nyi Wurubuarɛ gyoori keŋ
yɛɛ balaŋ baŋ bɛɛ yɔkɔse ba wose ŋgba bia
kɛwɔ dinɔɔ nɛ wui."

15 Yesu ka mo ɔ nyiŋmaa gyakaa bia baŋ
dɔɔ taŋ nɛ, te ɔ leewɔ botɔɔ laŋ.

Kɔbate ŋolo wose man nombia
Maake 10:17-31; Luka 18:18-30

16 Wee daale nɛ tobaale ŋolo kaa bɔɔse
Yesu nyiaa, “De Gbeŋgyoo, woŋ deeli yaa
maa yɛɛ na maa nyiŋ nyeedoŋ kekpaa
keŋ?”
17 Botɔɔ te Yesu bɔɔse e nyiaa, “Weera
te n ne bɔɔse maŋ lee deeli keyɛɛ wose
man. Wurubuarɛ waageŋ dei la. Mena
dɔɔ nyi akpaa n ne gyae n ke nyiŋ nyeedoŋ
kekpaa keŋ nɛ, kenaŋ na kaboena nyi nya
di Wurubuarɛ mmaraase ŋan dɔɔ.”
18 Botɔɔ te tobaale ŋon bɔɔse Yesu nyiaa,
“Mmaraase ŋemɔ?” Keŋte Yesu tiranɔɔ fa
e nyiaa, “Na ko walaŋ ya, na lee n wɛɛle
yaa n baale wɔle ya, na ŋmɛɛle ya, na kara
n dɔɔ nɔɔ ya.
19 Bu n kya na n naa, na n ke gyae n tebia
ŋgba mena keŋ n ne gyae nyaŋ gbagba n
wose nɛ.”
20 Keŋte tobaale ŋon yakowɔ nyiaa, “Me
wulaa mee di mmaraase kɛŋa pou dɔɔ.
Woŋ kaa la nyi maa yɛɛ bela?”
21 Botɔɔ te Yesu yako e nyiaa, “Nyi akpaa
n ne gyae n ke de kelii ɔto na, gyu ke yɔɔ
nya abɔɔ ŋan pou n dana nɛ, na n ka mo
kɔba keŋ kpɛlɛɛ ayematena na n ke kɔŋ
kaa sila maŋ. N yɛɛ mena na, n ke nyiŋ
abɔɔ kpaakpaa see n wose Wurubuarɛ
gyaŋ adido.”
22 Tobaale ŋon ke nyii nombia kɛŋa nɛ,
ɔ moo waraŋase lee botɔɔ nawolo nyi ɔ
dana kɔba na nsendee ya.
23 Keŋte Yesu yako ɔ kaseela baŋ nyiaa,
“Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, gyae ke yɛɛ
doŋ fa baŋ be dana kɔba nɛ nyi baa gyoo
Wurubuarɛ gyoori keŋ man.
24 Mɛɛ yako ŋon bela nyiaa, gyae ke
yɛɛ doŋ fa baŋ be dana kɔba nɛ nyi baa
gyoo Wurubuarɛ gyoori keŋ man, kela nyi
kurumɔɔ ka gyoo ŋarale bɔɔ man lee.”
25 Yesu kaseela baŋ ke nyii nombia kɛŋa
nɛ doo be nɔɔ te be bɔɔse e nyiaa, “Nyi
nnɛ te doo na, amɔte ne gyae la waa nyiŋ
nyeekelɛɛ baa?”
26 Keŋte Yesu kɛɛ wɔ te ɔ yako wɔ
nyiaa, “Denibalaŋ gyaŋ na ŋolo be tale
yɛɛ nombii kei ya, mɔna kpene kamasɛ be
kyaa keŋ Wurubuarɛ be tale yɛɛ ya.”
27 Botɔɔ te Pita bɔɔse Yesu nyiaa, “De
Gbeŋgyoo! Daa dɔɔ de te tina kpene
kamasɛ keŋ de dana nɛ yela, te de dɔŋɛɛ
de silana neŋ. Woŋ yaa dee nyiŋ baa?”
28 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Ampaŋ
yaa mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, debaŋ
keŋ kpene kamasɛ de kaa bese wɔle te
maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon de kyaa me gyooro
gbeli keŋ dɔɔ me gyoorobiiri man nɛ, ɛmɛɛ
baŋ ɛ be sila maŋ nɛ ɛ ke kyaa gyooro
gbelɛɛ kufu ala dɔɔ, na ɛ ke di Iseraetena
akpaŋalaŋse kufu ala ŋan balaŋ nombia.
29 Te ɛ man walaŋ kamasɛ ŋon ɔ be tina
ɔ dekpaŋalaŋ yaa ɔ naabia yaa ɔ deesina,
yaa ɔ kya yaa ɔ naa yaa ɔ bia yaa ɔ tɛɛlese
yela lee maŋ dɔɔ nɛ, waa bese nyiŋ ŋa
akpeŋ sɔŋonoŋ (100) kpu, na waa bese
nyiŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ mɔ.
30 Mɔna balaŋ burum baŋ be yɛɛ sia-
mantenawɔ nɛ, baa kaa bese wɔle nyibaŋ,
na balaŋ burum baŋ be yɛɛ wɔle nyibaŋwɔ
nɛ kaa bese siamantena.”

20

Tomyɛɛra baale dudu

1 Keŋte Yesu gyɔɔ dudu lese nombia ŋan
ɔ be yako nɛ man wola wɔ nyiaa, “Wu-
rubuarɛ gyoori keŋ yɛɛ ŋgba wɔɔfarale
ŋon, ɔ ba koro nebo nebo fuu gyu ɔ
ne gyae paasetena na be kaa yɛɛ tom ɔ
wɔɔman nɛ.
2 Balee ŋon na paasetena baŋ pou ke sɛɛ
wee dokoloŋ koya dɔɔ nɛ, ɔ moo wɔ gyu ɔ
wɔɔ keŋ man nyi ba ke yɛɛ tom.
3 Kegyɔ debaŋ kadaale nɛ, ɔ leewɔ gyu
abɔntere man te ɔ kenaa tewulɛɛ baale mɔ
seŋɛɛ yakaa bɔɔ ne yɛɛ kolo ya.
4 Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa ‘Ɛmɛɛ mɔ ɛ gyu
me wɔɔ keŋ man ke yɛɛ tom. Maa tɔ ŋon
kom keŋ kaboena nyi maa tɔ ŋon nɛ.’ ”
5 Mena dɔɔ baŋ mɔ gyuuwɔ ɔ wɔɔ keŋ
man. Weese ka seŋ dɛɛ, na ɔ ke gɛɛse nɛ,
ɔ besewɔ ka mo balaŋ gyu ɔ wɔɔ keŋ man
bela.
6 Ke lii balinɔɔ weese ŋgba debaŋ anoŋ
nɛ, ɔ besewɔ gyu kena balaŋ baale mɔ
seŋɛɛ yakaa. Keŋte ɔ bɔɔse wɔ nyiaa,
“Weera te gyɛŋ pou ɛ seŋɛɛ kɛbo yakaa ɛ
bɛɛ yɛɛ kolo ya?”
7 Keŋte balaŋ baŋ tiranɔɔ nyiaa, “Na-
wolo nyi ŋolo te fa daa tom dɛɛ yɛɛ
ya.” Botɔɔ te balee ŋon yako wɔ nyiaa,
“Kenaŋ na ɛmɛɛ mɔ ɛ gyu ke yɛɛ tom me
wɔɔman.”
8 Ke lii balinɔɔ nɛ, wɔɔte ŋon yako ɔ
tewulɛɛ baŋ man kegyia ŋon nyiaa, “Baake
paasetena baŋ na n ke tɔ wɔ kom. Taŋgbɛɛ
tɔ baŋ bɔɔ dɔɔ wɔle gyu wɔɔ keŋ man nɛ
kom, pɛna n kaa tɔ baŋ bɔɔ taŋgbɛɛ gyu
nɛ.”
9 Balaŋ baŋ bɔɔ dɔɔ wɔle gyu wɔɔ keŋ
man balinɔɔ weese nɛ kɔŋawɔ, te be tɔɔ
wɔ kom ŋgba mena keŋ wɔɔte ŋon be yako
nyi waa tɔ gyaŋgba nyibaŋ baŋ nɛ.
10 Mena dɔɔ baŋ bɔɔ taŋgbɛɛ gyu wɔɔ
keŋ man lee nebo nebo nɛ kɔŋawɔ na,
ba agyueŋ yɛna nyi baŋ baa nyiŋ kela be
tebia baŋ. Mɔna be tɔɔ baŋ mɔ man walaŋ
kamasɛ kom ŋgba wɔle nyibaŋ baŋ nɛ.
11 Ba ke lɛɛ be kɔbase taŋ nɛ, be fiasɛɛ
bɛɛ kolosi tia wɔɔte ŋon nyiaa,

12 “Balaŋ kɛwɔ baŋ bɔɔ kɔŋ wɔle wɔle
kei nɛ, yɛɛ tom bo debaŋ dokoloŋ kooŋ.
Mɔna daa dɔɔ da seŋawɔ weese kpalala
kei man leenaŋ nebo kaa lii balinɔɔ kei.
Kenaŋ wɔle koraŋ na, n besewɔ tɔ de
popou kom kyɛɛkyɛɛ.”
13 Botɔɔ te wɔɔte ŋon tiranɔɔ fa be man
ŋolo nyiaa, “Me gyoo, me ta ŋere neŋ do
ya na. Ŋgba daa na neŋ kolosiwɔ see nyi n
yɛɛ tom wee dibiliŋ na, nnɛ te maa tɔ neŋ
kom.
14 Mo n kɔba na n ke ta gyu n dɛɛ. Maŋ
gbagba gyae la nyi maa tɔ baŋ bɔɔ dɔɔ
wɔle kɔŋ nɛ kom ŋgba mena keŋ mɔɔ tɔ
neŋ nɛ.
15 Me dana gbɛɛ keŋ nyi maa mo maŋ
gbagba me kɔba yɛɛ kpene keŋ mɛɛ gyae.
Keŋ me dana wɔe dɔɔ te na wee neŋ nɛ?”
16 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Mena
mɔ te wɔle nyibaŋ baa kaa bese gyaŋgba
nyibaŋ, na gyaŋgba nyibaŋ mɔ kaa bese
wɔle nyibaŋ.”

Yesu ka bese kolosi lee ɔ yeŋ wose man
Maake 10:32-34; Luka 18:31-34

17 Wee daale Yesu kee gyu Gyerusalɛm
donɔɔ man nɛ, ɔ baake ɔ kaseela kufu bala
baŋ lee yenaŋ te ɔ yako wɔ nyiaa,
18 “Dee gyu Gyerusalɛm donɔɔ man
baa. Baa lese maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon fa
Wurubuarɛ saese kegyiise na Gyudatena
mmaraa wola baŋ, na baa di me nombia
bu maŋ fɔɔ nyi baa ko maŋ.
19 Baa mo maŋ do balaŋ baŋ ba te
yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ nyiŋmaa man na
baa kulu maŋ, na baa tuku maŋ na baa
gyɔ maŋ sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ na maa yeŋ.
Mɔna weeya atoorote na, Wurubuarɛ waa
gyuusu maŋ lee yeŋ man.”

Sebedeo bia
Maake 10:35-45

20 Keŋte Sebedeo bia, Gyemisi na Gyɔn
be naa moo wɔ kɔŋ Yesu gyaŋ te ɔ buŋawɔ
ɔ nawɔɔ tɛɛ sola e nyi waa kyɔ e na nombii
daale.
21 Keŋte Yesu bɔɔse e nyiaa, “Woŋ te
n ne gyae nyi maa yɛɛ fa neŋ?” Te alo
ŋon tiranɔɔ fa Yesu nyiaa, “Mɛɛ gyae nyi
n ke fa me bia bala kɛwɔ gbɛɛ, na ŋolo ke
kyaa n dunoluŋ dɔɔ, na ŋolo mɔ ke kyaa n
demena dɔɔ n gyoori keŋ man.”
22 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ ba
gyeŋ kpene ɛ na solo nɛ ya. Ɛ ke tale naa
diyem keŋ maa naa nɛ?” Keŋte be tiranɔɔ
fa e nyi, “Ayi, dɛɛ tale.”
23 Te Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ ke tale naa
diyem keŋ maa naa nɛ, mɔna mɔɔ taŋ
doŋ keŋ maa lese walaŋ ŋon waa kyaa ma
dunoluŋ yaa ma demena dɔɔ ya. Mena
akyaese kɛŋa doe fa balaŋ baŋ me kya
gbagba be desina see wɔ nɛ.”
24 Yesu kaseela kufu akaŋ baŋ ke nyii
mena nombia kɛŋa nɛ, ba gyeŋa baŋ
Gyemisi na Gyɔn dɔɔ.
25 Botɔɔ te Yesu baake ɔ kaseela baŋ pou
yilaa te ɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ gyeŋ nyi tɛɛle
kei dɔɔ gyooneŋ ne di gyoori bo be balaŋ
dɔɔ, te be kegyiise baŋ mɔ dana doŋ be
dɔɔ.
26 Mɔna ɛmɛɛ dɔɔ, na mena te kaboena
nyi dɛɛ doo ɛ man ya. Ɛ man walaŋ ka-
masɛ ŋon ɔ ne gyae nyi waa bese ɛ kegyia
nɛ, kaboena nyi waa bese ɛ kegbetibii.
27 Te ɛ man walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne gyae
nyi waa bese ɛ siamante nɛ, kaboena nyi
waa bese ɛ popou ɛ kegbetibii.
28 Mena mɔ te maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon te
kɔŋ nyi balaŋ baa som maŋ ya, mɔna me
kɔŋae me kaa som balaŋ, na maa yeŋ lɛɛ
balaŋ burum nyee.”

Yesu kekyɔ siayɛlɛɛsatena bala baale
Maake 10:46-52; Luka 18:35-43

29 Yesu na ɔ kaseela baŋ kɛɛ lee Gyeriko
donɔɔ man nɛ, balaŋ burum sila wɔ.
30 Na siayɛlɛɛsatena bala baale kyaa
gbɛɛnaa nɔɔman botɔɔ. Be ke nyii nyi
Yesu ne laŋa laa nɛ, be gyinaa be nɔɔ
baake nyiaa “De Gbeŋgyoo, gyoo Defidi ɔ
naanabii, wii de waraŋase.”
31 Keŋte balaŋ baŋ ŋmanyaŋ wɔ nyi baa
wu be nɔɔ. Mɔna nɛnɛɛ gba te be desina
fae yeesa nedoŋ nyiaa, “De Gbeŋgyoo,
gyoo Defidi ɔ naanabii, wii de waraŋase.”
32 Botɔɔ te Yesu dɔɔwɔ seŋ te ɔ baake wɔ
bɔɔse wɔ nyiaa, “Woŋ te ɛ ne gyae nyi maa
yɛɛ fa ŋon?”
33 Keŋte be tiranɔɔ nyiaa, “De
Gbeŋgyoo, dɛɛ gyae de sia ke gyuusu.”
34 Botɔɔ te Yesu wii be waraŋase, te ɔ
moo ɔ nyiŋmaa tinaa be sia. Debokenaŋ
man te be sia gyuusuwɔ, te be sila Yesu
laŋ.

21

Yesu kegyu Gyerusalɛm gyoorobiiri man
Maake 11:1-11; Luka 19:28-40; Gyɔn 12:12-19

1 Yesu na ɔ kaseela ka benaa Gyerusalɛm
donɔɔ, te be kelii Bɛtifagi donɔɔ keŋ ke
kyaa oliifi bula keŋ dɔɔ nɛ, ɔ kpila ɔ
kaseela bala,
2 te ɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ gyu donɔɔ keŋ
kyaa ɛ siaman nɛ man. Ɛ gyoo ke man pɛ
nɛ, ɛ kena afurum kpaŋɛɛ na ɔ bu seŋɛɛ ɔ
gyaŋ. Ɛ booli wɔ na ɛ ka mo wɔ kɔna maŋ.
3 Akpaa ŋolo de bɔɔse ŋon nombii daale
nɛ, ɛ yako e nyiaa, ‘De Gbeŋgyoo Yesu ne
gyae na wɔ.’ Ɛ yako mena nɛ, waa tina wɔ
yela fa ŋon debokenaŋ man.”
4 Mena nombia kɛŋa pou kɔŋawɔ mena,
te yela Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see

ŋan ɔ be tɛɛ ɔ dekpeŋkpeŋgyɔɔre dɔɔ
yako nɛ, kɔŋawɔ ampaŋ.
5 Ɔ yakowɔ nyiaa,
“Ɛ yako Gyerusalɛmtena nyiaa,
‘Ɛ kɛɛ! Ɛ gyoo ne kɔŋ ɛ gyaŋ.
Ɔ te yɔkɔse ɔ wose,
te ɔ kyaa afurum dɔɔ.
Ɔ kyae afurum bu dɔɔ ɔ ne kɔŋ.’ ”
6 Keŋte Yesu kaseela baŋ gyuuwɔ ke yɛɛ
ŋgba mena keŋ ɔ be yako wɔ nɛ.
7 Ba moo afurum ŋon na ɔ bu kɔŋ, te ba
moo be kanyaŋse gyakaa be dɔɔ, te Yesu
gyeŋawɔ kyaa.
8 Balaŋ burum fɛlɛɛ be kanyaŋse lɔ
gbɛɛnaa keŋ man, te baale mɔ kɛrɛɛ daase
tombia na ŋe faareŋse lɔ gbɛɛnaa man fa
e.
9 Balaŋ burum baŋ be dɔŋɛɛ Yesu sia-
man, na baŋ be dɔŋɛɛ ɔ wɔle nɛ pou fiasɛɛ
bɛɛ fae yeesa nyiaa,
“Gyoo Defidi ɔ naanabii, lɛɛ daa!
Ɛ fa dɛɛ lese walaŋ ŋon ɔ ne kɔŋ de
Gbeŋgyoo Wurubuarɛ yele man nɛ
yele.
Wurubuarɛ ŋon n kyaa adido, lɛɛ daa!”
10 Yesu ke kɔŋ kaa gyoo Gyerusalɛm donɔɔ
man nɛ, donɔɔ keŋ pou siŋiiwɔ te be bɔɔse
dɔŋa nyiaa, “Walaŋ woŋti yɛna kei?”
11 Keŋte balaŋ baŋ tiranɔɔ nyiaa, “Kei
yɛna Yesu, Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre
ŋon ɔ ba lee Nasarɛte donɔɔ keŋ ke kyaa
Galelia tɛɛle man nɛ.”

Yesu kegegi abɔɔyɔɔra Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man
Maake 11:15-19; Luka 19:45-48; Gyɔn 2:13-22

12 Yesu gyuu Wurubuarɛ ɔsom deni di-
naa keŋ dekpaŋalaŋ man, te ɔ kenaawɔ
nyi balaŋ ne di kebu botɔɔ. Keŋte ɔ gegi
balaŋ baŋ bɛɛ yɔɔ abɔɔ na baŋ bɛɛ lɛɛ
abɔɔ botɔɔ nɛ pou. Ɔ besenaa balaŋ baŋ
bɛɛ yɛlɛɛ kɔba nɛ tebuluse buŋii, te ɔ tɛɛse
balaŋ baŋ bɛɛ yɔɔ awuluŋna nɛ mɔ gbelɛɛ
lɔ.
13 Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa, “Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see ne yako daa nyiaa,
Wurubuarɛ kpa,
‘Me deni gyae ke yɛɛ botɔɔ keŋ baa fane,’
mɔna ɛmɛɛ ta besena ke yɛɛ
ŋmɛɛlatena dɛɛgyaŋee.”
14 Siayɛlɛɛsatena na ɔtakasese kɔŋawɔ
ɔ gyaŋ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ
man botɔɔ, te ɔ kyɔɔ wɔ be kaweese pou.
15 Mɔna saese kegyiise na mmaraa wola
baŋ kena gyakoloŋ nombia ŋan Yesu be
yɛɛ, na mena keŋ bia ne fae yeesa Wu-
rubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man nyiaa,
“Gyoo Defidi ɔ naanabii lɛɛ daa” nɛ, ba
gyeŋa baŋ Yesu dɔɔ.
16 Keŋte be bɔɔse Yesu nyiaa, “N ne nyii
nombia ŋan bia baŋ ne yako?” Te Yesu
tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Ayi, mee nyii.” Keŋte
ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, “Ɛ te kala ta na ɛ kena
kpene keŋ Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ
see ŋan ne yako nɛ yee? Ba te ŋmarase see
nyiaa,
‘Bia buruburu na kyokyoose te n lesewɔ
see nyi baa lese n yele’ ”
17 Keŋte Yesu leewɔ be gyaŋ donɔɔ keŋ
man, te ɔ gyuuwɔ Bɛtani donɔɔ man, te
ɔ doowɔ botɔɔ.

Yesu ke falaa fiigi daŋ keŋ
Maake 11:12-14, 20-24

18 Tɛɛ kena nebo nebo fuu keŋ Yesu ba
bese ɔ wɔle ɔ ne kɔŋ Gyerusalɛm donɔɔ
man nɛ, na tanam na ko e.
19 Botɔɔ te ɔ naa fiigi daŋ daale seŋɛɛ
gbɛɛnaa nɔɔman, te ɔ kpasewɔ gyu ke tɛɛ
nyi mberem waa nyiŋ ke bia ŋaale di.
Mɔna ɔ te nyiŋ bii dokoloŋ na dokoloŋ ya.
Ke yɛɛ faareŋse wolowolo bo. Botɔɔ te
Yesu falaa daŋ kenaŋ nyiaa, “N be gyae n
ka tekaa se bii na bii bela ya.” Debokenaŋ
man te fiigi daŋ keŋ botowɔ.
20 Ɔ kaseela baŋ kena mena nɛ, doo be
nɔɔ te be bɔɔse e nyiaa, “Kɔŋaa sena te
fiigi daŋ keŋ botowɔ karatetee dokoloŋ
mena?”
21 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Mɛɛ yako
ŋon ɛ ke nyii nyiaa, akpaa ɛ lɛɛ maŋ di
nideli te ɛ te lɛɛ aŋmaareŋ ya nɛ, na kpene
keŋ be kɔŋ fiigi daŋ kei dɔɔ nɛ kaageŋ te
ɛ ke tale yɛɛ ya. Mɔna ɛ ke tale yako bula
kei koraŋ nyiaa, ‘Koro ke yala ɛpo man’ te
ke gyae ke kɔŋ mena.
22 Nyi akpaa ɛ lɛɛ maŋ di nɛ, kpene
kamasɛ keŋ ɛ ke fane bɔɔse Wurubuarɛ nɛ,
ɛ nyiŋmaa gyae ke kaŋ ke.”

Ba ke bɔɔse Yesu ɔ doŋ wose man nombia
Maake 11:27-33; Luka 20:1-8

23 Keŋte Yesu besewɔ kɔŋ Wurubuarɛ
ɔsom deni dinaa keŋ man, te ɔ kɛɛ wola wɔ
Wurubuarɛ nombia ŋan nɛ, saese kegyiise
na donɔɔ kegyiise kɔŋawɔ ɔ gyaŋ kaa
bɔɔse e nyiaa, “Doŋ woŋti yaa n dana n
ne yɛɛ mena abɔɔ kɛŋa pou? Amɔte faa
na neŋ mena doŋ kenaŋ?”
24 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
“Maŋ mɔ ne gyae maa bɔɔse ŋon nombii
dokoloŋ. Nyi akpaa ɛ tiranɔɔ fa maŋ nɛ
kenaŋ na maŋ mɔ maa wola ŋon doŋ keŋ
me dana mɛɛ yɛɛ mena abɔɔ kɛŋa pou.
25 Gyɔn Wurubuarɛ loŋkesɔ keŋ ɔ be sɔ
balaŋ nɛ, ka lee aleŋ? Ka lee Wurubuarɛ
gyaŋ yaa balaŋ gyaŋ?” Botɔɔ te ba gyoo
nombia ŋan man te be bɔɔse dɔŋa nyiaa,
“Woŋ te dɛɛ yako? ‘Akpaa de yako nyi ka
lee Wurubuarɛ gyaŋ na, waa bɔɔse daa nyi
woŋ dɔɔ te da te lɛɛ Gyɔn nombia ŋan di
ya?’

26 Te akpaa de yako nyi ka lee balaŋ
gyaŋ na, dee yee balaŋ burum kɛwɔ mɔ.
Nawolo nyi be popou ne lɛɛ di nideli nyi
Gyɔn yɛɛ Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre
e.”
27 Mena dɔɔ be tiranɔɔ fa Yesu nyiaa,
“Dɔɔ gyeŋ ya.” Keŋte Yesu mɔ yako wɔ
nyiaa, “Akpaa mena na, maŋ mɔ ba wola
ŋon me doŋ keŋ da lee ya.”

Bia bala baale wose maŋ dudu

28 Keŋte Yesu besewɔ gyɔ dudu fa wɔ
nyiaa, “Balee ŋolo kyaawɔ keŋ ɔ dana bia
baala bala. Wee daale nɛ, ɔ gyuu ɔ bu
kegyia ŋon gyaŋ ke yako e nyiaa, ‘Me bu,
mɛɛ gyae nyi gyɛŋ n ke gyu me wɔɔman
ke yɛɛ tom fa maŋ.’
29 Keŋte ɔ bu ŋon yako e nyiaa, mɔɔ gyae
maa gyu ya, mɔna wɔle wɔle nɛ, ɔ kaa
kyɛɛkee wa agyueŋ te ɔ gyuuwɔ.
30 Keŋte balee ŋon gyuuwɔ ɔ bu ke-
maasa ŋon gyaŋ ke yako ŋon mɔ mena ke.
Ɔ bu kemaasa ŋon sɛɛwɔ nyi, ‘Yoo taata me
nyiiwɔ, maa gyu,’ mɔna ɔ te gyu ya.
31 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, ɛ wola
maŋ ya agyueŋ. Bia bala kɛwɔ man na,
woŋti yɛɛna ɔ kya ŋon kegyaebii? Te balaŋ
baŋ tiranɔɔ fae e nyiaa, ‘Bu kegyia ŋon.’
Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, ‘Mɛɛ yako ŋon ɛ
ke nyii nyiaa, lempoolɛɛra na kafoŋtena te
taŋgbɛɛ ŋon bɛɛ gyoo Wurubuarɛ gyoori
keŋ man.’
32 Nawolo nyi Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre
ŋon kɔŋawɔ kaa wola ŋon gbɛɛ kpaak-
paate keŋ ɛ ka mo, mɔna ɛ te lɛɛ e di ya.
Lempoolɛɛra na kafoŋtena baŋ dɔɔ, be lɛɛ
e di. Kenaŋ wɔle ɛ kena mena koraŋ nɛ, ɛ
te kyɛɛkee ya agyueŋ na ɛ ke lɛɛ e di ya.”

Paasetena baale dudu
Maake 12:1-12; Luka 20:9-19

33 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ
nyii dudu daale bela. Wɔɔfarale ŋolo fara
wɔɔ te ɔ duu daasebia ŋaale ŋan ŋe yɛɛ
ŋgba akutuse te bɛɛ baake ŋa nyi gerepo
nɛ. Ɔ dii abaŋ kilisi wɔɔ keŋ, te ɔ wula bɔɔ
keŋ baa sara daasebia ŋan ke man na baa
lese ŋa loŋ lee ŋe man nɛ. Te ɔ baŋa deni
dɔɔloŋ dɔɔloŋ daale, keŋ walaŋ ke kyaa ke
man na waa gyee wɔɔ kenaŋ. Te ɔ moo
wɔɔ keŋ do paasetena baale nyiŋmaa man
nyi baa kɛɛ ke dɔɔ, te ɔ korowɔ laŋ gbɛɛ.
34 Debaŋ kelii nyi baa kɔ daasebia ŋan
nɛ, ɔ kpila ɔ tewulɛɛ gyu paasetena baŋ
gyaŋ nyi baa fa e ɔ wui nɔɔ.
35 Botɔɔ te paasetena baŋ kyaŋa ɔ
tewulɛɛ baŋ, te be tuku ŋolo te ba koo ŋolo
te be fuŋii ŋolo mɔ boya.
36 Keŋte wɔɔte ŋon besewɔ kpila ɔ
tewulɛɛ baŋ ba boe kela gyaŋgba nyibaŋ
baŋ gyu paasetena baŋ gyaŋ, mɔna be yɛɛ
baŋ mɔ mena ke.
37 Kenaŋ wɔle nɛ, wɔɔte ŋon kpila ŋon
gbagba ɔ bu te ɔ yakowɔ nyiaa, ‘Mberem
ŋon na baa bu e.’
38 Mɔna paasetena baŋ kena ɔ bu ŋon nɛ
be yako dɔŋa nyiaa, ‘Kei yɛna bu ŋon waa
kaa di ɔ kya abɔɔ ŋan. Ɛ yela dɛɛ ko e na
abɔɔ ŋan nafɔ waa di nɛ ka bese de wui!’
39 Mena dɔɔ be wɔŋee e lee wɔɔ keŋ man
ka ko.
40 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, Mena
dɔɔ wee keŋ wɔɔte ŋon de kɔŋ na, woŋ te
waa yɛɛ paasetena baŋ?”
41 Keŋte be tiranɔɔ fa e nyiaa, “Waa koe
mena balaŋ kumɛɛ benaŋ pou, na waa mo
wɔɔ keŋ do paasetena wɔlɛɛ baŋ debaŋ de
lii na, baa fa e ɔ wui nɔɔ nɛ nyiŋmaa man.”
42 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Ɛ te
kala ta Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ
see ŋan na ɛ kena kpene keŋ ne yako nɛ
yee? Be ŋmarasewɔ see nyiaa,
‘Boe keŋ deni mmaraa baŋ be bɛɛ nɛ,
keŋ kaa bese na mokɔɔ kasee boe keŋ
ne yeli deni keŋ ne yɛɛ doŋ.
De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ yɛɛ la te kɔŋawɔ
mena,
te ke yɛɛ kpene keŋ ke dana gyakoloŋ
de siaman’ ”
43 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
“Mena dɔɔ mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa,
Wurubuarɛ waa lɛo ɔ gyoori keŋ lee ɛ
gyaŋ, na waa mo fa balaŋ baŋ baa yɛɛ ɔ
kegyaebii nɛ.
44 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ yale mena boe kei
dɔɔ na, gyae ke keretii e kpetekpetekpete.
Te nyaŋ walaŋ kamasɛ ŋon mɔ boe keŋ de
yale n dɔɔ na, nyaŋ ke pɛtɛɛ.”
45 Saese kegyiise na Farasiitena baŋ ke
nyii Yesu aduya kɛŋa nɛ, ba gyeŋawɔ nyi
ba wose man nombia yaa ɔ ne yako.
46 Mena dɔɔ be gyae gbɛɛ keŋ baa mo
kyaŋ e, mɔna be yee balaŋ dikpii keŋ.
Nawolo nyi bɛɛ lɛɛ di nideli nyi Yesu yɛɛ
Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre e.

22

Alowɔle dudu
Luka 14:15-24

1 Yesu besewɔ kolosi fa balaŋ baŋ aduya
man nyiaa,
2 “Wurubuarɛ gyoori keŋ yɛɛ ŋgba gyoo
ŋon ɔ ba do kesaa fa ɔ bu ŋon ɔ ba kpeo
alo nɛ.
3 Keŋte ɔ kpila ɔ tewulɛɛ nyiaa, baa gyu
ke baake balaŋ baŋ ɔ be lɔ yele baake wɔ
nɛ nyi baa kɔŋ na be kaa di, mɔna be bɛe
ba te kɔŋ ya.
4 Mena dɔɔ ɔ besewɔ kpila ɔ tewulɛɛ
wɔlɛɛ baale bela nyiaa, ɛ gyu ke yako balaŋ
baŋ mɔɔ lɔ yele baake wɔ nɛ nyiaa, ‘Ɛ kɔŋ,
ma te taŋ kpene kamasɛ. Be ta koe me
nunkyue baala na me wonembia baŋ be

dana nuŋ nɛ, te ba te yɛɛ kpene kamasɛ
mɔ taŋ. Ɛ kɔŋ alowɔle keŋ tɛɛ na ɛ kaa di.'
5 Mɔna balaŋ baŋ ɔ be lɔ yele baake nɛ
ta mo ɔ nombia ŋan yɛɛ kolo ya. Kei da
koro na ɔ te laŋ ɔ wɔɔ, kei mɔ da koro na
ɔ te laŋ ɔ tom man.
6 Balaŋ akaŋ baŋ kyaŋa gyoo ŋon
tewulɛɛ baŋ, te be tuku wɔ te ba koe wɔ.
7 Mena dɔɔ gyoo ŋon gyeŋa baŋ nideli
te ɔ kpila ɔ yoonɔɔtena te be ka koe balaŋ
baŋ bɔɔ koe ɔ tewulɛɛ baŋ nɛ, te ba too be
donɔɔ keŋ mɔ.
8 Keŋte gyoo ŋon baake ɔ tewulɛɛ baŋ
bɔɔ kaa nɛ te ɔ yako wɔ nyiaa, 'Ba te saa
ma alowɔle weenɛɛ ŋan taŋ, mɔna balaŋ
baŋ mɔɔ lɔ yele baake wɔ nɛ, ba tekaboena
nyi baa kɔŋ kaa di ya.
9 Mena dɔɔ ɛ ŋere gyoo donɔɔ keŋ
abɔnterese man, na ɛ ke baake walaŋ ka-
masɛ ŋon ɛ kena nɛ, nyi waa kɔŋ alowɔle
keŋ tɛɛ.'
10 Mena dɔɔ ɔ tewulɛɛ baŋ gyoowɔ
donɔɔ keŋ man te be baake balaŋ baŋ pou
bɔɔ naa nɛ. Be baake balaŋ kpaakpaa
nyibaŋ na balaŋ kumɛɛ pou, te balaŋ kaa
wulu alowɔle dekpaŋalaŋ keŋ man.
11 Mɔna gyoo ŋon ke kɔŋ kaa gyoo
dekpaŋalaŋ keŋ man ɔ kaa kɛɛ balaŋ baŋ
pou bɔɔ baake nɛ, ɔ naa baale ŋolo kyaa
be man keŋ ɔ ba doona alowɔletɛɛ kegba
keŋ kaboena nyi walaŋ kamasɛ waa do nɛ
ya.
12 Keŋte gyoo ŋon bɔɔse e nyiaa, 'Me
gyoo, sena te n yɛɛwɔ kɔŋ kɛbo keŋ n ba
doona alowɔletɛɛ kegba ya?' Mɔna baale
ŋon te tale tiranɔɔ fa e ya.
13 Botɔɔ te gyoo ŋon yako ɔ tewulɛɛ baŋ
nyi, 'Ɛ bake e ɔ nyiŋmaase na ɔ nawɔɔ, na
ɛ ke fuŋ e leki ditiŋtɛɛ man. Botɔɔ te waa
kyaŋ ɔ nyee wii na waa naa diyem nideli.'
14 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, Wurubuarɛ
baake balaŋ burum, mɔna balaŋ kyomii te
ɔ lesewɔ lee be man."

Ba ke bɔɔse Yesu lee lempoo ketɔ wose man

Maake 12:13-17; Luka 20:20-26

15 Keŋte Farasiitena baŋ korowɔ lee
yenaŋ gyu ke bake Yesu nyeeman, mena
keŋ baa kaa teese ɔ nɔɔman na baa mo
ŋon gbagba ɔ nɔɔwoya kyaŋ e.
16 Mena dɔɔ be kpila be kaseela baŋ
man baale kpu na gyoo Herode balaŋ gyu
Yesu gyaŋ. Keŋte be yako e nyiaa, "De
Gbeŋgyoo, da gyeŋ nyi n nombia doo na
ŋe gbɛɛ, te n na wola balaŋ Wurubuarɛ
gbɛɛneŋ kpaakpaa ŋan bo na anokoare.
Da gyeŋ nyi ŋolo be tale beo neŋ ya,
nawolo nyi n bɛɛ kɛɛ balaŋ siaman ya.
17 Mena dɔɔ yako daa nya agyueŋ. Dei
nyi dɛɛ tɔ lempoo fa Romantena gyoo
dinaa ŋon, yaa de na tɔɔ ya?"
18 Mɔna Yesu kena ba agyueŋ kumɛɛ ŋan
nɛ ɔ yako wɔ nyiaa, "Ɛmɛɛ baŋ ɛ na beo ɛ
wose, woŋ dɔɔ te ɛ ne gyae ɛ ka teese me
nɔɔman.
19 Ɛ mo kɔbabii keŋ ɛ na mo tɔ lempoo
nɛ kɔŋ maa kɛɛ." Keŋte ba moo kɔbabii
keŋ daale kɔna e.
20 Keŋte ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, "Amɔte nyee
na ɔ yele gyakaa la ke dɔɔ?"
21 Botɔɔ te be tiranɔɔ nyiaa, "Romantena
gyoo dinaa ŋon." Mena dɔɔ Yesu yako wɔ
nyiaa, "Mena na kpene keŋ yɛɛ Gyoo dinaa
ŋon wui na ɛ mo fa e, te kpene keŋ yɛɛ
Wurubuarɛ mɔ wui na ɛ mo fa e."
22 Be ke nyii Yesu nɔɔwoya kɛŋa nɛ, doo
be nɔɔ. Mena dɔɔ be laŋawɔ tina e yela.

Yesu kawola lee yeŋ wɔle kefoŋ wose man

Maake 12:18-27; Luka 20:27-40

23 Mena wee kenaŋ ke nɛ, Sadukiitena
baŋ bɛɛ yako nyi yeŋ wɔle kefoŋ be kyaa
ya nɛ kɔŋawɔ Yesu gyaŋ kaa bɔɔse e nyiaa,
24 "De Gbeŋgyoo, de naana Mosesi
ŋmarase mmaraa kei fa daa nyi, akpaa
ŋolo da yem tina ɔ wɛɛle yela te be ta lolo
bia ya na, kaboena nyi ɔ naabu waa yala
lialo ŋon na baa lola bia ɔ kegyia ŋon yele
man.
25 Kɔŋawɔ nyi naa bia nyetooro baale
kyaawɔ te kegyia ŋon yala alo te ɔ yeŋawɔ.
Mɔna keŋ be ta lola bia dɔɔ ya nɛ, te balate
ŋon mɔ yala alo ŋon.
26 Ɔ naabu balate na batoorote mɔ
yeŋawɔ yela alo ŋon mena keŋ be ta lola
bia ya. Balaŋ nyetooro kɛwɔ pou yala alo
kei te ba yekeewɔ, mɔna be man ŋolo na
alo ŋon ta lolo ya.
27 Kenaŋ wɔle nɛ, te alo ŋon mɔ yeŋawɔ.
28 Mena dɔɔ wee keŋ Wurubuarɛ waa
gyuusu balaŋ baŋ pou bɔɔ yem nɛ lee yeŋ
man na, baala nyetooro kɛwɔ baŋ bɔɔ yala
alo kei gyaŋee nɛ, be man woŋti te alo ŋon
waa yɛɛ ɔ wɛɛle?"
29 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Ɛ
ta yoo, nawolo nyi ɛ ba gyeŋ Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see ŋan ya, te ɛ ba
gyeŋ Wurubuarɛ doŋ mɔ ya.
30 Nawolo nyi wee keŋ Wurubuarɛ waa
gyuusu balaŋ lee yeŋ man nɛ, baala be
gyae baa yala ya, te bɔɔ gyae baa mo ala
mɔ fa yale ya. Be popou baa yɛɛ ŋgba
Wurubuarɛ kpilala baŋ be kyaa adido nɛ.
31 Ɛ te kala ta Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan, na ɛ kena kpene keŋ
Wurubuarɛ be yako lee kefoŋ lee yeŋ man
wose man nombia yee? Ɔ yakowɔ nyiaa,
32 'Maŋ yɛna Aberaham na Asiki na
Gyekɔpo Wurubuarɛ.'
Wurubuarɛ te yɛɛ woya Wurubuarɛ e ya,
mɔna ɔ yɛɛ balaŋ baŋ be kyaa na be
sia nɛ Wurubuarɛ e."

33 Balaŋ dikpii keŋ ke nyii nombia kɛŋa nɛ,
ɔ kawola keŋ doo be nɔɔ.

Mmaraa dinaate
Maake 12:28-34; Luka 10:25-28

34 Farasiitena baŋ ke nyii nyi Yesu ta mo
ɔ nyansa di Sadukiitena baŋ dɔɔ nɛ, be
popou kaa gyaŋeewɔ debodokoloŋ.
35 Keŋte be maŋ ŋolo ŋon ɔ yɛɛ mmaraa
wolale e nɛ, kɔŋawɔ ɔ kaa teese Yesu
nɔɔman te ɔ bɔɔse e nyiaa,
36 "De Gbeŋgyoo, Wurubuarɛ mmaraase
ŋan pou na, woŋti kela la?"
37 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, " 'Mo
n konɔɔ pou na n wose pou na nya agyueŋ
pou gyae n Gbeŋgyoo Wurubuarɛ.'
38 Kei yɛna mmaraa siamante na keŋ ka
kela ŋe popou.
39 Alate keŋ mɔ yɛɛ ŋgba gyaŋgbate keŋ
nɛ. Keŋ yɛna nyi, 'Gyae n dɔɔ ŋgba nyaŋ
gbagba n wose nɛ.'
40 Mosesi mmaraase ŋan pou na Wu-
rubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ pou nom-
bia ŋan bɔɔ wolo nɛ, seŋae mmaraase ala
kɛŋa dɔɔ."

Amɔte yɛna nyeelɛɛre Kristo ŋon?
Maake 12:35-37; Luka 20:41-44

41 Farasiitena baŋ ke yilaa debodokoloŋ
nɛ, Yesu bɔɔse wɔ nyiaa,
42 "Sena te ɛ na gyueŋ lee nyeelɛɛre ŋon
Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ
wose man? Ɔ yɛɛ amɔte ɔ naanabii e?"
Keŋte be tiranɔɔ nyiaa, "Ɔ yɛɛ gyoo Defidi
ɔ naanabii e."
43 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, "Akpaa
mena na, weera dɔɔ te Wurubuarɛ feliŋ
ŋon yela gyoo Defidi baake nyeelɛɛre ŋon
Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ
nyi me 'Gbeŋgyoo?' Gyoo Defidi yakowɔ
nyiaa,
44 'De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ ŋon yako me
Gbeŋgyoo nyi,
tisi kyaa me dunoluŋ dɔɔ,
kelii debaŋ keŋ maa mo n kɔlala baŋ
do n tɛɛ.'
45 Akpaa nyi gyoo Defidi baake nyeelɛɛre
ŋon nyi ɔ 'Gbeŋgyoo' na, kenaŋ na sena
te nyeelɛɛre ŋon waa bese gyoo Defidi ɔ
naanabii?"
46 Be man ŋolo te tale tiranɔɔ fa Yesu ya. Te
lee mena wee kenaŋ ne gyu mɔ na, ŋolo te
tale gyɔ ɔ konɔɔ bɔɔse e nombii daale bela
ya.

23

Yesu kefaree ɔ silala lee Gyudatena mmaraa wolala baŋ wose man
Maake 12:38-40; Luka 11:37-52; 20:45-47

1 Keŋte Yesu kolosiwɔ fa balaŋ dikpii keŋ
na ɔ kaseela baŋ nyiaa,
2 "Gyudatena mmaraa wolala na Farasi-
itena baŋ yɛna balaŋ baŋ be dana gbɛɛ nyii
baa tale lese Wurubuarɛ mmaraase ŋan
man.
3 Mena dɔɔ kaboena nyi yaa tei wɔ, na
ɛ ke sila kpene kamasɛ keŋ bɛɛ wola ŋon
nɛ. Mɔna ɛ na yɛɛ kpene keŋ bɛɛ yɛɛ nɛ
ya, nawolo nyi bɔɔ ne di be kawola keŋ
dɔɔ ya.
4 Bɛɛ bake kasolɔse ŋan kela balaŋ nɛ
yere wɔ, mɔna baŋ gbagba bɛɛ sɛɛ yɛɛ
kolo kyomii kyɔ wɔ na baa tale seele be
kasolɔse ŋenaŋ ya.
5 Kpene kamasɛ keŋ bɛɛ yɛɛ nɛ, bɛɛ yɛɛ
bo na balaŋ ke nyiŋ naa wɔ. Wonembu
tɔne adakaasebia ŋan bɛɛ yɛɛ te bɛɛ
ŋmarase Wurubuarɛ nombia do ŋe man
te bɛɛ mo mataa be tirinɔɔse na be baa-
mense dɔɔ nɛ, bee yeli be wui ŋan na
keeree. Te ŋmeeseŋ ŋan bɛɛ mo gbili
ba kegba wurikyimse ŋan nɔɔsebia te ŋee
wuluŋu nɛ, bee yeli be wui ne yɛɛ dɔɔloŋ
dɔɔloŋ.
6 Bɛɛ gyae akyaese kpaakpaa be
dɛɛgyaŋee di gyoŋ, na Gyudatena ɔsom
denɛɛ man.
7 Bɛɛ gyae nyi balaŋ ke buŋii do wɔ nɔɔ
balaŋ dɛɛgyaŋee man, te bɛɛ gyae mɔ nyi
balaŋ ke baake wɔ nyi 'Wolala.'
8 Mɔna ɛmɛɛ dɔɔ, ɛ na yele baa baake
ŋon nyi 'Wolala' ya, nawolo nyi ɛ popou
dana wolale dokoloŋ kooŋ bo, te ɛ yɛɛ
walaŋ dokoloŋ mɔ biawɔ.
9 Te ɛ na baake ŋolo mɔ tɛɛle kei dɔɔ nyi
ɛ 'Kya' ya, nawolo nyi ɛ dana kya dokoloŋ
kooŋ bo. Ŋon yɛna ŋon ɔ kyaa adido nɛ.
10 Mena ke te ɛ na yele baa baake ɛ man
ŋolo nyi 'Siamante' ya, nawolo nyi ɛ dana
siamante dokoloŋ bo. Ŋon yɛna nyeelɛɛre
ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ
nɛ.
11 Walaŋ ŋon ɔ yɛɛ kegyia e ɛ man nɛ,
waa bese ɛ kegbetibii.
12 Walaŋ ŋon ɔ gyina ɔ wose adido na,
Wurubuarɛ waa yɔkɔse e, te ŋon ɔ yɔkɔse
ɔ wose na, Wurubuarɛ waa gyina adido.
13 Ɛmɛɛ mmaraa wolala na Farasiitena
baŋ ɛ na beo ɛ wose, ɛ laako. Nawolo
nyi ɛ ne tɔ balaŋ gbɛɛ nyi be na gyoo
Wurubuarɛ gyoori keŋ man ya. Ɛmɛɛ
gbagba bɛɛ gyoo ke man ya, mɔna baŋ bɛɛ
yɛɛ kakyeŋ baa gyoo ke man mɔ nɛ, ɛ bɛɛ
fa wɔ gbɛɛ ya.
14 Ɛmɛɛ mmaraa wolala na Farasiitena
baŋ ɛ na beo ɛ wose, ɛ laako. Nawolo nyi
ɛ na beo liala lɛo ba abɔɔ ŋan be dana
nɛ. Ɛ ne fane kyare na ɛ ka mo beo balaŋ
nyi ɛ yɛɛ balaŋ kpaakpaawɔ. Mena dɔɔ
Wurubuarɛ waa wɔŋ ɛ deŋela nideli kela
walaŋ kamasɛ.
15 Ɛmɛɛ mmaraa wolala na Farasiitena
baŋ ɛ na beo ɛ wose, ɛ laako. Nawolo

nyi ɛ na mo ɛpo dɔɔ, kila tɛɛle dɔɔ pou nyi ɛ ke nyiŋ walaŋ dokoloŋ na ɔ kaa sila Wurubuarɛ. Mɔna akpaa ɛ nyiŋ walaŋ ŋonaŋ na, ɛ ne yeli ɔ dinɔɔ na bese wɔlɛɛ koraŋ keŋ nyi diyem keŋ waa naa boalaŋ man nɛ, kela ɛmɛɛ gbagba wui betabola.

16 Ɛmɛɛ siayɛlɛɛsatena baŋ ɛ na wola balaŋ gbɛɛ nɛ, ɛ laako nawolo nyi ɛ kpa akpaa ŋolo de kaŋ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ ntam na ka te yɛɛ kolo ya, mɔna akpaa ŋolo de kaŋ kɔba yayam abɔɔ ŋan doo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man ntam na, kaboena nyi waa di ntam kenaŋ dɔɔ.

17 Ɛmɛɛ siayɛlɛɛsatena ayiŋtena, woŋti kela na ke dɔɔ? Kɔba yayam abɔɔ ŋan yaa Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ ne yele kɔba abɔɔ ŋan na bese Wurubuarɛ wui nɛ?

18 Ɛ na bese yako nyi, akpaa ŋolo de kaŋ Wurubuarɛ kedeesa boe keŋ ntam na te yɛɛ kolo ya, mɔna akpaa ɔ kaŋ abɔɔ ŋan gyakaa kedeesa boe keŋ dɔɔ nɛ ntam na, kaboena nyi waa di ntam keŋ dɔɔ.

19 Ɛmɛɛ siayɛlɛɛsatena, woŋti kela na ke dɔɔ? Abɔɔ ŋan gyakaa kedeesa boe keŋ dɔɔ nɛ, yaa kedeesa boe keŋ ne yele kedeesa abɔɔ ŋan na bese Wurubuarɛ wui nɛ?

20 Lee mena dɔɔ walaŋ kamasɛ ŋon ɔ kaŋ Wurubuarɛ kedeesa boe keŋ ntam na, nawolo baa nyi ɔ te kaŋ abɔɔ ŋan pou gyakaa ke dɔɔ nɛ ntam.

21 Te walaŋ ŋon ɔ kaŋ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ ntam na, nawolo baa nyi ɔ te kaŋ keŋ na Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa ke man nɛ ntam.

22 Mena mɔ te walaŋ ŋon ɔ kaŋ adido ntam na, nawolo baa nyi ɔ te kaŋ Wurubuarɛ gyoorogbeli keŋ, na Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa ke dɔɔ nɛ ntam.

23 Ɛmɛɛ mmaraa wolala na Farasiitena baŋ ɛ na beo ɛ wose, ɛ laako. Nawolo nyi ɛ na mo ɛ wɔɔman abɔɔ buruburu gba kufu man dekpeŋ dokoloŋ fa Wurubuarɛ, mɔna ɛ te tina kpene keŋ ne hia nyi yaa yɛɛ mmaraa keŋ man nɛ yela. Ɛ bee di nombia na ŋe gbɛɛ ya, te ɛ bee wii balaŋ waraŋase ya, te ɛ bee di anokoare mɔ ya. Nafɔ kaboena nyi yaa yɛɛ mena abɔɔ kɛŋa pou, na ɛ ka bese fa ɛ wɔɔman abɔɔ buruburu ŋan kufu man dekpeŋ dokoloŋ bela kpu.

24 Ɛmɛɛ siayɛlɛɛsatena baŋ ɛ dɔŋ balaŋ siaman. Ɛ ne tale kyɔsee lese wonembia buruburu lee ɛ soloŋse man, mɔna ɛ ne lilii wonembia dinaana.

25 Ɛmɛɛ mmaraa wolala na Farasiitena baŋ ɛ na beo ɛ wose, ɛ laako. Nawolo nyi ɛ ne faafo ɛ leenɔɔse na ɛ nyefalɛɛ wɔle bo, mɔna ŋe man dana ayimɛɛ. Nawolo nyi abɔɔ ŋan doo ŋe man nɛ, anibiri na doŋ te ɛ na mo ŋere balaŋ lɛo ŋa.

26 Ɛmɛɛ Farasiitena siayɛlɛɛsatena, ɛ taŋgbɛɛ faafo ɛ leenɔɔse na ɛ nyefalɛɛ ŋan tɔɔman na, ŋe wɔle mɔ gyae ka lee.

27 Ɛmɛɛ mmaraa wolala na Farasiitena baŋ ɛ na beo ɛ wose, ɛ laako! Nawolo nyi ɛ yɛɛ ŋgba yebɔɔse ŋan bɔɔ mo kolo wolom gyilaa ŋe wɔle na ke yɛɛ kyeo nɛ. Mɔna ŋe tɔɔman na, denibalaŋ ŋɔɔ na ba wosenaane adalɛɛ te wulu ŋe man.

28 Mena ke te ɛmɛɛ mɔ doo. Balaŋ siaman na ɛ ne yɛɛ ɛ wose ŋgba ɛ yɛɛ balaŋ kpaakpaawɔ nɛ, mɔna balaŋ kabeo na nombiakumɛɛ te wulu ɛ konɔɔse man.

Yesu kekolosi lee deŋele kewɔŋ keŋ gyae ke kɔŋ be dɔɔ nɛ

29 Ɛmɛɛ mmaraa wolala na Farasiitena baŋ ɛ na beo ɛ wose, ɛ laako. Nawolo nyi ɛ ne ma Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra na balaŋ baŋ be gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman nɛ yebɔɔse nideli, na ŋa ke yɛɛ kyeo.

30 Te ɛ ne yako nyi, ‘Daa deŋ kyaa la de naanaɔ debaŋ keŋ nɛ, nafɔ deŋ te kpuu na wɔ na baa koe Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ ya.’

31 Mena dɔɔ ɛ nɔɔwoya kɛŋa nawola la nyi, ɛ te sɛɛ nyi balaŋ baŋ bɔɔ koe Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ nɛ, ɛ yɛɛ be duuluŋ man balaŋwɔ.

32 Ɛ betaa kyaŋ nombiakumɛɛ ŋan ɛ naanaɔ be yɛɛ nɛ man, na ɛ ke yɛɛ ŋa kelii ɔto.

33 Ɛ dana nombiakumɛɛ ŋgba doma nɛ. Ɛ be gyae ɛ ke tale yeu lee Wurubuarɛ nyiŋmaa man, keŋ nyi ɔ be bu ŋon fɔɔ na waa yela ɛ ka gyoo boalaŋ man ya.

34 Mɛɛ yako ŋon baa ɛ ke nyii nyiaa, maa kpila Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra na siakaralatena na wolala ɛ gyaŋ. Ɛ ka ko be man baale na ɛ ke gyɔ be man baale ɔpaŋdaŋ dɔɔ, na ɛ ke tuku be man baale yɔ ɔsom denɛɛ man na ɛ ke gegi wɔ na donɔɔse.

35 Keŋ ɛ ba koe balaŋ baŋ be gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman, lee Abɛle dɔɔ kelii Berekia bu Sakaria ŋon ɛ ba koo kedeesa boe keŋ na Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ nsana nsana dɔɔ nɛ, Wurubuarɛ waa wɔŋ ɛ deŋela nideli.

36 Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, kɛŋa pou deŋele kewɔŋ gyae ke kɔŋ ɛmɛɛ gyɛŋ wee kei balaŋ dɔɔ.

Mena keŋ Yesu ne gyae Gyerusalɛm

37 O Gyerusalɛmtena! O Gyerusalɛmtena! Ɛmɛɛ koona Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra, te ɛ fuŋii balaŋ baŋ Wurubuarɛ be kpilii ɛ gyaŋ nɛ boya. Ma te yɛɛ kakyeŋ nyi maa yilaa ŋon do me tɛɛ, ŋgba mena keŋ kegyim talabo ne fɛlɛɛ ɔ beŋkelɛɛ wuu ɔ bia dɔɔ nɛ, mɔna ɛ te fa maŋ gbɛɛ ya.

38 Ɛ kɛɛ, Wurubuarɛ ta lese ɔ sia lee ɛ
donɔɔ keŋ dɔɔ. Ka seŋɛɛ bo yakaa.
39 Mena dɔɔ mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyi nyiaa,
ɛ be gyae ɛ ka tekaa naa maŋ bela ya, kelii
debaŋ keŋ ɛ ke yako nyiaa 'Walaŋ ŋon ɔ
ne kɔŋ de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ yele man
nɛ, ŋon na nyeebam.' "

24

Yesu kekolosi lee Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ kewɔlɛɛ wose man
Maake 3:1-13; Luka 21:5-19

1 Yesu ka lee Wurubuarɛ ɔsom deni
dinaa keŋ man ɔ ne gyu nɛ, ɔ kaseela
baŋ wɔŋa wa agyueŋ kɔŋ denɛɛ ŋan seŋɛɛ
botɔɔ nɛ kyeo dɔɔ.
2 Keŋte ɔ tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Ŋgba ɛ
ne naa abɔɔ kɛŋa pou. Ampaŋ yaa mɛɛ
yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, baa tekerii ŋe
popou lɔ keŋ nyi ɛ be gyae ɛ kena boe na
boe gyakaa ke dɔɔ dɔɔ ya."
3 Keŋte Yesu gyuuwɔ ke kyaa oliifi bula
keŋ dɔɔ. Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ baageŋ
korowɔ gyu ɔ gyaŋ te be bɔɔse e nyiaa, "De
Gbeŋgyoo yako daa, debaŋ woŋti te kɛŋa
pou gyae ke kɔŋ. Woŋ te dɛɛ mo gyeŋ nyi
n kabese kɔŋ, na debaŋ ɔtomante keŋ ta
benaa?"
4 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Ɛ kɛɛ
ɛ wose dɔɔ nideli keŋ nyi ŋolo ba beo ŋon
ya.
5 Nawolo nyi balaŋ burum baa kɔŋ ma
yele man, na be kaa mo ba wose nyi baŋ
yɛna maŋ nyeelɛɛre ŋon, na baa beo balaŋ
burum na baa yo gbɛɛ.
6 Ɛ nyii yoo nombia na, ɛ na yele ɛ wɔe ke
lɔ ŋon ya. Nawolo nyi kaboena nyi nombia
kɛŋa pou dɛɛkɔŋ, mɔna kɛŋa bɛɛ wolo nyi
ɔto keŋ te lii ya.
7 Tɛɛlese baa koro seŋ tia dɔŋa, na
gyooneŋ mɔ ka koro seŋ tia dɔŋa. Tanam
dinaa gyae ke yala, te tɛɛle mɔ gyae kewosi
yenaase burum.
8 Kɛŋa pou yɛɛ yaa ŋgba fulute kadoŋee
kewalaŋ nɛ.
9 Lee maŋ dɔɔ balaŋ pou baa kɔla ŋon,
na baa kyaŋee ŋon na baa naase ŋon
diyem na baa koe ŋon.
10 Debaŋ kenaŋ man te balaŋ burum baa
tina maŋ kelɛɛdi yela. Baa kɔla dɔŋa, na
baa lese dɔŋa fa.
11 Akɛrɛɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baa kɔŋ, na
be kaa beo balaŋ burum.
12 Keŋ nombiakumɛɛ keyɛɛ gyae ka bo
dɔɔ, balaŋ burum balaŋ kegyae nɔɔ gyae
ke yɔkɔse.
13 Mɔna walaŋ ŋon ɔ yɛɛ kakyeŋ seŋ
keŋkeŋ kelii ɔto na, Wurubuarɛ waa lɛɛ
ɔ nyee.
14 Baa yako nombia kpaakpaa lee Wu-
rubuarɛ gyoori keŋ wose man fa tɛɛle kei
dɔɔ balaŋ pou, na debiise pou balaŋ ke
nyii, pɛte ɔto keŋ ke kɔŋ.
15 Akpaa ɛ naa mmusuo nombii Wu-
rubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man,
ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ be tɛɛ ɔ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre Daniɛle dɔɔ kolosi see
lee ka wose man nɛ, na kaboena nyi walaŋ
kamasɛ ŋon waa kala mena nɔɔwoya
ŋenaŋ na, waa yɛɛ kakyeŋ na waa nyii ŋe
man nideli.
16 De kɔŋ mena na, balaŋ baŋ be kyaa
Gyudia tɛɛle man nɛ, baa yeu gyu bulase
dɔɔ.
17 Nyi akpaa ŋolo kyaa ɔ deni nyee dɔɔ
na, ɔ na tisi kɔŋ tɛɛle man nyi ɔ kaa mo ɔ
kolo ya.
18 Te akpaa ŋolo mɔ kyaa wɔɔman na, ɔ
na bese gyu dɛɛ nyi ɔ kaa mo ɔ kegba ya.
19 Weeya ŋenaŋ man na, fulɛɛtena na
talabose baa laako.
20 Mena dɔɔ ɛ fane fa Wurubuarɛ nyi,
ɛ keyeu wee kenaŋ na kɔŋ waaretɛɛ yaa
kefɛɛfowee ya.
21 Nawolo nyi debaŋ kenaŋ wui kayeyɛɛ
gyae ka bo kela ŋan pou be kɔŋ kaalaŋ,
leenaŋ debaŋ keŋ Wurubuarɛ be yɛɛ tɛɛle
kei kaa lii gyɛŋ wee kei nɛ. Te kaale kenaŋ
dinɔɔ be gyae ka tekaa kɔŋ wee daale wee
daale bela ya.
22 Mɔna Wurubuarɛ taŋ wula kɔkee
kayeyɛɛ weeya kɛŋa. Na waa yɛɛ mena
ya nɛ, nafɔ ŋolo na ŋolo be gyae waa ka
ya. Mɔna lee ɔ balaŋ baŋ ɔ ba lese see dɔɔ
nɛ, te waa kɔkee weeya ŋenaŋ.
23 Debaŋ kenaŋ de lii te ŋolo de yako ŋon
nyi 'Ɛ kɛɛ Kristo ŋon kyaa kɛbo yaa ɔ kyaa
yenaŋ daale na, ɛ na lɛɛ ke di ya.'
24 Nawolo nyi balaŋ baa dii akɛrɛɛ nyi
baŋ yɛna maŋ Kristo ŋon, te baale mɔ
baa dii akɛrɛɛ nyi be yɛɛ Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔrawɔ. Baa yɛɛ gyakoloŋ
nombia na nombia dinaana, na akpaa
be tale nyiŋ gbɛɛ koraŋ na, baa mo beo
Wurubuarɛ balaŋ baŋ ɔ ba lese see nɛ.
25 Mɔna ɛmɛɛ dɔɔ, me te wulaa yako ŋon
nombia kɛŋa pɛna debaŋ keŋ ke kɔŋ.
26 Mena dɔɔ akpaa ŋolo de yako ŋon nyi,
ɛ kɛɛ ɔ kyaa depampaa dinaa keŋ man na,
ɛ na gyu botɔɔ ya. Te akpaa be yako ŋon
nyi, ɔ te kɔŋ ɔ yoɛ yenaŋ daale na, ɛ na lɛɛ
di.
27 Nawolo nyi maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon
kekɔŋ gyae ke yɛɛ bo ŋgba mena keŋ ɔga
ne ŋmaale lee weese dɛɛlee man, te balaŋ
pou ne naa ke ɔ dɛɛyalae man nɛ.
28 Botɔɔ keŋ kolo punta doo na, botɔɔ te
bapɛtɛɛna mɔ ne yilaa.

Deniwalaŋ Bu ŋon kekɔŋ
Maake 13:24-31; Luka 21:25-33

29 Weeya ŋenaŋ man kaale kɛŋa pou
wɔle nɛ, be gyae ke di weeya ala ya weese

waa gyoo ditiŋtɛɛ, te gyaalaŋ mɔ be gyae
waa wolose ya. Kyolobiise baa lee adido
kaa yala. Te abɔɔ ŋan pou ŋe kyaa adido
nɛ, gyae ke wosi.
30 Debaŋ kenaŋ nɛ, balaŋ baa naa kolo
adido keŋ gyae kawola nyi, maŋ Deni-
walaŋ Bu ŋon kekɔŋ te lii. Te tɛɛle kei
dɔɔ balaŋ pou baa wii walaŋsa. Baa naa
maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon ta mo doŋ na
gyoorobiiri lee ŋɔma man adido mɛɛ kɔŋ.
31 Ba wola kaberɛ dinaa keŋ na, maŋ
Deniwalaŋ Bu ŋon maa kpila me kpilala
lee adido kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ, na be kaa yilaa
me balaŋ baŋ mɔɔ lese see nɛ lee tɛɛle kei
dɔɔ yenaase kamasɛ.
32 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, ɛ
kɛɛ fiigi daŋ na ɛ ke kasee kolo lee ka
wose man. Akpaa ɛ naa ŋgba ke tombia
da potee faareŋse wɔlɛɛ nɛ, na ɛ gyeŋ nyi
awuluŋtɛɛ ta benaa.
33 Mena mɔ te akpaa ɛ naa mena nombia
kɛŋa pou ne kɔŋ na, ɛ gyeŋ nyi maŋ
Deniwalaŋ Bu ŋon kekɔŋ ta benaa taŋ.
34 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyi balaŋ
baŋ be kyaa gyɛŋ kei nɛ, be duuluŋ be gyae
ke munu taŋ ya, pɛte nombia kɛŋa kekɔŋ.
35 Adido na tɛɛle kei pou gyae ke gyu ɔto,
mɔna me nɔɔwoya dɔɔ ŋan gyae ke kyaa
kekpaakekpaa.

Ŋolo ba gyeŋ wee na debaŋ keŋ maa mo kɔŋ ya

36 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
ŋolo ba gyeŋ wee na debaŋ keŋ kɛŋa pou
gyae ke kɔŋ ya. Wurubuarɛ kpilala baŋ
be kyaa adido, na maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon
koraŋ ba gyeŋ ya. Gyisɛ me kya ŋon ɔ kyaa
adido nɛ waageŋ gyeŋa la.
37 Mena keŋ be kɔŋ Nowa debaŋ keŋ
nɛ, mena te maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon mɔ
kabese kɔŋ gyae ke yɛɛ.
38 Weeya ŋenaŋ man pɛte loŋ keŋ ke kɔŋ
kaa wɔlɛɛ tɛɛle nɛ, na balaŋ ne dii na bɛɛ
nyɔɔ. Baala ne yala ala na bɛɛ mo ala mɔ
fa yale, kelii wee keŋ Nowa ba gyoo adakaa
dinaa keŋ man nɛ.
39 Be ta gyeŋ kpene keŋ ne kɔŋ ya, kelii
debaŋ keŋ loŋ be kaa waale kuu wɔ pou
laŋ nɛ. Mena te maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon
ke kɔŋ gyae ke yɛɛ.
40 Debaŋ kenaŋ man na, baala bala baa
kyaa wɔɔman bɛɛ yɛɛ tom. Wurubuarɛ
waa mo ŋolo tina ŋolo yela.
41 Ala bala baa seŋ bɛɛ naŋ abɔɔ. Wu-
rubuarɛ waa mo ŋolo tina ŋolo yela.
42 Mena dɔɔ ɛ doo ɛ wose dɔɔ, nawolo
nyi ɛ ba gyeŋ wee keŋ ɛ gbeŋgyoo ŋon waa
kɔŋ ya.
43 Ɛ tɔɔse nyiaa, nyi dekpaŋalaŋte deŋ
gyeŋ debaŋ keŋ ŋmɛɛlate waa kɔŋ kaa
ŋmɛɛle e nɛ, nafɔ waa deke ɔ dekpaŋalaŋ
keŋ nyi ŋmɛɛlate be nyiŋ gbɛɛ kaa gyoo
kuu wa abɔɔ ya.
44 Mena dɔɔ ɛmɛɛ mɔ ɛ doo ɛ wose,
nawolo nyi maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon mɔ
maa kɔŋ debaŋ keŋ ɛ loo be gyakaa ya.
45 Keŋte ɔ besewɔ bɔɔse wɔ nyiaa, amɔte
yɛna tobaale ŋon ɔ sia be kare te ɔ ne
di ɔ gbeŋgyoo mmaraase dɔɔ? Ŋon yɛna
tobaale ŋon ɔ gbeŋgyoo waa mo ɔ tebia
akaŋ baŋ do ɔ nyiŋmaa man nyi waa kɛɛ
be dɔɔ, na waa fa wɔ weenɛɛ debaŋ keŋ
kaboena nɛ.
46 Akpaa tobaale ŋonaŋ seŋɛɛ ɔ tom man
ɔ ne yɛɛ ke nideli mena, te ɔ gbeŋgyoo ŋon
de kɔŋ kaa naa e na, ŋon na nyeebam.
47 Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, mena
tobaale ŋonaŋ ɔ gbeŋgyoo waa mo wa
abɔɔ pou do e ɔ nyiŋmaa man nyi waa kɛɛ
ŋe dɔɔ.
48 Mɔna akpaa nyi tobaale ŋonaŋ yɛɛ
tobaale kum e, te ɔ yɛɛ wa agyueŋ nyi ɔ
gbeŋgyoo be gyae waa kɔŋ bileŋ ya,
49 te ɔ gyoo ɔ tebia akaŋ baŋ ketuku, te
ŋon na soloŋ nyɔɔra ne dii bɛɛ nyɔɔ na,
50 ɔ gbeŋgyoo ŋon waa kaa lee ɔ dɔɔ wee
keŋ ɔ loo be gyakaa ya nɛ.
51 Ɔ gbeŋgyoo ŋon de kɔŋ kaa naa e
mena na, waa wɔŋ ɔ deŋele nideli na waa
gegi e lee ɔ gyaŋ, na waa yela ɔ kaa kyaa
balaŋ baŋ bɛɛ beo ba wose nɛ gyaŋ. Botɔɔ
te waa kyaŋ ɔ nyee wii na waa tao ɔ kela.”

25

Alebia kufu baale dudu

1 Yesu besewɔ gyɔ dudu fa wɔ nyiaa,
“Weeya ŋenaŋ man na Wurubuarɛ gyoori
keŋ gyae ke yɛɛ ŋgba, alebia kufu baŋ
bɔɔ koro mo be kanease be kaa gyaŋee na
alowɔle baale nɛ.
2 Be man banoŋ yɛɛ ayiŋtenawɔ, te
banoŋ mɔ yɛɛ siakaralatenawɔ.
3 Ayiŋtena baŋ ka mo be kanease na, be
ta gyem na baa mo nuŋse tela kpu na ŋan
doo be kanease man nɛ ya.
4 Mɔna siakaralatena baŋ dɔɔ, baŋ moo
nuŋ do porontiase man tela kpu na ŋan
doo be kanease man nɛ.
5 Alowɔle baale ŋon te kɔŋ bileŋ ya,
mena dɔɔ alebia baŋ pou moowɔ bee
deŋeli te be doo dosoroŋ.
6 Ke lii tɛɛ nsana nɛ te akelelee yalawɔ
nyiaa, ‘Alowɔle baale ŋon te kɔŋ! Ɛ lee
kaa gyaŋee na e!’
7 Keŋte alebia kufu baŋ pou korowɔ te
be gyinaa be kanea ŋmeeseŋ ŋan.
8 Botɔɔ te ayiŋtena baŋ yako siakar-
alatena baŋ nyiaa, ‘De kanease na yekee,
mena dɔɔ ɛ fa daa ɛ nuŋse ŋan kyomii.’
9 Keŋte siakaralatena baŋ yako wɔ
nyiaa, ‘Koa de nuŋse ŋan be gyae ka yee

dɛɛ fa ŋon ya.’ Mena dɔɔ ɛ gyu donɔɔ man
na ɛ kaa gyae ŋaale lɛɛ.
10 Mɔna debaŋ keŋ ayiŋtena baŋ be lam
be kaa lɛɛ nuŋse ŋan nɛ te alowɔle baale
ŋon kaa gyoowɔ. Alebia banoŋ baŋ bɔɔ
desina ba wose see nɛ, gyoowɔ alowɔle
nɔɔkedi deni keŋ man, te be kyaŋa disim
keŋ tɔ.
11 Kenaŋ wɔle te alebia akaŋ baŋ mɔ
kɔŋawɔ kaa gyoo. Keŋte be fae yeesa
baake nyi, ‘De Gbeŋgyoo toro daa.’
12 Keŋte alowɔle baale ŋon yako wɔ
nyiaa, ‘Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa mɔɔ
gyeŋ ŋon ya.’
13 Botɔɔ te Yesu yako ɔ kaseela baŋ
nyiaa, ‘Ɛ doo ɛ wose dɔɔ nideli, nawolo
nyi ɛ ba gyeŋ wee yaa debaŋ keŋ maŋ
Deniwalaŋ Bu ŋon maa bese kɔŋ ya.’ ”

Tewulɛɛ batooro baale dudu
Luka 19:11-27

14 Yesu besewɔ gyɔ dudu fa wɔ nyiaa,
“Debaŋ kenaŋ man na Wurubuarɛ gyoori
keŋ gyae ke yɛɛ ŋgba balee ŋon ɔ ne gyae
waa gyu gbɛɛ, te ɔ be baake ɔ tewulɛɛ te ɔ
be kpɛlɛɛ wa abɔɔ do wɔ be nyiŋmaa man
nɛ.
15 Ɔ faa walaŋ kamasɛ ŋgba mena keŋ
waa tale tela nɛ. Ɔ faa ŋolo kɔba kakpoŋse
anoŋ (5,000) te ɔ faa ŋolo kakpoŋse ala
(2,000) te ɔ faa ŋolo mɔ kakpoŋ dokoloŋ
(1,000). Keŋte ɔ korowɔ laŋ ɔ gbɛɛ keŋ.
16 Tobaale ŋon ɔ be fa e kakpoŋse anoŋ
nɛ, korowɔ debokenaŋ man te ɔ moo kɔba
keŋ ke yɛɛ tom te ɔ nyiŋa kakpoŋse anoŋ
kpu bela.
17 Mena mɔ te ŋon ɔ be fa e kakpoŋse
ala nɛ, nyiŋa kakpoŋse ala bela kpu.
18 Mɔna tobaale ŋon bɔɔ fa e kakpoŋ
dokoloŋ nɛ, korowɔ ke wula bɔɔ te ɔ moo
ɔ gbeŋgyoo kɔba keŋ kewuu.
19 Be gbeŋgyoo ŋon kyaawɔ botɔɔ kyare
pɛte ɔ kɔŋawɔ. Ɔ ke kɔŋ nɛ te ɔ baake
ɔ tewulɛɛ baŋ gyaŋee nyi baa gyoo be
kɔbase ŋan man.
20 Tobaale ŋon ɔ be fa e kɔba kakpoŋse
anoŋ nɛ, moo kakpoŋse kufu kɔŋ te ɔ
yako ɔ gbeŋgyoo ŋon nyiaa, kɛɛ kakpoŋse
anoŋ te n faa maŋ mɔna me ta bese nyiŋ
kakpoŋse anoŋ kpu bela.
21 Keŋte ɔ gbeŋgyoo ŋon yako e nyiaa,
‘Ao baale kpaakpaa anokoarete, karaŋ na
keyɛɛ. N te di anokoare lee kyomii maa
moo fa neŋ kei man, mena dɔɔ maa mo
abɔɔ burum do n nyiŋmaa man. Kɔŋ na
dee di gyoŋ keŋ mee dii nɛ.’
22 Tobaale ŋon ɔ be fa e kɔba kakpoŋse
ala nɛ mɔ kɔŋawɔ kaa yako e nyiaa, ‘Me
gbeŋgyoo, n faa maŋ kakpoŋse ala, mɔna
me te nyiŋ kakpoŋse ala kpu bela.’
23 Keŋte ɔ gbeŋgyoo ŋon yako e nyiaa,
‘Tobaale kpaakpaa anokoarete, karaŋ na
ke yɛɛ. N te di anokoare lee kyomii maa
moo fa neŋ kei man, mena dɔɔ maa mo
abɔɔ burum do n nyiŋmaa man. Kɔŋ na
dee di gyoŋ keŋ mee dii nɛ.’
24 Tobaale ŋon ɔ be fa e kakpoŋ dokoloŋ
nɛ mɔ kɔŋawɔ te ɔ yako ɔ gbeŋgyoo
ŋon nyiaa, ‘Me gbeŋgyoo, ma gyeŋ nyi n
nombia dana doŋ te botɔɔ keŋ n te duu
kolo mɔ ya nɛ, botɔɔ te n ne kɔɔ.
25 Me yee neŋ mena dɔɔ ma moo n kɔba
keŋ ka weese bɔɔ man. Kɛɛ, n kɔba yaa,
lɛɛ n woni.’
26 Keŋte ɔ gbeŋgyoo ŋon yako e nyiaa, ‘N
yɛɛ tobaale kum na kebɔŋalete e. N gyeŋ
nyi mɛɛ kɔ abɔɔ botɔɔ keŋ me te duu ya,
te mee yilaa abɔɔ botɔɔ keŋ ma te ŋmatee
ya na,
27 weera n ta moo me kɔba ka see maŋ
kɔba dɛɛsee man ya. Nafɔ ma ke kɔŋ kei
na, ŋgba maa gyu ke lɛɛ keŋ na ka loŋ.
Keŋte ɔ yako ɔ tewulɛɛ baŋ nyiaa,
28 ɛ lɛo kɔba keŋ lee ɔ gyaŋ na ɛ ka mo
kpu ŋon ɔ be nyiŋ kakpoŋse kufu nɛ.
29 Nawolo nyi walaŋ ŋon ɔ dana kolo na
baa kpu e na waa nyiŋ burum, te ŋon ɔ be
dana ya na, kyomii keŋ koraŋ ɔ dana nɛ
baa lɛo ke lee ɔ gyaŋ.
30 Mena dɔɔ ɛ fuŋ tobaale ohuhoo kei
ŋon ɔ be dana tɔnɔɔ ya nɛ leki ditiŋtɛɛ keŋ
man. Botɔɔ te waa kyaŋ ɔ nyee wii na waa
tao ɔ kela.’ ”

Nombia kedi ɔtomante keŋ

31 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
“Debaŋ keŋ maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon maa
bese kɔŋ na, daa na Wurubuarɛ kpilala ne
gyae la dɛɛ kɔŋ. Maa kɔŋ me gyooro biiri
man kaa kyaa me gyooro gbeli keŋ dɔɔ.
32 Tɛɛle kei balaŋ pou baa kaa yilaa
me gyaŋ, na maa kpase be man akpeŋ
ala ŋgba mena keŋ wonembia kɛɛlere ne
kpase asoose lee namense man nɛ.
33 Maa mo namense baŋ see me dunoluŋ
dɔɔ, na maa mo asoose baŋ see ma de-
mena dɔɔ.
34 Botɔɔ te maŋ gyoo ŋon maa yako baŋ
be kyaa ma dunoluŋ dɔɔ nɛ nyiaa, ‘Ɛmɛɛ
baŋ me kya be hiraa ŋon. Ɛ kɔŋ kaa kyaa
Wurubuarɛ gyoori keŋ ɔ be wulaa desina
see ŋon leenaŋ debaŋ keŋ ɔ be yɛɛ tɛɛle
kei nɛ man.
35 Nawolo nyi debaŋ keŋ tanam na ko
maŋ na, ɛ faa maŋ weenɛɛ me diiwɔ.
Debaŋ keŋ loŋboaneŋ na ko maŋ na ɛ faa
maŋ loŋ me nyɔɔwɔ. Debaŋ keŋ me yɛɛ
ŋɔɔle e na, ɛ lɛɛ maŋ gyu ya akpaŋalaŋse
man,
36 debaŋ keŋ me dɔŋɛɛ diteŋteli na, ɛ faa
maŋ abɔɔ ma doowɔ. Debaŋ keŋ mɛɛ wee
na ɛ kaa kɛɛ me dɔɔ, debaŋ keŋ bɔɔ kyaŋ
maŋ ketɔ deni na, ɛ ka doo maŋ nɔɔ.’

37 Keŋte mena balaŋ kɛwɔ baŋ be
gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman nɛ, baa
bɔɔse gyoo ŋon nyiaa, ‘De gbeŋgyoo,
woromɔ te de naa neŋ nyi tanam na ko
neŋ te de faa neŋ weenɛɛ, yaa loŋboaneŋ
na ko neŋ te de faa neŋ loŋ n nyɔɔwɔ.
38 Woromɔ te de naa neŋ nyi n yɛɛ ŋɔɔle
te de lɛɛ neŋ gyu da akpaŋalaŋse man,
yaa n dɔŋɛɛ diteŋteli te de faa neŋ abɔɔ
n doowɔ?
39 Woromɔ te de naa neŋ nyi n na wee,
yaa ba te kyaŋ neŋ ketɔ deni te de kaa doo
neŋ nɔɔ?’
40 Botɔɔ te maŋ gyoo ŋon maa tiranɔɔ fa
wɔ nyiaa, ‘Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa,
kpene kamasɛ keŋ ɛ be yɛɛ fa me balaŋ
kɛwɔ man kemaasabii koraŋ na, maŋ yaa
ɛ yɛɛwɔ fa!’
41 Botɔɔ te maa yako baŋ be kyaa ma
demena dɔɔ nɛ nyiaa, ‘Ɛ seŋ lee me gyaŋ,
ɛmɛɛ baŋ Wurubuarɛ be falaa ŋon nyi ya
gyu ka gyoo boalaŋ degyapaa keŋ ɔ be
desina see fa ɔbɔnsam na ɔ kpilala baŋ nɛ
man.
42 Nawolo nyi tanam koo maŋ na, ɛ te fa
maŋ weenɛɛ ya, loŋboaneŋ koo maŋ na ɛ
te fa maŋ loŋ ya.
43 Debaŋ keŋ me yɛɛ ŋɔɔle e na ɛ ta
mo maŋ gyu ya akpaŋalaŋse man ya. Me
tɛɛwɔ diteŋteli na, ɛ te fa maŋ kolo maa
do ya. Ma weewɔ mɔna ɛ te kaa do maŋ
nɔɔ ya, te be kyaŋa maŋ ketɔ deni, mɔna
ɛ te kaa do maŋ nɔɔ ya.’
44 Botɔɔ te balaŋ baŋ baa bɔɔse maŋ
gyoo ŋon nyiaa, ‘De gbeŋgyoo woromɔ
te de naa neŋ nyi tanam na ko neŋ, yaa
loŋboaneŋ na ko neŋ, yaa n yɛɛ ŋɔɔle e
yaa n dɔŋ diteŋteli yaa n weewɔ yaa be
kyaŋa neŋ ketɔ deni te da te kyɔ neŋ ya?’
45 Keŋte maa tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, ampaŋ
yaa mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, ‘Kpene
keŋ ɛ be bɛɛ ɛ te yɛɛ fa me balaŋ kɛwɔ
man kemaasabii koraŋ ya nɛ, na maŋ yaa
ɛ bɛɛwɔ ɛ te yɛɛ fa ya.’
46 Botɔɔ te baa mo balaŋ benaŋ gyu
botɔɔ keŋ baa naa diyem kekpaakekpaa
nɛ, mɔna balaŋ baŋ be gbɛɛneŋ tenɛɛ Wu-
rubuarɛ siaman nɛ dɔɔ, baa nyiŋ nyeedoŋ
kekpaakekpaa.”

26

Ba kebake Yesu nyeeman
Maake 14:1-2; Luka 22:1-2; Gyɔn 11:45-53

1 Yesu kawola abɔɔ kɛŋa pou taŋ nɛ, ɔ
yako ɔ kaseela baŋ nyiaa,
2 “Ŋgba ɛ gyeŋ nyi teka weeya ala na
nyeekelɛɛwee kedi keŋ te lii. Debaŋ kenaŋ
man te baa lese maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon fa
na baa gyɔ maŋ sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ.”
3 Debaŋ kenaŋ man te Wurubuarɛ saese
kegyiise na Gyudatena kegyiise gyuuwɔ
ke gyaŋee saese pou kegyia Kaifase dek-
paŋalaŋ man.
4 Keŋte be bakewɔ nyi baa yo kyaŋ Yesu
na baa ko e.
5 Mɔna be yakowɔ nyi, “Tekaboena nyi
dɛɛ ko e nyeekelɛɛwee kedi kei man ya, na
mena ya na balaŋ baŋ baa yela donɔɔ keŋ
ke siŋii.”

Alo ŋolo ka mo nuŋ woli Yesu Bɛtani donɔɔ man
Maake 14:3-9; Luka 7:36-50; Gyɔn 12:1-8

6 Kenaŋ wɔle na te Yesu gyuuwɔ Simɔn
ŋon nafɔ ɔ na wee kawee yayam nɛ dɛɛ
Bɛtani donɔɔ man.
7 Ɔ kekyaa botɔɔ nɛ, te alo ŋolo kɔŋawɔ
ɔ gyaŋ na ɔ dana nuŋ ofoŋofoŋte keŋ ke
dana koyadoŋ nɛ porontia tɔɔ. Keŋte ɔ
toosi nuŋ keŋ woli Yesu nyeeman.
8 Ɔ kaseela baŋ kena kpene keŋ alo ŋon
be yɛɛ nɛ, yɛɛ wɔ baŋ te be yakowɔ nyiaa,
“Weera dɔɔ te ɔ ne wɔlɛɛ nuŋ kei mena.”
9 “Nafɔ beŋ yɔɔ nuŋ kei na, baa nyiŋ
kɔba burum na baa mo fa ayematena.”
10 Na Yesu gyeŋ nombia ŋan bɛɛ gyueŋ
nɛ te ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, “Weera te ɛ ne kale
na alo ŋon mena? Nombii kpaakpaa yaa ɔ
yɛɛwɔ fa maŋ nɛ.
11 Ayematena dɔɔ be kyaa ɛ gyaŋ debaŋ
kamasɛ, mɔna maŋ dɔɔ mɔɔ gyae maa
kyaa ɛ gyaŋ debaŋ kamasɛ ya.
12 Mena keŋ ɔ be kyɛɛkee nuŋ kei woli
maŋ nɛ, kei nawolo baa nyi ɔ te desina
maŋ fa me kewuu.
13 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii
nyiaa, tɛɛle kei dɔɔ yenaŋ kamasɛ keŋ baa
kolosi Wurubuarɛ nombia kpaakpaa ŋan
nɛ, baa yako alo kei nombii waa ayɛɛŋ kei
na baa mo tɔɔse e.”

Gyudase te sɛɛ nyi waa lese Yesu fa
Maake 14:10-11; Luka 22:3-6

14 Kenaŋ wɔle nɛ, ɔ kaseela kufu bala
baŋ man ŋolo, ŋon bɛɛ baake e nyi
Gyudase Isekarɔte nɛ, korowɔ gyu saese
kegyiise baŋ gyaŋ.
15 Keŋte ɔ ke bɔɔse wɔ nyiaa, “Akpaa ma
lese Yesu fa ŋon na, woŋ te ɛ ke fa maŋ?”
Botɔɔ te be tiranɔɔ fa e nyi dɛɛ fa neŋ kɔba
wolom bia sao na kufu (30) Te be kala kɔba
keŋ do e ɔ nyiŋmaa man.
16 Lee debaŋ kenaŋ te Gyudase fiasɛɛ ɔ
ne gyae gbɛɛ keŋ waa mo lese Yesu fa wɔ.

Yesu na ɔ kaseela kedi nyeekelɛɛwee weenɛɛ ŋan

17 Nyeekelɛɛwee kedi wee gyaŋgbate
keŋ bee di bodobodo keŋ tee be doo ke
man ya nɛ, Yesu kaseela baŋ kɔŋawɔ ɔ
gyaŋ kaa bɔɔse e nyiaa, “Aleŋ te n ne

gyae nyi de kaa desina see fa nyeekelɛɛwee
weenɛɛ kedi keŋ?”
18 Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ gyu balee
ŋolo gyaŋ Gyerusalɛm donɔɔ keŋ man na
ɛ kaa yako e nyiaa, ‘De Gbeŋgyoo ŋon kpa
ma debaŋ keŋ te lii, te n dekpaŋalaŋ man
te ɔ ne gyae nyi ŋon na daa ɔ kaseela baŋ
kaa di nyeekelɛɛ weenɛɛ ŋan.’ ”
19 Keŋte ɔ kaseela baŋ gyuuwɔ ke yɛɛ
ŋgba mena keŋ ɔ be yako wɔ nɛ te be
desina nyeekelɛɛ weenɛɛ ŋan see.
20 Kelii balinɔɔ nɛ, Yesu na ɔ kaseela
kufu bala baŋ gyuuwɔ ke kyaa weenɛɛ ŋan
dedii man.
21 Ba ke kyaa bee dii nɛ Yesu yako ɔ
kaseela baŋ nyiaa, “Ampaŋ yaa mɛɛ yako
ŋon ɛ ke nyii nyi, ɛ man ŋolo waa lese maŋ
fa.”
22 Lee nombia ŋan ɔ be yako wɔ nɛ
dɔɔ, dekɔkɔrɔkɔɔ kyaŋa ɔ kaseela baŋ pou
te be fiasɛɛ bɛɛ bɔɔse e dokoloŋ dokoloŋ
nyiaa, “De gbeŋgyoo, maŋ yaa amɔte?”
23 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,

“Walaŋ ŋon daa na e kyaa dɛɛ do nyiŋmaa
nyefale dokoloŋ kei man nɛ,
ŋon ne gyae la waa lese maŋ fa.

24 Maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon maa yeŋ
ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ne yako lee ma wose
man nɛ,
mɔna ŋon waa lese maŋ fa nɛ waa
laako.

Nafɔ beŋ ta lola walaŋ ŋonaŋ ya na, dei.”
25 Keŋte Gyudase ŋon waa kaa lese Yesu fa
nɛ mɔ bɔɔse e nyiaa, “Me Gbeŋgyoo, maŋ
yaa amɔte?” Te Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa,
“Mena yaa nyaŋ gbagba yakowɔ nɛ.”

Yesu na ɔ kaseela kedi nyeekelɛɛwee dinaa weenɛɛ ŋan

Maake 14:22-26; Luka 22:14-20; 1 Korintotena 11:23-25

26 Be kee dii nɛ, Yesu moo bodobodo te
ɔ fanewɔ fa Wurubuarɛ karaŋ, te ɔ kara
ke mo fa ɔ kaseela baŋ. Keŋte ɔ yako wɔ
nyiaa, “Ɛ lɛɛ di, kei yɛna ma wosenaane
keŋ.”
27 Kenaŋ wɔle te ɔ moo leenɔɔ keŋ te ɔ
fanewɔ fa Wurubuarɛ karaŋ, te ɔ moo ke
fa ɔ kaseela baŋ. Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa
“Ɛ popou ɛ lɛɛ nyɔɔ.”
28 “Kei yɛna me fatabo keŋ Wurubuarɛ
ba mo tɔ ŋon na ɔ balaŋ nɔɔkebakesee keŋ
nɔɔ. Kei yɛna fatabo keŋ gyae ke kyɛɛkee
leki, na Wurubuarɛ ka mo balaŋ burum
nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ.
29 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyi mɔɔ
gyae maa tekaa nyɔɔ soloŋ kei bela ya,
kelii wee keŋ daa na ŋon dɛɛ nyɔɔ soloŋ
wɔle me kya Wurubuarɛ gyoori keŋ man.”
30 Kenaŋ wɔle nɛ, be kpee nɔɔneŋ lese
Wurubuarɛ yele te ba leewɔ laŋ oliifi bula
keŋ dɔɔ.

Yesu keyako nyi Pita waa bɛɛ e

Maake 14:27-31; Luka 22:31-34; Gyɔn 13:36-38

31 Keŋte Yesu yako ɔ kaseela baŋ nyiaa,
“Gyɛŋ nelim kei nɛ ɛ popou ɛ ke yeu yela
maŋ. Nawolo nyi Wurubuarɛ yakowɔ ɔ
nombia aŋmaraseŋ see ŋan man lee ma
wose man nyiaa,
‘Maa gyɔ namensekɛɛlere ŋon lɔ,
na ɔ namense baŋ pou ke yaasee.’
32 Mɔna me fom lee yeŋ man na, maa
kyaŋ ŋon gbɛɛ gyu Galelia tɛɛle man.”
33 Keŋte Pita yako e nyiaa, “Akpaa be
popou de yeu tina neŋ yela koraŋ na, maŋ
dɔɔ mɔɔ gyae maa tina neŋ yela korakora
ya.”
34 Botɔɔ te Yesu yako Pita nyiaa, “Ampaŋ
yaa mɛɛ yako neŋ nyi gyɛŋ nelim kei
pɛte kegyim kelɔ woya nɛ, nyaŋ ke bɛɛ
betabotooro nyi n ba gyeŋ maŋ korakora
ya.”
35 Keŋte Pita tiranɔɔ fa e nyiaa, “Akpaa
nyi ke yɛɛ yeŋ ke koraŋ na, mɔɔ gyae maa
bɛɛ neŋ korakora ya.” Te ɔ kaseela akaŋ
baŋ pou mɔ yakowɔ mena.

Yesu kefane Gɛkyɛmane

Maake 14:32-42; Luka 22:39-46

36 Kenaŋ wɔle nɛ, Yesu na ɔ kaseela baŋ
gyuu yenaŋ daale keŋ bɛɛ baake botɔɔ nyi
Gɛkyɛmane nɛ. Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ
kyaa kɛbo, mee gyu siaman me kaa fane
maa kɔŋ.”
37 Keŋte ɔ moo Pita na Sebedeo bia bala
baŋ kpu na ɔ wose. Botɔɔ te dekɔkɔrɔkɔɔ
kyaŋa e keŋ nyi ɔ bɛɛ gyeŋ mena keŋ waa
yɛɛ ɔ wose ya.
38 Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa, “Dekɔkɔrɔkɔɔ
te kyaŋ maŋ gbaa keŋ nyi ne gyae ka ko
maŋ. Ɛ kyaa kɛbo na ɛ ka deke.”
39 Botɔɔ te Yesu tuuwɔ gyu siaman ky-
omii te ɔ tisiwɔ buŋ wuluŋu ɔ nyee te ɔ
fanewɔ fa Wurubuarɛ nyiaa, “Taata, ak-
paa nyi gyae ke de na, yela mena kayeyɛɛ
kei ke laŋ me dɔɔ. Mɔna na maŋ kegyaebii
ya. Yɛɛ kpene keŋ nyaŋ gbagba ne gyae.”
40 Yesu ka bese kɔŋ ɔ kaseela baŋ gyaŋ
nɛ, ɔ kaa naawɔ nyi ba te doo dosoroŋ.
Keŋte ɔ bɔɔse Pita nyiaa, “Mena dɔɔ ɛ te
tale deke debaŋ dokoloŋ kooŋ keŋ nyi ɛ be
doo yee?”
41 Keŋte ɔ besewɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ
deke na ɛ ke fane, na ɛ be nyiŋ ka gyoo
kekɛɛsekɛɛ man ya. Nawolo nyi ma gyeŋ
nyi ɛ konɔɔse man na ɛ ne gyae ɛ ke yɛɛ ma
kegyaebii, mɔna ɛ wosenaane betaŋ mena
doŋ kenaŋ ya.”
42 Keŋte Yesu besewɔ lee ɔ kaseela baŋ
gyaŋ bolate gyu ke fane nyiaa, “Taata, nyi

be gyae ke de nyi mena kayeyɛɛ kei ka lee me dɔɔ ya nɛ, kenaŋ na yɛɛ nyaŋ gbagba n kegyaebii”
43 Yesu ka bese kɔŋ nɛ, ɔ kaa naawɔ nyi
ɔ kaseela baŋ sɛɛ be dokɛɛ, nawolo nyi
dosoroŋ doo be siaman.
44 Keŋte ɔ besewɔ lee be gyaŋ gyu ɔ kaa
fane botoorote. Te ɔ fanewɔ yako nombii
dokoloŋ kenaŋ ke bela.
45 Keŋte ɔ besewɔ kɔŋ ɔ kaseela baŋ
gyaŋ te ɔ kaa bɔɔse wɔ nyiaa, “Ɛ sɛɛ ɛ doo ɛ
ne fɛɛfo? Ɛ kɛɛ, debaŋ keŋ te lii. Be ta lese
maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon do balaŋ kumɛɛ
nyiŋmaa man.
46 Ɛ koro dee gyu, ɛ kɛɛ walaŋ ŋon waa
lese maŋ fa nɛ te tuŋ daa taŋ.”

Ba kekyaŋ Yesu
Maake 14:43-50; Luka 22:47-53; Gyɔn 18:3-12

47 Yesu ke gyakaa ɔ ne kolosi nɛ, ɔ
kaseela kufu bala baŋ maŋ ŋolo ŋon
bɛɛ baake e nyi Gyudase nɛ kaa leewɔ
botɔɔ. Ŋon na balaŋ dikpii keŋ bɔɔ lee
saese kegyiise na donɔɔ kegyiise gyaŋ nɛ
kɔŋala. Na be man baale dana yoosilase
na akpokpose.
48 Gyudase ŋon waa kaa lese Yesu fa nɛ
taŋ wulaa yako balaŋ baŋ nyiaa, “Walaŋ
ŋon maa kaa pukaa e nɛ, ŋon yɛna walaŋ
ŋon ɛ ne gyae nɛ. Ɛ kyaŋ e.”
49 Mena dɔɔ Gyudase tɛɛwɔ teeŋ gyu
Yesu gyaŋ te ɔ baake e nyi “De Gbeŋgyoo,
te ɔ pukaa e doo e nɔɔ.”
50 Keŋte Yesu yako e nyiaa, “Me gyoo,
yɛɛ kpene keŋ dɔɔ n be kɔŋ kɛbo nɛ.”
Botɔɔ te balaŋ baŋ kaa tɔɔ Yesu do te be
kyaŋa e.
51 Botɔɔ te Yesu kaseela baŋ maŋ ŋolo
lese ɔ yoosila, te ɔ moowɔ kara saese pou
kegyia ŋon tobaale deŋele lese ke lɔ.
52 Keŋte Yesu yako ɔ kaseele ŋon nyiaa,
“Mo n yoosila keŋ do ke bɔɔlee man.
Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne wɔŋ
yoosila na, waa yeŋ bo yoosila nɔɔman.
53 N ba gyeŋ nyi maa tale sola me kya
na waa yela ɔ kpilala kakpoŋkakpoŋse ka
lee adido kɔŋ debokeiman kaa yoo lɛɛ maŋ
yee?
54 Mɔna akpaa me yɛɛ mena na, sena
te Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan
ne yako nyi, kaboena nyi mena nombia
kɛŋa dɛɛkɔŋ nɛ, gyae ke yɛɛ ampaŋ.”
55 Keŋte Yesu bɔɔse balaŋ dikpii keŋ
bɔɔ kɔŋ be kaa kyaŋ e nɛ nyiaa, “Me
yɛɛ walaŋkum e te ɛ moo yoosilase na
akpokpose ɛ ne kɔŋ ɛ kaa kyaŋ maŋ? Wee
kamasɛ na mɛɛ kyaa Wurubuarɛ ɔsom
deni dinaa man wola ŋon Wurubuarɛ
nombia, mɔna ɛ te kyaŋ maŋ ya.
56 Mɔna kɛŋa pou kɔŋae mena na nom-
bia ŋan Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra be
ŋmarase see nɛ ke kɔŋ mena.” Botɔɔ te ɔ
kaseela baŋ pou korowɔ yeu tina e yela.

Be ka mo Yesu gyu kegyiise siaman
Maake 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Gyɔn 18:13-14, 19-24

57 Balaŋ baŋ bɔɔ kyaŋ Yesu nɛ moo e
gyu saese pou kegyia Kaifase dekpaŋalaŋ
man, botɔɔ keŋ mmaraa wolala na donɔɔ
kegyiise pou be gyaŋee nɛ.
58 Pita sila Yesu wɔle wɔle menɛɛ kelii
saese kegyia ŋon dekpaŋalaŋ man. Ɔ
gyoowɔ ke man te ɔ gyuuwɔ ke kyaa
tewulɛɛ baŋ bee gyee dekpaŋalaŋ keŋ nɛ
gyaŋ, na waa naa kpene gyae ke kɔŋ Yesu
dɔɔ.
59 Saese kegyiise na donɔɔ kegyiise baŋ
pou bɔɔ gyaŋee botɔɔ nɛ, ne gyae nombii
keŋ baa mo gyakaa Yesu dɔɔ na baa nyiŋ
gbɛɛ ko e.
60 Balaŋ burum kɔŋawɔ kaa kɛrɛɛ Yesu
nɔɔse, mɔna be te nyiŋ nombiikum keŋ
baa mo gyakaa ɔ dɔɔ ya. Wɔle wɔle na
te baala bala baale kɔŋawɔ kaa yako nyi,
61 “De nyiiwɔ balee kei yakowɔ nyi ‘Waa
tale tekerii Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
kei lɔ, na waa mo weeya atooro ma ke
bela.’ ”
62 Botɔɔ te saese kegyia ŋon korowɔ seŋ
te ɔ bɔɔse Yesu nyiaa, “Nombia ŋan bɛɛ
mo gyakaa n dɔɔ nɛ, n be tale tira ŋe nɔɔ
yee?”
63 Mɔna Yesu te gyuusu ɔ nɔɔ ya. Keŋte
saese kegyia ŋon yako Yesu nyiaa, “Ma te
kɛɛ Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa kekpaakekpaa
nɛ nae fa neŋ, akpaa nyaŋ yɛna nyeelɛɛre
ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ,
ŋon ɔ yɛɛ Wurubuarɛ bu dokoloŋ kooŋ
ŋon e na, yako daa”
64 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Keŋ
yaa n yakowɔ nɛ. Mɔna mɛɛ yako ɛ popou
ɛ ke nyii nyiaa, wee daale nɛ ɛ kena maŋ
Deniwalaŋ Bu ŋon kyaa Wurubuarɛ doŋ
pou gbeŋgyoo ŋon dunoluŋ dɔɔ, na ɛ ka
bese naa maŋ na me ta lee ŋɔma man
adido mɛɛ kɔŋ.”
65 Saese kegyia ŋon ke nyii nombia kɛŋa
nɛ, ɔ kyaŋa ɔ kegba tirii (Keŋ nawolo nyi
nombia ŋan ta wee e gbaa) te ɔ yakowɔ
nyiaa, “Ɔ te kolosi mmusuo nombia! Woŋ
nombii yaa dɛɛ gyae dɛɛ tekaa nyii kpu
bela? Nɛnɛɛ ɛmɛɛ gbagba ɛ nyii mmusuo
nombia ŋan ɔ be kolosi nɛ.
66 Sena yɛna ya agyueŋ lee nombia kɛŋa
man?” Keŋte be tiranɔɔ nyi, “Ɔ kaboena
yeŋ.”
67 Keŋte be tɔɔ nɔɔloŋse woli ɔ siagbɛɛ
te be takee e akɔtase. Baale mɔ ŋmeree e
ɔ lakaase man,
68 te be yako e nyiaa “Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre Kristo, wola daa ŋon ɔ
be gyɔ neŋ.”

Pita kebɛɛ Yesu
Maake 14:66-72; Luka 22:56-62; Gyɔn 18:15-18, 25-27

69 Debaŋ kenaŋ na Pita kyaa dekpaŋalaŋ
keŋ man. Keŋte saese kegyia ŋon alebu
ŋolo kɔŋawɔ ɔ gyaŋ kaa yako e nyiaa,
"Nyaŋ mɔ n kpuɛ na Yesu ŋon ɔ ba lee
Galelia tɛɛle man nɛ."
70 Keŋte Pita lɛɛ aŋmaareŋ balaŋ baŋ
pou siaman botɔɔ nyiaa, "Mɔɔ gyeŋ nom-
bia ŋan n ne yako nɛ man korakora ya."
71 Te ɔ leewɔ gyu dekpaŋalaŋ keŋ de-
nanɔɔ man. Botɔɔ te alebubii ŋolo mɔ
besewɔ naa e te ɔ yako ɔ tebia baŋ be kyaa
botɔɔ nɛ nyiaa, "Balee kei mɔ kpuɛ na Yesu
ŋon ɔ ba lee Nasarɛte donɔɔ man nɛ."
72 Keŋte Pita besewɔ lɛɛ aŋmaareŋ te
ɔ kaŋa ntam nyiaa, "Mɔɔ gyeŋ balee kei
korakora ya."
73 Te kyare ya nɛ, balaŋ baŋ be kyaa
botɔɔ nɛ kɔŋawɔ Pita gyaŋ kaa yako e
nyiaa, "Kei dɔɔ ke yɛɛ ampaŋ ke kaeŋ nyi
nyaŋ mɔ n kpuɛ na balee kei. N kekolosi
koraŋ nawolo nyi n yɛɛ be man ŋolo e."
74 Botɔɔ te Pita fiasɛɛ ɔ ne falaa ɔ wose
te ɔ kaŋa ntam nyiaa, "Mɔɔ gyeŋ balee kei
korakora ya." Debokenaŋ man te kegyim
lɔɔ woya.
75 Keŋte Pita tɔɔse nombia ŋan Yesu be
yako e nyiaa, "Pɛte kegyim ke lɔ woya na,
nyaŋ ke bɛɛ betabotooro nyi n ba gyeŋ
maŋ ya" nɛ. Te Pita leewɔ debɔɔman ke
kyaŋ ɔ nyee wii.

27

Be kamo Yesu gyu gyoo Pilato gyaŋ
Maake 15:1; Luka 23:1; Gyɔn 18:28

1 Tɛɛ kena nebo nebo fuu nɛ, saese
kegyiise na donɔɔ kegyiise baŋ gyaŋeewɔ
te be yakowɔ sɛɛ dɔŋa nyi baa ko Yesu.
2 Mena dɔɔ be bake e te ba moo e gyu
ka do Pilato ŋon ɔ seŋɛɛ Romantena gyoo
dinaa nawɔɔ man nɛ nyiŋmaa man.

Gyudase yeŋ
Kpilala 1:18-19

3 Gyudase ŋon ɔ ba lese Yesu fa kena nyi
be te bu Yesu fɔɔ nyi baa ko e nɛ, takaa e
nideli te ɔ kyɛɛkee wa agyueŋ. Mena dɔɔ
ɔ besena kɔba keŋ ɔ be lɛɛ Yesu nyeeman
nɛ gyina kegyiise baŋ.
4 Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa, "Ma te yɛɛ
nombiakumɛɛ ŋgba mɔɔ lese walaŋ ŋon
dukum kamasɛ be doo ɔ man ya fa ŋon
nɛ." Te kegyiise baŋ mɔ tiranɔɔ fa e nyiaa,
daa be famenɛ na ŋenaŋ ya. Ŋe yɛɛ nyaŋ
gbagba n nombia ŋa.
5 Botɔɔ te Gyudase fuŋa kɔba keŋ lɔ wɔ
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man, te
ɔ gyuuwɔ kado ɔ wose ŋmeleŋ.
6 Keŋte saese kegyiise baŋ tɔɔsee kɔba
ŋan te be yakowɔ nyiaa, "Da mmaraa bɛɛ
fa daa gbɛɛ nyi dɛɛ mo kɔba kei kyakale
na dɔ ɔsom deni kɔba man ya. Nawolo nyi
kɔba keŋ dana ayimɛɛ."
7 Keŋte kegyiise baŋ moo ba nyeeya baŋ
na dɔŋa te be sɛɛwɔ nyi, baa mo kɔba
kenaŋ ke lɛɛ tɛɛle saabuse maare ŋolo
gyaŋ, na baa kyaa wuu ŋɔɔla botɔɔ.
8 Mena dɔɔ kaa lii naŋ gyɛŋ nɛ, bɛɛ
baake tɛɛle kenaŋ bo nyi fatabo tɛɛle.
9 Kɛŋa pou yela Wurubuarɛ nombia ŋan
ɔ be tɛɛ ɔ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Gyeremia
dɔɔ yako see nɛ kɔŋawɔ mena. Ɔ yakowɔ
nyiaa,
"Ba moo kɔba wolom bia sao na kufu 30
ŋan ŋe yɛɛ koya keŋ Iseraetena be
dii ɔ nyeeman nɛ,
10 ke lɛɛ tɛɛle saabuse maare gyaŋ ŋgba
mena keŋ de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
ba wola maŋ nɛ."

Be kamo Yesu gyu Pilato gyaŋ
Maake 15:2-5; Luka 23:3; Gyɔn 18:33-38

11 Keŋte ba moo Yesu kaa seŋ Pilato
ŋon ɔ seŋɛɛ Romantena gyoo dinaa nawɔɔ
man nɛ siaman. Te Pilato bɔɔse e nyiaa,
"Nyaŋ yɛna Gyudatena gyoo ŋon?" Te
Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, "Keŋ yaa n yakowɔ
nɛ."
12 Mɔna debaŋ keŋ saese kegyiise na
donɔɔ kegyiise ba mo nombia gyakaa Yesu
dɔɔ nɛ, ɔ te gyuusu ɔ nɔɔ ya.
13 Botɔɔ te Pilato bɔɔse Yesu nyiaa,
"Nombia burum kɛŋa bɛɛ mo gyakaa n
dɔɔ nɛ, n bee nyii yee?"
14 Mɔna Yesu bɛe ɔ te gyuusu ɔ nɔɔ yako
nombii dokoloŋ kooŋ gba ya. Nombii kei
doo Pilato nɔɔ nideli.

Be kalese Yesu fa yeŋ
Maake 15:5-15; Luka 23:13-25; Gyɔn 18:39–19:6

15 Gyudatena nyeekelɛɛwee kedi wee
kamasɛ nɛ, kaboena nyi Pilato ŋon ɔ seŋɛɛ
Romantena gyoo dinaa nawɔɔ man nɛ,
waa tina balaŋ baŋ bɔɔ kyam tɔ deni nɛ
man dokoloŋ, ŋon balaŋ benaŋ gbagba ne
gyae nɛ yela fa wɔ.
16 Mena debaŋ kenaŋ na Barabase ŋon ɔ
yɛɛ nombiakumɛɛyɛɛre e, te balaŋ pou be
nyii ɔ nombia nɛ doo deni man.
17 Balaŋ dikpii keŋ ke kɔŋ kaa yilaa nɛ
Pilato bɔɔse wɔ nyiaa, "Balaŋ bala kɛwɔ
man na be man woŋti te ɛ ne gyae nyi maa
tina yela fa ŋon. Barabase yaa Yesu ŋon
bɛɛ baake e nyi Kristo nɛ?"
18 Nawolo nyi na Pilato gyeŋ nyi, keŋ
balaŋ baŋ ne kɔla Yesu dɔɔ te ba lese e fa.
19 Pilato kekyaa ɔ ne di nombia ŋan
nɛ, ɔ wɛɛle kpilawɔ kaa yako e nyiaa,
"Lese n nyiŋmaase lee mena walaŋ ŋon
nombiikum kamasɛ be doo ɔ man ya nɛ
nombia man. Nawolo nyi nelim me doosi

dosɛɛ ŋaale lee ɔ wose man na, yɛɛ maŋ
gyakoloŋ te me naa diyem nideli."
20 Mɔna Wurubuarɛ saese kegyiise na
kegyiise akaŋ baŋ feefuwɔ do balaŋ dikpii
keŋ nyi, baa sola Pilato na waa tina
Barabase yela na baa ko Yesu.
21 Keŋte Pilato besewɔ bɔɔse balaŋ baŋ
nyiaa, "Balaŋ bala kɛwɔ man na, be man
woŋti te ɛ ne gyae nyi maa tina e yela?" Te
be tiranɔɔ fa nyiaa, "Tina Barabase yela fa
daa."
22 Keŋte Pilato besewɔ bɔɔse wɔ nyiaa,
"Kenaŋ na sena te maa yɛɛ Yesu ŋon
bɛɛ baake nyi Kristo nɛ?" Botɔɔ te be
popou yakowɔ nyi, "Yela baa gyɔ e sakaa
ɔpaŋdaŋ dɔɔ."
23 Keŋte Pilato bɔɔse wɔ nyiaa, "Woŋ
dukum te ɔ yɛɛwɔ?" Mɔna be sɛɛ bɛɛ fae
yeesa nedoŋ nyiaa, "Yela baa gyɔ e sakaa
ɔpaŋdaŋ dɔɔ."
24 Pilato kena nyi balaŋ baŋ nɔɔwoya na
kela e te ɔ be gyae waa tale yɛɛ kolo lee
Yesu wose man ya nɛ, ɔ kyee loŋ faafo
ɔ nyiŋmaase balaŋ dikpii keŋ siaman te
ɔ yako wɔ nyiaa, "Maŋ nyiŋmaa be doo
balee kei yeŋ man korakora ya. Ke yɛɛ
ɛmɛɛ gbagba ɛ nombia ŋa."
25 Keŋte balaŋ baŋ pou sɛɛwɔ yako
nyiaa, "Deŋele kewɔŋ keŋ gyae ke kɔŋ lee
ɔ kako wose man nɛ, dɛɛkɔŋ daa na de bia
dɔɔ."
26 Mena dɔɔ Pilato tinaa Barabase yela
fa wɔ, te ɔ yela ba ŋmeree Yesu dambiise
te ɔ moo e fa yoonɔɔtena baŋ nyi baa gyu
ke gyɔ e sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ.

Be kekulu Yesu
Mateo 27:27-32

27 Keŋte Pilato yoonɔɔtena baŋ moo
Yesu gyu ŋon Pilato dekpaŋalaŋ man, te
be baake yoonɔɔtena akaŋ baŋ pou kaa
gyaŋee kilisi Yesu.
28 Be kyaŋa ɔ kegbase kpee te ba moo
kegba yayam wurikyim daale ŋgba ŋan
Romantena gyooneŋ na doo nɛ do e.
29 Keŋte ba moo sɔɔse loo gyooro kotɔtɔɔ
wuu e, te ba moo gbutu do e ɔ dunoluŋ
nyiŋmaa man na bɛɛ buŋ ɔ siaman kulu e
nyiaa, "Gyudatena gyoo nyaŋ na ke yɛɛ. N
nyee dɛɛ wolose."
30 Be tɔɔ nɔɔloŋse woli e, te be lɛo ɔ
gbutu keŋ mo ŋmeree e ɔ nyee man.
31 Be ke kulu e taŋ nɛ, te ba kpee kegba
yayam keŋ bɔɔ mo do nɛ te ba moo ŋon
gbagba wui abɔɔ do e. Te ba moo lee be
kaa gyɔ e sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ.

Ba kegyɔ Yesu ɔpaŋdaŋ dɔɔ
Maake 15:21-32; Luka 23:26-43; Gyɔn 19:17-27

32 Be ka lee debɔɔ man bee gyu nɛ, te be
gyaŋee na balee ŋolo ŋon ɔ ba lee Kirene
te bɛɛ baake e nyi Simɔn nɛ. Keŋte ba ŋere
e nyi waa lɛɛ Yesu ɔpaŋdaŋ keŋ seele.
33 Keŋte be gyuuwɔ ka gyoo botɔɔ keŋ
bɛɛ baake nyi "Golgata," keŋ nawolo nyi
Nyeepookoo dɛɛ nɛ.
34 Botɔɔ te ba moo tee ŋaŋte daale mo
kyakale na soloŋ fa Yesu nyi waa nyɔɔ.
Mɔna ɔ ke daa ke kɛɛ nɛ te ɔ bɛɛwɔ nyi
ɔ be nyɔɔ ya.
35 Ba ke gyɔ e sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ,
te be kpɛlɛɛ ɔ kegbase buŋii te be lɔɔ boe
ŋe dɔɔ na baa naa keŋ walaŋ kamasɛ waa
nyiŋ.
36 Kenaŋ wɔle nɛ, te be kyaawɔ botɔɔ bɛɛ
deke e.
37 Keŋte be ŋmarase nombii keŋ dɔɔ bɔɔ
gyɔ e ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ mataa ɔ nyee gbɛɛ
nyiaa,

"KEI YƐNA YESU, GYUDATENA GYOO
ŊON."

38 Botɔɔ te be gyɔɔ ŋmɛɛlatena bala baale
sakaa ɔpaŋdaase dɔɔ kpu na Yesu. Ŋolo
sakaa ɔ dunoluŋ dɔɔ te ŋolo mɔ sakaa ɔ
demena dɔɔ.
39 Na balaŋ baŋ bɛɛ lam botɔɔ nɛ na tee
e na bee kpiisi ba nyeeya,
40 na bɛɛ yako e nyiaa, "Nyaŋ ŋon n kpa
n ke tekerii Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
keŋ na n ka mo weeya atooro ma ke nɛ,
lɛɛ n wose na dɛɛ kɛɛ. Akpaa nyaŋ yɛna
Wurubuarɛ bu ŋon na, lɛɛ n wose na n ke
tisi lee ɔpaŋdaŋ keŋ dɔɔ."
41 Mena mɔ te saese kegyiise na mmaraa
wolala na donɔɔ kegyiise baŋ mɔ kulu e
nyiaa,
42 "Ɔ ne lɛɛ balaŋ nyee, mɔna ɔ be tale
lɛɛ ŋon gbagba wose ya. Ŋgba n kpa nyaŋ
yɛna Iseraetena gyoo ŋon, tisi lee daŋ keŋ
dɔɔ na dɛɛ lɛɛ neŋ di.
43 Ɔ na mo ɔ wose lɔ Wurubuarɛ dɔɔ te
ɔ ne yako nyi, 'Ŋon yɛna Wurubuarɛ bu.
Akpaa Wurubuarɛ ne gyae e na, ɛ yela dɛɛ
kɛɛ nyi waa lɛɛ e.' "
44 Mena mɔ te nombiakumɛɛyɛɛra baŋ
bɔɔ gyɔɔ wɔ sakaa ɔpaŋdaase dɔɔ kpu na
e nɛ mɔ kulu e.

Yesu yeŋ
Maake 15:33-41; Luka 23:44-49; Gyɔn 19:28-30

45 Lee weese kaseŋ dɛɛ kelii ɔ ke gɛɛse
nɛ, ditiŋtɛɛ kaa lɛɛ tɛɛle keŋ dɔɔ pou.
46 Debaŋ kenaŋ nɛ, te Yesu fae yeesa
keŋkeŋ nyiaa, "Eli, Eli lama sabatani?"
Keŋ nawolo nyi, "Me Wurubuarɛ me Wu-
rubuarɛ, weera te n lese n sia yela maŋ?"
47 Balaŋ baŋ ba seŋɛɛ botɔɔ ke nyii mena
nɛ be yakowɔ nyiaa, "Ɛ nyii, ɔ ne baake
Elaegya."
48 Debokenaŋ man te be man ŋolo
yeuwɔ ka mo kolo ŋgba kokyaa keŋ gyae
ke tale lɛɛ loŋ nɛ do soloŋ denyaŋesa daale

man, te ɔ moo ke tooso na daŋ te ɔ gyinaa
ke adido fa Yesu nyi waa nyɔɔ.
49 Keŋte balaŋ akaŋ baŋ yakowɔ nyiaa,
“Ɛ yela dɛɛ kɛɛ nyi Elaegya waa kɔŋ kaa
lɛɛ e?”
50 Keŋte Yesu besewɔ fae yeesa keŋkeŋ
te ɔ kara weesi.
51 Kekɔŋ mena nɛ, kanyaŋ keŋ bɔɔ mo
kpase Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ
man nɛ bɛɛsewɔ kyɛɛkyɛɛ ala lee adido
kaa lii ka mokɔɔ man. Tɛɛle wosiwɔ, te
boya dinaana mɔ yɛlɛɛwɔ.
52 Yebɔɔse gyuusuwɔ te Wurubuarɛ gyu-
usu ɔ balaŋ baŋ be gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ siaman
te bɔɔ yekee nɛ, man balaŋ burum lee ba
yebɔɔse man.
53 Yesu kefoŋ lee yeŋ man nɛ, Wu-
rubuarɛ balaŋ baŋ bɔɔ foŋii lee ba yebɔɔse
man nɛ, gyuu Gyerusalɛm donɔɔ man ka
lese ba wose wola balaŋ burum.
54 Romantena yoonɔɔtena siamante ŋon
na baŋ ba seŋɛɛ bɛɛ gyee Yesu nɛ kena
tɛɛle kewosi na gyakoloŋ nombia ŋan be
yɛɛ pou nɛ, ba wose yeŋa wɔ te be yakowɔ
nyiaa, “Balee kei yɛna Wurubuarɛ bu ŋon
ampaŋ.”
55 Na ala burum baale mɔ seŋɛɛ yenaŋ
botɔɔ lemlem bɛɛ kɛɛ. Be wulaa be silana
Yesu leenaŋ Galelia donɔɔ man bɛɛ kɛɛ ɔ
dɔɔ.
56 Ala benaŋ man baale yɛna Mɛɛre
ŋon ɔ ba lee Magedala nɛ, na Gyemisi na
Gyosɛfo be naa Mɛɛre, na Sebedeo bia baŋ
be naa.

Yesu kewuu
Maake 15:42-47; Luka 23:50-56; Gyɔn 19:38-42

57 Kelii balinɔɔ nɛ kɔbate ŋolo ŋon bɛɛ
baake e nyi Gyosɛfo, ŋon ɔ ba lee Arimatia
donɔɔ man nɛ kɔŋawɔ botɔɔ. Na ŋon mɔ
yɛɛ Yesu silala baŋ man ŋolo e.
58 Ɔ gyuu Pilato gyaŋ ka sola e nyi waa fa
e gbɛɛ na waa mo Yesu woo ŋon ke wuu.
Keŋte Pilato sɛɛwɔ nyi baa moo Yesu woo
ŋon fa e.
59 Keŋte Gyosɛfo moo woo ŋon, te ɔ moo
akaralɛɛ wɔle wɔle daale milii e.
60 Te ɔ moo e ke wuu boe bɔɔ wɔle keŋ
ŋon Gyosɛfo gbagba be kare see ɔ wose
nɛ man. Keŋte ɔ biliŋi boe dinaa daale tɔ
yebɔɔ keŋ nɔɔ te ɔ laŋawɔ.
61 Na Mɛɛre ŋon ɔ ba lee Magedala nɛ,
na Mɛɛre balate ŋon baŋɛɛ botɔɔ be sia
tee na yebɔɔ keŋ.
62 Tɛɛ kena keŋ ke yɛɛ Gyudatena
kefɛɛfowee ke nɛ, Wurubuarɛ saese kegyi-
ise na Farasiitena baŋ gyuuwɔ ke gyaŋee
Pilato dekpaŋalaŋ man.
63 Keŋte be yako Pilato nyiaa, “Kegyia
dɛɛ tɔɔse nyi Yesu dekarate ŋon ke kyaa
keŋ nɛ ɔ yakowɔ nyiaa, weeya atoorote
wɔle na waa foŋ lee yeŋ man.
64 Mena dɔɔ yela be kaa deke yebɔɔ keŋ
na baa gyee ke nideli kelii weeya atoorote
keŋ. Na mena ya na ɔ kaseela baŋ baa yo
gyu ke ŋmɛɛle e lese na baa yako nyi, ɔ
foŋae lee yeŋ man. Na mena ya na, dekara
alate kei gyae ka kela gyaŋgba te keŋ.”
65 Keŋte Pilato yako wɔ nyiaa, ɛ lese
ɛmɛɛ gbagba ɛ balaŋ na baa gyu ka deke
yebɔɔ keŋ nideli fa ŋon ŋgba mena keŋ
baa tale nɛ.
66 Mena dɔɔ be gyuuwɔ ke desina yebɔɔ
keŋ tɔ nideli keŋ nyi ŋolo na ŋolo be tale
tɛɛse boe keŋ lee ke nɔɔ man ya. Keŋte ba
lese balaŋ nyi baa gyee yebɔɔ keŋ nideli.

28

Yesu kefoŋ lee yeŋ man
Maake 16:1-10; Luka 24:1-12; Gyɔn 20:1-10

1 Gyudatena kefɛɛfowee wɔle tɛɛ kena
nebo nebo fuu nɛ, Mɛɛre ŋon ɔ ba lee
Magedala na Mɛɛre balate ŋon korowɔ gyu
botɔɔ keŋ bɔɔ wuu Yesu nɛ.
2 Debaŋ kenaŋ nɛ tɛɛle wosiwɔ nawolo
nyi de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ kpilale te tisi
lee adido kɔŋ kaa biliŋi boe keŋ see yenaŋ,
te ɔ tisiwɔ kyaa ke dɔɔ.
3 Na Wurubuarɛ kpilale ŋon ne ŋalakee
ŋgba ɔga keŋmaale nɛ, te ɔ kegba wolosɛɛ
futututu ŋgba akaralɛɛ nɛ.
4 Balaŋ baŋ bɛɛ deke yebɔɔ keŋ kena
Wurubuarɛ kpilale ŋon nɛ, gyakoloŋ gyoo
wɔ nideli te be dɔɔwɔ ba seŋɛɛ botɔɔ ŋgba
woya nɛ.
5 Keŋte Wurubuarɛ kpilale ŋon yako ala
baŋ nyiaa, “Ɛ na yee ya, ma gyeŋ nyi Yesu
ŋon bɔɔ gyɔɔ sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ yaa ɛ
ne kɛɔ.
6 Ɔ be kyaa kɛbo ya. Ɔ te fom lee woya
man ŋgba mena keŋ ɔ be yako see nɛ. Ɛ
kɔŋ kaa kɛɛ ɔ dedoi man,
7 na ɛ ke ta bileŋbileŋ ke yako ɔ kaseela
baŋ nyiaa ‘Ɔ te fom lee woya man te ɔ te
kyaŋ ŋon gbɛɛ ɔ ne gyu Galelia tɛɛle man.
Botɔɔ te ɛ kena e. Kei yɛna nombii keŋ me
dana maa yako ŋon.’ ”
8 Keŋte ala baŋ moo gyakoloŋ yeu lee
yebɔɔ keŋ gyaŋ. Mɔna yɛɛ wɔ gyoŋ te be
yeuwɔ gyu be kaa yako ɔ kaseela baŋ.
9 Karatetee dokoloŋ te Yesu gyaŋee na
ala baŋ te ɔ doo wɔ nɔɔ nyiaa, “Wu-
rubuarɛ waa fa ŋon wosefɛɛreŋ.” Keŋte
ala baŋ tuuwɔ benaa e te be tisiwɔ buŋ
kyaŋ ɔ nawɔɔ som e.
10 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ na yee
ya, ɛ gyu ke yako me tebia baŋ nyiaa, baa
gyu Galelia tɛɛle man. Botɔɔ te baa naa
maŋ.”

11 Debaŋ keŋ ala baŋ ne gyuu nɛ,
yoonɔɔtena baŋ bee gyee yebɔɔ keŋ nɛ
man baale gyuuwɔ donɔɔ man ke yako
Wurubuarɛ saese kegyiise kpene kamasɛ
keŋ be kɔŋ nɛ.
12 Botɔɔ te Wurubuarɛ saese kegyiise
na donɔɔ kegyiise baŋ gyaŋeewɔ, te be
bakewɔ te be faa yoonɔɔtena baŋ bɛɛ deke
yebɔɔ keŋ nɛ kɔba burum daale,
13 na baa yako nyi nelim ba ke doo na,
te Yesu kaseela baŋ kɔŋawɔ kaa ŋmɛɛle ɔ
woo ŋon.
14 Te be yako wɔ nyi akpaa Pilato de nyii
nombia kɛŋa na, daa dee gyu kekolosi na
e na dɛɛ lese ŋon lee nombia man.
15 Mena dɔɔ yoonɔɔtena baŋ lɛɛ kɔba
keŋ te be gyuuwɔ ke yɛɛ ŋgba mena keŋ
kegyiise baŋ be yako wɔ nɛ. Mena nombia
kɛŋa te yaasee Gyudatena tɛɛle man kaa
lii na gyɛŋ.

Tom dinaa keŋ Yesu ba ma do ɔ kaseela nyiŋmaa man

Maake 16:14-18; Luka 24:47-49

16 Mena dɔɔ Yesu kaseela kufu daale
akaŋ baŋ gyuuwɔ Galelia tɛɛle man, te be
gyuu bula keŋ dɔɔ Yesu ba wola wɔ nyi baa
gyu nɛ.
17 Botɔɔ te Yesu ka lese ɔ wose wola wɔ
te be buŋawɔ som e, mɔna be man baale
te lɛɛ di ya.
18 Keŋte Yesu tuuwɔ benaa wɔ te ɔ yako
wɔ nyiaa, “Wurubuarɛ te fa maŋ doŋ
adido na tɛɛle kei pou dɔɔ.
19 Mena dɔɔ ɛ gyu tɛɛle kei pou dɔɔ na ɛ
kaa wola balaŋ na baa bese me kaseela. Ɛ
sɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ lee Wurubuarɛ kya
ŋon na ɔ Bu ŋon na ɔ Feliŋ ŋon yele man.
20 Na ɛ ka wola wɔ na baa di kpene
kamasɛ keŋ mɔɔ faree ŋon nɛ dɔɔ. Te mɛɛ
yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, me kpuɛ na ŋon
debaŋ kamasɛ kelii tɛɛle kei ɔto.”

Nombia kpaakpaa ŋan Maake be ŋmarase nɛ Maake

Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre ŋon ke desina gbɛɛ fa Yesu kekɔŋ
Mateo 3:1-12; Luka 3:1-8; Gyɔn 1:19-28

1 Wurubuarɛ bu Yesu Kristo nombia kpaakpaa ŋan kewalaŋ yaa.
2 Wurubuarɛ kpila tobaale ŋon bɛɛ baake nyi Gyɔn nɛ nyi waa kyaŋ Yesu gbɛɛ kɔŋ, ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋon bɛɛ baake e nyi Yesaya be yako Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan man nɛ. Ɔ yakowɔ nyiaa,
"Kɛɛ! Mee kpila me kpilale na waa ta n siaman.
Ŋon ne gyae la waa desina n gbɛɛneŋ see neŋ."
3 Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya besewɔ yako Gyɔn wose man nombia Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan man bela nyiaa,
"Ŋolo ne fae yeesa depampaa dinaa keŋ man nyiaa,
'Ɛ desina de Gbeŋgyoo gbɛɛnaa,
na ɛ ke yela ɔ gbɛɛneŋ pou ka tenee.'"
4 Mena dɔɔ kɔŋawɔ ampaŋ nyiaa, Gyɔn ŋon ɔ ne sɔ balaŋ Wurubuarɛ loŋ nɛ kyaawɔ depampaa dinaa keŋ man. Na ɔ ne kolosi fa balaŋ nyi baa kyɛɛkee lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ man na baa kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ, na baa sɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ na Wurubuarɛ ka mo be nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ.
5 Mena dɔɔ balaŋ burum leewɔ Gyudia tɛɛlese pou man, na Gyerusalɛm donɔɔ man gyu ketɔlɛɛ be nombiakumɛɛ ŋan bɛɛ yɛɛ nɛ fa Gyɔn, te ɔ sɔɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ Gyɔɔdan boo man.
6 Na kurumɔɔ tɔne te ba moowɔ ŋara Gyɔn kegba, te wonembu tɔne te ɔ moowɔ yɛɛ abɔsɔɔ kpaŋ ɔ teŋa man. Akpataana na teebɔɔ yɛna ɔ weenɛɛ ŋan ɔ ne dii.
7 Keŋte Gyɔn yako balaŋ baŋ nyiaa, "Walaŋ ŋolo dɔŋ me wɔle ɔ ne kɔŋ keŋ ɔ kela maŋ. Maŋ tekaboena nyi maa buŋ booli ɔtenate nkyokota ŋmeeseŋ gba ya.
8 Maŋ dɔɔ loŋ te maŋ dana mɛɛ sɔ ŋon Wurubuarɛ loŋ, mɔna akpaa ŋon de kɔŋ na Wurubuarɛ feliŋ te waa mo sɔ ŋon Wurubuarɛ loŋ."

Yesu Wurubuarɛ loŋkesɔ
Mateo 3:13–4:11; Luka 3:21-22; 4:1-4

9 Gyɔn kɛɛ sɔ balaŋ Wurubuarɛ loŋ nɛ, te Yesu leewɔ Nasarɛte donɔɔ keŋ ke kyaa Galelia tɛɛle man nɛ kɔŋ, te Gyɔn sɔɔ e Wurubuarɛ loŋ Gyɔɔdan boo man.
10 Yesu ka mo waa lee loŋ keŋ man nɛ, karatetee dokoloŋ te ɔ naawɔ na adido ta toro, te Wurubuarɛ feliŋ ŋon moo duwuluŋ dinɔɔ tisi lee adido kaa gyakaa ɔ dɔɔ.
11 Botɔɔ te be nyii woya ŋaale kolosiwɔ lee adido yako nyiaa, "Nyaŋ yɛna me bu ŋon mɛɛ gyae lee me konɔɔ man, te n na gyoo me sia nideli."
12 Debokenaŋ man te Wurubuarɛ feliŋ ŋon yela Yesu gyuuwɔ depampaa dinaa daale man.
13 Yesu kyaawɔ depampaa kenaŋ man weeya sɔŋola (40). Ɔ kekyaa botɔɔ nɛ, te ɔbɔnsam kɔŋawɔ kaa kɛɛse e kɛɛse e kina. Na Yesu kyae ŋale man wonembia man, te Wurubuarɛ kpilala leewɔ adido kɔŋ kaa kɛɛ ɔ dɔɔ.

Yesu kebaake ɔ kaseela gyaŋgba nyibaŋ
Mateo 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11

14 Te di weeya ala ya te be kyaŋa Gyɔn tɔ deni. Ba ke kyaŋ e tɔ deni wɔle nɛ, Yesu kɔŋawɔ Galelia tɛɛle dɔɔ ɔ ne kolosi Wurubuarɛ nombia kpaakpaa ŋan fa balaŋ nyiaa,
15 "Debaŋ keŋ te lii, te Wurubuarɛ gyoori keŋ mɔ ta benaa. Ɛ kyɛɛkee lee ɛ gbɛɛneŋ kumɛɛ man kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ, na ɛ ke lɛɛ nombia kpaakpaa ŋan di!"
16 Keŋte Yesu gyuuwɔ ka mo Galelia boo nɔɔman. Botɔɔ te ɔ naa Simɔn na ɔ naabu Anderiase na bɛɛ lɔ asawuse boo keŋ man, nawolo nyi be yɛɛ kpɛɛ kyaŋarawɔ.
17 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Ɛ kaa sila maŋ, na maa yela ɛ ke yilaa balaŋ fa maŋ ŋgba mena keŋ ɛ ne kyaŋ kpɛɛ nɛ."
18 Debokenaŋ man te be tinaa ba asawuse ŋan yela, te be kaa sila Yesu.
19 Ɔ ke gyu ɔ siaman kyomii nɛ, ɔ naa Sebedeo bia Gyemisi na ɔ naabu Gyɔn na be doo ba degbele man bee desina ba asawuse.
20 Debokenaŋ man te Yesu baake wɔ, te be tinaa be kya Sebedeo na be paasetena baŋ pou yela degbele keŋ man te be kaa sila Yesu.

Yesu kegegi feliŋkum lee balee ŋolo man
Luka 4:31-37

21 Keŋte be gyuuwɔ Kapanum donɔɔ man. Te Gyudatena kefɛɛfowee kelii nɛ, Yesu gyuuwɔ bɔ ɔsom deni man ɔ kaa wola wɔ Wurubuarɛ nombia.
22 Yesu kawola keŋ doo balaŋ baŋ pou nɔɔ. Nawolo nyi ɔ ne gyɔ ɔ konɔɔ wola ŋgba walaŋ ŋon ɔ dana doŋ nombia ŋan ɔ na wolo nɛ dɔɔ nɛ. Ɔ kawola keŋ te yɛɛ ŋgba Gyudatena mmaraa wolala baŋ nɛ ya.

23 Debaŋ kenaŋ na balee ŋolo kyaa bɔ
ɔsom deni man botɔɔ keŋ feliŋkum doo
ɔ man. Karatetee dokoloŋ te ɔ fae yeesa
keŋkeŋ nyiaa,
24 “Nyaŋ Yesu Nasarɛte baale, woŋ yaa
n ne gyae de gyaŋ? N kɔŋae n kaa
wɔlɛɛ daa? Ma gyeŋ neŋ nyi nyaŋ yɛna
Wurubuarɛ walaŋ ŋon ayimɛɛ be doo n
man ya nɛ.”
25 Botɔɔ te Yesu faree feliŋkum keŋ
nyiaa, “Wu n nɔɔ, na n ka lee ɔ man.”
26 Keŋte feliŋkum keŋ wosi balee ŋon
nideli, te ke fae yeesa keŋkeŋ te ka leewɔ
ɔ man laŋ.
27 Nombii kei doo balaŋ baŋ pou nɔɔ te
be bɔɔse dɔŋa nyiaa, “Woŋ nombii yaa?
Kawola wɔle? Ɔ dana doŋ feliŋkumɛɛ dɔɔ,
keŋ nyi ɔ ne kolosi fa ŋa na ŋee nyii ɔ dei.”
28 Mena dɔɔ Yesu wose man nombia
yaaseewɔ gyu Galelia tɛɛle man na ka
yenaase pou.

Yesu kekyɔ balaŋ burum kaweese
Mateo 8:14-17; Luka 4:38-41

29 Be ka lee bɔ ɔsom deni keŋ man pɛ,
te baŋ na Gyemisi na Gyɔn gyuuwɔ Simɔn
na Anderiase dɛɛ.
30 Be ke gyu na Simɔn wa awu doo ɔ na
wee kpaŋalaŋ, keŋte be yako Yesu.
31 Botɔɔ te Yesu gyuuwɔ alo ŋon gyaŋ, te
ɔ kyaŋa e ɔ nyiŋmaa man gate e kyaase.
Debokenaŋ man te alo ŋon kawee keŋ
taŋawɔ, te ɔ kɛɛ be dɔɔ.
32 Mena wee kenaŋ balinɔɔ weese
kagyoo nɛ, balaŋ moo be kaweesetena na
baŋ pou feliŋkumɛɛ doo be man nɛ kɔŋ
Yesu gyaŋ.
33 Keŋte donɔɔ keŋ man balaŋ pou
kɔŋawɔ kaa wuu dekpaŋalaŋ keŋ denanɔɔ
man.
34 Te Yesu kyɔɔ balaŋ burum be kaweese
kpookpoo pou. Ɔ gegi feliŋkumɛɛ burum
mɔ lee balaŋ man keŋ ɔ te fa ŋa gbɛɛ nyi
ŋe dee kolosi ya, nawolo nyi ŋa gyeŋ walaŋ
ŋon dinɔɔ Yesu yɛɛ.

Yesu kekolosi Wurubuarɛ nombia Galelia tɛɛle man
Luka 4:42-44

35 Ke tɛɛ kena nebo nebo fuu nɛ, Yesu
karatɛɛwɔ lee dekpaŋalaŋ man gyu yenaŋ
daale keŋ botɔɔ yɛɛ yididi nɛ, te ɔ ke
fanewɔ fa Wurubuarɛ.
36 Keŋte Simɔn na ɔ tebia baŋ gyuuwɔ
bɛɛ kɛo e.
37 Ba kena e nɛ te be yako e nyiaa, “Balaŋ
baŋ pou ne kɛo neŋ.”
38 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ yela
dee gyu donɔɔse ŋan ŋe kyaa siaman nɛ
man, na me kaa kolosi Wurubuarɛ nombia
ŋan botɔɔ mɔ. Nawolo nyi keŋ dɔɔ te me
kɔŋawɔ tɛɛle kei dɔɔ.”
39 Mena dɔɔ ɔ tɛɛwɔ kila Galelia tɛɛle
pou dɔɔ, te ɔ kolosi Wurubuarɛ nombia
ŋan fa wɔ bɔ ɔsom denɛɛ man pou, te ɔ
gegi feliŋkumɛɛ lee balaŋ man.

Yesu kekyɔ akuŋtuŋte ŋolo kawee
Mateo 8:1-4; Luka 5:12-16

40 Te akuŋtuŋte ŋolo kaa buŋawɔ ɔ
doona dɔɔ Yesu nawɔɔtɛɛ waase e nyiaa,
“Me Gbeŋgyoo, akpaa n ne gyae na n ke
tale kyɔ maŋ me kawee kei.”
41 Botɔɔ nɛ, ɔ nombia yɛɛ Yesu waraŋase
te ɔ moo ɔ nyiŋmaa gyakaa ɔ dɔɔ yako e
nyiaa, “Mɛɛ gyae, n kawee dɛɛ taŋ.”
42 Debokenaŋ man te ɔ kawee keŋ
taŋawɔ, te ɔ nyiŋa ɔ wose.
43 Pɛ Yesu ke lɔ balee ŋon gbɛɛ nɛ, ɔ faree
e nideli nyiaa,
44 “Kɛɛ nyi walaŋ na walaŋ na nyii kpene
keŋ be kɔŋ nɛ ya. Mɔna mo n wose gyu
kawola Wurubuarɛ sae ŋon, na n ketɔ
kedeesa abɔɔ ŋan de naana Mosesi ba
wolo nyi yaa tɔ nɛ. Kei gyae ke yela walaŋ
kamasɛ kena nyi n kawee keŋ te taŋ.”
45 Mɔna balee ŋon ka lee debɔɔ man pɛ
te ɔ gyoo nombia ŋan dekpeŋkpeŋ kegyɔ,
te walaŋ kamasɛ nyiiwɔ. Lee mena dɔɔ
Yesu te tale gyoo donɔɔ kamasɛ man na
balaŋ kena e ya. Ɔ ne gyu bo ke kyaa donɔɔ
keŋ nɔɔman, botɔɔ keŋ balaŋ be gyae baa
naa e ya nɛ. Mɔ keŋ koraŋ na, balaŋ na lee
yenaŋ kamasɛ kɔŋ ɔ gyaŋ.

2

Yesu kekyɔ ɔtakase ŋolo kawee
Mateo 9:1-8; Luka 5:17-26

1 Weeya akalansɛɛ ŋaale wɔle nɛ, Yesu
besewɔ gyu Kapanum donɔɔ man te balaŋ
nyiiwɔ nyi ɔ te kɔŋ dɛɛ.
2 Keŋte balaŋ burum kaa wuuwɔ botɔɔ,
keŋ nyi nae daseŋae be doo ya. Mena
dɔɔ gbɛɛ be doo keŋ ŋolo waa mo gyoo
dekpaŋalaŋ keŋ man gba ya. Te Yesu
kolosi Wurubuarɛ nombia fa wɔ.
3 Keŋte balaŋ banaara baale seele
ɔtakase ŋolo bɛɛ kɔŋ Yesu gyaŋ.
4 Keŋ balaŋ boe dɔɔ be te nyiŋ gbɛɛ mo
e ta denanɔɔ man ya. Mena dɔɔ ba gyeŋa
deni keŋ man Yesu kyaa nɛ nyee dɔɔ te be
wolee yenaŋ daale, te be tisinaa kaweete
ŋon na ɔ dofoŋoŋ keŋ pou dɛɛdɛɛ see Yesu
siaman.
5 Yesu kena mena keŋ balaŋ baŋ be lɛɛ e
di nɛ, ɔ yako kaweete ŋon nyiaa, “Me bu,
me ta mo n nombiakumɛɛ kyɛɛ neŋ.”
6 Botɔɔ te Gyudatena mmaraa wolala
baŋ be kyaa botɔɔ nɛ yakowɔ ba nyeeya
man nyiaa,
7 “Weera dɔɔ te balee kei ne kolosi
mena? Ɔ te kolosi mmusuo nombia. Lee
Wurubuarɛ wɔle na, amɔte kyaa la keŋ
waa tale mo dukum kyɛɛ?”

8 Debokenaŋ man te Yesu gyeŋa kpene
keŋ bɛɛ gyueŋ nɛ te ɔ yako wɔ nyiaa, “Woŋ
dɔɔ te ɛ na gyueŋ kɛŋa ɛ nyeeya man?
9 Nombia kɛŋa man woŋti woɛla na
keyako fa ɔtakase ŋon? ‘Me ta mo n
dukum kyɛɛ neŋ,’ yaa ‘Koro seŋ na n ka
mo n dofoŋoŋ na n ke ta?’
10 Mɔna mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nyi, Maŋ
Deniwalaŋ Bu dana doŋ tɛɛle kei dɔɔ nyi
maa mo dukum kyɛɛ.” Mena dɔɔ ɔ yako
kaweete ŋon nyiaa,
11 “Koro seŋ. Gate n dofoŋoŋ, na n ke ta
gyu n dɛɛ.”
12 Debokenaŋ man te kaweete ŋon ko-
rowɔ seŋ ɔ nawɔɔ dɔɔ, te ɔ gate ɔ dofoŋoŋ
keŋ dɔɔ ɔ doo nɛ, te ɔ leewɔ laŋ ɔ dɛɛ balaŋ
baŋ pou siaman. Nombia kɛŋa doo balaŋ
baŋ pou nɔɔ te ba lese Wurubuarɛ yele
yako nyiaa, “Da te naa ta mena nombia
kɛŋa dinɔɔ see ya.”

Yesu ke baake Lewi
Mateo 9:9-13; Luka 5:27-32

13 Kenaŋ wɔle te Yesu besewɔ gyu Galelia
boo nɔɔman, te balaŋ burum kɔŋawɔ ɔ
gyaŋ te ɔ wola wɔ Wurubuarɛ nombia.
14 Ɔ ke ta ɔ ne lam nɛ, ɔ naa Alfeose bu
Lewi ŋon ɔ yɛɛ lempoolɛɛre e nɛ, na ɔ kyaa
ɔ lempoo delɛe man. Te Yesu yako e nyiaa,
“Sila maŋ.” Keŋte Lewi korowɔ sila e.
15 Kenaŋ wɔle nɛ, Lewi baake Yesu na
ɔ kaseela baŋ gyu ɔ dɛɛ be kaa di. Lem-
poolɛɛra na nombiakumɛɛyɛɛra burum
sila Yesu na ɔ kaseela baŋ gyu botɔɔ, te
baŋ na wɔ pou ke diiwɔ bom.
16 Gyudatena mmaraa wolala baŋ bɔɔ
lee Farasiitena dikpii keŋ man kena ŋgba
Yesu ne dii bom na lempoolɛɛra na nom-
biakumɛɛyɛɛra nɛ be bɔɔse ɔ kaseela baŋ
nyiaa, “Weera dɔɔ te Yesu ne dii bom na
lempoolɛɛra na nombiakumɛɛyɛɛra?”
17 Yesu kenyii mena nɛ te ɔ yako wɔ
nyiaa, “Kaweesetena te kaboena nyi baa
kyɔ wɔ kawee. Balaŋ baŋ bɔɔ na wee ya
nɛ, dɔɔ bɔɔ ne hia kawee kekyɔ ya. Ma
te kɔŋ nyi me kaa baake balaŋ baŋ be
gbɛɛneŋ wulaa tenɛɛ Wurubuarɛ siaman
nɛ ya. Mɔna me kɔŋae na me kaa baake
balaŋ baŋ be yɛɛ nombiakumɛɛyɛɛrawɔ
nɛ.”

Ba ke bɔɔse Yesu nɔɔkebake nombia
Mateo 9:14-17; Luka 5:33-39

18 Wee daale balaŋ baale naawɔ na Gyɔn
Wurubuarɛ loŋsɔɔre silala na Farasiitena
ne bake be nɔɔ. Keŋte be bɔɔse Yesu nyiaa,
“Weera dɔɔ te Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre
silala na Farasiitena ne bake be nɔɔ, te
nyaŋ wui kɛwɔ dɔɔ bɔɔ ne bake be nɔɔ
ya?”
19 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
“Sena te balaŋ baŋ be kyaa alowɔletɛɛ nɛ
baa tale bake be nɔɔ keŋ alowɔle baale
kyaa be gyaŋ? Alowɔle baale nyiŋa ɔ kyaa
be gyaŋ nɛ, bɔɔ gyae baa tale bake be nɔɔ
ya.
20 Mɔna debaŋ daale gyae kekɔŋ keŋ baa
mo alowɔle baale ŋon lee be gyaŋ. Mena
wee kenaŋ man te baa bake be nɔɔ.
21 Ŋolo bɛɛ kara kanyaŋ wɔle mo taa
kakyeŋgbelaa keŋ ba yem nɛ bɔɔ ya.
Akpaa ɔ yɛɛ mena nɛ, kanyaŋ wɔle keŋ
gyae ke tao kakyeŋgbelaa keŋ wolose ke
bɔɔ keŋ yɛɛ ke dinaa.
22 Mena mɔ te ŋolo bɛɛ mo soloŋ wɔle do
wonembu tɔne ogele bene man ya. Akpaa
ɔ yɛɛ mena na soloŋ keŋ gyae ke tao tɔne
keŋ lii, na soloŋ keŋ na wonembu tɔne
ogele keŋ pou ke wɔlɛɛ. Bɛɛ mo soloŋ wɔle
bo do wonembu tɔne ogele wɔle man.”

Yesu kawola lee kefɛɛfowee wose man
Mateo 12:1-8; Luka 6:1-5

23 Kelii Gyudatena kefɛɛfowee nɛ, Yesu
na ɔ kaseela baŋ gyuuwɔ ka mo wɔɔ daale
man. Na weenɛɛ ŋan seŋɛɛ wɔɔ kenaŋ
man nɛ yɛɛ ŋgba kefaa nɛ. Keŋte ba kpera
ŋaale posaa bɛɛ tao.
24 Keŋte Farasiitena bɔɔse Yesu nyiaa,
“Weera te n kaseela baŋ ne yɛɛ kpene keŋ
dɛɛ kɔle nɛ da kefɛɛfowee?”
25 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Ɛ
te kala ta lee Wurubuarɛ tɔne keŋ man
kpene keŋ de naana Defidi be yɛɛ debaŋ
keŋ tanam be kyaŋ ŋon na ɔ tebia, te ba
wose be kyaŋ wɔ nɛ yee?
26 Debaŋ keŋ Abiata yɛɛ Wurubuarɛ
sae kegyia e nɛ, de naana Defidi gyoowɔ
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man,
te ɔ dii bodobodo keŋ bɔɔ mo deesi fa
Wurubuarɛ keŋ ŋolo be dana gbɛɛ waa di
ke kpu na Wurubuarɛ saese ya nɛ. Keŋte
ɔ moo ŋaale mɔ fa ɔ tebia baŋ be kpuɛ na
e nɛ, te baŋ mɔ diiwɔ.”
27 Te Yesu torowɔ yako wɔ nyiaa, “Wu-
rubuarɛ yɛɛ kefɛɛfowee bo fa walaŋ. Ɔ te
yɛɛ walaŋ fa kefɛɛfowee ya.
28 Mena dɔɔ maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon
yɛna kefɛɛfowee keŋ gba Gbeŋgyoo.”

3

Yesu kekyɔ baam dayeŋasate ŋolo kawee
Mateo 12:9-14; Luka 6:6-11

1 Wee daale Yesu besewɔ gyu Gyudatena
ɔsom deni man. Ɔ ke gyu nɛ, na baam
dayeŋasate ŋolo kyaa botɔɔ.
2 Na balaŋ baŋ baale na deke Yesu nyi
waa kyɔ balee ŋon kawee ba kefɛɛfowee
keŋ, na baa nyiŋ mo nombia gyakaa ɔ dɔɔ.
3 Keŋte Yesu yako baam dayeŋasate ŋon
nyiaa, “Lee kaa seŋ siaman kɛbo.”
4 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Woŋ
te da mmaraa ne fa gbɛɛ nyi dɛɛ yɛɛ
kefɛɛfowee? Da mmaraa ne fa daa gbɛɛ

nyi dɛɛ yɛɛ kolo kpaakpaa yaa dɛɛ yɛɛ kolo kum? Dɛɛ lɛɛ walaŋ nyee yaa, dee yela waa yeŋ?” Botɔɔ na, ŋolo te tale gyuusu ɔ nɔɔ ya.

5 Te Yesu kɛɛ wɔ pou gyaŋee baŋ man, te takaa e nideli lee ba deŋele doŋ keŋ dɔɔ. Keŋte ɔ yako kaweete ŋon nyiaa, “Tenee n baam.” Botɔɔ te balee ŋon tenee ɔ baam keŋ, te kawee keŋ taŋawɔ te ɔ baam keŋ yɛɛ doŋ.

6 Mena dɔɔ Farasiitena na Herode silala leewɔ be kaa bake mena keŋ baa mo ko Yesu.

Balaŋ burum kesila Yesu
Mateo 12:15-16; Luka 6:17-19

7 Kenaŋ wɔle te Yesu na ɔ kaseela baŋ wɔŋa ba wose lee botɔɔ gyu Galelia boo nɔɔman, te balaŋ burum baŋ bɔɔ lee Galelia nɛ sila e gyu botɔɔ.

8 Be ke nyii kpene keŋ ɔ ne yɛɛ nɛ, balaŋ burum leewɔ Gyerusalɛm na Idumia donɔɔse na tɛɛle keŋ ke kyaa Gyɔɔdan boo diŋgyiŋ nɛ, na donɔɔse ŋan be kilisi Tae na Sidɔn nɛ man kɔŋ ɔ gyaŋ.

9 Balaŋ baŋ booroŋ dɔɔ ɔ yako ɔ kaseela baŋ nyi baa gyae degbele fa e, na balaŋ baŋ be nyiŋ tɔ e do ya.

10 Nawolo nyi ɔ te kyɔ balaŋ burum kaweese, mena dɔɔ baŋ be sɛɛ be dana kaweese nɛ te kaa wuu ɔ dɔɔ keŋ bɛɛ gyae baa mo be nyiŋmaase tina e.

11 Te akpaa balaŋ baŋ feliŋkum doo be man nɛ de naa e na, bɛɛ buŋii ɔ nawɔɔtɛɛ na bɛɛ fae yeesa nyiaa, “Nyaŋ yɛna Wurubuarɛ bu ŋon.”

12 Keŋte Yesu faree wɔ nyi, be na yela balaŋ ka gyeŋ walaŋ ŋon dinɔɔ ɔ yɛɛ ya.

Yesu ka lese ɔ kpilala kufu bala baŋ
Mateo 10:1-4; Luka 6:12-16

13 Keŋte Yesu gyeŋa bula daale, te ɔ baake balaŋ baŋ ɔ ne gyae nɛ te be kaa yilaawɔ ɔ gyaŋ.

14 Te ɔ lese balaŋ baŋ man baala kufu bala, te ɔ baake wɔ ɔ kpilala nyi baa kpu na e na waa kpilii wɔ na baa ta yako Wurubuarɛ nombia ŋan.

15 Na waa fa wɔ doŋ na baa gberaa feliŋkumɛɛ lee balaŋ man.

16 Baala kufu bala baŋ Yesu ba lese nɛ yela yaa, Simɔn te ɔ doo e yele nyi Pita, na

17 Sebedeo bu Gyemisi na ɔ naabu Gyɔn, te ɔ besewɔ do wɔ yela nyi Boanegesi. Yele kei nawolo nyi bɛɛ yɛɛ nombia bo yakaa yakaa na doŋ ŋgba ɔga kefae nɛ,

18 na Anderiase na Filipo na Batolomeo na Mateo na Tomase na Alfeose bu Gyemisi na Tadeose na Kaanan baale Simɔn ŋon ɔ ne gyae ɔ balaŋ nideli nɛ,

19 na Gyudase Isekarɔte ŋon ɔ ba lese Yesu fa nɛ.

Yesu na Bɛlisɛbu
Mateo 12:25-29; Luka 11:17-22

20 Yesu ka lese ɔ kpilala baŋ taŋ nɛ te ɔ gyuuwɔ ɔ dɛɛ. Keŋte balaŋ burum kɔŋawɔ kaa wuu ɔ dɔɔ, keŋ ŋon na ɔ kaseela bee nyiŋ gbɛɛ baa di weenɛɛ paŋpaŋ gba ya.

21 Ɔ loŋtona kenyii mena nɛ be gyuuwɔ be kaa kyaŋ e gyu dɛɛ, nawolo nyi na balaŋ baŋ kpa ɔ nyee ne wɔlɛɛ.

22 Botɔɔ te Gyudatena mmaraa wolala baŋ bɔɔ lee Gyerusalɛm donɔɔ man kɔŋ botɔɔ nɛ yakowɔ nyiaa, “Feliŋkumɛɛ pou gyoo ŋon bɛɛ baake e nyi Bɛlisɛbu nɛ doola Yesu man. Ŋon faa na e doŋ te ɔ na mo gberaa feliŋkumɛɛ lee balaŋ man nɛ.”

23 Keŋte Yesu baake balaŋ baŋ kɔŋ ɔ gyaŋ yako wɔ aduya man nyiaa, “Sena te ɔbɔnsam waa tale gegi ɔ wose?

24 Akpaa tɛɛle daale man balaŋ de kpase ba wose bee yoo na dɔŋa nɛ, tɛɛle kenaŋ be gyae ke seŋ ya.

25 Mena mɔ te akpaa dekpaŋalaŋ daale man balaŋ de kpase ba wose bee yoo na dɔŋa nɛ, dekpaŋalaŋ kenaŋ mɔ be gyae ke tale seŋ ya.

26 Te akpaa ɔbɔnsam na ɔ tewulɛɛ de kpase ba wose kpookpoo te ba koro seŋ tia dɔŋa na, ɔ be gyae waa tale seŋ ya. Na ɔ gyoori keŋ ɔto kenaŋ.”

27 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, ŋolo be tale gyu doŋte ŋolo dɛɛ na ɔ kaa mo ɔ kolo, keŋ nyi ɔ te di doŋte ŋon dɔɔ ya. Nyi akpaa ɔ di doŋte ŋon dɔɔ te ɔ bake e see nɛ, kenaŋ na waa tale kuu wa abɔɔ pou.

28 Mɛɛ yako ŋon anokoare baa ɛ ke nyii nyiaa, Wurubuarɛ waa tale mo balaŋ pou nombiakumɛɛ na mmusuo nombia ŋan bɛɛ yɛɛ nɛ kyɛɛ wɔ.

29 Mɔna walaŋ ŋon waa kolosi mmusuo nombia tia Wurubuarɛ feliŋ ŋon nɛ, ɔ be gyae waa mo kyɛɛ ɔtenate korakora ya. Nawolo nyi walaŋ ŋonaŋ te yɛɛ nombiakumɛɛ ŋan ŋe doo kekpaakekpaa.

30 Keŋ dɔɔ te Yesu be yako nombia kɛŋa yɛna nyiaa, na balaŋ ne yako nyi feliŋkum doo la ɔ man.

Yesu ɔ naa na ɔ naabia
Mateo 12:46-50; Luka 8:19-21

31 Keŋte Yesu ɔ naa na ɔ naabia kɔŋawɔ kaa seŋ debɔɔman kpila nyi baa baake e fa wɔ.

32 Na balaŋ burum kyaa kilisi e te be yako e nyiaa, “Kɛɛ, n naa na n naabia seŋɛɛ debɔɔman bɛɛ gyae neŋ.”

33 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Bomɔ yɛna me naa na me naabia?”

34 Keŋte ɔ kɛɛ baŋ be kyaa kilisi e nɛ gyaŋee te ɔ yakowɔ nyiaa, “Kɛɛ, me naa na me naabia yɛna kɛwɔ.

35 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii nɛ, ŋon yɛna me naabu
na me deesi na me naa."

4

Yesu kegyɔ dudu lee wɔɔfarale ŋolo wose man
Mateo 13:1-17; Luka 8:4-10

1 Wee daale Yesu besewɔ ɔ na wola
Wurubuarɛ nombia Galelia boo nɔɔman.
Te mena keŋ balaŋ burum be kaa wuu ɔ
dɔɔ dɔɔ nɛ, ɔ gyoowɔ ke kyaa degbele man
gyu loŋ keŋ dɔɔ na balaŋ akaŋ baŋ pou
seŋɛɛ dekeŋkeŋ dɔɔ.
2 Botɔɔ te ɔ wola wɔ nombia aduya man.
3 Te ɔ yako wɔ nyiaa, "Ɛ tei kɛbo,
wɔɔfarale ŋolo gyuuwɔ ke ŋmatee
abɔɔbia ŋgba amɔla nɛ ɔ wɔɔman.
4 Ɔ kɛɛ ŋmatee ŋa nɛ, ŋaale yalawɔ
gbɛɛneŋbia ŋan doo wɔɔ keŋ man nɛ man,
te gyebuse kaa tɔɔsee ŋa di.
5 Ŋaale mɔ yalawɔ kpanaŋse dɔɔ te ŋe
tuuwɔ, mɔna tɛɛle ta boo botɔɔ ya.
6 Mena dɔɔ ɔga kaa seŋawɔ na te ŋa
botowɔ. Te keŋ ŋe te nyiŋ lila burum dɔɔ
ya nɛ, ŋe popou yekeewɔ.
7 Bia ŋan ŋaale mɔ yalawɔ kpalamse
man te ŋe tuuwɔ, te kpalamse ŋan mɔ
tuuwɔ milii ŋa. Mena dɔɔ ŋe te nyiŋ ŋa
wose se bia ya.
8 Abɔɔbia ŋan ŋaale mɔ yalawɔ tɛɛle
kpaakpaa dɔɔ te ŋe tuuwɔ bee, te ŋa see
bia burum. Ŋaale see bia sao na kufu
(30), te ŋaale mɔ see bia sɔŋotooro (60),
te ŋaale mɔ see bia sɔŋonoŋ (100)."
9 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Ŋon ɔ dana
deŋela waa nyii na, waa tei nideli."
10 Keka Yesu waageŋ nɛ, ɔ kaseela kufu
bala baŋ na balaŋ baŋ be kyaa botɔɔ kpu
na wɔ nɛ yako e nyi waa wola wɔ dudu
keŋ asɛɛ.
11 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Ɛmɛɛ dɔɔ
Wurubuarɛ ta toro ya agyueŋse na ɛ ka
gyeŋ nombia ŋan weesɛɛ lee ɔ gyoori keŋ
wose man. Mɔna balaŋ baŋ bɔɔ kpuɛ na
ŋon ya nɛ dɔɔ, aduya man te baa kolosi fa
wɔ,
12 na ke yela,
'Baa kɛo kɛo mɔna bɔɔ gyae baa naa kolo
ya,
te baa tei tei mɔna
bɔɔ gyae baa nyii nombia ŋenaŋ man
ya.
Na mena ya nɛ,
baa kyɛɛkee lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ
man,
na Wurubuarɛ ka mo be nombi-
akumɛɛ kyɛɛ wɔ.' "

Yesu kalese dudu keŋ asɛɛ
Mateo 13:18-23; Luka 8:11-15

13 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Akpaa ɛ
bee nyii dudu kei asɛɛ ya na, sena te ɛ ke
yɛɛ na ɛ ke nyii aduya akaŋ man?
14 Abɔɔbia ŋan wɔɔfarale ŋon be
ŋmatee nɛ seŋɛɛ fa Wurubuarɛ nombia
ŋan.
15 Balaŋ baale yɛɛ ŋgba bia ŋan be yale
wɔɔ keŋ gbɛɛneŋbia man nɛ. Be nyii
Wurubuarɛ nombia ŋan pɛ, na ɔbɔnsam
te kɔŋ kaa lese ŋa lee be konɔɔse man.
16 Balaŋ baale mɔ yɛɛ ŋgba bia ŋan be
yale kpanaŋse dɔɔ nɛ. Be nyii Wurubuarɛ
nombia ŋan na, bɛɛ lɛɛ ŋa na gyoŋ debo-
kenaŋ man.
17 Mɔna keŋ Wurubuarɛ nombia ŋan te
nyiŋ lila be man dɔɔ ya nɛ, bɔɔ ne tale
seŋ keŋkeŋ kelii ɔto ya. Mena dɔɔ akpaa
de kɔŋ nyi Wurubuarɛ nombia ŋan dɔɔ te
bɛɛ naase wɔ diyem na, be ta bese be wɔle
bileŋ.
18 Balaŋ baale mɔ yɛɛ ŋgba bia ŋan
be yale kpalamse man nɛ. Bee nyii Wu-
rubuarɛ nombia ŋan,
19 mɔna akpaa tɛɛle kei dɔɔ nombia na
kɔba kegyae beiŋ, na tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ
akaŋ ŋan kegyae da gyoo be man nɛ, na
bee yele baa bee Kristo man ya.
20 Balaŋ baale mɔ yɛɛ ŋgba bia ŋan
be yale tɛɛle kpaakpaa dɔɔ nɛ. Bee nyii
Wurubuarɛ nombia ŋan te bɛɛ lɛɛ ŋa
do konɔɔ kpaakpaa man, te bɛɛ tela ŋa
nideli te bɛɛ yɛɛ kakyeŋ di ŋe dɔɔ. Mena
dɔɔ nombia ŋan ne yele bɛɛ yɛɛ abɔɔ
kpaakpaa ŋgba ŋan ŋɔɔ se bia sao na kufu
(30) na sɔŋotooro (60), na sɔŋonoŋ (100),
nɛ."

Yesu kegyɔ dudu lee kanea wose man
Mateo 5:15; Luka 8:16-18

21 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Ŋolo bɛɛ
kyaŋee kanea na waa mo kolo wuu ke dɔɔ
yaa waa mo ke do mpa ateta ya. Mɔna ɔ
na mo ke bo gyakaa kolo dɔɔ adido.
22 Nawolo nyi kolo ba weesɛɛ keŋ be
gyae ka lee debɔɔ ya, te kolo mɔ be wuɛ
keŋ nyi be gyae ka lee debɔɔ ya.
23 Walaŋ ŋon ɔ dana deŋele anenyiiŋ dei
nɛ, waa see deŋele na waa tei."
24 Keŋte Yesu yako wɔ bela nyiaa, "Ɛ kɛɛ
ɛ wose nideli lee nombia ŋan ɛ ne nyii nɛ
man. Nawolo nyi kpene keŋ n mo yɛɛ n
dɔɔ nɛ, keŋ ke te Wurubuarɛ mɔ waa mo
yɛɛ neŋ, te waa yɛɛ neŋ gba kela mena keŋ
n ba mo yɛɛ n dɔɔ nɛ.
25 Nyaŋ ŋon n dana kolo na Wurubuarɛ
waa kpu neŋ na n ke nyiŋ kpu. Te nyaŋ
ŋon n be dana kolo ya na, kyomii keŋ n
na gyueŋ nyi n dana koraŋ nɛ, Wurubuarɛ
waa lɛo ke lee n nyiŋmaa man."

Wɔɔman kolo kabee dudu

26 Yesu besewɔ gyɔ dudu fa wɔ nyiaa,
"Wurubuarɛ gyoori keŋ yɛɛ ŋgba mena

keŋ walaŋ ne ŋmatee abɔɔbia ŋaale ŋgba amɔla ɔ wɔɔman nɛ.
27 Nelim na ka weese ɔ doo te ɔ fom na abɔɔbia ŋan ne tuu na ŋɛɛ bee, mɔna ŋon gbagba ba gyeŋ mena keŋ ne yɛɛ pɛte ŋɛɛ bee ya.
28 Tɛɛle keŋ gbagba ne yele la te bia ŋan ne tuu. Ne taŋgbɛɛ yɛɛ faareŋse na te fulu, pɛte kaa yɛɛ bia.
29 Amɔla bia ŋan de yɛɛ pɛ, na wɔɔte ŋon ta mo ɔ sakawa gyu ke kara ŋa, nawolo nyi amɔla ŋan kekara debaŋ te lii."

Daŋbii keŋ bɛɛ baake ke nyi Mastade nɛ dudu
Mateo 13:31-32, 34; Luka 13:18-19

30 Yesu besewɔ bɔɔse wɔ nyiaa, "Woŋ te dɛɛ mo Wurubuarɛ gyoori keŋ maa na? Yaa dudu woŋti te dɛɛ gyɔ na dɛɛ mo lese ke man?
31 Wurubuarɛ gyoori keŋ yɛɛ ŋgba daŋbii peperee daale keŋ bɛɛ baake nyi Mastade nɛ. Wɔɔ man abɔɔ ŋan bee duu pou nɛ, daŋbii kei yɛna ŋe man kemaasa.
32 Mɔna nyi akpaa be duu ke nɛ, kɛɛ bee bese kolo dinaa kela daasebia akaŋ ŋan pou, keŋ nyi gyebuse ne kɔŋ kaa loo ba asaase do ke tombia man."
33 Aduya burum ŋgba kei dinɔɔ nɛ te Yesu moowɔ kolosi Wurubuarɛ nombia fa balaŋ baŋ, ŋgba mena keŋ baa tale nyii ŋe man nideli nɛ.
34 Ɔ te kolosi nombii yakaa fa wɔ keŋ ɔ te gyɔ dudu ya. Mɔ nyi akpaa de ka ŋon na ɔ kaseela baŋ baageŋ nɛ, ɔ na lese aduya ŋan pou man wola wɔ.

Yesu keyɔkɔse feliŋ ɛpo dɔɔ
Mateo 8:23-27; Luka 8:22-25

35 Mena wee kenaŋ balinɔɔ nɛ, Yesu yako ɔ kaseela baŋ nyiaa, "Ɛ yela dɛɛ toŋ gyu boo keŋ diŋgyiŋ."
36 Keŋte be tinaa balaŋ dikpii keŋ yela, te ŋon na ɔ kaseela baŋ gyoowɔ degbele man te be laŋawɔ. Na agbelese ŋaale mɔ silana wɔ.
37 Be kee gyu na te feliŋ dinaa daale korowɔ ne gyɔɔ, te gyɔɔ loŋ do degbele keŋ man te ke yela ke munu.
38 Debaŋ kenaŋ na Yesu te doo dosoroŋ degbele keŋ wɔle mo ɔ nyee gyakaa keputu dɔɔ. Keŋte ɔ kaseela baŋ ke gyuusu e bɔɔse e nyiaa, "De Gbeŋgyoo, n be famenɛ ŋgba dɛɛ gyae dee munu yee?"
39 Botɔɔ te Yesu korowɔ te ɔ fae feliŋ keŋ te ɔ yako loŋ keŋ nyiaa, "Yɛɛ yididi!" Keŋte feliŋ keŋ tinaa kegyɔ yela, te loŋ keŋ mɔ yɛɛwɔ yididi.
40 Keŋte Yesu bɔɔse ɔ kaseela baŋ nyiaa, "Woŋ dɔɔ te ɛ dana gyakoloŋ mena? Ɛ sɛɛ ɛ te lɛɛ ta maŋ di yee?"
41 Gyakoloŋ kyaŋa ɔ kaseela baŋ te be bɔɔse dɔŋa nyiaa, "Walaŋ woŋti yaa kei, te feliŋ na loŋ gba ne nyii ɔ dei nɛ?"

5

Yesu kekyɔ walaŋ ŋon feliŋkumɛɛ doo ɔ man nɛ
Mateo 8:28-34; Luka 8:26-39

1 Kenaŋ wɔle te Yesu na ɔ kaseela baŋ toŋa boo keŋ gyu Gerasenetena tɛɛle man.
2 Yesu ka lee degbele keŋ man pɛ te balee ŋolo ŋon feliŋkum doo ɔ man nɛ, leewɔ amusee man kɔŋ kaa gyaŋee na e.
3 Na mena balee ŋonaŋ kyae amusee man botɔɔ, te ŋolo na ŋolo bɛɛ tekaa tale kyaŋ e do agbaraagbaraa bela ya.
4 Nawolo nyi nafɔ bɛɛ mo agbaraagbaraa do e ɔ nyiŋmaase na ɔ nawɔɔ man, mɔna ɔ ne tirii ŋa pou leki. Te ŋolo be dana doŋ keŋ waa tale yɔkɔse e ya.
5 Nelim na ka weese na ɔ dɔŋ amusee man na bulase dɔɔ botɔɔ ɔ ne fae yeesa, na ɔ na mo boya kɛrɛɛ ɔ wose.
6 Balee ŋonaŋ kena Yesu ne kɔŋ lemlem nɛ, te ɔ yeuwɔ ke buŋ ɔ siaman.
7-8 Botɔɔ te Yesu fae feliŋkum keŋ nyi waa lee balee ŋon man. Keŋte balee ŋon fae yeesa keŋkeŋ nyiaa, "Yesu, Wurubuarɛ Adidote Bu, woŋ te n ne gyae me gyaŋ? Mɛɛ mo Wurubuarɛ mɛɛ doo neŋ teree nyi, na naase maŋ diyem ya."
9 Te Yesu bɔɔse balee ŋon nyi, "N yele yɛna sena?" Te ɔ yako e nyi, "Ma yele yɛna dikpii, nawolo nyi da boe."
10 Keŋte balee ŋon waase Yesu agbaatee agbaatee nyi, ɔ na gegi feliŋkumɛɛ ŋan lee depuŋ kenaŋ man ya.
11 Kekɔŋ mena na kekuiriise dikpii daale seŋɛɛ bula keŋ teŋa man bee dii.
12 Keŋte feliŋkumɛɛ ŋan doo Yesu teree nyi, "Waaseda, fa daa gbɛɛ na de kaa gyoo kekuiriise kɛwɔ man."
13 Botɔɔ te Yesu sɛɛwɔ te ba leewɔ ka gyoo kekuiriise baŋ man. Kekuiriise baŋ baa yɛɛ ŋgba kakpoŋse ala nɛ, te be yeuwɔ tisi dekeŋkeŋ kyoloŋkyoloŋ keŋ gyu ka gyoo loŋ man, te be popou munuwɔ.
14 Mena dɔɔ balaŋ baŋ bɛɛ kɛɛ kekuiriise baŋ dɔɔ nɛ yeuwɔ, te be gyuuwɔ ke yako kpene keŋ be kɔŋ nɛ fa balaŋ baŋ be kyaa donɔɔ keŋ man nɛ na akuraase ŋan man pou. Keŋte balaŋ kɔŋawɔ kaa kɛɛ kpene keŋ be kɔŋ nɛ.
15 Mena dɔɔ te kyare ya te balaŋ kɔŋawɔ Yesu gyaŋ te be naa walaŋ ŋon nafɔ feliŋkumɛɛ doo ɔ man nɛ baŋɛɛ, na ɔ doona wa abɔɔ na ɔ diteŋ keŋ te taŋ. Ba kena nyi balee ŋon diteŋ te taŋ nɛ, gyakoloŋ gyoo wɔ nideli.
16 Botɔɔ te balaŋ baŋ bɔɔ naa kpene keŋ be kɔŋ balee ŋon feliŋkumɛɛ doo ɔ man

na kekuiriise baŋ dɔɔ nɛ, yako nombia ŋan
pou be kɔŋ nɛ fa balaŋ akaŋ baŋ.
17 Keŋte balaŋ baŋ waase Yesu nyi waa
lee be tɛɛle dɔɔ.
18 Yesu ka mo waa gyoo degbele man nɛ,
balee ŋon ɔ be kyɔ e nɛ waase e nyi waa
sila e.
19 Mɔna Yesu te sɛɛ ya te ɔ yako e nyiaa,
"Ta gyu n dɛɛ, na n kaa yako n loŋtona
kpene keŋ n Gbeŋgyoo be yɛɛ fa neŋ, na
mena keŋ ɔ be wii n waraŋase nɛ."
20 Mena dɔɔ balee ŋon laŋawɔ, te ɔ
gyuuwɔ donɔɔse kufu ŋan ŋe kyaa dupuŋ
kenaŋ man nɛ ɔ ne yako kpene keŋ Yesu
be yɛɛ fa e nɛ. Te gyakoloŋ gyoo balaŋ baŋ
pou.

Yesu kegyuusu Gyariose bu alebubii ŋolo, na ɔ kekyɔ alo ŋon fatabo ne gyɔ e nɛ kawee
Mateo 9:18-26; Luka 8:40-56

21 Kenaŋ wɔle te Yesu besewɔ gyoo deg-
bele man toŋ boo keŋ gyu diŋgyiŋ. Keŋte
balaŋ burum kɔŋawɔ kaa wuu ɔ dɔɔ boo
nɔɔman botɔɔ.
22 Keŋte Gyudatena ɔsom deni man
kegyia ŋon bɛɛ baake e nyi Gyariose nɛ
kɔŋawɔ botɔɔ. Ɔ kena Yesu nɛ, ɔ ke
buŋawɔ ɔ nawɔɔ tɛɛ,
23 te ɔ waase e nideli nyiaa, "Me bu
alebubii ne gyae waa yeŋ. Kɔŋ na n kaa
mo n nyiŋmaa gyakaa ɔ dɔɔ na waa nyiŋ
nyeedoŋ."
24 Mena dɔɔ Yesu sila e laŋ. Be kee gyu
na balaŋ burum silana wɔ, na bɛɛ soko e.
25 Na alo ŋolo kyaa keŋ fatabo ne gyɔ e
kulutooneŋ kufu ala yaa.
26 Ɔ te naa diyem nideli teeneŋtena
nyiŋmaa man, te ɔ wɔlɛɛ ɔ kɔba keŋ pou ɔ
dana nɛ nyi waa nyiŋ kawee kekyɔ. Mɔna
ɔ kawee keŋ na bese bo yɛɛ doŋ kpu.
27-28 Alo ŋon ke nyii Yesu wose man
nombia nɛ, ɔ gyoowɔ balaŋ baŋ man kaa
sila Yesu te ɔ yakowɔ ɔ nyeeman nyiaa,
"Akpaa me nyiŋ mo me nyiŋmaa tina ɔ
kegba koraŋ na, me kawee gyae ke taŋ."
Keŋte ɔ ŋereketee ɔ wose do balaŋ baŋ
man ka seŋ Yesu wɔle, te ɔ moo ɔ nyiŋmaa
tina ɔ kegba.
29 Karatetee dokoloŋ te fatabo keŋ ne gyɔ
e nɛ karawɔ, te ɔ naawɔ ɔ wose man nyi ɔ
kawee te taŋ.
30 Debokenaŋ man te Yesu naawɔ nyi
doŋ daale ta lee ɔ man. Keŋte ɔ besenawɔ
kɛɛ balaŋ baŋ gyaŋee te ɔ bɔɔse wɔ nyiaa,
"Amɔte tinaa na ma kegba?"
31 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ yako e nyiaa,
"Nyaŋ gbagba n naa mena keŋ balaŋ be
wuu n dɔɔ, na n na bese bɔɔse nyi 'Amɔte
tinaa na maŋ?' "
32 Mɔna Yesu gyakaa ɔ ne kɛo nyi waa
naa walaŋ ŋon ɔ be tina ɔ kegba nɛ.
33 Alo ŋon kena mena keŋ ɔ wose be yɛɛ
e nɛ, ɔ moo gyakoloŋ na wose keseree kaa
buŋ Yesu nawɔɔtɛɛ te ɔ yako e kpene keŋ
be kɔŋ nɛ pou.
34 Botɔɔ te Yesu yako e nyiaa, "Me bu, n
kelɛɛ maŋ di dɔɔ te n nyiŋa kawee kekyɔ.
Ta wosefɛɛreŋ man, nawolo nyi n kaale
keŋ pou te taŋ."
35 Yesu ka seŋ botɔɔ ɔ ne kolosi nɛ, baale
leewɔ Gyudatena ɔsom deni man kegyia
Gyariose ŋon dɛɛ kaa yako e nyiaa, "N bu
alebu ŋon ta yem. Weera te n ne naase de
Gbeŋgyoo ŋon diyem bela"
36 Mɔ Yesu ta mo balaŋ baŋ nombia ŋan
bɔɔ kaa yako ŋon nɛ yɛɛ kolo ya. Mena dɔɔ
ɔ yako ɔsom deni man kegyia ŋon nyiaa,
"Na yee ya, nyaŋ lɛɛ maŋ di."
37 Mena dɔɔ Yesu te yela ŋolo ke sila
e kpu na Pita na Gyemisi, na Gyemisi ɔ
naabu Gyɔn baageŋ ya.
38 Be ka benaa Gyudatena ɔsom deni
man kegyia Gyariose ŋon dɛɛ nɛ, Yesu
nyiiwɔ na balaŋ ne wii na bɛɛ fae yeesa
keŋkeŋ.
39 Yesu ka gyoo dekpaŋalaŋ keŋ man nɛ
te ɔ bɔɔse balaŋ baŋ nyiaa, "Weera te ɛ ne
wii te ɛ ne fae yeesa? Bu ŋon ta yeŋa ta
ya, ɔ doo dosoroŋ bo."
40 Botɔɔ te balaŋ baŋ boŋo Yesu. Keŋte
ɔ gegi balaŋ baŋ pou lee te ɔ moo bu ŋon
ɔ kya na ɔ naa, na ɔ kaseela batooro baŋ
be silana e nɛ, te be gyuuwɔ deni keŋ man
woo ŋon doo nɛ.
41 Keŋte ɔ kyaŋa bu ŋon nyiŋmaa man te
ɔ yako e nyiaa, "Talita kumi!" Kei nawolo
nyi, "Alebubii, me kpa koro."
42 Karatetee dokoloŋ te alebu ŋon ko-
rowɔ seŋ ɔ ne tɛɛ. Keŋte gyakoloŋ gyoo
wɔ nideli. Na bu ŋon te di kulutooneŋ kufu
ala.
43 Botɔɔ te Yesu faree wɔ nideli nyi be na
yeli walaŋ na walaŋ ke nyii nombii kei ya.
Te ɔ yako wɔ nyi baa gyae kolo fa bu ŋon
ke di.

6

Ba ke bɛɛ Yesu Nasarɛte donɔɔ man
Mateo 13:53-58; Luka 4:16-30

1 Kenaŋ wɔle te Yesu na ɔ kaseela baŋ
lee botɔɔ gyu ŋon gbagba ɔ dɛɛ.
2 Gyudatena kefɛɛfowee kelii nɛ, ɔ ko-
rowɔ gyu bɔ ɔsom deni man ɔ na wola
wɔ Wurubuarɛ nombia. Ɔ nombia ŋan ɔ
na wolo nɛ doo balaŋ baŋ pou nɔɔ te be
bɔɔsewɔ nyiaa, "Aleŋ yaa balee kei nyiŋa
abɔɔ kɛŋa pou lee? Aleŋ yaa ɔ nyiŋa mena
nyansa kei lee? Kɛɛ gyakoloŋ nombia ŋan
ɔ ne yɛɛ?
3 Na kapenta ŋon yaa yee? Na ɔ naa yɛna
Mɛɛre yee? Na ɔ naabia yɛna Gyemisi na
Gyosɛfo na Simɔn na Gyuda yee? Na daa

na ɔ desina kyaa la kɛbo yee?” Mena dɔɔ
ba te lɛɛ e do ya.
4 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, “Balaŋ ne
bu Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre yenaŋ
kamasɛ, mɔna ŋon gbagba ɔ donɔɔ
man balaŋ, na ɔ loŋtona na ɔ dek-
paŋalaŋmantena bee buu na e ya.”
5 Mena dɔɔ Yesu te tale yɛɛ gyakoloŋ
nombia burum ɔ dɛɛ botɔɔ ya. Ɔ moo ɔ
nyiŋmaa bo gyakaa balaŋ kyomii baale bo
dɔɔ, te ɔ kyɔɔ wɔ be kaweese.
6 Yesu wose yeŋa e ŋgba mena keŋ ɔ
balaŋ gbagba te lɛɛ e di ya nɛ dɔɔ. Keŋte ɔ
leewɔ donɔɔ keŋ man, ta kila akuraase ŋan
man ɔ na wola wɔ Wurubuarɛ nombia.

Yesu kekpila ɔ kaseela kufu bala baŋ
Mateo 10:5-15; Luka 9:1-6

7 Te Yesu baake ɔ kaseela kufu bala baŋ
te ɔ kpilii wɔ bala bala. Te ɔ fa wɔ doŋ keŋ
baa mo di feliŋkumɛɛ dɔɔ.
8 Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ na mo kolo
tela kpu na ɛ gbutuse ya. Ɛ na mo weenɛɛ,
yaa akpo yaa kɔba tela ya.
9 Ɛ do nkyokotase, mɔna ɛ na mo kegbase
tela kpu ya.
10 Ɛ gyu donɔɔ daale man te dekpaŋalaŋ
keŋ man be lɛɛ ŋon nɛ, ɛ kyaa botɔɔ
kaboena ɛ ka mo lee donɔɔ kenaŋ man.
11 Te akpaa ɛ gyu yenaŋ daale te ba te lɛɛ
ŋon yaa be te nyii ŋon ya nɛ, ɛ lee botɔɔ na
ɛ kpiisi ya nkyokotase aŋasa lɔ wɔ na ke
di adansɛɛ tia wɔ nyi Wurubuarɛ be gyae
waa tina wɔ yela ya.”
12 Mena dɔɔ be gyuuwɔ kekolosi Wu-
rubuarɛ nombia ŋan fa balaŋ, nyi baa
kyɛɛkee lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ man kɔŋ
Wurubuarɛ gyaŋ.
13 Be gegi feliŋkumɛɛ burum lee balaŋ
man, te ba moo nuŋ fee kaweesetena
burum te ba wose yɛɛ wɔ doŋ.

Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre yeŋ
Mateo 14:1-12; Luka 9:9-13, 19-20

14 Abɔɔ ŋan pou Yesu be yɛɛ nɛ, yela
ɔ yele yaaseewɔ gyu yenaŋ kamasɛ te
gyoo Herode mɔ nyiiwɔ. Be ke nyii Yesu
yele nɛ, na baale kpa “Gyɔn Wurubuarɛ
loŋsɔɔre ŋon ɔ ba yem nɛ yaa Wurubuarɛ
gyuusuwɔ lee yeŋ man, mena dɔɔ te ɔ
nyiŋa doŋ ɔ ne yɛɛ gyakoloŋ nombia na
nombia dinaana kɛŋa nɛ.”
15 Baale mɔ kpa, “Ŋon yɛna Wu-
rubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Elia,” te baale
mɔ kpa “Ɔ yɛɛ gyaŋgba Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ bɔɔ kyaa kaalaŋ nɛ
man ŋolo e.”
16 Gyoo Herode kenyii mena nɛ ɔ yakowɔ
nyiaa, “Gyɔn ŋon mɔɔ kara ɔ nyee nɛ bese
la foŋ nɛ!”
17-18 Nawolo nyi na Gyɔn gyakaa ɔ ne
yako gyoo Herode nyi, “Gbɛɛ be doo nyi
waa mo ɔ kegyia Filipo wɛɛle yala ŋgba
mena keŋ ɔ be yɛɛ nɛ ya.” Mena dɔɔ gyoo
Herode gbagba yela be kyaŋa Gyɔn te ba
doo e agbaraagbaraase mo e ketɔ deni.
19 Nombii kei dɔɔ Herodia moo Gyɔn do
ɔ tɔɔ man, te ɔ gyae gbɛɛ keŋ waa mo ko e
mɔna ɔ bɛɛ tale ya.
20 Nawolo nyi gyoo Herode gyeŋ nyi
Gyɔn yɛɛ walaŋ ŋon ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ
Wurubuarɛ siaman, te ɔ ta mo ɔ wose mɔ
fa Wurubuarɛ. Mena dɔɔ gyoo Herode na
weese Gyɔn keŋ nyi nombiikum daale be
yɛɛ e ya. Debaŋ kamasɛ keŋ gyoo Herode
de nyii Gyɔn nɔɔwoya na bɛɛ seŋ e nideli
ya, mɔna ɔ ne gyae nyi waa tei e.
21 Kɛŋa pou wɔle nɛ, gbɛɛ kaa torowɔ
fa Herodia. Nawolo nyi Gyoo Herode kee
di ɔ kalolawee nɛ, ɔ baake ɔ kegyiise na ɔ
yoonɔɔtena kegyiise na Galeliatena baŋ ba
wose dana obuo nɛ, nyi be kaa di wee keŋ
kyɔ e.
22 Ba ke gyaŋee keŋ nɛ, Herodia bu alebu
kɔŋawɔ kaa sɔe te yɛɛ gyoo Herode na
balaŋ baŋ pou kyeo. Botɔɔ te gyoo Herode
yako alebu ŋon nyiaa, “Yako maŋ kpene
kamasɛ keŋ n ne gyae, na maa fa neŋ.”
23 Keŋte gyoo Herode kaŋa ntam kpu fa
bu ŋon nyiaa, “Kpene kamasɛ keŋ n bɔɔse
maŋ na maa fa neŋ. Akpaa me gyoori
koraŋ te n ne gyae na, maa kpase ke man
fa neŋ.”
24 Botɔɔ te alebu ŋon leewɔ yenaŋ gyu
ke bɔɔse ɔ naa nyiaa, “Nna, woŋ te maa
bɔɔse?” Botɔɔ te ɔ naa yako e nyiaa, “Yako
nyi n ne gyae Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre
ŋon nyee.”
25 Debokenaŋ man te alebu ŋon
barasewɔ gyu gyoo Herode gyaŋ ke
yako e nyiaa, “Mɛɛ gyae n ke kara
Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre nyee do tasa
taŋtaŋalaŋ man fa maŋ.”
26 Nombii kei takaa gyoo Herode nideli,
mɔna ntam keŋ ɔ be kam ŋɔɔla baŋ
siaman dɔɔ nɛ, ɔ te tale bɛɛ ya.
27 Mena dɔɔ debokenaŋ man te ɔ kpila ɔ
balaŋ baŋ bɛɛ kɛrɛɛ balaŋ nyeeya nɛ man
ŋolo nyi, waa gyu ke kara Gyɔn nyee kɔna
e. Keŋte balee ŋon gyuu deni keŋ man
Gyɔn doo nɛ ka lese e kara ɔ nyee.
28 Keŋte ɔ moo ke do tasa taŋtaŋalaŋ
man kɔna gyoo Herode te ɔ moowɔ fa
alebu ŋon, te ŋon mɔ moo ke fa ɔ naa.
29 Gyɔn kaseela baŋ kenyii ɔ yeŋ nɛ, be
gyuuwɔ ka mo e ke wuu.

Yesu kefa balaŋ kakpoŋse banoŋ weenɛɛ
Mateo 14:13-21; Luka 9:10-17; Gyɔn 6:1-14

30 Yesu kpilala kufu bala baŋ ɔ be kpilii
nɛ besewɔ kɔŋ kaa yako e nombia ŋan pou
bɔɔ yɛɛ, na ŋan pou bɔɔ wola balaŋ nɛ.

31 Na mena keŋ balaŋ na gyem tisi be dɔɔ
beiŋ dɔɔ nɛ, be te nyiŋ gbɛɛ baa di weenɛɛ
gba ya. Mena dɔɔ Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ
yela dɛɛ wɔŋ da wose lee yenaŋ gyu botɔɔ
keŋ balaŋ be kyaa ya nɛ, na ɛ kaa fɛɛfo.”
32 Keŋte ba gyoowɔ degbele man te be
laŋa botɔɔ keŋ balaŋ be kyaa ya nɛ.
33 Mɔ be kee gyu nɛ, balaŋ burum naa
wɔ te ba gyeŋawɔ nyi baŋ benaŋ. Mena
dɔɔ balaŋ leewɔ donɔɔse ŋan man pou yeu
gyu ka gyoo botɔɔ keŋ bee gyu nɛ, pɛte
Yesu na ɔ kaseela baŋ kaa gyoowɔ botɔɔ.
34 Yesu ke tisi lee degbele keŋ man na
ɔ kena balaŋ burum baŋ nɛ, be nombia
yɛɛ e waraŋase. Nawolo nyi na be yɛɛ
ŋgba namense baŋ bɔɔ dana gbeŋgyoo ya
nɛ. Mena dɔɔ ɔ fiasɛɛ ɔ na wola wɔ abɔɔ
burum.
35 Mena debaŋ kenaŋ na te lii balinɔɔ,
mena dɔɔ ɔ kaseela baŋ kɔŋawɔ ɔ gyaŋ
kaa yako e nyiaa, “Kɛbo yɛɛ ŋale nsana ke,
te tɛɛ mɔ te yuu.
36 Lɔ balaŋ baŋ gbɛɛ na baa gyu donɔɔse
na akuraase ŋan ŋa benaa nɛ man, na be
kaa gyae kolo lɛɛ di.”
37 Mɔ Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛmɛɛ gbagba
ɛ gyae kolo fa wɔ na baa di.” Keŋte be
bɔɔse e nyiaa, “Da mo tomyɛɛre kulutoo
dokoloŋ kɔba lɛɛ weenɛɛ koraŋ na, gyae
ka yee balaŋ burum kɛwɔ pou?”
38 Botɔɔ te Yesu mɔ bɔɔse wɔ nyiaa,
“Bodobodose aŋmoŋ te ɛ dana? Ɛ gyu ke
kɛɛ.” Be ke gyu ke kɛɛ nɛ te be kaa yako e
nyiaa, “Bodobodose abiliŋ anoŋ na kpebia
bala pɛ te de dana.”
39 Keŋte Yesu yako ɔ kaseela baŋ nyi
baa yela balaŋ baŋ ke kyakee akpii akpii
ŋalese nalaŋ ŋan dɔɔ.
40 Mena dɔɔ balaŋ baŋ kyakeewɔ akpii
akpii. Akpii ŋaale yɛɛ balaŋ sɔŋonoŋ (100)
te ŋaale mɔ yɛɛ balaŋ sɔŋola na kufu (50).
41 Botɔɔ te Yesu moo bodobodose anoŋ
na kpebia bala baŋ, te ɔ gyinaa ɔ nyee kɛɛ
adido te ɔ fanewɔ do Wurubuarɛ nɔɔ. Te
ɔ kɛrɛɛ ŋa fa ɔ kaseela baŋ nyi baa kpɛlɛɛ
fa balaŋ baŋ.
42 Balaŋ baŋ pou diiwɔ baa ba kegyaebii.
43 Be ke di taŋ nɛ, ɔ kaseela baŋ tɔɔsee
bodobodose na kpebia buruburu ŋan bɔɔ
dii kaase na, be nyiŋa doŋase kufu ala (12).
44 Balaŋ baŋ bɔɔ di weenɛɛ ŋan nɛ, be
man baala baageŋ yɛɛ balaŋ kakpoŋse
banoŋ (5000).

Yesu keta loŋ dɔɔ
Mateo 14:22-23; Gyɔn 6:15-21

45 Debokenaŋ man te Yesu yela ɔ kaseela
baŋ gyoowɔ degbele man kyaŋ gbɛɛ bee
gyu Bɛtesaida donɔɔ keŋ ke kyaa boo keŋ
diŋgyiŋ nɛ, na ŋon ke lɔ balaŋ baŋ gbɛɛ.
46 Ɔ ke lɔ balaŋ baŋ gbɛɛ taŋ nɛ, ɔ
gyuuwɔ bula dɔɔ ɔ kaa fane.
47 Kelii balinɔɔ nɛ, na degbele keŋ te lii
boo keŋ nsana nsana, te kaa Yesu waageŋ
boo keŋ diŋgyiŋ.
48 Botɔɔ te Yesu kɛɛwɔ na feliŋ ne
gyɔɔ gyaŋee na ɔ kaseela baŋ, mena dɔɔ
bɛɛ kaa na degbele keŋ kesaa. Keŋte ɔ
karatɛɛwɔ ta loŋ keŋ dɔɔ gyu be gyaŋ, te ɔ
yɛɛwɔ ŋgba ɔ ne gbaa wɔ nɛ.
49 Ɔ kaseela baŋ kena e ɔ dɔŋ loŋ keŋ dɔɔ
ɔ ne kɔŋ nɛ, na ba gyeŋ nyi ɔ yɛɛ woo e te
be fae yeesa.
50 Nawolo nyi be popou naa e te
gyakoloŋ kyaŋa wɔ. Debokenaŋ man te
Yesu kolosiwɔ na wɔ nyi, “Ɛ nyiŋ konɔɔ!
Ɛ na yee ya! Maŋ e.”
51 Botɔɔ te ɔ gyoowɔ kyaa degbele keŋ
man kpu na wɔ, te feliŋ ŋon nɔɔ yɔkɔsewɔ.
Nombia kɛŋa doo ɔ kaseela baŋ nɔɔ nideli.
52 Yesu ka mo bodobodose anoŋ kpala
balaŋ kakpoŋse banoŋ baŋ nɛ, ɔ kaseela
baŋ te nyii ka asɛɛ ya, nawolo nyi na be
sɛɛ be ta gyeŋa walaŋ ŋon dinɔɔ Yesu yɛɛ
ya.

Yesu kekyɔ kaweese Genesareti tɛɛle man
Mateo 14:34-36

53 Keŋte ba toŋa boo keŋ gyu Genesareti
tɛɛle man, te be kpaŋa ba degbele keŋ
botɔɔ.
54 Be ka betaa lee degbele keŋ man pɛ,
te balaŋ naa Yesu te ba gyeŋawɔ nyi ŋon
ŋonaŋ.
55 Mena dɔɔ balaŋ yekiiwɔ lee tɛɛle
kenaŋ yenaŋ kamasɛ man kɔŋ ɔ gyaŋ.
Yenaŋ kamasɛ keŋ be nyii nyi Yesu kyaa
na, bɛɛ kɔŋ na ba seele be kaweesetena ba
afoŋoŋse dɔɔ bɛɛ kɔŋ botɔɔ.
56 Te akuraase yaa donɔɔse kamasɛ ŋan
man Yesu de gyu nɛ, balaŋ na mo be
kaweesetena kaa see abɔntere man, na ba
te waase e nyi waa yela kaweesetena baŋ
ka mo be nyiŋmaase tina ɔ kegba nɔɔbii
paŋpaŋ bo gba. Te baŋ pou bɔɔ tina ɔ
kegba keŋ nɛ, wose yɛɛ wɔ doŋ.

7

Farasiitena na Gyudatena mmaraa wolala kolosi be naanaɔ kesila wose man nombia
Mateo 15:1-9

1 Wee daale nɛ, Farasiitena na Gyu-
datena mmaraa wolala baale baŋ bɔɔ lee
Gyerusalɛm donɔɔ man nɛ, kaa yilaawɔ
Yesu gyaŋ.
2 Botɔɔ te be naawɔ nyi, ɔ kaseela baŋ
baale te faafo be nyiŋmaase ŋgba mena
keŋ ba beneŋ amanberɛse na wola wɔ nɛ
ya pɛte bee dii.
3 Nawolo nyi Farasiitena na Gyudatena
baŋ pou bee tina ba beneŋ amanberɛse
ŋan yela ya. Mena dɔɔ nyi akpaa ba te

faafo be nyiŋmaase ŋgba mena keŋ be
naanaɔ be yako see ya na bɔɔ ne dii ya.
4 Mena ke mɔ te akpaa ba lee kebu man
kɔŋ na, bɛɛ saase ba wose pɛte baa di
weenɛɛ. Ba beneŋ amanberɛse boe nideli.
Be dana gbɛɛneŋ ŋan bɛɛ mo saase ba
leenɔɔse na tasase na osuŋse mɔ.
5 Mena dɔɔ Farasiitena na Gyudatena
mmaraa wolala baŋ bɔɔse Yesu nyiaa,
“Weera dɔɔ te n kaseela baŋ bee di da
beneŋ amanberɛse dɔɔ ya? Nawolo nyi
bɔɔ ne faafo be nyiŋmaase ŋgba mena keŋ
da beneŋ amanberɛ nawolo nɛ pɛ baa di
ya!”
6 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
“Ɛ ne yɛɛ ɛ wose ŋgba ɛ yɛɛ balaŋ
kpaakpaawɔ nɛ, mɔna ɛ na beo ɛ wose
bo. Ɛ nombia ŋan Wurubuarɛ be tɛɛ
ɔ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya dɔɔ yako ɔ
nombia aŋmaraseŋ see ŋan man nɛ yɛɛ
ampaŋ. Ɔ yakowɔ nyiaa,
‘Wurubuarɛ kpa, balaŋ kɛwɔ dana be nɔɔ
bo bɛɛ yako nyi bee bu maŋ,
mɔna be konɔɔse man na bɔɔ na mo
maŋ yɛɛ kolo ya.
7 Bɛɛ som maŋ bo yakaa,
nawolo nyi mmaraase ŋan denibalaŋ
be yɛɛ nɛ
te be dana bɛɛ wola balaŋ nombia.’
8 Ɛ te tina Wurubuarɛ mmaraase ŋan yela,
te ɛ dana ɛ beneŋ amanberɛse ŋan balaŋ
na wolo nɛ man.”
9 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ
gyeŋ adao gbɛɛneŋ ŋan ɛ na mo bɛɛ
Wurubuarɛ nombia ŋan, na ɛ ke nyiŋ di
ɛ beneŋ amanberɛse ŋan dɔɔ.
10 Nawolo nyi gyaŋgba keŋ de naana
Mosesi yakowɔ Wurubuarɛ mmaraase ŋan
man nyiaa, ‘Bu n kya na naa, te walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ kolosi nombiakumɛɛ tia ɔ
kya yaa ɔ naa na, kaboena nyi baa ko e.’
11 Mɔna ɛmɛɛ ne yako nyiaa, ‘Akpaa ŋolo
de yako ɔ kya yaa ɔ naa nyi, “Kpene keŋ
nafɔ me dana maa mo kyɔ neŋ nɛ yɛɛ
Koriban ke.” ’ (Koriban kei nawolo nyi,
kpene keŋ yɛɛ Wurubuarɛ wui).
12 Dekɔŋ mena na, ɛ bɛɛ tekaa fa ɔtenate
gbɛɛ waa yɛɛ kolo fa ɔ kya yaa ɔ naa ya.
13 Mena yaa ɛ na mo ɛ beneŋ amanberɛse
ŋan wɔlɛɛ Wurubuarɛ nombia ŋan, te ɛ
yɛɛ ŋa see ɛ bia mɔ. Te ɛ ne yɛɛ nombia
burum ŋan ŋe yɛɛ ŋgba kɛŋa dinɔɔ nɛ
kpu.”

Kpene keŋ ne yɛɛ walaŋ ayimɛɛ
Mateo 15:10-20

14 Kenaŋ wɔle nɛ, Yesu besewɔ baake
balaŋ baŋ pou kaa yilaa ɔ gyaŋ te ɔ yako
wɔ nyiaa, “Ɛ popou ɛ tei maŋ, na ɛ ke nyii
nombia kɛŋa man nideli.
15 Kolo be kyaa keŋ ke da lee yenaŋ gyoo
walaŋ wose man na, ke gyae ke tale yɛɛ e
ayimɛɛ ya. Mɔna kpene keŋ na lee walaŋ
man kɔŋ nɛ, keŋ ne yɛɛ na e ayimɛɛ.
16 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ dana deŋele
anenyiiŋ dei nɛ, waa see deŋele na waa
nyii.”
17 Yesu ka lee balaŋ baŋ man gyu dek-
paŋalaŋ man nɛ, ɔ kaseela baŋ bɔɔse e
dudu keŋ asɛɛ.
18 Botɔɔ te ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, “Mena dɔɔ
ɛmɛɛ mɔ bee nyii nombia asɛɛ yee? Ɛ ba
gyeŋ nyi kpene kamasɛ keŋ na lee yenaŋ
gyoo walaŋ wose man na, ke bɛɛ yɛɛ e
ayimɛɛ yee?
19 Ɛ ba gyeŋ nyi na ɔ konɔɔ man te ŋee
gyu ka gyoo yee? Ŋee gyu bo ka gyoo ɔ
dubulu man, na ta lee ɔ wose man.” Yesu
ke yako kei nɛ, na ɔ nawolo baa nyi weenɛɛ
kamasɛ dei na kedi.
20 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Kpene
kamasɛ keŋ na lee walaŋ konɔɔ man nɛ,
keŋ ne yɛɛ na e ayimɛɛ.
21 Nawolo nyi walaŋ konɔɔ man te nom-
biakumɛɛ pou na lee. Mena abɔɔ kɛŋa
ŋaale yɛna, kafoŋ na ŋmɛɛleŋ na balaŋ
kako na yale kewɔlɛɛ,
22 na sibii na nombiakumɛɛ keyɛɛ, na
kabeo na kewɔlɛɛ nombia na balaŋ kekɔla,
na nombiakumɛɛ ka mo gyakaa balaŋ dɔɔ,
na wose kegate adido na diyiŋ nombia.
23 Nombiakumɛɛ kɛŋa pou na lee bo
walaŋ konɔɔ man, te ŋan ne yɛɛ na e
ayimɛɛ.”

Siria alo ŋolo ke lɛɛ Yesu di
Mateo 15:21-28

24 Lee botɔɔ te Yesu korowɔ gyu Tae
na Sidɔn donɔɔse ŋan ŋe yɛɛ Iseraetena
donɔɔse ŋa nɛ yenaŋ. Te ɔ ka gyoowɔ
dekpaŋalaŋ daale man keŋ ɔ te gyae nyi
ŋolo ka gyeŋ nyi ɔ kyaa botɔɔ ya, mɔna
balaŋ naa e.
25 Te alo ŋolo ŋon feliŋkum doo ɔ bu
alebubii man ka betaa nyii nyi Yesu kyaa
botɔɔ nɛ, te ɔ kaa buŋawɔ ɔ nawɔɔ tɛɛ.
26 Na alo ŋonaŋ yɛɛ Giriki alo e, te ba
lola e bo Fonisia keŋ ke kyaa Siria tɛɛle
man nɛ. Keŋte ɔ sola Yesu nyi waa gegi
feliŋkum keŋ lee ɔ bu ŋon man.
27 Botɔɔ te Yesu bɔɔse e nyiaa, “Nyi n
dana bia na, n ke sɛɛ mo be weenɛɛ fa
babaase? Koa, n ke taŋgbɛɛ mo weenɛɛ
ŋan fa bia kedi pɛ. Te akpaa be dii kaase
na, pɛna na n ka mo fa babaase.”
28 Keŋte alo ŋon mɔ yako e nyiaa, “Ayi,
me Gbeŋgyoo, doo mena. Mɔ babaase baa
tale fiu weenɛɛ ŋan bia ne dii te ŋɛɛ yale
tɛɛle man nɛ di.”
29 Botɔɔ te Yesu yako alo ŋon nyiaa, “Nɔɔ
keŋ n be tiri fa maŋ nɛ dɔɔ ta, feliŋkum
keŋ ta lee n bu alebubii ŋon man.”

30 Alo ŋon ka lee bɔtɔɔ gyu ɔ dɛɛ nɛ, te
ɔ kenaawɔ nyi ɔ bu ŋon doo mpa dɔɔ na
feliŋkum keŋ ta lee ɔ man.

Yesu kekyɔ omumuu ŋolo kawee
Mateo 15:29-31

31 Yesu ka lee Tae donɔɔ man nɛ, ɔ tɛɛwɔ
Sidɔn donɔɔ man ka lee Galelia boo nɔɔ
nɔɔ kɔŋ donɔɔse kufu ŋaale tɛɛle man.
32 Keŋte balaŋ baale moo balee ŋolo ŋon
ɔ deŋela be tɔɔ te ɔ bɛɛ tale kolosi nideli
ya nɛ kɔŋ Yesu gyaŋ. Te ba sola e nyi waa
mo ɔ nyiŋmaa gyakaa ɔ dɔɔ, na waa kyɔ e
ɔ kawee.
33 Botɔɔ te Yesu moo kaweete ŋon lee
balaŋ baŋ man gyu yenaŋ. Te ɔ moo
ɔ nyiŋmaasebia do kaweete ŋon deŋela
man, te ɔ tɔɔ nɔɔloŋ mo tina ɔ laakem.
34 Te Yesu kɛɛ adido te ɔ lee weesɛɛ te
ɔ yako e nyiaa, "Efata!" Keŋ nawolo nyi
toro!
35 Debokenaŋ man te ɔ deŋela torowɔ te
ɔ laakem booliwɔ, te ɔ talewɔ kolosi nideli.
36 Keŋte Yesu faree balaŋ baŋ nideli nyi
be na yako walaŋ kamasɛ ya. Mɔna keŋ na
ɔ ke faree wɔ koraŋ nɛ, keŋ gba te be yela
balaŋ nyiiwɔ beiŋ.
37 Balaŋ baŋ wose yeŋawɔ nideli te be
yakowɔ nyiaa, "Yesu te yɛɛ kpene kamasɛ
nideli. Ɔ te yela deŋela atɔɔsatena ne nyii
dei, te omumuuse mɔ ne kolosi."

8

Yesu kefa balaŋ kakpoŋse banaara
(4000) weenɛɛ
Mateo 15:32-39

1 Debaŋ daale bela nɛ, balaŋ burum
baale besewɔ kɔŋ kaa yilaa Yesu gyaŋ. Na
bɔɔ dana kolo baa di ya, te Yesu baake ɔ
kaseela baŋ kɔŋ ɔ gyaŋ yako wɔ nyiaa,
2 "Balaŋ kɛwɔ nombia dana maŋ
waraŋase. Nawolo nyi gyɛŋ weeya
kpaakpaa atooro yaa ŋgba be kyaa me
gyaŋ, te kolo be doo baa di ya nɛ.
3 Nyi akpaa me lɔ wɔ gbɛɛ na tanam
na, be sia gyae kaa biri wɔ gbɛɛnaa man.
Nawolo nyi be man baale lee lemlem"
4 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ bɔɔse e nyiaa,
"Aleŋ te walaŋ waa nyiŋ weenɛɛ depam-
paa kei dɔɔ na ka yee mena balaŋ burum
kɛwɔ?"
5 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, "Bodobo-
dose aŋmoŋ te ɛ dana?" Te be yako e nyi
be dana bodobodose nyetooro.
6 Te Yesu yela balaŋ baŋ kyakeewɔ tɛɛle
man, te ɔ moo bodobodose nyetooro ŋan te
ɔ fanewɔ fa Wurubuarɛ karaŋ, te ɔ kɛrɛɛ
ŋa mo fa ɔ kaseela baŋ nyi baa mo kpɛlɛɛ
balaŋ baŋ. Keŋte baŋ mɔ moo ŋa kpɛlɛɛ
balaŋ baŋ.
7 Na ɔ kaseela baŋ dana kpebia kyomii
baale mɔ. Te Yesu moo kpebia baŋ mɔ te ɔ
fanewɔ fa Wurubuarɛ karaŋ te ɔ moo ŋa
fa wɔ nyi baa mo kpɛlɛɛ fa balaŋ baŋ.
8 Balaŋ baŋ pou diiwɔ baa nideli. Ke-
naŋ wɔle te ɔ kaseela baŋ tɔɔsee bu-
ruburu akaŋ ŋan na, be nyiŋa doŋatɔɔse
nyetooro.
9 Balaŋ baŋ bɔɔ di weenɛɛ ŋan nɛ, be
man baala yɛɛ balaŋ kakpoŋse banaara
(4000). Yesu ke lɔ balaŋ baŋ gbɛɛ nɛ,
10 te ŋon na ɔ kaseela baŋ gyoowɔ
degbele man gyu Dalimanuta tɛɛle man.

Farasiitena ne gyae nyi Yesu waa yɛɛ
gyakoloŋ nombia wola wɔ
Mateo 16:1-4

11 Keŋte Farasiitena baale kɔŋawɔ Yesu
gyaŋ bɛɛ bɔɔse e nombia na baa mo teese ɔ
nɔɔ man. Be yako e nyi waa yɛɛ gyakoloŋ
nombia na kawola nyi ɔ lee Wurubuarɛ
gyaŋ ampaŋ.
12 Botɔɔ te Yesu lee weesɛɛ ɔ man te ɔ
yako wɔ nyiaa, "Woŋ dɔɔ te ɛmɛɛ gyɛŋ wee
kei balaŋ ne gyae nyi maa yɛɛ gyakoloŋ
nombia wola ŋon? Ampaŋ yaa mɛɛ yako
ŋon nyiaa, mɔɔ gyae maa yɛɛ gyakoloŋ
nombia wola ŋon ya."
13 Keŋte Yesu leewɔ balaŋ baŋ gyaŋ, te
ɔ moo degbele toŋ gyu boo keŋ diŋgyiŋ.

Yesu kefaree ɔ kaseela lee Farasiitena
na Herodetena wose man
Mateo 16:5-12

14 Yesu na ɔ kaseela baŋ kee gyu nɛ, na ɔ
kaseela baŋ te wolee be ta mo bodobodo
ŋaale tela kpu na dokoloŋ keŋ doo ba
degbele keŋ man nɛ ya.
15 Te Yesu faree ɔ kaseela baŋ nyiaa,
"Ɛ kɛɛ ɛ wose man nideli lee Farasiitena
na Herodetena wose man. Nawolo nyi
be dinɔɔ yɛɛ ŋgba tee keŋ bɛɛ mo do
bodobodo man te kɛɛ koro nɛ."
16 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ yako dɔŋa
nyiaa, "Keŋ de ta mo bodobodo tela ya dɔɔ
te ɔ ne yako mena nɛ."
17 Yesu ka gyeŋ kpene keŋ bɛɛ yako nɛ te
ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, "Weera dɔɔ te ɛ ne kolosi
nyi ɛ ta mo bodobodo tela ya? Mena dɔɔ ɛ
ta gyeŋa ta nombia man yee? Ya agyueŋse
man ta toro ta yee?
18 Ɛ dana sia nɛ, ɛ bɛɛ naa yee? Te ɛ dana
deŋela mɔ nɛ, ɛ bee nyii nombia yee? Ɛ
bɛɛ tɔɔse nombia yee?
19 Debaŋ keŋ mɔɔ kɛrɛɛ bodobodose
anoŋ ŋan kpɛlɛɛ balaŋ kakpoŋse banoŋ
baŋ te bɔɔ dii baa nɛ, doŋatɔɔse aŋmoŋ te
ɛ tɔɔsee buruburu akaŋ ŋan wulu?" Keŋte
be tiranɔɔ nyi, "Doŋatɔɔse kufu ala."
20 Te Yesu besewɔ bɔɔse wɔ nyiaa, "De-
baŋ keŋ mɔ kɛrɛɛ bodobodose nyetooro
ŋan kpɛlɛɛ balaŋ kakpoŋse banaara (4000)
baŋ te bɔɔ dii baa nɛ, doŋatɔɔse aŋmoŋ te
ɛ tɔɔsee buruburu akaŋ ŋan wulu?" Keŋte
be tiranɔɔ nyi, "Doŋatɔɔse nyetooro."

21 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyi, “Ɛ sɛɛ ɛ te
nyii ta nombia ŋan man yee?”

Yesu kekyɔ siayɛlɛɛsate ŋolo

22 Yesu na ɔ kaseela baŋ ke kɔŋ Bɛtesaida
donɔɔ man nɛ, te balaŋ baale moo
siayɛlɛɛsate ŋolo kɔŋ ɔ gyaŋ te ba waase
e nyi waa mo ɔ nyiŋmaa tina e na ɔ sia ke
gyuusu.
23 Botɔɔ te Yesu kyaŋa siayɛlɛɛsate ŋon
nyiŋmaa man te ɔ moo e lee donɔɔ keŋ
man, te ɔ tɔɔ nɔɔloŋ woli ɔ sia te ɔ moo ɔ
nyiŋmaa gyakaa ɔ dɔɔ te ɔ bɔɔse e nyiaa,
“N ne naa kolo?”
24 Keŋte balee ŋon gyinaa ɔ sia kɛɛ adido
te ɔ yakowɔ nyiaa, “Mɛɛ naa balaŋ, mɔna
be yɛɛ ŋgba daase ne tɛɛ la nɛ.”
25 Te Yesu besewɔ mo ɔ nyiŋmaa tina
balee ŋon sia bela. Keŋte ɔ sia gyuusuwɔ,
te ɔ naa kpene kamasɛ nideli.
26 Botɔɔ te Yesu lɔɔ balee ŋon gbɛɛ te ɔ
faree e nyiaa, “Na bese gyu donɔɔ keŋ man
bela ya. Ta gyu n dɛɛ.”

Pita kpa Yesu yɛna nyeelɛɛre ŋon
Mateo 16:13-20; Luka 9:18-21

27 Kenaŋ wɔle te Yesu na ɔ kaseela
baŋ gyuu donɔɔse ŋan ŋe kyaa benaa na
Kaesaria Filipi donɔɔ keŋ nɛ. Be kee gyu
keŋ nɛ te ɔ bɔɔse ɔ kaseela baŋ nyiaa,
“Balaŋ ne kolosi ma wose man nombia na,
be kpa maŋ yɛna amɔ?”
28 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ tiranɔɔ
nyi, “Baale kpa nyaŋ yɛna Gyɔn Wu-
rubuarɛ loŋsɔɔre ŋon, baale mɔ kpa
nyaŋ yɛna Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre
Elia, te baale mɔ kpa n yɛɛ Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ man ŋolo e.”
29 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Ɛmɛɛ
mɔ de? Ɛ kpa maŋ yɛna amɔ?” Botɔɔ
te Pita tiranɔɔ nyiaa, “Nyaŋ yɛna Kristo,
nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi
waa kɔŋ nɛ”
30 Botɔɔ te Yesu faree wɔ nyi be na yako
ɔ wose man nombia fa ŋolo na ŋolo ya.

Yesu kekolosi lee ɔ yeŋ na ɔ kefoŋ wose man
Mateo 16:21-28; Luka 9:22-27

31 Kenaŋ wɔle te Yesu fiasɛɛ ɔ na wola
ɔ kaseela baŋ nombia nyiaa, “Kaboena
nyi maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon maa naa
diyem nideli, na Gyudatena kegyiise na
Wurubuarɛ saese kegyiise na Gyudatena
mmaraa wolala baŋ ke bɛɛ maŋ nyi na
maŋ yɛna nyeelɛɛre ŋon ya. Baa ko maŋ,
mɔ weeya atoorote keŋ na maa foŋ lee yeŋ
man.”
32 Yesu ka toro nombia kɛŋa yako fa ɔ
kaseela baŋ nɛ, te Pita moo e lee yenaŋ te
ɔ faree e nyi ɔ na kolosi mena ya.
33 Botɔɔ te Yesu gɛɛsewɔ kɛɛ ɔ kaseela
baŋ te ɔ fae Pita nyiaa, “Ta lee me gyaŋ,
ɔbɔnsam! Na Wurubuarɛ kegyaebii te n
na gyueŋ ya, mɔna denibalaŋ kegyaebii te
n na gyueŋ.”
34 Keŋte Yesu baake balaŋ dikpii keŋ na ɔ
kaseela baŋ kɔŋ ɔ gyaŋ te ɔ yako wɔ nyiaa,
“Akpaa ŋolo ne gyae waa sila maŋ na ɔ
na yɛɛ kpene keŋ ŋon gbagba ne gyae ya.
Mɔna waa mo ɔ ɔpaŋdaŋ keŋ seele, na waa
sila maŋ.
35 Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne
gyae waa lɛɛ ŋon gbagba nyeedoŋ na, ke
gyae ka lee ɔ nyiŋmaa man. Te walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ nyeedoŋ da lee ɔ nyiŋmaa
man lee maŋ Yesu na me nombia dɔɔ nɛ,
waa bese nyiŋ ke.
36 Akpaa ŋolo de nyiŋ tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ
pou te ɔ nyeedoŋ da lee ɔ nyiŋmaa man
na, woŋ tɔnɔɔ te waa nyiŋ?
37 Yaa woŋ te walaŋ waa tale mo kyɛɛkee
na ɔ nyeedoŋ?
38 Akpaa maŋ Yesu na me nombia de
yɛɛ ŋolo desɛŋ gyɛŋ wee kei balaŋ baŋ
bɔɔ besena be wɔle tee Wurubuarɛ te be
yɛɛ nombiakumɛɛyɛɛrawɔ nɛ siaman na,
kenaŋ na wee keŋ maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon
maa bese kɔŋ daa na me kya Wurubuarɛ
na Wurubuarɛ kpilala baŋ gyoorobiiri
man nɛ, walaŋ ŋonaŋ mɔ nombia gyae ke
yɛɛ maŋ desɛŋ.”

9

1 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
“Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyi ɛ man baale
kyaa kɛbo kei keŋ bɔɔ gyae baa yeŋ ya,
kelii debaŋ keŋ baa naa Wurubuarɛ gyoori
keŋ nyi ka seŋɛɛ na ke doŋ.”

Yesu wose kekyɛɛkee
Mateo 17:1-3; Luka 9:28-36

2 Weeya looro wɔle nɛ, Yesu moo Pita
na Gyemisi na Gyɔn kpu na ɔ wose te be
gyuuwɔ bula dinaa daale dɔɔ baŋ baageŋ.
Botɔɔ te Yesu wose kyɛɛkeewɔ be siaman.
3 Wa abɔɔ ŋan ɔ doona nɛ bese abɔɔ
wolomɛɛ pareparepare, na ŋɛɛ ŋalakee
polɛpolɛpolɛ. Ŋa wolosewɔ keŋ nyi, ŋolo
be kyaa tɛɛle kei dɔɔ keŋ waa tale faafo
kolo na ke ka lee mena ya.
4 Keŋte Mosesi na Elia kaa bɛɛwɔ lee be
dɔɔ, te be kolosiwɔ na Yesu.
5 Botɔɔ te Pita yako Yesu nyiaa, “De
Gbeŋgyoo, dei ŋgba daa mɔ be kɔŋ kɛbo
nɛ. Yela dɛɛ baŋ kefɛɛse atooro kɛbo. N
wui daale, Mosesi wui daale te Elia mɔ wui
daale.”
6 Na Pita ta gyeŋ kpene waa yako ya,
nawolo nyi gyakoloŋ te kyaŋ wɔ gbaa.
7 Botɔɔ te ŋɔma kaa wuu be dɔɔ, te be
nyii nɔɔwoya ŋaale ŋɔma keŋ man nyiaa,
“Kei yɛna me bu ŋon mɛɛ gyae e. Ɛ nyii
e.”

8 Debokenaŋ man ɔ kaseela batooro baŋ
besewɔ kɛɛ na, ba te naa walaŋ kamasɛ
kpu na Yesu ya.

9 Be ke tisi bula keŋ bɛɛ kɔŋ nɛ Yesu
faree wɔ nyi, “Mɔɔ ne gyae nyi ɛ ke yako
ŋolo na ŋolo kpene keŋ ɛ be naa nɛ ya,
kelii debaŋ keŋ maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon
maa foŋ lee yeŋ man.”
10 Mena dɔɔ nombia ŋan dɔɔwɔ ba
nyeeya man na bɛɛ bɔɔse dɔŋa nyiaa,
kefoŋ lee yeŋ man kei na wolo baa nyi
sena?
11 Keŋte be bɔɔse Yesu nyiaa, “Weera
dɔɔ te Gyudatena mmaraa wolala baŋ ne
yako nyi, kaboena nyi Elia waa kyaŋ gbɛɛ
kɔŋ pɛna Kristo ŋon Wurubuarɛ be yako
see nyi waa kɔŋ nɛ ke kɔŋ?”
12 Te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Ke yɛɛ
ampaŋ nyi Elia waa taŋgbɛɛ nyeelɛɛre ŋon
kɔŋ, na ɔ kaa desina kpene kamasɛ see
nideli. Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ
see ŋan besewɔ yako yenaŋ daale lee Deni-
walaŋ Bu ŋon wose man nyiaa, kaboena
nyi waa naa diyem nideli na baa bɛɛ e nyi
na ŋon yɛna nyeelɛɛre ŋon ya. Weera dɔɔ
te be ŋmarase mena nombia kɛŋa?
13 Mɔ mɛɛ yako ŋon baa nyiaa, Elia taŋ
kekɔŋ te balaŋ yɛɛ e kpene kamasɛ keŋ be
gyae ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see be yako lee ɔ wose man
nɛ.”

Yesu kekyɔ tobaale ŋon ɔ na wee keleuleuse nɛ
Mateo 17:14-21; Luka 9:37-42

14 Ba ke kɔŋ ɔ kaseela akaŋ baŋ gyaŋ
nɛ, be naa balaŋ burum te yilaa kilisi wɔ.
Na Gyudatena mmaraa wolala baŋ, na ɔ
kaseela baŋ ne wɔŋee nombia ŋaale.
15 Balaŋ baŋ pou ke gyɔ sibii naa Yesu
nɛ, doo be nɔɔ te be yeuwɔ ke gyaŋee na
e te ba doo e nɔɔ.
16 Botɔɔ te Yesu bɔɔse ɔ kaseela baŋ
nyiaa, “Woŋ nombia yaa ɛmɛɛ na wɔ ne
wɔŋee?”
17 Keŋte balaŋ baŋ man ŋolo tiranɔɔ
nyiaa, “De Gbeŋgyoo, ma moo me bu
tobaale ŋon feliŋkum doo ɔ man, te keŋ
dɔɔ ɔ bɛɛ tale kolosi ya nɛ baa kɔna neŋ
nyi nya kyɔ.
18 Debaŋ kamasɛ keŋ ka de kɔŋ ɔ dɔɔ
nɛ, ne fuŋ e lɔ tɛɛle man. Afofose na lee ɔ
nɔɔman, na ɔ ne tao ɔ kela na ɔ te kem. Me
yako n kaseela baŋ nyi baa gegi feliŋkum
keŋ lee ɔ man, mɔna ba te tale ya.”
19 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, “Ao!
Ɛmɛɛ gyɛŋ balaŋ baŋ ɛ bɛɛ lɛɛ Wurubuarɛ
di ya. Weeya aŋmoŋ yaa ɛ ne gyae nyi maa
nyiŋ konɔɔ kyaa ɛ gyaŋ, pɛna ɛ ke lɛɛ maŋ
di? Ɛ mo bu ŋon kɔna maŋ.”
20 Mena dɔɔ ba moo tobaale ŋon kɔna
Yesu. Feliŋkum keŋ kena Yesu nɛ, deboke-
naŋ man te ke yela bu ŋon keŋawɔ ŋgba
keleuleuse kyaŋa na e nɛ. Bu ŋon leewɔ
yala tɛɛle man, na ɔ ne biliŋi gyu kɔŋ, na
afofose na lee ɔ nɔɔman.
21 Botɔɔ te Yesu bɔɔse bu ŋon ɔ kya
nyiaa, “Weeya aŋmoŋ yaa ŋgba kawee kei
ba gyoo e nɛ?” Keŋte balee ŋon tiranɔɔ
nyiaa, “Lee naŋ ɔ biatɛɛ.
22 Kawee keŋ ne tale fuŋ e do boalaŋ yaa
loŋ man yeŋ yeŋ wui. Nyi akpaa n ke tale
yɛɛ kolo na, wii de waraŋase na n ke kyɔ
daa.”
23 Keŋte Yesu bɔɔse e nyi, “N ne bɔɔse
maŋ nyi maa tale nɛ, nafɔ nyaŋ gbagba
nyaŋ ke tale, nyi akpaa n lɛɛ maŋ di na.
Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne lɛɛ
Wurubuarɛ di nɛ, kpene kamasɛ ne dee fa
e.”
24 Debokenaŋ man te bu ŋon ɔ kya fae
yeesa yako nyiaa, “Mɛɛ lɛɛ di. Kyɔ maŋ na
maa lɛɛ neŋ di kpu nideli.”
25 Yesu kena nyi balaŋ te yeu bɛɛ kɔŋ
botɔɔ nɛ, ɔ faree feliŋkum keŋ nyiaa,
“Nyaŋ deŋela atɔɔsa na omumuu fe-
liŋkum, mɛɛ yako ŋon nyi ɛ lee ɔ man. Lee
gyɛŋ ne gyu, ɛ na tekaa kaa gyoo ɔ man
bela ya.”
26 Botɔɔ te feliŋkum keŋ fae yeesa te ke
wosi bu ŋon nideli ŋgba keleuleu weere
nɛ, te ka leewɔ ɔ man laŋ. Na bu ŋon
doo tɛɛle man ŋgba ɔ yeŋae nɛ, mena dɔɔ
balaŋ burum kpa ɔ ta yem.
27 Keŋte Yesu kyaŋa bu nyiŋmaa man
gate e seŋ ɔ nawɔɔ dɔɔ, te ɔ seŋawɔ.
28 Kenaŋ wɔle Yesu ka gyoo deni man
nɛ, ɔ kaseela baŋ bɔɔse e deni man nyiaa,
“Woŋ dɔɔ te daa te tale gegi feliŋkum keŋ
lee bu ŋon man ya?”
29 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, “Nyi
akpaa ɛ te fane fa Wurubuarɛ nideli ya nɛ,
ɛ be gyae ɛ ke tale gegi mena feliŋkum kei
dinɔɔ ya.”

Yesu kekolosi ɔ yeŋ wose man bela
Mateo 17:22-23; Luka 9:43-45

30 Be ka lee botɔɔ nɛ, be tɛɛwɔ na Galelia
tɛɛle man. Na Yesu te gyae nyi walaŋ
kamasɛ ka gyeŋ botɔɔ keŋ be kyaa ya.
31 Nawolo nyi na ɔ na wola ɔ kaseela baŋ
nombia. Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa, “Baa lese
maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon fa balaŋ na baa ko,
mɔ weeya atoorote keŋ nɛ maa foŋ lee yeŋ
man.”
32 Mɔna ɔ kaseela baŋ te nyii keŋ ɔ be
yako nɛ man ya, te be yee mena keŋ baa
bɔɔse e nombia ŋenaŋ man.

Amɔte kela na ɔ dɔɔ Wurubuarɛ gyoori keŋ man?
Mateo 18:1-5; Luka 9:46-48

33 Kenaŋ wɔle te be kɔŋawɔ Kapanum donɔɔ man. Be ke gyu dɛɛ nɛ te ɔ bɔɔse ɔ
kaseela baŋ nyiaa, “Woŋ aŋmaareŋ yaa ɛ
ne lɛɛ gbɛɛnaa man nɛ?”
34 Mɔna be man ŋolo te tale kolosi ya.
Nawolo nyi gbɛɛnaa man nɛ na bɛɛ lɛɛ
aŋmaareŋ nyi be man woŋti kela na ɔ dɔɔ.
35 Botɔɔ te Yesu tisiwɔ kyaa te ɔ baake
ɔ kaseela kufu bala baŋ yako wɔ nyiaa,
“Akpaa ŋolo ne gyae nyi waa yɛɛ siamante
nɛ, kaboena nyi waa yɔkɔse ɔ wose ŋgba
biikyaa nɛ, na waa som ɛ popou.”
36 Botɔɔ te ɔ moo biikyaabii ŋolo kaa seŋ
ba nsana, te ɔ pukaa e te ɔ yako wɔ nyiaa,
37 “Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ biikyaabii
kei dinɔɔ ma yele man na ɔ te lɛɛ maŋ, te
ŋon ɔ lɛɛ maŋ na ɔ te lɛɛ ŋon ɔ be kpila
maŋ nɛ.”

Balee ŋolo moo Yesu yele ɔ ne gegi feliŋkumɛɛ
Luka 9:49-50

38 Botɔɔ te Gyɔn yako Yesu nyiaa, “De
Gbeŋgyoo, de naa balee ŋolo na ɔ ne gegi
feliŋkumɛɛ lee n yele man te de tɔɔ e,
nawolo nyi ɔ be kpuɛ de man ya.”
39 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ na tɔ
e gbɛɛ ya. Nawolo nyi ŋolo be kyaa keŋ
waa mo ma yele yɛɛ gyakoloŋ nombia, na
waa bese kolosi ma wose man nombiikum
debokenaŋ man ya.
40 Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ bee
yoo na daa ya nɛ, na ɔ kpuɛ na daa.
41 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa,
walaŋ kamasɛ ŋon ɔ fa ŋon loŋ leenɔɔ tɔɔ
nyi keŋ ɛ yɛɛ maŋ Kristo balaŋwɔ dɔɔ nɛ,
Wurubuarɛ waa tɔ ɔtenate kom.”

Kpene keŋ ne yele walaŋ ne yɛɛ dukum
Mateo 18:6-9; Luka 17:1-2

42 “Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ yeli bia bu-
ruburu kɛwɔ baŋ bɔɔ lɛɛ maŋ di nɛ man
ŋolo de yɛɛ dukum nɛ, kenaŋ na nyi akpaa
ba mo boe dinaa dinaa kpaŋ ɔ wɔŋe man,
te be fuŋ e do ɛpo man na dei kela.
43 Nyi akpaa n nyiŋmaa ne yele la te n
ne yɛɛ dukum na, kara ke leki. Nawolo
nyi dei nyi nya lee kadeŋ na n gyoo
Wurubuarɛ gyoori keŋ man, kela keŋ n ka
mo nyiŋmaase ala ka gyoo boalaŋ keŋ ke
bɛɛ yem ya nɛ man.
44 Nawolo nyi feelɛɛ baŋ bɛɛ gyoo balaŋ
botɔɔ nɛ bɔɔ na yem ya, te boalaŋ keŋ mɔ
bɛɛ yem korakora ya.
45 Te akpaa n nae ne yele la te n ne yɛɛ
dukum na kara ke leki. Nawolo nyi dei
nyi nya mo nae dokoloŋ gyoo Wurubuarɛ
gyoori keŋ man, kela nyi baa mo neŋ na n
nawɔɔ ala ka do boalaŋ keŋ ke bɛɛ yem ya
nɛ man.
46 Nawolo nyi feelɛɛ baŋ bɛɛ gyoo balaŋ
botɔɔ nɛ bɔɔ na yem ya, te boalaŋ keŋ mɔ
bɛɛ yem korakora ya.
47 Te akpaa n sibii ne yele la te n ne yɛɛ
dukum na kulu ke leki. Nawolo nyi dei
nyi nya mo sibii dokoloŋ gyoo Wurubuarɛ
gyoori keŋ man, kela nyi baa mo neŋ na n
sia ala ka do boalaŋ keŋ ke bɛɛ yem ya nɛ
man.
48 Nawolo nyi feelɛɛ baŋ bɛɛ gyoo balaŋ
botɔɔ nɛ bɔɔ na yem ya, te boalaŋ keŋ mɔ
bɛɛ yem korakora ya.
49 Wurubuarɛ waa mo boalaŋ desina
walaŋ kamasɛ, ŋgba mena keŋ bɛɛ mo
yabia do kolo man te ke bɛɛ wɔlɛɛ ya nɛ.
50 Yabia dei, mɔna akpaa ka gyoŋ da lee
ke man na, sena te ɛ ke yɛɛ na ka gyoŋ keŋ
ka bese kaa gyoo ke man bela? Ɛ yela ɛ
nombia ayɛɛsa ke yɛɛ gyoŋ ŋgba yabia nɛ,
na ɛ ke kyaa na dɔŋa wosefɛɛreŋ man.”

10

Yesu kawola lee yale kebɛɛ wose man
Mateo 19:1-12; Luka 16:18

1 Yesu ka lee botɔɔ nɛ, ɔ gyuuwɔ Gyudia
tɛɛle keŋ ke kyaa Gyɔɔdan boo keŋ diŋgyiŋ
nɛ. Balaŋ burum besewɔ kaa wuu ɔ dɔɔ
botɔɔ, te ɔ wola wɔ nombia ŋgba mena
keŋ ɔ ne kyaa wola wɔ nɛ.
2 Keŋte Farasiitena baale kɔŋawɔ be kaa
teese ɔ nɔɔman te be bɔɔse e nyiaa, “Da
mmaraa ne fa daa gbɛɛ nyi ŋolo waa tale
bɛɛ ɔ wɛɛle?”
3 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Sena te
de naana Mosesi yako ŋon nyi yaa yɛɛ?”
4 Keŋte be yako e nyi, “De naana Mosesi
faa gbɛɛ nyi baale waa tale ŋmarase yale
kebɛɛ tɔne keŋ nawolo nyi ɔ te bɛɛ ɔ wɛɛle
nɛ, pɛna waa bɛɛ e”
5 Te Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ konɔɔyuŋ
dɔɔ te Mosesi yɛɛ mena mmaraa kenaŋ fa
ŋon.
6 Nawolo nyi lee kewalaŋ keŋ nɛ, ‘Alo na
baale te Wurubuarɛ yɛɛwɔ.’
7 ‘Lee kei dɔɔ baale waa tina ɔ kya na ɔ
naa yela na ŋon na ɔ wɛɛle kaa bom,
8 na ŋon na ɔ wɛɛle ka bese walaŋ
dokoloŋ.’ Mena dɔɔ be ta tekaa yɛɛ
kpookpoo ya, mɔna be ta bese walaŋ
dokoloŋ.
9 Lee mena dɔɔ kpene keŋ Wurubuarɛ
ba mo bom yɛɛ ke dokoloŋ nɛ, ŋolo na ŋolo
na kpase ke man ya.”
10 Be ke gyu kagyoo deni man bela nɛ,
Yesu kaseela baŋ bɔɔse e nombia kɛŋa
man.
11 Keŋte ɔ tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Nyi
akpaa baale de bɛɛ ɔ wɛɛle te ɔ ke yala
alo wɔle nɛ, na yɛɛ yaa ŋgba ɔ lee ɔ wɛɛle
ŋon wɔle baa nɛ.
12 Te akpaa alo mɔ de bɛɛ ɔ baale te ɔ ke
yala baale wɔle nɛ, na yɛɛ yaa ŋgba ŋon
mɔ lee ɔ baale wɔle baa nɛ.”

Yesu kehiraa bia
Mateo 9:13-15; Luka 18:15-17

13 Botɔɔ te balaŋ moo bia kɔŋ Yesu gyaŋ
nyi waa mo ɔ nyiŋmaa gyakaa be dɔɔ.
Mɔna ɔ kaseela baŋ ŋmanyaŋ balaŋ baŋ
bɔɔ mo bia baŋ kɔŋ nɛ bo.
14 Yesu kena mena nɛ, te yɛɛ e gyoŋ ya
te ɔ yako wɔ nyiaa, "Ɛ yela bia baŋ kekɔŋ
me gyaŋ, ɛ na tɔ wɔ gbɛɛ ya. Nawolo nyi
Wurubuarɛ gyoori keŋ yɛɛ balaŋ baŋ bɛɛ
yɔkɔse ba wose ŋgba bia kɛwɔ dinɔɔ nɛ
wui.
15 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa,
walaŋ kamasɛ ŋon ɔ te yɔkɔse ɔ wose do
Wurubuarɛ tɛɛ ŋgba biikyaa e ya nɛ, ɔ be
gyae waa gyoo Wurubuarɛ gyoori keŋ man
korakora ya."
16 Keŋte Yesu kyaŋa bia baŋ nyiŋmaa
man te ɔ moo ɔ nyiŋmaa gyakaa be dɔɔ,
te ɔ hiraa wɔ.

Kɔbate ŋolo wose man nombia
Mateo 19:16-30; Luka 18:18-30

17 Yesu ka mo gbɛɛ ɔ ne gyu nɛ, tobaale
ŋolo yeuwɔ kaa buŋ ɔ nawɔɔtɛɛ te ɔ bɔɔse
e nyiaa, "Me Gbeŋgyoo kpaakpaa, woŋ te
kaboena nyi maa yɛɛ na maa nyiŋ nyeedoŋ
kekpaa?"
18 Botɔɔ te Yesu bɔɔse e nyiaa, "Woŋ
dɔɔ te n ne baake maŋ walaŋ kpaakpaa?
Lee Wurubuarɛ wɔle nɛ, walaŋ kamasɛ be
kyaa keŋ ɔ yɛɛ walaŋ kpaakpaate e ya."
19 Ŋgba n gyeŋ Wurubuarɛ mmaraase
ŋan ne yako nyi, "Na ko walaŋ ya, na lee n
baale yaa n wɛɛle wɔle ya, na ŋmɛɛle ya,
na kara n dɔɔ nɔɔ ya, na ŋere ŋolo do ya,
bu n kya na n naa nɛ?"
20 Keŋte balee ŋon mɔ yakowɔ nyiaa
"Me Gbeŋgyoo, me wulaa mee di
mmaraase kɛŋa pou dɔɔ leenaŋ me biatɛɛ"
21 Botɔɔ te Yesu kɛɛ ɔ siaman yididi, na
ɔ ne gyae ɔ nombia, mena dɔɔ ɔ yako e
nyiaa, "Ta bese ka neŋ kolo dokoloŋ n ke
yɛɛ. Gyu ke yɔɔ nya abɔɔ ŋan pou n dana
nɛ, na n ka mo kɔba keŋ kpɛlɛɛ ayematena,
na n ke kɔŋ kaa sila maŋ. N yɛɛ mena
na, n ke nyiŋ abɔɔ kpaakpaa see n wose
Wurubuarɛ gyaŋ adido."
22 Tobaale ŋon ke nyii nombia kɛŋa nɛ,
ɔ moo waraŋase lee botɔɔ nawolo nyi na
ɔ dana ɔ wose nideli.
23 Keŋte Yesu kɛɛ balaŋ baŋ gyaŋee te
ɔ yako ɔ kaseela baŋ nyiaa, "Dana doŋ fa
balaŋ baŋ be dana ba wose nideli nɛ, nyi
baa gyoo Wurubuarɛ gyoori keŋ man."
24 Ɔ kaseela baŋ ke nyii nombia kɛŋa nɛ,
doo be nɔɔ. Te Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
"Me bia, ŋgba ɛ naa mena keŋ gyae ke yɛɛ
doŋ fa balaŋ baŋ be dana ba wose nideli
nɛ, nyi baa gyoo Wurubuarɛ gyoori keŋ
man.
25 Gyae ke yɛɛ doŋ fa balaŋ baŋ be dana
ba wose nideli nɛ nyi baa gyoo Wurubuarɛ
gyoori keŋ man, kela nyi kurumɔɔ ka gyoo
ŋarale bɔɔ man lee."
26 Ɔ kaseela baŋ ke nyii nombia kɛŋa nɛ,
besewɔ doo be nɔɔ nideli te be bɔɔse dɔŋa
nyiaa, "Nyi nnɛ te doo na, amɔte ne gyae
la waa nyiŋ nyeekelɛɛ baa?"
27 Te Yesu kɛɛ wɔ yididi yako wɔ nyiaa,
"Balaŋ gyaŋ na dana doŋ, mɔna Wu-
rubuarɛ gyaŋ na be dana doŋ ya. Nawolo
nyi Wurubuarɛ gyaŋ na, kpene kamasɛ
gyae ke tale kɔŋ mena."
28 Botɔɔ te Pita yako Yesu nyiaa, "De
Gbeŋgyoo, daa mɔ te tina kpene kamasɛ
keŋ de dana nɛ yela, te de silana neŋ."
29 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, "Ampaŋ
yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, ɛ man ŋolo be
kyaa keŋ ɔ be tina ɔ dekpaŋalaŋ yaa ɔ
naabia yaa ɔ desina, yaa ɔ kya yaa ɔ naa
yaa ɔ bia yaa ɔ tɛɛlese yela lee maŋ na
nyeekelɛɛ nombia ŋan dɔɔ,
30 te ɔ be gyae waa bese nyiŋ ak-
paŋalaŋse na naabia na desina na naa na
kya na bia na tɛɛlese akpeŋ sɔŋonoŋ (100)
kpu gyɛŋ weeya kɛŋa man ya. Mɔ kayeyɛɛ
gyae ke kɔŋ ɔ dɔɔ, na balaŋ kekɔla e
kpu. Te kenaŋ wɔle na, waa nyiŋ nyeedoŋ
kekpaakekpaa.
31 Mɔ balaŋ burum baŋ be yɛɛ siaman-
tenawɔ nɛ baa kaa bese wɔle nyibaŋ, na
wɔle nyibaŋ kaa bese siamantena."

Yesu ka bese kolosi lee ɔ yeŋ wose man
Mateo 20:17-19; Luka 18:31-34

32 Lee botɔɔ te Yesu na ɔ kaseela baŋ
moo gbɛɛ bee gyu Gyerusalɛm donɔɔ man,
na Yesu dɔŋɛɛ la be siaman. Be kee gyu nɛ,
ɔ kaseela baŋ wose yeŋa wɔ, te gyakoloŋ
mɔ kyaŋa balaŋ baŋ be silana wɔ nɛ.
Keŋte ɔ baake ɔ kaseela kufu bala baŋ lee
yenaŋ te ɔ yako wɔ kpene keŋ gyae ke kɔŋ
ɔ dɔɔ nɛ nyiaa,
33 "Ɛ kɛɛ! Dee gyu Gyerusalɛm donɔɔ
man baa. Baa lese maŋ Deniwalaŋ Bu
ŋon fa Wurubuarɛ saese kegyiise na Gyu-
datena mmaraa wolala baŋ. Baa di me
nombia na baa bu maŋ fɔɔ nyi baa ko maŋ,
na baa mo maŋ do balaŋ baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ nyiŋmaa man.
34 Baa kulu maŋ na baa tɔ nɔɔloŋ woli
maŋ, na baa ŋmeree maŋ dambiise na baa
ko maŋ. Mɔna weeya atooro wɔle na, maa
foŋ lee yeŋ man."

Sebedeo bia
Mateo 20:20-28

35 Kenaŋ wɔle nɛ, Sebedeo bia Gyemisi
na Gyɔn kɔŋawɔ Yesu gyaŋ kaa yako e
nyiaa, "De Gbeŋgyoo, dɛɛ gyae nyi kpene
kamasɛ keŋ de bɔɔse neŋ na, n ke yɛɛ ke
fa daa."

36 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyi, “Woŋ te ɛ
ne gyae nyi maa yɛɛ fa ŋon?”
37 Keŋte be yako e nyiaa, “Dɛɛ gyae nyi
de man ŋolo ke kyaa n dunoluŋ dɔɔ, na
ŋolo mɔ ke kyaa n demena dɔɔ n gyoori
keŋ man.”
38 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ ba
gyeŋ kpene keŋ ɛ ne bɔɔse nɛ ya. Ɛ ke tale
nyiŋ konɔɔ naa diyem keŋ maa naa nɛ, yaa
ɛ ke tale gyoo kayeyɛɛ keŋ man maa gyoo
nɛ?”
39 Keŋte be tiranɔɔ fa e nyi, “Ayi, dɛɛ
tale.” Te Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ ke tale naa
diyem keŋ maa naa, na ɛ ka gyoo kayeyɛɛ
keŋ maa gyoo nɛ man.
40 Mɔna mɔɔ taŋ doŋ keŋ maa lese walaŋ
ŋon waa kyaa ma dunoluŋ yaa ma demena
dɔɔ ya. Mena akyaese kɛŋa doe fa balaŋ
baŋ me kya Wurubuarɛ gbagba be desina
see wɔ nɛ.”
41 Yesu kaseela kufu akaŋ baŋ kenyii
nombia kɛŋa nɛ, ba gyeŋa baŋ Gyemisi na
Gyɔn dɔɔ.
42 Botɔɔ te Yesu baake ɔ kaseela baŋ pou
yilaa te ɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ gyeŋ nyi tɛɛle
kei dɔɔ gyooneŋ ne di gyoori bo be balaŋ
dɔɔ, te be kegyiise baŋ mɔ dana doŋ be
dɔɔ.
43 Mɔ ɛmɛɛ dɔɔ, na mena te kaboena nyi
dɛɛ doo ɛ man ya. Ɛ man walaŋ kamasɛ
ŋon ɔ ne gyae nyi waa bese ɛ kegyia nɛ,
kaboena nyi waa bese ɛ kegbetibii.
44 Te ɛ man walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne gyae
nyi waa bese ɛ siamante nɛ, kaboena nyi
waa bese ɛ popou ɛ kegbetibii.
45 Nawolo nyi maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon te
kɔŋ nyi balaŋ baa som maŋ ya, mɔna me
kɔŋae me kaa som balaŋ, na maa yeŋ mo
ma nyeedoŋ lɛɛ balaŋ burum nyee.”

Yesu kegyuusu Batimeo sia
Mateo 20:29-34; Luka 18:35-43

46 Kenaŋ wɔle te Yesu na ɔ kaseela baŋ
gyuuwɔ Gyeriko donɔɔ man. Ŋon na ɔ
kaseela na balaŋ burum baŋ ka lee botɔɔ
bee gyu nɛ, be naa Timeo bu Batimeo ŋon ɔ
sia be yɛlɛɛ nɛ na ɔ kyaa gbɛɛnaa nɔɔman
ɔ na solee abɔɔ.
47 Balee ŋon kenyii nyi Yesu Nasarɛte
baale ŋon ne kɔŋ nɛ, ɔ fae yeesa yako
nyiaa, “Yesu, gyoo Defidi ɔ naanabii, wii
me waraŋase.”
48 Keŋte balaŋ baŋ man burum too be
nɔɔ gyakaa ɔ dɔɔ nyi waa wu ɔ nɔɔ.
Mɔna nɛnɛɛ gba te ɔ ne fae yeesa keŋkeŋ
nyiaa, “Gyoo Defidi ɔ naanabii, wii me
waraŋase.”
49 Botɔɔ te Yesu seŋawɔ yako wɔ nyi, “Ɛ
baake e fa maŋ.” Te be baake siayɛlɛɛsate
ŋon yako e nyiaa, “Yela ke yɛɛ neŋ gyoŋ na
n ka koro seŋ. Ɔ ne baake neŋ.”
50 Botɔɔ te ɔ fuŋa ɔ kegba wurikyim lɔ
yenaŋ, te ɔ toŋawɔ seŋ ta kɔŋ Yesu gyaŋ.
51 Keŋte Yesu bɔɔse e nyiaa, “Woŋ te
n ne gyae nyi maa yɛɛ fa neŋ?” Botɔɔ
te siayɛlɛɛsate ŋon yako e nyiaa, “Me
Gbeŋgyoo, mɛɛ gyae me sia ke gyuusu”
52 Botɔɔ te Yesu yako e nyiaa, “Ta,
n ke lɛɛ maŋ di dɔɔ n kawee te taŋ.”
Debokenaŋ man te ɔ sia gyuusuwɔ, te ɔ sila
Yesu laŋ.

11

Yesu kegyu Gyerusalɛm gyoorobiiri man
Mateo 21:1-11; Luka 19:28-40; Gyɔn 12:12-19

1 Keŋte Yesu na ɔ kaseela baŋ korowɔ
mo gbɛɛ bee gyu Gyerusalɛm donɔɔ man.
Be kelii Bɛtifagi na Bɛtani donɔɔse ŋan ŋe
kyaa oliifi bula keŋ teŋa man nɛ, ɔ kpila ɔ
kaseela baŋ man bala nyiaa,
2 “Ɛ gyu donɔɔ keŋ ke kyaa ɛ siaman nɛ
man. Ɛ betaa ɛ na gyoo ke man pɛ nɛ, ɛ
kena afurum bu ŋolo kpaŋɛɛ keŋ ŋolo te
kyaa ta ɔ dɔɔ see ya. Ɛ booli e na ɛ ka mo
e kɔna maŋ.
3 Akpaa ŋolo de bɔɔse ŋon nyi, Weera
dɔɔ te ɛ ne booli e na? Ɛ yako e nyiaa, De
Gbeŋgyoo ne gyae na e, mɔna be gyae ke
kyare ya waa besena e kɔŋ.”
4 Keŋte be gyuuwɔ kena afurum bu ŋon
kpaŋɛɛ denanɔɔ man benaa na gbɛɛ te be
booli e.
5 Be kɛɛ booli e nɛ, balaŋ baŋ ba seŋɛɛ
botɔɔ nɛ bɔɔse wɔ nyiaa, “Woŋ yaa ɛ ne
booli e ɛ ke yɛɛ?”
6 Botɔɔ te be tiranɔɔ ŋgba mena keŋ
Yesu be yako wɔ nɛ, te balaŋ baŋ yela ba
moo e laŋ.
7 Keŋte ba moo e kɔna Yesu te ba moo be
kanyaŋse gyakaa ɔ dɔɔ, te Yesu gyeŋawɔ
kyaa ɔ dɔɔ.
8 Botɔɔ te balaŋ burum moo be kanyaŋse
na ba kegbase ŋaale lɔ gbɛɛnaa man, te
baale mɔ moo faareŋse ŋan bɔɔ kɛrɛɛ lee
ŋale man nɛ lɔ gbɛɛnaa man.
9 Na balaŋ baŋ be dɔŋɛɛ Yesu siaman na
baŋ be dɔŋ ɔ wɔle nɛ ne fae yeesa kɛlɛɛ e
akelegyi yako nyiaa,
“Wurubuarɛ waa hiraa walaŋ ŋon ɔ ne
kɔŋ De Gbeŋgyoo yele man nɛ.
10 De naana Defidi gyoori keŋ bese la kɛɛ
kɔŋ.
Wurubuarɛ dee yela ka kekɔŋ.
Mena dɔɔ ɛ yela dɛɛ lese Wurubuarɛ ŋon
ɔ kyaa adido nɛ yele.”
11 Yesu kelii Gyerusalɛm donɔɔ man nɛ,
ɔ gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ
man te ɔ kɛɛ abɔɔ ŋan pou gyaŋee. Na tɛɛ
te lam dɔɔ, ŋon na ɔ kaseela kufu bala baŋ
gyuu Bɛtani donɔɔ man.

Yesu kefalaa fiigi daŋ daale
Mateo 21:18-19

12 Tɛɛ kena keŋ Yesu na ɔ kaseela baŋ ba
lee Bɛtani bɛɛ kɔŋ Gyerusalɛm donɔɔ man
nɛ tanam kyaŋa e.
13 Keŋte ɔ naa fiigi daŋ daale lemlem keŋ
faareŋse doo ke man, te ɔ tuuwɔ benaa ke
nyi waa nyiŋ ke bia di. Ɔ ke gyu ke gyaŋ
na ke yɛɛ faareŋse bo keŋ bia be doo ke
man ya. Nawolo nyi na te lii ta debaŋ keŋ
fiigi daase na see ya.
14 Botɔɔ te ɔ falaa daŋ keŋ nyiaa, "Lee
gyɛŋ ne gyu n be gyae n ka tekaa se bia na
ŋolo ke di ya." Te ɔ kaseela baŋ nyii kpene
keŋ ɔ be yako nɛ.

Yesu kegegi abɔɔyɔɔra Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man
Mateo 21:12-17; Luka 19:45-48; Gyɔn 2:13-22

15 Be kelii Gyerusalɛm donɔɔ man nɛ, ɔ
gyuuwɔ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ
dekpaŋalaŋ man. Ɔ ke gyu botɔɔ nɛ, na
balaŋ baŋ ta mo botɔɔ besena kebu dedii.
Keŋte ɔ gegi balaŋ baŋ bɛɛ yɔɔ abɔɔ na
baŋ bɛɛ lɛɛ abɔɔ botɔɔ nɛ. Ɔ besena baŋ
bɛɛ yɛlɛɛ kɔbase nɛ tebuluse buŋii, te ɔ
tɛɛse baŋ bɛɛ yɔɔ awuluŋna nɛ gbelɛɛ mɔ
lɔ.
16 Te ɔ te fa ŋolo gbɛɛ waa seele kolo
aneyɔɔŋ kaalaŋ Wurubuarɛ ɔsom deni
dinaa keŋ dekpaŋalaŋ man ya.
17 Botɔɔ te ɔ bɔɔse balaŋ baŋ nyiaa, "Ɛ
te kala ta Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ
see ŋan ne yako nyi, Wurubuarɛ kpa,
'Me deni gyae ke yɛɛ botɔɔ keŋ tɛɛle kei
dɔɔ balaŋ pou baa kɔŋ kaa fane,
mɔna ɛmɛɛ ta besena ke yɛɛ
ŋmɛɛlatena dɛɛgyaŋee.' "
18 Saese kegyiise na Gyudatena mmaraa
wolala baŋ ke nyii kpene keŋ ɔ be yako
nɛ, be gyae gbɛɛ keŋ baa mo koe e. Mɔna
gyakoloŋ gyoo wɔ, nawolo nyi ɔ kawola
keŋ te yeli balaŋ baŋ pou wose ta yeŋ wɔ.
19 Kelii balinɔɔ nɛ, te ba leewɔ Gyerusalɛm
donɔɔ man laŋ.

Yesu kawola fiigi daŋ keŋ yeŋ asɛɛ
Mateo 21:20-22

20 Tɛɛ kena nebo keŋ be dɔŋ bee gyu nɛ,
be naawɔ nyi fiigi daŋ keŋ Yesu be falaa ke
nɛ ta yem leenaŋ ke lila man.
21 Botɔɔ te Pita tɔɔse kpene keŋ Yesu be
yako nɛ te ɔ yako e nyiaa, "Me Gbeŋgyoo,
kɛɛ! Fiigi daŋ keŋ n be falaa ke nɛ ta yem."
22 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Ɛ lɛɛ
Wurubuarɛ di.
23 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa,
walaŋ kamasɛ ŋon waa yako bula kei nyi,
'Kulu lee kɛbo ka gyoo ɛpo man' te ɔ te lɛɛ
ɔ wose aŋmaareŋ ya, te ɔ lɛɛ di nyi kpene
keŋ ɔ be yako nɛ gyae ke kɔŋ mena fa e nɛ,
ke gyae ke kɔŋ mena fa ɔtenate.
24 Mena dɔɔ mɛɛ yako ŋon nyiaa, kpene
kamasɛ keŋ ɛ fane nyi Wurubuarɛ waa yɛɛ
fa ŋon nɛ, ɛ lɛɛ di nyi ɛ te wulaa nyiŋ ke,
te ɛ ke nyiŋ ke mɔ.
25 Te akpaa n seŋɛɛ n ne fane fa Wu-
rubuarɛ, te n tɔɔse nyi ŋolo nombia doo
n konɔɔ man nɛ, kaboena nyi nya mo
ɔtenate nombiakumɛɛ kyɛɛ e, na n kya
Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa adido mɔ ke nyiŋ
mo n wui nombiakumɛɛ kyɛɛ neŋ.
26 Mɔna akpaa ɛ ta mo ɛ tebia nom-
biakumɛɛ kyɛɛ wɔ ya nɛ, ɛ kya ŋon ɔ
kyaa adido mɔ be gyae waa mo ɛ wui
nombiakumɛɛ kyɛɛ ŋon ya."

Ba ke bɔɔse Yesu ɔ doŋ wose man nombia
Mateo 21:23-27; Luka 20:1-8

27 Keŋte Yesu na ɔ kaseela baŋ be-
sewɔ kɔŋ Gyerusalɛm donɔɔ man. Te
Yesu ke ta Wurubuarɛ ɔsom deni di-
naa keŋ dekpaŋalaŋ man ɔ ne lam nɛ,
Wurubuarɛ saese kegyiise na Gyudatena
mmaraa wolala na Gyudatena kegyiise
kɔŋawɔ ɔ gyaŋ.
28 Te be bɔɔse e nyiaa, "Doŋ woŋti yaa
n dana n ne yɛɛ mena abɔɔ kɛŋa pou?
Amɔte faa na neŋ mena doŋ kenaŋ?"
29 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
"Maŋ mɔ ne gyae maa bɔɔse ŋon nombii
dokoloŋ. Nyi akpaa ɛ tiranɔɔ fa maŋ nɛ,
kenaŋ na maa wola ŋon doŋ keŋ me dana
mɛɛ yɛɛ mena abɔɔ kɛŋa pou.
30 Gyɔn Wurubuarɛ loŋkesɔ keŋ ɔ be sɔ
balaŋ nɛ, ka lee Wurubuarɛ gyaŋ yaa ka
lee balaŋ gyaŋ? Ɛ tiranɔɔ fa maŋ."
31 Botɔɔ te ba gyoo nombia ŋan man te
be bɔɔse dɔŋa nyiaa, "Akpaa de yako nyi
ka lee Wurubuarɛ gyaŋ na waa bɔɔse daa
nyi, 'Kenaŋ na woŋ dɔɔ te da te lɛɛ Gyɔn
nombia ŋan di ya?'
32 Te akpaa de yako nyi 'Ka lee balaŋ
gyaŋ' na, dee yee balaŋ burum kɛwɔ mɔ.
Nawolo nyi be popou ne lɛɛ di nideli nyi
Gyɔn yɛɛ Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre
e."
33 Mena dɔɔ be tiranɔɔ fa Yesu nyiaa,
"Dɔɔ gyeŋ ya." Keŋte Yesu mɔ yako wɔ
nyiaa, "Akpaa mena na maŋ mɔ ba wola
ŋon me doŋ keŋ me dana mɛɛ yɛɛ tom nɛ
dalee ya."

12

Paasetena baale dudu
Mateo 21:33-46; Luka 20:9-19

1 Keŋte Yesu besewɔ kolosi nombia bu-
rum fa wɔ aduya man, te ɔ gyɔɔ dudu
fa wɔ nyiaa, "Wɔɔfarale ŋolo fara wɔɔ te
ɔ duu daasebia ŋaale ŋan ŋe yɛɛ ŋgba
akutuse te bɛɛ baake ŋa nyi gerepo nɛ ke
man. Ɔ dii abaŋ kilisi wɔɔ keŋ, te ɔ wula
bɔɔ keŋ baa sara daasebia ŋan ke man na

baa lese ŋa loŋ lee ŋe man nɛ. Te ɔ baŋa
deni dɔɔloŋ dɔɔloŋ daale keŋ walaŋ ke
kyaa ke man na waa gyee wɔɔ kenaŋ. Te ɔ
moo wɔɔ keŋ do paasetena baale nyiŋmaa
man nyi baa kɛɛ ke dɔɔ, te ɔ korowɔ laŋ
gbɛɛ.
2 Debaŋ kelii nyi baa kɔ daasebia ŋan
nɛ, balee ŋon kpila ɔ tobaale ŋolo gyu
paasetena baŋ gyaŋ nyi baa fa e ɔ wui nɔɔ.
3 Mɔna paasetena baŋ kyaŋa ɔ tobaale
ŋon, te be tuku e te be yela ɔ laŋawɔ
nyiŋmaase kufu nawɔɔ kufu.
4 Keŋte wɔɔte ŋon besewɔ kpila ɔ to-
baale ŋolo bela gyu paasetena baŋ gyaŋ.
Mɔna be tuku ŋon mɔ do e gyamɛɛ ɔ nyee
man, te ba doo e desɛŋ.
5 Kenaŋ wɔle wɔɔte ŋon besewɔ kpila ɔ
tobaale ŋolo bela, mɔna paasetena baŋ koo
e bo. Ɔ kpila tewulɛɛ burum, mɔna be tuku
baale te ba koe baale.
6 Walaŋ ŋon ɔ be kaa keŋ wɔɔte ŋon waa
kpila yɛna, ŋon gbagba bu dokoloŋ kooŋ
ŋon ɔ bɛɛ sɛɛ ɔ dɔɔ ya nɛ. Wɔle wɔle nɛ, ɔ
kaa kpila ŋon mɔ gyu paasetena baŋ gyaŋ
te ɔ yakowɔ nyiaa, 'Mberem me bu na, baa
bu e.'
7 Mɔ paasetena baŋ kena ɔ bu ŋon nɛ
be yako dɔŋa nyiaa, 'Kei yɛna bu ŋon waa
kaa di ɔ kya abɔɔ ŋan. Ɛ yela dɛɛ ko e, na
abɔɔ ŋan nafɔ waa di nɛ ka bese de wui!'
8 Mena dɔɔ be kyaŋa bu ŋon ko, te be
wɔŋee e lee wɔɔ keŋ man ke leki."
9 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, "Woŋ
te wɔɔte ŋon waa yɛɛ? Waa kɔŋ kaa koe
mena paasetena benaŋ, na waa mo wɔɔ
keŋ do paasetena wɔlɛɛ nyiŋmaa man."
10 Te ɔ besewɔ bɔɔse wɔ nyiaa, "Ɛ te kala
ta Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan
na ɛ kena kpene keŋ ne yako nɛ yee? Be
ŋmarasewɔ nyiaa,
'Boe keŋ deni maara baŋ be bɛɛ nɛ,
keŋ kaa bese na mokɔɔ kasee boe keŋ
ne yeli deni keŋ ne yɛɛ doŋ.
11 De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ yɛɛ la te
kɔŋawɔ mena,
te ke yɛɛ kpene keŋ ke dana gyakoloŋ de
siaman' "
Saese kegyiise na Farasiitena baŋ ke nyii
Yesu aduya kɛŋa nɛ, ba gyeŋawɔ nyi ba
wose man nombia yaa ɔ ne yako nɛ.
12 Botɔɔ te Gyudatena kegyiise baŋ gyae
gbɛɛ baa kyaŋ Yesu, nawolo nyi be naawɔ
nyi baŋ dɔɔ te ɔ gyɔɔ dudu kei. Mɔna bee
yee balaŋ baŋ, mena dɔɔ be tinaa e yela te
be laŋawɔ.

Ba ke bɔɔse Yesu lee lempoo ketɔ wose man

Mateo 22:15-22; Luka 20:20-26

13 Kenaŋ wɔle te Gyudatena kegyiise baŋ
gyuuwɔ ke kpila gyoo Herode balaŋ baale,
na Farasiitena baŋ baale nyi baa kɔŋ kaa
teese Yesu nɔɔman na baa nyiŋ gbɛɛ kyaŋ
e.
14 Baŋ mɔ kɔŋawɔ ɔ gyaŋ kaa bɔɔse e
nyiaa, "De Gbeŋgyoo, da gyeŋ nyi n bee
di dekara ya, te n be famenɛ na kpene
keŋ balaŋ ne yako nɛ ya. N bɛɛ kɛɛ
walaŋ siaman ya, te n na wola Wurubuarɛ
gbɛɛneŋ kpaakpaa ŋan ŋe gbɛɛ dɔɔ. Dei
nyi dɛɛ tɔ lempoo fa Romantena gyoo
dinaa Kaesa, yaa de na tɔɔ ya?"
15 Mɔ Yesu kena ba agyueŋ kumɛɛ ŋan
nɛ ɔ yako wɔ nyiaa, "Ɛmɛɛ baŋ ɛ na beo ɛ
wose, woŋ dɔɔ te ɛ ne gyae ɛ ka teese me
nɔɔman. Ɛ mo kɔbabii keŋ kɔŋ maa kɛɛ"
16 Keŋte ba moo kɔbabii dokoloŋ kɔna e.
Botɔɔ te ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, "Amɔte nyee na
ɔ yele gyakaa la ke dɔɔ?" Te be yako e nyi
gyoo dinaa Kaesa wui.
17 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Kpene keŋ
yɛɛ gyoo Kaesa wui na ɛ mo fa e, te kpene
keŋ mɔ yɛɛ Wurubuarɛ wui nɛ, ɛ mo ke fa
e." Botɔɔ te gyakoloŋ gyoo balaŋ baŋ lee
nɔɔ keŋ Yesu be tiri fa wɔ nɛ dɔɔ.

Yesu kawola lee yeŋ wɔle kefoŋ wose man

Mateo 22:23-33; Luka 20:27-40

18 Kenaŋ wɔle te Sadukiitena baŋ bɔɔ ne
lɛɛ di nyi walaŋ da yem na waa bese foŋ
ya nɛ, man baale kɔŋawɔ Yesu gyaŋ kaa
bɔɔse e nyiaa,
19 "De Gbeŋgyoo, de naana Mosesi
ŋmarase mmaraa fa daa nyi, akpaa walaŋ
da yem tina ɔ wɛɛle yela te be ta lola bia
ya na, ɔ naabu waa yala lialo ŋon na baa
lola bia ɔ kegyia ŋon yele man.
20 Kɔŋawɔ nyi balee ŋolo bia baala
nyetooro baale kyaawɔ, te be kegyia ŋon
yala alo keŋ be ta lola bia ya te ɔ yeŋawɔ.
21 Balate ŋon mɔ yala alo ŋonaŋ te ŋon
mɔ yeŋawɔ keŋ be ta lola bia ya. Batoorote
ŋon mɔ mena.
22 Mena mɔ te akaŋ baŋ mɔ pou yala alo
ŋonaŋ, mɔna be ta lolo ya. Te kyare ya, te
alo ŋon mɔ yeŋawɔ.
23 Mena dɔɔ wee keŋ Wurubuarɛ waa
gyuusu balaŋ baŋ pou bɔɔ yem nɛ lee yeŋ
man na, baala nyetooro kɛwɔ baŋ bɔɔ yala
alo kei gyaŋee nɛ, be man woŋti te alo ŋon
waa yɛɛ ɔ wɛɛle?"
24 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Ɛ
ta yoo, nawolo nyi ɛ ba gyeŋ Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see ŋan ya, te ɛ ba
gyeŋ Wurubuarɛ doŋ keŋ mɔ ya.
25 Wee keŋ Wurubuarɛ waa gyuusu
balaŋ lee yeŋ man nɛ, baala be gyae baa
yala ya, te bɔɔ gyae baa mo ala mɔ fa yale
ya. Be popou baa yɛɛ bo ŋgba Wurubuarɛ
kpilala baŋ be kyaa adido nɛ.
26 Lee kefoŋ lee yeŋ man wose man
nombia na, ɛ te kala ta de naana Mosesi
tɔne man mena keŋ Wurubuarɛ be kolosi

na ŋon Mosesi depoŋfa keŋ ne kpaa nɛ
man yee? Ɔ yakowɔ nyiaa,
‘Maŋ yɛna Aberaham na Asiki na Gyekɔpo
Wurubuarɛ.’
Wurubuarɛ keyako kei nɛ, na nawolo baa
nyi ɔ siaman na balaŋ kɛwɔ sɛɛ be kyaa
27 Wurubuarɛ te yɛɛ woya Wurubuarɛ e
ya, ɔ yɛɛ balaŋ baŋ be kyaa na be sia nɛ
Wurubuarɛ e. Mena dɔɔ ɛ ta yoo nideli
ŋgba ɛ ne yako nyi yeŋ wɔle kefoŋ be kyaa
ya nɛ.”

Mmaraa dinaate
Mateo 22:34-40; Luka 10:25-28

28 Botɔɔ te Gyudatena mmaraa wolala
baŋ man ŋolo kɔŋawɔ botɔɔ. Ɔ ke kɔŋ kaa
nyii mena keŋ bɛɛ wɔŋee nombia ŋan, na
ɔ kena nyi Yesu ke tiranɔɔ fa wɔ nideli nɛ ɔ
bɔɔse e nyiaa, “Wurubuarɛ mmaraase ŋan
pou na, woŋti yɛna keŋ ne hia kela?”
29 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa,
“Iseraetena pou ɛ nyii, ‘De Gbeŋgyoo Wu-
rubuarɛ ŋon yɛɛ dokoloŋ.
30 Mena dɔɔ kaboena nyi nya mo n konɔɔ
pou na nya agyueŋ pou na n doŋ pou gyae
n Gbeŋgyoo Wurubuarɛ.’
31 Alate keŋ mɔ yɛna nyi, ‘Gyae n dɔɔ
ŋgba nyaŋ gbagba n wose nɛ.’ Mmaraa
daale be kyaa keŋ kela kɛŋa ya.”
32 Keŋte Gyudatena mmaraa wolale ŋon
yako Yesu nyiaa, “De Gbeŋgyoo, ampaŋ
yaa n yakowɔ nyi Wurubuarɛ yɛɛ dokoloŋ,
te ŋolo be kyaa kpu na e ya.
33 Te n besewɔ yako nyi kaboena nyi
walaŋ waa mo ɔ konɔɔ pou na ɔ doŋ pou
na wa agyueŋ pou gyae Wurubuarɛ, na
waa bese gyae ɔ dɔɔ ŋgba ŋon gbagba
nɛ. Mmaraase kɛŋa dɔɔ kedi dei kela keŋ
walaŋ ka mo abɔɔ ke deesi fa Wurubuarɛ.”
34 Yesu kena nyi Gyudatena mmaraa
wolale ŋon te tiranɔɔ nideli nɛ ɔ yako e
nyiaa, “Ɛmɛɛ na Wurubuarɛ gyoori keŋ
nsana be dana lem ya.” Lee kei wɔle nɛ,
ŋolo te tale gyɔ ɔ konɔɔ bɔɔse e nombii
daale bela ya.

Amɔte yɛna Kristo nyeelɛɛre ŋon?
Mateo 22:41-46; Luka 20:41-44

35 Yesu ke gyakaa ɔ na wolo Gyudatena
ɔsom deni dinaa keŋ dekpaŋalaŋ man nɛ
ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, “Sena dɔɔ te Gyudatena
mmaraa wolala baŋ ne tale yako nyi,
Kristo ŋon Wurubuarɛ ba lese nɛ yɛɛ gyoo
Defidi ɔ naanabii e?
36 Nawolo nyi Wurubuarɛ feliŋ ŋon yela
gyoo Defidi gbagba yakowɔ nyiaa,
‘Me Gbeŋgyoo Wurubuarɛ yako me
Gbeŋgyoo nyi,
Tisi kyaa me dunoluŋ dɔɔ,
kelii debaŋ keŋ maa mo n kɔlala pou
do n tɛɛ.’
37 Te akpaa nyi gyoo Defidi baake ny-
eelɛɛre ŋon nyi ɔ ‘Gbeŋgyoo’ na, kenaŋ na
sena te nyeelɛɛre ŋon waa bese gyoo Defidi
ɔ naanabii?” Keŋte yɛɛ balaŋ baŋ pou bɔɔ
gyaŋee bee tei nɛ gyoŋ.

Yesu kefaree ɔ silala lee Gyudatena
mmaraa wolala baŋ wose man
Mateo 23:1-36; Luka 20:45-47

38 Yesu kɛɛ wolo nɛ ɔ faree wɔ nyiaa, “Ɛ
kɛɛ ɛ wose nideli na Gyudatena mmaraa
wolala baŋ. Bɛɛ gyae kegbase dɔɔloŋ
nyiŋan kado na be dɔŋ na kebu agantaŋ
man, na balaŋ kenyiŋ do wɔ nɔɔ.
39 Akpaa be gyaŋee Gyudatena ɔsom
denɛɛ man, na botɔɔse ŋan bɛɛ gyaŋee di
be nɔɔ nɛ, na bɛɛ gyae akyaese kpaakpaa
baa kyaa.
40 Bɛɛ beo liala lɛo ba abɔɔ kamasɛ ŋan
be dana nɛ. Te bɛɛ fane balaŋ man kyare
mo wola ba wose. Wurubuarɛ waa wɔŋ
mena balaŋ benaŋ dinɔɔ deŋela nideli.”

Lialo diyemte ŋolo kɔba kado
Luka 21:1-4

41 Yesu ke gyu ka gyoo Wurubuarɛ ɔsom
deni dinaa keŋ man nɛ, ɔ ke kyaawɔ yenaŋ
mo ɔ sia tee adakaa keŋ bɛɛ do kɔba ke
man nɛ. Te ɔ gyinaa ɔ sia ɔ ne kɛɛ mena
keŋ balaŋ na mo kɔba kaa do adakaa keŋ
man. Balaŋ baŋ be dana kɔba nɛ, moo
kɔba burum kaa do adakaa keŋ man.
42 Keŋte lialo diyemte ŋolo moo kɔbabia
ala, ŋan ŋe gyae ke yɛɛ ŋgba kotoku
dokoloŋ nɛ kaa do adakaa keŋ man.
43 Botɔɔ te Yesu baake ɔ kaseela baŋ
gyaŋee te ɔ yako wɔ nyiaa, “Ampaŋ yaa
mɛɛ yako ŋon nyi lialo diyemte kei ta do
kɔba kela balaŋ akaŋ baŋ pou.
44 Nawolo nyi balaŋ baŋ pou lese kɔba
kyomii bo lee burum ŋan be dana nɛ man
kaa do. Mɔ lialo diyemte kei dɔɔ, keŋ na ɔ
diyem koraŋ nɛ kpene kamasɛ keŋ ɔ dana
nɛ yaa ɔ moowɔ kaa do nɛ.”

13

Yesu kekolosi lee Wurubuarɛ ɔsom deni
dinaa keŋ kewɔlɛɛ wose man
Mateo 24:1-2; Luka 21:5-6

1 Yesu kɛɛ lee Gyudatena ɔsom deni
dinaa keŋ man nɛ, ɔ kaseela baŋ man ŋolo
yako e nyiaa, “De Gbeŋgyoo, kɛɛ boya ŋan
bɔɔ mo ma deni kei, na deni keŋ mɔ kyeo!”
2 Botɔɔ te Yesu mɔ yako wɔ nyiaa, “Ŋgba
ɛ ne naa denɛɛ dinaana kɛŋa? Baa tekerii
ŋe popou lɔ keŋ nyi ɛ be gyae ɛ kena boe
na boe gyakaa ke dɔɔ dɔɔ ya.”

Yesu kawola lee diyem keŋ gyae kekɔŋ
nɛ wose man
Mateo 24:3-14; Luka 21:7-19

3 Keŋte Yesu gyuuwɔ ke kyaa oliifi bula
keŋ dɔɔ, te ɔ moo ɔ sia tee Wurubuarɛ
ɔsom deni dinaa keŋ. Ɔ kekyaa botɔɔ

te Pita na Gyemisi na Gyɔn na Anderiase
baageŋ kɔŋawɔ ɔ gyaŋ kaa yako e nyiaa,
4 “Wola daa debaŋ keŋ nombia kɛŋa pou
gyae ke kɔŋ. Woŋ te dɛɛ mo naa nyi kɛŋa
pou gyae ke kɔŋ?”
5 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ kɛɛ ɛ
wose man nideli, na ŋolo ba beo ŋon ya.
6 Balaŋ burum baa kɔŋ ma yele man na
be kaa yako nyi, ‘Baŋ yɛna maŋ Nyeelɛɛre
ŋon,’ na baa beo balaŋ burum na baa yo
gbɛɛ.
7 Akpaa ɛ nyii yoo na yoose nombia nɛ,
ɛ na yeli ɛ wɔe ke lɔ ŋon ya. Kaboena nyi
mena abɔɔ kɛŋa pou dɛɛkɔŋ mena, mɔna
kei bɛɛ wolo nyi debaŋ ɔtomante keŋ te lii
ya.
8 Tɛɛlese baa koro seŋ tia dɔŋa, na
gyooneŋ mɔ ka koro seŋ tia dɔŋa. Tɛɛle
gyae ke wosi yenaase burum, te tanam mɔ
gyae ke yala tɛɛle dɔɔ. Mɔna kɛŋa pou yɛɛ
yaa ŋgba fulute kadoŋee kewalaŋ nɛ.
9 Mena dɔɔ ɛ kɛɛ ɛ wose dɔɔ nideli, na-
wolo nyi baa mo ŋon gyina donɔɔ kegyiise
na baa tuku ŋon Gyudatena ɔsom denɛɛ
man. Lee maŋ dɔɔ, baa mo ŋon gyu tɛɛle
kegyiise na gyooneŋ siaman. Kei gyae
ke yela ɛ ke nyiŋ gbɛɛ kolosi Wurubuarɛ
nombia ŋan fa wɔ.
10 Mɔna kaboena nyi me silala baa
taŋgbɛɛ kolosi Wurubuarɛ nombia kpaak-
paa ŋan fa tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou pɛ.
11 Nyi akpaa be kyaŋ ŋon gyu nombia
dedii man nɛ, ɛ na wɔlɛɛ na kpene keŋ
ɛ keyako ya. Kpene keŋ Wurubuarɛ waa
mo do ɛ nɔɔse man debaŋ kenaŋ nɛ, keŋ
te kaboena nyi yaa yako. Nawolo nyi
na ɛmɛɛ ne gyae la ɛ kekolosi ya, mɔna
Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne gyae la waa kolosi
fa ŋon.
12 Naa lolo bia baa lese dɔŋa fa yeŋ, na
kya mɔ ka lese ɔ bu fa yeŋ. Bia baa koro
seŋ tia ba lolala, na baa lese wɔ fa yeŋ.
13 Maŋ dɔɔ balaŋ pou baa kɔla ŋon. Mɔ
walaŋ ŋon ɔ kyaŋ ɔ wose seŋ keŋkeŋ kelii
ɔto nɛ, Wurubuarɛ waa lɛɛ ɔ nyee.
14 Nyi akpaa ɛ naa kpene keŋ bɛɛ kɔle te
ke dana duwaare nɛ de kaa seŋ botɔɔ keŋ
tekaboena nyi ke dɛɛ seŋ ya nɛ, (kaboena
nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne kala tɔne kei
nɛ, waa yɛɛ kakyeŋ na waa nyii ke man).
Dekɔŋ mena na, balaŋ baŋ be kyaa Gyudia
tɛɛle dɔɔ nɛ, baa yeu gyu bulase dɔɔ.
15 Nyi akpaa ŋolo kyaa ɔ deni nyee dɔɔ
na, ɔ na tisi kɔŋ tɛɛle man nyi ɔ kaa mo ɔ
kolo ya.
16 Te akpaa ŋolo mɔ kyaa wɔɔman na, ɔ
na bese gyu dɛɛ nyi ɔ ka mo ɔ kegba ya.
17 Mena weeya ŋenaŋ man nɛ, fulɛɛtena
na talabose baa laako.
18 Mena dɔɔ ɛ fane fa Wurubuarɛ nyi,
mena nombia kɛŋa naa kɔŋ waaretɛɛ ya.
19 Nawolo nyi weeya ŋenaŋ man nɛ,
balaŋ baa naa diyem keŋ leenaŋ debaŋ keŋ
Wurubuarɛ be yɛɛ tɛɛle kei kaa lii na gyɛŋ
nɛ, mena diyem kenaŋ te kɔŋa ta see ya,
te ke dinɔɔ mɔ be gyae kekɔŋ mɔ see ya.
20 Na Wurubuarɛ ke kɔkee kayeyɛɛ
weeya kɛŋa ya nɛ, nafɔ ŋolo na ŋolo be
gyae waa ka ya. Mɔna lee ɔ balaŋ baŋ ɔ ba
lese see nɛ dɔɔ, te ɔ kɔkee weeya ŋenaŋ.
21 Debaŋ kenaŋ de lii te ŋolo de yako ŋon
nyi ‘Ɛ kɛɛ Kristo ŋon kyaa kɛbo, yaa ɔ kyaa
yenaŋ daale na’ ɛ na lɛɛ ke di ya.
22 Nawolo nyi balaŋ baa dii akɛrɛɛ nyi
baŋ yɛna maŋ Kristo ŋon, te baale mɔ
baa dii akɛrɛɛ nyi be yɛɛ Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔrawɔ. Baa yɛɛ gyakoloŋ
nombia na nombia dinaana, te akpaa be
tale nyiŋ gbɛɛ koraŋ na, baa mo beo
Wurubuarɛ balaŋ baŋ ɔ ba lese see nɛ.
23 Mɔna ɛmɛɛ dɔɔ ɛ doo ɛ wose dɔɔ,
nawolo nyi me taŋ wulaa yako ŋon nombia
kɛŋa.”

Deniwalaŋ Bu ŋon kekɔŋ
Mateo 24:29-31; Luka 21:25-28

24 Weeya ŋenaŋ man kayeyɛɛ kɛŋa pou
wɔle na weese waa gyoo ditiŋtɛɛ, te
gyaalaŋ mɔ be gyae waa wolose ya.
25 Kyolobiise baa lee adido kaa yala. Te
abɔɔ ŋan pou ŋe kyaa adido nɛ, gyae ke
wosi.
26 Debaŋ kenaŋ nɛ, balaŋ baa naa maŋ
Deniwalaŋ Bu ŋon ta mo doŋ na gyoorobi-
iri lee ŋɔma man adido mɛɛ kɔŋ.
27 Te maa kpila me kpilala lee adido na
be kaa yilaa me balaŋ baŋ Wurubuarɛ ba
lese wɔ see tɛɛle kei dɔɔ yenaŋ kamasɛ nɛ.
28 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ
kɛɛ fiigi daŋ na ɛ ke kasee kolo lee ka
wose man. Akpaa ɛ naa ŋgba ke tombia
da potee faareŋse wɔlɛɛ nɛ, na ɛ gyeŋ nyi
awuluŋtɛɛ ta benaa baa.
29 Mena mɔ te akpaa ɛ naa mena nombia
kɛŋa ne kɔŋ na, ɛ gyeŋ nyi maŋ Deniwalaŋ
Bu ŋon kekɔŋ ta benaa taŋ.
30 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyi balaŋ
baŋ be kyaa gyɛŋ kei nɛ, be duuluŋ be gyae
ke munu taŋ ya, pɛte nombia kɛŋa kekɔŋ.
31 Adido na tɛɛle kei pou gyae ke gyu ɔto,
mɔna me nɔɔwoya dɔɔ ŋan gyae ke kyaa
kekpaakekpaa.”

Ŋolo ba gyeŋ mena debaŋ keŋ nombia
kɛŋa gyae kekɔŋ ya
Mateo 24:36-44

32 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
“Ŋolo ba gyeŋ wee na debaŋ keŋ kɛŋa pou
gyae ke kɔŋ ya. Wurubuarɛ kpilala baŋ
be kyaa adido, na maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon
koraŋ ba gyeŋ ya. Gyisɛ me kya ŋon ɔ kyaa
adido nɛ waageŋ gyeŋa la.

33 Mena dɔɔ ɛ kɛɛ nideli na ɛ ke desina
ɛ wose see, nawolo nyi ɛ ba gyeŋ wee keŋ
debaŋ kenaŋ gyae ke kɔŋ ya.
34 Ke yɛɛ ŋgba walaŋ ŋon ɔ ba koro ɔ
ne gyu gbɛɛ, te ɔ ba mo ɔ dekpaŋalaŋ do
ɔ tewulɛɛ nyiŋmaa man nɛ. Ɔ faa be man
walaŋ kamasɛ tom keŋ waa yɛɛ, te ɔ yako
ŋon ɔ na deke denanɔɔ keŋ nɛ nyi waa
deke ke nideli.
35 Mena dɔɔ ɛmɛɛ mɔ ɛ doo ɛ wose
dɔɔ, nawolo nyi ɛ ba gyeŋ wee keŋ dek-
paŋalaŋte ŋon waa kɔŋ ya. Waa tale kɔŋ
balinɔɔ yaa tɛɛnsana, yaa kegyim kɛɛ lɔ
woya, yaa nebo nebo.
36 Ɛ doo ɛ wose dɔɔ na ɔ be kɔŋ kaa futaa
ŋon nyi ɛ doo dosoroŋ man ya.
37 Nombii kei mɛɛ yako ŋon nɛ, mɛɛ yako
baa fa balaŋ pou. Ɛ doo ɛ wose dɔɔ.”

14

Kegyiise ne bake Yesu nyee man
Mateo 26:1-5; Luka 22:1-2; Gyɔn 11:45-53

1 Keka weeya ala na Gyudatena ny-
eekelɛɛwee dinaa keŋ kedi kelii nɛ, Wu-
rubuarɛ saese kegyiise baŋ na Gyudatena
mmaraa wolala gyae gbɛɛ keŋ baa mo
adao gbɛɛneŋ kyaŋ Yesu na baa ko e.
2 Keŋte be yakowɔ nyi, “Ɛ na fa dɛɛ kyaŋ
e nyeekelɛɛwee dinaa kei kedi man ya, na
mena ya na balaŋ baŋ baa yela donɔɔ keŋ
ke siŋii.”

Alo ŋolo ka mo nuŋ woli Yesu Bɛtani donɔɔ man
Mateo 26:6-13; Gyɔn 12:1-8

3 Yesu ke kyaa Bɛtani donɔɔ man nɛ, ɔ
gyuuwɔ Simɔn ŋon nafɔ ɔ na wee kawee
yayam nɛ dɛɛ ɔ kaa di. Te alo ŋolo kɔŋawɔ
botɔɔ na ɔ dana nuŋ ofoŋofoŋte keŋ ke
dana koyadoŋ nɛ porontia tɔɔ. Botɔɔ te
ɔ toro ke te ɔ toosi nuŋ keŋ woli Yesu
nyeeman.
4 Te balaŋ baŋ be kyaa botɔɔ nɛ baale
gyeŋa baŋ bɔɔse dɔŋa nyiaa, “Weera dɔɔ
te ɔ wɔlɛɛ nuŋ kei mena.
5 Nafɔ baa tale yɔɔ nuŋ kei kela tomyɛɛre
kulutoo dokoloŋ kɔba, na waa mo ke fa
ayematena.” Botɔɔ te ba too be nɔɔ gyakaa
alo dɔɔ.
6 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ yela e,
weera dɔɔ te ɛ ne kale na alo ŋon mena e?
Ɔ te yɛɛ kolo kpaakpaa fa maŋ.
7 Ayematena dɔɔ, baa kyaa ɛ gyaŋ debaŋ
kamasɛ. Te debaŋ kamasɛ keŋ ɛ gyae na,
ɛ ke tale yɛɛ deeli fa wɔ. Mɔna maŋ dɔɔ,
mɔɔ gyae maa kyaa ɛ gyaŋ kelii ɔto ya.
8 Ɔ te yɛɛ kpene keŋ waa tale. Ɔ te
taŋgbɛɛ kyɛɛkee nuŋ woli maŋ, na kawola
nyi ɔ te desina maŋ fa me ke wuu pɛna
maa yeŋ.
9 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii
nyiaa, tɛɛle kei dɔɔ yenaŋ kamasɛ keŋ baa
kolosi Wurubuarɛ nombia kpaakpaa ŋan
nɛ, baa yako kpene keŋ alo kei be yɛɛ nɛ
na baa mo tɔɔse e.”

Gyudase te sɛɛ nyi waa lese Yesu fa
Mateo 26:14-16; Luka 22:3-6

10 Keŋte Gyudase Isekarɔte ŋon ɔ yɛɛ
Yesu kaseela kufu bala baŋ man ŋolo e
nɛ, gyuuwɔ Wurubuarɛ saese kegyiise baŋ
gyaŋ nyi waa lese Yesu fa wɔ.
11 Be ke nyii mena nɛ, yɛɛ wɔ gyoŋ te be
yakowɔ see nyi baa fa e kɔba. Lee botɔɔ te
Gyudase Isekarɔte kɛo gbɛɛ keŋ waa mo
lese e fa wɔ.

Yesu na ɔ kaseela kedi nyeekelɛɛwee dinaa weenɛɛ ŋan
Mateo 26:17-25; Luka 22:7-14, 21-23; Gyɔn 13:21-30

12 Nyeekelɛɛwee kedi wee gyaŋgbate
keŋ bee di bodobodo keŋ tee be doo ke
man ya, te bɛɛ ko Nyeekelɛɛwee kedi
nambu ŋon kelii nɛ, Yesu kaseela baŋ
kɔŋawɔ ɔ gyaŋ kaa bɔɔse e nyiaa, “Aleŋ
te n ne gyae nyi de kaa desina see fa
nyeekelɛɛwee dinaa weenɛɛ ŋan?”
13 Botɔɔ te ɔ kpila ɔ kaseela baŋ bala te ɔ
yako wɔ nyiaa, “Ɛ gyu Gyerusalɛm donɔɔ
man. Ɛ ne gyu na ɛ ke gyaŋee na balee
ŋolo seele na loŋ na ogele. Ɛ sila e.
14 Dekpaŋalaŋ keŋ man waa gyoo nɛ, ɛ
yako dekpaŋalaŋte ŋon nyi, De Gbeŋgyoo
ŋon kpa dɛɛ bɔɔse neŋ nyiaa, ‘Aleŋ te
ŋɔɔla deni keŋ daa na me kaseela baŋ dɛɛ
kaa di nyeekelɛɛwee dinaa weenɛɛ ŋan nɛ
kyaa?’
15 Balee ŋonaŋ waa wola ŋon abansoro
deni dinaa daale keŋ ke kyaa adido te bɔɔ
desina ke man nideli nɛ. Ɛ desina botɔɔ na
de kaa di weenɛɛ ŋan.”
16 Ɔ kaseela baŋ ke gyu kelii donɔɔ
keŋ man nɛ, be naa kpene kamasɛ keŋ
Yesu be yako wɔ nɛ pɛpɛɛpɛ, te be desina
nyeekelɛɛ weenɛɛ ŋan see botɔɔ.
17 Kelii balinɔɔ nɛ, Yesu na ɔ kaseela
kufu bala baŋ kɔŋawɔ botɔɔ.
18 Ba ke kyaa bee dii nɛ, te Yesu yako wɔ
nyiaa, “Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyi ɛmɛɛ
baŋ daa na ŋon kyaa dee dii nɛ, ɛ man ŋolo
waa lese maŋ fa.”
19 Botɔɔ te dekɔkɔrɔkɔɔ kyaŋa ɔ kaseela
baŋ, te be bɔɔse Yesu dokoloŋ dokoloŋ
nyiaa, “De Gbeŋgyoo, maŋ yaa amɔte?”
20 Te Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛmɛɛ ku-
fubala kɛwɔ man ŋolo ŋon daa na e na do
de nyiŋmaa nyefale dokoloŋ kei man nɛ.
21 Maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon maa yeŋ ŋgba
mena keŋ Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ
see ne yako lee ma wose man nɛ, mɔna
walaŋ ŋon waa lese maŋ fa nɛ waa laako.

Nyi beŋ ta lola walaŋ ŋonaŋ ya na, nafɔ dei.”

Yesu na ɔ kaseela kedi nyeekelɛɛwee dinaa weenɛɛ ŋan
Mateo 26:26-30; Luka 22:14-20; 1 Korintotena 11:22-25

22 Yesu na ɔ kaseela baŋ kee dii nɛ, ɔ moo bodobodo te ɔ fanewɔ fa Wurubuarɛ karaŋ, te ɔ kara ke mo fa ɔ kaseela baŋ. Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ lɛɛ di, kei yɛna ma wosenaane keŋ.”
23 Kenaŋ wɔle te ɔ moo leenɔɔ keŋ soloŋ doo ke man nɛ te ɔ fanewɔ fa Wurubuarɛ karaŋ, te ɔ moo ke fa ɔ kaseela baŋ. Keŋte be popou nyɔɔwɔ lee ke man.
24 Botɔɔ te ɔ yako wɔ nyiaa “Kei yɛna me fatabo keŋ Wurubuarɛ be kyɛɛkee leki na waa mo tɔ nɔɔkebakesee wɔle keŋ nɔɔ. Kei ne gyae la ke yela na Wurubuarɛ ka mo balaŋ burum nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ.
25 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, mɔɔ gyae maa tekaa nyɔɔ soloŋ kei bela ya, kelii wee keŋ maa bese nyɔɔ ke wɔle Wurubuarɛ gyoori keŋ man.”
26 Ba ke kpee nɔɔneŋ lese Wurubuarɛ yele nɛ, te ba leewɔ donɔɔ keŋ man gyu oliifi bula keŋ dɔɔ.

Yesu keyako nyi Pita waa kaa bɛɛ e
Mateo 26:31-35; Luka 22:31-34; Gyɔn 13:36-38

27 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ popou ɛ ke yeu tina maŋ yela. Nawolo nyi Wurubuarɛ yakowɔ ɔ nombia aŋmaraseŋ see ŋan man lee ma wose man nyiaa,
‘Maa gyɔ namensekɛɛlere ŋon lɔ,
na ɔ namense baŋ pou ke yaasee.’
28 Mɔna me fom lee yeŋ man na, maa kyaŋ ŋon gbɛɛ gyu Galelia tɛɛle man.”
29 Keŋte Pita yako e nyiaa, “Akpaa be popou de yeu tina neŋ yela koraŋ na, maŋ dɔɔ mɔɔ gyae maa tina neŋ yela korakora ya.”
30 Botɔɔ te Yesu yako Pita nyiaa, “Ampaŋ yaa mɛɛ yako neŋ nyi gyɛŋ nelim kei pɛte kegyim kelɔ woya betabola nɛ, nyaŋ ke bɛɛ betabotooro nyi n ba gyeŋ maŋ korakora ya.”
31 Keŋte Pita yakowɔ seŋ ke dɔɔ keŋkeŋ nyiaa, “Akpaa nyi ke yɛɛ yeŋ ke koraŋ na, mɔɔ gyae maa bɛɛ nyi mɔɔ gyeŋ neŋ korakora ya.” Te ɔ kaseela akaŋ baŋ pou mɔ yakowɔ mena.

Yesu kefane Gɛkyɛmane
Mateo 26:36-46; Luka 22:40-46

32 Yesu na ɔ kaseela baŋ kelii botɔɔ keŋ bɛɛ baake nyi Gɛkyɛmane nɛ ɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ kyaa kɛbo na me kaa fane.”
33 Te ɔ moo Pita na Gyemisi na Gyɔn sila ɔ wose. Botɔɔ te nombia takaa e nideli, keŋ nyi ɔ bɛɛ gyeŋ mena keŋ waa yɛɛ ɔ wose ya.
34 Te ɔ yako ɔ kaseela baŋ nyiaa, “Nombia ne takaa maŋ nideli keŋ mɛɛ gyae maa yeŋ. Ɛ kyaa kɛbo, ɛ na doo ya.”
35 Keŋte ɔ gyuuwɔ ɔ siaman kyomii te ɔ tisiwɔ buŋ te ɔ fanewɔ fa Wurubuarɛ nyi, akpaa ɔ ne gyae na waa yela kaale kei ke laŋ ɔ nyee dɔɔ.
36 Te ɔ yakowɔ nyi, “Me kya, kpene kamasɛ be taŋ neŋ doŋ ya. Lese kaale kei me dɔɔ. Mɔ na yɛɛ kpene keŋ maŋ ne gyae ya. Yɛɛ kpene keŋ nyaŋ gbagba ne gyae.”
37 Ɔ ka bese kɔŋ nɛ, ɔ kaa naawɔ na ba te doo te ɔ gyuusu wɔ bɔɔse Simɔn Pita nyiaa, “Simɔn, ɛ te doo? Ɛ te tale kyaa na ɛ ka deke debaŋ dokoloŋ kooŋ keŋ nyi ɛ be doo yee?
38 Ɛ na doo ya, ɛ fane na ɛ be nyiŋ gyoo kekɛɛsekɛɛ man ya. Ma gyeŋ nyi ɛ konɔɔse man na ɛ ne gyae ɛ ke yɛɛ ma kegyaebii, mɔna ɛ wosenaane man na ɛ be taŋ mena doŋ kenaŋ ya.”
39 Keŋte Yesu besewɔ gyu ke fane yako nombii dokoloŋ kenaŋ bela.
40 Ɔ ka bese kɔŋ be gyaŋ na be sɛɛ be doo, nawolo nyi dosoroŋ doo be siaman te be ta gyeŋ kpene keŋ baa yako ya.
41 Keŋte Yesu besewɔ kɔŋ be gyaŋ betabotoorote te ɔ bɔɔse wɔ nyi, “Ɛ sɛɛ ɛ gyakaa dosoroŋ kei dɔɔ ɛ ne fɛɛfo? Tekaboe mena, debaŋ keŋ te lii. Be ta lese maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon fa nombiakumɛɛyɛɛra.
42 Ɛ koro dee gyu de kaa gyaŋee na wɔ. Ŋon ɔ na lese maŋ waa fa nɛ te tuŋ daa taŋ.”

Ba kekyaŋ Yesu
Mateo 26:47-56; Luka 22:47-53; Gyɔn 18:3-12

43 Yesu ke gyakaa ɔ ne kolosi nɛ, Gyudase ŋon ɔ yɛɛ kaseela kufu bala baŋ man ŋolo e nɛ, kaa bɛɛwɔ lee be dɔɔ. Na balaŋ dikpii keŋ be dana yoosilase na akpokpose, na Wurubuarɛ saese kegyiise na Gyudatena mmaraa wolala baŋ Gyudatena kegyiise ba lese do na e nɛ silana e.
44 Na Gyudase ŋon ɔ ba lese e fa nɛ taŋ taŋgbɛɛ yako balaŋ baŋ nyiaa, “Walaŋ ŋon maa pukaa e nɛ ŋon ŋonaŋ, ɛ kyaŋ e keŋkeŋ na ɛ ka mo e ta.”
45 Gyudase ka betaa lii Yesu gyaŋ nɛ, ɔ baake e nyi, “Me Gbeŋgyoo,” te ɔ pukaa e.
46 Botɔɔ te balaŋ baŋ kyaŋa e.
47 Keŋte Yesu kaseela baŋ man ŋolo ŋon ɔ seŋɛɛ botɔɔ nɛ lese ɔ yoosila kara Wurubuarɛ saese kegyia ŋon tobaale deŋele lese ke lɔ.
48 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Me yɛɛ walaŋkum e te ɛ moo yoosilase na akpokpose ɛ ne kɔŋ ɛ kaa kyaŋ maŋ?

49 Wee kamasɛ keŋ me kyaa ɛ gyaŋ
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man
mɛɛ wola ŋon nɛ, ɛ te kyaŋ maŋ ya.
Mɔna nombia kɛŋa pou kɔŋae, na ke yela
Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan
ke kɔŋ mena."
50 Keŋte Yesu kaseela baŋ pou yeuwɔ
tina e yela.
51 Na tobaale ŋolo ŋon ɔ wuuna
kanyaŋbii nɛ silana Yesu. Be ka mo baa
kyaŋ e nɛ,
52 te ɔ leewɔ be nyiŋmaa man yeu
diteŋteli tina ɔ kanyaŋbii keŋ yela.

Be kamo Yesu gyu kegyiise siaman
Mateo 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Gyɔn 18:13-14, 19-24

53 Keŋte ba moo Yesu gyu Wurubuarɛ
saese kegyia ŋon gyaŋ, te Wurubuarɛ
saese kegyiise baŋ pou na Gyudatena
mmaraa wolala, na Gyudatena kegyiise
kaa gyaŋeewɔ botɔɔ.
54 Na Pita silana Yesu wɔle wɔle lem-
lem gyu Wurubuarɛ saese kegyia ŋon
dekpaŋalaŋ man. Botɔɔ te Pita gyuuwɔ
ke kyaa kotɔtɔɔtena baŋ bee gyee dek-
paŋalaŋ keŋ nɛ gyaŋ bee woli boalaŋ.
55 Na Wurubuarɛ saese kegyiise, na Gyu-
datena kegyiise akaŋ baŋ ne kɛo nombii
keŋ baa mo gyakaa ɔ dɔɔ na baa nyiŋ gbɛɛ
ko e, mɔ be te nyim ya.
56 Balaŋ burum kɔŋawɔ kaa kɛrɛɛ ɔ
nɔɔse, mɔna be nɔɔwoya ŋan te kyaa na
dɔŋa ya.
57 Te baale korowɔ kɛrɛɛ ɔ nɔɔse nyiaa,
58 "De te nyii nyi ɔ kpa waa tekerii
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ balaŋ be
maa nɛ, te weeya atooro wɔle na waa ma
wɔle keŋ te yɛɛ walaŋ maa na ke ya."
59 Baŋ mɔ nombia ŋan bɔɔ kaa yako nɛ,
te kyaa na dɔŋa ya.
60 Botɔɔ te Wurubuarɛ saese kegyia ŋon
korowɔ seŋ kebu keŋ nsana nsana te ɔ
bɔɔse Yesu nyiaa, "N be tiranɔɔ yee? Woŋ
dɔɔ te balaŋ kɛwɔ ne kɛrɛɛ n nɔɔse, te n
be tiranɔɔ ya?"
61 Mɔ Yesu te gyuusu ɔ nɔɔ ya. Botɔɔ te
Wurubuarɛ saese kegyia ŋon bɔɔse e nyi,
"Nyaŋ yɛna nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be
yako see nyi nyaŋ ke kɔŋ nɛ? Nyaŋ yɛna
Wurubuarɛ ŋon kaboena nyi baa lese ɔ
yele nɛ bu dokoloŋ ŋon?"
62 Keŋte Yesu tiranɔɔ nyi, "Ayi, maŋ
ŋonaŋ. Ɛ kena maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon
kyaa Wurubuarɛ doŋte ŋon dunoluŋ dɔɔ.
Na ɛ ka bese naa maŋ na me dɔŋ ŋɔma
man adido mɛɛ kɔŋ."
63 Botɔɔ te Wurubuarɛ saese kegyia ŋon
tirii ŋon gbagba kegba te ɔ bɔɔse wɔ nyiaa,
"Woŋ adansɛɛ yaa dɛɛ gyae dee nyii bela?"
64 Ɛ te nyii mmusuo nombia ŋan ɔ be
yako yee? Sena yaa ɛ na gyueŋ lee ke man?
Te kegyiise baŋ pou too be nɔɔ gyakaa ɔ
dɔɔ bu e fɔɔ nyi, "Kaboena nyi baa ko e."
65 Keŋte balaŋ baŋ baale fiasɛɛ bɛɛ tɔ
nɔɔloŋ woli e, te be wuu ɔ sia na bɛɛ takee
e akɔtase. Te be bɔɔse e nyi, "Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre, wola daa ŋon ɔ be gyɔ
neŋ." Keŋte ba moo e fa kotɔtɔɔtena baŋ
te baŋ mɔ ke tuku e.

Pita kebɛɛ Yesu
Mateo 26:69-75; Luka 22:56-62; Gyɔn 18:15-18, 25-27

66 Pita ke kyaa dekpaŋalaŋ keŋ man nɛ,
Wurubuarɛ saese kegyia ŋon alebu ŋolo
kɔŋawɔ botɔɔ.
67 Ɔ kena Pita kyaa ɔ ne woli boalaŋ nɛ,
ɔ kɛɛ e yididi te ɔ yako e nyiaa, "Nyaŋ mɔ
n kpuɛ na Yesu Nasarɛte baale ŋon."
68 Mɔ Pita lɛɛ aŋmaareŋ te ɔ yako e
nyi, "Mɔɔ gyeŋ kpene keŋ n ne yako nɛ
man korakora ya." Botɔɔ te Pita leewɔ gyu
denanɔɔ keŋ man.
69 Alebu ŋon ka bese naa Pita botɔɔ nɛ
ɔ yako balaŋ baŋ ba seŋɛɛ botɔɔ nɛ nyiaa,
"Balee kei mɔ kpuɛ na wɔ."
70 Mɔ Pita besewɔ bɛɛ ke bela. Kenaŋ
wɔle nɛ, balaŋ baŋ ba seŋɛɛ botɔɔ nɛ
besewɔ yako Pita nyiaa, "Ke yɛɛ ampaŋ nyi
n kpuɛ na wɔ, nawolo nyi n yɛɛ Galelia
baale e."
71 Botɔɔ te Pita moo nɔɔdoŋ kolosi te ɔ
kaŋa ntam kpu nyiaa, "Mɔɔ gyeŋ balee kei
ŋon ɛ ne kolosi ɔ wose man nombia nɛ
korakora ya"
72 Debokenaŋ man te kegyim lɔɔ woya
betabolate. Keŋte Pita tɔɔse nombia ŋan
Yesu be yako e nɛ nyiaa, "Pɛ kegyim
kelɔ woya betabola na, nyaŋ ke bɛɛ
betabotooro nyi n ba gyeŋ maŋ ya." Keŋte
ɔ yɛlɛɛwɔ do ɔ ne wii.

15

Be kamo Yesu gyu gyoo Pilato gyaŋ
Mateo 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Gyɔn 18:28-38

1 Tɛɛ kena nebo nebo fuu nɛ, saese
kegyiise na donɔɔ kegyiise na Gyudatena
mmaraa wolala gyaŋeewɔ te be bake Yesu
nyeeman. Mena dɔɔ be bake e te ba moo
e gyu ka do Pilato ŋon ɔ seŋɛɛ Romantena
gyoo dinaa nawɔɔ man nɛ, nyiŋmaa man.
2 Keŋte Pilato bɔɔse e nyiaa, "Nyaŋ yɛna
Gyudatena gyoo ŋon?" Te Yesu tiranɔɔ nyi,
"Mena yaa n yakowɔ nɛ."
3 Te Gyudatena saese kegyiise baŋ kɛrɛɛ
ɔ nɔɔse mo nombia burum gyakaa ɔ dɔɔ.
4 Keŋte Pilato bɔɔse e nyi, "Be ta mo
nombia kɛŋa bɛɛ gyakaa n dɔɔ na, n ba
lese n nɔɔse yee?"
5 Botɔɔ te nombia ŋan doo gyoo Pilato
nɔɔ, nawolo nyi Yesu te yako daale ya.

Be kalese Yesu fa yeŋ
Mateo 27:15-27; Luka 23:13-25; Gyɔn 18:39–19:16

6 Gyudatena nyeekelɛɛwee kedi kamasɛ nɛ, kaboena nyi Pilato waa tina balaŋ baŋ bɔɔ kyam tɔ deni nɛ man dokoloŋ, ŋon balaŋ benaŋ gbagba ne gyae nɛ yela fa wɔ.
7 Mena debaŋ kenaŋ na ba te kyaŋ Barabase tɔ deni. Barabase kei kpuɛ balaŋ baŋ bɔɔ koro seŋ tia gyoo dinaa, te bɔɔ ko balaŋ nɛ man.
8 Botɔɔ te balaŋ dikpii keŋ kɔŋa Pilato gyaŋ nyi waa yɛɛ kpene keŋ ɔ ne taŋ yɛɛ debaŋ kamasɛ nɛ fa wɔ.
9 Te Pilato bɔɔse wɔ nyiaa, "Ɛ ne gyae nyi maa lese Gyudatena gyoo ŋon fa ŋon?"
10 Keŋ dɔɔ Pilato be bɔɔse mena yɛna nyi, ɔ gyeŋ nyi saese kegyiise baŋ ne kɔla Yesu dɔɔ te ba lese e fa yeŋ.
11 Mɔ Wurubuarɛ saese kegyiise baŋ feefuwɔ do balaŋ dikpii keŋ nyi, baa yako Pilato nyi waa lese Barabase fa wɔ.
12 Botɔɔ te Pilato bɔɔse wɔ nyi, "Sena te ɛ ne gyae maa yɛɛ walaŋ ŋon ɛ ne baake e nyi Gyudatena gyoo nɛ?"
13 Te balaŋ dikpii keŋ fae yeesa nyi, "Yela baa gyɔ e nyeelabia sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ na waa yeŋ"
14 Keŋte Pilato bɔɔse wɔ nyiaa, "Woŋ dukum te ɔ yɛɛwɔ?" Mɔna be gyakaa bo bɛɛ fae yeesa keŋkeŋ nyi, "Gyɔ e nyeelabia sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ"
15 Keŋ Pilato ne gyae mena keŋ be wɔe ke fɛɛ wɔ dɔɔ ɔ lese Barabase fa wɔ, te ɔ yela ɔ yoonɔɔtena tuku Yesu te ɔ moo e fa nyi baa gyu ke gyɔ e nyeelabia sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ.

Be kekulu Yesu
Mateo 27:27-31

16 Keŋte yoonɔɔtena baŋ moo Yesu gyu Pilato dekpaŋalaŋ man botɔɔ keŋ bee di nombia nɛ, te be baake be tebia yoonɔɔtena akaŋ baŋ pou gyaŋee.
17 Te ba moo kegba yayam do e, te ba moo sɔɔse loo gyooro kotɔtɔɔ wuu e.
18 Na bee kulu e nyiaa, "Gyudatena gyoo, n nyee dɛɛ wolose"
19 Botɔɔ na be gyakaa bɛɛ mo daŋ ŋmeree e ɔ nyeeman, na bɛɛ tɔ nɔɔloŋ woli e na bɛɛ buŋ ɔ nawɔɔtɛɛ kulu e.
20 Be ke kulu e taŋ nɛ, ba kpee kegba yayam keŋ te ba moo ŋon gbagba wui keŋ do e. Te ba moo e lee be kaa gyɔ e sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ.

Ba kegyɔ Yesu ɔpaŋdaŋ dɔɔ
Mateo 27:32-44; Luka 23:26-43; Gyɔn 19:17-27

21 Be ka lee donɔɔ keŋ man bee gyu nɛ, te be gyaŋee na Simɔn ŋon ɔ ba lee Kirene donɔɔ man nɛ na ɔ ne kɔŋ. Simɔn kei bia yɛna Alɛkesanda na Rufuse. Keŋte ba ŋere e nyi waa lɛɛ Yesu ɔpaŋdaŋ keŋ seele.
22 Te ba moo Yesu gyu botɔɔ keŋ bɛɛ baake nyi "Golgata" keŋ nawolo nyi "Nyeepookoo" dɛɛ nɛ.
23 Keŋte ba moo tee keŋ bɛɛ baake nyi mɛɛrɛ nɛ kyakale soloŋ man fa Yesu nyi waa nyɔɔ, mɔna ɔ te nyɔɔ ke ya.
24 Ba ke gyɔ e sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ, te be kpɛlɛɛ ɔ kegbase buŋii te be lɔɔ boe ŋe dɔɔ, na baa naa keŋ walaŋ kamasɛ waa nyiŋ.
25 Gyae ke yɛɛ ŋgba nebo weese debaŋ atoorote man nɛ, te be gyɔɔ Yesu sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ.
26 Keŋte be ŋmarase dukum keŋ be kpa ɔ be yɛɛ nɛ mataa ɔ nyee gbɛɛ nyiaa,
"GYUDATENA GYOO ŊON YAA."
27 Botɔɔ te be gyɔɔ ŋmɛɛlatena bala baale mɔ sakaa ɔpaŋdaase dɔɔ kpu na Yesu. Ŋolo sakaa ɔ dunoluŋ dɔɔ, te ŋolo mɔ sakaa ɔ demena dɔɔ.
28 Kei yela Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan kɔŋawɔ mena. Nombia ŋenaŋ yɛna nyi, "Be ta mo e kpu na nombiakumɛɛyɛɛra."
29 Na balaŋ baŋ bɛɛ lam botɔɔ nɛ, na tee e na bee kpiisi ba nyeeya yako nyiaa, "Nyaŋ ŋon n kpa n ke tekerii Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ na n ka mo weeya atooro maa ke nɛ,
30 lɛɛ n wose na n ke tisi lee ɔpaŋdaŋ keŋ dɔɔ na dɛɛ kɛɛ."
31 Mena mɔ te Wurubuarɛ saese kegyiise na Gyudatena mmaraa wolala baŋ mɔ kulu e. Te be yako dɔŋa nyiaa, "Ɔ ne tale lɛɛ baale nyee, mɔna ɔ be tale lɛɛ ŋon gbagba nyee ya."
32 Nyi akpaa ŋon yɛna nyeedoŋ Gbeŋgyoo na Iseraetena gyoo ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ, kenaŋ na waa lɛɛ ɔ wose lee ɔpaŋdaŋ keŋ dɔɔ na dɛɛ naa na dɛɛ lɛɛ e di. Te balaŋ bala baŋ bɔɔ gyɔ wɔ sakaa ɔpaŋdaase dɔɔ kpu na e nɛ mɔ tee e mena.

Yesu yeŋ
Mateo 27:45-56; Luka 23:44-49; Gyɔn 19:28-30

33 Weese ka seŋ dɛɛ nɛ, ditiŋtɛɛ kaa lɛɛ tɛɛle keŋ dɔɔ pou kelii ɔ ke gɛɛse.
34 Te weese ke gɛɛse kenaŋ nɛ Yesu fae yeesa keŋkeŋ nyiaa, "Eli, Eli, lama sabatani?" Keŋ nawolo nyi, "Me Wurubuarɛ, Me Wurubuarɛ, weera te n lese n sia yela maŋ?"
35 Balaŋ baŋ ba seŋɛɛ botɔɔ ke nyii mena nɛ be yakowɔ nyiaa, "Ɛ nyii, ɔ ne baake Elaegya."
36 Debokenaŋ man te be man ŋolo yeuwɔ ka mo kolo ŋgba kokyaa keŋ gyae ke tale lɛɛ loŋ nɛ do soloŋ denyaŋesa daale

man, te ɔ moo ke tooso na daŋ te ɔ gyinaa
ke adido fa Yesu nyi waa nyɔɔ. Keŋte ɔ
yakowɔ nyiaa, “Ɛ seŋ dɛɛ kɛɛ nyi Elaegya
waa kɔŋ kaa lese e lee ɔpaŋdaŋ keŋ dɔɔ.”
37 Botɔɔ te Yesu besewɔ fae yeesa
keŋkeŋ, te ɔ kara weesi.
38 Kekɔŋ mena nɛ, kanyaŋ keŋ bɔɔ mo
kpase Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ
man nɛ bɛɛsewɔ kyɛɛkyɛɛ ala lee adido
kaa lii ka mokɔɔ man.
39 Yoonɔɔtena kegyia ŋon ɔ seŋɛɛ botɔɔ
kena Yesu ke fae yeesa kara weesi nɛ, ɔ
yakowɔ nyiaa, “Balee kei yɛna Wurubuarɛ
bu ŋon ampaŋ.”
40 Na ala baale seŋɛɛ lemlem bɛɛ kɛɛ.
Ala benaŋ man baale yɛna Mɛɛre ŋon ɔ
ba lee Magedala nɛ, na Gyemisi kemaasa
na Gyose be naa Mɛɛre na Salome.
41 Ala kɛwɔ silana Yesu kɛɛ ɔ dɔɔ debaŋ
keŋ ɔ kya Galelia nɛ. Na ala burum baŋ
bɔɔ sila e kɔŋ Gyerusalɛm donɔɔ man nɛ
mɔ seŋɛɛ botɔɔ.

Yesu kewuu
Mateo 27:57-61; Luka 23:50-56; Gyɔn 19:38-42

42 Na wee kenaŋ yɛɛ wee keŋ Gyudatena
na mo desina ba wose fa ba kefɛɛfowee
keŋ kedi. Ke lii balinɔɔ nɛ,
43 balee ŋon bɛɛ baake e nyi Gyosɛfo ŋon
ɔ ba lee Arimatia donɔɔ man nɛ gyɔɔ ɔ
konɔɔ gyu Pilato gyaŋ ka sola e nyi waa
mo Yesu woo ŋon fa e ɔ kaa wuu. Gyosɛfo
kei yɛɛ donɔɔ kegyia ŋolo e, te ŋon mɔ ne
gyeki Wurubuarɛ gyoori keŋ.
44 Pilato ke nyii nyi Yesu ta yem nɛ, yɛɛ e
gyakoloŋ. Mena dɔɔ ɔ baake ɔ yoonɔɔtena
kegyia ŋon bɔɔse e nyiaa, “Yesu ŋon wulaa
yeŋawɔ?”
45 Ɔ ke nyii lee yoonɔɔtena kegyia ŋon
nɔɔman nyi ke yɛɛ ampaŋ nɛ, ɔ faa
Gyosɛfo ŋon gbɛɛ nyi waa gyu ka mo woo
ŋon.
46 Mena dɔɔ Gyosɛfo gyuuwɔ ke lɛɛ
akaralɛɛ te ɔ lese woo ŋon lee ɔpaŋdaŋ keŋ
dɔɔ te ɔ moo akaralɛɛ keŋ milii e. Keŋte
ɔ moo e ke wuu yebɔɔ keŋ bɔɔ kare boe
daale man nɛ man. Te ɔ biliŋi boe dinaa
daale tɔ yebɔɔ keŋ nɔɔ.
47 Na Mɛɛre ŋon ɔ ba lee Magedala nɛ,
na Gyose ɔ naa Mɛɛre seŋɛɛ botɔɔ. Mena
dɔɔ be naa botɔɔ keŋ bɔɔ wuu e nɛ.

16

Yesu kefoŋ lee yeŋ man
Mateo 28:1-8; Luka 24:1-12; Gyɔn 20:1-10

1 Gyudatena kefɛɛfowee keŋ ke taŋ nɛ,
Mɛɛre ŋon ɔ ba lee Magedala na Gyemisi
ɔ naa Mɛɛre na Salome, lɛɛ abɔɔ ofoŋ
nyiŋan be kaa buraa Yesu woo ŋon.
2 Kosida nebo nebo weese ke bɛɛ nɛ, ala
baŋ korowɔ bee gyu yebɔɔ keŋ tɛɛ.
3 Be kee gyu na bɛɛ bɔɔse dɔŋa nyiaa,
“Amɔte ne gyae la waa biliŋi boe keŋ lee
yebɔɔ keŋ nɔɔman fa daa?”
4 Mɔ be ke gyina be sia kɛɛ na, be naawɔ
nyi be te biliŋi boe dinaa dinaa keŋ lee
yebɔɔ keŋ nɔɔman.
5 Be ka mo baa gyoo yebɔɔ keŋ man nɛ,
te be naa tobaale ŋolo na ɔ doona kegba
wolom wurikyim na ɔ baŋɛɛ dunoluŋ dɔɔ
te be ŋeŋawɔ.
6 Botɔɔ te ɔ yako ala baŋ nyiaa, “Ɛ na
ŋeŋii ya. Ma gyeŋ nyi Yesu ŋon ɔ ba lee
Nasarɛte, ŋon bɔɔ gyɔ e sakaa ɔpaŋdaŋ
dɔɔ nɛ yaa ɛ ne kɛo. Ɔ te fom. Ɔ be kyaa
kɛbo ya. Ɛ kɛɛ botɔɔ keŋ ɔ be doo nɛ.
7 Mena dɔɔ ɛ gyu ke yako ɔ kaseela baŋ
na Pita nyiaa, ‘Ɔ te kyaŋ ŋon gbɛɛ ɔ ne gyu
Galelia donɔɔ man. Botɔɔ te ɛ kena e ŋgba
mena keŋ ɔ be yako ŋon nɛ.’ ”
8 Keŋte ala baŋ leewɔ yebɔɔ keŋ man
bileŋ, nawolo nyi gyakoloŋ ta gyoo wɔ te
ba wose mɔ ta yeŋ wɔ. Te ba te yako ŋolo
mɔ kolo ya, nawolo nyi bee yee.
9 Yesu kefoŋ lee yeŋ man Kosida nebo
nebo fuu keŋ nɛ, ɔ taŋgbɛɛwɔ lese ɔ
wose wola Mɛɛre ŋon ɔ ba lee Magedala
nɛ. Mɛɛre kei te Yesu gegi feliŋkumɛɛ
nyetooro lee ɔ man nɛ.
10 Mena dɔɔ ŋon mɔ gyuuwɔ ke yako
balaŋ baŋ be silana Yesu nɛ. Ɔ ke gyu na
be kyaa bee wii na bee di walaŋsa.
11 Keŋ na be ke nyii nyi Yesu te fom te
Mɛɛre naa e koraŋ nɛ, ba te lɛɛ di ya.
12 Kenaŋ wɔle nɛ, Yesu lese ɔ wose dinɔɔ
wɔle daale man wola ɔ kaseela bala baale
debaŋ keŋ bee gyu donɔɔ daale man nɛ.
13 Keŋte baŋ mɔ besewɔ kɔŋ kaa yako be
tebia akaŋ baŋ. Mɔ baŋ mɔ te lɛɛ wɔ di ya.

Yesu kalese ɔ wose wola ɔ kaseela kufu daale baŋ
Mateo 28:16-20; Luka 24:36-49; Gyɔn 20:19-23; Kpilala 1:6-8

14 Kɛŋa pou wɔle nɛ, ɔ kaseela kufu
daale baŋ yilaawɔ bee dii te Yesu besewɔ
kaa lese ɔ wose wola wɔ. Keŋte ɔ gyeŋa
baŋ do wɔ lee mena keŋ balaŋ be kɔŋ kaa
yako wɔ nyi ɔ te fom, te ba lɛɛ wɔ di ya nɛ
dɔɔ.
15 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ
gyu tɛɛle kei pou dɔɔ na ɛ kaa kolosi
Wurubuarɛ nombia ŋan fa balaŋ pou.
16 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ nombia ŋan
di te be sɔ e Wurubuarɛ loŋ na, waa nyiŋ
nyeedoŋ. Mɔ walaŋ kamasɛ ŋon ɔ te lɛɛ
nombia ŋan di ya nɛ, Wurubuarɛ waa bu
e fɔɔ.
17 Balaŋ baŋ baa lɛɛ maŋ di nɛ, baa
yɛɛ gyakoloŋ nombia kɛŋa. Baa gberaa
feliŋkumɛɛ lee balaŋ man lee ma yele

man, na baa kolosi deise wɔlɛɛ kpookpoo
ŋan bɔɔ gyeŋ ya.
18 Nyi akpaa be gate doma na be
nyiŋmaase yaa be nyɔɔ teekum daale
koraŋ na, be gyae ke yɛɛ wɔ kolo ya. Baa
mo be nyiŋmaase gyakaa kaweesetena
dɔɔ, na ba wose ke yɛɛ wɔ doŋ.”
19 De Gbeŋgyoo Yesu kekolosi fa wɔ taŋ
nɛ, Wurubuarɛ moo e gyu adido te ɔ ke
kyaawɔ Wurubuarɛ dunoluŋ dɔɔ.
20 Yesu kaseela baŋ ka lee botɔɔ nɛ,
be gyuuwɔ tɛɛle kei pou dɔɔ kekolosi
Wurubuarɛ nombia ŋan. Te de Gbeŋgyoo
seŋawɔ be wɔle te be yɛɛ gyakoloŋ nom-
bia, na kawola nyi Wurubuarɛ nombia
ŋan yɛɛ ampaŋ.

Nombia kpaakpaa ŋan Luka be ŋmarase nɛ Luka

1 Kegyia kpaakpaa Teyofilose, balaŋ burum te yɛɛ kakyeŋ ŋmarase nombia ŋan be kɔŋ de gyaŋ kɛbo lee Yesu Kristo wose man nɛ see.
2 Nombia ŋan bɔɔ ŋmarase nɛ, mena nombia ŋenaŋ ke te baŋ bɔɔ mo be sia naa ŋa leenaŋ kewalaŋ, te bɔɔ kolosi de Gbeŋgyoo Yesu Kristo wose man nombia fa daa nɛ yakowɔ.
3 Kegyia Teyofilose, lee mena dɔɔ maŋ gbagba gyoo nombia kɛŋa man nideli leenaŋ ŋa kewalaŋ keŋ na, me naawɔ nyi kaboena nyi maa tɔlɛɛ ŋa kekɔŋ bii dokoloŋ dokoloŋ fa neŋ,
4 na n ke nyiŋ gyeŋ nyi nombia ŋan pou bɔɔ wola neŋ nɛ yɛɛ ampaŋ.

Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre ŋon kalola wose man nombia

5 Debaŋ keŋ gyoo Herode ne di gyoori Gyudia tɛɛle man nɛ, na Wurubuarɛ sae ŋolo kyaa keŋ bɛɛ baake e nyi Sakaria. Na ɔ kpuɛ Abigya saere dikpii man, te ɔ wɛɛle Elisabɛte mɔ lee Wurubuarɛ sae Aarɔn duuluŋ man.
6 Sakaria na ɔ wɛɛle gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman. Te bee di de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ mmaraase na ɔ nombia ŋan pou dɔɔ nideli keŋ ba wose man be dana nombiikum daale ya.
7 Mɔna bɔɔ taŋ bu ya nawolo nyi Elisabɛte yɛɛ ɔlamanbo e, te ŋon na ɔ baale Sakaria mɔ pou te ŋmɛɛ.
8 Wee daale nɛ, kaa liiwɔ Sakaria saese dikpii keŋ dɔɔ nyi baa gyu Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man ke fa Wurubuarɛ kedi.
9 Be lɔɔ boe ŋgba mena keŋ ba amanberɛ na wolo nɛ, te yalawɔ Sakaria dɔɔ nyi waa gyu Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man ɔ kaa too oliifi.
10 Debaŋ keŋ ɔ ba gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man ɔ kaa too oliifi nɛ, na balaŋ dikpii keŋ pou kyaa debɔɔ man bɛɛ fane.
11 Sakaria kɛɛ too oliifi keŋ nɛ, botɔɔ te Wurubuarɛ kpilale kɔŋawɔ ɔ gyaŋ kaa seŋ kedeesa boe keŋ ɔ na too oliifi ke dɔɔ nɛ dunoluŋ dɔɔ.
12 Sakaria kena e nɛ, ɔ wɔe lɔɔ e te gyakoloŋ gyoo e.
13 Keŋte Wurubuarɛ kpilale ŋon yako e nyiaa, "Sakaria na yee ya, Wurubuarɛ te nyii n kefane mena dɔɔ n wɛɛle Elisabɛte waa lola bu baale fa neŋ, na n ka do e yele nyi Gyɔn.
14 Ba lola bu ŋon na, gyae ke yɛɛ neŋ gyoŋ nideli te balaŋ burum mɔ sia gyae ka gye ɔ dɔɔ,
15 nawolo nyi bu ŋon waa yɛɛ walaŋ dinaa Wurubuarɛ siaman, mena dɔɔ ɔ na mo soloŋ na soloŋ daa ɔ nɔɔ ya. Wurubuarɛ waa mo ɔ feliŋ do ɔ man leenaŋ ɔ naa tɔɔman pɛna baa lola e.
16 Te waa kyɛɛkee Iseraetena balaŋ burum agyueŋ kɔŋ be Gbeŋgyoo Wurubuarɛ gyaŋ.
17 Wurubuarɛ waa mo ɔ feliŋ do ɔ man, na waa fa e doŋ ŋgba mena keŋ ɔ be fa ɔ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Elia nɛ. Waa ta de Gbeŋgyoo ŋon siaman na waa desina kyaɔ na be bia nsana, te balaŋ baŋ bɔɔ ne bu Wurubuarɛ ya nɛ, waa besena wɔ kɔŋ gbɛɛ kpaakpaate keŋ dɔɔ na waa desina de Gbeŋgyoo balaŋ see e."
18 Botɔɔ te Sakaria bɔɔse Wurubuarɛ kpilale ŋon nyiaa, "Sena te maa yɛɛ na maa naa nyi nombia kɛŋa yɛɛ ampaŋ? Nawolo nyi daa na me wɛɛle pou te ŋmɛɛ."
19 Keŋte Wurubuarɛ kpilale ŋon tiranɔɔ fa e nyiaa, "Maŋ yɛna Gaberɛle, Wurubuarɛ kpilale ŋon ma seŋɛɛ ɔ siaman debaŋ kamasɛ. Ŋon kpila na maŋ nyi me kaa yako neŋ mena nombia kpaakpaa kɛŋa.
20 Nombia ŋan mɔɔ yako neŋ nɛ, gyae kekɔŋ ŋgba mena keŋ mɔɔ yako see nɛ. Mɔna keŋ n te lɛɛ me nombia kɛŋa di ya dɔɔ nɛ, n be gyae n ke tale kolosi ya kaboena nombia ŋan mɛɛ yako neŋ nɛ kekɔŋ ampaŋ debaŋ keŋ mɔɔ see neŋ nɛ."
21 Debaŋ kenaŋ pou man na, balaŋ baŋ kyaa debɔɔ man bɛɛ daa Sakaria, na bɛɛ gyueŋ kpene keŋ dɔɔ ɔ be dɔɔ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man mena.
22 Debaŋ keŋ ɔ ba lee kɔŋ balaŋ baŋ gyaŋ nɛ, ɔ te tale kolosi na wɔ ya, mena dɔɔ ba gyeŋawɔ nyi ɔ te naa kalesewola daale Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man. Ɔ nyiŋmaase te ɔ moowɔ kolosi na wɔ, nawolo nyi ɔ ta bese omumuu.
23 Debaŋ keŋ ɔ be yɛɛ ɔ saere tom keŋ taŋ nɛ, te ɔ besewɔ gyu ɔ dɛɛ.
24 Nombia kɛŋa kekɔŋ wɔle nɛ, te kyare ya te ɔ wɛɛle Elisabɛte kyaŋa fulu, te ɔ weese ɔ wose gyaalaŋna banoŋ keŋ ɔ bɛɛ lee debɔɔ ya.
25 Keŋte ɔ yakowɔ nyiaa, "De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ te wii me waraŋase ŋgba ɔ ba lese desɛŋ dinaa kei lee me dɔɔ balaŋ siaman nɛ."

Yesu kalola dekpeŋkpeŋ kegyɔ

26 Elisabɛte fulu keŋ ke di gyaalaŋna looro nɛ, Wurubuarɛ kpila ɔ kpilale

Gaberɛle gyu Nasarɛte keŋ kyaa Galelia
tɛɛle dɔɔ nɛ.
27 Ɔ kpila e gyu alebu ŋolo ŋon ɔ te doo
ta na baale ya nɛ gyaŋ. Ɔ yele yɛna Mɛɛre.
Mɛɛre kei na Gyosɛfo ŋon ɔ ba lee gyoo
Defidi duuluŋ man nɛ bake la see nyi baa
yala dɔŋa nɛ.
28 Keŋte Wurubuarɛ kpilale ŋon gyuuwɔ
ke yako e nyiaa, “Mɛɛre nyaŋ na nyeebam,
nawolo nyi Wurubuarɛ kpuɛ na neŋ, te ɔ
nyiŋmaa gyakaa n dɔɔ nideli.”
29 Mɛɛre kenyii nɔɔwoya kɛŋa nɛ, ɔ wose
gbirisi e nawolo nyi ɔ te nyii nombia ŋan
man nideli ya.
30 Keŋte Wurubuarɛ kpilale ŋon yako e
nyiaa, “Mɛɛre na yee ya, Wurubuarɛ ta mo
ɔ bɛrɛɛ boele neŋ.
31 Nyaŋ ke kyaŋ fulu na n ka lola bu
baale na n ka do e yele nyi Yesu.
32 Waa yɛɛ walaŋ dinaa Wurubuarɛ
siaman, na baa baake e nyi Wurubuarɛ
Kpatakpere ŋon bu. De Gbeŋgyoo Wu-
rubuarɛ waa yela waa di gyoori ŋgba ɔ
naana Defidi nɛ.
33 Waa di gyoori Gyekɔpo duuluŋ man
balaŋ dɔɔ kekpaakekpaa, te ɔ gyoori kenaŋ
betaŋ ɔto ya.”
34 Botɔɔ te Mɛɛre bɔɔse Wurubuarɛ kpi-
lale ŋon nyiaa, “Sena te nombia kɛŋa gyae
ke tale kɔŋ mena, debaŋ keŋ mɔɔ gyeŋ
baale na baale ya?”
35 Keŋte Wurubuarɛ kpilale ŋon tiranɔɔ
fa e nyiaa, “Wurubuarɛ feliŋ ŋon gyae
kekɔŋ kaa gyoo n man, na Wurubuarɛ
Kpatakpere ŋon ka mo ɔ doŋ keŋ do n man
na n ke kyaŋ fulu. Mena dɔɔ bu ŋon nyaŋ
ka lola nɛ, waa yɛɛ bu ŋon ayimɛɛ be doo
ɔ man ya, te baa baake e nyi Wurubuarɛ
bu.
36 Kɛɛ! N loŋto Elisabɛte ŋon be kpa ɔ
yɛɛ ɔlamanbo e te ɔ be ŋmɛɛ koraŋ mɔ nɛ,
te kyaŋ fulu gyaalaŋna looro yaa.
37 Nawolo nyi kpene kamasɛ be kyaa keŋ
nyi Wurubuarɛ be gyae waa tale yɛɛ ya.”
38 Keŋte Mɛɛre yakowɔ nyiaa, “Ma nyee
tesɛɛ bo na Wurubuarɛ. Ŋan pou n
be yako maŋ nɛ dɛɛkɔŋ mena.” Keŋte
Wurubuarɛ kpilale ŋon laŋawɔ yela e.

Mɛɛre kegyu Elisabɛte gyaŋ

39 Weeya akalansɛɛ ŋaale wɔle nɛ,
Mɛɛre desina ɔ wose te ɔ gyuu Sakaria na ɔ
wɛɛle Elisabɛte gyaŋ Gyudia tɛɛle man. Na
donɔɔ keŋ man be kyaa nɛ, gyakae bulase
dɔɔ.
40 Ɔ ka gyoo donɔɔ keŋ man nɛ, ɔ
gyuuwɔ Sakaria dɛɛ te ɔ doo Elisabɛte nɔɔ.
41 Debaŋ keŋ Elisabɛte be nyii Mɛɛre
nɔɔ kado keŋ nɛ, ɔ bu ŋon wosi ɔ wose
ɔ tɔɔman, te Wurubuarɛ feliŋ ŋon kaa
gyoowɔ Elisabɛte man nideli.
42 Keŋte Elisabɛte nyaŋeewɔ fae yeesa
nyiaa, “Nyaŋ yɛna alo ŋon Wurubuarɛ ba
mo ɔ nyiŋmaa gyakaa n dɔɔ nideli ala pou
man, te ɔ ta mo ɔ nyiŋmaa gyakaa n bu
ŋon nyaŋ ka lola nɛ dɔɔ.”
43 Woŋ nombia dinaana yaa Wurubuarɛ
yɛɛwɔ fa maŋ nɛ, nyi me Gbeŋgyoo ɔ naa
waa kɔŋ kaa do maŋ nɔɔ?
44 Nawolo nyi me ka betaa nyii n nɔɔ
kado pɛ, te me bu ŋon ɔ doo me tɔɔman
nɛ nyaŋeewɔ wosi ɔ wose.
45 Wurubuarɛ te hiraa neŋ, ŋgba n be
lɛɛdi nyi de Gbeŋgyoo nombia ŋan ɔ be
yako nɛ, gyae kekɔŋ mena fa neŋ nɛ.
46 Keŋte Mɛɛre yakowɔ nyiaa,
“Mɛɛ lese de Gbeŋgyoo yele lee me konɔɔ
man.
47 Wurubuarɛ yɛna ma nyeelɛɛre,
mena dɔɔ te mɛɛ nyaŋee,
48 nawolo nyi ɔ te tɔɔse maŋ wa alebu kei
dinɔɔ,
ŋon nafɔ bɔɔ ne kala maŋ do balaŋ
man ya nɛ.
Lee nɛnɛɛ ne gyuu nɛ, walaŋ kamasɛ waa
baake maŋ nyi,
alo ŋon Wurubuarɛ be hiraa e.
49 Nawolo nyi Wurubuarɛ Kpatakpere ŋon
te yɛɛ nombia dinaana fa maŋ.
Ɔ yɛɛ Wurubuarɛ ŋon ayimɛɛ be doo ɔ
man ya.
50 Deniwalaŋ duuluŋ kamasɛ man nɛ,
ɔ ne wii baŋ pou bee yee e nɛ
waraŋase.
51 Ɔ ta mo ɔ doŋ yɛɛ gyakoloŋ nombia,
te ɔ yaasee balaŋ baŋ bee gyina ba
wose nɛ na be nombia ŋan pou
bɛɛ gyueŋ ba nyeeya man nɛ lee ɔ
siaman.
52 Ɔ te yɔkɔse gyooneŋ dinaana tɛɛle man,
te ɔ gyinaa balaŋ baŋ bɛɛ yɔkɔse ba wose
nɛ adido.
53 Ɔ te yeli baŋ tanam na ko wɔ nɛ te nyiŋ
abɔɔ kpaakpaa,
te ɔ yela baŋ be dana kɔba nɛ laŋawɔ
nyiŋmaase kufu nawɔɔ kufu.
54 Ɔ te di ntam keŋ ɔ be kaŋ fa de naanaɔ
nɛ dɔɔ,
te ɔ kɔŋawɔ kaa kyɔ ɔ tewulɛɛ Iser-
aetena,
55 ŋgba mena keŋ ɔ be yako see nyi,
waa wii Aberaham na ɔ duuluŋ man balaŋ
pou waraŋase kekpaakekpaa nɛ.”
56 Mɛɛre kyaawɔ Elisabɛte gyaŋ ŋgba
gyaalaŋna batooro nɛ, te ɔ besewɔ gyu ɔ
dɛɛ.

Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre kalola

57 Debaŋ keŋ Elisabɛte kalola be lii nɛ, ɔ
lola bu baale.
58 Balaŋ baŋ be kyaa benaa na e, na ɔ
loŋtona nyii mena keŋ de Gbeŋgyoo be wii

ɔ waraŋase nideli nɛ, be popou nyaŋeewɔ
kpu na e.
59 Bu ŋon kedi weeya gyanaara nɛ, be
kɔŋawɔ be kaa kara ɔ baala wose na baa
mo ɔ kya Sakaria yele do e,
60 mɔna ɔ naa bɛɛwɔ te ɔ kpa "Baa baake
e nyi Gyɔn."
61 Keŋte balaŋ baŋ yako e nyiaa, "Yele
kei te yɛɛ n dekpaŋalaŋ man yele ya."
62 Botɔɔ te ba moo be nyiŋmaase kolosi
na ɔ kya bɔɔse e yele keŋ ɔ ne gyae nyi baa
mo do ɔ bu ŋon.
63 Keŋte Sakaria yako wɔ nyiaa baa fa e
kolo waa ŋmarase ke dɔɔ, te ɔ ŋmarasewɔ
nyi, "Ɔ yele yɛna Gyɔn." Nombii kei yɛɛ be
popou gyakoloŋ.
64 Debokenaŋ man te Sakaria nɔɔ gyu-
usuwɔ te ɔ fiasɛɛ kolosi lese Wurubuarɛ
yele.
65 Keŋte gyakoloŋ gyoo be tebia baŋ pou,
te nombia ŋenaŋ yaaseewɔ gyu Gyudia
tɛɛle man donɔɔse ŋan ŋe kyaa bulase dɔɔ
nɛ pou man.
66 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ be nyii nombii
kei nɛ bɔɔse ɔ wose nyiaa, "Walaŋ woŋti
dinɔɔ yaa bu kei waa kaa yɛɛ baa?"
Nawolo nyi be naawɔ nyi, de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ nyiŋmaa gyakaa ɔ dɔɔ nideli.

Sakaria ke kpee nɔɔneŋ lese Wurubuarɛ yele

67 Wurubuarɛ moo ɔ feliŋ ŋon do Gyɔn
ɔ kya Sakaria man, te ɔ kolosi Wurubuarɛ
nombia see nyiaa,
68 "De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ,
dɛɛ lese n yele nawolo nyi n te kɔŋ kaa
lɛɛ n balaŋ Iseraetena nyee.
69 N te fa daa nyeelɛɛre dinaa ŋolo,
ŋon ɔ ba lee n tobaale Defidi duuluŋ
man.
70 Ŋgba mena keŋ n be tɛɛ nya
akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ ayimɛɛ be
doo be man ya nɛ dɔɔ kolosi see nɛ
nyiaa,
71 waa lɛɛ daa lee de kɔlala,
na baŋ bɔɔ ne naa de sia laŋ ya nɛ
nyiŋmaa man.
72 N yakowɔ nyi nyaŋ ke wii de naanaɔ
waraŋase,
na n ke tɔɔse nɔɔkebakesee keŋ ɛmɛɛ
na wɔ be bake see nɛ.
73 N kaŋa ntam fa de naana Aberaham,
te ɛmɛɛ na e bakewɔ see nyi,
74 n ka lese daa lee de kɔlala nyiŋmaase
man,
na ke yela dɛɛ tale gyɔ de konɔɔ som
neŋ keŋ dɔɔ yee gyakoloŋ ya,
75 na dɛɛ yɛɛ balaŋ baŋ be gbɛɛneŋ tenɛɛ
n siaman,
na baŋ ba wose betaŋ ayimɛɛ ya kelii
debaŋ keŋ dɛɛ yeŋ nɛ.
76 Sakaria ke yako kɛŋa pou taŋ nɛ
te ɔ kolosiwɔ fa bu ŋon nyiaa,
nɛnɛɛ nyaŋ me bu Gyɔn,
baa baake neŋ nyi
Wurubuarɛ Kpatakpere ŋon dekpeŋkpeŋgyɔɔre,
nawolo nyi nyaŋ keta de Gbeŋgyoo
ŋon siaman
na n ke desina ɔ gbɛɛneŋ fa e.
77 Na n ke yela ɔ balaŋ ka gyeŋ nyi ba
sola Wurubuarɛ te ɔ mo be nombi-
akumɛɛ kyɛɛ wɔ na,
baa nyiŋ nyeekelɛɛ.
78 Nawolo nyi Wurubuarɛ yɛɛ waraŋasete
e,
te ɔ te kpila nyeelɛɛre ŋon nyi waa kɔŋ
kaa lɛɛ da nyee.
Ɔ kekɔŋ gyae ke yɛɛ ŋgba keŋmaŋee nɛ,
79 keŋmaŋee kei gyae ka lee adido kɔŋ baŋ
pou be kyaa ditiŋtɛɛ man na yeŋ
gbɛɛneŋ man nɛ dɔɔ,
na kawola daa gbɛɛ kpaakpaa keŋ dɛɛ
ta wosefɛɛreŋ man."
80 Keŋte bu ŋon beewɔ te de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ moo ɔ feliŋ ŋon do ɔ man te
ɔ nyiŋa doŋ. Ɔ kyaawɔ depampaa dinaa
man kaboena wee keŋ ɔ ba lese ɔ wose
debɔɔ wola Iseraetena nɛ liiwɔ.

2

Yesu kalola wose man nombia

1 Debaŋ kenaŋ man te Roman gyoo dinaa
ŋon bɛɛ baake e Agustuse nɛ, faa mmaraa
nyi baa kala balaŋ baŋ pou be kyaa ɔ tɛɛle
man nɛ.
2 Kei yɛna balaŋ kekala gyaŋgbate, de-
baŋ keŋ Kireniuse kyaa Romantena gyoo
dinaa nawɔɔ man Siria tɛɛle man nɛ.
3 Lee mmaraa keŋ gyoo ŋon be faa dɔɔ,
walaŋ kamasɛ gyuu ɔ dɛɛ ɔ kaa ŋmarase
ɔ yele.
4 Keŋte Gyosɛfo mɔ lee Nasarɛte keŋ
kyaa Galelia tɛɛle man nɛ, gyu Bɛtelɛhɛm
keŋ ke kyaa Gyudia tɛɛle man nɛ.
Bɛtelɛhɛm donɔɔ kei man te ba lola gyoo
Defidi. Gyosɛfo gyuu botɔɔ nawolo nyi ɔ
lee gyoo Defidi duuluŋ man.
5 Ŋon na Mɛɛre ŋon, ŋon na e be yako
see nyi baa yala dɔŋa nɛ, gyuu la be kaa
ŋmarase ba yela. Debaŋ kenaŋ man na
Mɛɛre dana fulu.
6 Ba kekyaa Bɛtelɛhɛm botɔɔ nɛ te
kadoŋee kyaŋa Mɛɛre.
7 Keŋ be te nyiŋ deni ŋɔɔla dasoe keŋ
man ya dɔɔ, be gyue ka gyoo wonembia
dedoi man. Botɔɔ te ɔ lola ɔ bu baale
gyaŋgbate te ɔ mo kakyeŋgbelaase milii
e mo e doosi adakaa keŋ wonembia ne dii
ke man nɛ man.

*Wurubuarɛ kpilala baŋ kekolosi na na-
mensekɛɛlera baale*

8 Debaŋ kenaŋ man na, namensekɛɛlera
baale kyaa ŋale man benaa na botɔɔ
yenaŋ bee gyee be namense nelim kenaŋ.
9 Botɔɔ te de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
kpilale ŋolo kaa bɛɛwɔ lee be dɔɔ te
de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ gyoorobiiri keŋ
ŋalakeewɔ kilisi wɔ, keŋte gyakoloŋ gyoo
wɔ.
10 Keŋte Wurubuarɛ kpilale ŋon yako wɔ
nyiaa, “Ɛ naa yee ya! Ɛ kɛɛ! Me ta mo
nombia kpaakpaa ŋaale mɛɛ kɔna ŋon.
Nombia kɛŋa gyae ke yɛɛ balaŋ pou gyoŋ.
11 Nawolo nyi gyɛŋ wee kei nɛ, be ta
lola ɛ nyeelɛɛre fa ŋon gyoo Defidi donɔɔ
Bɛtelɛhɛm man. Ŋon yɛna de Gbeŋgyoo
Kristo, (walaŋ ŋon Wurubuarɛ be yako see
nyi waa kaa lɛɛ ɔ balaŋ nyee nɛ).
12 Kpene keŋ gyae kawola nyi nombia
ŋan mɛɛ yako nɛ yɛɛ ampaŋ yɛna nyi,
ɛ kena kyokyoo ŋon doo adakaa keŋ
wonembia ne dii ke man nɛ man, na be
ta mo kakyeŋgbelaase milii e.”
13 Debokenaŋ man te Wurubuarɛ kpilala
burum baale kɔŋawɔ kaa kpu na kpilale
gyaŋgbate ŋon, te be kpee nɔɔneŋ lese
Wurubuarɛ yele nyiaa,
14 “Wurubuarɛ ŋon n kyaa adido,
n gyoorobiiri kaboena neŋ.
N wosefɛɛreŋ dɛɛkɔŋ balaŋ baŋ
bɛɛ gyoo n sia tɛɛle kei dɔɔ nɛ man.”
15 Wurubuarɛ kpilala baŋ ka bese lee be
gyaŋ gyu adido nɛ, namensekɛɛlera baŋ
yako dɔŋa nyiaa, “Ɛ fa dee gyu Bɛtelɛhɛm,
na de kaa kɛɛ kpene keŋ be kɔŋ te de
Gbeŋgyoo Wurubuarɛ ba lese wola daa
nɛ.”
16 Mena dɔɔ be yɛɛwɔ bileŋ te be gyuuwɔ
te ba ke naa Mɛɛre na Gyosɛfo na kyokyoo
ŋon, na ɔ doo adakaa keŋ wonembia ne dii
ke man nɛ man.
17 Namensekɛɛlera baŋ kena kyokyoo
ŋon nɛ, be yako wɔ mena keŋ Wurubuarɛ
kpilale ŋon be kolosi kyokyoo ŋon wose
man nombia fa wɔ nɛ.
18 Nombia ŋan namensekɛɛlera baŋ be
yako nɛ, yela balaŋ baŋ pou bɔɔ nyii ŋa
nɛ wose gbirisi wɔ.
19 Mɔna Mɛɛre kyaŋa nombia kɛŋa pou
do ɔ konɔɔ man, na ɔ na gyueŋ ŋe man
nideli.
20 Namensekɛɛlera baŋ besewɔ laŋ, na
bee kpee nɔɔneŋ lese Wurubuarɛ yele lee
ŋan pou bɔɔ nyii te bɔɔ naa nɛ dɔɔ, nawolo
nyi nombia ŋan pou bɔɔ nyii te bɔɔ naa nɛ,
kyaawɔ na ŋan Wurubuarɛ kpilale ŋon be
yako wɔ nɛ.

Be kado Yesu yele

21 Weeya gyanaarate keŋ kelii nyi baa
kara bu ŋon baala wose nɛ, ba doo e yele
nyi Yesu. Mena yele kei te Wurubuarɛ
kpilale ŋon yakowɔ nyi baa baake e pɛte
Mɛɛre kyaŋa ɔ fulu.

Gyosɛfo na Mɛɛre kamo Yesu gyu Gyerusalɛm

22 Debaŋ keŋ ba ayimɛɛ kegberaa weeya
ŋan be gyaŋee ŋgba mena keŋ Wu-
rubuarɛ mmaraase ŋan ɔ be yeli Mosesi be
ŋmarase see nawolo nɛ, Gyosɛfo na Mɛɛre
moo Yesu gyu Gyerusalɛm donɔɔ man be
kaa do de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ nyiŋmaa
man,
23 nawolo nyi de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
mmaraase ŋan ɔ be yeli Mosesi be
ŋmarase see nɛ ne yako nyiaa, “Bu baale
kamasɛ ŋon ɔ naa waa taŋgbɛɛ lola na,
baa mo e ka do de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
nyiŋmaa man.”
24 Keŋte Gyosɛfo na Mɛɛre gyuuwɔ ke
deesi fa Wurubuarɛ ŋgba mena keŋ Wu-
rubuarɛ mmaraase ŋan ɔ be yeli Mosesi
be ŋmarase see ne yako nɛ nyiaa, “Baa mo
donɔɔ man yaa ŋale man awuluŋna bala
deesi nɛ.”
25 Debaŋ kenaŋ na balee ŋolo kyaa
Gyerusalɛm donɔɔ man keŋ ɔ yele yɛna
Simeɔn. Ɔ yɛɛ walaŋ ŋon ɔ gbɛɛneŋ
tenɛɛ Wurubuarɛ siaman te ɔ ne yee
Wurubuarɛ. Wurubuarɛ feliŋ doo ɔ man
te ɔ ne daa wee keŋ Wurubuarɛ waa kaa
lɛɛ Iseraetena nyee nɛ.
26 Wurubuarɛ feliŋ ŋon lese la wola e
nyi, waa naa nyeelɛɛre ŋon de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ
pɛna ŋon Simeɔn ka yeŋ.
27 Wurubuarɛ feliŋ ŋon yela Simeɔn
gyuu Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ
man. Gyosɛfo na Mɛɛre ka mo be bu
Yesu ŋon kɔŋ be kaa do de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ nyiŋmaa man, ŋgba mena keŋ
Wurubuarɛ mmaraase ŋan ne yako nɛ,
28 te Simeɔn tee ɔ nyiŋmaase lɛɛ bu ŋon
te ɔ lese Wurubuarɛ yele nyiaa,
29 “De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ,
nombii keŋ n be yako see nɛ n te di ke
dɔɔ.
Mena dɔɔ nyaŋ ke tale lɔ n tobaale gbɛɛ
wosefɛɛreŋ man.
30 Nawolo nyi maŋ gbagba ta mo me sibii
naa
nyeelɛɛre ŋon n be kpili nɛ,
31 n kpila e nyi waa kɔŋ na balaŋ pou
kena e.
32 Ŋon yɛna keŋmaŋee keŋ
gyae ke yela baŋ bɔɔ yɛɛ Iseraetenawɔ
ya nɛ,
kena n gbɛɛneŋ na baa lese n balaŋ
Iseraetena yele.”
33 Simeɔn nɔɔwoya ŋan ɔ be yako lee be
bu ŋon wose man nɛ, doo bu ŋon ɔ kya na
ɔ naa nɔɔ.

34 Keŋte Simeɔn fanewɔ fa wɔ nyi Wu-
rubuarɛ waa hiraa wɔ te ɔ yako bu ŋon
ɔ naa Mɛɛre nyiaa, “Wurubuarɛ lese na
bu kei. Iseraetena burum baŋ baa bɛɛ e
na baa naa diyem, te baŋ mɔ baa lɛɛ e
di na baa nyiŋ nyeedoŋ. Bu kei waa yɛɛ
Wurubuarɛ gbagba tobaale, mɔna balaŋ
baa koro seŋ tia e,
35 na ka lese ŋan balaŋ burum na gyueŋ nɛ
pou debɔɔ. Te nyaŋ Mɛɛre n kena diyem
ŋgba sila te ba moowɔ sɔɔ neŋ n konɔɔ
man nɛ.”

Ana kekolosi lee Yesu wose man

36 Alo kegyia ŋolo kyaawɔ ŋon bɛɛ
baake e nyi Ana. Ɔ yɛɛ Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre e te ɔ kya yele yɛna
Fanuwɛli. Fanuwɛli kei lee Asa dek-
paŋalaŋ man. Ana kei yalawɔ te ŋon na
ɔ baale kyaawɔ kulutooneŋ nyetooro, te ɔ
baale yeŋawɔ yela e.
37 Te ɔ kyaawɔ lialo man kulutooneŋ
sɔŋonaara na anaara (84). Nelim na ka
weese pou na ɔ kyae Wurubuarɛ ɔsom
deni dinaa keŋ man ɔ ne bake ɔ nɔɔ fane.
38 Simeɔn kɛɛ kolosi nɛ, te ŋon Ana mɔ
kɔŋawɔ. Ɔ fanewɔ fa Wurubuarɛ karaŋ, te
ɔ kolosiwɔ lee bu ŋon wose man fa balaŋ
baŋ bɛɛ daa nyeelɛɛre ŋon waa kɔŋ kaa
lese Gyerusalɛmtena lee ba diyem man nɛ.
39 Gyosɛfo na Mɛɛre keyɛɛ kpene ka-
masɛ taŋ ŋgba mena keŋ de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ mmaraase ŋan nawolo nɛ, ba
besewɔ gyu be dɛɛ Nasarɛte keŋ kyaa
Galelia tɛɛle man nɛ.
40 Bu ŋon beewɔ yɛɛ doŋ te ɔ sia karawɔ
nideli, te Wurubuarɛ moo ɔ bɛrɛɛ boele e.

Yesu kegyu Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa man

41 Kulutoo kamasɛ nɛ, Yesu ɔ kya na
ɔ naa ne gyu Gyerusalɛm ke di ba ny-
eekelɛɛwee dinaa keŋ.
42 Yesu ke di kulutooneŋ kufu ala nɛ,
be gyuu Gyerusalɛm be kaa di ba ny-
eekelɛɛwee dinaa kei ŋgba mena keŋ bɛɛ
taŋ gyu nɛ.
43 Be ke di wee keŋ taŋ bese bee gyu nɛ,
Yesu dɔɔwɔ Gyerusalɛm botɔɔ mɔna ɔ kya
na ɔ naa ta gyem ya.
44 Na baŋ gyeŋ nyi ɔ kpuɛ na be balaŋ
dikpii keŋ mena dɔɔ be tɛɛwɔ wee debiliŋ
pou, pɛte ba gyoo e kekɛo be tebia na ba
loŋtona man.
45 Keŋ ba te naa e ya dɔɔ, ba besewɔ gyu
Gyerusalɛm donɔɔ man be kaa kɛo e.
46 Ka weeya atoorote te ba ke naa e
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man na
ŋon na Gyudatena mmaraa wolala baŋ
kyaa la. Ɔ ne tei be nombia, na ŋon mɔ
ne bɔɔse wɔ nombia.
47 Mena keŋ ɔ ne nyii nombia ŋan asɛɛ
na mena keŋ ɔ ne tira ŋe nɔɔ fa wɔ nɛ, doo
baŋ pou be tei nɛ nɔɔ.
48 Ɔ kya na ɔ naa ke gyu kena e botɔɔ nɛ,
ba wose gbirisi wɔ. Keŋte ɔ naa bɔɔse e
nyiaa, “Me bu, weera te n yɛɛ daa mena?
Kɛɛ, daa na n kya sia te yɛɛ, de dɔŋɛɛ dɛɛ
kɛo neŋ.”
49 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Weera
dɔɔ te ɛ ne kɛo maŋ? Ɛ ba gyeŋ nyi
kaboena nyi maa kyaa me kya dɛɛ yee?”
50 Mɔna ɔ kya na ɔ naa te nyii kpene keŋ
ɔ be yako wɔ nɛ asɛɛ ya.
51 Botɔɔ te Yesu korowɔ sila wɔ gyu
Nasarɛte donɔɔ man, te ɔ nyii ɔ kya na ɔ
naa dei. Ɔ naa moo nombia kɛŋa pou do ɔ
konɔɔ man, na ɔ na gyueŋ ŋe man nideli.
52 Yesu beewɔ nideli te ɔ sia karawɔ kpu,
te ɔ gyoo Wurubuarɛ na balaŋ pou sia.

3

Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre ke desina gbɛɛ fa Yesu kekɔŋ

Mateo 3:1-12; Maake 1:1-8

1-2 Debaŋ keŋ Sakaria bu Gyɔn sɛɛ ɔ kyaa
depampaa dinaa keŋ man nɛ, Wurubuarɛ
kolosiwɔ fa e nyi waa gyu kekolosi Wu-
rubuarɛ nombia fa balaŋ. Debaŋ kenaŋ
na gyoo dinaa Kaesa Tiberiuse ke di gyoori
Roman tɛɛle dɔɔ kulutooneŋ kufu anoŋte
man kenaŋ, na Pɔntiɔse Pilato ne diina
gyoori Gyudia tɛɛle dɔɔ. Herode mɔ
ne diina gyoori Galelia tɛɛle dɔɔ, te ɔ
naabu Filipo mɔ ne diina gyoori Iturea na
Tirakonitise tɛɛlese dɔɔ, te Lisaniase mɔ
ne di gyoori Abilene tɛɛle dɔɔ. Na Ana na
Kaifase mɔ yɛna Wurubuarɛ saese kegyiise
Gyerusalɛm donɔɔ man.
3 Keŋte Gyɔn tɛɛwɔ donɔɔse ŋan ŋe kyaa
Gyɔɔdan bɔo nɔɔman nɛ pou dɔɔ ɔ ne
kolosi nyiaa, “Ɛ kyɛɛkee lee ɛ gbɛɛneŋ
kumɛɛ man na ɛ ke kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ,
na waa mo ɛ nombiakumɛɛ pou kyɛɛ ŋon.”
4 Ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋon bɛɛ baake nyi
Yesaya be ŋmarase ɔ tɔne man lee Gyɔn
wose man nɛ nyiaa,

“Ŋolo ne fae yeesa depampaa dinaa man
nyiaa,
ɛ desina de Gbeŋgyoo gbɛɛneŋ,
na ɛ ke yela ɔ gbɛɛneŋ pou ka tenee.
5 Ɛ tɔ boŋobii kamasɛ
na ɛ ke yɛlɛɛ bulase na bulasebia pou,
na ŋa ke doo kyɛɛkyɛɛ.
Ɛ tenee gbɛɛneŋ ŋan be gokii nɛ,
na ɛ ke kyalase gbɛɛneŋ ŋan ŋa be
kyalasɛɛ ya nɛ.
6 Kɛŋa pou wɔle na,
balaŋ pou baa naa nyeelɛɛre ŋon
Wurubuarɛ ba lese nyi ɔ kaa lɛɛ daa
nɛ.”

7 Balaŋ burum kɔŋawɔ Gyɔn gyaŋ nyi
waa sɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ te ɔ bɔɔse wɔ
nyiaa, “Ɛmɛɛ baŋ ɛ dana nombiakumɛɛ
ŋgba doma nɛ, amɔte faree na ŋon nyi yaa
yeu lee Wurubuarɛ baŋ dinaa keŋ gyae
kekɔŋ balaŋ dɔɔ nɛ man?
8 Ɛ yɛɛ nombia kpaakpaa ŋan nawolo nyi
ɛ te kyɛɛkee lee ɛ gbɛɛneŋ kumɛɛ man nɛ.
Ɛ na yɛɛ ya agyueŋ nyi keŋ ɛ yɛɛ Aberaham
ɔ naanasewɔ dɔɔ te Wurubuarɛ lɛɛ ŋon
ya. Mɛɛ yako ŋon nyi Wurubuarɛ waa tale
yela boya adoŋ kɛŋa ka bese naanase fa
Aberaham.
9 Wurubuarɛ te desina ɔ debeŋa see waa
tuŋii daase lɔ, mena dɔɔ daŋ kamasɛ keŋ
bɛɛ se bia kpaakpaa ya na, waa tuŋ ke lɔ
na baa keretii ke do boalaŋ man.”
10 Botɔɔ te balaŋ dikpii keŋ bɔɔse Gyɔn
nyiaa, “Akpaa mena na, woŋ te kaboena
nyi dɛɛ yɛɛ?”
11 Keŋte Gyɔn tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
“Nyaŋ ŋon n dana kegbase ala na, mo
dokoloŋ fa ŋon ɔ be taŋ ya nɛ, te nyaŋ ŋon
mɔ n dana weenɛɛ na, fa ŋon ɔ be taŋ ya
nɛ.”
12 Lempoolɛɛra baale mɔ kɔŋawɔ nyi
Gyɔn dɛɛ sɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ te be bɔɔse
e nyiaa, “De Gbeŋgyoo, woŋ te kaboena
nyi daa mɔ dɛɛ yɛɛ?”
13 Keŋte Gyɔn tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Ɛ na
lɛɛ kɔba kela keŋ kaboena nyi yaa lɛɛ nɛ
ya.”
14 Yoonɔɔtena baale mɔ bɔɔse e nyiaa,
“Daa mɔ de? Woŋ te kaboena nyi dɛɛ
yɛɛ?” Keŋte Gyɔn yako wɔ nyiaa, “Ɛ na
mo siadoŋ lɛo ŋolo kɔba ya, yaa ɛ na mo
nombiakumɛɛ gyakaa ŋolo dɔɔ ya. Ɛ yela
kɔba keŋ bɛɛ tɔ ŋon nɛ ka gyoo ɛ sia.”
15 Lee mena keŋ balaŋ baŋ ne daa
nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi
waa kɔŋ dɔɔ nɛ, walaŋ kamasɛ yɛɛ wa
agyueŋ nyi Gyɔn yɛna nyeelɛɛre ŋon.
16 Keŋte Gyɔn tiranɔɔ fa be popou nyiaa,
“Maŋ dɔɔ loŋ te mɛɛ mo sɔ ŋon Wu-
rubuarɛ loŋ, mɔna ŋon ɔ kela maŋ nɛ waa
kɔŋ keŋ maŋ tekaboe gba nyi maa buŋ
booli ɔ nkyokota ŋmeeseŋ koraŋ gba ya.
Ŋon dɔɔ Wurubuarɛ feliŋ na boalaŋ, te
waa mo sɔ ŋon Wurubuarɛ loŋ.
17 Ɔ dana ɔ pampaa ɔ nyiŋmaa man waa
mo feefu wa amɔla, na waa lese amɔla bia
ŋan do ɔ kpee man, na waa kuu wura ŋan
ka do boalaŋ keŋ bɛɛ yem ya nɛ man.”
18 Keŋte Gyɔn tɛɛwɔ gbɛɛneŋ burum dɔɔ
kolosi Wurubuarɛ nombia fa wɔ, te ɔ doo
wɔ kakyeŋ nyi baa kyɛɛkee lee be gbɛɛneŋ
kumɛɛ man.
19 Gyɔn lese nombiakumɛɛ burum ŋan
Herode ŋon ɔ seŋɛɛ Romantena gyoo di-
naa nawɔɔ man be yɛɛ nɛ si e, na mena
keŋ ɔ be lɛo ŋon gbagba ɔ kegyia wɛɛle
Herodia yala nɛ.
20 Te nombiikum keŋ Herode be yɛɛ tɔ
nɔɔ koraŋ yɛna nyi, ɔ yela be kyaŋa Gyɔn
ke tɔ deni.

Yesu Wurubuarɛ loŋkesɔ

Mateo 3:13-17; Gyɔn 1:31-34; Maake 1:9-11

21 Gyɔn ke sɔ balaŋ dikpii keŋ Wu-
rubuarɛ loŋ taŋ nɛ, ɔ sɔɔ Yesu mɔ Wu-
rubuarɛ loŋ. Ɔ ke sɔ e taŋ na te Yesu
moowɔ ɔ ne fane. Botɔɔ te adido torowɔ,
22 keŋte Wurubuarɛ feliŋ ŋon moo
duwuluŋ dinɔɔ te ɔ kaa gyakaawɔ Yesu
dɔɔ. Botɔɔ te be nyii nɔɔwoya ŋaale lee
adido nyiaa, “Nyaŋ yɛna me bu ŋon mɛɛ
gyae neŋ lee me konɔɔ man, te n na gyoo
me sia nideli.”

Yesu ɔ naanaɔ

23 Debaŋ keŋ Yesu be fi ɔ tom keyɛɛ asɛɛ
nɛ, na ɔ te di ŋgba kulutooneŋ sao na kufu
nɛ, na balaŋ na gyueŋ nyi Yesu yɛɛ Gyosɛfo
bu dalolasa e.
Gyosɛfo ɔ kya yɛna Heli,
24 Heli mɔ ɔ kya yɛna Matati,
te Matati mɔ ɔ kya yɛna Lewi.
Lewi ɔ kya yɛna Melki
te Melki mɔ ɔ kya yɛna Yanai
te Yanai ɔ kya yɛna Gyosɛfo.
25 Gyosɛfo ɔ kya yɛna Matatia,
te Matatia ɔ kya yɛna Amose
te Amose ɔ kya yɛna Nahum
te Nahum mɔ ɔ kya yɛna Esili,
te Esili ɔ kya yɛna Nagai.
26 Nagai ɔ kya yɛna Maati
te Maati mɔ ɔ kya yɛna Matatia,
te Matatia ɔ kya yɛna Semeni
te Semeni ɔ kya yɛna Gyoseki
te Gyoseki ɔ kya yɛna Gyoda.
27 Gyoda ɔ kya yɛna Gyoana
te Gyoana ɔ kya yɛna Resa
te Resa ɔ kya yɛna Sorobabeli,
te Sorobabeli ɔ kya yɛna Selateli
te Selateli ɔ kya yɛna Neri.
28 Neri mɔ ɔ kya yɛna Mɛliki
te Mɛliki mɔ ɔ kya yɛna Adi.
Adi ɔ kya yɛna Kosam
te Kosam mɔ ɔ kya yɛna Elemadam
te Elemadam mɔ ɔ kya yɛna Eri.
29 Eri ɔ kya yɛna Gyosua
te Gyosua mɔ ɔ kya yɛna Eliasa
te Eliasa ɔ kya yɛna Gyorim
te Gyorim ɔ kya yɛna Matati
te Matati mɔ ɔ kya yɛna Lewi.
30 Lewi ɔ kya yɛna Simeɔn
te Simeɔn ɔ kya yɛna Gyuda,
te Gyuda ɔ kya yɛna Gyosɛfo
te Gyosɛfo ɔ kya yɛna Gyonam,
te Gyonam ɔ kya yɛna Eliakim.
31 Eliakim ɔ kya yɛna Melea
te Melea ɔ kya yɛna Mena.
Mena ɔ kya yɛna Matata
te Matata mɔ ɔ kya yɛna Natan,

te Natan mɔ ɔ kya yɛna Defidi.
32 Defidi ɔ kya yɛna Gyese
te Gyese mɔ ɔ kya yɛna Obedi.
Obedi ɔ kya yɛna Boase
te Boase ɔ kya yɛna Salimɔn,
te Salimɔn mɔ ɔ kya yɛna Nasɔn.
33 Nasɔn ɔ kya yɛna Aminadabo
te Aminadabo ɔ kya yɛna Adimi,
te Adimi mɔ ɔ kya yɛna Arini
te Arini ɔ kya yɛna Heserɔn
te Heserɔn mɔ ɔ kya yɛna Peresi,
te Peresi ɔ kya yɛna Gyuda.
34 Gyuda ɔ kya yɛna Gyekɔpo
te Gyekɔpo ɔ kya yɛna Asiki
te Asiki ɔ kya yɛna Aberaham,
te Aberaham mɔ ɔ kya yɛna Tera
te Tera ɔ kya yɛna Nahɔ.
35 Nahɔ mɔ ɔ kya yɛna Serugi
te Serugi ɔ kya yɛna Rewu,
te Rewu ɔ kya yɛna Pelegi
te Pelegi mɔ ɔ kya yɛna Eberi,
te Eberi mɔ ɔ kya yɛna Sɛla.
36 Sɛla ɔ kya yɛna Kainan
te Kainan mɔ kya yɛna Afahade
te Afahade mɔ ɔ kya yɛna Sem,
te Sem mɔ ɔ kya yɛna Nowa,
te Nowa mɔ ɔ kya yɛna Lamɛke.
37 Lamɛke ɔ kya yɛna Metusala
te Metusala mɔ ɔ kya yɛna Enɔke,
te Enɔke mɔ ɔ kya yɛna Gyarɛdi
te Gyarɛdi mɔ ɔ kya yɛna Mahalali,
te Mahalali mɔ ɔ kya yɛna Kainan.
38 Kainan mɔ ɔ kya yɛna Enose
te Enose mɔ ɔ kya yɛna Sɛɛte,
te Sɛɛte ɔ kya yɛna Adam,
te Wurubuarɛ mɔ yɛɛna Adam.

4

Ɔbɔnsam kekɛɛse Yesu
Mateo 4:1-11; Maake 1:12-13

1 Yesu ka lee Gyɔɔdan boo keŋ man nɛ, na Wurubuarɛ feliŋ doo ɔ man nideli. Te Wurubuarɛ feliŋ ŋon yela Yesu gyuu depampaa dinaa daale man,
2 botɔɔ te ɔbɔnsam kaa kɛɛse e weeya sɔŋola. Weeya ŋenaŋ man pou na ɔ ta mo kolo daa ɔ nɔɔ ya. Te weeya ŋenaŋ kesi nɛ, tanam kyaŋa e nideli.
3 Botɔɔ te ɔbɔnsam yako e nyiaa, “Akpaa nyaŋ yɛna Wurubuarɛ bu ŋon na, yela boe kei ka bese weenɛɛ.”
4 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne yako daa nyiaa, na weenɛɛ kaageŋ ne gyae la ke fa walaŋ nyeedoŋ ya.”
5 Botɔɔ te ɔbɔnsam moo Yesu gyu bula dinaa daale nyee dɔɔ, te ɔ lese tɛɛle kei dɔɔ gyoorobiiri pou wola e karatetee dokoloŋ.
6 Keŋte ɔ yako Yesu nyiaa, “Maa mo gyoorobiiri na abɔɔ nya anaŋ kɛŋa pou doŋ do n nyiŋmaa man na n ke di ŋe dɔɔ. Nawolo nyi be ta mo ŋe popou fa maŋ, mena dɔɔ maa tale mo ŋa fa walaŋ kamasɛ ŋon mɛɛ gyae.
7 Mena dɔɔ nyi akpaa n buŋ me nawɔɔtɛɛ som maŋ na, abɔɔ kɛŋa pou gyae ka bese n wui.”
8 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne yako daa nyiaa, De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ waageŋ te kaboena nyi nya buŋ na n ka som e.”
9 Botɔɔ te ɔbɔnsam moo Yesu gyu Gyerusalɛm donɔɔ man te ɔ mo e gyu Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ nyee man adido adido te ɔ yako e nyiaa, “Akpaa nyaŋ yɛna Wurubuarɛ bu ŋon na, fuŋ n wose lee kɛbo ke lɔ tɛɛle man,
10 nawolo nyi Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan ne yako daa nyi,
‘Nyaŋ dɔɔ Wurubuarɛ waa kpila ɔ kpilala
na be kaa gyee neŋ nideli,
11 na baa kɔlee neŋ keŋ nyi,
n be gyae n ka mo n nae gyɔ na boe
koraŋ gba ya.’ ”
12 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see na bese yako daa nyiaa, ‘Na kɛɛse n Gbeŋgyoo Wurubuarɛ ŋon kɛɛ ya.’ ”
13 Debaŋ keŋ ɔbɔnsam be kɛɛse e kina taŋ nɛ, ɔ tinaa Yesu yela pɛ kelii debaŋ keŋ waa bese nyiŋ gbɛɛ wɔle bela.

Yesu kefi ɔ tom keyɛɛ asɛɛ Galelia tɛɛle man
Mateo 4:12-17; Maake 1:14-15

14 Wurubuarɛ feliŋ ŋon yela Yesu besewɔ gyu Galelia tɛɛle man, te ɔ wose man nombia yaaseewɔ tɛɛle kenaŋ pou dɔɔ.
15 Yesu tɛɛwɔ wola Gyudatena ɔsom denɛɛ man, te walaŋ kamasɛ kɛlɛɛ e.

Ba kebɛɛ Yesu Nasarɛte donɔɔ man
Mateo 13:53-58; Maake 6:1-6

16 Yesu gyuuwɔ Nasarɛte botɔɔ keŋ bɔɔ kɛɛle e nɛ, te Gyudatena kefɛɛfowee kelii nɛ, ɔ gyuuwɔ Gyudatena ɔsom deni man ŋgba mena keŋ ɔ ne taŋ yɛɛ nɛ. Keŋte ɔ korowɔ seŋ nyi waa kala Wurubuarɛ nombia ŋan,
17 botɔɔ te ba moo Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya tɔne fa e. Ɔ gyuusu tɔne keŋ te ɔ kala botɔɔ keŋ bɔɔ ŋmarase nyiaa,
18 “De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ feliŋ doo me man,
nawolo nyi ɔ ta lese maŋ see nyi
maa kolosi ɔ nombia kpaakpaa ŋan fa ayematena.
Ɔ te kpila maŋ nyi maa yako yoo gbeŋa nyi
Wurubuarɛ waa lese wɔ lee be gbeŋiri man,
na maa yako siayɛlɛɛsatena nyi be sia gyae ke gyuusu,

na baŋ mɔ bee wuritii wɔ nɛ ke nyiŋ
ba wose,
19 na maa yela balaŋ pou ka gyeŋ nyi,
debaŋ keŋ de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
waa kaa lɛɛ ɔ balaŋ nyee nɛ ta benaa.”
20 Keŋte Yesu bɔɔ tɔne keŋ te ɔ besena ke fa
tobaale ŋon ɔ ba mo ke fa e nɛ, te ɔ tisiwɔ
kyaa. Balaŋ baŋ pou be kyaa bɔ ɔsom deni
keŋ man nɛ, fɛɛ be sia bɛɛ kɛɛ e nɛ fee.
21 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, “Gyɛŋ
wee kei nɛ, Wurubuarɛ nombia ma akalaŋ
kɛŋa te kɔŋ mena ɛmɛɛ gbagba ɛ siaman
ŋgba mena keŋ ɛ be nyii mɔɔ kale nɛ.”
22 Nombia kpaakpaa ŋan Yesu be yako
nɛ, doo balaŋ baŋ pou bɔɔ gyaŋee botɔɔ
nɛ nɔɔ te be kɛlɛɛ e. Keŋte be bɔɔse dɔŋa
nyiaa, “Na Gyosɛfo bu ŋon yaa yee?”
23 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Ma gyeŋ
nyi ɛ ke gyɔ maŋ dudu kei nyi ‘Nyaŋ ŋon n
ne kyɔ balaŋ nɛ, kyɔ n wose na dɛɛ kɛɛ.’ Te
ɛ ka bese yako maŋ nyi, ‘Gyakoloŋ nombia
ŋan dɔɔ nyii n be yɛɛ Kapanum donɔɔ man
nɛ, yɛɛ ŋa nyaŋ gbagba n donɔɔ man kɛbo
mɔ na dɛɛ kɛɛ.’ ”
24 Yesu besewɔ yako wɔ kpu nyiaa,
“Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyi Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋolo be kyaa keŋ bɛɛ
lɛɛ e ŋon gbagba ɔ dɛɛ ya.”
25 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyi, debaŋ
keŋ Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Elia
be kyaa nɛ, na liala burum kyaa Iserae
tɛɛle dɔɔ, mɔna debaŋ keŋ ɔga ba sem
kulutooneŋ atooro na yaale, te tanam
dinaa be yale tɛɛle keŋ pou dɔɔ nɛ,
26 Wurubuarɛ te kpila Elia nyi waa gyu
ke kyɔ be man ŋolo ya. Ɔ kpila e bo gyu
lialo ŋon ɔ te yɛɛ Iserae alo e ya, te ɔ kyaa
Sarefate donɔɔ keŋ kyaa Sidɔn tɛɛle man
nɛ gyaŋ.
27 Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Elisa
mɔ ke kyaa nɛ, na akuŋtuŋtena burum
kyaa Iserae tɛɛle dɔɔ mɔna Wurubuarɛ te
kyɔ be man ŋolo ya. Siria baale Naaman
ŋon waageŋ te ɔ kyɔɔwɔ.
28 Balaŋ baŋ pou be kyaa Gyudatena
ɔsom deni keŋ man kenyii nombia kɛŋa
nɛ, ba gyeŋa baŋ nideli.
29 Botɔɔ te balaŋ baŋ korowɔ gyu ke
kyaŋ Yesu wɔŋee e lee donɔɔ keŋ man,
te ba moo e gyu bula keŋ dɔɔ donɔɔ keŋ
gyakaa nɛ nyee man, nyi baa fuŋ e ke lɔ
delɔkɔtɔɔ keŋ man.
30 Mɔna Yesu moowɔ balaŋ baŋ pou
nsana nsana te ɔ laŋawɔ.

Yesu kegegi feliŋkum lee balee ŋolo man
Maake 1:21-28

31 Yesu gyuuwɔ Kapanum donɔɔ keŋ
ke kyaa Galelia tɛɛle man nɛ man. Te
Gyudatena kefɛɛfowee kelii na, ɔ gyuuwɔ
ka wola wɔ Wurubuarɛ nombia.
32 Yesu kawola keŋ doo balaŋ baŋ pou
nɔɔ, nawolo nyi ɔ ne gyɔ ɔ konɔɔ wola
ŋgba walaŋ ŋon ɔ dana doŋ nombia ŋan
ɔ na wolo nɛ dɔɔ nɛ.
33 Na balee ŋolo kyaa Gyudatena ɔsom
deni keŋ man keŋ feliŋkum doo ɔ man. Ɔ
fae yeesa keŋkeŋ nyiaa,
34 “Nyaŋ Yesu Nasarɛte baale, woŋ yaa
n ne gyae de gyaŋ? N kɔŋae n kaa
wɔlɛɛ daa? Ma gyeŋ neŋ nyi nyaŋ yɛna
Wurubuarɛ walaŋ ŋon ayimɛɛ be doo n
man ya nɛ.”
35 Botɔɔ te Yesu yase ɔ sia yako feliŋkum
keŋ nyiaa, “Wu n nɔɔ, na n ka lee ɔ man.”
Keŋte feliŋkum keŋ fuŋa balee ŋon lɔ
balaŋ baŋ pou siaman te ka leewɔ ɔ man
laŋ, mɔna balee ŋon te gooli ya.
36 Nombii kei doo balaŋ baŋ pou nɔɔ te
be bɔɔse dɔŋa nyiaa, “Woŋ kawola yɛna
kei? Ɔ na mo doŋ kolosi fa feliŋkumɛɛ na
ŋɛɛ lee balaŋ man.”
37 Keŋte Yesu wose man nombia
yaaseewɔ gyu debiise ŋan ŋa benaa na
botɔɔ nɛ pou man.

Yesu kekyɔ balaŋ burum kaweese
Mateo 8:14-17; Maake 1:29-39

38 Yesu ka lee Gyudatena ɔsom deni keŋ
man na, te ɔ gyuuwɔ Simɔn dɛɛ. Ɔ ke
gyu botɔɔ na Simɔn wa awu doo ɔ na wee
kpaŋalaŋ. Keŋte be waase Yesu nyi waa
kyɔ e kawee fa wɔ.
39 Botɔɔ te ɔ ka seŋawɔ alo ŋon yenaŋ
te ɔ fae kpaŋalaŋ keŋ, te ɔ kawee keŋ
taŋawɔ. Debokenaŋ man te alo ŋon ko-
rowɔ kyaa te ɔ kɛɛ be dɔɔ.
40 Kelii balinɔɔ nɛ, balaŋ burum moo
kaweesetena baŋ bɛɛ wee kaweese
kpookpoo nɛ kɔŋ Yesu gyaŋ, te ɔ moo ɔ
nyiŋmaa gyakaa kaweete kamasɛ dɔɔ te ɔ
kyɔɔ wɔ.
41 Feliŋkumɛɛ mɔ leewɔ balaŋ burum
man na ŋɛɛ fae yeesa nyi, “Nyaŋ yɛna
Wurubuarɛ bu ŋon.” Mɔna ɔ fae ŋa keŋ
ɔ te fa ŋa gbɛɛ ŋa ke kolosi ya, nawolo nyi
ŋa gyeŋ nyi ŋon yɛna Kristo, nyeelɛɛre ŋon
Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ.

Yesu kolosi nombia burum Galelia tɛɛle man

42 Tɛɛ kena nɛ, Yesu wɔŋa ɔ wose lee
yenaŋ. Botɔɔ na balaŋ baŋ te fiasɛɛ bɛɛ
kɛo e. Ba kena e nɛ, ba te fa e gbɛɛ waa
lee be gyaŋ ya.
43 Mɔna ɔ yako wɔ nyiaa, “Kaboena nyi
maa kolosi Wurubuarɛ gyoori keŋ wose
man nombia kpaakpaa ŋan fa donɔɔse
akaŋ ŋan mɔ, nawolo nyi keŋ dɔɔ te
Wurubuarɛ kpila maŋ.”
44 Mena dɔɔ Yesu tɛɛwɔ kolosi Wu-
rubuarɛ nombia Gyudatena ɔsom denɛɛ
man Galelia tɛɛle dɔɔ pou.

5

Yesu kebaake ɔ kaseela gyaŋgba nyibaŋ baŋ
Mateo 4:18-22; Maake 1:16-20

1 Wee daale Yesu ka seŋ Genesareti boo
nɔɔman nɛ, balaŋ burum kaa yilaawɔ
kilisi e bee nyii Wurubuarɛ nombia.
2 Keŋte ɔ naa agbelese ala boo keŋ
nɔɔman, na kpɛɛ kyaŋara baŋ ta lee bɛɛ
faafo ba asawuse.
3 Yesu gyoowɔ degbele keŋ daale man,
keŋ ke yɛɛ Simɔn wui nɛ. Te ɔ yako e nyi
waa tɛɛse e gyu loŋ keŋ man kyomii. Yesu
kyaawɔ degbele keŋ man botɔɔ te ɔ wola
balaŋ dikpii keŋ Wurubuarɛ nombia.
4 Ɔ kekolosi taŋ nɛ, ɔ yako Simɔn nyiaa,
"Ɛ saa gyu loŋ keŋ nsana nsana botɔɔ keŋ
dana siiliŋ nɛ, na ɛ ke lɔ ya asawuse ŋan
na ɛ ke kyaŋ kpɛɛ."
5 Botɔɔ te Simɔn tiranɔɔ nyiaa, "De
Gbeŋgyoo, da te yɛɛ tom nelim pou da te
kyaŋ kolo ya! Mɔna keŋ nyaŋ be yako dɔɔ,
dɛɛ lɔ da asawuse."
6 Ba ke lɔ ba asawuse ŋan nɛ, be kyaŋa
kpɛɛ burum keŋ nyi ba asawuse ŋan ne lɛɛ
gbɛɛ ŋe ke tirii.
7 Mena dɔɔ be baake be tebia baŋ be
doo degbele daale man nɛ nyi be kaa kyɔ
wɔ. Ba kekɔŋ nɛ, be kaa lese kpɛɛ wulu
agbelese ala ŋan pou keŋ nyi, ŋe lɛɛ gbɛɛ
nafɔ ŋe ke munu.
8 Simɔn Pita kena kpene keŋ be kɔŋ nɛ,
ɔ buŋawɔ ɔ doona dɔɔ Yesu siaman yako
e nyiaa, "Lee me gyaŋ, me Gbeŋgyoo! Me
yɛɛ nombiakumɛɛyɛɛre e."
9 Nawolo nyi lee kpɛɛ burum baŋ bɔɔ
kyam nɛ dɔɔ, doo ŋon na ɔ tebia baŋ pou
nɔɔ.
10 Mena mɔ te doo ɔ tebia Sebedeo bia
Gyemisi na Gyɔn baŋ baŋ na wɔ ne yɛɛ
tom nɛ nɔɔ. Botɔɔ te Yesu yako Simɔn
nyiaa, "Na yee ya, lee gyɛŋ ne gyu nɛ,
balaŋ te maa yela n ke kyaŋ."
11 Mena dɔɔ ba ke saa ba agbelese ŋan
kɔŋ dekeŋkeŋ dɔɔ nɛ, be tinaa kpene
kamasɛ yela botɔɔ te be sila Yesu laŋ.

Yesu kekyɔ akuŋtuŋte ŋolo kawee
Mateo 8:1-4; Maake 1:40-45

12 Yesu kekyaa donɔɔse ŋan daale man
nɛ, balee ŋolo kɔŋawɔ keŋ kaweeyayam
te di ɔ wose pou. Ɔ kena Yesu nɛ, ɔ kaa
buŋawɔ ɔ nawɔɔtɛɛ waase e nyiaa, "Me
Gbeŋgyoo, akpaa n ne gyae na nyaŋ ke tale
kyɔ maŋ kawee."
13 Botɔɔ te Yesu tenee ɔ nyiŋmaa tina e
te ɔ yako nyiaa, "Mɛɛ gyae, n kawee dɛɛ
taŋ." Debokenaŋ man te balee ŋon kawee
taŋawɔ.
14 Keŋte Yesu tɔɔ e kiiŋ nyi, "Na yeli
walaŋ na walaŋ ke nyii ya, mɔna mo n
wose gyu kawola Wurubuarɛ sae ŋon, na
n ke deesi ŋgba mena keŋ Mosesi ba wola
ŋon nɛ, na kedi adansɛɛ fa walaŋ kamasɛ
nyi n kawee te taŋ."
15 Mɔna nɛnɛɛ gba te Yesu wose man
nombia yaaseewɔ gyu yenaŋ kamasɛ, te
balaŋ burum kɔŋawɔ be kaa nyii e na waa
kyɔ wɔ be kaweese.
16 Mɔna Yesu ne kyaa wɔŋ ɔ wose lee
yenaŋ gyu kefane.

Yesu kekyɔ yenaŋ dayeŋasate ŋolo kawee
Mateo 9:1-8; Maake 2:1-12

17 Wee daale Yesu kɛɛ wolo nɛ, na
Farasiitena na Gyudatena mmaraa wolala
baŋ bɔɔ lee Galelia na Gyudia tɛɛlese man,
na Gyerusalɛm donɔɔ man nɛ, baale kyaa
botɔɔ. Debaŋ kenaŋ na, de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ doŋ doo Yesu man keŋ waa
tale mo kyɔ kaweese.
18 Te balaŋ baale seele walaŋ ŋon ɔ
yenaŋ ba yem nɛ dofoŋoŋ dɔɔ kɔŋ, na bɛɛ
gyae gbɛɛ na baa mo e gyoo dekpaŋalaŋ
keŋ man ka see Yesu siaman,
19 mɔna be te nyiŋ gbɛɛ mo e ta denanɔɔ
man ya, nawolo nyi balaŋ boe. Mena dɔɔ
ba gyeŋawɔ gyu deni keŋ nyee dɔɔ te be
wolee yenaŋ daale, te be tisinaa e na ɔ
dofoŋoŋ keŋ pou dɛɛdɛɛ see Yesu siaman
balaŋ baŋ nsana nsana.
20 Yesu kena mena keŋ bɔɔ lɛɛ e di nɛ, ɔ
yako kaweete ŋon nyiaa, "Me gyoo, me ta
mo n nombiakumɛɛ pou kyɛɛ neŋ."
21 Botɔɔ te Gyudatena mmaraa wolala
na Farasiitena baŋ fiasɛɛ bɛɛ bɔɔse dɔŋa
nyiaa, "Walaŋ woŋti yaa kei te ɔ na mo
ɔ wose kɛɛse na Wurubuarɛ mena? Lee
Wurubuarɛ wɔle na amɔ kyaa la keŋ waa
tale mo dukum kyɛɛ?"
22 Na Yesu gyeŋ kpene keŋ bɛɛ gyueŋ
nɛ te ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, "Woŋ dɔɔ te ɛ na
gyueŋ kɛŋa ɛ nyeeya man?
23 Nombia kɛŋa man woŋti woɛla na
keyako? 'Me ta mo n dukum kyɛɛ neŋ,'
yaa 'Koro seŋ na n ke ta?'
24 Mɔna mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nyi maŋ
Deniwalaŋ Bu dana doŋ tɛɛle kei dɔɔ
nyi maa mo dukum kyɛɛ. Mena dɔɔ ɔ
yako kaweete ŋon nyiaa, Koro seŋ, gate n
dofoŋoŋ na n ke ta gyu n dɛɛ!"
25 Debokenaŋ man te kaweete ŋon ko-
rowɔ seŋ ɔ nawɔɔ dɔɔ be siaman te ɔ gate
ɔ dofoŋoŋ keŋ dɔɔ ɔ doo nɛ, te ɔ laŋa ɔ dɛɛ.
Ɔ ne gyu na ɔ na lese Wurubuarɛ yele.
26 Nombia kɛŋa doo balaŋ baŋ pou
nɔɔ nideli te ba lese Wurubuarɛ yele.
"Gyakoloŋ gyoo wɔ te be yakowɔ nyiaa,
gyɛŋ dɔɔ da te naa nombia ŋan te kɔŋa
ta see ya."

Yesu ke baake Lewi
Mateo 9:9-13; Maake 2:13-17

27 Nombia kɛŋa wɔle nɛ Yesu leewɔ te
ɔ ke naa lempoolɛɛre ŋolo ŋon bɛɛ baake
e nyi Lewi nɛ, na ɔ kyaa ɔ lempoo delɛe
man. Keŋte Yesu yako e nyiaa, “Koro sila
maŋ.”
28 Debokenaŋ man te Lewi tinaa kpene
kamasɛ yela te ɔ korowɔ sila Yesu.
29 Keŋte Lewi moo Yesu gyu ŋon Lewi
dɛɛ te ɔ ke saa e weenɛɛ ampaŋ ampaŋ.
Lempoolɛɛra burum na balaŋ yakaa ny-
ibaŋ kɔŋawɔ kaa di bom na wɔ.
30 Botɔɔ te Farasiitena na Gyudatena
mmaraa wolala baŋ bɔɔ lee Farasi-
itena dikpii keŋ man nɛ ŋorokoteewɔ
bɔɔse Yesu kaseela baŋ nyiaa, “Weera
dɔɔ te ɛmɛɛ na lempoolɛɛra na nombi-
akumɛɛyɛɛra ne dii te ɛ ne nyɔɔ bom?”
31 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
“Kaweesetena te kaboena nyi baa kyɔ wɔ
kawee. Baŋ bɔɔ na wee ya nɛ dɔɔ, bɔɔ ne
hia kawee kekyɔ ya.
32 Ma te kɔŋ nyi me kaa baake balaŋ
baŋ be gbɛɛneŋ wulaa tenɛɛ Wurubuarɛ
siaman nɛ ya, mɔna me kɔŋae me kaa
baake nombiakumɛɛyɛɛra na baa kyɛɛkee
lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ man na baa kɔŋ
Wurubuarɛ gyaŋ.”

Ba ke bɔɔse Yesu nɔɔkebake wose man nombia
Mateo 9:14-17; Maake 2:18-22

33 Keŋte be yako Yesu nyiaa, “Gyɔn Wu-
rubuarɛ loŋsɔɔre ŋon silala ne kyaa bake
be nɔɔ fane, te mena mɔ yaa Farasiitena
silala mɔ ne yɛɛ. Mɔna nyaŋ wui kɛwɔ dɔɔ
bee dii bɛɛ nyɔɔ debaŋ kamasɛ.”
34 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ ke
tale yela balaŋ baŋ be kyaa alowɔletɛɛ nɛ
ke bake be nɔɔ keŋ alowɔle baale kyaa be
gyaŋ?
35 Mɔna debaŋ daale gyae kekɔŋ keŋ baa
mo alowɔle baale ŋon lee be gyaŋ. Mena
weeya ŋenaŋ man te baa bake be nɔɔ.”
36 Keŋte Yesu gyɔɔ wɔ dudu kei nyiaa,
“Ŋolo bɛɛ kara kanyaŋ wɔle mo taa
kakyeŋgbelaa keŋ ba yem nɛ ya. Akpaa ɔ
yɛɛ mena na ɔ te wɔlɛɛ kanyaŋ wɔle keŋ,
nawolo nyi kanyaŋ wɔle keŋ be gyae ke
kyaa na bene keŋ ya.
37 Mena mɔ te ŋolo bɛɛ mo soloŋ wɔle
do wonembu tɔne ogele bene man ya. Ɔ
yɛɛ mena na soloŋ wɔle keŋ gyae ke tao
wonembu tɔne ogele keŋ lii na soloŋ keŋ
ke leki, na wonembu tɔne ogele keŋ mɔ ke
wɔlɛɛ.
38 Mena dɔɔ kaboena bo nyi baa mo
soloŋ wɔle do wonembu tɔne ogele wɔle
man.
39 Te ŋolo be kyaa keŋ nyi ɔ nyɔɔ
soloŋ apaesa na, waa yako nyi ɔ ne gyae
ntoŋkum waa nyɔɔ bela ya. Nawolo nyi
ɔ ne yako nyi apaesate keŋ yɛna kpaak-
paate.”

6

Yesu kawola lee kefɛɛfowee wose man
Mateo 12:1-8; Maake 2:23-28

1 Gyudatena kefɛɛfowee daale nɛ, Yesu
na ɔ kaseela gyuuwɔ ka mo wɔɔ daale
man. Na weenɛɛ ŋan seŋɛɛ wɔɔ keŋ man
nɛ yɛɛ ŋgba kefaa nɛ. Keŋte ɔ kaseela baŋ
kpera ŋaale posaa bɛɛ tao.
2 Keŋte Farasiitena baale naa wɔ te be
bɔɔse wɔ nyiaa, “Weera dɔɔ te ɛ ne yɛɛ
kpene keŋ da mmaraa bɛɛ fa gbɛɛ nyi baa
yɛɛ da kefɛɛfowee ya nɛ?”
3 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Ɛ
te kala ta lee Wurubuarɛ tɔne man kpene
keŋ gyoo Defidi be yɛɛ debaŋ keŋ tanam
be kyaŋ ŋon na ɔ balaŋ baŋ yee?
4 Ɔ gyuuwɔ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
keŋ man te ɔ ka moo weenɛɛ ŋan bɔɔ mo
deesi fa Wurubuarɛ, keŋ nafɔ tekaboena
nyi walaŋ ŋon ɔ te yɛɛ Wurubuarɛ sae e
ya waa di ya nɛ, te ɔ diiwɔ te ɔ moo ŋaale
mɔ fa ɔ balaŋ baŋ be silana e nɛ.”
5 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Maŋ
Deniwalaŋ Bu ŋon yɛna kefɛɛfowee keŋ
Gbeŋgyoo.”

Yesu kekyɔ baam dayeŋasate ŋolo kawee
Mateo 12:9-14; Maake 3:1-6

6 Gyudatena kefɛɛfowee daale bela nɛ,
Yesu gyuu Gyudatena ɔsom deni man ɔ na
wola wɔ. Na baale ŋolo kyaa botɔɔ keŋ ɔ
dunoluŋ baam ba yem.
7 Gyudatena mmaraa wolala na Farasi-
itena baale gyae gbɛɛ keŋ baa mo nombi-
ikum daale seele Yesu na baa nyiŋ kyaŋ e,
mena dɔɔ ba deke e na baa kɛɛ nyi waa kyɔ
ŋolo kawee Gyudatena kefɛɛfowee keŋ.
8 Mɔna na Yesu gyeŋ kpene keŋ bɛɛ
gyueŋ te ɔ yako baam dayeŋasate ŋon
nyiaa, “Koro seŋ na n ke kɔŋ kaa seŋ
balaŋ kɛwɔ pou siaman.” Keŋte balee ŋon
korowɔ kaa seŋ be siaman.
9 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Woŋ
te da mmaraa ne fa gbɛɛ nyi dɛɛ yɛɛ
kefɛɛfowee keŋ? Da mmaraa ne fa daa
gbɛɛ nyi dɛɛ yɛɛ kolo kpaakpaa yaa dɛɛ
yɛɛ kolo kum? Dɛɛ lɛɛ walaŋ nyee yaa dee
yela waa yeŋ?”
10 Keŋte Yesu kɛɛ wɔ pou gyaŋee te ɔ
yako balee ŋon nyiaa, “Tenee n baam.”
Balee ŋon tenee ɔ baam keŋ te kawee keŋ
taŋawɔ te ɔ baam keŋ yɛɛ doŋ.
11 Botɔɔ te kegyiise baŋ gyeŋa baŋ nideli,
te be fiasɛɛ bɛɛ gyueŋ kpene keŋ baa mo
yɛɛ Yesu.

Yesu kalese ɔ kpilala kufu bala baŋ
Mateo 10:1-4; Maake 3:13-19

12 Debaŋ kenaŋ man wee daale nɛ Yesu
gyuuwɔ bula dɔɔ ɔ kaa fane, te ɔ fanewɔ
fa Wurubuarɛ nelim kenaŋ pou.
13 Tɛɛ kena nɛ ɔ baake ɔ kaseela kɔŋ ɔ
gyaŋ te ɔ lese baala kufu bala lee be man
nyi baa yɛɛ ɔ kpilala.
14 Baala kufu bala baŋ Yesu ba lese nɛ
yela yɛna Simɔn, ŋon Yesu ba do e yele nyi
Pita nɛ, na ɔ naabu Anderiase na Gyemisi
na Gyɔn na Filipo na Batolomeo na
15 Mateo na Tomase na Alfeose bu
Gyemisi na Simɔn ŋon ɔ ne gyae ɔ balaŋ
nideli nɛ
16 na Gyemisi bu Gyudase na Gyudase
Isekarɔte ŋon waa kaa lese Yesu fa nɛ.

Yesu kekyɔ kaweese
Mateo 4:23–5:1; Maake 3:7-12

17 Yesu na ɔ kpilala baŋ ka lee bulabii
keŋ dɔɔ kɔŋ detaŋgya man nɛ, ɔ kaseela
burum na balaŋ dikpii burum baŋ bɔɔ
lee Gyudia tɛɛle dɔɔ na Gyerusalɛm donɔɔ
man na Tae na Sidɔn donɔɔse ŋan kyaa
ɛpo nɔɔman nɛ kɔŋawɔ ɔ gyaŋ.
18 Be kɔŋawɔ be kaa nyii Wurubuarɛ
nombia na waa kyɔ wɔ be kaweese. Baŋ
feliŋkumɛɛ ne haa wɔ nɛ, ɔ kyɔɔ baŋ mɔ.
19 Na balaŋ baŋ pou ne gyae nyi baa tina
e, nawolo nyi doŋ na lee ɔ man na ne kyɔ
wɔ be kaweese pou.

Yesu kawola lee siakagye na waraŋase wose man
Mateo 5:3-4; 5:6; 5:11-12

20 Yesu gyinaa ɔ sia kɛɛ ɔ kaseela baŋ te
ɔ yako wɔ nyiaa,
"Ɛmɛɛ baŋ ɛ yɛɛ ayematenawɔ nɛ ɛmɛɛ na
nyeebam,
nawolo nyi ɛmɛɛ te Wurubuarɛ gyoori
keŋ yɛɛ ɛ wui.
21 Ɛmɛɛ baŋ tanam dana ŋon debokeiman
nɛ ɛmɛɛ na nyeebam,
nawolo nyi ɛmɛɛ ne gyaela ɛ kaa baa.
Ɛmɛɛ baŋ ɛ ne wii debokeiman nɛ ɛmɛɛ na
nyeebam,
nawolo nyi ɛmɛɛ ne gyaela ɛ kaa boŋo.
22-23 Ɛmɛɛ baŋ balaŋ ne kɔla ŋon te bɔɔ
ne lɛɛ ŋon do ba wose man ya te bɛɛ tee
ŋon, te bɛɛ baake ŋon nyi balaŋ kumɛɛ
lee maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon dɔɔ nɛ ɛmɛɛ
na nyeebam. Mena ke te be naanaɔ mɔ
naase Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ
diyem. Dekɔŋ mena na ɛ yela ɛ sia ka
gye na ɛ ke nyaŋee nideli, nawolo nyi kom
keŋ Wurubuarɛ waa tɔ ŋon adido nɛ te yɛɛ
nsendee ya.
24 Mɔna ɛmɛɛ baŋ ɛ dana kɔba nɛ ɛ laako,
nawolo nyi ɛ taŋ ke di ɛ gyoŋ pou taŋ
tɛɛle kei dɔɔ.
25 Ɛmɛɛ baŋ ɛ be dii baa debaŋ kei nɛ ɛ
laako,
nawolo nyi tanam gyae kaa ko ŋon.
Ɛmɛɛ baŋ ɛ na boŋo debaŋ kei nɛ ɛ laako,
nawolo nyi yaa kaa wii na ɛ ke di
walaŋsa.
26 Ɛmɛɛ baŋ balaŋ pou ne kolosi ɛ wose
man nombia kpaakpaa nɛ ɛ laako,
nawolo nyi mena mɔ te
be kyaɔ yɛɛ balaŋ baŋ bɔɔ dii akɛrɛɛ
nyi be yɛɛ Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔrawɔ
nɛ.

Yesu kpa dɛɛ gyae baŋ bɛɛ kɔla daa nɛ nombia
Mateo 5:39-48

27 Ɛmɛɛ baŋ ɛ ne tei maŋ nɛ mɛɛ yako
ŋon na ɛ ke nyii nyiaa, ɛ gyae balaŋ baŋ
bɛɛ kɔla ŋon nɛ na ɛ ke yɛɛ deeli fa wɔ.
28 Ɛ sola Wurubuarɛ na waa hiraa baŋ
bɛɛ falaa ŋon nɛ, na ɛ kefane fa baŋ bɛɛ
naase ŋon diyem nɛ.
29 Akpaa ŋolo de gyɔ n lakaa man na
besena alate keŋ mɔ fa e. Mena mɔ te
akpaa ŋolo da mo n kegba wurikyim na
mo atetate keŋ mɔ kpu e.
30 Akpaa ŋolo da sola neŋ kolo na fa e
te akpaa ŋolo da mo n kolo na, na gyu ke
bɔɔse ke dɔɔ bela ya.
31 Kpene keŋ n ne gyae nyi walaŋ waa
yɛɛ fa neŋ nɛ nyaŋ mɔ yɛɛ ke fa e.
32 Akpaa ɛ ne gyae balaŋ baŋ bɛɛ gyae
ŋon nɛ baageŋ bo na, ɛ na gyueŋ nyi
ɛ ke nyiŋ kolo kpaakpaa lee Wurubuarɛ
gyaŋ ya, nawolo nyi nombiakumɛɛyɛɛra
mɔ koraŋ ne gyae baŋ bɛɛ gyae wɔ nɛ.
33 Akpaa ɛ yɛɛ deeli fa baŋ bɛɛ yɛɛ deeli
fa ŋon nɛ baageŋ na, ɛ na gyueŋ nyi ɛ ke
nyiŋ kolo kpaakpaa lee Wurubuarɛ gyaŋ
ya. Nawolo nyi nombiakumɛɛyɛɛra mɔ
koraŋ ne yɛɛ mena.
34 Te akpaa ɛ pakee abɔɔ fa balaŋ baŋ ɛ
gyeŋ nyi baa nyiŋ tɔ ŋon na, ɛ na gyueŋ nyi
ɛ ke nyiŋ kolo kpaakpaa lee Wurubuarɛ
gyaŋ ya. Nawolo nyi nombiakumɛɛyɛɛra
koraŋ ne pakee abɔɔ fa be tebia baŋ ba
gyeŋ nyi baa nyiŋ pou tɔ wɔ nɛ.
35 Mɔna ɛ gyae baŋ bɛɛ kɔla ŋon nɛ na
ɛ ke yɛɛ deeli fa wɔ. Ɛ paa wɔ kolo na
ɛ lese ɛ loo lee ke dɔɔ. Ɛ yɛɛ mena na,
Wurubuarɛ waa tɔ ŋon kom nideli te ɛ ka
bese Wurubuarɛ ŋon kpene kamasɛ doo ɔ
tɛɛ nɛ bia. Nawolo nyi ɔ dana wɔe fa baŋ
kolo bɛɛ gyoo be sia ya, na baŋ be dana
nyeemandoŋ nɛ pou.
36 Ɛ wii balaŋ waraŋase ŋgba mena keŋ
ɛ kya Wurubuarɛ ne wii balaŋ waraŋase
nɛ."

Ɛ na mo ɛ wose yɛɛ nombiadiira ya
Mateo 7:1-5

37 "Ɛ na mo ɛ wose yɛɛ balaŋ nombiadi-
ira na ɛ ke bu wɔ fɔɔ, na Wurubuarɛ mɔ
be nyiŋ di ɛ nombia na waa bu ŋon fɔɔ
ya. Ɛ mo balaŋ nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ,
na Wurubuarɛ mɔ ka mo ɛ nombiakumɛɛ
kyɛɛ ŋon.

38 Ɛ yɛɛ deeli fa balaŋ na Wurubuarɛ
mɔ ke yɛɛ deeli fa ŋon. Ɛ yɛɛ mena na,
kpene keŋ Wurubuarɛ waa fa ŋon nɛ te
yɛɛ nsendee ya. Waa nyiŋ konɔɔ maa ke
nideli na ke wulu gba leki, na waa mo do ɛ
nyiŋmaa man. Nawolo nyi mena keŋ ɛ ke
maa fa ɛ tebia nɛ, mena ke te Wurubuarɛ
mɔ waa maa fa ŋon.”
39 Botɔɔ te Yesu gyɔɔ wɔ dudu kei
nyiaa, “Siayɛlɛɛsate waa tale wola ɔ dɔɔ
siayɛlɛɛsate gbɛɛ? Akpaa ɔ yɛɛ mena na,
be balaŋ bala pou be gyae be kaa gyoo bɔɔ
man yee?
40 Kaseele bɛɛ kela ɔ gbeŋgyoo ya, mɔna
kaseele kamasɛ ŋon ɔ kasee tom nideli nɛ
waa yɛɛ ŋgba ɔ gbeŋgyoo nɛ.
41 Weera dɔɔ te n ne naa woŋsilibii keŋ
doo n dɔɔ sibii man, te n be famenɛ na
daakpee keŋ doo nyaŋ gbagba n sibii man
ya?
42 Sena te n ke tale yako n dɔɔ nyi,
‘Me dɔɔ, yela maa lese woŋsilibii lee n
sibii man,’ keŋ nyaŋ gbagba be famenɛ na
daakpee keŋ doo n sibii man ya? Nyaŋ
walaŋ ŋon n na beo n wose, kaboena nyi
nya taŋgbɛɛ lese daakpee keŋ doo n sibii
man nɛ, pɛna n kena nideli lese woŋsilibii
keŋ doo n dɔɔ sibii man nɛ.”

Daŋ kamasɛ na ke bii keŋ kɛɛ see
Mateo 7:16-20; 12:33-35

43 Daŋ kpaakpaate kamasɛ bɛɛ se bia
kumɛɛ ya, mena mɔ te daŋ kum bɛɛ se bia
kpaakpaa ya.
44 Daŋ kamasɛ nɛ, ke bia te bɛɛ mo gyeŋ
ke. Bɔɔ ne kɔ akutu bia lee mango daŋ
man ya, mena mɔ te bɔɔ ne kɔ apaŋ lee
abotoo woŋse man ya.
45 Mena ke te denibalaŋ mɔ doo. Walaŋ
kpaakpaate kamasɛ na lese abɔɔ kpaak-
paa ŋan doo ɔ konɔɔ man nɛ wola, te
walaŋkum kamasɛ mɔ na lese nombi-
akumɛɛ ŋan doo ɔ konɔɔ man nɛ wola.
Kpene kamasɛ keŋ be wulu walaŋ konɔɔ
man nɛ, keŋ na lee la ɔ nɔɔman.

Yesu kekolosi lee deni maara bala wose man
Mateo 7:24-27

46 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Woŋ dɔɔ
te ɛ ne baake maŋ nyi, ‘Ɛ Gbeŋgyoo,’ te ɛ
bɛɛ yɛɛ kpene keŋ mɔɔ yako ŋon nyi yaa
yɛɛ nɛ ya?
47 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne kɔŋ me gyaŋ
te ɔ ne nyii me nɔɔwoya te ɔ ne di ŋe dɔɔ
nɛ, maa wola ŋon mena keŋ ɔ dinɔɔ doo.
48 Ɔ yɛɛ ŋgba walaŋ ŋon ɔ ne ma deni te
ɔ be wula bɔɔ te ɔ ba see ka mokɔɔ nideli
boe dɔɔ nɛ. Keŋte boo wuuwɔ kaa mo ke
dɔɔ mɔna ka te yale ya, nawolo nyi ɔ see
ka mokɔɔ nideli.
49 Mɔna walaŋ ŋon ɔ ne nyii me
nɔɔwoya te ɔ bee di ŋe dɔɔ ya nɛ, ɔ yɛɛ
ŋgba walaŋ ŋon ɔ be ma deni te ɔ ta see
ka mokɔɔ nideli ya nɛ. Boo wuuwɔ kaa mo
ke dɔɔ, te ke yalawɔ tekerii pou keŋ n be
naa ka mokɔɔ gba ya.”

7

Yesu kekyɔ Romantena yoonɔɔte kegyia ŋolo tobaale kawee
Mateo 8:5-13

1 Yesu kekolosi nombia kɛŋa fa balaŋ
baŋ taŋ nɛ, ɔ gyuu Kapanum donɔɔ man.
2 Donɔɔ kenaŋ man na, Romantena
yoonɔɔtena kegyia ŋolo kyaa na ɔ dana
tobaale ŋolo ŋon ɔ bɛɛ sɛɛ ɔ dɔɔ ya. Te
kawee kaa gyɔɔ mena tobaale kei yeŋ yeŋ.
3 Yoonɔɔtena kegyia kei ke nyii Yesu
nkaŋ nɛ, ɔ kpila Gyudatena kegyiise baale
gyu ɔ gyaŋ nyi waa kɔŋ kaa kyɔ ɔ tobaale
ŋon fa e.
4 Keŋte Gyudatena kegyiise baŋ kɔŋawɔ
Yesu gyaŋ kaa waase e nideli nyiaa, “Yɛɛ
kakyeŋ na n ke kyɔ balee kei fa daa,
5 nawolo nyi ɔ ne gyae de tɛɛle kei deeli,
te ŋon gba maana dɔ ɔsom deni fa daa.”
6 Mena dɔɔ Yesu sila wɔ gyu. Ɔ ka
benaa yoonɔɔtena kegyia ŋon dɛɛ nɛ, ɔ
kpila ɔ gyoona gyu keyako Yesu nyiaa, “Me
Gbeŋgyoo, na haa n wose ya nawolo nyi
ma tekaboena nyi nya kɔŋ me dɛɛ ya,
7 mena ke te ma gyeŋ nyi maŋ gbagba
mɔ tekaboena nyi maa kɔŋ n gyaŋ ya.
Mena dɔɔ nyaŋ yako nombii dokoloŋ bo,
me tobaale ŋon waa koro.
8 Nawolo nyi maŋ gbagba mɔ yɛɛ walaŋ
ŋon me doo baale tɛɛ, te yoonɔɔtena mɔ
doo me tɛɛ. Me yako ŋolo nyi waa gyu
yenaŋ daale na ɔ ne gyu, te me yako ŋolo
nyi waa kɔŋ na ɔ ne kɔŋ. Kpene kamasɛ
keŋ me yako be man ŋolo nyi waa yɛɛ na,
keŋ te ɔ ne yɛɛ.”
9 Yesu ke nyii nɔɔwoya kɛŋa nɛ, doo ɔ
nɔɔ te ɔ gɛɛsewɔ kɛɛ balaŋ dikpii keŋ be
silana e nɛ te ɔ yako wɔ nyiaa, “Ampaŋ
yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, Iserae tɛɛle kei
dɔɔ pou nɛ ma te naa ta walaŋ ŋon ɔ ne
lɛɛ Wurubuarɛ di ŋgba balee kei nɛ ya.”
10 Keŋte yoonɔɔtena kegyia ŋon kpilala
baŋ besewɔ gyu be dɛɛ. Be gyuuwɔ na ɔ
tobaale ŋon ta koro.

Yesu kegyuusu lialo ŋolo bu

11 Kei wɔle nɛ Yesu gyuu donɔɔ keŋ bɛɛ
baake ke nyi Nai nɛ man. Ɔ kaseela baŋ na
balaŋ burum sila e gyu botɔɔ.
12 Yesu ka betaa benaa donɔɔ keŋ
nɔɔman nɛ, te ɔ naa ba seelena woo ŋolo
bɛɛ kɔŋ be kaa wuu. Na woo ŋonaŋ
waageŋ yɛna bu baale ŋon ɔ naa ba lolo
te ɔ naa ŋon mɔ yɛɛ lialo e. Na donɔɔtena
baŋ burum silana alo ŋon.

13 De Gbeŋgyoo Yesu kena alo ŋon nɛ
waraŋase kyaŋa e te ɔ yako e nyiaa, “Alo
na wii ya.”
14 Botɔɔ te Yesu gyuuwɔ ke tina woo ŋon,
te baŋ ba seelena e nɛ seŋawɔ. Keŋte Yesu
yakowɔ nyiaa, “Tobaale, koro.”
15 Keŋte woo ŋon korowɔ kyaa te ɔ fiasɛɛ
ɔ ne kolosi, te Yesu besena e fa ɔ naa.
16 Nombia kɛŋa yɛɛ walaŋ kamasɛ
gyakoloŋ te ba lese Wurubuarɛ yele yako
nyiaa, “Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre di-
naa ŋolo te kaa bɛɛ lee de gyaŋ,” te ba
besewɔ yako nyiaa “Wurubuarɛ te kɔŋ kaa
kyɔ ɔ balaŋ.”
17 Yesu wose man nombia kɛŋa
yaaseewɔ Gyudia tɛɛle dɔɔ pou na tɛɛlese
ŋan pou benaa na botɔɔ nɛ.

Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre kekpila ɔ kaseela gyu Yesu gyaŋ
Mateo 11:2-19

18 Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre kaseela
gyuuwɔ keyako e abɔɔ ŋan pou Yesu be
yɛɛ nɛ.
19 Keŋte Gyɔn kpila ɔ kaseela bala baale
nyi baa gyu ke bɔɔse de Gbeŋgyoo Yesu
nyiaa, “Nyaŋ yɛna walaŋ ŋon Wurubuarɛ
be yako see nyi nyaŋ kekɔŋ nɛ yaa dɛɛ kɛɛ
walaŋ wɔle gbɛɛ?”
20 Gyɔn kaseela baŋ ke gyu Yesu gyaŋ
nɛ be yako e nyiaa, “Gyɔn Wurubuarɛ
loŋsɔɔre ŋon kpila na daa n gyaŋ nyi de
kaa bɔɔse neŋ nyiaa, ‘Nyaŋ yɛna walaŋ
ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi nyaŋ
kekɔŋ nɛ yaa dɛɛ kɛɛ walaŋ wɔle siaman?’
”
21 Debaŋ kenaŋ man na Yesu te kyɔ
balaŋ burum kaweese lese wɔ lee be
kayeyɛɛ man. Ɔ gegi feliŋkumɛɛ lee baale
mɔ man, te ɔ kyɔɔ siayɛlɛɛsatena burum
mɔ.
22 Mena dɔɔ Yesu tiranɔɔ fa Gyɔn kpilala
baŋ nyiaa, “Ɛ bese gyu keyako Gyɔn kpene
keŋ ɛ be naa na ɛ sia, na ŋan ɛ be nyii na ɛ
deŋela. Siayɛlɛɛsatena ne naa, ɔtakasese
ne tɛɛ, baŋ bɛɛ wee kawee yayam nɛ
kaweese te taŋ, te deŋele atɔɔsatena ne
nyii. Woya ne foŋii, te bɛɛ yako Wu-
rubuarɛ nombia ŋan mɔ fa ayematena.
23 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ bɛɛ lɛɛ maŋ
aŋmaareŋ nyi maŋ yɛna ŋon Wurubuarɛ
be kpili ya nɛ, ŋon na nyeebam.”
24 Gyɔn kpilala baŋ ka bese laŋ nɛ, Yesu
kolosi Gyɔn wose man nombia fa balaŋ
dikpii keŋ te ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, “Ɛ ke gyu
Gyɔn gyaŋ depampaa dinaa keŋ man nɛ,
woŋ te ɛ gyaewɔ nyi ɛ kena? Ŋale keŋ feliŋ
ne gyɔ ke wosi nɛ?
25 Akpaa na keŋ ya na, woŋ te ɛ gyuuwɔ
ɛ kaa kɛɛ? Walaŋ ŋon ɔ doona abɔɔ
kpaakpaa nyiŋan yaa? Baŋ bee mia mena
te bee di gyoŋ nɛ ne kyaa bo gyooneŋ
akpaŋalaŋ man.
26 Ɛ yako maŋ maa nyii, woŋ te nafɔ
ɛ gyuuwɔ nyi ɛ kaa kɛɛ? Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre? Ampaŋ yaa mɛɛ yako
ŋon nyi, ŋon ɛ be naa nɛ gba kela Wu-
rubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre.
27 Nawolo nyi Gyɔn yɛna Wu-
rubuarɛ kpilale ŋon Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan ne yako nyiaa,
Wurubuarɛ kpa,
‘Mee kpila me kpilale keta n siaman,
ŋon ne gyae la waa desina n gbɛɛ fa
neŋ.’ ”
28 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
“Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa,
balaŋ baŋ bɔɔ lolo tɛɛle kei dɔɔ nɛ,
ŋolo be kyaa keŋ nyi ɔ kela Gyɔn ya.
Mɔna Wurubuarɛ gyoori keŋ man nɛ,
walaŋ ŋon ɔ yɛɛ kamasɛ e koraŋ nɛ
ɔ kela Gyɔn ŋonaŋ.”
29 Debaŋ keŋ balaŋ baŋ pou na lem-
poolɛɛra be nyii nombia kɛŋa nɛ, be lɛɛwɔ
do nyi Wurubuarɛ gbɛɛneŋ tenɛɛ, nawolo
nyi be sɛɛwɔ Gyɔn sɔɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ.
30 Mɔna Farasiitena na Gyudatena
mmaraa wolala baŋ bɛɛ kpene keŋ
Wurubuarɛ ne gyae nyi waa yɛɛ fa wɔ
nɛ, nawolo nyi be bɛɛwɔ nyi Gyɔn na sɔ
wɔ Wurubuarɛ loŋ ya.
31 Keŋte Yesu bɔɔsewɔ nyiaa, “Woŋ te
maa mo gyɛŋ wee kei balaŋ maa na? Sena
te be doo?
32 Be yɛɛ ŋgba bia kyaa la kebu man bee
yoi nɛ, na bɛɛ fae yeesa yako dɔŋa nyiaa,
‘De kpee alowɔle nɔɔneŋse fa ŋon,
mɔna ɛ te sɔe ya!
De kpee lia nɔɔneŋse mɔ,
mɔna ɛ te wii ya!’
33 Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre ŋon kɔŋawɔ
na ɔ ne kyaa bake ɔ nɔɔ keŋ ɔ te nyɔɔ
soloŋ kamasɛ ya. Te ɛ kpa nyi, ‘Feliŋkumɛɛ
doola ɔ man.’
34 Maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon mɔ kɔŋawɔ
mee dii mɛɛ nyɔɔ, te ɛ kpa nyi, ‘Ɛ kɛɛ
balee kei! Ɔ yɛɛ kedikumte na soloŋnyɔɔre
e. Ɔ gyoona yɛna lempoolɛɛra na nombi-
akumɛɛyɛɛra.’
35 Mɔna baŋ bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di nɛ,
ta lese wola nyi Wurubuarɛ dana nyansa
nideli.”

Alo dukumyɛɛre ŋolo ke tiu Yesu nuŋ

36 Wee daale nɛ Farasii baale ŋolo baake
Yesu nyi waa kɔŋ ɔ dɛɛ na ŋon na e ke di
bom. Yesu sɛɛwɔ te ɔ gyuuwɔ ke kyaa bee
dii.
37 Na alo ŋolo kyaa donɔɔ kenaŋ man
keŋ ɔ yɛɛ futooli alo e. Ɔ kenyii nyi Yesu
kyaa Farasii baale ŋon dɛɛ ɔ ne dii nɛ,
ɔ moo nuŋ ofoŋofoŋte daale porontia tɔɔ
kɔŋ botɔɔ,

38 keŋte ɔ kaa seŋawɔ Yesu wɔle benaa
na ɔ nawɔɔ. Keŋte ɔ wii siasaraŋ woli Yesu
nawɔɔ. Te ɔ moo ɔ nyeenyɔɔse feefo Yesu
nawɔɔ ŋenaŋ te ɔ kyaŋa ŋa obuo man, te
ɔ toosi nuŋ ofoŋofoŋte keŋ woli ŋa.
39 Farasii baale ŋon ɔ be baake Yesu
gyu ɔ dɛɛ kena mena nɛ, ɔ yakowɔ ɔ
nyeeman nyiaa, "Akpaa balee kei deŋ yɛɛ
Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre gbagba e
na, nafɔ waa gyeŋ alo ŋon ɔ ne tina e nɛ
dinɔɔ. Nawolo nyi ɔ yɛɛ dukumyɛɛre e."
40 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, "Simɔn,
me dana kolo maa yako neŋ." Keŋte ɔ
yako e nyiaa, "De Gbeŋgyoo, yako maŋ."
41 Botɔɔ te Yesu gyɔɔ e dudu kei nyiaa,
"Balaŋ bala baale kyaawɔ te be gyuuwɔ ke
paa kɔba lee kɔbate ŋolo gyaŋ. Ŋolo wui
yɛɛ kɔbabia kakpoŋ yaale, te ŋolo mɔ wui
yɛɛ sɔŋola na kufu.
42 Be man kamasɛ bɛɛ tale waa tɔ ɔ kom
ya, mena dɔɔ balee ŋon moo ba koma ŋan
pou kyɛɛ wɔ. Yako maŋ! Balaŋ bala kɛwɔ
na, be man woŋti ne gyae la waa gyae
kɔbate ŋon nombia nideli?"
43 Keŋte Simɔn tiranɔɔ nyiaa, "Mɛɛ lɛɛdi
nyi ŋon ɔ kom boe nɛ." Te Yesu yako e
nyiaa, "N tiranɔɔ nideli."
44 Botɔɔ te Yesu besena ɔ sia tee alo ŋon
te ɔ yako Simɔn nyiaa, "N naa alo kei? Me
kɔŋa n dɛɛ na n te fa maŋ loŋ maa faafo
me nawɔɔ ya. Mɔna alo kei dɔɔ ŋon ta
mo ɔ siasaraŋ faafo me nawɔɔ te ɔ moo ɔ
nyeenyɔɔse feefo ŋa.
45 N te pukaa maŋ ya, mɔna lee debaŋ
keŋ mɔɔ kɔŋ kɛbo nɛ, alo kei te tinaa ta
me nawɔɔ ke pukaa yela ya.
46 N ta mo nuŋ paŋpaŋ gba tiu ma nyee
ya, mɔna alo kei dɔɔ ŋon kyɛɛkee nuŋ woli
me nawɔɔ.
47 Mena dɔɔ mɛɛ yako neŋ n ke nyii
nyi ɔ nombiakumɛɛ ŋan pou ɔ be yɛɛ nɛ,
Wurubuarɛ ta mo ŋa kyɛɛ e, mena dɔɔ te ɔ
ne gyae me nombia nideli. Nyaŋ ŋon ŋolo
da mo n dukum kyomii kyɛɛ neŋ na, n ne
gyae ɔtenate nombia bo kyomii."
48 Botɔɔ te Yesu yako alo ŋon nyiaa,
"Wurubuarɛ ta mo n nombiakumɛɛ kyɛɛ
neŋ."
49 Keŋte balaŋ baŋ be kyaa botɔɔ bee dii
nɛ bɔɔse dɔŋa nyiaa, "Amɔte yɛna kei, ŋon
ɔ na mo nombiakumɛɛ kyɛɛ?"
50 Botɔɔ te Yesu yako alo ŋon nyiaa, "N
kelɛɛdi te yeli n te nyiŋ nyeedoŋ kekpaa,
ta wosefɛɛreŋ man."

8

Ala baŋ bɔɔ tɛɛ sila Yesu

1 Kedi weeya ala nɛ Yesu gyuuwɔ ke
kila donɔɔse na akuraase pou man, na
ɔ ne yako Wurubuarɛ gyoori keŋ wose
man nombia kpaakpaa ŋan fa balaŋ, na
ɔ kaseela kufu bala baŋ mɔ silana e.
2 Na ala baale baŋ ɔ be kyɔ wɔ be
kaweese te ɔ be gegi feliŋkumɛɛ lee be
baale man nɛ mɔ kpuɛ na e. Be man baale
yɛna Mɛɛre ŋon bɛɛ baake e nyi Magedala,
ŋon Yesu be gegi feliŋkumɛɛ nyetooro lee
ɔ man nɛ,
3 na Gyoana ŋon ɔ baale yɛna Kusa nɛ.
Kusa kei yɛɛ kegyia ŋolo e gyoo Herode
dekpaŋalaŋ man, na Susana na ala burum
baŋ bɔɔ mo ba abɔɔ kɛɛ Yesu na ɔ kaseela
dɔɔ nɛ.

Yesu kegyɔ dudu lee wɔɔfarale ŋolo wose man
Mateo 13:1-23; Maake 4:1-20

4 Debaŋ keŋ balaŋ burum kpu na baŋ
bɔɔ lee debiise man kɔŋ be kaa yilaa Yesu
gyaŋ nɛ, ɔ gyɔɔ dudu fa wɔ nyiaa,
5 "Wɔɔfarale ŋolo gyuuwɔ ke ŋmatee
abɔɔ bia ŋgba amɔla nɛ ɔ wɔɔman. Ɔ
kɛɛ ŋmatee ŋa nɛ ŋaale yalawɔ wɔɔ
keŋ gbɛɛneŋ man te balaŋ tɛɛwɔ ŋe dɔɔ
sakatee ŋa laŋ, te gyebuse kaa tɔɔsee ŋa
di.
6 Ŋaale mɔ yalawɔ kpanaŋse dɔɔ te ŋe
tuuwɔ, mɔna te kyare ya te ŋa yekeewɔ.
Nawolo nyi tɛɛle ta boo kpanaŋse ŋan dɔɔ
na ke lɛɛ loŋ see ya.
7 Bia ŋan ŋaale mɔ yalawɔ kpalamse
man te ŋe tuuwɔ, te kpalamse ŋan mɔ
tuuwɔ milii ŋa.
8 Ŋaale mɔ yalawɔ tɛɛle kpaakpaa dɔɔ te
ŋe tuuwɔ bee, te ŋa see bia burum." Botɔɔ
te Yesu yako wɔ nyiaa, "Ŋon ɔ dana deŋele
waa nyii na, waa tei nideli."

Yesu kalese dudu keŋ asɛɛ

9 Keŋte Yesu kaseela baŋ yako e nyi waa
wola wɔ dudu keŋ asɛɛ.
10 Te Yesu yako wɔ nyiaa, "Ɛmɛɛ dɔɔ
Wurubuarɛ ta toro ya agyueŋse na ɛ ka
gyeŋ nombia ŋan weesɛɛ lee ɔ gyoori keŋ
wose man. Mɔna balaŋ akaŋ baŋ dɔɔ
aduya kaageŋ man te maa kolosi fa wɔ.
'Baa kɛo na baa kɛo mɔna bɔɔ gyae baa
naa ya,
te baa tei na baa tei mɔna bɔɔ gyae
baa nyii asɛɛ ya.' "
11 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, dudu keŋ
mɔɔ gyɔɔ nɛ ka asɛɛ yaa. "Abɔɔ bia ŋan
seŋɛɛ fa Wurubuarɛ nombia ŋan.
12 Bia ŋan be yale gbɛɛnaa man nɛ, seŋɛɛ
fa balaŋ baŋ bee nyii Wurubuarɛ nombia
ŋan te ɔbɔnsam ne kɔŋ kaa ŋmɛɛle ŋa lee
be konɔɔse man, na bɔɔ nyiŋ lɛɛ ŋa di na
Wurubuarɛ ke lɛɛ ba nyee ya nɛ.
13 Bia ŋan be yale kpanaŋse dɔɔ nɛ seŋɛɛ
fa balaŋ baŋ bee nyii Wurubuarɛ nombia
ŋan te bɛɛ lɛɛ ŋa na gyoŋ, mɔna ŋe bee
nyiŋ lila be man ya. Bɛɛ lɛɛ ŋa di debaŋ

kyomii bo, te akpaa ɔbɔnsam de kɛɛse wɔ kɛɛ na ba te yale.
14 Bia ŋan be yale kpalamse man nɛ seŋɛɛ fa balaŋ baŋ bee nyii Wurubuarɛ nombia ŋan, te tɛɛle kei dɔɔ nombia, na kɔba kegyae beiŋ, na tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ akaŋ ŋan kegyae da gyoo be man nɛ, na bee yeli baa bee Kristo man ya.
15 Abɔɔ bia ŋan be yale tɛɛle kpaakpaa dɔɔ nɛ seŋɛɛ fa balaŋ baŋ bee nyii Wurubuarɛ nombia ŋan, te bɛɛ lɛɛ ŋa do konɔɔ kpaakpaa man, te bɛɛ tela ŋa nideli te bɛɛ yɛɛ kakyeŋ di ŋe dɔɔ kelii debaŋ keŋ nombia ŋan ne yeli bɛɛ yɛɛ abɔɔ kpaakpaa nɛ."

Yesu kegyɔ dudu lee kanea wose man
Maake 4:21-25

16 Yesu besewɔ gyɔ dudu fa wɔ nyiaa, "Ŋolo bɛɛ kyaŋee kanea na waa mo kolo wu ke dɔɔ yaa waa mo ke do mpa ateta ya. Mɔna ɔ na mo ke bo gyakaa kolo dɔɔ adido na kena dekpaŋalaŋ pou, na baŋ bɛɛ kɔŋ na baa nyiŋ naa.
17 Kolo ba weesɛɛ keŋ be gyae ka lee debɔɔ ya, te kolo mɔ be wuɛ keŋ nyi be gyae ka lee debɔɔ ya.
18 Mena dɔɔ ɛ kɛɛ ɛ wose nideli lee mena keŋ ɛ na mo tei nombia ŋan. Nawolo nyi nyaŋ ŋon n dana kolo na Wurubuarɛ waa kpu neŋ burum, te nyaŋ ŋon n be dana kolo ya na kyomii keŋ n na gyueŋ nyi n dana koraŋ nɛ, Wurubuarɛ waa lɛo ke lee n nyiŋmaa man."

Yesu ɔ naa na ɔ naabia
Mateo 12:46-50; Maake 3:31-35

19 Yesu ɔ naa na ɔ naabia kɔŋawɔ ɔ gyaŋ, mɔna balaŋ dikpii keŋ dɔɔ be te nyiŋ baa benaa e ya.
20 Botɔɔ te ŋolo yako Yesu nyiaa, "N naa na n naabia seŋɛɛ debɔɔ man bɛɛ gyae baa naa neŋ."
21 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Me naa na me naabia yɛna baŋ bee nyii Wurubuarɛ nombia ŋan te bee di ŋe dɔɔ nɛ."

Yesu keyɔkɔse feliŋ ɛpo dɔɔ
Mateo 8:23-27; Maake 4:35-41

22 Wee daale nɛ Yesu yako ɔ kaseela baŋ nyiaa, "Ɛ yela dɛɛ toŋ gyu boo keŋ diŋgyiŋ." Mena dɔɔ ba gyoowɔ degbele man te be laŋawɔ.
23 Debaŋ keŋ be kyaa degbele keŋ man bee gyu nɛ te dosoroŋ moo Yesu. Keŋte feliŋ dinaa daale korowɔ ne gyɔɔ loŋ keŋ dɔɔ, mena dɔɔ ke gyɔɔ loŋ do degbele keŋ man te Yesu kaseela baŋ sia yɛɛ wɔ nideli.
24 Mena dɔɔ Yesu kaseela baŋ gyuuwɔ ke gyuusu e yako e nyiaa, "De Gbeŋgyoo, de Gbeŋgyoo dɛɛ gyae dee munu." Botɔɔ te Yesu korowɔ te ɔ fae feliŋ keŋ na loŋ keŋ pou te ŋe yɛɛwɔ yididi.
25 Keŋte Yesu bɔɔse ɔ kaseela baŋ nyiaa, "Weera dɔɔ te ɛ bɛɛ lɛɛ maŋ di ya?" Gyakoloŋ kyaŋa wɔ te ba wose yeŋa wɔ te be bɔɔse dɔŋa nyiaa, "Walaŋ woŋti yɛna kei? Ɔ ne kolosi fa feliŋ na loŋ koraŋ na ŋee nyii e."

Yesu kekyɔ walaŋ ŋon feliŋkumɛɛ doo ɔ man nɛ
Mateo 8:28-34; Maake 5:1-20

26 Keŋte Yesu na ɔ kaseela baŋ toŋawɔ gyu Gerasenetena tɛɛle man keŋ kyaa Galelia boo diŋgyiŋ nɛ.
27 Yesu ka betaa lee degbele keŋ man pɛ, te baale ŋolo ŋon feliŋkumɛɛ doo ɔ man nɛ leewɔ donɔɔ keŋ man kɔŋ kaa gyaŋee na e. Ɔ te tɛɛ diteŋteli kyare te ɔ bɛɛ kyaa dɛɛ ya. Ɔ kyae amuseese man.
28 Debaŋ keŋ ɔ be naa Yesu nɛ ɔ fae yeesa te ɔ leewɔ yala ɔ nawɔɔ tɛɛ, na ɔ ne fae yeesa keŋkeŋ nyiaa, "Yesu Wurubuarɛ Adidote Bu, woŋ te n ne gyae me gyaŋ? Mɛɛ waase neŋ bo, na naase maŋ diyem ya."
29 Nawolo nyi na Yesu taŋ ke fae feliŋkum keŋ nyi ke dɛɛ lee ɔ man. Debaŋ kamasɛ na feliŋkum keŋ ne naase e diyem, na ba te kyaŋ e bake e agbaraagbaraase ɔ nyiŋmaase na ɔ nawɔɔ man na balaŋ ne gyee e. Keŋ koraŋ na ɔ ne tirii ŋa, na feliŋkum keŋ ta mo e gyu kefula man.
30 Keŋte Yesu bɔɔse e nyiaa, "N yele yɛna sena?" Te balee ŋon tiranɔɔ nyi ma yele yɛna "Dikpii" Ɔ tiranɔɔ mena nawolo nyi feliŋkumɛɛ burum doo ɔ man.
31 Botɔɔ te feliŋkumɛɛ ŋan waase Yesu nyi, ɔ na gegi wɔ ka do bɔɔ keŋ betaŋ ɔto ya nɛ man ya.
32 Debaŋ kenaŋ na kekuiriise dikpii daale seŋɛɛ bula daale dɔɔ bee dii. Keŋte feliŋkumɛɛ ŋan waase Yesu nyi waa yela be kaa gyoo kekuiriise baŋ man, te Yesu faa wɔ gbɛɛ.
33 Mena dɔɔ feliŋkumɛɛ ŋan leewɔ balee ŋon man ka gyoo kekuiriise baŋ man, te ba dikpii keŋ pou yeuwɔ tisi bula kyoloŋkyoloŋ keŋ gyu ka gyoo loŋ keŋ man te be munuwɔ pou.
34 Balaŋ baŋ bɛɛ kɛɛ kekuiriise baŋ dɔɔ kena kpene keŋ be kɔŋ nɛ, ba korowɔ yeu gyu ke yako kpene keŋ be kɔŋ nɛ fa balaŋ baŋ be kyaa donɔɔ keŋ man nɛ na akuraase ŋan man pou.
35 Keŋte balaŋ yeuwɔ gyu be kaa kɛɛ kpene keŋ be kɔŋ nɛ. Ba ke kɔŋ Yesu gyaŋ nɛ, be naa walaŋ ŋon nafɔ feliŋkumɛɛ doo ɔ man nɛ baŋɛɛ Yesu nawɔɔ tɛɛ, na ɔ wose te fɛɛ e keŋ ɔ doona abɔɔ. Te gyakoloŋ gyoo balaŋ baŋ pou.
36 Balaŋ baŋ bɔɔ naa kpene keŋ be kɔŋ nɛ yako baŋ bɔɔ kɔŋ nɛ mena keŋ Yesu be kyɔ balee ŋon kawee.

37 Keŋte balaŋ baŋ pou be kyaa Gerasene
tɛɛle dɔɔ nɛ waase Yesu nyi waa lee be
gyaŋ nawolo nyi gyakoloŋ dinaa ta gyoo
wɔ. Mena dɔɔ Yesu gyoowɔ degbele keŋ
man te ɔ laŋawɔ.
38 Walaŋ ŋon Yesu be gegi feliŋkumɛɛ lee
ɔ man nɛ waase Yesu nyi waa sila e. Mɔna
Yesu bɛɛwɔ te ɔ yako e nyiaa,
39 "Bese gyu n dɛɛ, na n kaa yako kpene
keŋ Wurubuarɛ be yɛɛ fa neŋ nɛ fa balaŋ."
Mena dɔɔ balee ŋon gyuuwɔ donɔɔ keŋ
man ke yako balaŋ pou kpene keŋ Yesu be
yɛɛ fa e nɛ.

Yesu kegyuusu Gyariose bu alebu lee yeŋ man
Mateo 9:18-26; Maake 5:21-43

40 Yesu ka bese lee boo keŋ diŋgyiŋ kɔŋ
nɛ, balaŋ burum kɔŋawɔ kaa gyaŋee na e.
Nawolo nyi na be popou ne kɛɛ ɔ gbɛɛ.
41 Botɔɔ te balee ŋolo ŋon bɛɛ baake nyi
Gyariose, ŋon ɔ yɛɛ Gyudatena ɔsom deni
man kegyia e nɛ kɔŋawɔ kaa buŋ Yesu
nawɔɔ tɛɛ sola e nyi waa kɔŋ ɔ dɛɛ.
42 Nawolo nyi ɔ bu alebu dokoloŋ kooŋ
ŋon ɔ be di kulutooneŋ kufu ala nɛ ne gyae
waa yeŋ. Yesu kee gyuu keŋ nɛ na balaŋ
baŋ be silana e te yɛɛ nsendee ya, mena
dɔɔ na ɔ bee nyiŋ gbɛɛ gba waa besena ɔ
wose ya.
43 Na alo ŋolo kpuɛ balaŋ burum baŋ be
silana Yesu nɛ man keŋ fatabo ne gyɔ e
kulutooneŋ kufu ala yaa, mɔna ŋolo te tale
kyɔ e ya.
44 Alo ŋon moowɔ balaŋ baŋ man ka
lee Yesu wɔle te ɔ tinaa ɔ kegba nɔɔbii.
Debokenaŋ man te fatabo keŋ ne gyɔ e nɛ
karawɔ.
45 Botɔɔ te Yesu bɔɔsewɔ nyiaa, "Amɔte
tinaa na maŋ?" Balaŋ baŋ pou kebɛɛ nyi
be te tina e ya nɛ te Pita yako e nyiaa,
"De Gbeŋgyoo, balaŋ burum ke kilisi neŋ
gyaŋee te bɛɛ tɛɛse dɔŋa kei na, n ne bɔɔse
nyi amɔte tinaa na neŋ?"
46 Mɔna Yesu yakowɔ nyiaa, "Ŋolo te tina
maŋ. Nawolo nyi ma te naa nyi doŋ daale
ta lee me man."
47 Alo ŋon kena nyi ɔ be gyae waa tale
weese ɔ wose ya nɛ, ɔ moo gyakoloŋ na
wose keseree kaa buŋ Yesu nawɔɔ tɛɛ.
Botɔɔ te ɔ yako kpene keŋ dɔɔ ɔ be tina
Yesu kegba, na mena keŋ ɔ kawee keŋ
be taŋ debokenaŋ man nɛ balaŋ baŋ pou
siaman.
48 Keŋte Yesu yako alo ŋon nyiaa, "Me
bu, n kelɛɛ maŋ di dɔɔ te n nyiŋa kawee
kekyɔ. Ta wosefɛɛreŋ man."
49 Yesu ke gyakaa ɔ ne kolosi nɛ, walaŋ
ŋolo lee Gyudatena ɔsom deni man kegyia
Gyariose ŋon dɛɛ kaa yako e nyiaa, "N
bu alebu ŋon ta yem. Na tekaa naase de
Gbeŋgyoo ŋon diyem bela ya."
50 Yesu ke nyii nombia kɛŋa nɛ ɔ yako
Gyariose nyiaa, "Na yee ya, nyaŋ lɛɛ maŋ
di. N bu ŋon waa nyiŋ nyeedoŋ."
51 Yesu ke gyu ka gyoo Gyariose dɛɛ nɛ, ɔ
te yeli ŋolo ke sila e gyoo deni keŋ man ya.
Pita na Gyɔn na Gyemisi na bu ŋon ɔ kya
na ɔ naa baageŋ te ɔ moowɔ sila ɔ wose.
52 Na balaŋ baŋ bɔɔ yilaa botɔɔ nɛ pou
ne wii na bee di walaŋsa. Botɔɔ te Yesu
yako wɔ nyiaa, "Ɛ na wii ya, alebu kei ta
yeŋa ta ya, ɔ doo dosoroŋ bo."
53 Keŋte balaŋ baŋ pou boŋo Yesu, na-
wolo nyi ba gyeŋ nyi bu ŋon ta yem.
54 Keŋte Yesu kyaŋa alebu ŋon nyiŋmaa
man te ɔ yakowɔ nyiaa, "Me bu! Koro
seŋ."
55 Botɔɔ te bu ŋon woo besewɔ kɔŋ kaa
gyoo ɔ man te ɔ korowɔ seŋ debokenaŋ
man. Keŋte Yesu yako wɔ nyi baa gyae
kolo fa bu ŋon na waa di.
56 Gyakoloŋ gyoo bu ŋon ɔ kya na ɔ naa,
te Yesu tɔɔ wɔ nideli nyi be na yako walaŋ
na walaŋ kpene keŋ be kɔŋ nɛ ya.

9

Yesu kekpila ɔ kaseela kufu bala baŋ
Mateo 10:1, 7, 9-11, 14; Maake 6:7-13

1 Wee daale Yesu baake ɔ kaseela kufu
bala baŋ gyaŋee, te ɔ faa wɔ doŋ nyi baa
mo di feliŋkumɛɛ dɔɔ na baa kyɔ kaweese.
2 Keŋte ɔ kpila wɔ nyi baa gyu ke yako
Wurubuarɛ gyoori keŋ wose man nombia
na baa kyɔ kaweesetena.
3 Botɔɔ te ɔ yako wɔ nyiaa, "Ɛ ne gyu na ɛ
na mo kolo na kolo tela ya. Ɛ na mo gbutu
yaa akpo yaa weenɛɛ, yaa kɔba, yaa kegba
alate gba tela ya.
4 Dekpaŋalaŋ kamasɛ keŋ man ɛ soo te
be lɛɛ ŋon atuu na, ɛ kyaa botɔɔ kaboena
ɛ ka mo lee donɔɔ kenaŋ man.
5 Donɔɔ keŋ man ɛ gyu te ba te lɛɛ ŋon
ya na, ɛ na lee ke man na ɛ kpiisi ɛ nawɔɔ
aŋasa lɔ wɔ na ke di adansɛɛ tia wɔ nyi
Wurubuarɛ be gyae waa tina wɔ yela ya."
6 Mena dɔɔ Yesu kaseela baŋ korowɔ gyu
akuraa kamasɛ man, na be dɔŋ bɛɛ yako
Wurubuarɛ nombia ŋan te be kyɔɔ balaŋ
kaweese yenaŋ kamasɛ.

Gyoo dinaa Herode ne gyae waa naa Yesu
Mateo 14:1-2; Maake 6:14-16

7 Galeliatena Gyoo dinaa Herode ke nyii
abɔɔ ŋan pou Yesu be yɛɛ nɛ ŋe haa e
ɔ konɔɔ man, nawolo nyi balaŋ baale ne
yako nyi, "Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre ŋon
ɔ ba yem nɛ foŋala lee yeŋ man.
8 Baale mɔ kpa Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre Elia bɛɛ la lee, te baale
mɔ kpa Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra
benɛɛ baŋ maŋ ŋolo foŋala lee yeŋ man."

9 Botɔɔ te gyoo Herode yakowɔ nyiaa,
"Ma te yela ba te kara Gyɔn nyee, te walaŋ
woŋti yɛna ŋon mee nyii ɔ wose man
gyakoloŋ nombia kɛŋa nɛ?" Mena dɔɔ ɔ
yase ɔ sia gyae gbɛɛ keŋ waa mo naa Yesu.

Yesu kefa balaŋ kakpoŋse banoŋ weenɛɛ
Mateo 14:13-21; Maake 6:30-44; Gyɔn 6:1-14

10 Debaŋ keŋ kpilala kufu bala baŋ ba
bese kɔŋ nɛ, be yako Yesu kpene kamasɛ
keŋ bɔɔ yɛɛ nɛ. Keŋte Yesu baake wɔ te
ŋon na wɔ gyuu donɔɔ keŋ bɛɛ baake ke
nyi Bɛtesaida nɛ man.
11 Balaŋ dikpii keŋ kenyii nyi ɔ te lam
botɔɔ nɛ be sila ɔ gbɛɛ. Be ke gyu kena nɛ
ɔ lɛɛ wɔ atuu te ɔ kolosi Wurubuarɛ gyoori
keŋ wose man nombia fa wɔ, te ɔ kyɔɔ baŋ
be hia kawee kekyɔ nɛ.
12 Ke lii balinɔɔ weese nɛ, Yesu kpilala
kufu bala baŋ kɔŋawɔ ɔ gyaŋ kaa yako
e nyiaa, "Yela balaŋ baŋ keta na baa gyu
akuraase na donɔɔse ŋan benaa nɛ man,
na be kaa gyae weenɛɛ na adoise, nawolo
nyi kɛbo kei yɛɛ ŋale nsana keŋ kolo be
kyaa ya."
13 Mɔna Yesu yako wɔ nyiaa, "Ɛmɛɛ
gbagba ɛ fa wɔ kolo baa di." Botɔɔ te
be tiranɔɔ nyi, "Ŋan pou de dana yɛna
bodobodose abiliŋ anoŋ na kpebia bala.
Yaa n ne gyae nyi dee gyu ke lɛɛ weenɛɛ
kɔna balaŋ dikpii kei pou?"
14 Na baala baŋ baageŋ baa yɛɛ ŋgba
balaŋ kakpoŋse banoŋ (5000)nɛ. Keŋte
Yesu yako ɔ kpilala baŋ nyiaa, "Ɛ yela
balaŋ baŋ ke kyaa dikpii, dikpii. Dikpii
kamasɛ dɛɛ yɛɛ balaŋ sɔŋola na kufu (50)."
15 Keŋte kpilala baŋ yela balaŋ baŋ pou
kyakeewɔ ŋgba mena keŋ Yesu be yako nɛ.
16 Botɔɔ te Yesu moo bodobodose abiliŋ
anoŋ ŋan na kpebia bala baŋ te ɔ gyinaa
ɔ nyee adido, te ɔ fanewɔ do Wurubuarɛ
nɔɔ te ɔ kɛrɛɛ ŋa te ɔ moo ŋa fa ɔ kpilala
baŋ nyi baa mo kpɛlɛɛ balaŋ baŋ.
17 Balaŋ baŋ pou diiwɔ baa, te be tɔɔsee
weenɛɛ buruburu akaŋ ŋan na be nyiŋa
doŋase kufu ala (12).

Pita keyako nyi Yesu yɛna nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ
Mateo 16:13-28; Maake 8:27–9:1

18 Wee daale Yesu kɛɛ fane waageŋ nɛ ɔ
kaseela baŋ gyuuwɔ ke kpu na e te ɔ bɔɔse
wɔ nyiaa, "Balaŋ ne kolosi ma wose man
nombia na be kpa maŋ yɛna amɔ?"
19 Keŋte ɔ kaseela baŋ tiranɔɔ nyiaa,
"Balaŋ baale kpa nyaŋ yɛna Gyɔn
Wurubuarɛ loŋsɔɔre ŋon. Baale mɔ kpa
nyaŋ yɛna Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre
Elia, te baale mɔ kpa Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra benɛɛ baŋ man ŋolo
foŋala."
20 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, "Ɛmɛɛ
mɔ de? Ɛ kpa maŋ yɛna amɔ?" Te Pita
tiranɔɔ nyiaa, "Nyaŋ yɛna nyeelɛɛre ŋon
Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ."
21 Botɔɔ te Yesu tɔɔ wɔ nideli nyi be na
yako nombii kei fa walaŋ na walaŋ ya.

Yesu kekolosi lee ɔ yeŋ na ɔ kefoŋ wose man
Mateo 16:20-28; Maake 8:30–9:1

22 Keŋte ɔ besewɔ yako wɔ nyiaa,
"Kaboena nyi maŋ Deniwalaŋ Bu maa
naa diyem nideli. Gyudatena kegyiise na
Wurubuarɛ saese kegyiise na Gyudatena
mmaraa wolala baŋ baa bɛɛ maŋ. Baa ko
maŋ, te weeya atoorote keŋ man na, Wu-
rubuarɛ waa gyuusu maŋ lee yeŋ man."
23 Keŋte Yesu yako be popou nyiaa,
"Akpaa ŋolo ne gyae waa sila maŋ na ɔ
na yɛɛ kpene keŋ ŋon gbagba ne gyae ya,
mɔna waa mo ɔ ɔpaŋdaŋ seele na waa sila
maŋ wee kamasɛ.
24 Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne
gyae waa lɛɛ ŋon gbagba nyeedoŋ na, ke
gyae ka lee ɔ nyiŋmaa man. Mɔna walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ nyeedoŋ da lee ɔ nyiŋmaa
man lee maŋ Yesu dɔɔ nɛ waa bese nyiŋ
ke.
25 Akpaa ŋolo de nyiŋ tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ
pou te ɔ nyeedoŋ da lee ɔ nyiŋmaa man
na, woŋ tɔnɔɔ te waa nyiŋ?
26 Akpaa maŋ Yesu na me nombia de
yɛɛ ŋolo desɛŋ tɛɛle kei dɔɔ nɛ, kenaŋ
na wee keŋ maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon maa
bese kɔŋ daa na me kya Wurubuarɛ na
Wurubuarɛ kpilala baŋ gyoorobiiri man
nɛ, walaŋ ŋonaŋ mɔ nombia gyae ke yɛɛ
maŋ desɛŋ.
27 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyi ɛ man
baale kyaa kɛbo kei keŋ bɔɔ gyae baa yeŋ
ya, kelii debaŋ keŋ baa naa Wurubuarɛ
gyoorobiiri keŋ."

Yesu wose kekyɛɛkee
Mateo 17:1-9; Maake 9:2-9

28 Yesu keyako nombia kɛŋa weeya
gyanaara wɔle nɛ, ɔ moo Pita na Gyemisi
na Gyɔn sila ɔ wose gyu bula dɔɔ ɔ kaa
fane.
29 Ɔ kɛɛ fane nɛ, karatetee dokoloŋ te
ɔ sia gbɛɛ kyɛɛkeewɔ te wa abɔɔ ŋan ɔ
doona nɛ bese abɔɔ wolomɛɛ fututu na
ŋɛɛ ŋalakee nɛ polɛpolɛpolɛ.
30 Debokenaŋ man te baala bala baale
kaa bɛɛwɔ lee Yesu dɔɔ te be kolosiwɔ na
e. Balaŋ bala kɛwɔ yɛna Mosesi na Elia.
31 Be kɔŋawɔ gyoorobiiri man kaa yako
Yesu mena keŋ waa yeŋ Gyerusalɛm donɔɔ
man, ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ be bake
see nɛ.
32 Mena debaŋ kenaŋ na Pita na ɔ tebia
baŋ bɔɔ sila Yesu gyu nɛ te doo dosoroŋ.

Ba ke foŋii nɛ, be naa Yesu gyoorobiiri man
na baala bala seŋɛɛ ɔ gyaŋ.
33 Baala bala baŋ ka lee Yesu gyaŋ
bee gyu nɛ te Pita yako Yesu nyiaa, “De
Gbeŋgyoo, dei ŋgba daa mɔ be kɔŋ kɛbo
nɛ. Yela dɛɛ baŋ kefɛɛse atooro kɛbo. N
wui daale, Mosesi wui daale, te Elia mɔ
wui daale.” Mɔna ɔ ba gyeŋ kpene keŋ ɔ
ne yako nɛ ya.
34 Pita kɛɛ kolosi keŋ nɛ te ŋɔma kaa
wuuwɔ be dɔɔ, keŋte gyakoloŋ kyaŋa
kaseela baŋ ŋgba ŋɔma ŋan be kaa wuu
be dɔɔ nɛ.
35 Botɔɔ te be nyii nɔɔwoya ŋaale lee
ŋɔma ŋan man nyiaa, “Kei yɛna me bu ŋon
mɔɔ lese e, ɛ nyii e.”
36 Nɔɔwoya ŋan kekolosi taŋ nɛ, be kɛɛ
na Yesu waageŋ seŋɛɛ la te kaseela baŋ
wuu be nɔɔ. Ba te yako walaŋ kamasɛ
kpene keŋ bɔɔ naa weeya ŋenaŋ man nɛ
ya.

Yesu kekyɔ tobaale ŋon ɔ na wee keleuleuse nɛ
Mateo 17:14-18; Maake 9:14-27

37 Tɛɛ kena keŋ bɔɔ lee bula keŋ dɔɔ bɛɛ
kɔŋ nɛ, balaŋ burum kɔŋawɔ kaa gyaŋee
na Yesu,
38 botɔɔ te balee ŋolo fae yeesa lee balaŋ
burum baŋ man nyiaa, “De Gbeŋgyoo,
mɛɛ waase neŋ kɛɛ me bu fa maŋ, nawolo
nyi ŋon waageŋ yɛna me bu.
39 Feliŋkum ne kyaa ɔ dɔɔ na ɔ te peti
fae yeesa na te fuŋ e ŋmera na ɔ nɔɔ ne
tɔ afofose. Ne yɛɛ doŋ pɛte kɛɛ koro ɔ dɔɔ,
mɔna ke gyakaa kɛɛ wɔlɛɛ e.
40 Me waase n kaseela baŋ nyi baa gegi
feliŋkum keŋ, mɔna ba te tale ya.”
41 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ nyiaa, “Ao! Ɛ
mɛɛ gyɛŋ balaŋ baŋ ɛ bɛɛ lɛɛ maŋ di ya te
ɛ gbɛɛneŋ ba tenɛɛ ya. Weeya aŋmoŋ te
kaboena nyi maa kyaa ɛ gyaŋ na maa nyiŋ
konɔɔ fa ŋon?” Keŋte ɔ yako balee ŋon
nyi, “Mo n bu ŋon kɔna maŋ.”
42 Bu ŋon kɛɛ kɔŋ nɛ, feliŋkum keŋ doo
ɔ man nɛ kara e lɔ na ne wɔŋee e tokii.
Mɔna Yesu fae feliŋkum keŋ te ɔ kyɔɔ bu
ŋon kawee te ɔ besena e fa ɔ kya.
43 Balaŋ baŋ wose yeŋa wɔ lee Wu-
rubuarɛ doŋ dinaa keŋ bɔɔ naa nɛ dɔɔ.
Nombia ŋan Yesu be yɛɛ nɛ doo balaŋ baŋ
nɔɔ te be ka seŋ bɛɛ gyueŋ ŋe man nɛ ɔ
yako ɔ kaseela baŋ nyiaa,
44 “Ɛ nyii nombia ŋan mɛɛ gyae maa
yako ŋon nɛ nideli. Baa lese maŋ Deni-
walaŋ Bu ŋon do balaŋ nyiŋmaa man.”
45 Mɔna ɔ kaseela baŋ te nyii kpene keŋ
ɔ ne yako wɔ nɛ man ya. Nawolo nyi
Wurubuarɛ ta lese wola wɔ na baa nyii
asɛɛ ya, mɔna bee yee nyi baa bɔɔse e
nombii kenaŋ man.

Amɔte kela na ɔ dɔɔ Wurubuarɛ gyoori keŋ man?
Mateo 18:1-5; Maake 9:33-40

46 Keŋte aŋmaareŋ gyoo Yesu kaseela
baŋ man nyi be man woŋti kela na ɔ dɔɔ.
47 Na Yesu gyeŋ kpene keŋ bɛɛ gyueŋ nɛ
te ɔ kyaŋa biikyaabii ŋolo kaa seŋ ɔ yenaŋ,
48 keŋte ɔ yako wɔ nyiaa, “Walaŋ ŋon ɔ
lɛɛ biikyaabii kei ma yele man na ɔ te lɛɛ
maŋ, te ŋon ɔ lɛɛ maŋ na ɔ te lɛɛ ŋon ɔ be
kpila maŋ nɛ. Nawolo nyi walaŋ ŋon ɛ bɛɛ
mo e yɛɛ kolo ɛ man ya nɛ, ŋon kela na ɛ
popou.”
49 Botɔɔ te Gyɔn yako Yesu nyiaa, “De
Gbeŋgyoo, de naa balee ŋolo na ɔ ne gegi
feliŋkumɛɛ lee n yele man te de tɔɔ e,
nawolo nyi ɔ be kpuɛ de man ya.”
50 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Ɛ na
tɔ e gbɛɛ ya, nawolo nyi ŋon ɔ bee yoo na
ŋon ya nɛ, na ɔ seŋɛɛ ɛ wɔle.”

Samariatena kebɛɛ Yesu

51 Weeya ŋan Wurubuarɛ waa mo Yesu
gyu adido kɛɛ benaa nɛ, ɔ yɛɛ wa gyueŋ
nyi waa gyu Gyerusalɛm donɔɔ man.
52 Keŋte ɔ kpila ɔ kaseela baale nyi baa
kyaŋ gbɛɛ gyu Samaria donɔɔ daale man
na be kaa desina botɔɔ see e.
53 Mɔna balaŋ baŋ be kyaa botɔɔ nɛ bɛɛ
nyi bɔɔ lɛɛ e ya, nawolo nyi na ɔ sia gyakae
nyi ɔ ne gyu Gyerusalɛm donɔɔ man.
54 Ɔ kaseela Gyemisi na Gyɔn kena mena
nɛ be bɔɔse e nyiaa, “De Gbeŋgyoo, n ne
gyae dɛɛ baake boalaŋ lee adido na kaa
kpa wɔ wɔlɛɛ?”
55 Botɔɔ te Yesu besenawɔ kɛɛ wɔ te ɔ
faree wɔ nyi be naa yɛɛ mena ya.
56 Keŋte be popou gbaawɔ gyu akuraa
wɔle man.

Balaŋ baŋ be kaboena nyi baa sila Yesu
Mateo 8:18-22

57 Ba ke ta bee gyu keŋ nɛ, walaŋ
ŋolo kɔŋawɔ kaa yako Yesu nyiaa, “Yenaŋ
kamasɛ keŋ n ke gyu nɛ maa sila neŋ gyu.”
58 Botɔɔ te Yesu yako e nyiaa, “Nyanyase
dana bɔɔneŋ te gyebuse mɔ dana asaase,
mɔna Deniwalaŋ Bu ŋon betaŋ botɔɔ keŋ
waa mo ɔ nyee teeli ya.”
59 Walaŋ wɔle ŋolo mɔ kɔŋawɔ Yesu
gyaŋ te Yesu yako e nyi, “Sila maŋ.” Mɔna
walaŋ ŋon yako e nyiaa, “Me Gbeŋgyoo,
yela maa taŋgbɛɛ gyu kewuu me kya pɛna
me kaa sila neŋ.”
60 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Yela
woya kewuu ba woya, mɔna nyaŋ dɔɔ gyu
na n kaa kolosi Wurubuarɛ gyoori keŋ
wose man nombia.”
61 Ŋolo mɔ yako Yesu nyiaa, “Me
Gbeŋgyoo maa sila neŋ, mɔna yela maa
gyu kekalaa ma loŋtona pɛ.”
62 Keŋte Yesu yako e nyiaa, “Nyaŋ walaŋ
ŋon n buŋɛɛ fare dɔɔ te n ne gɛɛse kɛɛ n

wɔle nɛ, n tekaboena Wurubuarɛ gyoori keŋ man ka gyoo ya."

10

Yesu kekpila ɔ silala sɔŋotooro na kufu bala baŋ (72)

1 Kei wɔle nɛ de Gbeŋgyoo lese baala sɔŋotooro na kufu bala (72) te ɔ kpila wɔ bala bala nyi, baa kyaŋ gbɛɛ gyu donɔɔse na yenaase ŋan pou man ŋon gbagba ne gyae waa gyu nɛ.

2 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Wɔɔman weenɛɛ ŋan boe na ke tekerii, mɔna balaŋ baŋ baa tekerii nɛ ta boo ya. Mena dɔɔ ɛ waase wɔɔte ŋon na waa kpila balaŋ burum kɔŋ wɔɔ keŋ man na be kaa tekerii.

3 Ɛ ta! Mee kpila ŋon baa ŋgba namensebia ne gyuula gbougbouse man nɛ.

4 Ɛ ne gyu na ɛ na mo kɔba yaa akpo yaa nkyokota ya. Te ɛ na wɔlɛɛ debaŋ na balaŋ nɔɔ kado gbɛɛnaa man ya.

5 Dekpaŋalaŋ kamasɛ keŋ man ɛ gyoo na, ɛ taŋgbɛɛ yako dekpaŋalaŋmantena baŋ nyi, 'Wosefɛɛreŋ dɛɛkɔŋ dekpaŋalaŋ kei man.'

6 Akpaa walaŋ ŋon ɔ ne gyae wosefɛɛreŋ kyaa dekpaŋalaŋ kenaŋ man na, ɛ wosefɛɛreŋ gyae ke kyaa na e. Te akpaa walaŋ ŋon ɔ ne gyae wosefɛɛreŋ be kyaa botɔɔ ya na, ɛ wosefɛɛreŋ keŋ gyae ka bese kɔŋ ɛ gyaŋ.

7 Nyi be lɛɛ ŋon na ɛ kyaa dekpaŋalaŋ kenaŋ man na ɛ ke di na ɛ ke nyɔɔ kpene kamasɛ keŋ baa fa ŋon nɛ, nawolo nyi kaboena nyi baa tɔ tomyɛɛre kamasɛ kom. Ɛ na tɛɛ na akpaŋalaŋ yakaa yakaa ya.

8 Akpaa ɛ gyu donɔɔ daale man te be lɛɛ ŋon atuu na, ɛ di kpene kamasɛ keŋ balaŋ baŋ baa fa ŋon nɛ.

9 Ɛ kyɔ kaweesetena kawee donɔɔ kenaŋ man, na ɛ keyako donɔɔsetena benaŋ nyi, 'Wurubuarɛ gyoori keŋ ta benaa ŋon taŋ.'

10 Mɔna donɔɔ keŋ man ɛ gyu te ba te lɛɛ ŋon ya nɛ, ɛ gyu ka abɔnterese ŋan man na ɛ ke yako nyiaa,

11 'Ɛ donɔɔ aŋasa ŋan be mataa de nawɔɔ koraŋ nɛ, de te kpiisi ŋa woli ɛ nyeeya nsana. Mɔna ɛ tɔɔse nyi Wurubuarɛ gyoori keŋ ta benaa taŋ.'

12 Mɛɛ yako ŋon na ɛ ke nyii nyi wee keŋ Wurubuarɛ waa kɔŋ kaa di balaŋ nombia nɛ, waa wii Sodomtena waraŋase koraŋ kela mena donɔɔ kenaŋ man balaŋ."

Donɔɔse ŋan ŋe balaŋ te lɛɛ Yesu di ya nɛ

Mateo 11:20-24

13 "Korasin na Bɛtesaida donɔɔsetena! Mɛɛ fa ŋon laako. Nawolo nyi gyakoloŋ nombia ŋan Wurubuarɛ be yɛɛ ɛ gyaŋ nɛ, nyi akpaa beŋ yɛɛ ŋa Tae na Sidɔn donɔɔse man nɛ nafɔ beŋ te wulaa do titere abɔɔ kyaa mo tɔŋ buraa ba wose, na kawola nyi ba te kyɛɛkee ba agyueŋ lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ man kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ.

14 Mɔna wee keŋ Wurubuarɛ waa kaa di balaŋ nombia nɛ, waa wii Taetena na Sidɔntena waraŋase kela ŋon.

15 Te nɛnɛɛ ɛmɛɛ Kapanumtena! Ɛ gyeŋ nyi baa gyina ŋon adido gyu Wurubuarɛ gyaŋ? Koa, baa tisina ŋon ateta ateta kɔŋ botɔɔ keŋ ɛ kena diyem kekpaakekpaa."

16 Keŋte Yesu yako ɔ kaseela baŋ nyiaa, "Walaŋ ŋon ɔ nyii ŋon na maŋ yaa ɔ nyiiwɔ, te ŋon ɔ bɛɛ ŋon na maŋ yaa ɔ bɛɛwɔ. Te ŋon ɔ bɛɛ maŋ na ɔ te bɛɛ ŋon ɔ be kpila maŋ nɛ."

17 Te kyare ya te balaŋ sɔŋotooro na kufu bala baŋ Yesu be kpila wɔ nɛ besewɔ kɔŋ. Na te yɛɛ wɔ gyoŋ nideli te be yako e nyiaa, "De Gbeŋgyoo, lee n yele man dɔɔ feliŋkumɛɛ gba ne nyii daa."

18 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Me naa ɔbɔnsam lee adido kaa yala ŋgba ɔga ŋmaalela nɛ.

19 Ɛ nyii, ma te fa ŋon doŋ nyi yaa mo sakatee doma na kanase dɔɔ na ɛ ke di ɛ kɔlare ŋon doŋ dɔɔ, te kolo be gyae ke tale yɛɛ ŋon ya.

20 Ɛ na yela keyɛɛ ŋon gyoŋ nyi feliŋkumɛɛ ne nyii ŋon ya, mɔna ɛ yela keyɛɛ ŋon gyoŋ nyi ba te ŋmarase ɛ yela adido."

Yesu kefane fa Wurubuarɛ karaŋ

Mateo 11:25-27; 13:16-17

21 Debaŋ kenaŋ man te Wurubuarɛ feliŋ ŋon yela gyoŋ kaa gyoowɔ Yesu man nideli te ɔ yakowɔ nyiaa, "Me kya adido na ateta pou Gbeŋgyoo! Mɛɛ fa neŋ karaŋ nawolo nyi n ta mo abɔɔ kɛŋa weese nyansatena na baŋ ba gyeŋ nombia nɛ, te n lese ŋa wola baŋ be dinɔɔ yɛɛ ŋgba bia nɛ. Taata, ma gyeŋ nyi kei yɛna nyaŋ gbagba n kegyaebii."

22 Botɔɔ te Yesu yako balaŋ baŋ nyiaa, "Me kya ta mo kpene kamasɛ do maŋ me nyiŋmaa man. Ŋolo ba gyeŋ maŋ ɔ Bu ŋon ya, me kya waageŋ kooŋ gyeŋa na maŋ. Ŋolo mɔ ba gyeŋ kya ŋon ya, maŋ ɔ Bu ŋon na baŋ maa lese me kya ŋon wola wɔ nɛ daageŋ ne gyae la dɛɛ gyeŋ e."

23 Keŋte Yesu besenawɔ kɛɛ ɔ kaseela baŋ te ɔ yako wɔ nyiaa, "Ɛ te yɛɛ nyeebam ŋgba ɛ ne naa mena abɔɔ ŋan ɛ ne naa nɛ!

24 Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra na gyooneŋ gyaewɔ baa naa kpene keŋ ɛ ne naa nɛ mɔna ba te naa ya, te be gyaewɔ baa nyii kpene keŋ ɛ ne nyii nɛ mɔna be te nyii ya."

Yesu kegyɔ dudu lee Samaria baale ŋolo wose man

25 Wee daale nɛ Gyudatena mmaraa wolale ŋolo kɔŋawɔ ɔ kaa teese Yesu

nɔɔman te ɔ bɔɔse e nyiaa, “De Gbeŋgyoo, woŋ te maa yɛɛ na maa nyiŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ?”
26 Botɔɔ te Yesu bɔɔse e nyi, “Woŋ te be ŋmarasewɔ do Wurubuarɛ mmaraa tɔne keŋ man? Sena te ɛ ne nyii mmaraase ŋan man?”
27 Keŋte balee ŋon tiranɔɔ nyiaa, “Be ŋmarasewɔ nyi mo n konɔɔ pou na n wose pou na n doŋ pou na nya agyueŋ pou gyae n Gbeŋgyoo Wurubuarɛ, na n ke gyae n dɔɔ ŋgba nyaŋ gbagba n wose nɛ.”
28 Keŋte Yesu yako e nyiaa, “N tiranɔɔ nideli, yɛɛ ŋgba mena keŋ n be yako nɛ na n ke nyiŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ.”
29 Mɔna keŋ mmaraa wolale ŋon ne gyae waa wola nyi ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman dɔɔ nɛ, ɔ bɔɔse Yesu nyi, “Amɔte yɛna me dɔɔ?”
30 Botɔɔ te Yesu gyɔɔ dudu daale tiranɔɔ fa e nyiaa, “Wee daale balee ŋolo lee Gyerusalɛm donɔɔ man tisi ɔ ne gyu Gyeriko donɔɔ man. Keŋte ɔ gyuuwɔ kegyaŋee na ŋmɛɛlatena, te be lɛo ɔ kpene kamasɛ te be tuku e yeŋ yeŋ, te be tinaa e yela diteŋteli.
31 Te kɔŋawɔ nyi Wurubuarɛ Sae ŋolo tisiwɔ mo gbɛɛ kenaŋ ɔ ne gyu. Ɔ kena balee ŋon doo nɛ ɔ kpasewɔ mo yenaŋ laŋ.
32 Mena mɔ te Lewi baale ŋolo mɔ kɔŋawɔ kaa mo botɔɔ te ɔ kena balee ŋon doo nɛ, ŋon mɔ kpasewɔ mo yenaŋ laŋ.
33 Mɔna Samaria baale ŋolo ŋon ɔ ne gyu ɔ gbɛɛ nɛ, kaa leewɔ balee ŋon dɔɔ. Ɔ kena e keŋ nɛ ɔ tɔɔ nyakee e, te waraŋase kyaŋa e fa balee ŋon.
34 Ɔ tuuwɔ benaa e te ɔ doo e tee ɔ gyamɛɛ ŋan man te ɔ bake ŋa. Botɔɔ te ɔ moo balee ŋon gyakaa ŋon gbagba ɔ wonembu ŋon ɔ kyaa nɛ dɔɔ, te ɔ moo e gyu ŋɔɔla dɛɛsoe keŋ man nyi baa kɛɛ ɔ dɔɔ fa e.
35 Tɛɛ kena nɛ, ɔ lese kɔba fa kegyia ŋon ɔ ne kɛɛ ŋɔɔla dɛɛsoe keŋ dɔɔ nɛ te ɔ yako e nyiaa, ‘Kɛɛ balee kei dɔɔ fa maŋ. Ma bese kɔŋ na me kaa tɔ neŋ kom kamasɛ keŋ n be wɔlɛɛ ɔ dɔɔ nɛ kpu.’ ”
36 Keŋte Yesu bɔɔse balee ŋon nyiaa, “Nya agyueŋ man na, balaŋ batooro kɛwɔ man woŋti yɛna balee ŋon ŋmɛɛlatena be tuku e nɛ ɔ dɔɔ?”
37 Keŋte mmaraa wolale ŋon tiranɔɔ nyiaa, “Walaŋ ŋon ɔ be wii ɔ waraŋase nɛ.” Botɔɔ te Yesu yako e nyiaa, “Nyaŋ mɔ gyu na n kaa yɛɛ wɔe mena.”

Yesu kegyu Maata na Mɛɛre dɛɛ

38 Yesu na ɔ kaseela kegyakaa be gbɛɛ dɔɔ bee gyu nɛ, ɔ keliiwɔ akuraa daale man te alo ŋon bɛɛ baake e nyi Maata nɛ moo e gyu ɔ dɛɛ.
39 Na Maata dana naabu ŋolo ŋon bɛɛ baake e nyi Mɛɛre. Keŋte Mɛɛre kɔŋawɔ kaa kyaa de Gbeŋgyoo Yesu gyaŋ ɔ ne nyii Wurubuarɛ nombia.
40 Maata kɛɛ ka ɔ wose na ŋɔɔla baŋ kedi man nɛ, ɔ kɔŋawɔ kaa bɔɔse Yesu nyiaa, “De Gbeŋgyoo, n be famenɛ ŋgba me naabu be tina maŋ yela maageŋ yee? Yako e nyi waa kɔŋ kaa kyɔ maŋ.”
41 Keŋte de Gbeŋgyoo Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Maata, Maata, n ne naase n wose diyem abɔɔ burum dɔɔ,
42 mɔna kolo dokoloŋ ne hia la keŋ kaboena nyi nya yɛɛ. Mena kolo kpaakpaa kenaŋ yaa Mɛɛre moowɔ, te bɔɔ gyae baa lɛo ke lee ɔ nyiŋmaa man ya.”

11

Yesu wola ɔ kaseela mena keŋ baa fane Mateo 6:9-13

1 Wee daale Yesu gyuu yenaŋ daale ɔ ne fane. Ɔ kefane taŋ nɛ, ɔ kaseela baŋ man ŋolo yako e nyiaa, “De Gbeŋgyoo, wola daa mena keŋ dɛɛ fane ŋgba mena keŋ Gyɔn ba wola ɔ kaseela nɛ.”
2 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa,
“Ɛ ne gyae ɛ ke fane na ɛ yako nyiaa,
‘De kya,
dɛɛ fane nyi balaŋ pou baa lese n yele
Lese n gyoori debɔɔ.
3 Fa daa wee kamasɛ weenɛɛ ŋan ne hia daa nɛ.
4 Mo de nombiakumɛɛ kyɛɛ daa,
3 nawolo nyi daa mɔ na mo kyɛɛ balaŋ baŋ bɛɛ yɛɛ nombiakumɛɛ tia daa nɛ.
Na yeli dɛɛ yala kekɛɛsekɛɛ man ya.’ ”
5 Yesu besewɔ yako ɔ kaseela baŋ nyiaa, “Ɛ yela dɛɛ mo ke nyi n dana gyoo, te n gyu ɔ dɛɛ tɛɛ nsana ke gyɔ ɔ disim yako e nyi ‘Me gyoo, waaseda paa maŋ weenɛɛ kyomii.
6 Nawolo nyi me gyoo ŋolo ta lee gbɛɛ kɔŋ me gyaŋ, te mɔɔ dana kolo na kolo maa fa e ya.’
7 Na n gyoo ŋon te tiranɔɔ deni tɔɔman nyi, ‘Na haa maŋ ya, me taŋ ketɔ me disim te daa na me bia mɔ taŋ kedoo. Mɔɔ gyae maa tale koro kaa fa neŋ kolo ya.’ ”
8 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Akpaa nyi ŋon na e gyoori kaageŋ wui dɔɔ nɛ nafɔ ɔ be gyae waa koro ya. Mɔna mena keŋ ɔ ne gyɔ disim keŋ kakyekyemaare man dɔɔ nɛ, waa koro toro na waa fa e kpene keŋ ɔ ne gyae nɛ.
9 Mena dɔɔ mɛɛ yako ŋon baa nyi ɛ sola Wurubuarɛ kolo na, ɛ nyiŋmaa gyae ke kaŋ ke. Ɛ kɛo kolo lee ɔ gyaŋ na ɛ ke nyiŋ ke, te ɛ gyɔ e disim mɔ na waa toro fa ŋon.
10 Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ bɔɔse e kolo na ɔ nyiŋmaa ne kaŋ ke, te ŋon ɔ gyae kolo lee ɔ gyaŋ na ɔ ne nyiŋ ke, te ŋon mɔ ɔ gyɔ e disim na waa toro fa e.

11 Lolala, ɛ man woŋti kyaa la keŋ nyi ɔ
bu da sola e kpebii na, waa mo dom fa e?
12 Yaa ɔ sola e wɔe na, waa mo kana fa
e?
13 Akpaa ɛmɛɛ baŋ ɛ yɛɛ nombi-
akumɛɛyɛɛrawɔ koraŋ gyeŋ abɔɔ kpaak-
paa ka mo fa ɛ bia na, de yaa sena te ɛ
kya ŋon ɔ kyaa adido nɛ, ba mo ɔ feliŋ do
baŋ bɛɛ sola e nɛ man nideli ya?”

Yesu na Bɛlisɛbu
Mateo 12:22-30; 12:43-45; Maake 3:22-27

14 Wee daale Yesu gberaa feliŋkum keŋ
ne yeli walaŋ bɛɛ tale kolosi ya nɛ lee balee
ŋolo man. Feliŋkum keŋ ka lee nɛ, balee
ŋon kolosiwɔ te doo balaŋ dikpii keŋ be
kyaa botɔɔ nɛ pou nɔɔ.
15 Keŋte balaŋ baŋ baale yakowɔ nyiaa,
“Feliŋkumɛɛ pou gyoo Bɛlisɛbu faa na
balee kei doŋ te ɔ ne tale gegi feliŋkumɛɛ
nɛ.”
16 Keŋ baale mɔ ne gyae baa teese
Yesu nɔɔman dɔɔ be yako e nyi waa yɛɛ
gyakoloŋ nombia, na kawola nyi ɔ lee
Wurubuarɛ gyaŋ.
17 Mɔna Yesu gyeŋ kpene keŋ bɛɛ gyueŋ
nɛ te ɔ yako wɔ nyiaa, “Tɛɛle kamasɛ keŋ
ke man balaŋ de kpase ba wose kpookpoo
bee yoo na dɔŋa na, tɛɛle kenaŋ be gyae ke
de ya. Mena mɔ te dekpaŋalaŋ daale man
balaŋ de kpase ba wose kpookpoo bee yoo
na dɔŋa na, dekpaŋalaŋ kenaŋ ne yɛlɛɛ bo.
18 Akpaa nyi ɔbɔnsam gyoori keŋ man
balaŋ de kpase ba wose kpookpoo bee
yoo na dɔŋa nɛ, sena te ɔ gyoori keŋ
gyae ke tale seŋ? Keŋ dɔɔ mɛɛ yako kei
yɛna nyi, ɛmɛɛ kpa feliŋkumɛɛ pou gyoo
Bɛlisɛbu faa na maŋ doŋ te mɛɛ mo gegi
feliŋkumɛɛ.
19 Akpaa nyi Bɛlisɛbu doŋ te mɛɛ mo gegi
feliŋkumɛɛ na, amɔte doŋ yaa ɛ silala baŋ
na mo gegi feliŋkumɛɛ? Ɛmɛɛ gbagba ɛ
silala ne gyae la baa bu ŋon fɔɔ.
20 Te akpaa Wurubuarɛ doŋ te mɛɛ mo
gegi feliŋkumɛɛ na, kenaŋ na ɛ wulaa gyeŋ
nyi Wurubuarɛ gyoori keŋ taŋ kekɔŋ ɛ
gyaŋ.
21 Akpaa doŋte ŋolo de desina ɔ wose mo
yoo abɔɔ ɔ na deke ɔ dɛɛ nɛ, ŋolo be tale
kaa mo ɔ kolo ya.
22 Mɔna akpaa walaŋ ŋon ɔ dana doŋ
kela e de kɔŋ kaa yokii na e te ɔ di ɔ dɔɔ
nɛ, ɔ ne lɛo ɔ yoo abɔɔ ŋan ɔ na mo ɔ wose
lɔ ŋe dɔɔ nɛ pou, na ɔ te kuu wa abɔɔ pou
ke kpɛlɛɛ balaŋ.
23 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ be kpuɛ na maŋ
ya nɛ na ɔ ne kɔla maŋ, te walaŋ kamasɛ
ŋon mɔ ɔ bɛɛ kyɔ maŋ na dee yilaa balaŋ
fa Wurubuarɛ ya nɛ, ɔ ne yaasee wɔ bo.”
24 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Feliŋkum
da lee walaŋ man nɛ, ɔ ne tɛɛ kila kɛo tɛɛle
awolɛɛ ɔ ne gyae dekyae. Akpaa ɔ te nyiŋ
dekyae ya na ɔ ne yako ɔ wose nyiaa, ‘Maa
bese gyu ma dekyae bene keŋ mɔɔ lee nɛ
man.’
25 Akpaa ɔ kɔŋ kaa naa nyi ba te gbee
botɔɔ desina ke nideli keŋ nyi ayimɛɛ
kamasɛ be doo ya nɛ.
26 Ɔ na bese gyu ka mo feliŋkumɛɛ
nyetooro ŋan ŋe dana nombiakumɛɛ kela
e nɛ kpu na ɔ wose na be kaa kyaa
walaŋ ŋonaŋ man. Dekɔŋ mena na, walaŋ
ŋonaŋ dinɔɔ na bese wɔlɛɛ kela ɔ kekyaa
gyaŋgba keŋ.”
27 Yesu kɛɛ kolosi nombia kɛŋa nɛ, alo
ŋolo gyinaa ɔ nɔɔ balaŋ baŋ man yako
nyiaa, “Alo ŋon ɔ ba lola neŋ te ɔ be kɛɛle
neŋ nɛ, ŋon na nyeebam.”
28 Keŋte Yesu tiranɔɔ nyiaa, “Balaŋ baŋ
bee nyii Wurubuarɛ nombia ŋan te bee di
ŋe dɔɔ nɛ, baŋ gba te kaboena nyi be sia
dɛɛ gye.”

Bɛɛ gyae nyi Yesu waa yɛɛ gyakoloŋ nombia
Mateo 12:38-42

29 Balaŋ baŋ ke kɔŋ kaa wuku nɛ Yesu
besewɔ yako nyiaa, “Gyɛŋ wee kei balaŋ
yɛɛ nombiakumɛɛyɛɛrawɔ. Bɛɛ gyae bo
nyi baa naa gyakoloŋ nombia, mɔna mɔɔ
gyae maa yɛɛ gyakoloŋ nombia kpu na ŋan
be kɔŋ Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Gy-
ona dɔɔ nɛ ya.
30 Mena keŋ Gyona nombia ŋan ba bese
kolo kekasee fa Niniwetena nɛ, mena mɔ
te maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon mɔ me nombia
gyae ka bese kolo kekasee fa gyɛŋ wee kei
balaŋ.
31 Wee keŋ Wurubuarɛ waa kɔŋ ɔ kaa di
balaŋ nombia nɛ, Seba gyoo ŋon ɔ yɛɛ alo
e te ɔ ba lee ata yenaŋ nɛ, waa koro seŋ na
waa bu gyɛŋ wee kei balaŋ fɔɔ. Nawolo
nyi ɔ ke nyii Solomɔn nyansa nombia ŋan
nɛ, ɔ tɛɛwɔ leenaŋ tɛɛle ɔto kɔŋ kaa nyii
ŋa. Mɛɛ yako ŋon baa nyi walaŋ ŋon ɔ
kela gyoo Solomɔn ŋonaŋ kyaa kɛbo mɔna
ɛ bee nyii e ya.
32 Mena mɔ te wee keŋ Wurubuarɛ waa
kɔŋ ɔ kaa di balaŋ nombia nɛ, Niniwetena
baa koro seŋ na baa bu gyɛŋ wee kei
balaŋ fɔɔ. Nawolo nyi debaŋ keŋ Gyona
be kolosi Wurubuarɛ nombia ŋan fa wɔ
nɛ, be kyɛɛkeewɔ lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ
man te be kɔŋawɔ Wurubuarɛ gyaŋ. Mɛɛ
yako ŋon baa nyi walaŋ ŋon ɔ kela Gyona
ŋonaŋ nɛ kyaa kɛbo.”

Deniwalaŋ wose kanea
Mateo 5:15; 6:22-23

33 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa
“Ŋolo bɛɛ kyaŋee kanea na waa mo ke
weese yaa waa mo kolo wu ke ya. Mɔna
ɔ na mo ke bo gyakaa kolo dɔɔ adido na

balaŋ baŋ bɛɛ kɔŋ dekpaŋalaŋ keŋ man
nɛ ke nyiŋ naa.
34 Deniwalaŋ kanea yɛna ɔ sia. N sia
ne naa na n wose pou yɛɛ keŋmaŋee ke,
mɔna n sia de wɔlɛɛ na n wose pou doo
ditiŋtɛɛ tuum man.
35 Mena dɔɔ ɛ kɛɛ nideli nyi keŋmaŋee
keŋ doo ɛ man nɛ ba bese ditiŋtɛɛ ya.
36 Nyi akpaa n wose pou doo keŋmaŋee
man te ka yenaŋ daale be doo ditiŋtɛɛ
man ya na, kenaŋ na n wose pou gyae ke
ŋalakee ŋgba mena keŋ kanea ne ŋalakee
nɛ."

Yesu kekolosi Farasiitena na Gyudatena mmaraa wolala nombia
Mateo 23:1-36

37 Yesu kekolosi taŋ nɛ Farasii baale ŋolo
baake e gyu ɔ dɛɛ ɔ kaa di, mena dɔɔ ɔ
gyuuwɔ kekyaa weenɛɛ ŋan tɛɛ.
38 Farasii baale ŋon kena nyi Yesu te
faafo ɔ nyiŋmaase ŋgba mena keŋ ba
beneŋ mmaraa nawolo ya nɛ, doo ɔ nɔɔ.
39 Keŋte de Gbeŋgyoo Yesu yako e nyiaa,
"Ɛmɛɛ Farasiitena ne faafo ɛ leenɔɔse na
ɛ nyefalɛɛ wɔle bo, mɔna ŋe man dana
ayimɛɛ. Mena te ɛmɛɛ mɔ konɔɔse man
doo, ɛ dana sibii te nombiakumɛɛ mɔ te
wulu ɛ man.
40 Ɛmɛɛ ayiŋtena; Ɛ ba gyeŋ nyi Wu-
rubuarɛ ŋon ɔ be yɛɛ kolo wɔle nɛ, ŋon
yɛna ke tɔɔman mɔ yee?
41 Mena dɔɔ ɛ yɛɛ deeli fa ayematena, na
kawola nyi ɛ wose betaŋ ayimɛɛ ya.
42 Ɛmɛɛ Farasiitena ɛ laako! Nawolo nyi
ɛ na mo ɛ wɔɔman abɔɔ buruburu gba
kufu man dekpeŋ dokoloŋ fa Wurubuarɛ,
mɔna ɛ bee di nombia na ŋe gbɛɛ ya
te ɛ bɛɛ mo Wurubuarɛ mɔ yɛɛ kolo ya.
Kaboena nyi nafɔ yaa yɛɛ mena abɔɔ kɛŋa
pou, na ɛ ka bese fa ɛ wɔɔman abɔɔ
buruburu ŋan kufu man dekpeŋ dokoloŋ
bela kpu.
43 Ɛmɛɛ Farasiitena ɛ laako! Nawolo nyi
ɛ ne gyae akyaese kpaakpaa Gyudatena
ɔsom denɛɛ man, te ɛ ne gyae mɔ nyi ɛ lii
balaŋ man na balaŋ dee buŋ do ŋon nɔɔ.
44 Ɛ laako! Nawolo nyi ɛ yɛɛ ŋgba
yebɔɔse ŋan ba yoo te balaŋ ne tɛɛ ŋe dɔɔ
keŋ bɔɔ gyeŋ nyi ŋe yɛɛ yebɔɔse ŋa ya nɛ."
45 Botɔɔ te mmaraa wolala baŋ man ŋolo
bɔɔse e nyiaa, "De Gbeŋgyoo, nya ayakoŋ
kɛŋa nɛ ŋgba n tee daa mɔ baa."
46 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, "Ɛmɛɛ
mmaraa wolala mɔ ɛ laako! Nawolo
nyi ɛ ne bake kasolɔse ŋan kela balaŋ
nɛ yere wɔ, mɔna ɛmɛɛ gbagba bɛɛ yɛɛ
kolo kyomii kyɔ wɔ na baa tale seele be
kasolɔse ŋenaŋ ya.
47 Ɛ laako! Nawolo nyi ɛ ne desina Wu-
rubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ yebɔɔse,
mɔna ɛmɛɛ gbagba ɛ naanaɔ koona wɔ.
48 Mena dɔɔ kei nawolo baa nyiaa, ɛmɛɛ
gbagba te lɛɛ nombia ŋan ɛ naanaɔ be yɛɛ
nɛ do. Nawolo nyi ɛ naanaɔ koona Wu-
rubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ, te ɛmɛɛ
mɔ kɔŋawɔ ɛ ne desina ba yebɔɔse.
49 Kei dɔɔ te Wurubuarɛ nyansate
ŋon kolosiwɔ nyiaa, 'Maa kpila ma
akpeŋkpeŋgyɔɔra na me kpilala be gyaŋ.
Baa ko be man baale, na baa naase be man
baale mɔ diyem.'
50 Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ
bɔɔ koo lee debaŋ keŋ Wurubuarɛ be yɛɛ
tɛɛle kei nɛ, ka deŋele kewɔŋ gyae ke kɔŋ
ɛmɛɛ gyɛŋ balaŋ kɛwɔ dɔɔ,
51 lee Abɛle kako man kelii Sakaria
dɔɔ. Sakaria kei te ba koowɔ Wurubuarɛ
kedeesa boe keŋ, na Wurubuarɛ ɔsom deni
dinaa keŋ nsana nsana nɛ. Mɛɛ yako ŋon ɛ
ke nyii nyiaa, kɛŋa pou deŋele kewɔŋ gyae
ke kɔŋ ɛmɛɛ gyɛŋ balaŋ kɛwɔ dɔɔ.
52 Ɛmɛɛ mmaraa wolala ɛ laako! Ɛ ta
mo Wurubuarɛ kagyeŋ gbɛɛ weese balaŋ
te ɛmɛɛ gbagba mɔ bɛɛ tɛɛ gbɛɛ kenaŋ dɔɔ
ya, te ɛ ne tɔ baŋ bɛɛ gyae baa ta gbɛɛ
kenaŋ dɔɔ mɔ nɛ gbɛɛ."
53 Yesu ka lee botɔɔ nɛ, mmaraa wolala
na Farasiitena baŋ moo nombia gyu ke tuŋ
e baŋ man te be bɔɔse e nombia burum,
54 mo teese ɔ nɔɔman na baa nyiŋ kyaŋ
e.

12

Ɛ kɛɛ ɛ wose dɔɔ nideli
Mateo 10:26-33; 12:32; 10:19-20

1 Debaŋ kenaŋ man nɛ, balaŋ burum
kɔŋawɔ kaa yilaa keŋ nae daseŋae be doo
ya. Keŋte Yesu fiasɛɛ ɔ ne yako ɔ kaseela
baŋ nyiaa, "Ɛ kɛɛ ɛ wose man nideli na
Farasiitena dinɔɔ keŋ ke yɛɛ ŋgba tee
keŋ bɛɛ mo do kolo man te ne wuku nɛ.
Nawolo nyi bɛɛ yɛɛ ba wose ŋgba be yɛɛ
balaŋ kpaakpaawɔ nɛ mɔna bɛɛ beo bo.
2 Te kolo be kyaa keŋ bɔɔ wu ke dɔɔ keŋ
nyi bɔɔ gyae baa gyuusu ke ya, te nombia
aweeseŋ ŋaale mɔ be kyaa keŋ be gyae ka
lee debɔɔ ya.
3 Mena dɔɔ nombii kamasɛ keŋ ɛ be yako
ke ditiŋtɛɛ man nɛ gyae ka lee debɔɔ, te
nombii kamasɛ keŋ ɛ be kolosi adadawoya
man do ŋolo deŋele man deni tɔɔman nɛ,
baa mo ke gyɔ dekpeŋkpeŋ.
4 Me tebia mɛɛ yako ŋon baa nyi ɛ na
yee balaŋ baŋ bɛɛ ko wosenaane kaageŋ
bo, mɔna bɔɔ tale yɛɛ kolo kpu bela nɛ ya.
5 Mɛɛ gyae maa wola ŋon walaŋ ŋon
kaboena nyi yaa yee. Ɛ yee Wurubuarɛ
ŋon ɔ ko walaŋ na, ɔ dana doŋ nyi waa
fuŋ ɔ woo ka do boalaŋ keŋ bɛɛ yem ya nɛ
man. Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, ŋon
yɛna walaŋ ŋon kaboena nyi yaa yee.

6 Akpelee koya yɛɛ aŋmoŋ? Na kaperɛ
ala te bɛɛ yɔɔ akpeleese banoŋ yee? Mɔna
Wurubuarɛ bee wolee be man dokoloŋ
koraŋ gba ya.
7 Ɛ nyeenyɔɔse koraŋ nɛ, Wurubuarɛ
gyeŋ ŋe yaanɔɔle. Mena dɔɔ ɛ na yee ya,
nawolo nyi ɛ dana tɔnɔɔ kela akpeleese
burum."
8 Keŋte Yesu kpa, "Mɛɛ yako ŋon ɛ ke
nyii nyiaa, walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ maŋ do
denibalaŋ siaman nyi me yɛɛ ɔ Gbeŋgyoo
e na, maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon mɔ maa lɛɛ e
do Wurubuarɛ kpilala baŋ siaman adido.
9 Mɔna walaŋ ŋon ɔ te lɛɛ maŋ do deni-
balaŋ siaman nyi me yɛɛ ɔ Gbeŋgyoo e ya
nɛ, maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon mɔ maa bɛɛ e
Wurubuarɛ kpilala baŋ siaman adido.
10 Nyi akpaa ŋolo de kolosi nombi-
akumɛɛ tia maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon nɛ
Wurubuarɛ waa mo kyɛɛ e, mɔna nyi
akpaa ŋolo de kolosi mmusuo nombia tia
Wurubuarɛ feliŋ ŋon na, Wurubuarɛ be
gyae waa mo kyɛɛ e korakora ya.
11 Akpaa be wɔŋee ŋon gyu Gyudatena
ɔsom denɛɛ man na gyooneŋ na donɔɔ
kegyiise siaman nyi be kaa di ɛ nombia na,
ɛ na wɔlɛɛ na mena keŋ ɛ ke tira ɛ nɔɔse
yaa kpene keŋ ɛ ke yako ya.
12 Nawolo nyi debaŋ kenaŋ nɛ, Wu-
rubuarɛ feliŋ ŋon ne gyae la waa wola ŋon
kpene keŋ ɛ ke yako."

Yesu kegyɔ dudu lee kɔbate diyiŋte ŋolo wose man

13 Yesu kee kolosi nɛ, walaŋ ŋolo korowɔ
balaŋ dikpii keŋ man yako e nyiaa, "De
Gbeŋgyoo, yako me kegyia na dɛɛ kpala
de kya abɔɔ."
14 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyi "Baale,
amɔte lese na maŋ nyi maa yɛɛ ɛ nom-
biadiiri yaa ya abɔɔ kpalare?"
15 Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa, "Ɛ kɛɛ nideli
na ɛ ka deke ɛ wose lee kedikum kamasɛ
man, nawolo nyi deniwalaŋ nyeedoŋ be
doo abɔɔ burum kenyiŋ man ya."
16 Keŋte Yesu gyɔɔ dudu kei fa wɔ
nyiaa, "Kɔbate ŋolo kyaawɔ keŋ ɔ wɔɔman
weenɛɛ deewɔ fa e nideli.
17 Keŋte balee ŋonaŋ yako ɔ wose nyiaa,
'Woŋ te maa yɛɛ, nawolo nyi mɔɔ taŋ
botɔɔ keŋ maa see me weenɛɛ bela ya.'
18 Keŋte balee ŋon yako ɔ wose nyi 'Ma
gyeŋ kpene keŋ maa yɛɛ, maa tekerii me
kpeese benɛɛ ŋan pou na maa baŋ dinaana
na maa see me weenɛɛ na ma abɔɔ pou ŋe
man.'
19 Na maa yako ma wose nyiaa, 'Me dana
abɔɔ kpaakpaa burum ŋan gyae ke doo fa
maŋ kulutooneŋ burum. Mena dɔɔ maa
kyaa fɛɛfo na maa di na maa nyɔɔ na maa
di gyoŋ!' "
20 Mɔna Wurubuarɛ yako e nyiaa, "Nyaŋ
diyiŋte! Gyɛŋ nelim kei maa lɛo n nyee-
doŋ lee n nyiŋmaa man. Na nya abɔɔ ŋan
pou n be gyae see nɛ, gyae ka bese amɔte
wui?"
21 Keŋte Yesu yakowɔ nyiaa, "Nnɛ kei te
gyae ke kɔŋ walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne gyae
abɔɔ burum fa ɔ wose tɛɛle kei dɔɔ, mɔna
Wurubuarɛ siaman na ɔ be doo kolo man
ya nɛ dɔɔ."

Mo n loo gyakaa Wurubuarɛ dɔɔ
Mateo 6:24-34

22 Keŋte Yesu yako ɔ kaseela baŋ nyiaa,
"Mena dɔɔ te mɛɛ yako ŋon nyi 'Ɛ na naase
ɛ wose diyem lee ɛ kekyaa man kedi na
kenyɔɔ na abɔɔ ŋan ɛ ka do ya.
23 Nyeedoŋ ne hia kela weenɛɛ, te deni-
walaŋ wose mɔ ne hia kela abɔɔ ŋan waa
do.
24 Ɛ kɛɛ gyebuse, bɔɔ ne duu abɔɔ ya
te bɔɔ ne kɔɔ ya, te bɔɔ dana kpeese yaa
denɛɛ ŋan man baa see weenɛɛ ya, mɔna
Wurubuarɛ ne fa wɔ weenɛɛ. Kaboena
yaa gyeŋ nyi ɛ wose ne hia kela gyebuse.
25 Ɛ man woŋti te lee ɔ kayeyɛɛ man nɛ,
waa tale mo debaŋ dokoloŋ kooŋ pɛ kpu
na ɔ weeya ŋan Wurubuarɛ be fa e nɛ?
26 Akpaa nyi ɛ be gyae ɛ ke tale yɛɛ kolo
peperee kei ya na, woŋ dɔɔ te ɛ ne naase
ɛ wose diyem abɔɔ akaŋ ŋan dɔɔ?
27 Ɛ kɛɛ mena keŋ kyeŋkyeŋkɔɔse na
bee, ŋe bɛɛ yɛɛ tom ya te ŋe bɛɛ loo
kanyaŋse mɔ ya. Mɔna mɛɛ yako ŋon ɛ
ke nyii nyi Gyoo Solomɔn na ɔ wosekenyiŋ
koraŋ nɛ, ɔ te nyiŋ kyeŋkyeŋkɔɔse kɛŋa
man dokoloŋ kyeo ya.
28 Weera dɔɔ te ɛ bɛɛ lɛɛ Wurubuarɛ di
nideli ya? Nyi akpaa mena te Wurubuarɛ
ne desina ŋalese ŋan ɛ kena ŋa gyɛŋ kyoo
na be ta too ŋa na, kenaŋ na ɛ tɔɔse
nyi Wurubuarɛ waa tale desina ŋon kela
ŋalese ŋenaŋ.
29 Mena dɔɔ ɛ na mo ɛ konɔɔ gyakaa
kpene keŋ ɛ ke di yaa kpene keŋ ɛ ke nyɔɔ
dɔɔ ya. Ɛ na yeyɛɛ na mena abɔɔ ŋenaŋ
ya.
30 Nawolo nyi mena abɔɔ kɛŋa te tɛɛle
kei dɔɔ balaŋ baŋ bɔɔ gyeŋ Wurubuarɛ
ya nɛ sia ne yɛɛ ŋe dɔɔ, mɔna ɛ kya
Wurubuarɛ gyeŋ nyi mena abɔɔ kɛŋa ne
hia ɛmɛɛ mɔ.
31 Mena dɔɔ ɛ taŋgbɛɛ mo ɛ loo pou
gyakaa Wurubuarɛ gyoori keŋ dɔɔ. Nyi
akpaa ɛ yɛɛ mena na, Wurubuarɛ waa mo
abɔɔ akaŋ ŋan pou kpu ŋon.' "
32 "Ɛmɛɛ me balaŋ dikpiibii, ɛ ta boo
ya mɔna ɛ na yee ya nawolo nyi dana ɛ
kya Wurubuarɛ gyoŋ nyi waa yela ɛ ke di
gyoori kpu na e.
33 Ɛ yɔɔ ya abɔɔ na ɛ ka mo ŋe kɔba pou
fa ayematena. Kei gyae ke yela ɛ ke nyiŋ

abɔɔ kpaakpaa see ɛ wose Wurubuarɛ man. Ŋmɛɛlate be gyae waa tale gyu botɔɔ ke ŋmɛɛle ya, te kolo be gyae ke tale wɔlɛɛ ŋa mɔ ya.
34 Ɛ tɔɔse nyi botɔɔ keŋ ya abɔɔ kpaak-
paa doo nɛ, botɔɔ te ɛ loo mɔ gyakaa.”

Ɛ doo ɛ wose dɔɔ
Mateo 24:45-51; Maake 13:32-37

35 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ doo ɛ wose dɔɔ nideli na ɛ ke kyaŋee ɛ kanease see,
36 ŋgba tewulɛɛ baŋ bɛɛ daa be gbeŋgyoo ka lee alowɔle tɛɛ kɔŋ nɛ. Na nyi akpaa ɔ betaa kɔŋ kaa gyɔ disim na baa koro toro e bileŋ.
37 Tewulɛɛ baŋ be gbeŋgyoo waa kaa naa nyi ba delena nɛ, baŋ na nyeebam. Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, be gbeŋgyoo ŋon waa kpee wa abɔɔ desina ɔ wose na waa yela baa kyakee na waa fa wɔ weenɛɛ baa di.
38 Akpaa nyi be gbeŋgyoo ŋon da bese kɔŋ tɛɛ nsana yaa nebo fuu koraŋ te ɔ naa nyi ɔ tewulɛɛ baŋ delena na, baŋ na nyeebam.
39 Mɔna ɛ tɔɔse nyiaa, akpaa dekpaŋalaŋte deŋ gyeŋ debaŋ keŋ ŋmɛɛlatena baa kɔŋ kaa ŋmɛɛle e nɛ, nafɔ waa doo ɔ wose dɔɔ na bɔɔ nyiŋ kɔŋ kaa kuu wa abɔɔ ya.
40 Mena dɔɔ kaboena nyi ɛmɛɛ mɔ yaa doo ɛ wose dɔɔ, nawolo nyi maŋ Deni-walaŋ Bu ŋon mɔ maa kɔŋ bo debaŋ keŋ ɛ loo be gyakaa ya nɛ.”
41 Botɔɔ te Pita bɔɔse Yesu nyiaa, “Me Gbeŋgyoo, daa yaa n gyɔɔ dudu kei fa yaa walaŋ kamasɛ?”
42 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyi, “Amɔte yɛna tobaale ŋon bɛɛ lɛɛ e di te ɔ sia be kare?” Ŋon yɛna walaŋ ŋon ɔ gbeŋgyoo ba mo e nyi waa kɛɛ ɔ tewulɛɛ akaŋ baŋ dɔɔ, na waa fa wɔ weenɛɛ debaŋ keŋ kaboena nɛ man.
43 Nyi ɔ gbeŋgyoo ŋon de kɔŋ kaa naa e nyi ɔ ne yɛɛ ɔ tom ŋgba mena keŋ ɔ kpa waa yɛɛ nɛ, na ŋon na nyeebam.
44 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, ɔ gbeŋgyoo ŋon waa mo wa abɔɔ pou do tobaale ŋonaŋ nyiŋmaa man nyi waa kɛɛ ŋe dɔɔ.
45 Mɔna akpaa tobaale kei de yako ɔ wose nyiaa, “Me gbeŋgyoo te kyare ɔ bɛɛ kɔŋ ya, te ɔ gyoo tewulɛɛ na alebia akaŋ baŋ akpanyaŋnyaŋ keyɛɛ te ɔ ne dii te ɔ ne nyɔɔ dɛɛse nɛ,
46 ɔ gbeŋgyoo ŋon da bese kɔŋ wee yaa debaŋ keŋ tobaale ŋon loo be gyakaa ya nɛ, waa wɔŋ tobaale ŋonaŋ deŋele na waa gegi e na waa yela waa naa diyem ŋgba baŋ bɔɔ ne lɛɛ Wurubuarɛ di ya nɛ.
47 Tobaale ŋon ɔ gyeŋ kpene keŋ ɔ gbeŋgyoo ne gyae te ɔ te desina ɔ wose see na waa yɛɛ ɔ gbeŋgyoo kegyaebii ya nɛ, baa kebii e dambiise nideli.
48 Mɔna tobaale ŋon ɔ ba gyeŋ kpene keŋ ɔ gbeŋgyoo ne gyae ya te ɔ yɛɛ kpene keŋ kaboena ketuku na, baa tuku e bo kyomii. Walaŋ kamasɛ ŋon ba mo abɔɔ burum do ɔ nyiŋmaa man na, baa bɔɔse abɔɔ burum lee ɔ gyaŋ. Te ŋon mɔ ba mo abɔɔ ŋan ŋa boe nideli do e ɔ nyiŋmaa man na, mena ke mɔ te baa bɔɔse lee ɔ gyaŋ.”

Yesu nombia ta mo kekpase kɔŋ
Mateo 10:34-36

49 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Me kɔŋae me kaa do boalaŋ tɛɛle kei dɔɔ, te ma kegyaebii yɛna nyi nafɔ ke deŋ wulaa kɛɛ kpaa.
50 Kaale daale doo daa na maŋ te mɛɛ yeyɛɛ kelii debaŋ keŋ kaale kenaŋ gyae ke taŋ.
51 Ɛ gyeŋ nyi wosefɛɛreŋ yaa ma moowɔ kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ? Koa! Na wosefɛɛreŋ ya, mɔna me kɔŋae na balaŋ kekpase kpookpoo.
52 Lee gyɛŋ ne gyu nɛ dekpaŋalaŋ keŋ ke man balaŋ yɛɛ balaŋ banoŋ na baa kpase ba wose. Balaŋ batooro baa koro seŋ tia balaŋ bala, na balaŋ bala mɔ ka koro seŋ tia balaŋ batooro.
53 Kyaɔ baa koro seŋ tia be bia baala te bia baala mɔ baa koro seŋ tia be kyaɔ. Naɔ baa koro seŋ tia be bia alebia te bia alebia mɔ baa koro seŋ tia be naɔ. Awuna baa koro seŋ tia be bia ala te bia ala mɔ baa koro seŋ tia ba awuna.”

Debaŋ ɔtomante keŋ wose man nombia
Mateo 16:2-3

54 Keŋte Yesu besewɔ yako balaŋ dikpii keŋ nyiaa, “Ɛ naa ŋɔma da lee weese dɛɛyalae man nɛ, debokenaŋ man na ɛ kpa ‘Ɔga ne kɔŋ’ na ampaŋ ɔga te ŋɛɛ.
55 Te ɛ naa ŋgba feliŋ ne gyɔɔ lee ata yenaŋ na ɛ kpa ‘Weese waa seŋ’ na ampaŋ te kɔŋ mena.
56 Ɛmɛɛ baŋ ɛ na beo ɛ wose! Ɛ ne tale kɛɛ adido na ateta na ɛ ta wola kpene keŋ gyae ke yɛɛ. Woŋ dɔɔ te ɛ be tale kɛɛ abɔɔ ŋan ne kɔŋ gyɛŋ nɛ, na ɛ ka wola ŋe man ya?
57 Woŋ dɔɔ te ɛmɛɛ gbagba be tale gyueŋ naa kpene keŋ dei fa ŋon na ɛ ke yɛɛ ya?
58 Nyi akpaa ŋolo de samenaa neŋ te ɛ ne gyu ɛ kaa di nombia ŋan na, yɛɛ kakyeŋ na ɛ ke desina ya nsana gbɛɛnaa man. Na mena ya na waa mo neŋ gyu nombiadiiri ŋon gyaŋ na ŋon mɔ ka mo neŋ kefa kotɔtɔɔtena na baŋ mɔ kewɔŋee neŋ ketɔ deni.

59 Mɛɛ yako neŋ n ke nyi nyiaa, n be gyae
n ka lee deni man botɔɔ ya kaboena n ketɔ
kom keŋ baa kara fa neŋ nɛ pou taŋ.”

13

Kyɛɛkee lee n gbɛɛneŋ kumɛɛ man na n ke kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ

1 Yesu ke gyakaa ɔ ne kolosi fa balaŋ
baŋ nɛ balaŋ baale kɔŋawɔ kaa yako
e nyiaa, Galeliatena baale gyuuwɔ Wu-
rubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man be kaa
deesi fa Wurubuarɛ. Keŋte gyoo dinaa
Pilato yela be ka koo wɔ, te be fatabo
kyakalewɔ na ba kedeesa fatabo keŋ.
2 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Ɛ na
gyueŋ nyi Galeliatena baŋ bɔɔ naa mena
diyem kei gyu ka yeŋ nɛ, be nombiakumɛɛ
kela Galeliatena akaŋ baŋ pou?
3 Koa be doo mena ya, mɛɛ yako ŋon
baa nyiaa akpaa ɛ te kyɛɛkee lee ɛ gbɛɛneŋ
kumɛɛ man na ɛ ke kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ
ya nɛ, ɛmɛɛ mɔ ɛ ka yeŋ.
4 Yaa ɛ na gyueŋ nyi balaŋ kufu gyanaara
baŋ deni dɔɔloŋte keŋ be yale ŋere wɔ
Siloam nɛ, be nombiakumɛɛ kela balaŋ
akaŋ baŋ be kyaa Gyerusalɛm donɔɔ man
nɛ pou?
5 Koa be doo mena ya, mɛɛ yako ŋon
baa nyiaa akpaa ɛ te kyɛɛkee lee ɛ gbɛɛneŋ
kumɛɛ man na ɛ ke kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ
ya nɛ, ɛmɛɛ mɔ ɛ ka yeŋ.”

Daŋ keŋ ke bɛɛ see ya nɛ dudu

6 Botɔɔ te Yesu gyɔɔ dudu kei fa wɔ
nyiaa, “Balee ŋolo duu daŋ keŋ bɛɛ baake
ke nyi fiigi nɛ ɔ wɔɔman, te ɔ gyuuwɔ ɔ
kaa kɛɛ nyi waa nyiŋ ke bia di mɔna ke ta
see ya.
7 Keŋte ɔ yako ɔ paate ŋon nyiaa, ‘Kɛɛ
kulutooneŋ atooro sɔɔŋ yaa ŋgba mɛɛ kɔŋ
kɛbo kaa kɛɛ nyi maa nyiŋ daŋ kei bia,
mɔna me bee nyim ya. Kara ke leki! Woŋ
dɔɔ te ka seŋɛɛ kɛɛ wɔlɛɛ me tɛɛle?’
8 Keŋte ɔ paate ŋon tiranɔɔ nyiaa, ‘Me
gbeŋgyoo, yela ke ka seŋ kulutoo dokoloŋ
kpu na maa wula tɛɛle keŋ ke dei nɛ kaa
do ka ateta na dɛɛ kɛɛ.
9 Akpaa ke da see bia kulutoo anekɔŋaŋ
na dei, te akpaa ke ta see ya na dɛɛ kara
ke leki.’ ”

Yesu kekyɔ alo ŋolo kawee Gyudatena kefɛɛfowee

10 Gyudatena kefɛɛfowee daale nɛ, na
Yesu na wolo Gyudatena ɔsom deni daale
man.
11 Na alo ŋolo kyaa botɔɔ keŋ feliŋkum
ba do e kawee kulutooneŋ kufu gyanaara,
te ke yela ɔ goowɔ keŋ ɔ bɛɛ tale waa tenee
ɔ wose koraŋ ya.
12 Yesu kena alo ŋon nɛ, ɔ baake e kaa
seŋ balaŋ siaman te ɔ yako e nyiaa, “Alo,
n te nyiŋ kawee kekyɔ.”
13 Keŋte Yesu moo ɔ nyiŋmaa gyakaa ɔ
dɔɔ, debokenaŋ man te alo ŋon teneewɔ te
ɔ lese Wurubuarɛ yele.
14 Botɔɔ te bɔ ɔsom deni man kegyia ŋon
gyeŋa baŋ nyi Yesu te kyɔ walaŋ kawee
ba kefɛɛfowee, mena dɔɔ ɔ kolosiwɔ fa
balaŋ baŋ bɔɔ gyaŋee botɔɔ nɛ nyiaa, “Ɛ
dana weeya looro keŋ ɛ na mo yɛɛ tom. Ɛ
kɔŋ weeya ŋenaŋ man na baa kyɔ ŋon ɛ
kaweese, te yɛɛ nyi kefɛɛfowee te ɛ ke kɔŋ
ya.”
15 Keŋte de Gbeŋgyoo Yesu tiranɔɔ fa
e nyiaa “Ɛmɛɛ baŋ ɛ na beo ɛ wose! Ɛ
man woŋti bɛɛ booli na ɔ wonembu lee
ɔ dekpaŋae man mo e gyu kefa e loŋ
kefɛɛfowee ya?
16 Te nɛnɛɛ alo kei ŋon ɔ ba lee Aber-
aham duuluŋ man te ɔbɔnsam ba do e
kawee kulutooneŋ kufu gyanaara sɔɔŋ
yaa nɛ, tekaboena nyi maa kyɔ e kawee
kefɛɛfowee yee?”
17 Yesu nɔɔ ketira keŋ yela ɔ kɔlala baŋ
pou sia yeŋawɔ, te gyakoloŋ nombia ŋan
ɔ be yɛɛ nɛ yɛɛ balaŋ baŋ pou gyoŋ.

Yesu kegyɔ dudu lee Wurubuarɛ gyoori keŋ wose man
Mateo 13:31-33; Maake 4:30-32

18 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Sena te
Wurubuarɛ gyoori keŋ doo? Yaa woŋ te
dɛɛ mo ke maa na?
19 Ke yɛɛ ŋgba daŋ daale bii peperee
ŋgba kpeli bii keŋ balee ŋolo ba mo ke duu
ɔ wɔɔman nɛ. Te ke tuuwɔ bese daŋ dinaa
dinaa te gyebuse kɔŋawɔ kaa loo ba asaase
do ke tombia man.”
20 Keŋte Yesu besewɔ bɔɔse wɔ nyiaa,
“Woŋ te maa mo Wurubuarɛ gyoori keŋ
maa na?
21 Wurubuarɛ gyoori keŋ yɛɛ ŋgba tee
keŋ alo ŋolo ba mo kyakale bodobodo biliŋ
tasa dinaa man, kaboena biliŋ keŋ pou
korowɔ wuku nɛ.”

Denanɔɔ bɔbɔɔkyee keŋ
Mateo 7:13-14, 21-23

22 Yesu ka mo ɔ nyee baŋ ɔ ne gyu
Gyerusalɛm donɔɔ man nɛ, ɔ tɛɛwɔ
donɔɔse na akuraase man ɔ na wola wɔ
Wurubuarɛ nombia.
23 Keŋte walaŋ ŋolo bɔɔse e nyiaa, “Me
Gbeŋgyoo, balaŋ akalansɛɛ te Wurubuarɛ
waa lɛɛ ba nyee yaa?” Te Yesu tiranɔɔ
nyiaa,
24 “Nyi akpaa ɛ ne gyae ɛ ka gyoo Wu-
rubuarɛ gyoori keŋ man nɛ, ɛ yɛɛ kakyeŋ
na ɛ ka mo denanɔɔ bɔbɔɔkyee keŋ man
gyoo. Nawolo nyi balaŋ burum baa peree
nyi baa mo botɔɔ gyoo, mɔna bɔɔ gyae baa
tale ya.

25 Debaŋ keŋ dekpaŋalaŋte ŋon waa
koro na waa tɔ ɔ disim nɛ, debaŋ kenaŋ te
ɛ ka seŋ debɔɔ man na ɛ ke gyɔ disim keŋ
na ɛ ke waase e nyiaa, 'De Gbeŋgyoo toro
denanɔɔ keŋ fa daa.' Keŋte waa tiranɔɔ
fa ŋon nyi, 'Mɔɔ gyeŋ ŋon ya te mɔɔ gyeŋ
botɔɔ keŋ ɛ ba lee mɔ ya.'
26 Botɔɔ te ɛ ke tiranɔɔ nyiaa, daa na neŋ
doo nyiŋmaa di te de nyɔɔwɔ, te n wola
nombia de debiise mɔ man.
27 Mɔna dekpaŋalaŋte ŋon waa bese
yako nyiaa, 'Mɔɔ gyeŋ ŋon ya te mɔɔ gyeŋ
botɔɔ keŋ ɛ ba lee mɔ ya. Ɛ ta lee me
siaman, ɛmɛɛ nombiakumɛɛyɛɛra!'
28 Debaŋ keŋ ɛ kena de naanaɔ Aberaham na Asiki na Gyekɔpo na Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ pou Wurubuarɛ gyoori keŋ man te ɛ be gyae ɛ ke tale ke kpu
na wɔ ya nɛ, botɔɔ te ɛ ke kyaŋ ɛ nyeeya
wii na ɛ ka doŋee ɛ nyimbia.
29 Balaŋ baa lee weese dɛɛlee na weese
dɛɛyalae man, na ado na ata yenaŋ kɔŋ
kaa kyaa Wurubuarɛ gyoori keŋ man di
gyoŋ.
30 Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, balaŋ
baŋ bɔɔ dɔɔ wɔle nɛ baa kaa laŋ siaman,
te baŋ be kyaa siaman nɛ baa dɔɔ wɔle."

Mena keŋ Yesu ne gyae Gyerusalɛm
Mateo 23:37-39

31 Debaŋ kenaŋ man te Farasiitena baale
kɔŋawɔ Yesu gyaŋ kaa yako e nyi "Lee
kɛbo kei gyu yenaŋ daale, nawolo nyi gyoo
Herode ne gyae neŋ waa ko."
32 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Ɛ gyu
ke yako mena adaote ŋonaŋ nyiaa, maa
gberaa feliŋkumɛɛ na maa kyɔ balaŋ gyɛŋ
na kyoo, te weeya atoorote man na maa
taŋ ma tom."
33 Mɔna kaboena nyi maa mo me sia
tee me dee gyue dɛɛdɛɛ gyɛŋ na kyoo na
ke tɛɛ kena. Nawolo nyi yɛɛ senaa nɛ,
Gyerusalɛm donɔɔ man te kaboena nyi
Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre waa yeŋ.
34 Keŋte Yesu yakowɔ nyiaa, "O
Gyerusalɛmtena, O Gyerusalɛmtena, ɛmɛɛ
koona Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ
te ɛ fuŋii Wurubuarɛ kpilala baŋ ɔ be kpili
ɛ gyaŋ nɛ boya. Ma te yɛɛ mena keŋ maa
yilaa ŋon kɔŋ me gyaŋ ŋgba mena keŋ
kegyim talabo ne yilaa ɔ bia do ɔ beŋkelɛɛ
tɛɛ nɛ, mɔna ɛ te fa maŋ gbɛɛ ya.
35 Ɛ kɛɛ, Wurubuarɛ ta lese ɔ sia lee ɛ
donɔɔ keŋ dɔɔ. Te mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii
nyiaa, ɛ be gyae ɛ kena maŋ bela ya kelii
debaŋ keŋ ɛ keyako nyiaa, 'Walaŋ ŋon ɔ
ne kɔŋ de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ yele man
nɛ, ŋon na nyeebam.' "

14

Yesu kekyɔ balee ŋolo kawee

1 Gyudatena kefɛɛfowee daale nɛ, Yesu
gyuu Farasiitena siamante ŋolo dɛɛ ɔ kaa
di. Ɔ ke kyaa botɔɔ keŋ na, Farasiitena baŋ
na deke e baa kɛɛ nyi baa nyiŋ kolo yako
lee ɔ wose man.
2 Keŋte balee ŋolo ŋon ɔ ba bokee nɛ
kɔŋawɔ Yesu gyaŋ,
3 te Yesu bɔɔse Gyudatena mmaraa
wolala baŋ na Farasiitena baŋ nyiaa, "Da
mmaraa ne fa gbɛɛ nyi dɛɛ kyɔ walaŋ
kawee kefɛɛfowee yaa bɛɛ fa daa gbɛɛ ya?"
4 Mɔna be man ŋolo te gyuusu ɔ nɔɔ ya.
Keŋte Yesu kyaŋa kaweete ŋon nyiŋmaa
man te ɔ kyɔɔ e kawee te ɔ lɔɔ e gbɛɛ.
5 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, "Akpaa ɛ
man ŋolo dana bu baale bii yaa wonembu
te ɔ yale ditiribuŋ man kefɛɛfowee na, ɔ
be gyae waa lese e debokenaŋ man yee?"
6 Mɔna ba te tale tiranɔɔ fa e ya.

Wose keyɔkɔse

7 Yesu kena mena keŋ balaŋ baŋ bɔɔ
baake wɔ kɔŋ weenɛɛ ŋan tɛɛ kɛɛ tɔɔsee
akyaese kpaakpaa nyiŋan nɛ, ɔ gyɔɔ dudu
kei fa wɔ nyiaa,
8 "Akpaa ŋolo de baake neŋ alowɔlere
weenɛɛ tɛɛ nɛ na peree dekyae kpaakpaate
ya. Nawolo nyi gyae ke tale kɔŋ nyi ɔ te
baake walaŋ ŋolo ŋon ɔ kela neŋ nɛ mɔ
kɔŋ botɔɔ.
9 Akpaa de kɔŋ mena na walaŋ ŋon ɔ
be baake ɛ bala nɛ, waa kɔŋ kaa yako
neŋ nyiaa 'Koro mo n dekyae fa balee kei.'
Botɔɔ na desɛŋ gyae ke kyaŋ neŋ, na n ke
gyu ke kyaa botɔɔ keŋ be taŋ obuo ya nɛ.
10 Mɔna nyi akpaa ŋolo de baake neŋ
gyu ɔ dɛɛ nɛ, gyu ke kyaa botɔɔ keŋ be
taŋ obuo ya nɛ te akpaa walaŋ ŋon ɔ be
baake neŋ de kɔŋ nɛ waa yako neŋ nyiaa,
'Me gyoo koro ke kyaa dekyae kpaakpaate
man.' Kei gyae ke fa neŋ obuo balaŋ baŋ
bɔɔ baake wɔ nɛ pou siaman.
11 Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ gyina
ɔ wose na Wurubuarɛ waa yɔkɔse e, te
walaŋ kamasɛ ŋon ɔ yɔkɔse ɔ wose na
Wurubuarɛ waa gyina e adido."
12 Botɔɔ te Yesu yako walaŋ ŋon ɔ be
baake e gyu ɔ dɛɛ nɛ nyiaa, "Akpaa n do
kesaa te n ne gyae n ke baake balaŋ kaa
di be nɔɔ nɛ, na baake n gyoona yaa n
naabia yaa n loŋtona yaa n tebia baŋ be
dana kɔba nɛ ya. Nawolo nyi n yɛɛ mena
na baŋ mɔ baa kaa baake neŋ wee daale
tɔ kom.
13 Mena dɔɔ nyi akpaa n do kesaa
na, baake ayematena na ɔtakasese na
abafaŋse na siayɛlɛɛsatena.
14 N yɛɛ mena na Wurubuarɛ waa hiraa
neŋ. Nawolo nyi baŋ be gyae baa tale yɛɛ
mena tɔ neŋ kom ya, mɔna Wurubuarɛ
ne gyae la waa tɔ neŋ kom wee keŋ waa

gyuusu balaŋ baŋ be gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ siaman lee yeŋ man nɛ.”

Nɔɔkedi dinaa daale dudu
Mateo 22:2-10

15 Balaŋ baŋ baŋ na wɔ kyaa bee di weenɛɛ ŋan man ŋolo kenyii nombia kɛŋa nɛ ɔ yako Yesu nyiaa, “Walaŋ ŋon waa di weenɛɛ Wurubuarɛ gyoori keŋ man nɛ, ŋon na nyeebam!”

16 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Balee ŋolo kyaawɔ te wee daale ɔ doo kesaa, te ɔ baake balaŋ burum nyi be kaa di.

17 Debaŋ keŋ weenɛɛ ŋan kedi be lii nɛ, ɔ kpila ɔ tobaale nyi waa ta baake balaŋ baŋ ɔ be lɔ yele baake wɔ nɛ nyiaa, ‘Ɛ kɔŋ, ba te taŋ kpene kamasɛ.’

18 Mɔna be popou wɔŋee ba wose lee wɔle dokoloŋ dokoloŋ. Walaŋ gyaŋgbate ŋon tobaale ŋon be gyu ɔ gyaŋ nɛ yakowɔ nyiaa, ‘Ma ke lɛɛ tɛɛle daale yaa te mee gyu me kaa kɛɛ ke mena dɔɔ mɛɛ waase neŋ bo mɔɔ gyae maa tale kɔŋ ya.’

19 Ŋolo mɔ yako e nyiaa, ‘Ma te lɛɛ nunkyuese baala kufu baŋ baa yɛɛ tom fa maŋ te mee gyu me kaa mo wɔ fara kɛɛ be doŋ man, mena dɔɔ mɛɛ waase neŋ bo mɔɔ gyae maa tale kɔŋ ya.’

20 Keŋte ŋolo mɔ yakowɔ nyiaa, ‘Ma ke yala alo yaa, mena dɔɔ mɔɔ gyae maa tale kɔŋ ya.’

21 Mena dɔɔ tobaale ŋon besewɔ gyu ke yako ɔ gbeŋgyoo ŋon nombia ŋan bɔɔ yako e nɛ. Ɔ gbeŋgyoo ŋon ke nyii nombia kɛŋa nɛ ɔ gyeŋa baŋ nideli te ɔ yako ɔ tobaale ŋon nyiaa, ‘Bese gyu donɔɔ keŋ abɔnterese na ŋe gbɛɛneŋ nɔɔman, na n kaa baake ayematena na ɔtakasese na siayɛlɛɛsatena na abafaŋse nyi be popou baa kɔŋ.’

22 Te kyare ya nɛ tobaale ŋon besewɔ kɔŋ kaa yako ɔ gbeŋgyoo ŋon nyiaa, ‘Me gbeŋgyoo, kpene keŋ n be kpila maŋ nyi maa yɛɛ nɛ, ma te yɛɛ mɔna akyaese sɛɛ doo burum.’

23 Keŋte balee ŋon yako ɔ tobaale ŋon nyiaa, ‘Gyu donɔɔ keŋ denɛɛ wɔla na ke gbɛɛneŋ pou man, na n kaa mo balaŋ kɔŋ na ma dekpaŋalaŋ keŋ kenyiŋ wulu.’

24 Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, ‘Balaŋ baŋ mɔɔ lɔ yele baake wɔ nɛ, be man ŋolo na ŋolo nɔɔ be gyae ke daa me weenɛɛ kɛŋa ya.’ ”

Kaale keŋ doo Yesu kesila
Mateo 10:37-38

25 Wee daale balaŋ burum baale kesila Yesu bee gyuu nɛ, ɔ besena ɔ sia tee wɔ te ɔ yako wɔ nyiaa,

26 “Akpaa ŋolo ne kɔŋ me gyaŋ ɔ kaa sila maŋ te ɔ te gyae maŋ kela ɔ kya na ɔ naa na ɔ wɛɛle na ɔ bia na ɔ kegyiise na ɔ naabia na ɔ deesina na ŋon gbagba ɔ wose koraŋ ya nɛ, ɔ be gyae waa tale bese me kaseele ya.

27 Te walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ta mo ɔ ɔpaŋdaŋ keŋ ka seŋɛɛ fa kaale na yeŋ na waa sila maŋ ya nɛ, ɔ be gyae waa tale bese me kaseele ya.

28 Akpaa ɛ man ŋolo ne gyae waa baŋ deni dinaa na, ɔ bɛɛ kyaa na waa bu deni keŋ abɔɔ koya kɛɛ nyi kɔba keŋ ɔ dana nɛ gyae ka yee deni kenaŋ kebaŋ yee?

29 Nawolo nyi akpaa ɔ see deni keŋ mokɔɔ te ɔ te tale taŋ ke ya na, baŋ pou baa naa ke nɛ baa boŋo e,

30 nyiaa ‘Balee kei korowɔ nyi ɔ ne baŋ deni mɔna ɔ nyiŋmaa te gyaŋee ya.’

31 Keŋte Yesu besewɔ yako nyiaa, akpaa gyoo ŋolo dana yoonɔɔtena kakpoŋse kufu (10,000) te ɔ ne gyu ɔ kaa yoo na ɔ dɔɔ gyoo ŋon ɔ dana yoonɔɔtena kakpoŋse sao (20,000) na, ɔ be gyae waa kyaa na waa gyueŋ kɛɛ nyi waa tale mo ɔ wui yoonɔɔtena kakpoŋse kufu (10,000) baŋ ke yoo na ɔ dɔɔ ŋon wui yoonɔɔtena kakpoŋse sao (20,000) baŋ yee?

32 Nyi akpaa ɔ kɛɛ nyi ɔ be tale yoo na e ya nɛ, debaŋ keŋ ɔ ta benaa ta e ya na waa kpila teree gyu ke doo e nyi waa yela baa desina ba nsana na baa kyaa wosefɛɛreŋ man.

33 Mena mɔ te ɛ man walaŋ kamasɛ ŋon ɔ be gyae waa tale tina kpene kamasɛ keŋ ɔ dana yela ya nɛ, ɔ be gyae waa tale bese me kaseele ya.”

34 Keŋte Yesu besewɔ yako nyiaa, “Yabia dei mɔna akpaa ka gyoŋ keŋ da lee ke man nɛ, n be gyae n ke tale yela ka ke yɛɛ gyoŋ bela ya.

35 De kɔŋ mena na, yabia kenaŋ be dei fa kolo na kolo keyɛɛ bela ya, bee fuŋ ke bo leki. Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ dana deŋela anenyiiŋ dei na, waa tei nombia ŋan mɛɛ yako nɛ.”

15

Nam ŋon ɔ ba yoo nɛ dudu
Mateo 18:12-14

1 Debaŋ daale nɛ, lempoolɛɛra burum na nombiakumɛɛyɛɛra kɔŋawɔ Yesu gyaŋ be kaa nyii nombia ŋan ɔ na wolo nɛ.

2 Keŋte Farasiitena na Gyudatena mmaraa wolala ŋorokosowɔ yako nyiaa, “Balee kei dɔɔ ɔ ne lɛɛ nombiakumɛɛyɛɛra do ɔ wose man te ɔ ne dii bom na wɔ gba koraŋ.”

3 Mena dɔɔ Yesu gyɔɔ dudu kei fa wɔ nyiaa,

4 “Akpaa ɛ man ŋolo dana namense sɔŋonoŋ (100) te be man ŋolo da yoo na woŋ te ɔ ne yɛɛ?” Ɔ be gyae waa tina sɔŋonaara na kufu kadaale (99) baŋ yela

ŋale nsana botɔɔ na waa ta kɛo ŋon ɔ ba
yoo nɛ kaboena waa naa e yee?
5 Te akpaa ɔ naa e na, ɔ be gyae waa
nyaŋee na waa gate e gyakaa ɔ deg-
baŋgbaŋ dɔɔ mo e gyu dɛɛ yee?
6 Ɔ gyu dɛɛ nɛ waa baake ɔ gyoona na
ɔ tebia gyaŋee na waa yako wɔ nyiaa, “Ɛ
yela dɛɛ nyaŋee nawolo nyi ma te naa me
nam ŋon ɔ ba yoo nɛ.
7 Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, mena
ke te akpaa nombiakumɛɛyɛɛre dokoloŋ
de kyɛɛkee lee ɔ gbɛɛneŋ kumɛɛ man te
ɔ kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ nɛ, baŋ be kyaa
Wurubuarɛ man adido nɛ baa nyaŋee ɔ
dɔɔ kela balaŋ sɔŋonaara na kufu kadaale
baŋ bɛɛ gyueŋ nyi be gbɛɛneŋ tenɛɛ Wu-
rubuarɛ siaman, mena dɔɔ tekaboena nyi
baa kyɛɛkee lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ man ya
nɛ.”

Kɔbabii keŋ kɔɔ yoo nɛ dudu

8 Yesu besewɔ yako nyiaa, akpaa alo ŋolo
dana kɔba wolom bia kufu te ŋe man
dokoloŋ da yoo na woŋ te ɔ ne yɛɛ? Ɔ
be gyae waa kyaŋee kanea na waa gbee ɔ
deni man na waa kɛo yenaŋ kamasɛ nideli
kaboena waa naa ke yee?
9 Te akpaa ɔ naa ke na, ɔ ne baake ɔ
gyoona na ɔ tebia gyaŋee na waa yako wɔ
nyiaa, “Ɛ yela dɛɛ nyaŋee nawolo nyi ma
te naa me kɔba wolom bii keŋ kɔɔ yoo nɛ.
10 Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, mena ke
te akpaa nombiakumɛɛyɛɛre dokoloŋ de
kyɛɛkee lee ɔ gbɛɛneŋ kumɛɛ man te ɔ kɔŋ
Wurubuarɛ gyaŋ nɛ, Wurubuarɛ kpilala
baŋ be kyaa adido nɛ baa nyaŋee ɔ dɔɔ.”

Yesu kegyɔ dudu lee bu ŋon ɔ ba yoo nɛ wose man

11 Yesu besewɔ gyɔ dudu kei fa wɔ nyiaa,
“Balee ŋolo kyaawɔ na ɔ dana bia baala
bala.
12 Wee daale balee kei bu kemaasa ŋon
yako ɔ kya nyiaa, ‘Taata, kpala nya abɔɔ
ŋan n dana nɛ na n ka mo me wui fa maŋ.’
Mena dɔɔ ɔ kya ŋon kpala wa abɔɔ ŋan fa
ɔ bia baŋ.
13 Te di weeya ala ya te ɔ bu kemaasa
ŋon yɔɔ abɔɔ ŋan ɔ be nyim nɛ pou te ɔ
moo kɔba keŋ do ɔ wose man te ɔ moo ɔ
nyee baŋ tɛɛle wɔle daale man. Ɔ ke gyu
botɔɔ nɛ, ɔ moo kɔba keŋ ɔ dana nɛ ke yɛɛ
kehuhoori wɔlɛɛ ke pou.
14 Ɔ ke wɔlɛɛ kɔba keŋ pou taŋ nɛ, tanam
dinaa daale yalawɔ tɛɛle kenaŋ pou dɔɔ te
ɔ wose kyaŋa e nideli.
15 Mena dɔɔ ɔ gyuuwɔ ɔ kaa di paa fa
donɔɔte ŋolo, te donɔɔte ŋon moo e gyu
nyi waa gyu ke kɛɛ ɔ kekuiriise dɔɔ.
16 Na nafɔ ɔ loo gyakaa nyi waa nyiŋ
kekuiriise baŋ weenɛɛ ŋan ŋaale di, mɔna
ŋolo te fa e ŋa ya.
17 Ɔ sia ke ŋmaŋee e nɛ ɔ yako ɔ wose
nyiaa, ‘Me kya tewulɛɛ pou ne dii baa
kaase, te maŋ kyaa kɛbo keŋ tanam ne
gyae ke kara ma nyee?’
18 Maa koro na maa bese gyu me kya
gyaŋ na me kaa yako e nyiaa, ‘Taata, ma
te yɛɛ nombiakumɛɛ tia Wurubuarɛ te ma
te yɛɛ tia nyaŋ mɔ.
19 Mena dɔɔ ma tekaboena nyi nya baake
maŋ n bu bela ya, mo maŋ yɛɛ ŋgba n
tewulɛɛ baŋ man ŋolo nɛ.’ ”
20 Mena dɔɔ ɔ korowɔ mo gbɛɛ ɔ ne gyu ɔ
kya gyaŋ. Debaŋ keŋ ɔ dɔŋɛɛ lemlem ɔ ne
kɔŋ dɛɛ nɛ, ɔ kya naa e te ɔ bu ŋon nombia
yɛɛ e waraŋase te ɔ yeuwɔ kegyaŋee na e
te ɔ pukaa e nyaŋee na e.
21 Botɔɔ te ɔ bu ŋon yako e nyiaa, “Taata,
ma te yɛɛ nombiakumɛɛ tia Wurubuarɛ
te ma te yɛɛ tia nyaŋ mɔ. Mena dɔɔ ma
tekaboena nyi nya baake maŋ n bu bela
ya. Mo maŋ yɛɛ ŋgba n tewulɛɛ baŋ man
ŋolo nɛ.”
22 Keŋte ɔ kya ŋon baake ɔ tewulɛɛ baŋ
yako wɔ nyiaa, “Ɛ kaŋ ɛ wose na ɛ ka lese
kegba dɔɔloŋ kpaakpaate keŋ kɔŋ kaa do
e. Ɛ do e kɔlabia ɔ nyiŋmaa man na ɛ ka
do e nkyokotase.
23 Na ɛ ke gyu ka mo nunkyue baale
dinaa ŋon kɔŋ kaa ko na dee di de nɔɔ.
24 Nawolo nyi yɛɛ yaa ŋgba me bu kei
yeŋae te ɔ besewɔ foŋ nɛ. Nafɔ na ɔ ta
yoo te nɛnɛɛ ma te naa e bela.” Keŋte be
fiasɛɛ bɛɛ nyaŋee na bee di be nɔɔ.
25 Debaŋ keŋ bɛɛ yɛɛ kɛŋa pou nɛ, na
ɔ bu kegyia ŋon kyaa wɔɔman. Ɔ ka lee
wɔɔ ɔ ne kɔŋ te ɔ ba benaa dɛɛ nɛ, ɔ nyii
nɔɔneŋ na suya ne tao kela.
26 Keŋte ɔ baake ɔ kya tewulɛɛ baŋ man
ŋolo bɔɔse e kpene keŋ be kɔŋ dekpaŋalaŋ
man.
27 Te ɔ tiranɔɔ fa e nyiaa, “N naabu ŋon
ta bese kɔŋ donɔɔ te n kya koo nunkyue
baale dinaa ŋon, nawolo nyi ɔ ta bese kɔŋ
dɛɛ na nyeedoŋ.”
28 Botɔɔ te ɔ bu kegyia ŋon gyeŋa baŋ
bɛɛ nyi ɔ ba gyoo dekpaŋalaŋ keŋ man
bela ya. Ɔ kya ke nyii mena na te ɔ leewɔ
kɔŋ kaa waase e nyi waa gyoo dɛɛ.
29 Keŋte ɔ yako ɔ kya nyiaa, “Taata nyaŋ
kɛɛ, kulutooneŋ kɛŋa pou me kyaa mɛɛ
som neŋ ŋgba gbeŋi nɛ, te ma te yɛɛ
deŋele doŋ n dɔɔ ya. Woŋ te n faa maŋ?
N te faa ta maŋ asoobii paŋpaŋ gba na daa
na me gyoona mɔ kedi de nɔɔ ya.
30 Mɔna n bu kei ŋon ɔ ba mo nya abɔɔ
pou ke wɔlɛɛ futooli ala dɔɔ te ɔ ba bese
kɔŋ donɔɔ nyiŋmaase wolo nɛ te n koo
nunkyue baale dinaa ŋon fa.”
31 Keŋte ɔ kya ŋon yako e nyiaa, “Me bu,
debaŋ kamasɛ n kyae me gyaŋ te kpene
kamasɛ keŋ me dana nɛ yɛɛ n wui.

32 Mɔna kaboena nyi dee di de nɔɔ na
dɛɛ nyaŋee. Nawolo nyi yɛɛ yaa ŋgba n
naabu kei yeŋae te ɔ besewɔ foŋ nɛ, nafɔ
na ɔ ta yoo te nɛnɛɛ da te naa e."

16

Tomyɛɛre kegyia ŋolo wose man dudu

1 Keŋte Yesu gyɔɔ dudu fa ɔ kaseela baŋ
nyiaa, "Kɔbate ŋolo kyaawɔ keŋ ɔ dana
tobaale ŋon ɔ ne kɛɛ wa abɔɔ pou dɔɔ, te
be yako balee ŋon nyi ɔ tobaale ŋon ne
wɔlɛɛ ɔ kɔba.
2 Mena dɔɔ balee ŋon baake ɔ tobaale
ŋon te ɔ bɔɔse e nyiaa, woŋ nombia yaa
mee nyii lee n wose man nɛ? Kɔŋ kaa
bu abɔɔ ŋan pou doo n nyiŋmaa man nɛ
akɔntaa fa maŋ, nawolo nyi n ba tekaa kɛɛ
ma abɔɔ dɔɔ bela ya."
3 Botɔɔ te tobaale ŋon yakowɔ ɔ nyee
man nyiaa, "Me gbeŋgyoo ne gyae waa
gegi maŋ lee ma tom man. Sena te maa
yɛɛ? Mɔɔ taŋ doŋ me kaa fara ya, te abɔɔ
kasolee mɔ dana maŋ desɛŋ."
4 Keŋte ɔ yako ɔ wose nyi me ta gyeŋ
kpene keŋ maa yɛɛ keŋ nyi akpaa ma tom
de wɔlɛɛ na, maa nyiŋ balaŋ baŋ baa lɛɛ
maŋ be dɛɛ.
5 Mena dɔɔ ɔ baake balaŋ baŋ pou be
dana ɔ gbeŋgyoo ŋon koma nɛ dokoloŋ
dokoloŋ. Keŋte ɔ bɔɔse gyaŋgbate
ŋon nyiaa, "Kom aŋmoŋ te n dana me
gbeŋgyoo?"
6 Keŋte ɔ tiranɔɔ fa nyiaa, "Nuŋ
garawaase sɔŋonaara na kufu (90)." Te
tobaale ŋon lese ɔ kom tɔne keŋ fa e te
ɔ yako e nyiaa, "Tisi kyaa bileŋ na n ke
kyɛɛkee ke yɛɛ garawaase sɔŋola na anoŋ
(45)."
7 Keŋte ɔ besewɔ bɔɔse balate ŋon
mɔ nyi, "Kom aŋmoŋ te nyaŋ dana me
gbeŋgyoo?" Te ŋon mɔ tiranɔɔ fa e nyiaa,
"Maŋ dana e kom kameese tasase kakpoŋ
(1000)." Keŋte tobaale ŋon lese ɔ kom tɔne
fa e te ɔ yako e nyiaa, "Kyɛɛkee ke yɛɛ
sɔŋononŋse akpeŋ gyanaara (800)."
8 Ɔ gbeŋgyoo ŋon ke nyii wa ayɛɛŋ nɛ, ɔ
kɛlɛɛ ɔ tobaale nkontopoote ŋon nyi ɔ gyeŋ
adao nideli. Nawolo nyi tɛɛle kei dɔɔ balaŋ
gyeŋ adaosebia ŋan baa mo kyaa na be
tebia kela balaŋ baŋ bee yee Wurubuarɛ
nɛ.
9 "Mena dɔɔ mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyi ɛ
mo tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ yɛɛ deeli lese gyoori,
na akpaa abɔɔ ŋan de taŋ nɛ, na ke yela
Wurubuarɛ ke lɛɛ ŋon na ɛ ke kyaa ɔ gyaŋ
kekpaakekpaa.
10 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne di anokoare
kolo peperee dɔɔ kekɛɛ man nɛ, waa di
anokoare kolo dinaa mɔ dɔɔ kekɛɛ man.
Te walaŋ kamasɛ ŋon ɔ bee di anokoare
kolo peperee dɔɔ kekɛɛ man ya nɛ, ɔ be
gyae waa di anokoare kolo dinaa mɔ dɔɔ
kekɛɛ man ya.
11 Akpaa nyi n bee di anokoare tɛɛle kei
dɔɔ abɔɔ kekɛɛ dɔɔ ya na, amɔte ne gyae la
waa mo abɔɔ kpaakpaa ŋan ŋe dana tɔnɔɔ
Wurubuarɛ man nɛ do neŋ n nyiŋmaa
man?
12 Te akpaa n te di anokoare kɛɛ ŋolo
abɔɔ dɔɔ nideli ya na, amɔte ne gyae la
waa sɛɛ mo nyaŋ gbagba wui do neŋ n
nyiŋmaa man?
13 Tobaale kamasɛ be gyae waa tale som
gbeŋgyoona bala ya. De kɔŋ mena na waa
kɔla ŋolo na waa gyae ŋolo nombia, yaa
waa som ŋolo kela ŋolo. Ɛ be gyae ɛ ke
tale som Wurubuarɛ na kɔba bom ya."
14 Farasiitena baŋ be sia ne yɛɛ kɔba dɔɔ
nideli ke nyii nombia kɛŋa nɛ, ba boŋo
Yesu kulu e.
15 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Ɛmɛɛ
yɛna balaŋ baŋ ɛ ne desina ɛ wose balaŋ
siaman, mɔna Wurubuarɛ gyeŋ ɛ konɔɔse
man. Nawolo nyi kpene kamasɛ keŋ balaŋ
ne bu ke nideli nɛ, ke yɛɛ kolo anekɔlaŋ ke
Wurubuarɛ siaman.
16 Wurubuarɛ mmaraase ŋan, na Wu-
rubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra nombia ŋan
dɔɔ te balaŋ ne dii pɛte Gyɔn Wurubuarɛ
loŋsɔɔre ŋon kɔŋawɔ. Lee mena debaŋ
keŋ Gyɔn be kɔŋ pou na, bee kolosi
Wurubuarɛ gyoori keŋ wose man nombia
kpaakpaa ŋan, te walaŋ kamasɛ na peree
nyi waa gyoo ke man.
17 Dana doŋ nyi kolo bii peperee ka yo
lee Wurubuarɛ mmaraase ŋan man, kela
nyi adido na ateta ke ŋaalaa.
18 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ bɛɛ ɔ wɛɛle te
ɔ yala alo wɔle nɛ, Wurubuarɛ siaman
na ɔtenate gyae ŋolo wɛɛle baa Te walaŋ
kamasɛ ŋon mɔ ɔ yala alo ŋon ɔ baale be
bɛɛ e na, Wurubuarɛ siaman na ɔtenate
mɔ gyae ŋolo wɛɛle baa."

Kɔbate ŋolo na Lasarose wose man nombia

19 Keŋte Yesu besewɔ yako nyiaa,
"Kɔbate ŋolo kyaawɔ keŋ ɔ na do abɔɔ
kpaakpaa nyiŋan ŋan ŋe dana koyadoŋ te
ɔ ne di gyoŋ wee kamasɛ.
20 Wee na wee mɔ na, bɛɛ mo balee
diyemte ŋolo ŋon bɛɛ baake e nyi Lasarose
nɛ, kaa see kɔbate ŋon denanɔɔ man. Na
Lasarose kei wose pou te kulii gyamɛɛ.
21 Ɔ ne kɔŋ kaa kyaa botɔɔ gyakaa loo nyi
waa nyiŋ kɔbate ŋon weenɛɛ ŋan ne yale
tɛɛle man nɛ ŋaale di. Na babaase gba ne
kɔŋ kaa deŋee ɔ gyamɛɛ ŋan.
22 Wee daale nɛ, balee diyemte ŋon
kaa yeŋawɔ te be wuu e te Wurubuarɛ
kpilala kaa seele ɔ woo gyu Aberaham
gyaŋ Wurubuarɛ man. Kenaŋ wɔle te
kɔbate ŋon mɔ kaa yeŋawɔ te be wuu e te

ɔ gyuuwɔ ka gyoo boalaŋ keŋ ke bɛɛ yem
ya nɛ man.
23 Ɔ ke doo botɔɔ ɔ ne naa diyem nɛ,
ɔ gyinaa ɔ sia kɛɛ adido na te ɔ naa
Aberaham lemlem na Lasarose ŋon kyaa
ɔ yenaŋ.
24 Botɔɔ te kɔbate ŋon gyinaa ɔ nɔɔ
baake Aberaham nyiaa, ‘Me kya Abera-
ham! Wii me waraŋase na n ke yela
Lasarose ka mo ɔ nyimbii ke sɔɔ loŋ man,
na waa mo kaa tina me laakem na ma
wose ke fɛɛ maŋ kyomii, nawolo nyi mɛɛ
naa diyem nideli boalaŋ kei man!’
25 Keŋte Aberaham tiranɔɔ fa e nyiaa,
‘Me bu, tɔɔse nyi debaŋ keŋ n kyaa tɛɛle
dɔɔ nɛ n nyiŋa abɔɔ kpaakpaa di gyoŋ, na
Lasarose ŋon doo diyem man ɔ na yeyɛɛ,
te nɛnɛɛ ŋon mɔ ne di gyoŋ kɛbo te nyaŋ
mɔ n doo diyem man n na yeyɛɛ.
26 Te agyakaŋ yɛna nyi, bɔɔ dinaa dinaa
daale doo daa na ŋon nsana keŋ nyi baŋ
be kyaa kɛbo nɛ be gyae baa tale gbaa kɔŋ
ɛ gyaŋ ya, mena mɔ te baŋ be kyaa botɔɔ
nɛ be gyae baa tale gbaa kɔŋ de gyaŋ kɛbo
ya.’
27 Keŋte kɔbate ŋon yako e nyiaa, ‘Me
kya, kenaŋ na mɛɛ sola neŋ bo, kpila
Lasarose ka bese gyu me kya dɛɛ,
28 nawolo nyi me dana naabia baala
banoŋ na ɔ kaa faree wɔ, na mena ya na
baŋ mɔ baa kɔŋ kaa naa diyem boalaŋ kei
man.’
29 Keŋte Aberaham yako kɔbate ŋon
nyiaa, ‘Ba gyeŋ Wurubuarɛ mmaraase
ŋan ɔ be yeli Mosesi be ŋmarase see,
na Wurubuarɛ nombia ŋan Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra ba wolo nɛ. Mena dɔɔ
baa tei nombia ŋenaŋ nideli.’
30 Botɔɔ te kɔbate ŋon tiranɔɔ nyiaa,
‘Koa me kya Aberaham! Akpaa ŋolo da
lee woya man kɛbo gyu keyako wɔ nɛ, baa
kyɛɛkee lee be nombiakumɛɛ keyɛɛ man
na baa kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ.’
31 Keŋte Aberaham yako e nyiaa, ‘Nyi
akpaa be te nyii Mosesi na Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ nombia ya nɛ,
mena mɔ te ŋolo de fom lee yeŋ man kɛbo
gyu be gyaŋ koraŋ na bɔɔ gyae baa taŋ bua
e ya.’ ”

17

Yesu kekolosi lee dukum na kelɛɛdi na tom keyɛɛ wose man

1 Keŋte Yesu yako ɔ kaseela baŋ nyiaa,
“Abɔɔ ŋan ne yeli balaŋ ne yɛɛ dukum nɛ
gyae ke kɔŋ, mɔna nyaŋ ŋon ŋe gyae ke ta
n dɔɔ kɔŋ nɛ nya laako!
2 Akpaa nyi ba mo boe dinaa dinaa kpaŋ
n wɔŋe man te be fuŋ neŋ do ɛpo man nɛ,
dei fa neŋ kela nyi n ke yela bia buruburu
kɛwɔ man ŋolo keyɛɛ dukum.
3 Mena dɔɔ ɛ kɛɛ ɛ wose nideli. Akpaa
n dɔɔ de yɛɛ neŋ dukum na lese si e, te
akpaa ɔ nyii ɔ wose asɛɛ te ɔ kyɛɛkee na
mo kyɛɛ e.
4 Akpaa ɔ yɛɛ nombiikum tia neŋ
betabonyetooro wee dokoloŋ, te ɔ bese kɔŋ
n gyaŋ betabonyetooro wee dokoloŋ kenaŋ
kaa doo neŋ teree na mo kyɛɛ e.”
5 Keŋte Yesu kpilala kufu bala baŋ yako
e nyiaa, “De Gbeŋgyoo, yela da kelɛɛdi ka
bo kpu.”
6 Keŋte de Gbeŋgyoo Yesu yako wɔ
nyiaa, “Akpaa ɛ kelɛɛdi yɛɛ peperee ŋgba
kefaabii koraŋ nɛ, ɛ ke tale yako daŋ nyi
‘Kulu na n lila pou na n kaa seŋ ɛpo man,
te gyae ke kɔŋ mena.’
7 Dɛɛ mo ke nyi ɛ man ŋolo dana tobaale
ŋon ɔ ne fare fa e yaa ɔ ne kɛɛ ɔ namense
dɔɔ. Akpaa tobaale ŋon da lee ŋale man
kɔŋ nɛ, ɔ gbeŋgyoo ŋon bɛɛ yako e nyi tisi
kyaa bileŋ na n kedi ya.
8 Mɔna ɔ ne yako e bo nyi, ‘Desina n
wose na n ke saa me balinɔɔ weenɛɛ fa
maŋ na n ke kyaa daa maŋ maa di na maa
nyɔɔ, me taŋ na pɛna nyaŋ mɔ n kaa di na
n ke nyɔɔ.’
9 Kaboena nyi balee ŋon waa do ɔ
tobaale ŋon nɔɔ nyi ɔ te yɛɛ kpene keŋ ɔ
be yako e nyi waa yɛɛ dɔɔ? Koa.
10 Mena te doo fa ɛmɛɛ mɔ, nyi akpaa ɛ
yɛɛ kpene kamasɛ keŋ mɔɔ yako ŋon nyi
yaa yɛɛ nɛ, kaboena yaa yako nyi de taŋ
yɛɛ n tewulɛɛwɔ, tom keŋ kaboena nyi dɛɛ
yɛɛ nɛ te de yɛɛwɔ.”

Yesu kekyɔ balaŋ kufu baale kawee yayam

11 Yesu ka mo ɔ nyee baŋ ɔ ne gyu
Gyerusalɛm donɔɔ man nɛ, ɔ tɛɛwɔ
Samaria na Galelia tɛɛlese wulu man.
12 Debaŋ keŋ ɔ na gyoo akuraa daale
man nɛ, balaŋ kufu baale baŋ bɛɛ wee
kawee yayam nɛ kɔŋawɔ be kaa gyaŋee
na e te be dɔɔwɔ seŋ lemlem,
13 keŋte be gyinaa be nɔɔ nyiaa,
“De Gbeŋgyoo Yesu! Waaseda wii de
waraŋase!”
14 Yesu kena wɔ keŋ nɛ, ɔ yako wɔ nyiaa
“Ɛ mo ɛ wose kawola Wurubuarɛ saese
baŋ.” Be kee gyuu nɛ te be kaweese ŋan
taŋawɔ.
15 Be man ŋolo kena nyi ɔ kawee te taŋ
nɛ, ɔ besewɔ kɔŋ Yesu gyaŋ na ɔ ne fae
yeesa lese Wurubuarɛ yele.
16 Keŋte ɔ kaa buŋawɔ Yesu nawɔɔtɛɛ
do e nɔɔ. Na mena balee kei yɛɛ Samaria
baale e.
17 Botɔɔ te Yesu bɔɔsewɔ nyiaa, “Na
balaŋ kufu te me kyɔɔwɔ yee? Te nde
balaŋ kadaale akaŋ baŋ?

18 Weera dɔɔ te ŋɔɔle kei waageŋ yɛna
walaŋ ŋon ɔ ba bese kɔŋ ɔ kaa fa Wu-
rubuarɛ karaŋ?”
19 Botɔɔ te Yesu yako e nyiaa, “Koro na
n ke ta, n kelɛɛdi dɔɔ te n nyiŋa kawee
kekyɔ.”

Yesu kekolosi lee Wurubuarɛ gyoori keŋ wose man
Mateo 24:23-28, 37-41

20 Wee daale nɛ Farasiitena baale bɔɔse
Yesu nyiaa, debaŋ woŋti te Wurubuarɛ
gyoori keŋ gyae ke kɔŋ. Keŋte Yesu tiranɔɔ
fa wɔ nyi, “Wurubuarɛ gyoori keŋ be gyae
ke kɔŋ na ɛ kena ke na ɛ sia fonɛɛ nyi kɛɛ
kɔŋ ya.
21 Ŋolo be gyae waa yako ŋon nyiaa ‘Ɛ
kɛɛ, keŋ yaa kɛbo,’ yaa ke kyaa yenaŋ
daale ya! Nawolo nyi Wurubuarɛ gyoori
keŋ kyaa ɛ man.”
22 Keŋte Yesu yako ɔ kaseela baŋ nyiaa,
“Debaŋ daale gyae kekɔŋ keŋ ɛ ke gyae
nyi ɛ ka bese naa maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon
kekyaa man wee dokoloŋ gba, mɔna ɛ be
gyae ɛ kena ya.”
23 Balaŋ baa yako ŋon nyiaa, “Ɔ kyaa
kɛbo, yaa ɔ kyaa yenaŋ daale! Mɔna ɛ na
yekii sila wɔ ya.
24 Nawolo nyi wee keŋ maŋ Deniwalaŋ
Bu ŋon maa bese kɔŋ nɛ, walaŋ kamasɛ
waa naa maŋ ŋgba mena keŋ ɔga ne
ŋmaale adido te walaŋ kamasɛ ne naa ka
keŋmaŋee keŋ nɛ.
25 Mɔna kaboena nyi maa taŋgbɛɛ naa
diyem nideli, na gyɛŋ wee kei balaŋ ke bɛɛ
maŋ pɛ.
26 Mena keŋ be kɔŋ Nowa kekyaa man
nɛ, mena mɔ te gyae ke kɔŋ maŋ Deni-
walaŋ Bu ŋon ka bese kɔŋ man.
27 Mena Nowa weeya ŋenaŋ man nɛ, na
balaŋ gyakaa bee dii na bɛɛ nyɔɔ, na ala
na baala mɔ ne yala dɔŋa kelii debaŋ keŋ
Nowa ba gyoo adakaa keŋ man te loŋ keŋ
waalewɔ kaa koe balaŋ pou.
28 Mena mɔ te yɛɛwɔ Lɔɔte kekyaa man.
Balaŋ gyakaa bee dii na bɛɛ nyɔɔ, na baale
ne yɔɔ abɔɔ na baale mɔ ne lɛɛ, na baale
ne duu abɔɔ na baale mɔ ne ma denɛɛ.
29 Mɔna wee keŋ Lɔɔte ba lee Sodom
donɔɔ man nɛ, Wurubuarɛ yela boalaŋ
na kpatakpela leewɔ adido kɔŋ kaa kpa
Sodom donɔɔ pou.
30 Mena mɔ te wee keŋ maŋ Deniwalaŋ
Bu ŋon maa bɛɛ lee nɛ gyae ke futaa balaŋ.
31 Mena wee kenaŋ nɛ walaŋ kamasɛ
ŋon ɔ be kyaa ɔ deni man ya te wa abɔɔ
doo ɔ deni man nɛ, ɔ na bese gyu ka lese ŋa
ya. Mena mɔ te walaŋ ŋon ɔ kyaa wɔɔman
nɛ ɔ na bese gyu dɛɛ nyi ɔ kaa mo ɔ kolo
ya.
32 Ɛ na wolee kpene keŋ be kɔŋ Lɔɔte
wɛɛle dɔɔ nɛ ya.
33 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne gyae nyi waa
lɛɛ ŋon gbagba nyeedoŋ na ke gyae ka lee ɔ
nyiŋmaa man, mɔna walaŋ ŋon ɔ nyeedoŋ
da lee ɔ nyiŋmaa man lee maŋ dɔɔ nɛ waa
bese nyiŋ ke.
34 Mena dɔɔ mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii
nyi mena wee kenaŋ nelim nɛ balaŋ bala
baa doo dofoŋoŋ dokoloŋ dɔɔ, mɔna Wu-
rubuarɛ waa mo ŋolo tina ŋolo yela.
35 Ala bala baa seŋ debodokoloŋ bɛɛ naŋ
abɔɔ, mɔna Wurubuarɛ waa mo ŋolo tina
ŋolo yela.
36 Mena mɔ te baala bala baa seŋ
wɔɔman bɛɛ yɛɛ tom, mɔna Wurubuarɛ
waa mo ŋolo tina ŋolo yela.”
37 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ bɔɔse e nyiaa,
“De Gbeŋgyoo, aleŋ gbɛɛ te mena nombia
kɛŋa pou gyae kekɔŋ?” Keŋte Yesu tiranɔɔ
fa wɔ nyiaa, “Botɔɔ keŋ kolo punta doo nɛ,
botɔɔ te bapɛtɛɛna ne yilaa.”

18

Lialo ŋolo na nombiadiiri ŋolo wose man dudu

1 Keŋte Yesu gyɔɔ dudu fa ɔ kaseela baŋ
wola wɔ nyiaa, kaboena nyi baa fane wee
kamasɛ keŋ ba wose na yɔkɔse wɔ ya.
2 Ɔ yako wɔ nyiaa “Donɔɔ daale man nɛ
nombiadiiri ŋolo kyaawɔ keŋ ɔ bee yee
Wurubuarɛ ya, te ɔ be famenɛ na walaŋ
mɔ ya.
3 Na lialo ŋolo mɔ kyaa donɔɔ kenaŋ
man. Ɔ ne kyaa kɔŋ nombiadiiri ŋon gyaŋ
kaa waase e wee kamasɛ nyiaa, ‘Kɛɛ na n
ke di daa na me walaŋ ŋon daa na e be
nyim nɛ nombia ŋan nideli fa maŋ.’
4 Nafɔ nombiadiiri ŋon bɛɛwɔ kelii de-
baŋ daale, mɔna wɔle wɔle nɛ ɔ yako ɔ
wose nyiaa, ‘Yɛɛ ampaŋ nyi mɔɔ ne yee
Wurubuarɛ ya te mɔɔ famenɛ na walaŋ
mɔ ya.
5 Mɔna alo kei nombia te poro maŋ mena
dɔɔ maa kɛɛ na maa di ɔ nombia ŋan
nideli fa e, na ɔ be nyiŋ gyem tisi me dɔɔ
naase maŋ diyem bela ya.’ ”
6 Botɔɔ te Yesu yakowɔ nyiaa, “Ɛ nyii
kpene keŋ nombiadiiri kum kei be yako.
7 Akpaa mena na Wurubuarɛ be gyae
waa di nombia anokoare man fa ɔ balaŋ
baŋ bee wii baake e nelim na ka weese nɛ
yee? Ɛ ne lɛɛdi nyi waa wɔŋee ɔ wose nyi
ɔ be kyɔ wɔ yee?
8 Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, Wu-
rubuarɛ waa di nombia ŋan anokoare man
fa wɔ bileŋ na waa yela baa di deŋele. Te
nyi akpaa maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon ma bese
kɔŋ na, balaŋ baa kyaa tɛɛle kei dɔɔ keŋ
baa lɛɛ maŋ di?”

Farasii baale ŋolo na lempoolɛɛre ŋolo wose man dudu

9 Yesu besewɔ gyɔ dudu kei fa balaŋ baŋ
bɛɛ kɛɛ ba wose gyɔ konɔɔ nyi be gbɛɛneŋ
tenɛɛ Wurubuarɛ siaman, te bɔɔ na mo
walaŋ kamasɛ yɛɛ kolo ya nɛ nyiaa!
10 “Baala bala baale gyuu Wurubuarɛ
ɔsom deni dinaa keŋ man be kaa fane.
Ŋolo yɛɛ Farasii baale e te ŋolo mɔ yɛɛ
lempoolɛɛre e.
11 Farasii baale ŋon korowɔ seŋ te ɔ
fanewɔ kɛlɛɛ ɔ wose nyiaa, ‘Wurubuarɛ
mɛɛ fa neŋ karaŋ nyi ma te yɛɛ nombi-
akumɛɛyɛɛre e ŋgba balaŋ akaŋ baŋ nɛ ya.
Mɔɔ yɛɛ ŋgba ŋmɛɛlatena na balaŋ kumɛɛ
na kafoŋtena yaa ŋgba lempoolɛɛre kei nɛ
ya.
12 Mɛɛ bake me nɔɔ betabola weeya
nyetooro kamasɛ man, te mɛɛ kpase ma
kpene kamasɛ keŋ mee nyim nɛ akpeŋ
kufu na me ta mo dekpeŋ dokoloŋ fa nyaŋ
Wurubuarɛ.’
13 Mɔna lempoolɛɛre ŋon dɔɔ, ŋon
gyuuwɔ ka seŋ yenaŋ keŋ nyi ɔ te gy-
ina ɔ sia kɛɛ adido gba ya te ɔ moo ɔ
nyiŋmaase gyakaa ɔ konɔɔ dɔɔ waraŋase
man yako nyiaa, ‘Wurubuarɛ, wii maŋ
nombiakumɛɛyɛɛre kei waraŋase.’ ”
14 Keŋte Yesu yakowɔ nyiaa, “Mɛɛ yako
ŋon ɛ ke nyii nyi ba ke fane taŋ nɛ, lem-
poolɛɛre ŋon te Wurubuarɛ lɛɛwɔ do nyi
ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ ŋon Wurubuarɛ siaman.
Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ gyina ɔ
wose adido na Wurubuarɛ waa yɔkɔse e,
te walaŋ kamasɛ ŋon ɔ yɔkɔse ɔ wose na
Wurubuarɛ waa gyina e adido.”

Yesu kehiraa bia
Mateo 19:13-15; Maake 10:17-20

15 Wee daale balaŋ baale moo be bia kɔŋ
nyi Yesu waa mo ɔ nyiŋmaa gyakaa be dɔɔ
na waa hiraa wɔ. Ɔ kaseela baŋ kena mena
nɛ, be ŋmanyaŋ balaŋ baŋ.
16 Keŋte Yesu baake bia baŋ kɔŋ ɔ gyaŋ
te ɔ yakowɔ nyiaa, “Ɛ yela bia baŋ kekɔŋ
me gyaŋ, ɛ na tɔ wɔ gbɛɛ ya. Nawolo nyi
Wurubuarɛ gyoori keŋ yɛɛ balaŋ baŋ bɛɛ
yɔkɔse ba wose ŋgba bia kɛwɔ dinɔɔ nɛ
wui.
17 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa,
walaŋ kamasɛ ŋon ɔ te yɔkɔse ɔ wose do
Wurubuarɛ tɛɛ ŋgba biikyaa e ya nɛ, ɔ be
gyae waa gyoo Wurubuarɛ gyoori keŋ man
korakora ya.”

Yesu na kɔbate ŋolo wose man nombia
Mateo 19:16-29; Maake 10:17-30

18 Wee daale nɛ Gyudatena siamante
ŋolo kaa bɔɔse Yesu nyiaa “De Gbeŋgyoo
kpaakpaa, woŋ te maa yɛɛ na maa nyiŋ
nyeedoŋ kekpaa keŋ?”
19 Botɔɔ te Yesu bɔɔse e nyiaa, “Woŋ dɔɔ
te n ne baake maŋ walaŋ kpaakpaa? Lee
Wurubuarɛ wɔle nɛ walaŋ kamasɛ be kyaa
keŋ ɔ yɛɛ walaŋ kpaakpaate e ya.”
20 Ŋgba n gyeŋ Wurubuarɛ mmaraase
ŋan ne yako nyi, “Na lee n baale yaa n
wɛɛle wɔle ya, na ko walaŋ ya na ŋmɛɛle
ya, na kara n dɔɔ nɔɔ ya. Bu n kya na n
naa nɛ?”
21 Keŋte balee ŋon mɔ tiranɔɔ nyiaa “Me
wulaa mee di mmaraase kɛŋa pou dɔɔ
leenaŋ me biatɛɛ”
22 Yesu ke nyii ɔ nɔɔwoya ŋan nɛ ɔ yako e
nyiaa, “Ta bese ka neŋ kolo dokoloŋ kooŋ
n ke yɛɛ. Gyu ke yɔɔ nya abɔɔ ŋan pou
n dana nɛ na n ka mo kɔba keŋ kpɛlɛɛ
ayematena na n ke kɔŋ kaa sila maŋ. N
yɛɛ mena na n ke nyiŋ abɔɔ kpaakpaa see
n wose Wurubuarɛ gyaŋ adido.”
23 Balee ŋon ke nyii nombia kɛŋa nɛ,
takaa e nideli nawolo nyi ɔ dana abɔɔ
burum.
24 Keŋte Yesu gɛɛsewɔ kɛɛ e te ɔ yakowɔ
nyiaa, “Gyae ke yɛɛ doŋ fa baŋ be dana
kɔba nɛ nyi baa gyoo Wurubuarɛ gyoori
keŋ man.
25 Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, gyae ke
yɛɛ doŋ fa baŋ be dana kɔba nɛ nyi baa
gyoo Wurubuarɛ gyoori keŋ man, kela nyi
kurumɔɔ ka gyoo ŋarale bɔɔ man lee.”
26 Balaŋ baŋ ke nyii nombia kɛŋa nɛ be
bɔɔse e nyiaa, “Nyi nnɛ te doo na, amɔte
ne gyae la waa nyiŋ nyeekelɛɛ baa?”
27 Keŋte Yesu tiranɔɔ nyiaa, “Kpene keŋ
deniwalaŋ be gyae waa tale yɛɛ ya nɛ,
Wurubuarɛ dɔɔ waa tale yɛɛ.”
28 Botɔɔ te Pita yakowɔ nyiaa, “De
gbeŋgyoo, daa dɔɔ de te tina kpene ka-
masɛ keŋ de dana nɛ yela, te de dɔŋɛɛ de
silana neŋ.”
29 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Mɛɛ yako
ŋon ɛ ke nyii nyiaa, walaŋ kamasɛ ŋon ɔ
be tina ɔ dekpaŋalaŋ yaa ɔ wɛɛle yaa ɔ
naabia yaa ɔ kya na ɔ naa yaa ɔ bia yela
lee Wurubuarɛ gyoori keŋ dɔɔ nɛ,
30 waa bese nyiŋ ŋa burum kpu gyɛŋ
weeya kɛŋa man, na waa bese nyiŋ nyee-
doŋ kekpaa wee daale.”

Yesu besewɔ kolosi lee ɔ yeŋ na ɔ kefoŋ wose man
Mateo 20:17-19; Maake 10:32-34

31 Wee daale nɛ Yesu baake ɔ kaseela
kufu bala baŋ lee yenaŋ te ɔ yako wɔ
nyiaa, “Dee gyu Gyerusalɛm donɔɔ man
baa, te kpene kamasɛ keŋ Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra be ŋmarase lee maŋ
Deniwalaŋ Bu ŋon wose man nɛ, gyae ke
kɔŋ mena.
32 Baa mo maŋ do balaŋ baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ nyiŋmaa man, na baa
kulu maŋ na baa tee maŋ na baa tɔ nɔɔloŋ
woli maŋ na baa tuku maŋ na baa ko maŋ.
33 Mɔna weeya atoorote keŋ nɛ, Wu-
rubuarɛ waa gyuusu maŋ lee yeŋ man.”

34 Yesu kaseela baŋ te nyii nombia kɛŋa
man ya, nawolo nyi Wurubuarɛ ta lese ŋe
man wola wɔ ya mena dɔɔ be te nyii ŋe
man dokoloŋ man ya.

Yesu kekyɔ siayɛlɛɛsate ŋolo kawee
Mateo 20:29-34; Maake 10:46-52

35 Yesu kɛɛ benaa Gyeriko donɔɔ man nɛ,
na siayɛlɛɛsate ŋolo kyaa gbɛɛnaa man ɔ
na solee abɔɔ.
36 Ɔ ke nyii balaŋ burum baŋ kɛɛ lam nɛ,
ɔ bɔɔse wɔ nyi woŋ kɔŋala?
37 Keŋte balaŋ baŋ yako e nyiaa "Yesu
Nasarɛte baale ŋon ne laŋa laa."
38 Botɔɔ te ɔ gyinaa ɔ nɔɔ baake
nyiaa, "Yesu, Defidi ɔ naanabii! Wii me
waraŋase!"
39 Balaŋ baŋ be dɔŋɛɛ siaman nɛ
ŋmanyaŋ e nyi waa wu ɔ nɔɔ. Mɔna nɛnɛɛ
gba te ɔ desinaa fae yeesa nedoŋ nyiaa,
"Defidi ɔ naanabii! Wii me waraŋase."
40 Mena dɔɔ Yesu seŋawɔ te ɔ yakowɔ
nyi baa mo siayɛlɛɛsate ŋon kɔŋ ɔ gyaŋ. Ɔ
ka benaa e nɛ, Yesu bɔɔse e nyiaa,
41 "Woŋ te n ne gyae nyi maa yɛɛ fa
neŋ?" Keŋte siayɛlɛɛsate ŋon tiranɔɔ
nyiaa, "Me Gbeŋgyoo, mɛɛ gyae me sia ke
gyuusu."
42 Keŋte Yesu yako e nyiaa, "N sia dee
gyuusu na n kena. N ke lɛɛ maŋ di dɔɔ te
n nyiŋa kawee kekyɔ."
43 Debokenaŋ man te ɔ sia gyuusuwɔ,
te ɔ naawɔ te ɔ sila Yesu na ɔ na lese
Wurubuarɛ yele. Balaŋ dikpii keŋ pou
kena nɛ, baŋ mɔ lese Wurubuarɛ yele.

19

Yesu na Sakio wose man nombia

1 Yesu ke gyu ka gyoo Gyeriko donɔɔ
man ɔ ne lam nɛ,
2 na balee ŋolo kyaa botɔɔ keŋ ɔ yele
yɛna Sakio. Ɔ yɛɛ lempoolɛɛra kegyia e te
ɔ dana kɔba mɔ nideli.
3 Sakio kei gyaewɔ nyi waa naa Yesu
mɔna ɔ yɛɛ walaŋ duguŋte e dɔɔ ɔ te tale
naa e ya, nawolo nyi balaŋ baŋ boe.
4 Mena dɔɔ ɔ kyaŋa gbɛɛ gyu siaman ka
gyeŋ daŋ daale, na waa nyiŋ naa e nawolo
nyi botɔɔ te Yesu waa kaa mo.
5 Yesu kelii daŋ keŋ tɛɛ nɛ ɔ gyinaa ɔ sia
kɛɛ adido te ɔ naa Sakio te ɔ baake e nyiaa,
"Sakio tisi kɔŋ bileŋ, nawolo nyi gyɛŋ n
dɛɛ te maa soo."
6 Mena dɔɔ Sakio mɔ tisiwɔ bileŋ kɔŋ te
ɔ lɛɛ Yesu gyoŋ man.
7 Balaŋ baŋ pou bɔɔ naa nɛ fiasɛɛ bɛɛ
ŋorokotee nyi, "Balee kei ne gyu ɔ kaa soo
nombiakumɛɛyɛɛre kei."
8 Be ke gyu ka gyoo Sakio dɛɛ nɛ, ɔ
korowɔ kaa seŋ balaŋ baŋ siaman te ɔ
yako Yesu nyiaa, "De Gbeŋgyoo kɛɛ, maa
kpase ma abɔɔ ŋan pou me dana nɛ yaale
fa ayematena. Te akpaa me te sisii ŋolo na
maa tɔ e betabonaara kpu"
9 Keŋte Yesu yako Sakio nyiaa,
"Gyɛŋ Wurubuarɛ te lɛɛ ɛmɛɛ na n
dekpaŋalaŋmantena pou nyee, nawolo
nyi nyaŋ mɔ n yɛɛ Aberaham ɔ naanabii
e.
10 Nawolo nyi maŋ Deniwalaŋ Bu kɔŋae
me kaa kɛo na maa lɛɛ baŋ bɔɔ yoo nɛ
nyee."

Yesu kegyɔ dudu lee kɔba bia ŋaale wose man
Mateo 25:14-30

11 Balaŋ baŋ kee tei mena nombia kɛŋa
nɛ, Yesu besewɔ gyɔ dudu fa wɔ nawolo
nyi bɛɛ benaa Gyerusalɛm donɔɔ man, na
balaŋ gyeŋ nyi Wurubuarɛ gyoori keŋ gyae
ke bɛɛ lee debokenaŋ man.
12 Mena dɔɔ Yesu yakowɔ nyiaa, "Balee
ŋolo kyaawɔ keŋ ɔ yɛɛ gyooro bu e, te ɔ
korowɔ gyu tɛɛle daale dɔɔ lemlem ɔ kaa
di gyoori na waa bese kɔŋ.
13 Debaŋ keŋ ɔ ne gyae waa gyu nɛ ɔ
baake ɔ tewulɛɛ kufu baale te ɔ faa wɔ
kɔba kyɛɛkyɛɛ te ɔ yako wɔ nyiaa, 'Ɛ mo
kɔba kei besena ɛ wose kelii debaŋ keŋ
maa bese kɔŋ.'
14 Mɔna ɔ dɛɛtena baŋ bɛɛ gyae ɔ
nombia ya, mena dɔɔ be kpila balaŋ gyu
keyako donɔɔ keŋ man ɔ ne gyu nɛ kegyi-
ise nyiaa, 'De bɛɛ gyae balee kei kaa bese
de gyoo ya.'
15 Mɔna kegyiise baŋ see balee ŋon gyoo
te ɔ besewɔ kɔŋ ɔ dɛɛ. Ɔ ka bese kɔŋ nɛ
ɔ kpilawɔ baake ɔ tewulɛɛ baŋ ɔ be fa wɔ
kɔba nɛ nyi baa kɔŋ, na waa kɛɛ kpene keŋ
bɔɔ nyim gyakaa be kɔbase ŋan dɔɔ.
16 Ɔ tobaale gyaŋgbate ŋon kɔŋawɔ kaa
yako e nyiaa, 'Me gbeŋgyoo, kɔba keŋ n
ba mo fa maŋ nɛ ta lola kufu kpu na bene
keŋ.'
17 Keŋte ɔ gbeŋgyoo ŋon yako e nyiaa,
'Nyaŋ na keyɛɛ, n yɛɛ tobaale kpaakpaate
e! Mena keŋ n be di anokoare abɔɔ
peperee kɛŋa man dɔɔ nɛ, maa yela n ke
kɛɛ donɔɔse kufu dɔɔ fa maŋ.'
18 Ɔ tobaale balate ŋon mɔ kɔŋawɔ kaa
yako e nyiaa, 'Me gbeŋgyoo, n kɔba keŋ n
ba mo fa maŋ nɛ ta lola anoŋ kpu na bene
keŋ.' "
19 Botɔɔ te ɔ yako e nyiaa, "Nyaŋ mɔ n
ke kɛɛ donɔɔse anoŋ dɔɔ fa maŋ."
20 Keŋte ɔ tobaale ŋolo mɔ kɔŋawɔ kaa
yako e nyiaa, "Me gbeŋgyoo, n kɔba keŋ n
ba mo fa maŋ nɛ yaa, ma moo ke kpaŋ na
kakyeŋgbelaa ka weese.
21 Nawolo nyi na mee yee neŋ nyi n
nombia dana doŋ. N na mo kpene keŋ te
yɛɛ n wui ya, te n ne kɔ abɔɔ ŋan n te duu
ya nɛ mɔ."

22 Keŋte ɔ gbeŋgyoo ŋon yako e nyiaa,
"N yɛɛ tobaale kum e, nyaŋ gbagba n
nɔɔwoya te maa mo bu neŋ fɔɔ. N gyeŋ
nyi me nombia dana doŋ te mɛɛ mo kpene
keŋ te yɛɛ me wui ya, te mɛɛ kɔ abɔɔ ŋan
me te duu ya na,
23 woŋ dɔɔ te n ta mo me kɔba keŋ ka do
kɔba dɛɛsee man na me kɔŋ na, me kaa lɛɛ
keŋ na ka loŋ keŋ ya?"
24 Botɔɔ te be gbeŋgyoo ŋon yako baŋ ba
seŋɛɛ botɔɔ nɛ nyiaa, "Ɛ lɛo kɔba keŋ lee
ɔ gyaŋ na ɛ ka mo fa walaŋ ŋon ɔ kɔba ba
lola kufu kpu nɛ."
25 Keŋte ɔ tewulɛɛ baŋ yako e nyiaa, "De
gbeŋgyoo, ŋgba ŋon wulaa ɔ dana kɔba
burum?"
26 Botɔɔ te be gbeŋgyoo ŋon tiranɔɔ fa
wɔ nyiaa, "Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyi
walaŋ kamasɛ ŋon ɔ wulaa ɔ dana abɔɔ
burum nɛ baa mo ŋaale kpu e bela. Te
walaŋ kamasɛ ŋon ɔ betaŋ ya nɛ, kyomii
keŋ gba ɔ dana koraŋ nɛ baa lɛo ke lee ɔ
nyiŋmaa man.
27 Te me kɔlala baŋ ba te gyae nyi maa
di gyoori be dɔɔ ya nɛ, ɛ mo wɔ kɔŋ na ɛ
kaa koe wɔ me siaman kɛbo."

Yesu kegyu Gyerusalɛm gyoorobiiri man

Mateo 21:1-11; Maake 11:1-11; Gyɔn 12:12-19

28 Yesu keyako nombia kɛŋa taŋ nɛ, ɔ
tɛɛwɔ balaŋ baŋ siaman te ba moo ba nyee
baŋ bee gyu Gyerusalɛm donɔɔ man.
29 Ɔ kɛɛ benaa Bɛtifagi na Bɛtani donɔɔse
ŋan kyaa oliifi bula keŋ teŋa man nɛ, ɔ
kpila ɔ kaseela baŋ man balaŋ bala
30 nyiaa, "Ɛ gyu akuraa keŋ kyaa ɛ
siaman nɛ man. Ɛ betaa ɛ na gyoo ke man
pɛ nɛ, ɛ kena afurum bu ŋolo kpaŋɛɛ keŋ
walaŋ na walaŋ te kyaa ta ɔ dɔɔ see ya. Ɛ
booli e na ɛ ka mo e kɔna maŋ kɛbo.
31 Akpaa ŋolo de bɔɔse ŋon nyi, 'Weera
dɔɔ te ɛ ne booli e?' na 'Ɛ yako e nyi de
Gbeŋgyoo Yesu ne gyae na e.' "
32 Keŋte baŋ Yesu be kpili nɛ gyuuwɔ
kena afurum bu ŋon kpaŋɛɛ ŋgba mena
keŋ ɔ be yako wɔ nɛ.
33 Be kee booli afurum bu ŋon nɛ ɔ
gbeŋgyoo bɔɔse wɔ nyiaa, "Weera dɔɔ te
ɛ ne booli ma afurum bu ŋon?"
34 Keŋte be tiranɔɔ fa e nyiaa, "De
Gbeŋgyoo Yesu ne gyae na e."
35 Te ba moo afurum bu ŋon kɔna Yesu.
Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ moo be kanyaŋse
gyakaa afurum bu ŋon dɔɔ te be gate Yesu
gyakaa ɔ dɔɔ.
36 Yesu kekyaa ɔ dɔɔ ɔ ne gyuu nɛ, baale
fɛlɛɛ be kanyaŋse lɔ gbɛɛnaa man fa e.
37 Yesu kɛɛ gyoo Gyerusalɛm donɔɔ man,
te ɔ ka benaa na botɔɔ keŋ gbɛɛ keŋ be tisi
lee oliifi bula keŋ nyee man ne kɔŋ ka teŋa
man nɛ, ɔ silala burum baŋ pou sia gyeewɔ
te be fiasɛɛ bɛɛ fae yeesa lese Wurubuarɛ
yele gyoŋ man lee nombia dinaana na
gyakoloŋ nombia ŋan bɔɔ naa nɛ dɔɔ.
38 Be fae yeesa yako nyiaa,

"Ɛ fa dɛɛ lese gyoo ŋon ɔ ne kɔŋ
de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ yele man nɛ
yele.

Wosefɛɛreŋ dɛɛ kyaa adido,
te Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa adido mɔ nɛ
gyoorobiiri dɛɛ kaboena e."

39 Na Farasiitena baale kpuɛ na balaŋ
baŋ be silana e nɛ te be yako Yesu nyiaa,
"De Gbeŋgyoo, tɔ n silala baŋ nyi baa wu
be nɔɔ."
40 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Akpaa
balaŋ kɛwɔ de wu be nɔɔ koraŋ nɛ, boya
gyae ke fae yeesa lese Wurubuarɛ yele."

Yesu kewii fa Gyerusalɛmtena

41 Yesu ka benaa Gyerusalɛm donɔɔ te ɔ
kena ke nɛ, ɔ wiiwɔ fa ke,
42 keŋte ɔ yakowɔ nyiaa, "Nafɔ akpaa
ɛmɛɛ Gyerusalɛmtena deŋ gyeŋ kpene keŋ
gyae ke fa ŋon wosefɛɛreŋ gyɛŋ wee kei nɛ,
nafɔ na dei. Mɔna ɛ ba gyeŋ ke ya!
43 Te weeya ŋaale gyae kekɔŋ keŋ ɛ
kɔlala baa kilisi ŋon, na baa tɔ ŋon do lee
yenaŋ kamasɛ.
44 Na baa wɔlɛɛ ɛmɛɛ na ɛ donɔɔ keŋ
pou keŋ nyi boe na boe be gyae ke gyakaa
ke dɔɔ dɔɔ ya, nawolo nyi debaŋ keŋ
Wurubuarɛ be kɔŋ nyi ɔ kaa lɛɛ ŋon nɛ
ɛ bɛɛ e bo."

Yesu kegegi abɔɔyɔɔra Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man

Mateo 21:12-17; Maake 11:15-19; Gyɔn 2:13-22

45 Keŋte Yesu gyuuwɔ ka gyoo Wu-
rubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ dekpaŋalaŋ
man. Na balaŋ ne yɔɔ abɔɔ botɔɔ te ɔ gegi
wɔ,
46 te ɔ yako wɔ nyiaa, "Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see ne yako nyi Wu-
rubuarɛ kpa,

'Me deni dinaa keŋ gyae ke yɛɛ botɔɔ keŋ
baa fane.

Mɔna ɛmɛɛ ta besena ke yɛɛ ŋmɛɛlatena
dɛɛgyaŋee!' "

47 Wee na wee na Yesu ne kyaa wola
balaŋ Wurubuarɛ nombia Wurubuarɛ
ɔsom deni dinaa keŋ man. Te saese
kegyiise na Gyudatena mmaraa wolala na
donɔɔ kegyiise baŋ gyae gbɛɛ nyi baa ko e.
48 Mɔna be ta gyeŋ gbɛɛ keŋ baa mo kyaŋ
e ya, nawolo nyi na balaŋ baŋ pou ne tei
ɔ nombia ŋan ɔ na wolo nɛ nideli keŋ bɔɔ
ne gyae ŋa ke laŋ wɔ ya.

20

Ba kebɔɔse Yesu ɔ doŋ wose man nombia

Mateo 21:23-27; Maake 11:27-33

1 Wee daale Yesu ke kyaa Wurubuarɛ
ɔsom deni dinaa keŋ man ɔ na wola balaŋ
nombia te ɔ ne kolosi Wurubuarɛ nombia
kpaakpaa ŋan fa wɔ nɛ, saese kegyiise
na Gyudatena mmaraa wolala na donɔɔ
kegyiise kɔŋawɔ ɔ gyaŋ
2 kaa bɔɔse e nyiaa, "Yako daa, doŋ
woŋti yaa n dana n ne yɛɛ mena abɔɔ kɛŋa
pou? Amɔte faa na neŋ mena doŋ kenaŋ?"
3 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
"Maŋ mɔ ne gyae maa bɔɔse ŋon nombii
dokoloŋ.
4 Gyɔn Wurubuarɛ loŋkesɔ keŋ ɔ be sɔ
balaŋ nɛ, lee Wurubuarɛ gyaŋ yaa balaŋ
gyaŋ?"
5 Botɔɔ te be lɛɛ aŋmaareŋ na dɔŋa
nyiaa, "Woŋ te dɛɛ yako? Akpaa de yako
nyi ka lee Wurubuarɛ gyaŋ na, waa bɔɔse
daa nyi woŋ dɔɔ te da te lɛɛ Gyɔn nombia
ŋan di ya?
6 Te akpaa de yako nyi ka lee balaŋ gyaŋ
na, balaŋ dikpii kɛwɔ pou baa funjii daa
boya. Nawolo nyi bɛɛ lɛɛ di nideli nyi Gyɔn
yɛɛ Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre e."
7 Mena dɔɔ be tiranɔɔ fa Yesu nyiaa "Dɔɔ
gyeŋ botɔɔ keŋ kɔɔ lee ya."
8 Keŋte Yesu mɔ yako wɔ nyiaa, "Akpaa
mena na, maŋ mɔ ba wola ŋon me doŋ keŋ
da lee ya."

Paasetena baale dudu

Mateo 21:33-46; Maake 12:1-12

9 Botɔɔ te Yesu gyɔɔ dudu kei fa balaŋ
baŋ nyiaa, "Wɔɔfarale ŋolo fara wɔɔ te
ɔ duu daasebia ŋaale ŋan ŋe yɛɛ ŋgba
akutuse te bɛɛ baake ŋa nyi gerepo nɛ, te ɔ
moo ŋa do paasetena baale nyiŋmaa man
nyi baa kɛɛ ŋe dɔɔ, te ɔ korowɔ gyu tɛɛle
wɔle daale man lemlem ke kyaa botɔɔ
kyare.
10 Debaŋ kelii nyi bɛɛ kɔ daasebia ŋan
nɛ, ɔ kpila ɔ tobaale ŋolo gyu paasetena
baŋ gyaŋ nyi baa fa e ɔ wui nɔɔ. Botɔɔ te
paasetena baŋ tuku tobaale ŋon, te be tina
e yela ɔ laŋawɔ nawɔɔ kufu nyiŋmaase
kufu.
11 Wɔɔte ŋon besewɔ kpila tobaale wɔle
bela, mɔna be tuku ŋon mɔ do e desɛŋ te
be yela e ɔ laŋawɔ nawɔɔ kufu nyiŋmaase
kufu.
12 Botɔɔ te ɔ besewɔ kpila tobaale ba-
toorote, mɔna be tuku ŋon mɔ do e gyamɛɛ
te be gegi e lee wɔɔ keŋ man."
13 Keŋte wɔɔte ŋon yakowɔ nyiaa, "Woŋ
te maa yɛɛ? Maa kpila maŋ gbagba me
tɔɔman lolo bu, mberem ŋon na baa bu
e."
14 Mɔna paasetena baŋ kena bu ŋon nɛ
be yako dɔŋa nyiaa, "Kei yɛna bu ŋon waa
di ɔ kya abɔɔ ŋan. Ɛ yela dɛɛ ko e na wa
abɔɔ ŋan ka bese de wui."
15 Mena dɔɔ be wɔŋee e lee wɔɔ keŋ man
ka ko.
Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, "Woŋ te ɛ
ne lɛɛdi nyi wɔɔte ŋon waa yɛɛ paasetena
baŋ?"
16 "Waa kɔŋ na ɔ kaa ko paasetena
benaŋ, na waa mo wɔɔ keŋ do balaŋ wɔlɛɛ
nyiŋmaa man."
Debaŋ keŋ balaŋ baŋ be nyii nombia
kɛŋa nɛ be yakowɔ nyiaa, "Wurubuarɛ na
yeli kekɔŋ mena ya."
17 Keŋte Yesu kɛɛ wɔ te ɔ bɔɔse wɔ nyiaa,
"Nyi akpaa mena na,
sena te ɛ ne nyii Wurubuarɛ nombia
kɛŋa asɛɛ?
'Boe keŋ deni maara baŋ be bɛɛ nɛ,
ta bese mokɔɔ kasee boe keŋ ne yeli
deni keŋ ne yɛɛ doŋ.'
18 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ yale boe kei dɔɔ na,
ke gyae ke keretii e kpetekpetekpete.
Te nyaŋ walaŋ kamasɛ ŋon mɔ boe keŋ de
yale n dɔɔ na,
nyaŋ ke pɛtɛɛ."

Ba kebɔɔse Yesu lee lempoo ketɔ wose man

Mateo 22:15-22; Maake 12:13-17

19 Botɔɔ na saese kegyiise na Gyudatena
mmaraa wolala baŋ gyae gbɛɛ baa kyaŋ
Yesu debokenaŋ man. Nawolo nyi ba gyeŋ
nyi baŋ yaa ɔ gyɔɔ dudu keŋ, mɔna na bee
yee balaŋ baŋ.
20 Keŋ dɔɔ ba moo be sia gyakaa ɔ dɔɔ.
Botɔɔ te kegyiise baŋ gyae kɔba fa balaŋ
te be kpila wɔ nyi baa yɛɛ ba wose ŋgba
be yɛɛ balaŋ kpaakpaawɔ nɛ na baa deke
Yesu, na be kaa teese ɔ nɔɔman na baa
nyiŋ lese e fa gyoo dinaa ŋon ɔ ne di be
dɔɔ nɛ.
21 Keŋte balaŋ baŋ gyuuwɔ ke bɔɔse e
nyiaa, "De Gbeŋgyoo, da gyeŋ nyi kpene
keŋ n ne yako te n na wolo mɔ nɛ yɛɛ
ampaŋ. Da gyeŋ nyi n bɛɛ kɛɛ walaŋ sia-
man ya, mɔna n na wola balaŋ Wurubuarɛ
gbɛɛneŋ kpaakpaa ŋan bo na anokoare.
22 Dei nyi dɛɛ tɔ lempoo fa Romantena
gyoo dinaa ŋon yaa de na tɔɔ ya?"
23 Yesu kena ba adao ŋan bee dii nɛ ɔ
yako wɔ nyiaa,
24 "Ɛ mo kɔbabii keŋ daale kɔŋ maa kɛɛ.
Amɔte nyee na ɔ yele gyakaa la ke dɔɔ?"
Botɔɔ te be tiranɔɔ nyi "Romantena gyoo
dinaa ŋon."
25 Mena dɔɔ Yesu yako wɔ nyiaa, "Mena
na kpene keŋ yɛɛ Gyoo dinaa ŋon wui na
ɛ mo fa e, te kpene keŋ yɛɛ Wurubuarɛ mɔ
wui na ɛ mo fa e."

26 Kpene keŋ ɔ be yako nɛ dɔɔ ba te
tale mo ɔ nɔɔwoya ŋan kyaŋ e balaŋ baŋ
siaman ya. Mena dɔɔ ɔ nɔɔwoya yɛɛ wɔ
gyakoloŋ te be wuu be nɔɔse.

Yesu kawola lee yeŋ wɔle kefoŋ wose man
Mateo 22:23-33; Maake 12:18-27

27 Keŋte Sadukiitena baŋ bɛɛ yako nyi
yeŋ wɔle kefoŋ be kyaa ya nɛ man baale
kɔŋawɔ Yesu gyaŋ kaa bɔɔse e nyiaa,
28 "De Gbeŋgyoo, de naana Mosesi
ŋmarase mmaraa kei fa daa nyi, 'Akpaa
walaŋ ŋolo ɔ kegyia yaa ɔ naabu da yem
tina ɔ wɛɛle yela te be ta lola bia ya na,
kaboena nyi ŋon ɔ kyaa nɛ waa mo lialo
ŋon yala na baa lola bia yere ŋon yele
man.'
29 Kɔŋawɔ nyi baala nyetooro baale
kyaawɔ te be kegyia ŋon yala alo te ɔ
yeŋawɔ keŋ ɔ ta lola bia ya.
30 Botɔɔ te balate ŋon mɔ yala alo ŋon,
31 te batoorote ŋon mɔ mena. Balaŋ
nyetooro kɛwɔ pou yala alo kei te ba
yekeewɔ, mɔna be man ŋolo na alo ŋon
ta lolo ya.
32 Kenaŋ wɔle na te alo ŋon mɔ yeŋawɔ.
33 Mena dɔɔ wee keŋ Wurubuarɛ waa
gyuusu balaŋ baŋ pou bɔɔ yem nɛ lee yeŋ
man na, baala nyetooro kɛwɔ baŋ bɔɔ yala
alo kei gyaŋee nɛ, be man woŋti te alo ŋon
waa yɛɛ ɔ wɛɛle?"
34 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Bɛɛ
mo ala baŋ be kyaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ fa yale
te baala baŋ mɔ be kyaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ
ne yala ala,
35 mɔna balaŋ baŋ be kaboena nyi Wu-
rubuarɛ waa gyuusu wɔ lee yeŋ man na
baa kyaa kekpaakekpaa nɛ, baala be gyae
baa yala ya te bɔɔ gyae baa mo ala mɔ fa
yale debaŋ wɔle kenaŋ man ya.
36 Yeŋ be tale ko wɔ bela ya nawolo nyi
be yɛɛ ŋgba Wurubuarɛ kpilala nɛ. Be yɛɛ
Wurubuarɛ biawɔ, nawolo nyi ba te fom
lee yeŋ man.
37 Mosesi mɔ torowɔ yako nyiaa, balaŋ
ayeŋaŋ baa foŋ lee yeŋ man. Nawolo
nyi debaŋ keŋ ɔ be naa depoŋfa keŋ ne
kpaa nɛ ɔ yakowɔ nyiaa, de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ yɛna Aberaham na Asiki na
Gyekɔpo Wurubuarɛ.
38 Kei nawolo baa nyiaa, ɔ yɛɛ balaŋ
baŋ be kyaa na be sia nɛ Wurubuarɛ e.
Ɔ te yɛɛ woya Wurubuarɛ e ya, nawolo
nyi Wurubuarɛ siaman na ɔ balaŋ pou
delena."
39 Botɔɔ te Gyudatena mmaraa wolala
baŋ baale yakowɔ nyiaa, "De Gbeŋgyoo,
n tiranɔɔ nideli."
40 Mena dɔɔ ŋolo te tale gyɔ ɔ konɔɔ
bɔɔse e nombii bela ya.

Amɔte yɛna nyeelɛɛre Kristo ŋon?
Mateo 22:41-46; Maake 12:35-37

41 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, "Sena
te baa tale yako nyi nyeelɛɛre ŋon Wu-
rubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ yɛɛ
gyoo Defidi ɔ naanabii e?
42 Nawolo nyi gyoo Defidi gbagba
yakowɔ nɔɔneŋ tɔne keŋ man nyiaa,
'De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ ŋon yako me
Gbeŋgyoo nyi
"Tisi kyaa me dunoluŋ dɔɔ,
43 kelii debaŋ keŋ maa mo n kɔlala baŋ do
n tɛɛ." '
44 Gyoo Defidi baake nyeelɛɛre ŋonaŋ nyi
ɔ Gbeŋgyoo. Akpaa mena na, sena te
nyeelɛɛre ŋonaŋ waa bese gyoo Defidi ɔ
naanabii?"

Yesu kefaree ɔ silala lee Gyudatena mmaraa wolala baŋ wose man
Mateo 23:1-36; Maake 12:38-40

45 Balaŋ baŋ pou kee tei Yesu nɛ ɔ yako
ɔ kaseela baŋ nyiaa,
46 "Ɛ kɛɛ ɛ wose nideli na Gyudatena
mmaraa wolala baŋ. Bɛɛ gyae kegbase
dɔɔloŋ nyiŋan keta do kila, te bɛɛ gyae
balaŋ ke buŋii do wɔ nɔɔ balaŋ dɛɛgyaŋee
man, te bɛɛ gyae akyaese kpaakpaa Gyu-
datena ɔsom denɛɛ na be dɛɛgyaŋee di
gyoŋ man.
47 Bɛɛ beo liala lɛo ba abɔɔ ŋan be
dana nɛ. Bɛɛ fane kyare na baa mo
beo balaŋ nyi be yɛɛ balaŋ kpaakpaawɔ."
Wurubuarɛ waa wɔŋ mena balaŋ kɛwɔ
dinɔɔ deŋela nideli kela walaŋ kamasɛ.

21

Lialo diyemte ŋon kɔba kado
Maake 12:41-44

1 Yesu kekyaa Wurubuarɛ ɔsom deni
dinaa keŋ man nɛ, ɔ gyinaa ɔ nyee na ɔ
naa kɔbatena kɛɛ mo be kɔba kaa do kɔba
adakaa keŋ man,
2 te ɔ naa lialo diyemte ŋolo mɔ moo
kɔbasebia ala kaa do kɔba adakaa keŋ
man.
3 Botɔɔ te Yesu yakowɔ nyiaa, "Ampaŋ
yaa mɛɛ yako ŋon nyi lialo diyemte kei ta
do kɔba kela balaŋ akaŋ baŋ pou.
4 Nawolo nyi baŋ pou bɔɔ do kɔba nɛ,
ba lese kyomii bo lee ŋan be dana nɛ man.
Mɔna lialo kei na ɔ diyem koraŋ na, ɔ moo
kɔba keŋ pou ɔ dana nɛ kaa do."

Yesu kekolosi lee Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ kewɔlɛɛ wose man
Mateo 24:1-21; Maake 13:1-19

5 Na Yesu kaseela baŋ man baale ne
kolosi Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ
kyeo na mena keŋ bɔɔ mo boya kpaakpaa
nyiŋan ma ke, na abɔɔ kpaakpaa ŋan
balaŋ ba mo kaa fa Wurubuarɛ te bɔɔ mo

desina deni kenaŋ nɛ wose man nombia.
Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa,
6 “Abɔɔ ŋan pou ɛ ne naa kɛbo nɛ, debaŋ
daale gyae kekɔŋ keŋ baa tekerii ŋe popou
lɔ keŋ nyi ɛ be gyae ɛ kena boe na boe
gyakaa ke dɔɔ dɔɔ ya.”
7 Keŋte ɔ kaseela baŋ bɔɔse e nyiaa, “De
Gbeŋgyoo, debaŋ woŋti te mena nombia
kɛŋa gyae kekɔŋ? Woŋ ne gyae la ke yɛɛ
na kawola nyi debaŋ keŋ nombia kɛŋa
gyae ke kɔŋ nɛ te lii?”
8 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Ɛ
kɛɛ ɛ wose nideli nyi ŋolo na beo ŋon ya.
Nawolo nyi balaŋ burum baa kɔŋ ma yele
man nyi, ‘Baŋ yɛna maŋ nyeelɛɛre ŋon,’
na baa yako ŋon nyi ‘Debaŋ keŋ te lii.’
Akpaa ɛ nyii mena na ɛ na sila wɔ ya.
9 Te akpaa ɛ nyii yoo na yoo nombia na
ɛ na yeli gyakoloŋ kekyaŋ ŋon ya, nawolo
nyi kaboena nyi mena nombia kɛŋa pou
dɛɛkɔŋ. Mɔna kɛŋa bɛɛ wolo nyi debaŋ
ɔtomante keŋ gyae ke kɔŋ debokenaŋ man
ya.”
10 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
“Tɛɛlese gyae ka koro yokii na dɔŋa, te
gyooneŋ mɔ baa yokii na dɔŋa.
11 Tɛɛle gyae ke wosi, tanam dinaa gyae
ke yala tɛɛlese dɔɔ te kaweese mɔ gyae
ke gbiki tɛɛlese dɔɔ. Gyakoloŋ nombia na
nombia dinaana gyae ka lee adido kɔŋ.
12 Mɔna pɛte kɛŋa pou kekɔŋ nɛ, lee maŋ
dɔɔ baa kyaŋ ŋon na baa naase ŋon diyem.
Baa mo ŋon fa Gyudatena ɔsom denɛɛ man
kegyiise na gyooneŋ na gyooneŋ kegyiise
na baa di ɛ nombia na baa do ŋon denɛɛ
man.
13 Kɛŋa gyae ke yela ɛ kenyiŋ gbɛɛ kolosi
Wurubuarɛ nombia kpaakpaa ŋan fa wɔ.
14 Mɔna ɛ yela ke doo ya agyueŋ man
nyiaa, te yɛɛ keŋ ɛ ka yeyɛɛ na nombii keŋ
ɛ ka mo kolosi lese ɛ nɔɔse ya,
15 nawolo nyi maŋ ne gyae la maa wola
ŋon nombia ŋan ɛ ke yako. Na maa fa ŋon
nyansa keŋ ɛ kɔlala be gyae baa tale seŋ ɛ
siaman nyi ɛmɛɛ na wɔ kedi nombia ya.
16 Ɛmɛɛ gbagba ɛ kyaɔ na ɛ naɔ na ɛ
naabia na ɛ loŋtona na ɛ gyoona ne gyae
la baa lese ŋon fa, na baa koe ɛ man baale.
17 Lee maŋ dɔɔ balaŋ pou baa kɔla ŋon.
18 Mɔna ɛ nyeenyɔɔse dokoloŋ koraŋ gba
be gyae ka yo ya.
19 Ɛ seŋ keŋkeŋ ɛ kelɛɛdi man kelii ɔto
na, ɛ ke nyiŋ nyeedoŋ.”

Yesu kekolosi lee mena keŋ baa wɔlɛɛ Gyerusalɛm donɔɔ nɛ wose man
Mateo 24:15-21; Maake 13:14-19

20 Keŋte Yesu yako wɔ nyi, “Debaŋ keŋ
ɛ naa yoonɔɔtena de kaa kilisi Gyerusalɛm
donɔɔ nɛ, botɔɔ te ɛ ka gyeŋ nyi ka kewɔlɛɛ
ta benaa.
21 Akpaa de kɔŋ mena na balaŋ baŋ be
kyaa Gyudia tɛɛle man nɛ, baa yeu gyu
bulase dɔɔ te baŋ mɔ be kyaa Gyerusalɛm
donɔɔ man nɛ baa lee ke man, te baŋ mɔ
be kyaa ka yenaase nɛ be na bese kɔŋ
donɔɔ keŋ man ya.
22 Nawolo nyi kei yɛna deŋele kewɔŋ
keŋ gyae ke kɔŋ ŋgba mena keŋ Wu-
rubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan be
yako nɛ.
23 Weeya ŋenaŋ man nɛ, fulɛɛtena na
talabose baa laako. Nawolo nyi kayeyɛɛ
dinaa gyae ke kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ, na Wu-
rubuarɛ deŋele kewɔŋ kekɔŋ balaŋ kɛwɔ
dɔɔ.
24 Baa mo sila ko balaŋ baŋ baale, na
baa kyaŋ baale ketɔ deni tɛɛlese wɔlɛɛ dɔɔ.
Balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ
baa di Gyerusalɛm donɔɔ dɔɔ kelii debaŋ
keŋ Wurubuarɛ ba see nɛ.”

Deniwalaŋ Bu ŋon ka bese kɔŋ
Mateo 24:29-31; Maake 13:24-27

25 Keŋte Yesu yakowɔ nyiaa, “Ɛ kena
gyakoloŋ nombia weese na gyaalaŋ na
kyolobiise man, te gyakoloŋ gyae ka gyoo
tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou te bɔɔ gyae baa
gyeŋ kpene keŋ baa yɛɛ ya, lee mena keŋ
ɛpo ne muusu te kɛɛ gyɔɔ nedoŋ nɛ dɔɔ.
26 Debaŋ keŋ bɛɛ wɔlɛɛ na nombia ŋan
gyae ke yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ nɛ, gyakoloŋ gyae
ke yela balaŋ woya ke yekii lee be man,
nawolo nyi abɔɔ ŋan ŋe kyaa adido te ŋe
dana doŋ nɛ pou gyae ke wosi.
27 Debaŋ kenaŋ nɛ, ɛ kena maŋ Deni-
walaŋ Bu ŋon ta mo doŋ na gyoorobiiri lee
ŋɔma man adido mɛɛ kɔŋ.
28 Akpaa ɛ naa abɔɔ kɛŋa ne kɔŋ na ɛ
koro seŋ na ɛ ke kpaŋ ɛ gbegyase, nawolo
nyi ɛ nyeekelɛɛ ta benaa.”

Fiigi daŋ keŋ dudu
Mateo 24:32-35; Maake 13:28-31

29 Keŋte Yesu gyɔɔ dudu fa wɔ nyiaa, “Ɛ
kɛɛ fiigi daŋ keŋ na daase akaŋ ŋan pou.
30 Akpaa ɛ naa ŋgba ŋe tombia ne
pɔrɔkee na, ɛ gyeŋ nyi dekpao ta benaa.
31 Mena mɔ te akpaa ɛ naa mena abɔɔ
kɛŋa ne kɔŋ na, ɛ gyeŋ nyi Wurubuarɛ
gyoori keŋ ta benaa.
32 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, mena
duuluŋ kei be gyae ke munu pɛte abɔɔ
kɛŋa pou ke kɔŋ ya.
33 Adido na tɛɛle kei pou gyae ke gyu ɔto,
mɔna me nɔɔwoya ŋan dɔɔ ŋan gyae ke
kyaa kekpaakekpaa.”
34 “Ɛ kɛɛ ɛ wose dɔɔ nideli! Ɛ na yeli
tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ kegyae ka bere ɛ sia ya.
Ɛ na mo soloŋ kenyɔɔ do ɛ wose ya. Ɛ na
gyueŋ tɛɛle kei dɔɔ nombia beiŋ, na wee
keŋ be nyiŋ kɔŋ kaa futaa ŋon ya.
35 Nawolo nyi mena wee kenaŋ gyae ke
kɔŋ tɛɛle kei balaŋ pou dɔɔ.

36 Mena dɔɔ ɛ kɛɛ ɛ wose dɔɔ nideli
debaŋ kamasɛ na ɛ ke fane na ɛ kenyiŋ
tale lese ɛ wose lee nombia ŋan pou gyae
ke kɔŋ nɛ man, na ɛ ke nyiŋ tale seŋ maŋ
Deniwalaŋ Bu ŋon siaman.”
37 Wee kamasɛ na, Yesu na wolo Wu-
rubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man te
balinɔɔ de lii na ɔ ne gyu ke doo oliifi bula
keŋ dɔɔ.
38 Tɛɛ de naa nebo nebo na, balaŋ baŋ
pou ne gyu ke yilaa Wurubuarɛ ɔsom deni
dinaa keŋ man na baa nyii ɔ nombia ŋan.

22

Gyudase Isekarɔte kalese Yesu fa
Mateo 26:1-5; Maake 14:1-2; Gyɔn 11:45-53

1 Gyudatena debaŋ keŋ bɛɛ baake ke nyi
nyeekelɛɛ debaŋ keŋ bee di bodobodo keŋ
bodobodo tee be doo ke man ya nɛ kɛɛ
benaa nɛ,
2 Wurubuarɛ saese kegyiise na Gyu-
datena mmaraa wolala gyae gbɛɛ keŋ baa
mo ko Yesu, mɔna bee yee balaŋ baŋ.
3 Keŋte ɔbɔnsam gyoo Yesu kaseela kufu
bala baŋ man ŋolo ŋon bɛɛ baake nyi
Gyudase Isekarɔte nɛ man.
4 Keŋte Gyudase gyuuwɔ te ŋon na
Wurubuarɛ saese kegyiise na Wurubuarɛ
ɔsom deni dinaa keŋ kotɔtɔɔtena kegyiise
bakewɔ see mena keŋ waa lese Yesu fa wɔ.
5 Yɛɛ kegyiise baŋ gyoŋ te be sɛɛwɔ nyi
baa fa e kɔba.
6 Keŋte Gyudase mɔ sɛɛwɔ te ɔ gyae gbɛɛ
keŋ waa mo lese Yesu fa wɔ keŋ balaŋ ba
gyem ya.

Yesu na ɔ kaseela kedi nyeekelɛɛwee dinaa weenɛɛ ŋan
Mateo 26:17-25; Maake 14:12-21; Gyɔn 13:21-30

7 Gyudatena wee dinaa keŋ bee di
bodobodo keŋ bodobodo tee be doo ke
man ya, te bɛɛ mo nyeekelɛɛ nambu ŋon
mɔ deesi kelii nɛ,
8 Yesu kpila Pita na Gyɔn nyiaa, “Ɛ gyu
ke desina abɔɔ ŋan dɛɛ mo di nyeekelɛɛ
weenɛɛ ŋan nɛ see.”
9 Botɔɔ te be bɔɔse e nyiaa, “Aleŋ te n ne
gyae de kaa desina see?”
10 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ betaa ɛ
na gyoo donɔɔ keŋ man nɛ, ɛ kena balee
ŋolo seelena loŋ na ogele. Ɛ sila e gyu
dekpaŋalaŋ keŋ man waa gyoo nɛ,
11 na ɛ ke yako dekpaŋalaŋte ŋon nyiaa,
‘De Gbeŋgyoo ŋon kpa dɛɛ bɔɔse neŋ nyi
aleŋ te ŋɔɔla deni keŋ daa na me kaseela
dɛɛ kaa di nyeekelɛɛwee weenɛɛ ŋan nɛ
kyaa?’
12 Balee ŋonaŋ waa wola ŋon abansoro
deni dinaa daale keŋ ke kyaa adido te bɔɔ
desina ke man nideli nɛ. Ɛ desina botɔɔ na
de kaa di weenɛɛ ŋan.”
13 Yesu kaseela baŋ ke gyu keŋ nɛ, be naa
kpene kamasɛ doo pɛpɛɛpɛ ŋgba mena
keŋ Yesu be yako wɔ nɛ, te be desina
nyeekelɛɛ weenɛɛ ŋan see botɔɔ.
14 Debaŋ keŋ kelii nɛ, Yesu na ɔ kaseela
baŋ kyaawɔ bom baa di.
15 Keŋte Yesu yako ɔ kaseela baŋ nyiaa,
“Me gyaewɔ nideli me konɔɔ man nyi daa
na ŋon ke di mena nyeekelɛɛ weenɛɛ kɛŋa
pɛna me kaa naa diyem!
16 Mena dɔɔ mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii
nyiaa, mɔɔ gyae maa tekaa di weenɛɛ kɛŋa
bela ya kelii wee keŋ kpene keŋ mena
kedi kei seŋɛɛ fa nɛ, gyae ke kɔŋ mena
Wurubuarɛ gyoori keŋ man.”
17 Keŋte Yesu moo leenɔɔ keŋ te ɔ
fanewɔ do Wurubuarɛ nɔɔ te ɔ yakowɔ
nyiaa, “Ɛ lɛɛ kei na ɛ ke nyɔɔ fa dɔŋa.
18 Nawolo nyi mɛɛ yako ŋon baa nyiaa,
mɔɔ gyae maa nyɔɔ soloŋ kei bela ya kelii
wee keŋ Wurubuarɛ gyoori keŋ gyae ke
kɔŋ.”
19 Keŋte ɔ moo bodobodo te ɔ fanewɔ do
Wurubuarɛ nɔɔ te ɔ kara ke mo fa wɔ te
ɔ yakowɔ nyiaa, “Kei yɛna ma wosenaane
keŋ mɔɔ mo deesi fa ŋon. Ɛ kyaa yɛɛ kei
na ɛ ka mo tɔɔse maŋ.”
20 Mena mɔ te be ke di taŋ nɛ, ɔ moo
leenɔɔ te ɔ yakowɔ nyiaa, “Kei yɛna me
fatabo keŋ Wurubuarɛ be kyɛɛkee leki mo
tɔ nɔɔkebakesee wɔle keŋ nɔɔ fa ŋon.
21 Mɔna mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa,
walaŋ ŋon waa lese maŋ fa nɛ kpuɛ na
maŋ weenɛɛ kɛŋa dedii man kɛbo.
22 Maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon maa yeŋ ŋgba
mena keŋ Wurubuarɛ be yako see nɛ,
mɔna walaŋ ŋon waa lese maŋ fa nɛ waa
laako.”
23 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ gyoo dɔŋa ke
bɔɔse nyiaa, “De man walaŋ woŋti kitii ne
gyae la waa yɛɛ mena nombii kei?”

Amɔte yɛna kegyia?
Mateo 20:20-28; Maake 10:35-45

24 Keŋte aŋmaareŋ gyoo Yesu kaseela
baŋ man nyi be man woŋti ne gyae la waa
yɛɛ be kegyia?
25 Botɔɔ te Yesu yako ɔ kaseela baŋ
nyiaa, “Tɛɛle kei dɔɔ gyooneŋ ne di doŋ be
balaŋ dɔɔ, mɔna balaŋ ne baake mena gy-
ooneŋ kɛwɔ nyi be yɛɛ balaŋ kpaakpaawɔ.
26 Mɔna tekaboena nyi ɛmɛɛ ke yɛɛ ŋgba
mena balaŋ kɛwɔ nɛ ya. Walaŋ ŋon ɔ
yɛɛ kegyia e ɛ man nɛ waa yɛɛ ɔ wose
ŋgba ɛ man kemaasabii nɛ, te ŋon ɔ yɛɛ
ɛ siamante e nɛ waa som ŋon.
27 Walaŋ ŋon ɔ kyaa ɔ ne dii na ŋon ɔ na
som e nɛ, be man woŋti yɛna kegyia? Na
walaŋ ŋon ɔ kyaa ɔ ne dii nɛ yee? Mɔna

maŋ kyaa ɛ man ŋgba walaŋ ŋon ɔ na som nɛ.
28 Ɛmɛɛ yɛna baŋ ɛ ba sem me wɔle lee me kayeyɛɛ man pou,
29 mena dɔɔ mɛɛ see ŋon gyoori ŋgba mena keŋ me kya ba see maŋ gyoo nɛ.
30 Na daa na ŋon kedi na dɛɛ nyɔɔ me gyoori keŋ man, na ɛ ke kyaa me gyooro gbelɛɛ ŋan dɔɔ ɛ ke di Iseraetena akpaŋalaŋ kufu ala ŋan balaŋ nombia.”

Yesu keyako nyi Pita waa bɛɛ e
Mateo 26:31-35; Maake 14:27-31; Gyɔn 13:36-38

31 Keŋte Yesu yako Simɔn Pita nyi “Simɔn, Simɔn nyii! Ɔbɔnsam ta sola gbɛɛ lee Wurubuarɛ gyaŋ waa kɛɛse ɛ popou kɛɛ na waa kpase ɛ man ŋgba mena keŋ bee feefu amɔla lese bia nɛ.
32 Mɔna ma te fane fa nyaŋ Simɔn na n kelɛɛdi be yɔkɔse ya. Te akpaa n kyɛɛkee lee n gbɛɛneŋ kumɛɛ man bese kɔŋ me gyaŋ nɛ, do n tebia me kaseela akaŋ baŋ kakyeŋ.”
33 Botɔɔ te Pita tiranɔɔ nyiaa, “Me Gbeŋgyoo, nyi akpaa ke yɛɛ deni kedoo ke yaa yeŋ ke koraŋ na, ma te desina ma wose nyi maa sila neŋ.”
34 Keŋte Yesu tiranɔɔ nyiaa, “Pita, mɛɛ yako neŋ nyi pɛte kegyim kelɔ woya gyɛŋ na, nyaŋ ke bɛɛ betabotooro nyi n ba gyeŋ maŋ korakora ya.”
35 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Debaŋ keŋ mɔɔ kpila ŋon keŋ ɛ ta mo kɔba yaa akpo, yaa ɛ ta mo nkyokotase tela ya nɛ kolo hia ŋon?” Keŋte be tiranɔɔ nyiaa, “Koa, kolo te hia daa ya.”
36 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Nɛnɛɛ dɔɔ nyaŋ ŋon n dana kɔba yaa akpo na mo tela, te nyaŋ ŋon n be dana sila ya na yɔɔ n kegba na n ka mo ke lɛɛ daale.
37 Nawolo nyi ba te ŋmarase ma wose man nombia see nyiaa, ‘Ba te kala e do nombiakumɛɛyɛɛra man,’ te mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, Wurubuarɛ nombia ŋan bɔɔ ŋmarase see lee ma wose man nɛ, kaboena nyi ŋe dɛɛ kɔŋ mena. Ampaŋ kpene keŋ bɔɔ ŋmarase see lee ma wose man nɛ ta benaa ka ke kɔŋ.”
38 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ yako e nyiaa, “De Gbeŋgyoo kɛɛ silase ala yaa.” Keŋte Yesu yako wɔ nyi, “Tekaboe mena.”

Yesu kefane Gɛkyɛmane
Mateo 26:36-46; Maake 14:32-42

39 Keŋte Yesu leewɔ donɔɔ keŋ man gyu oliifi bula keŋ dɔɔ ŋgba mena keŋ ɔ ne kyaa gyu nɛ, te ɔ kaseela baŋ sila e gyu.
40 Be kelii botɔɔ nɛ Yesu yako ɔ kaseela baŋ nyiaa, “Ɛ fane na ɛ be nyiŋ gyoo kekɛɛsekɛɛ man ya.”
41 Keŋte ɔ wɔŋa ɔ wose lee yenaŋ gyu siaman kyomii te ɔ ke buŋawɔ fane nyiaa,
42 “Taata, akpaa ke yɛɛ n kegyaebii ke na, lese maŋ lee kaale kei man. Mɔna na yɛɛ maŋ kegyaebii ya, yɛɛ nyaŋ gbagba n kegyaebii.”
43 Botɔɔ te Wurubuarɛ kpilale lee adido kɔŋ kaa do e kakyeŋ.
44 Yesu kɛɛ yeyɛɛ keŋ nɛ, ɔ kyaŋa ɔ wose fane nideli te dufuŋ keŋ ba lee e nɛ kyɔseewɔ yala tɛɛle man ŋgba fatabo nɛ.
45 Ɔ ke fane taŋ keŋ nɛ te ɔ besewɔ gyu ɔ kaseela baŋ gyaŋ. Ɔ ke gyu keŋ na ɔ ke naawɔ ŋgba ɔ kaseela baŋ te dokii, nawolo nyi dekɔkɔrɔkɔɔ te kyaŋ wɔ.
46 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Weera ɛ ne doo? Ɛ koro na ɛ ke fane na ɛ be nyiŋ gyoo kekɛɛsekɛɛ man ya.”

Ba kekyaŋ Yesu
Mateo 26:47-56; Maake 14:43-50; Gyɔn 18:2-11

47 Yesu ka seŋ ɔ ne kolosi nɛ balaŋ dikpii baale kaa bɛɛwɔ lee ɔ dɔɔ, na Gyudase ŋon ɔ yɛɛ Yesu kaseela kufu bala baŋ man ŋolo e nɛ dɔŋɛɛ la be siaman. Ɔ kena Yesu nɛ te ɔ kɔŋawɔ ɔ kaa pukaa e.
48 Keŋte Yesu bɔɔse e nyiaa, “Gyudase, kepukaa te nyaŋ ka mo lese maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon fa?”
49 Yesu kaseela baŋ kena kpene keŋ ne gyae ke kɔŋ nɛ te be bɔɔse e nyiaa, “De Gbeŋgyoo, dɛɛ mo de silase na dee yoo?”
50 Botɔɔ te Yesu kaseela baŋ man ŋolo moo ɔ yoosila kara saese kegyia tobaale ŋolo dunoluŋ deŋele lese ke lɔ.
51 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ tina yela, ɛ na yɛɛ mena ya.” Te ɔ tinaa balee ŋon deŋele keŋ te ka towaawɔ bela.
52 Keŋte Yesu bɔɔse saese kegyiise na Wurubuarɛ dɛɛ kotɔtɔɔtena kegyiise na kegyiise baŋ bɔɔ kɔŋ botɔɔ be kaa kyaŋ e nɛ nyiaa, “Weera te ɛ moo yoosilase na akpokpose ɛ ne kɔŋ me dɔɔ ŋgba me yɛɛ walaŋkum e nɛ?
53 Wee kamasɛ daa na ŋon ne kyaa la Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man, mɔna ɛ te kyaŋ maŋ ya. Nɛnɛɛ te gbɛɛ torowɔ fa ŋon nyi yaa kyaŋ maŋ, na ɛ ke yɛɛ ɔbɔnsam ditiŋtɛɛ gyoo ŋon kegyaebii.”

Pita kebɛɛ Yesu
Mateo 26:57-58, 69-75; Maake 14:53-54, 66-72; Gyɔn 18:12-18, 25-27

54 Botɔɔ te be kyaŋa Yesu mo e gyu Wurubuarɛ saese kegyia ŋon dekpaŋalaŋ man, na Pita mɔ silana wɔ wɔle wɔle.
55 Keŋte balaŋ baŋ doo boalaŋ dekpaŋalaŋ keŋ nsana nsana te be yilaawɔ ke gyaŋ bee woli, te Pita mɔ gyuuwɔ ke kyaa be gyaŋ.
56 Alebia baŋ bɛɛ yɛɛ tom dekpaŋalaŋ keŋ man nɛ ŋolo naa Pita kyaa boalaŋ keŋ gyaŋ, te ɔ gyene e nideli te ɔ yakowɔ nyi “Na balee kei mɔ kpuɛ na Yesu!”

57 Keŋte Pita lɛɛ aŋmaareŋ nyiaa,
"Alebu, mɔɔ gyeŋ e ya."
58 Te kyare ya te ŋolo mɔ naa e te ɔ yako
e bela nyiaa, "Nyaŋ mɔ n yɛɛ be man ŋolo
e!" Keŋte Pita tiranɔɔ nyiaa, "Baale, mɔɔ
kpuɛ na wɔ ya!"
59 Debaŋ dokoloŋ daale wɔle nɛ, ŋolo mɔ
kaa yase ɔ sia do Pita ŋonaŋ nyiaa, "Ke yɛɛ
ampaŋ kaeŋ nyi balee kei kpuɛ na Yesu,
nawolo nyi ɔ yɛɛ Galelia baale e!"
60 Botɔɔ te Pita tiranɔɔ nyiaa, "Baale,
mɔɔ gyeŋ nombia ŋan n ne yako nɛ man
ya." Pita ke gyakaa ɔ ne kolosi nɛ te
kegyim lɔɔ woya.
61 Botɔɔ te de Gbeŋgyoo Yesu gɛɛsewɔ
kɛɛ Pita, te Pita tɔɔse de Gbeŋgyoo Yesu
nombia ŋan ɔ be yako e nɛ nyiaa, "Pɛ
kegyim ke lɔ woya gyeŋ na, nyaŋ ke bɛɛ
betabotooro nyi n ba gyeŋ maŋ ya nɛ."
62 Keŋte Pita leewɔ debɔɔ man gyu ke
kyaŋ ɔ nyee wii nideli.

Be ketuku Yesu
Mateo 26:67-68; Maake 14:65

63 Balaŋ baŋ bɛɛ kɛɛ Yesu dɔɔ nɛ fiasɛɛ
bee kulu e na bee tuku e.
64 Ba moo kanyaŋ bake ɔ sia na bɛɛ takee
e akɔtase na bɛɛ bɔɔse e nyi "Yako daa,
amɔte gyɔɔ na neŋ?"
65 Te ba tee e tuubia kpaŋ kpaŋ kpu.

Be kamo Yesu gyu donɔɔ kegyiise siaman
Mateo 26:59-66; Maake 14:55-64; Gyɔn 18:19-24

66 Tɛɛ kena keŋ nɛ, donɔɔ kegyiise na
Wurubuarɛ saese kegyiise na Gyudatena
mmaraa wolala baŋ gyaŋeewɔ te ba moo
Yesu kɔŋ kaa seŋ be siaman.
67 Keŋte be yako Yesu nyiaa, "Akpaa
nyaŋ yɛna nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be
yako see nyi waa kɔŋ nɛ na yako daa dee
nyii." Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
"Akpaa me yako ŋon na ɛ be gyae ɛ ke lɛɛ
maŋ di ya,
68 te akpaa me bɔɔse ŋon nombia mɔ nɛ
ɛ be gyae ɛ ke tiranɔɔ fa maŋ ya.
69 Mɔna lee debaŋ kei ne gyu nɛ, maŋ
Deniwalaŋ Bu ŋon maa kyaa Wurubuarɛ
Kpatakpere ŋon dunoluŋ dɔɔ."
70 Keŋte be popou bɔɔse e nyiaa, "Akpaa
mena na nyaŋ yɛna Wurubuarɛ bu ŋon?"
Keŋte Yesu tiranɔɔ nyi, "Mena yaa ɛ ne
yako nɛ."
71 Keŋte be yakowɔ nyiaa, "Woŋ nombia
yaa dɛɛ gyae dɛɛ bese nyii kpu bela. Daa
gbagba te nyii lee ŋon gbagba nɔɔman!"

23

Be kamo Yesu gyu Pilato na Gyoo Herode gyaŋ
Mateo 27:1-2, 11-31; Maake 15:1-5; Gyɔn 18:28-38

1 Keŋte balaŋ baŋ bɔɔ gyaŋee botɔɔ nɛ
pou korowɔ mo Yesu gyu Pilato ŋon ɔ
seŋɛɛ Romantena gyoo dinaa nawɔɔ man
nɛ gyaŋ,
2 te be fiasɛɛ bɛɛ mo nombia gyakaa ɔ
dɔɔ nyiaa, "De naa balee kei dɔŋ de balaŋ
siaman ɔ na wola wɔ nombiakumɛɛ keyɛɛ.
Ɔ ne bɛɛ nyi be na tɔ lempoo fa gyoo dinaa
Kaesa ya, te ɔ ne gyɔ ɔ konɔɔ yako nyi ŋon
yɛna nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be yako
see nyi waa kɔŋ nɛ, te ɔ yɛɛ gyoo mɔ e."
3 Botɔɔ te Pilato bɔɔse Yesu nyiaa, "Nyaŋ
yɛna Gyudatena gyoo ŋon?" Te Yesu
tiranɔɔ nyi, "Mena yaa n yakowɔ nɛ."
4 Keŋte Pilato yako saese kegyiise baŋ na
balaŋ dikpii keŋ nyiaa, "Ma te naa nombiikum keŋ balee kei be yɛɛ keŋ kaboena nyi
maa bu e fɔɔ ya."
5 Mɔna nɛnɛɛ gba te ba seŋɛɛ be
nɔɔwoya dɔɔ keŋkeŋ nyi, "Ɔ ta mo ɔ
kawola keŋ wɔlɛɛ balaŋ agyueŋ Gyudia
tɛɛle kei dɔɔ pou. Ɔ fiasɛɛ lee Galelia tɛɛle
dɔɔ te nɛnɛɛ ɔ te kaa lii de gyaŋ kɛbo."
6 Pilato ke nyii nombia kɛŋa nɛ ɔ
bɔɔsewɔ nyiaa, "Balee kei yɛɛ Galelia
baale e?"
7 Pilato ka gyeŋ nyi Yesu lee gyoo Herode
tɛɛle man nɛ, ɔ yela ba mo e gyu gyoo
Herode gyaŋ. Debaŋ kenaŋ na gyoo
Herode mɔ kyaa Gyerusalɛm donɔɔ man
botɔɔ.
8 Gyoo Herode kena Yesu nɛ yɛɛ e gyoŋ
nideli, nawolo nyi ɔ wulaa nyii Yesu wose
man nombia te ɔ ne gyae e mɔ waa naa.
Lee mena keŋ ɔ be nyii Yesu wose man
nombia dɔɔ nɛ, wa agyueŋ yɛna nyi waa
yɛɛ gyakoloŋ nombia wola e.
9 Mena dɔɔ gyoo Herode bɔɔse Yesu
nombia burum, mɔna ɔ te tira ŋe man
dokoloŋ nɔɔ ya.
10 Botɔɔ na saese kegyiise na Gyudatena
mmaraa wolala baŋ seŋɛɛ keŋkeŋ bɛɛ
kɛrɛɛ nombia dinaana gyakaa Yesu dɔɔ.
11 Keŋte gyoo Herode na ɔ yoonɔɔtena
baŋ kulu Yesu te ba do e desɛŋ. Ba doo e
gyooro kegba te ɔ yela ba besena e gyina
Pilato.
12 Lee wee kenaŋ te gyoo Herode na
Pilato nsana besewɔ de, nafɔ na bɔɔ na
gyoo ya.
13 Botɔɔ te Pilato baake saese kegyiise
baŋ na donɔɔ kegyiise na balaŋ baŋ pou
gyaŋee,
14 te ɔ yako wɔ nyiaa, "Ɛmɛɛ moona
balee kei kɔŋ me gyaŋ te ɛ kpa ɔ na beo
balaŋ baŋ. Maŋ gyoo ke man ɛ siaman

kɛbo mɔna ma te naa nombiakumɛɛ ŋan
ɔ be yɛɛ te ɛ ne kara ɔ nɔɔ ya.
15 Gyoo Herode mɔ te naa nombiikum
lee ɔ wose man ya, te ɔ yela ba besena e
kɔna daa. N kɛɛ paa na balee kei te yɛɛ
kolo kum keŋ kaboena nyi baa ko e ya.
16 Mena dɔɔ maa yela baa tuku e na baa
tina e yela.”
17 Na ke yɛɛ ba mmaraa ke nyi ba
nyeekelɛɛwee kedi kamasɛ na, kaboena
nyi Pilato waa tina balaŋ baŋ bɔɔ kyam
tɔ deni man nɛ, be man ŋolo ŋon baŋ
Gyudatena ne gyae nɛ yela fa wɔ.
18 Botɔɔ te balaŋ dikpii keŋ pou fae yeesa
nedoŋ nyiaa, “Ko balee kei na n ke tina
Barabase yela fa daa.”
19 Keŋ dɔɔ bɔɔ kyaŋ Barabase tɔ deni
yɛna nyi, ŋon tɛɛ la balaŋ siaman te ba
korowɔ seŋ tia kegyiise te ɔ koo walaŋ
nombia ŋenaŋ man.
20 Keŋ Pilato ne gyae waa tina Yesu yela
dɔɔ nɛ, ɔ besewɔ kolosi fa balaŋ baŋ.
21 Mɔna balaŋ baŋ gyakaa bɛɛ fae yeesa
nyiaa, “Yela baa gyɔ e sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ”
22 Keŋte Pilato besewɔ kolosi fa wɔ
betabotoorote nyiaa, “Woŋ nombiikum
yaa balee kei yɛɛwɔ? Maŋ te naa kpene
keŋ ɔ be yɛɛ keŋ kaboena nyi baa ko e ya.
Mena dɔɔ maa yela baa tuku e na maa tina
e yela.”
23 Mɔna balaŋ baŋ seŋɛɛ keŋkeŋ bɛɛ fae
yeesa nedoŋ nyi baa gyɔ e sakaa ɔpaŋdaŋ
dɔɔ, te be yeesa ŋan kela Pilato.
24 Mena dɔɔ Pilato yɛɛ wa agyueŋ nyi
waa yɛɛ balaŋ baŋ kegyaebii fa wɔ.
25 Keŋte Pilato tinaa Barabase ŋon bɔɔ
kyam tɔ deni nɛ yela fa wɔ. Barabase kei
tɛɛ la balaŋ baale siaman te ba korowɔ seŋ
tia kegyiise te ɔ koo walaŋ mɔ. Ŋon yɛna
walaŋ ŋon balaŋ baŋ be yako nyi waa tina
e yela fa wɔ nɛ. Te ɔ moo Yesu fa wɔ nyi
baa gyu ke yɛɛ e ba kegyaebii.

Ba kegyɔ Yesu sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ
Mateo 27:32-44; Maake 15:21-32; Gyɔn 19:17-27

26 Be ka mo Yesu lee Pilato gyaŋ bee gyuu
nɛ, be gyaŋee na balee ŋolo ŋon bɛɛ baake
e nyi Simɔn ŋon ɔ ba lee Kirene donɔɔ man
nɛ, na ɔ ta lee akuraa ɔ ne kɔŋ Gyerusalɛm
donɔɔ man. Keŋte be kyaŋa e te ba ŋere
e mo ɔpaŋdaŋ keŋ seele e na ɔ silana Yesu
wɔle wɔle.
27 Na balaŋ burum silana Yesu, mo kpu
na ala baŋ bee wii te be tɔɔse ne kyoŋii wɔ
fa e nɛ.
28 Keŋte Yesu besenawɔ kɛɛ wɔ te ɔ yako
wɔ nyiaa, “Gyerusalɛm ala, ɛ na wii fa maŋ
ya. Mɔna ɛ wii fa ɛ wose na ɛ bia.
29 Nawolo nyi debaŋ daale ne kɔŋ keŋ ɛ
ke yako nyiaa, ‘Ɔlamanbose, ɛmɛɛ baŋ bia
te doo ɛ tɔɔman see ya te bia te ŋmase ya
ade ya nɛ, ɛmɛɛ na nyeebam.’
30 Debaŋ kenaŋ te balaŋ baa yako bulase
nyiaa,
‘Ɛ kaa ŋere daa,’
na baa yako bulasebia mɔ nyiaa,
‘Ɛ kaa wuu de dɔɔ!’
31 Akpaa daŋ laŋte ne kpaa la nnɛ na, sena
te daŋ dowolo gyae ke yɛɛ?”
32 Keŋte ba moo nombiakumɛɛyɛɛra bala
baale mɔ kaa kpu na Yesu na be kaa ko wɔ.
33 Be kelii botɔɔ keŋ bɛɛ baake ke
nyi “Nyeepookoo dɛɛ” nɛ, be gyɔɔ Yesu
sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ. Keŋte be gyɔɔ
nombiakumɛɛyɛɛra bala baŋ mɔ sakaa
ɔpaŋdaase kpu na e. Ŋolo sakaa ɔ
dunoluŋ dɔɔ te ŋolo mɔ sakaa ɔ demena
dɔɔ.
34 Keŋte Yesu yakowɔ nyiaa, “Taata!
Mo balaŋ kɛwɔ nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ,
nawolo nyi bɔɔ gyeŋ kpene keŋ bɛɛ yɛɛ
nɛ ya.” Keŋte be lɔɔ boe mo kpala Yesu
kegbase.
35 Na balaŋ burum seŋɛɛ botɔɔ bɛɛ kɛɛ te
Gyudatena kegyiise baŋ mɔ kulu e nyiaa,
“Ɔ ne lɛɛ balaŋ nyee, ɛ yela waa lɛɛ ɔ
wose na dɛɛ kɛɛ. Ŋgba ŋon kpa ŋon yɛna
nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi
waa kɔŋ nɛ.”
36 Keŋte yoonɔɔtena baŋ mɔ kulu e te be
faa e soloŋ keŋ kɔɔ nyaŋe nɛ,
37 te be yakowɔ nyiaa, “Akpaa nyaŋ yɛna
Gyudatena gyoo ŋon na, kenaŋ na lɛɛ n
wose!”
38 Te be ŋmarase nombia kɛŋa see ɔ
nyee adido nyiaa,
“KEI YƐNA GYUDATENA GYOO ŊON.”
39 Botɔɔ te nombiakumɛɛyɛɛra bala baŋ
be sakaa ɔpaŋdaase dɔɔ nɛ man ŋolo tee
Yesu nyiaa, “Na nyaŋ yɛna nyeelɛɛre ŋon
yee? Lɛɛ n wose na n ke lɛɛ daa mɔ.”
40 Keŋte ɔ balate ŋon gyɔɔ ɔ nɔɔ dɔɔ
nyiaa, “N bee yee Wurubuarɛ ŋgba de
popou doo deŋele kewɔŋ dokoloŋ man
yee?
41 De nombiakumɛɛ ŋan dɔɔ yɛɛ nɛ, ŋa
deŋele kewɔŋ yaa de nyiŋawɔ nɛ. Mɔna
balee kei dɔɔ ɔ te yɛɛ nombiikum daale
ya.”
42 Botɔɔ te ɔ yako Yesu nyi “Yesu, n kɔŋ
n gyoori keŋ man na, na wolee maŋ ya.”
43 Keŋte Yesu yako e nyiaa, “Ampaŋ yaa
mɛɛ yako neŋ nyiaa, gyɛŋ nyaŋ ke kyaa me
gyaŋ Wurubuarɛ man.”

Yesu yeŋ
Mateo 27:45-56; Maake 15:33-41; Gyɔn 19:28-30

44 Weese ka seŋ dɛɛ nɛ, weese tinaa
kegyɔ yela te ditiŋtɛɛ lɛɛ tɛele keŋ dɔɔ pou
kelii debaŋ keŋ weese be gɛɛse nɛ.

45 Botɔɔ te kanyaŋ keŋ kpaŋɛɛ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man nɛ
bɛɛsewɔ kyɛɛkyɛɛ ala.
46 Keŋte Yesu fae yeesa keŋkeŋ nyiaa,
"Taata, me ta mo ma woo do n nyiŋmaa
man." Ɔ ka betaa yako mena pɛ te ɔ kara
weesi.
47 Yoonɔɔtena kegyia ŋon kena kpene
keŋ be kɔŋ nɛ, ɔ lese Wurubuarɛ yele yako
nyiaa "Ampaŋ, balee kei gbɛɛneŋ tenɛɛ
Wurubuarɛ siaman!"
48 Balaŋ baŋ pou bɔɔ gyaŋee botɔɔ bɛɛ
kɛɛ nɛ naa kpene keŋ be kɔŋ, te ba besewɔ
gyu donɔɔ man na ba nyiŋmaase gyakaa
ba nyeeya dɔɔ waraŋase man.
49 Mɔna baŋ pou ba gyeŋ Yesu na ala
baŋ bɔɔ sila e lee Galelia donɔɔ man nɛ,
seŋawɔ lemlem bɛɛ kɛɛ nombia kɛŋa.

Yesu kewuu
Mateo 27:57-61; Maake 15:42-47; Gyɔn 19:38-42

50-51 Balee ŋolo kyaawɔ na bɛɛ baake e
nyi Gyosɛfo. Ɔ lee Gyudatena donɔɔ keŋ
bɛɛ baake ke nyi Arimatia nɛ man. Na ɔ
gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman te bee
bu e mɔ nideli. Ɔ yɛɛ walaŋ ŋon ɔ ne kɛɛ
Wurubuarɛ gyoori keŋ siaman te ŋon mɔ
kpuɛ Gyudatena kegyiise baŋ man, mɔna
ɔ te lɛɛ kpene keŋ bɔɔ bake na kpene keŋ
bɔɔ yɛɛ nɛ do ya.
52 Mena balee kei gyuuwɔ Pilato gyaŋ ka
sola gbɛɛ nyi waa mo Yesu woo ŋon ke
wuu.
53 Keŋte ɔ ka lese woo ŋon lee ɔpaŋdaŋ
keŋ dɔɔ te ɔ moo akaralɛɛ milii e te ɔ moo
e ke wuu yebɔɔ keŋ bɔɔ kare boe man te
be te wuu ta walaŋ na walaŋ ke man see
ya nɛ man.
54 Wee kenaŋ yɛɛ wee keŋ Gyudatena na
mo desina ba wose fa ba kefɛɛfowee keŋ
kedi.
55 Ala baŋ bɔɔ sila Yesu lee Galelia kɔŋ
nɛ, sila Gyosɛfo gyu te ba ke naa yebɔɔ keŋ
na mena keŋ ɔ be wuu Yesu.
56 Keŋte ba besewɔ gyu ba akpaŋalaŋse
man be kaa gyae teeneŋ ofoŋofoŋ ŋan bɛɛ
mo desina woo nɛ, na baa mo kaa buraa
woo ŋon na ɔ be nyiŋ wɔlɛɛ bileŋ ya.
Mɔna be fɛɛfowɔ Gyudatena kefɛɛfowee
keŋ ŋgba mena keŋ Mosesi mmaraase ŋan
na wolo nɛ.

24

Yesu kefoŋ lee yeŋ man
Mateo 28:1-10; Maake 16:1-8; Gyɔn 20:1-10

1 Ba kefɛɛfowee keŋ wɔle tɛɛ kena nebo
nebo fuu nɛ, ala baŋ moo ba teeneŋ ofoŋ
nyiŋan ŋan bɔɔ gyae see nɛ te be gyuuwɔ
yebɔɔ keŋ tɛɛ.
2 Be kelii botɔɔ nɛ be naawɔ ŋgba boe
keŋ bɔɔ mo tɔ yebɔɔ keŋ nɔɔman nɛ te
biliŋi laŋ yenaŋ,
3 mena dɔɔ ba gyoowɔ yebɔɔ keŋ man
mɔna ba te naa de Gbeŋgyoo Yesu woo
ŋon ya.
4 Be ka seŋ botɔɔ bɛɛ gyueŋ nombia kɛŋa
man nɛ, karatetee dokoloŋ te baala bala
baŋ ba doona kegbase wolomɛɛ ŋan ŋɛɛ
ŋalakee ŋgba akaralɛɛ nɛ kaa bɛɛwɔ lee
be dɔɔ.
5 Gyakoloŋ kyaŋa ala baŋ te be gɔŋase
ba nyeeya. Keŋte baala baŋ bɔɔse wɔ
nyiaa, "Weera dɔɔ te ɛ ne kɛo walaŋ ŋon
ɔ delena nɛ woya dɛɛ?
6 Ɔ be kyaa kɛbo ya ɔ te fom. Ɛ te wolee
nombia ŋan ɔ be yako ŋon debaŋ keŋ ɔ
kyaa ɛ gyaŋ Galelia nɛ nyiaa,
7 'Kaboena nyi baa lese maŋ Deniwalaŋ
Bu ŋon fa nombiakumɛɛyɛɛra, na baa gyɔ
maŋ nyeelabia sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ na maa
yeŋ. Mɔna weeya atoorote na Wurubuarɛ
waa gyuusu maŋ lee yeŋ man.' "
8 Botɔɔ te ala baŋ tɔɔse ɔ nɔɔwoya kɛŋa.
9 Be ka lee yebɔɔ keŋ tɛɛ nɛ, ba ke yako
nombia kɛŋa pou fa ɔ kpilala kufu daale
baŋ na ɔ kaseela akaŋ baŋ pou.
10 Mɛɛre Magedala na Gyoana na
Gyemisi ɔ naa Mɛɛre, na ala akaŋ baŋ
be kpuɛ na wɔ nɛ gyuu la ke yako nombia
kɛŋa fa kpilala baŋ.
11 Mɔna kpilala baŋ gyueŋwɔ nyi ŋan ala
baŋ be yako nɛ pou yɛɛ diyiŋ nombia ŋa,
mena dɔɔ ba te lɛɛ wɔ di ya.
12 Keŋte Pita ŋon korowɔ yeu gyu yebɔɔ
keŋ tɛɛ. Ɔ ke buŋawɔ do ɔ sibii kɛɛ yebɔɔ
keŋ man na, ɔ naa akaralɛɛ keŋ bɔɔ mo
milii e nɛ kaageŋ doo la. Botɔɔ te ɔ besewɔ
gyu dɛɛ na ɔ na gyueŋ nombia ŋan be kɔŋ
nɛ man.

Yesu kalese ɔ wose wola ɔ kaseela bala baale
Maake 16:12-13

13 Mena wee kenaŋ nɛ, Yesu kaseela
bala baale leewɔ Gyerusalɛm donɔɔ man
bee gyu donɔɔbii daale keŋ bɛɛ baake
ke nyi Emause nɛ man. Lee botɔɔ gyu
Gyerusalɛm donɔɔ man gyae ke yɛɛ ŋgba
gbɛɛkemaase nyetooro (kilometase kufu
daale) nɛ.
14 Na be dɔŋɛɛ bɛɛ yɔɔ nombia ŋan be
kɔŋ nɛ afa.
15 Ba ke ta bɛɛ yɔɔ afa kɛŋa nɛ, Yesu
gbagba kaa bɛɛwɔ lee be dɔɔ.
16 Mɔna be ta gyem nyi Yesu ŋonaŋ ya.
17 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, "Woŋ
afa yaa ɛ dɔŋɛɛ ɛ ne yɔɔ mena?" Keŋte be
dɔɔwɔ seŋ waraŋase man.
18 Te be man ŋolo ŋon bɛɛ baake e nyi
Kilopase nɛ bɔɔse Yesu nyiaa, "N yɛɛ ŋɔɔle
e Gyerusalɛm donɔɔ man kɛbo, keŋ n ba

gyeŋ kpene keŋ be kɔŋ weeya ala kɛŋa yee?”

19 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa “Woŋ nombia kɔŋala?” Keŋte be tiranɔɔ fa e nyiaa, “Yesu Nasarɛte baale ŋon wose man nombia. Balee kei yɛɛ Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre e te ɔ kekolosi na ɔ nombia ŋan ɔ be yɛɛ nɛ, lesewɔ wola nyi Wurubuarɛ kpuɛ na e te balaŋ mɔ lɛɛ e di.

20 Wurubuarɛ saese kegyiise na de donɔɔ kegyiise lese na e fa nyi baa ko, te be gyɔɔ e sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ.

21 Mɔna nafɔ ŋon te de loo gyakaa ɔ dɔɔ nyi waa kaa lɛɛ Iseraetena nyee. Gyɛŋ yɛna weeya atoorote ŋgba kɛŋa pou be kɔŋ nɛ.

22 Kɛŋa wɔle nɛ, ala baale baŋ be kpuɛ na daa nɛ kɔŋawɔ kaa yako daa gyakoloŋ nombia ŋaale. Be kpa be karatɛɛwɔ gyu yebɔɔ keŋ tɛɛ,

23 mɔna ba te naa Yesu woo ŋon ya te ba besewɔ kɔŋ kaa yako nyi, Wurubuarɛ kpilala bala baale kaa lese ba wose wola wɔ, te be yako wɔ nyi Yesu delena.

24 De man baale mɔ gyuu yebɔɔ keŋ tɛɛ na, ba ke naa kpene kamasɛ ŋgba mena keŋ ala baŋ be yako nɛ mɔna baŋ mɔ te naa Yesu ŋon ya.”

25 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, “O ɛmɛɛ ayiŋtena, weera dɔɔ te ɛ yɛɛ nyoɛnyoɛ na nombia ŋan pou Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ be yako see nɛ ke lɛɛ di mena.

26 Tekaboena nyi nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ, waa naa diyem kei pɛna waa gyoo ɔ gyoori keŋ man yee?”

27 Botɔɔ te Yesu fiasɛɛ ɔ na wola wɔ kpene keŋ bɔɔ ŋmarase Mosesi mmaraase ŋan man, na ŋan Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra be yako see lee ɔ wose man nɛ man.

28 Be ka benaa donɔɔbii keŋ man bee gyuu nɛ, Yesu yɛɛwɔ ŋgba ɔ ne gbaa waa laŋ nɛ.

29 Mɔna be waase e nideli nyi, “Tɛɛ te yuu dɔɔ waa kɔŋ kaa doo be gyaŋ.” Mena dɔɔ ɔ gyuuwɔ kekyaa be gyaŋ.

30 Ŋon na wɔ ke kyaa baa di nɛ, ɔ moo bodobodo te ɔ fanewɔ do Wurubuarɛ nɔɔ te ɔ kɛrɛɛ ke kpala wɔ.

31 Botɔɔ te be sia gyuusuwɔ te ba gyeŋawɔ nyi Yesu ŋonaŋ, keŋte ɔ ŋaalaawɔ be siaman.

32 Keŋte be bɔɔse dɔŋa nyiaa, “Debaŋ keŋ ɔ ne kolosi na daa gbɛɛnaa man te ɔ ba lese Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan man wola daa nɛ, de wɔe te lɔ daa yee?”

33 Debokenaŋ man te ba korowɔ bileŋ bese gyu Gyerusalɛm donɔɔ man. Botɔɔ te ba ke naa kpilala kufu daale baŋ na balaŋ akaŋ baŋ te yilaa botɔɔ

34 na bɛɛ yako nyiaa, “Ampaŋ de Gbeŋgyoo ŋon te fom! Ɔ ta lese ɔ wose wola Simɔn!”

35 Botɔɔ te kaseela bala baŋ mɔ yako wɔ kpene keŋ be kɔŋ Emause gbɛɛnaa man nɛ, na mena keŋ Yesu be kɛrɛɛ bodobodo kpala wɔ te bɔɔ gyem nyi ŋon ŋonaŋ nɛ.

Yesu kalese ɔ wose wola ɔ kaseela baŋ
Mateo 28:16-20; Maake 16:14-18; Gyɔn 20:19-23; Kpilala 1:6-8

36 Ba ke gyakaa bee kolosi ɔ wose nombia kɛŋa nɛ, Yesu gbagba kaa seŋawɔ be gyaŋ te ɔ yako wɔ nyiaa, “Wosefɛɛreŋ dɛɛ kyaa ɛ man.”

37 Be ŋeŋawɔ te gyakoloŋ kyaŋa wɔ, na baŋ gyeŋ nyi woo yaa be naawɔ.

38 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Woŋ dɔɔ te ɛ ne yee yaa woŋ dɔɔ te ɛ ne lɛɛ aŋmaareŋ ɛ nyeeya man?

39 Ɛ kɛɛ me nyiŋmaase na me nawɔɔ! Maŋ gbagba ŋonaŋ. Ɛ tina maŋ kɛɛ! Nawolo nyi woo be dana wosenaane na ŋɔɔ ŋgba mena keŋ ɛ ne naa maŋ dana nɛ ya.”

40 Ɔ kekolosi taŋ nɛ, ɔ moo ɔ nyiŋmaase na ɔ nawɔɔ wola wɔ.

41 Nombia ŋan doo be nɔɔ te yɛɛ wɔ gyoŋ gbaa keŋ nyi ba te lɛɛ di ya. Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Ɛ dana weenɛɛ ŋaale kɛbo?”

42 Keŋte ba moo kpebii keŋ bɔɔ ŋasee ke nɛ duguŋ fa e.

43 Te ɔ lɛɛ ke tao be siaman botɔɔ.

44 Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa, “Debaŋ keŋ me kyaa ɛ gyaŋ nɛ me yako ŋon nyiaa, nombii kamasɛ keŋ bɔɔ ŋmarase Mosesi mmaraase ŋan man, na ŋan Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra be ŋmarase see na ŋan bɔɔ ŋmarase see nɔɔneŋ tɔne man lee ma wose man nɛ, kaboena nyi ŋe dɛɛ kɔŋ mena.”

45 Botɔɔ te ɔ toro ba agyueŋ na baa nyiŋ nyii Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan man.

46 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Be yakowɔ Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan man nyiaa, nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ, waa naa diyem na waa yeŋ mɔna ka weeya atoorote keŋ na waa foŋ lee yeŋ man,

47 te baa kolosi Wurubuarɛ nombia ɔ yele man fa balaŋ pou tɛɛle kei dɔɔ, na baa kyɛɛkee lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ man na baa kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ, na Wurubuarɛ ka mo be nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ. Baa fiasɛɛ lee Gyerusalɛm donɔɔ man, pɛna baa gyu donɔɔse akaŋ ŋan man.

48 Ɛmɛɛ yɛna balaŋ baŋ ɛ ke di mena nombia kɛŋa wose man adansɛɛ.

49 Maa mo me kya Wurubuarɛ feliŋ ŋon
ɔ be yako see nyi waa fa ŋon nɛ kaa do ɛ
man. Mɔna ɛ kyaa Gyerusalɛm donɔɔ man
kɛbo kelii debaŋ keŋ waa mo mena doŋ kei
lee adido kaa do ɛ man.”

Yesu kegyu adido
Maake 16:19-20; Kpilala 1:9-11

50 Keŋte Yesu moo ɔ kaseela baŋ lee
donɔɔ kenaŋ man gyu Bɛtani donɔɔ
nɔɔman, botɔɔ te ɔ gyinaa ɔ nyiŋmaase
adido te ɔ hiraa ɔ kaseela baŋ.
51 Ɔ kee hiraa wɔ nɛ, ɔ tinaa wɔ yela te
Wurubuarɛ moo e laŋ adido.
52 Keŋte ba som e te ba moo kenyaŋee
dinaa bese kɔŋ Gyerusalɛm donɔɔ man,
53 te debaŋ kamasɛ na bee gyu ke kyaa
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man lese
Wurubuarɛ yele.

Nombia kpaakpaa ŋan Gyɔn be ŋmarase nɛ Gyɔn

Wurubuarɛ nombii keŋ kɛɛ fa nyeedoŋ

1 Lee kewalaŋ keŋ pɛna Wurubuarɛ ke
yɛɛ kpene kamasɛ na, ŋon bɛɛ baake e nyi
Wurubuarɛ nombii ŋon nɛ wulaa ɔ kyaa.
Na ŋon na Wurubuarɛ kyaa la, te ŋon yɛna
Wurubuarɛ.
2 Ɲon na Wurubuarɛ kyaa la leenaŋ
kewalaŋ kenaŋ man.
3 Ɔ dɔɔ te Wurubuarɛ tɛɛwɔ yɛɛ kpene
kamasɛ, te Wurubuarɛ ta lee ɔ wɔle yɛɛ
kolo na kolo ya.
4 Wurubuarɛ nombii kei ne faa na ny-
eedoŋ, te nyeedoŋ kenaŋ yɛna keŋmaŋee
keŋ ne gyuusu balaŋ sia na baa naa
Wurubuarɛ gbɛɛ.
5 Keŋmaŋee kenaŋ ne ŋmaŋee ditiŋtɛɛ
man, mɔna ditiŋtɛɛ keŋ bɛɛ tale di ke dɔɔ
ya.
6 Debaŋ daale liiwɔ na Wurubuarɛ kpila
ɔ kpilale ŋolo ŋon bɛɛ baake e nyi Gyɔn.
7 Ɲon kɔŋala ɔ kaa di adansɛɛ lee
keŋmaŋee keŋ wose man fa balaŋ, na
balaŋ pou kenyiŋ ta ɔ dɔɔ lɛɛ keŋmaŋee
keŋ di.
8 Na ŋon Gyɔn gbagba yɛna keŋmaŋee
keŋ ya, mɔna ɔ kɔŋae kaa di adansɛɛ lee
keŋmaŋee keŋ wose man.
9 Ɲon bɛɛ baake e keŋmaŋee gbagba keŋ
nɛ waa kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ, na ɔ kaa ŋmaŋee
fa walaŋ kamasɛ.
10 Keŋmaŋee kenaŋ kaa kyaawɔ tɛɛle kei
dɔɔ. Ɔ dɔɔ te Wurubuarɛ tɛɛwɔ yɛɛ kpene
kamasɛ tɛɛle kei dɔɔ, mɔna tɛɛle kei dɔɔ
balaŋ ta gyeŋ e ya.
11 Ɔ kɔŋawɔ ŋon gbagba ɔ balaŋ gyaŋ,
mɔna ɔ balaŋ te lɛɛ e ya.
12 Mɔna balaŋ baŋ pou bɔɔ lɛɛ e te
bɔɔ lɛɛ di nɛ, ɔ faa wɔ gbɛɛ te ba bese
Wurubuarɛ bia.
13 Ba te yɛɛ Wurubuarɛ bia ŋgba mena
keŋ alo na baale na lola bia ba kegyae man
nɛ ya. Mɔna Wurubuarɛ gbagba kegyaebii
man te ɔ lese wɔ nyi baa yɛɛ ɔ bia.
14 Ɲon bɛɛ baake e nyi Wurubuarɛ nom-
bii nɛ, kaa bese deniwalaŋ te ɔ kaa kyaawɔ
de man weeya akalansɛɛ ŋaale. De naa
ɔ gyoorobiiri keŋ nawolo nyi ŋon waageŋ
yɛna ɔ kya Wurubuarɛ bu dokoloŋ ŋon nɛ.
Ɔ man te Wurubuarɛ bɛrɛɛ na anokoare
keŋ doo.
15 Gyɔn dii adansɛɛ lee ɔ wose man. Ɔ
fae yeesa yako nyi, "Walaŋ kei wose man
nombia yaa me wulaa yako ŋon nyiaa,
'Walaŋ ŋon ɔ dɔŋ me wɔle ɔ ne kɔŋ nɛ ɔ
kela maŋ, nawolo nyi ɔ wulaa ɔ kyaa pɛte
ba lola maŋ.' "
16 Lee ɔ bɛrɛɛ keŋ be wulu ɔ man nɛ dɔɔ,
te ɔ ne hiraa daa agbaatee agbaatee.
17 Mosesi dɔɔ te Wurubuarɛ tɛɛwɔ mo
mmaraase ŋan fa daa, mɔna Yesu Kristo
dɔɔ te ɔ tɛɛwɔ wola daa ɔ bɛrɛɛ na wa
anokoare keŋ.
18 Ɲolo na ŋolo te naa ta Wurubuarɛ na ɔ
sia ya, mɔna Wurubuarɛ bu dokoloŋ kooŋ
ŋon loŋ bɛɛ lam ŋon na ɔ kya nsana ya nɛ,
kaa lesena Wurubuarɛ dinɔɔ wola daa.

Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre ŋon kekolosi Wurubuarɛ nombia

Mateo 3:1-12; Maake 1:1-8; Luka 3:1-18

19 Gyudatena kegyiise baŋ be kyaa
Gyerusalɛm donɔɔ man nɛ, kpila Wu-
rubuarɛ saese na Lewitena baale nyi
be kaa bɔɔse Gyɔn nyiaa, "Nyaŋ yɛna
amɔte?" Gyɔn ta beo wɔ ya.
20 Mɔna ɔ torowɔ yako wɔ nyiaa, "Na
maŋ yɛna nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be
yako see nyi waa kɔŋ nɛ ya."
21 Keŋte be bɔɔse e nyiaa, "Kenaŋ
na nyaŋ yɛna amɔte? Nyaŋ yɛna Ela-
egya?" Keŋte ɔ tiranɔɔ fa wɔ nyi,
"Koa, na maŋ yɛna Elaegya ya." Ba
besewɔ bɔɔse e nyiaa, "Nyaŋ yɛna Wu-
rubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋon dɛɛ daa
nɛ?" Keŋte Gyɔn tiranɔɔ fa wɔ nyi "Koa,
na maŋ ya."
22 Keŋte be bɔɔse e nyi "Te kenaŋ na
nyaŋ yɛna amɔte? Yako daa nombii
dokoloŋ na dee nyiŋ gyu ke yako baŋ bɔɔ
kpila daa nɛ. Sena te n ne yako lee nyaŋ
gbagba n wose man?"
23 Botɔɔ te Gyɔn moo nɔɔwoya ŋan
Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya be
yako see nɛ tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Maŋ yɛna
woya ŋan ne fae yeesa depampaa dinaa
keŋ man nɛ nyiaa, Ɛ tenee de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ gbɛɛ see e na ɔ kaa ta ke dɔɔ."
24 Balaŋ baŋ bɔɔ kpili gyu Gyɔn gyaŋ nɛ,
man baale yɛɛ Farasiitenawɔ,
25 keŋte be bɔɔse Gyɔn nyiaa, "Akpaa
na nyaŋ yɛna nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ
be yako see nyi waa kɔŋ nɛ ya, yaa Ela-
egya yaa Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre
ŋon ya na, woŋ dɔɔ te n ne sɔ balaŋ
Wurubuarɛ loŋ?"
26 Botɔɔ te Gyɔn tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
"Maŋ dɔɔ loŋ yakaa te me dana mɛɛ sɔ
balaŋ Wurubuarɛ loŋ, mɔna ŋolo kyaa ɛ
man keŋ ɛ ba gyeŋ e ya.
27 Ɲon yɛna walaŋ ŋon ɔ dɔŋ me wɔle ɔ
ne kɔŋ, keŋ ma te kaboe gba nyi maa buŋ
booli ɔ nkyokota ŋmeeseŋ koraŋ gba ya."
28 Nombia kɛŋa pou kɔŋae Gyɔɔdan boo
diŋgyiŋ donɔɔ keŋ bɛɛ baake ke Bɛtani
nɛ man, botɔɔ keŋ Gyɔn ne sɔ balaŋ
Wurubuarɛ loŋ nɛ.

29 Tɛɛ kena nɛ, Gyɔn naa Yesu ne kɔŋ ɔ
gyaŋ te ɔ yakowɔ lee Yesu wose man nyiaa,
"Ɛ kɛɛ Wurubuarɛ nambu ŋon. Ŋon na
lesena balaŋ lee be dukum man.
30 Kei yɛna walaŋ ŋon mɔɔ wulaa yako
ŋon ɔ wose man nombia nyiaa, 'Walaŋ
ŋon ɔ dɔŋ me wɔle ɔ ne kɔŋ nɛ ɔ kela
maŋ. Nawolo nyi ɔ wulaa ɔ kyaa pɛte ba
lola maŋ.'
31 Nafɔ na maŋ gbagba ba gyeŋ e ya,
mɔna ŋon dɔɔ te Wurubuarɛ kpila maŋ
nyi me kaa sɔ balaŋ Wurubuarɛ loŋ, na
maa lese e debɔɔ wola Iseraetena na baa
nyiŋ gyeŋ e."
32 Keŋte Gyɔn dii adansɛɛ nyiaa, "Me
naa Wurubuarɛ feliŋ ŋon moo duwuluŋ
dinɔɔ tisi lee adido kaa kyaa ɔ dɔɔ.
33 Nafɔ maŋ gbagba ba gyeŋ e ya, mɔna
Wurubuarɛ ŋon ɔ be kpila maŋ nyi me kaa
mo loŋ sɔ balaŋ Wurubuarɛ loŋ nɛ yako na
maŋ nyiaa, 'Walaŋ ŋon n naa Wurubuarɛ
feliŋ ŋon de tisi kaa kyaa ɔ dɔɔ nɛ, ŋon
ne gyaela waa mo Wurubuarɛ feliŋ ŋon sɔ
balaŋ Wurubuarɛ loŋ.'
34 Ma te naa te mee di adansɛɛ nyiaa,
ŋon yɛna Wurubuarɛ bu ŋon."

Yesu kpilala gyaŋgba nyibaŋ baŋ

35 Tɛɛ kena nɛ, Gyɔn na ɔ kaseela bala
besewɔ gyu boo keŋ nɔɔman.
36 Keŋte Gyɔn naa Yesu ne lam. Ɔ kena
e nɛ te ɔ yakowɔ nyiaa, "Ɛ kɛɛ Wurubuarɛ
nambu ŋon!"
37 Gyɔn kaseela bala baŋ kenyii Gyɔn
nɔɔwoya kɛŋa nɛ, be tinaa Gyɔn yela gyu
ke sila Yesu.
38 Yesu gɛɛsewɔ kɛɛ na te ɔ naa wɔ
keŋte ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, "Woŋ yaa ɛ ne
gyae?" Botɔɔ te baŋ mɔ bɔɔse e nyiaa, "De
Gbeŋgyoo, aleŋ te n kyaa?"
39 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Ɛ kɔŋ
na ɛ kaa kɛɛ." Mena dɔɔ be gyuuwɔ kena
botɔɔ keŋ ɔ kyaa. Debaŋ kenaŋ na te gyɔ
balinɔɔ debaŋ anaara te be kyaawɔ ɔ gyaŋ
wee kenaŋ pou.
40 Balaŋ bala baŋ bɔɔ nyii Gyɔn nɔɔwoya
te bɔɔ sila Yesu nɛ, be man ŋolo yɛna
Simɔn Pita ɔ naabu Anderiase.
41 Kpene keŋ Anderiase be taŋgbɛɛ yɛɛ
yɛna nyi, ɔ gyuuwɔ ke kɛo ɔ kegyia Simɔn
te ɔ yako e nyiaa, "Da te naa Mesaya ŋon,
nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi
waa kɔŋ nɛ."
42 Keŋte Anderiase moo Simɔn kɔŋ Yesu
gyaŋ. Yesu kena Simɔn nɛ ɔ kɛɛ e yididi
te ɔ yako e nyiaa, "Me gyeŋ nyi nyaŋ yɛna
Gyɔn bu Simɔn ŋon. Baa baake neŋ nyi
Kefase yaa Pita." Ka asɛɛ yɛna nyi boe.

Yesu kebaake Filipo na Natanɛle

43 Tɛɛ kena nɛ, Yesu yɛɛ wa agyueŋ nyi
waa gyu Galelia tɛɛle man. Keŋte ɔ naa
Filipo te ɔ yako e nyiaa, "Kaa sila maŋ."
44 Filipo lee donɔɔ keŋ bɛɛ baake ke
Bɛtesaida nɛ man. Donɔɔ kenaŋ man mɔ
te Anderiase na Pita mɔ leewɔ.
45 Filipo mɔ naa Natanɛle te ɔ yako
e nyiaa, "Da te naa walaŋ ŋon Mosesi
be ŋmarase ɔ wose man nombia do
mmaraa tɔne keŋ man, te Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ mɔ be ŋmarase ɔ
wose man nombia nɛ. Bɛɛ baake e nyi
Yesu. Ŋon yɛna Yesu, Gyosɛfo bu ŋon ɔ
ba lee Nasarɛte nɛ."
46 Keŋte Natanɛle bɔɔse e nyiaa,
"Nasarɛte ya? Kolo kpaakpaa daale gyae
ke tale lee botɔɔ?" Keŋte Filipo yako e
nyiaa, "Nyaŋ kɔŋ na n kaa kɛɛ."
47 Yesu kena Natanɛle ne kɔŋ ɔ gyaŋ nɛ
ɔ kolosiwɔ lee ɔ wose man nyiaa, "Ɛ kɛɛ,
Iserae baale gbagba yaa kei keŋ dekara be
doo ɔ man ya."
48 Botɔɔ te Natanɛle bɔɔse e nyiaa, "Sena
te n yɛɛwɔ gyeŋ maŋ?" Keŋte Yesu tiranɔɔ
fa e nyi, "Me wulaa naa neŋ fiigi daŋ keŋ
tɛɛ pɛte Filipo baake neŋ."
49 Keŋte Natanɛle torowɔ yako nyiaa,
"De Gbeŋgyoo, nyaŋ yɛna Wurubuarɛ bu
ŋon! Nyaŋ yɛna Iseraetena gyoo ŋon!"
50 Keŋte Yesu yako e nyiaa, "Keŋ mɔ
yako neŋ nyi me naa neŋ fiigi daŋ keŋ tɛɛ
dɔɔ te n ne lɛɛ maŋ di? N kena nombia
dinaana ŋan kela kɛŋa."
51 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
"Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, ɛ kena ŋgba
adido ta toro na Wurubuarɛ kpilala baŋ na
gyem tisi maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon dɔɔ."

2

Alowɔle keyɛɛ Kaanan donɔɔ man

1 Ka weeya atoorote keŋ nɛ, ba kpeo alo
ŋolo Kaanan donɔɔ keŋ ke kyaa Galelia
tɛɛle man nɛ man. Na Yesu ɔ naa mɔ kyaa
botɔɔ.
2 Be baake Yesu na ɔ kaseela mɔ kɔŋ
alowɔle keŋ tɛɛ botɔɔ.
3 Balaŋ baŋ soloŋ ke taŋ nɛ, Yesu ɔ naa
yako e nyi "Balaŋ baŋ soloŋ te taŋ."
4 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, "Nna
kei te yɛɛ daa na neŋ de nombia ya. Debaŋ
keŋ Wurubuarɛ ba see maŋ nɛ te lii ta ya."
5 Keŋte Yesu ɔ naa yako dekpaŋalaŋ keŋ
tewulɛɛ baŋ nyiaa, "Kpene kamasɛ keŋ ɔ
yako ŋon nyi yaa yɛɛ na, ɛ yɛɛ ke."
6 Debaŋ kenaŋ na, osuŋse dinaana looro
ŋaale baŋɛɛ botɔɔ. Gyudatena ɔsom man
na, osuŋse kɛŋa man te bee kyekii loŋ do
mo faafo ba wose. Dokoloŋ gyae ke lɛɛ loŋ
ŋgba garawaase anoŋ yaa looro nɛ.
7 Botɔɔ te Yesu yako tewulɛɛ baŋ nyiaa,
"Ɛ kyekii loŋ do osuŋse ŋan man wulu."
Keŋte tewulɛɛ baŋ kyekii loŋ wulu ŋa
belebelebele.

8 Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa, “Nɛnɛɛ ɛ kyee
loŋ keŋ ŋaale gyina kegyia ŋon ɔ seŋɛɛ
alowɔle keŋ siaman nɛ.” Te be kyeewɔ
gyina e.
9 Kegyia ŋon daa loŋ keŋ ba bese soloŋ
nɛ kɛɛ. Ɔ naawɔ nyi soloŋ keŋ dei, mɔna ɔ
ba gyeŋ ke dalee ya, mɔna tewulɛɛ baŋ bɔɔ
kyee loŋ keŋ kɔna e nɛ baŋ gyeŋ botɔɔ keŋ
kɔɔ lee. Keŋte kegyia ŋon baake alowɔle
baale ŋon lee yenaŋ,
10 te ɔ yako e nyiaa, “Balaŋ degyaŋee
na, bɛɛ taŋgbɛɛ bo mo soloŋ kpaakpaate
fa wɔ, te akpaa be dɛɛse na te bɛɛ mo
soloŋ keŋ kɔɔ dei ya nɛ kɔŋ. Mɔna nyaŋ
moo soloŋ kpaakpaate keŋ bo weese kaa
lii debaŋ kei pɛte n lese ke debɔɔ.”
11 Kei yɛna gyakoloŋ nombia gyaŋgbate
keŋ Yesu be yɛɛ Kaanan donɔɔ keŋ ke kyaa
Galelia tɛɛle dɔɔ nɛ man. Ɔ moo ke lese ɔ
gyoorobiiri wola, te ɔ kaseela baŋ mɔ lɛɛ e
di.
12 Kei wɔle nɛ, ŋon na ɔ naa na ɔ naabia
na ɔ kaseela baŋ gyuu donɔɔ keŋ bɛɛ
baake ke Kapanum nɛ man ke di weeya
akalansɛɛ ŋaale botɔɔ.

Yesu kegegi balaŋ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man

Mateo 21:12-13; Maake 11:15-17; Luka 19:45-46

13 Debaŋ keŋ Gyudatena nyeekelɛɛwee
keŋ na benaa nɛ, Yesu gyuu Gyerusalɛm
donɔɔ man.
14 Yesu ke gyu ka gyoo Wurubuarɛ ɔsom
deni dinaa keŋ dekpaŋalaŋ man nɛ, ɔ
naawɔ nyi baale ne yɔɔ nunkyuese na
namense na awuluŋna, na balaŋ baale mɔ
kyakɛɛ bɛɛ yɛlɛɛ kɔba.
15 Mena dɔɔ ɔ moo ŋmeeseŋ ŋmɛ yɛɛ
dambila te ɔ moowɔ gegi balaŋ baŋ na be
nunkyuese na be namense pou lee dek-
paŋalaŋ keŋ man. Ɔ yaasee be kɔbasebia
ŋan te ɔ besena be tebuluse ŋan pou buŋii.
16 Keŋte ɔ yako balaŋ baŋ bɛɛ yɔɔ
awuluŋna nɛ nyiaa, “Ɛ mo wɔ lee kɛbo!
Ɛ na mo me kya dɛɛ besena ɛ kebu dedii
ya!”
17 Nombia kɛŋa yela ɔ kaseela baŋ tɔɔse
Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan
ne yako nyi, “O Wurubuarɛ, n deni dinaa
keŋ man nombia ne hia maŋ nideli, te ŋe
te di ma nyee mɔ.”
18 Botɔɔ te Gyudatena kegyiise kaa bɔɔse
e nyiaa, “Woŋ gyakoloŋ nombia te nyaŋ ke
tale yɛɛ na kawola daa nyi Wurubuarɛ faa
na neŋ doŋ nyi nya yɛɛ mena abɔɔ kɛŋa?”
19 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Ɛ
yɛlɛɛ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa kei,
weeya atoorote na maa ma ke bela.”
20 Botɔɔ te Gyudatena kegyiise baŋ yako
Yesu nyiaa, “Ba moo kulutooneŋ sɔŋola na
looro bo ma Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
kei, te nyaŋ n ke tale mo weeya atooro ma
ke?”
21 Mɔna Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
keŋ Yesu ne kolosi ka wose man nombia
nɛ, yɛna ŋon gbagba ɔ wose.
22 Mena dɔɔ debaŋ keŋ Yesu be fom
lee yeŋ man nɛ, ɔ kaseela baŋ tɔɔsewɔ
nyi ɔ yako mena nombia kɛŋa. Te be
lɛɛ Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see, na
Yesu nombia ŋan ɔ be yako nɛ di nideli.
23 Yesu ke kyaa Gyerusalɛm Gyudatena
nyeekelɛɛweeya kedi ŋan man nɛ, balaŋ
burum naa gyakoloŋ nombia ŋan ɔ be yɛɛ
nɛ te be lɛɛ e di.
24 Mɔna Yesu ta mo ɔ wose lɔ be dɔɔ ya,
nawolo nyi ɔ gyeŋ walaŋ kamasɛ dinɔɔ.
25 Te yɛɛ keŋ nyi ŋolo keyako deniwalaŋ
nombii fa e ya, nawolo nyi ɔ gyeŋ walaŋ
kamasɛ nyeeman nombia.

3

Yesu kawola Nikodemose nombia

1 Mena debaŋ kenaŋ man nɛ, na Gyu-
datena kegyia ŋolo kyaawɔ keŋ ɔ yele yɛna
Nikodemose. Ɔ kpuɛ Farasiitena dikpii keŋ
man.
2 Wee daale nelim nɛ ɔ korowɔ gyu Yesu
gyaŋ te ɔ yako e nyiaa, “Kegyia, da gyeŋ
nyi n yɛɛ wolale e ŋon Wurubuarɛ be kpila
neŋ. Nawolo nyi ŋolo be kyaa keŋ waa tale
yɛɛ gyakoloŋ nombia na nombia dinaana
ŋan n ne yɛɛ nɛ, keŋ nyi Wurubuarɛ be
kpuɛ na e ya.”
3 Botɔɔ te Yesu yako e nyiaa, “Mɛɛ yako
neŋ anokoare n ke nyii nyiaa, akpaa be ta
bese lola walaŋ ya nɛ, ɔ be gyae waa naa
Wurubuarɛ gyoori keŋ ya.”
4 Keŋte Nikodemose bɔɔse Yesu nyiaa,
“Walaŋ ŋon ɔ ba bee na, sena te baa bese
tale lola e? Waa bese tale gyoo ɔ naa
tɔɔman na baa lola e bela?”
5 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Mɛɛ
yako neŋ anokoare n ke nyii nyiaa, akpaa
ba te sɔ neŋ Wurubuarɛ loŋ na Wurubuarɛ
ka mo ɔ feliŋ do n man ya na, n be gyae
n ke tale gyoo Wurubuarɛ gyoori keŋ man
ya.
6 Deniwalaŋ na lola ɔ dinɔɔ bo, te Wu-
rubuarɛ feliŋ ŋon mɔ na lola walaŋ bo
ŋgba Wurubuarɛ dinɔɔ nɛ.
7 Na yela keyɛɛ neŋ gyakoloŋ nyi me kpa,
kaboena nyi ba bese lola neŋ bela ya.
8 Feliŋ ne gyɔɔ bo gyu botɔɔ keŋ kɛɛ
gyae. N ne nyii mena keŋ kɛɛ gyɔɔ mɔna
n ba gyeŋ ke dalee yaa ke dee gyue ya.
Mena mɔ te doo fa walaŋ kamasɛ ŋon
Wurubuarɛ feliŋ ba lola e nɛ.”
9 Keŋte Nikodemose bɔɔse Yesu nyiaa,
“Sena te kɛŋa gyae ke tale kɔŋ mena?”

10 Botɔɔ te Yesu bɔɔse e nyiaa, “Ŋgba n
yɛɛ Gyudatena wolale kegyia e. N bee nyii
mena nombia kɛŋa man yee?
11 Mɛɛ yako neŋ anokoare n ke nyii
nyiaa, nombia ŋan da gyeŋ nɛ te dɛɛ yako
te ŋan dɛɛ naa mɔ nɛ te dee di ŋa wose
man adansɛɛ, mɔna ɛ bɛɛ lɛɛ nombia ŋan
dɛɛ yako ŋon nɛ di ya.
12 Mɛɛ yako ŋon tɛɛle kei dɔɔ nombia te
ɛ bɛɛ lɛɛ ŋa di ya na, sena te me yako ŋon
Wurubuarɛ man nombia na ɛ kelɛɛ ŋa di?
13 Ŋolo na ŋolo te gyuu ta Wurubuarɛ
man ya, Gyisɛ maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon mɔɔ
lee botɔɔ kɔŋ nɛ maageŋ.
14 Ɛ gyeŋ nyi gyaŋgba keŋ na Wu-
rubuarɛ yela Mosesi yɛɛ dom te ɔ moowɔ
mataa na daŋ adido depampaa dinaa keŋ
man. Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ be gyina ɔ sia
kɛɛ mena dom kei na ɔ nyiŋa nyeedoŋ.
Mena ke te baa gyɔ maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon
mɔ mataa na ɔpaŋdaŋ adido.
15 Na walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ maŋ di na,
waa nyiŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ.
16 Lee mena keŋ Wurubuarɛ ne gyae
balaŋ dɔɔ te ɔ moo ɔ bu dokoloŋ kooŋ ŋon
fa, nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ e di na ɔ
be gyae waa yeŋ leki ya, mɔna waa nyiŋ
nyeedoŋ kekpaa.”
17 Nawolo nyi Wurubuarɛ te kpila ɔ bu
tɛɛle kei dɔɔ nyi ɔ kaa bu balaŋ fɔɔ ya,
mɔna ɔ kpila e bo na balaŋ ke ta ɔ dɔɔ
nyiŋ nyeedoŋ.
18 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ e di na bɔɔ
gyae baa bu e fɔɔ ya, te ŋon ɔ te lɛɛ e di ya
na be wulaa bu e fɔɔ, nawolo nyi ɔ te lɛɛ
Wurubuarɛ bu dokoloŋ kooŋ ŋon di ya.
19 Nombia ŋan bɔɔ mo bu tɛɛle kei
dɔɔ balaŋ fɔɔ yɛna nyi, keŋmaŋee te koŋ
tɛɛle kei dɔɔ, mɔna balaŋ ne gyae ditiŋtɛɛ
bo kela keŋmaŋee keŋ. Nawolo nyi be
nombia ŋan bɛɛ yɛɛ nɛ yɛɛ dukum ke.
20 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne yɛɛ dukum
na, ɔ ne kɔla keŋmaŋee keŋ te ɔ bɛɛ
benaa ke ya. Nawolo nyi ɔ bɛɛ gyae nyi
ɔ nombiakumɛɛ ŋan ka lee debɔɔ ya.
21 Mɔna walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne
yɛɛ nombia kpaakpaa nɛ, ɔ na benaa
keŋmaŋee keŋ. Nawolo nyi keŋmaŋee
keŋ gyae ka lese ɔ nombia ŋan ɔ ne yɛɛ nɛ
wola nyi ɔ ne yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii.

Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre kedi Yesu wose man adansɛɛ

22 Kɛŋa wɔle nɛ Yesu na ɔ kaseela baŋ
gyuu Gyudia tɛɛle man. Yesu kyaawɔ
botɔɔ weeya akalansɛɛ ŋaale te ɔ sɔɔ
balaŋ Wurubuarɛ loŋ.
23 Debaŋ kenaŋ na Gyɔn mɔ ne sɔ balaŋ
Wurubuarɛ loŋ donɔɔ keŋ bɛɛ baake ke
nyi Aenɔn keŋ ka benaa na Salim donɔɔ
nɛ man. Nawolo nyi na loŋ boe botɔɔ, te
balaŋ mɔ na gyem tisi ɔ dɔɔ nyi waa sɔ wɔ
Wurubuarɛ loŋ.
24 Debaŋ kenaŋ na ba te kyaŋa ta Gyɔn
tɔ deni ya.
25 Gyuda baale ŋolo na Gyɔn kaseela baŋ
man baale lɛɛ aŋmareŋ lee mena keŋ bɛɛ
mo loŋ faafo ba wose lee ba amanberɛ
gbɛɛ nɛ wose man.
26 Botɔɔ te Gyɔn kaseela baŋ kɔŋawɔ
Gyɔn gyaŋ kaa yako e nyiaa, “De
Gbeŋgyoo, n ne tɔɔse balee ŋon nafɔ ɔ
kpuɛ na daa Gyɔɔdan boo keŋ diŋgyiŋ,
te n be di ɔ wose man adansɛɛ nideli nɛ?
Kɛɛ, ɔ ne sɔ balaŋ Wurubuarɛ loŋ, te balaŋ
pou ne gyu ɔ gyaŋ.”
27 Keŋte Gyɔn tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Nyi
Wurubuarɛ te fa walaŋ gbɛɛ nyi waa yɛɛ
kolo ya nɛ, ɔtenate be gyae waa tale yɛɛ
ya.
28 Ɛmɛɛ gbagba ɛ ke tale di maŋ adansɛɛ
nyi me yakowɔ nyiaa, Na maŋ yɛna Ny-
eelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi
waa kɔŋ nɛ ya, mɔna Wurubuarɛ kpila
maŋ bo nyi maa kyaŋ gbɛɛ ta ɔ siaman
kɔŋ.”
29 Keŋte Gyɔn gyɔɔ dudu yako wɔ nyiaa,
“Walaŋ ŋon ɔ dana alowɔle na, ŋon yɛna
alowɔle ŋon baale. Mɔna alowɔle baale
ŋon ɔ gyoona dɔɔ bɛɛ sem bo yenaŋ tei, te
akpaa be nyii alowɔle baale ŋon woya na
ne yɛɛ wɔ gyoŋ nideli. Mena mɔ yaa yɛɛ
maŋ gyoŋ nideli debokeiman ŋgba mɔɔ
nyii Yesu nkaŋ nɛ.
30 Kaboena nyi Yesu yele dɛɛ lee kela
maŋ.
31 Walaŋ ŋon ɔ ba lee adido kɔŋ nɛ ɔ
kela walaŋ kamasɛ, te walaŋ ŋon ɔ ba lee
tɛɛle kei dɔɔ nɛ ɔ yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ walaŋ
e te ɔ ne kolosi tɛɛle kei dɔɔ nombia bo.
Walaŋ ŋon ɔ ba lee adido nɛ, ɔ kela kpene
kamasɛ.
32 Nombia ŋan ɔ be naa na ŋan ɔ be nyii
nɛ wose man adansɛɛ te ɔ ne dii, mɔna
ŋolo te lɛɛ wa adansɛɛ keŋ di ya.
33 Te walaŋ ŋon ɔ be lɛɛ wa adansɛɛ keŋ
di na, na ɔtenate te sɛɛ baa nyi Wurubuarɛ
nombia ŋan yɛɛ ampaŋ.
34 Walaŋ ŋon Wurubuarɛ be kpila e na
ɔ ne kolosi Wurubuarɛ nombia bo, nawolo
nyi Wurubuarɛ ta mo ɔ feliŋ ŋon do walaŋ
ŋonaŋ man nideli.
35 Kya ŋon ne gyae ɔ bu ŋon nombia, te
ɔ moo kpene kamasɛ do e ɔ nyiŋmaa man.
36 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ ɔ bu ŋon di
na waa nyiŋ nyeedoŋ kekpaa, te walaŋ ka-
masɛ ŋon ɔ bɛɛ ɔ bu ŋon na ɔ be gyae waa
nyiŋ nyeedoŋ kei ya, mɔna Wurubuarɛ
waa gyeŋ baŋ do e kekpaakekpaa.”

4

Yesu kekolosi na Samaria alo ŋolo

1 Farasiitena baŋ nyiiwɔ nyi Yesu ne nyiŋ
balaŋ burum sɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ kela
Gyɔn Wurubuarɛ loŋsɔɔre.
2 Mɔna Yesu gbagba dɔɔ ɔ te sɔ ŋolo na
ŋolo Wurubuarɛ loŋ ya, ɔ kaseela baŋ sɔɔ
na wɔ.
3 Yesu ke nyii mena keŋ balaŋ ne kolosi ɔ
wose man nombia nɛ, ɔ korowɔ lee Gyudia
tɛɛle man bese gyu Galelia tɛɛle man.
4 Na kaboena nyi waa mo na Samaria
tɛɛle man.
5 Mena dɔɔ ɔ moowɔ botɔɔ kelii Samari-
atena donɔɔ keŋ bɛɛ baake ke nyi Sikya nɛ
man. Sikya donɔɔ kei benaa na tɛɛle keŋ
Gyekɔpo ba mo fa ɔ bu Gyosɛfo nɛ.
6 Na Gyekɔpo ditiribuŋ doo botɔɔ. Yesu
kelii botɔɔ nɛ, na ɔ te kaa mena dɔɔ ɔ
tisiwɔ kyaa ditiribuŋ keŋ gyaŋ. Debaŋ
kenaŋ na weese ta seŋ dɛɛ.
7 Ɔ ke kyaa botɔɔ nɛ Samaria alo ŋolo
kɔŋawɔ botɔɔ ɔ kaa kyee loŋ, keŋte Yesu
sola e nyi "Fa maŋ loŋ maa nyɔɔ."
8 Debaŋ kenaŋ na, ɔ kaseela baŋ te lam
donɔɔ keŋ man be kaa lɛɛ weenɛɛ.
9 Botɔɔ te Samaria alo ŋon yako Yesu
nyiaa, "N yɛɛ Gyuda baale e te maŋ mɔ yɛɛ
Samaria alo e. Woŋ dɔɔ te n na sola maŋ
loŋ?" Keŋ dɔɔ ɔ be bɔɔse mena yɛna nyi,
Gyudatena na Samariatena bɛɛ gyoo ya.
10 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, "Akpaa
nyeŋ gyeŋ Wurubuarɛ kolo anefaŋ na
walaŋ ŋon ɔ na sola neŋ loŋ kei nɛ, nafɔ
nyaŋ ka sola e na waa fa neŋ loŋ keŋ kɛɛ
fa nyeedoŋ nɛ."
11 Botɔɔ te alo ŋon yako e nyiaa, "Kegyia,
ditiribuŋ keŋ dana siiliŋ te n be dana
kpene keŋ n ka mo kyee loŋ keŋ ya. Aleŋ
te nyaŋ kenyiŋ mena nyeedoŋ loŋ kei.
12 Yaa nyaŋ kela na de naana Gyekɔpo
ŋon ɔ be wula ditiribuŋ kei fa daa nɛ? Ŋon
gbagba na ɔ bia na ɔ wonembia pou nyɔɔ
loŋ lee ditiribuŋ kei man."
13 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa alo ŋon nyiaa,
"Walaŋ kamasɛ ŋon waa nyɔɔ loŋ kei nɛ,
loŋboaneŋ gyae ka ko e bela.
14 Mɔna walaŋ kamasɛ ŋon waa nyɔɔ loŋ
keŋ maa fa e nɛ, loŋboaneŋ be gyae ka
ko e bela ya. Loŋ keŋ maa fa e nɛ gyae
ke doo ɔ man ŋgba ditiribuŋ nɛ, na ka
ke fa e nyeedoŋ loŋ na waa nyiŋ nyeedoŋ
kekpaakekpaa."
15 Botɔɔ te alo ŋon yako e nyiaa, "Kegyia,
akpaa mena na fa maŋ mena loŋ kei na
loŋboaneŋ ba tekaa ko maŋ bela ya, na
maa tina ditiribuŋ kei man kekɔŋ yela."
16 Keŋte Yesu yako e nyiaa, "Gyu ke
baake n baale na ɛ ke kɔŋ."
17 Te alo ŋon yako e nyiaa, "Mɔɔ dana
baale ya." Keŋte Yesu yako e nyiaa, "N te
yako anokoare nyi n be dana baale ya.
18 N taŋ ke yala baala banoŋ, te ŋon gyaŋ
n kyaa debokeiman nɛ ɔ te yɛɛ n baale e
ya. Mena dɔɔ nombia ŋan n be yako maŋ
nɛ yɛɛ ampaŋ."
19 Botɔɔ te alo ŋon yako e nyiaa,
"Kegyia ma te naa nyi n yɛɛ Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre e ampaŋ.
20 De naanaɔ som Wurubuarɛ bo bula
kei dɔɔ, mɔna ɛmɛɛ Gyudatena kpa
Gyerusalɛm donɔɔ man te kaboena nyi dɛɛ
som Wurubuarɛ."
21 Keŋte Yesu yako e nyiaa, "Alo lɛɛ maŋ
di, debaŋ daale gyae kekɔŋ keŋ bɔɔ gyae
baa tekaa som Wurubuarɛ bula kei dɔɔ
yaa Gyerusalɛm donɔɔ man ya.
22 Ɛmɛɛ Samariatena na som Wurubuarɛ
ŋon ɛ ba gyeŋ e ya, te daa Gyudatena
dɔɔ dɛɛ som Wurubuarɛ ŋon da gyeŋ
e, nawolo nyi nyeekelɛɛ gyae ke ta bo
Gyudatena dɔɔ kɔŋ.
23 Debaŋ daale ne kɔŋ te ke taŋ kekɔŋ,
keŋ nyi baŋ bɛɛ som Wurubuarɛ anokoare
man nɛ, baa mo Wurubuarɛ Feliŋ na
anokoare bo som Wurubuarɛ nawolo nyi
mena somra kɛwɔ dinɔɔ te Wurubuarɛ ne
gyae.
24 Wurubuarɛ yɛɛ feliŋ e, mena dɔɔ baŋ
baa som e nɛ kaboena nyi baa mo ɔ feliŋ
na anokoare som e."
25 Botɔɔ te Samaria alo ŋon yako e nyiaa,
"Ma gyeŋ nyi Nyeelɛɛre ŋon bɛɛ baake e
nyi Kristo nɛ waa kɔŋ. Ɔ kɔŋ na waa kaa
lese kpene kamasɛ man fa daa."
26 Keŋte Yesu torowɔ yako e nyiaa, "Maŋ
ŋon mɛɛ kolosi na neŋ nɛ, maŋ yɛna
nyeelɛɛre ŋon."
27 Be kee kolosi kenaŋ nɛ, te Yesu kaseela
baŋ leewɔ donɔɔ man kɔŋ. Ba kena ŋgba
Yesu na alo ŋon seŋɛɛ bee kolosi nɛ, yɛɛ
wɔ gyakoloŋ. Mɔna be man ŋolo te tale
bɔɔse alo ŋon nyi woŋ te ɔ ne gyae ya, te
ba te tale bɔɔse Yesu mɔ nyi weera ɔ ne
kolosi na alo ŋon ya.
28 Botɔɔ te alo ŋon tina osuŋ keŋ yela, te
ɔ yeuwɔ gyu donɔɔ keŋ man ke yako balaŋ
nyiaa,
29 "Ɛ kɔŋ kaa kɛɛ balee ŋolo ŋon ɔ be
yako maŋ ma wose man nombia ŋan pou
mɔɔ yɛɛ nɛ. Na ŋon yɛna Kristo, nyeelɛɛre
ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ
nɛ baa yaa?"
30 Mena dɔɔ balaŋ leewɔ donɔɔ keŋ man
kɔŋ Yesu gyaŋ.
31 Debaŋ kenaŋ na te ɔ kaseela baŋ
waase e nyiaa, "De Gbeŋgyoo mo kolo tina
n nɔɔ"
32 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Me dana
weenɛɛ ŋaale maa di keŋ ɛ ba gyeŋ ya."
33 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ bɔɔse dɔŋa
nyiaa, "Doona ŋolo saa weenɛɛ baa kɔna
e?"
34 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Me
weenɛɛ yɛna nyi maa yɛɛ me kya ŋon ɔ be

kpila maŋ nɛ kegyaebii, na maa yɛɛ tom keŋ ɔ ba mo fa maŋ nɛ kelii ɔto.
35 Ɛmɛɛ gbagba ne tale yako nyi 'Te ka gyaalaŋna banaara na weenɛɛ kekɛrɛɛ te lii.' Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, ɛ gyina ɛ sia na ɛ ke kɛɛ wɔɔse ŋan. Ɛ kena nyi abɔɔ ŋan te yɛɛ na kekɛrɛɛ.
36 Walaŋ ŋon ɔ ne kɛrɛɛ weenɛɛ ŋan nɛ baa tɔ e kom, te ɔ ne yilaa abɔɔ ŋenaŋ bo see fa nyeedoŋ kekpaakekpaa keŋ. Mena dɔɔ walaŋ ŋon ɔ be fare na walaŋ ŋon ɔ be kɛrɛɛ nɛ pou baa bom di gyoŋ.
37 Dudu keŋ bɔɔ gyɔɔ nyi, 'Ŋolo ne duula te ŋolo mɔ ne karala' nɛ yɛɛ ampaŋ.
38 Me kpila ŋon baa nyi ya gyu ke kɛrɛɛ weenɛɛ wɔɔ keŋ ɛ te yɛɛ tom ya nɛ man. Baale yɛɛna tom keŋ, te ɛmɛɛ kɔŋawɔ ɛ ne di ba tom keŋ bɔɔ yɛɛ nɛ tɔnɔɔ."
39 Balaŋ baŋ be kyaa Samaria donɔɔ keŋ man nɛ, be man burum lɛɛ Yesu di nawolo nyi alo ŋon yakowɔ nyiaa, "Ɔ te yako maŋ ma wose man nombia ŋan pou weesɛɛ nɛ."
40 Mena dɔɔ Samariatena baŋ kekɔŋ ɔ gyaŋ nɛ, be waase e nyi waa kyaa be gyaŋ, te Yesu dii weeya ala be gyaŋ.
41 Yesu nombia ŋan ɔ ba wolo nɛ yela balaŋ burum lɛɛ e di.
42 Keŋte be yako alo ŋon nyiaa, "Nɛnɛɛ dɔɔ nɛ na n nɔɔwoya ŋan dɔɔ te de lɛɛ e di ya, mɔna daa gbagba te nyii e te da te naa nyi ŋon yɛna balaŋ pou nyeelɛɛre gbagba ŋon."

Yesu kekyɔ tomyɛɛre kegyia ŋolo bu kawee

43 Yesu kedi weeya ala botɔɔ wɔle nɛ, ɔ leewɔ botɔɔ bese gyu Galelia tɛɛle man.
44 Nawolo nyi Yesu gbagba yakowɔ nyiaa, "Bɔɔ ne lɛɛ Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre kamasɛ do ŋon gbagba ɔ donɔɔ man ya."
45 Yesu kekɔŋ kaa gyoo Galelia nɛ, botɔɔtena lɛɛ e nideli, nawolo nyi be naa nombia ŋan pou ɔ be yɛɛ Gyerusalɛm donɔɔ man debaŋ keŋ bɔɔ gyu be kaa di ba nyeekelɛɛwee keŋ nɛ.
46 Keŋte Yesu besewɔ gyu Kaanan donɔɔ keŋ ke kyaa Galelia tɛɛle man nɛ man. Mena donɔɔ kenaŋ man te ɔ besena loŋ yɛɛ soloŋ nɛ. Debaŋ kenaŋ na tomyɛɛre kegyia ŋolo kyaa botɔɔ keŋ ɔ bu na wee Kapanum donɔɔ man.
47 Tomyɛɛre kegyia ŋon kenyii nyi Yesu ta lee Gyudia kɔŋ Galelia botɔɔ nɛ, ɔ gyuuwɔ ɔ gyaŋ ke waase e nyi ɔ bu na wee ɔ doo Kapanum donɔɔ man ɔ ne gyae waa yeŋ. Mena dɔɔ waa kɔŋ na ɔ kaa kyɔ e kawee fa e.
48 Botɔɔ te Yesu yako e nyiaa, "Na ɛ kena gyakoloŋ nombia na nombia dinaana ya nɛ, nafɔ ɛ man walaŋ kamasɛ be gyae waa lɛɛ maŋ di ya."
49 Keŋte kegyia ŋon yako Yesu nyiaa, "Me Gbeŋgyoo, waase kɔŋ dee gyu bileŋ na mena ya na me bu ŋon waa yeŋ."
50 Botɔɔ te Yesu yako e nyiaa, "Ta, n bu ŋon waa nyiŋ nyeedoŋ." Balee ŋon lɛɛ Yesu nɔɔwoya ŋan di te ɔ laŋawɔ.
51 Balee ŋon keta ɔ ne gyu ɔ dɛɛ nɛ, ɔ gyaŋee na ɔ tewulɛɛ gbɛɛnaa man te be yako e nyiaa, "N bu ŋon wose te yɛɛ e doŋ."
52 Botɔɔ te balee ŋon bɔɔse ɔ tewulɛɛ baŋ nyiaa, debaŋ woŋti man te me bu ŋon wose yɛɛ e doŋ? Keŋte be tiranɔɔ fa nyiaa, "Dana weeseteŋteŋ kegyɔ ŋgba debaŋ dokoloŋ nɛ, te bu ŋon wose yɛɛ e doŋ."
53 Botɔɔ te ɔ kya ŋon tɔɔsewɔ nyiaa, debaŋ kenaŋ man pɛpɛɛpɛ te Yesu yako e nyiaa, "N bu ŋon wose gyae ke yɛɛ e doŋ." Mena dɔɔ ŋon na ɔ dekpaŋalaŋmantena pou lɛɛ Yesu di.
54 Yesu ka lee Gyudia kɔŋ Galelia tɛɛle man nɛ, kei yɛna gyakoloŋ nombia bolate keŋ ɔ be yɛɛ.

5

Yesu kekyɔ ɔtakase ŋolo kawee

1 Kɛŋa wɔle nɛ, Gyudatena ne di bɔ ɔsom wee dinaa daale Gyerusalɛm donɔɔ man, te Yesu mɔ gyuu botɔɔ.
2 Na depaa daale kyaa Gyerusalɛm donɔɔ man keŋ bɛɛ baake ke be dɛɛ dei man nyi Bɛtesaida. Mena depaa kei benaa na denanɔɔ keŋ bɛɛ baake ke nyi "Namense Denanɔɔ" nɛ, te be baŋee kefɛɛse anoŋ kilisi ke.
3 Kaweesetena kpookpoo burum ŋgba siayɛlɛɛsatena na ɔtakasese na baŋ ba yenaase ba yekee nɛ na lee donɔɔ keŋ man kaa doo botɔɔ daa loŋ keŋ kewosi.
4 Nawolo nyi be kyaa be kyaa na, Wurubuarɛ kpilale ne kyaa kaa wosi loŋ kenaŋ te kaweete ŋon ɔ taŋgbɛɛ ka gyoo loŋ keŋ man na, ɔ kawee ne taŋ.
5 Na balee ŋolo ŋon ɔ be tekerii kulutooneŋ sao na kufu gyanaara nɛ doo botɔɔ.
6 Yesu kena balee ŋonaŋ te ɔ ke nyii nyi ɔ ta wee kyare nɛ ɔ bɔɔse e nyiaa, "N ne gyae n kawee ke taŋ?"
7 Botɔɔ te kaweete ŋon tiranɔɔ fa e nyiaa, "Me Gbeŋgyoo, akpaa be wosi loŋ keŋ na, mɔɔ ne nyiŋ ŋon waa gate maŋ ka do ke man ya. Akpaa ma mo maa yɛɛ kakyeŋ koro ka gyoo na ŋolo te taŋgbɛɛ maŋ."
8 Botɔɔ te Yesu yako e nyiaa, "Koro! Gate n dofoŋoŋ na n ke ta."
9 Debokenaŋ man te balee ŋon kawee taŋawɔ te ɔ korowɔ gate ɔ dofoŋoŋ te ɔ tɛɛwɔ laŋ. Mena wee kenaŋ yɛɛ Gyudatena kefɛɛfowee ke.

10 Mena dɔɔ Gyudatena kegyiise yako
balee ŋon bɔɔ kyɔ e nɛ nyiaa, “Gyɛŋ yɛɛ da
kefɛɛfowee ke, te da mmaraa bɛɛ fa gbɛɛ
nyi nya seele n dofoŋoŋ ya.”
11 Keŋte balee ŋon tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
“Walaŋ ŋon ɔ be kyɔ maŋ me kawee nɛ,
yako na maŋ nyi maa gate ma dofoŋoŋ na
maa ta.”
12 Botɔɔ te be bɔɔse e nyiaa, “Walaŋ
woŋti yako na neŋ nyi nya gate n dofoŋoŋ
na n keta?”
13 Mɔna balee ŋon Yesu be kyɔ e ɔ kawee
nɛ, ta gyem nyi Yesu kyɔɔna e ɔ kawee keŋ
ya. Nawolo nyi na balaŋ boe botɔɔ te Yesu
mɔ ta ŋere gyoo be man.
14 Kenaŋ wɔle nɛ, Yesu kena balee ŋonaŋ
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man te ɔ
yako e nyiaa, “Kɛɛ, nɛnɛɛ n wose te yɛɛ
neŋ doŋ, na tekaa yɛɛ dukum bela ya. Na
mena ya na kpene keŋ gyae kekɔŋ n dɔɔ
nɛ, gyae ka kela kei.”
15 Botɔɔ te balee ŋon gyuuwɔ keyako
Gyudatena kegyiise baŋ nyiaa, Yesu kyɔɔ
na e ɔ kawee keŋ.

16 Mena dɔɔ Gyudatena kegyiise baŋ
naase Yesu diyem, nawolo nyi ɔ te kyɔ
kawee ba kefɛɛfowee.
17 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Me kya
Wurubuarɛ ne yɛɛ tom debaŋ kamasɛ kaa
lii na gyɛŋ, mena dɔɔ kaboena nyi maŋ mɔ
maa yɛɛ tom mena.”
18 Lee mena nombia kɛŋa dɔɔ nɛ Gyu-
datena kegyiise baŋ yase sia gyae gbɛɛ keŋ
baa mo ko Yesu. Nawolo nyi na keŋ ɔ be
wɔlɛɛ ba kefɛɛfowee keŋ kaageŋ dɔɔ ya,
mɔna ɔ kpa ɔ kya yɛna Wurubuarɛ keŋ
nawolo nyi ɔ dokoso yɛna Wurubuarɛ.
19 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Am-
paŋ yaa mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, kolo
be kyaa keŋ maŋ Wurubuarɛ bu ŋon ne
yɛɛ ma wose dɔɔ ya. Kpene keŋ me naa
me kya ne yɛɛ na keŋ te mɛɛ yɛɛ. Kpene
keŋ kya ŋon ne yɛɛ na, keŋ te maŋ ɔ bu
ŋon mɔ ne yɛɛ.
20 Nawolo nyi me kya ne gyae maŋ te
ɔ na wola maŋ kpene kamasɛ keŋ ŋon
gbagba ne yɛɛ nɛ. Waa wola maŋ abɔɔ
dinaana ŋan kela kɛŋa na maa yɛɛ, na ɛ
wose ka yeŋ ŋon.
21 Mena keŋ kya ŋon ne gyuusu woya te
ɔ ne fa wɔ nyeedoŋ nɛ, mena kee te maŋ ɔ
bu ŋon mɔ maa fa balaŋ baŋ maŋ gbagba
ne gyae nɛ nyeedoŋ.
22 Kya ŋon gbagba bee di balaŋ nombia
ya. Ɔ ta mo balaŋ nombia kedi pou do maŋ
ɔ bu ŋon nyiŋmaa man,
23 na balaŋ pou ke nyiŋ lese maŋ ɔ bu
ŋon yele ŋgba mena keŋ bɛɛ lese me kya
ŋon yele nɛ. Walaŋ ŋon ɔ bɛɛ lese maŋ ɔ
bu ŋon yele ya na, ɔ bɛɛ lese me kya ŋon
ɔ be kpila maŋ ɔ bu ŋon nɛ yele ya.

24 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon ɛ ke
nyii nyiaa, walaŋ kamasɛ ŋon ɔ nyii me
nɔɔwoya te ɔ lɛɛ walaŋ ŋon ɔ be kpila maŋ
nɛ di na, waa nyiŋ nyeedoŋ kekpaa te bɔɔ
gyae baa bu e fɔɔ ya. Kei nawolo baa nyi
ɔ ta lee yeŋ man kɔŋ nyeedoŋ man.
25 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii
nyiaa, debaŋ daale ne kɔŋ te ke taŋ ke
kɔŋ keŋ balaŋ baŋ be yɛɛ ŋgba woya nɛ,
nawolo nyi ba te lɛɛ Wurubuarɛ nombia
ŋan di dɔɔ ya nɛ, baa nyii maŋ Wurubuarɛ
bu ŋon dei. Balaŋ baŋ baa nyii me dei te
baa yɛɛ kpene keŋ mɔɔ yako wɔ nɛ na baa
nyiŋ nyeedoŋ.
26 Mena keŋ me kya ŋon ne fa balaŋ
nyeedoŋ nɛ, mena mɔ te ɔ faa maŋ ɔ bu
doŋ nyi maa fa balaŋ nyeedoŋ.
27 Ɔ te fa maŋ ɔ bu ŋon doŋ nyi maa
di balaŋ nombia, nawolo nyi maŋ yɛna
Deniwalaŋ Bu ŋon.
28 Ɛ na yeli nombia kɛŋa ke yɛɛ ŋon
gyakoloŋ ya, nawolo nyi debaŋ daale gyae
kekɔŋ keŋ woya pou baa nyii ma woya,
29 na baa lee ba yebɔɔse man kɔŋ. Baŋ
bɔɔ yɛɛ nombia kpaakpaa nɛ baa koro
na baa nyiŋ nyeedoŋ, te baŋ bɔɔ yɛɛ
nombiakumɛɛ nɛ baa koro na baa bu wɔ
fɔɔ.”

Yesu adansɛɛtena

30 “Maŋ gbagba bɛɛ yɛɛ kolo me baam
dɔɔ ya. Mena keŋ me kya Wurubuarɛ
de yako maŋ nɛ, mena te mee di balaŋ
nombia, te me nombia kedi mɔ doo na
ke gbɛɛ. Nawolo nyi na maŋ gbagba
kegyaebii te mɛɛ yɛɛ ya, mɔna me kya ŋon
ɔ be kpila maŋ nɛ kegyaebii te mɛɛ yɛɛ.
31 Nyi akpaa maŋ gbagba de di ma wose
man adansɛɛ na, ɛ be gyae ɛ ke lɛɛ maŋ di
ya.
32 Mɔna ŋolo kyaa keŋ ɔ ne di ma wose
man adansɛɛ, te ma gyeŋ nyi wa adansɛɛ
keŋ ɔ ne dii lee ma wose man nɛ yɛɛ
ampaŋ.
33 Ɛ kpila balaŋ gyu Gyɔn gyaŋ, te ɔ dii
anokoare keŋ wose man adansɛɛ fa ŋon.
34 Na mɛɛ gyae bo nyi denibalaŋ baa di
ma wose man adansɛɛ ya, mɔna ɛ nyeedoŋ
kenyiŋ dɔɔ te mɛɛ yako kɛŋa.
35 Gyɔn yɛɛ ŋgba kanea keŋ kɛɛ naa te
kɛɛ ŋalakee nɛ, te ɛ gyaewɔ nyi ɛ ke di
kanea kenaŋ gyoŋ kyomii.
36 Me dana ŋolo ŋon ɔ ne di ma wose
man adansɛɛ, te wa adansɛɛ kenaŋ kela
Gyɔn wui keŋ ɔ be dii lee ma wose man nɛ.
Nawolo nyi tom keŋ me kya Wurubuarɛ
ba mo do maŋ me nyiŋmaa man nyi maa
yɛɛ ke kelii ɔto te mɛɛ yɛɛ ke nɛ, ne diina
adansɛɛ lee ma wose man nyi me kya
ŋonaŋ kpila na maŋ.
37 Me kya ŋon ɔ be kpila maŋ nɛ, ŋon
gbagba mɔ ne di ma wose man adansɛɛ.

Ɛ te nyii ta ɔ nɔɔwoya ya, te ɛ te naa ta ɔ dinɔɔ mɔ ya.
38 Ɔ nombia be doo ɛ konɔɔse man ya,
nawolo nyi ɛ bɛɛ lɛɛ walaŋ ŋon ɔ be kpili
nɛ di ya.
39 Ɛ ne yase ɛ sia kasee Wurubuarɛ
nombia ŋan nawolo nyi na ya agyueŋ
yɛna nyi ŋe man te ɛ ke nyiŋ nyeedoŋ
kekpaa keŋ. Te mena Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see kɛŋa ne di ma wose man
adansɛɛ.
40 Mɔna ɛ bɛɛ gyae ɛ ke kɔŋ me gyaŋ na
ɛ kaa nyiŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ ya.
41 Na ma kegyaebii yɛna nyi balaŋ baa
kɛlɛɛ maŋ ya.
42 Mɔna ma gyeŋ ɛ dinɔɔ te ma gyeŋ nyi
ɛ bɛɛ gyae Wurubuarɛ lee ɛ konɔɔse man
ya.
43 Me kɔŋae me kya ŋon yele man mɔna
ɛ te lɛɛ maŋ ya. Mɔna akpaa ŋolo de kɔŋ
ŋon gbagba yele man na ɛ ke lɛɛ e.
44 Ɛ ne gyae nyi ɛ ke kɛlɛɛ dɔŋa, mɔna
ɛ bɛɛ gyae nyi Wurubuarɛ dokoloŋ ŋon ke
kɛlɛɛ ŋon ya. Kenaŋ na sena te ɛ ke tale
lɛɛ maŋ di?
45 Ɛ na gyueŋ nyi maŋ ne gyaela me
kaa yako ɛ nombiakumɛɛ fa me kya Wu-
rubuarɛ ya. Mosesi ŋon ɛ ba mo ɛ loo
gyakaa ɔ dɔɔ nɛ, ŋon ne gyaela waa mo
ɛ nombiakumɛɛ gyu me kya siaman.
46 Nyi yeŋ lɛɛ Mosesi di na nafɔ ɛ kelɛɛ
maŋ mɔ di, nawolo nyi ma wose man
nombia te Mosesi ŋmarasewɔ.
47 Mɔna nyi akpaa ɛ bɛɛ lɛɛ kpene keŋ
ɔ be ŋmarase nɛ di ya na, sena te ɛ kelɛɛ
kpene keŋ mɛɛ yako nɛ di?"

6

Yesu kefa balaŋ kakpoŋse banoŋ (5000) weenɛɛ

Mateo 14:13-21; Maake 6:30-44; Luka 9:10-17

1 Weeya akalansɛɛ ŋaale wɔle nɛ, Yesu
toŋa Galelia depaa keŋ bɛɛ baake ke bela
nyi Tiberiase nɛ gyu ke diŋgyiŋ.
2 Balaŋ burum sila ɔ gbɛɛ gyu botɔɔ,
nawolo nyi be naa gyakoloŋ nombia na
nombia dinaana ŋan ɔ be yɛɛ lee mena keŋ
ɔ be kyɔ balaŋ kaweese nɛ dɔɔ.
3 Keŋte Yesu na ɔ kaseela baŋ gyeŋa bula
daale kekyaa botɔɔ.
4 Debaŋ kenaŋ na Gyudatena ny-
eekelɛɛwee kedi keŋ ta benaa.
5 Yesu gɛɛsewɔ kɛɛ te ɔ naawɔ nyi balaŋ
burum ne kɔŋ ɔ gyaŋ keŋte ɔ bɔɔse Filipo
nyiaa, "Aleŋ te dee nyiŋ weenɛɛ lɛɛ fa
balaŋ burum kɛwɔ dinɔɔ kedi?"
6 Yesu bɔɔse Filipo mena nombia kɛŋa
na waa mo kɛɛ wa agyueŋ nawolo nyi ŋon
gbagba wulaa ɔ gyeŋ kpene keŋ waa yɛɛ.
7 Botɔɔ te Filipo tiranɔɔ fa e nyiaa, "Pɛ
walaŋ kamasɛ kenyiŋ kyomii di koraŋ na,
kaboena nyi dɛɛ mo tomyɛɛre kegyia ŋolo
gyaalaŋna gyanaara kɔba bo lɛɛ weenɛɛ."
8 Keŋte ɔ kaseela baŋ ŋolo ŋon bɛɛ
baake e nyi Anderiase, ŋon ɔ kegyia yɛna
Simɔn Pita nɛ yakowɔ nyiaa,
9 "Bu ŋolo kyaa kɛbo keŋ ɔ dana bodobo-
dose anoŋ na kpebia bala. Mɔna woŋ te
kɛŋa gyae keyɛɛ balaŋ burum kɛwɔ."
10 Botɔɔ te Yesu yako ɔ kaseela baŋ
nyiaa, "Ɛ yela balaŋ baŋ pou ke tisi kya-
kee." Na ŋalese murumuru ŋaale kyaa
botɔɔ, mena dɔɔ balaŋ baŋ pou tisiwɔ
kyakee botɔɔ. Baala baŋ be kyaa botɔɔ nɛ
baa yɛɛ ŋgba balaŋ kakpoŋse banoŋ nɛ.
11 Keŋte Yesu moo bodobodose ŋan te
ɔ fanewɔ fa Wurubuarɛ karaŋ, te ɔ moo
ŋa kpɛlɛɛ fa balaŋ baŋ be kyaa botɔɔ nɛ.
Mena ke te ɔ moo kpebia ŋan mɔ te ɔ
fanewɔ fa Wurubuarɛ karaŋ te ɔ kpɛlɛɛ ŋa
fa balaŋ baŋ pou. Balaŋ baŋ diiwɔ baa ba
kegyaebii.
12 Balaŋ baŋ pou kedi baa nɛ Yesu yako ɔ
kaseela baŋ nyiaa, "Ɛ tɔɔsee weenɛɛ akaŋ
ŋan pou, ɛ na yeli ŋa kewɔlɛɛ ya."
13 Weenɛɛ ŋan balaŋ baŋ be dii kaase
nɛ, be tɔɔsee ŋa buruburu akaŋ ŋan na be
nyiŋa doŋase kufu ala.
14 Balaŋ baŋ kena gyakoloŋ nombia ŋan
Yesu be yɛɛ nɛ be yakowɔ nyiaa, "Kei yɛna
Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋon ɔ be
yako see nyi waa kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ nɛ
ampaŋ."
15 Na Yesu taŋ kena nyi balaŋ baŋ ne
gyae be kaa kyaŋ e, na baa ŋere e mo e
see be gyoo mena dɔɔ ŋon waageŋ wɔŋa ɔ
wose lee be man gyu ke kyaa bula keŋ dɔɔ
bela.

Yesu keta loŋ dɔɔ

Mateo 14:22-33; Maake 6:45-52

16 Kelii balinɔɔ nɛ Yesu kaseela baŋ
besewɔ gyu depaa keŋ nɔɔman,
17 keŋte ba gyoowɔ degbele daale man
te ba moo ba nyee baŋ bee gyu Kapanum
donɔɔ man. Debaŋ kenaŋ na tɛɛ te biri
mɔna Yesu sɛɛ ɔ te kɔŋa ta be gyaŋ ya.
18 Te feliŋ dinaa daale korowɔ ne gyɔɔ
loŋ keŋ dɔɔ keŋ te yɛɛ nsendee ya.
19 Ɔ kaseela baŋ kesaa degbele keŋ gyu
siaman keŋ gyae keyɛɛ ŋgba gbɛɛkemaa
atooro na yale nɛ, be naa Yesu dɔŋɛɛ loŋ
keŋ dɔɔ ɔ ne kɔŋ ba degbele keŋ gyaŋ,
keŋte gyakoloŋ gyoo wɔ.
20 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Ɛ na yee
ya, maŋ ŋonaŋ."
21 Botɔɔ te be lɛɛ Yesu gyoŋ man do ba
degbele keŋ man, debokenaŋ man te be
kelii botɔɔ keŋ bee gyu nɛ.
22 Tɛɛ kena nɛ, balaŋ burum baŋ bɔɔ kaa
depaa keŋ diŋgyiŋ nɛ naawɔ nyi degbele

dokoloŋ doo la bɔtɔɔ. Te ba gyeŋ mɔ nyi
Yesu ta gyoo degbele kenaŋ man kpu na
ɔ kaseela baŋ ya. Ɔ kaseela baŋ baageŋ
gyoola ke man laŋ.
23 Agbelese ŋaale mɔ lee Tiberiase donɔɔ
man kɔŋ diŋgyiŋ bɔtɔɔ, benaa na bɔtɔɔ
keŋ Yesu ba mo bodobodo fane fa Wu-
rubuarɛ karaŋ te ɔ ba mo fa balaŋ burum
baŋ be dii nɛ.
24 Balaŋ burum baŋ kena nyi Yesu na ɔ
kaseela baŋ be kyaa bɔtɔɔ ya nɛ, ba gy-
oowɔ agbelese ŋenaŋ man gyu Kapanum
donɔɔ man bɛɛ kɛo e.

Yesu yɛna nyeedoŋ weenɛɛ

25 Balaŋ baŋ ke gyu kena Yesu boo
keŋ diŋgyiŋ nɛ be bɔɔse e nyiaa, "De
Gbeŋgyoo, debaŋ woŋti yaa n taŋ kaa lii
kɛbo?"
26 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Am-
paŋ yaa mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, na
gyakoloŋ nombia ŋan ɛ be naa mɔɔ yɛɛ nɛ
dɔɔ te ɛ silana me gbɛɛ ya, mɔna weenɛɛ
ŋan ɛ be nyim di baa ɛ kegyaebii nɛ dɔɔ te
ɛ silana me gbɛɛ.
27 Ɛ na naase ɛ wose diyem gyae weenɛɛ
ŋan gyae kewɔlɛɛ nɛ ya, mɔna ɛ yɛɛ
kakyeŋ gyae weenɛɛ ŋan gyae kefa ŋon
nyeedoŋ kekpaa keŋ nɛ. Weenɛɛ kɛŋa
te maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon maa fa ŋon,
nawolo nyi me kya Wurubuarɛ ta mo ɔ
doŋ do me man keŋ nawolo nyi ɔ te lɛɛ
maŋ do."
28 Keŋte be bɔɔse Yesu nyiaa, "Woŋ te
kaboena nyi dɛɛ yɛɛ, na dɛɛ tale yɛɛ kpene
keŋ Wurubuarɛ ne gyae nyi dɛɛ yɛɛ nɛ?"
29 Bɔtɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
"Tom keŋ Wurubuarɛ ne gyae nyi yaa yɛɛ
yɛna nyiaa, ɛ lɛɛ walaŋ ŋon ɔ be kpila e nɛ
di."
30 Keŋte be bɔɔse Yesu nyiaa, "Woŋ
gyakoloŋ nombia te nyaŋ ke yɛɛ wola daa
na dɛɛ lɛɛ neŋ di nyi Wurubuarɛ kpila na
neŋ? Woŋ te nyaŋ ke yɛɛ?
31 De naanaɔ dii weenɛɛ ŋan bɛɛ
baake ŋa nyi maana nɛ depampaa keŋ
man, ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan ne yako daa nɛ nyiaa,
'Ɔ faa wɔ weenɛɛ lee adido te be diiwɔ.' "
32 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Ampaŋ
yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, na Mosesi faa na
ŋon weenɛɛ lee adido ya, mɔna me kya
yɛna walaŋ ŋon ɔ ne fa weenɛɛ gbagba
ŋan ba lee adido nɛ.
33 Nawolo nyi weenɛɛ ŋan me kya Wu-
rubuarɛ ne faa nɛ yɛna ŋon ɔ ba lee adido
kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ, te ɔ ne fa balaŋ nyeedoŋ
kekpaa nɛ."
34 Keŋte be yako e nyiaa, "De Gbeŋgyoo,
akpaa mena na lee gyɛŋ ne gyu na fa daa
weenɛɛ kɛŋa wee kamasɛ."
35 Te Yesu yako wɔ nyiaa, "Maŋ yɛna
nyeedoŋ weenɛɛ ŋan. Walaŋ kamasɛ ŋon
ɔ kɔŋ me gyaŋ nɛ, tanam be gyae ka ko e
ya. Te walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ maŋ di na,
loŋboaneŋ be gyae ka ko e ya.
36 Ŋgba mena keŋ mɔ taŋ yako ŋon
kaalaŋ nɛ, ɛ te naa maŋ mɔna ɛ bɛɛ lɛɛ
maŋ di ya.
37 Walaŋ kamasɛ ŋon me kya ba mo e
fa maŋ nɛ, waa kɔŋ me gyaŋ. Te walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ kɔŋ me gyaŋ nɛ, mɔɔ gyae
maa gegi e ya.
38 Nawolo nyi me ta lee adido kɔŋ
tɛɛle kei dɔɔ nyi me kaa yɛɛ maŋ gbagba
kegyaebii ya, mɔna me kɔŋae me kaa yɛɛ
ŋon ɔ be kpila maŋ nɛ kegyaebii.
39 Ŋon ɔ be kpila maŋ nɛ kegyaebii yɛna
nyiaa, balaŋ baŋ pou ɔ ba mo do maŋ
me nyiŋmaa man nɛ, me na yela be man
dokoloŋ ka yo ya. Mɔna wee ɔtomante keŋ
man nɛ, maa gyuusu wɔ pou lee yeŋ man
kɔŋ nyeedoŋ man.
40 Nawolo nyi me kya ŋon kegyaebii
yɛna nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ mo ɔ loo
gyakaa me dɔɔ te ɔ lɛɛ maŋ di na, waa nyiŋ
nyeedoŋ kekpaa keŋ. Te wee ɔtomante keŋ
man nɛ, maa gyuusu mena walaŋ ŋonaŋ
lee yeŋ man kɔŋ nyeedoŋ man."
41 Bɔtɔɔ te Gyudatena baŋ fiasɛɛ bɛɛ
ŋorokoso lee Yesu wose man nawolo nyi
ɔ kpa, ŋon yɛna weenɛɛ ŋan ba lee adido
kɔŋ nɛ.
42 Keŋte be yakowɔ nyiaa, "Na kei yɛna
Gyosɛfo bu ŋon bɛɛ baake e nyi Yesu nɛ
yee? Da gyeŋ ɔ kya na ɔ naa. Woŋ dɔɔ
te nɛnɛɛ ɔ ne yako daa nyi ɔ lee adido bo
kɔŋ?"
43 Bɔtɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Ɛ
na ŋorokoso na dɔŋa ya.
44 Nyi akpaa me kya ŋon ɔ be kpila maŋ
nɛ te wɔŋ ŋolo benaa na maŋ ya nɛ, mena
walaŋ ŋonaŋ be gyae waa tale kɔŋ me
gyaŋ ya. Te wee ɔtomante keŋ nɛ, maa
gyuusu mena walaŋ ŋonaŋ lee yeŋ man
na waa nyiŋ nyeedoŋ.
45 Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ
man ŋolo ŋmarasewɔ see nyiaa, 'Wu-
rubuarɛ ne gyaela waa wola walaŋ kamasɛ
nombia.' Mena dɔɔ walaŋ kamasɛ ŋon ɔ
tei me kya Wurubuarɛ nombia te ɔ kasee
ŋa nɛ, waa kɔŋ me gyaŋ.
46 Kei bɛɛ wolo nyi ŋolo te naa me kya
ŋon ya. Walaŋ ŋon ɔ ba lee Wurubuarɛ
gyaŋ kɔŋ nɛ, ŋon waageŋ naa na e.
47 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa,
walaŋ ŋon ɔ lɛɛ maŋ di na waa nyiŋ
nyeedoŋ kekpaakekpaa.
48 Maŋ yɛna nyeedoŋ weenɛɛ ŋan.
49 Ɛ naanaɔ dii weenɛɛ ŋan bɛɛ baake ŋa
nyi maana nɛ depampaa keŋ man, mɔna
ba yekeewɔ.

50 Mɔna nyeedoŋ weenɛɛ ŋan ba lee
Wurubuarɛ man kɔŋ te mɛɛ yako ŋon ŋa
wose man nombia nɛ dɔɔ, walaŋ kamasɛ
ŋon ɔ di ke na ɔ be gyae waa yeŋ ya.
51 Maŋ yɛna nyeedoŋ weenɛɛ ŋan ba lee
adido kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ nɛ. Walaŋ kamasɛ
ŋon ɔ di mena weenɛɛ kɛŋa na, waa nyiŋ
nyeedoŋ kekpaakekpaa. Weenɛɛ ŋan maa
mo fa balaŋ na baa nyiŋ nyeedoŋ nɛ yɛna
ma wosenaane."
52 Botɔɔ te Gyudatena baŋ gyoo
aŋmaareŋ na dɔŋa nyiaa, "Sena te balee
kei waa tale mo ɔ wosenaane fa daa na
dee di?"
53 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Ampaŋ
yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, nyi akpaa ɛ te
di maŋ Deniwalaŋ Bu wosenaane na ɛ
kenyɔɔ me fatabo ya nɛ, ɛ be gyae ɛ ke nyiŋ
nyeedoŋ ya.
54 Walaŋ kamasɛ ŋon waa di ma wose-
naane na waa nyɔɔ me fatabo nɛ, waa nyiŋ
nyeedoŋ kekpaa keŋ. Wee ɔtomante keŋ
man nɛ, maa gyuusu mena walaŋ ŋonaŋ
lee yeŋ man.
55 Nawolo nyi ma wosenaane yɛna
weenɛɛ anediŋ gbagba, te me fatabo mɔ
yɛna kolo anenyɔɔŋ gbagba.
56 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ di ma wosenaane
te ɔ nyɔɔ me fatabo na, daa na e ta bese
walaŋ dokoloŋ.
57 Me kya ŋon ɔ ne fa balaŋ nyeedoŋ nɛ
kpila na maŋ, te wa adaworoma dɔɔ te
me dana nyeedoŋ. Mena ke mɔ te walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ di ma wosenaane na, maa
fa e nyeedoŋ.
58 Maŋ yɛna weenɛɛ ŋan ba lee adido
kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ nɛ. Ma te yɛɛ ŋgba
weenɛɛ ŋan ɛ naanaɔ be dii te bɔɔ yekee
nɛ ya. Walaŋ kamasɛ ŋon wa di mena
weenɛɛ kɛŋa nɛ, waa nyiŋ nyeedoŋ kek-
paakekpaa."
59 Debaŋ keŋ Yesu na wolo Gyudatena
ɔsom deni man Kapanum donɔɔ man nɛ,
te ɔ yako mena nombia kɛŋa.
60 Yesu kaseela baŋ kenyii nombia kɛŋa
nɛ be yakowɔ nyiaa, "Mena kawola kɛŋa
man dana doŋ. Amɔte ne gyaela waa tale
lɛɛ ŋa do?"
61 Yesu ka gyeŋ nyi ɔ kaseela baŋ na
ŋorokoso lee nombia kɛŋa wose man nɛ
ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, "Nombia kɛŋa ne takaa
ŋon?
62 Kenaŋ na akpaa ɛ naa maŋ Deniwalaŋ
Bu ŋon na gyem mee gyu adido, botɔɔ keŋ
mɔɔ lee na sena te ɛ ke yɛɛ?
63 Wurubuarɛ feliŋ ne faa na balaŋ
nyeedoŋ. Kpene keŋ denibalaŋ na mo baŋ
gbagba be doŋ yɛɛ nɛ be taŋ tɔnɔɔ ya.
Nombia ŋan mɔɔ yako ŋon nɛ lee Wu-
rubuarɛ feliŋ ŋon man te ŋɛɛ fa nyeedoŋ.
64 Mɔna ɛ man baale bɛɛ lɛɛ di ya." Yesu
yako nombia kɛŋa nawolo nyi lee kewalaŋ
keŋ na, ɔ wulaa ɔ gyeŋ baŋ bɔɔ gyae baa
lɛɛ e di ya, na ŋon waa kaa lese e fa.
65 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
"Kei dɔɔ te me yako ŋon nyiaa, akpaa me
kya te fa ŋolo gbɛɛ nyi waa kɔŋ me gyaŋ
ya na, ɔ be gyae waa tale kɔŋ ya nɛ."
66 Kei wɔle nɛ, ɔ silala baŋ man balaŋ
burum wɔŋa ba wose lee wɔle keŋ be te
sila e bela ya.
67 Keŋte Yesu bɔɔse ɔ kaseela kufu bala
baŋ mɔ nyiaa, "Ɛmɛɛ mɔ ne gyae ɛ ka bese
ɛ wɔle yaa?"
68 Botɔɔ te Simɔn Pita tiranɔɔ nyiaa,
"De Gbeŋgyoo, amɔte gyaŋ te dee gyu?
Nyaŋ nyaageŋ danaana nombia ŋan ŋɛɛ fa
nyeedoŋ kekpaa keŋ.
69 Nɛnɛɛ da te lɛɛ neŋ di, te de ta gyem
nyi nyaŋ yɛna walaŋ ŋon Wurubuarɛ be
kpili te ayimɛɛ be doo ɔ man ya nɛ."
70 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, "Na ɛmɛɛ
balaŋ kufu bala te me baakewɔ yee? Mɔna
ɛ man ŋolo yɛɛ walaŋkum e."
71 Na Simɔn Isekarɔte bu Gyudase wose
man nombia yaa Yesu ne yako nɛ. Nawolo
nyi Gyudase yɛɛ ɔ kaseela kufu bala baŋ
man ŋolo e, mɔna ŋon ne gyae la ɔ kaa
lese Yesu fa yeŋ.

7

Yesu na ɔ naabia

1 Nombia kɛŋa wɔle nɛ Yesu tɛɛwɔ kila
Galelia donɔɔse man. Ɔ te gyae nyi waa
gyu Gyudia tɛɛle man ya, nawolo nyi
Gyudatena kegyiise baŋ be kyaa botɔɔ nɛ
ne gyae gbɛɛ baa ko e.
2 Debaŋ kenaŋ na Gyudatena kefɛɛse
man kekyaa wee dinaa kedi ta benaa.
3 Mena dɔɔ Yesu ɔ naabia yako e nyiaa,
"Kaboena nyi nya lee kɛbo na n ke gyu
Gyuda tɛɛle man na n kaseela baŋ ke nyiŋ
naa gyakoloŋ nombia ŋan n ne yɛɛ nɛ.
4 Nawolo nyi walaŋ ne gyae ɔ yele ka
lee na, ɔ bɛɛ yɛɛ kolo weese ya. Mena
dɔɔ n keta n ne yɛɛ gyakoloŋ nombia kɛŋa
nɛ, kaboena nyi nya lese n wose debɔɔ fa
balaŋ pou."
5 Ɔ naabia baŋ kolosi nombia kɛŋa na-
wolo nyi baŋ gbagba koraŋ te lɛɛ e di ya.
6 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Debaŋ keŋ
Wurubuarɛ ba see fa maŋ nɛ te lii ta ya,
mɔna ɛmɛɛ dɔɔ debaŋ kamasɛ dei fa ŋon.
7 Tɛɛle kei dɔɔ balaŋ bɛɛ kɔla ŋon ya
mɔna maŋ dɔɔ bɛɛ kɔla maŋ, nawolo nyi
me gyakaa mɛɛ yako wɔ nyi be nombia
ŋan bɛɛ yɛɛ nɛ be dei ya.
8 Ɛmɛɛ ɛ ta gyu kedi wee dinaa keŋ, maŋ
be gyae maa gyu ya nawolo nyi ma debaŋ
keŋ te lii ta ya."
9 Ɔ ke yako nombia kɛŋa fa wɔ taŋ nɛ, te
ŋon dɔɔwɔ Galelia tɛɛle man.

10 Yesu ɔ naabia ke laŋ ba wee dinaa keŋ
dedii man nɛ, te ŋon mɔ korowɔ gyu botɔɔ.
Mɔna ɔ weese ɔ wose bo.
11 Na Gyudatena kegyiise baŋ dɔŋɛɛ bɛɛ
kɛo e na bɛɛ bɔɔse nyiaa "Ɔ kyaa aleŋ?"
12 Keŋte balaŋ baŋ man balaŋ burum
gyoo kekolosi na dɔŋa lee Yesu wose man.
"Baale kpa ɔ yɛɛ walaŋ kpaakpaa e, te
baale mɔ kpa koa, ɔ na beo balaŋ bo na
baa yo lee Wurubuarɛ gbɛɛneŋ ŋan man."
13 Mɔna ŋolo te tale kolosi ɔ wose man
nombia balaŋ man ya, nawolo nyi be yee
Gyudatena kegyiise baŋ.
14 Be kedi ba wee dinaa keŋ kelii nsana
nsana nɛ, Yesu gyuu Wurubuarɛ ɔsom
deni dinaa keŋ man ɔ na wola balaŋ
Wurubuarɛ nombia.
15 Ɔ kawola keŋ doo Gyudatena kegyiise
baŋ nɔɔ te be bɔɔsewɔ nyiaa, "Sena te
balee kei yɛɛwɔ gyeŋ nombia kɛŋa keŋ nyi
ɔ te kasee lee ŋolo gyaŋ ya?"
16 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
"Kpene keŋ mɛɛ wolo nɛ ta lee maŋ gbagba
gyaŋ ya, mɔna ka lee me kya Wurubuarɛ
ŋon ɔ be kpila maŋ nɛ gyaŋ.
17 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne gyae nyi waa
di Wurubuarɛ nombia ŋan dɔɔ nɛ, ɔtenate
waa gyeŋ nyi kpene keŋ mɛɛ wolo nɛ,
lee Wurubuarɛ gyaŋ yaa lee maŋ gbagba
gyaŋ.
18 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne kolosi ŋon
gbagba ɔ baam dɔɔ nɛ, na ɔ ne gyae yele
bo wa fa ɔ wose. Te walaŋ kamasɛ ŋon ɔ
ne gyae bo nyi waa lese ŋon ɔ be kpila e
nɛ yele na, ɔ nombia doo na ke gbɛɛ keŋ
nyi dekara be doo ke man ya.
19 Na Mosesi faa na ŋon mmaraase ŋan
yee? Mɔna ɛ man ŋolo bee di ŋe dɔɔ ya.
Woŋ dɔɔ te ɛ ne gyae ɛ ka ko maŋ?"
20 Botɔɔ te balaŋ dikpii keŋ tiranɔɔ fa e
nyiaa, "Feliŋkumɛɛ doo n man. Amɔte ne
gyae la waa ko neŋ?"
21 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Gyakoloŋ
nombii dokoloŋ te me yɛɛwɔ ɛ kefɛɛfowee,
keŋ na doo na ŋon gyakoloŋ nɛ.
22 Mosesi yako ŋon nyi ya kara ɛ bia
baalawose. (Kei ta lee Mosesi gyaŋ ya,
mɔna ka lee ɛ naanaɔ gyaŋ), mena dɔɔ ɛ
ne kara ɛ bia baalawose ɛ kefɛɛfowee.
23 Nyi akpaa ɛ ne kara ɛ bia baalawose ɛ
kefɛɛfo te keŋ bɛɛ wɔlɛɛ ya mmaraa ya na,
weera dɔɔ te ɛ na gyeŋ baŋ do maŋ nyi ma
te kyɔ walaŋ dibiliŋ kawee kefɛɛfowee?
24 Ɛ na barase bu balaŋ fɔɔ ya, ɛ di
nombia na ŋe gbɛɛ."
25 Keŋte Gyerusalɛmtena baale bɔɔsewɔ
nyiaa, "Na balee kei te bɛɛ kɛo nyi baa ko
nɛ yee?
26 Ɛ kɛɛ ɔ ka seŋ balaŋ man ɔ ne kolosi
keŋ ŋolo bɛɛ bɔɔse e daale ya. Yaa nɛnɛɛ
dɔɔ kegyiise baŋ te lɛɛ e do nyi ŋon yɛna
nyeelɛɛre ŋon?
27 Balee kei dɔɔ de popou gyeŋ botɔɔ keŋ
ɔ ba lee. Mɔna akpaa nyi nyeelɛɛre ŋon
waa kɔŋ na, ŋolo be gyae waa gyeŋ botɔɔ
keŋ waa lee ya."
28 Yesu kɛɛ wola abɔɔ Wurubuarɛ ɔsom
deni dinaa keŋ man nɛ, ɔ gyinaa ɔ woya
bɔɔse wɔ nyiaa, "Mena dɔɔ ɛ gyeŋ maŋ
nideli na botɔɔ keŋ mɔɔ lee? Na maŋ
gbagba me baam dɔɔ te me kɔŋawɔ ya.
Walaŋ ŋon ɔ be kpila maŋ nɛ ɔ yɛɛ
anokoarete e, mɔna ŋon dɔɔ ɛ ba gyeŋ e
ya.
29 Mɔna maŋ dɔɔ ma gyeŋ e nawolo ɔ
gyaŋ te ma leewɔ te ŋon kpila na maŋ."
30 Mena dɔɔ be yela baa kyaŋ Yesu,
mɔna ŋolo te tale mo ɔ nyiŋmaa tina e ya,
nawolo nyi debaŋ keŋ Wurubuarɛ ba see
nyi waa yeŋ nɛ te lii ta ya.
31 Mɔna balaŋ burum lɛɛ e di te be
bɔɔsewɔ nyiaa, "Akpaa nyeelɛɛre ŋon de
kɔŋ na, waa yɛɛ gyakoloŋ nombia kela
balee kei aneyɛɛŋ kɛŋa?"

Be kpila balaŋ nyi baa gyu ke kyaŋ Yesu

32 Farasiitena ke nyii mena keŋ balaŋ
ne kolosi nombia kɛŋa adadawoya man
lee Yesu wose man nɛ, baŋ na Wurubuarɛ
saese kegyiise kpila kotɔtɔɔtena baŋ bɛɛ
deke Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ nɛ
nyi baa gyu kekyaŋ e kɔŋ.
33 Keŋte Yesu yakowɔ nyiaa, "Maa kyaa
ɛ gyaŋ bo weeya akalansɛɛ ŋaale na maa
bese gyu walaŋ ŋon ɔ be kpila maŋ nɛ
gyaŋ.
34 Ɛ ke kɛo maŋ mɔna ɛ be gyae ɛ kena
maŋ ya, te botɔɔ keŋ me kyaa mɔ nɛ, ɛ be
gyae ɛ ke tale kɔŋ ya."
35 Botɔɔ te Gyudatena kegyiise baŋ bɔɔse
dɔŋa nyiaa, "Aleŋ yaa balee kei ne gyae
waa yeu gyu te dɔɔ gyae dɛɛ naa e ya? Yaa
ɔ ne gyae waa yeu ba gyu Girikitena gyaŋ
botɔɔ keŋ de balaŋ be yaasee gyu nɛ ɔ kaa
wola wɔ abɔɔ?"
36 Ɔ ke yako nyi, "Ɛ ke kɛo maŋ mɔna ɛ
be gyae ɛ kena maŋ ya, Te botɔɔ keŋ me
gyu nɛ ɛ be gyae ɛ ke tale gyu ya nɛ, na
sena yaa ɔ ne yako baa? Na woŋ nombia
yɛna kɛŋa baa?"

Nyeedoŋ nombia

37 Gyudatena kefɛɛse man kekyaa
weekedi ɔtomante keŋ nɛ, Yesu korowɔ
seŋ te ɔ gyinaa ɔ nɔɔ kolosi te ɔ yako wɔ
nyiaa, "Akpaa nyaŋ ŋon loŋboaneŋ dana
neŋ na kɔŋ me gyaŋ na n kaa nyɔɔ loŋ.
38 'Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ maŋ di
na, nyeedoŋ nombia gyae ka lee ɔ man
kɔŋ ŋgba mena keŋ loŋ na lee ditiribuŋ
man kɔŋ nɛ. Nnɛ te Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see yakowɔ.' "
39 Yesu kekolosi kei nɛ, na Wurubuarɛ
feliŋ ŋon waa kaa mo do baŋ baa lɛɛ e
di nɛ man nombia yaa ɔ ne kolosi nɛ.

Debaŋ kenaŋ na ɔ ta moo ta Wurubuarɛ feliŋ ŋon do ŋolo man ya, nawolo nyi Yesu gyoorobiiri keŋ ta lee ta debɔɔ ya.

Balaŋ kekpase lee Yesu dɔɔ

40 Balaŋ baŋ ke nyii Yesu nɔɔwoya kɛŋa nɛ be man baale yakowɔ nyiaa, "Ampaŋ, balee kei yɛna Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kaa kɔŋ nɛ."

41 Baale mɔ yakowɔ nyiaa, "Balee kei yɛna nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kaa kɔŋ nɛ ampaŋ. Mɔna baale mɔ yakowɔ nyiaa, na Galelia tɛɛle man te nyeelɛɛre ŋon waa lee ya."

42 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan ne yako nyiaa, "Nyeelɛɛre ŋon waa lee bo Bɛtelɛhɛm donɔɔ man bɔtɔɔ keŋ Gyoo Defidi be kyaa nɛ, te waa lee bo gyoo Defidi loŋtoro man."

43 Lee Yesu dɔɔ, balaŋ baŋ man kpasewɔ.

44 Balaŋ baŋ baale gyaewɔ nyi baa kyaŋ Yesu, mɔna ŋolo te tale mo ɔ nyiŋmaa tina e ya.

Gyudatena kegyiise te lɛɛ Yesu di ya

45 Wɔle wɔle keŋ nɛ, kotɔtɔɔtena baŋ bɛɛ deke Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ te bɔɔ kpila wɔ nɛ besewɔ kɔŋ Wurubuarɛ saese kegyiise na Farasiitena baŋ gyaŋ. Keŋte kegyiise baŋ bɔɔse wɔ nyiaa, "Weera dɔɔ te ɛ te kyaŋ e kɔŋ ya?"

46 Keŋte be tiranɔɔ fa kegyiise baŋ nyiaa, "Ŋolo na ŋolo te kolosi ta see ŋgba balee kei nɛ ya."

47 Te Farasiitena baŋ bɔɔse wɔ nyiaa, "Doona ɔ taŋ beo ɛmɛɛ mɔ?

48 Ɛ te nyii nyi donɔɔ kegyiise kɛwɔ man ŋolo yaa Farasiitena kɛwɔ man ŋolo te lɛɛ Yesu di?

49 Mɔna mena balaŋ burum kɛwɔ baŋ bɔɔ gyeŋ Mosesi mmaraa keŋ ya nɛ, baŋ doola kefaala tɛɛ."

50 Nikodemose ŋon ɔ be kyaa gyu Yesu gyaŋ nɛ yɛɛ kegyiise baŋ man ŋolo e. Te ɔ bɔɔse wɔ nyiaa,

51 "Da mmaraa ne fa daa gbɛɛ nyi dɛɛ bu ŋolo fɔɔ keŋ de te nyii ta ɔ nɔɔman nombia yee?"

52 Keŋte be tiranɔɔ fa e nyiaa, "Weera nyaŋ mɔ ne kolosi ŋgba n yɛɛ Galelia baale e nɛ? Nyaŋ kɛɛ Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan man nideli, n kena nyi Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋolo ta lee ta Galelia ya."

53 Keŋte be popou yaaseewɔ dokoloŋ dokoloŋ gyu be dɛɛse.

8

Alo futoolite ŋolo nombia

1 Balaŋ baŋ ke yaasee nɛ, Yesu gyuuwɔ oliifi bula keŋ dɔɔ.

2 Tɛɛ kena nɛ ɔ besewɔ kɔŋ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man. Balaŋ baŋ pou be kyaa botɔɔ nɛ kaa wuuwɔ ɔ dɔɔ te ɔ tisiwɔ kyaa ɔ na wola wɔ Wurubuarɛ nombia.

3 Botɔɔ te Gyudatena mmaraa wolala na Farasiitena baŋ moo alo ŋolo ŋon ɔ ba lee ɔ baale wɔle te bɔɔ kyaŋ e nyiŋmaa nyiŋmaa nɛ kɔŋ kaa seŋ Yesu na balaŋ baŋ pou siaman.

4 Keŋte be yako Yesu nyiaa, "De Gbeŋgyoo, da te kyaŋ alo kei ɔ ne gyae baala.

5 Mosesi mmaraa ŋan na wola daa nyi dee fuŋii mena alo kei dinɔɔ boya ko. Te nyaŋ mɔ n kpoo?"

6 Be yako nombia kɛŋa nyi baa mo teese Yesu nɔɔman, na baa nyiŋ mo nombia gyakaa ɔ dɔɔ. Mɔna Yesu gɔŋasewɔ te ɔ moo ɔ nyimbii ŋmarase kolo tɛɛle man.

7 Be kaseŋ bɛɛ daa e nyi waa tiranɔɔ fa wɔ nɛ, ɔ korowɔ seŋ te ɔ yako wɔ nyiaa, "Nyaŋ ŋon n gyeŋ nyi n te yɛɛ ta dukum see ya nɛ taŋgbɛɛ mo boe fuŋ e"

8 Te ɔ besewɔ gɔŋase ŋmarase kolo tɛɛle man.

9 Be ke nyii nombia kɛŋa nɛ, be yaaseewɔ dokoloŋ dokoloŋ tina e yela. Be man kegyiise baŋ taŋgbɛɛ la lee botɔɔ, te kaa Yesu na alo ŋon na balaŋ dikpii keŋ baageŋ.

10 Keŋte Yesu korowɔ seŋ te ɔ bɔɔse alo ŋon nyiaa, "Alo nde wɔ? Ŋolo te tale bu neŋ fɔɔ yee?"

11 Te alo ŋon tiranɔɔ fa e nyiaa, "Me Gbeŋgyoo, ŋolo te bu maŋ fɔɔ ya." Te Yesu yako e nyiaa, "Maŋ mɔ be gyae maa bu neŋ fɔɔ ya. Ta, na tekaa yɛɛ dukum bela ya."

Yesu yɛna keŋmaŋee fa balaŋ tɛɛle kei dɔɔ

12 Nombia kɛŋa wɔle nɛ Yesu besewɔ kolosi fa balaŋ baŋ nyiaa, "Maŋ yɛna keŋmaŋee fa balaŋ tɛɛle kei dɔɔ. Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ sila maŋ na ɔ sia gyae ke gyuusu na waa naa nyeedoŋ gbɛɛ keŋ. Ɔ be gyae waa ta ditiŋtɛɛ man ya."

13 Keŋte Farasiitena baŋ yako e nyiaa, "Nyaŋ gbagba ne diina n wose man adansɛɛ, mɔna nya adansɛɛ keŋ betaŋ tɔnɔɔ fa daa ya."

14 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, "Nyi akpaa maŋ gbagba de di ma wose man adansɛɛ koraŋ nɛ, ke doo na ke gbɛɛ. Nawolo nyi ma gyeŋ botɔɔ keŋ mɔɔ lee na botɔɔ keŋ mee gyu. Ɛmɛɛ ba gyeŋ botɔɔ keŋ mɔɔ lee ya, te ɛ ba gyeŋ botɔɔ keŋ mee gyu ya.

15 Ɛmɛɛ ne bu balaŋ fɔɔ bo lee denibalaŋ nombia kedi gbɛɛ man, mɔna maŋ dɔɔ mɔɔ ne bu ŋolo fɔɔ ya.

16 Mɔna nyi akpaa me yako nyi maa
bu ŋolo fɔɔ koraŋ nɛ, ke doo na ke gbɛɛ
nawolo nyi na maŋ maageŋ ne buu na fɔɔ
keŋ ya. Daa na me kya ŋon ɔ be kpila maŋ
nɛ ne buu na fɔɔ kenaŋ.
17 Ba te ŋmarase do ya mmaraa tɔne
man nyiaa, akpaa adansɛɛtena bala nɔɔ de
yɛɛ dokoloŋ lee nombii man na, na ke yɛɛ
ampaŋ.
18 Maŋ gbagba ne di ma wose man
adansɛɛ, te me kya ŋon ɔ be kpila maŋ nɛ
mɔ ne di ma wose man adansɛɛ."
19 Keŋte be bɔɔse e nyiaa, "N kya ŋonaŋ
kyaa aleŋ?" Te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
"Ɛ ba gyeŋ maŋ ya te ɛ ba gyeŋ me kya ŋon
mɔ ya. Nyi akpaa yeŋ gyeŋ maŋ nɛ, nafɔ ɛ
ka gyeŋ me kya ŋon mɔ."
20 Debaŋ keŋ Yesu na wola nombia kɛŋa
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man nɛ,
na ɔ seŋɛɛ benaa na adakaase ŋan bɛɛ mo
abɔɔ do ŋe man fa Wurubuarɛ nɛ. Mɔna
ŋolo te tale kyaŋ e ya, nawolo nyi debaŋ
keŋ Wurubuarɛ ba see e nɛ te lii ta ya.

Yesu kekolosi lee ɔ ka bese gyu adido wose man

21 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa,
"Mee gyu baa. Ɛ ke kɛo maŋ, mɔna ɛ ka
yeŋ ɛ nombiakumɛɛ man. Ɛ be gyae ɛ ke
tale gyu botɔɔ keŋ mee gyu nɛ ya."
22 Mena dɔɔ Gyudatena kegyiise baŋ
bɔɔse dɔŋa nyiaa, "Na ɔ ne gyae waa ko
ɔ wose baa yaa sena te ɔ ne yako nyi, ɛ be
gyae ɛ ke tale gyu botɔɔ keŋ mee gyu ya
nɛ?"
23 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Ɛmɛɛ lee
tɛɛle kei dɔɔ kɛbo, mɔna maŋ dɔɔ ma lee
adido. Ɛ yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ balaŋwɔ, mɔna
maŋ te yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ walaŋ e ya.
24 Mena dɔɔ te mɛɛ yako ŋon nyiaa, ɛ ka
yeŋ ɛ nombiakumɛɛ man nɛ. Nyi akpaa ɛ
bɛɛ ɛ te lɛɛ maŋ di nyi maŋ yɛna ŋon ɔ
kyaa pɛte be yɛɛ kpene kamasɛ ya nɛ, ɛ ka
yeŋ ɛ nombiakumɛɛ man."
25 Keŋte be bɔɔse Yesu nyiaa, "Nyaŋ
yɛna amɔte?" Te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
"Maŋ yɛna walaŋ ŋon mɔɔ taŋ wulaa yako
ŋon lee kewalaŋ keŋ nɛ.
26 Me dana nombia burum ŋan kaboena
nyi maa yako lee ɛ wose man na maa bu
ŋon fɔɔ. Mɔna walaŋ ŋon ɔ be kpila maŋ
nɛ ɔ nombia doo na ke gbɛɛ, mena dɔɔ
kpene keŋ me nyi lee ɔ gyaŋ na, keŋte mɛɛ
yako fa balaŋ tɛɛle kei dɔɔ."
27 Mɔna balaŋ baŋ te nyii nombia ŋan
man nyi Yesu ne kolosi baa lee ɔ kya
Wurubuarɛ wose man ya.
28 Mena dɔɔ Yesu yako wɔ nyiaa, "Nyi ak-
paa ɛ gyɔ maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon ɔpaŋdaŋ
dɔɔ mataa adido nɛ, botɔɔ te ɛ kena nyi
maŋ yɛna walaŋ ŋon me kpa me yɛɛ nɛ.
Botɔɔ te ɛ kena nyiaa mɔɔ ne yɛɛ kolo me
baam dɔɔ ya. Mɔna mɛɛ kolosi kpene keŋ
me kya ŋon ne yako maŋ nɛ bo.
29 Te ŋon ɔ be kpila maŋ ne kpuɛ na
maŋ. Ɔ te tinaa ta maŋ yela maageŋ ya,
nawolo nyi debaŋ kamasɛ na mɛɛ yɛɛ ɔ
kegyaebii bo."
30 Keŋte balaŋ burum baŋ bɔɔ nyii
nombia ŋan Yesu ne yako nɛ lɛɛ e di.

Anokoare keŋ ne gyaela ke yela ɛ ke nyiŋ ɛ wose

31 Mena dɔɔ Yesu yako Gyudatena baŋ
bɔɔ lɛɛ e di nɛ nyiaa "Akpaa ɛ di kpene
keŋ mɛɛ wola ŋon nɛ dɔɔ na, kenaŋ na ɛ
yɛɛ me kaseela gbagbawɔ.
32 Kei gyae ke yela ɛ ka gyeŋ anokoare
keŋ, te anokoare keŋ gyae ke yela ɛ ke nyiŋ
ɛ wose."
33 Keŋte be tiranɔɔ nyiaa, "De yɛɛ Aber-
aham ɔ naanasewɔ, te de ta bese ta ŋolo
gbeŋi ya. Sena yaa n ne yako nyi dɛɛ lee
gbeŋiri man na dee nyiŋ da wose?"
34 Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Anokoare
yaa mɛɛ yako ŋon nyi nyaŋ ŋon n yɛɛ
dukum nɛ, n ta bese gbeŋi fa dukum keŋ.
35 Gbeŋi bɛɛ bese dekpaŋalaŋ duuluŋ
walaŋ ya, mɔna dekpaŋalaŋte bu dɔɔ ɔ
yɛɛ dekpaŋalaŋ duuluŋ walaŋ e kekpaa.
36 Mena dɔɔ nyi maŋ Wurubuarɛ bu de
yela n nyiŋ n wose na, n ke nyiŋ n wose
kekpaa.
37 Ma gyeŋ nyi ɛ yɛɛ Aberaham ɔ
naanasewɔ mɔna ɛ ne gyae ɛ ka ko maŋ,
nawolo nyi me nombia be doo ɛ konɔɔse
man ya.
38 Nombia ŋan me kya ba wola maŋ nɛ
ŋan te mee kolosi fa ŋon, te ɛmɛɛ dɔɔ ŋan
ɛ be nyii lee ɛ kya gyaŋ nɛ ŋan te ɛ ne yɛɛ."
39 Botɔɔ te be tiranɔɔ fa e nyiaa, "Aber-
aham yɛna de kya." Te Yesu yako wɔ nyiaa,
"Akpaa ɛ yɛɛ Aberaham biawɔ nɛ, nafɔ ɛ
keyɛɛ abɔɔ ŋan Aberaham be yɛɛ nɛ.
40 Mɔna ɛ te yase sia nyi ɛ ka ko maŋ
nawolo nyi ma te yako ŋon anokoare
keŋ mɔɔ nyii lee Wurubuarɛ gyaŋ nɛ.
Aberaham te yɛɛ mena nombia kɛŋa dinɔɔ
ya.
41 Ɛ ne yɛɛ kpene keŋ ɛmɛɛ gbagba ɛ kya
ne yɛɛ nɛ bo." Te be lɛɛ ka aŋmaareŋ
nyiaa, "Wurubuarɛ waageŋ yɛna de kya,
da te yɛɛ diidɔɔre bia ya."
42 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Nyi akpaa
ɛ kya yɛna Wurubuarɛ nɛ nafɔ ɛ ke gyae
maŋ, nawolo nyi Wurubuarɛ ŋonaŋ gyaŋ
te ma leewɔ kɔŋ kɛbo. Na maŋ gbagba me
baam dɔɔ te me kɔŋawɔ ya. Wurubuarɛ
ŋonaŋ gbagba kpila na maŋ.
43 Weera dɔɔ te ɛ be nyii me nombia ŋan
man ya? Nawolo nyi ɛ bɛɛ gyae ɛ ke nyii
me nombia ya.
44 Ɛ kya yɛna ɔbɔnsam te ɛ kya ŋonaŋ
kegyaebii te ɛ ne gyae ɛ ke yɛɛ. Ɔ yɛɛ

awudiini e leenaŋ gyaŋgba gyaŋgba keŋ, te ɔ bɛɛ gyae anokoare ya nawolo nyi anokoare be doo ɔ man ya. Akpaa ɔ ne di dekara nɛ ke yɛɛ ŋon gbagba dinɔɔ ke, nawolo nyi akɛrɛɛ te wulu ɔ man te ŋon yɛna akɛrɛɛ pou nyee.

45 Mɔna maŋ dɔɔ nombia ŋan ŋe doo na ŋe gbɛɛ nɛ te mɛɛ yako ŋon, mena dɔɔ te ɛ bɛɛ lɛɛ maŋ di ya.

46 Ɛ man woŋti ne gyae la waa tale wola nyi nombiikum kei te me yɛɛwɔ? Te akpaa mɛɛ yako ŋon anokoare na, woŋ dɔɔ te ɛ bɛɛ lɛɛ maŋ di ya?

47 Walaŋ ŋon ɔ yɛɛ Wurubuarɛ walaŋ e nɛ, ɔ ne nyii Wurubuarɛ dei. Kpene keŋ dɔɔ te ɛ bee nyii Wurubuarɛ dei yɛna nyi, ɛ te yɛɛ ɔ balaŋwɔ ya."

48 Keŋte Gyudatena kegyiise baŋ bɔɔse Yesu nyiaa, "De yako nyi n yɛɛ Samaria baale e te feliŋkum doo n man na, de karae?"

49 Botɔɔ te Yesu yako wɔ nyiaa, "Feliŋkum be doo me man ya. Mɛɛ lese me kya ŋon yele bo, mɔna ɛmɛɛ bee bu maŋ ya.

50 Mɔɔ ne gyae maa lese maŋ gbagba yele ya, mɔna ŋolo kyaa keŋ waa lese ma yele. Ŋon yɛna nombiadiiri ŋon.

51 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, walaŋ kamasɛ ŋon ɔ di me nombia dɔɔ nɛ ɔ be gyae waa yeŋ ya."

52 Keŋte Gyudatena kegyiise baŋ yako e nyiaa, "Nɛnɛɛ da te naa gyeŋ nyi feliŋkum doo n man. Aberaham ta yem mena mɔ te Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ mɔ yekeewɔ. Mɔna nyaŋ ne yako nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ di n nombia dɔɔ na ɔ be gyae waa yeŋ ya.

53 Nyaŋ kela na de naana Aberaham ŋon? Aberaham ta yem mena mɔ te Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ mɔ yekeewɔ. N ne yako baa nyi nyaŋ yɛna amɔte?"

54 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Akpaa ma lese maŋ gbagba yele nɛ, ma yele kalese keŋ yɛɛ yakaa. Me kya ŋon ɛmɛɛ kpa ŋon yɛna ɛ Wurubuarɛ nɛ na lesena ma yele.

55 Ɛmɛɛ ba gyeŋ e ya, mɔna maŋ dɔɔ ma gyeŋ e. Nyi akpaa me yako ŋon nyi mɔɔ gyeŋ e ya nɛ na me ta bese dekarate ŋgba ɛmɛɛ nɛ, mɔna ma gyeŋ e te mee dii ɔ nombia dɔɔ.

56 Yɛɛ ɛ kya Aberaham gyoŋ ŋgba ɔ be naa ma kekɔŋ nɛ. Ɔ naa ke te yɛɛ e gyoŋ."

57 Keŋte Gyudatena kegyiise baŋ bɔɔse Yesu nyiaa, "N te dii ta kulutooneŋ sɔŋola na kufu gba ya, sena te n yɛɛwɔ naa Aberaham?"

58 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa "Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, pɛ baa lola Aberaham nɛ na maŋ kyaa."

59 Botɔɔ te be gate boya baa fuŋii e, mɔna Yesu sarakeewɔ lee Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man.

9

Yesu kekyɔ siayɛlɛɛsate ŋolo kawee

1 Yesu keta ɔ ne lam nɛ ɔ naa balee ŋolo ŋon ɔ sia be yɛlɛɛ leenaŋ ɔ biatɛɛ nɛ.

2 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ bɔɔse e nyiaa, "De Gbeŋgyoo, amɔte dukum faa la te ba lola e siayɛlɛɛsate? Yɛɛ ŋon gbagba wui yaa ɔ lolala wui?"

3 Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Ɔ sia keyɛlɛɛ te yɛɛ ɔ dukum yaa ɔ lolala wui ya. Ba lola e bo mena na balaŋ kena gyakoloŋ nombia ŋan Wurubuarɛ waa yɛɛ ɔ man.

4 Weese nyiŋa ɔ kyaa nɛ, kaboena nyi dɛɛ yɛɛ ŋon ɔ be kpila maŋ nɛ tom, Tɛɛ gyae ke yuu keŋ ŋolo be gyae waa tale yɛɛ tom bela ya.

5 Me nyiŋa me kyaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ, maŋ yɛna keŋmaŋee fa tɛɛle kei balaŋ."

6 Ɔ keyako nombia kɛŋa taŋ nɛ, Yesu tɔɔ nɔɔloŋ lɔ tɛɛle man te ɔ buu tɛɛle te ɔ moowɔ taa balee ŋon sia ŋan dɔɔ,

7 keŋte ɔ yako e nyiaa, "Gyu kefaafo n sia depaa keŋ bɛɛ baake ke Siloam nɛ man." (Siloam kei asɛɛ yɛna "Kekpila".) Mena dɔɔ balee ŋon gyuuwɔ kefaafo ɔ sia, ɔ ka bese kɔŋ dɛɛ na ɔ sia te gyuusu.

8 Ɔ tebia na balaŋ baŋ ba gyeŋ e nyi nafɔ ɔ kyaa na ɔ na solee abɔɔ nɛ bɔɔsewɔ nyiaa, "Na balee kei ne kyaa la kyaa solee abɔɔ nɛ yee?"

9 Botɔɔ te baale kpa "Ŋon ŋonaŋ" mɔna baale mɔ kpa "Koa, na ŋon ŋonaŋ ya, ɔ lee e bo." Mena dɔɔ balee ŋon gbagba yakowɔ nyiaa, "Maŋ ŋonaŋ."

10 Te be bɔɔse e nyiaa, "Sena yaa n yɛɛwɔ te n sia gyuusuwɔ?"

11 Keŋte ɔ tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Balee ŋon bɛɛ baake e nyi Yesu nɛ, buuna tɛɛle te ɔ moowɔ mataa me sia te ɔ yako maŋ nyi maa gyu Siloam depaa keŋ man kefaafo me sia. Mena dɔɔ me gyuuwɔ, te me kabetaa faafo me sia na te ŋe gyuusuwɔ."

12 Keŋte be bɔɔse e nyiaa, "Ɔ kyaa aleŋ?" Te ɔ tiranɔɔ fa wɔ nyi "Mɔɔ gyeŋ ya."

Farasiitena ne kɛo balee ŋon kekyɔ keŋ man

13 Te ba moo balee ŋon nafɔ ɔ sia be yɛlɛɛ nɛ kɔŋ Farasiitena gyaŋ.

14 Wee kenaŋ keŋ Yesu be buu tɛɛle mo kyɔ siayɛlɛɛsate ŋon nɛ yɛɛ Gyudatena kefɛɛfowee ke.

15 Mena dɔɔ Farasiitena baŋ besewɔ bɔɔse balee ŋon bela mena keŋ be yɛɛ te ɔ sia ŋan be gyuusu. Keŋte ɔ yako wɔ nyi, "Ɔ buu tɛɛle bo taa me sia, te me gyuuwɔ kefaafo te ŋe gyuusuwɔ."

16 Botɔɔ te Farasiitena baŋ baale yakowɔ
nyi "Balee ŋon ɔ be yɛɛ nombii kei nɛ ta
lee Wurubuarɛ gyaŋ ya, nawolo nyi ɔ bee
di da kefɛɛfowee keŋ dɔɔ ya." Mɔna baale
mɔ yakowɔ nyiaa, "Sena te walaŋ ŋon ɔ
yɛɛ nombiakumɛɛyɛɛre e nɛ, waa tale yɛɛ
gyakoloŋ nombia kɛŋa?" Botɔɔ na te be
man kpasewɔ.
17 Mena dɔɔ Farasiitena baŋ besewɔ
bɔɔse balee ŋon bela nyiaa, "N sia te
ɔ gyuusuwɔ. Mena dɔɔ sena te n ne
yako lee ɔ wose man?" Keŋte balee
ŋon tiranɔɔ nyiaa, "Ɔ yɛɛ Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre e."
18 Kɛŋa pou wɔle nɛ Gyudatena kegyiise
baŋ te sɛɛ lɛɛ di nyi ɔ sia yɛlɛɛwɔ te nɛnɛɛ
ba te kyɔ e kawee ya, te ba ke baake ɔ kya
na ɔ naa kɔŋ,
19 te be bɔɔse wɔ nyiaa, "Ɛ bu yɛna kei?
Ɛ ne yako baa nyi ba lola e na ɔ sia te yɛlɛɛ?
Sena kɔŋala te nɛnɛɛ dɔɔ ɔ ne naa?"
20 Keŋte ɔ kya na ɔ naa tiranɔɔ nyiaa,
"Da gyeŋ nyi de bu ŋonaŋ, te da gyeŋ nyi
da lola e na ɔ sia te yɛlɛɛ.
21 Mɔna dɔɔ gyeŋ mena keŋ be kɔŋ te ɔ
ne naa nɛ ya, te dɔɔ gyeŋ ŋon ɔ be kyɔ e
ya. Ɛ bɔɔse e, ɔ ta bee keŋ waa tale tiranɔɔ
fa ɔ wose."
22 Ɔ kya na ɔ naa yako nombia kɛŋa
nawolo nyi bee yee Gyudatena kegyiise
baŋ. Na Gyudatena baŋ taŋ kaŋ ntam nyi
nyaŋ ŋon n ka koro yako nyi Yesu yɛna
nyeelɛɛre ŋon na baa gegi neŋ lee bɔ ɔsom
deni man.
23 Mena dɔɔ te balee ŋon ɔ kya na ɔ naa
yakowɔ nyi, "Ɔ ta bee, ɛ bɔɔse e nɛ."
24 Te ba besewɔ baake balee ŋon nafɔ ɔ
sia be yɛlɛɛ nɛ kɔŋ te be yako e nyiaa, "Kaŋ
Wurubuarɛ nyi nyaŋ keyako anokoare. Da
gyeŋ nyi balee ŋon ɔ be kyɔ neŋ nɛ yɛɛ
dukumyɛɛre e." Yako mena na n ka mo
lese Wurubuarɛ yele.
25 Keŋte balee ŋon tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
"Ɔ yɛɛ dukumyɛɛre o, ɔ yɛɛ walaŋ kpaak-
paa e o maŋ ba gyeŋ ya. Keŋ maŋ gyeŋ
yɛna nyi nafɔ na me sia te yɛlɛɛ te nɛnɛɛ
dɔɔ mɛɛ naa."
26 Keŋte ba besewɔ bɔɔse e nyiaa, "Woŋ
te ɔ yɛɛ neŋ te n sia gyuusuwɔ?"
27 Te ɔ tiranɔɔ nyiaa, "Me taŋ keyako
ŋon, te ɛ bɛɛ gyae ɛ ke tei ya. Woŋ dɔɔ
te ɛ ne gyae ɛ kenyii ke bela? Ɛmɛɛ mɔ ne
gyae ɛ ka bese ɔ kaseela?"
28 Keŋte ba tee e te be yakowɔ nyiaa,
"Nyaŋ yɛna walaŋ ŋonaŋ kaseele, mɔna
daa yɛɛ Mosesi wui kaseelawɔ.
29 Da gyeŋ nyi Wurubuarɛ kolosiwɔ fa
Mosesi, te balee kei dɔɔ dɔɔ gyeŋ botɔɔ keŋ
ɔ ba lee gba ya."
30 Botɔɔ te balee ŋon yako wɔ nyiaa, "Te
doo me nɔɔ ŋgba ɛ ba gyeŋ botɔɔ keŋ ɔ ba
lee ya, mɔna ŋon gyuusu na me sia.
31 Da gyeŋ nyi Wurubuarɛ bee nyii nom-
biakumɛɛyɛɛra ya. Ɔ ne nyii balaŋ baŋ bee
nyii e te bɛɛ yɛɛ kpene keŋ ɔ ne gyae nɛ bo.
32 Lee tɛɛle kei kewalaŋ nɛ, ŋolo te nyii
ta nyi ŋolo te gyuusu walaŋ ŋon bɔɔ lola e
na ɔ sia te yɛlɛɛ nɛ sia ya.
33 Akpaa balee kei ta lee Wurubuarɛ
gyaŋ ya nɛ, ɔ be gyae waa tale yɛɛ nombii
kei ya."
34 Te be tiranɔɔ fa e nyiaa, "Nyaŋ ŋon
bɔɔ lola neŋ dukum man te bɔɔ kɛɛle neŋ
dukum man na, nyaŋ ne gyae n kawola
daa nombia?" Keŋte be gegi e lee te be
tɔɔ e nyi ɔ na kɔŋ bɔ ɔsom deni keŋ man
bela ya.
35 Yesu kenyii nyi ba te gegi e lee bɔ ɔsom
deni keŋ man nɛ, ɔ ke kɛo e te ɔ naa e te
bɔɔse e nyiaa, "N ne lɛɛ Deniwalaŋ Bu ŋon
di?"
36 Te balee ŋon tiranɔɔ fa e nyi, "Me
Gbeŋgyoo, amɔte ŋonaŋ? Yako maŋ na
maa lɛɛ e di."
37 Botɔɔ te Yesu yako e nyiaa, "N taŋ
kena e. Ŋon yɛna ŋon ɔ ne kolosi fa neŋ
debokeiman nɛ."
38 Te balee ŋon yakowɔ nyiaa, "Mɛɛ lɛɛ
e di me Gbeŋgyoo." Te ɔ buŋawɔ Yesu
siaman som e.
39 Botɔɔ te Yesu yakowɔ nyiaa, "Me
kɔŋae tɛɛle kei dɔɔ na balaŋ nombi-
akumɛɛ ka lee debɔɔ. Na baŋ bɔɔ ne naa
ya nɛ kena, na baŋ bɛɛ naa nɛ sia keyɛlɛɛ."
40 Farasiitena baŋ be kyaa ɔ gyaŋ botɔɔ
nɛ, baale nyii kpene keŋ ɔ be yako mena
dɔɔ be bɔɔse e nyiaa, "Mena dɔɔ n ne yako
baa nyi daa mɔ sia te yɛlɛɛ?"
41 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Ɛ sia
deŋ te yɛlɛɛ nɛ nafɔ ŋolo be gyae waa bu
ŋon fɔɔ ya. Te keŋ ɛ kpa ɛ ne naa dɔɔ te ɛ
sɛɛ ɛ doo ɛ dukum keyɛɛ man."

10

Yesu yɛna namensekɛɛlere kpaakpaate ŋon

1 Keŋte Yesu yakowɔ nyiaa, "Mɛɛ yako
ŋon ɛ ke nyii nyiaa, walaŋ ŋon ɔ ta mo
denanɔɔ keŋ man gyoo namense debɔɔlɔɔ
keŋ man ya, te ɔ gyem mo yenaŋ kale gyoo
na ɔ yɛɛ ŋmɛɛlate e, te ɔ na mo doŋ bo lɛo
balaŋ.
2 Walaŋ ŋon ɔ na mo denanɔɔ keŋ man
gyoo na, ŋon yɛna namensekɛɛlere ŋon.
3 Denanɔɔ dekere ŋon na toro fa e te
namense baŋ ne nyii ɔ woya. Ɔ ne baake
ŋon gbagba namense baŋ yele na ɔ ta mo
wɔ lee.
4 Te ɔ mo wɔ pou lee na ɔ ne tɛɛ be
siaman, te namense baŋ ne sila e nawolo
nyi ba gyeŋ ɔ woya.

5 Bɔɔ gyae baa sila walaŋ yakaate ya.
Baa yeu lee ɔ gyaŋ nawolo nyi bɔɔ gyeŋ
ɔ woya ya.”
6 Yesu gyɔɔ dudu kei fa wɔ, mɔna be te
nyii kpene keŋ ɔ ne yako nɛ asɛɛ ya.

7 Mena dɔɔ Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa
“Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, maŋ
yɛna namense debɔɔlɔɔ keŋ denanɔɔ.
8 Baŋ pou bɔɔ taŋgbɛɛ maŋ kɔŋ kaa
beo nyi Wurubuarɛ kpila na wɔ nɛ, be
yɛɛ ŋmɛɛlatenawɔ na baŋ bɛɛ mo doŋ lɛo
balaŋ abɔɔ nɛ, mɔna namense baŋ te nyii
wɔ ya.
9 Maŋ yɛna denanɔɔ keŋ, akpaa ŋolo
de tɛɛ me man gyoo na, maa lɛɛ ɔ nyee.
Waa gyoo na waa lee na waa nyiŋ weenɛɛ
kpaakpaa di.
10 Ŋmɛɛlate dɔɔ ɔ ne kɔŋ bo kaa ŋmɛɛle
na ɔ ta koo na ɔ te wɔlɛɛ abɔɔ. Maŋ
kɔŋae na ɛ kenyiŋ nyeedoŋ, na ɛ kenyiŋ
ke kekpaa.

11 Maŋ yɛna namensekɛɛlere kpaak-
paate ŋon. Namensekɛɛlere kpaakpaate
ŋon na mo ɔ wose fa yeŋ ɔ namense baŋ
dɔɔ.
12 Mɔna paate ŋon bɔɔ moo nyi waa
kɛɛ namense baŋ dɔɔ na baa tɔ e kom
nɛ, na ŋon yɛna namensekɛɛlere ŋon ɔ
tee namense baŋ ya. Mena dɔɔ ɔ naa
nyi gbougbouse ne kɔŋ na, ɔ ne yeu tina
namense baŋ yela, na gbougbouse baŋ te
kyaŋ baale na akaŋ baŋ te yaasee.
13 Ɔ ne yeu nawolo nyi ba mo e bo na
bɛɛ tɔ e kom, mena dɔɔ ɔ be famenɛ na
namense baŋ ya.

14-15 Maŋ yɛna namensekɛɛlere kpaak-
paate ŋon. Mena keŋ me kya gyeŋ maŋ te
maŋ mɔ gyeŋ e nɛ mena ke te ma gyeŋ me
namense te baŋ mɔ gyeŋ maŋ, te ma te sɛɛ
nyi maa mo ma wose fa yeŋ me namense
baŋ dɔɔ.
16 Me dana namense baale baŋ bɔɔ kpuɛ
kɛwɔ man ya. Kaboena nyi maa mo
baŋ mɔ kaa kpu na kɛwɔ na be popou
keyɛɛ walaŋ dokoloŋ namense, debɔɔlɔɔ
dokoloŋ man, na be kɛɛlere ke yɛɛ dokoloŋ
na baa nyii ma dei.
17 Kpene keŋ dɔɔ me kya ne gyae me
nombia yɛna nyi, ma te desina ma wose
nyi maa mo ma wose fa yeŋ ma kegyaebii
man na maa bese foŋ lee yeŋ man.
18 Ŋolo be gyae waa tale lɛo ma nyeedoŋ
lee me gyaŋ ya. Mɔna maŋ gbagba ma
kegyaebii man te maa mo ma wose fa yeŋ.
Me dana doŋ maa mo ma wose fa yeŋ, te
me dana doŋ maa bese nyiŋ nyeedoŋ bela.
‘Kei yɛna kpene keŋ me kya ŋon be yako
maŋ nyi maa yɛɛ.’ ”

19 Lee nɔɔwoya kɛŋa dɔɔ Gyudatena baŋ
besewɔ kpase ba wose man.

20 Be man balaŋ burum yakowɔ nyiaa,
“Ɔ dana feliŋkum mena dɔɔ ɔ nyee ne
wɔlɛɛ. Woŋ dɔɔ te ɛ ne nyii e?”
21 Baale mɔ kpa, “Walaŋ ŋon feliŋkum
doo ɔ man be gyae waa tale kolosi nnɛ
ya! Sena te feliŋkum gyae ke tale gyuusu
siayɛlɛɛsate sia?”

Balaŋ baŋ kebɛɛ Yesu

22 Keŋte Gyudatena wee dinaa daale kaa
liiwɔ. Mena wee kei te bee dii mo tɔɔse
debaŋ keŋ bɔɔ mo bɔ ɔsom deni dinaa keŋ
do Wurubuarɛ nyiŋmaa man nɛ. Mena
debaŋ kenaŋ yɛɛ waare tɛɛ Gyerusalɛm
donɔɔ man.
23 Na Yesu dɔŋɛɛ ɔ ne kila poto keŋ bɛɛ
baake ke Solomɔn poto Wurubuarɛ ɔsom
deni dinaa keŋ dekpaŋalaŋ man nɛ.
24 Keŋte Gyudatena baale kaa yilaawɔ ɔ
gyaŋ bɔɔse e nyiaa, “Sena yaa n tinaa daa
yela te de bɛɛ gyeŋ da nyee na de nawɔɔ
ya nɛ? Yako daa anokoare keŋ. Nyaŋ yɛna
nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi
waa kɔŋ nɛ?”
25 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Me
taŋ keyako ŋon mɔna ɛ bɛɛ lɛɛ maŋ di
ya. Gyakoloŋ nombia ŋan mɔɔ yɛɛ me
kya yele man nɛ, ne diina ma wose man
adansɛɛ,
26 mɔna ɛ bɛɛ lɛɛ maŋ di ya, nawolo nyi
ɛ te yɛɛ me namensewɔ ya.
27 Me namense ne nyii me dei, te ma
gyeŋ wɔ te bee sila maŋ.
28 Mɛɛ fa wɔ nyeedoŋ kekpaa keŋ, te
bɔɔ gyae baa yo lee Wurubuarɛ siaman ya.
Ŋolo be gyae waa tale lɛo wɔ lee me gyaŋ
ya.
29 Me kya ŋon ɔ ba mo wɔ do me
nyiŋmaa man nɛ, dana doŋ kela kolo
kamasɛ te ŋolo be gyae waa tale lɛo wɔ
lee me kya nyiŋmaa man ya.
30 Daa na me kya yɛɛ walaŋ dokoloŋ.”

31 Botɔɔ te Gyudatena baŋ gate boya baa
funŋ e bela.
32 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Me kya te
yeli ma te yɛɛ nombia kpaakpaa burum ɛ
siaman, ŋe man woŋti dɔɔ te ɛ ne gyae ɛ
ke funii maŋ boya?”
33 Te Gyudatena baŋ tiranɔɔ fa e nyiaa,
“Na abɔɔ nya ayɛɛŋ kɛŋa dɔɔ te dɛɛ gyae
dee funii neŋ boya ya, mɔna mena keŋ n
ne yako mmusuo nombia dɔɔ. Nawolo nyi
n yɛɛ deniwalaŋ e, mɔna n na mo n wose
maa na Wurubuarɛ.”
34 Botɔɔ te Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Ba
te ŋmarase ɛmɛɛ gbagba mmaraa tɔne
keŋ man nyi, Wurubuarɛ kpa, ɛ yɛɛ Wu-
rubuarɛ kemaasasewɔ yee?
35 Da gyeŋ nyi kpene keŋ Wurubuarɛ
nombia ŋan ne yako nɛ yɛɛ anokoare
kekpaa. Te Wurubuarɛ de baake balaŋ baŋ

ɔ ba mo ɔ nombia ŋan fa nɛ nyi be yɛɛ Wurubuarɛ kemaasasewɔ na,
36 weera dɔɔ te ɛ ne yako maŋ ŋon Wurubuarɛ ba lese maŋ te ɔ be kpila maŋ kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ nɛ nyi mɛɛ mo ma wose maa na Wurubuarɛ keŋ mɛɛ yako nyi me yɛɛ Wurubuarɛ bu e dɔɔ?
37 Akpaa me bɛɛ yɛɛ kpene keŋ me kya ŋon kpa ma yɛɛ ya na, ɛ na lɛɛ maŋ di ya,
38 te akpaa mɛɛ yɛɛ ŋa na, nyi ɛ be lɛɛ maŋ di koraŋ ya na ɛ lɛɛ abɔɔ ŋan mɛɛ yɛɛ nɛ di, na ɛ ka gyeŋ na ɛ kenyii asɛɛ nyiaa daa na me kya ŋon yɛɛ dokoloŋ”
39 Mena dɔɔ be gyaewɔ baa kyaŋ e bela, te ɔ sarakeewɔ lee be man.
40 Keŋte Yesu besewɔ toŋ Gyɔɔdan boo keŋ gyu botɔɔ keŋ Gyɔn be kyaa sɔ balaŋ Wurubuarɛ loŋ kaalaŋ nɛ, te ɔ ke kyaawɔ botɔɔ.
41 Balaŋ burum kɔŋawɔ ɔ gyaŋ te be yako dɔŋa nyiaa, “Gyɔn te yɛɛ gyakoloŋ nombia ya, mɔna kpene kamasɛ keŋ ɔ be yako lee balee kei wose man nɛ yɛɛ ampaŋ.”
42 Keŋte balaŋ burum baŋ ba seŋɛɛ botɔɔ nɛ lɛɛ Yesu di.

11

Lasarose yeŋ

1 Balee ŋolo kyaawɔ Bɛtani donɔɔ man keŋ bɛɛ baake e nyi Lasarose. Bɛtani donɔɔ kenaŋ man te Mɛɛre na ɔ kɔɔ Maata leewɔ.
2 Mɛɛre kei yɛna walaŋ ŋon ɔ be toosi nuŋ ofoŋofoŋ woli Yesu nawɔɔ, te ɔ ba mo ɔ nyeenyɔɔse feefo ŋa nɛ. Ɔ ŋmɛɛtee yɛna Lasarose ŋon ɔ na wee nɛ.
3 Mena dɔɔ Mɛɛre na Maata doo Yesu tiila nyiaa, “De Gbeŋgyoo, n gyoo ŋon loŋ bɛɛ lam ɛmɛɛ na e nsana ya nɛ na wee.”
4 Yesu kenyii tiila keŋ nɛ ɔ yakowɔ nyiaa, “Kawee kei te yɛɛ kawee keŋ gyae ka ko Lasarose ya. Mɔna ke gyae ke yela balaŋ kena Wurubuarɛ gyoorobiiri na ka ke yela baa lese maŋ Wurubuarɛ bu ŋon mɔ yele.”
5 Na Yesu ne gyae Maata na ɔ naabu Mɛɛre na Lasarose nombia.
6 Mɔna ɔ kenyii nyi Lasarose na wee nɛ, ɔ besewɔ di weeya ala botɔɔ keŋ ɔ kyaa nɛ.
7 Kenaŋ wɔle nɛ ɔ yako ɔ kaseela baŋ nyiaa, “Ɛ fa dɛɛ bese gyu Gyudia tɛɛle man bela.”
8 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ yako e nyiaa, “De Gbeŋgyoo, weeya akalansɛɛ ŋaale yaa ŋgba Gyudatena be yele baa fuŋii neŋ boya nɛ. Woŋ dɔɔ te n ne gyae n ka bese gyu botɔɔ bela?”
9 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, “Wee kamasɛ dana ke nelim na ka weese. Akpaa ŋolo dɔŋɛɛ weesetenŋteŋ nɛ, ɔ bɛɛ gyɔ ɔ nae ya nawolo nyi weese kyaa.
10 Mɔna nyi akpaa ɔ dɔŋɛɛ ditiŋtɛɛ man na ɔ ne gyɔ ɔ nae, nawolo nyi keŋmaŋee be kyaa na waa naa ya.”
11 Kei wɔle na Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, “De gyoo Lasarose te doo dosoroŋ mɔna maa gyu na me kaa gyuusu e.”
12 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ tiranɔɔ nyiaa, “De Gbeŋgyoo, akpaa ɔ doe na ɔ kawee keŋ gyae ke taŋ.”
13 Na Lasarose yeŋ nombia yaa Yesu ne yako, mɔna ɔ kaseela baŋ na gyueŋ bo nyi dosoroŋ gbagba yaa Lasarose doowɔ.
14 Botɔɔ te Yesu torowɔ yako wɔ nyiaa, “Lasarose ta yem,
15 mɔna lee ɛmɛɛ dɔɔ dana maŋ gyoŋ nyi mɔɔ kyaa botɔɔ pɛte ɔ yeŋawɔ ya, na ɛ kenyiŋ lɛɛ maŋ di. Ɛ fa dee gyu ɔ gyaŋ.”
16 Mena dɔɔ ɔ kaseela baŋ man ŋolo ŋon bɛɛ baake e Tomase yaa Ata nɛ yako ɔ tebia kaseela akaŋ baŋ nyiaa, “Ɛ fa de popou ke sila da wolale ŋon gyu. Nyi yɛɛ yeŋ ke na, de popou ka yeŋ kpu na e.”
17 Yesu ke gyu ka gyoo Bɛtani donɔɔ man nɛ, be yako e nyiaa be kewuu Lasarose weeya anaarate kenaŋ.
18 Bɛtani yɛɛ donɔɔ keŋ ka benaa na Gyerusalɛm donɔɔ. Ke lem gyae ke yɛɛ ŋgba gbɛɛkemaase atooro nɛ.
19 Na Gyudatena burum te kɔŋ Maata na Mɛɛre gyaŋ be kaa gyam wɔ lee be ŋmɛɛtee ŋon yeŋ man.
20 Maata ke nyii nyi Yesu ne kɔŋ nɛ, ɔ leewɔ gyu ke gyaŋee na e. Na Mɛɛre dɔɔ ŋon kyaa dekpaŋalaŋ man.
21 Maata ke gyu ke tuŋ Yesu nɛ ɔ yako e nyiaa, “Me Gbeŋgyoo, nyi akpaa nyeŋ kyaa kɛbo na nafɔ me ŋmɛɛtee deŋ ta yem ya!
22 Mɔna ma gyeŋ nyi debokeiman koraŋ nɛ, kpene kamasɛ keŋ n bɔɔse Wurubuarɛ na waa yɛɛ fa neŋ.”
23 Keŋte Yesu yako e nyiaa, “N ŋmɛɛtee ŋon waa bese foŋ na waa nyiŋ nyeedoŋ bela.”
24 Te Maata yako e nyiaa, “Ayi ma gyeŋ nyi wee ɔtomante keŋ woya pou baa foŋ lee yeŋ man nɛ, ŋon mɔ waa foŋ.”
25 Keŋte Yesu yako e bela nyiaa, “Maŋ yɛna walaŋ ɔ ne gyuusu balaŋ lee yeŋ man te be nyiŋ nyeedoŋ. Walaŋ kamasɛ ŋon waa lɛɛ maŋ di na, nyi ɔ yem koraŋ na waa bese nyiŋ nyeedoŋ,
26 te walaŋ kamasɛ ŋon ɔ kyaa te ɔ lɛɛ maŋ di na, ɔ be gyae wa yeŋ leki ya.” Keŋte Yesu bɔɔse Maata nyiaa, “N ne lɛɛ nombia kɛŋa di?”
27 Te Maata sɛɛ e nyiaa, “Ayi me Gbeŋgyoo, mɛɛ lɛɛ di nyi nyaŋ yɛna nyeelɛɛre, Wurubuarɛ bu ŋon dɛɛ daa nyi waa kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ nɛ.”

Yesu kewii

28 Maata kekolosi nombia kɛŋa taŋ nɛ, ɔ
besewɔ gyu dekpaŋalaŋ man ke baake ɔ
naabu Mɛɛre lee yenaŋ te ɔ yako e nyiaa,
"De Gbeŋgyoo ŋon te kɔŋ te ɔ kpa nya
kɔŋ."
29 Mɛɛre kenyii mena nɛ, ɔ korowɔ bileŋ
gyu ke gyaŋee na e.
30 Debaŋ kenaŋ na Yesu ta gyoo ta donɔɔ
keŋ man ya. Na ɔ sɛɛ ɔ kyaa botɔɔ keŋ
Maata be gyu ke tuŋ e nɛ.
31 Debaŋ kenaŋ mɔ na, Gyudatena te kɔŋ
dekpaŋalaŋ keŋ man bee kolosi do Mɛɛre.
Ba kena ŋgba Mɛɛre ba koro karatetee
dokoloŋ lee ɔ ne gyu nɛ, na baŋ gyeŋ nyi ɔ
ne gyu baa ɔ ŋmɛɛtee Lasarose yebɔɔ keŋ
tɛɛ ɔ kaa wii. Mena dɔɔ baŋ mɔ korowɔ
sila e.
32 Mɛɛre ke gyu kelii botɔɔ keŋ Yesu kyaa
nɛ te ɔ tisiwɔ buŋ Yesu nawɔɔ tɛɛ te ɔ yako
e nyiaa, "Me Gbeŋgyoo, nyeŋ kyaa kɛbo na
nafɔ me ŋmɛɛtee deŋ ta yem ya."
33 Yesu kena mena keŋ Mɛɛre na Gyu-
datena baŋ be silana e ne wii nɛ, takaa e
te dekɔkɔrɔkɔɔ kyaŋa e.
34 Keŋte ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, "Aleŋ te
ɛ wuu e?" Te be yako e nyiaa, "De
Gbeŋgyoo, kɔŋ na n kaa kɛɛ."
35 Keŋte Yesu wiiwɔ.
36 Keŋte Gyudatena baŋ yakowɔ nyiaa,
"Ɛ kɛɛ mena keŋ ɔ ne gyae Lasarose
nombia."
37 Mɔna balaŋ baale yakowɔ nyiaa, "Na
Yesu kei gyuusuna siayɛlɛɛsate ŋon sia
yee? Nafɔ ŋgba ŋon talewɔ lɛɛ Lasarose
na ɔ ba yem ya?"
38 Dekɔkɔrɔkɔɔ kyaŋa Yesu bela te ɔ
gyuu botɔɔ keŋ bɔɔ wuu Lasarose nɛ. Na
be wuu e bo boe bɔɔ daale maŋ, te be biliŋi
boe dinaa daale tɔ ke nɔɔ.
39 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Ɛ biliŋi
boe keŋ lee yebɔɔ keŋ nɔɔman." Te yere
ŋon ɔ deesi Maata yako Yesu nyiaa, "De
Gbeŋgyoo, debaŋ kei dɔɔ ɔ ne wɔlɛɛ.
Nawolo nyi gyɛŋ yɛna weeya anaara yaa
ŋgba bɔɔ wuu e nɛ."
40 Te Yesu yako e nyiaa, "Ma te yako
neŋ nyi akpaa n lɛɛ maŋ di na nyaŋ kena
Wurubuarɛ gyoorobiiri keŋ yee?"
41 Mena dɔɔ be biliŋi boe keŋ lee yebɔɔ
keŋ nɔɔman. Botɔɔ te Yesu gyinaa ɔ nyee
kɛɛ adido te ɔ fanewɔ fa Wurubuarɛ nyiaa,
"Taata, mɛɛ fa neŋ karaŋ ŋgba n ne nyii
maŋ nɛ.
42 Maŋ dɔɔ ma gyeŋ nyi n ne nyii maŋ
debaŋ kamasɛ, mɔna balaŋ baŋ ba seŋɛɛ
kɛbo dɔɔ te mɛɛ yako mena na baa nyiŋ
gyeŋ nyi nyaŋ kpila na maŋ."
43 Yesu ke yako mena taŋ nɛ, te ɔ
fae yeesa keŋkeŋ baake Lasarose nyiaa,
"Lasarose, lee kɔŋ!"
44 Keŋte Lasarose ŋon ɔ ba yem nɛ leewɔ
kɔŋ, na kewuu abɔɔ ŋan bɔɔ mo bake ɔ
nyiŋmaase na ɔ nawɔɔ, na kanyaŋ keŋ
bɔɔ mo bake ɔ sia gbɛɛ nɛ doo mena. Te
Yesu yako wɔ nyiaa "Ɛ booli e, na waa ta."

Ba kebake Yesu nyeeman
Mateo 26:1-5; Maake 14:1-2; Luka 22:12

45 Gyudatena burum baŋ bɔɔ kɔŋ Mɛɛre
gyaŋ te bɔɔ naa kpene keŋ Yesu be yɛɛ nɛ
lɛɛ e di.
46 Mɔna be man baale besewɔ gyu
Farasiitena baŋ gyaŋ gyu ke yako wɔ
kpene keŋ Yesu be yɛɛ nɛ.
47 Keŋte Wurubuarɛ saese kegyiise na
Farasiitena baake donɔɔ kegyiise gyaŋee.
Te be bɔɔse dɔŋa nyiaa "Sena yaa dɛɛ
yɛɛ? Nawolo nyi balee kei ne yɛɛ gyakoloŋ
nombia burum.
48 Akpaa de tina e yela te ɔ gyakaa ɔ ne
yɛɛ mena tom kei na, balaŋ baŋ pou baa
lɛɛ e di na ke yela Romantena kaa yɛlɛɛ de
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ na baa
lɛo de tɛɛle pou."
49 Te balaŋ baŋ man ŋolo ŋon bɛɛ baake
e nyi Kaifase ŋon ɔ be yɛɛ saese kegyia ku-
lutoo kenaŋ man nɛ yakowɔ nyiaa, "Ɛmɛɛ
dɔɔ ɛ ba gyeŋ daale ya.
50 Ɛ ba gyeŋ nyi dei nyi walaŋ dokoloŋ
waa yeŋ fa balaŋ baŋ pou kela keŋ nyi
tɛɛle pou balaŋ kewɔlɛɛ yee?"
51 Te yɛɛ Kaifase gbagba agyueŋ yaa ɔ
moowɔ yako nombia kɛŋa ya, mɔna keŋ
ɔ be yɛɛ Wurubuarɛ sae kegyia kulutoo
kenaŋ man dɔɔ te Wurubuarɛ yela ɔ yako
mena nombia ŋenaŋ see nyi, kaboena nyi
Yesu waa yeŋ fa Gyudatena pou.
52 Te yɛɛ nyi Gyudatena baageŋ te Yesu
waa yeŋ fa ya, mɔna waa yeŋ bo fa
Wurubuarɛ bia baŋ pou bɔɔ yaasee nɛ na
waa nyiŋ mo wɔ kaa yilaa.
53 Leenaŋ wee kenaŋ keŋ kegyiise baŋ be
gyaŋee nɛ, te be fiasɛɛ bɛɛ gyae gbɛɛ keŋ
baa mo ko Yesu.
54 Lee mena dɔɔ na Yesu bɛɛ tekaa
lese ɔ wose debɔɔ Gyudia tɛɛle man bela
ya. Mɔna ɔ leewɔ botɔɔ gyu donɔɔ keŋ
bɛɛ baake ke nyi Eferam te ka benaa na
depampaa dinaa daale nɛ. Botɔɔ te ŋon
na ɔ kaseela baŋ gyuuwɔ ke kyaa.
55 Na Gyudatena nyeekelɛɛwee kedi keŋ
ta benaa, mena dɔɔ balaŋ burum lee
donɔɔse ŋan man gyu Gyerusalɛm be kaa
gyoraa ba wose pɛna nyeekelɛɛwee kedi
keŋ kelii.
56 Debaŋ kenaŋ man pou na bɛɛ kɛo
Yesu. Be ka seŋ Wurubuarɛ ɔsom deni
dinaa keŋ man nɛ be bɔɔse dɔŋa nyiaa,
"Sena yɛna ya gyueŋ? Doona ɔ be gyae
waa kɔŋ nyeekelɛɛwee kedi kei man ya?"
57 Na Wurubuarɛ saese kegyiise na
Farasiitena baŋ te yako wɔ nyiaa, walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ gyeŋ Yesu dekyae na ɔ kaa
yako wɔ na be kaa kyaŋ e.

12

Alo ŋolo ka mo nuŋ woli Yesu Bɛtani donɔɔ man

Mateo 26:6-13; Maake 14:3-9; Luka 7:37-39

1 Keka weeya looro na Gyudatena kedi
ba nyeekelɛɛwee dinaa keŋ nɛ, Yesu gyuu
Bɛtani donɔɔ man. Mena donɔɔ kenaŋ
man te Lasarose ŋon Yesu be gyuusu e lee
yeŋ man nɛ leewɔ.
2 Be lɔɔ yele saa weenɛɛ fa Yesu. Maata
mɔ kpuɛ baŋ bɛɛ kpɛlɛɛ weenɛɛ ŋan nɛ
man. Na Lasarose mɔ kpuɛ na baŋ be kyaa
bee dii nɛ.
3 Keŋte Mɛɛre moo nuŋ ofoŋofoŋte keŋ
ke dana koyadoŋ nɛ porontia tɔɔ, te ɔ
kaa toosi ke woli Yesu nawɔɔ te ɔ moo ɔ
nyeenyɔɔse feefo ɔ nawɔɔ ŋan. Te nuŋ keŋ
ofoŋ lɛɛ dekpaŋalaŋ keŋ pou. Daŋ keŋ bɛɛ
baake ke nyi Naade nɛ te ba moowɔ yɛɛ
nuŋ kenaŋ
4 Te Yesu kaseela baŋ man ŋolo ŋon bɛɛ
baake e nyi Gyudase Isekarɔte, ŋon waa
kaa lese Yesu fa na baa ko nɛ yakowɔ
nyiaa,
5 "Woŋ dɔɔ te ba te yɔɔ mena nuŋ
ofoŋofoŋ kei na baa mo ke kɔba keŋ fa
ayematena ya." Nyi beŋ yɔɔ ke na nafɔ
baa nyiŋ tomyɛɛre kulutoo dokoloŋ kɔba
lee ke man.
6 Gyudase keyako nombia kɛŋa nɛ, na
ayematena wose man yaa ɔ na gyueŋ ya,
mɔna ɔ yɛɛ ŋmɛɛlate e. Ŋon na see na be
kɔba, te ɔ ne kyaa mo ŋaale desina ɔ wose.
7 Keŋte Yesu yako e nyiaa, "Ɛ tina alo
ŋon yela! Ɔ yɛɛ kei baa mo daa me kewuu.
8 Ayematena dɔɔ be kyaa ɛ gyaŋ debaŋ
kamasɛ, mɔna maŋ dɔɔ mɔɔ gyae maa
kyaa ɛ gyaŋ kekpaa ya."

Gyudatena kegyiise kegyae gbɛɛ baa ko Lasarose

9 Gyudatena burum kenyii nyi Yesu kyaa
Bɛtani donɔɔ man nɛ, be gyuuwɔ botɔɔ.
Na Yesu waageŋ dɔɔ te be gyuuwɔ botɔɔ
ya, mɔna bɛɛ gyae baa naa Lasarose ŋon
Yesu be gyuusu e lee yeŋ man nɛ mɔ.
10 Mena dɔɔ saese kegyiise baŋ mɔ gyae
gbɛɛ baa ko Lasarose mɔ,
11 nawolo nyi Yesu ke gyuusu e lee yeŋ
man dɔɔ Gyudatena burum te bɛɛ wɔ te ba
ke lɛɛ Yesu di.

Yesu kegyu Gyerusalɛm gyoorobiiri man

Mateo 21:1-11; Maake 11:1-11; Luka 19:28-40

12 Tɛɛ kena nɛ, balaŋ burum baŋ bɔɔ
kɔŋ nyeekelɛɛwee kedi keŋ man nyiiwɔ
nyi Yesu dɔŋ gbɛɛ ɔ ne kɔŋ Gyerusalɛm
donɔɔ man.
13 Mena dɔɔ be gyae bakɛɛna faareŋse
gyu be kaa gyaŋee na e na bɛɛ fae yeesa
nyiaa,
"Lɛɛ daa.
De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ waa hiraa walaŋ
ŋon ɔ ne kɔŋ ɔ yele man nɛ,
na waa hiraa Iseraetena gyoo ŋon
mɔ."
14 Yesu gyae afurum te ɔ kyaawɔ ɔ
dɔɔ, ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see be yako nɛ. Nombia ŋenaŋ
yɛna nyiaa,
15 "Ɛmɛɛ Gyerusalɛmtena,
ɛ na yela ɛ wɔe ke lɔ ŋon ya.
Ɛ kɛɛ, ɛ gyoo ne kɔŋ,
ɔ kyaa afurum bu dɔɔ ɔ ne kɔŋ."
16 Kewalaŋ keŋ nɛ, ɔ kaseela baŋ te nyii
nombia kɛŋa man ya. Mɔna kenaŋ wɔle
Wurubuarɛ ka lese Yesu gyoorobiiri wola
nɛ te be tɔɔsewɔ nyiaa, nombia ŋan Wu-
rubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see be yako
lee ɔ wose man nɛ kɔŋala mena nɛ.
17 Keŋte balaŋ burum baŋ be kpuɛ na
Yesu, debaŋ keŋ ɔ be baake Lasarose lee
yebɔɔ man te ɔ be gyuusu e lee yeŋ man
nɛ, yaasee nombia kɛŋa.
18 Keŋ dɔɔ te balaŋ burum leewɔ donɔɔ
man kɔŋ kaa gyaŋee na e nɛ, nawolo nyi
be nyiiwɔ nyi ɔ yɛɛ mena gyakoloŋ nombii
kei.
19 Botɔɔ te Farasiitena baŋ yako dɔŋa
nyiaa, "Ŋgba ɛ ne naa nyi da te tale yɛɛ
kolo ya na? Ɛ kɛɛ! Balaŋ pou silana e."

Girikitena kekɛo Yesu

20 Na Girikitena baale mɔ kpuɛ na balaŋ
baŋ bɔɔ gyu Gyerusalɛm be kaa som
Wurubuarɛ Gyudatena nyeekelɛɛwee kedi
keŋ man nɛ.
21 Be gyuuwɔ Filipo ŋon ɔ ba lee
Bɛtesaida keŋ ke kyaa Galelia tɛɛle man nɛ
gyaŋ ke yako e nyiaa, "Kegyia, dɛɛ gyae dɛɛ
naa Yesu."
22 Keŋte Filipo mɔ gyuuwɔ ke yako An-
deriase. Te be balaŋ bala gyuuwɔ keyako
Yesu.
23 Botɔɔ te Yesu tira nombia kɛŋa nɔɔ fa
wɔ nyiaa, "Debaŋ keŋ te lii nyi baa lese
maŋ Deniwalaŋ Bu ŋon gyoorobiiri keŋ
wola.
24 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii
nyiaa, nyi akpaa be ta mo wambelebii do
bɔɔ man na ke ka yeŋ ya nɛ, na ke sɛɛ ke
yɛɛ bii dokoloŋ. Mɔna nyi akpaa ba mo ke
do bɔɔ man te ke da yem te ke de tuu na
te kɛɛ see bia burum.
25 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne gyae ŋon
gbagba nyeedoŋ kela Wurubuarɛ nɛ, waa
yeŋ leki. Mɔna walaŋ kamasɛ ŋon lee
Wurubuarɛ nombia dɔɔ ɔ be famenɛ na
ŋon gbagba nyeedoŋ ya nɛ, Wurubuarɛ
waa fa e nyeedoŋ kekpaa."

26 Keŋte Yesu besewɔ yako nyiaa,
"Walaŋ kamasɛ ŋɔn ɔ ne gyae nyi waa som
maŋ nɛ, kaboena nyi waa sila maŋ. Na
botɔɔ keŋ me kyaa na, ŋon mɔ ke nyiŋ kpu
na maŋ. Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ na som maŋ
na, me kya mɔ waa lese ɔ yele."

Yesu kekolosi lee ɔ yeŋ wose man

27 Te Yesu besewɔ yako nyiaa, "Nɛnɛɛ
dekɔkɔrɔkɔɔ te kyaŋ maŋ nideli, te sena
yaa maa yako? 'Maa yako nyi me kya, lese
maŋ lee mena kaale dinaa kei man?' Mɔna
mena kaale kei dɔɔ te me kɔŋawɔ tɛɛle kei
dɔɔ."

28 Keŋte Yesu fanewɔ nyiaa, "Me kya,
lese n gyoorobiiri wola." Te be nyii woya
ŋaale kolosiwɔ lee adido nyiaa, "Me te
wulaa lese me gyoorobiiri wola, te maa
bese lese ke wola."

29 Balaŋ burum baŋ ba seŋɛɛ botɔɔ te
bɔɔ nyii woya ŋan nɛ, be man baale
yakowɔ nyiaa, "Ɔga faela" te baale mɔ
yakowɔ nyi, "Wurubuarɛ kpilale ŋolo
kolosi la na e lee adido."

30 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, "Ɛmɛɛ dɔɔ
te mena nɔɔwoya kɛŋa kɔŋawɔ, na maŋ
dɔɔ ya.

31 Nɛnɛɛ yɛna debaŋ keŋ Wurubuarɛ
waa di balaŋ nombia tɛɛle kei dɔɔ. Nɛnɛɛ
te Wurubuarɛ waa gegi ɔbɔnsam ŋon ɔ ne
di gyoori tɛɛle kei dɔɔ nɛ lee ɔ gbeli keŋ
dɔɔ.

32 Mɔna maŋ dɔɔ nyi akpaa be gyina
maŋ adido lee tɛɛle kei dɔɔ nɛ, maa wɔŋ
walaŋ kamasɛ benaa ma wose."

33 Ɔ kekolosi kei na wola yeŋ keŋ waa
kaa yeŋ nɛ baa.

34 Botɔɔ te balaŋ burum baŋ tiranɔɔ fa
e nyiaa, "De kalawɔ lee da mmaraa tɔne
man nyiaa, Nyeelɛɛre ŋon waa kyaa keŋ
ɔ be gyae waa yeŋ ya. Te sena yaa n ne
yako nyi kaboena nyi baa gyina Deniwalaŋ
Bu ŋon adido? Amɔte yɛna Deniwalaŋ Bu
kei?"

35 Te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyiaa,
"Keŋmaŋee keŋ nyiŋa ke kyaa ɛ gyaŋ nɛ
ɛ ta ke man na ditiŋtɛɛ be nyiŋ futaa ŋon
ya. Nawolo nyi walaŋ ŋon ɔ dɔŋɛɛ ditiŋtɛɛ
man nɛ, ɔ ba gyeŋ botɔɔ keŋ ɔ ne gyu ya.

36 Walaŋ ŋon ɔ ne fa keŋmaŋee nyiŋa
ɔ kyaa ɛ gyaŋ nɛ, ɛ lɛɛ e di na ɛ kenyiŋ
bese balaŋ baŋ be doo keŋmaŋee man."
Yesu kekolosi nombia kɛŋa taŋ nɛ, ɔ wɔŋa
ɔ wose kekyaa yenaŋ daale keŋ bɔɔ ne naa
e ya.

Gyudatena burum te lɛɛ Yesu di ya

37 Yesu yɛɛ gyakoloŋ nombia burum be
siaman, mɔna kɛŋa pou wɔle na be bɛe ba
te lɛɛ e di ya.

38 Kei yela nombia ŋan Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya be yako nɛ
kɔŋawɔ ampaŋ. Yesaya yakowɔ nyiaa,
"De Gbeŋgyoo, amɔte lɛɛ na nombia ŋan
dɔɔ yako nɛ di?
Amɔte te de Gbeŋgyoo lese ɔ wɔɔle wola?"

39 Lee mena dɔɔ bɔɔ ne tale baa lɛɛ
Wurubuarɛ nombia di ya ŋgba mena keŋ
Yesaya be yako nɛ.

40 Ɔ besewɔ yako nyiaa,
"Wurubuarɛ te yɛlɛɛ be sia na bɔɔ nyiŋ
naa ya,
te ɔ tɔɔ ba agyueŋse na bɔɔ tale nyii
kolo man ya.
Na mena ya na nafɔ baa kyɛɛkee lee be
gbɛɛneŋ kumɛɛ man
na baa kɔŋ me gyaŋ na maa kyɔ wɔ."

41 Yesaya te kolosi nombia kɛŋa yakaa ya,
mɔna ɔ wulaa naa Yesu gyoorobiiri keŋ
dinɔɔ keŋ dɔɔ te ɔ kolosiwɔ lee ɔ wose
man.

42 Nombia kɛŋa wɔle nɛ Gyudatena kegyi-
ise burum lɛɛ Yesu di, mɔna Farasiitena
baŋ dɔɔ ba te tale lese ba kelɛɛdi keŋ debɔɔ
ya, nawolo nyi be yeewɔ nyi Farasiitena
baŋ baa tɔɔ wɔ gbɛɛ nyi be na kɔŋ bɔ ɔsom
deni man bela ya.

43 Be ta lese ba kelɛɛdi keŋ debɔɔ ya
nawolo nyi bɛɛ gyae bo nyi balaŋ ka lese
ba yele kela Wurubuarɛ ka lese ba yele.

44 Keŋte Yesu gyinaa ɔ nɔɔ kolosi nyiaa,
"Nyaŋ ŋon n lɛɛ maŋ di nɛ, na maageŋ te
n lɛɛwɔ di ya mɔna ŋon ɔ be kpila maŋ nɛ
mɔ yaa n lɛɛwɔ di.

45 Nyaŋ walaŋ ŋon n naa maŋ na, n te
naa walaŋ ŋon ɔ be kpila maŋ nɛ.

46 Me kɔŋae tɛɛle kei dɔɔ ŋgba
keŋmaŋee nɛ na maa ŋmaŋee fa balaŋ.
Nyaŋ ŋon n lɛɛ maŋ di na n be gyae n ke
dɔɔ ditiŋtɛɛ man ya.

47 Walaŋ ŋon ɔ nyii me nombia te ɔ te
lɛɛ ŋa do ya na, mɔɔ gyae maa di ɔ nombia
ya. Nawolo nyi ma te kɔŋ me kaa di balaŋ
nombia tɛɛle kei dɔɔ na maa bu wɔ fɔɔ ya,
mɔna me kɔŋae me kaa lɛɛ ba nyee.

48 Nyaŋ ŋon n bɛɛ maŋ te n te lɛɛ me
nombia ya na, nombiadiiri ŋolo kyaa keŋ
waa di n nombia. Nɔɔwoya ŋan mɔɔ
kolosi nɛ, ŋan te baa mo di n nombia wee
ɔtomante keŋ man na baa bu neŋ fɔɔ.

49 Nawolo nyi ma te kolosi maŋ gbagba
me doŋ man ya, mɔna me kya ŋon ɔ be
kpila maŋ nɛ, ŋon yako na maŋ kpene keŋ
maa yako na mena keŋ maa yako ke.

50 Te maŋ gyeŋ mɔ nyi kpene keŋ ɔ be
yako daa nyi dɛɛ yɛɛ nɛ, keŋ ne faa na
nyeedoŋ kekpaa keŋ. Mena dɔɔ kpene keŋ
mɛɛ yako nɛ, yɛɛ keŋ me kya be yako maŋ
nyi maa yako."

13

Yesu kefaafo ɔ kaseela baŋ nawɔɔ

1 Pɛ tɛɛ kena na Gyudatena kedi ba
nyeekelɛɛwee keŋ nɛ, na Yesu wulaa gyeŋ

nyi ɔ debaŋ te lii keŋ waa lee tɛɛle kei dɔɔ gyu ɔ kya gyaŋ. Mɔna mena keŋ ɔ ne gyae ɔ balaŋ baŋ be kyaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ, mena te waa gyae be nombia kelii ɔto.

2 Yesu na ɔ kaseela baŋ ke kyaa baa di be balinɔɔ weenɛɛ nɛ, na ɔbɔnsam taŋ ka mo nombiakumɛɛ do Simɔn bu Gyudase Isekarɔte nyeeman nyi waa lese Yesu fa na baa ko.

3 Yesu mɔ gyeŋ nyi ɔ kya ta mo kpene kamasɛ do ɔ nyiŋmaa man, te ɔ gyeŋ mɔ nyi ɔ lee Wurubuarɛ gyaŋ bo kɔŋ te ɔ gyaŋ te waa bese gyu.

4 Mena dɔɔ Yesu korowɔ lee weenɛɛ ŋan tɛɛ te ɔ kpee ɔ kegba wurikyim keŋ ɔ doona nɛ, te ɔ moo bɔroboa kpaŋ ɔ teŋa man.

5 Keŋte ɔ toosi loŋ do tasa man te ɔ fiasɛɛ ɔ ne faafo ɔ kaseela baŋ nawɔɔ, te ɔ moo bɔroboa keŋ kpaŋɛɛ ɔ teŋa man nɛ feefo wɔ.

6 Ɔ kelii Simɔn Pita gyaŋ nɛ Pita bɔɔse e nyiaa, “Me Gbeŋgyoo, nyaŋ ne gyaela n kefaafo me nawɔɔ?”

7 Te Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Kpene keŋ mɛɛ yɛɛ nɛ n be gyae n ke nyii ke man debokeiman ya, mɔna nyaŋ kaa nyii ke man wɔle wɔle.”

8 Keŋte Pita yako e nyiaa, “Koa, mɔɔ sɛɛ na n ke faafo me nawɔɔ korakora ya.” Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Akpaa ma te faafo n nawɔɔ ya na, daa na neŋ be doo daale man ya.”

9 Te Simɔn Pita yako e nyiaa, “Me Gbeŋgyoo, akpaa mena na na faafo me nawɔɔ kaageŋ ya, mɔna faafo me nyiŋmaase na ma nyee mɔ.”

10 Te Yesu yako e nyiaa, “Walaŋ ŋon ɔ be sɔɔ nɛ ɔ wose pou ta lee. Ɔ be kaboena nyi waa sɔ bela ya. Kaboena bo nyi waa faafo ɔ nawɔɔ kaageŋ. Ɛ popou wose ta lee, mɔna walaŋ dokoloŋ wose danaana ayimɛɛ.”

11 Nawolo nyi na Yesu gyeŋ walaŋ ŋon waa lese e fa, mena dɔɔ te ɔ yakowɔ nyi “Walaŋ dokoloŋ wose danaana ayimɛɛ.”

12 Yesu kefaafo be nawɔɔ taŋ nɛ, ɔ moo ɔ kegba wurikyim keŋ do bela te ɔ gyuuwɔ kekyaa ɔ dekyae man. Te ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, “Ɛ ne nyii kpene keŋ mɔɔ yɛɛ fa ŋon nɛ man?

13 Ɛ ne baake maŋ nyi ɛ wolale na ɛ Gbeŋgyoo. Dei ŋgba ɛ ne baake maŋ mena nɛ, nawolo nyi ŋe kaboena maŋ.

14 Te akpaa maŋ ɛ Gbeŋgyoo na ɛ wolale te faafo ɛ nawɔɔ nɛ, mena te kaboena nyi ɛmɛɛ mɔ yaa faafo dɔŋa nawɔɔ.

15 Me yɛɛ kei baa wola ŋon na ɛmɛɛ mɔ kenyiŋ yɛɛ fa dɔŋa ŋgba mena keŋ maŋ be yɛɛ nɛ.

16 Anokoare yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, gbeŋi bɛɛ kela ɔ gbeŋgyoo ya, te kpilale mɔ bɛɛ kela walaŋ ŋon ɔ be kpila e nɛ ya.

17 Nɛnɛɛ keŋ ɛ ba gyeŋ nombia kɛŋa nɛ, akpaa ɛ di ŋe dɔɔ na gyoŋ gyae ke doo ɛ man.

18 Na ɛ popou yaa me dana ya, nawolo nyi ma gyeŋ balaŋ baŋ mɔɔ lese. Mɔna kaboena nyi Wurubuarɛ nombia ŋan bɔɔ ŋmarase see nɛ dɛɛ kɔŋ mena. Be ŋmarasewɔ see nyiaa, walaŋ ŋon daa na e na do nyiŋmaa di nɛ, ta koro seŋ me dɔɔ.

19 Mena dɔɔ me wulaa mɛɛ yako ŋon nombii kei baa pɛna ka ke kɔŋ, na ka de kɔŋ na ɛ ke lɛɛ di nyiaa, maŋ yɛna ŋon ɔ kyaa pɛte be yɛɛ kpene kamasɛ.

20 Anokoare yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, walaŋ ŋon ɔ lɛɛ walaŋ kamasɛ ŋon maa kpila nɛ na maŋ yaa ɔ lɛɛwɔ, te walaŋ ŋon ɔ lɛɛ maŋ na ɔ te lɛɛ walaŋ ŋon ɔ be kpila maŋ nɛ.”

Yesu yakowɔ nyi ɔ kaseela baŋ man ŋolo waa lese e fa

Mateo 26:20-25; Maake 14:17-21; Luka 22:21-23

21 Yesu keyako nombia kɛŋa taŋ nɛ, nombia takaa e ɔ konɔɔ man nideli te ɔ kolosiwɔ balaŋ man keŋ ɔ ta mo kolo weese ya nyi, “Ɛ man ŋolo waa lese maŋ fa na baa ko.”

22 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ wose yeŋawɔ te be kɛɛ dɔŋa dokoloŋ dokoloŋ, nawolo nyi be ta gyeŋ ŋon ɔ dana ya.

23 Ɔ kaseela baŋ man ŋolo ŋon Yesu ne gyae nideli nɛ kyaa la benaa e,

24 mena dɔɔ Simɔn Pita fatee e te ɔ yakowɔ nyi, “Bɔɔse e walaŋ ŋon ɔ dana.”

25 Mena dɔɔ kaseele ŋon tuuwɔ benaa na Yesu te ɔ bɔɔse e nyiaa, “Me Gbeŋgyoo, amɔte yaa n dana?”

26 Te Yesu tiranɔɔ nyiaa, “Walaŋ ŋon maa kara bodobodo mo nyoko tasa kei man fa e nɛ, na ŋon yaa me dana.” Keŋte ɔ kara bodobodo keŋ te ɔ moowɔ nyoko tasa keŋ man te ɔ moowɔ fa Simɔn bu Gyudase Isekarɔte ŋon.

27 Gyudase kedi bodobodo keŋ pɛ te ɔbɔnsam gyoo ɔ man. Te Yesu yako e nyi, “Kpene keŋ n ne gyae n keyɛɛ nɛ, yɛɛ ke bileŋ.”

28 Mɔna baŋ be kyaa weenɛɛ ŋan tɛɛ nɛ, be ta gyeŋ kpene keŋ dɔɔ te Yesu be yako e mena ya.

29 Na Gyudase ne kɛɛ na be kɔba dɔɔ, mena dɔɔ kaseela baŋ baale gyueŋwɔ nyi Yesu yako e baa nyi waa gyu ke lɛɛ weenɛɛ ŋan baa mo gyu kedi ba nyeekelɛɛwee kedi keŋ man nɛ, yaa waa lese kɔba fa ayematena.

30 Mena dɔɔ Gyudase ka betaa lɛɛ
bodobodo keŋ di pɛ, te ɔ leewɔ bileŋ. Na
tɛɛ te yuu.
31 Gyudase kalee laŋ nɛ Yesu yakowɔ
nyiaa, "Nɛnɛɛ te Wurubuarɛ waa lese maŋ
Deniwalaŋ Bu ŋon gyoorobiiri debɔɔ. Waa
ta me dɔɔ yela balaŋ kena ɔ gyoorobiiri
keŋ."
32 Keŋte Yesu besewɔ yako nyi, "Akpaa
Wurubuarɛ waa ta me dɔɔ lese ɔ gyoorobi-
iri wola na, mena mɔ te waa ta ŋon gbagba
dɔɔ lese me gyoorobiiri wola. Be gyae ke
kyare pɛte waa yɛɛ nombii kei ya.
33 Me bia mɔɔ gyae maa kyaa ɛ gyaŋ
kyare ya. Ɛ ke kɛo maŋ, mɔna ŋgba
mena keŋ mɔɔ yako Gyudatena baŋ nɛ,
mena yaa mɛɛ yako ŋon debokeiman
nyiaa 'Botɔɔ keŋ mee gyu nɛ ɛ be gyae ɛ
ke tale kɔŋ botɔɔ ya.'
34 Mɛɛ fa ŋon mmaraa wɔle nyiaa, ɛ gyae
dɔŋa. Ŋgba mena keŋ maŋ be gyae ŋon
nɛ, ɛmɛɛ mɔ ɛ gyae dɔŋa mena.
35 Akpaa ɛ ne gyae dɔŋa na, walaŋ
kamasɛ waa naa nyi ɛ yɛɛ me kaseelawɔ."

Yesu keyako nyi Pita waa bɛɛ e
Mateo 26:31-35; Maake 14:27-31; Luka 22:31-34

36 Botɔɔ te Simɔn Pita bɔɔse e nyiaa, "Me
Gbeŋgyoo, aleŋ yaa n ne gyuu?" Te Yesu
tiranɔɔ fa e nyiaa, "Botɔɔ keŋ mee gyu nɛ,
n be gyae n ke tale sila maŋ debokeiman
ya, mɔna nyaŋ kaa sila maŋ wɔle wɔle."
37 Te Pita bɔɔse e nyiaa, "Me Gbeŋgyoo,
weera dɔɔ te mɔɔ tale sila neŋ debaŋ kei
ya? Ma te sɛɛ nyi maa yeŋ fa neŋ."
38 Te Yesu tiranɔɔ nyiaa, "N ne lɛɛdi nyi
nyaŋ ke tale yeŋ fa maŋ? Ampaŋ yaa mɛɛ
yako neŋ nyi pɛ kegyim kelɔ woya nɛ, nyaŋ
ke bɛɛ betabotooro nyi n ba gyeŋ maŋ
korakora ya."

14

Yesu yɛna gbɛɛ keŋ ne gyu Wurubuarɛ gyaŋ

1 Keŋte Yesu yako ɔ kaseela baŋ nyiaa,
"Ɛ na yeli ɛ wɔe ke lɔ ŋon ya. Ɛ lɛɛ
Wurubuarɛ di na ɛ ke lɛɛ maŋ mɔ di.
2 Denɛɛ burum doo me kya ŋon dek-
paŋalaŋ man. Akpaa te yɛɛ mena ya na
nafɔ mɔɔ yako nyi mee gyu me kaa desina
akyaese see ŋon ya.
3 Akpaa me gyu ke desina botɔɔ taŋ na
maa bese kɔŋ kaa mo ŋon gyu me gyaŋ,
na botɔɔ keŋ me kyaa na ɛmɛɛ mɔ ke kyaa
botɔɔ.
4 Botɔɔ keŋ mee gyu nɛ ɛ gyeŋ ke gbɛɛ."
5 Botɔɔ te Tomase bɔɔse e nyiaa, "Me
Gbeŋgyoo, dɔɔ gyeŋ botɔɔ keŋ ne gyu ya,
sena te dɛɛ yɛɛ na dɛɛ gyeŋ ke gbɛɛ?"
6 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, "Maŋ
yɛna gbɛɛ keŋ na anokoare keŋ na nyee-
doŋ keŋ. Ŋolo be kyaa nyi waa tale gyu
me kya ŋon gyaŋ keŋ ɔ te tɛɛ me dɔɔ ya.
7 Nyi akpaa yeŋ gyeŋ maŋ na nafɔ ɛ ka
gyeŋ me kya ŋon mɔ. Lee gyɛŋ ne gyu nɛ,
ɛ ta gyeŋ e te ɛ ne naa e mɔ."
8 Keŋte Filipo mɔ yakowɔ nyiaa, "De
Gbeŋgyoo, wola daa n kya ŋon. Akpaa n
wola daa n kya ŋon na, keŋ kaageŋ koraŋ
dei fa daa."
9 Te Yesu mɔ bɔɔse e nyiaa, "Filipo, mena
dɔɔ leenaŋ ma ke kyaa ɛ gyaŋ kei nɛ, na ɛ
ba gyeŋ maŋ yee? Walaŋ ŋon ɔ naa maŋ
na, ɔ te naa me kya ŋon mɔ. Sena yaa n ke
tale yako maŋ nyi, 'Maa wola ŋon me kya
ŋon bela?'
10 Filipo n bɛɛ lɛɛ di nyi daa na me kya
ŋon yɛɛ dokoloŋ yee? Na maŋ gbagba me
baam dɔɔ te mee kolosi nombia kɛŋa ya.
Mɔna me kya ŋon ɔ doo me man nɛ, ŋon
ne tɛɛ la me dɔɔ yɛɛ ɔ tom.
11 Me yako nyi daa na me kya ŋon yɛɛ
dokoloŋ na, ɛ lɛɛ maŋ di. Akpaa nyi ɛ be
lɛɛ maŋ di koraŋ ya nɛ, ɛ kɛɛ gyakoloŋ
nombia ŋan mɛɛ yɛɛ nɛ na ɛ ke lɛɛ maŋ
di.
12 Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, walaŋ
kamasɛ ŋon waa lɛɛ maŋ di nɛ, waa yɛɛ
abɔɔ ŋan mɛɛ yɛɛ nɛ, te waa yɛɛ gyakoloŋ
nombia kela ŋan mɛɛ yɛɛ nɛ. Nawolo nyi
mee gyu me kya ŋon gyaŋ.
13 Te kpene kamasɛ keŋ ɛ ke bɔɔse lee
ma yele man na, me kya waa yɛɛ fa ŋon
na maŋ ɔ bu ŋon ke yela baa lese ɔ yele.
14 Akpaa ɛ bɔɔse kpene kamasɛ ma yele
man na, maa yɛɛ fa ŋon."

Yesu yakowɔ see nyi Wurubuarɛ feliŋ ŋon waa kɔŋ

15 "Akpaa ɛ ne gyae maŋ na, nafɔ ɛ ke di
maŋ mmaraase ŋan dɔɔ.
16 Te maa waase me kya ŋon na waa
fa ŋon walaŋ ŋon waa yako do ŋon, na
ɔ kaa kyaa me nawɔɔ man kekpaakekpaa.
Ŋon yɛna ɔ feliŋ ŋon waa lese Wurubuarɛ
dinɔɔ wola nɛ.
17 Balaŋ baŋ be loo gyakaa tɛɛle kei abɔɔ
dɔɔ nɛ, bɔɔ gyae baa tale lɛɛ Wurubuarɛ
feliŋ ŋon ya. Nawolo nyi bɔɔ ne naa e ya
te bɔɔ gyeŋ e mɔ ya. Mɔna ɛmɛɛ dɔɔ ɛ
gyeŋ e, nawolo nyi ɔ kyaa na ŋon te ɔ doo
ɛ man.
18 Debaŋ keŋ me lam nɛ, mɔɔ gyae
maa tina ŋon yela ŋgba yoyolobiise nɛ ya,
mɔna maa bese kɔŋ ɛ gyaŋ.
19 Teka kyomii balaŋ be gyae baa tekaa
naa maŋ bela ya, mɔna ɛmɛɛ dɔɔ ɛ kena
maŋ. Keŋ me dana nyeedoŋ dɔɔ ɛmɛɛ mɔ
ɛ ke nyiŋ nyeedoŋ.

20 Debaŋ kenaŋ de lii na ɛ kena nyi daa
na me kya ŋon kyaa la, te ɛmɛɛ mɔ ɛ kyaa
na maŋ te maŋ mɔ me kyaa na ŋon.
21 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ maŋ
mmaraase ŋan do te ɔ di ŋe dɔɔ na, ŋon
ne gyae na me nombia ta me kya ŋon mɔ
waa gyae ŋon ɔ ne gyae me nombia nɛ
nombia. Maŋ mɔ maa gyae ɔ nombia na
maa lese ma wose wola e.”
22 Botɔɔ te Gyudase (na Gyudase
Isekarɔte ŋon ɔ ba lese Yesu fa nɛ ya) bɔɔse
e nyiaa, “Me Gbeŋgyoo, sena te gyae ke
tale kɔŋ nyi nyaŋ ka lese n wose wola daa
daageŋ, te n be gyae n ka lese wola balaŋ
pou ya?”
23 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Akpaa
ŋolo ne gyae maŋ na, waa lɛɛ me nombia
ŋan mɛɛ wolo nɛ do, na daa na me kya ke
gyae ɔ nombia na de kaa kyaa ɔ gyaŋ.
24 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ bɛɛ gyae me
nombia ya na, ɔ bee di me nombia ŋan
mɛɛ wolo nɛ dɔɔ ya. Nombia ŋan mɛɛ
yako ŋon nɛ ta lee me gyaŋ ya mɔna ŋa
lee me kya ŋon ɔ be kpila maŋ nɛ gyaŋ.
25 Debaŋ keŋ me sɛɛ me kyaa ɛ gyaŋ nɛ
yaa mɛɛ yako ŋon nombia kɛŋa.
26 Walaŋ ŋon waa yako do ŋon nɛ, ŋon
yɛna feliŋ ŋon me kya waa kpila ma yele
man nɛ. Waa kaa wola ŋon abɔɔ pou, na
waa tɔɔse ŋon abɔɔ ŋan pou mɔɔ yako ŋon
nɛ.
27 Ma wosefɛɛreŋ dɛɛ kyaa na ŋon, mɛɛ
fa ŋon wosefɛɛreŋ. Na wosefɛɛreŋ keŋ
balaŋ ne nyim tɛɛle kei dɔɔ nɛ yaa mɛɛ fa
ŋon ya, mɔna ma wosefɛɛreŋ gbagba yaa
mɛɛ fa ŋon. Ɛ na yele ɛ wɔe ke lɔ ŋon ya,
te ɛ na yele gyakoloŋ mɔ ke kyaŋ ŋon ya.
28 Me yako ŋon nyi, mee gyu mɔna maa
bese kɔŋ ɛ gyaŋ. Akpaa nyi yeŋ ne gyae
me nombia na nafɔ gyae ke yɛɛ ŋon gyoŋ
nyi mee gyu me kya ŋon gyaŋ, nawolo nyi
ɔ kela maŋ.
29 Me wulaa mɛɛ yako nombia kɛŋa pou
pɛna ŋa ke kɔŋ, na akpaa nyi ŋa de kɔŋ
na, ɛ ke nyiŋ lɛɛ maŋ di.
30 Mɔɔ gyae maa tekaa kolosi na ŋon
burum bela ya, nawolo nyi ɔbɔnsam ŋon
ɔ ne di doŋ tɛɛle kei dɔɔ nɛ ne kɔŋ. Ɔ be
taŋ doŋ me dɔɔ berɛ ya,
31 mɔna mɛɛ gyae balaŋ pou ka gyeŋ nyi
mɛɛ gyae me kya ŋon nombia, te kpene
kamasɛ keŋ ɔ yako maŋ nyi maa yɛɛ na
keŋ te mɛɛ yɛɛ. Ɛ koro dɛɛ lee kɛbo.”

15

Yesu yɛna daŋ keŋ gbagba

1 Keŋte Yesu besewɔ yako ɔ kaseela baŋ
nyiaa, “Maŋ yɛna daŋ keŋ gbagba, te me
kya yɛna wɔɔfarale ŋon.
2 Tombii kamasɛ keŋ doo me man te ke
bɛɛ see bia ya nɛ waa kara ke leki. Mɔna
tombii kamasɛ keŋ doo me man te kɛɛ se
bia na, waa kpaase ke na ke kenyiŋ se bia
burum.
3 Lee nombia ma ayakoŋ ŋon kɛŋa dɔɔ
nɛ, ŋe taŋ ke yela ɛ wose ta lee keŋ ayimɛɛ
be doo ɛ man ya.
4 Ɛ doo me maŋ, na maŋ mɔ ke doo ɛ
man. Tombii kamasɛ be kyaa nyi ke gyae
ke tale se bia ka wose dɔɔ, keŋ kɔɔ towaa
na ke daŋ ya. Mena mɔ yaa ɛmɛɛ mɔ be
gyae ɛ ke tale yɛɛ kolo ɛ wose dɔɔ keŋ nyi
ɛ be doo me man ya.
5 Maŋ yɛna daŋ keŋ te ɛmɛɛ yɛna ke
tombia ŋan. Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ doo me
man, te maŋ mɔ doo ɔ man nɛ, waa se bia
burum. Nawolo nyi ɛ be gyae ɛ ke tale yɛɛ
kolo ɛ wose dɔɔ keŋ mɔɔ kpuɛ na ŋon ya.
6 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ be doo me man
ya nɛ, ɔ yɛɛ ŋgba tombii keŋ bɔɔ kare leki
te kɔɔ wolo nɛ. Baa yilaa mena tombia
ŋenaŋ bo na baa mo ŋa do boalaŋ man
na ŋa ke kpa.
7 Nyi akpaa ɛ sɛɛ doo me man te me
nombia ŋan mɔ de doo ɛ man nɛ, kpene
kamasɛ keŋ ɛ ke bɔɔse na maa yɛɛ fa ŋon.
8 Akpaa ɛ se bia burum nɛ, ke gyae ke
yela baa lese me kya ŋon yele. Kei gyae ke
yela balaŋ ka gyeŋ nyi ɛ yɛɛ me kaseelawɔ.
9 Ŋgba mena keŋ me kya ŋon ne gyae
me nombia nɛ, mena ke yaa maŋ mɔ ne
gyae ɛ nombia. Mena dɔɔ ɛ yela maa gyae
ŋon kelii ɔto.
10 Nyi akpaa ɛ di ma mmaraase ŋan
dɔɔ nɛ, maa gyae ɛ nombia kelii ɔto ŋgba
mena keŋ mɔɔ di me kya ŋon mmaraase
dɔɔ te ɔ ne gyae me nombia nɛ.
11 Mɛɛ yako mena nombia kɛŋa baa na
ke yela ma gyoŋ keŋ ke doo ɛ man, na ɛ ke
nyiŋ di gyoŋ nideli.
12 Mmaraa keŋ mɛɛ fa ŋon yɛna nyiaa, ɛ
gyae dɔŋa ŋgba mena keŋ mɔɔ gyae ŋon
nɛ.
13 Walaŋ kegyae daale be kyaa keŋ ka
kela kegyae keŋ ŋolo waa gyae ɔ gyoona
na waa yeŋ fa wɔ nɛ ya.
14 Nyi akpaa ɛ yɛɛ kpene keŋ mɔɔ yako
ŋon nyi yaa yɛɛ nɛ, mena na ɛ yɛɛ me
gyoona gbagbawɔ.
15 Mɔɔ tekaa baake ŋon me tewulɛɛ bela
ya, nawolo nyi tobaale ba gyeŋ ɔ gbeŋgyoo
nyeeman nombia ya. Mɔna mɛɛ baake ŋon
me gyoona, nawolo nyi ma te yako ŋon
kpene kamasɛ keŋ me kya be yako maŋ.
16 Na ɛmɛɛ lese na maŋ ya, mɔna maŋ
lese na ŋon. Ma lese ŋon bo nyi yaa
yɛɛ nombia kpaakpaa ŋan ŋe dana tɔnɔɔ
debaŋ kamasɛ. Ɛ yɛɛ mena na me kya waa
fa ŋon kpene kamasɛ keŋ ɛ ka sola e lee ma
yele man.
17 Mmaraa keŋ mɛɛ fa ŋon yɛna nyi, ‘Ɛ
gyae dɔŋa.’ ”

Ba kekɔla Yesu na ɔ kaseela

18 Akpaa tɛɛle kei dɔɔ balaŋ ne kɔla ŋon
nɛ, ɛ tɔɔse nyi mena te be taŋgbɛɛwɔ kɔla
maŋ.
19 Nyi yeŋ yɛɛ ŋgba balaŋ baŋ be kyaa
tɛɛle kei dɔɔ nɛ, nafɔ baa gyae ŋon ŋgba
baŋ gbagba be balaŋ nɛ. Mɔna kpene keŋ
dɔɔ te bɛɛ kɔla ŋon yɛna nyi me ta lese
ŋon lee be man, te ɛ ba tekaa kpuɛ na wɔ
ya.
20 Ɛ tɔɔse nɔɔwoya ŋan mɔɔ yako ŋon nɛ
nyi, "Tobaale kamasɛ ba kela ɔ gbeŋgyoo
ya. Nyi be naase maŋ diyem nɛ, mena ke
te baa naase ɛmɛɛ mɔ diyem. Nyi akpaa
be lɛɛ me kawola keŋ di na, mena mɔ te
baa lɛɛ ɛmɛɛ mɔ wui di.
21 Mɔna lee maŋ dɔɔ baa mo mena
nombia kɛŋa pou yɛɛ ŋon, nawolo nyi bɔɔ
gyeŋ walaŋ ŋon ɔ be kpila maŋ nɛ ya.
22 Akpaa meŋ te kɔŋ kaa kolosi fa wɔ ya
nɛ, nafɔ bɔɔ gyae baa di fɔɔ be dukum
keyɛɛ man ya. Mɔna nɛnɛɛ nyi be yɛɛ
dukum na, bɔɔ gyae baa tale yako nyi be
ta gyem bo te be yɛɛwɔ ya.
23 Nyaŋ ŋon n ne kɔla maŋ na, n ne kɔla
me kya ŋon mɔ.
24 Akpaa meŋ te yɛɛ tomse ŋan ŋolo te
yɛɛ ta see be man ya nɛ, nafɔ beŋ te di fɔɔ
be dukum keyɛɛ man ya. Mɔna nɛnɛɛ ba
te naa gyakoloŋ nombia kɛŋa pou mɔna
bɛɛ kɔla daa na me kya ŋon.
25 Kei yela kpene keŋ bɔɔ ŋmarase see
ba mmaraa tɔne man nɛ kɔŋawɔ mena. Be
ŋmarasewɔ nyiaa, 'Be kɔla maŋ bo yakaa.'
26 Mɔna maa yela Wurubuarɛ feliŋ ŋon
ka lee me kya ŋon gyaŋ kɔŋ na ɔ kaa kyaa
na ŋon. Ŋon ne gyae la waa yako do ŋon
na waa lese anokoare keŋ doo Wurubuarɛ
man nɛ wola ŋon, na waa di adansɛɛ lee
ma wose man.
27 Te ɛmɛɛ mɔ ɛ di adansɛɛ lee ma wose
man, nawolo nyi lee kewalaŋ keŋ pou na
ɛ kyaa me gyaŋ."

16

1 "Mɛɛ yako mena nombia kɛŋa pou baa
na ɛ be nyiŋ tina ɛ kelɛɛdi keŋ yela ya.
2 Gyudatena kegyiise baa tɔ ŋon nyi ɛ
na kɔŋ bɔ ɔsom denɛɛ man donɔɔ kamasɛ
man ya. Debaŋ daale gyae kelii nɛ, akpaa
walaŋ da ko ɛ man ŋolo na waa yako
nyi Wurubuarɛ ɔsom nombia dɔɔ te ɔ koo
ŋon. Na waa yako nyi ɔ yɛɛ deeli baa fa
Wurubuarɛ.
3 Baa mo mena nombia kɛŋa yɛɛ ŋon
nawolo nyi be ta gyeŋa ta daa na me kya
ŋon ya.
4 Mɛɛ wulaa yako ŋon nombia kɛŋa baa
na akpaa debaŋ kenaŋ de lii na, ɛ ke tɔɔse
nyi me wulaa yako ŋon nombia kɛŋa na ɛ
ke nyiŋ do ogo."

Wurubuarɛ feliŋ ŋon tom

5 "Ma te yako ŋon nombia kɛŋa lee ke-
walaŋ keŋ ya, nawolo nyi na maŋ gbagba
kyaa ɛ gyaŋ dɔɔ. Mɔna nɛnɛɛ yaa mɛɛ
yako ŋon nawolo nyi mee gyu ŋon ɔ be
kpila maŋ nɛ gyaŋ, mɔna ɛ man ŋolo te
tale bɔɔse maŋ nyi 'Aleŋ yaa n ne gyu ya.'
6 Te nɛnɛɛ keŋ mɔɔ yako ŋon na, te ɛ
gyoo kayeyɛɛ?
7 Mɔna mɛɛ yako ŋon nombii anokoare
baa nyiaa, ɛ deeli dɔɔ te mee gyu nɛ.
Nawolo nyi akpaa me te gyu ya na, Wu-
rubuarɛ feliŋ ŋon waa yako do ŋon nɛ be
gyae waa kɔŋ ɛ gyaŋ ya. Mɔna akpaa me
gyu na, maa kpila e na waa kɔŋ ɛ gyaŋ.
8 Tɛɛle kei balaŋ kpa ba gyeŋ kpene keŋ
yɛɛ dukum ke, te ba gyeŋ kpene keŋ doo
na ke gbɛɛ, te ba gyeŋ Wurubuarɛ nombia
kedi keŋ wose man nombia mɔ. Mɔna
akpaa ɔ kɔŋ na waa yela baa gyeŋ nyi be
nombia be dei ya.
9 Bɔɔ gyeŋ kpene keŋ yɛɛ dukum ke ya,
nawolo nyi ba te lɛɛ maŋ di ya.
10 Te bɔɔ gyeŋ kpene keŋ mɔ doo na ke
gbɛɛ ya, nawolo nyi mɛɛ bese mee gyu me
kya ŋon gyaŋ te ɛ be gyae ɛ ka tekaa naa
maŋ bela ya.
11 Bɔɔ gyeŋ Wurubuarɛ nombia kedi keŋ
wose man daale ya, nawolo nyi ɔbɔnsam
ŋon ɔ ne di tɛɛle kei dɔɔ gyoori nɛ,
Wurubuarɛ te wulaa di ɔ nombia bu e fɔɔ.
12 Me dana nombia burum maa yako
ŋon, mɔna debokeiman man nɛ ŋe dana
yuŋ kela ŋon.
13 Mɔna akpaa Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ
bee di dekara ya nɛ de kɔŋ na, waa lese
nombia ŋan ŋe doo na ŋe gbɛɛ pou nɛ
wola ŋon. Nawolo nyi na ŋon gbagba ɔ
baam dɔɔ te ɔ ne kolosi ya, mɔna nombia
ŋan pou ɔ be nyii nɛ yaa ɔ ne kolosi na
waa lese nombia ŋan pou gyae ke kɔŋ wee
daale nɛ wola ŋon.
14 Wurubuarɛ feliŋ ŋon waa yela balaŋ
kena me gyoorobiiri, nawolo nyi waa lese
kpene kamasɛ keŋ me dana maa yako ŋon
nɛ wola ŋon.
15 Kpene kamasɛ keŋ me kya dana na ke
yɛɛ me wui, mena dɔɔ te mɛɛ yako ŋon
nyi Wurubuarɛ feliŋ ŋon waa lese kpene
kamasɛ keŋ me dana maa yako ŋon nɛ
wola ŋon."

Ɛ waraŋase gyae kabese gyoŋ

16 Keŋte Yesu besewɔ yako nyiaa, "Teka
kyomii ɛ be gyae ɛ kena maŋ bela ya, mɔna
kenaŋ wɔle nɛ be gyae ke kyare ya, ɛ ka
bese naa maŋ."
17 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ baale bɔɔse
dɔŋa nyiaa, "Sena yaa balee kei ne yako
baa, ɔ kpa 'Teka kyomii ɛ be gyae ɛ kena
maŋ bela ya, te kenaŋ wɔle na be gyae ke

kyare ya na, ɛ ka bese naa maŋ.’ Nawolo nyi mee gyu me kya gyaŋ dɔɔ?”
18 Keŋte ba besewɔ bɔɔse dɔŋa nyiaa, “ ‘Teka kyomii’ kei mɔ na wolo baa sena? Dɔɔ ne nyii nombia kɛŋa man ya.”
19 Na Yesu gyeŋ nyi bɛɛ gyae baa bɔɔse e nombia kɛŋa man, mena dɔɔ ɔ bɔɔse wɔ nyiaa, “Keŋ mɔɔ yako ŋon nyi, ‘Teka kyomii ɛ be gyae ɛ kena maŋ bela ya, mɔna kenaŋ wɔle na be gyae ke kyare ya ɛ ka bese naa maŋ’ nɛ yaa ɛ ne bɔɔse dɔŋa nɛ?
20 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, ɛ ke wii na ɛ ka yeyɛɛ mɔna balaŋ baŋ be loo gyakaa tɛɛle kei abɔɔ dɔɔ nɛ baa di gyoŋ. Ɛmɛɛ ɛ ka yeyɛɛ, mɔna ɛ kayeyɛɛ keŋ gyae kaa bese gyoŋ kedi.
21 Akpaa alo na doŋee na ɔ na yeyɛɛ, nawolo nyi ɔ debaŋ te lii. Mɔna akpaa ɔ lola bu ŋon na, ne yɛɛ e gyoŋ nyi ɔ ta lola bu kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ. Mena gyoŋ kei ne yele ɔ ne wolee ɔ kaale keŋ ɔ be naa nɛ.
22 Mena ke mɔ yaa doo fa ŋon. Debaŋ kei na ɛ na yeyɛɛ, mɔna maa bese kɔŋ ɛ gyaŋ na ɛ wose ke fɛɛ ŋon, na ɛ ke di gyoŋ. Te ŋolo be gyae waa tale lese gyoŋ kenaŋ lee ɛ man ya.
23 Mena wee kenaŋ dɔɔ nɛ, ɛ be gyae ɛ ke bɔɔse maŋ daale ya. Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, kpene kamasɛ keŋ ɛ ka sola me kya ŋon ma yele man na, waa mo fa ŋon.
24 Kaalii na gyeŋ kei nɛ, ɛ ta sola ta kolo ma yele man ya. Ɛ sola na ɛ ke nyiŋ, na ke yɛɛ ŋon gyoŋ nideli.
25 Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nyiaa, debaŋ daale gyae kelii na mɔɔ gyae maa tekaa kolosi na ŋon aduya man bela ya. Mɔna maa toro me kya ŋon nombia yako ŋon.
26 Debaŋ kenaŋ de lii nɛ, ɛ ka sola e ma yele man. Mɔna te yɛɛ nyi maa seŋ ɛ nawɔɔ man na maa sola me kya ŋon fa ŋon ya.
27 Nawolo nyi me kya ŋon gbagba ne gyae ŋon, keŋ ɛ ne gyae maŋ te ɛ be lɛɛ di nyi ma lee Wurubuarɛ gyaŋ nɛ dɔɔ.
28 Daa na me kya kyaa la pɛte ma lee ɔ gyaŋ kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ, te nɛnɛɛ mɛɛ bese mɛɛ lee tɛɛle kei dɔɔ mee gyu me kya ŋonaŋ gyaŋ.”
29 Botɔɔ te ɔ kaseela baŋ yako e nyiaa, “Nɛnɛɛ dɔɔ n bɛɛ kolosi aduya man fa daa bela ya. N ta lese nombia ŋan man wola daa.
30 Nɛnɛɛ da te naa nyi n gyeŋ kpene kamasɛ, te tekaboena nyi ŋolo dɛɛ bɔɔse neŋ nombia daale bela ya. Kei te yeli da te naa nyi n lee Wurubuarɛ gyaŋ.”
31 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Nɛnɛɛ ɛ ne lɛɛ maŋ di?
32 Debaŋ keŋ ne kɔŋ te ke taŋ kekɔŋ, keŋ ɛ popou ɛ ke yaasee. Walaŋ kamasɛ waa gyu ɔ dɛɛ tina maŋ yela na ke ka maageŋ. Mɔna na maageŋ kyaa la ya, nawolo nyi me kya ŋon kpuɛ na maŋ.
33 Mɛɛ yako nombia kɛŋa baa, na ɛ ke ta me dɔɔ nyiŋ wosefɛɛreŋ. Balaŋ baa yela ɛ kena diyem nideli tɛɛle kei dɔɔ, mɔna ɛ nyiŋ konɔɔ na ɛ ka seŋ keŋkeŋ nawolo nyi me te di tɛɛle kei dɔɔ!”

17

Yesu kefane

1 Yesu ke yako nombia kɛŋa taŋ nɛ, ɔ gyinaa ɔ sia kɛɛ adido te ɔ fanewɔ nyiaa, “Taata, debaŋ keŋ te lii. Lese maŋ n bu ŋon yele na maŋ mɔ ka lese n yele.
2 Nawolo nyi n te fa maŋ doŋ balaŋ pou dɔɔ, nyi maa fa baŋ pou n ba mo do maŋ me nyiŋmaa man nɛ nyeedoŋ kekpaakekpaa.
3 Nyeedoŋ kekpaa kenaŋ yɛna nyiaa, balaŋ pou baa gyeŋ neŋ na baa gyeŋ nyi nyaŋ nyaageŋ yɛna Wurubuarɛ ŋon n ne di anokoare. Na baa bese gyeŋ maŋ Yesu Kristo ŋon n be kpili nɛ.
4 Me ta lese n yele tɛɛle kei dɔɔ, nawolo nyi ma te yɛɛ tom keŋ n ba fa maŋ nɛ kelii kɔ ɔto.
5 Taata, nɛnɛɛ lese me gyoorobiiri keŋ me dana n siaman pɛte n be yɛɛ kpene kamasɛ tɛɛle kei dɔɔ nɛ wola.
6 Me ta lese n dinɔɔ wola balaŋ baŋ n ba lese wɔ lee tɛɛle kei dɔɔ fa maŋ nɛ. Be yɛɛ n balaŋwɔ te n moo wɔ fa maŋ. Be te di n nombia ŋan dɔɔ,
7 te nɛnɛɛ ba te naa nyi kpene kamasɛ keŋ me dana nɛ lee n gyaŋ.
8 Nawolo nyi ma te yako wɔ nombii kamasɛ keŋ n be yako maŋ nɛ, te be lɛɛ ŋa do. Ba te naa nyi ke yɛɛ ampaŋ nyi ma lee n gyaŋ, te ba te lɛɛ di nyi nyaŋ kpila na maŋ.
9 Mɛɛ fane baa fa wɔ. Na tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou yaa mɛɛ fane maa fa ya. Mɛɛ fane maa fa balaŋ baŋ n ba mo wɔ fa maŋ nɛ, nawolo nyi be yɛɛ n wui.
10 Kpene kamasɛ keŋ n dana nɛ yɛɛ me wui, te keŋ maŋ mɔ dana nɛ yɛɛ n wui. Te n te tɛɛ be dɔɔ lese me gyoorobiiri wola.
11 Nɛnɛɛ mɛɛ kɔŋ baa n gyaŋ. Mɔɔ gyae maa tekaa kyaa tɛɛle kei dɔɔ bela ya, mɔna baŋ sɛɛ be kyaa tɛɛle kei dɔɔ. Me kya ŋon ayimɛɛ be doo n man ya, doŋ keŋ n ba mo gyee maŋ nɛ, mo mena doŋ kenaŋ gyee wɔ nideli, na baa yɛɛ nɔɔdokoloŋ ŋgba mena keŋ daa na neŋ yɛɛ dokoloŋ nɛ.
12 Debaŋ keŋ me kyaa be gyaŋ nɛ, me gyee wɔ nideli lee n doŋ keŋ n ba do me man nɛ dɔɔ. Me gyee wɔ nideli keŋ be man ŋolo ta yoo ya. Ŋon kaboena nyi waa yo nɛ waageŋ yoo la, na ke yela Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan ke nyiŋ kɔŋ mena.

13 Nɛnɛɛ mɛɛ kɔŋ n gyaŋ. Te debaŋ kei
keŋ me sɛɛ me kyaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ, mɛɛ
yako nombia kɛŋa baa na ke yela gyoŋ keŋ
doo me maŋ nɛ ke nyiŋ doo be man nideli.
14 Ma te kolosi n nombia fa wɔ mɔna
tɛɛle kei dɔɔ balaŋ kɔla wɔ, nawolo nyi
baŋ na wɔ ta tekaa yɛɛ dokoloŋ ya, ŋgba
mena keŋ daa na tɛɛle kei dɔɔ balaŋ ta
tekaa yɛɛ dokoloŋ ya nɛ.
15 Mɔɔ ne fane nyi nya lese wɔ lee tɛɛle
kei dɔɔ ya, mɔna mɛɛ fane bo nyi nya gyee
wɔ nideli na bɔɔ yale walaŋkum ŋon kɔta
man ya.
16 Ŋgba mena keŋ daa na tɛɛle kei balaŋ
te yɛɛ dokoloŋ ya nɛ, mena kee yaa baŋ mɔ
na tɛɛle kei dɔɔ balaŋ te yɛɛ dokoloŋ ya.
17 Mo nya anokoare nombia ŋan desina
wɔ see. Nawolo nyi n nombia ŋan doo na
ŋe gbɛɛ.
18 Mena keŋ n be kpila maŋ tɛɛle kei dɔɔ
nɛ, mena ke yaa maŋ mɔ ne kpila wɔ tɛɛle
kei dɔɔ.
19 Baŋ dɔɔ te ma moo ma wose fa neŋ,
na baŋ mɔ ke nyiŋ mo ba wose fa neŋ
kekpaakekpaa.
20 Na me kaseela kɛwɔ baageŋ yaa mɛɛ
fane fa ya. Mɔna mɛɛ fane mɛɛ fa balaŋ
baŋ pou baa nyii me kaseela kɛwɔ nombia
te baa lɛɛ maŋ di nɛ.
21 Mɛɛ fane bela nyiaa, be popou baa yɛɛ
nɔɔdokoloŋ ŋgba mena keŋ me doo nyaŋ
me kya man te nyaŋ mɔ n doo me man nɛ.
Mena ke yaa yela baa doo de man na tɛɛle
kei balaŋ pou ke nyiŋ lɛɛ di nyi nyaŋ kpila
na maŋ.
22 Ma te fa wɔ gyoorobiiri keŋ n ba mo
fa maŋ nɛ, na baa yɛɛ nɔɔdokoloŋ ŋgba
mena keŋ daa na neŋ yɛɛ dokoloŋ te loŋ
bɛɛ lam da nsana ya nɛ.
23 Me doo be man ŋgba mena keŋ nyaŋ
mɔ n doo me man nɛ, na baa nyiŋ yɛɛ
dokoloŋ keŋ nyi loŋ gba be lam ba nsana
ya. Na tɛɛle kei dɔɔ balaŋ ke nyiŋ gyeŋ nyi
nyaŋ kpila na maŋ, te n ne gyae be nombia
ŋgba mena keŋ n ne gyae me nombia nɛ.
24 Taata! Mɛɛ gyae nyi me kaseela baŋ
n ba mo wɔ fa maŋ nɛ, baa kyaa me gyaŋ
botɔɔ keŋ me kyaa nɛ, na baa nyiŋ naa me
gyoorobiiri keŋ n ba mo fa maŋ nɛ. N moo
gyoorobiiri kei fa maŋ nawolo nyi, n wulaa
n ne gyae maŋ pɛte n yɛɛ tɛɛle kei.
25 Me kya, nyaŋ yɛna walaŋ ŋon n
gbɛɛneŋ tenɛɛ. Balaŋ baŋ be loo gyakaa
tɛɛle kei dɔɔ nɛ, be ta gyeŋa ta neŋ ya
mɔna maŋ dɔɔ ma gyeŋ neŋ. Te me
kaseela baŋ mɔ gyeŋ nyi nyaŋ kpila na
maŋ.
26 Me ta lese n dinɔɔ wola wɔ te maa bese
lese ke wola wɔ bela, na kegyae keŋ n ne
gyae maŋ nɛ ke nyiŋ doo be man na maŋ
mɔ ke doo be man.”

18

Ba kekyaŋ Yesu

Mateo 26:47-56; Maake 14:43-50; Luka 22:47-53

1 Yesu ke fane taŋ nɛ, ŋon na ɔ kaseela
baŋ korowɔ gyu ka toŋ boŋobii keŋ bɛɛ
baake ke Kidrɔn nɛ, te be ka gyoowɔ oliifi
wɔɔbii daale man.
2 Na Gyudase ŋon ɔ ba lese Yesu fa nɛ mɔ
gyeŋ botɔɔ, nawolo nyi Yesu na ɔ kaseela
baŋ ne kyaa gyu ke gyaŋee botɔɔ.
3 Mena dɔɔ Gyudase moo balaŋ burum
baŋ be dana kanease na kefuluse te ba
doona yoo abɔɔ nɛ gyu botɔɔ. Mena balaŋ
kɛwɔ baale yɛɛ yoonɔɔtenawɔ, te baale mɔ
yɛɛ kotɔtɔɔtena baŋ bɛɛ deke Wurubuarɛ
ɔsom deni dinaa keŋ nɛ. Gyudatena saese
kegyiise na Farasiitena kpila na wɔ.
4 Keŋ Yesu gyeŋ kpene keŋ ne kɔŋ ɔ dɔɔ
dɔɔ nɛ, ɔ leewɔ ɔ kaseela baŋ man kɔŋ
siaman te ɔ bɔɔse balaŋ baŋ nyiaa, “Amɔte
yaa ɛ ne gyae?”
5 Keŋte be tiranɔɔ fa e nyiaa, “Yesu
Nasarɛte baale ŋon yaa dɛɛ gyae.” Te Yesu
yako wɔ nyi, “Maŋ yaa.” Debaŋ kenaŋ na
Gyudase ŋon waa lese Yesu fa nɛ mɔ kpuɛ
balaŋ baŋ man.
6 Yesu ke yako wɔ nyi “Maŋ yaa” nɛ, be
tuuwɔ lee wɔle wɔle te ba ke yalawɔ tɛɛle
man.
7 Botɔɔ te Yesu besewɔ bɔɔse wɔ nyiaa,
“Amɔte yaa ɛ ne gyae?” Te be yakowɔ nyi,
“Yesu Nasarɛte baale ŋon yaa dɛɛ gyae.”
8 Keŋte Yesu yakowɔ nyiaa “Me wulaa
yako ŋon nyi maŋ yaa. Akpaa maŋ te ɛ ne
gyae berɛ na, ɛ yela me balaŋ kɛwɔ ke ta.”
9 Kei yela nombia ŋan ɔ be wulaa yako
nɛ kɔŋawɔ mena. Ɔ yakowɔ nyiaa, “Balaŋ
baŋ nyaŋ me kya ba mo fa maŋ nɛ, ma te
yeli be man dokoloŋ ka yo ya.”
10 Botɔɔ na Simɔn Pita dana yoosila, te ɔ
wɔŋa ke lese kara saese kegyia ŋon tobaale
ŋolo dunoluŋ deŋele lese ke lɔ. Tobaale
ŋonaŋ yele yɛna Maakuse.
11 Botɔɔ te Yesu fae Pita nyiaa, “Besena n
sila keŋ do ke bɔɔlee man. N bɛɛ gyae nyi
maa naa diyem keŋ me kya be yako nyi me
kaa naa nɛ yee?”

Be kamo Yesu gyu saese kegyia Anase gyaŋ

12 Keŋte yoonɔɔtena siamante ŋon na
ɔ yoonɔɔtena dikpii keŋ, na Gyudatena
kotɔtɔɔtena baŋ kyaŋa Yesu te be bake e,
13 te be taŋgbɛɛwɔ mo e gyu Anase
gyaŋ. Kaifase ŋon ɔ yɛɛ saese kegyia e
kulutoo kenaŋ man nɛ, ɔ neŋgya yɛna
Anase ŋonaŋ.
14 Kaifase kei faa na Gyudatena agyueŋ
nyi, dei nyi walaŋ dokoloŋ waa yeŋ fa
balaŋ baŋ pou.

Pita kebɛɛ Yesu
Mateo 26:69-70; Maake 14:66-68; Luka 22:55-57

15 Debaŋ keŋ bɔɔ mo Yesu bee gyu saese kegyia ŋon dɛɛ nɛ, na Simɔn Pita na ɔ dɔɔ kaseela baŋ man ŋolo silana e wɔle wɔle. Keŋ kaseele ɔ dɔɔ ŋon gyeŋ saese kegyia ŋon dɔɔ nɛ, ŋon sila Yesu ka gyoo dekpaŋalaŋ keŋ man.
16 Mɔna Pita ŋon dɔe denanɔɔ man. Botɔɔ te kaseele ŋon saese kegyia ŋon gyeŋ nɛ, besewɔ kɔŋ kaa kolosi na alebu ŋon ɔ na deke denanɔɔ keŋ nɛ nyi waa yela Pita mɔ ka gyoo. Keŋte ɔ moo e gyu dekpaŋalaŋ keŋ man.
17 Keŋte alebu ŋon bɔɔse Pita nyiaa, "Ŋgba nyaŋ mɔ n yɛɛ Yesu kaseela baŋ man ŋolo e?" Te Pita tiranɔɔ nyi, "Koa, ma te yɛɛ be man ŋolo e ya"
18 Debaŋ kenaŋ na waare kyaa, mena dɔɔ kotɔtɔɔtena baŋ na dekpaŋalaŋ keŋ man tomyɛɛra baale doo boalaŋ bee woli. Te Pita mɔ gyuuwɔ ka seŋ be gyaŋ ɔ ne woli boalaŋ keŋ.

Saese kegyia Anase kebɔɔse Yesu nombia
Mateo 26:59-66; Maake 14:55-64; Luka 22:66-71

19 Be ka mo Yesu gyu saese kegyia ŋon dekpaŋalaŋ man nɛ, ɔ bɔɔse Yesu nombia lee ɔ kaseela na ɔ kawola keŋ wose man.
20 Keŋte Yesu tiranɔɔ nyiaa, "Ma seŋawɔ balaŋ man kolosi. Debaŋ kamasɛ mɔ na mɛɛ wola Wurubuarɛ nombia Gyudatena ɔsom denɛɛ man, na Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ Gyudatena pou ne kyaa gyaŋee ke man nɛ man. Mɔna ma te yako kolo weese ya.
21 Woŋ dɔɔ te n ne bɔɔse maŋ mena nombia kɛŋa? Bɔɔse balaŋ baŋ bɔɔ nyii me kawola keŋ nɛ. Baŋ gyeŋa na kpene keŋ mɔɔ yako nɛ.
22 Yesu kekolosi nombia kɛŋa nɛ te kegyiise baŋ man ŋolo gyɔɔ e ɔ lakaa man te ɔ bɔɔse e nyiaa, 'Mena te kaboena nyi nya tiranɔɔ fa saese kegyia ŋon?' "
23 Keŋte Yesu yako e nyiaa, "Akpaa me yako nombiikum daale na wola maŋ ke. Te akpaa me nombia doo na ke gbɛɛ na weera te ne gyɔ maŋ?"
24 Keŋte Anase yela ba moo Yesu gyu saese kegyia Kaifase gyaŋ, na ɔ sɛɛ ɔ doo ŋmeeseŋ ŋan bɔɔ mo bake e nɛ man.

Pita kabese bɛɛ nyi ɔ ba gyeŋ Yesu ya
Mateo 26:71-75; Maake 14:69-72; Luka 22:57-62

25 Simɔn Pita ka seŋ botɔɔ ɔ ne woli boalaŋ keŋ nɛ te be bɔɔse e nyiaa, "Ŋgba nyaŋ mɔ n yɛɛ Yesu kaseela baŋ man ŋolo e?" Keŋte Pita tiranɔɔ nyi "Koa, ma te yɛɛ be man ŋolo e ya."
26 Botɔɔ te saese kegyia ŋon tobaale ŋolo ŋon ɔ loŋto yɛna tobaale ŋon Pita be kara ɔ deŋele nɛ bɔɔse Pita nyiaa, "Ŋgba me naa nyaŋ mɔ n kpuɛ na wɔ oliifi wɔɔbii keŋ man?"
27 Keŋte Pita besewɔ bɛɛ nyi koa. Debokenaŋ man te kegyim lɔɔ woya.

Be kamo Yesu gyu Romantena kegyia Pilato gyaŋ
Mateo 27:1-2, 11-14; Maake 15:1-5; Luka 23:1-5

28 Tɛɛ kena nebo nebo fuu nɛ, ba moo Yesu lee Kaifase dɛɛ gyu Pilato ŋon ɔ seŋɛɛ Romantena gyoo dinaa nawɔɔ man ɔ ne kɛɛ Gyuda tɛɛle dɔɔ nɛ dɛɛ. Debaŋ kenaŋ na Gyudatena nyeekelɛɛwee kedi keŋ ta benaa. Gyudatena kegyiise baŋ ta gyoo Pilato dekpaŋalaŋ keŋ man ya. Nawolo nyi ba te gyae baa walaa ba wose pɛ baa di ba nyeekelɛɛwee dinaa keŋ ya.
29 Mena dɔɔ kegyia Pilato leewɔ kɔŋ be gyaŋ debɔɔ man kaa bɔɔse wɔ nyiaa, "Woŋ dukum te balee kei yɛɛwɔ te ɛ ne gyae ɛ ke bu e fɔɔ?"
30 Keŋte be tiranɔɔ fa e nyiaa, "Nyi ŋon te yɛɛ bu kum e ya nɛ, nafɔ dɔɔ mo e kɔŋ kɛbo ya."
31 Botɔɔ te Pilato yako wɔ nyiaa, "Ɛ mo e ta na ɛmɛɛ gbagba kaa di ɔ nombia ŋgba mena keŋ ya mmaraa na wola ŋon nɛ." Keŋte Gyudatena kegyiise baŋ tiranɔɔ fa e nyiaa, "Ɛmɛɛ Romantena mmaraa bɛɛ fa daa gbɛɛ nyi dɛɛ ko walaŋ ya."
32 Kei yela Yesu nombia ŋan ɔ be wulaa yako see lee ɔ yeŋ keŋ waa yeŋ wose man nɛ kɔŋawɔ ampaŋ.
33 Keŋte kegyia Pilato besewɔ gyoo ɔ dekpaŋalaŋ man te ɔ baake Yesu bɔɔse e nyiaa, "Nyaŋ yɛna Gyudatena gyoo ŋon?"
34 Te Yesu mɔ besenawɔ bɔɔse e nyiaa, "Nyaŋ gbagba nyeeman nombii yaa n ne bɔɔse maŋ nɛ yaa ŋolo yako na ma wose man nombia fa neŋ?"
35 Botɔɔ te Pilato bɔɔse e nyiaa, "Me yɛɛ Gyuda baale e? Nyaŋ gbagba n balaŋ na ɛ saese kegyiise moona neŋ kɔna maŋ. Woŋ dukum te n yɛɛwɔ?"
36 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, "Me gyoori ta lee tɛɛle kei dɔɔ ya, nyi ke deŋ lee tɛɛle kei dɔɔ nɛ, nafɔ me tewulɛɛ baa yoo lɛɛ maŋ na bɔɔ nyiŋ mo maŋ ka do Gyudatena nyiŋmaa man ya. Mɔna me gyoori ta lee tɛɛle kei dɔɔ ya."
37 Keŋte Pilato yako e nyiaa, "Kenaŋ na ŋgba n yɛɛ gyoo e baa?" Te Yesu tiranɔɔ nyiaa, "Keŋ yaa n yakowɔ nɛ. Mena nombia kɛŋa dɔɔ te ba lola maŋ, te ŋan mɔ dɔɔ te me kɔŋawɔ tɛɛle kei dɔɔ na me kaa yako anokoare keŋ. Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne gyae anokoare keŋ nɛ ɔ ne tei maŋ."

38 Botɔɔ te Pilato bɔɔse e nyiaa, “Woŋ
yɛna anokoare kei?” Ɔ ke bɔɔse e nombia
kɛŋa taŋ nɛ te ɔ besewɔ lee kɔŋ Gyudatena
baŋ gyaŋ kaa yako wɔ nyiaa, “Ma ta naa
nombiikum daale lee ɔ wose man ya.
39 Mɔna ke yɛɛ ya mmaraa ke nyi ɛ
nyeekelɛɛwee kedi kamasɛ man na, maa
tina balaŋ baŋ bɔɔ kyam tɔ deni nɛ man
dokoloŋ yela fa ŋon. Mena dɔɔ ɛ ne gyae
nyi maa tina Gyudatena gyoo ŋon yela yaa
sena?”
40 Keŋte be fae yeesa yako nyiaa, “Koa,
na Yesu te dɛɛ gyae nyi nya tina e yela ya.
Barabase te dɛɛ gyae nyi nya tina e yela.”
Barabase kei yɛna walaŋ ŋon ɔ be kyaa
koro seŋ tia gyooneŋ te ɔ ba ko walaŋ nɛ.

19

Be kebu Yesu fɔɔ nyi baa ko e
Mateo 27:27-31; Maake 15:16-20

1 Keŋte Kegyia Pilato yela ba ŋmeree
Yesu mpiree.
2 Kei wɔle nɛ, Romantena yoonɔɔtena
baŋ moo sɔɔse loo gyooro kotɔtɔɔ te ba
moowɔ wuu Yesu. Te ba doo e kegba
yayam wurikyim daale ŋgba gyoo nɛ.
3 Na bee gyu bɛɛ kɔŋ kaa ŋmiŋ e kulu
e nyiaa, “Gyudatena gyoo! N nyee dɛɛ
wolose!” Na bɛɛ felee e ɔ lakaase man.
4 Botɔɔ te kegyia Pilato besewɔ kɔŋ
debɔɔ man te ɔ yako Gyudatena baŋ nyiaa,
“Ɛ nyii, mɛɛ mo e maa lee kɔna ŋon debɔɔ
man kɛbo na ɛ kena nyi ma te naa ɔ dukum
keŋ ɔ be yɛɛ ya.”
5 Mena dɔɔ te kyare ya te Yesu leewɔ
debɔɔ man, na ɔ wuuna gyooro kotɔtɔɔ
keŋ te ɔ doona ɔ kegba yayam keŋ mɔ!
Keŋte kegyia Pilato yako wɔ nyiaa, ɛ walaŋ
ŋon yaa.
6 Saese kegyiise na Wurubuarɛ dɛɛ
kotɔtɔɔtena baŋ ke gyɔ ba sibii na Yesu nɛ,
ba fae yeesa nedoŋ nyiaa, “Gyɔ e sakaa
ɔpaŋdaŋ dɔɔ, gyɔ e sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ.”
Botɔɔ te kegyia Pilato yako wɔ nyiaa, “Ma
te naa dukum keŋ ɔ be yɛɛ ya. Ɛmɛɛ
gbagba ɛ mo e kegyɔ sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ.”
7 Botɔɔ te Gyudatena baŋ tiranɔɔ nyiaa,
“Daa dana mmaraa daale te kɛɛ wolo nyi
kaboena nyi waa yeŋ, nawolo nyi ɔ ta mo
ɔ wose nyi ɔ yɛɛ Wurubuarɛ bu e.”
8 Kegyia Pilato ka betaa nyii nombia
kɛŋa nɛ, gyakoloŋ gyoo e gbaa.
9 Botɔɔ te ɔ besewɔ gyu dekpaŋalaŋ keŋ
man ke bɔɔse Yesu nyiaa, “N lee aleŋ?”
Mɔna Yesu diŋi e bo.
10 Mena dɔɔ kegyia Pilato bɔɔse e nyiaa,
“N be kolosi yee? N ba gyeŋ nyi me dana
doŋ keŋ maa tale tina neŋ yela, yaa maa
yela baa gyɔ neŋ sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ yee?”
11 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ nyiaa, “Me kya
faa na neŋ gbɛɛ, mena dɔɔ te n nyiŋa doŋ
me dɔɔ. Nafɔ nyaŋ gbagba n baam dɔɔ na,
n be dana doŋ me dɔɔ ya. Mena dɔɔ walaŋ
ŋon ɔ ba lese maŋ fa nɛ, ŋon wui dukum
kela la.”
12 Debaŋ keŋ kegyia Pilato be nyii nom-
bia kɛŋa nɛ, ɔ gyae gbɛɛ keŋ waa mo tina
Yesu yela, mɔna na Gyudatena baŋ ne fae
yeesa yako nyiaa, “Akpaa n tina balee kei
yela na, n te yɛɛ Romantena gyoo dinaa
Kaesa ɔ dɔɔ e ya. Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ see
ɔ wose gyoo nɛ, na ɔ na koro baa seŋ tia
gyoo dinaa Kaesa.”
13 Kegyia Pilato ka betaa nyii nɔɔwoya
kɛŋa nɛ, ɔ moo Yesu lee kɔŋ debɔɔ man te
ɔ kaa gyeŋawɔ kyaa ɔ gbeli keŋ dɔɔ ɔ ne
kyaa di nombia nɛ. Boya te ba moowɔ ma
ɔ dekyae kenaŋ, te Gyudatena dei man na
bɛɛ baake ke nyi “Gabata.”
14 Debaŋ kenaŋ na weese ta seŋ dɛɛ. Wee
kenaŋ te Gyudatena ne desina ba wose na
ke tɛɛ naa na, baa di ba nyeekelɛɛwee keŋ.
Keŋte kegyia Pilato yako Gyudatena baŋ
nyiaa, “Ɛ kɛɛ, ɛ gyoo ŋon yaa.”
15 Botɔɔ te be fae yeesa nyiaa, “Ɛ mo e
lee de siaman, ɛ mo e lee de siaman. Ɛ gyɔ
e sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ.” Te kegyia Pilato
bɔɔse wɔ nyiaa “Ɛ gyoo yaa te ɛ ne gyae
nyi maa ko e?” Keŋte saese kegyiise baŋ
tiranɔɔ nyi, “Da be dana gyoo kamasɛ kpu
na Kaesa ya.”
16 Kɛŋa pou wɔle nɛ, kegyia Pilato moo
Yesu do balaŋ baŋ nyiŋmaa man nyi baa
gyu ke gyɔ e sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ.

Ba kegyɔ Yesu sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ
Mateo 27:32-44; Maake 15:21-32; Luka 23:26-43

17 Mena dɔɔ yoonɔɔtena baŋ moo Yesu
lee donɔɔ keŋ man na ɔ seelena ɔ ɔpaŋdaŋ
keŋ te ba moo e laŋ gyu botɔɔ keŋ bɛɛ
baake “Nyeepookoo dɛɛ” nɛ. Gyudatena
dei man na bɛɛ baake ke bo nyi “Golgata.”
18 Botɔɔ te be gyɔɔ e nyeelabia sakaa
ɔpaŋdaŋ dɔɔ. Keŋte be gyɔɔ balaŋ bala
baale mɔ sakaa ɔpaŋdaase dɔɔ kpu na
e. Ŋolo sakaa ɔ dunoluŋ dɔɔ te ŋolo mɔ
sakaa ɔ demena dɔɔ.
19 Keŋte kegyia Pilato yela be ŋmarase
nɔɔwoya kɛŋa mataa na ɔpaŋdaŋ keŋ.
Nɔɔwoya ŋenaŋ yɛna nyiaa,

“YESU NASARƐTE BAALE,
GYUDATENA GYOO ŋON.”

20 Gyudatena burum kala keŋmarase
kei nawolo nyi botɔɔ keŋ bɔɔ gyɔ Yesu
ɔpaŋ dɔɔ nɛ betaŋ lem na donɔɔ keŋ ya.
Be ŋmarase ke Gyudatena dei man na
Romantena dei man na Giriki dei man.
21 Gyudatena saese kegyiise kena
keŋmarase keŋ nɛ be yako kegyia Pilato
nyiaa, “Nyeŋ te ŋmarase ke nyi Gyudatena
gyoo ya. Nyeŋ ŋmarase ke bo nyi, balee
kei kpa ŋon yɛna Gyudatena gyoo.”

22 Botɔɔ te kegyia Pilato tiranɔɔ nyiaa,
“Kpene keŋ mɔɔ ŋmarase nɛ, me taŋ
keŋmarase.”
23 Debaŋ keŋ yoonɔɔtena baŋ be gyɔ
Yesu ɔpaŋdaŋ dɔɔ taŋ nɛ, ba moo ɔ wose
man abɔɔ ŋan te be kpala ŋa akpeŋ
anaara, na be man kamasɛ ka mo dekpeŋ
dokoloŋ. Ba ke kpala taŋ na te kaa ɔ kegba
atetate keŋ. Mena kegba kei dɔɔ kanyaŋ
dokoloŋ te ba moowɔ loo ke karatetee
lee ka nyeeman tisi. Be ta loo ke towaa
towaa ŋgba mena keŋ bɛɛ loo kegba yakaa
nyiŋan nɛ ya.
24 Keŋte yoonɔɔtena baŋ yako dɔŋa
nyiaa,
“Ɛ na fa dee tirii kegba kei ya.
Ɛ fa dɛɛ lɔ boe na dɛɛ kɛɛ ŋon waa nyiŋ
ke.”
Kei yela Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ
see ŋan kɔŋawɔ ampaŋ. Be ŋmarasewɔ
see nyiaa,
“Be kpala ma abɔɔ,
te ma kegba atetate dɔɔ be lɔɔ boe bo
ke dɔɔ”
Keŋ dɔɔ mena mɔ te yoonɔɔtena baŋ
yɛɛwɔ.
25 Debaŋ kenaŋ na Yesu ɔ naa na ɔ niinaa
na Kilopase wɛɛle Mɛɛre, na Mɛɛre ŋon ɔ
ba lee Magedala nɛ seŋɛɛ benaa na Yesu
ɔpaŋdaŋ keŋ.
26 Yesu kena ɔ naa na ɔ kaseele ŋon ɔ ne
gyae ɔ nombia seŋɛɛ benaa na dɔŋa nɛ, ɔ
yako ɔ naa nyiaa, “Nna, n bu ŋonaŋ.”
27 Keŋte ɔ kɛɛ ɔ kaseele ŋon mɔ te ɔ yako
e nyiaa, “Kɛɛ, n naa ŋonaŋ.” Lee debaŋ
kenaŋ na, te kaseele ŋon moo Yesu ɔ naa
gyu ɔ dɛɛ te ɔ ke kyaawɔ ɔ gyaŋ.

Yesu yeŋ
Mateo 27:45-56; Maake 15:33-41; Luka 23:44-49

28 Kɛŋa wɔle Yesu kena nyi nɛnɛɛ
kpene kamasɛ te taŋ nɛ ɔ yakowɔ nyiaa,
“Loŋboaneŋ dana maŋ.” Kei yela Wu-
rubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan
kɔŋawɔ mena.
29 Na osuŋ na soloŋ denyaŋesa daale
baŋɛɛ botɔɔ. Mena dɔɔ ba moo kolo ŋgba
kokyaa keŋ gyae ke tale lɛɛ loŋ nɛ do soloŋ
keŋ man, te ba moo ke tooso na daŋ daale
te ba moo ke sɔɔ ɔ nɔɔ nyi waa nyɔɔ.
30 Soloŋ keŋ ke tina Yesu nɔɔ nɛ te ɔ
yakowɔ nyiaa, “Te taŋ.” Botɔɔ te ɔ gɔŋase
ɔ nyee te ɔ kara weesi.
31 Wee kenaŋ yɛna wee keŋ Gyudatena
na mo desina ba wose fa ba kefɛɛfowee
kedi. Mena kefɛɛfowee kei yɛɛ wee dinaa
ke. Te ke yɛɛ kpene keŋ bɛɛ kɔle nyi
baa tina woo yela ɔpaŋdaŋ dɔɔ na ba
kefɛɛfowee keŋ kaa tuŋ e. Lee mena dɔɔ
Gyudatena kegyiise baŋ gyuu kegyia Pilato
gyaŋ ka sola e nyi, waa fa wɔ gbɛɛ na be
kaa tekerii balaŋ baŋ bee fiti na yeŋ nɛ
nawɔɔ na baa nyiŋ yeŋ bileŋ, na baa nyiŋ
lese wɔ ɔpaŋ daase ŋan dɔɔ.
32 Mena dɔɔ yoonɔɔtena baŋ gyuuwɔ ke
tekerii balaŋ bala baŋ bɔɔ gyɔ wɔ sakaa
kpu na Yesu nɛ nawɔɔ.
33 Mɔna ba kekɔŋ Yesu gyaŋ te ba kena
nyi ɔ taŋ ke wulaa yeŋ nɛ, ba te tekerii ɔ
nawɔɔ ya.
34 Keŋte yoonɔɔtena baŋ ŋolo moo wa
apia sɔɔ Yesu yenaabia man. Debokenaŋ
man te fatabo na loŋ leewɔ.
35 Maŋ walaŋ ŋon mɔɔ naa nombia
kɛŋa na me sia nɛ ne diina ka wose man
adansɛɛ, te ma adansɛɛ keŋ yɛɛ anokoare.
Ma gyeŋ nyi anokoare yaa mɛɛ yako, te
mee di adansɛɛ baa na ɛmɛɛ mɔ ke nyiŋ
lɛɛ di.
36 Kei yela Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan kɔŋawɔ ampaŋ.
Nombia ŋenaŋ yɛna nyiaa, “Bɔɔ gyae baa
tekeri ɔ ŋɔe dokoloŋ pɛ gba ya.”
37 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ daale
mɔ yakowɔ nyiaa, “Balaŋ baa kɛɛ walaŋ
ŋon bɔɔ sɔɔ e apia nɛ.”

Yesu kewuu
Mateo 27:57-61; Maake 15:42-47; Luka 23:50-56

38 Kɛŋa pou wɔle nɛ, Gyosɛfo ŋon ɔ ba
lee Arimatia donɔɔ man nɛ kaa sola gbɛɛ
lee kegyia Pilato gyaŋ na ɔ kaa lese Yesu
woo ŋon kewuu. Na Gyosɛfo kei mɔ yɛɛ
Yesu kaseele e, mɔna ɔ weese ɔ wose bo
nawolo nyi ɔ ne yee Gyudatena kegyiise
baŋ. Kegyia Pilato ke fa e gbɛɛ nɛ te ɔ
gyuuwɔ ka lese woo ŋon.
39 Nikodemose ŋon ɔ be kyaa kɔŋ Yesu
gyaŋ nelim nɛ, mɔ kaa kpuuwɔ na Gyosɛfo
ŋon. Nikodemose kei moo pɛperɛ na oliifi
na abɔɔ ofoŋ nyiŋan ŋaale tasatɔɔ kɔŋ te
ba moowɔ desina woo ŋon.
40 Be balaŋ bala moo akaralɛɛ na abɔɔ
ofoŋ nyiŋan mo milii Yesu ŋgba mena keŋ
Gyudatena ne desina woo pɛte bee wuu e
nɛ.
41 Na wɔɔbii daale kyaa botɔɔ keŋ bɔɔ
gyɔ Yesu sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ. Yebɔɔ
wɔle wɔle daale doo botɔɔ keŋ be te wuu
ta walaŋ ke man see ya.
42 Keŋ Gyudatena kefɛɛfowee keŋ na
benaa te bee desina ba wose mɔ te yebɔɔ
keŋ mɔ benaa na botɔɔ dɔɔ nɛ, ba moo
woo ŋon kewuu ke man. Keŋte be biliŋi
boe dinaa daale tɔ ke nɔɔ.

20

Yesu kefoŋ lee yeŋ man
Mateo 28:1-8; Maake 16:1-8; Luka 24:1-12

1 Kosida nebo nebo fuu keŋ tɛɛ te
ŋmaŋee ta nideli ya nɛ, Mɛɛre ŋon ɔ ba lee

Magedala donɔɔ man nɛ, karatɛɛwɔ gyu botɔɔ keŋ bɔɔ wuu Yesu nɛ. Ɔ ke gyu botɔɔ nɛ, ɔ naawɔ nyi be te biliŋi boe keŋ lee yebɔɔ keŋ nɔɔman.
2 Mena dɔɔ ɔ yeuwɔ kɔŋ Simɔn Pita na kaseele ŋon Yesu ne gyae ɔ nombia nɛ gyaŋ kaa yako wɔ nyiaa, "Be ta lese de Gbeŋgyoo lee yebɔɔ keŋ man, te dɔɔ gyeŋ botɔɔ keŋ bɔɔ moo e ka see ya."
3 Keŋte Pita na kaseele ŋon yeuwɔ gyu yebɔɔ keŋ tɛɛ.
4 Be kee yeu keŋ nɛ, kaseele ŋon Yesu ne gyae ɔ nombia nɛ yeuwɔ gbaa Pita kyaŋ gbɛɛ ka gyoo yebɔɔ keŋ tɛɛ.
5 Ɔ buŋawɔ kɛɛ yebɔɔ keŋ man na, ɔ naa akaralɛɛ keŋ kaageŋ doo la mɔna ɔ ta gyoo ke man ya.
6 Simɔn Pita ka lee wɔle kɔŋ na te ŋon kaa gyoowɔ yebɔɔ keŋ man. Ɔ gyoowɔ na te ɔ naa akaralɛɛ keŋ,
7 na kanyaŋ keŋ bɔɔ mo bake ɔ nyee nɛ. Kanyaŋ keŋ be doo akaralɛɛ keŋ gyaŋ ya, mɔna akaralɛɛ keŋ te bɔɔ ke doo yenaŋ.
8 Wɔle wɔle na te kaseele ɔ dɔɔ ŋon mɔ gyoowɔ kena abɔɔ ŋan, keŋte ŋon mɔ lɛɛwɔ di.
9 Mɔna Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan ne yako nyi "Yesu waa foŋ lee yeŋ man nɛ, be sɛɛ be te nyii ta ŋe man nideli ya."
10 Keŋte kaseela baŋ besewɔ gyu be dɛɛ.

Yesu kalese ɔ wose wola Mɛɛre Magedala

Mateo 28:9-10; Maake 16:9-11

11 Mɔna Mɛɛre ŋon ɔ be sila wɔ gyu nɛ seŋɛɛ yebɔɔ keŋ tɛɛ ɔ ne wii. Ɔ ka seŋ ɔ ne wii nɛ te ɔ buŋawɔ kɛɛ yebɔɔ keŋ man,
12 keŋte ɔ naa Wurubuarɛ kpilala bala na ba doona kegbase wolomɛɛ be kyaa botɔɔ keŋ bɔɔ mo Yesu woo ŋon doosi nɛ. Ŋolo kyaa yebɔɔ keŋ nyee gbɛɛ te ŋolo mɔ kyaa ke nawɔɔ gbɛɛ.
13 Keŋte be bɔɔse e nyiaa, "Alo, weera n ne wii?" Te ɔ tiranɔɔ fa wɔ nyiaa, "Nawolo nyi be ta lese me Gbeŋgyoo lee yebɔɔ keŋ man, te mɔɔ gyeŋ botɔɔ keŋ bɔɔ mo e ka see ya."
14 Ɔ ke yako mena nɛ, ɔ gɛɛsewɔ kɛɛ na te ɔ naa Yesu seŋɛɛ, mɔna ɔ ta gyem nyi Yesu ŋonaŋ ya.
15 Keŋte Yesu bɔɔse e nyiaa, "Alo, weera n ne wii? Amɔte yaa n ne kɛɔ?" Na Mɛɛre gyeŋ nyi walaŋ ŋon ɔ ne kɛɛ wɔɔbii keŋ dɔɔ nɛ ŋonaŋ, mena dɔɔ ɔ yako e nyiaa, "Tobaale, akpaa nyaŋ moona woo ŋon ka weese na, wola maŋ botɔɔ keŋ n ba mo e ka see na me kaa mo e ta."
16 Keŋte Yesu baake e nyiaa, "Mɛɛre!" Mɛɛre gɛɛsewɔ kɛɛ te ɔ fae yeesa baake e be dɛɛ dei man nyiaa, "Raboni" keŋ nawolo nyi "De Gbeŋgyoo"
17 Keŋte Yesu yako e nyiaa, "Na tina maŋ ya, nawolo nyi me te gyuu ta me kya ŋon gyaŋ ya. Mɔna bese gyu me kaseela baŋ gyaŋ na n kaa yako wɔ nyi 'Mee gyu me kya ŋon ɔ yɛɛ ɛ kya e nɛ, na me Wurubuarɛ ŋon ɔ yɛɛ ɛ Wurubuarɛ e nɛ gyaŋ.' "
18 Mena dɔɔ Mɛɛre Magedala ŋon gyuuwɔ ke yako kaseela baŋ nyiaa "Ma te naa de Gbeŋgyoo Yesu ŋon." Te ɔ besewɔ yako wɔ nombia ŋan Yesu be yako e nyi waa yako wɔ nɛ.

Yesu kalese ɔ wose wola ɔ kaseela baŋ

Mateo 28:16-20; Maake 16:14-18; Luka 24:36-49

19 Kosida kenaŋ balinɔɔ nɛ, kaseela baŋ gyuuwɔ ke gyaŋee deni man te be tɔɔ disim do ba wose, nawolo nyi bee yee Gyudatena kegyiise baŋ. Debokenaŋ man te Yesu kaa bɛɛwɔ lee ba nsana te ɔ yako wɔ nyiaa, "Wosefɛɛreŋ dɛɛ kyaa na ŋon."
20 Ɔ ke yako wɔ mena nɛ, ɔ moo ɔ nyiŋmaa na ɔ yenaabia gyam keŋ wola wɔ. Keŋte yɛɛ ɔ kaseela baŋ gyoŋ nideli nyi ba te naa be Gbeŋgyoo ŋon bela.
21 Keŋte Yesu besewɔ yako wɔ nyiaa, "Wosefɛɛreŋ dɛɛ kyaa na ŋon, mena keŋ me kya ŋon be kpila maŋ nɛ, mena ke yaa mɛɛ kpila ɛmɛɛ mɔ."
22 Ɔ kekolosi nombia kɛŋa taŋ nɛ, ɔ lee weesɛɛ woli wɔ te ɔ yako wɔ nyiaa, "Ɛ lɛɛ Wurubuarɛ feliŋ ŋon na waa kyaa ɛ man.
23 Akpaa ɛ mo ŋolo nombiakumɛɛ kyɛɛ e na, Wurubuarɛ mɔ waa mo kyɛɛ e. Te akpaa ɛ bɛɛ ɛ ta mo ŋolo nombiakumɛɛ kyɛɛ e ya na, Wurubuarɛ mɔ be gyae waa mo kyɛɛ e ya."

Yesu kalese ɔ wose wola Tomase

24 Wee kenaŋ keŋ Yesu be kaa lese ɔ wose wola ɔ kaseela kufu bala baŋ nɛ, na be man ŋolo ŋon bɛɛ baake e nyi Tomase yaa Ata nɛ be kpuɛ na ɔ tebia ya.
25 Mena dɔɔ Yesu kaseela akaŋ baŋ yako Tomase nyiaa, "Da te naa de Gbeŋgyoo ŋon." Keŋte Tomase yako wɔ nyiaa, "Akpaa me ta mo me sia naa nyeelabia gyaŋtarɛɛ ŋan, na maa mo me nyimbii do ɔ yenaabia gyam keŋ man ya nɛ, maŋ be gyae maa lɛɛ di korakora ya."
26 Weeya gyanaara wɔle nɛ, na ɔ kaseela baŋ te gyaŋee deni man bela. Wee kenaŋ na Tomase mɔ kpuɛ na wɔ. Ba te tɔ asima ŋan pou, karatetee dokoloŋ te Yesu kaa bɛɛwɔ lee be dɔɔ te ɔ yako wɔ nyiaa, "Wosefɛɛreŋ dɛɛ kyaa na ŋon."
27 Keŋte ɔ yako Tomase nyiaa, "Mo n nyiŋmaa do me nyiŋmaa bɔɔ man na n ke kɛɛ me nyiŋmaase, na n ka mo n nyimbii do ma yenaŋ kɛɛ. Tina aŋmaareŋ kelɛɛ yela na n ke lɛɛ di."

28 Botɔɔ te Tomase tiranɔɔ nyiaa, “Nyaŋ
yɛna me Gbeŋgyoo na me Wurubuarɛ.”
29 Keŋte Yesu bɔɔse e nyiaa, “Keŋ n be
naa maŋ dɔɔ te n lɛɛwɔ di? Balaŋ baŋ
ba te naa maŋ ya te bɔɔ lɛɛ di nɛ, baŋ na
nyeebam.”
30 Yesu besewɔ yɛɛ gyakoloŋ nombia
burum ŋan ɔ kaseela baŋ be naa na be sia,
mɔna na ŋe popou te be ŋmarasewɔ do
tɔne kei man ya.
31 Mɔna be ŋmarase kɛŋa bo na ɛ ke
lɛɛ di nyi Yesu yɛna Wurubuarɛ bu na
nyeelɛɛre ŋon. Na nyaŋ ŋon n lɛɛ e di na,
n ke nyiŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ ɔ yele man.

21

Yesu kalese ɔ wose wola ɔ kaseela baale

1 Kɛŋa pou wɔle nɛ, Yesu besewɔ lese ɔ
wose wola ɔ kaseela baale Tiberiase boo
nɔɔman. Mena keŋ ɔ ba lese ɔ wose wola
wɔ yaa.
2 Ɔ kaseela baŋ bɛɛ baake wɔ Simɔn Pita
na Tomase ŋon bɛɛ baake e Ata nɛ na
Natanɛle ŋon ɔ ba lee Kaanan donɔɔ keŋ
ke kyaa Galelia tɛɛle man nɛ, na Sebedeo
bia na ɔ kaseela bala baale gyuuwɔ ke kyaa
bom.
3 Keŋte Simɔn Pita yako wɔ nyiaa, “Mee
gyu boo man me kaa kyaŋ kpebia.” Te
baŋ mɔ yako e nyiaa, “Daa mɔ dee sila
neŋ gyu.” Mena dɔɔ be gyuuwɔ ka gyoo
degbele man te be laŋawɔ. Be lɔɔ asawu
nelim kenaŋ pou mɔna ba te kyaŋ kolo ya.
4 Tɛɛ kena nebo nebo fuu nɛ, be kɛɛ na
ŋolo seŋɛɛ la boo nɔɔman, na n kɛɛ nɛ
Yesu ŋonaŋ. Mɔna ɔ kaseela baŋ ta gyeŋ e
ya.
5 Keŋte Yesu bɔɔse wɔ nyiaa, “Tewulɛɛ,
doona ɛ te kyaŋ kolo ya?” Te be tiranɔɔ
nyiaa, “Koa de te nyiŋ kpebii dokoloŋ
paŋpaŋ gba ya.”
6 Keŋte ɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ fuŋ ya asawu
keŋ lɔ degbele keŋ dunoluŋ dɔɔ na ɛ ke
kyaŋ kpebia.” Mena dɔɔ be fuŋa asawu
keŋ lɔ botɔɔ yenaŋ te be kyaŋa kpebia
burum keŋ nyi bɔɔ ne tale baa wɔŋee
asawu keŋ gba ya.
7 Botɔɔ te Yesu kaseele ŋon ɔ ne gyae ɔ
nombia nɛ yako Pita nyiaa, “De Gbeŋgyoo
Yesu ŋonaŋ.” Simɔn Pita kenyii nyi de
Gbeŋgyoo Yesu ŋonaŋ nɛ te ɔ moo ɔ kegba
wurikyim milii ɔ wose, nawolo nyi ɔ wulaa
kpee ke. Keŋte ɔ toŋawɔ gyoo loŋ keŋ man
yɛlɛɛ ɔ ne gyu Yesu gyaŋ.
8 Mɔna kaseela akaŋ baŋ saa degbele
keŋ bɛɛ kɔŋ dekeŋkeŋ dɔɔ na bɛɛ wɔŋee
asawu keŋ kpebia be wulu ke man nɛ,
nawolo nyi na ba dekyae keŋ taŋ lem na
dekeŋkeŋ ya. Ke lem gyae ke yɛɛ ŋgba
baam tɔɔse sɔŋola na kufu nɛ (50).
9 Be kelii dekeŋkeŋ dɔɔ nɛ be naa boalaŋ
na nyewalaŋ, na kpebia gyakaa ke dɔɔ na
bodobodo mɔ doo yenaŋ.
10 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ mo
kpebia baŋ ɛ be kyam nɛ baale kɔŋ.”
11 Mena dɔɔ Simɔn Pita besewɔ gyu
degbele keŋ man, te ɔ ke wɔŋee asawu keŋ
kɔŋ dekeŋkeŋ dɔɔ. Na kpebia dinaana baŋ
bɔɔ wulu asawu keŋ nɛ, be yaanɔɔle yɛɛ
sɔŋononŋ na sɔŋola na kufu batooro (153).
Keŋ na kpebia baŋ booroŋ kei koraŋ nɛ,
asawu keŋ te tirii ya.
12 Keŋte Yesu yako wɔ nyiaa, “Ɛ kɔŋ kaa
di ɛ nebo weenɛɛ.” Mɔna ɔ kaseela baŋ
ŋolo te tale gyɔ ɔ konɔɔ bɔɔse e nyi “Nyaŋ
yɛna amɔte ya?” Nawolo nyi ba gyeŋ nyi
be Gbeŋgyoo Yesu ŋonaŋ.
13 Te Yesu kɔŋawɔ kaa mo bodobodo keŋ
fa wɔ, kenaŋ wɔle te ɔ moo kpebia baŋ mɔ
fa wɔ.
14 Yesu kefoŋ lee yeŋ man nɛ, kei yɛna
betabotoorote keŋ ɔ ba lese ɔ wose wola ɔ
kaseela baŋ.

Yesu kekolosi na Pita

15 Be kedi weenɛɛ ŋan taŋ nɛ te Yesu
bɔɔse Simɔn Pita nyiaa, “Gyɔn bu Simɔn,
n ne gyae maŋ kela n tebia kɛwɔ kɛɛ
gyae maŋ?” Keŋte Pita tiranɔɔ fa e nyiaa,
“Ayi, me Gbeŋgyoo, n gyeŋ nyi mɛɛ gyae
n nombia.” Keŋte Yesu yako e nyiaa,
“Kɛɛ me silala baŋ dɔɔ ŋgba mena keŋ
namensekɛɛlere ne kɛɛ namense dɔɔ nɛ.”
16 Te Yesu besewɔ bɔɔse e bolate nyiaa,
“Gyɔn bu Simɔn, n ne gyae me nom-
bia?” Te Pita tiranɔɔ fa e nyiaa, “Ayi
me Gbeŋgyoo, nyaŋ gbagba gyeŋ nyi mɛɛ
gyae n nombia.” Keŋte Yesu yako e nyiaa
“Kɛɛ me silala baŋ dɔɔ ŋgba mena keŋ
namensekɛɛlere ne kɛɛ ɔ namense dɔɔ
nɛ.”
17 Keŋte Yesu besewɔ bɔɔse e
betabotoorote nyiaa, “Gyɔn bu Simɔn, n ne
gyae me nombia nideli?” Nombia ŋenaŋ
takaa Pita nideli nawolo nyi ɔ te bɔɔse e
betabotooro nyi, “N ne gyae maŋ nideli?”
Keŋte Pita yako e nyi, “Me Gbeŋgyoo,
nyaŋ gbagba n gyeŋ kpene kamasɛ. N
gyeŋ nyi mɛɛ gyae neŋ nideli.” Keŋte Yesu
yako e nyiaa, “Mena na kɛɛ me silala baŋ
dɔɔ ŋgba mena keŋ namensekɛɛlere ne
kɛɛ ɔ namense dɔɔ nɛ.”
18 Mɛɛ yako neŋ anokoare nyiaa, “Debaŋ
keŋ n yɛɛ tobaale e nɛ nyaŋ gbagba ne tale
mo n kegba do n wose, na n ka koro gyu
botɔɔ keŋ n ne gyae. Mɔna n kaa ŋmɛɛ
na ŋolo ne gyae la waa do neŋ kegba na
waa kyaŋ neŋ n nyiŋmaa man mo neŋ gyu
botɔɔ keŋ n bɛɛ gyae nyi n ke gyu ya.”
19 Yesu yako nombia kɛŋa baa na ka-
wola yeŋ keŋ Pita waa yeŋ na ka lese
Wurubuarɛ yele. Yesu kekolosi nombia

kɛŋa pou taŋ nɛ te ɔ yako Pita nyiaa, “Sila maŋ!”
20 Ba ke ta bee gyu nɛ, Pita gɛɛsewɔ
kɛɛ te ɔ naawɔ ŋgba kaseele ŋon Yesu ne
gyae ɔ nombia nideli nɛ silana wɔ wɔle
wɔle. Mena kaseele kei yɛna ŋon ɔ be
kyaa teelina Yesu debaŋ keŋ bee di be
balinɔɔ weenɛɛ te ɔ be bɔɔse e nyiaa, “Me
Gbeŋgyoo, amɔte ne gyae la waa lese neŋ
fa yeŋ nɛ?”
21 Pita kena kaseele ŋon nɛ ɔ bɔɔse Yesu
nyiaa, “Me Gbeŋgyoo, sena te baa yɛɛ
balee kei mɔ?”
22 Keŋte Yesu tiranɔɔ fa e nyiaa, “Akpaa
mɛɛ gyae nyi waa kyaa kelii debaŋ keŋ
maa bese kɔŋ na, n woŋ faa la? Nyaŋ sila
maŋ!”
23 Mena dɔɔ nombia kɛŋa yaaseewɔ Yesu
kaseela baŋ man nyiaa, kaseele ŋon Yesu
ne gyae ɔ nombia nɛ be gyae waa yeŋ ya.
Mɔna Yesu te yako nyi ɔ be gyae waa yeŋ
ya. Keŋ ɔ be yako yɛna nyi, “Akpaa mɛɛ
gyae nyi waa kyaa kelii debaŋ keŋ maa
bese kɔŋ na, n woŋ faa la?”
24 Mena kaseele kei diina nombia kɛŋa
wose man adansɛɛ te ɔ ŋmarase ŋa see.
Te da gyeŋ mɔ nyi wa adansɛɛ keŋ yɛɛ
ampaŋ.
25 Yesu yɛɛ abɔɔ burum ŋaale mɔ. Ak-
paa beŋ ŋmarase ŋa dokoloŋ dokoloŋ nɛ,
tɛɛle kei dɔɔ pou bɔɔ gyae baa nyiŋ botɔɔ
keŋ baa mo ŋa see ya.

Kristo Kpilala Baŋ Tom Kpilala

1 Kegyia Teyofilose, maŋ Luka ne
ŋmarase na tɔne kei mee yelee neŋ. Me
tɔne gyaŋgbate keŋ man nɛ, ma wola abɔɔ
ŋan pou Yesu be yɛɛ na ŋan ɔ ba wolo
debaŋ keŋ ɔ be fi ɔ tom asɛɛ,
2 mo kelii wee keŋ Wurubuarɛ ba mo e
laŋ adido nɛ. Pɛ Wurubuarɛ ka mo Yesu
gyu adido nɛ, Wurubuarɛ feliŋ ŋon tɛɛwɔ
ŋon Yesu dɔɔ wola ɔ kpilala baŋ ɔ ba lese
nɛ tom keŋ baa yɛɛ.
3 Yesu Kristo ka yeŋ wɔle weeya sɔŋola
man nɛ, ɔ lese ɔ wose wola ɔ kaseela
baŋ agbaatee agbaatee lee gbɛɛneŋ burum
man wola nyi ɔ delena, keŋ nyi ŋolo be
tale lɛɛ ka aŋmareŋ ya. Be naa e na be
sia, te ɔ kolosiwɔ fa wɔ lee Wurubuarɛ
gyoorobiiri keŋ wose man.
4 Ba kekyaa man nɛ, wee daale ɔ faree
ɔ kaseela baŋ nyi "Ɛ na lee Gyerusalɛm
donɔɔ man ya, mɔna ɛ kyaa botɔɔ daa
kpene keŋ me kya be yako see nyi waa fa
ŋon nɛ." Me wulaa yako ŋon ka wose man
nombia nyi,
5 loŋ te Gyɔn moowɔ sɔ ŋon Wurubuarɛ
loŋ, mɔna weeya akalansɛɛ ŋaale wɔle na
Wurubuarɛ waa mo ɔ feliŋ ŋon bo sɔ ŋon
Wurubuarɛ loŋ.

Yesu adido kegyu
Maake 16:19-20; Luka 24:50-53

6 Debaŋ keŋ Yesu na ɔ kpilala baŋ be yi-
laa nɛ te be bɔɔse e nyiaa, "De Gbeŋgyoo,
mena dɔɔ nɛnɛɛ n ka besena gyoori keŋ fa
Iseraetena?"
7 Botɔɔ te Yesu tiranɔɔ fa wɔ nyi, "Ka te
yɛɛ kpene keŋ nyi ɛ ka gyeŋ debaŋ keŋ ya,
nawolo nyi debaŋ keŋ na wee keŋ mena
nombii kei gyae ke kɔŋ dɔɔ, kyae me kya
gyaŋ. Ɔ doŋ dɔɔ te ɔ see ŋa.
8 Mɔna debaŋ keŋ Wurubuarɛ waa mo
ɔ feliŋ ŋon do ɛ man nɛ, ɛ ke nyiŋ doŋ.
Na ɛ ka bese ma adansɛɛtena Gyerusalɛm
donɔɔ man, na Gyudia na Samaria tɛɛlese
pou dɔɔ mo kelii tɛɛle pou ɔto."
9 Ɔ kekolosi kɛŋa pou taŋ na, te Wu-
rubuarɛ mo e laŋ adido be popou siaman
ka gyoo ŋɔma man. Mena dɔɔ ba te naa e
bela ya.
10 Be ka seŋ botɔɔ be sɛɛ bɛɛ kɛɛ adido
fee nɛ, karatetee na tewulɛɛ bala baale
seŋɛɛ laa ba yenaŋ na ba doona abɔɔ
wolomɛɛ.
11 Te be bɔɔse Yesu kpilala baŋ nyi,
"Galeliatena, weera te ɛ seŋɛɛ ɛ ne kɛɛ
adido fee mena? Yesu kei, ŋon Wurubuarɛ
ba mo e lee ɛ gyaŋ laŋ adido nɛ, mena ke
te waa bese kɔŋ ŋgba mena keŋ ɛ be naa
e ɔ ne gyu adido nɛ."

Ba lese Matiase nyi waa kyaa Gyudase nawɔɔ man

12 Te ɔ kpilala baŋ besewɔ lee oliifi
bula keŋ dɔɔ kɔŋ Gyerusalɛm. Lee botɔɔ
kɔŋ Gyerusalɛm donɔɔ keŋ man benaa na
dɔŋa. Gyae ke yɛɛ ŋgba wɔɔ ŋmeeseŋ sao
na kufu nɛ.
13 Ba ke kɔŋ kaa gyoo Gyerusalɛm donɔɔ
keŋ man nɛ, te ba gyeŋawɔ gyu abansoro
deni be dɛɛkyae keŋ man. Balaŋ baŋ be
kyaa botɔɔ yɛna, Pita na Gyɔn na Ande-
riase na Filipo na Tomase na Batolomeo
na Mateo na Alfeose bu Gyemisi na Simɔn
ŋon ɔ ne gyae ɔ balaŋ nideli nɛ, na Gyemisi
bu Gyudase.
14 Be popou na ala baale na Yesu ɔ
naa Mɛɛre, na Yesu ɔ naabia ne yɛɛ na
nɔɔdokoloŋ yilaa fane debaŋ kamasɛ.
15 Wee daale balaŋ baŋ bɔɔ lɛɛ Yesu di
nɛ kaa yilaawɔ, na baa yɛɛ ŋgba balaŋ
sɔŋononŋ na balaŋ sao nɛ (120). Botɔɔ te
Pita korowɔ seŋ yako wɔ nyiaa,
16 "Me tebia, nombia ŋan Wurubuarɛ
nombia be yako see lee Gyudase wose
man nɛ, kaboena nyi ŋe dɛɛ kɔŋ mena.
Gyudase kei wose man te gyoo Defidi
yakowɔ see nyiaa, ŋon ne gyae la waa
ta balaŋ baŋ baa gyu ke kyaŋ Yesu nɛ
siaman."
17 Nafɔ na Gyudase kei kpuɛ de man,
nawolo nyi Yesu lese na ŋon mɔ nyi waa
kpu na daa na dɛɛ yɛɛ tom kei.
18 Kɔba keŋ ŋon Gyudase be nyim lee
ɔ nombiakumɛɛ kɛŋa keyɛɛ man nɛ, te
ɔ moowɔ lɛɛ tɛɛle. Tɛɛle kenaŋ man te
ɔ yalawɔ te ɔ tɔɔ bɛɛwɔ te ɔ loobia pou
leewɔ.
19 Balaŋ baŋ pou be kyaa Gyerusalɛm
donɔɔ man nɛ nyii mena nombii kei, mena
dɔɔ ba doo botɔɔ yele be dɛɛ dei man nyi
Akɛledama, keŋ nawolo nyi Fatabo tɛɛle.
20 Gyoo Defidi yako Gyudase wose man
nombia Wurubuarɛ Nɔɔneŋ tɔne keŋ man
nyi,
"Ɔ dekpaŋalaŋ dɛɛ doo yakaa keŋ ŋolo na
kyaa ke man ya."
Ɔ besewɔ yako nyi,
"Walaŋ wɔle waa kyaa ɔ nawɔɔ man na
waa yɛɛ ɔ tom."
21-22 "Mena dɔɔ kaboena nyi ŋolo waa
kyaa ɔ nawɔɔ man kpu na daa, na dee
di de Gbeŋgyoo Yesu kefoŋ lee yeŋ man
keŋ adansɛɛ. Kaboena nyi walaŋ ŋonaŋ
waa yɛɛ walaŋ ŋon na ɔ kpuɛ na daa
debaŋ keŋ pou daa na de Gbeŋgyoo Yesu
ne gyu dɛɛ kɔŋ, lee debaŋ keŋ Gyɔn
be sɔ e Wurubuarɛ loŋ kelii debaŋ keŋ
Wurubuarɛ ba mo e lee de gyaŋ gyu adido
nɛ."

23 Mena dɔɔ ba lese Gyosɛfo ŋon bɛɛ
baake e nyi Basabase yaa Gyustuse nɛ na
Matiase.
24 Te be fanewɔ nyi, “De Gbeŋgyoo, nyaŋ
gyeŋa na walaŋ kamasɛ konɔɔ man. Mena
dɔɔ wola daa tewulɛɛ bala kɛwɔ man ŋon
n ba lese nyi waa yɛɛ Yesu kpilale,
25 na waa kyaa Gyudase ŋon ɔ be tina
ɔ tom yela te ɔ be lam gyu botɔɔ keŋ
kaboena e nɛ nawɔɔ man.”
26 Mena dɔɔ be lɔɔ boe, te boe keŋ
yalawɔ Matiase yele dɔɔ. Kei nawolo nyi
ŋon te Wurubuarɛ lesewɔ, te ba moo e kpu
Yesu kpilala kufu daale baŋ man.

2

Wurubuarɛ feliŋ ŋon kekɔŋ

1 Gyudatena wee dinaa keŋ bɛɛ baake
ke nyi Pentekosite keŋ kelii nɛ, baŋ pou
bɔɔ lɛɛ Kristo Yesu di nɛ ke yilaawɔ de-
bodokoloŋ.
2 Karatetee dokoloŋ te be nyii nkaŋ daale
lee adido ŋgba feliŋ dinaa daale ne gyɔɔ la
nɛ, te ke kaa lɛɛ dekpaŋalaŋ keŋ man be
kyaa nɛ pou.
3 Botɔɔ te be naa kolo ŋgba boalaŋ
laakemse nɛ, te ŋe yaaseewɔ kaa gyakaa
walaŋ kamasɛ nyee dɔɔ.
4 Te Wurubuarɛ moo ɔ feliŋ ŋon do be
popou man, te be fiasɛɛ bɛɛ kolosi deise
kpookpoo ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ fe-
liŋ ŋon be fa wɔ nɛ.
5 Debaŋ kenaŋ na Gyudatena baŋ bee
yee Wurubuarɛ te bɔɔ lee tɛɛle kei dɔɔ pou
nɛ, kyaa Gyerusalɛm donɔɔ keŋ man.
6 Be kenyii mena nkaŋ kei nɛ, te balaŋ
burum kaa yilaawɔ. Balaŋ baŋ pou wose
yeŋa wɔ nawolo nyi walaŋ kamasɛ nyiiwɔ
ŋgba bee kolosi ɔ dɛɛ dei nɛ.
7 Yɛɛ wɔ gyakoloŋ te be bɔɔse dɔŋa
nyiaa, balaŋ anekoloseŋ kɛwɔ pou te yɛɛ
Galeliatenawɔ yee?
8 Te weera de man walaŋ kamasɛ ne nyii
bee kolosi ŋon gbagba ɔ dɛɛ dei?
9 De popou lee tɛɛlese kpookpoo dɔɔ. De
man baale lee Patia na Media na Elam te
baale mɔ lee Mesopotamia na Gyudia na
Kapadosia, te baale mɔ lee Pɔntuse na Esia.
10 Baale lee Firigia na Pamfilia na Igyip-
ite te baale mɔ lee Libia tɛɛlese ŋaale ŋan
benaa na donɔɔ keŋ bɛɛ baake ke Kirene
nɛ man.
11 Gyudatena na baŋ ba te yɛɛ Gyudate-
nawɔ ya te bɔɔ kyɛɛkee gyoo Gyudatena
ɔsom man nɛ, man baale mɔ lee Roman
donɔɔ man kɔŋ. De baale mɔ lee Kreti na
Arebia, mɔna dee nyii bee kolosi nombia
dinaana ŋan Wurubuarɛ be yɛɛ nɛ daa
gbagba de deise man.
12 Gyakoloŋ gyoo wɔ te ba nyeeya man
mɔ yɛɛ wɔ basaa te be bɔɔse dɔŋa nyiaa,
na nombia kɛŋa asɛɛ yɛna sena baa?
13 Mɔna be man baale mɔ kulu wɔ nyi
kei dɔɔ be dɛɛsee.

Pita kekolosi lese nombia ŋan man wola balaŋ baŋ

14 Botɔɔ te Pita na ɔ tebia Yesu kpilala
kufu daale baŋ korowɔ seŋ, te ɔ gyinaa
ɔ woya kolosi fa balaŋ dikpii keŋ nyiaa,
“Me tebia Gyudatena na ɛmɛɛ baŋ pou ɛ
kyaa Gyerusalɛm nɛ, ɛ tei me gyaŋ nideli
na maa wola ŋon kpene keŋ nombii kei
nawolo.
15 Ne yɛɛ ŋon nyi balaŋ kɛwɔ dɛɛsee,
mɔna na be dɛɛsee ya. Nawolo nyi
nebo weese gba yaa, nɛnɛɛ te gyɔɔ debaŋ
kadaale.
16 Mɔna nombii kei yɛna kpene keŋ
Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Gyowɛle
be kolosi see nyi ke gyae ke kɔŋ nɛ.
17 Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre
Gyowɛle yakowɔ see nyi,
‘Wurubuarɛ kpa,
“Tɛɛle kei na benaa kɔ ɔto na,
maa mo me feliŋ do walaŋ kamasɛ
man.
Ɛ bia ala na baala baa kolosi nombia see
ma yele man.
Ɛ tewulɛɛ baa naa me nombia ŋan ŋe doo
na ŋe gbɛɛ nɛ na be sia
ŋgba dosɛɛ man nɛ.
Akpegyiina mɔ baa doosi naa me nombia
ŋan ŋe doo na ŋe gbɛɛ nɛ.
18 Debaŋ kenaŋ man nɛ maa mo me feliŋ
do ma alebia na me tewulɛɛ man na
baa kolosi nombia see ma yele man.
19 Maa yɛɛ gyakoloŋ nombia adido,
na maa lese me wɔɔle wola tɛɛle kei
dɔɔ.
Ɛ gyae ɛ kena fatabo na boalaŋ na nyɔɔse
tuum.
20 Weeseteŋteŋ gyae ka bese ditiŋtɛɛ tuum
na gyaalaŋ ke yase ŋgba fatabo nɛ.
Nombia kɛŋa pou gyae ke kɔŋ,
pɛte wee dinaa keŋ de Gbeŋgyoo waa
lese ɔ gyoorobiiri wola nɛ kelii.
21 Te walaŋ kamasɛ ŋon waa baake de
Gbeŋgyoo Wurubuarɛ yele na,
waa lɛɛ ɔ nyee.” ’
22 Pita gyina ɔ kekolosi keŋ dɔɔ nyiaa,
Iseraetena, ɛ tei nombia kɛŋa nideli. Wu-
rubuarɛ tɛɛwɔ Yesu Nasarɛte baale ŋon
dɔɔ yɛɛ gyakoloŋ nombia lese ɔ wɔɔle
wola ɛ man ŋgba mena keŋ ɛmɛɛ gbagba
ɛ gyeŋ nɛ. Kɛŋa diina adansɛɛ nyi Wu-
rubuarɛ kpila na e.
23 Lee Wurubuarɛ gbagba kegyaebii na
ɔ ka gyeŋ man te ɔ wulaa bakewɔ see nyi
baa lese Yesu fa ŋon, te ɛ yela balaŋ kumɛɛ
gyɔɔ e ɔpaŋdaŋ dɔɔ ko.

24 Mɔna Wurubuarɛ gyuusu e lee yeŋ
man, te ɔ lese e lee yeŋ weeleŋ man,
nawolo nyi yeŋ be tale kyaŋ e see ɔ gyaŋ
kekpaakekpaa ya.
25 Gyoo Defidi yakowɔ lee Yesu wose
man nyi,
'Me naa de Gbeŋgyoo ŋon me siaman
debaŋ kamasɛ.
Ɔ seŋɛɛ ma yenaŋ mena dɔɔ kolo be tale
tɛɛse maŋ ya,
26 mena dɔɔ me wɔe te fɛɛ maŋ,
me sia mɔ ta gye.
Me yɛɛ walaŋ ŋon maa yeŋ wee daale,
mɔna me sia gyakaa abɔɔ ŋan Wu-
rubuarɛ waa kaa fa man nɛ dɔɔ.
27 Nawolo nyi n be gyae n ke yela maa dɔɔ
yebɔɔ man ya.
N be gyae n ke yela n walaŋ ŋon ayimɛɛ be
doo ɔ man ya nɛ ke doo yebɔɔ man
dala ya.
28 N ta wola maŋ nyeedoŋ gbɛɛ.
Nawolo nyi n kpuɛ na maŋ dɔɔ te yɛɛ maŋ
gyoŋ nideli.'
29 Me tebia, mɛɛ gyae maa yako ŋon kolo
lee de naana Defidi wose man, ɔ yeŋawɔ
te be wuu e, ɔ yebɔɔ sɛɛ doo de gyaŋ kɛbo
kaa lii na gyɛŋ.
30 Na ɔ yɛɛ Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre
e, te ɔ gyeŋ nombia ŋan Wurubuarɛ be kaŋ
ntam yako see lee ɔ wose man nyi, waa mo
Defidi duuluŋ man ŋolo see gyoo na waa
kyaa ɔ gyoorogbeli keŋ dɔɔ di gyoori ŋgba
ŋon Defidi nɛ.
31 Gyoo Defidi naa kpene keŋ Wu-
rubuarɛ waa kaa yɛɛ, mena dɔɔ ɔ kolosiwɔ
lee Kristo kefoŋ lee yeŋ man wose man
nombia nyi, 'Wurubuarɛ te tina e yela
yebɔɔ man na waa dala ya.'
32 Wurubuarɛ te gyuusu Yesu kei lee yeŋ
man, te de popou ne di adansɛɛ nyi nombii
kei yɛɛ ampaŋ.
33 Ɔ kya Wurubuarɛ gyinaa e adido te ɔ
moo e see ɔ dunoluŋ dɔɔ te ɔ moo ɔ feliŋ
ŋon fa e ŋgba mena keŋ ɔ be kaŋ ntam see
nɛ. Mena feliŋ kei yaa Yesu moowɔ do de
man gyɛŋ. Wurubuarɛ feliŋ kei tom yaa ɛ
ne naa te ɛ ne nyii nɛ.
34 Gyoo Defidi gbagba te gyu adido ŋgba
Yesu nɛ ya, mɔna ɔ talewɔ yako Yesu wose
man nombia nyi,
'De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ ŋon yako me
Gbeŋgyoo nyi,
"Kyaa me dunoluŋ dɔɔ,
35 kelii debaŋ keŋ maa mo
baŋ bɛɛ kɔla neŋ nɛ do n nawɔɔ tɛɛ."
'
36 Mena dɔɔ ɛmɛɛ Iseraetena pou ɛ gyeŋ
nideli nyi, Yesu kei ŋon ɛ be gyɔ e ny-
eelabia ko ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ, ŋon ke te
Wurubuarɛ moowɔ yɛɛ de Gbeŋgyoo na
da nyeelɛɛre ŋon ɔ be yako see nyi waa
kɔŋ nɛ."

37 Balaŋ baŋ kenyii nombia kɛŋa nɛ,
takaa wɔ nideli te be bɔɔse Pita na Yesu
kpilala akaŋ baŋ nyiaa, "De tebia, sena yaa
dɛɛ yɛɛ?"
38 Te Pita tiranɔɔ fa wɔ nyi, "Walaŋ
kamasɛ waa kyɛɛkee lee ɔ nombiakumɛɛ
man, na baa sɔ e Wurubuarɛ loŋ lee Yesu
Kristo yele man, na Wurubuarɛ ka mo ɔ
nombiakumɛɛ kyɛɛ e, na waa mo ɔ feliŋ
ŋon do ɔ man.
39 Wurubuarɛ nombii keŋ ɔ be yako see
nyi waa mo ɔ feliŋ do ɛ man nɛ, yɛɛ ɛmɛɛ
na ɛ bia na baŋ pou be kyaa lemlem, na
baŋ pou de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ waa
baake wɔ kɔŋ ŋon gbagba gyaŋ nɛ wui."
40 Pita kolosiwɔ fa wɔ nideli te ɔ faree
wɔ te ɔ sola wɔ nyi, "Ɛ lese ɛ wose lee
tɛɛle kei dɔɔ balaŋ kumɛɛ kɛwɔ man, na
Wurubuarɛ ke lɛɛ ɛ nyee."
41 Be man balaŋ burum lɛɛ ɔ nombia ŋan
di, te be sɔɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ. Balaŋ
kakpoŋse batooro (3000) kaa kpu la na
Kristotena dikpii keŋ mena wee kenaŋ.

Baŋ bɔɔ lɛɛ Yesu di nɛ kekyaabii man

42 Be kyaŋa Yesu kpilala baŋ ka-
wola man nideli, te be popou ne yɛɛ
nɔɔdokoloŋ gyaŋee debaŋ kamasɛ. Bɛɛ
yɛɛ nɔɔdokoloŋ di weenɛɛ ŋan Yesu kpa
baa di na baa mo tɔɔse e nɛ, te bɛɛ bese
yɛɛ nɔɔdokoloŋ gyaŋee fane.
43 Yesu Kpilala baŋ yɛɛ gyakoloŋ nombia
burum, te gyakoloŋ gyoo balaŋ baŋ pou.
44 Baŋ pou bɔɔ lɛɛ Yesu di nɛ, yɛɛ
nɔɔdokoloŋ ba kekyaa man, na bɛɛ kɛɛ ba
abɔɔ ŋan be dana nɛ nyi yɛɛ be popou wui.
45 Te be yɔɔ ba abɔɔ ŋaale mɔ, na bɛɛ
kpala kɔba keŋ fa walaŋ kamasɛ ŋgba
mena keŋ ne hia e nɛ.
46 Wee kamasɛ na, be dikpii keŋ ne
gyaŋee be Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
keŋ man. Bɛɛ yɛɛ nɔɔdokoloŋ te bɛɛ mo
konɔɔ kpaakpaa, na sia kagye di weenɛɛ
bom ba akpaŋalaŋse man.
47 Bɛɛ lese Wurubuarɛ yele, te balaŋ pou
mɔ ne kɛlɛɛ wɔ. Te wee kamasɛ mɔ nɛ, de
Gbeŋgyoo na mo balaŋ wɔlɛɛ baŋ ɔ ne lɛɛ
ba nyeeya nɛ kaa kpu na wɔ.

3

Ɔtakase ŋolo kawee kekyɔ

1 Wee daale balinɔɔ weese ŋgba debaŋ
atoorote man nɛ, Pita na Gyɔn korowɔ gyu
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man nyi
be kaa fane. Debaŋ kenaŋ yɛna kefane
debaŋ.
2 Na balee ŋolo kyaa keŋ ɔ yɛɛ ɔtakase
e leenaŋ ɔ biatɛɛ. Wee kamasɛ nɛ bɛɛ
mo e kaa see Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
denanɔɔ keŋ bɛɛ baake ke nyi Denanɔɔ
Kyeote nɛ man, na waa sola kɔba lee balaŋ
baŋ bɛɛ gyoo deni kenaŋ man nɛ gyaŋ.

3 Debaŋ keŋ ɔ be naa nyi Pita na Gyɔn ne
kɔŋ be kaa gyoo deni dinaa keŋ man nɛ, te
ɔ sola wɔ nyi baa fa e kɔba.
4 Keŋte be kɛɛ e yididi te Pita yako e
nyiaa, "Kɛɛ daa."
5 Te balee ŋon mɔ kɛɛ wɔ gyakaa loo nyi,
waa nyiŋ kolo lee be gyaŋ.
6 Te Pita yako e nyi, "Nyi kɔba na, mɔɔ
dana ŋaale maa fa neŋ ya, mɔna kpene
keŋ me dana nɛ te maa fa neŋ. Lee Yesu
Kristo Nasarɛte baale ŋon yele man nɛ,
koro seŋ na n ke ta,"
7 Te Pita kyaŋa ɔ dunoluŋ nyiŋmaa man
kyɔ e te ɔ korowɔ seŋ. Debokenaŋ man te
ɔ doona na ɔ nawɔɔ pou yɛɛ e doŋ.
8 Karatetee dokoloŋ te ɔ toŋawɔ seŋ ɔ
nawɔɔ dɔɔ, te ɔ fiasɛɛ ɔ ne tɛɛ. Keŋte ɔ
sila wɔ gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
keŋ man ɔ dɔŋɛɛ na ɔ na toŋee na ɔ na
lese Wurubuarɛ yele.
9 Balaŋ baŋ pou be kyaa botɔɔ nɛ, naa e
na ɔ dɔŋɛɛ ɔ na lese Wurubuarɛ yele.
10 Te be ka gyeŋ e nyi ŋon yɛna walaŋ
ŋon nafɔ ɔ ne kyaa Denanɔɔ Kyeote keŋ
man solee abɔɔ nɛ, ba wose yeŋa wɔ gbaa,
te gyakoloŋ gyoo wɔ lee kpene keŋ bɔɔ naa
ɔ man nɛ dɔɔ.

Pita kekolosi Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man

11 Balaŋ baŋ kena balee ŋon mataa na
Pita na Gyɔn botɔɔ keŋ bɛɛ baake nyi
Solomɔn poto man nɛ, doo be popou nɔɔ
te be yeuwɔ gyu be gyaŋ botɔɔ.
12 Pita kena balaŋ baŋ nɛ ɔ bɔɔse wɔ
nyiaa, "Iseraetena, weera dɔɔ te kei ne
doo ɛ nɔɔ? Yaa weera dɔɔ te ɛ ne kɛɛ
daa fee mena? Ɛ fɛɛ ɛ sia baa ɛ ne kɛɛ
daa nyi mberem daa gbagba de doŋ na de
Wurubuarɛ keyee dɔɔ te de yela balee kei
tɛɛwɔ?
13 De naanaɔ Aberaham na Asiki na
Gyekɔpo Wurubuarɛ ŋon ɔ yɛɛ de naanaɔ
pou Wurubuarɛ e nɛ, lesena ɔ tobaale
Yesu gyoorobiiri wola. Ɛmɛɛ moona e do
Romantena kegyiise nyiŋmaa man, te ɛ
bɛɛ e Pilato siaman nyi baa ko e, mɔna
nafɔ ɔ yɛɛ wa agyueŋ koraŋ nyi waa tina
e yela, nyi ɔ te naa dukum ɔ man ya.
14 Ɛ bɛɛ Yesu ŋon ayimɛɛ be doo ɔ man
ya te ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman
man nɛ, te ɛ sola Pilato nyi waa tina
awudiini Barabase ŋon bɔɔ kyaŋ tɔ deni
nɛ yela fa ŋon.
15 Te ɛ koo Yesu ŋon ɔ ne fa balaŋ
nyeedoŋ kekpaa nɛ. Mɔna Wurubuarɛ
gyuusu e lee yeŋ man keŋ de popou ne di
ka wose man adansɛɛ.
16 Mena keŋ dɔɔ lɛɛ Yesu di dɔɔ, te
Wurubuarɛ yela balee aseŋaŋ ɛ siaman
kei ŋon ɛ gyeŋ e nɛ, nyiŋa kawee kekyɔ.
Ke yɛɛ ampaŋ nyi mena keŋ dɔɔ lɛɛ Yesu
di dɔɔ, te balee kei nyiŋa wosedoŋ, ŋgba
mena keŋ ɛ ne naa e nɛ.
17 Me tebia, ma gyeŋ nyi kpene keŋ ɛmɛɛ
na ɛ siamantena be yɛɛ Yesu nɛ, ɛ ta gyem
bo ya.
18 Lee gyaŋgba gyaŋgba keŋ, te Wu-
rubuarɛ tɛɛwɔ wa akpeŋkpeŋgyɔɔra pou
dɔɔ yako see nyi, nyeelɛɛre ŋon ɔ be yako
see nyi waa kɔŋ nɛ, waa naa diyem. Wu-
rubuarɛ yele la nombia kɛŋa pou kɔŋawɔ
mena.
19 Mena dɔɔ ɛ kyɛɛkee lee ɛ gbɛɛneŋ
kumɛɛ man, na ɛ kekɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ,
na waa gberaa ya ayimɛɛ pou lee ɛ wose
man.
20 Na de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ kefa
ŋon wosefɛɛreŋ na waa yela ŋon ɔ yɛɛ
nyeelɛɛre ŋon ɔ be wula lese e see fa ŋon
nɛ kekɔŋ. Ŋon yɛna Yesu.
21 Kaboena nyi waa kyaa adido kelii
debaŋ keŋ Wurubuarɛ waa yɛɛ kpene
kamasɛ wɔle, ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ
be tɛɛ wa akpeŋkpeŋgyɔɔra dɔɔ yako see
gyaŋgba keŋ nɛ.
22 Na Mosesi mɔ yɛɛ Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre e, ɔ yakowɔ see
nyi, 'Ɛ Gbeŋgyoo Wurubuarɛ waa lese
dekpeŋkpeŋgyɔɔre lee ɛmɛɛ gbagba ɛ
balaŋ man fa ŋon, ŋgba maŋ Mosesi nɛ. Ɛ
tei kpene kamasɛ keŋ waa yako ŋon nɛ.
23 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ te tei kpene keŋ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre kei waa yako ya nɛ,
Wurubuarɛ waa lese e lee ɔ balaŋ man na
waa yo.'
24 Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ
Wurubuarɛ be tɛɛ be dɔɔ kolosi nɛ pou,
lee Samuɛle dɔɔ kelii baŋ bɔɔ kɔŋ ɔ wɔle
pou nɛ, be wula yako kolo see lee nombia
ŋan ne kɔŋ weeya kɛŋa man nɛ man.
25 Nombia ŋan pou Wurubuarɛ be tɛɛ
wa akpeŋkpeŋgyɔɔra dɔɔ yako see nɛ
yɛɛ ɛ wui, te ɛmɛɛ mɔ kpuɛ kebakesee
keŋ Wurubuarɛ be bake na ɛ naanaɔ nɛ
man. Nawolo nyi ɔ yako Aberaham nyi, 'N
duuluŋ man te maa ta hiraa tɛɛle kei dɔɔ
balaŋ pou.'
26 Mena dɔɔ debaŋ keŋ Wurubuarɛ ba
lese ɔ tobaale Yesu nɛ, ɔ yela ɔ taŋgbɛɛwɔ
kɔŋ ɛ gyaŋ nyi ɔ kaa hiraa ŋon, na waa
yela ɛ man walaŋ kamasɛ kekyɛɛkee lee ɔ
gbɛɛneŋ kumɛɛ man."

4

Be kamo Pita na Gyɔn gyu donɔɔ kegyiise siaman

1 Debaŋ keŋ Pita na Gyɔn sɛɛ bɛɛ kolosi
fa balaŋ baŋ nɛ, te Wurubuarɛ saese na
kegyia ŋon ɔ ne kɛɛ balaŋ baŋ bɛɛ gyee
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ nɛ, na
balaŋ baŋ bɛɛ baake wɔ nyi Sadukiitena
nɛ baale kɔŋawɔ be gyaŋ.

2 Ba gyeŋa baŋ nideli nawolo nyi, Pita na
Gyɔn na wola balaŋ baŋ nyi, Yesu te fom
lee yeŋ man, keŋ nawolo nyi balaŋ pou baa
foŋ lee yeŋ man bela.
3 Mena dɔɔ be kyaŋa Pita na Gyɔn ka do
deni man, na tɛɛ te lam dɔɔ, be yela be
doowɔ kelii tɛɛ kena.
4 Mɔna balaŋ baŋ bɔɔ nyii nombia ŋan
Pita na Gyɔn be yako nɛ, be man burum
lɛɛ ŋa di, mena dɔɔ balaŋ baŋ pou bɔɔ
lɛɛ Yesu di nɛ, be man baala wukuwɔ kelii
balaŋ kakpoŋse banoŋ (5000).
5 Tɛɛ kena keŋ nɛ, Gyudatena kegyiise na
be siamantena na ba mmaraa wolala baŋ
gyaŋeewɔ Gyerusalɛm donɔɔ man.
6 Be gyaŋeewɔ na saese pou kegyia
Anase na Kaifase na Gyɔn na Alɛkesanda
na baala baale baŋ bɔɔ lee saese pou
kegyia ŋon dekpaŋalaŋ man nɛ.
7 Be yela ba moo Pita na Gyɔn kaa seŋ
be siaman te be bɔɔse wɔ nyi, “Woŋ wɔɔle
yaa amɔte yele man yaa ɛ kyɔɔ balee
ŋon?”
8 Te Pita ŋon Wurubuarɛ feliŋ ŋon doo ɔ
man nideli nɛ, tiranɔɔ fa wɔ nyi, “Kegyiise
na siamantena,
9 akpaa gyɛŋ ɛ te baake daa kaa seŋ ɛ
siaman ɛ ne bɔɔse daa lee kolo kpaakpaa
keŋ dɔɔ yɛɛ, te ɔtakase ŋon be nyiŋ doŋ
koro seŋ nɛ dɔɔ na,
10 kenaŋ na mɛɛ gyae ɛmɛɛ na Iser-
aetena pou ka gyeŋ nyi, Yesu Kristo ŋon
ɔ ba lee Nasarɛte nɛ yele man yaa balee
aseŋaŋ ɛ siaman kei nyiŋa doŋ nɛ. Ŋon
te ɛ gyɔɔwɔ sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ ko, te
Wurubuarɛ gyuusu e lee yeŋ man.
11 Yesu yɛna walaŋ ŋon Wurubuarɛ
nombia tɔne be yako nyi,
‘Boe keŋ ɛmɛɛ deni maara baŋ be bɛɛ ke
nɛ,
keŋ kaa bese na deni mokɔɔ kasee
boe keŋ ne yeli deni keŋ ne yɛɛ doŋ
nideli.’
12 Yesu waageŋ kooŋ yɛna nyeelɛɛre, ŋon
waageŋ kooŋ te Wurubuarɛ lesewɔ tɛɛle
kei dɔɔ nyi de baake ɔ yele na waa lɛɛ da
nyee.”
13 Mena keŋ Pita na Gyɔn be kolosi nideli
te ba te yee gyakoloŋ ya, te kegyiise baŋ
kenyii nyi be yɛɛ balaŋ yakaa nyibaŋwɔ
keŋ be te gyu sukuu ya nɛ, ba wose yeŋa
wɔ. Botɔɔ te be naawɔ nyi baŋ na Yesu tɛɛ
la.
14 Mɔna ba kena balee ŋon bɔɔ kyɔ e
seŋɛɛ Pita na Gyɔn gyaŋ botɔɔ nɛ, ba te
tale nyiŋ nombiikum daale yako lee ba
wose man ya.
15 Mena dɔɔ be yako wɔ nyi baa lee
nombia dedii deni keŋ man, botɔɔ te
kegyiise baŋ moo ba nyeeya baŋ na dɔŋa.
16 Bɛɛ bɔɔse dɔŋa nyi, “Woŋ yaa dɛɛ yɛɛ
balaŋ kɛwɔ? Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ kyaa
Gyerusalɛm donɔɔ man nɛ, gyeŋ nyi baŋ
yɛɛna gyakoloŋ nombii kei, te dɔɔ gyae dɛɛ
tale lɛɛ ka aŋmareŋ ya.
17 Mena keŋ dɔɔ ne gyae nyi baa mo
nombia kɛŋa kpeŋkpeleŋ dɔɔ ya nɛ, ɛ yela
dɛɛ tɔ wɔ nideli nyi be na tekaa kolosi Yesu
kei nombia fa walaŋ na walaŋ ya.”
18 Mena dɔɔ be baake wɔ gyoo be gyaŋ
bela, te be tɔɔ wɔ nyi be na tekaa kolosi
Yesu nombia, yaa baa wola balaŋ kolo lee
ɔ yele man korakora bela ya.
19 Keŋte Pita na Gyɔn tiranɔɔ nyi, “Ɛmɛɛ
gbagba ɛ kɛɛ nombia kɛŋa man nideli nyi
woŋti dei la Wurubuarɛ siaman? Dee nyii
ɛ wui yaa dee nyii Wurubuarɛ wui?
20 Nawolo nyi daa dɔɔ, dɔɔ tale tina
kpene keŋ dɔɔ naa, na keŋ dɔɔ nyii nɛ
kekolosi yela ya.”
21 Mena dɔɔ kegyiise baŋ tɔɔ wɔ nideli
bela, te be tina wɔ yela. Be te nyiŋ gbɛɛ
keŋ baa mo wɔŋ ba deŋela ya, nawolo nyi
balaŋ baŋ pou na lese Wurubuarɛ yele lee
kpene keŋ ɔ be yɛɛ nɛ dɔɔ.
22 Balee ŋon bɔɔ kyɔ e kawee kei nɛ, kela
kulutooneŋ sɔŋola (40).

Kristotena baŋ kefane

23 Be ke tina Pita na Gyɔn yela nɛ, te
ba besewɔ gyu be tebia gyaŋ keyako wɔ
kpene kamasɛ keŋ saese kegyiise na donɔɔ
kegyiise baŋ be yako wɔ nɛ.
24 Kristotena baŋ kenyii nombia ŋenaŋ
nɛ, be popou moo nɔɔdokoloŋ fane fa
Wurubuarɛ nyi, “De Gbeŋgyoo, nyaŋ ŋon
n be yɛɛ adido na ateta, na ɛpo na kpene
kamasɛ keŋ doo ŋe man.
25 Nyaŋ tɛɛ la n feliŋ ŋon dɔɔ te n yela
de naana Defidi ŋon ɔ yɛɛ n tobaale e nɛ
yakowɔ nyi,
‘Weera dɔɔ te tɛɛle kei dɔɔ balaŋ na
gyeŋee baŋse,
te bɛɛ bake nombiakumɛɛ yakaa
yakaa,
mɔna ŋe bee dee ya nɛ?
26 Tɛɛle kei dɔɔ gyooneŋ ne desina ba wose
fa yoo,
te siamantena baŋ mɔ na koro seŋ tia
de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ na nyeelɛɛre ŋon ɔ be
yako see nyi waa kɔŋ nɛ.’
27 Ampaŋ te gyoo Herode na Pɔntiɔse
Pilato na Iseraetena na baŋ mɔ ba te yɛɛ
Iseraetenawɔ ya nɛ, gyaŋeewɔ donɔɔ kei
man te be bakewɔ tia n tobaale Yesu ŋon
ayimɛɛ be doo ɔ wose man ya, te nyaŋ
Wurubuarɛ ba mo e yɛɛ nyeelɛɛre na gyoo
nɛ.
28 Be gyaŋeewɔ te be yɛɛ kpene keŋ nyaŋ
Wurubuarɛ n be wula yako see nyi gyae
kekɔŋ nɛ, lee n doŋ na n kegyaebii man.
29 Nɛnɛɛ de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ, kɛɛ
mena keŋ bɛɛ ŋmaase daa na n ka do daa

n tewulɛɛ kakyeŋ na dɛɛ tale gyɔ de konɔɔ
kolosi n nombia ŋan.
30 Wurubuarɛ koro seŋ na n kekyɔ
kaweese, na n ke ta de dɔɔ yɛɛ gyakoloŋ
nombia lese n wɔɔle wola lee n tobaale
Yesu ŋon ayimɛɛ be doo ɔ wose man ya
nɛ yele man.”
31 Ba ke fane taŋ keŋ nɛ, te botɔɔ keŋ bɔɔ
gyaŋee nɛ wosiwɔ te Wurubuarɛ feliŋ ŋon
kaa gyoowɔ be popou man nideli te be
gyɔɔ be konɔɔ kolosi Wurubuarɛ nombia
ŋan.

Kristotena baŋ nɔɔdokoloŋ keyɛɛ

32 Balaŋ baŋ pou bɔɔ lɛɛ Kristo Yesu di
nɛ, kyaawɔ nɔɔdokoloŋ man te ba agyueŋ
mɔ yɛɛ dokoloŋ. Ŋolo bɛɛ yako nyi ɔ kolo
yɛɛ waageŋ wui ya, mɔna be kpɛlɛɛ ba
abɔɔ pou fa dɔŋa.
33 Yesu kpilala baŋ moo Wurubuarɛ doŋ
dinaa keŋ di adansɛɛ nyi, de Gbeŋgyoo
Yesu te fom lee yeŋ man, te Wurubuarɛ
moo ɔ bɛrɛɛ boele baŋ pou bɔɔ lɛɛ Yesu di
nɛ.
34 Kolo te hia be man ŋolo ya, nawolo nyi
baŋ be dana denɛɛ na tɛɛlese nɛ yɔɔ ŋa na
bɛɛ mo kɔba keŋ bɔɔ nyim nɛ,
35 kɔna Yesu kpilala baŋ na be ta mo
kpala fa wɔ. Bɛɛ fa walaŋ kamasɛ ŋgba
mena keŋ ne hia e nɛ.
36 Mena ke te Lewi baale ŋolo ŋon ɔ
ba lee Saiporɔse tɛɛle man, te ɔ yele yɛna
Gyosɛfo nɛ yɛɛwɔ. Yesu kpilala baŋ doo e
yele nyi Banabase, keŋ nawolo nyi walaŋ
ŋon ɔ na do balaŋ kakyeŋ.
37 Ŋon mɔ ka moo ɔ tɛɛle keŋ ɔ dana nɛ
yɔɔ, te ɔ moo kɔba keŋ ɔ be nyim nɛ kaa
fa Yesu kpilala baŋ.

5

Ananiase na Safira

1 Balee ŋolo kyaawɔ keŋ bɛɛ baake e nyi
Ananiase, na ɔ wɛɛle mɔ yele yɛna Safira.
Baŋ mɔ gyuuwɔ ka mo ba agyapadɛɛ daale
yɔɔ.
2 Ŋon na ɔ wɛɛle yɛɛ nɔɔ te ba moo
kɔba keŋ bɔɔ nyim nɛ man ŋaale weese,
te baale ŋon moo akaŋ keŋ gyu kefa Yesu
kpilala baŋ.
3 Botɔɔ te Pita bɔɔse e nyi, “Ananiase,
weera dɔɔ te n yela ɔbɔnsam dii n dɔɔ
mena, te ɔ yela n dii dekara fa Wurubuarɛ
feliŋ ŋon, te n moo n kɔba keŋ n be nyim
lee agyapadɛɛ keŋ n be yɔɔ nɛ man ŋaale
weese?
4 Agyapadɛɛ keŋ te yɛɛ n wui pɛte n yɔɔ
ke yee? N yɔɔ ke taŋ mɔna kɔba keŋ n be
nyim nɛ te yɛɛ n wui yee? Nɛnɛɛ weera n
bakewɔ n konɔɔ man te n yɛɛ nombiikum
kei mena? Na denibalaŋ te n dii dekara fa
ya, Wurubuarɛ te n dii dekara fa.”
5 Ananiase ka betaa nyii nombia kɛŋa
pɛ, te kara e lɔ te ɔ yeŋawɔ. Mena dɔɔ
gyakoloŋ gyoo baŋ pou bɔɔ nyii nombia
ŋenaŋ nɛ.
6 Keŋte tewulɛɛ kɔŋawɔ kaa mo kolo
milii e, te be gate e lee gyu kewuu.
7 Te kyare ya te ɔ wɛɛle ŋon mɔ kaa
gyoowɔ botɔɔ mɔna ŋon ba gyeŋ kpene
keŋ be kɔŋ ya.
8 Te Pita bɔɔse alo ŋon nyiaa, “Yako maŋ,
kɔba keŋ ɛmɛɛ na n baale Ananiase be
nyim lee agyapadɛɛ keŋ keyɔɔ man pou
yaa ɔ moowɔ kɔŋ nɛ?” Te ɔ tiranɔɔ nyi
ayi, mena te de yɔɔ ke.
9 Botɔɔ te Pita bɔɔse e nyi, “Weera te
ɛmɛɛ na n baale yɛɛ nɔɔ nyi ɛ kekɛɛse de
Gbeŋgyoo feliŋ ŋon kɛɛ! Kɛɛ, balaŋ baŋ
bɔɔ moo n baale kewuu nɛ, baŋ seŋɛɛ la
denanɔɔ man nɛ, baa seele nyaŋ mɔ lee.”
10 Karatetee dokoloŋ te kara ŋon mɔ lɔ
Pita nawɔɔ tɛɛ te ɔ yeŋawɔ. Tewulɛɛ baŋ
kekɔŋ kaa gyoo te ba kena nyi ŋon mɔ ta
yem nɛ, te ba mo e lee gyu kewuu ɔ baale
yenaŋ.
11 Mena dɔɔ gyakoloŋ dinaa daale gyoo
Kristotena dikpii keŋ pou, na baŋ pou bɔɔ
nyii nombia kɛŋa nɛ.

Kristo kpilala baŋ kekyɔ kaweesetena

12 Yesu kpilala baŋ yɛɛ gyakoloŋ nombia
na nombia dinaana burum balaŋ baŋ man.
Te baŋ pou bɔɔ lɛɛ Yesu Kristo di nɛ, ne gyu
ke yilaa Solomɔn poto keŋ man.
13 Na balaŋ ne bu wɔ nideli, mɔna balaŋ
yenaasetena baŋ yee mena keŋ baa kaa
kpu na wɔ.
14 Mɔna ala na baala burum lɛɛ de
Gbeŋgyoo Yesu di, te Wurubuarɛ moo wɔ
kaa kpu na Kristotena baŋ.
15 Lee gyakoloŋ nombia ŋan Yesu kpi-
lala baŋ ne yɛɛ dɔɔ, balaŋ na mo be
kaweesetena kaa doosi afoŋoŋse na mpase
dɔɔ gbɛɛnaa nɔɔman, na akpaa Pita de kɔŋ
ɔ ne lam na ɔ wɔŋtaa ke yala be man baale
dɔɔ, na baa nyiŋ kawee kekyɔ.
16 Balaŋ lee donɔɔse ŋan benaa na
Gyerusalɛm nɛ kɔŋ Gyerusalɛm donɔɔ keŋ
man, te ba moo be kaweesetena na baŋ
feliŋkumɛɛ ne naase wɔ diyem nɛ kɔŋ te
be kyɔɔ wɔ pou.

Kristotena baŋ diyem kena

17 Mena dɔɔ Wurubuarɛ sae kegyia ŋon,
na ɔ kegyiise na baŋ bɔɔ lee Sadukiitena
dikpii man nɛ sia yɛɛwɔ Yesu kpilala baŋ
dɔɔ, te be bakewɔ see nyi baa gyae kolo
yɛɛ wɔ.
18 Mena dɔɔ be kyaŋa Yesu kpilala baŋ
te ba moo wɔ ketɔ deni.
19 Mɔna ke nelim nɛ, de Gbeŋgyoo Wu-
rubuarɛ kpilale kɔŋawɔ kaa toro deni keŋ
fa wɔ, te ɔ moo wɔ lee deni keŋ man, te ɔ
yako wɔ nyi,

20 “Ɛ gyu ka seŋ Wurubuarɛ ɔsom deni
dinaa keŋ man na ɛ kekolosi nyeedoŋ wɔle
kei wose man nombia fa balaŋ baŋ pou.”
21 Yesu Kristo kpilala baŋ yɛɛwɔ ŋgba
mena keŋ Wurubuarɛ kpilale ŋon be yako
nɛ, mena dɔɔ nebo nebo fuu te be gyuuwɔ
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man, te
be fiasɛɛ bɛɛ wola balaŋ baŋ. Wurubuarɛ
Sae kegyia ŋon na ɔ kegyiise baake Gyu-
datena kegyiise baŋ pou, te be gyaŋeewɔ
te be kpilawɔ nyi be ka mo Yesu kpilala
baŋ lee deni keŋ man kɔŋ.
22 Mɔna balaŋ baŋ bɔɔ kpili nɛ gyuuwɔ
kelii botɔɔ na, ba te naa Yesu kpilala baŋ
deni keŋ man ya. Mena dɔɔ ba besewɔ kɔŋ
kaa yako kegyiise baŋ nyi,
23 “De gyuu botɔɔ keŋ bɔɔ kyaŋ wɔ do
nɛ na disim keŋ tɔɛ kiiŋ, na baŋ mɔ bee
gyee ke nɛ seŋɛɛ be daseŋae man. Mɔna
da toro disim keŋ na, da te naa Yesu kpilala
baŋ deni keŋ man ya.”
24 Debaŋ keŋ kegyia ŋon ɔ ne kɛɛ balaŋ
baŋ bɛɛ gyee Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
keŋ dɔɔ nɛ, na saese kegyiise baŋ be nyii
nombia kɛŋa nɛ, ta seŋ wɔ nideli ya. Te
be bɔɔse dɔŋa nyi, “Na woŋ yɛna tewulɛɛ
kɛwɔ baa?”
25 Botɔɔ te balee ŋolo kɔŋawɔ kaa yako
wɔ nyi, “Ɛ nyii, balaŋ baŋ ɛ be kyam do
deni man nɛ, seŋɛɛ Wurubuarɛ ɔsom deni
dinaa keŋ man bɛɛ wola balaŋ Wurubuarɛ
nombia.”
26 Mena dɔɔ kegyia ŋon ɔ ne kɛɛ balaŋ
baŋ bee gyee Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
keŋ dɔɔ nɛ, na ɔ tewulɛɛ gyuuwɔ ka moo
wɔ kɔŋ kegyiise baŋ gyaŋ, mɔna be ta mo
wɔ doŋ man ya, nawolo nyi bee yee nyi
balaŋ baŋ baa fuŋii wɔ boya.
27 Be ka mo wɔ kɔŋ nombiadiira baŋ
siaman nɛ, te sae kegyia ŋon yako wɔ
28 nyi, “De faree ŋon nyi ɛ na wola
kolo lee Yesu yele man ya, mɔna ɛ kɛɛ ya
aneyɛɛŋ, ɛ ta mo ɔ nombia ŋan ɛ na wolo
nɛ wulu Gyerusalɛm donɔɔ pou, te ɛ ne
gyae ɛ ka mo ɔ yeŋ seele daa.”
29 Botɔɔ te Pita na Yesu kpilala akaŋ
baŋ tiranɔɔ nyi, “Kaboena nyi dee nyii
Wurubuarɛ dei kela balaŋ wui.”
30 De naanaɔ Wurubuarɛ ŋon gyuusu na
Yesu ŋon ɛ be gyɔɔ e sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ
ko e nɛ lee yeŋ man.
31 Wurubuarɛ gyina e adido te ɔ mo e see
ɔ dunoluŋ dɔɔ, te ɔ moo e yɛɛ siamante na
nyeelɛɛre, na waa yela Iseraetena ke nyiŋ
gbɛɛ kyɛɛkee lee be nombiakumɛɛ man na
baa kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ, na waa mo be
nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ.
32 Daa ne diina nombia kɛŋa adansɛɛ.
Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ ba mo do baŋ bee
nyii ɔ dei man nɛ, mɔ ne di nombia kɛŋa
adansɛɛ.
33 Kegyiise baŋ bɔɔ gyaŋee nɛ nyii nom-
bia kɛŋa na ba gyeŋa baŋ nideli, mena dɔɔ
be gyaewɔ nyi baa ko Yesu kpilala baŋ.
34 Mɔna be man ŋolo, ŋon ɔ doo Farasi-
itena dikpii keŋ man te bɛɛ baake e nyi
Gamaleli, te ɔ yɛɛ Wurubuarɛ mmaraa keŋ
wolale e, te ɔ wose man dana obuo donɔɔ
keŋ man nɛ, korowɔ seŋ be man. Botɔɔ te
ɔ yela ba lese Yesu kpilala baŋ yenaŋ.
35 Te ɔ yako kegyiise baŋ nyi, “Me tebia
Iseraetena, ɛ kɛɛ kpene keŋ ɛ ne gyae ɛ ke
yɛɛ balaŋ kɛwɔ nɛ nideli.
36 Debaŋ duguŋ daale kaa laŋawɔ na,
balee ŋon bɛɛ baake e nyi Teudase nɛ
korowɔ seŋ te ɔ yɛɛ ɔ wose ŋgba walaŋ
dinaa ŋolo nɛ, te balaŋ sɔŋonoŋ akpeŋ
anaara (400) korowɔ sila e. Mɔna be ka ko
e na ɔ balaŋ baŋ pou mɔ yaaseewɔ, keŋte
ɔ kawola keŋ pou mɔ kaa yɛɛwɔ yakaa.
37 Kei mɔ wɔle debaŋ keŋ bɛɛ kala balaŋ
nɛ, te Galelia baale Gyuda korowɔ seŋ, te
ŋon mɔ kaa beo balaŋ burum sila ɔ wose.
Be ka ko ŋon mɔ nɛ, ɔ balaŋ baŋ pou bɔɔ
sila e nɛ yaaseewɔ.
38 Mena dɔɔ nombia kɛŋa man nɛ, mɛɛ
yako ŋon nyi ɛ na yɛɛ balaŋ kɛwɔ kolo ya.
Ɛ yela baa ta, nawolo nyi akpaa kpene keŋ
bɛɛ wolo te bɛɛ yɛɛ nɛ, lee deniwalaŋ gyaŋ
na, keŋ mɔ gyae ke yɛɛ yakaa bo mena.
39 Mɔna akpaa ka lee Wurubuarɛ gyaŋ
na, ɛ be gyae ɛ ke tale tɔ wɔ gbɛɛ ya. Ɛ
kena bo nyi ɛ ne yoo bo na Wurubuarɛ.”
Mena dɔɔ kegyiise baŋ mɔ yɛɛwɔ ŋgba
mena keŋ Gamaleli be yako wɔ nɛ.
40 Mena dɔɔ be baake Yesu kpilala baŋ
kɔŋ te be yela be tuku wɔ, te be tɔɔ wɔ nyi
be na kolosi kolo lee Yesu yele man bela
ya. Te be tina wɔ yela.
41 Yesu kpilala baŋ ka lee kegyiise baŋ
gyaŋ nɛ na be sia ta gye, nawolo nyi
Wurubuarɛ te kɛɛ wɔ nyi baŋ mɔ kaboena
nyi baa do wɔ desɛŋ lee Yesu dɔɔ.
42 Te wee kamasɛ na, bee gyu Wu-
rubuarɛ ɔsom deni dinaa man na balaŋ ak-
paŋalaŋse man. Bɛɛ wola nombia kpaak-
paa ŋan nyi Yesu yɛna Kristo, nyeelɛɛre
ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ
nɛ. Te be te tina nombia kɛŋa kawola yela
ya.

6

Ba lese balaŋ nyetooro nyi baa kyɔ Yesu kpilala baŋ

1 Weeya ala ŋenaŋ man na baŋ bɔɔ lɛɛ
Yesu di nɛ korowɔ bee wuku te kekolosi
kaa gyoo Gyudatena baŋ bɛɛ kolosi Giriki
dei, na Gyudatena akaŋ baŋ man. Gyu-
datena baŋ bɛɛ kolosi Giriki dei nɛ, kpa
Gyudatena akaŋ baŋ ne wuritii wɔ weenɛɛ
kekpala man, nawolo nyi be kpa wee

kamasɛ weenɛɛ ŋan bɛɛ kpɛlɛɛ nɛ, bee tuŋ baŋ wui liala baŋ ya.
2 Keŋte Yesu kpilala kufu bala baŋ baake baŋ pou bɔɔ lɛɛ Yesu di nɛ gyaŋee, te be yako wɔ nyiaa, "Tekaboena nyi daa dɛɛ bese tina Wurubuarɛ nombia ŋan keyako yela, na dɛɛ kɔŋ kaa kɛɛ abɔɔ kekpɛlɛɛ dɔɔ bela ya.
3 Mena dɔɔ de tebia, ɛ kɛɛ ɛ man na ɛ ka lese baala nyetooro baŋ ba wose man dana obuo, te Wurubuarɛ feliŋ ŋon doo be man nideli te be sia be kare mɔ nɛ, na dɛɛ mo mena tom kei do be nyiŋmaa man.
4 Na daa ke nyiŋ mo de doŋ pou do kefane, na Wurubuarɛ nombia ŋan keyako man."
5 Nombia naŋ Yesu kaseela baŋ be yako nɛ, seŋa balaŋ baŋ pou nideli. Te ba lese Sitifin ŋon ɔ ne lɛɛ Wurubuarɛ di nideli te Wurubuarɛ feliŋ doo ɔ man nideli nɛ. Te ba besewɔ lese Filipo na Prokoro na Nikanɔ na Timɔn na Pamena na Nikolase ŋon ɔ ba lee Antiɔke te ɔ ba mo ɔ wose kpu Gyuda ɔsom keŋ man nɛ.
6 Keŋte ba moo balaŋ nyetooro kɛwɔ kaa seŋ Yesu kpilala baŋ siaman. Te ba moo be nyiŋmaase gyakaa be dɔɔ te be fanewɔ fa wɔ.
7 Mena dɔɔ Wurubuarɛ nombia ŋan yaaseewɔ bileŋbileŋ, te baŋ bɔɔ lɛɛ Yesu di nɛ wukuwɔ burum Gyerusalɛm donɔɔ keŋ man. Te Wurubuarɛ saese burum baale mɔ lɛɛ Yesu di.

Ba kekyaŋ Sitifin

8 Te Sitifin ŋon Wurubuarɛ ba mo ɔ bɛrɛɛ boele e nideli, te ɔ doŋ doo ɔ man nɛ yɛɛ gyakoloŋ nombia na nombia dinaana balaŋ baŋ man.
9 Mɔna Gyudatena baale baŋ bɛɛ gyaŋee Gyudatena ɔsom deni keŋ bɛɛ baake ke nyi gbeŋa baŋ bɔɔ tina wɔ yela nɛ ɔsom deni man nɛ, fiasɛɛ bɛɛ lɛɛ aŋmaareŋ na Sitifin. Balaŋ benaŋ baale lee Kirene na Alɛkesanderia na Silisia na Esia tɛɛlese man.
10 Mɔna Wurubuarɛ feliŋ ŋon faa Sitifin nyansa te ɔ kolosiwɔ nideli mena dɔɔ be te nyiŋ keŋ baa yako bela ya.
11 Keŋ dɔɔ be gyuuwɔ ke feefu do balaŋ baale nyi baa di dekara gyakaa ɔ dɔɔ nyi, "De nyiiwɔ ɔ ne kolosi mmusuo nombia gyakaa de naana Mosesi na Wurubuarɛ dɔɔ."
12 Nnɛ te be wɔlɛɛ e fa balaŋ baŋ na ɔsom kegyiise na mmaraa wolala baŋ pou, te ba korowɔ seŋ ɔ dɔɔ te ba kyaŋa e gyu donɔɔ kegyiise siaman.
13 Mena dɔɔ be gyae balaŋ baale kɔŋ, te be kaa dii akɛrɛɛ gyakaa ɔ dɔɔ nyi, "Debaŋ kamasɛ na balee kei ne kolosi bo tia de Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ, na Wurubuarɛ mmaraase ŋan Mosesi ba wola daa nɛ."
14 Nawolo nyi de nyiiwɔ ŋgba ɔ ne yako nyi, "Yesu ŋon ɔ ba lee Nasarɛte nɛ, waa yɛlɛɛ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa kei lɔ, na waa kyɛɛkee abɔɔ ŋan pou Mosesi ba mo see daa nɛ."
15 Te nombiadiira baŋ be kyaa deni keŋ man nɛ, kɛɛ Sitifin nɛ yididi te be naawɔ ŋgba ɔ sia gbɛɛ te kyɛɛkee yɛɛ ŋgba Wurubuarɛ kpilale sia gbɛɛ nɛ.

7

Sitifin kekolosi donɔɔ kegyiise baŋ siaman

1 Keŋte Wurubuarɛ sae kegyia ŋon bɔɔse Sitifin nyi, "Mena dɔɔ nombia ba ayakoŋ kɛŋa pou yɛɛ ampaŋ?"
2 Botɔɔ te Sitifin tiranɔɔ nyi, "Me tebia na me kyaɔ, ɛ tei me gyaŋ. Wurubuarɛ ŋon ɔ ne di gyoori nɛ lese na ɔ wose wola de naana Aberaham, debaŋ keŋ ɔ kyaa Mesopotamia tɛɛle man nɛ, kenaŋ wɔle pɛte ɔ korowɔ gyu kekyaa Haran donɔɔ man,
3 botɔɔ te Wurubuarɛ yako e nyi, 'Koro lee n tɛɛle man na n loŋtona gyaŋ, na n ke tu gyu ke kyaa tɛɛle keŋ maa wola neŋ nɛ dɔɔ.'
4 Mena dɔɔ Aberaham korowɔ lee Kaldea tɛɛle man, te ɔ gyuuwɔ kekyaa Haran donɔɔ man. Ɔ kya yeŋ wɔle nɛ, Wurubuarɛ moo e kaa see tɛɛle ya akyaŋ ke dɔɔ kei dɔɔ.
5 Tɛɛle naetɔɔ dokoloŋ koraŋ ɔ te fa e botɔɔ nyi dɛɛ bese ŋon gbagba ɔ wui ya. Mɔna Wurubuarɛ yakowɔ see nyi, waa mo tɛɛle kenaŋ fa ŋon na ɔ duuluŋ man balaŋ. Debaŋ kenaŋ mɔ na Aberaham be dana bu koraŋ gba ya.
6 Keŋte Wurubuarɛ yako e nyi, 'N duuluŋ man balaŋ baa kyaa dei wɔle daale tɛɛle dɔɔ bese ŋɔɔla. Baa moo wɔ yɛɛ gbeŋa, na baa yɛɛ wɔ nyeemandoŋ na akpanyaŋnyaŋ kulutooneŋ sɔŋonoŋ akpeŋ anaara (400).
7 Mɔna maa wɔŋ tɛɛle kenaŋ mantena baŋ baa mo n duuluŋ man balaŋ baŋ yɛɛ gbeŋa nɛ deŋele. Kenaŋ wɔle na, n duuluŋ man balaŋ baŋ baa lee tɛɛle kenaŋ man, na be kaa som maŋ kɛbo kei.'
8 Te Wurubuarɛ na Aberaham bakewɔ see nyi, ŋon na ɔ duuluŋ man balaŋ pou baa kara ba baala wose. Mena dɔɔ Aberaham ka lola ɔ bu Asiki weeya gyanaarate nɛ te ɔ kara ɔ baala wose. Kenaŋ wɔle Asiki mɔ kaa lola Gyekɔpo, te Gyekɔpo mɔ lola de naanaɔ kufu bala baŋ.
9 Gyosɛfo mɔ yɛɛ de naanaɔ kufu bala baŋ man ŋolo e. Keŋ ɔ kegyiise ne kɔla e dɔɔ nɛ te ba mo e yɔɔ te ɔ ka bese

gbeŋi Igyipite tɛɛle man, mɔna Wurubuarɛ
seŋawɔ ɔ wɔle,
10 te ɔ lese e lee ɔ diyem pou man. Te ɔ fa
e nyansa, te ɔ yela Igyipitetena gyoo Faaro
gyae ɔ nombia, mena dɔɔ gyoo ŋon moo
ɔ dekpaŋalaŋ na Igyipite tɛɛle keŋ pou do
ŋon Gyosɛfo nyiŋmaa man nyi waa kɛɛ ŋe
dɔɔ.
11 Debaŋ kenaŋ te tanam dinaa daale kaa
yalawɔ Igyipite na Kaanan tɛɛlese pou dɔɔ,
te ka moo kaale dinaa mɔ kaa lɔ be dɔɔ.
Mena dɔɔ de naanaɔ baŋ te nyiŋ weenɛɛ
baa di ya.
12 Debaŋ keŋ Gyekɔpo be nyii nyi
weenɛɛ kyaa Igyipite nɛ, te ɔ kpila ɔ bia
de naanaɔ baŋ botɔɔ.
13 Be ka bese gyu Igyipite bolate nɛ,
Gyosɛfo lese ɔ wose wola ɔ kegyiise baŋ,
te gyoo Faaro mɔ kaa gyeŋa Gyosɛfo ɔ
loŋtona baŋ.
14 Mena dɔɔ Gyosɛfo doo ɔ kya Gyekɔpo
tiila nyi ŋon na ɔ balaŋ pou baa tu
kɔŋ Igyipite. Be yaanɔɔle pou yɛɛ balaŋ
sɔŋotooro na kufu banoŋ (75).
15 Mena dɔɔ Gyekɔpo gyuuwɔ ke kyaa
Igyipite, te ŋon na ɔ bia pou yekeewɔ
botɔɔ.
16 Ba besena ba woya baŋ kɔŋ Sekyɛm
donɔɔ man, te be kaa wuu wɔ boe bɔɔ keŋ
Aberaham be kala kɔba lɛɛ lee Hamɔ bia
gyaŋ nɛ man.
17 Debaŋ keŋ Wurubuarɛ nombii ayakoŋ
see fa Aberaham keŋ na benaa kekɔŋ
ampaŋ nɛ, te de balaŋ baŋ be kyaa Igyipite
nɛ wukuwɔ nideli.
18 Kenaŋ wɔle nɛ, gyoo wɔle ŋolo ŋon ɔ
ba gyeŋ kolo lee Gyosɛfo wose man ya nɛ,
kaa dii gyoori Igyipite tɛɛle keŋ dɔɔ.
19 Mena dɔɔ ɔ yɛɛ de naanaɔ baŋ nyee-
mandoŋ na akpanyaŋnyaŋ, te ɔ ŋere wɔ
dekpaŋkpasare man nyi baa tirii be bia
wɔlɛɛ leki na baa nyiŋ yeŋ.
20 Mena debaŋ kenaŋ man mɔ te ba
lola Mosesi, mɔna ɔ te yɛɛ bu yakaate e
Wurubuarɛ siaman ya. Ba weese e ɔ kya
deni man te be kɛɛle e botɔɔ gyaalaŋna
batooro.
21 Lii debaŋ daale na, be tira e leki debɔɔ
man, te gyoo Faaro bu alebu naa e mo ke
kɛɛle ŋgba ŋon gbagba ɔ bu nɛ.
22 Ba wola e Igyipitetena nyansa pou. Te
ɔ kaa bese walaŋ dinaa ɔ kekolosi na ɔ tom
keyɛɛ pou man.
23 Mosesi kedi kulutooneŋ sɔŋola nɛ, te
kɔŋawɔ ɔ nyeeman nyi waa koro gyu ke
kɛɛ ɔ tebia Iseraetena kekyaa man.
24 Ɔ ke gyu keŋ nɛ, ɔ ke naawɔ ŋgba
Igyipite baale ŋolo ne naase Iserae baale
ŋolo diyem na, te ɔ gyuuwɔ ke lɛɛ ɔ dɛɛ
baale ŋon nɔɔ te ɔ koo Igyipite baale ŋon.
25 Mosesi agyueŋ man na, ŋon gyeŋ nyi
ɔ balaŋ baŋ baa nyii asɛɛ nyi Wurubuarɛ
waa ta ɔ dɔɔ bo lese wɔ lee be kaale man,
mɔna be te nyii asɛɛ mena ya.
26 Ke tɛɛ naa nɛ, ɔ ke naa Iseraetena
wolɛɛwolɛɛ bala mɔ ne yoo, te ɔ gyuuwɔ ɔ
kaa pataa wɔ te ɔ yako wɔ nyiaa, ‘Me tebia
ɛ kɛɛ, ɛ wolɛɛwolɛɛ. Weera dɔɔ te ɛ ne yɛɛ
dɔŋa akpanyaŋnyaŋ mena?’
27 Mɔna ŋon ɔ ne yɛɛ ɔ dɔɔ akpa-
nyaŋnyaŋ nɛ tɛɛse Mosesi lee yenaŋ te ɔ
bɔɔse e nyiaa, ‘Amɔte moona neŋ yɛɛ de
siamante na de nombiadiiri?’
28 ‘N ne gyae baa n ka ko maŋ ŋgba
mena keŋ dana n ba ko Igyipite baale ŋon
nɛ?’
29 Mosesi kenyii nombii kei nɛ te ɔ
korowɔ yeu gyu ke kyaa Midian tɛɛle man
bese ŋɔɔle botɔɔ. Botɔɔ te ɔ yalawɔ te ɔ
lola bia baala bala.
30 Kulutooneŋ sɔŋola wɔle nɛ, Wu-
rubuarɛ kpilale ŋolo kaa lese ɔ wose wola
Mosesi, boalaŋ daale keŋ ne kpaa depoŋfa
daale man depampaa nsana Sinai bula keŋ
gyaŋ nɛ.
31 Mosesi naa ke na, gyakoloŋ kyaŋa e.
Te ɔ tuuwɔ benaa ke na waa nyiŋ naa
ke nideli. Botɔɔ te ɔ nyii de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ woya nyiaa,
32 ‘Maŋ yɛna n naanaɔ Aberaham na
Asiki na Gyekɔpo Wurubuarɛ ŋon.’ Te
gyakoloŋ gyoo Mosesi te ɔ sereewɔ, mena
dɔɔ ɔ te tale kɛɛ ke bela ya.
33 Te de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ yako e
nyiaa, ‘Kpee nyaŋ nkyokotase lee n naawɔ
man, nawolo nyi maŋ Wurubuarɛ gbagba
kyaa botɔɔ keŋ n seŋɛɛ nɛ.
34 Ampaŋ, ma te naa me balaŋ baŋ be
kyaa Igyipite nɛ kaale te me te nyii mena
keŋ mɔ bɛɛ toroŋ, mena dɔɔ me te tisi lee
adido kɔŋ me kaa lɛɛ wɔ. Desina n wose
na maa kpila neŋ Igyipite!’
35 Mosesi kei nombia te be bɛɛwɔ, te
be bɔɔse e nyi, ‘Amɔte yɛɛ na neŋ de
siamante, na de nombiadiiri.’ Wurubuarɛ
tɛɛwɔ ɔ kpilale ŋon ɔ ba lese ɔ wose wola
Mosesi depoŋfa keŋ man nɛ dɔɔ, yɛɛ e
siamante na nyeelɛɛre.
36 Mosesi kei yɛna gyakoloŋ nombia na
nombia dinaana debaŋ keŋ ɔ ba mo Iser-
aetena lee Igyipite ta be siaman mo wɔ kaa
toŋ ɛpo yayam keŋ, gyu ke ta depampaa
dinaa keŋ man kulutooneŋ sɔŋola (40) nɛ.
37 Mosesi kei yako na Iseraetena
nyiaa, ‘Wurubuarɛ waa kpila ɔ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋolo ɛ gyaŋ ŋgba
mena keŋ ɔ be kpila maŋ nɛ. Waa lee
bo ɛmɛɛ gbagba ɛ balaŋ man.’
38 Mosesi kei na Iseraetena baŋ ke kyaa
depampaa keŋ man nɛ, Wurubuarɛ kpilale
kaa kolosiwɔ na e Sinai bula keŋ dɔɔ te ɔ
lɛɛ Wurubuarɛ nyeedoŋ nombia ŋan fa de
naanaɔ, te ŋe kaa tuŋa daa mɔ.

39 Mɔna de naanaɔ yɛɛ deŋele doŋ te be
bɛɛ ɔ nombia ŋan, te be tɛɛse e see yenaŋ.
Te baŋ be konɔɔse man na, nafɔ be gyaewɔ
nyi baa bese gyu Igyipite.
40 Mena dɔɔ be yako Aarɔn nyi, 'Yɛɛ
bɛɛneŋ fa daa na baa ta de siaman, nawolo
nyi dɔɔ gyeŋ kpene keŋ be yɛɛ Mosesi ŋon
ɔ ba mo daa lee Igyipite nɛ ya.'
41 Weeya ŋenaŋ man te be yɛɛ nunkyue
bu mo yɛɛ be bane, te be faa ke kedi te be
dii be nɔɔ mo lese kpene keŋ baŋ gbagba
ba mo be nyiŋmaase yɛɛ nɛ yele.
42 Mena dɔɔ Wurubuarɛ lese ɔ sia yela
wɔ, te ɔ moo wɔ fa adido kyolobiise kasom,
ŋgba mena keŋ bɔɔ ŋmarase do Wu-
rubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra tɔne keŋ man
nɛ. Ba ŋolo ŋmarasewɔ nyi Wurubuarɛ
kpa,
'O Iseraetena, na maŋ te ɛ koo wonembia
deesi fa
kulutooneŋ sɔŋola (40) depampaa di-
naa keŋ man ya.
43 Ɛ bane Molɛki te ɛ yɛɛ kanyaŋ deni do
ke,
na ɛ bane Refan wulu keŋ ke yɛɛ ŋgba
kyolobii nɛ,
te ɛ moowɔ sila ɛ wose.
Baŋ yɛna banɛɛ baŋ ɛ be yɛɛ nyi ɛ ka som!
Mena dɔɔ maa yela baa mo ŋon gyu
lemlem,
naŋ Babilɔn donɔɔ keŋ wɔle.'
44 Depampaa dinaa keŋ man nɛ, na de
naanaɔ dana kanyaŋ deni dinaa daale keŋ
ne di wɔ adansɛɛ nyi Wurubuarɛ kyaa be
gyaŋ. Be yɛɛ kanyaŋ deni dinaa kei ŋgba
mena keŋ Wurubuarɛ ba lese wola Mosesi
nyi waa yɛɛ ke nɛ.
45 De naanaɔ ke lɛɛ kanyaŋ deni dinaa
kei lee be kyaɔ gyaŋ nɛ, ba moo ke
sila be siamante Gyosua kelii tɛɛle keŋ
Wurubuarɛ be yeli bɔɔ yoo gegi ke balaŋ
te ɔ be lɛo ke fa wɔ nɛ man. Kanyaŋ
deni dinaa kei doowɔ botɔɔ kelii debaŋ
keŋ Defidi be kaa di gyoori nɛ.
46 Defidi kei nombia gyoo Wurubuarɛ
sia, te ɔ yako Wurubuarɛ nyi waa fa e gbɛɛ
na waa baŋ ɔsom deni dinaa gbagba fa ɔ
naana Gyekɔpo Wurubuarɛ ŋon.
47 Mɔna ɔ bu Solomɔn kaa baŋa na ɔsom
deni dinaa kenaŋ.
48 Mɔna Wurubuarɛ ŋon ɔ kela kpene
kamasɛ nɛ, bɛɛ kyaa deni keŋ bɔɔ mo
nyiŋmaase ma ke nɛ man ya. Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋolo yako mena nom-
bii kei nyiaa,
49 De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ kpa,
'Adido te me gyooro gbeli kyaa,
te tɛɛle dɔɔ yɛna me nae dɛɛsee.
Woŋ deni dinɔɔ yaa ɛ ke ma fa maŋ,
yaa aleŋ te maa kyaa fɛɛfo?
50 Na maŋ gbagba yɛɛna abɔɔ kɛŋa pou
yee?' "
51 Te Sitifin yako wɔ bela nyiaa, "Ɛmɛɛ
konɔɔyuŋtena, ɛ dana konɔɔyuŋ ŋgba
balaŋ baŋ bɔɔ ne nyii Wurubuarɛ dei ya
nɛ, te ɛ ne yɛɛ deŋele doŋ ŋgba ɛ kyaɔ nɛ.
Nawolo nyi debaŋ kamasɛ na ɛ na koro seŋ
tia Wurubuarɛ feliŋ ŋon.
52 Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋolo
kyaawɔ keŋ ɛ naanaɔ te naase e diyem
yee? Ba koo Wurubuarɛ kpilala baŋ
bɔɔ wula yako see nyi Yesu Kristo ŋon ɔ
nombia tenɛɛ nɛ waa kɔŋ nɛ, te nɛnɛɛ ɛ
lese Yesu ŋonaŋ fa te ba koo e.
53 Ɛmɛɛ yɛna baŋ ɛ be nyiŋ Wurubuarɛ
mmaraase ŋan lee ɔ kpilala gyaŋ, mɔna ɛ
te di ŋe dɔɔ ya."

Be ke fuŋii Sitifin boya

54 Debaŋ keŋ donɔɔ kegyiise baŋ be nyii
nombia kɛŋa nɛ, be sia yɛɛwɔ ɔ dɔɔ te ba
gyeŋa baŋ nideli.
55 Mɔna Sitifin ŋon Wurubuarɛ feliŋ ŋon
doo ɔ man nideli nɛ kɛɛ adido na, te ɔ naa
Wurubuarɛ gyoorobiiri keŋ, na Yesu mɔ
seŋɛɛ Wurubuarɛ dunoluŋ dɔɔ.
56 Te Sitifin yakowɔ nyiaa, "Ɛ kɛɛ, mɛɛ
naa ŋgba adido ta toro, na Deniwalaŋ Bu
ŋon seŋɛɛ Wurubuarɛ dunoluŋ dɔɔ."
57 Ɔ keyako mena nɛ te kegyiise baŋ moo
be nyiŋmaase tɔ ba deŋela, te be fae yeesa
keŋkeŋ. Karatetee te be popou kaa wuuwɔ
ɔ dɔɔ,
58 te be wɔŋee e lee donɔɔ keŋ man ke
fuŋii e boya. Baŋ bɔɔ gyu be kaa fuŋii e
boya nɛ, kpee ba kegba wurikyimse ŋan
fa tobaale ŋon bɛɛ baake e nyi Sɔɔl nɛ.
59 Be kee fuŋii Sitifin boya ŋan nɛ, na ɔ
ne fane nyi, "Me Gbeŋgyoo Yesu, lɛɛ ma
woo."
60 Botɔɔ te ɔ ŋmiŋawɔ ɔ doona dɔɔ te ɔ
fae yeesa nyiaa, "Me Gbeŋgyoo Yesu, na
mo nombiakumɛɛ kɛŋa tɔ wɔ kom ya."
Ɔ kekolosi nombia kɛŋa taŋ pɛ, te ɔ kara
weesi. Be kɛɛ ko Sitifin na Sɔɔl mɔ seŋɛɛ
botɔɔ ɔ na do wɔ kakyeŋ.

8

Sɔɔl ke naase Kristotena diyem

1 Lee wee kenaŋ te be fiasɛɛ bɛɛ
naase Kristotena dikpii keŋ diyem nideli
Gyerusalɛm donɔɔ man. Mena dɔɔ Kris-
totena baŋ pou yaaseewɔ laŋ Gyudia na
Samaria tɛɛlese man, kaase kpilala baŋ
baageŋ Gyerusalɛm donɔɔ man.
2 Keŋte balaŋ baŋ bee yee Wurubuarɛ
nɛ, baale gyuuwɔ kewuu Sitifin te be wii ɔ
lia nideli.
3 Mɔna Sɔɔl korowɔ seŋ ɔ ne naase
Kristotena baŋ diyem nideli. Ɔ na gyoo
akpaŋalaŋse man ke wɔŋee Kristotena ala
na baala gyu ketɔ deni.

Filipo yako Wurubuarɛ nombia Samaria tɛɛle man

4 Yenaŋ kamasɛ keŋ Kristotena baŋ be
yaasee gyu nɛ, be kolosi Wurubuarɛ nom-
bia ŋan fa balaŋ.
5 Te Filipo gyuu Samariatena donɔɔ di-
naa daale man keyako Wurubuarɛ nombia
nyi, Yesu Kristo yɛna nyeelɛɛre ŋon Wu-
rubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ.
6 Debaŋ keŋ balaŋ burum baŋ be nyii
nombia ŋan Filipo be yako, te bɔɔ naa
gyakoloŋ nombia ŋan ɔ be yɛɛ nɛ dɔɔ, be
tei ɔ nombia ŋan nideli.
7 Filipo kekolosi keŋ nɛ, balaŋ baŋ fe-
liŋkumɛɛ doo be man nɛ fae yeesa keŋkeŋ,
te feliŋkumɛɛ ŋan leewɔ be man. Te baŋ
mɔ be baamense ba yekee, na ɔtakasese
burum mɔ wose yɛɛ wɔ doŋ.
8 Mena dɔɔ yɛɛ donɔɔ kenaŋ mantena
baŋ pou gyoŋ nideli.
9 Donɔɔ kenaŋ man na balee ŋolo kyaa
botɔɔ keŋ bɛɛ baake e nyi Simɔn. Ɔ ne yɛɛ
baalabiiri nombia wola Samariatena, keŋ
nyi ba wose na gbirisi wɔ. Ɔ ne gyina ɔ
wose adido wola ɔ wose nyi ɔ yɛɛ walaŋ
dinaa ŋolo e.
10 Mena dɔɔ walaŋ kamasɛ, bia na kegyi-
ise pou ne tei e te bɛɛ yako nyi, "Ŋon yɛna
Wurubuarɛ doŋ keŋ bɛɛ baake nyi doŋ
dinaa nɛ."
11 Ɔ ta mo ɔ baalabiiri nombia kɛŋa wola
wɔ yela ba wose te gbirisi wɔ kyare, mena
dɔɔ bɛɛ lɛɛ e di nideli.
12 Mɔna Filipo ke yako wɔ Wurubuarɛ
gyoori na Yesu Kristo wose man nombia
ŋan nɛ be lɛɛwɔ di, te be sɔɔ ala na baala
pou Wurubuarɛ loŋ.
13 Simɔn gbagba mɔ lɛɛ nombia ŋan di te
be sɔɔ e Wurubuarɛ loŋ, te ɔ moo ɔ wose
do na Filipo nideli. Te gyakoloŋ nombia na
nombia dinaana ŋan ɔ be naa Filipo ne yɛɛ
dɔɔ, ɔ wose gbirisi e.
14 Debaŋ keŋ Yesu kpilala baŋ be kyaa
Gyerusalɛm be nyii nyi Samariatena te lɛɛ
Wurubuarɛ nombia ŋan di nɛ, be kpila
Pita na Gyɔn be gyaŋ.
15 Ba kekɔŋ kaa gyoo na, be fanewɔ fa
wɔ nyi Wurubuarɛ waa mo ɔ feliŋ ŋon do
be man.
16 Nawolo nyi na Wurubuarɛ ta moo ta ɔ
feliŋ ŋon do baŋ Samariatena benaŋ man
ŋolo man ya. Be sɔɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ bo
lee de Gbeŋgyoo Yesu waageŋ yele man.
17 Te Pita na Gyɔn moo be nyiŋmaase
gyakaa be dɔɔ te be fanewɔ fa wɔ, te
Wurubuarɛ moo ɔ feliŋ ŋon do be man.
18 Simɔn naawɔ nyi Yesu kpilala baŋ ka
mo be nyiŋmaase gyakaa balaŋ baŋ dɔɔ
fane fa wɔ nɛ, Wurubuarɛ moo ɔ feliŋ ŋon
do be man keŋte ɔ lese kɔba waa fa wɔ,
19 te ɔ yako wɔ nyiaa, "Ɛ mo mena doŋ
kei fa maŋ mɔ, na walaŋ kamasɛ ŋon
maa mo me nyiŋmaa gyakaa ɔ dɔɔ na,
Wurubuarɛ ka mo ɔ feliŋ ŋon do ɔ man."
20 Te Pita yako e nyi, "Wurubuarɛ waa
yela ɛmɛɛ na n kɔba pou ka gyoo boalaŋ
man. Nawolo nyi n te yɛɛ nya agyueŋ nyi
n ka mo kɔba lɛɛ Wurubuarɛ kolo anefaŋ.
21 N be dana dedii yaa daseŋae da tom
kei man ya, nawolo nyi n konɔɔ man
nombia ba tenɛɛ Wurubuarɛ siaman ya.
22 Kyɛɛkee nya agyueŋ lee n nombiikum
kei man, na n kefane fa de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ na waa mo ke kyɛɛ neŋ.
23 Nawolo nyi ma te naa nyi n dana
sibiikum, te nombiakumɛɛ te di n dɔɔ."
24 Te Simɔn yako wɔ nyi, "Mɛɛ waase
ŋon bo ɛ fane fa de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
fa maŋ, na ŋan pou ɛ be yako nɛ man
dokoloŋ gba be kɔŋ me dɔɔ ya."
25 Pita na Gyɔn kekolosi Wurubuarɛ
nombia ŋan di adansɛɛ lee Yesu Kristo
wose man taŋ nɛ, te ba besewɔ laŋ
Gyerusalɛm donɔɔ man. Be ka bese bee
gyu keŋ nɛ, be kolosi Kristo nombia kpaak-
paa ŋan Samariatena akuraase burum
man.

Filipo na Itiopia baale ŋolo wose man nombia

26 De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ kpilale ŋolo
lee adido kaa yako Filipo nyiaa, "Koro
desina n wose na n ka mo ata yenaŋ gbɛɛ
bene keŋ ba lee Gyerusalɛm ne gyu Gasa
donɔɔ man nɛ."
27 Keŋte Filipo korowɔ desina ɔ wose
moo gbɛɛ. Ɔ kee gyu keŋ na te ɔ ke gyaŋee
na Itiopia baale saayɛte ŋolo. Ɔ yɛɛ Itiopia
ala gyoo ŋon bɛɛ baake e nyi Kandase nɛ
wose man walaŋ kegyia ŋolo e. Ŋon ne kɛɛ
na ala gyoo ŋon kɔba pou dɔɔ. Balee kei
gyuu Gyerusalɛm bo ka som Wurubuarɛ,
28 te ɔ besewɔ kaa laŋ ɔ ne gyu ɔ
dɛɛ. Na ɔ kyaa anebiliŋinbii daale man
keŋ dɛɛkyɔŋse ne wɔŋee na ke. Ɔ kyaa
ɔ ne kala Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre
Yesaya tɔne.
29 Te Wurubuarɛ feliŋ ŋon yako Filipo
nyi, "Tuu benaa anebiliŋinbii keŋ."
30 Keŋte Filipo yeuwɔ gyu botɔɔ, te ɔ
ke nyiiwɔ ŋgba balee ŋon ne kala kolo
lee Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya
tɔne keŋ man nɛ te Filipo bɔɔse e nyi,
"Mena dɔɔ n ne nyii kpene keŋ n ne kale
nɛ man?"
31 Te balee ŋon tiranɔɔ fa Filipo nyi,
"Sena te maa tale nyii ke man, keŋ ŋolo ta
lese ke man fa maŋ ya?" Te ɔ baake Filipo
nyi waa gyeŋ kaa kyaa ɔ gyaŋ.
32 Na Wurubuarɛ nombia ŋan bɔɔ
ŋmarase see te ɔ ne kale yɛna nyi,
"Ba te kparaa e laŋ ŋgba nam ŋon bee gyu
be kaa ko e nɛ.
Ɔ yɛɛ ŋgba nambu ŋon bɛɛ kɛrɛɛ ɔ wona

te ɔ seŋɛɛ yididi nɛ.
Ɔ te wii koraŋ gba ya.
33 Be tisinaa e tɛɛle man, do e desɛŋ,
te be sukutii ɔ nombia do.
Amɔ ne gyae la waa tale yako kolo
lee ɔ duuluŋ man balaŋ wose man,
ŋgba bɔɔ ko e bileŋ nɛ.”
34 Botɔɔ te Itiopia baale kegyia ŋon bɔɔse Filipo nyiaa, “Kegyia waaseda, amɔte wose man nombia yaa Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre kei ne yako nɛ, ŋon gbagba yaa walaŋ wɔle ŋolo bo?”
35 Te Filipo seŋawɔ Wurubuarɛ nombia ŋan bɔɔ kale nɛ dɔɔ yako e Yesu wose man nombia ŋan.
36 Be kee gyu keŋ nɛ, te be ka leewɔ loŋ daale dɔɔ. Botɔɔ te balee ŋon bɔɔse Filipo nyiaa, “Kɛɛ loŋ daale yaa kei, woŋ ne tɔɔ na maŋ gbɛɛ na Wurubuarɛ loŋkesɔ?”
37 Te Filipo yako e nyi, “Akpaa n mo n konɔɔ pou lɛɛ Kristo di na, gbɛɛ doo nyi maa sɔ neŋ Wurubuarɛ loŋ.” Balee ŋon mɔ yakowɔ nyiaa, “Mɛɛ lɛɛdi nyi Yesu Kristo yɛna Wurubuarɛ bu ŋon.”
38 Mena dɔɔ balee ŋon yela anebiliŋinbii keŋ seŋawɔ, te ŋon na Filipo pou tisiwɔ ka gyoo loŋ keŋ man te Filipo sɔɔ e Wurubuarɛ loŋ.
39 Be ka lee loŋ keŋ man nɛ, te de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ feliŋ ŋon moo Filipo laŋ debokenaŋ man, mena dɔɔ balee ŋon te naa e bela ya. Mɔna balee ŋon besewɔ mo ɔ gbɛɛ ɔ ne gyu gyoŋ man.
40 Filipo kɛɛwɔ na, ɔ kyaa Asotuse donɔɔ man. Ɔ tɛɛwɔ donɔɔse ŋan man kolosi Kristo nombia ŋan, kaboena ɔ gyuuwɔ ka lee Kaesaria donɔɔ man.

9

Sɔɔl kelɛɛ Yesu di

1 Weeya ŋenaŋ pou man na Sɔɔl sɛɛ ɔ ne ŋmaase de Gbeŋgyoo Yesu silala baŋ nyi waa ko wɔ. Mena dɔɔ ɔ gyuu Wurubuarɛ sae kegyia ŋon gyaŋ,
2 ka sola e lɛɛ ɔ nyiŋmaa man tɔne keŋ gyae ke fa e doŋ na waa mo gyu Damasekuse donɔɔ man kefa Gyudatena ɔsom denɛɛ man kegyiise baŋ. Na baa fa e gbɛɛ waa kyaŋ walaŋ kamasɛ, ala na baala baŋ pou ɔ naa nyi be silana Yesu kawola wɔle kei nɛ. Na waa nyiŋ kyaŋ wɔ kɔŋ Gyerusalɛm donɔɔ man kaa tɔ deni.
3 Ɔ ke gyu ka benaa Damasekuse donɔɔ nɛ, debokenaŋ man te boalaŋ daale lee adido kaa ŋmaale polɛ kilisi e.
4 Mena dɔɔ ɔ leewɔ yala te ɔ nyii woya ŋaale baake e bɔɔse nyi, “Sɔɔl, Sɔɔl, weera dɔɔ te n ne naase maŋ diyem mena?”
5 Botɔɔ te Sɔɔl tiranɔɔ bɔɔse e nyiaa, “Nyaŋ amɔte ŋonaŋ me Gbeŋgyoo?” Te ŋon mɔ yako e nyiaa, “Maŋ yɛna Yesu ŋon n ne naase diyem nɛ.
6 Mɔna koro na n ke gyu donɔɔ keŋ man, na baa yako neŋ kpene keŋ kaboena nyi nya yɛɛ.”
7 Balaŋ baŋ baŋ na Sɔɔl dɔŋɛɛ nɛ, ba woya yeuwɔ lee be gyaŋ keŋ ba te tale gyuusu be nɔɔ ya. Baŋ mɔ nyii nɔɔwoya ŋan, mɔna ba te naa ŋolo ya.
8 Sɔɔl korowɔ seŋ te ɔ gyuusu ɔ sia mɔna ɔ te tale naa kolo ya, mena dɔɔ be kyaŋa e ɔ nyiŋmaa man, te ba moo e gyu Damasekuse donɔɔ man.
9 Ɔ kyaawɔ botɔɔ weeya kpaakpaa atooro keŋ nyi ɔ bɛɛ naa ya, te ɔ bee dii ya, te ɔ bɛɛ nyɔɔ mɔ ya.
10 Na Yesu silale ŋolo kyaa Damasekuse botɔɔ keŋ bɛɛ baake e nyi Ananiase. Ɔ nyiiwɔ de Gbeŋgyoo baake e ŋgba dosɛɛ man nɛ nyi, “Ananiase.” Te ɔ kpaawɔ nyi, “Me Gbeŋgyoo maŋ yaa!”
11 Te de Gbeŋgyoo Yesu yako e nyi, “Koro gyu Gyuda dɛɛ, ke kyaa gbɛɛnaa keŋ bɛɛ baake ke nyi gbɛɛnaa keŋ ka Tenɛɛ nɛ nɔɔman, na n ke bɔɔse Sɔɔl ŋon ɔ ba lee Tasuse nɛ dɔɔ. Ɔ kyaa botɔɔ ɔ ne fane.
12 Wurubuarɛ ta lese wola ŋon Sɔɔl mɔ ŋgba dosɛɛ man nɛ nyi, balee ŋon bɛɛ baake e nyi Ananiase nɛ, te kɔŋ ɔ kaa mo ɔ nyiŋmaase gyakaa ɔ dɔɔ, na waa bese naa bela.”
13 Ananiase tiranɔɔ nyiaa, “Me Gbeŋgyoo, balaŋ burum te yako maŋ balee kei wose man nombia, na mena keŋ ɔ be yɛɛ n balaŋ baŋ be kyaa Gyerusalɛm donɔɔ man nɛ akpanyaŋnyaŋ.
14 Ɔ lɛɛ tɔne keŋ ne fa e doŋ baa lee Gyudatena saese kegyiise gyaŋ kɔŋ Damasekuse kɛbo, na ɔ kaa kyaŋ baŋ pou bɛɛ som neŋ nɛ.”
15 Keŋte de Gbeŋgyoo Yesu tiranɔɔ fa Ananiase nyiaa, “Gyu ɔ gyaŋ, nawolo nyi maŋ lese na e nyi waa som maŋ, na waa yela baŋ pou ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya, na be gyooneŋ na Iseraetena pou ke nyii ma yele.
16 Maŋ ne gyae la maa wola e mena keŋ kaboena nyi waa naa diyem nideli lee ma yele dɔɔ.”
17 Keŋte Ananiase gyuuwɔ ka gyoo dekpaŋalaŋ keŋ man. Te ɔ moo ɔ nyiŋmaase gyakaa Sɔɔl nyee dɔ fane nyiaa, “Me dɔɔ Sɔɔl, de Gbeŋgyoo Yesu ŋon ɔ ba lese ɔ wose wola neŋ gbɛɛnaa man debaŋ keŋ ne kɔŋ kɛbo nɛ, ŋon kpila na maŋ n gyaŋ nyi me kaa fane fa neŋ na n kabese naa. Na Wurubuarɛ kenyiŋ mo ɔ feliŋ ŋon do n man.”
18 Debokenaŋ man te kolo leewɔ ɔ sia ŋan man yala ŋgba kpebii bɔɔlɛɛ bia nɛ, te Sɔɔl sia ŋan gyuusuwɔ, te ɔ besewɔ ɔ

ne naa bela. Ɔ korowɔ seŋ te ba ke sɔɔ e
Wurubuarɛ loŋ.
19 Kenaŋ wɔle te be faa e weenɛɛ. Ɔ ke
di taŋ nɛ, ɔ wose besewɔ yɛɛ e doŋ. Te ɔ
dii weeya akalansɛɛ ŋaale Yesu silala baŋ
gyaŋ Damasekuse donɔɔ man botɔɔ.

Sɔɔl kekolosi Wurubuarɛ nombia Damasekuse

20 Debokenaŋ man te Sɔɔl fiasɛɛ ɔ ne
kolosi Yesu nombia Gyudatena ɔsom denɛɛ
man nyi, Yesu yɛna Wurubuarɛ bu ŋon.
21 Baŋ pou bɔɔ nyii e nɛ wose gbirisi wɔ,
te be bɔɔse dɔŋa nyi, "Na balee kei kyaa
la Gyerusalɛm donɔɔ man ɔ ne naase baŋ
bɛɛ som Yesu nɛ diyem yee? Na keŋ dɔɔ te
ɔ kɔŋawɔ kɛbo ɔ kaa kyaŋ wɔ na waa mo
wɔ gyina saese kegyiise baŋ yee?"
22 Te Sɔɔl besewɔ nyiŋ doŋ kpu te ɔ
kolosiwɔ lese ŋe man nideli fa Gyudatena
baŋ nyi, Yesu yɛna nyeelɛɛre ŋon Wu-
rubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ. Ɔ
kolosiwɔ nideli keŋ nyi Gyudatena baŋ be
kyaa Damasekuse donɔɔ man nɛ, te tale
gyuusu be nɔɔ bela ya.
23 Weeya ala ŋaale wɔle nɛ, Gyudatena
kegyiise gyaŋeewɔ yɛɛ nɔɔ nyi baa ko Sɔɔl.
24 Mɔna Sɔɔl nyii be nombiakumɛɛ ŋan
bɔɔ bake ɔ nyeeman nɛ. Nelim na
ka weese pou na, bɛɛ deke donɔɔ keŋ
anaanɔɔse ŋan na baa nyiŋ ko e.
25 Mɔna nelim daale nɛ, ɔ kaseela baŋ
moo e do dokyoŋoloŋ man, te be tisinaa
e mo nfansere man gbaa dekyaŋ keŋ bɔɔ
maa kilisi donɔɔ keŋ nɛ, te ɔ yeuwɔ laŋ
Gyerusalɛm.

Sɔɔl kegyu Gyerusalɛm

26 Sɔɔl ka bese gyu Gyerusalɛm donɔɔ
man nɛ, ɔ gyaewɔ nyi waa mo ɔ wose kpu
na Yesu silala baŋ. Mɔna be popou ne yee
nawolo nyi na ba te lɛɛ ta di nyi, ŋon mɔ
ta bese Yesu silale gbagba ya.
27 Keŋte Banabase moo e gyu Kristo kpi-
lala baŋ gyaŋ. Te ɔ yako wɔ mena keŋ Sɔɔl
be naa de Gbeŋgyoo Yesu Damasekuse
gbɛɛnaa man, na mena keŋ de Gbeŋgyoo
Yesu be kolosi na e, na mena keŋ ɔ be gyɔ
ɔ konɔɔ mo Yesu yele keyako Wurubuarɛ
nombia ŋan Damasekuse donɔɔ man nɛ.
28 Mena dɔɔ Sɔɔl kpuuwɔ na Yesu silala
baŋ. Ɔ kyaawɔ be gyaŋ te be gyɔɔ be konɔɔ
ta na Gyerusalɛm donɔɔ kolosi Wurubuarɛ
nombia ŋan lee de Gbeŋgyoo Yesu yele
man.
29 Sɔɔl kolosiwɔ nideli te ŋon na Gyu-
datena baŋ bee kolosi Giriki dei nɛ, lɛɛ
aŋmaareŋ nideli. Te be gyae gbɛɛ keŋ baa
mo ko e.
30 Mena dɔɔ Yesu silala baŋ ka gyeŋ
mena nɛ, ba moo e gyu Kaesaria donɔɔ
man te be yela ɔ laŋa Tasuse.
31 Mena dɔɔ Kristotena baŋ be kyaa Gyu-
dia na Galelia na Samaria tɛɛlese man nɛ,
wose fɛɛ wɔ mena debaŋ kenaŋ man. Be
lɛɛ Yesu nombia ŋan di nideli, te be tɛɛwɔ
Wurubuarɛ kegyaebii man, te Wurubuarɛ
feliŋ ŋon doo wɔ kakyeŋ te be wukuwɔ
kpu.

Pita kekyɔ Anease na Dɔkase

32 Kɔŋawɔ debaŋ daale nyi Pita keta ɔ ne
kila tɛɛle keŋ nɛ, ɔ gyuu Lida donɔɔ man ɔ
kaa kɛɛ Kristotena baŋ be kyaa botɔɔ nɛ.
33 Keŋte ɔ ke naa balee ŋolo na ɔ yele
yɛna Anease ŋon ɔ wose pou ba yem nɛ. Ɔ
doowɔ dofoŋoŋ dɔɔ kulutooneŋ gyanaara
keŋ ɔ bɛɛ tale koro ya.
34 Botɔɔ te Pita baake e nyiaa, "Anease
kɛɛ, Yesu Kristo te kyɔ neŋ n kawee. Koro
seŋ na n ke bɔ n dofoŋoŋ!" Debokenaŋ
man te Anease korowɔ seŋ.
35 Balaŋ baŋ pou be kyaa Lida na Sarɔn
kena Anease dɔŋɛɛ nɛ, be lɛɛ de Gbeŋgyoo
Yesu nombia ŋan di te ba bese ɔ silala.
36 Na alo ŋolo mɔ kyaa Gyopa keŋ ŋon
mɔ yɛɛ Yesu silale e te ɔ yele yɛna Tabita.
Giriki dei man na baa baake e nyi Dɔkase
keŋ nawolo nyi ŋaa. Debaŋ kamasɛ na
alo kei ne yɛɛ deeli fa balaŋ, te ɔ ne kyɔ
ayematena mɔ nideli.
37 Debaŋ kenaŋ man nɛ, ɔ gyoo kawee te
ɔ yeŋawɔ. Te be sɔɔ e teeli abansoro deni
daale man.
38 Lida na Gyopa donɔɔse taŋ lem na
dɔŋa ya. Te kaseela baŋ be kyaa Gy-
opa kenyii nyi Pita kyaa Lida nɛ, be
kpila tewulɛɛ bala gyu ɔ gyaŋ nyi, "Pita,
waaseda, yɛɛ bileŋ na n kekɔŋ de gyaŋ."
39 Mena dɔɔ Pita korowɔ sila wɔ. Be ka
gyoo botɔɔ nɛ te ba moo e gyu deni adidote
keŋ man. Te liala baŋ pou kaa yilaawɔ
kilisi Pita bee wii, na bɛɛ mo kegbase na
abɔɔ ŋan Tabita be ŋare fa wɔ pɛte ɔ ba
yem nɛ wola e.
40 Keŋte Pita lese be popou lee deni
keŋ man, te ɔ ŋmiŋawɔ ɔ doona dɔɔ te ɔ
fanewɔ. Te ɔ besenawɔ kɛɛ woo ŋon te ɔ
yakowɔ nyiaa, "Tabita, koro!" Te woo ŋon
gyuusu ɔ sia, te ɔ kena Pita nɛ, ɔ korowɔ
kyaa.
41 Keŋte Pita kyaŋa e ɔ nyiŋmaa man
kyɔ e te ɔ korowɔ seŋ. Te ɔ baake Yesu
silala baŋ na liala baŋ, te ɔ moo Dɔkase do
wɔ be nyiŋmaa man na ɔ delena.
42 Nombia kɛŋa yaaseewɔ kila Gyopa
keŋ pou, te balaŋ burum kaa lɛɛ de
Gbeŋgyoo Yesu di.
43 Kenaŋ wɔle na Pita dii weeya burum
Gyopa donɔɔ man botɔɔ. Na ɔ kyae Simɔn
ŋon ɔ ne yɛɛ wonembia tɔna wose man
tom nɛ gyaŋ.

10

Pita kekolosi Wurubuarɛ nombia fa Kɔnelio

1 Balee ŋolo kyaawɔ Kaesaria donɔɔ
man na ɔ yele yɛna Kɔnelio. Ɔ yɛɛ Itali
tɛɛle yoonɔɔtena dikpii siamante e. Na
yoonɔɔtena sɔŋononŋ doo la ɔ tɛɛ.
2 Ɔ yɛɛ walaŋ ŋon ɔ ba mo ɔ wose fa Wu-
rubuarɛ, te ŋon na ɔ dekpaŋalaŋmantena
pou ne yee Wurubuarɛ nideli. Ɔ dana wɔe
fa Gyudatena ayematena te ɔ ne fane fa
Wurubuarɛ debaŋ kamasɛ.
3 Wee daale balinɔɔ weese debaŋ
atoorote nɛ, ɔ naa kolo na ɔ sia ŋgba dosɛɛ
man nɛ. Ɔ naa Wurubuarɛ kpilale ŋolo ta
lee adido kɔŋ ɔ gyaŋ te ɔ baake e nyi,
"Kɔnelio."
4 Te Kɔnelio kɛɛ e yididi gyakoloŋ man
te ɔ bɔɔse e nyi, "Me Gbeŋgyoo weera?"
Keŋte Wurubuarɛ kpilale ŋon yako e
nyiaa, "Wurubuarɛ te lɛɛ n kefane. Ɔ te
naa mena keŋ n ne yɛɛ wɔe fa ayematena
baŋ, te ŋe ta gyoo ɔ sia.
5 Mena dɔɔ kpila balaŋ gyu Gyopa donɔɔ
keŋ man, be kaa baake walaŋ ŋon bɛɛ
baake e nyi Simɔn yaa Pita nɛ.
6 Ɔ kyaa Simɔn ŋon ɔ ne yɛɛ wonembia
tɔna wose man tom nɛ dɛɛ. Ɔ dɛɛ kyaa ɛpo
nɔɔman."
7 Wurubuarɛ kpilale ŋon kekɔŋ kaa
kolosi fa e taŋ te ɔ be lam nɛ, Kɔnelio
baake ɔ dekpaŋalaŋ man tewulɛɛ bala, na
yoonɔɔtena baŋ bee gyee e nɛ man ŋolo,
ŋon ɔ benaa na e te ɔ ne yee Wurubuarɛ
nɛ.
8 Te ɔ yako wɔ kpene keŋ pou be kɔŋ nɛ,
te ɔ kpila wɔ Gyopa donɔɔ man.
9 Tɛɛ kena weeseteŋteŋ keŋ be dɔŋ bee
gyuu te be ka benaa Gyopa donɔɔ keŋ
nɛ, debaŋ kenaŋ te Pita mɔ gyeŋawɔ laŋ
abansoro dɔɔ ɔ kaa fane.
10 Tanam kyaŋa e te ɔ gyae kolo waa di,
mɔna debaŋ keŋ bɛɛ saa weenɛɛ ŋan nɛ, ɔ
naa kolo na ɔ sia ŋgba dosɛɛ man nɛ.
11 Ɔ naawɔ ŋgba adido ba toro na, te ɔ
naa kolo ŋgba kanyaŋ dinaa daale nɛ, na
be dana ke nɔɔsebia anaara ŋan man lee
adido, te be tisinaa ke kaa see tɛɛle man.
12 Na wonembia kpookpoo doo ke man.
Baŋ be dana nawɔɔ anaara, na baŋ bee tuu
be tɔɔse dɔɔ, na baŋ bee furufu nɛ doo ke
man.
13 Keŋte ɔ nyii nɔɔwoya ŋaale nyi, "Pita,
koro na n ka ko di."
14 Te Pita yakowɔ nyi, "Koa, dee gyu lem
me Gbeŋgyoo, nawolo nyi me te dii ta kolo
kum yaa kpene keŋ dɛɛ kɔle nɛ see ya."
15 Te nɔɔwoya ŋan besewɔ yako e bela
nyi, "Kpene keŋ Wurubuarɛ be lɛɛ do nyi
ke dei nɛ, na baake ke nyi kolo anekɔlaŋ
bela ya."
16 Kei yɛɛwɔ mena betabotooro. Te
debokenaŋ man ba moo kanyaŋ keŋ laŋ
adido bela.
17 Pita kekyaa ɔ na gyueŋ nombia ŋan ɔ
be naa nɛ wose man nɛ, na Kɔnelio kpilala
baŋ mɔ te bɔɔse gyu kena dekpaŋalaŋ keŋ
man Simɔn kyaa, te be gyuuwɔ ka seŋ ka
denanɔɔ man.
18 Keŋte be baake ŋolo dekpaŋalaŋ keŋ
man bɔɔse e nyiaa, "Kɛbo te balee ŋon bɛɛ
baake e nyi Simɔn Pita nɛ kyaa?"
19 Na Pita sɛɛ ɔ na gyueŋ nombia ŋan ɔ
be naa nɛ wose man, te Wurubuarɛ feliŋ
yako e nyiaa, "Simɔn, nyii kɛbo, tewulɛɛ
batooro baale ne gyae neŋ.
20 Mena dɔɔ desina n wose na n ke tisi
gyu be gyaŋ. Sila wɔ ta, na lɛɛ n wose
aŋmaareŋ ya nawolo nyi maŋ kpila na
wɔ."
21 Mena dɔɔ Pita tisiwɔ gyu balaŋ baŋ
gyaŋ te ɔ ke yako wɔ nyiaa, "Maŋ yɛna
walaŋ ŋon ɛ ne kɛo nɛ. Ɛ keta gyakoloŋ?"
22 Keŋte balaŋ baŋ tiranɔɔ nyiaa, "De
gbeŋgyoo yoonɔɔtena dikpii siamante ŋon
bɛɛ baake e nyi Konelio nɛ kpila na daa
n gyaŋ. Ɔ yɛɛ walaŋ ŋon ɔ ne yee
Wurubuarɛ, te ŋon na e mɔ nsana dei,
te Gyudatena pou ne bu e. Wurubuarɛ
kpilale ŋolo kɔŋala kaa yako e nyi, waa
kpila kaa mo neŋ kɔŋ ɔ gyaŋ, na waa nyii
kpene keŋ n dana fa e."
23 Te Pita moo balaŋ baŋ gyu ɔ dɛɛ, te ɔ
yela be doowɔ ɔ gyaŋ.
Tɛɛ kena keŋ nɛ, Pita desina ɔ wose te
ŋon na wɔ pou laŋawɔ. Ɔ tebia Kristotena
baale mɔ leewɔ Gyopa sila wɔ gyu.
24 Tɛɛ kena te ba gyoo Kaesaria, na
Kɔnelio ne kɛɛ be gbɛɛ mena dɔɔ ɔ yilaa
ɔ loŋtona na ɔ gyoona kpaakpaa nyibaŋ.
25 Pita ka gyoo dekpaŋalaŋ keŋ man nɛ,
Kɔnelio kaa gyaŋeewɔ na e te ɔ tisiwɔ buŋ
ɔ nawɔɔtɛɛ obuo man.
26 Keŋte Pita yako e nyi "Koro, na yɛɛ
mena ya. Nawolo nyi maŋ mɔ yɛɛ deni-
walaŋ e ŋgba nyaŋ nɛ."
27 Te ŋon na Pita moo afa keyɔɔ mo gyoo
dekpaŋalaŋ keŋ man, te Pita ke naa balaŋ
burum baŋ pou bɔɔ yilaa botɔɔ nɛ.
28 Te ɔ yako wɔ nyi, "Ɛmɛɛ gbagba ɛ gyeŋ
nideli nyi nafɔ daa Gyudatena ɔsom kɛɛ
wolo man na, gbɛɛ be doo keŋ nyi Gyuda
baale ka mo ɔ wose do na walaŋ ŋon ɔ te
yɛɛ Gyuda baale e ya, yaa waa gyu ɔ gyaŋ
ya. Mɔna Wurubuarɛ ta lese wola maŋ
nyi, me na kɛɛ walaŋ ŋolo nyi ɔ yɛɛ walaŋ
yakaate e ya.
29 Lee mena dɔɔ n ke kpila baake maŋ
na, ma te bɛɛ nyi mɔɔ kɔŋ ya. Mɛɛ gyae
maa nyii kpene keŋ dɔɔ n be kpili baake
maŋ."
30 Botɔɔ te Kɔnelio tiranɔɔ nyiaa,
"Weeya anaara yaa ŋgba me kyaa me

dɛɛ mɛɛ fane balinɔɔ weese ŋgba debaŋ atoorote man nɛ, debokenaŋ man te baale ŋolo kaa bɛɛwɔ lee me dɔɔ. Na ɔ doona abɔɔ ŋan ne ŋalakee nɛ, te ɔ kaa seŋawɔ me siaman.
31 Te ɔ yako maŋ nyi, ‘Kɔnelio, Wurubuarɛ te nyii n kefane te ɔ ne tɔɔse n wɔe keŋ n dana fa ayematena nɛ, mena dɔɔ
32 kpila gyu Gyopa donɔɔ man ke baake Simɔn Pita, ɔ kyaa Simɔn ŋon ɔ ne yɛɛ wonembia tɔna wose man tom te ɔ dekpaŋalaŋ kyaa ɛpo nɔɔman nɛ gyaŋ.’
33 Mena dɔɔ te me kpila balaŋ n gyaŋ debokenaŋ man. N yɛɛ ke nideli ŋgba n be kɔŋ nɛ. Nɛnɛɛ de popou te kaa gyaŋee kɛbo Wurubuarɛ siaman dɛɛ daa neŋ, na dee nyii nɔɔwoya ŋan de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ kpa nya yako daa nɛ.”

Pita kekolosi

34 Botɔɔ te Pita gyinaa ɔ nɔɔwoya nyi, “Nɛnɛɛ dɔɔ ma te naa ampaŋ nyi balaŋ pou yɛɛ kyɛɛkyɛɛ Wurubuarɛ siaman, te ɔ bɛɛ kɛɛ ŋolo siaman ya.
35 Mɔna walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne yee e te ɔ ne yɛɛ abɔɔ ŋan doo na ŋe gbɛɛ na, ɔ ne lɛɛ e do. Ɔ be famenɛ na ɔtenate dalee ya.
36 Ɛmɛɛ gbagba gyeŋ nɔɔwoya kpaakpaa ŋan Wurubuarɛ ba mo fa Iseraetena nɛ. Ɔ yako wɔ nyi baa sila Kristo ŋon ɔ yɛɛ walaŋ kamasɛ Gbeŋgyoo e nɛ, na baŋ na ŋon Wurubuarɛ nsana ke de na baa nyiŋ wosefɛɛreŋ.
37 Ɛ gyeŋ nombii dinaa keŋ be kɔŋ Iserae tɛɛle dɔɔ, keŋ be fiasɛɛ lee Galelia tɛɛle man debaŋ keŋ Gyɔn be kolosi lee Wurubuarɛ loŋkesɔ keŋ wose man nombia ŋan wɔle nɛ.
38 Ɛ gyeŋ mena keŋ Wurubuarɛ ba mo ɔ feliŋ na ɔ doŋ keŋ do Yesu Nasarɛte baale ŋon man, mena dɔɔ Yesu tɛɛwɔ yɛɛ deeli te ɔ kyɔɔ baŋ pou ɔbɔnsam be di be dɔɔ nɛ kaweese. Ɔ yɛɛ kɛŋa pou nawolo nyi Wurubuarɛ kpuɛ na e.
39 Te dee di adansɛɛ lee kpene kamasɛ keŋ ɔ be yɛɛ Gyudatena tɛɛle man na Gyerusalɛm donɔɔ man nɛ. Be gyɔɔ e sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ ko.
40 Mɔna weeya atoorote keŋ man nɛ, Wurubuarɛ gyuusu e lee yeŋ man, te ɔ yela ɔ lese ɔ wose wola balaŋ.
41 Na balaŋ pou naa na e ya, mɔna daa baŋ Wurubuarɛ be wulaa lese nyi dɛɛ yɛɛ wa adansɛɛtena nɛ, daa daageŋ naa na e. Wurubuarɛ ke gyuusu e lee yeŋ man mɔ nɛ, daa na e diiwɔ te de nyɔɔwɔ.
42 Te ɔ yako daa nyi dee kolosi ɔ nombia fa balaŋ na dee di adansɛɛ lee ɔ wose man nyi, ŋon yɛna walaŋ ŋon Wurubuarɛ ba lese nyi, waa di balaŋ baŋ bɔɔ yekee na baŋ be kyaa na be sia nɛ pou nombia.
43 Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ pou kolosiwɔ lee ɔ wose man nyi, walaŋ kamasɛ ŋon waa lɛɛ e di na, Wurubuarɛ waa mo ɔ nombiakumɛɛ kyɛɛ e lee Yesu yele man.”

Wurubuarɛ ta mo ɔ feliŋ do balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ man

44 Pita kegyakaa ɔ ne kolosi nɛ, te Wurubuarɛ feliŋ ŋon kaa gyoo baŋ pou bee tei e nɛ man.
45 Te Gyudatena baŋ bɔɔ lɛɛ Yesu di te bɔɔ sila Pita kɔŋ nɛ, wose gbirisi wɔ ŋgba Wurubuarɛ ba mo ɔ feliŋ ŋon do balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya mɔ man nɛ.
46 Nawolo nyi be nyiiwɔ bee kolosi deise kpookpoo, na bɛɛ lese Wurubuarɛ yele. Keŋte Pita yako wɔ nyiaa,
47 “Wurubuarɛ ta mo ɔ feliŋ ŋon do balaŋ kɛwɔ mɔ man, ŋgba mena keŋ keŋ ɔ ba mo do de man nɛ. Ŋolo waa tale tɔ wɔ gbɛɛ nyi be na sɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ yee?”
48 Mena dɔɔ ɔ yela be sɔɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ lee Yesu Kristo yele man. Te ba sola e nyi, waa kyaa be gyaŋ weeya ala.

11

Pita ketira ɔ nombia nɔɔ

1 Yesu kpilala na Kristotena baŋ be kyaa Gyudia tɛɛle keŋ dɔɔ nyiiwɔ nyi, balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ mɔ te lɛɛ Wurubuarɛ nombia ŋan do.
2 Pita ke gyu ka gyoo Gyerusalɛm donɔɔ man nɛ, Gyudatena baŋ ba seŋɛɛ nyi Yesu silala pou baa kara be baala wose nɛ te sɛɛ e ya.
3 Be bɔɔse e nyi, “Weera te n gyuuwɔ balaŋ baŋ ba te kara be baala wose ya nɛ gyaŋ, te n ke diiwɔ bom na wɔ?”
4 Botɔɔ te Pita lese kpene keŋ be kɔŋ nɛ man dokoloŋ dokoloŋ fa wɔ nyiaa,
5 “Na me kyaa Gyopa donɔɔ man mɛɛ fane. Keŋte me naa kolo ŋgba kanyaŋ dinaa daale nɛ na me sia ŋgba dosɛɛ man nɛ, keŋ be dana ke nɔɔbia anaara ŋan man te be tisinaa ke lee adido kaa see me siaman.
6 Me kɛɛ ke man nideli na te me naa wonembia kpookpoo, baŋ be dana nawɔɔ anaara na baŋ bee tuu be tɔɔse dɔɔ na baŋ bee furufu na wonembia kumɛɛ pou.
7 Te me nyii nɔɔwoya ŋaale nyi, ‘Pita, koro na n ka ko di.’
8 Te me yakowɔ nyiaa, ‘Me Gbeŋgyoo koa, dee gyu lem, kolo kum yaa kpene keŋ dɛɛ kɔle nɛ te tinaa ta me nɔɔ see ya.’
9 Te nɔɔwoya ŋan besewɔ yako man lee adido bolate nyiaa, ‘Kpene keŋ Wurubuarɛ be lɛɛ do nyi ke dei nɛ, na baake ke nyi kolo anekɔlaŋ ya.’

10 Ke yɛɛwɔ mena betabotooro te be
wɔŋa woni keŋ pou laŋ adido bela.
11 Debaŋ kenaŋ na baala batooro baŋ
Konelio be kpili lee Kaesaria kɔŋ me gyaŋ
nɛ, te kaa sem dekpaŋalaŋ keŋ man me
kyaa nɛ.
12 Te Wurubuarɛ feliŋ yako maŋ nyi, me
na lɛɛ ma wose aŋmaareŋ ya, maa sila
wɔ gyu. Me tebia looro kɛwɔ sila maŋ lee
Gyopa gyu Kaesaria te de popou gyuuwɔ
ka gyoo Konelio dɛɛ.
13 Botɔɔ te ɔ yako daa mena keŋ Wu-
rubuarɛ kpilale be kaa bɛɛ lee ɔ dɔɔ ɔ
dekpaŋalaŋ man, te ɔ yako e nyi kpila gyu
Gyopa ke baake balee ŋon bɛɛ baake e nyi
Simɔn Pita nɛ.
14 Waa kɔŋ kaa yako ŋon nombia kpaak-
paa ŋan gyae ke yela ɛmɛɛ na n dek-
paŋalaŋmantena pou ke nyiŋ nyeekelɛɛ.
15 Me ke gyina me nɔɔ mee kolosi pɛ,
te Wurubuarɛ feliŋ ŋon kɔŋawɔ kaa gyoo
be man, ŋgba mena keŋ ba gyoo de man
kewalaŋ keŋ nɛ.
16 Botɔɔ te me tɔɔse de Gbeŋgyoo Yesu
nɔɔwoya ŋan ɔ be yako nyi, 'Loŋ te Gyɔn
moowɔ sɔ balaŋ Wurubuarɛ loŋ, mɔna
Wurubuarɛ waa mo ɔ feliŋ ŋon bo sɔ ŋon
Wurubuarɛ loŋ.'
17 Mena keŋ Wurubuarɛ ba mo ɔ feliŋ
do de man debaŋ keŋ man dɔɔ lɛɛ de
Gbeŋgyoo Yesu Kristo di nɛ, mena ke yaa
ɔ moowɔ do baŋ mɔ man. Kenaŋ na, maŋ
yɛna amɔte ŋon maa tale tɔ Wurubuarɛ
gbɛɛ."
18 Be ke nyii nombia kɛŋa nɛ be tinaa
nombia ŋan kewɔŋee yela te ba lese Wu-
rubuarɛ yele nyi, "Nɛnɛɛ dɔɔ, Wurubuarɛ
te fa balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ
ya nɛ mɔ gbɛɛ nyi, baa kyɛɛkee lee be
gbɛɛneŋ kumɛɛ man na baa nyiŋ nyee-
doŋ."

Kristotena dikpii keŋ kyaa Antiɔke nɛ

19 Be ka ko Sitifin wɔle nɛ, baŋ bɔɔ lɛɛ
Kristo di nɛ yaaseewɔ lee mena keŋ bɛɛ
naase wɔ diyem dɔɔ. Baale gyuuwɔ naŋ
Tunisia na Saiporɔse tɛɛle man, na Antiɔke
donɔɔ man bɛɛ yako Yesu nombia ŋan fa
Gyudatena baageŋ.
20 Mɔna baŋ bɔɔ lɛɛ Kristo di nɛ man
baale baŋ bɔɔ lee Saiporɔse na Kirene nɛ,
gyuu Antiɔke ke yako de Gbeŋgyoo Yesu
wose man nombia kpaakpaa ŋan fa balaŋ
baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ.
21 De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ seŋawɔ be
wɔle te balaŋ burum lɛɛ nombia ŋan di te
be kyɛɛkeewɔ lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ man,
te be kɔŋawɔ de Gbeŋgyoo Yesu gyaŋ.
22 Debaŋ keŋ Kristotena baŋ be kyaa
Gyerusalɛm be nyii nombia kɛŋa nɛ, be
kpila Banabase gyu Antiɔke.
23 Ɔ ke gyu ka gyoo botɔɔ te ɔ kena mena
keŋ Wurubuarɛ ba mo ɔ bɛrɛɛ boele wɔ
nɛ, yɛɛ e gyoŋ te ɔ doo be popou kakyeŋ
nyi baa mo be konɔɔ pou sila de Gbeŋgyoo
Yesu.
24 Banabase yɛɛ walaŋ kpaakpaate ŋon ɔ
be lɛɛ Kristo nombia ŋan di, te Wurubuarɛ
feliŋ doo ɔ man nideli. De Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ moo balaŋ burum kaa kpu na
Kristotena dikpii keŋ.
25 Te Banabase gyuu Tasuse ɔ kaa kɛo
Sɔɔl.
26 Ɔ kena e nɛ ɔ moo e kɔŋ Antiɔke.
Kulutoo dibiliŋ pou na Banabase na Sɔɔl
ne kyaa gyaŋee Yesu kaseela dikpii dinaa
keŋ na bɛɛ wola wɔ. Antiɔke botɔɔ te
be taŋgbɛɛwɔ baake Yesu silala baŋ nyi
Kristotena.
27 Weeya ŋenaŋ man te Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra baale lee Gyerusalɛm
gyu Antiɔke.
28 Keŋte be man ŋolo ŋon bɛɛ baake
e Agabuse nɛ korowɔ seŋ te Wurubuarɛ
feliŋ tɛɛwɔ ɔ dɔɔ yako nombia see nyiaa,
tanam dinaa daale gyae kekɔŋ tɛɛle keŋ
pou dɔɔ. (Tanam dinaa kei kɔŋawɔ mena
ampaŋ debaŋ keŋ gyoo dinaa Klaudiuse ne
di gyoori nɛ.)
29 Mena dɔɔ kaseela baŋ yɛɛ ba agyueŋ
nyi be man walaŋ kamasɛ waa fa kolo ɔ
ke talebii man, na baa mo yelee be tebia
Kristotena baŋ be kyaa Gyudia tɛɛle man
nɛ.
30 Te ampaŋ be yɛɛwɔ mena. Ba moo
abɔɔ ŋan bɔɔ faa nɛ do Banabase na Sɔɔl
nyiŋmaa man, te ba moowɔ gyina kegyiise
baŋ be kyaa botɔɔ nɛ.

12

Ba kekyaŋ Pita tɔ deni

1 Debaŋ kenaŋ man te gyoo Herode
fiasɛɛ ɔ ne naase Kristotena baŋ baale
diyem.
2 Ɔ yela ba moo sila ko Gyɔn ɔ kegyia
Gyemisi.
3 Ɔ kena nyi kpene keŋ ɔ be yɛɛ nɛ dana
Gyudatena baŋ gyoŋ nɛ, te ɔ yela be kyaŋa
Pita mɔ. Na ke yɛɛ Gyudatena wee dinaa
keŋ bee di bodobodo keŋ tee keŋ ne yeli
bodobodo na koro nɛ be doo ke man ya
nɛ.
4 Ɔ ke kyaŋ Pita do deni man wɔle nɛ,
ɔ moo e do yoonɔɔtena akpeŋ anaara
nyiŋmaa man nyi baa gyee e. Yoonɔɔtena
banaara doo la dekpeŋ kamasɛ man.
Herode yɛɛ ke nyi akpaa be di ba ny-
eekelɛɛwee dinaa keŋ taŋ nɛ, na waa di
ɔ nombia balaŋ nsana.
5 Mena dɔɔ ɔ yela Pita doowɔ deni man
botɔɔ, mɔna Kristotena dikpii keŋ ne fane
nideli fa Wurubuarɛ ɔ dɔɔ.

Wurubuarɛ kpilale kalese Pita lee deni man

6 Nelim keŋ pɛ tɛɛ kena, na gyoo Herode
ka lese Pita lee deni man na baa di ɔ
nombia nɛ, na ɔ doo yoonɔɔtena bala
nsana keŋ bɔɔ do e agbaraagbaraase ala.
Debaŋ kenaŋ na yoonɔɔtena baŋ bee gyee
denanɔɔ keŋ mɔ seŋɛɛ be daseŋae man.
7 Karatetee dokoloŋ na te de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ kpilale ŋolo bɛɛwɔ lee botɔɔ
te deni keŋ man ŋmaŋeewɔ. Te ɔ kyaŋa
Pita ɔ degbaŋgbaŋ dɔɔ wosi e te ɔ gyuusu
e yako e nyi, "Koro bileŋ." Debokenaŋ
man te agbaraagbaraase ŋan leewɔ ɔ
nyiŋmaase man yala.
8 Botɔɔ te Wurubuarɛ kpilale ŋon yako
e nyiaa, "Mo nya abɔɔ do na n ka do nyaŋ
nkyokotase." Te Pita mɔ yɛɛwɔ mena te
kpilale ŋon yako e bela nyi, mo n kegba
wurikyim keŋ do na n ke sila maŋ.
9 Te Pita sila e lee debɔɔ man. Mɔna ɔ
ta gyem nyi kpene keŋ Wurubuarɛ kpilale
ŋon ne yɛɛ nɛ yɛɛ ampaŋ ya. Nawolo nyi
ŋon gyaŋ na, yɛɛ e bo ŋgba dosɛɛ nɛ.
10 Be tɛɛwɔ gbaa balaŋ gyaŋgba nyibaŋ
baŋ bee gyee botɔɔ nɛ, na baŋ be gyakaa
be dɔɔ nɛ, kaboena be ke lii nyeele de-
nanɔɔ keŋ na mo lee donɔɔ keŋ man nɛ
gyaŋ. Be kelii botɔɔ na, te nyeele denanɔɔ
keŋ torowɔ fa wɔ ka wose dɔɔ, te ba leewɔ
laŋ. Ba ke ta bee gyuu na, te kpilale ŋon
ŋaalaawɔ yela Pita karatetee dokoloŋ.
11 Botɔɔ te Pita sia ŋmaŋee e te ɔ
yakowɔ nyiaa, "Nɛnɛɛ, me ta gyem nyi
de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ kpila na ɔ kpi-
lale nyi ɔ kaa lese maŋ lee gyoo Herode
nyiŋmaa man, na ŋan pou nafɔ Gyudatena
be bake see nyi baa yɛɛ maŋ nɛ."
12 Pita kena mena nombia kɛŋa nɛ, te ɔ
gyuu Gyɔn Maake ɔ naa Mɛɛre dɛɛ. Debaŋ
kenaŋ na balaŋ burum te yilaa botɔɔ bɛɛ
fane.
13 Pita ke gyɔ be disim keŋ te alebu ŋolo
ŋon bɛɛ baake e nyi Roda nɛ, gyuuwɔ ke
kɛɛ nyi amɔte ne gyɔɔ laa.
14 Ɔ ke gyu kenyii woya ŋan te ɔ ba gyem
nyi Pita woya ŋenaŋ nɛ, yɛɛ e gyoŋ nideli
te ɔ woleewɔ nyi waa toro e denanɔɔ keŋ.
Mena dɔɔ ɔ yeuwɔ keyako wɔ nyiaa, "Pita
te kɔŋ ɔ seŋɛɛ denanɔɔ man!"
15 Te be bɔɔse e nyiaa, "Yaa n na gyoo
diteŋ bo?" Mɔna ɔ yase ɔ sia yako wɔ nyi
yɛɛ ampaŋ. Keŋte be yakowɔ nyi gyae ke
yɛɛ ɔ woo bo.
16 Na Pita gyakaa bo ɔ ne gyɔ denanɔɔ
keŋ. Nɛnɛɛ be ka toro denanɔɔ keŋ na Pita
seŋɛɛ laa, mena dɔɔ ba wose gbirisi wɔ.
17 Te Pita gyina ɔ nyiŋmaa adido mo
yako wɔ nyi baa wu be nɔɔ. Te ɔ yako
wɔ mena keŋ de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ ba
lese e lee deni keŋ man. Te ɔ yako wɔ
nyi, "Ɛ yako Gyemisi na Kristotena akaŋ
baŋ mena nombia kɛŋa." Te ɔ korowɔ laŋ
yenaŋ wɔle.
18 Tɛɛ kena keŋ nɛ, te aŋmaareŋ dinaa
daale gyoowɔ yoonɔɔtena baŋ nsana. Be
bɔɔse dɔŋa nyi, "Aleŋ yaa Pita moowɔ
baa?"
19 Gyoo Herode yela be kɛo Pita nideli,
mɔna ba te naa e ya. Mena dɔɔ ɔ baake
yoonɔɔtena baŋ bɔɔ gyee e nɛ, nyii be
nɔɔman nombia, te ɔ yela ba koo wɔ pou.
Kenaŋ wɔle nɛ, gyoo Herode leewɔ Gyudia
tɛɛle man gyu kekyaa Kaesaria donɔɔ man
kyomii.

Gyoo Herode yeŋ

20 Gyoo Herode gyeŋa baŋ Taetena na
Sidɔntena dɔɔ. Mena dɔɔ balaŋ benaŋ yɛɛ
nɔɔ te be gyuuwɔ kena e. Be taŋgbɛɛwɔ
mo nombia ŋenaŋ do Bilasituse nɔɔman
nyi waa doo e teree fa wɔ, nawolo nyi
donɔɔse ala ŋenaŋ pou ne nyiŋ be weenɛɛ
bo lee gyoo ŋonaŋ tɛɛle man. Bilasituse
yɛna gyoo ŋon dekpaŋalaŋ keŋ pou kegyia.
21 Wee keŋ bɔɔ see kelii nɛ, te gyoo
Herode moo ɔ gyooro abɔɔ do, te ɔ gyuuwɔ
ka gyeŋ gyakaa ɔ gyooro gbeli keŋ dɔɔ te
ɔ kolosiwɔ fa balaŋ baŋ pou.
22 Te balaŋ baŋ pou fae yeesa yako nyi,
"Kei dɔɔ te yɛɛ deniwalaŋ ne kolosi la ya,
yɛɛ bane ŋolo e."
23 Debokenaŋ man te de Gbeŋgyoo Wu-
rubuarɛ kpilale kɔŋawɔ kaa gyɔ e do
kawee, nawolo nyi ɔ ta lese Wurubuarɛ
yele ya. Te gyoo ŋon wose pou gyoo feelɛɛ
te ɔ yeŋawɔ.
24 Kɛŋa pou man na, Wurubuarɛ nombia
ŋan sɛɛ ŋɛɛ yaasee na balaŋ burum mɔ ne
lɛɛ ŋa di.
25 Debaŋ keŋ Banabase na Sɔɔl be taŋ
ba tom keŋ nɛ, ba besewɔ lee Gyerusalɛm
gyu Antiɔke. Be kee gyu keŋ nɛ, te ba moo
Gyɔn Maake sila ba wose.

13

Be kekpila Banabase na Sɔɔl

1 Kristotena dikpii keŋ ke kyaa Antiɔke
donɔɔ man nɛ, na be dana Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra na wolala be man. Baŋ
yɛna Banabase na Simeɔn ŋon bɛɛ baake
e nyi walaŋ bibiini nɛ na Lusiuse ŋon ɔ ba
lee Kirene nɛ, na Sɔɔl na Manayen ŋon bɔɔ
kɛɛle ŋon na gyoo Herode Antipase bom
nɛ. Gyoo Herode Antipase yɛna walaŋ
ŋon ɔ seŋɛɛ gyoo dinaa nawɔɔ man Galelia
tɛɛle man.
2 Wee daale be kɛɛ som Wurubuarɛ nɛ,
be bake be nɔɔ bɛɛ fane te Wurubuarɛ
feliŋ yako wɔ nyiaa, "Ɛ lese Banabase na
Sɔɔl fa maŋ, na baa yɛɛ tom keŋ dɔɔ mɔɔ
baake wɔ nɛ."

3 Mena dɔɔ ba kebake be nɔɔ fane taŋ
nɛ, ba moo be nyiŋmaase gyakaa be dɔɔ
fane fa wɔ te be lɔɔ wɔ gbɛɛ.
4 Wurubuarɛ feliŋ ke kpila Banabase na
Sɔɔl nɛ, be gyuu Selusia. Botɔɔ te ba moo
degbele dinaa mo loŋ dɔɔ gyu Saiporɔse
tɛɛle keŋ loŋ be kilisi ke nɛ man.
5 Be kelii Salamise nɛ be yako Wu-
rubuarɛ nombia ŋan Gyudatena ɔsom
denɛɛ man. Na Gyɔn Maake mɔ kpuɛ na
wɔ ɔ ne kyɔ wɔ.
6 Be kila tɛɛle kenaŋ dɔɔ pou gbaa ke
gyu ke lii Pafose donɔɔ man. Botɔɔ te
ba ke naa ŋmeeseŋte ŋolo ŋon bɛɛ baake
e nyi Baa Yesu nɛ. Ɔ yɛɛ Gyuda baale
e te ɔ moo ɔ wose yɛɛ ŋgba Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre nɛ.
7 Na ɔ yɛɛ gyoo ŋon ɔ seŋɛɛ gyoo dinaa
nawɔɔ man tɛɛle kenaŋ man nɛ ɔ dɔɔ e.
Bɛɛ baake e nyi Segiuse Pɔluse. Na ɔ yɛɛ
walaŋ ŋon ɔ gyeŋ nombia nideli. Ɔ baake
Banabase na Sɔɔl ɔ gyaŋ, nawolo nyi na ɔ
ne gyae waa nyii Wurubuarɛ nombia ŋan.
8 Mɔna ŋmeeseŋte ŋon ɔ yele Giriki dei
man yɛna nyi Elimase nɛ, korowɔ seŋ tia
Banabase na Sɔɔl. Ɔ gyaewɔ nyi waa lese
gyoo ŋon agyueŋ lee Wurubuarɛ nombia
ŋan man, na ɔ be nyiŋ lɛɛ ŋa di ya.
9 Keŋte Sɔɔl ŋon bɛɛ baake e nyi Pɔɔl te
Wurubuarɛ feliŋ doo ɔ man nideli nɛ, kɛɛ
ŋmeeseŋte ŋon diiŋ te ɔ yako e nyiaa,
10 “Nyaŋ ɔbɔnsam bu! N ne kɔla kpene
kamasɛ keŋ dei, nyaŋ yɛna dekara na adao
kumɛɛ pou nyee. Woromɔ te n ke tina de
Gbeŋgyoo Wurubuarɛ nombia ŋan doo na
ŋe gbɛɛ nɛ ketulii yela?
11 De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ waa lese ɔ
doŋ wola neŋ. N sia gyae keyɛlɛɛ, te n be
gyae n kena weese ya, kelii debaŋ daale.”
Debokenaŋ man te ɔ sia yɛlɛɛwɔ, na ɔ dɔŋ
ɔ ne lalaa ɔ ne gyae walaŋ ŋon waa kyaŋ
e ɔ nyiŋmaa man wola e gbɛɛ.
12 Gyoo kemaasa ŋon kena kpene keŋ be
kɔŋ balee kei dɔɔ nɛ ɔ lɛɛ Yesu di, nawolo
nyi ɔ nombia ŋan bɔɔ wolo nɛ yela ɔ wose
gbirisi e.

Pɔɔl na Banabase gyuu Antiɔke, donɔɔ keŋ ke kyaa Pisidia tɛɛle man nɛ

13 Pɔɔl na ɔ tebia moowɔ loŋ dɔɔ lee
Pafose kelii Pɛga keŋ kyaa Pamfilia tɛɛle
man nɛ. Botɔɔ te Gyɔn Maake tinaa wɔ
yela te ɔ besewɔ laŋ Gyerusalɛm.
14 Be ka lee Pɛga nɛ, be gyuuwɔ kelii
Antiɔke keŋ kyaa Pisidia tɛɛle man nɛ,
te Gyudatena kefɛɛfowee keŋ kelii nɛ, be
gyuu Gyudatena ɔsom deni man kekyaa.
15 Gyudatena baŋ kekala lee Mosesi
mmaraa tɔne na akpeŋkpeŋgyɔɔra tɔna
ŋan man taŋ nɛ, bɔ ɔsom deni man
kegyiise baŋ yako Pɔɔl na ɔ tebia nyiaa,
“De tebia, akpaa ɛ dana kolo ɛ ka mo do
balaŋ baŋ kakyeŋ na, ɛ kolosi fa wɔ.”
16 Botɔɔ te Pɔɔl korowɔ seŋ te ɔ gyinaa
ɔ nyiŋmaa adido nyi baa yela kekolosi. Te
ɔ fiasɛɛ ɔ ne kolosi nyiaa, “Iseraetena na
ɛmɛɛ baŋ ɛ te yɛɛ Iseraetenawɔ ya, te ɛ ne
yee Wurubuarɛ nɛ ɛ tei maŋ!
17 Iseraetena Wurubuarɛ lese na de
naanaɔ, te ɔ yela be nyiŋa ba wose debaŋ
keŋ be kyaa Igyipite tɛɛle man nɛ. Wu-
rubuarɛ moo ɔ doŋ dinaa keŋ lese wɔ lee
tɛɛle kenaŋ man.
18 Te ɔ nyiŋa konɔɔ fa wɔ kulutooneŋ
sɔŋola (40) depampaa dinaa keŋ man.
19 Wurubuarɛ yela ɔ balaŋ dii debiise
nyetooro dɔɔ Kaanan tɛɛle man, te ɔ lɛo
be tɛɛlese fa wɔ kekpaakekpaa.
20 Lee debaŋ keŋ Wurubuarɛ ba lese ɔ
balaŋ lee Igyipite, kaa lii mena debaŋ kei
nɛ yɛɛ kulutooneŋ sɔŋonoŋ akpeŋ anaara
na sɔŋola na kufu (450). Kei wɔle nɛ,
Wurubuarɛ faa wɔ nombiadiira kelii ɔ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre Samuɛle dɔɔ.
21 Keŋte balaŋ baŋ yako Wurubuarɛ nyi
waa see gyoo fa wɔ. Te ɔ moo Kisi ŋon ɔ
ba lee Bɛngyamɛn dekpaŋalaŋ man nɛ bu
Sɔɔl fa wɔ, te Sɔɔl dii gyoori kulutooneŋ
sɔŋola (40).”
22 Wurubuarɛ ka lese Sɔɔl lee gyoori
man nɛ, ɔ moo Defidi see gyoo. Wu-
rubuarɛ dii adansɛɛ lee ɔ wose man nyiaa,
“Me te nyiŋ Gyese bu Defidi ŋon mɛɛ gyae
e lee me konɔɔ man. Ŋon ne gyae la waa
yɛɛ kpene kamasɛ keŋ mɛɛ gyae.
23 Defidi kei duuluŋ man te Wurubuarɛ
lese nyeelɛɛre Yesu, te ɔ kɔŋawɔ Iser-
aetena gyaŋ ŋgba mena keŋ ɔ be yako see
nɛ.
24 Pɛte Yesu ke kɔŋ na, Gyɔn taŋ kekolosi
fa Iseraetena pou nyi, baa kyɛɛkee lee
be gbɛɛneŋ kumɛɛ man, na baa kɔŋ Wu-
rubuarɛ gyaŋ na baa sɔ wɔ Wurubuarɛ
loŋ.
25 Gyɔn kɛɛ gyae waa taŋ ɔ tom nɛ ɔ
bɔɔse balaŋ baŋ nyiaa, ‘Ɛmɛɛ gyeŋ nyi
maŋ yɛna amɔte? Na maŋ yɛna walaŋ
ŋon ɛ ne daa nɛ ya. Ɛ kɛɛ, ŋon ɛ ne daa
nɛ dɔŋ me wɔle ɔ ne kɔŋ. Te maŋ Gyɔn
be kaboena nyi maa buŋ booli ɔ nkyokota
ŋmeeseŋ gba ya.’
26 Me tebia Aberaham duuluŋ man bia,
na ɛmɛɛ baŋ ɛ te yɛɛ Iseraetenawɔ ya te ɛ
ne yee Wurubuarɛ nɛ, daa te Wurubuarɛ
yela ba moo nyeedoŋ nombia kɛŋa kɔna.
27 Nawolo nyi Gyerusalɛmtena, na be
siamantena baŋ ta gyem nyi ŋon yɛna
nyeelɛɛre ŋon ya. Be te nyii nɔɔwoya
ŋan akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ be ŋmarase
see, te bɛɛ kale ba kefɛɛfowee kamasɛ
man nɛ ya. Mɔna be ke bu e fɔɔ keŋ nɛ,
yela akpeŋkpeŋgyɔɔra nɔɔwoya ŋan bɔɔ

ŋmarase see lee ɔ wose man nɛ kɔŋawɔ
mena.
28 Keŋ koraŋ be te nyiŋ nombiikum baa
seŋ ke dɔɔ bu e fɔɔ na ba ko e ya nɛ, ba
sola Gyoo Pilato nyi waa lese e fa wɔ na
baa ko.
29 Ba ke yɛɛ ŋan pou bɔɔ ŋmarase lee
ɔ wose man taŋ nɛ, ba lese e lee ɔpaŋdaŋ
keŋ dɔɔ ke wuu boe bɔɔ daale man.
30 Mɔna Wurubuarɛ gyuusu e lee yeŋ
man.
31 Te ɔ lese ɔ wose wola balaŋ baŋ ŋon na
wɔ ne kyaa ta lee Galelia gyu Gyerusalɛm
donɔɔ man nɛ weeya burum man. Balaŋ
baŋ ɔ ba lese ɔ wose wola wɔ nɛ, ne diina ɔ
wose man adansɛɛ fa de balaŋ Iseraetena
gyɛŋ nɛ.
32-33 Wurubuarɛ nombia kpaakpaa
ŋenaŋ yaa dɛɛ yako ŋon nɛ. Wurubuarɛ
nombia kpaakpaa ŋan ɔ be yako see fa de
naanaɔ nyi waa yɛɛ nɛ, nɛnɛɛ ɔ te yɛɛ ŋa
fa daa baŋ de yɛɛ be duuluŋ man balaŋwɔ
nɛ, nawolo nyi ɔ te gyuusu Yesu lee yeŋ
man. Be ŋmarasewɔ Defidi nɔɔneŋ alate
man nyi,
Wurubuarɛ kpa ‘Nyaŋ yɛna me bu,
gyɛŋ me yɛɛ n kya e.’
34 Wurubuarɛ besewɔ yako ɔ tɔne keŋ
yenaŋ daale mena keŋ waa gyuusu Yesu
lee yeŋ man na ɔ be doo yebɔɔ man dala
ya nɛ nyi,
‘Maa mo me nyiŋmaa gyakaa ɛ dɔɔ ampaŋ
ampaŋ,
ŋgba mena keŋ mɔɔ yako see fa Defidi
nɛ.’
35 Defidi nɔɔneŋ tɔne keŋ man yenaŋ daale
na, ɔ besewɔ yako nyi,
‘N be gyae n ke yela n tobaale ŋon ayimɛɛ
be doo
ɔ wose man ya nɛ ke dala ya.’
36 Defidi ke kyaa na ɔ sia, te ɔ ka som Wu-
rubuarɛ taŋ ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ
ne gyae nɛ, ɔ moo ɔ kpaa teeli te ba moo e
ke wuu ɔ naanaɔ gyaŋ te ɔ dalawɔ.
37 Mɔna walaŋ ŋon Wurubuarɛ be gyuusu
e lee yeŋ man nɛ, ŋon te dale ya.
38 Mena dɔɔ me tebia, mɛɛ gyae ɛ ka
gyeŋ nideli nyi Yesu adaworoma dɔɔ te dɛɛ
yako ŋon mena keŋ walaŋ waa yɛɛ, na
Wurubuarɛ ka mo ɔ dukum kyɛɛ e.
39 Lee Yesu dɔɔ walaŋ kamasɛ ŋon ɔ
lɛɛ Wurubuarɛ nombia ŋan di na waa di
deŋele, nawolo nyi nafɔ ŋolo be kyaa keŋ
waa tale di Mosesi mmaraase ŋan dɔɔ, na
waa di deŋele Wurubuarɛ siaman ya.
40 Lee mena dɔɔ ɛ kɛɛ ɛ wose man
nideli, na nombia ŋan Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra be ŋmarase see nɛ, be
kɔŋ ɛ dɔɔ ya. Be ŋmarasewɔ nyiaa,
41 ‘Ɛ kɛɛ, ɛ mɛɛ baŋ ɛ ne kulu Wurubuarɛ
nɛ,
gyakoloŋ gyae ka gyoo ŋon, na ɛ ka
yeŋ futaa ɛ wose.
Nawolo nyi maa yɛɛ tom daale ɛ weeya
kɛŋa man,
keŋ nyi ɛ be gyae ɛ ke lɛɛdi ya.
Akpaa ŋolo de yako ŋon koraŋ na,
ɛ be gyae ɛ ke lɛɛdi ya.’ ”
42 Mena dɔɔ debaŋ keŋ Pɔɔl na Banabase
ba lee bɔ ɔsom deni keŋ man bee gyu keŋ
nɛ, balaŋ baŋ waase wɔ nyi baa bese kɔŋ
ba kefɛɛfowee anekɔŋaŋ, na be kaa yako
wɔ mena nombia kɛŋa bela kpu.
43 Balaŋ baŋ ke yaasee taŋ keŋ nɛ, Gyu-
datena burum na balaŋ baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya te bee yee Wurubuarɛ te
bɔɔ mo ba wose do Gyudatena ɔsom keŋ
man nɛ, sila Pɔɔl na Banabase. Te Pɔɔl na
Banabase kolosiwɔ do wɔ kakyeŋ nyi, wee
kamasɛ na baa tɔɔse Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ
ɔ ba mo boele wɔ nɛ nideli na baa kyaa fa
e.
44 Gyudatena kefɛɛfowee ka bese lii nɛ,
donɔɔ keŋ pou kaa yilaawɔ nyi baa nyii de
Gbeŋgyoo Wurubuarɛ nombia.
45 Gyudatena kena balaŋ baŋ yaanɔɔle
nɛ be sia yɛɛwɔ be dɔɔ, mena dɔɔ be lɛɛ
Pɔɔl nombia ŋan ɔ ne yako nɛ aŋmaareŋ
te ba tee e.
46 Te Pɔɔl na Banabase gyɔɔ be konɔɔ
yako wɔ nyi, “Nafɔ kaboena nyi dɛɛ
taŋgbɛɛ kolosi Wurubuarɛ nombia ŋan bo
fa ŋon pɛ, mɔna keŋ ɛ be bɛɛ ŋa te ɛ be
kɛɛ ɛ wose nyi ɛ be kaboena nyi ɛ ke nyiŋ
nyeedoŋ kekpaa keŋ dɔɔ ya nɛ, dɛɛ lee ɛ
gyaŋ dee gyu baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ
ya nɛ gyaŋ.
47 Nawolo nyi keŋ de Gbeŋgyoo Wu-
rubuarɛ be yako daa yɛna nyi,
‘Me ta mo neŋ yɛɛ keŋmaŋee
fa balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ
ya nɛ,
na n ka wola wɔ gbɛɛ keŋ tɛɛle kei dɔɔ
balaŋ
baa mo na baa nyiŋ nyeekelɛɛ nɛ.’
48 Mɔna balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudate-
nawɔ ya ke nyii nombia kɛŋa nɛ, yɛɛ
wɔ gyoŋ nideli te ba lese Wurubuarɛ
yele lee ɔ nyeedoŋ nombia ŋan dɔɔ. Te
baŋ Wurubuarɛ ba lese wɔ nyi baa nyiŋ
nyeedoŋ kekpaa keŋ nɛ, lɛɛ de Gbeŋgyoo
Yesu di.”
49 Te de Gbeŋgyoo Yesu nombia ŋan
yaaseewɔ tɛɛle keŋ dɔɔ pou.
50 Mɔna Gyudatena baŋ feefuwɔ do
kegyiise baŋ na ala baŋ bee yee Wu-
rubuarɛ te ba wose dana obuo donɔɔ ke-
naŋ man nɛ, te be naase Pɔɔl na Banabase
diyem, te be gegi wɔ lee tɛɛle keŋ man.
51 Mena dɔɔ Kristo kpilala baŋ kpiisi be
nawɔɔ tɛɛ aŋasa see wɔ na kawola nyi ba
te bɛɛ wɔ, te ba lese be nae botɔɔ te be laŋa
Ikonium.

52 Mɔna Yesu silala baŋ be kyaa botɔɔ
nɛ dɔɔ, yɛɛ wɔ gyoŋ nideli na Wurubuarɛ
feliŋ ŋon mɔ doo be man nideli.

14

Pɔɔl na Banabase kolosi Wurubuarɛ nombia Ikonium donɔɔ man

1 Pɔɔl na Banabase ka gyoo Ikonium
donɔɔ keŋ man nɛ, be gyuu Gyudatena
ɔsom deni keŋ man ŋgba mena keŋ bɛɛ
taŋ yɛɛ nɛ. Be kolosi Wurubuarɛ nombia
ŋan nideli, te Gyudatena na baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ burum lɛɛ Yesu di.
2 Mɔna Gyudatena baŋ bɔɔ bɛɛ nyi bɔɔ
lɛɛ Yesu di ya nɛ, feefuwɔ do baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ te ba korowɔ seŋ tia
Pɔɔl na Banabase.
3 Pɔɔl na Banabase kyaawɔ botɔɔ weeya
akalansɛɛ ŋaale, te be gyɔɔ be konɔɔ
kolosi de Gbeŋgyoo Yesu nombia ŋan.
Ŋon mɔ seŋawɔ be wɔle te ɔ moo ɔ bɛrɛɛ
boele wɔ, te be yɛɛ nombia dinaana na
gyakoloŋ nombia botɔɔ wola nyi ɔ nombia
ŋan bee kolosi nɛ doo na ŋe gbɛɛ.
4 Mena dɔɔ donɔɔ keŋ man balaŋ
kpasewɔ akpeŋ ala. Dekpeŋ daale seŋawɔ
Gyudatena baŋ wɔle, te daale mɔ seŋawɔ
Kristo kpilala baŋ wɔle.
5 Keŋte Gyudatena na baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ, man baale na be
siamantena yɛɛ nɔɔdokoloŋ nyi, baa naase
Pɔɔl na Banabase diyem na baa fuŋii wɔ
boya.
6-7 Pɔɔl na Banabase ke nyii mena nom-
bia kɛŋa nɛ, be yeuwɔ lee donɔɔ kenaŋ
man gyu Listra na Dɛbi donɔɔse ŋan kyaa
Likonia tɛɛle man nɛ, na donɔɔse ŋan be-
naa na botɔɔ nɛ pou kekolosi Wurubuarɛ
nombia kpaakpaa ŋan.

Ɔtakase ŋolo kawee kekyɔ

8 Be ke gyu kelii Listra donɔɔ keŋ man
nɛ, na ɔtakase ŋolo kyaa botɔɔ keŋ nyi
leenaŋ bɔɔ lola e na, ɔ te tale ta koro ta
ya.
9 Ɔ ke kyaa botɔɔ ɔ ne tei Pɔɔl kekolosi
nɛ, Pɔɔl kɛɛ e yididi te ɔ naawɔ nyi ɔ
kelɛɛdi gyae ke tale yela waa nyiŋ kawee
kekyɔ,
10 keŋte Pɔɔl yako e keŋkeŋ nyi "Koro
seŋ n nawɔɔ dɔɔ." Botɔɔ te ɔtakase ŋon
toŋawɔ seŋ ɔ nawɔɔ dɔɔ te ɔ fiasɛɛ ɔ ne
tɛɛ.
11 Balaŋ baŋ kena kpene keŋ Pɔɔl be
yɛɛ nɛ, be fae yeesa be dɛɛ Likonia dei
man nyi, "Bɛɛneŋ besena na ba wose yɛɛ
denibalaŋ kaa seŋ de gyaŋ yaa?"
12 Mena dɔɔ ba moo be bɛɛneŋ yela do
Banabase na Pɔɔl. Ba doo Banabase nyi
Sewuse, te ba doo Pɔɔl mɔ nyi Hemise
nawolo nyi ŋon yɛna be kolosire.
13 Na be bane ŋon bɛɛ baake e nyi
Sewuse nɛ deni seŋɛɛ donɔɔ keŋ nɔɔman.
Te bane Sewuse sae ŋon moo nunkyuese
na kyeŋkyeŋkɔɔse kaa seŋ donɔɔ keŋ
nɔɔman, nawolo nyi ŋon na balaŋ dikpii
keŋ ne gyae baa fa Pɔɔl na Banabase kedi
ŋgba bɛɛneŋ nɛ.
14 Mɔna Banabase na Pɔɔl ke nyii nom-
bia kɛŋa nɛ, be kyaŋa ba kegbase tirii na
kawola nyi nombia ŋan te takaa wɔ, te ba
moo yeesa yeu karatetee dokoloŋ kagyoo
balaŋ dikpii burum baŋ nsana nyi,
15 "De tebia, woŋ nombia yaa kɛŋa,
weera ɛ ne yɛɛ mena? Daa mɔ yɛɛ
denibalaŋwɔ ŋgba ɛmɛɛ nɛ. De kɔŋae de
kaa yako Kristo nombia kpaakpaa ŋan fa
ŋon, na ɛ ke tina ɛ nombia kɛŋa ŋan be
taŋ tɔnɔɔ ya nɛ keyɛɛ yela, na ɛ ke kɔŋ
Wurubuarɛ ŋon ɔ bɛɛ yem ya nɛ gyaŋ.
Ŋon yɛɛna adido na ateta na ɛpo, na kpene
kamasɛ keŋ doo ŋe man nɛ.
16 Gyaŋgba keŋ na, ɔ yela balaŋ yɛɛ
kpene keŋ baŋ gbagba ne gyae.
17 Mɔna ɔ na lese ɔ wose wola nyi ɔ
kyaa ampaŋ, lee deeli keŋ ɔ ne yɛɛ nɛ
dɔɔ, te ɔ ne fa ŋon ɔga na ɛ wɔɔse man
weenɛɛ debaŋ kpaakpaate man. Ɔ ne fa
ŋon weenɛɛ te ɔ ne yeli ɛ sia na gye."
18 Kristo kpilala baŋ ke yako kɛŋa koraŋ
na, yɛɛ wɔ doŋ pɛte be talewɔ tɔ balaŋ baŋ
gbɛɛ nyi be na fa wɔ kedi ya.
19 Gyudatena baale lee Antiɔke keŋ kyaa
Pisidia tɛɛle man nɛ, na Ikonium kɔŋ botɔɔ
kaa wɔlɛɛ balaŋ baŋ agyueŋ te ba seŋawɔ
be wɔle. Keŋte be fuŋii Pɔɔl boya, te be tuu
e na tɛɛle lee donɔɔ keŋ man kelɔ donɔɔ
nɔɔman. Na baŋ gyeŋ nyi ɔ ta yem.
20 Mɔna Yesu silala baŋ kekɔŋ kaa yilaa
ɔ gyaŋ nɛ, ɔ korowɔ bese gyu donɔɔ keŋ
man. Ke tɛɛ kena na te ŋon na Banabase
laŋa Dɛbi donɔɔ man.

Pɔɔl na Banabase besewɔ gyu Antiɔke keŋ kyaa Siria tɛɛle man nɛ

21 Pɔɔl na Banabase kekolosi Kristo nom-
bia kpaakpaa ŋan Dɛbi donɔɔ man nɛ,
balaŋ burum kɔŋawɔ kaa lɛɛ Yesu di te ba
bese ɔ silala, Keŋte ba besewɔ gyu Listra
na Ikonium na Antiɔke keŋ kyaa Pisidia nɛ.
22 Be kolosiwɔ fa Kristotena baŋ te ba
doo wɔ kakyeŋ nyi Kristo nombia ŋan
bɔɔ lɛɛ di nɛ, baa kyaŋ ŋa keŋkeŋ. Ba
besewɔ do wɔ kakyeŋ nyi, "Kaboena nyi
dɛɛ naa diyem nideli pɛna dɛɛ tale gyoo
Wurubuarɛ gyoori keŋ man."
23 Kristotena dikpii kamasɛ man na, Pɔɔl
na Banabase na lese siamantena fa wɔ. Ba
lese wɔ taŋ na, bɛɛ bake be nɔɔ fane fa
wɔ, na be ta mo be popou do de Gbeŋgyoo
Kristo ŋon bɔɔ lɛɛ e di nɛ nyiŋmaa man.
24 Ba ke ta kila Pisidia tɛɛle dɔɔ taŋ nɛ,
be gyuu Pamfilia tɛɛle man.

25 Be kolosi Kristo nombia ŋan Pɛga
donɔɔ man. Be ka lee botɔɔ na, te be
gyuuwɔ Atalia donɔɔ man.
26 Be ka lee botɔɔ mɔ nɛ, ba moowɔ
loŋ dɔɔ bese kɔŋ Antiɔke. Antiɔke botɔɔ
te Kristotena baŋ fanewɔ mo wɔ do Wu-
rubuarɛ nyiŋmaa man nyi, waa mo ɔ
bɛrɛɛ boele wɔ na baa gyu ke yɛɛ tom keŋ
bɔɔ yɛɛ taŋ nɛ.
27 Ba ke kɔŋ kaa gyoo botɔɔ nɛ, be yilaa
Kristotena dikpii keŋ pou te be yako wɔ
tom keŋ pou Wurubuarɛ be tɛɛ be dɔɔ yɛɛ,
na mena keŋ ɔ ba toro gbɛɛ fa balaŋ baŋ
ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya, te baŋ mɔ be
lɛɛ Kristo nombia ŋan di nɛ.
28 Lee kenaŋ wɔle na, be kyaawɔ be tebia
Kristotena baŋ gyaŋ weeya burum.

15

Ba kegyaŋee Gyerusalɛm donɔɔ man

1 Balaŋ baale leewɔ Gyudia tɛɛle man
kɔŋ Antiɔke donɔɔ man bɛɛ wola Kris-
totena baŋ nyi, “Nyi akpaa ɛ te kara ɛ
baala wose ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ
mmaraase ŋan ɔ be yela Mosesi be
ŋmarase see nɛ nawolo ya na, Wurubuarɛ
be gyae waa tale lɛɛ ɛ nyee ya.”
2 Mena dɔɔ aŋmaareŋ dinaa daale gyoo
balaŋ benaŋ na Pɔɔl na Banabase nsana.
Keŋte Kristotena baŋ lese Pɔɔl na Ban-
abase na Antiɔke Kristotena baŋ baale te
be kpila wɔ Gyerusalɛm na be kaa naa
Kristo kpilala baŋ na ɔsom kegyiise baŋ lee
nombii kei dɔɔ.
3 Kristotena baŋ ke lɔ wɔ gbɛɛ taŋ nɛ, ba
moowɔ Fonisia na Samaria tɛɛlese man. Te
be yako be tebia Kristotena baŋ be kyaa
botɔɔ nɛ, mena keŋ balaŋ baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ ke lɛɛ Yesu nombia
ŋan di. Kristotena baŋ nyii nombia kɛŋa
na, yɛɛ wɔ gyoŋ nideli.
4 Be ke gyu ka gyoo Gyerusalɛm nɛ,
Kristo kpilala baŋ na ɔsom kegyiise na
Kristotena dikpii keŋ pou lɛɛ wɔ nideli,
te baŋ mɔ yako wɔ kpene kamasɛ keŋ
Wurubuarɛ be tɛɛ be dɔɔ yɛɛ nɛ.
5 Te balaŋ baŋ nafɔ be doo Farasiitena
dikpii keŋ man te nɛnɛɛ bɔɔ lɛɛ Yesu di
nɛ, man baale korowɔ seŋ te be yako wɔ
nyi “Kaboena nyi baa yela baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ, ke kara be baala wose
na baa di Wurubuarɛ mmaraase ŋan ɔ be
yeli Mosesi be ŋmarase see nɛ dɔɔ.”
6 Mena dɔɔ Kristo kpilala baŋ, na ɔsom
kegyiise baŋ gyaŋeewɔ na baa gyoo nom-
bia ŋenaŋ man.
7 Ba ke kyɔɔle dɔŋa gyu siaman nɛ,
Pita korowɔ seŋ te ɔ yako wɔ nyi, “Me
tebia, ɛmɛɛ gbagba ɛ gyeŋ nyi leenaŋ
kewalaŋ keŋ, te Wurubuarɛ lese maŋ nyi
maa kolosi Kristo nombia kpaakpaa ŋan fa
balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ, na
baa nyiŋ nyii na baa lɛɛ Yesu di.
8 Wurubuarɛ ŋon ɔ gyeŋ walaŋ kamasɛ
konɔɔ man nombia nɛ, lesewɔ wola nyi ɔ
te lɛɛ wɔ do lee ɔ feliŋ ŋon ɔ ba mo do be
man, ŋgba mena keŋ ɔ ba mo do daa mɔ
man nɛ dɔɔ.
9 Wurubuarɛ te kɛɛ wɔ nyi be yɛɛ balaŋ
kpoo lee de man ya, mɔna ɔ moo be
nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ lee keŋ bɔɔ lɛɛ
Kristo di dɔɔ.
10 Nɛnɛɛ weera te ɛ ne gyae ɛ ke kɛɛse
Wurubuarɛ kɛɛ, keŋ ɛ ne gyae ɛ ka mo
kasolɔ keŋ daa na de naanaɔ te tale seele
ya nɛ, seele baŋ bɔɔ lɛɛ Yesu di nɛ?
11 Ɛ na yeli ke kɔŋ mena ya! Dɛɛ lɛɛ
di nyi de Gbeŋgyoo Yesu bɛrɛɛ keŋ dɔɔ te
Wurubuarɛ lɛɛ da nyee, ŋgba mena keŋ ɔ
be lɛɛ baŋ mɔ nɛ.”
12 Balaŋ baŋ pou bɔɔ gyaŋee nɛ, kyaawɔ
yididi debaŋ keŋ bee tei Banabase na Pɔɔl
ne yako wɔ mena keŋ Wurubuarɛ be tɛɛ
be dɔɔ yɛɛ gyakoloŋ nombia na nombia
dinaana balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ
ya man nɛ.
13 Ba kekolosi taŋ nɛ, te Gyemisi mɔ
gyinaa ɔ nɔɔ nyi, “Ɛ tei me gyaŋ, me tebia.
14 Debokeiman te Simɔn Pita yako daa
mena keŋ Wurubuarɛ be taŋgbɛɛ yɛɛ wola
daa nyi ɔ ne gyae balaŋ baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ, te ɔ lese be man baale
mo yɛɛ ɔ wui.
15 Nombia kɛŋa na Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra nombia ŋan te yɛɛ
dokoloŋ. Nawolo nyi be ŋmarasewɔ see
nyi Wurubuarɛ kpa nyi,
16 ‘Kei wɔle na,
maa bese kɔŋ
na maa bese ma Defidi dekpaŋalaŋ
keŋ be yɛlɛɛ nɛ,
na maa desina ka abɔɔ ŋan be wɔlɛɛ
nɛ,
na ke ka seŋ nideli.
17 Denibalaŋ akaŋ baŋ
na balaŋ baŋ pou ba te yɛɛ Gyudate-
nawɔ ya
te mɔɔ lese wɔ yɛɛ me wui nɛ,
baa kɛɔ maŋ be Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
ŋon.
18 Nnɛ yaa maŋ ɛ Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
ŋon,
mɔɔ wulaa lese kɛŋa wola lee gyaŋgba
nɛ ne yako!’ ”
19 Gyemisi besewɔ gyina ɔ nɔɔwoya ŋan
dɔɔ nyi, “Ma agyueŋ man na, ɛ na yeli dɛɛ
mo nombia ŋaale ŋere balaŋ baŋ ba te
yɛɛ Gyudatenawɔ ya, te bɛɛ mo ba wose
fa Wurubuarɛ nɛ ya.
20 Mɔna ɛ yela dɛɛ ŋmarase wɔ tɔne nyi,
be na di bane dɛɛ weenɛɛ ya, na baa lese
ba wose lee kafoŋ nombia man. Be na di

wonembu ŋon ba te kara ɔ nyee ya te ɔ ba
yem nɛ na wonembu fatabo ya.
21 Nawolo nyi be wula bɛɛ kala Wurubuarɛ
mmaraase ŋan ɔ ba mo fa Mosesi nɛ
Gyudatena ɔsom deni man kefɛɛfowee
kamasɛ, te bee kolosi ɔ nombia ŋenaŋ
donɔɔ kamasɛ mɔ man.”

Tɔne keŋ bɔɔ ŋmarase yelee Kristotena baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ

22 Keŋte Kristo kpilala baŋ na ɔsom
kegyiise baŋ na Kristotena dikpii keŋ man-
tena akaŋ pou yɛɛ nɔɔ nyi baa lese be
man balaŋ baale na baa kpu na Pɔɔl na
Banabase, na baa kpila wɔ Antiɔke. Mena
dɔɔ ba lese Gyuda ŋon bɛɛ baake e nyi
Basabase nɛ, na Silase baŋ ba wose man
dana obuo be man nɛ.
23 Nɔɔwoya ŋan doo tɔne keŋ man yɛna
nyi.
“Daa Kristo kpilala na ɔsom kegyiise
na ɛ tebia baŋ be kyaa Gyerusalɛm
donɔɔ man nɛ, ne ŋmarasena tɔne kei
dee yelee ɛmɛɛ Kristotena baŋ ɛ te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya, te ɛ kyaa Antiɔke na
Siria na Silisia tɛɛlese man nɛ. Dɛɛ do
ŋon nɔɔ.
24 De te nyii nyi balaŋ baale ta lee de
man kɔŋ ɛ gyaŋ, kaa mo nɔɔwoya ŋaale
bɛɛ ŋere ŋon te bɛɛ do ŋon kaale, keŋ
nyi na daa faa na wɔ gbɛɛ ya.
25 Mena dɔɔ de gyaŋeewɔ kolosi see
nyi, dɛɛ lese balaŋ baale kpu na de gyoona
kpaakpaa Banabase na Pɔɔl, na dee kpila
wɔ ɛ gyaŋ.
26 Be yɛɛ balaŋ baŋ lee de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo yele man dɔɔ, te ba moo ba
wose fa yeŋ.
27 Keŋ dɔɔ te dee kpila Gyudase na
Silase mɔ, na baa mo be nɔɔ yako ŋon
nombia ŋan dɔɔ ŋmarase do tɔne keŋ man
nɛ.
28 Daa na Wurubuarɛ feliŋ ŋon te sɛɛ
nyi dɔɔ gyae dɛɛ mo nombia ŋaale ŋere
ŋon ya. Mɔna ŋan dɛɛ gyae ɛ ke yɛɛ yɛna
nyi,
29 ɛ na di bane dɛɛ weenɛɛ, yaa
wonembu fatabo yaa wonembu ŋon ba te
kara ɔ nyee te ɔ ba yem nɛ ya. Nɛnɛɛ mɔ ɛ
lese ɛ wose lee kafoŋ nombia man. Akpaa
ɛ lese ɛ wose lee kɛŋa pou man na, kpene
kamasɛ gyae ke de fa ŋon. De nɔɔwoya ɔto
yaa. Ɛ kyaa nideli.”
30 Be lɔɔ balaŋ baŋ bɔɔ kpili nɛ gbɛɛ, te
be laŋa Antiɔke. Be ke gyu ka gyoo botɔɔ
nɛ, be yilaa Kristotena dikpii keŋ pou te ba
moo tɔne keŋ fa wɔ.
31 Balaŋ baŋ ke kala tɔne keŋ nɛ, yɛɛ wɔ
gyoŋ lee mena keŋ bɔɔ do wɔ kakyeŋ nɛ
dɔɔ.
32 Gyudase na Silase baŋ mɔ be yɛɛ Wu-
rubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔrawɔ nɛ kolosiwɔ
nideli do wɔ kakyeŋ na doŋ.
33 Be ke di weeya akalansɛɛ ŋaale nɛ,
Kristotena baŋ be kyaa botɔɔ nɛ lɔɔ wɔ
gbɛɛ wosefɛɛreŋ man te ba besewɔ laŋ
balaŋ baŋ bɔɔ kpila wɔ nɛ gyaŋ.
34 Mɔna Silase yɛɛ wa agyueŋ nyi waa
dɔɔ botɔɔ.
35 Pɔɔl na Banabase kyaawɔ Antiɔke
kyare kyomii, te baŋ na balaŋ burum baale
kolosi de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ nombia
ŋan fa balaŋ te ba wola wɔ mɔ.

Pɔɔl na Banabase ketira dɔŋa

36 Debaŋ daale wɔle nɛ, Pɔɔl yako Ba-
nabase nyi, “Yela dɛɛ bese gyu donɔɔ
kamasɛ keŋ man dɔɔ gyu kekolosi de
Gbeŋgyoo Yesu nombia ŋan nɛ, na de kaa
kɛɛ balaŋ baŋ bɔɔ lɛɛ Kristo nombia ŋan
di nɛ kekyaabii man.”
37 Nafɔ Banabase gyaewɔ nyi waa mo
Gyɔn Maake kpu na ba wose.
38 Mɔna Pɔɔl kɛɛ ke nyi tekaboena nyi
waa sila wɔ ya. Nawolo nyi ba ke kyaa
Pamfilia nɛ, ɔ te yɛɛ tom na wɔ kelii ɔto
ya, mɔna ɔ tinaa wɔ yela botɔɔ.
39 Mena dɔɔ kewɔŋee dinaa daale gyoo
ba nsana te be tira dɔŋa. Banabase moo
Maake te ba moowɔ loŋ dɔɔ laŋ Saiporɔse.
40 Te Pɔɔl mɔ moo Silase, te Kristotena
baŋ fanewɔ nyi de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
waa mo ɔ bɛrɛɛ boele wɔ te be lɔɔ wɔ gbɛɛ.
41 Pɔɔl tɛɛwɔ Siria na Silisia tɛɛlese man
do Kristotena baŋ kakyeŋ.

16

Timoti sila Pɔɔl na Silase

1 Pɔɔl gyuu Dɛbi donɔɔ man, te ɔ gyuu
Listra donɔɔ man mɔ. Botɔɔ te ɔ ke naa
Kristo baale ŋolo ŋon bɛɛ baake e nyi
Timoti nɛ. Ɔ naa yɛɛ Gyuda alo ŋon ɔ be
lɛɛ Yesu di, mɔna ɔ kya yɛɛ Giriki baale e.
2 Kristotena baŋ pou be kyaa Listra
na Ikonium donɔɔse man nɛ dii adansɛɛ
kpaakpaate lee ɔ wose man.
3 Na Pɔɔl ne gyae waa mo Timoti sila
ɔ wose dɔɔ, ɔ yela be kara ɔ baala wose,
nawolo nyi Gyudatena baŋ pou be kyaa
botɔɔ nɛ gyeŋ nyi Timoti ɔ kya yɛɛ Giriki
baale e.
4 Ba ke ta bɛɛ lam donɔɔse ŋan man nɛ,
be yako wɔ nombia ŋan Kristo kpilala na
kegyiise baŋ be kyaa Gyerusalɛm be yako
see nyi baa di ŋe dɔɔ nɛ.
5 Mena dɔɔ Kristotena baŋ seŋawɔ
keŋkeŋ ba kelɛɛdi keŋ man nideli, na wee
kamasɛ na balaŋ ne kaa kpuu na wɔ.

Ba ke baake Pɔɔl gyu Masedonia tɛɛle man

6 Pɔɔl na ɔ tebia tɛɛwɔ ka mo na Firigia
na Galatia tɛɛlese ŋan man, nawolo nyi
Wurubuarɛ feliŋ ŋon te fa wɔ gbɛɛ nyi baa
gyu kekolosi nombia ŋan Esia tɛɛle man
ya.
7 Be ke gyu kelii Misia tɛɛle wulu man nɛ,
be yɛɛ kakyeŋ nyi baa gbaa gyoo Bitinia
tɛɛle man, mɔna Yesu feliŋ ŋon te fa wɔ
gbɛɛ ya.
8 Mena dɔɔ be gbaa Misia tɛɛle man tisi
laŋ Torase donɔɔ man.
9 Ke nelim na, te Pɔɔl naa kolo na ɔ sia
ŋgba dosɛɛ man nɛ nyi, ɔ te naa balee ŋolo
ta lee Masedonia tɛɛle man kɔŋ ɔ na sola
e nyi, “Gbaa kɔŋ de gyaŋ Masedonia na n
kaa kyɔ daa.”
10 Pɔɔl kena ke pɛ, te da korowɔ desina
da wose bileŋ na dee gyu Masedonia
nawolo nyi, de lɛɛwɔ di nyi Wurubuarɛ
baake na daa nyi dee gyu ke yako Kristo
nombia kpaakpaa ŋan fa balaŋ botɔɔ mɔ.

Lidia kelɛɛ Yesu di

11 Da moo degbele dinaa lee Torase teeŋ
gyu Samoterase. Tɛɛ naawɔ na te de gyuu
Neyapolise donɔɔ man.
12 De ka lee botɔɔ na, te de gyuuwɔ
Filipi donɔɔ man. Filipi donɔɔ kenaŋ yɛɛ
Masedonia tɛɛle yenaŋ daale donɔɔ dinaa
ke. Na Romantena kyaa donɔɔ kenaŋ
man burum, te de kyaawɔ botɔɔ weeya
akalansɛɛ ŋaale.
13 Gyudatena kefɛɛfowee kelii nɛ, te
da leewɔ donɔɔ keŋ man gyu boo daale
nɔɔman. Na da gyeŋ nyi dɛɛ naa Gyu-
datena dɛɛgyaŋee fane botɔɔ. De lii botɔɔ
na te de tisiwɔ kyaa. Na ala baale te yilaa
botɔɔ, te de fiasɛɛ dee kolosi Wurubuarɛ
nombia fa wɔ.
14 Ala baŋ bɔɔ tei de nombia nɛ, man
ŋolo yele yɛna Lidia. Ɔ lee Tiatira donɔɔ
keŋ man te ɔ ne yɔɔ agoo kanyaŋse
ŋaale, na ɔ yɛɛ walaŋ ŋon mɔ ɔ na som
Wurubuarɛ nideli. Mena dɔɔ de Gbeŋgyoo
toro wa agyueŋ, te ɔ lɛɛ nombia ŋan Pɔɔl
ne yako nɛ do nideli.
15 Mena dɔɔ be sɔɔ ŋon na ɔ dek-
paŋalaŋmantena pou Wurubuarɛ loŋ. Te
ɔ yako wɔ nyi, “Akpaa ɛ te lɛɛ maŋ do nyi
ampaŋ ma te lɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu di na,
kenaŋ na mɛɛ sola ŋon nyi ɛ kɔŋ kaa kyaa
me dɛɛ.” Te ɔ waase daa nideli mo daa gyu
ɔ dɛɛ.

Ba kekyaŋ Pɔɔl na Silase tɔ deni

16 Wee daale nɛ da korowɔ dee gyu
botɔɔ keŋ bɛɛ fane nɛ, te de gyaŋee na
alebubii ŋolo na ɔ yɛɛ balaŋ baale alebu
e. Feliŋkum daale doo ɔ man, keŋ ne
yeli ɔ ne tale gbala. Lee ɔ kegbala dɔɔ ɔ
gbeŋgyoona baŋ nyiŋa kɔba nideli.
17 Botɔɔ te alebu kei sila daa na Pɔɔl
na ɔ ne fae yeesa nyi, “Balaŋ kɛwɔ yɛna
Wurubuarɛ adidote ŋon tewulɛɛ. Mena
keŋ ɛ ke yɛɛ na Wurubuarɛ ke lɛɛ ɛ nyee
nɛ yaa bɛɛ wola ŋon nɛ.”
18 Ɔ yɛɛwɔ mena weeya burum te yɛɛ
Pɔɔl ahiŋ te ɔ gɛɛsewɔ kɛɛ e, te ɔ faree e
yako nyiaa, “Lee Yesu Kristo yele man, mɛɛ
yako nyaŋ feliŋkum keŋ doo ɔ man nyi, lee
ɔ man!” Debokenaŋ man te feliŋkum keŋ
leewɔ ɔ man laŋ.
19 Debaŋ keŋ alebu ŋon gbeŋgyoona be
naa nyi be kɔba kenyiŋ gbɛɛ te tɔɔ nɛ, te
ba ke kyaŋa Pɔɔl na Silase te be wɔŋee wɔ
gyu kegyiise dɛɛgyaŋee man balaŋ nsana.
20 Ba moo wɔ gyu Roman kegyiise gyaŋ
te ba ke yako wɔ nyi, “Balaŋ kɛwɔ yɛɛ
Gyudatenawɔ, te ba te kɔŋ bɛɛ wɔlɛɛ
donɔɔ keŋ.
21 Bɛɛ wola abɔɔ ŋan na seŋ tia da
mmaraase. Daa yɛɛ Romantenawɔ, dɔɔ
gyae dɛɛ tale di ŋe dɔɔ ya.”
22 Mena dɔɔ balaŋ dikpii keŋ pou kaa
kyɔɔ wɔ te ba seŋawɔ tia wɔ. Kegyiise baŋ
yela ba kpee Pɔɔl na Silase kegbase te be
yela dambiise yee wɔ nideli.
23 Be ke tuku wɔ nideli taŋ nɛ ba moo
wɔ do deni man, te be faree deni keŋ dɔɔ
kɛɛre ŋon nyi waa tɔ deni keŋ nideli na
bɔɔ nyiŋ lee ya.
24 Deni keŋ dɔɔ kɛɛre ŋon kenyii nombia
kɛŋa dɔɔ, ɔ moo wɔ do deni tɔɔmante keŋ
man te ɔ gyɔɔ wɔ ɔpaŋ be nawɔɔ man.
25 Kelii tɛɛ nsana nɛ, Pɔɔl na Silase
korowɔ bɛɛ fane na bee kpee nɔɔneŋ lese
Wurubuarɛ yele. Na balaŋ akaŋ baŋ mɔ
be doo deni man nɛ ne tei wɔ.
26 Debokenaŋ man te tɛɛle wosiwɔ
keŋkeŋ, te deni keŋ mokɔɔ wosiwɔ. Denɛɛ
ŋan anaanɔɔse pou torowɔ, te be nawɔɔ
leewɔ ɔpaŋ keŋ man.
27 Deni keŋ dɔɔ kɛɛre ŋon kefoŋ nɛ, ɔ
naawɔ nyi denɛɛ ŋan ta toro te ɔ wɔŋa ɔ
sila lese nyi waa ko ɔ wose. Nawolo nyi
ŋon gyeŋ nyi balaŋ baŋ pou be doo deni
keŋ man nɛ ta lee yeu.
28 Keŋte Pɔɔl fae yeesa keŋkeŋ yako e
nyi, “Na gooli n wose ya, de popou kyaa
kɛbo!”
29 Mena dɔɔ deni keŋ dɔɔ kɛɛre ŋon yela
ba moo kanea kɔna e, te ɔ yeuwɔ gyoo deni
keŋ man te ɔ ke ŋmiŋawɔ Pɔɔl na Silase
nawɔɔ tɛɛ. Na ɔ ne seree kpakpakpakpa.
30 Te ɔ moo wɔ lee te ɔ bɔɔse wɔ nyi, “Ɛ
waase da, woŋ te maa yɛɛ na Wurubuarɛ
ke lɛɛ ma nyee?”
31 Botɔɔ te be tiranɔɔ yako e nyi, “Lɛɛ
de Gbeŋgyoo Yesu di, na Wurubuarɛ ke
lɛɛ ɛmɛɛ na n dekpaŋalaŋmantena pou
nyee.”
32 Te be kolosi de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
nombia ŋan fa deni keŋ dɔɔ kɛɛre ŋon na
ɔ dekpaŋalaŋmantena pou.

33 Botɔɔ te deni keŋ dɔɔ kɛɛre ŋon moo
Pɔɔl na Silase gyu ka nyekee be gyamɛɛ, te
baŋ mɔ sɔɔ ŋon na ɔ dekpaŋalaŋmantena
pou Wurubuarɛ loŋ.
34 Ɔ moo wɔ gyu ɔ dɛɛ ke fa wɔ weenɛɛ.
Yɛɛ ŋon na ɔ dekpaŋalaŋmantena pou
gyoŋ, nawolo nyi ba te kaa lɛɛ de
Gbeŋgyoo Wurubuarɛ di.
35 Tɛɛ kena te Romantena kegyiise baŋ
kpila kotɔtɔɔtena kegyiise nyi, baa gyu
keyako deni keŋ dɔɔ kɛɛre ŋon nyi, "Waa
lese Pɔɔl na Silase na baa ta."
36 Mena dɔɔ deni keŋ dɔɔ kɛɛre ŋon yako
Pɔɔl nyi, "Kegyiise baŋ te kpila balaŋ kɔŋ
nyi maa tina ŋon yela na ɛ ke ta, mena dɔɔ
ɛ ke tale ta wosefɛɛreŋ man."
37 Mɔna Pɔɔl yako kotɔtɔɔtena kegyiise
baŋ nyi, "Be te di de nombia ya te be tuku
daa balaŋ nsana te be kyaŋa daa ke tɔ
deni, keŋ de yɛɛ Romantena gbagbawɔ. Te
nɛnɛɛ bɛɛ gyae baa yo tina daa yela nyi dɛɛ
ta. Koa, dɔɔ gyu ya, kegyiise baŋ gbagba
baa kɔŋ na be kaa lese daa."
38 Mena dɔɔ kotɔtɔɔtena kegyiise baŋ
besewɔ gyu ke yako nombia kɛŋa fa
Romantena kegyiise baŋ. Te be kenyii
nyi Pɔɔl na Silase yɛɛ Romantenawɔ nɛ,
gyakoloŋ gyoo wɔ.
39 Mena dɔɔ be kɔŋawɔ be gyaŋ kaa doo
wɔ teree, te ba lese wɔ lee deni keŋ man,
te be waase wɔ nyi baa lee be donɔɔ keŋ
man.
40 Pɔɔl na Silase ka lee deni keŋ man nɛ,
be gyuu alo ŋon bɛɛ baake e nyi Lidia nɛ
dɛɛ. Te ba ke naa Kristotena baŋ botɔɔ
te be kolosiwɔ fa wɔ do wɔ kakyeŋ te be
laŋawɔ.

17

Pɔɔl na Silase kekolosi Wurubuarɛ nombia Tesalonika donɔɔ man

1 Pɔɔl na Silase moowɔ Anfipolise na
Apolonia donɔɔse man te be gyuu Tesa-
lonika donɔɔ man, na Gyudatena ɔsom
deni kyaa botɔɔ.
2 Pɔɔl gyuu Gyudatena ɔsom deni keŋ
man, ŋgba mena keŋ ɔ ne taŋ yɛɛ
nɛ. Pɔɔl na balaŋ benaŋ moo Gyu-
datena kefɛɛfoweeya atooro sɔɔŋ gyoo
Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan
man.
3 Na ɔ na lese nombia ŋan man wola wɔ
nyi, "Kaboena nyi Kristo ŋon Wurubuarɛ
be yako see nyi waa kɔŋ nɛ waa naa diyem
na waa foŋ lee yeŋ man. Te ɔ besewɔ yako
nyi, Yesu ŋon nombia mɛɛ yako ŋon nɛ,
ŋon yɛna Kristo nyeelɛɛre ŋon."
4 Te Gyudatena baale agyueŋ kyɛɛkeewɔ
te be lɛɛ Yesu di, te be sila Pɔɔl na Silase.
Girikitena baŋ bee yee Wurubuarɛ na ala
burum baale, baŋ ba wose man dana obuo
nɛ mɔ lɛɛ nombia ŋan do.
5 Mɔna Gyudatena baŋ ba te lɛɛ Yesu di
ya nɛ, man baale sia yɛɛwɔ Pɔɔl na Silase
dɔɔ, te ba korowɔ yilaa donɔɔ keŋ man
aboŋtena, te be wosi donɔɔ keŋ ampaŋ
ampaŋ. Mena dɔɔ be gyuu balee ŋon bɛɛ
baake e nyi Gyasɔn nɛ dɛɛ bɛɛ kɛo Pɔɔl na
Silase baa lese wɔ fa balaŋ dikpii keŋ.
6 Keŋ ba te naa wɔ dɔɔ ya nɛ, be wɔŋee
Gyasɔn na Kristotena baale gyu donɔɔ keŋ
kegyiise gyaŋ na yeesa nyi, "Balaŋ kɛwɔ
yɛɛ tɛɛleyɛlɛɛlawɔ. Ba de laŋae kamasɛ na
bee loo nombia do, te nɛnɛɛ ba te kaa lii de
gyaŋ kɛbo,
7 te Gyasɔn dɔɔ ŋon lɛɛ wɔ see ɔ dɛɛ. Bɛɛ
wɔlɛɛ gyoo dinaa Kaesa mmaraase ŋan, te
bɛɛ yako nyi gyoo ŋolo kyaa bela ŋon bɛɛ
baake e nyi Yesu."
8 Donɔɔ keŋ mantena na kegyiise baŋ
kenyii nombia kɛŋa nɛ, ba nyonowɔ nideli.
9 Mena dɔɔ be yela Gyasɔn na balaŋ
akaŋ baŋ tɔɔ kɔba daale mo seŋ be wɔle
nyi, bɔɔ tekaa yɛɛ mena bela ya te be tina
wɔ yela.

Pɔɔl na Silase kegyu Beria donɔɔ man

10 Tɛɛ ke yu pɛ te Kristotena baŋ moo
Pɔɔl na Silase lee donɔɔ keŋ man, te be
gyuu Beria donɔɔ man. Be ke gyu ka gyoo
botɔɔ nɛ, be gyuuwɔ Gyudatena ɔsom deni
keŋ man.
11 Balaŋ baŋ be kyaa Beria nɛ, gyeŋ
nombia kela Tesalonikatena, nawolo nyi
ba moo be konɔɔse pou lɛɛ Wurubuarɛ
nombia ŋan. Te bɛɛ gyoo Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see ŋan man wee
kamasɛ, na bɛɛ kɛɛ nyi nombia ŋan Pɔɔl
na wola wɔ nɛ yɛɛ ampaŋ?
12 Mena dɔɔ Gyudatena balaŋ burum lɛɛ
Kristo nombia ŋan di. Te Girikitena ala
baŋ ba wose man dana obuo na Girikitena
baala burum mɔ lɛɛ Kristo nombia ŋan di.
13 Gyudatena baŋ be kyaa Tesalonika
kenyii nyi Pɔɔl ne yako Wurubuarɛ nom-
bia ŋan Beria mɔ nɛ, be kɔŋawɔ kaa wosi
botɔɔ wɔlɛɛ Pɔɔl na ɔ tebia fa wɔ.
14 Debokenaŋ man te Kristotena baŋ lɔɔ
Pɔɔl gbɛɛ te ɔ laŋa ɛpo nɔɔman. Mɔna
Silase na Timoti dɔɔ baŋ dɔɔwɔ Beria
botɔɔ.
15 Balaŋ baŋ bɔɔ moo Pɔɔl ka tee nɛ,
moo e kelii na Atɛnse donɔɔ man. Be ka
bese bɛɛ kɔŋ Beria nɛ, Pɔɔl doo wɔ tiila
nyi baa yako Silase na Timoti nyi be kaa
tuŋ e bileŋ.

Pɔɔl kyaa Atɛnse donɔɔ man

16 Pɔɔl kɛɛ gyeki Silase na Timoti Atɛnse
donɔɔ man nɛ, ɔ naawɔ nyi bɛɛneŋ te wulu
donɔɔ keŋ man mena dɔɔ takaa e nideli.
17 Mena dɔɔ ɔ gyuu Gyudatena ɔsom
deni keŋ man, na ŋon na Gyudatena na

balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya te bee yee Wurubuarɛ nɛ, na gyoo Wurubuarɛ nombia ŋan man nideli. Mena te wee kamasɛ mɔ, ɔ ne kolosi fa balaŋ baŋ bɛɛ kɔŋ botɔɔ keŋ balaŋ ne gyaŋee nɛ.
18 Botɔɔ te wolala baale baŋ bɛɛ baake wɔ nyi Epikuritena na Setɔyikitena nɛ, na ŋon Pɔɔl wɔŋee nombia ŋaale. Pɔɔl kekolosi lee Yesu kabese foŋ lee yeŋ man nombia nɛ, balaŋ baale bɔɔsewɔ nyi "Na woŋ yaa nkpee kei ne yako baa? Te baale mɔ kpa, mberem ɔ ne kolosi bɛɛneŋ wɔlɛɛ baale nombia bo."
19 Mena dɔɔ ba moo Pɔɔl gyu be dɛɛgyaŋee keŋ bɛɛ baake ke nyi Areopaguse nɛ, kegyiise siaman. Te be bɔɔse Pɔɔl nyi, "Nyaŋ ke tale lese n kawola wɔle kei man wola daa?
20 Nawolo nyi n nombia ŋan n na wolo nɛ, ta bese nombia wɔlɛɛ da deŋela man. Mena dɔɔ dɛɛ gyae nyi n ka lese ŋe man wola daa."
21 Balaŋ baŋ be kyaa Atɛnse donɔɔ keŋ man na ŋɔɔla baŋ be kyaa botɔɔ nɛ, bɛɛ yɛɛ kolo kpu na nombia wɔlɛɛ kenyii na ŋa keyako ya.
22 Keŋte Pɔɔl korowɔ seŋ kegyiise baŋ be kyaa Areopaguse dɛɛgyaŋee keŋ siaman te ɔ yako wɔ nyiaa, "Atɛnsetena, ma te naa nyi gbɛɛ kamasɛ man na, ɛ dana yɔ ɔsom keŋ man nideli.
23 Nawolo nyi ma keta mee kila donɔɔ keŋ na, me naa abɔɔ ŋan ɛ na som nɛ, te me naawɔ nyi ɛ te ŋmarase gyakaa ɛ kedeesa boe daale dɔɔ nyi, 'Wurubuarɛ ŋon dɔɔ gyeŋ e ya nɛ kedeesa boe.' Mena Wurubuarɛ ŋon ɛ ba gyeŋ e ya te ɛ na som e nɛ, ɔ nombia yaa mɛɛ gyae maa yako ŋon nɛ.
24 Wurubuarɛ ŋon ɔ be yɛɛ tɛɛle kei na kpene kamasɛ keŋ doo ke man nɛ, ŋon yɛna adido na ateta Gbeŋgyoo. Ɔ bɛɛ kyaa denɛɛ ŋan denibalaŋ be bam te bɛɛ som ŋe man nɛ man ya.
25 Te yɛɛ mɔ nyi kolo ne hia na e, te ɔ ne gyae nyi denibalaŋ baa yɛɛ fa e ya. Nawolo nyi ŋon ne faa na balaŋ pou nyeedoŋ na weesɛɛ na kpene kamasɛ.
26 Walaŋ dokoloŋ dɔɔ, te ɔ tɛɛwɔ yela debiise balaŋ pou kɔŋawɔ tɛɛle kei dɔɔ. Ŋon see na debaŋ, na botɔɔ keŋ walaŋ kamasɛ waa kyaa tɛɛle kei dɔɔ.
27 Wurubuarɛ yɛɛ kɛŋa pou see na balaŋ kenyiŋ kɛo e na baa naa e. Mɔna ɔ be dana lem lee de man ŋolo gyaŋ ya.
28 Ŋgba mena keŋ ŋolo be yako see nyi, ŋon dɔɔ te de dana nyeedoŋ te dɛɛ tale wosi da wose te de kyaa nɛ. Ɛmɛɛ gbagba ɛ nɔɔneŋ kpeere ŋolo yako nombii kei nyi, daa mɔ de yɛɛ ɔ biawɔ.
29 Mena dɔɔ keŋ de yɛɛ ɔ biawɔ dɔɔ, de na kɛɛ nyi Wurubuarɛ yɛɛ ŋgba kɔba yayam, yaa nyeele wolom, yaa boe keŋ balaŋ ba mo ba agyueŋ na ba adao mo ke yɛɛ bane see nɛ ya.
30 Gyaŋgba keŋ na Wurubuarɛ lese ɔ sia lee nombia ŋan balaŋ ba gyeŋ ya te bɛɛ yɛɛ nɛ dɔɔ. Mɔna nɛnɛɛ dɔɔ ɔ ne faree balaŋ pou yenaŋ kamasɛ nyi, baa kyɛɛkee lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ man na baa kɔŋ ɔ gyaŋ.
31 Nawolo nyi ɔ ta lese wee daale see, keŋ waa ta walaŋ ŋon ɔ ba lese see nɛ dɔɔ, na waa di walaŋ kamasɛ nombia gbɛɛ kpaakpaate man. Mena keŋ balaŋ kenyiŋ gyeŋ nyi mena nombia kɛŋa yɛɛ ampaŋ dɔɔ, te ɔ gyuusu walaŋ ŋonaŋ lee yeŋ man."
32 Balaŋ baŋ kenyii mena keŋ Pɔɔl ne kolosi lee yeŋ wɔle kefoŋ wose man nombia nɛ, be man baale kulu e te baale mɔ yako e nyi, "Dɛɛ gyae n ka bese yako daa mena nombia kɛŋa bela."
33 Mena dɔɔ Pɔɔl korowɔ lee balaŋ baŋ degyaŋee keŋ man.
34 Balaŋ baŋ baale seŋawɔ Pɔɔl wɔle te be lɛɛ Yesu di. Be man baale yɛna Dinisuse ŋon ɔ yɛɛ botɔɔ keŋ bɛɛ gyaŋee nɛ kegyia ŋolo e, na alo ŋon bɛɛ baake e Damarise nɛ, na be man balaŋ burum baale.

18

Pɔɔl kegyu Korinto donɔɔ man

1 Kei wɔle nɛ, Pɔɔl korowɔ lee Atɛnse donɔɔ keŋ man laŋ Korinto.
2 Botɔɔ te ɔ ke naa Gyuda baale ŋolo ŋon bɛɛ baake e nyi Akuila nɛ. Ɔ yɛɛ Pɔntuse baale e, te ŋon na ɔ wɛɛle Pirisila ka lee Itali kɔŋ Korinto donɔɔ man te kyare ta ya. Nawolo nyi gyoo dinaa Klaudiuse ta see mmaraa nyi, Gyudatena pou baa lee Roman donɔɔ keŋ man. Pɔɔl gyuuwɔ Akuila na ɔ wɛɛle gyaŋ Korinto botɔɔ.
3 Te keŋ ŋon na wɔ pou tom yɛɛ dokoloŋ dɔɔ, ɔ kyaawɔ be gyaŋ te be yɛɛ tom bom. Ba tom keŋ bɛɛ yɛɛ yɛna nyi, kanyaŋse te bɛɛ mo yɛɛ denɛɛ yɔɔ.
4 Gyudatena kefɛɛfowee kamasɛ nɛ, Pɔɔl ne gyu Gyudatena ɔsom deni man, na ŋon na wɔ ta gyoo Wurubuarɛ nombia ŋan man nideli, na Gyudatena na Girikitena kenyiŋ lɛɛ Wurubuarɛ nombia ŋan di.
5 Silase na Timoti ka lee Masedonia kɔŋ na, Pɔɔl te yɛɛ kolo kpu na Kristo nombia ŋan keyako ya. Ɔ na lese ŋe man wola Gyudatena baŋ nideli nyi Yesu yɛna nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ.
6 Mɔna be bɛɛ Pɔɔl nombia ŋan te ba tee e. Mena dɔɔ ŋon mɔ kpiisi ɔ kegba ayimɛɛ woli wɔ keŋ nawolo nyi ɔ ta lese ɔ nyiŋmaase lee be nombia man te ɔ yako wɔ nyi, "Akpaa ɛ yoo Wurubuarɛ gbɛɛman na, ɛmɛɛ gbagba ɛ nombia ŋenaŋ, te yɛɛ

me nombia bela ya. Nawolo nyi keŋ
kaboena nyi maa yɛɛ yaa me yɛɛwɔ nɛ.
Lee gyɛŋ ne gyu dɔɔ, maa gyu kekolosi
Wurubuarɛ nombia bo fa baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ."
7 Mena dɔɔ ɔ leewɔ be gyaŋ gyu kekyaa
Tituse Gyustuse ŋon ɔ te yɛɛ Gyuda baale e
ya te ɔ na som Wurubuarɛ nɛ dekpaŋalaŋ
man. Ɔ dekpaŋalaŋ kenaŋ benaa na
Gyudatena ɔsom deni keŋ.
8 Bɔ ɔsom deni man kegyia ŋon bɛɛ
baake e nyi Kirispuse nɛ na ɔ dek-
paŋalaŋmantena pou lɛɛ de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ nombia ŋan di. Korintotena
burum mɔ nyii nombia ŋan te be lɛɛ ŋa
di, te be sɔɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ.
9 Wee daale nelim nɛ, de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ kolosiwɔ fa Pɔɔl ŋgba dosɛɛ
man nɛ nyi, "Na yee ya, mɔna kolosi
Wurubuarɛ nombia ŋan debaŋ kamasɛ.
Na tina ŋa keyako yela ya.
10 Nawolo nyi me kpuɛ na neŋ. Ŋolo be
gyae waa tale yɛɛ neŋ kolo ya, nawolo nyi
balaŋ burum kyaa donɔɔ kei man keŋ be
yɛɛ me wui."
11 Mena dɔɔ Pɔɔl kyaawɔ botɔɔ kulutoo
dokoloŋ na yaale na ɔ na wola wɔ Wu-
rubuarɛ nombia ŋan.
12 Debaŋ keŋ Galio ba seŋ Roman-
tena gyoo dinaa nawɔɔ man dii gyoori
Girikitena dɔɔ nɛ, te Gyudatena yɛɛ nɔɔ te
be kyaŋa Pɔɔl mo e gyu nombia dedii man.
13 Te be yakowɔ nyi "Balee kei na wola
balaŋ Wurubuarɛ ɔsom wɔle daale keŋ ne
tia da mmaraase."
14 Pɔɔl ka mo waa kolosi pɛ, te Galio yako
Gyudatena baŋ nyi, "Nyi akpaa deŋ yɛɛ nyi
nombiikum daale yaa balee kei yɛɛwɔ na,
nafɔ maa nyiŋ konɔɔ fa ŋon.
15 Mɔna kei dɔɔ, ke yɛɛ nɔɔwoya na yela,
na ɛmɛɛ gbagba ya mmaraase wose man te
ɛ ne wɔŋee dɔɔ, ɛmɛɛ gbagba ɛ gyu kedi ɛ
nombia. Nombia kɛŋa dinɔɔ dɔɔ, maŋ be
gyae maa tale di ŋa ya."
16 Te ɔ yela be gegi wɔ lee nombia dedii
man botɔɔ.
17 Keŋte balaŋ baŋ pou korowɔ kyaŋ
Sositene ŋon ɔ yɛɛ ɔsom deni keŋ kegyia
e nɛ, te be tuku e nombia dedii man botɔɔ,
mɔna Galio te taŋ bua wɔ ya.

Pɔɔl kabese gyu Antiɔke donɔɔ man

18 Pɔɔl kyaawɔ Kristotena baŋ be kyaa
Korinto nɛ gyaŋ kelii debaŋ daale, te ɔ
korowɔ lee botɔɔ mo loŋ dɔɔ gyu Siria
tɛɛle man. Ɔ ne gyu na te ɔ moo Pirisila
na Akuila kpu na ɔ wose. Ɔ ke gyu ka gyoo
Kenkiria donɔɔ man nɛ, ɔ gbee ɔ nyee lee
ntam keŋ ɔ be kam fa Wurubuarɛ nɛ dɔɔ.
19 Be ke gyu ka gyoo Efeso donɔɔ man nɛ,
ɔ tinaa Pirisila na Akuila yela, te waageŋ
gyuu Gyudatena ɔsom deni man, te ŋon na
wɔ gyoo Wurubuarɛ nombia ŋan man.
20 Keŋte balaŋ baŋ yako e nyi nafɔ waa
kyaa be gyaŋ kyomii te ɔ bɛɛwɔ.
21 Ɔ kee gyu na te ɔ yako wɔ nyiaa,
"Akpaa Wurubuarɛ de sɛɛ na, maa bese
kɔŋ ɛ gyaŋ." Te ɔ moowɔ loŋ dɔɔ lee Efeso
donɔɔ man laŋ.
22 Ɔ kelii Kaesaria donɔɔ man nɛ, ɔ leewɔ
botɔɔ gyu Gyerusalɛm donɔɔ man ka do
Kristotena baŋ nɔɔ, te ɔ laŋa Antiɔke.
23 Ɔ dii weeya akalansɛɛ botɔɔ, kenaŋ
wɔle nɛ ɔ tɛɛwɔ Galatia na Firigia tɛɛlese
man do Kristotena baŋ kakyeŋ.
24 Debaŋ kenaŋ man na, Gyuda baale
ŋon bɛɛ baake e nyi Apolo, ŋon bɔɔ lola e
Alɛkesanda donɔɔ man nɛ, te kɔŋ ɔ kyaa
Efeso donɔɔ man. Ɔ yɛɛ walaŋ ŋon ɔ
gyeŋ kekolosi nideli, te ɔ gyeŋ Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see ŋan mɔ nideli.
25 Na be taŋ wola e de Gbeŋgyoo Yesu
nombia ŋan nideli. Ɔ moo ɔ konɔɔ pou
yase sia kolosi te ɔ wola de Gbeŋgyoo
Yesu wose man nombia ŋan man nideli,
mɔna Gyɔn kesɔ balaŋ Wurubuarɛ loŋ keŋ
kaageŋ wose man nombia te ɔ gyeŋ.
26 Ɔ gyoo Gyudatena ɔsom deni man te
ɔ gyɔɔ ɔ konɔɔ kolosi Wurubuarɛ nombia
ŋan. Pirisila na Akuila kenyii ɔ nombia
ŋan ɔ na wolo nɛ, be kaa moo e gyu be dɛɛ
te be desinawɔ lese Wurubuarɛ nombia
ŋan man wola e nideli.
27 Debaŋ keŋ Apolo be yɛɛ wa agyueŋ
nyi ɔ ne gyu Akaya Girikitena tɛɛle man
nɛ, Kristotena baŋ be kyaa Efeso nɛ doo e
kakyeŋ, te be faa e be nyiŋmaa man tɔne
nyi waa mo gyina Kristotena baŋ be kyaa
botɔɔ nɛ, nyi baa lɛɛ e nideli. Ɔ ka gyoo
botɔɔ nɛ, ɔ kyɔɔ baŋ lee Wurubuarɛ bɛrɛɛ
keŋ dɔɔ, bɔɔ lɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu di nɛ
nideli.
28 Be gyaŋee balaŋ man bɛɛ lɛɛ
aŋmaareŋ lee Wurubuarɛ nombia man
na ɔ ne di Gyudatena baŋ dɔɔ, nawolo nyi
ɔ na mo Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ
see ŋan wola wɔ nyi Yesu yɛna nyeelɛɛre
ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ
nɛ.

19

Pɔɔl kabese gyu Efeso donɔɔ man

1 Debaŋ keŋ Apolo kyaa Korinto nɛ, Pɔɔl
besewɔ kila menɛɛ kelii Efeso donɔɔ man.
Botɔɔ te ɔ ke naa Yesu silala baale,
2 te ɔ bɔɔse wɔ nyi, "Debaŋ keŋ ɛ be lɛɛ
Yesu di na, Wurubuarɛ moo ɔ feliŋ ŋon do
ɛ man?" Te be tiranɔɔ fa e nyi, "De te nyii
ta gba nyi Wurubuarɛ feliŋ daale kyaa ya."
3 Te Pɔɔl bɔɔse wɔ bela nyi, "Kenaŋ na
Wurubuarɛ loŋ woŋti yaa be sɔɔ ŋon?" Te

be tiranɔɔ fa e nyiaa, “Gyɔn Wurubuarɛ
loŋkesɔ te be sɔɔ daa.”
4 Botɔɔ te Pɔɔl yako wɔ nyi, “Baŋ bɔɔ
kyɛɛkee lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ man nɛ,
baŋ te Gyɔn sɔɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ. Keŋte
ɔ yako Iseraetena nyi, baa lɛɛ ŋon waa kɔŋ
ŋon Gyɔn wɔle nɛ di. Ŋon yɛna Yesu.”
5 Be ke nyii nombia kɛŋa nɛ, be yela be
sɔɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ lee de gbeŋgyoo
Yesu yele man.
6 Pɔɔl moo ɔ nyiŋmaa gyakaa be dɔɔ, te
Wurubuarɛ moo ɔ feliŋ do be man. Botɔɔ
te be kolosi deise wɔlɛɛ, te Wurubuarɛ
tɛɛwɔ be dɔɔ kolosi nombia.
7 Na be yɛɛ ŋgba baala kufu bala (12) nɛ.
8 Gyaalaŋna batooro sɔɔŋ na, Pɔɔl ne
gyu Gyudatena ɔsom deni man, na ɔ ne gyɔ
ɔ konɔɔ kolosi Wurubuarɛ nombia ŋan
fa wɔ. Ŋon na wɔ na gyoo Wurubuarɛ
nombia ŋan man, te ɔ ne wɔŋee ba agyueŋ
kɔŋ Wurubuarɛ gyoori deedii keŋ wose
man nombia man, na baa nyiŋ lɛɛ Yesu di.
9 Mɔna be man baale yɛɛ konɔɔyuŋ te
be bɛɛwɔ bɔɔ lɛɛ Yesu nombia ŋan di ya,
te be yako nombiakumɛɛ lee de Gbeŋgyoo
Yesu nyeedoŋ gbɛɛ keŋ ɔ ba wolo nɛ wose
man balaŋ nsana. Mena dɔɔ Pɔɔl moo
silala baŋ kpu na ɔ wose, te ba korowɔ
tina balaŋ baŋ yela. Wee kamasɛ na bɛɛ
gyaŋee Tiranuse deni dinaa keŋ ɔ na wola
abɔɔ nɛ man gyoo Wurubuarɛ nombia ŋan
man.
10 Ɔ yɛɛ kei menɛɛ kulutooneŋ ala mena
dɔɔ walaŋ kamasɛ ŋon ɔ kyaa Esia tɛɛle
keŋ man nɛ, na baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ
ya nɛ pou nyii de Gbeŋgyoo Yesu nombia
ŋan.

Siifa bia

11 Wurubuarɛ tɛɛwɔ Pɔɔl dɔɔ yɛɛ
gyakoloŋ nombia na nombia dinaana.
12 Keŋ nyi balaŋ moo adukuse na
kanyaŋsebia ke tina Pɔɔl, na be ta mo ke
tina be kaweesetena na ba wose te yɛɛ wɔ
doŋ, te baŋ mɔ feliŋkumɛɛ doo be man na,
ŋɛɛ lee be man.
13 Na Gyudatena baale mɔ dɔŋɛɛ bee kili
gegi feliŋkumɛɛ lee balaŋ wose man. Be
gyɔɔ be konɔɔ mo de Gbeŋgyoo Yesu yele
nyi baa gegi feliŋkumɛɛ. Bɛɛ gyae baa
gegi feliŋkumɛɛ lee balaŋ wose man na
bɛɛ yako nyi, “Lee Yesu ŋon Pɔɔl ne yako
ɔ nombia nɛ yele man, mɛɛ faree ŋon nyi
‘Ɛ lee ɔ man.’ ”
14 Na Gyudatena saese kegyia ŋolo ŋon
bɛɛ baake e nyi Siifa nɛ bia baala nyetooro
baale ne yɛɛ na mena nombia kɛŋa.
15 Be kɛɛ yɛɛ mena nɛ, wee daale fe-
liŋkum daale bɔɔse wɔ nyi, “Ma gyeŋ Yesu
te ma gyeŋ Pɔɔl mɔ, te ɛmɛɛ yɛna bomɔ?”
16 Mena dɔɔ balee ŋon feliŋkum keŋ doo
ɔ man nɛ yeuwɔ gyoo wɔ ketuku. Ɔ tuku
wɔ tirii ba kegbase, te ba moo fatabose
yekii lee dekpaŋalaŋ keŋ man diteŋteli.
17 Te Gyudatena na baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya te be kyaa Efeso donɔɔ
man nɛ, nyii nombia kɛŋa na, gyakoloŋ
gyoo wɔ. Mena dɔɔ ba moo obuo fa de
Gbeŋgyoo Yesu, te be ta mo ɔ yele do
nsendee ya.
18 Te baŋ bɔɔ lɛɛ Yesu di nɛ, be man
balaŋ burum leewɔ balaŋ nsana tɔlɛɛ be
nɔɔwoya lese be nombiakumɛɛ ŋan bɔɔ
yɛɛ nɛ debɔɔ.
19 Be man ŋmeeseŋtena burum mɔ moo
ba ŋmeeseŋ tɔna ŋan bɛɛ ŋmarase ba
ŋmeeseŋ nombia do ŋe man nɛ kɔŋ, te
Pɔɔl na ɔ tebia too ŋa balaŋ baŋ pou
siaman. Ba mo tɔna ŋan bɔɔ too nɛ pou
koya bom na, te yɛɛ kɔba nsendee ya.
20 Lee mena dɔɔ de Gbeŋgyoo Yesu
nombia ŋan yaaseewɔ gyu lem te balaŋ lɛɛ
ŋa do nideli.

Efeso donɔɔ kesiŋii

21 Nombia kɛŋa pou wɔle nɛ, Pɔɔl yɛɛ
wa agyueŋ nyi waa mo na Masedonia na
Giriki tɛɛlese man, na waa gyu Gyerusalɛm
donɔɔ man. Botɔɔ te ɔ yakowɔ nyi, “Akpaa
me gyu kelii botɔɔ na, kaboena nyi maa
gyu Roman donɔɔ man mɔ.”
22 Mena dɔɔ ɔ kpila balaŋ baŋ bɛɛ kyɔ
e nɛ man balaŋ bala, baŋ yɛna Timoti na
Erasituse nyi baa gyu Masedonia, na ŋon
Pɔɔl kekyaa Esia tɛɛle man kyomii.
23 Debaŋ kenaŋ man te aŋmaareŋ di-
naa daale gyoo Efesotena man lee de
Gbeŋgyoo Yesu nyeedoŋ gbɛɛ keŋ ɔ silala
baŋ na wolo nɛ dɔɔ.
24 Na nyeele wolom luure ŋolo kyaa
ŋon bɛɛ baake e nyi Demetiriyu. Ɔ na
mo nyeele wolom luu be bane Atemise
denɛɛbia yɔɔ. Mena dɔɔ balaŋ baŋ bɛɛ yɛɛ
mena tom kei nɛ nyiŋa kɔba nideli.
25 Keŋte Demetiriyu ŋon baake ɔ
tomyɛɛra, na baŋ pou bɛɛ yɛɛ mena tom
kenaŋ dinɔɔ nɛ te ɔ yako wɔ nyiaa, “Me
tebia ŋgba ɛ gyeŋ nyi dee nyiŋ kɔba lee da
tom kei man.
26 Ɛmɛɛ gbagba ɛ ne naa te ɛ ne nyii
mena keŋ Pɔɔl kei ne wɔlɛɛ balaŋ nyeeya,
te ɔ na wola balaŋ nyi kpene keŋ bɛɛ
mo nyiŋmaase yɛɛ nɛ, te yɛɛ kpene keŋ
kaboena nyi baa som ya. Na Efeso kɛbo
kaageŋ te ɔ ne wɔlɛɛ balaŋ nyeeya ya,
mɔna ɔ ta mo ɔ nombia ŋenaŋ kila Esia
tɛɛle kei pou.
27 Te yɛɛ nyi da tom kei kaageŋ ne gyae
la ke wɔlɛɛ ya, mɔna de bane alo Atemise
deni dinaa keŋ Esia na tɛɛle kei dɔɔ balaŋ
pou ne kaa som nɛ, yele gyae ke yala te de
bane Atemise ŋon mɔ be gyae waa tekaa
nyiŋ obuo bela ya.”

28 Balaŋ dikpii keŋ ke nyii nombia kɛŋa
nɛ, ba gyeŋa baŋ te ba gyoo yeesa kefae
nyi, “Daa Efesotena bane Atemise ŋon yɛɛ
bane dinaa e!”
29 Mena dɔɔ donɔɔ keŋ siŋiiwɔ, te ba ke
kyaŋa Gayose na Arisitakuse. Baŋ yɛna
Masedonia tewulɛɛ bala baŋ be kpuɛ na
Pɔɔl nɛ, keŋte be yɛɛ nɔɔdokoloŋ wɔŋee
wɔ gyu be dɛɛgyaŋee keŋ man.
30 Nafɔ Pɔɔl gyaewɔ nyi waa gyu botɔɔ,
mɔna kaseela baŋ te fa e gbɛɛ ya.
31 Te Esiatena kegyiise baŋ be yɛɛ Pɔɔl
ɔ gyoonawɔ nɛ, kpilawɔ ka sola Pɔɔl nyi ɔ
na fa waa gyu ba degyaŋee keŋ man ya.
32 Debaŋ kenaŋ na donɔɔ keŋ te siŋii na
bɛɛ fae yeesa. Baale kpa kei, baale mɔ
ne yako ŋaale kpoo. Be man dikpii dinaa
daale mɔ dɔɔ, baŋ ba gyeŋ kpene keŋ be
kɔŋ dɔɔ te bɔɔ kaa gyaŋee botɔɔ ya.
33 Te Gyudatena baŋ moo nombia gyakaa
Alɛkesanda dɔɔ. Be tɛɛse e lee siaman
kɔŋ balaŋ nsana, mena dɔɔ balaŋ baŋ
baale gyueŋwɔ nyi Alɛkesanda gyae na
nombia ŋan kɔŋ, keŋte Alɛkesanda gyinaa
ɔ nyiŋmaa adido nyi waa kolosi lese ɔ
nɔɔse.
34 Mɔna balaŋ baŋ ka gyeŋ nyi ɔ yɛɛ
Gyuda baale e nɛ, ba seŋawɔ nombii
dokoloŋ dɔɔ bɛɛ fae yeesa ŋgba debaŋse
ala nɛ nyi, “Daa Efesotena bane Atemise
yɛɛ bane dinaa e!”
35 Keŋte donɔɔ keŋ tɔne ŋmarasere ŋon
yela balaŋ baŋ pou tinaa kekolosi yela te
ɔ yako wɔ nyi, “Efesotena, amɔte kyaa la
tɛɛle kei dɔɔ keŋ nyi ɔ ba gyeŋ nyi Efeso
donɔɔ yɛna de bane dinaa Atemise deni na
ɔ boe keŋ kɛɛ wola ɔ dinɔɔ keŋ ba lee adido
kaa yala nɛ nyee ya?
36 Ŋolo be kyaa keŋ nyi waa tale lɛɛ
mena nombia kɛŋa aŋmaareŋ ya. Mena
dɔɔ ɛ nyiŋ konɔɔ, ɛ na barase yɛɛ kolo ya.
37 Balaŋ kɛwɔ baŋ ɛ ba mo wɔ kɔŋ nɛ, te
ŋmɛɛle kolo lee de bane deni man ya. Te
ba te yako nombiikum mɔ tia de bane kei
ya.
38 Akpaa Demetiriyu na ɔ tebia na ŋolo
dana nombia na, nombia kedi weeya kyaa
te kegyiise baŋ mɔ kyaa. Baa tale mo dɔŋa
gyu botɔɔ.
39 Mɔna nyi akpaa ɛ dana nombia
wɔlɛɛ ŋaale na, kaboena nyi donɔɔsetena
gbagba baa di ŋa ŋgba mena keŋ da
mmaraa keŋ na wolo nɛ.
40 Akpaa da te kɛɛ nideli ya na, dee nyiŋ
nombia lee gyɛŋ basabasa kei dɔɔ. Te
akpaa de nyiŋ nombia mɔ na, dɔɔ gyae
dɛɛ tale tiranɔɔ lese da wose lee ŋe man
ya, nawolo nyi basabasa kei be taŋ nyee
na nawɔɔ ya.”
41 Ɔ kekolosi taŋ nɛ, te ɔ yela balaŋ baŋ
pou yaaseewɔ.

20

Pɔɔl kegyu Masedonia na Giriki tɛɛlese man

1 Basabasa keŋ wɔle nɛ, Pɔɔl baake
Kristotena baŋ pou yilaa te ɔ kolosiwɔ fa
wɔ do wɔ kakyeŋ te ɔ kalaa wɔ, te ɔ lee
botɔɔ laŋ Masedonia.
2 Ɔ tɛɛwɔ kila botɔɔ yenaŋ pou, na ɔ ne
kolosi do balaŋ baŋ pou kakyeŋ te ɔ leewɔ
botɔɔ kɔŋ Giriki tɛɛle man.
3 Ɔ kyaawɔ botɔɔ gyaalaŋna batooro. Ɔ
kɛɛ desina ɔ wose waa gyu Siria tɛɛle man
na te ɔ naawɔ nyi Gyudatena ne bake ɔ
nyeeman. Mena dɔɔ ɔ yɛɛ wa agyueŋ nyi
waa bese ka mo na Masedonia tɛɛle man.
4 Balaŋ baŋ bɔɔ sila e gyu nɛ yɛna
Piruse ŋon ɔ ba lee Beria nɛ bu Sopata,
na Arisitakuse na Sekunduse baŋ bɔɔ lee
Tesalonika nɛ, na Gayose ŋon ɔ ba lee Dɛbi
nɛ, na Timoti na Tikikuse na Tirofimuse
baŋ bɔɔ lee Esia tɛɛle man nɛ.
5 Mena balaŋ kɛwɔ kyaŋa gbɛɛ te ba ke
kyaawɔ Torase donɔɔ man daa daa.
6 Gyudatena bodobodo keŋ tee be doo ke
man ya kedi wee dinaa keŋ wɔle nɛ, da
moo degbele dinaa lee Filipi. Weeya anoŋ
wɔle nɛ te de ka tuŋa baŋ bɔɔ kyaŋ gbɛɛ
laŋ nɛ Torase donɔɔ man te de dii weeya
nyetooro botɔɔ.

Pɔɔl kegyuusu Yutikuse lee yeŋ man

7 Gyudatena kefɛɛfowee keŋ wɔle nɛ de
popou kaa gyaŋeewɔ dee di weenɛɛ ŋan
de Gbeŋgyoo Yesu ba wola daa nyi dee di
na dɛɛ mo tɔɔse e nɛ. Lee keŋ tɛɛ de naa
na Pɔɔl waa bese dɔɔ, ɔ kolosi Wurubuarɛ
nombia ŋan menɛɛ kelii tɛɛ nsana.
8 Na kanease burum doo abansoro deni
keŋ man dɔɔ gyaŋee nɛ.
9 Pɔɔl kɛɛ kolosi keŋ nɛ, na tobaale ŋon
bɛɛ baake e nyi Yutikuse baŋɛɛ abansoro
deni kebaŋ gyakaa atoorote keŋ nfansere
dɔɔ ɔ ne deŋeli. Lee Pɔɔl kekolosi kyare
dɔɔ dosoroŋ moo tobaale ŋon, te tira e lee
botɔɔ kaa lɔ tɛɛle man. Be gyuuwɔ ke gate
e na ɔ ta yem.
10 Keŋte Pɔɔl tisiwɔ gyu ke buŋ tobaale
ŋon dɔɔ te ɔ pukaa e te ɔ gyuusu e lee yeŋ
man. Keŋte ɔ yako wɔ nyi, “Ɛ na yeli ɛ wɔe
ke lɔ ŋon ya, ɔ delena.”
11 Keŋte Pɔɔl besewɔ gyu ba dekyae keŋ
man adido botɔɔ te be ke dii weenɛɛ ŋan
de Gbeŋgyoo Yesu kpa baa di na baa mo
tɔɔse e nɛ. Ɔ besewɔ kolosi menɛɛ kelii tɛɛ
kɛɛ yɛɛ maa na te ɔ laŋawɔ.
12 Te balaŋ baŋ moo tobaale ŋon ɔ
ba yem te Pɔɔl be gyuusu e nɛ, gyu ɔ
dekpaŋalaŋ man te be popou wɔe fɛɛ wɔ.

Pɔɔl kekalaa Efeso kegyiise baŋ

13 Keŋte da gyoowɔ degbele dinaa keŋ
man gyu Asose donɔɔ man, na de kaa mo

Pɔɔl kpu na da wose. Nawolo nyi ɔ yako daa nyi waa kyaŋ gbɛɛ na ɔ naawɔ, na de kaa mo e botɔɔ.
14 Ɔ ke kɔŋ kaa tuŋ daa Asose donɔɔ man keŋ nɛ, da moo e kpu na da wose gyu Mitilene donɔɔ keŋ man.
15 Tɛɛ kena keŋ nɛ te da moo degbele dinaa keŋ bela kelii Kiyose tɛɛlebii keŋ loŋ be kilisi ke nɛ yenaŋ. Weeya alate keŋ na te de gbaawɔ gyu Samose tɛɛlebii keŋ loŋ be kilisi ke nɛ man, te ka weeya atoorote na, te da gyoo Miletuse donɔɔ man.
16 Pɔɔl yɛɛ wa agyueŋ nyi, ɔ be gyae waa seŋ Efeso donɔɔ man ya, na ɔ be nyiŋ wɔlɛɛ debaŋ Esia tɛɛle man ya. Nawolo nyi ɔ ne gyae bileŋ nyi akpaa ɔ tale na, waa gyu Gyerusalɛm donɔɔ man ke tuŋ Gyudatena wee dinaa keŋ bɛɛ baake ke nyi Pentekosite nɛ.
17 Ɔ ke kyaa Miletuse na, te ɔ kpilawɔ ka mo Efeso Kristotena ɔsom kegyiise baŋ.
18 Ba ke kɔŋ kaa gyoo nɛ, ɔ yako wɔ nyi "Ɛmɛɛ gbagba ɛ gyeŋ nyi, leenaŋ wee gyaŋgbate keŋ mɔɔ kɔŋ ɛ gyaŋ Esia tɛɛle man nɛ, daa na ŋon kyaawɔ nideli weeya ŋenaŋ pou man.
19 Ɛ gyeŋ mena keŋ mɔɔ yɔkɔse ma wose te mɔɔ mo siasaraŋ yɛɛ tom keŋ nideli ŋgba de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ tobaale nɛ. Te ɛ naa mena keŋ Gyudatena ba koro seŋ me dɔɔ te bɔɔ do maŋ sibiiyam nɛ.
20 Ɛ gyeŋ nyi debaŋ keŋ mee kolosi Wurubuarɛ nombia ŋan fa ŋon balaŋ nsana na ya akpaŋalaŋse man nɛ, me ta mo kolo weese ŋon ya. Ma lese abɔɔ ŋan gyae ke kyɔ ŋon nɛ pou wola ŋon.
21 Gyudatena na Girikitena pou te me fareewɔ nyi, baa kyɛɛkee lee be nombiakumɛɛ man na baa kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ na baa lɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu di.
22 Te nɛnɛɛ, mɛɛ gyae maa yɛɛ kpene keŋ Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne gyae dɔɔ mee gyu Gyerusalɛm, mɔna mɔɔ gyeŋ kpene keŋ gyae ke kɔŋ me dɔɔ botɔɔ ya.
23 Nombii dokoloŋ keŋ ma gyeŋ yɛna nyi, Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne faree maŋ donɔɔ kamasɛ man nyi, baa naase maŋ diyem na baa kyaŋ maŋ tɔ deni.
24 Mɔna mɔɔ ne kɛɛ ma nyeedoŋ nyi ke yɛɛ kolo ke fa maŋ ya. Mɛɛ gyae maa yɛɛ tom keŋ de Gbeŋgyoo Yesu be fa maŋ nyi maa yɛɛ nɛ ke si kɔ ɔto. Tom kenaŋ yɛna nyi, maa yako ɔ nombia kpaakpaa ŋan fa balaŋ nyi Wurubuarɛ waa mo ɔ bɛrɛɛ boele wɔ."
25 Nɛnɛɛ ma gyeŋ nyi ɛmɛɛ baŋ pou mɔɔ kili ɛ dɔɔ yako ŋon Wurubuarɛ gyoori keŋ wose man nombia ŋan nɛ, ɛ man ŋolo be gyae waa tekaa naa maŋ bela ya.
26 Mena dɔɔ gyɛŋ wee kei mɛɛ yako ŋon baa nyi, akpaa ɛ man ŋolo da yoo lee Wurubuarɛ gbɛɛ man na, me nɔɔ be doo ya.
27 Nawolo nyi ma te yako ŋon Wurubuarɛ nyeeman nombia ŋan pou.
28 Ɛ kɛɛ ɛ wose dɔɔ nideli, na ɛ ke kɛɛ balaŋ baŋ Wurubuarɛ feliŋ ŋon ba mo wɔ do ɛ nyiŋmaa man nɛ mɔ dɔɔ nideli. Ɛ kɛɛ Kristotena dikpii keŋ dɔɔ nideli ŋgba mena keŋ wonembu kɛɛlere ne kɛɛ ɔ wonembia dɔɔ nɛ. Baŋ yɛna baŋ Wurubuarɛ be yela ɔ bu ba yem lɛɛ ba nyeeya nɛ.
29 Ma gyeŋ nyi ma ke laŋ wɔle na, balaŋ kumɛɛ baa kaa gyoo ɛ man ŋgba mena keŋ gbougbouse na gyoo wonembia man nɛ, te bɔɔ gyae baa tina ŋon yela ya.
30 Te debaŋ daale gyae kelii nɛ, baale baa lee ɛmɛɛ gbagba ɛ dikpii keŋ man na baa beo ɛ tebia Kristotena baŋ baale sila ba wose.
31 Mena dɔɔ ɛ doo ɛ wose dɔɔ, na ɛ ke tɔɔse nyi kulutooneŋ atooro sɔɔŋ te me faree ŋon na siasaraŋ nelim na ka weese pou.
32 Te nɛnɛɛ mɛɛ mo ŋon mɛɛ do Wurubuarɛ nyiŋmaa man. Nombia ŋan na wola Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ dana fa deniwalaŋ nɛ, ne gyae la ke kyɔ ŋon na ɛ ke tale seŋ nombia ŋan ɛ be lɛɛ di nɛ man nideli. Wurubuarɛ waa mo ɔ nyiŋmaa gyakaa ɛmɛɛ na ɔ balaŋ akaŋ baŋ ɔ ba lese nɛ pou dɔɔ.
33 Me sia te yɛɛ ŋolo kɔba yayam yaa ɔ kɔba, yaa wa abɔɔ dɔɔ ya.
34 Ɛmɛɛ gbagba ɛ gyeŋ nyi ma nyiŋmaase kɛŋa te ma moowɔ yɛɛ tom te me nyiŋa abɔɔ ŋan pou gyae ke hia daa na me tebia nɛ.
35 Ma wola ŋon kpene kamasɛ man nyi, kaboena nyi walaŋ kamasɛ waa yɛɛ tom nideli mena, na waa nyiŋ kolo kyɔ baŋ bɔɔ dana doŋ ya nɛ. Na ɛ ke tɔɔse de Gbeŋgyoo Yesu kawola keŋ nyi, "Kolo kefa dana gyoŋ na wosefɛɛreŋ kela kolo kenyiŋ lee ŋolo gyaŋ."
36 Ɔ kekolosi kɛŋa taŋ nɛ, be popou tisiwɔ buŋ ba doona dɔɔ te be fanewɔ.
37 Keŋte be man walaŋ kamasɛ moo kewii pukaa e te be kalaa e.
38 Keŋ ɔ be yako wɔ nyi bɔɔ gyae baa tekaa naa e bela ya nɛ, keŋ yɛna kpene keŋ be takaa wɔ nideli. Ba moo e ka tee, te ɔ gyoo degbele dinaa keŋ man laŋ.

21

Pɔɔl kamo ɔ nyee baŋ Gyerusalɛm

1 Da ke kalaa dɔŋa taŋ keŋ nɛ, da moowɔ loŋ keŋ dɔɔ teeŋ te da toŋawɔ gyu Kosi donɔɔ man. Tɛɛ naawɔ na te de ka gyoo Rodesi donɔɔ man, te da leewɔ botɔɔ gyu Patara donɔɔ man.

2 Botɔɔ te de naa degbele dinaa daale na
kee gyu Fonisia tɛɛle man te da gyoo ke
man laŋ.
3 De sia ke gyɔ Saiporɔse tɛɛlebii keŋ loŋ
be kilisi ke nɛ, te de tinaa ke yela te de
kpasewɔ mo ka ata yenaŋ gyu ka seŋ Tae
boo nɔɔman Siria tɛɛle keŋ dɔɔ. Botɔɔ te
ba lese kasolɔse ŋan doo degbele dinaa keŋ
man nɛ see.
4 Botɔɔ te de naa Kristotena baale te
de kyaawɔ be gyaŋ weeya nyetooro. Te
Wurubuarɛ feliŋ ŋon tɛɛwɔ be dɔɔ yako
Pɔɔl nyi, ɔ na fa waa gyu Gyerusalɛm ya.
5 Mɔna debaŋ keŋ kelii nyi dɛɛ koro lee
be gyaŋ nɛ, te da korowɔ mo de gbɛɛ
bela. Keŋte baŋ na be wɛɛla na be bia pou
gyuuwɔ ka tee daa donɔɔ keŋ nɔɔman. Te
de popou buŋawɔ da doona dɔɔ ɛpo keŋ
nɔɔman te de fanewɔ.
6 De kalaa dɔŋa te de ka gyoo degbele
dinaa keŋ man te baŋ mɔɔ besewɔ laŋ be
dɛɛ.
7 Da besewɔ mo de gbɛɛ keŋ dɔɔ lee
Tae menɛɛ kelii Pitolemase te da doo
Kristotena baŋ be kya botɔɔ nɛ nɔɔ te de
kyaawɔ be gyaŋ wee dokoloŋ.
8 Tɛɛ kena na te da korowɔ ka gyoo
Kaesaria donɔɔ man, te de ka soo Filipo
ŋon ɔ ne tɛɛ kolosi Kristo nombia nɛ. Ŋon
Filipo mɔ kpuɛ balaŋ nyetooro baŋ bɔɔ
kyaa lese Gyerusalɛm nyi baa kɛɛ weenɛɛ
kekpɛlɛɛ dɔɔ nɛ man.
9 Na ɔ dana bia alebia banaara baŋ ba
te yala ta ya, na Wurubuarɛ ne tɛɛ be dɔɔ
kolosi.
10 De ke di weeya akalansɛɛ ŋaale botɔɔ
nɛ, te Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋolo
ŋon bɛɛ baake e nyi Agabuse nɛ, lee
Gyudia tɛɛle man kɔŋ.
11 Ɔ kɔŋa de gyaŋ na, te ɔ moo Pɔɔl
abɔsɔɔ mo baake ŋon gbagba ɔ nawɔɔ na
ɔ nyiŋmaase te ɔ yakowɔ nyiaa, “Nnɛ yaa
Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne yako. Nnɛ te
Gyudatena baŋ be kyaa Gyerusalɛm donɔɔ
man nɛ, baa bake ŋon ɔ tee abɔsɔɔ kei
nɛ, na baa lese e fa balaŋ baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ.”
12 Debaŋ keŋ dɔɔ nyii mena nombia
kɛŋa nɛ, te daa na balaŋ akaŋ baŋ be
kyaa botɔɔ nɛ waase Pɔɔl nyi ɔ na gyu
Gyerusalɛm ya.
13 Keŋte Pɔɔl tiranɔɔ fa wɔ nyi, “Weera
ɛ ne wii te ɛ ne yeli dekɔkɔrɔkɔɔ ne kyaŋ
maŋ mena? Na me desina ma wose bo
fa kebake kaageŋ Gyerusalɛm ya, mɔna
ma te desina ma wose fa yeŋ mɔ lee de
Gbeŋgyoo Yesu yele man.”
14 Da te tale kyɛɛkee wa agyueŋ ya,
mena dɔɔ de tina e yela te de yakowɔ nyi,
“Wurubuarɛ gbagba waa yɛɛ ɔ kegyaebii.”
15 Da ke kyaa botɔɔ kyomii nɛ, da moo
da wose te de laŋa Gyerusalɛm.
16 Kristotena baŋ bɔɔ lee Kaesaria nɛ
man baale sila daa, te ba moo daa gyu
Masɔne ŋon ɔ ba lee Saiporɔse donɔɔ man
nɛ dɛɛ. Masɔne kei yɛɛ walaŋ ŋon ɔ be
wulaa lɛɛ Kristo di leenaŋ kewalaŋ keŋ.

Pɔɔl kagyoo Gyerusalɛm donɔɔ man

17 De ka gyoo Gyerusalɛm donɔɔ man nɛ,
Kristotena baŋ be kyaa botɔɔ nɛ lɛɛ daa
nideli.
18 Ke tɛɛ naa keŋ nɛ, daa na Pɔɔl gyuuwɔ
ka do Gyemisi nɔɔ. De ke gyu keŋ na ɔsom
kegyiise baŋ pou kyaa botɔɔ.
19 Pɔɔl doo wɔ nɔɔ te ɔ yako wɔ kpene
kamasɛ keŋ Wurubuarɛ be tɛɛ ɔ dɔɔ yɛɛ
balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya man
nɛ.
20 Be ke nyii nombia ŋan taŋ nɛ, be
popou lese Wurubuarɛ yele. Te be yako
e nyi, “Kegyia Pɔɔl, ŋgba n naa mena
keŋ Gyudatena burum be lɛɛ Kristo nom-
bia ŋan di, mɔna be sɛɛ be dana Wu-
rubuarɛ mmaraase ŋan ɔ be yeli Mosesi
be ŋmarase see nɛ man nideli.
21 Be te nyii n nombia nyi, n na wola
Gyudatena baŋ pou be kyaa balaŋ baŋ ba
te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ tɛɛle dɔɔ nyi,
baa tina Wurubuarɛ mmaraase ŋan ɔ be
yeli Mosesi be ŋmarase see nɛ dɔɔ kedi
yela. Be na kara ba bia baala wose ya, te
be na sila de naanaɔ beneŋ nombia ŋan
bela ya.
22 Kei na sena yaa dɛɛ yɛɛ baa, de yɛɛ
senaa baa nyii nyi n te kɔŋ kɛbo.
23 Mena dɔɔ yɛɛ kpene keŋ dɛɛ yako neŋ
nɛ. Balaŋ banaara baale kyaa de gyaŋ
kɛbo keŋ bɔɔ kaŋ ntam.
24 Gyu ke kpu na balaŋ banaara kɛwɔ
na ɛ ka gberaa ɛ wose, na n ke tɔ kom
keŋ baa gyoo nɛ, na baa nyiŋ tale tisi ba
nyeeya. N yɛɛ mena na, walaŋ kamasɛ
waa naa nyi nombia ŋan pou bɔɔ yako
lee n wose man nɛ te yɛɛ ampaŋ ya.
Mɔna baa naa nyi nyaŋ gbagba mɔ n ne
di Wurubuarɛ mmaraase ŋan ɔ be yeli
Mosesi be ŋmarase see nɛ dɔɔ nideli.
25 Balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya
te bɔɔ lɛɛ Yesu di nɛ dɔɔ, da te ŋmarase
tɔne yelee wɔ te de yako wɔ kpene keŋ dɔɔ
bake see nɛ nyi be na di bane dɛɛ weenɛɛ
ya. Be na di fatabo ya te be na di wonembu
ŋon ba te kara ɔ nyee pɛte ɔ ba yem nɛ ya.
Nɛnɛɛ baa lese ba wose lee kafoŋ nombia
man.”
26 Mena dɔɔ tɛɛ kena keŋ na, te Pɔɔl moo
balaŋ banaara baŋ, te be gyuuwɔ kegberaa
ba wose. Te ɔ gyuu Wurubuarɛ ɔsom deni
dinaa keŋ man ka see wee keŋ ba wose
kegberaa keŋ gyae ke taŋ, na wee keŋ
be man walaŋ kamasɛ waa fa Wurubuarɛ
kedi.

Ba kekyaŋ Pɔɔl

27 Weeya nyetooro ŋan kɛɛ bɛnaa keŋ
nɛ, Gyudatena baale baŋ bɔɔ lee Esia tɛɛle
man nɛ naa Pɔɔl Wurubuarɛ ɔsom deni
dinaa keŋ man. Te be feefuwɔ do balaŋ
dikpii keŋ bɔɔ gyaŋee botɔɔ nɛ te be kyaŋa
e,
28 te be fae yeesa nyi, “Iseraetena ɛ kaa
kyɔ daa, balee kei yɛna walaŋ ŋon ɔ dɔŋ
yenaŋ kamasɛ ɔ na wola balaŋ pou nombia
tia de balaŋ na Wurubuarɛ mmaraase ŋan
ɔ be yeli Mosesi be ŋmarase see fa daa nɛ,
na Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ. Lee
kenaŋ wɔle koraŋ na, ɔ ta mo balaŋ baŋ ba
te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ kɔŋ Wurubuarɛ
ɔsom deni dinaa keŋ man mo ayimɛɛ kaa
buraa ke.”
29 Keŋ dɔɔ bɔɔ yako mena yɛna nyi, na
be wulaa naa Efeso baale ŋon bɛɛ baake
e nyi Tirofimuse nɛ, na Pɔɔl dɔŋɛɛ donɔɔ
keŋ man, mena dɔɔ na baŋ gyeŋ nyi Pɔɔl
ta mo e gyu Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
keŋ man.
30 Botɔɔ te donɔɔ keŋ pou siŋiiwɔ te
balaŋ yeuwɔ lee yenaŋ kamasɛ kɔŋ kaa
kyaŋ Pɔɔl te be wɔŋee e lee Wurubuarɛ
ɔsom deni dinaa keŋ man. Karatetee
dokoloŋ te be kyaŋa ka asima ŋan pou tɔ.
31 Be kɛɛ gyae baa ko e nɛ, te tiila ke tuŋa
Romantena yoonɔɔtena siamante ŋon nyi,
Gyerusalɛm donɔɔ keŋ pou te siŋii.
32 Debokenaŋ man te ɔ moo yoonɔɔtena
kegyiise na yoonɔɔtena baale, te be yeuwɔ
gyu balaŋ dikpii keŋ gyaŋ. Balaŋ baŋ kena
siamante ŋon na yoonɔɔtena baŋ nɛ, te be
tinaa Pɔɔl ketuku yela.
33 Be siamante ŋon gyuu Pɔɔl gyaŋ te
ɔ ke kyaŋa e te ɔ yakowɔ nyi baa mo
agbaraagbaraase ala bake e. Keŋte ɔ bɔɔse
wɔ nyi, “Amɔte yɛna balee kei, te woŋ yaa
ɔ yɛɛwɔ?”
34 Balaŋ baŋ baale ne yako nombii
dokoloŋ na baale mɔ ne yako ŋaale kpoo.
Botɔɔ kee wosi dɔɔ, yoonɔɔtena siamante
ŋon ta gyeŋ nombia ŋan nyee na ŋe nawɔɔ
ya, mena dɔɔ ɔ yako ɔ tewulɛɛ baŋ nyi baa
mo e gyu ba dekyae man.
35 Be ka mo e kelii botɔɔ keŋ bɛɛ mo gyeŋ
gyoo deni keŋ man nɛ, balaŋ baŋ sia keyɛɛ
dɔɔ yoonɔɔtena baŋ gate Pɔɔl seele adido.
36 Na balaŋ baŋ be silana wɔ nɛ, ne fae
yeesa nyii, “Ɛ ko e.”
37 Be kɛɛ gyae baa mo Pɔɔl gyoo
yoonɔɔtena baŋ dekyae keŋ man nɛ, ɔ
yako yoonɔɔtena siamante ŋon nyi, “Mɛɛ
gyae maa yako neŋ nombii daale.” Te ɔ
bɔɔse Pɔɔl nyi, “N ne nyii Giriki dei?”
38 “Na nyaŋ yɛna Igyipite baale ŋon n
be kyaa koro seŋ tia kegyiise te n ba mo
awudiina kakpoŋse banaara (4,000) sila n
wose gyu kefula man nɛ yee?”
39 Te Pɔɔl tiranɔɔ fa e nyi, “Koa, me yɛɛ
Gyuda baale e te ba lola maŋ bo Silisia
tɛɛle man. Ma lee Tasuse donɔɔ keŋ ke
dana yele nɛ man. Waaseda, fa maŋ gbɛɛ
na maa kolosi fa balaŋ baŋ.”
40 Te yoonɔɔtena siamante ŋon faa e
gbɛɛ nyi waa kolosi. Mena dɔɔ Pɔɔl
seŋawɔ botɔɔ keŋ bɛɛ mo gyeŋ gyoo deni
keŋ man nɛ, te ɔ gyinaa ɔ nyiŋmaa adido
nyi baa wu be nɔɔ na baa tei e. Balaŋ baŋ
ke wu be nɔɔse nɛ, te Pɔɔl kolosiwɔ Hiburu
dei man fa wɔ.

22

1 Keŋte Pɔɔl kolosiwɔ lese ɔ nɔɔse nyiaa,
“Me tebia na me kyaɔ, ɛ tei maŋ.”
2 Be kenyii ɔ kekolosi na wɔ Hiburu dei
man nɛ, be wuu be nɔɔse te botɔɔ yɛɛwɔ
diiŋ. Te Pɔɔl yakowɔ nyi,
3 “Me yɛɛ Gyuda baale e te ba lola maŋ
bo Tasuse Silisia tɛɛle dɔɔ mɔna be kɛɛle
maŋ bo Gyerusalɛm donɔɔ man kɛbo, Na
me yɛɛ Gamaleli tobaale e. Ɔ kɛɛle maŋ
nideli de naanaɔ ɔsom amanberɛ gbɛɛ
man te me yase me sia mo ma wose lɔ
Wurubuarɛ dɔɔ ŋgba mena keŋ ɛ man
walaŋ kamasɛ ne yɛɛ gyɛŋ nɛ.
4 Me naase baŋ be dɔŋ de Gbeŋgyoo Yesu
nyeedoŋ gbɛɛ kei dɔɔ nɛ diyem nideli keŋ
nyi be baale koraŋ yekeewɔ, te me kyaŋa
be man ala na baala pou ketɔ deni.
5 Sae kegyia na nombiadiira kegyiise baa
di adansɛɛ nyi kpene keŋ mɛɛ yako nɛ yɛɛ
anokoare. Nawolo nyi me lɛɛ tɔna koraŋ
lee be gyaŋ, ŋan bɔɔ ŋmarase fa be tebia
Gyudatena baŋ be kyaa Damasekuse nɛ, te
me gyuuwɔ me kaa kyaŋ Kristotena baŋ
be kyaa botɔɔ nɛ, na maa do wɔ akyakaase
kɔŋ Gyerusalɛm na baa wɔŋ ba deŋela.

Pɔɔl kekolosi lee ɔ kekyɛɛkee wose man

6 Keŋte Pɔɔl yakowɔ nyi, ma keta gyu ka
benaa Damasekuse donɔɔ keŋ na weese ta
seŋ dɛɛ. Karatetee dokoloŋ te keŋmaŋee
dinaa daale lee adido kaa ŋmaale polɛ
kilisi maŋ.
7 Kara maŋ lɔ tɛɛle man te me nyii
nɔɔwoya ŋaale ne bɔɔse maŋ nyi, ‘Sɔɔl!
Sɔɔl! Weera te n ne naase man diyem?’
8 Te me bɔɔse e nyi, ‘Nyaŋ amɔte ŋonaŋ
me Gbeŋgyoo?’ Te ɔ tiranɔɔ nyi ‘Maŋ Yesu
Nasarɛte baale ŋon n ne naase diyem nɛ.’
9 Balaŋ baŋ daa na wɔ dɔŋɛɛ nɛ naa
keŋmaŋee keŋ, mɔna be te nyii nɔɔwoya
ŋan be kolosi na maŋ nɛ man ya.
10 Me bɔɔsewɔ nyi, ‘Woŋ te maa yɛɛ me
Gbeŋgyoo?’ Te de Gbeŋgyoo yako maŋ
nyi, ‘Koro gyu Damasekuse. Botɔɔ te baa
yako neŋ kpene kamasɛ keŋ Wurubuarɛ
ne gyae nyi n ke yɛɛ.’
11 Keŋmaŋee dinaa keŋ yela me sia
yɛlɛɛwɔ, mena dɔɔ balaŋ baŋ daa na wɔ
dɔŋ nɛ, kyaŋa na maŋ me nyiŋmaa man
gyu ka gyoo Damasekuse donɔɔ man.

12 Balee ŋolo ŋon bɛɛ baake e nyi Ananiase nɛ kɔŋawɔ kaa kɛɛ maŋ. Ɔ yɛɛ walaŋ ŋon ɔ ne yee Wurubuarɛ, te ɔ ne di Wurubuarɛ mmaraase ŋan dɔɔ nideli, te Gyudatena baŋ pou be kyaa Damasekuse nɛ ne bu e nideli.
13 Ɔ kɔŋawɔ kaa seŋ me gyaŋ te ɔ yakowɔ nyi, 'Me dɔɔ Sɔɔl, gyuusu n sia na n kena.' Debokenaŋ man te me sia gyuusuwɔ te me naa e.
14 Te Ananiase yako maŋ nyi, 'De naanaɔ Wurubuarɛ lese na neŋ nyi nya gyeŋ kpene keŋ ɔ ne gyae nyi nya yɛɛ, na n kena ɔ walaŋ ŋon ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman nɛ, na n ke nyii ɔ nɔɔwoya.
15 Nawolo nyi nyaŋ ne gyae la n ke di ɔ wose man adansɛɛ fa balaŋ pou lee kpene keŋ n be naa, na kpene keŋ n be nyii lee ɔ wose man nɛ.
16 Nɛnɛɛ woŋ yaa n ne daa? Koro seŋ na n ke yela baa sɔ neŋ Wurubuarɛ loŋ na n ke fane de Gbeŋgyoo Yesu yele man, na Wurubuarɛ ke gberaa nya ayimɛɛ lee n wose man.'

Pɔɔl yako Wurubuarɛ nombia balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ man

17 Keŋte Pɔɔl besewɔ gyina ɔ kekolosi dɔɔ nyi, debaŋ keŋ mɔɔ bese gyu Gyerusalɛm te mɔɔ gyu Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man me kaa fane nɛ, me naa kolo na me sia ŋgba dosɛɛ man nɛ.
18 Keman te me naa de Gbeŋgyoo Yesu te ɔ yako maŋ nyi, 'Yɛɛ bileŋ na n ka lee Gyerusalɛm debokeiman! Nawolo nyi, balaŋ kɛwɔ be gyae baa lɛɛ nya adansɛɛ keŋ n ne dii lee ma wose maŋ nɛ di ya.'
19 Keŋte me tiranɔɔ nyi, 'Me Gbeŋgyoo, balaŋ kɛwɔ gyeŋ nyi me gyuu Gyudatena ɔsom denɛɛ man donɔɔ kamasɛ man, ke kyaŋee balaŋ baŋ bɛɛ lɛɛ neŋ di nɛ, te me tuku wɔ.
20 Te debaŋ keŋ bɛɛ ko Sitifin ŋon ɔ be di n wose man adansɛɛ nideli nɛ, na ma seŋɛɛ botɔɔ mɛɛ do wɔ kakyeŋ, te maŋ koraŋ kɛɛ na ba kegbase dɔɔ.'
21 Te de Gbeŋgyoo yako maŋ nyi, 'Ta! Maa kpila neŋ lemlem, balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ gyaŋ.' "
22 Balaŋ baŋ tei e kelii debaŋ keŋ ɔ be kolosi nombia kɛŋa pou taŋ nɛ. Botɔɔ te be fae yeesa nyi, "Ɛ ko e! Ɛ ko e! Ɔ tekaboena nyi waa kyaa tɛɛle kei dɔɔ ya."
23 Na bɛɛ fae yeesa, te ba kpee ba kegbase na bee fiili ŋa adido na be funji aŋasa gyu adido.
24 Mena dɔɔ yoonɔɔtena siamante ŋon faree ɔ tewulɛɛ baŋ nyi, baa mo Pɔɔl gyu yoonɔɔtena dekyae keŋ man na baa kebii e dambiise na baa bɔɔse e kpene keŋ dɔɔ balaŋ ne fae yeesa ɔ dɔɔ mena.
25 Ba ke bake e baa tuku e nɛ te Pɔɔl bɔɔse yoonɔɔtena kegyia ŋon ɔ seŋɛɛ botɔɔ nɛ nyi, "Gbɛɛ doo nyi ya tuku Roman bu dalolasa ŋon ɛ te di ɔ nombia na ɛ ke bu e fɔɔ yee?"
26 Yoonɔɔtena kegyia ŋon ke nyii nombia kɛŋa nɛ, ɔ korowɔ gyu yoonɔɔtena siamante ŋon gyaŋ ke yako e nyi, "Woŋ yaa ɛ ne gyae ɛ ke yɛɛ nɛ? Balee kei yɛɛ Roman bu dalolasa e o!"
27 Yoonɔɔtena siamante ŋon gyuu Pɔɔl gyaŋ ke bɔɔse e nyi, "Yako maŋ, n yɛɛ Roman bu dalolasa e?" Keŋte Pɔɔl tiranɔɔ nyi, "Ayi me yɛɛ Roman bu dalolasa e."
28 Botɔɔ te yoonɔɔtena siamante ŋon yakowɔ nyi, "Maŋ tɔɔ kom dinaa pɛte ma bese Roman baale." Te Pɔɔl mɔ yako e nyi, "Maŋ dɔɔ me yɛɛ Roman bu dalolasa e."
29 Mena dɔɔ baŋ nafɔ bɔɔ yeli baa bɔɔse e nombia nɛ, tuuwɔ lee ɔ gyaŋ bileŋ. Debaŋ keŋ yoonɔɔtena siamante ŋon gbagba be naa nyi Pɔɔl yɛɛ Roman bu dalolasa e te bɔɔ do e akyakaase nɛ, gyakoloŋ gyoo e.

Be kamo Pɔɔl gyu donɔɔ kegyiise siaman

30 Yoonɔɔtena siamante ŋon gyaewɔ waa gyeŋ kpene keŋ kitii dɔɔ Gyudatena ne kara Pɔɔl nɔɔse nɛ nideli, mena dɔɔ tɛɛ kena nɛ ɔ yela ba lese Pɔɔl akyakaase ŋan, te ɔ yela Wurubuarɛ saese kegyiise na donɔɔ kegyiise pou gyaŋeewɔ, te ɔ moo Pɔɔl kaa seŋ be siaman.

23

1 Pɔɔl kɛɛ kegyiise baŋ bɔɔ gyaŋee nɛ sia gbɛɛ te ɔ yakowɔ nyi, "Me tebia Iseraetena, me konɔɔ bee bu maŋ fɔɔ gbɛɛ kamasɛ man ya, nawolo nyi me kyaawɔ nideli Wurubuarɛ siaman kaa lii naŋ gyɛŋ."
2 Botɔɔ te Wurubuarɛ sae kegyia Ananiase faewɔ do baŋ ba seŋɛɛ benaa na Pɔɔl nɛ nyi, baa gyɔ e ɔ nɔɔ gbɛɛ.
3 Keŋte Pɔɔl mɔ yako e nyi, "Wurubuarɛ waa gyɔ nyaŋ mɔ. Kɛɛ ɔ ke kyaa botɔɔ ŋgba deni dekyaŋ keŋ bɔɔ gyilaa ke wɔle wolom nɛ. N kyaa botɔɔ n na mo mmaraa di me nombia, mɔna nyaŋ gbagba mɔ n ta fom Wurubuarɛ mmaraa, ŋgba n be fae do wɔ nyi baa gyɔ maŋ nɛ."
4 Botɔɔ te balaŋ baŋ ba seŋɛɛ benaa na Pɔɔl nɛ yakowɔ nyi, "Wurubuarɛ sae kegyia yaa n na tee nɛ!"
5 Keŋte Pɔɔl tiranɔɔ nyi, "O me tebia, me ta gyem nyi ŋon yɛna Wurubuarɛ sae kegyia ŋon ya. Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne yako nyi, 'Ɛ na kolosi walaŋ ŋon ɔ ne di balaŋ dɔɔ nɛ wose man nombiikum ya.' "
6 Te Pɔɔl kena nyi balaŋ baŋ baale yɛɛ Sadukiitenawɔ te baale mɔ yɛɛ Farasiitenawɔ nɛ ɔ fae yeesa nyi, "Me tebia, me yɛɛ

Farasii baale e, te me kya mɔ yɛɛ Farasii baale e. Keŋ dɔɔ bee di me nombia yɛna nyi, me sia gyakaa nyi baŋ bɔɔ yem nɛ baa foŋ lee yeŋ man.”

7 Ɔ ke yako mena nɛ, kale gyoo Sadukiitena na Farasiitena baŋ man te dikpii keŋ kpasewɔ akpeŋ ala.

8 Nawolo nyi Sadukiitena ne yako nyi yeŋ wɔle kefoŋ be kyaa bela ya, yaa Wurubuarɛ kpilala na feliŋkumɛɛ be kyaa ya, mɔna Farasiitena ne lɛɛ kɛŋa pou di nyi ŋe kyaa.

9 Kale dinaa daale gyoo wɔ, keŋte Gyudatena mmaraa wolala baŋ be yɛɛ Farasiitenawɔ nɛ, man baale korowɔ seŋ keŋkeŋ nyi, “Da te naa dukum keŋ balee kei be yɛɛ ya! Mberem Wurubuarɛ feliŋ yaa Wurubuarɛ kpilale ŋolo kolosila na e.”

10 Kale keŋ nɔɔ ke yɛɛ doŋ nɛ, yoonɔɔtena siamante ŋon yeewɔ nyi mberem baa tirii Pɔɔl kpetekpetekpete. Mena dɔɔ ɔ faewɔ do ɔ yoonɔɔtena baŋ nyi baa lɛo Pɔɔl doŋ man lee balaŋ baŋ gyaŋ, na baa mo e gyu ba dekyae man.

11 Wee kenaŋ nelim nɛ, de Gbeŋgyoo Yesu kɔŋawɔ kaa seŋ Pɔɔl gyaŋ yako e nyi, “Nyiŋ konɔɔ! Na yee ya! Mena keŋ n be di ma wose man adansɛɛ Gyerusalɛm kɛbo nɛ, mena mɔ te kaboena nyi nya di ma wose man adansɛɛ Roman donɔɔ man.”

Ba kebake Pɔɔl nyee man apam

12 Tɛɛ kena nebo nɛ, Gyudatena baale gyaŋeewɔ mo agyueŋ. Be kaŋa ntam nyi be nɔɔ be gyae ke daa weenɛɛ yaa loŋ ya kelii debaŋ keŋ baa ko Pɔɔl.

13 Balaŋ baŋ bɔɔ mo Pɔɔl wose man agyueŋ kum kei kela balaŋ sɔŋola (40).

14 Te be gyuu Wurubuarɛ saese kegyiise na donɔɔ kegyiise baŋ gyaŋ ke yako wɔ nyi, “Da te kaŋ ntam nyi, de nɔɔ be gyae ke daa kolo ya, kelii debaŋ keŋ dɛɛ ko Pɔɔl.

15 Mena dɔɔ ɛmɛɛ na nombiadiira baŋ ɛ kpila gyu Romantena yoonɔɔtena siamante ŋon gyaŋ ka sola e na waa mo Pɔɔl kɔŋ ɛ gyaŋ. Ɛ gyu ka beo e nyi ɛ ne gyae ɛ ka gyoo Pɔɔl nombia ŋan man nideli, mɔna nyi ɔ fa gbɛɛ nyi baa mo e kɔŋ na, da te desina da wose nyi dɛɛ koe e gbɛɛnaa man.”

16 Pɔɔl wa agbelebii nyii nombii kei na, te ɔ korowɔ gyu yoonɔɔtena baŋ dekyae man ke bɔ Pɔɔl amandɛɛ.

17 Keŋte Pɔɔl baake yoonɔɔtena baŋ man kegyia ŋolo te ɔ yako e nyi, “Mo tobaalebii kei gyu yoonɔɔtena siamante ŋon gyaŋ, nawolo nyi ɔ dana nombii daale waa yako e.”

18 Te ɔ moo tobaalebii ŋon gyu yoonɔɔtena siamante ŋon gyaŋ te yoonɔɔtena kegyia ŋon yako e nyi, “Pɔɔl ŋon ɔ doo deni man nɛ kpila la baake maŋ te ɔ yako maŋ nyi maa mo tobaalebii kei kɔŋ n gyaŋ, nawolo nyi ɔ dana nombii daale waa yako neŋ.”

19 Yoonɔɔtena siamante ŋon kyaŋa bu ŋon nyiŋmaa man te ɔ mo e lee yenaŋ bɔɔse e nyi, “Woŋ te n dana n ke yako maŋ?”

20 Keŋte bu ŋon tiranɔɔ nyiaa, “Gyudatena kegyiise te yɛɛ nɔɔdokoloŋ nyi baa sola neŋ na n ke yela Pɔɔl ke gyu kena wɔ kyoo. Baa beo neŋ nyi bɛɛ gyae baa gyoo ɔ nombia ŋan man nideli.

21 Na sɛɛ ya nawolo nyi balaŋ kela sɔŋola keŋ ba yoɛ gbɛɛnaa man bɛɛ daa Pɔɔl. Ba te kaŋ ntam nyi be nɔɔse be gyae ke daa kolo ya kelii debaŋ keŋ baa ko Pɔɔl. Baŋ taŋ desina ba wose taŋ, nyaŋ yaa bee gyeki.”

22 Te yoonɔɔtena siamante ŋon lɔɔ tobaalebii ŋon gbɛɛ te ɔ faree e nyi, “Na yeli ŋolo ke nyii nyi, n te kaa yako maŋ mena nombia kɛŋa ya.”

Be kalese Pɔɔl gyu Kaesaria donɔɔ man

23 Mena dɔɔ yoonɔɔtena siamante ŋon baake ɔ yoonɔɔtena kegyiise baŋ man balaŋ bala te ɔ yako wɔ nyi, “Ɛ gyae yoonɔɔtena sɔŋonoŋ akpeŋ ala (200) na yoonɔɔtena baŋ bɛɛ kyaa dɛɛkyɔŋse nɛ sɔŋotooro na kufu (70), na yoonɔɔtena baŋ bɛɛ mo apiase yokii nɛ sɔŋonoŋ akpeŋ ala (200). Baa desina ba wose na baa koro nelim debaŋ kadaalete man gyu Kaesaria.

24 Ɛ gyae dɛɛkyɔŋ fa Pɔɔl na ɛ ka mo e ka do gyoo Felisi ŋon ɔ ne kɛɛ botɔɔ tɛɛle dɔɔ nɛ nyiŋmaa man wosefɛɛreŋ man.”

25 Te yoonɔɔtena siamante ŋon ŋmarase tɔne fa wɔ nyi.

26 “Maŋ Klaudiuse Lisiase ne ŋmarasena tɔne kei mee yelee nyaŋ gyoo kpaakpaa Felisi. Mɛɛ do neŋ nɔɔ.

27 Gyudatena kyaŋana balee kei nyi baa ko e, te ma moo me yoonɔɔtena te de gyuuwɔ ke lɛɛ e, nawolo nyi me naawɔ nyi ɔ yɛɛ Roman bu dalolasa e.

28 Me gyaewɔ maa gyeŋ kpene keŋ dɔɔ bɔɔ mo nombiakumɛɛ gyakaa ɔ dɔɔ, mena dɔɔ ma moo e gyu baŋ gbagba be kegyiise siaman.

29 Botɔɔ te me naawɔ nyi, nombia ŋan bɔɔ mo gyakaa ɔ dɔɔ nɛ, yɛɛ ba mmaraase nombia ŋa, mɔna ma te naa kpene keŋ ɔ be yɛɛ keŋ kaboena nyi baa ko e yaa baa kyaŋ e tɔ deni ya.

30 Te ba ke yako man nyi Gyudatena baale te bake ɔ nyee man nyi baa ko e nɛ, debokenaŋ man te me yɛɛ ma agyueŋ nyi maa mo e kɔŋ n gyaŋ. Te me yako baŋ baŋ na e dana nombia nɛ nyi baa mo be nombia kɔŋ n gyaŋ na be kaa gyoo ŋe man. Me nɔɔ te si.”

31 Mena dɔɔ yoonɔɔtena baŋ yɛɛwɔ
ŋgba mena keŋ be kegyia ŋon be faree wɔ
nyi baa yɛɛ nɛ. Ba moo Pɔɔl nelim kenaŋ
menɛɛ te be keliiwɔ Antipatirise donɔɔ
man.
32 Tɛɛ kena nɛ, yoonɔɔtena baŋ be dɔŋ
na be nawɔɔ nɛ, besewɔ gyu be dalee man,
te baŋ bɛɛ kyaa dɛɛkyɔŋse nɛ moo e laŋ.
33 Be ka gyoo Kaesaria donɔɔ man nɛ, ba
moo tɔne keŋ fa gyoo Felisi te ba moo Pɔɔl
do ɔ nyiŋmaa man.
34 Gyoo ŋon kala tɔne keŋ te ɔ bɔɔse
Pɔɔl nyi, tɛɛle kei yenaŋ woŋti man yaa
n leewɔ. Gyoo ŋon ke nyii nyi ɔ lee Silisia
tɛɛle man nɛ,
35 ɔ yakowɔ nyi, "Debaŋ keŋ balaŋ baŋ
ɛmɛɛ na wɔ be nyiŋ nombia de kɔŋ nɛ, na
maa nyii n nɔɔwoya." Te ɔ yakowɔ nyi
baa mo Pɔɔl gyu gyoo Herode dekpaŋalaŋ
dinaa keŋ man na baa gyee e.

24

Be kedi Pɔɔl nombia gyoo Felisi gyaŋ

1 Weeya anoŋ wɔle nɛ, Wurubuarɛ sae
kegyia Ananiase na donɔɔ kegyiise baale
na Lɔya ŋon bɛɛ baake e Tɛtulɔse nɛ gyuu
Kaesaria ke tɔlɛɛ be nɔɔwoya fa gyoo Felisi
lee Pɔɔl wose man.
2 Botɔɔ te be baake Pɔɔl kɔŋ. Keŋte
Tɛtulɔse tɔlɛɛ ɔ nɔɔwoya lee Pɔɔl wose
man nyi, Gyoo kpaakpaa, de te nyiŋ
wosefɛɛreŋ kyare n gyoori kedi kei man.
Nawolo nyi nyansa keŋ n ba mo di gyoori
nɛ, te desina abɔɔ burum de tɛɛle kei dɔɔ.
3 Gyoo kpaakpaa Felisi, yenaŋ kamasɛ na
gbɛɛ kamasɛ man na, de sia ta gye abɔɔ
nya ayɛɛŋ fa daa kɛŋa dɔɔ, mena dɔɔ dɛɛ
do neŋ nɔɔ nideli.
4 Mɔna me bɛɛ gyae maa wɔlɛɛ n debaŋ
bela ya, mena dɔɔ mɛɛ sola neŋ bo, nyiŋ
konɔɔ na n ke tei daa kyomii.
5 "Da gyeŋ nyi balee kei yɛɛ tɛɛle yɛlɛɛre
e. Ɔ te loo nombia do Gyudatena baŋ
be kyaa tɛɛle kei dɔɔ pou nɛ, te ɔ yɛɛ
Nasarɛtena ɔsom siamante mɔ e.
6-7 Nafɔ ɔ gyaewɔ waa mo ayimɛɛ tina
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ mɔ, te
de kyaŋa e. Daa gyaewɔ nyi nafɔ dee di
ɔ nombia daa gbagba da mmaraa gbɛɛ,
mɔna yoonɔɔtena kegyia Lisia kaa lɛo e
doŋ man lee de nyiŋmaa man, te ɔ yako
daa nyi daa baŋ daa na Pɔɔl dana nombia
nɛ, dɛɛ mo kɔŋ n gyaŋ.
8 Akpaa n bɔɔse e ɔ nɔɔwoya na, nyaŋ
gbagba n kena nyi ŋan pou dɔɔ yako lee ɔ
wose man nɛ, doo na ke gbɛɛ."
9 Te Gyudatena mɔ moo be nɔɔ do nyi
mena nombia ŋan dɔɔ yako lee ɔ wose
man nɛ, doo na ŋe gbɛɛ.

Pɔɔl kekolosi lese ɔ nɔɔse

10 Gyoo Felisi ke fa Pɔɔl gbɛɛ nyi waa
kolosi nɛ, Pɔɔl tɔlɛɛ ɔ nɔɔwoya nyi, "Ma
gyeŋ nyi n ne di nombia tɛɛle kei dɔɔ te yɛɛ
gyɛŋ ya. Mena dɔɔ dana maŋ gyoŋ ŋgba
mɛɛ kolosi maa lese me nɔɔse fa neŋ nɛ.
11 Nyaŋ gbagba n gyoo ke man na, n
kena nyi weeya kufu ala yaa ŋgba mɔɔ gyu
Gyerusalɛm me kaa som nɛ.
12 Te balaŋ baŋ daa na wɔ be nyim
nɛ, te naa daa na ŋolo ke lɛɛ aŋmaareŋ
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man
ya. Ba te naa maŋ nyi maa loo nombia
do balaŋ Gyudatena ɔsom deni man, yaa
yenaŋ daale ya.
13 Te bɔɔ gyae baa tale gyɔ be konɔɔ na
baa seŋ kolo dɔɔ wola nyi nombia ŋan bɛɛ
mo gyakaa me dɔɔ nɛ yɛɛ ampaŋ ya.
14 Mɔna ma te sɛɛ nyi, mɛɛ som de
naanaɔ Wurubuarɛ lee de Gbeŋgyoo Yesu
gbɛɛ keŋ baŋ ne yako nyi ke yɛɛ ɔsom kum
ke nɛ man. Te mɛɛ lɛɛ kpene kamasɛ keŋ
bɔɔ ŋmarase do Wurubuarɛ mmaraase
ŋan ɔ be yeli Mosesi be ŋmarase see nɛ, na
Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra tɔna man
nɛ di.
15 Me loo gyakaa Wurubuarɛ nombii
dokoloŋ kei dɔɔ nyi, yeŋ wɔle na, balaŋ
kpaakpaa na balaŋ kumɛɛ pou baa foŋ
lee yeŋ man ŋgba mena keŋ baŋ mɔ loo
gyakaa nɛ.
16 Mena dɔɔ mɛɛ yɛɛ kakyeŋ wee kamasɛ
na maa yɛɛ kpene keŋ me konɔɔ be gyae ke
bu maŋ fɔɔ Wurubuarɛ na balaŋ siaman
ya.
17 Me ka lee Gyerusalɛm donɔɔ man
kulutooneŋ burum wɔle nɛ, ma besewɔ
kɔŋ botɔɔ te ma moo kɔba na abɔɔ kɔna
me tebia Gyudatena baŋ na baa mo fa
ayematena, te me faa Wurubuarɛ mɔ kedi.
18 Debaŋ kei man te be naa maŋ Wu-
rubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man na ma
te gberaa ma wose taŋ, na balaŋ dikpii mɔ
be kpuɛ na maŋ ya, te gidigidi mɔ te kɔŋ
botɔɔ ya.
19 Mɔna Gyudatena baale baŋ bɔɔ lee
Esia tɛɛle dɔɔ nɛ kɔŋawɔ bɔtɔɔ. Baŋ te
nafɔ kaboena nyi baa kɔŋ n siaman kɛbo,
na nombii keŋ doo na dɛɛ gyoo ke man.
20 Te n gyae mɔ na, yela baŋ ba seŋɛɛ
kɛbo nɛ ke yako dukum keŋ bɔɔ naa lee
ma wose man debaŋ keŋ bɔɔ kyaŋ maŋ
gyu donɔɔ kegyiise baŋ gyaŋ nɛ.
21 Nombii dokoloŋ keŋ mɔɔ gyɔ me
konɔɔ yako be siaman yɛna nyi, baŋ bɔɔ
yem nɛ baa bese foŋ lee yeŋ man bela.
Mena nombii kei dɔɔ te bee di me nombia
gyɛŋ nɛ."
22 Botɔɔ te Felisi ŋon ɔ wulaa ɔ gyeŋ
de Gbeŋgyoo Yesu nyeedoŋ gbɛɛ keŋ wose
man nombia nideli nɛ, tuu nombia kedi
wee keŋ see wee wɔle. Keŋte ɔ yakowɔ

nyi, “Wee keŋ yoonɔɔtena kegyia Lisiase
ŋon de kɔŋ na, maa di n nombia kɛŋa.”
23 Keŋte ɔ yako yoonɔɔtena kegyia ŋon
bɔɔ mo Pɔɔl do ɔ nyiŋmaa man nɛ nyi waa
kɛɛ ɔ dɔɔ nideli, be naa seŋ ɔ dɔɔ beiŋ ya.
Mɔna waa fa ɔ tebia gbɛɛ baa fa e kpene
kamasɛ keŋ ne hia e.
24 Ke di weeya ala ŋaale nɛ, Felisi na
ɔ wɛɛle Durusila ŋon ɔ yɛɛ Gyuda alo e
nɛ kɔŋawɔ botɔɔ. Keŋte Felisi yela Pɔɔl
kɔŋawɔ kaa kolosi fa wɔ, te Pɔɔl kolosiwɔ
lee Kristo Yesu kelɛɛdi wose man.
25 Pɔɔl ke gyakaa ɔ ne kolosi lee abɔɔ ŋan
tenɛɛ na deeli keyɛɛ, na wose dɔɔ kedi na
mena keŋ Yesu waa di balaŋ pou nombia
wee daale nɛ, gyakoloŋ gyoo Felisi te ɔ
yakowɔ nyi, “Tekaboe mena ta pɛ, me nyiŋ
ma wose na maa baake neŋ bela.”
26 Na ɔ sia gyakaa nyi Pɔɔl waa fa e kɔba
na waa tina e yela mena dɔɔ ɔ kyaa ɔ kyaa
na, ɔ te baake Pɔɔl kolosi na e.
27 Kulutooneŋse ala wɔle nɛ, Pokiuse
Fesituse kaa dii gyoori gyoo Felisi nawɔɔ
man. Mɔna keŋ Felisi ne gyae waa yɛɛ
Gyudatena deeli dɔɔ, ɔ ta lese Pɔɔl lee deni
man ya.

25

Gyoo Fesituse kedi Pɔɔl nombia

1 Fesituse ke kɔŋ tɛɛle keŋ dɔɔ ɔ ne
di gyoori nɛ, ka weeya atooro wɔle na ɔ
leewɔ Kaesaria gyu Gyerusalɛm.
2 Botɔɔ te Wurubuarɛ saese kegyiise
na Gyudatena ɔsom kegyiise moo Pɔɔl
nombia ŋan baŋ kpa ɔ be yɛɛ nɛ kaa see ɔ
siaman.
3 Ba sola Fesituse nyi waa wii wɔ na waa
yela baa lese Pɔɔl kɔŋ Gyerusalɛm nawolo
nyi, na ba te bake ba nyeeman nyi de kɔŋ
mena na baa yo gbɛɛnaa man na baa deke
e ko.
4 Keŋte Fesituse tiranɔɔ nyi, “Pɔɔl waa
doo deni man Kaesaria botɔɔ, nawolo nyi
maŋ gbagba maa gyu botɔɔ weeya ala
kɛŋa man.
5 Akpaa nyi ɔ te yɛɛ nombiikum daale
na ɛ yela ɛ kegyiise baale ke sila maŋ gyu
Kaesaria na be kaa wola dukum keŋ ɔ be
yɛɛ.”
6 Ɔ ke kyaa be gyaŋ weeya gyanaara yaa
kufu nɛ, ɔ korowɔ gyu Kaesaria. Ke tɛɛ
kena nɛ, ɔ baake nombia ŋan te ɔ yela ba
moo Pɔɔl kɔŋ be siaman.
7 Pɔɔl ka betaa bɛɛ lee pɛ, te Gyudatena
baŋ bɔɔ lee Gyerusalɛm nɛ kaa seŋawɔ
kilisi e te be fiasɛɛ bɛɛ mo nombiakumɛɛ
dinaana gyakaa ɔ dɔɔ, mɔna be te nyiŋ
nombii keŋ baa seŋ ke dɔɔ wola nyi ŋe yɛɛ
ampaŋ ya.
8 Pɔɔl kolosiwɔ lese ɔ nɔɔse nyi, “Ma
te yɛɛ nombiikum kamasɛ tia Gyudatena
mmaraase yaa Wurubuarɛ ɔsom deni di-
naa keŋ ya. Ma te yɛɛ nombiikum tia
Romantena gyoo dinaa mɔ ya.”
9 Fesituse gyaewɔ waa yɛɛ Gyudatena
deeli mena dɔɔ, ɔ bɔɔse Pɔɔl nyi, “N ne
gyae n ke sila maŋ gyu Gyerusalɛm na me
kaa di n nombia ŋan botɔɔ?”
10 Keŋte Pɔɔl tiranɔɔ nyi, “Gyoo dinaa
Kaesa nombia dedii dekpaŋalaŋ man yaa
ma seŋɛɛ nɛ. Mena dɔɔ kɛbo te kaboena
nyi baa di me nombia. Nyaŋ gbagba
n gyeŋ nideli nyi ma te yɛɛ Gyudatena
dukum kamasɛ ya.
11 Akpaa ma te yɛɛ dukum keŋ kaboena
nyi baa ko man na, baa tale ko maŋ, mɔɔ
ne bɛɛ ya. Mɔna akpaa nyi nombia ŋan
bɛɛ mo gyakaa me dɔɔ yɛɛ akɛrɛɛ ŋa na,
ŋolo be gyae waa tale mo maŋ do be
nyiŋmaa man nyi baa ko man ya. Akpaa
nnɛ te doo na mɛɛ sola neŋ bo, mo maŋ
gyu Roman gyoo dinaa ŋon gyaŋ.”
12 Gyoo Fesituse na ɔ kegyiise baŋ ka lee
yenaŋ kolosi na dɔŋa taŋ nɛ ɔ kaa tiranɔɔ
nyiaa, “Gyoo dinaa Kaesaria gyaŋ te n ne
gyae baa di n nombia, mena dɔɔ ɔ gyaŋ te
n ke gyu.”

Fesituse kekolosi na gyoo Agiripa

13 Ke di weeya ala nɛ, gyoo Agiripa na
ɔ deesi Bɛɛnise kɔŋawɔ Kaesaria kaa do
Fesituse nɔɔ.
14 Be ke di weeya ala ŋaale botɔɔ nɛ, te
Fesituse moo Pɔɔl nombia ŋan see gyoo
Agiripa siaman e nyiaa, “Tobaale ŋolo
kyaa kɛbo kei ŋon gyoo Felisi be yeli ɔ be
dɔɔ deni man,
15 te debaŋ keŋ mɔɔ gyu Gyerusalɛm nɛ,
Wurubuarɛ saese kegyiise na Gyudatena
ɔsom kegyiise moo nombia gyakaa ɔ dɔɔ
te be yako maŋ nyi maa bu e fɔɔ.
16 Mɔna me yako wɔ nyi, daa Romantena
kɛɛ yɛɛ yɛna nyi, akpaa balaŋ bala de nyiŋ
nombia te da te gyaŋee ta wɔ na baa lese
be nɔɔse ya na, de bee bu fɔɔ ya.
17 Te daa na wɔ ke kɔŋ kɛbo nɛ, ma te
kyaa nombia ŋan dɔɔ kyare ya, mɔna tɛɛ
kena nɛ, me baake nombia ŋan te me yela
ba lese balee ŋon kɔŋ.
18 Te balaŋ baŋ ŋon na wɔ be nyim nɛ
korowɔ tɔlɛɛ be nɔɔwoya. Nombiakumɛɛ
ŋan maŋ ba gyueŋ nyi nafɔ baa yako lee ɔ
wose man nɛ, na ŋan gba te be yakowɔ ya.
19 Mɔna baŋ na Pɔɔl lɛɛ dɔŋa aŋmaareŋ
bo lee be Wurubuarɛ ɔsom wose man, na
balee ŋon bɛɛ baake e nyi Yesu ŋon ɔ ba
yem te Pɔɔl ne gyɔ ɔ konɔɔ yako nyi ɔ
delena nɛ wose man.
20 Na mɔɔ gyeŋ mena keŋ maa gyoo
nombia kɛŋa dinɔɔ man ya, mena dɔɔ me
bɔɔse Pɔɔl nyi waa sɛɛ gyu Gyerusalɛm na
be kaa di ɔ nombia botɔɔ?

21 Mɔna Pɔɔl solawɔ nyi baa yela waa
doo be nyiŋmaa man na gyoo dinaa Kaesa
kedi ɔ nombia. Mena dɔɔ me yela be gyee
e kelii debaŋ keŋ maa kaa mo e gyina gyoo
dinaa ŋon.”
22 Keŋtɛ gyoo Agiripa yako Fesituse nyi,
“Maŋ gbagba ne gyae nyi maa nyii balee
kei nɔɔwoya.” Te Fesituse tiranɔɔ fa e nyi,
“Nyaŋ ke nyii ɔ nɔɔwoya kyoo.”
23 Ke tɛɛ kena nɛ, gyoo Agiripa na
Bɛɛnise desinaa ba wose te yoonɔɔtena
kegyiise na donɔɔ kegyiise sila wɔ kaa
gyoo deni keŋ man bɛɛ gyaŋee nɛ. Be
kee gyu na nɔɔneŋ na suya silana wɔ. Te
Fesituse yela ba moo Pɔɔl kɔŋ.
24 Te Fesituse yakowɔ nyi, “Gyoo Agiripa
na baŋ pou e be yilaa kɛbo, ɛ ne naa balee
kei. Gyudatena baŋ be kyaa Gyerusalɛm
na Kaesaria kɛbo kaa wiiwɔ fa maŋ nyi
kaboena nyi baa ko e.
25 Maŋ te naa dukum keŋ ɔ be yɛɛ keŋ
kaboena nyi baa koe ya. Mɔna ɔ ka sola
nyi Roman gyoo dinaa waa di ɔ nombia
nɛ, mena dɔɔ te me yɛɛ ma gyueŋ nyi maa
mo e yelee e.
26 Mɔna mɔɔ taŋ kolo kitii maa ŋmarase
yelee gyoo dinaa lee ɔ wose man ya. Mena
dɔɔ te ma moo e kɔŋ ɛ popou siaman
tuturu na, nyaŋ gyoo Agiripa gyaŋ nyi n
gyoo ɔ nombia ŋan man na, maa nyiŋ kolo
ŋmarase lee ɔ wose man yelee gyoo dinaa
ŋon.
27 Nawolo nyi me naawɔ ma agyueŋ man
nyi, tekaboena nyi maa mo walaŋ ŋon ɔ
doo deni man nɛ yelee gyoo dinaa keŋ nyi,
mɔɔ tale wola nombiikum keŋ ɔ be yɛɛ
ya.”

26

Pɔɔl kekolosi lese ɔ nɔɔse gyoo Agiripa siaman

1 Gyoo Agiripa yako Pɔɔl nyi, “Nɛnɛɛ
gbɛɛ doo, nyaŋ gbagba tɔlɛɛ n nɔɔwoya.”
Te Pɔɔl gyinaa ɔ nyiŋmaa adido te ɔ
kolosiwɔ lese ɔ nɔɔse nyi,
2 “Gyoo Agiripa, ma te yɛɛ nyeebam
ŋgba gyɛŋ wee kei ma seŋɛɛ n siaman
mɛɛ lese me nɔɔse lee nombia ŋan pou
Gyudatena ba moo gyakaa me dɔɔ nɛ.
3 Gbagbaagba na te yɛɛ maŋ gyoŋ nideli
nawolo nyi n gyeŋ Gyudatena mmaraase
na kewɔŋee keŋ doo ŋe man nɛ pou. Mena
dɔɔ mɛɛ sola neŋ nyi, nya nyiŋ konɔɔ na n
ke tei man.
4 Gyudatena pou gyeŋ mena keŋ mɔɔ
kyaa lee me biatɛɛ. Ba gyeŋ mena keŋ
mɔɔ kyaa maŋ gbagba me balaŋ man na
Gyerusalɛm donɔɔ man.
5 Ba gyeŋ maŋ te yɛɛ gyɛŋ ya, te akpaa
nyi baa sɛɛ yako nombii na ke gbɛɛ na,
baa tale di adansɛɛ nyi me kyaŋa dɔ
ɔsom mmaraase ŋan nyiŋmaase ala ŋgba
Farasii baale nɛ.
6 Keŋ dɔɔ gyɛŋ ma seŋɛɛ kɛbo bee di me
nombia yɛna nyi, me sia gyakaa kpene keŋ
de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ be yako see nyi
waa yɛɛ fa de naanaɔ nɛ dɔɔ.
7 Mena nombii kei dɔɔ te daa Gyudatena
akpaŋalaŋ kufu ala ŋan pou sia gyakaa
nyi Wurubuarɛ waa yɛɛ fa daa. Mena dɔɔ
te dɛɛ som Wurubuarɛ na sibiiyam debaŋ
kamasɛ. Gyoo kpaakpaa, me sia gyakaa
mena nombii kei dɔɔ nyi Wurubuarɛ waa
yɛɛ fa daa, keŋ dɔɔ te Gyudatena moo
nombia gyakaa me dɔɔ.
8 Weera te dana doŋ fa ŋon nyi ya lɛɛ di
nyi Wurubuarɛ waa gyuusu baŋ bɔɔ yem
nɛ?
9 Maŋ gbagba me lɛɛwɔ di me konɔɔ
man nyi, kaboena nyi maa mo gbɛɛ ka-
masɛ man na maa wɔlɛɛ Yesu ŋon ɔ ba lee
Nasarɛte nɛ yele.
10 Mena mɔ te me yɛɛwɔ Gyerusalɛm
donɔɔ man. Saese kegyiise faa maŋ gbɛɛ
te me kyaŋa Kristotena burum tɔ deni, te
akpaa bɛɛ gyae baa ko wɔ mɔ na, mɛɛ seŋ
be wɔle nyi ke gbɛɛ kenaŋ, baa ko wɔ.
11 Debaŋ kamasɛ na me dɔŋɛɛ Gyu-
datena ɔsom denɛɛ man mɛɛ naase Kris-
totena diyem, na baa nyiŋ tina ba kelɛɛdi
keŋ yela. Me baŋ ka koro be dɔɔ nideli nɛ,
me sila wɔ gyu tɛɛlese wɔlɛɛ dɔɔ ke naase
wɔ diyem nideli.

Pɔɔl keyako ɔ kekyɛɛkee wose man nombia

Kpilala 9:1-19; 22:6-16

12 Lee kei dɔɔ te Wurubuarɛ saese kegyi-
ise faa maŋ be nyiŋmaa man tɔne keŋ
ne fa maŋ doŋ, te ma moo ma nyee baŋ
Damasekuse gbɛɛ.
13 Gyoo kpaakpaa, weeseteŋteŋ me ka
koro mee gyu keŋ nɛ, karatetee dokoloŋ
te keŋmaŋee daale keŋ ne naa kela weese
nɛ, leewɔ adido kaa ŋmaale kilisi daa na
me tebia baŋ de dɔŋɛɛ nɛ.
14 De popou leewɔ yala tɛɛle man te me
nyii nɔɔwoya ŋaale yako maŋ Hiburu dei
man nyi, ‘Sɔɔl, Sɔɔl, weera te n ne naase
man diyem? N ne naase n wose diyem bo
ŋgba mena keŋ bɛɛ wɔŋee wonembu te
ŋon mɔ ne wɔŋee ɔ wose lee wɔle naase ɔ
wose diyem nɛ.’
15 Te me bɔɔsewɔ nyi, ‘Nyaŋ amɔte
ŋonaŋ me Gbeŋgyoo?’ Te de Gbeŋgyoo
tiranɔɔ nyi, ‘Maŋ yɛna Yesu ŋon n ne naase
diyem nɛ.
16 Mɔna koro seŋ ma lese ma wose baa
wola neŋ, na maa mo neŋ yɛɛ me tobaale
na n ke di adansɛɛ lee kpene keŋ n be naa
lee ma wose man na ŋan maa kaa wola
neŋ nɛ.

17 Maa lɛɛ neŋ lee nyaŋ gbagba n balaŋ,
na baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya te mee
kpila neŋ be gyaŋ nɛ nyiŋmaa man.
18 Mee kpila neŋ baa na n kaa gyuusu
be sia, na baa tale lee ditiŋtɛɛ man kɔŋ
keŋmaŋee man, na baa tale lee ɔbɔnsam
nyiŋmaa man kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ. Na
baa lɛɛ maŋ di na Wurubuarɛ ka mo be
nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ na baa nyiŋ dekyae
kpu na baŋ Wurubuarɛ ba lese see fa ɔ
wose nɛ.'

Pɔɔl kekolosi lee ɔ tom keyɛɛ wose man

19 Mena dɔɔ gyoo Agiripa, ma te yɛɛ
deŋele doŋ lee kpene keŋ Wurubuarɛ ba
lese wola maŋ lee adido, te mɔɔ naa ke na
me sia ŋgba dosɛɛ man nɛ ya.
20 Me taŋgbɛɛwɔ yako Wurubuarɛ nom-
bia Damasekuse te me gyuu Gyerusalɛm
na Gyudia tɛɛle dɔɔ pou. Kenaŋ wɔle
te me kaa kolosi ŋa fa baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ. Me yako wɔ nyi baa
kyɛɛkee lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ man na
baa kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ, na baa yɛɛ abɔɔ
ŋan gyae kawola nyi ba te kyɛɛkee lee be
gbɛɛneŋ kumɛɛ man kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ
nɛ.
21 Kei dɔɔ te Gyudatena kyaŋa maŋ
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man te
bɛɛ gyae gbɛɛ baa ko maŋ nɛ.
22 Mɔna Wurubuarɛ ta seŋ me wɔle kaa
lii gyɛŋ, mena dɔɔ te me talewɔ seŋ kɛbo
keŋkeŋ mɛɛ di nombia kɛŋa adansɛɛ fa bia
na kegyiise pou nyi, kpene keŋ mɛɛ yako
nɛ na keŋ Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra
na Mosesi be yako see nyi gyae ke kɔŋ nɛ,
yɛɛ dokoloŋ.
23 Nombii keŋ bɔɔ yako see yɛna nyi,
nyeelɛɛre ŋon Wurubuarɛ be yako see
nyi waa kɔŋ nɛ, waa naa diyem te ŋon
ne gyaela waa taŋgbɛɛ foŋ lee yeŋ man,
na waa wola ɔ balaŋ Gyudatena na baŋ
ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ pou nyi,
keŋmaŋee keŋ man baa ta na baa nyiŋ
nyeedoŋ nɛ te kɔŋ."
24 Botɔɔ te gyoo Fesituse gyɔɔ Pɔɔl nɔɔ
dɔɔ fae e nyi, "Pɔɔl, n nyee ne wɔlɛɛ do?
N tɔne kagyeŋ beiŋ na doo na neŋ diteŋ
nɛ."
25 Keŋte Pɔɔl tiranɔɔ nyi, "Gyoo kpaak-
paa! Ma nyee bɛɛ wɔlɛɛ ya, me sia ala
kaeŋ. Nombia ŋan mee kolosi nɛ yɛɛ
nombia kpaakpaa ŋa, te ŋe doo na ŋe gbɛɛ
mɔ.
26 Gyoo Agiripa, n gyeŋ nombia kɛŋa pou
man mena dɔɔ maa tale gyɔ me konɔɔ
kolosi na neŋ lee me konɔɔ man. Mɛɛ
lɛɛ di nyi n gyeŋ nombia kɛŋa man keŋ
dokoloŋ koraŋ te lam n dɔɔ ya, nawolo nyi
ba te yɛɛ ŋa weese ya.
27 Gyoo Agiripa, n ne lɛɛ Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ nɔɔwoya di? Ma
gyeŋ nyi n ne lɛɛ ŋa di."
28 Keŋte gyoo Agiripa mɔ bɔɔse Pɔɔl nyi,
"N gyeŋ nyi nyaŋ ke tale yela maa bese
Kristobaale debokeiman?"
29 Te Pɔɔl tiranɔɔ nyi, "Gyɛŋ bo o kyoo
bo o, maŋ ne fane bo nyi Wurubuarɛ waa
yela ɛmɛɛ na balaŋ akaŋ baŋ pou ɛ be tei
maŋ gyɛŋ wee kei nɛ, ɛ ka bese Kristotena
ŋgba maŋ Pɔɔl nɛ. Mɔna be na do ŋon
akyakaase bo ya!"
30 Keŋte gyoo Agiripa na Fesituse ŋon ɔ
seŋɛɛ Romantena gyoo dinaa nawɔɔ man
nɛ, na Bɛɛnise na balaŋ akaŋ baŋ korowɔ
lee deni keŋ man.
31 Be ka koro nɛ be kolosiwɔ na dɔŋa
nyiaa, "Balee kei te yɛɛ dukum keŋ
kaboena nyi baa ko e yaa baa do e deni
ya."
32 Keŋte gyoo Agiripa yako Fesituse nyi,
"Nyi balee kei deŋ te yako nyi dɛɛ mo ɔ
nombia gyina gyoo dinaa Kaesa ya na, nafɔ
dɛɛ tale tina e yela."

27

Be kamo Pɔɔl laŋ Roman

1 Keŋte be bakewɔ see nyi dɛɛ mo
degbele dinaa na dee gyu Romantena gyoo
dinaa ŋon gyaŋ Itali tɛɛle man. Te ba moo
Pɔɔl na balaŋ baŋ bɔɔ kyam tɔ deni nɛ
baale do yoonɔɔtena kegyia ŋon bɛɛ baake
e Gyuliɔse nɛ nyiŋmaa man. Gyuliɔse yɛɛ
Roman gyoo dinaa ŋon yoonɔɔtena kegyia
ŋolo e.
2 Te da gyoo degbele dinaa keŋ kɔɔ
lee Adaramitium donɔɔ man kee gyu Esia
yenaŋ donɔɔse ŋan ŋe kya boo nɔɔman
nɛ, te de kuluwɔ laŋ. Na Arisitakuse ŋon
ɔ ba lee Tesalonika donɔɔ keŋ ke kyaa
Masedonia tɛɛle man nɛ doo de man.
3 Tɛɛ kena keŋ nɛ, de gyuuwɔ ka gyoo
Sidɔn donɔɔ man, botɔɔ te Gyuliɔse naa
Pɔɔl waraŋase te ɔ faa e gbɛɛ te ɔ gyuu ɔ
tebia gyaŋ na baa fa e kpene keŋ ne hia e.
4 De ka koro lee botɔɔ dee gyu keŋ nɛ,
na feliŋ ne gyɔɔ kɔŋ de gyaŋ mena dɔɔ
da moowɔ na Saiporɔse tɛɛlebii keŋ loŋ be
kilisi ke nɛ yenaŋ, nawolo nyi na feliŋ bɛɛ
gyɔɔ kɔŋ botɔɔ ya.
5 Da moowɔ ɛpo dɔɔ ke laŋ Silisia na
Pamfilia tɛɛlese yenaŋ te de ka gyoo Mira
donɔɔ keŋ ke kyaa Lisiase tɛɛle dɔɔ nɛ.
6 Botɔɔ te yoonɔɔtena kegyia ŋon
naa degbele dinaa daale na ke ta lee
Alɛkesanda kee gyu Itali te ɔ lese daa do
ke maŋ.
7 Degbele keŋ moo daa dɛɛdɛɛ te de naa
diyem mɔ nideli weeya burum pɛte de ka
benaa donɔɔ keŋ bɛɛ baake ke Kiniduse
nɛ. Feliŋ keŋ te fa daa gbɛɛ dɛɛ mo da nyee

baŋ botɔɔ keŋ nafɔ dee gyu nɛ ya, mena dɔɔ de gyuuwɔ ka mo na Kreti tɛɛle keŋ loŋ be kilisi ke nɛ, ata ata kelii Salimone donɔɔ yenaŋ dɔɔ, nawolo nyi na feliŋ keŋ bɛɛ gyɔɔ kɔŋ botɔɔ yenaŋ ya.

8 Da moowɔ na ɛpo nɔɔ nɔɔ, te de kaawɔ mɔ nideli pɛte de kaa lii botɔɔ keŋ bɛɛ baake nyi Agbelese daseŋae kpaakpaa, keŋ benaa na donɔɔ keŋ bɛɛ baake nyi Lasea nɛ.

9 De wɔlɛɛ debaŋ boo keŋ dɔɔ ampaŋ ampaŋ, te wee keŋ Gyudatena ne fa Wurubuarɛ kedi na waa mo ba dukum kyɛɛ wɔ nɛ kaa laŋawɔ. Mena debaŋ kenaŋ na feliŋ ne yeli loŋ dɔɔ keta ne yɛɛ gyakoloŋ nideli. Mena dɔɔ Pɔɔl kolosiwɔ fa wɔ nyi,

10 "Me tebia, ma te naa nyi dɛɛ naa diyem nideli na dee di gyerebi de gbɛɛ kei man. Na degbele dinaa kei na kasolɔse ŋan ŋaageŋ ne gyae la ke wɔlɛɛ ya, mɔna balaŋ mɔ baa yekee. Mena dɔɔ ɛ yela dɛɛ kyaa kɛbo."

11 Mɔna yoonɔɔtena kegyia ŋon bɛɛ Pɔɔl nɔɔwoya bo, te ɔ moo degbele dinaa keŋ gbeŋgyoo na saare ŋon wui.

12 Keŋte be kpa agbelese dɛɛseŋae kenaŋ be dei na kekyaa kyeŋgbelelee debaŋ kenaŋ man ya. Mena dɔɔ be man dekpeŋ dinaa gyaewɔ nyi baa kyaŋ ba wose na be kaa lii donɔɔ keŋ bɛɛ baake ke nyi Fonisi nɛ, na baa kyaa botɔɔ kyeŋgbelelee debaŋ kenaŋ man. Fonisi yɛɛ agbelese dɛɛseŋae keŋ ke kyaa Kreti tɛɛle man te ke sia tee bo weese dɛɛlee na weese dɛɛyalae nsana.

Feliŋkum kegyɔ ɛpo keŋ dɔɔ

13 Feliŋbii daale kɛɛ gyɔɔ lee ata yenaŋ nɛ, balaŋ baŋ gyueŋwɔ nyi baa nyiŋ gbɛɛ ta ba kegyaebii, mena dɔɔ be wɔŋee nyeele keŋ ne kyaŋ degbele dinaa seŋ debodokoloŋ dekeŋkeŋ dɔɔ nɛ, kaa do degbele dinaa keŋ man te be kuluwɔ ta na Kreti ɛpo nɔɔ nɔɔ.

14 Te kyare ya te feliŋ dinaa daale gyɔɔwɔ lee weese dɛɛlee man demena dɔɔ, lee Kreti tɛɛlebii keŋ loŋ be kilisi ke nɛ yenaŋ kɔŋ.

15 Feliŋ keŋ gyɔɔwɔ gyaŋee na degbele dinaa keŋ mena dɔɔ ka te tale gyu ke siaman bela ya. Mena dɔɔ de yela feliŋ keŋ wɔŋee daa gyu botɔɔ keŋ kɛɛ gyae.

16 Te de gyuuwɔ ka mo na Kauda tɛɛlebii keŋ loŋ be kilisi ke nɛ yenaŋ, na feliŋ bɛɛ gyɔɔ botɔɔ nideli ya, mɔna de kaawɔ pɛte de talewɔ lese degbele bii keŋ bɛɛ mo lɛɛ balaŋ nyeeya nɛ lee degbele dinaa keŋ man.

17 Balaŋ baŋ wɔŋee degbelebii keŋ do degbele dinaa keŋ man te ba moo ŋmeeseŋ bake degbele dinaa keŋ na feliŋ be nyiŋ gyɔ ke tekerii ya. Be yeewɔ nyi degbele dinaa keŋ kaa ta dɔɔ Libia boo nɔɔ aŋasa man ya, mena dɔɔ be tisinaa degbele dinaa keŋ kanyaŋse te be tinaa degbele keŋ yela, te feliŋ moo ke ke dɔŋ dɛɛ dɛɛ.

18 Feliŋkum keŋ moo daa kyeŋgbeŋ kyeŋgbeŋ boo keŋ dɔɔ, mena dɔɔ tɛɛ kena nɛ te be fiasɛɛ bɛɛ lese kasolɔse lee degbele dinaa keŋ man do loŋ man.

19 Ke tɛɛ kena nɛ, ba lese degbele keŋ gbagba abɔɔ ŋan ŋaale fuŋii leki do ɛpo man.

20 Dii weeya burum na de bɛɛ tekaa naa weese yaa kyolobiise ya, na feliŋ keŋ mɔ gyakaa ne gyɔɔ akpanyaŋnyaŋ man, mena dɔɔ de ta teka gyakaa loo nyi dee nyiŋ nyeedoŋ bela ya.

21 Balaŋ baŋ kyaawɔ weeya burum keŋ be bee di weenɛɛ ya, keŋte Pɔɔl korowɔ seŋ be siaman yako wɔ nyi, "Me tebia, nyi yeŋ nyii kpene keŋ mɔɔ yako ŋon nyi ɛ na kulu degbele dinaa keŋ lee Kreti ya nɛ, nafɔ deŋ te naa diyem kei na dee di gyerebi kei mɔ ya.

22 Nɛnɛɛ mɛɛ sola ŋon bo nyi ɛ nyiŋ konɔɔ, ɛ man ŋolo be gyae waa yeŋ ya mɔna degbele dinaa keŋ kaageŋ ne gyae la ke wɔlɛɛ.

23 Nawolo nyi dana nelim me Wurubuarɛ ŋon me yɛɛ ɔ wui te mɛɛ som e nɛ, kpila ɔ kpilale kɔŋ me gyaŋ,

24 kaa yako maŋ nyi, 'Pɔɔl na yee ya, kaboena nyi nya gyu ka seŋ gyoo dinaa Kaesa siaman, na baa di n nombia ŋan. Lee nyaŋ dɔɔ, Wurubuarɛ waa gyee baŋ pou be doo degbele dinaa keŋ man nɛ.'

25 Mena dɔɔ me tebia, ɛ nyiŋ konɔɔ, nawolo nyi mɛɛ lɛɛ di nyi ŋan pou Wurubuarɛ be yako nɛ gyae ke kɔŋ ŋgba mena keŋ ɔ be yako maŋ nɛ.

26 Mɔna dɛɛ kaa lee tɛɛlebii daale keŋ loŋ be kilisi nɛ dɔɔ."

Degbele dinaa keŋ kewɔlɛɛ

27 Weeya kufu anaarate keŋ man nelim nɛ, na feliŋkum keŋ sɛɛ kɛɛ wɔŋee daa Aderia ɛpo dɔɔ. Tɛɛ nsana nɛ, baŋ bɛɛ saa degbele dinaa keŋ nɛ naawɔ nyi be ta benaa tɛɛlebii daale.

28 Te ba moo kpene keŋ bɛɛ mo maa loŋ siliŋ nɛ mo do loŋ keŋ man te be naawɔ nyi ke siliŋ man yɛɛ nawɔɔ tɔɔse sɔŋonoŋ na sao(120). Be ke gyu be siaman kyomii nɛ, ba besewɔ maa loŋ keŋ te be naawɔ nyi yɛɛ nawɔɔ tɔɔse sɔŋonaara na kufu (90).

29 Be yeewɔ nyi degbele dinaa keŋ gyae ka too na boe, mena dɔɔ ba lese nyeela anaara ŋan ne kyaŋ agbelese seŋ debodokoloŋ nɛ do loŋ man degbele keŋ wɔle. Te be fanewɔ nyi tɛɛ dɛɛ naa bileŋ.

30 Baŋ bɛɛ saa degbele dinaa keŋ nɛ yela baa yeu tina daa yela, mena dɔɔ ba lese degbelebii keŋ ke gyakaa degbele dinaa

keŋ dɔɔ nɛ gyakaa loŋ dɔɔ. Te ba beowɔ
yɛɛ ŋgba bee gyu be kaa fuŋ nyeela ŋan ne
kyaŋ degbele dinaa seŋ debodokoloŋ nɛ do
loŋ man degbele keŋ siaman.
31 Te Pɔɔl yako yoonɔɔtena kegyia ŋon
na yoonɔɔtena baŋ nyi, “Akpaa balaŋ
kɛwɔ te kyaa degbele dinaa kei man ya na,
ɛ be gyae ɛ ke nyiŋ nyeedoŋ ya.”
32 Mena dɔɔ yoonɔɔtena baŋ tirii
ŋmeeseŋ ŋan bɔɔ mo kpaŋ na degbelebii
keŋ nɛ te loŋ wɔŋee ke laŋ.
33 Tɛɛ kɛɛ ŋmaŋee maa keŋ nɛ, Pɔɔl
doo wɔ kakyeŋ nyi baa di weenɛɛ. Te ɔ
yako wɔ nyi, “Gyɛŋ weeya kpaakpaa kufu
anaara yaa ŋgba ɛ wɔe ne lɔ ŋon, te ɛ nɔɔ
mɔ te daa ta kolo ya.
34 Mena dɔɔ mɛɛ waase ŋon bo nyi yaa
di na ɛ ke nyiŋ nyiŋ nyeedoŋ, nawolo nyi
kolo na kolo be kyaa keŋ gyae ke yɛɛ ɛ man
ŋolo ya.”
35 Ɔ kekolosi nɔɔwoya kɛŋa taŋ nɛ, ɔ
moo bodobodo te ɔ fanewɔ fa Wurubuarɛ
karaŋ be popou siaman, te ɔ kara ke te ɔ
diiwɔ.
36 Botɔɔ te be popou wɔe fɛɛ wɔ te ba
moo weenɛɛ do be nɔɔman.
37 Daa baŋ pou de doo degbele dinaa keŋ
man nɛ, yɛɛ balaŋ sɔŋonoŋ akpeŋ ala na
sɔŋotooro na kufu looro (276).
38 Be popou kedi baa nɛ, ba lese weenɛɛ
ŋan doo degbele keŋ man nɛ fuŋ do ɛpo
man, na debgele dinaa keŋ ke nyiŋ koro
yuŋ.
39 Tɛɛ kɛɛ naa keŋ nɛ, be naawɔ ŋgba
ɛpo keŋ yenaŋ daale te sɔɔ gyoo tɛɛle daale
man, na aŋasa doo botɔɔ mɔna be ta gyeŋ
tɛɛle dokoloŋ kenaŋ ya. Mena dɔɔ be yɛɛ
ba gyueŋ nyi akpaa baa tale na, baa besena
degbele dinaa keŋ gyu ka seŋ botɔɔ.
40 Te be kɛrɛɛ ŋmeeseŋ ŋan bɔɔ mo
kpaŋ na nyeela ŋan ne kyaŋ degbele dinaa
seŋ debodokoloŋ nɛ do loŋ man, te be booli
ŋmeeseŋ ŋan bɔɔ mo bake na woni keŋ
ne kii degbele dinaa nɛ. Te be gyinaa
degbele dinaa keŋ kanyaŋ adido degbele
keŋ siaman te feliŋ gyɔɔwɔ, te tuu degbele
dinaa keŋ sia tee dekeŋkeŋ dɔɔ gbɛɛ.
41 Mɔna degbele dinaa keŋ siagbɛɛ
gyuuwɔ ka gyoo aŋasa man te ke dɔɔwɔ
debodokoloŋ, te ka ateta keŋ ŋerewɔ gyoo
aŋasa ŋan man te ke dɔɔwɔ keŋ ke bee
wosi gba ya. Te feliŋ dinaa keŋ ne gyɔɔ nɛ
yela ɛpo loŋ keŋ gyɔɔ degbele dinaa keŋ
wɔle gbɛɛ aguŋ kpetekpetekpete.
42 Yoonɔɔtena baŋ yɛɛ ba agyueŋ nyi baa
ko balaŋ baŋ bɔɔ kyam do deni nɛ pou, na
be man ŋolo be nyiŋ yɛlɛɛ toŋ yeu ya.
43 Mɔna yoonɔɔtena kegyia ŋon gyaewɔ
waa lɛɛ Pɔɔl nyee mena dɔɔ ɔ tɔɔ wɔ nyi be
na yɛɛ ŋgba mena keŋ bɔɔ bake see nɛ ya.
Mena dɔɔ ɔ yako balaŋ baŋ pou nyi baŋ
baa tale yɛlɛɛ na, baa taŋgbɛɛ toŋ gyoo loŋ
man na baa yɛlɛɛ toŋ gyu dekeŋkeŋ dɔɔ.
44 Te baŋ bɔɔ kaa nɛ baa gɔtaa degbele
dinaa keŋ be yɛlɛɛ nɛ daase pampasaŋse
ŋan be kyakaree nɛ, na baa toŋ gyu
dekeŋkeŋ dɔɔ. Nnɛ te de popou yɛɛwɔ toŋ
gyu dekeŋkeŋ dɔɔ keŋ ŋolo te dɔɔ ya.

28

Maleta dekeŋkeŋ dɔɔ

1 De ka lee ɛpo man kaa seŋ dekeŋkeŋ
dɔɔ nɛ te balaŋ baŋ be kyaa botɔɔ tɛɛlebii
kei keŋ loŋ be kilisi ke nɛ dɔɔ yako daa nyi,
bɛɛ baake botɔɔ nyi Maleta.
2 Donɔɔsetena benaŋ kɛɛ de dɔɔ nideli.
Na ɔga te fiasɛɛ ɔ ne ŋɛɛ, mena dɔɔ ba doo
boalaŋ fa daa nyi dee woli nawolo nyi, na
waare kyaa.
3 Pɔɔl ke kuu daase ŋaale waa do boalaŋ
keŋ man nɛ, te boalaŋ ogyefeliŋ keŋ yela
dom keŋkeŋteŋte ŋolo leewɔ daase ŋan
man kaa milii ɔ nyiŋmaa.
4 Donɔɔsetena baŋ kena mena nɛ be
yako dɔŋa nyi, “Balee kei waa yɛɛ awudi-
ini e. Nawolo nyi, nyi ɔ yɛɛ nyeebam
ŋgba ɔ te dɔɔ ɛpo man koraŋ ya nɛ, ɔ
nombiakumɛɛ be gyae ke yela waa nyiŋ
nyeedoŋ ya.”
5 Mɔna Pɔɔl ŋmanyaŋ dom ŋon do
boalaŋ man, keŋ kolo te yɛɛ e ya.
6 Balaŋ baŋ gyueŋwɔ nyi waa bokee, yaa
gyae ke kara e lɔ karatetee dokoloŋ na waa
yeŋ. Mɔna ba ke daa gyu siaman te ba
kena nyi kolo te yɛɛ e ya nɛ, be kyɛɛkee ba
agyueŋ nyi balee kei waa yɛɛ bane ŋolo e.
7 Botɔɔ gyoo yele yɛna Pubiliyuse. Na
ɔ tɛɛle benaa na botɔɔ keŋ de kyaa nɛ. Ɔ
kɛɛ de dɔɔ nideli te de kyaawɔ ɔ dɛɛ weeya
kpaakpaa atooro.
8 Gyoo Pubiliyuse ŋonaŋ ɔ kya kaa wee
kpaŋalaŋ, na ɔ na kyeree. Keŋte Pɔɔl
gyuuwɔ ka mo ɔ nyiŋmaa gyakaa ɔ dɔɔ
fane fa Wurubuarɛ fa e, te ɔ kyɔɔ e kawee.
9 Ke kɔŋ mena nɛ, kaweesetena akaŋ
baŋ pou be kyaa Maleta tɛɛle keŋ dɔɔ nɛ
kɔŋawɔ, te Pɔɔl kyɔɔ wɔ be kaweese pou.
10 Balaŋ benaŋ moo obuo dinaa fa daa,
te be fa daa abɔɔ burum, te de ka koro lee
botɔɔ dee gyuu nɛ, be fa daa abɔɔ ŋan gyae
ke hia daa gbɛɛnaa man nɛ.

Pɔɔl ka lee Maleta gyu Roman donɔɔ man

11 De dii gyaalaŋna batooro tɛɛlebii keŋ
dɔɔ pɛte da leewɔ botɔɔ. Keŋte da moo
degbele dinaa keŋ kɔɔ lee Alɛkesanda
donɔɔ man kaa seŋ botɔɔ dugbutu tɛɛ nɛ.
Ba te yɛɛ banɛɛ atawaase gyakaa degbele
dinaa keŋ dɔɔ, te da gyoo ke laŋ.
12 De gyuuwɔ ka gyoo Sirakuse donɔɔ
man, te de kyaawɔ botɔɔ weeya atooro.

13 Da leewɔ bɔtɔɔ ka gyoo Regium donɔɔ
man. Tɛɛ kena keŋ nɛ, feliŋ daale lee ata
yenaŋ kaa gyɔ, mena dɔɔ ka weeya alate
man te de gyuuwɔ ka gyoo Puteyoli donɔɔ
man.
14 Bɔtɔɔ te de naa Kristotena baale te
ba sola daa nyi dee di weeya gyanaara be
gyaŋ. Nnɛ te de tɛɛwɔ menɛɛ ka gyoo
Roman donɔɔ man.
15 Kristotena baŋ be kyaa Roman kenyii
da nkaŋ nɛ, be man baale kɔŋawɔ kaa
gyaŋee na daa naŋ Apiuse donɔɔ man, te
baale mɔ kaa gyaŋee na daa ŋɔɔla dɛɛsoe
denɛɛ atooro ŋan man. Pɔɔl kena wɔ nɛ,
doo e kakyeŋ te ɔ faa Wurubuarɛ karaŋ.
16 De ka gyoo Roman donɔɔ man nɛ,
yoonɔɔtena kegyia ŋon faa Pɔɔl gbɛɛ nyi
waa gyu ke kyaa bɔtɔɔ keŋ dei fa e nɛ, te
ba lese yoonɔɔte ŋolo nyi waa gyee e.

Pɔɔl kekolosi Roman donɔɔ man

17 Weeya atooro wɔle nɛ, Pɔɔl baake
Gyudatena kegyiise baŋ be kyaa donɔɔ
kenaŋ man nɛ gyaŋee. Ba ke gyaŋee keŋ
nɛ te ɔ yako wɔ nyi, “Me tebia Iseraetena,
ma te yɛɛ kolo kum tia de tebia yaa tia
amanberɛse ŋan de naanaɔ ba wola daa
koraŋ ya, mɔna be kyaŋa maŋ Gyerusalɛm
donɔɔ man te ba moo maŋ do Romantena
nyiŋmaa man.
18 Ba korowɔ gyoo me nombia man na,
be yela baa tina maŋ yela, nawolo nyi ba te
naa nombiikum keŋ mɔɔ yɛɛ keŋ kaboena
nyi baa ko man ya.
19 Mɔna keŋ Gyudatena be bɛɛ dɔɔ, yela
ma solawɔ nyi maa mo me nombia kɔŋ
gyoo dinaa gyaŋ, mɔna maŋ dɔɔ ma gyeŋ
nyi daa na me tebia betaŋ daale ya.
20 Kei dɔɔ te me baake ŋon na maa nyiŋ
lese nombia ŋan man wola ŋon. Walaŋ
ŋon Iseraetena sia gyakaa ɔ dɔɔ nyi waa
kɔŋ nɛ dɔɔ te me doo akyakaase kɛŋa man
nɛ.”
21 Keŋte kegyiise baŋ tiranɔɔ fa e nyi,
“Da te lɛɛ n wose man tɔne lee Gyudia tɛɛle
man ya. Te de walaŋ ŋolo mɔ ta lee bɔtɔɔ
kɔŋ kaa yako daa kolo kum lee n wose man
ya.
22 Mɔna dɛɛ gyae dɛɛ gyeŋ nya agyueŋ
nawolo nyi da gyeŋ nyi yenaŋ kamasɛ na
balaŋ ne kolosi tia dikpii keŋ man n doo
nɛ.”
23 Te balaŋ baŋ na Pɔɔl see wee keŋ
baa gyaŋee. Wee kenaŋ kelii nɛ, be man
balaŋ burum kɔŋawɔ bɔtɔɔ keŋ Pɔɔl kyaa
nɛ. Lee nebo kelii balinɔɔ nɛ, ɔ kolosi
Wurubuarɛ gyoori keŋ wose man nombia.
Ɔ moo Wurubuarɛ mmaraase ŋan ɔ be yeli
Mosesi be ŋmarase see nɛ, na Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra nɔɔwoya aŋmaraseŋ
see kolosi de Gbeŋgyoo Yesu wose man
nombia fa wɔ na baa nyiŋ lɛɛ e di.
24 Be man baale lɛɛ ɔ nombia ŋan di
mɔna baale dɔɔ ba te lɛɛ ŋa di ya.
25 Mɔna, pɛna Pɔɔl nɔɔ ke si na, nombii
dokoloŋ te ɔ yakowɔ te aŋmaareŋ gyoo
wɔ, te be popou korowɔ yaasee. Nombii
keŋ ɔ be yako wɔ yɛna nyi, “Nombii
keŋ Wurubuarɛ feliŋ be tɛɛ Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya dɔɔ yako fa ɛ
naanaɔ nɛ, doo na ke gbɛɛ. Ɔ yako wɔ nyi,
26 ‘Gyu ke yako balaŋ kɛwɔ nyi,
Ɛ ke tei, na ɛ ke tei,
mɔna ɛ be gyae ɛ ke nyii nombia
ŋenaŋ man ya.
Ɛ ke kɛo, na ɛ ke kɛo,
mɔna ɛ be gyae ɛ kena kolo ya.
27 Nawolo nyi balaŋ kɛwɔ agyueŋ ta yem.
Ba te tɔ ba deŋela te be wuu be sia,
na mena ya na nafɔ be sia gyae kena,
na ba deŋela ke nyii,
na baa nyii nombia ŋan man,
na baa bese kɔŋ me gyaŋ,
na maa kyɔ wɔ be kaweese.’ ”
28 Te Pɔɔl kolosiwɔ tɔ nɔɔ nyi, “Lee mena
dɔɔ mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nyi, Wurubuarɛ te
yeli be ta mo nyeedoŋ nombia ŋan gyina
baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ. Baŋ dɔɔ
baa tei ŋa.”
29 Pɔɔl ke yako nombia kɛŋa nɛ, te baageŋ
baageŋ moo aŋmaareŋ koro yaasee.
30 Kulutooneŋ ala sɔɔŋ na Pɔɔl kyaa
bɔtɔɔ keŋ ɔ be hare deni ɔ kyaa nɛ, na ɔ
ne lɛɛ baŋ pou bɛɛ kɔŋ ɔ gyaŋ nɛ nideli.
31 Ɔ gyɔɔ ɔ konɔɔ kolosi Wurubuarɛ
gyoori keŋ na de Gbeŋgyoo Yesu wose man
nombia ŋan fa balaŋ keŋ ŋolo te tɔ e gbɛɛ
ya.

Pɔɔl tɔne keŋ ɔ be ŋmarase yelee Romantena nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Pɔɔl ŋon me yɛɛ
Yesu Kristo tobaale e nɛ gyaŋ. Wurubuarɛ
baake na maŋ nyi me kaa yɛɛ ɔ kpilale,
te ɔ lese maŋ see nyi maa yako ɔ nombia
kpaakpaa ŋan.
2 Gyaŋgba gyaŋgba keŋ nɛ, Wurubuarɛ
tɛɛwɔ wa akpeŋkpeŋgyɔɔra dɔɔ yako ɔ
nombia kɛŋa see ɔ nombia aŋmaraseŋ see
ŋan man.
3 Nombia kpaakpaa kɛŋa yɛɛ ɔ bu Yesu
Kristo ŋon ɔ yɛɛ de Gbeŋgyoo e nɛ nombia
ŋa. Lee lolo gbɛɛ man na, Yesu kei lee gyoo
Defidi duuluŋ man.
4 Wurubuarɛ feliŋ ŋon doŋ keŋ ɔ ba mo
gyuusu Yesu lee yeŋ man nɛ, keŋ lese la
wola nideli nyi ɔ yɛɛ Wurubuarɛ bu e keŋ
ayimɛɛ be doo ɔ man ya.
5 Wurubuarɛ tɛe ŋon Kristo ŋonaŋ dɔɔ
mo ɔ bɛrɛɛ boele daa nyi de kaa bese ɔ
kpilala. Na ke yela tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou
ke lɛɛ ŋon Wurubuarɛ di, na baa nyii ɔ dei
na baa lese ɔ yele.
6 Ɛmɛɛ Romantena baŋ Wurubuarɛ be
baake ŋon te ɛ be kaa bese Yesu Kristo
balaŋ nɛ, ɛmɛɛ mɔ kpuɛ mena balaŋ kɛwɔ
man.
7 Lee mena dɔɔ te mɛɛ ŋmarase tɔne
kei mee yelee ɛmɛɛ Romantena baŋ pou
Wurubuarɛ ne gyae ŋon te ɔ be baake
ŋon nyi ɛ kaa bese ɔ balaŋ nɛ. De kya
Wurubuarɛ na de Gbeŋgyoo Yesu Kristo
baa mo be bɛrɛɛ boele ŋon, na baa fa ŋon
wosefɛɛreŋ.
8 Pɛ maa kolosi nombii daale nɛ, me dɔŋ
Yesu Kristo dɔɔ mɛɛ fa Wurubuarɛ karaŋ
lee ɛ popou dɔɔ. Nawolo nyi balaŋ ne nyii
mena keŋ ɛ be lɛɛ Wurubuarɛ nombia ŋan
di tɛɛle kei dɔɔ pou.
9 Wurubuarɛ ŋon mɛɛ mo me konɔɔ pou
som e te mɛɛ yako ɔ bu nyeekelɛɛ nombia
ŋan nɛ, ŋon yɛna ma adansɛɛ nyi mɛɛ
tɔɔse ŋon nideli debaŋ kamasɛ ma kefane
man.
10 Debaŋ kamasɛ keŋ mɛɛ fane na, mɛɛ
sola Wurubuarɛ nyi waa toro gbɛɛ fa maŋ
lee ŋon gbagba kegyaebii man na maa nyiŋ
kɔŋ ɛ gyaŋ.
11 Ɛ nombia ne gyɔ maŋ loo, mena dɔɔ
mɛɛ gyae nyi maa kɔŋ ɛ gyaŋ na maa yela ɛ
ke nyiŋ Wurubuarɛ feliŋ abɔɔ anefaŋ ŋan,
na ŋe ka do ŋon doŋ ɛ kelɛɛdi man.
12 Kei nawolo baa nyi akpaa me kɔŋ ɛ
gyaŋ na, daa na ŋon pou kelɛɛdi gyae ka
do dɔŋa kakyeŋ.
13 Me tebia mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nyi nafɔ
me gyaewɔ agbaatee agbaatee nyi maa
kɔŋ ɛ gyaŋ, na Wurubuarɛ ke ta me dɔɔ
yela balaŋ ke lɛɛ Yesu di nideli ɛ man,
ŋgba mena keŋ ɛ tebia baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ be lɛɛ e di debiise akaŋ
ŋan man nɛ, mɔna gbɛɛ ta toro fa maŋ
debaŋ kenaŋ man ya.
14 Ke yɛɛ kpene keŋ doo me dɔɔ nyi
maa kolosi Wurubuarɛ nombia fa walaŋ
kamasɛ. Siakaralatena na ayiŋtena pou,
balaŋ baŋ ba gyeŋ nombia na baŋ bɔɔ
gyeŋ nombia ya nɛ pou.
15 Lee kei dɔɔ te me sia yɛɛwɔ nyi maa
kolosi Kristo nombia ŋan fa ɛmɛɛ baŋ ɛ
kyaa Roman donɔɔ man mɔ nɛ.
16 Kristo nombia kpaakpaa ŋan kekolosi
be dana maŋ desɛŋ ya. Nawolo nyi ŋan
yɛna Wurubuarɛ doŋ keŋ ɔ na mo lɛɛ
walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne lɛɛ ŋa di nɛ nyee.
Gyudatena taŋgbɛɛ la nyii nombia kɛŋa,
pɛte balaŋ akaŋ baŋ mɔ kaa nyii ŋa.
17 Kristo nombia kpaakpaa ŋan na wola
na mena keŋ Wurubuarɛ ne yɛɛ pɛte balaŋ
gbɛɛneŋ na tenee ɔ siaman. Nombia
ŋenaŋ nawolo nyi akpaa walaŋ ŋon ɔ ne
lɛɛ Yesu di nɛ de tale seŋ ɔ kelɛɛdi man
lee kewalaŋ kelii ɔto na, ɔtenate gbɛɛneŋ
gyae ka tenee Wurubuarɛ siaman. Be
ŋmarase mena nombii kei Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see ŋan man nyiaa,
“Walaŋ ŋon lee ɔ kelɛɛdi dɔɔ te ɔ gbɛɛneŋ
da tenɛɛ Wurubuarɛ siaman na, waa nyiŋ
nyeedoŋ kekpaa.”

Wurubuarɛ baŋ

18 Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa adido nɛ ta
lese wola nyi ɔ ta gyeŋ baŋ balaŋ kumɛɛ
na balaŋ baŋ bɔɔ ne nyii ɔ dei ya nɛ
dɔɔ. Nawolo nyi be nombiakumɛɛ bee yeli
Wurubuarɛ nombia ŋan ŋe doo na ŋe gbɛɛ
nɛ ka lee debɔɔ ya.
19 Wurubuarɛ ta gyeŋ baŋ nawolo nyi
gbɛɛ keŋ man balaŋ baa mo gyeŋ e nɛ te
yɛɛ nombia aweesesa ya. Ŋon Wurubuarɛ
gbagba lese na ŋa wola wɔ.
20 Wurubuarɛ wose man nombia ŋaale
kyaa keŋ nyi walaŋ be tale naa ŋa na ɔ sia
fonɛɛ ya. Ŋan yɛna ɔ doŋ kekpaakekpaa
na ɔ dinɔɔ keŋ ɔ dana keŋ nawolo nyi ɔ yɛɛ
Wurubuarɛ e nɛ. Mɔna n kɛɛ na leenaŋ
tɛɛle keyɛɛ kewalaŋ keŋ na, Wurubuarɛ
dinɔɔ kenaŋ ba weesɛɛ ya. Nawolo nyi
abɔɔ ŋan pou ɔ be yɛɛ nɛ na lese ɔ dinɔɔ
wola nideli keŋ balaŋ baa tale naa na baa
lɛɛ di. Mena dɔɔ walaŋ ŋon ɔ te lɛɛ di ya
na, ɔ taŋ nombii daale waa yako mo lɛɛ ɔ
wose ya.
21 Mena balaŋ kɛwɔ gyeŋ nyi Wu-
rubuarɛ kyaa mɔna bɔɔ na mo obuo keŋ
kaboena e nɛ fa e ya, te bɔɔ na lese ɔ yele
mɔ ya. Nyansa nombii kamasɛ be doo ba

agyueŋ man ya, te ditiŋtɛɛ wolowolo doo la be konɔɔse man.
22 Bɛɛ yɛɛ ŋgba be sia te kare nɛ, mɔna be yɛɛ ayiŋtenawɔ.
23 Be te tina Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa kekpaakekpaa nɛ yela, gyu bɛɛ som banɛɛ ŋan bɔɔ maa yaa bɔɔ yae ŋa ŋgba balaŋ yaa gyebuse yaa wonembia nɛ.
24 Mena dɔɔ Wurubuarɛ mɔ ta besena ɔ wɔle tee wɔ, te bɛɛ yɛɛ nombia nkaraŋkaraŋ ŋan ba lee baŋ gbagba be konɔɔse man nɛ. Be dana kewɔlɛɛ nombia bee fulu ba wose.
25 Be te tina Wurubuarɛ nombia ŋan ŋe doo na ŋe gbɛɛ nɛ kelɛɛdi yela gyu bɛɛ lɛɛ akɛrɛɛ nombia di. Mena dɔɔ bɛɛ som abɔɔ ŋan Wurubuarɛ be yɛɛ nɛ bo tina Wurubuarɛ ŋon ɔ be yɛɛ ŋa nɛ yela. Ŋon Wurubuarɛ te kaboena nyi dɛɛ lese ɔ yele kekpaakekpaa Amɛn.
26 Keŋ bɛɛ yɛɛ mena dɔɔ Wurubuarɛ ta besena ɔ wɔle tee wɔ te ba gyoo desɛŋ nombia keyɛɛ. Be man ala baŋ gba koraŋ te tina baala gyaŋ kedoo ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ ba wolo nɛ yela gyu bee doo na dɔŋa.
27 Mena mɔ te baala mɔ bɛɛ ala gyaŋ kedoo ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ ba wolo nɛ yela gyu bɛɛ yeŋ dɔŋa yeŋ, te ba gyoo desɛŋ nombia nkaraŋkaraŋ keyɛɛ na dɔŋa. Mena dɔɔ Wurubuarɛ waa wɔŋ ba deŋela ŋgba mena keŋ kaboena nɛ.
28 Keŋ bɔɔ bɛɛ Wurubuarɛ nombia ŋan kagyeŋ dɔɔ, ŋon mɔ ta besena ɔ wɔle tee wɔ. Mena dɔɔ nombia nkaraŋkaraŋ te bɛɛ gyueŋ te bɛɛ yɛɛ nombia ŋan tekaboena nyi nafɔ balaŋ baa yɛɛ ya nɛ.
29 Nombiakumɛɛ te wulu be man. Akpanyaŋnyaŋ na nombiakumɛɛ na sibii na balaŋ kekɔla na sia keyɛɛ balaŋ abɔɔ dɔɔ, na balaŋ kako na kale nombia na akɛrɛɛ kedi na nombia ka mo gyakaa balaŋ dɔɔ te wulu be man. Mena mɔ te bɛɛ yako balaŋ wose man nombia.
30 Bɛɛ mo nombiakumɛɛ gyakaa dɔŋa dɔɔ, te bɛɛ kɔla Wurubuarɛ. Be dana deboŋ te bɔɔ ne bu balaŋ ya, te bɛɛ wola ba wose mɔ. Bɛɛ gyae gbɛɛneŋ wɔlɛɛ ŋan baa mo yɛɛ nombiakumɛɛ debaŋ kamasɛ, te bɔɔ ne bu ba lolala mɔ ya.
31 Bɔɔ dana nyansa ya te bɔɔ ne di nombia ŋan bɛɛ yako nɛ dɔɔ ya. Bɔɔ ne gyae balaŋ ya, te bɔɔ ne wii balaŋ waraŋase mɔ ya.
32 Keŋ na keŋ ba gyeŋ nyi Wurubuarɛ mmaraa nawolo nyi walaŋ ŋon ɔ doo mena dinɔɔ kei man na ɔtenate be gyae waa nyiŋ nyeedoŋ kekpaa ya koraŋ nɛ, be gyakaa bɛɛ yɛɛ mena nombiakumɛɛ kɛŋa kpu. Kenaŋ wɔle koraŋ nɛ, bɛɛ bese do balaŋ baŋ bɛɛ yɛɛ mena nombiakumɛɛ kɛŋa mɔ nɛ kakyeŋ.

2

Wurubuarɛ waa di walaŋ kamasɛ nombia

1 Nyaŋ walaŋ ŋon n ne bu n dɔɔ fɔɔ nɛ, n be dana daale n ke yako ya nawolo nyi nyaŋ mɔ n ne yɛɛ nombiakumɛɛ ŋan ɔtenate ne yɛɛ nɛ. Mena dɔɔ nyi akpaa n bu ŋolo fɔɔ na, nyaŋ gbagba n wose yaa n buu fɔɔ nɛ.
2 Da gyeŋ nyi Wurubuarɛ de di mena balaŋ kɛwɔ nombia te ɔ bu wɔ fɔɔ na, na ke doo na ke gbɛɛ.
3 Mena dɔɔ akpaa nyaŋ deniwalaŋ n bu ŋolo fɔɔ lee nombiakumɛɛ ŋan nyaŋ gbagba mɔ ne yɛɛ nɛ dɔɔ nɛ, wulaa gyeŋ nyi Wurubuarɛ mɔ waa bu neŋ fɔɔ. N be gyae n ke tale lee Wurubuarɛ nyiŋmaa man ya.
4 Wurubuarɛ ta lese ɔ wɔe na ɔ konɔɔ keŋ ɔ dana nɛ wola neŋ kekpaa, mɔna n ta mo ŋa yɛɛ kolo ya. Yaa n ba gyeŋ nyi Wurubuarɛ lese ɔ wɔe baa wola neŋ na ke yela n ke kyɛɛkee nya agyueŋ lee n gbɛɛneŋ kumɛɛ man, na n ke kɔŋ ɔ gyaŋ yee?
5 Mɔna n dana konɔɔyuŋ na deŋele doŋ. Mena dɔɔ n deŋele kewɔŋ keŋ ne wuku kpu, te ke doo kɛɛ daa neŋ kelii wee keŋ Wurubuarɛ waa mo baŋ di balaŋ nombia nɛ. Mena wee kenaŋ te waa wɔŋ n deŋele. Wee kenaŋ te balaŋ baa naa mena keŋ Wurubuarɛ ne di ɔ nombia na ke gbɛɛ nɛ.
6 Nawolo nyi Wurubuarɛ waa tɔ walaŋ kamasɛ kom ŋgba mena keŋ ɔtenate be yɛɛ nɛ.
7 Baale ta mo be loo gyakaa nyi baa nyiŋ gyoorobiiri na yele na nyeedoŋ keŋ ka dokoso be kyaa ya nɛ. Mena dɔɔ bee nyiŋ konɔɔ te bɛɛ yɛɛ nombia kpaakpaa weeya pou man. Baŋ te Wurubuarɛ waa fa nyeedoŋ kekpaakekpaa keŋ.
8 Mɔna balaŋ baŋ lee sibii dɔɔ te bɔɔ bɛɛ anokoare keŋ gyu ke sila nombiakumɛɛ nɛ, Wurubuarɛ baŋ kum na ɔ deŋele kewɔŋ keŋ gyae ke kɔŋ be dɔɔ na baa naa diyem nideli.
9 Wurubuarɛ waa yela kaale na kayeyɛɛ ke kɔŋ balaŋ baŋ pou bɛɛ yɛɛ nombiakumɛɛ nɛ dɔɔ. Ke gyae ke fiasɛɛ bo lee Gyudatena dɔɔ, pɛna ke kɔŋ balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ mɔ dɔɔ.
10 Mɔna Wurubuarɛ waa yela balaŋ baŋ bɛɛ yɛɛ nombia kpaakpaa nɛ ke nyiŋ gyoorobiiri na yele na wosefɛɛreŋ. Keŋ mɔ gyae ke fiasɛɛ bo lee Gyudatena dɔɔ, pɛna ke kɔŋ balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ mɔ dɔɔ.
11 Nawolo nyi Wurubuarɛ ne di ɔ nombia na ke gbɛɛ keŋ ɔ bɛɛ kɛɛ walaŋ siaman ya.

12 Balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya
nɛ, bɔɔ gyeŋ Mosesi mmaraase ŋan ya.
Mena dɔɔ akpaa be yɛɛ nombiakumɛɛ na,
na Mosesi mmaraase ŋenaŋ te Wurubuarɛ
waa mo di be nombia ya. Mɔna deŋele
kewɔŋ keŋ baa nyiŋ lee be nombiakumɛɛ
keyɛɛ dɔɔ nɛ yɛna yeŋ kekpaa keŋ. Te Gyu-
datena dɔɔ akpaa be yɛɛ nombiakumɛɛ na,
Mosesi mmaraase ŋan te Wurubuarɛ waa
mo di be nombia. Nawolo nyi baŋ dɔɔ ba
gyeŋ mmaraase ŋenaŋ.
13 Nawolo nyi na balaŋ baŋ ba gyeŋ
Mosesi mmaraase ŋan nɛ gbɛɛneŋ tenɛɛ
la Wurubuarɛ siaman ya. Mɔna balaŋ
baŋ bee di mmaraase ŋenaŋ dɔɔ nɛ, baŋ
gbɛɛneŋ tenɛɛ la Wurubuarɛ siaman.
14 Balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya
nɛ, bɔɔ gyeŋ Mosesi mmaraase ŋan ya.
Mɔna akpaa nyi baŋ gbagba konɔɔ man
nombia na wola wɔ nyi baa yɛɛ kpene keŋ
mmaraase ŋan na wolo nɛ, kenaŋ nawolo
baa nyi mmaraase ŋan doo be konɔɔse
man.
15 Be nombia ŋan bɛɛ yɛɛ nɛ nawolo baa
nyi ba gyeŋ nombia ŋan Mosesi mmaraase
ŋan na wolo nyi baa yɛɛ nɛ be konɔɔse
man. Mena keŋ be yɛɛ kolo kum yaa kolo
kpaakpaate te be konɔɔ man nombia ne
yɛɛ wɔ nɛ mɔ ne di adansɛɛ kpu. Nawolo
nyi ŋaale man na ne yɛɛ wɔ nyi mena
nombia ayɛɛsa kɛŋa be dei ya, mena dɔɔ
be wɔe bɛɛ fɛɛ wɔ ya. Debaŋ ŋaale man
mɔ na be konɔɔ man nombia na wola wɔ
nyi be nombia ayɛɛsa kɛŋa doo na ke gbɛɛ.
Kenaŋ na be wɔe ne fɛɛ wɔ.
16 Mena yaa Kristo nombia kpaakpaa
ŋan me dɔŋɛɛ mee kolosi nɛ na wolo.
Nombia ŋenaŋ na wolo baa nyiaa, wee
daale Wurubuarɛ waa ta Yesu Kristo dɔɔ
di balaŋ nombia ŋan bɛɛ yɛɛ weese nɛ na
waa bu wɔ fɔɔ.
17 Nɛnɛɛ nyaŋ kpa n yɛɛ Gyuda baale e te
n na mo n wose lɔ Mosesi mmaraase ŋan
dɔɔ, mena dɔɔ n ne gyina n wose adido nyi
n gyeŋ Wurubuarɛ nideli.
18 Nyaŋ kpa n gyeŋ Wurubuarɛ kegyae-
bii nawolo nyi Mosesi mmaraase ŋan na
wola na neŋ nombia ŋan ŋe doo na ŋe
gbɛɛ nɛ.
19 Nyaŋ kpa nyaŋ dɔŋɛɛ la siayɛlɛɛsatena
siaman, te n kpa nyaŋ yɛna kanea fa balaŋ
baŋ be doo ditiŋtɛɛ man nɛ.
20 Nyaŋ kpa nyaŋ yɛna walaŋ ŋon n
na wola ayiŋtena na balaŋ baŋ bɔɔ gyeŋ
daale ya nɛ nombia. N ne gyɔ n konɔɔ
nyi lee Mosesi mmaraase ŋan dɔɔ n gyeŋ
kpene kamasɛ na nombia ŋan pou ŋe doo
na ŋe gbɛɛ nɛ.
21 Nyaŋ ŋon n kpa n na wola balaŋ
nombia nɛ, weera dɔɔ te n be tale wola
n wose ya? N ne yako balaŋ nyi be na
ŋmɛɛle ya mɔna nyaŋ gbagba ne ŋmɛɛle.
22 N ne yako balaŋ nyi be na lee be wɛɛla
yaa be baala wɔle ya, mɔna nyaŋ gbagba
ne yɛɛ mena. Nyaŋ kpa balaŋ na som
bɛɛneŋ ya, mɔna nyaŋ dɔŋ bɛɛneŋ denɛɛ
man n ne ŋmɛɛle.
23 N na wola n wose lee Mosesi
mmaraase ŋan dɔɔ, mɔna n bee di ŋe dɔɔ
ya. Lee mena dɔɔ n na do Wurubuarɛ
desɛŋ.
24 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
ŋan ne yako nyiaa, lee ɛmɛɛ Gyudatena
nombia ayɛɛsa dɔɔ balaŋ baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ ne kolosi mmusuo
nombia tia Wurubuarɛ.
25 Akpaa n ne di Mosesi mmaraase ŋan
dɔɔ nɛ, kenaŋ na n baala wose kekara keŋ
dana tɔnɔɔ. Mɔna akpaa n bee di Mosesi
mmaraase ŋan dɔɔ ya nɛ, kenaŋ na n baala
wose kekara keŋ yɛɛ yakaa. Kenaŋ na yɛɛ
yaa ŋgba n te kara n baala wose gba ya nɛ.
26 Nyi akpaa ŋolo te kara ɔ baala wose
ya te ɔ ne di Mosesi mmaraase ŋan dɔɔ
nɛ, Wurubuarɛ siaman na yɛɛ yaa ŋgba
ɔtenate kara ɔ baala wose baa nɛ.
27 Nyaŋ Gyuda baale, n gyeŋ mmaraase
ŋan nawolo nyi be ŋmarase ŋa bo see neŋ
te be kara n baala wose mɔ, mɔna n bee di
ŋe dɔɔ ya. Mena dɔɔ walaŋ ŋon ɔ te kara
ɔ baala wose ya te ɔ ne di mmaraase ŋan
dɔɔ nɛ, waa bu neŋ fɔɔ.
28 Nawolo nyi te yɛɛ nyi keŋ ŋolo ne
yɛɛ Gyudatena abɔɔ ayɛɛsa dɔɔ te ɔtenate
yɛɛ Gyuda baale e ya. Te na baala wose
mɔ kekara kaageŋ na wola la nyi ŋolo yɛɛ
Gyuda baale gbagba e ya.
29 Akpaa nyi ŋolo yɛɛ Gyuda baale
gbagba e na, ɔ konɔɔ man na wola la. Te
baala wose kekara gbagba mɔ yɛɛ konɔɔ
man nombia ŋa. Wurubuarɛ feliŋ ŋon
ne kyɛɛkee na ɔtenate konɔɔ. Ka te yɛɛ
nyi mmaraase ŋan bɔɔ ŋmarase see nɛ
dɔɔ kedi ya. Mena walaŋ ŋonaŋ nɛ,
Wurubuarɛ na lese na ɔ yele. Te yɛɛ
denibalaŋ ya.

3

1 Akpaa ŋolo de yako nyi ɔ yɛɛ Gyuda
baale e na, gbɛɛ woŋti man yaa ɔ kela ŋon
ɔ te yɛɛ Gyuda baale e ya nɛ? Tɔnɔɔ woŋti
doo la Gyuda baale keyɛɛ man? Yaa woŋ
tɔnɔɔ doo la baala wose kekara man?
2 Ke yɛɛ ampaŋ nyi n yɛɛ Gyuda baale e
na, ke dana tɔnɔɔ lee gbɛɛ kamasɛ man.
Gyaŋgbate yɛna nyi, Wurubuarɛ moo ɔ
nombia ŋan bo do Gyudatena nyiŋmaa
man.
3 Ke yɛɛ ampaŋ nyi Gyudatena baŋ man
baale te lɛɛ Wurubuarɛ nombia ŋan di ya.
Mɔna ba deŋele doŋ keŋ bɔɔ yɛɛ nɛ, gyae
ke tale tɔ Wurubuarɛ gbɛɛ nyi ɔ na yɛɛ
kpene keŋ ɔ be wulaa yako see nyi waa
yɛɛ nɛ yee?

4 Be doo mena korakora ya. Keŋ na
keŋ balaŋ yɛɛ akɛrɛɛtenawɔ koraŋ nɛ,
Wurubuarɛ dɔɔ ɔ nombia doo na ke
gbɛɛ ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan ne yako lee Wu-
rubuarɛ wose man nɛ nyiaa,
"Akpaa n ne kolosi na,
n ne kolosi nombia na anokoare bo
te walaŋ kamasɛ ne naa nyi n nombia
doo na ke gbɛɛ.
Te n di walaŋ kamasɛ nombia na,
bɛɛ naa nyi n nombia kedi mɔ dei"
5 Deniwalaŋ waa tale bɔɔse nyiaa, nyi de
nombiakumɛɛ de yeli balaŋ de naa nyi
Wurubuarɛ nombia doo na ke gbɛɛ na,
kenaŋ na akpaa de yɛɛ nombiakumɛɛ te
ɔ wɔŋ da deŋele na, dɛɛ tale yako nyi ɔ ta
ŋere daa do?
6 Ka te yɛɛ mena korakora ya. Akpaa nyi
Wurubuarɛ nombia ŋan be doo na ke gbɛɛ
ya na, sena te waa yɛɛ na waa di balaŋ pou
nombia?
7 Nyi akpaa ma dekara keŋ mee dii nɛ da
lese Wurubuarɛ nombia ŋan ŋe doo na ke
gbɛɛ nɛ wola nideli te da lese ɔ yele na,
woŋ dɔɔ te Wurubuarɛ sɛɛ ɔ ne bu maŋ
fɔɔ nyi me yɛɛ nombiakumɛɛyɛɛre e?
8 Mena na woŋ dɔɔ te dɔɔ ne yako nyi,
"Ɛ yela de kaa yɛɛ nombiakumɛɛ na Wu-
rubuarɛ nombia kpaakpaa ke nyiŋ lee
debɔɔ ya." Balaŋ baale taŋ kara me nɔɔ
nyi ma te yako mena nombii kei see. Balaŋ
baŋ bɛɛ kara me nɔɔ nɛ, Wurubuarɛ waa
wɔŋ ba deŋele ŋgba mena keŋ kaboena
nɛ.

Walaŋ kamasɛ gbɛɛ ba tenɛɛ ya

9 Nɛnɛɛ sena yaa dɛɛ gyueŋ baa lee
nombia kɛŋa man? Daa Gyudatena na
gyueŋ baa nyi de dei kela balaŋ akaŋ baŋ
yaa? Koa be doo mena ya. Nawolo nyi de
wulaa yako ŋon nyi Gyudatena na baŋ ba
te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ pou daseŋae yɛɛ
dokoloŋ. Nombiakumɛɛ te wulu be popou
man.
10 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
ŋan ne di nombii kei wose man adansɛɛ
nyiaa,
"Ŋolo na ŋolo be kyaa keŋ ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ
Wurubuarɛ siaman ya.
11 Ŋolo na ŋolo be kyaa keŋ ɔ dana nyansa
na waa nyii Wurubuarɛ nombia ŋan
man ya,
te ŋolo mɔ be kyaa keŋ ɔ ne kɛo
Wurubuarɛ gbɛɛneŋ ya.
12 Balaŋ pou te wɔŋ ba wose lee Wu-
rubuarɛ gbɛɛneŋ man.
Be popou te wɔlɛɛ.
Ŋolo na ŋolo be kyaa keŋ ɔ ne yɛɛ nombia
kpaakpaa ya"
13 "Bɛɛ gyae nombia nkaraŋkaraŋ keyako.
Bɛɛ mo be nɔɔ beo balaŋ."
"Be nɔɔwoya na koo ŋgba yeŋ nɛ."
14 "Bɛɛ mo nɔɔwoya ŋaŋ nyiŋan falaa
balaŋ."
15 "Balaŋ kako be dana wɔ baŋ ya.
16 Yenaŋ kamasɛ keŋ bee gyu na bɛɛ wɔlɛɛ
abɔɔ botɔɔ,
te bɛɛ mo kayeyɛɛ mɔ lɔ balaŋ dɔɔ.
17 Mena balaŋ kɛwɔ bɛɛ yɛɛ kpene keŋ
gyae
ka mo wosefɛɛreŋ kɔŋ ya."
18 "Te Wurubuarɛ keyee be doo be man mɔ
ya."
19 Da gyeŋ nyi kpene kamasɛ keŋ Wu-
rubuarɛ mmaraase ŋan na wolo nɛ, doo bo
fa balaŋ baŋ be doo mmaraase ŋan tɛɛ nɛ.
Mena dɔɔ ŋolo be kyaa nyi waa nyiŋ gbɛɛ
tira nombii daale nɔɔ yako nyi ɔ te yɛɛ
ta dukum keŋ kaboena na nyi Wurubuarɛ
waa wɔŋ ɔ deŋele ya. Kei nawolo baa nyi
Wurubuarɛ waa di walaŋ kamasɛ nombia
wee daale.
20 Nawolo nyi mmaraase ŋan dɔɔ kedi be
gyae ke tale yela ŋolo gbɛɛneŋ ka tenee
Wurubuarɛ siaman ya. Mɔna mmaraase
ŋenaŋ ne yele la te dɛɛ gyem nyi de yɛɛ
nombiakumɛɛyɛɛrawɔ.

Kelɛɛdi ne yele la walaŋ gbɛɛneŋ na tenee

21 Te nɛnɛɛ dɔɔ Wurubuarɛ ta wola
daa gbɛɛ keŋ dɛɛ mo na de nombia ka
tenee ɔ siaman, keŋ te yɛɛ nyi mmaraase
ŋan dɔɔ kedi ya. Mosesi mmaraase ŋan
na Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra nombia
aŋmaraseŋ see ŋan wulaa yako mena
gbɛɛnaa kenaŋ nombia.
22 Mena gbɛɛnaa kenaŋ yɛna Yesu Kristo
kelɛɛdi. Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ
lɛɛ Yesu di na, Wurubuarɛ waa lɛɛ ɔtenate
do nyi ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ ŋon Wurubuarɛ
siaman. Gbɛɛ kei man te Wurubuarɛ waa
mo na waa lɛɛ walaŋ kamasɛ ŋon waa
lɛɛ Yesu Kristo di nɛ nyee. Wurubuarɛ be
famenɛ na botɔɔ keŋ ɔtenate ba lee ya.
23 Nawolo nyi walaŋ kamasɛ te yɛɛ
dukum, mena dɔɔ Wurubuarɛ gyoorobiiri
keŋ nafɔ kaboena nyi ke dee doo de man
nɛ, de te nyiŋ ke mena ya.
24 Mɔna lee Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ ba
mo boele daa nɛ dɔɔ te balaŋ gbɛɛneŋ na
tenee ɔ siaman. Yesu Kristo dɔɔ te ɔ tɛɛwɔ
mo mena bɛrɛɛ kei boele daa. Ŋon Yesu
tɔɔ na balaŋ pou nombiakumɛɛ kom, te ɔ
lese wɔ lee be nombiakumɛɛ keyɛɛ man te
be nyiŋa ba wose.
25 Wurubuarɛ gbagba moona Yesu Kristo
fa ŋgba kedeesa nɛ, nyi ɔ kaa yeŋ ŋgba
mpataa nɛ lee de nombiakumɛɛ dɔɔ na
Wurubuarɛ ke ta ɔ yeŋ kei dɔɔ mo de
nombiakumɛɛ pou kyɛɛ daa. Mena dɔɔ
walaŋ kamasɛ ŋon waa lɛɛ Yesu nombia
di nɛ, Wurubuarɛ waa mo ɔ nombiakumɛɛ

pou kyɛɛ e. Wurubuarɛ yɛɛ nombii kei bo
na ka wola nyi ɔ nombia doo na ke gbɛɛ,
te ɔ bɛɛ ŋere ŋolo mɔ do ya. Gyaŋgba
gyaŋgba keŋ nɛ, Wurubuarɛ nyiŋa konɔɔ
te ɔ lese ɔ sia lee balaŋ nombiakumɛɛ ŋan
bɛɛ yɛɛ nɛ dɔɔ.
26 Mɔna nɛnɛɛ dɔɔ Wurubuarɛ bɛɛ lese ɔ
sia lee deniwalaŋ dukum keyɛɛ dɔɔ ya. Kei
na wola la nyi Wurubuarɛ nombia ayɛɛsa
doo na ke gbɛɛ, te walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ
Yesu di na waa yela ɔtenate mɔ nombia ka
tenee ŋon Wurubuarɛ siaman.
27 Nɛnɛɛ woŋ dɔɔ te dɛɛ gyɔ de konɔɔ?
Kolo be kyaa ya. Nawolo nyi na mmaraase
ŋan kesila ne yele la te walaŋ gbɛɛneŋ
na tenee Wurubuarɛ siaman ya, mɔna lee
Yesu Kristo kelɛɛdi dɔɔ te walaŋ gbɛɛneŋ
na tenee Wurubuarɛ siaman.
28 Mena dɔɔ de nombii keŋ dɔɔ da seŋɛɛ
yɛna nyi, na mmaraase ŋan dɔɔ kedi dɔɔ
te walaŋ gbɛɛneŋ na tenee Wurubuarɛ sia-
man ya. Mɔna lee Yesu Kristo kelɛɛdi dɔɔ,
te walaŋ gbɛɛneŋ na tenee Wurubuarɛ
siaman.
29 Ɛ yela maa bɔɔse ŋon nyiaa,
Wurubuarɛ yɛɛ Gyudatena baageŋ
Wurubuarɛ e? Koa, ɔ yɛɛ balaŋ baŋ ba
te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ mɔ Wurubuarɛ
e.
30 Wurubuarɛ dokoloŋ kooŋ kyaa la.
Mena dɔɔ lee kelɛɛdi keŋ Gyudatena be lɛɛ
e di dɔɔ te waa lɛɛ wɔ do nyi be gbɛɛneŋ
tenɛɛ ɔ siaman. Mena kelɛɛdi kenaŋ ke
mɔ dɔɔ te waa lɛɛ balaŋ baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ mɔ do nyi be gbɛɛneŋ
tenɛɛ ɔ siaman.
31 Mena dɔɔ dee sila kelɛɛdi keŋ gbɛɛ, na
dee tina mmaraase ŋan dɔɔ kedi yela yaa?
Koa, da kelɛɛdi ne gyae la ke yela na dɛɛ
tale di mmaraase ŋan dɔɔ nideli.

4

Aberaham kelɛɛ Wurubuarɛ di

1 Nɛnɛɛ woŋ yaa daa Gyudatena dana
dɛɛ yako lee de naana Aberaham wose
man? Woŋ te Aberaham naawɔ lee kelɛɛdi
da anekoloseŋ kei wose man?
2 Akpaa nyi Wurubuarɛ lɛɛ Aberaham
bo do nyi ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ ŋon Wurubuarɛ
siaman lee tom keŋ ɔ be yɛɛ nɛ dɔɔ na,
kenaŋ na ŋon Aberaham waa tale gyɔ ɔ
konɔɔ, mɔna na Wurubuarɛ siaman ya.
3 Sena te Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan ne yako? Nombia
ŋenaŋ ne yako nyiaa, “Aberaham lɛɛ
Wurubuarɛ di, mena dɔɔ te Wurubuarɛ lɛɛ
e do nyi ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ ŋon Wurubuarɛ
siaman.”
4 Akpaa walaŋ de yɛɛ tom te n tɔ e kom
na, kom keŋ n be tɔ e nɛ te yɛɛ nyi n moo
ke bo kyɛɛ e ya. Mɔna ke yɛɛ kpene keŋ
kaboena nyi waa nyiŋ lee tom keŋ ɔ be yɛɛ
nɛ dɔɔ.
5 Nyi akpaa te yɛɛ nyi ŋolo tom keŋ ɔ be
yɛɛ nɛ dɔɔ ya, mɔna akpaa ɔ lɛɛ di nyi Wu-
rubuarɛ ne tale yela nombiakumɛɛyɛɛra
baŋ bɔɔ lɛɛ Yesu di nɛ gbɛɛneŋ ne tale
tenee ŋon Wurubuarɛ siaman nɛ, kenaŋ
na ɔtenate kelɛɛdi gyae ke yela Wurubuarɛ
ke lɛɛ e do nyi ɔ gbɛɛneŋ tenee ɔ siaman.
6 Gyoo Defidi wulaa yako nombia kɛŋa
Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see man
wola nyiaa, akpaa Wurubuarɛ te kɛɛ ŋolo
nombia ayɛɛsa ya te ɔ lɛɛ e do nyi ɔ
gbɛɛneŋ tenɛɛ ŋon Wurubuarɛ siaman na,
kenaŋ na walaŋ ŋonaŋ ŋon na nyeebam.
Gyoo Defidi nombia ŋenaŋ yɛna nyiaa,
7 “Balaŋ baŋ Wurubuarɛ ba mo be nombi-
akumɛɛ kyɛɛ wɔ
te ɔ be gyae waa tɔɔse ŋa bela ya nɛ,
baŋ na nyeebam.
8 Walaŋ ŋon Wurubuarɛ bɛɛ mo ɔ nombi-
akumɛɛ
do ɔ konɔɔ man ya nɛ,
ŋon na nyeebam.”
9 Mena nyeebam kei nɛ, na ke yɛɛ fa
balaŋ baŋ bɔɔ kara be baala wose nɛ
baageŋ yaa baŋ ba te kare ya nɛ mɔ kpuɛ?
Koa, ke yɛɛ be popou wui. De wulaa dɛɛ
yako nyiaa, lee Aberaham kelɛɛdi dɔɔ te
Wurubuarɛ lɛɛ e do nyi ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ
ŋon Wurubuarɛ siaman.
10 Mɔna debaŋ woŋti te Wurubuarɛ
lɛɛ Aberaham do nyi ɔ nombia tenɛɛ ɔ
siaman? Debaŋ kenaŋ na, Aberaham te
kara ɔ baala wose yaa ɔ te kara ta ya?
Na ɔ ke kara ɔ baala wose wɔle ya, mɔna
Wurubuarɛ lɛɛ e do pɛte ɔ kara ɔ baala
wose.
11 Aberaham baala wose kekara yɛɛ
kpene keŋ ne di adansɛɛ nyi lee ɔ kelɛɛdi
dɔɔ te debaŋ keŋ ɔ te kara ta ɔ baala wose
ya nɛ, Wurubuarɛ lɛɛ e do nyi ɔ gbɛɛneŋ
tenɛɛ ŋon Wurubuarɛ siaman. Mena dɔɔ
balaŋ baŋ pou ba te kara ta be baala wose
ya te bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di nɛ, ɔ te yeli be
gbɛɛneŋ ta tenɛɛ ŋon Wurubuarɛ siaman.
Kei te yeli Aberaham te kaa bese baŋ mɔ
be naana.
12 Ŋon Aberaham ŋonaŋ bese yaa ɔ yɛɛ
balaŋ baŋ bɔɔ kara be baala wose nɛ mɔ
be naana. Na keŋ bɔɔ kara be baala wose
nɛ kaageŋ dɔɔ te ɔ bese be naana ya, mɔna
keŋ bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di kpu ŋgba mena
keŋ ŋon Aberaham be lɛɛ Wurubuarɛ di
pɛte bɔɔ kara ɔ baala wose nɛ dɔɔ te ɔ bese
be naana.
13 Wurubuarɛ yakowɔ see nyiaa, Abera-
ham na ɔ duuluŋ man balaŋ ne gyae la baa
di tɛɛle kei dɔɔ. Te yɛɛ nyi keŋ Aberaham
be di Mosesi mmaraase ŋan dɔɔ, dɔkaa te
Wurubuarɛ yako nombia kɛŋa ya, mɔna
keŋ Aberaham be lɛɛ Wurubuarɛ di te

Wurubuarɛ be lɛɛ e do nyi ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ ŋon Wurubuarɛ siaman nɛ dɔɔ te ɔ yako nombia ŋenaŋ.
14 Nyi akpaa balaŋ baŋ bee di mmaraase ŋan dɔɔ nɛ dɔɔ te Wurubuarɛ yako keyako see kei nɛ, kenaŋ na Wurubuarɛ kelɛɛdi keŋ yɛɛ yakaa te ɔ keyako see keŋ mɔ be dana tɔnɔɔ ya.
15 Nawolo nyi mmaraase na moona Wurubuarɛ baŋ kɔŋ. Te botɔɔ keŋ mɔ mmaraase be kyaa ya na, dukum mɔ keyɛɛ be kyaa ya.
16 Mena dɔɔ lee kelɛɛdi dɔɔ te balaŋ baa tale nyiŋ Wurubuarɛ abɔɔ ŋan ɔ be yako see nɛ. Na abɔɔ kɛŋa ka bese kpene keŋ Wurubuarɛ na mo boele balaŋ yakaa. Kei na wolo baa nyi Aberaham duuluŋ man balaŋ pou baa nyiŋ mena abɔɔ ŋenaŋ. Te yɛɛ nyi baŋ bee di mmaraase ŋan dɔɔ nɛ baageŋ ne gyae la baa nyiŋ ŋa ya, mɔna baŋ pou bɔɔ lɛɛ di ŋgba mena keŋ Aberaham be lɛɛ di nɛ mɔ baa nyiŋ mena abɔɔ ŋenaŋ. Nawolo nyi Wurubuarɛ siaman na, Aberaham yɛna de popou de naana.
17 Ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne yako nyiaa, “Ma te yeli n ta bese tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou be naana.” Aberaham ŋon ɔ be lɛɛ Wurubuarɛ di nɛ, ɔ yɛɛ de naana e Wurubuarɛ siaman. Ŋon Wurubuarɛ kei ne gyuusu na woya lee yeŋ man, te ŋon ne tale la yela abɔɔ ŋan nafɔ ŋɔɔ kyaa ya nɛ ne kɔŋ ŋgba ŋe wulaa ŋe kyaa nɛ.
18 Na kolo na kolo be kyaa keŋ gyae ke yela Aberaham ka mo ɔ loo gyakaa nyi, Wurubuarɛ waa yɛɛ kpene keŋ ɔ be yako see nyi waa yɛɛ nɛ ya. Mɔna Aberaham lɛɛ Wurubuarɛ di te ɔ moo ɔ loo pou gyakaa ɔ dɔɔ. Lee mena dɔɔ ɔ kaa bese tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou be naana, ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ be yako see nyi, “Ɔ duuluŋ man balaŋ baa bo ŋgba kyolobiise nɛ.”
19 Debaŋ keŋ Wurubuarɛ be yako Aberaham mena nombii kei nɛ, na ɔ te di kulutooneŋ sɔŋonoŋ (100) mena dɔɔ ɔ te ŋmɛɛ keŋ nyi ŋolo loo be gyakaa nyi waa tale lola bela ya. Mena mɔ te ɔ wɛɛle Saara mɔ te ŋmɛɛ gbaa lolo. Kɛŋa pou wɔle nɛ, Aberaham ta lee wɔle Wurubuarɛ kelɛɛdi man ya.
20 Mena mɔ te ɔ te lɛɛ aŋmaareŋ nyi nombia ŋan Wurubuarɛ be yako see nɛ be gyae ke kɔŋ mena ya, mɔna ɔ yɛɛ kakyeŋ seŋ ɔ kelɛɛdi keŋ man keŋkeŋ te ɔ lese Wurubuarɛ yele.
21 Nawolo nyi na ɔ gyeŋ lee ɔ konɔɔ man nideli nyi, Wurubuarɛ dana doŋ keŋ waa tale yɛɛ kpene keŋ ɔ be yako see nyi waa yɛɛ nɛ.
22 Lee Aberaham kelɛɛdi kei dɔɔ te “Wurubuarɛ lɛɛ e do nyi ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ siaman.”
23 Ba ke ŋmarase nyi “Ɔ lɛɛ Wurubuarɛ di dɔɔ te ɔ gbɛɛneŋ teneewɔ Wurubuarɛ siaman” nɛ, na Aberaham waageŋ dɔɔ te be ŋmarase mena nombii kenaŋ ya.
24 Mɔna daa baŋ mɔ dɛɛ lɛɛ Wurubuarɛ ŋon ɔ be gyuusu de Gbeŋgyoo Yesu Kristo lee yeŋ man nɛ di, na waa yela de gbɛɛneŋ ka tenee ɔ siaman nɛ mɔ dɔɔ te be ŋmarase mena nombii kenaŋ.
25 Lee de nombiakumɛɛ dɔɔ te Wurubuarɛ lese Yesu Kristo nyi ɔ kaa yeŋ fa daa. Mena mɔ te ɔ gyuusu e lee yeŋ man, na ke yela de gbɛɛneŋ ka tenee ŋon Wurubuarɛ siaman.

5

Daa na Wurubuarɛ nsana ta bese de

1 Nɛnɛɛ lee keŋ dɔɔ lɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu di dɔɔ, Wurubuarɛ te lɛɛ daa do nyi de gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ siaman. Te lee de Gbeŋgyoo Yesu Kristo ŋonaŋ dɔɔ, gyoŋ te kaa doo daa na Wurubuarɛ nsana.
2 Lee de Kristo kelɛɛdi dɔɔ te de nyiŋa Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ ba mo boele daa te de dɔŋ ke man nɛ. Mena dɔɔ dana daa gyoŋ, nawolo nyi de loo gyakaa nyi dɛɛ kaa di gyoori kpu na e.
3 Na keŋ kaageŋ ya. Kenaŋ wɔle na dana daa gyoŋ bela lee da diyem kena man, nawolo nyi diyem kena ne yele la walaŋ ne tale kyaŋ ɔ wose seŋ keŋkeŋ.
4 Walaŋ de kyaŋ ɔ wose seŋ keŋkeŋ na, ne yeli Wurubuarɛ ne lɛɛ ɔtenate do. Mena mɔ te nyi walaŋ da gyem nyi Wurubuarɛ te lɛɛ e do na, ne yeli ɔ ne nyiŋ kpene keŋ dɔɔ waa mo ɔ loo gyakaa.
5 Mena loo kegyakaa kei mɔ be gyae ka do daa desɛŋ ya, nawolo nyi Wurubuarɛ te tɛɛ ɔ feliŋ ŋon ɔ ba mo do de man nɛ dɔɔ mo ɔ balaŋ kegyae do de man.
6 Nawolo nyi debaŋ keŋ de sɛɛ de yɛɛ nombiakumɛɛyɛɛrawɔ te dɔɔ dana doŋ keŋ dɛɛ tale mo kyɛɛkee da kekyaabii ya nɛ, Kristo kɔŋawɔ kaa yeŋ fa daa debaŋ keŋ Wurubuarɛ ba see nɛ man.
7 Gyae ke yɛɛ doŋ nideli pɛte ŋolo ke tale lɛɛ walaŋ ŋon ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman nɛ yeŋ yeŋ. Mɔna nyi akpaa ŋolo ne yɛɛ deeli fa balaŋ na, mberem na ŋolo waa sɛɛ lɛɛ ɔ yeŋ yeŋ.
8 Mɔna Wurubuarɛ ta lese wola nyi ɔ ne gyae daa nideli, nawolo nyi debaŋ keŋ de sɛɛ de yɛɛ nombiakumɛɛyɛɛrawɔ nɛ, ɔ yela Kristo kaa yeŋawɔ fa daa.
9 Lee Kristo fatabo keŋ ɔ ba mo feefo de nombiakumɛɛ dɔɔ, te Wurubuarɛ lɛɛ daa do nyi de gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ siaman. Mena mɔ te lee Kristo fatabo kenaŋ dɔɔ, Wurubuarɛ waa lɛɛ da nyee wee keŋ waa

mo baŋ di tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou nombia nɛ.
10 Nafɔ na de yɛɛ balaŋ baŋ dɛɛ kɔla
Wurubuarɛ, mɔna lee ɔ bu yeŋ keŋ dɔɔ
ɔ ta mo daa yɛɛ ɔ gyoona baŋ ɔ ne gyae.
Nyi ɔ bu Yesu yeŋ keŋ te yeli de ta bese ɔ
gyoona na, kenaŋ na Yesu nyeedoŋ keŋ ɔ
be nyim nɛ be gyae ke yela waa lɛɛ da nyee
kekpaa yee?
11 Te yɛɛ nyi ɔ lɛɛ da nyee bo kaageŋ
ya, mɔna lee Yesu Kristo dɔɔ dee di gyoŋ
Wurubuarɛ ɔsom keŋ man. Nawolo nyi lee
ŋon Yesu Kristo dɔɔ gyoŋ te kaa doo daa na
Wurubuarɛ nsana.

Be ka mo Adam maa na Kristo

12 Lee walaŋ dokoloŋ dɔɔ te nombi-
akumɛɛ kɔŋawɔ tɛɛle kei dɔɔ. Ŋon yɛna
de naana Adam. Nombiakumɛɛ keyɛɛ mɔ
moona yeŋ kɔŋ. Mena dɔɔ te yeŋ nyiŋa
doŋ balaŋ dɔɔ, nawolo nyi walaŋ kamasɛ
te yɛɛ dukum.
13 Pɛte Wurubuarɛ ka mo mmaraase ŋan
fa Mosesi na, nombiakumɛɛ wulaa kyaa
tɛɛle kei dɔɔ. Mɔna botɔɔ keŋ mmaraa be
kyaa ya nɛ, bɔɔ ne kala dukum keyɛɛ do
kolo man ya.
14 Leenaŋ de naana Adam debaŋ kaa
lii de naana Mosesi debaŋ man nɛ, yeŋ
ne dii na doŋ balaŋ pou dɔɔ. Balaŋ baŋ
ba te yɛɛ deŋele doŋ Wurubuarɛ nombia
ayakoŋ see ŋan dɔɔ ŋgba Adam koraŋ ya
nɛ, yeŋ dii doŋ be dɔɔ. Adam seŋɛɛ fa
walaŋ ŋon waa kɔŋ nɛ. Walaŋ ŋonaŋ yɛna
Yesu Kristo.
15 Ke yɛɛ anokoare ke nyi mena balaŋ
bala kɛwɔ yɛɛ kpookpoo. Nawolo nyi
kpene keŋ be tɛɛ Adam dɔɔ kɔŋ, na kpene
keŋ be tɛɛ Kristo dɔɔ kɔŋ nɛ te yɛɛ dokoloŋ
ya. Lee Adam dukum keŋ ɔ be yɛɛ nɛ dɔɔ
te balaŋ burum nyiŋa yeŋ. Te lee Yesu
Kristo bɛrɛɛ dɔɔ te Wurubuarɛ lese ɔ bɛrɛɛ
wola balaŋ burum, kela balaŋ baŋ bɔɔ yem
lee Adam dukum dɔɔ nɛ.
16 Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ ba mo boele
daa nɛ, na kpene keŋ Adam dukum keŋ
ba mo kɔŋ nɛ te yɛɛ dokoloŋ ya. Adam
dukum keŋ ɔ be yɛɛ nɛ yele la te balaŋ
pou dii fɔɔ Wurubuarɛ siaman. Mɔna
balaŋ nombiakumɛɛ burum kɛŋa wɔle na,
Wurubuarɛ ta mo ɔ bɛrɛɛ boele daa te ɔ
moo da akumɛɛ kyɛɛ daa te ɔ yela de kaa
bese balaŋ baŋ be gbɛɛneŋ tenee ɔ siaman.
17 Lee walaŋ dokoloŋ dukum keyɛɛ dɔɔ
te yeŋ dii gyoori balaŋ pou dɔɔ. Mɔna
keŋ Yesu Kristo be yɛɛ fa daa nɛ, ke tɔnɔɔ
kela kpene keŋ Adam dukum keŋ ba mo
kɔŋ nɛ. Wurubuarɛ te tɛɛ Yesu Kristo dɔɔ
wii de waraŋase nideli te ɔ moo ɔ bɛrɛɛ
boele daa te ɔ yela da bese balaŋ baŋ de
gbɛɛneŋ tenee ɔ siaman. Walaŋ kamasɛ
ŋon Wurubuarɛ be wii ɔ waraŋase, te ɔ ba
mo ɔ bɛrɛɛ boele e te ɔ be yeli ɔ gbɛɛneŋ
ba tenee ɔ siaman nɛ, waa nyiŋ nyeedoŋ
kekpaa na waa yela ŋon na Yesu Kristo ke
di gyoori.
18 Mena dɔɔ ŋgba mena keŋ lee walaŋ
dokoloŋ nombiakumɛɛ keyɛɛ dɔɔ te balaŋ
pou be di fɔɔ Wurubuarɛ siaman nɛ,
mena ke mɔ te lee walaŋ dokoloŋ nombia
kpaakpaa keyɛɛ dɔɔ te Wurubuarɛ waa lɛɛ
balaŋ burum do nyi be gbɛɛneŋ tenee ɔ
siaman na waa fa wɔ nyeedoŋ.
19 Mena keŋ lee walaŋ dokoloŋ deŋele
doŋ dɔɔ te balaŋ pou ba bese nombi-
akumɛɛyɛɛra nɛ, mena ke mɔ te lee walaŋ
dokoloŋ obuo dɔɔ Wurubuarɛ waa lɛɛ
balaŋ burum do nyi be gbɛɛneŋ tenee ɔ
siaman.
20 Mosesi mmaraase ŋan kɔŋae na ke
yela balaŋ kena be nombiakumɛɛ ŋan bɛɛ
yɛɛ nɛ nideli. Mɔna debaŋ keŋ nombi-
akumɛɛ na boo na, Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ
mɔ na boo kpu.
21 Nafɔ na nombiakumɛɛ ne diina doŋ
balaŋ dɔɔ, te ne kpase baŋ na Wurubuarɛ
nsana. Mɔna nɛnɛɛ dɔɔ Wurubuarɛ ta mo
ɔ bɛrɛɛ boele daa yela de ta bese balaŋ baŋ
be gbɛɛneŋ tenee ŋon Wurubuarɛ siaman,
na ke yela dɛɛ ta de Gbeŋgyoo Yesu dɔɔ
nyiŋ nyeedoŋ kekpaa.

6

Kristo dɔɔ te de ŋyeedoŋ dana tɔnɔɔ

1 Akpaa nnɛ te nombia kɛŋa doo na, na
sena yaa dɛɛ yako baa? Kaboena nyi dɛɛ
dɔɔ da dukum keyɛɛ man na Wurubuarɛ
bɛrɛɛ keŋ ka bo yaa?
2 Korakora, be kɔŋ mena ya. Nawolo nyi
da te wɔŋ da wose lee dukum keyɛɛ man.
Mena dɔɔ tekaboena nyi dɛɛ bese gyu ke
kyaa da dukum keyɛɛ man bela ya.
3 Debaŋ keŋ bɔɔ sɔ daa Wurubuarɛ loŋ
te daa na Yesu Kristo be yɛɛ dokoloŋ nɛ,
na ɛ ba gyeŋ nyi da te yɛɛ dokoloŋ baa lee
ɔ yeŋ keŋ man yee?
4 Ba ke sɔ daa Wurubuarɛ loŋ keŋ nɛ, na
yɛɛ yaa ŋgba daa na Yesu Kristo yeŋa la te
be wuu daa na e nɛ, nawolo nyi daa na e te
yɛɛ dokoloŋ. Mena dɔɔ ŋgba mena keŋ de
kya Wurubuarɛ ba mo ɔ gyoorobiiri doŋ
keŋ gyuusu Yesu Kristo lee woya man fa e
nyeedoŋ nɛ, mena te kaboena nyi daa mɔ
dɛɛ kyaa dinɔɔ wɔle man.
5 Nawolo nyi akpaa daa na Yesu te yɛɛ
dokoloŋ lee ɔ yeŋ man na, kenaŋ na
Wurubuarɛ waa gyuusu daa mɔ lee yeŋ
man ŋgba mena keŋ ɔ be gyuusu Yesu lee
yeŋ man nɛ.
6 Da gyeŋ nyi debaŋ keŋ bɔɔ gyɔ e mataa
ɔpaŋdaŋ keŋ dɔɔ te ɔ ba yem nɛ, na ŋon
Yesu na de dinɔɔ bene keŋ yaa be gyɔɔwɔ
ko nɛ. Kei te yeli doŋ keŋ nombiakumɛɛ

dana de dɔɔ nɛ nɔɔ ta yem, keŋ de ta tekaa yɛɛ nombiakumɛɛ gbeŋawɔ bela ya.
7 Nawolo nyi akpaa ŋolo da yem na, ɔ te tira ɔ wose lee nombiakumɛɛ keyɛɛ man.
8 Nyi akpaa daa na Kristo ta yem na, kenaŋ na dɛɛ lɛɛ di nyi daa na e mɔ dɛɛ kyaa nyeedoŋ man.
9 Da gyeŋ nyi Wurubuarɛ gyuusuna Yesu Kristo lee yeŋ man, te ɔ be gyae waa yeŋ bela ya. Nawolo nyi yeŋ ba tekaa dana doŋ ɔ dɔɔ bela ya.
10 Yeŋ keŋ ɔ ba yem nɛ, ɔ yeŋae karatetee dokoloŋ na waa ko nombiakumɛɛ nɔɔ. Mena dɔɔ nɛnɛɛ keŋ ɔ kyaa nyeedoŋ man nɛ, ɔ kyae fa Wurubuarɛ.
11 Mena ke mɔ te kaboena nyi yaa kɛɛ ɛ wose nyi ɛmɛɛ mɔ yeŋae na ɛ ka ko nombiakumɛɛ nɔɔ, te nɛnɛɛ ɛ kyae fa Wurubuarɛ. Nawolo nyi ɛmɛɛ na Kristo Yesu te yɛɛ dokoloŋ.
12 Mena dɔɔ ɛ na tekaa yela nombiakumɛɛ kedi doŋ ɛ wosenaane keŋ gyae ka yeŋ nɛ dɔɔ, na ɛ ke sila abɔɔ kumɛɛ ŋan ɛmɛɛ gbagba ne gyae tɛɛle kei dɔɔ nɛ ya.
13 Ɛ na mo ɛ wosenaane yenaŋ daale fa nombiakumɛɛ keyɛɛ ya. Mɔna ɛ mo ɛ wose fa Wurubuarɛ ŋgba balaŋ baŋ bɔɔ lese wɔ lee yeŋ man kɔŋ nyeedoŋ man nɛ. Ɛ mo ɛ wose pou fa Wurubuarɛ na waa mo ŋon yɛɛ kpene keŋ dei te ke doo na ke gbɛɛ nɛ.
14 Tekaboena nyi nombiakumɛɛ dee di doŋ ɛ dɔɔ bela ya, nawolo nyi ɛ ba tekaa ɛ doo Mosesi mmaraase ŋan tɛɛ ya, mɔna nɛnɛɛ dɔɔ ɛ dɔŋ bo Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ man.
15 Mena dɔɔ nɛnɛɛ keŋ de dɔŋ Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ man, te dɔɔ tekaa doo mmaraase ŋan tɛɛ ya nɛ, na kaboena nyi dɛɛ gyakaa nombiakumɛɛ keyɛɛ dɔɔ bela yaa? Korakora, be doo mena ya.
16 Ɛ ba gyeŋ nyi akpaa n mo n wose fa ŋolo te n na som e te n ne yɛɛ ɔ kegyaebii na, na n ta bese ɔ gbeŋi yee? Kei na wolo baa nyi akpaa n yeli dukum da mo neŋ yɛɛ ɔ gbeŋi na, yeŋ ne sila la. Mɔna nyi n mo n wose fa Wurubuarɛ te n ne tei ɔ dei ŋgba ɔ gbeŋi nɛ, waa yela n nombia ka tenee ɔ siaman.
17 Mɔna dɛɛ do Wurubuarɛ nɔɔ nawolo nyi debaŋ daale na, nafɔ ɛ yɛɛ nombiakumɛɛ gbeŋawɔ. Te nɛnɛɛ dɔɔ ɛ ta mo ɛ konɔɔ pou ɛ silana Wurubuarɛ gbɛɛneŋ ŋan bɔɔ wola ŋon nɛ.
18 Wurubuarɛ te yeli ɛ ta lese ɛ wose lee nombiakumɛɛ keyɛɛ man, te ɛ kaa bese Wurubuarɛ gbeŋa na ɛ ke tale yɛɛ nombia ŋan tenɛɛ ɔ siaman.
19 Ɛ nombia man kenyii dana doŋ kyomii, mena dɔɔ te ma moo nombii kei mɛɛ maa na deniwalaŋ kekyaabii man nɛ. Gyaŋgba keŋ na ɛ moo ɛ wose pou besena gbeŋa fa nombia nkaraŋkaraŋ na nombiakumɛɛ keyɛɛ. Mena mɔ te kaboena nyi nɛnɛɛ yaa mo ɛ wose bese Wurubuarɛ gbeŋa, na ɛ ke tale yɛɛ nombia ŋan ŋe doo na ŋe gbɛɛ na ɛ ka bese balaŋ baŋ ayimɛɛ be doo ba wose man ya kelii ɔto.
20 Debaŋ keŋ ɛ yɛɛ nombiakumɛɛ gbeŋawɔ nɛ, na ɛ be famenɛ na abɔɔ ŋan ŋa tenɛɛ Wurubuarɛ siaman nɛ keyɛɛ ya.
21 Debaŋ keŋ ɛ be yɛɛ nombiakumɛɛ ŋan gyɛŋ kei ŋe dana ŋon desɛŋ nɛ, woŋ tɔnɔɔ te ɛ nyiŋawɔ lee ŋe man? Mena nombia ŋenaŋ tɔnɔɔ yɛna yeŋ.
22 Mɔna nɛnɛɛ Wurubuarɛ te yeli ɛ ta lese ɛ wose lee nombiakumɛɛ keyɛɛ man te ɛ bese ɔ gbeŋa. Kpene keŋ ɛ ke nyiŋ lee ke man yɛna nyi, ɛ ke kyaa dinɔɔ kpaakpaate keŋ ayimɛɛ be doo ke man ya nɛ man na ɛ ke nyiŋ nyeedoŋ kekpaa.
23 Nawolo nyi kpene keŋ n ke nyiŋ lee nombiakumɛɛ keyɛɛ man yɛna yeŋ, mɔna walaŋ ŋon ɔ lɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu Kristo di na, kpene keŋ Wurubuarɛ waa fa yɛna nyeedoŋ kekpaakekpaa keŋ.

7

Mosesi mmaraase ŋan ba tekaa dana doŋ Kristotena dɔɔ ya

1 Me tebia, ɛ popou ɛ gyeŋ Mosesi mmaraase ŋan. Te ɛ gyeŋ mɔ nideli nyi, akpaa walaŋ kyaa na ɔ sia na te mmaraase ŋan ne di doŋ ɔ dɔɔ.
2 Ɛ yela dɛɛ mo mena nombii kei maa na alo yalale. Akpaa ɔ baale nyiŋa ɔ kyaa keŋ ɔ ta yeŋa ta ya nɛ, na alo ŋon doe ɔ baale ŋonaŋ tɛɛ. Mɔna akpaa ɔ baale ŋonaŋ da yem na alo ŋon te nyiŋ ɔ wose lee mmaraase ŋan tɛɛ, nawolo nyi yale mmaraa bɛɛ tekaa bake e bela ya.
3 Mena dɔɔ nyi akpaa ɔ baale ŋon ta yeŋa ta ya te alo ŋon de bɛɛ e gyu ke yala baale wɔle nɛ, na ɔ ta lee ɔ baale wɔle baa. Te akpaa ɔ baale ŋon da yem te alo ŋon de gyu ke yala baale wɔle nɛ, kenaŋ na ɔ te lee ɔ baale wɔle ya nawolo nyi yale mmaraa keŋ bɛɛ tekaa bake e bela ya.
4 Me tebia, mena yaa doo fa ɛmɛɛ mɔ nɛ. Debaŋ keŋ ɛ be lɛɛ Kristo di nɛ, na yɛɛ yaa ŋgba ɛmɛɛ na e yeŋa la nɛ. Keŋ ɛmɛɛ na Kristo be yɛɛ dokoloŋ ɔ yeŋ man dɔɔ, mmaraase ŋan ba tekaa dana doŋ ɛ dɔɔ bela ya. Mena dɔɔ ɛ yɛɛ walaŋ wɔle ŋon Wurubuarɛ be gyuusu e lee yeŋ man nɛ wui, na ɛ ke nyiŋ yɛɛ nombia kpaakpaa fa Wurubuarɛ.
5 Nawolo nyi debaŋ keŋ de doo de dinɔɔ bene keŋ man nɛ, na mmaraase ŋan yela da moo da wose do abɔɔ kumɛɛ ŋan daa gbagba ne gyae nyi dɛɛ yɛɛ nɛ man nideli. Nafɔ mena abɔɔ kumɛɛ kɛŋa deŋ moo yeŋ bo kɔna daa, na daa na Wurubuarɛ nsana ke tira kekpaakekpaa.

6 Mɔna nɛnɛɛ dɔɔ Wurubuarɛ te yeli
mmaraase ŋan nafɔ ŋɛɛ bake daa nɛ, ba
tekaa dana doŋ de dɔɔ bela ya. Te keŋ
daa na Yesu Kristo be yɛɛ dokoloŋ ɔ yeŋ
man dɔɔ, de ta tekaa yɛɛ mmaraase ŋan
nafɔ ŋɛɛ bake daa nɛ gbeŋawɔ bela ya.
Mena dɔɔ de te nyiŋ da wose dɛɛ som
Wurubuarɛ lee gbɛɛ wɔle keŋ ɔ feliŋ ŋon
ba wola daa nɛ man. Ka te yɛɛ gbɛɛ bene
keŋ Mosesi mmaraase ŋan ba wola daa nɛ
ya.

Mmaraase na lese na dukum wola

7 Nɛnɛɛ sena yaa dɛɛ yako baa? Dɛɛ
yako baa nyi mmaraase ŋan yɛɛ kolo kum
ke? Korakora na mena ya. Mmaraase
ŋan yele la te ma gyeŋa dukum. Nafɔ
akpaa mmaraase ŋenaŋ deŋ te yako nyi,
"Na yeli n sia keyɛɛ ŋolo kolo ya nɛ," nafɔ
mɔɔ gyeŋ nyi sia keyɛɛ ŋolo kolo dɔɔ yɛɛ
dukum ke ya.

8 Mɔna mena mmaraa kei yele la te sibii
keyɛɛ kum kamasɛ nyiŋa gbɛɛ kaa gyoo
me maŋ. Nyi mmaraase deŋ be kyaa ya
nɛ, nafɔ dukum be dana yele ya.

9 Debaŋ keŋ nafɔ mɔɔ gyeŋ mmaraase
ŋan ya nɛ, na yɛɛ maŋ ŋgba dukum
kamasɛ be doo me maŋ ya nɛ. Mɔna
nɛnɛɛ keŋ mɔɔ kaa gyeŋ mmaraase ŋenaŋ
nɛ te me naawɔ nyi me yɛɛ dukumyɛɛre
e, te ma dukum dɔɔ daa na Wurubuarɛ
nsana gyae ke tira kekpaa. Kei nawolo baa
nyi Wurubuarɛ siaman na, me yɛɛ ŋgba
walaŋ ŋon ɔ ba yem nɛ.

10 Mena dɔɔ me naawɔ nyi mmaraase
ŋan nafɔ ŋe gyae ke fa maŋ nyeedoŋ nɛ,
ŋa moo yeŋ bo kɔna maŋ.

11 Nawolo nyi lee mmaraase ŋenaŋ dɔɔ,
te dukum nyiŋa gbɛɛ beo maŋ yela me
nyiŋa yeŋ.

12 Mmaraase ŋan gbagba dɔɔ, ŋe popou
lee Wurubuarɛ gyaŋ. Ŋe doo na ŋe gbɛɛ
te ŋe dei mɔ. Dukum kamasɛ be doo ŋe
man ya.

13 Na kei nawolo baa nyi mmaraase
ŋan ŋe dei nɛ, yele la te me nyiŋa yeŋ?
Korakora, be doo mena ya. Dukum yele
la te me nyiŋa yeŋ. Dukum tɛe mmaraase
ŋan ŋe dei nɛ dɔɔ te ŋe yela me nyiŋa yeŋ,
na ke yela balaŋ kena mena keŋ dukum
doo. Mena dɔɔ lee mmaraase ŋan dɔɔ,
te dukum lese ka wose wola nyi kɔ dei
korakora ya.

Walaŋ kee yoo na dukum

14 Da gyeŋ nyi mmaraase ŋan dei nawolo
nyi ŋe tɛe Wurubuarɛ feliŋ ŋon dɔɔ kɔŋ,
mɔna maŋ dɔɔ me yɛɛ deniwalaŋ yakaate
e, te nombiakumɛɛ te wulu ma nyee. Mena
dɔɔ me ta bese gbeŋi fa dukum.

15 Maŋ gbagba bee nyii nombia ŋan mɛɛ
yɛɛ nɛ man ya. Nawolo nyi nombia ŋan
mɛɛ gyae nyi maa yɛɛ nɛ mɔɔ ne yɛɛ ŋa
ya, te ŋan mɔɔ ne gyae nyi maa yɛɛ ya nɛ
ŋan te mɛɛ yɛɛ.

16 Te akpaa nyi abɔɔ ŋan mɔɔ ne gyae
nyi maa yɛɛ ya nɛ te mɛɛ yɛɛ na, kenaŋ na
mɛɛ lɛɛ ke do nyi mmaraase ŋan dei.

17 Kedoo kei nɛ, te yɛɛ maŋ gbagba ne
yɛɛ na nombia kɛŋa ya. Dukum doŋ keŋ
ne di me dɔɔ nɛ, keŋ ne yele la te mɛɛ yɛɛ
mena nombia ŋenaŋ.

18 Ma gyeŋ nyi debaŋ keŋ me doo me
dukum dinɔɔ kei man nɛ, kolo kpaakpaa
kamasɛ be doo me man ya. Nawolo nyi
mɛɛ gyae nyi maa yɛɛ nombia kpaakpaa,
mɔna mɔɔ ne tale yɛɛ ŋa ya.

19 Nombia kpaakpaa ŋan mɛɛ gyae nyi
maa yɛɛ nɛ mɔɔ ne tale maa yɛɛ ŋa ya,
mɔna nombiakumɛɛ ŋan mɔɔ ne gyae nyi
maa yɛɛ ya nɛ, ŋan te me gyakaa mɛɛ yɛɛ.

20 Akpaa nyi nombia ŋan mɔɔ ne gyae
nyi maa yɛɛ ya nɛ te me gyakaa mɛɛ yɛɛ
na, kenaŋ na te yɛɛ nyi maŋ gbagba ne yɛɛ
na ŋa ya. Mɔna dukum doŋ keŋ ne di me
dɔɔ nɛ, ne yele la te mɛɛ yɛɛ mena nombia
ŋenaŋ.

21 Mena dɔɔ ma te naa nyi dukum doŋ
keŋ ne diina me dɔɔ. Nawolo nyi akpaa
mɛɛ gyae nyi maa yɛɛ kolo kpaakpaa na,
ka te ka lee kolo kum dɔɔ.

22 Maŋ gbagba me konɔɔ man na, nafɔ
mɛɛ gyae nideli nyi maa di Wurubuarɛ
mmaraase ŋan dɔɔ.

23 Mɔna mɛɛ naa nyi mmaraa wɔle daale
keŋ kɔɔ ne kyaa na Wurubuarɛ mmaraase
ŋan ya nɛ ne yoo na dɔŋa me man. Mena
mmaraa kum kei te yeli nombiakumɛɛ ta
gyoo me man di ma nyee pou.

24 Me nombia dana waraŋase nideli.
Amɔte ne gyae la waa lese maŋ lee mena
dinɔɔ kum keŋ doo me man, te ke dana
maŋ kee gyu yeŋ man nɛ man?

25 Mɛɛ fa Wurubuarɛ karaŋ, nawolo nyi
ŋon ne gyae la waa ta de Gbeŋgyoo Yesu
Kristo dɔɔ na waa lɛɛ maŋ lee mena dinɔɔ
kei man. Nombia atuŋaŋ maŋ yaa. Maŋ
gbagba me konɔɔ man na mɛɛ gyae nyi
maa di Wurubuarɛ mmaraase ŋan dɔɔ,
mɔna dinɔɔ kum keŋ doo me man nɛ dɔɔ
me ta bese dukum gbeŋi.

8

Nyeedoŋ wɔle

1 Me tebia, nɛnɛɛ dɔɔ balaŋ baŋ pou
baŋ na Yesu Kristo be yɛɛ dokoloŋ nɛ,
Wurubuarɛ be gyae waa bu wɔ fɔɔ bela
ya.

2 Nawolo nyi lee Yesu Kristo dɔɔ Wu-
rubuarɛ feliŋ ŋon ta lese daa lee dukum
na yeŋ man te ɔ faa daa nyeedoŋ wɔle.

3 Mosesi mmaraase ŋan te tale lese daa
lee dukum man ya, nawolo nyi de dinɔɔ
kum keŋ doo de man nɛ te yeli dɛɛ tale di

mmaraase ŋan dɔɔ ya. Mɔna Wurubuarɛ tɛɛwɔ gbɛɛ wɔle daale dɔɔ lɛɛ da nyee. Gbɛɛ kenaŋ yɛna nyi ɔ kpila ŋon gbagba ɔ bu kɔŋ de gyaŋ ŋgba deniwalaŋ nɛ, te ɔ wosenaane mɔ yɛɛ ŋgba walaŋ kamasɛ wui keŋ dukum doo ke man nɛ. Nombiakumɛɛ dɔɔ te Wurubuarɛ kpila ɔ bu ŋon nyi waa kɔŋ, te ŋon kaa moona balaŋ pou nombiakumɛɛ seele. Keŋ Wurubuarɛ be yeli ɔ bu ŋon be kaa yem dɔɔ, ɔ ta lese wola nyi dukum be dana doŋ denibalaŋ dɔɔ bela ya.

4 Wurubuarɛ yɛɛ ke mena na ke yela daa baŋ dɔɔ tekaa doo dinɔɔ kum keŋ man ya te dee sila Wurubuarɛ feliŋ ŋon nɛ, ke nyiŋ tale yɛɛ nombia ŋan ŋa tenɛɛ Wurubuarɛ siaman ŋgba mena keŋ mmaraase ŋan na wolo nɛ.

5 Nawolo nyi balaŋ baŋ be sɛɛ be doo be dinɔɔ kum keŋ man nɛ, be loo gyakaa bo abɔɔ kumɛɛ ŋan baŋ gbagba ne gyae nyi baa yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ nɛ dɔɔ. Mɔna balaŋ baŋ be silana Wurubuarɛ feliŋ ŋon nɛ, be loo gyakaa bo kpene keŋ Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne gyae nyi baa yɛɛ nɛ dɔɔ.

6 Walaŋ ŋon ɔ mo ɔ loo gyakaa abɔɔ kumɛɛ ŋan ŋon gbagba ne gyae nɛ dɔɔ nɛ, na mo yeŋ bo kɔna e. Te walaŋ ŋon ɔ mo ɔ loo gyakaa Wurubuarɛ feliŋ ŋon dɔɔ nɛ, na mo nyeedoŋ na wosefɛɛreŋ bo kɔna e.

7 Mena dɔɔ akpaa ŋolo da mo ɔ loo gyakaa abɔɔ kumɛɛ ŋan ŋon gbagba ne gyae nɛ dɔɔ nɛ, na mena walaŋ ŋonaŋ ne kɔla Wurubuarɛ. Nawolo nyi ɔ bee di Wurubuarɛ mmaraase ŋan dɔɔ ya, te ɔ be gyae waa tale di ŋe dɔɔ mɔ ya.

8 Balaŋ baŋ bɛɛ yɛɛ abɔɔ kumɛɛ ŋan baŋ gbagba ne gyae nɛ, be nombia be gyae ke tale gyoo Wurubuarɛ sia ya.

9 Mɔna ɛmɛɛ dɔɔ nyi akpaa Wurubuarɛ feliŋ ŋon doo ɛ man nɛ, na ɛ ba tekaa doo ɛ dinɔɔ bene keŋ man ya. Ɛ silana kpene keŋ Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne gyae nyi yaa yɛɛ nɛ bo. Akpaa Wurubuarɛ feliŋ ŋon be doo ŋolo man ya nɛ, na ɔtenate te yɛɛ Kristo walaŋ e ya.

10 Te akpaa Kristo doo ɛ man na, keŋ na keŋ ɛ ka yeŋ lee nombiakumɛɛ keyɛɛ dɔɔ koraŋ nɛ, Wurubuarɛ feliŋ ŋon waa yela ɛ ke nyiŋ nyeedoŋ bela. Nawolo nyi lee Kristo dɔɔ ɛ gbɛɛneŋ ta tenɛɛ Wurubuarɛ siaman.

11 Nyi akpaa Wurubuarɛ ŋon ɔ be gyuusu Yesu lee yeŋ man nɛ feliŋ doo ɛ man na, kenaŋ na waa ta ɔ feliŋ ŋonaŋ dɔɔ yela ɛ wosenaane kei keŋ gyae ka yeŋ nɛ ke nyiŋ nyeedoŋ wɔle bela.

12 Mena dɔɔ me tebia, kpene keŋ doo fa daa yɛna nyi kaboena nyi dɛɛ yɛɛ kpene keŋ Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne gyae. Ɛ na tekaa yela dɛɛ yɛɛ kpene keŋ de dinɔɔ kum keŋ ne gyae nɛ ya.

13 Nawolo nyi akpaa ɛ yɛɛ kpene keŋ ɛ dinɔɔ kum keŋ ne gyae tɛɛle kei dɔɔ na ɛ ka yeŋ. Mɔna akpaa ɛ tɛɛ Wurubuarɛ feliŋ ŋon doŋ dɔɔ bɛɛ abɔɔ ŋan ɛmɛɛ gbagba ne gyae tɛɛle kei dɔɔ na, kenaŋ na ɛ ke nyiŋ nyeedoŋ kekpaakekpaa.

14 Balaŋ baŋ bee yeli Wurubuarɛ feliŋ ŋon na wola wɔ gbɛɛ nɛ, baŋ yɛna Wurubuarɛ bia gbagba.

15 Nawolo nyi na feliŋ ŋon waa yela dɛɛ bese gbeŋa na dee yee gyakoloŋ nɛ te Wurubuarɛ faa daa ya, mɔna ɔ feliŋ ŋon waa yela dɛɛ bese Wurubuarɛ bia gbagba nɛ te ɔ faa daa. Feliŋ ŋonaŋ doŋ man dɔɔ te dɛɛ tale baake Wurubuarɛ nyi "De kya Wurubuarɛ."

16 Wurubuarɛ feliŋ ŋonaŋ gbagba ne diina adansɛɛ fa daa, yela dɛɛ gyem de konɔɔse man nyi de yɛɛ Wurubuarɛ bia gbagbawɔ.

17 Nɛnɛɛ akpaa de yɛɛ Wurubuarɛ bia gbagbawɔ na, kenaŋ na dee kpu na Kristo nyiŋ abɔɔ ŋan Wurubuarɛ be desina see fa ɔ balaŋ nɛ. Te akpaa daa mɔ de naa diyem ŋgba mena keŋ Kristo be naa diyem nɛ na, kenaŋ na Wurubuarɛ waa yela dee kpu na Kristo di gyoori ɔ gyoorobiiri keŋ man.

18 Akpaa ma to me sia kɛɛ gyoorobiiri keŋ ke doo ke daa na daa nɛ, na kaale keŋ dɛɛ kaa debaŋ kei nɛ te yɛɛ kolo ke ya.

19 Tɛɛle kei na ka abɔɔ ŋan pou Wurubuarɛ be yɛɛ nɛ, sia te yɛɛ ŋɛɛ daa wee keŋ Wurubuarɛ waa lese ɔ bia gbagba baŋ wola nɛ.

20 Nawolo nyi tɛɛle kei na abɔɔ ŋan pou Wurubuarɛ be yɛɛ nɛ ta koro yuŋ, mena dɔɔ ŋɔɔ gyae ke tale yɛɛ kpene keŋ Wurubuarɛ be yɛɛ ŋa nyi ŋe dɛɛ yɛɛ nɛ ya. Te yɛɛ abɔɔ ŋenaŋ gbagba kegyaebii man yaa ŋe yɛɛwɔ mena ya, mɔna Wurubuarɛ yele la te ŋe kɔŋawɔ mena.

21 Mɔna kɛŋa pou wɔle na, Wurubuarɛ te fa daa loo kegyakaa nyi waa lɛɛ abɔɔ ŋenaŋ pou nyee na ŋe ke nyiŋ ŋa wose keŋ ŋɔɔ wɔlɛɛ leki ya. Na ŋan mɔ ke kpu na Wurubuarɛ bia ɔ gyoorobiiri keŋ man.

22 Da gyeŋ nyi kaa lii na gyeŋ wee kei nɛ, tɛɛle kei na abɔɔ ŋan pou doo ke man nɛ na keketee ŋgba alo ŋon ɔ na doŋee nɛ.

23 Na ŋan ŋaageŋ na keketee la ya. Mɔna daa baŋ dɔɔ nyiŋ Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ yɛɛ kpene gyaŋgbate keŋ Wurubuarɛ ba mo fa daa nɛ, daa mɔ na keketee de konɔɔse man dɛɛ daa Wurubuarɛ ke lɛɛ da nyee lee de dinɔɔ kum kei man na waa yela dɛɛ bese ɔ bia.

24 Lee mena loo kegyakaa kei dɔɔ te Wurubuarɛ lɛɛ da nyee. Nyi n loo gyakaa kpene keŋ n wulaa n dana ke nɛ dɔɔ na, kenaŋ na ka te yɛɛ loo kegyakaa ya. Nawolo nyi ŋolo be tale mo ɔ loo gyakaa kpene keŋ ɔ wulaa ɔ dana ke nɛ dɔɔ ya.

25 Mɔna akpaa da mo de loo gyakaa
kpene keŋ dɔɔ dana ke ya nɛ dɔɔ na, kenaŋ
na dee nyiŋ konɔɔ kyaa daa ke.
26 Mena mɔ te Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne
kyɔ daa de kaale man wee na wee lee da
kefane man. Nawolo nyi dɔɔ gyeŋ mena
keŋ dɛɛ fane na ke kaboena Wurubuarɛ
kegyaebii ya. Mɔna ŋon Wurubuarɛ feliŋ
ŋon ɔ doo de man nɛ, na seŋala de
nawɔɔ man mo kakeketee dinaa keŋ ke taŋ
keyako ya nɛ kolosi seŋ de wɔle.
27 Wurubuarɛ gyeŋ kpene keŋ doo walaŋ
kamasɛ konɔɔ man, te ɔ gyeŋ kpene ka-
masɛ keŋ mɔ doo ɔ feliŋ ŋon agyueŋ man.
Nawolo nyi ɔ feliŋ ŋonaŋ seŋɛɛ la de
nawɔɔ man ɔ ne fane fa daa Kristotena lee
Wurubuarɛ kegyaebii man.

Gyoorobiiri keŋ dee nyiŋ wee daale nɛ

28 Da gyeŋ nyi balaŋ baŋ bɛɛ gyae
Wurubuarɛ nɛ, nyi diyem man o, yaa gyoŋ
man o, Wurubuarɛ ne yeli kpene kamasɛ
ne gyu nideli fa wɔ. Baŋ yɛna balaŋ baŋ
ŋon Wurubuarɛ be baake wɔ, te ɔ ba mo
wɔ yɛɛ ɔ bia gbagba ŋgba mena keŋ ɔ be
wulaa yako see nɛ.
29 Nawolo nyi balaŋ baŋ Wurubuarɛ
wulaa ɔ gyeŋ nɛ, ɔ wulaa lese wɔ see na
waa yela be dinɔɔ ke yɛɛ ŋgba ɔ bu ŋon
wui nɛ. Na ɔ bu ŋon ke yɛɛ Wurubuarɛ
bia man pou bu kegyia.
30 Baŋ Wurubuarɛ be wulaa lese wɔ see
nɛ, baŋ te ɔ baakewɔ. Te baŋ mɔ ɔ be
baake wɔ nɛ, ɔ lɛɛ wɔ do nyi be gbɛɛneŋ
tenɛɛ ɔ siaman. Te baŋ ɔ be lɛɛ wɔ do nyi
be gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ siaman nɛ, baŋ te ɔ
yela ba bese gyoorobia.

Kolo be tale tira daa lee Kristo man ya

31 Kɛŋa pou wɔle na, sena te dɛɛ yako
bela? Nyi akpaa Wurubuarɛ seŋɛɛ de wɔle
na, amɔte ne gyae la waa tale koro seŋ tia
daa?
32 Ŋolo be kyaa ya. Nawolo nyi akpaa
Wurubuarɛ te bɛɛse daa ŋon gbagba ɔ bu
ya, mɔna ɔ sɛɛwɔ mo e fa nyi ɔ kaa yeŋ lɛɛ
da nyee na, woŋ dɔɔ te ɔ ba mo abɔɔ ŋan
pou ɔ be yako see nyi waa fa daa nɛ mɔ
kpu daa ya?
33 Akpaa mena te doo na, amɔte ne gyae
la waa tale bu balaŋ baŋ Wurubuarɛ ba
lese wɔ besena ɔ balaŋ nɛ fɔɔ, keŋ nyi
ŋon lɛɛ na wɔ do nyi be gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ
siaman?
34 Amɔte ne gyae la waa tale bu wɔ fɔɔ?
Kristo Yesu gba be gyae waa bu wɔ fɔɔ ya,
nawolo nyi ŋon yɛna walaŋ ŋon ɔ ba yem
fa daa. Na yeŋ kaageŋ gba te ɔ yeŋawɔ fa
daa ya, mɔna Wurubuarɛ gyuusu e lee yeŋ
man te ɔ kyaa Wurubuarɛ dunoluŋ dɔɔ ɔ
na sola e fa daa.
35 Woŋ ne gyae la ke tale tira daa lee
kegyae keŋ Kristo ne gyae daa nɛ man?
Diyem kena yaa kayeyɛɛ yaa kekɔla yaa
diyem kenaase yaa tanam yaa diyem yaa
gyakoloŋ nombia yaa yeŋ? Kolo be kyaa
keŋ gyae ke tale tira daa na Kristo nsana
ya.
36 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
yakowɔ yenaŋ daale nyiaa,
"Lee nyaŋ dɔɔ wee kamasɛ na bɛɛ gyae
daa baa ko.
Bɛɛ yɛɛ daa ŋgba namense
baŋ bɛɛ wɔŋee wɔ be kaa ko nɛ."
37 Abɔɔ kɛŋa pou man na dee yoo lee,
Yesu Kristo ŋon ɔ ne gyae daa nɛ dɔɔ.
38 Nawolo nyi, ma gyeŋ nideli nyi kolo
na kolo be kyaa keŋ ke gyae ke tale tira
daa lee kegyae keŋ Kristo ne gyae daa nɛ
man ya. Yeŋ yaa nyeedoŋ yaa Wurubuarɛ
kpilala yaa feliŋkumɛɛ yaa abɔɔ ŋan ŋe
kyaa debaŋ kei yaa ŋan ŋe gyae ke kɔŋ
wɔle wɔle nɛ yaa doŋ wɔle daale koraŋ be
gyae ke tale tira daa lee Kristo kegyae keŋ
man ya.
39 Mena mɔ te doŋse ŋan pou ŋe kyaa
adido adido, na ŋan pou ŋe doo tɛɛle ateta
ateta yaa kpene kamasɛ keŋ Wurubuarɛ
be yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ nɛ, be gyae ke tale
tira daa lee kegyae keŋ Wurubuarɛ be tɛɛ
de Gbeŋgyoo Yesu Kristo dɔɔ gyae daa nɛ
man ya.

9

Balaŋ baŋ Wurubuarɛ ba lese

1 Nombii na anokoare yaa mee kolosi fa
ŋon nɛ. Ka te yɛɛ dekara ya nawolo nyi me
yɛɛ Kristo kpilale e. Wurubuarɛ feliŋ ŋon
ɔ doo me man nɛ ne di maŋ adansɛɛ nyi
me konɔɔ man nombii kei yɛɛ anokoare.
2 Dana maŋ waraŋase te na wee maŋ
nideli, lee me tebia Gyudatena baŋ daa na
wɔ yɛɛ fatabo dokoloŋ te bɔɔ bɛɛ nyi bɔɔ
lɛɛ Kristo di ya nɛ dɔɔ.
3 Nyi ke yɛɛ kpene keŋ ke gyae ke de
nyi Wurubuarɛ waa falaa maŋ na daa
na Kristo nsana ke tira, na me tebia
Iseraetena kenyiŋ nyiŋ nyeedoŋ na nafɔ
me gyae.
4 Iseraetena yɛna balaŋ baŋ Wurubuarɛ
ba lese wɔ te ɔ ba mo wɔ yɛɛ ɔ bia.
Wurubuarɛ lese ɔ gyoorobiiri wola wɔ te
ɔ yakowɔ see nyi waa hiraa wɔ. Ɔ moo ɔ
mmaraase ŋan fa wɔ, te ɔ wola wɔ gbɛɛ
kpaakpaate keŋ baa mo som e. Kɛŋa wɔle
na Wurubuarɛ besewɔ yako see nyi, waa
mo abɔɔ kpaakpaa burum ŋaale mɔ kpu
wɔ.
5 Iseraetena kɛwɔ man te Wurubuarɛ
balaŋ tuturu baŋ bɔɔ kyaa kaalaŋ nɛ
leewɔ. Kalola man na, Yesu Kristo mɔ lee
Iseraetena duuluŋ man te ŋon yɛna kpene
kamasɛ nyee. Wurubuarɛ te kaboena nyi
baa lese ɔ yele kekpaakekpaa Amɛn.

6 Kei bɛɛ wolo nyi abɔɔ ŋan Wurubuarɛ
be yako see nyi waa yɛɛ fa Iseraetena nɛ,
ɔ te yɛɛ kina ya. Nawolo nyi na balaŋ
baŋ pou bɔɔ lee Iserae nɛ yɛna Wurubuarɛ
balaŋ gbagba ya.
7 Mena mɔ te na balaŋ baŋ pou bɔɔ
lee Aberaham duuluŋ man nɛ yɛna Aber-
aham bia gbagba Wurubuarɛ siaman ya.
Nawolo nyi Wurubuarɛ yako Aberaham
nyiaa, "Asiki man te n duuluŋ man balaŋ
gbagba baŋ baa lee."
8 Kei nawolo baa nyiaa, na bia baŋ pou
Aberaham ba lolo nɛ yɛna Wurubuarɛ bia
gbagba ya. Mɔna baŋ Wurubuarɛ be yako
see pɛte Aberaham ba lola wɔ nɛ, baŋ yɛna
Aberaham duuluŋ man balaŋ gbagba.
9 Nawolo nyi nombia ŋan Wurubuarɛ be
yako see fa Aberaham yɛna nyiaa, "Ŋaale
kala debaŋ kei me kaa bese kɔŋ na, n wɛɛle
Saara ta lola bu baale."
10 Na nombii kei kaageŋ ya. Mɔna
Rebeka lola bia baala bala, te be popou be
kya yɛna de naana Asiki.
11-12 Pɛte Rebeka ka lola bia kɛwɔ na
be kaa bee gyeŋ kolo kpaakpaa na kolo
kum nɛ, na Wurubuarɛ wulaa yako ba
wose man nombia see nyiaa, "Kegyia ŋon
waa kaa som kemaasa ŋon." Kpene keŋ
dɔɔ Wurubuarɛ be yɛɛ mena yɛna nyi,
ɔ ne gyae balaŋ ka gyeŋ nyi te yɛɛ nyi
ŋolo tom keŋ ɔ ne yɛɛ nɛ dɔɔ te ŋon
Wurubuarɛ na lese ɔtenate mo e yɛɛ ɔ wui
ya. Mɔna Wurubuarɛ na lese walaŋ bo lee
ŋon gbagba kegyaebii man.
13 Mena ke te be yakowɔ Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see ŋan man nyiaa,
"Gyekɔpo te ma lesewɔ, te me tinaa Esawu
yela."
14 Nɛnɛɛ sena yaa dɛɛ yako lee nombia
kɛŋa man? Kei nawolo baa nyi Wu-
rubuarɛ nombia be doo na ke gbɛɛ yee?
Korakora, be doo mena ya.
15 Nawolo nyi Wurubuarɛ wulaa yako
Mosesi leenaŋ gyaŋgba gyaŋgba keŋ
nyiaa,

"Balaŋ baŋ mɛɛ gyae nyi maa wii be
waraŋase na,
baŋ te maa wii be waraŋase.
Te balaŋ baŋ mɛɛ gyae nyi maa nyiŋ konɔɔ
fa wɔ na,
baŋ te maa nyiŋ konɔɔ fa."

16 Mena dɔɔ nyi Wurubuarɛ da lese ŋolo
na, te yɛɛ nyi ɔtenate kegyaebii yaa ɔ tom
keŋ ɔ ne yɛɛ nɛ dɔɔ ya, mɔna keŋ Wu-
rubuarɛ gbagba be wii ɔtenate waraŋase
dɔɔ te ɔ lese e.
17 Nawolo nyi Wurubuarɛ yakowɔ ɔ nom-
bia aŋmaraseŋ see ŋan man lee Igyipite
gyoo Faaro wose man nyiaa, "Kpene keŋ
dɔɔ te mɔɔ see neŋ gyoori yɛna nyi, mɛɛ
gyae nyi maa ta n dɔɔ lese me doŋ wola
na tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou kenyiŋ nyii ma
yele."
18 Mena dɔɔ da te naa nyi akpaa Wu-
rubuarɛ ne gyae nyi waa wii balaŋ
waraŋase na ɔ ne wii be waraŋase, te
akpaa ɔ ne gyae nyi balaŋ ke yɛɛ konɔɔyuŋ
na ɔ ne yeli bɛɛ yɛɛ konɔɔyuŋ.
19 Ɛ man ŋolo waa tale bɔɔse nyiaa,
"Nyi akpaa mena te doo na, weera dɔɔ te
Wurubuarɛ ne bu balaŋ fɔɔ lee be nombi-
akumɛɛ keyɛɛ dɔɔ? Te amɔte ne gyae la
waa tale kyɛɛkee Wurubuarɛ kegyaebii?"
20 Mɛɛ bɔɔse ŋon baa nyiaa, deniwalaŋ
yɛna amɔte keŋ waa tale ŋon na Wu-
rubuarɛ ke wɔŋee nombia? Osuŋ gyae ke
tale bɔɔse walaŋ ŋon ɔ be ma ke nɛ nyi,
"Weera dɔɔ te n maa maŋ nnɛ?"
21 Kei be tale kɔŋ mena ya, nawolo nyi
walaŋ ŋon ɔ ne ma osuŋse nɛ waa tale mo
tɛɛle degbaŋ dokoloŋ ma osuŋ kpaakpaate.
Mena mɔ te waa tale mo tɛɛle degbaŋ
dokoloŋ kenaŋ ma osuŋ yakaate.
22 Mena ke te Wurubuarɛ mɔ doo. Nafɔ
ɔ ne gyae nyi waa lese ɔ baŋ wola na balaŋ
kena nyi ɔ dana doŋ. Mɔna ɔ ne nyiŋ
konɔɔ nideli fa baŋ ɔ ba gyeŋ baŋ be dɔɔ
nɛ. Nafɔ kaboena nyi waa wɔlɛɛ mena
balaŋ benaŋ kekpaakekpaa.
23 Wurubuarɛ nyiŋa konɔɔ fa daa baŋ ɔ
ne gyae nyi waa nyiŋ konɔɔ fa nɛ, nawolo
nyi ɔ ne gyae nyi waa lese ɔ gyoorobiiri
dinaa keŋ wola balaŋ baŋ ɔ be wulaa lese
wɔ see nyi baa kaa di gyoori kpu na e nɛ.
24 Mena balaŋ benaŋ yɛna daa baŋ ɔ
be baake nɛ. Te na de popou mɔ yɛna
Gyudatena ya, mɔna baale mɔ lee yenaase.
25 Wurubuarɛ yako mena nombia kɛŋa ɔ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre Hosea tɔne man nyiaa,

"Balaŋ baŋ nafɔ ba te yɛɛ me balaŋwɔ ya
nɛ,
maa baake wɔ nyi me balaŋ.
Te balaŋ baŋ nafɔ mɔɔ ne gyae wɔ ya nɛ,
baa kaa yɛɛ me balaŋ baŋ mɛɛ gyae."

26 Mena mɔ te,

"Botɔɔ keŋ nafɔ bɛɛ yako wɔ nyi
ba te yɛɛ me balaŋwɔ ya nɛ,
botɔɔtena te baa kaa baake nyi
Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa kekpaakekpaa
nɛ bia."

27 Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya
mɔ gyɔɔ dekpeŋkpeŋ yako lee Iseraetena
wose man nyiaa,

"Doo nyi Iseraetena boe ŋgba ɛpo nɔɔman
aŋasa nɛ,
mɔna be man balaŋ kyomii baale
te Wurubuarɛ waa lɛɛ ba nyee.

28 Nawolo nyi be gyae ke kyare ya,
de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ waa di
tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou nombia karate-
tee dokoloŋ."

29 Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya
mɔ yako mena nombii kei kaalaŋ nyiaa,

"Nafɔ Wurubuarɛ doŋte ŋon
deŋ te kaase de duuluŋ man balaŋ
kyomii baale see ya nɛ,
nafɔ de popou deŋ munuwɔ
ŋgba mena keŋ Sodom na Gomora
donɔɔse
na ŋe man balaŋ pou be munu nɛ."
30 Lee mena dɔɔ kpene keŋ mɛɛ gyae
maa yako yɛna nyi balaŋ baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ, nafɔ ba te yase be
sia nyi baa yela be gbɛɛneŋ ka tenee
Wurubuarɛ siaman ya. Mɔna lee ba
kelɛɛdi dɔɔ te Wurubuarɛ lɛɛ wɔ do yela
be gbɛɛneŋ teneewɔ ɔ siaman.
31 Te Iseraetena dɔɔ baŋ yase be sia
be silana Mosesi mmaraase ŋan, na ŋa
ke yela be gbɛɛneŋ ka tenee Wurubuarɛ
siaman. Mɔna be yɛe kina keŋ be gbɛɛneŋ
ta tenee Wurubuarɛ siaman ya.
32 Weera dɔɔ te be yɛɛwɔ kina? Nawolo
nyi ba te kɛɛ ke nyi Wurubuarɛ kelɛɛdi
ne gyae la ke yela be gbɛɛneŋ ka tenee
Wurubuarɛ siaman ya. Baŋ gyeŋ nyi
be nombia ayɛɛsa ne gyae la ke yela be
gbɛɛneŋ ka tenee Wurubuarɛ siaman. Lee
kei dɔɔ ba te yɛɛ ŋgba balaŋ baŋ bɔɔ gyoo
na boe dinaa nɛ.
33 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
yako boe kei nombia nyiaa,
"Kɛɛ, me ta mo boe dinaa daale see Siyɔn
donɔɔ man.
Balaŋ baa gyoo na boe kei kpaŋte,
na baa gyoo na ke yala.
Mɔna walaŋ ŋon ɔ mo ɔ wose lɔ walaŋ ŋon
boe kei seŋɛɛ fa e nɛ dɔɔ na,
desɛŋ be gyae ke di e ya."

10

1 Me tebia, kpene keŋ mɛɛ gyae me
konɔɔ man te mɛɛ fane ke dɔɔ yɛna nyi,
Wurubuarɛ waa lɛɛ me tebia Iseraetena
pou nyee.
2 Maa tale di ba wose man adansɛɛ nyi
bɛɛ yase be sia lee Wurubuarɛ nombia ŋan
dɔɔ nideli. Mɔna be sia keyase keŋ bɛɛ
kyaa na Wurubuarɛ gbɛɛneŋ ya.
3 Nawolo nyi bɔɔ gyeŋ gbɛɛ keŋ Wu-
rubuarɛ na mo yela balaŋ gbɛɛneŋ na
tenee ɔ siaman ya, te baŋ gbagba yase
be sia be silana gbɛɛneŋ ŋan baŋ gyeŋ
nyi ŋe gyae ke yela be gbɛɛneŋ ka tenee
Wurubuarɛ siaman nɛ. Lee mena dɔɔ ba
te yɔkɔse ba wose na baa sila Wurubuarɛ
gbɛɛ keŋ ne yeli balaŋ gbɛɛneŋ na tenɛɛ ɔ
siaman nɛ ya.
4 Kristo yɛna mmaraase ŋan pou nyee, te
ɔ kekɔŋ dɔɔ mmaraase ŋan kesila be dana
tɔnɔɔ bela ya. Lee kei dɔɔ walaŋ kamasɛ
ŋon ɔ lɛɛ e di na, ɔtenate gbɛɛneŋ gyae ka
tenee Wurubuarɛ siaman.
5 De naana Mosesi ŋmarasewɔ lee mena
keŋ deniwalaŋ waa sila mmaraase ŋan na
ɔ gbɛɛneŋ ka tenee Wurubuarɛ siaman
nɛ nyiaa, "Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne di
mmaraase ŋan dɔɔ na ɔ gbɛɛneŋ ka tenee
Wurubuarɛ siaman nɛ, akpaa ɔ kyaŋ ɔ
wose di ŋe dɔɔ nideli keŋ ɔ te yale ŋe
man dokoloŋ dɔɔ ya nɛ, kenaŋ na waa nyiŋ
nyeedoŋ."
6 Mɔna walaŋ ŋon ɔ lɛɛ Yesu di te
lee ɔ kelɛɛdi dɔɔ ɔ gbɛɛneŋ da tenee
Wurubuarɛ siaman nɛ, na ɔ na wolo baa
nyi ta tekaa yɛɛ nyi ŋolo ke bɔɔse nyi,
"Amɔte ne gyae la waa gyeŋ gyu adido"
na ɔ kaa mo Kristo kɔŋ ya.
7 Yaa ŋolo mɔ ke bɔɔse nyi, "Amɔte ne
gyae la waa tisi gyu tɛɛle ateta" na ɔ kaa
gyuusu Kristo lee woya man kɔŋ ya.
8 Mɔna Wurubuarɛ nombia ne yako lee
balaŋ baŋ bɔɔ lɛɛ Yesu di, te lee ba
kelɛɛdi dɔɔ Wurubuarɛ be lɛɛ wɔ do nyi be
gbɛɛneŋ tenee ŋon Wurubuarɛ siaman nɛ
wose man nyiaa, "Wurubuarɛ nombia ŋan
benaa na ŋon. Ŋe doo ɛ nɔɔse man, te ŋe
doo ɛ konɔɔse man mɔ." Nombia ŋenaŋ
yɛna kelɛɛdi nombia ŋan dɛɛ yako nɛ.
9 Mena dɔɔ nyi akpaa n gyuusu n
nɔɔ yako balaŋ man nyi, "Yesu yɛna de
Gbeŋgyoo" te n lɛɛ di n konɔɔ man nyi
Wurubuarɛ gyuusu e lee yeŋ man na,
Wurubuarɛ waa lɛɛ n nyee.
10 Nawolo nyi walaŋ konɔɔ man te ɔ ne
lɛɛ di te Wurubuarɛ ne lɛɛ ɔtenate do nyi
ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ ŋon Wurubuarɛ siaman.
Walaŋ nɔɔ mɔ te ɔ na mo yako nyi Yesu
yɛna ɔ Gbeŋgyoo te Wurubuarɛ ne lɛɛ
ɔtenate nyee.
11 Mena mɔ te Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan ne yako nyi, "Walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ Kristo di na, desɛŋ be
gyae ke kyaŋ e korakora ya."
12 N yɛɛ Gyuda baale e o, n te yɛɛ Gyuda
baale e ya o, de popou yɛɛ dokoloŋ Wu-
rubuarɛ siaman. Nawolo nyi Kristo ŋonaŋ
yɛna de popou de Gbeŋgyoo. Walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ wii baake e na, waa mo wa
abɔɔ kpaakpaa ŋan boele e.
13 Nawolo nyi be yakowɔ Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see ŋan man nyiaa,
"Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ wii baake de
Gbeŋgyoo Wurubuarɛ na waa lɛɛ ɔ nyee."
14 Te sena yaa balaŋ baa tale wii baake
de Gbeŋgyoo ŋon bɔɔ ne lɛɛ e di ya nɛ yele
na waa lɛɛ ba nyee? Yaa akpaa be te nyii
ta ɔ wose man nombia ya na, sena te baa
tale lɛɛ e di? Te akpaa ŋolo mɔ te kolosi ɔ
wose man nombia fa wɔ ya na, sena te baa
yɛɛ na baa nyii ŋa?
15 Te akpaa Wurubuarɛ te kpila balaŋ
nyi baa gyu ke yako ɔ wose man nombia
ŋenaŋ ya na, sena te baa yɛɛ na baa
tale gyu ke yako ŋa? Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan ne yako nyiaa, "Ak-
paa balaŋ ne kɔŋ be kaa kolosi nyeedoŋ

nombia ŋan na, ba keta na mo nombia
kpaakpaa bo kɔŋ."
16 Mɔna na baŋ pou bɔɔ nyii nombia
kpaakpaa ŋan nɛ lɛɛ na ŋa di ya. Nawolo
nyi Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya
yakowɔ nyiaa, "De Gbeŋgyoo, amɔte lɛɛ
na de nombia ŋan dɔɔ yako nɛ di?"
17 Mena dɔɔ lee Kristo nyeedoŋ nombia
ŋan keyako man te balaŋ ne nyii ŋa. Mena
mɔ te lee Kristo nombia ŋenaŋ kenyii man
te balaŋ ne lɛɛ ŋa di.
18 "Mɔna ɛ yela maa bɔɔse ŋon nyiaa,
mena balaŋ kɛwɔ te nyii Kristo nombia
ŋan baa yee?" Kenyii dɔɔ be te nyii, na-
wolo nyi Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ
see ŋan ne yako nyiaa,
"Nombia ŋan te kili gyu tɛɛle kei dɔɔ pou.
Te deniwalaŋ kamasɛ mɔ te nyii nombia
ŋenaŋ."
19 Ɛ yela maa bɔɔse ŋon bela nyiaa, mena
dɔɔ ɛ ne yako baa nyi Iseraetena baŋ
bɔɔ nyii nombia kɛŋa nɛ, be te nyii ŋe
man yee? Kenyii dɔɔ be nyiiwɔ. Mosesi
yɛna walaŋ gyaŋgbate ŋon ɔ be tira mena
nombia kɛŋa nɔɔ nyiaa, Wurubuarɛ kpa,
"Maa mo balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudate-
nawɔ ya nɛ
do ɛmɛɛ Gyudatena sibiiyam.
Maa mo balaŋ baŋ bɔɔ gyeŋ daale lee ma
wose man ya nɛ
do ŋon baŋ."
20 Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya
mɔ gyɔɔ ɔ konɔɔ yako nyiaa, Wurubuarɛ
kpa,
"Balaŋ baŋ ba te yase be sia kɛo maŋ ya
nɛ,
baŋ naa na maŋ.
Te balaŋ baŋ mɔ bɔɔ ne bɔɔse me dɔɔ ya
nɛ,
baŋ te maa lese ma wose wola."
21 Mɔna Iseraetena baŋ dɔɔ Yesaya yakowɔ
nyi Wurubuarɛ kpa,
"Wee na wee na mɛɛ kɛɛ gbɛɛ nyi
baa kaa lɛɛ maŋ di na maa lɛɛ ba nyee,
mɔna ba te yɛɛ deŋele doŋ koro seŋ
tia maŋ."

11

*Wurubuarɛ te bɛɛ Iseraetena kek-
paakekpaa ya*

1 Nyi akpaa nnɛ te nombia kɛŋa doo
na, ɛ yela maa bɔɔse ŋon bela nyiaa,
"Wurubuarɛ bɛɛ ŋon gbagba ɔ balaŋ baŋ
baa yaa?" Korakora, ɔ te bɛɛ wɔ ya.
Nawolo nyi maŋ Pɔɔl gbagba yɛɛ Iserae
baale e. Ma lee Aberaham duuluŋ man,
te ma lee Bɛngyamɛn dekpaŋalaŋ man.
2 Te yɛɛ nyi Wurubuarɛ bɛɛ ɔ balaŋ
baŋ ɔ wulaa ɔ gyeŋ wɔ, te ɔ be wulaa
lese wɔ see lee tɛɛle kei kewalaŋ nɛ
bo ya. Ɛ tɔɔse mena keŋ Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see ŋan be yako lee
Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Elia wose
man.
3 Elia moo Iseraetena nombiakumɛɛ kaa
see Wurubuarɛ siaman te ɔ yako e nyiaa,
"Me Gbeŋgyoo, Iseraetena ta koe nya
akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ pou te be yɛlɛɛ n
kedeesa boya ŋan pou. Maŋ maageŋ kooŋ
kaa la, te bɛɛ kɛo maŋ gba koraŋ baa ko."
4 Keŋte Wurubuarɛ tiranɔɔ fa Elia nyiaa,
"Koa, na nyaŋ nyaageŋ kaa la ya. Nawolo
nyi me ta lese balaŋ kakpoŋse nyetooro
(7,000) see fa ma wose, keŋ be te buŋa
ta som bane ŋon bɛɛ baake nyi Baal nɛ
korakora ya."
5 Mena mɔ te gyɛŋ wee kei nɛ, Wu-
rubuarɛ te tɛɛ ɔ bɛrɛɛ keŋ dɔɔ lese balaŋ
akalansɛɛ baale see fa ɔ wose.
6 Akpaa Wurubuarɛ tɛe ɔ bɛrɛɛ keŋ dɔɔ
lese balaŋ na, kenaŋ na te yɛɛ nyi ɔ tɛe ba
tom keŋ bɔɔ yɛɛ nɛ dɔɔ lese wɔ ya. Nyi
ŋon tɛe ba tom keŋ bɔɔ yɛɛ nɛ dɔɔ lese wɔ
nɛ, kenaŋ na ɔ bɛrɛɛ keŋ ta tekaa yɛɛ bɛrɛɛ
gbagba ya.
7 Nɛnɛɛ sena yaa dɛɛ yako bela? Kpene
keŋ Iseraetena be yase be sia kɛo nɛ, be
te nyiŋ ke ya. Mɔna balaŋ akalansɛɛ baŋ
Wurubuarɛ ba lese wɔ see nɛ, baŋ nyiŋa
na ke. Balaŋ akaŋ baŋ dɔɔ, baŋ yɛɛ deŋele
doŋ bo.
8 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
yako mena nombii kei nyiaa,
"Wurubuarɛ te yeli ba nyeeya ta yem,
mena dɔɔ bɔɔ ne nyii nombia ŋan
man ya.
Te kaa lii na gyɛŋ wee kei nɛ,
be dana sia mɔna bɔɔ ne naa ya.
Be dana deŋela,
mɔna bɔɔ ne nyii Wurubuarɛ nombia
ŋan man ya."
9 Gyoo Defidi mɔ sola Wurubuarɛ nyiaa,
"Wurubuarɛ yela be dedii ka bese ba
deyalae.
Yela baa naa diyem tɔ ba dukum kom.
10 Yela be sia ke yɛlɛɛ na baa ta kpaŋte,
na baa kyaa kaale man debaŋ ka-
masɛ."
11 Ɛ yela maa bɔɔse ŋon bela nyiaa, ke
yɛɛ ampaŋ nyi Iseraetena baŋ kpaŋtewɔ
yala keŋ be ta bese tale koro yee? Koa,
na mena ya. Mɔna kelɛɛdi keŋ ba te lɛɛ
Wurubuarɛ di ya nɛ, keŋ toro na gbɛɛ fa
balaŋ baŋ ba te yɛɛ Iseraetenawɔ ya nɛ,
na Wurubuarɛ ke lɛɛ ba nyee na ke nyiŋ
do Iseraetena benaŋ sibiiyam.
12 Nombiakumɛɛ ŋan Iseraetena be yɛɛ
nɛ, keŋ torona gbɛɛ fa balaŋ baŋ ba te
yɛɛ Iseraetenawɔ ya nɛ te Wurubuarɛ
hiraa wɔ. Iseraetena benaŋ keyala be
Wurubuarɛ ɔsom man nɛ, ka moo tɔnɔɔ
burum kɔna balaŋ baŋ ba te yɛɛ Iseraete-
nawɔ ya nɛ. Mena dɔɔ akpaa Iseraetena

baŋ de kaa nyiŋ Wurubuarɛ nyeekelɛɛ na, kenaŋ na tɔnɔɔ keŋ balaŋ baŋ ba te yɛɛ Iseraetenawɔ ya nɛ baa nyiŋ na, ka te yɛɛ nsendee ya.
13 Nɛnɛɛ ɛmɛɛ baŋ ɛ te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ ɛ tei nombii kei. Me yɛɛ Kristo kpilale e te ŋon kpila na maŋ ɛ gyaŋ nyi me kaa kolosi ɔ nombia ŋan fa ŋon. Mena dɔɔ mɔɔ na mo ma tom kei do nsendee ya.
14 Nawolo nyi me loo gyakaa nyi me kyɔ ŋon na, gyae ka do me tebia Gyudatena baŋ sibiiyam na ke yela Wurubuarɛ ke lɛɛ ba nyee.
15 Debaŋ keŋ Wurubuarɛ ba besena ɔ wɔle tee Iseraetena nɛ, ke yela balaŋ baŋ ba te yɛɛ Iseraetenawɔ ya nɛ kaa bese Wurubuarɛ ɔ gyoona. Nyi akpaa mena te doo nɛ, kenaŋ na debaŋ keŋ Wurubuarɛ waa kaa lɛɛ Iseraetena baŋ do na, gyae ke yɛɛ balaŋ baŋ ba te yɛɛ Iseraetenawɔ ya nɛ gyoŋ ŋgba be foŋae lee yeŋ man nɛ.
16 Akpaa n dana kolo te n lese ke man ŋaale deesi fa Wurubuarɛ na, kenaŋ na nawolo baa nyi kpene kenaŋ pou yɛɛ Wurubuarɛ wui. Mena mɔ te akpaa daŋ lila yɛɛ Wurubuarɛ wui na, kenaŋ na nawolo baa nyi daŋ kenaŋ pou yɛɛ ɔ wui.
17 Gyudatena yɛɛ ŋgba oliifi daŋ keŋ Wurubuarɛ gbagba be duu nɛ. Te balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ, baŋ yɛɛ yaa ŋgba ŋale man oliifi daŋ nɛ. Mena dɔɔ yɛɛ yaa ŋgba Wurubuarɛ te kara oliifi daŋ keŋ ɔ be duu nɛ tombia ŋaale leki, te ɔ ke kara ŋale man oliifi daŋ keŋ tombia ka towaa na ke nɛ. Kei nawolo baa nyi ɛmɛɛ baŋ ɛ te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ, ɛmɛɛ mɔ ɛ ke nyiŋ doŋ nawolo nyi ɛ ke nyiŋ loŋ lee oliifi daŋ keŋ Wurubuarɛ gbagba be duu nɛ man.
18 Mena dɔɔ ɛ na gyɔ ɛ konɔɔ nyi ɛ kela tombia ŋan bɔɔ kare leki te bɔɔ mo ŋon towaa nɛ ya. Nawolo nyi na daŋ tombia danaana ke ka seŋɛɛ ya, mɔna ke lila danaana ke ka seŋɛɛ.
19 Mberem na ɛ ke yako nyi, “Be keretii tombia ŋan bo leki na daa baŋ da te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ, ke nyiŋ gbɛɛ kaa towaa botɔɔ ne dee nyiŋ nyeedoŋ”
20 Kei yɛɛ ampaŋ. Keŋ ba te lɛɛ di dɔɔ ya te Wurubuarɛ keretii wɔ leki, te keŋ ɛmɛɛ be kaa lɛɛ di dɔɔ te ɛ kaa seŋawɔ be nawɔɔ man. Mena dɔɔ ɛ na wola ɛ wose ya, mɔna ɛ kɛɛ ɛ wose dɔɔ nideli.
21 Nawolo nyi Iseraetena baŋ be yɛɛ tombia gbagbawɔ koraŋ nɛ, be yɛɛ dukum na Wurubuarɛ te tina wɔ yela ya, mɔna ɔ wɔŋa ba deŋele. Mena dɔɔ akpaa ɛmɛɛ mɔ ɛ yɛɛ dukum na, ɔ be gyae waa tina ŋon yela ya.
22 N kɛɛ nombii kei na, dɛɛ tale naa nyi Wurubuarɛ dana wɔe nideli te ɔ nombia mɔ dana doŋ nideli. Ɔ nombia dana doŋ fa baŋ bɔɔ ne yɛɛ ɔ kegyaebii ya nɛ, mɔna ɛmɛɛ balaŋ baŋ ɛ yɛɛ kakyeŋ te ɛ dɔŋ ɔ gbɛɛneŋ man keŋ ɛ te tina yela ya na, waa lese ɔ wɔe wola ŋon. Na mena ya na waa keretii ɛmɛɛ mɔ leki.
23 Te akpaa Iseraetena baŋ bɔɔ tina ba kelɛɛdi yela nɛ da bese kɔŋ kaa lɛɛ Wurubuarɛ di na, kenaŋ na waa besena wɔ kaa see be daseŋae bene keŋ man. Nawolo nyi Wurubuarɛ waa tale mo wɔ kaa towaa na oliifi daŋ keŋ bela.
24 Ɛmɛɛ baŋ ɛ te yɛɛ Iseraetenawɔ ya nɛ, ɛ yɛɛ ŋgba ŋale man oliifi daŋ tombia ŋan bɔɔ kare mo kaa towaa na oliifi daŋ gbagba keŋ nɛ. N kɛɛ na nafɔ bɔɔ ne kara daŋ daale tombii kaa towaa na daale ya. Mɔna Iseraetena baŋ dɔɔ, baŋ yɛna oliifi daŋ gbagba keŋ bɔɔ kara ke tombia leki nɛ. Mena dɔɔ be gyae ke yɛɛ Wurubuarɛ doŋ nyi waa bese mo tombia ŋenaŋ kaa towaa na ke naa keŋ ya.

Wurubuarɛ waa lɛɛ Iseraetena pou nyee

25 Me tebia, nombii daale weesɛɛ keŋ mɛɛ gyae ɛ ke nyii ke man. Akpaa ɛ nyii ke man na, be gyae ke yela ɛ ke yɛɛ ya agyueŋ nyi ɛ gyeŋ nombia gbaa ya. Nombii kenaŋ yɛna nyi Iseraetena dana deŋele doŋ, mɔna te yɛɛ nyi baa yɛɛ deŋele doŋ kenaŋ kekpaakekpaa ya. Baa yɛɛ deŋele doŋ kenaŋ bo kelii debaŋ keŋ Wurubuarɛ waa kaa lɛɛ balaŋ baŋ ba te yɛɛ Iseraetenawɔ ya nɛ yaanɔɔle keŋ ɔ ne gyae nɛ nyee pɛ.
26 Dekɔŋ mena na Wurubuarɛ waa lɛɛ Iseraetena pou nyee ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne yako nɛ nyiaa,

“Siyɔn donɔɔ man te nyeelɛɛre ŋon waa lee kɔŋ,
na ɔ kaa lese nombia nkaraŋkaraŋ pou lee Iseraetena man.
27 Akpaa nyi ma lese nombiakumɛɛ pou lee be dɔɔ taŋ na,
keŋ ne gyae la ka wola nyi
nɔɔkebakesee keŋ doo daa na wɔ nsana nɛ te kɔŋ mena.”

28 Keŋ Iseraetena te lɛɛ nyeedoŋ nombia ŋan di dɔɔ ya, te be kaa bese balaŋ baŋ bɛɛ kɔla Wurubuarɛ. Mɔna kei kaa yɛɛ tɔnɔɔ fa ɛmɛɛ baŋ ɛ te yɛɛ Iseraetenawɔ ya nɛ. Te keŋ be yɛɛ balaŋ baŋ Wurubuarɛ be wulaa lese wɔ see dɔɔ, mena dɔɔ ɔ ne gyae be nombia lee be naanaɔ dɔɔ.
29 Nawolo nyi akpaa Wurubuarɛ da lese ŋolo te ɔ mo kolo boele e na, ɔ bɛɛ kyɛɛkee wa agyueŋ bela ya.
30 Debaŋ daale kaa laŋawɔ na ɛmɛɛ baŋ ɛ te yɛɛ Iseraetenawɔ ya nɛ ɛ yɛɛ deŋele doŋ Wurubuarɛ dɔɔ, mɔna nɛnɛɛ dɔɔ lee

Iseraetena deŋele doŋ dɔɔ Wurubuarɛ te
kaa wii ɛ waraŋase.
31 Mena ke te nɛnɛɛ baŋ mɔ dana deŋele
doŋ, na ke yela Wurubuarɛ ke wii be
waraŋase ŋgba mena keŋ ɔ be wii ɛ
waraŋase nɛ.
32 Nawolo nyi Wurubuarɛ te yeli balaŋ
pou te yɛɛ deŋele doŋ, na waa nyiŋ wii be
popou waraŋase.
33 Wurubuarɛ wɔe keŋ ɔ dana nɛ,
be dana ke maa ya.
Ɔ siakekara na ɔ nombia kagyeŋ dokoso be
kyaa ya.
Amɔte ne gyae la waa tale nyii Wurubuarɛ
abɔɔ ŋan ɔ ne yɛɛ,
na mena keŋ ɔ ne yɛɛ ŋa nɛ man?
34 Amɔte gyeŋa na de Gbeŋgyoo Wu-
rubuarɛ nyeeman nombia,
te amɔte ne gyae la waa tale kolosi fa
e?
35 Amɔte faa na Wurubuarɛ kolo see,
keŋ kaboena nyi ŋon mɔ waa tɔ
ɔtenate kom?
36 Nawolo nyi kpene kamasɛ yɛɛ ɔ wui.
Lee ɔ doŋ man dɔɔ te kpene kamasɛ kyaa,
te ŋe popou mɔ kyae fa e.
Ŋon kaboela nyi dɛɛ lese ɔ yele kekpaakek-
paa.
Amɛn.

12

Mena keŋ kaboena nyi Kristotena baa kyaa

1 Lee mena dɔɔ me tebia, keŋ Wu-
rubuarɛ be wii de waraŋase dɔɔ mɛɛ
waase ŋon bo nyiaa, ɛ mo ɛ wose pou fa e
ŋgba kedeesa kolo nɛ lee ɛ kekyaabii man.
Na ɛ ke kyaa fa e ŋgba balaŋ baŋ ayimɛɛ
be doo ba wose man ya, te be nombia na
gyoo ɔ sia nɛ. Nawolo nyi kei yɛna ɔsom
kpaakpaate keŋ ke kaboena.
2 Ɛ na tekaa mo ɛ wose do tɛɛle kei dɔɔ
balaŋ abɔɔ ayɛɛsa man bela ya. Mɔna ɛ
yela Wurubuarɛ ke kyɛɛkee ɛ konɔɔ man
nombia na ɛ dinɔɔ pou, na ɛ ka bese balaŋ
wɔlɛɛ ɛ kekyaabii man. Kei gyae ke yela ɛ
ka gyeŋ kpene keŋ Wurubuarɛ ne gyae, te
ke dei te kɛɛ gyoo ɔ sia nɛ nideli nɛ.
3 Lee Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ ba mo
boele maŋ te ɔ be fa maŋ tom kei nyi maa
yɛɛ nɛ dɔɔ, mɛɛ sola ɛ man walaŋ kamasɛ
nyi ɔ na kɛɛ ɔ wose nyi ŋolo be kyaa ɔ wɔle
ya. Mɔna ɛ man walaŋ kamasɛ waa yɔkɔse
ɔ wose na waa gyoo ɔ wose man kɛɛ nyi,
mena keŋ ɔ ne kɛɛ ɔ wose na bɛrɛɛ keŋ
Wurubuarɛ ba mo boele e lee ɔ kelɛɛdi dɔɔ
nɛ doo na ke gbɛɛ.
4 Nawolo nyi de man walaŋ kamasɛ yɛɛ
deniwalaŋ na ɔ nyee e te ɔ dana yenaase
kpookpoo, mɔna yenaŋ kamasɛ dana ka
tom keŋ kɛɛ yɛɛ.
5 Mena ke mɔ te daa Kristotena mɔ boe,
mɔna lee Kristo kelɛɛdi dɔɔ de ta bese
walaŋ dokoloŋ. De yɛɛ kpookpoo, mɔna
Kristo dɔɔ da towaa na dɔŋa ŋgba walaŋ
dokoloŋ nɛ.
6 Wurubuarɛ abɔɔ anefaŋ ŋan ɔ ba mo
boele daa nɛ yɛɛ kpookpoo, mena dɔɔ
kaboena nyi dɛɛ mo ŋa yɛɛ tom ŋgba
mena keŋ ɔ ba mo ŋa boele daa nɛ. Nyi
ŋolo wui kpene keŋ Wurubuarɛ ba mo fa
e yɛna nyi Wurubuarɛ waa ta ɔ dɔɔ kolosi
na, kaboena nyi waa yɛɛ ke ŋgba mena
keŋ ɔ kelɛɛdi doo nɛ.
7 Akpaa ŋolo wui yɛna balaŋ kasom na
waa yɛɛ kakyeŋ som. Te akpaa ŋolo mɔ
wui yɛna Wurubuarɛ nombia ŋan kawola
na, kaboena nyi waa yɛɛ kakyeŋ wola.
8 Akpaa ŋolo wui yɛna balaŋ kakyeŋ
kado na, waa do balaŋ kakyeŋ. Te akpaa
ŋolo mɔ wui yɛna wɔe keyɛɛ na, kaboena
nyi waa lese ɔ tɔɔman yɛɛ wɔe. Akpaa
ŋolo wui yɛna nyi waa yɛɛ siamante ɔ
tebia man na, waa lese ɔ konɔɔ man yɛɛ
ke nideli. Akpaa ŋolo wui yɛna balaŋ
waraŋase kewii na, waa yɛɛ ke gyoŋ man
keŋ ɔ na toroŋ ya.

Ɛ gyae dɔŋa

9 Ɛ gyae dɔŋa lee ɛ konɔɔse man. Ɛ kɔla
abɔɔ ŋan pou ŋe yɛɛ abɔɔ kumɛɛ ŋa nɛ, na
ɛ ke kyaŋ abɔɔ kpaakpaa ŋan man keŋkeŋ.
10 Ɛ yase ɛ sia gyae ɛ tebia Kristotena
nideli ŋgba naalolobia nɛ, na ɛ ka mo obuo
fa dɔŋa nideli. Ɛ na kɛɛ nyi ɛmɛɛ kela na
ŋolo ya.
11 Ɛ na yeli kegyae keŋ doo ɛ man fa
Wurubuarɛ nombia ŋan nɛ nɔɔ ke yɔkɔse
ya. Ɛ yela Wurubuarɛ feliŋ ŋon ka do ŋon
doŋ, na ɛ ka som de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
nideli.
12 Ɛ yela ɛ lookegyakaa keŋ ɛ dana nɛ ke
yela ɛ ke di gyoŋ, na ɛ ke nyiŋ konɔɔ lee ɛ
kayeyɛɛ man, na ɛ ke fane debaŋ kamasɛ.
13 Ɛ kyɔ ɛ tebia Kristotena baŋ be yɛɛ
ayematenawɔ nɛ, na ɛ ke lɛɛ ŋɔɔla mɔ
nideli.
14 Ɛ sola wosefɛɛreŋ fa balaŋ baŋ bɛɛ
naase ŋon diyem nɛ. Ɛ sola Wurubuarɛ
wosefɛɛreŋ fa wɔ. Ɛ na falaa wɔ ya.
15 Kolo de kɔŋ ŋolo dɔɔ te ɔ ne di gyoŋ
na, ɛ kpu na e di gyoŋ. Mena mɔ te akpaa
kolo de kɔŋ ŋolo dɔɔ te ɔ ne di walaŋsa
na, ɛ kpu na ɛ na ɛ ke di walaŋsa.
16 Ɛ kyaa na dɔŋa nideli. Ɛ na gyina ɛ
wose adido ya, mɔna ɛ mo ɛ wose do na
balaŋ baŋ bɔɔ doo daale man ya nɛ. Ɛ na
kɛɛ ɛ wose nyi ɛ dei kela wɔ ya.
17 Nyi akpaa ŋolo de yɛɛ ŋon nombiikum
na, ɛ na mo dukum tɔ e kom ya. Ɛ yɛɛ
kakyeŋ na ɛ ke yɛɛ kpene keŋ balaŋ pou
ne kɛɛ ke nyi ke dei nɛ.

18 Gbɛɛ kamasɛ man na, ɛ yɛɛ kakyeŋ
na ɛ ke kyaa na walaŋ kamasɛ wosefɛɛreŋ
man.
19 Me tebia, ɛ na mo nombiakumɛɛ tɔ
dɔŋa kom ya. Ɛ mo kpene kamasɛ fa Wu-
rubuarɛ. Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan ne yako nyiaa, "Wu-
rubuarɛ kpa, maŋ ɛ Gbeŋgyoo ne gyae la
maa tɔ balaŋ kom lee be nombiakumɛɛ
ŋan bɔɔ yɛɛ nɛ dɔɔ."
20 Lee mena dɔɔ,
"Akpaa tanam na ko walaŋ ŋon ɔ ne kɔla
neŋ na,
fa e weenɛɛ waa di.
Akpaa loŋboaneŋ na ko e na,
fa e loŋ waa nyɔɔ.
N yɛɛ mena na, desɛŋ gyae ke kyaŋ e
nideli."
21 Na yeli nombiakumɛɛ ke di n dɔɔ ya,
mɔna mo nombia kpaakpaa keyɛɛ di nom-
biakumɛɛ dɔɔ.

13

Ɛ yɔkɔse ɛ wose fa kegyiise

1 Kaboena nyi walaŋ kamasɛ waa yɔkɔse
ɔ wose fa tɛɛle kei dɔɔ kegyiise baŋ bee di
de dɔɔ nɛ, nawolo nyi kegyia ŋolo be kyaa
keŋ na Wurubuarɛ see na e ya. Kegyiise
baŋ be kyaa nɛ pou, Wurubuarɛ see na wɔ.
2 Mena dɔɔ akpaa ŋolo da koro seŋ tia
kegyiise benaŋ na, ɔ ta seŋ tia Wurubuarɛ
baa. Te walaŋ ŋon waa yɛɛ mena na,
Wurubuarɛ waa wɔŋ ɔ deŋele.
3 Balaŋ baŋ bɛɛ yɛɛ nombia kpaakpaa
nɛ, bɔɔ ne yee kegyiise ya. Nombi-
akumɛɛyɛɛra ne yee na kegyiise benaŋ.
Akpaa n bɛɛ gyae nyi n ke yee tɛɛle kei dɔɔ
kegyiise ya na, kenaŋ na yɛɛ kpene keŋ dei
na baa nyiŋ kɛlɛɛ neŋ.
4 Nawolo nyi kegyia ŋon bɔɔ lese e see
kolo nɔɔman nɛ, ɔ yɛɛ Wurubuarɛ tobaale
e keŋ ɔ ne yɛɛ ɔ tom lee nyaŋ gbagba n
deeli dɔɔ. Mɔna akpaa n yɛɛ kolo kum na
yela gyakoloŋ ke kyaŋ neŋ, nawolo nyi ɔ
doŋ keŋ ɔ dana nɛ te yɛɛ yakaa ya. Ɔ yɛɛ
Wurubuarɛ tobaale e ŋon Wurubuarɛ ne
tɛɛ ɔ dɔɔ wɔŋ nombiakumɛɛyɛɛra deŋele.
5 Mena dɔɔ kaboena nyi walaŋ kamasɛ
waa yɔkɔse ɔ wose fa kegyiise baŋ. Te
yɛɛ keŋ nyi ɔ ne yee nyi keŋ baa wɔŋ ɔ
deŋele kaageŋ dɔɔ ya, mɔna keŋ ɔ gyeŋ
lee ɔ konɔɔ man nyi kaboena nyi waa yɛɛ
mena dɔɔ.
6 Mena mɔ dɔɔ te kaboena nyi yaa tɔ
lempoo nɛ. Nawolo nyi kegyiise baŋ yɛɛ
Wurubuarɛ tewulɛɛwɔ te bɛɛ mo ba debaŋ
pou yɛɛ tom.
7 Ɛ tɔ walaŋ kamasɛ kom keŋ ɛ dana e
nɛ. Akpaa ke yɛɛ lempoo ke na tɔ ke, te
akpaa ke yɛɛ toto ke na tɔ ke. Akpaa ke
yɛɛ obuo ke na bu wɔ, te akpaa ke yɛɛ yele
kalese ke na lese ba yele.
8 Ɛ na yeli kom kamasɛ ke doo ɛmɛɛ na
ŋolo nsana ya. Kom keŋ kaboena nyi ke
dɛɛ doo ya nsana yɛna balaŋ kegyae keŋ
kaboena nyi yaa gyae dɔŋa nɛ. Nawolo nyi
akpaa ŋolo ne gyae ɔ dɔɔ na, ɔ te yɛɛ kpene
keŋ mmaraa keŋ ne gyae nɛ kelii ɔto.
9 Nnɛ te Mosesi mmaraase ŋan ŋaale ne
yako nyiaa, "Na lee n wɛɛle yaa n baale
wɔle ya, na ko walaŋ ya, na ŋmɛɛle ya,
na yeli n sia keyɛɛ n dɔɔ kolo ya." Kɛŋa
na mmaraase akaŋ ŋan pou nyee yɛna
mmaraa keŋ ne yako nyiaa, "Gyae n dɔɔ
ŋgba nyaŋ gbagba n wose nɛ."
10 Nyi akpaa ŋolo ne gyae ɔ dɔɔ nɛ, ɔ
be gyae waa yɛɛ e nombiikum ya. Mena
dɔɔ nyi n gyae n dɔɔ na, n dii mmaraase
ŋan pou dɔɔ baa kelii ɔto. Nawolo nyi
mmaraase ŋan pou nyee yɛna kegyae.
11 Kɛŋa pou wɔle nɛ, ɛ kɛɛ debaŋ keŋ
man de kyaa nɛ na ɛ kena nyi te lii debaŋ
keŋ dee foŋ lee da dosoroŋ man. Nawolo
nyi nɛnɛɛ da nyeekelɛɛweeya ŋan ta benaa
kela debaŋ keŋ dɔɔ taŋgbɛɛ lɛɛ Kristo di
nɛ.
12 Teka kyomii na nelim te lam, na tɛɛ
kena mɔ te lii. Mena dɔɔ ɛ yela dee
tina ditiŋtɛɛ man abɔɔ keyɛɛ yela, na dɛɛ
mo keŋmaŋee kegba keŋ dɛɛ mo yoo na
ditiŋtɛɛ abɔɔ nɛ do.
13 Ɛ yela da kekyaabii man ke yɛɛ ŋgba
balaŋ baŋ be kyaa keŋmaŋee man nɛ.
Ɛ na yeli dɛɛ wɔlɛɛ debaŋ gyu ke kyaa
nɔɔdedii man di de nɔɔ na dɛɛ dɛɛse ya.
Ɛ na yeli dɛɛ yɛɛ kafoŋ nombia na nombia
nkaraŋkaraŋ ya. Ɛ na gyae kale ya, te ɛ na
yɛɛ sibiikum mɔ ya.
14 Mɔna ɛ yela de Gbeŋgyoo Yesu Kristo
kedi ɛ nyee, na ba tekaa yela ɛ ka gyueŋ
nombiakumɛɛ ŋan ɛ dinɔɔ kum keŋ ne yeli
ɛ ne yɛɛ nɛ ya.

14

Ɛ na bu dɔŋa fɔɔ ya

1 Ɛ lɛɛ walaŋ ŋon ɔ be dana doŋ ɔ Kristo
kelɛɛdi man ya nɛ do ɛ man. Mɔna ɛ na
yeli ɛ konɔɔ man nombia ŋan dɔɔ walaŋ
kamasɛ seŋɛɛ nɛ, ka mo kewɔŋee kɔŋ ya
nsana ya.
2 Ŋolo kyaa na lee ɔ Kristo kelɛɛdi dɔɔ
ɔ ne lɛɛ di nyi waa tale di kpene kamasɛ.
Ŋolo mɔ kelɛɛdi be dana doŋ ya mena dɔɔ
ŋon ne di faareŋ weenɛɛ kaageŋ bo.
3 Gbɛɛ be doo nyi walaŋ ŋon ɔ ne di
kpene kamasɛ nɛ, waa kɛɛ ɔ wose nyi ɔ dei
kela walaŋ ŋon ɔ ne di faareŋ weenɛɛ nɛ
ya. Mena mɔ te walaŋ ŋon ɔ ne di faareŋ
weenɛɛ nɛ, na bu walaŋ ŋon ɔ ne di kpene
kamasɛ nɛ fɔɔ ya. Nawolo nyi Wurubuarɛ
ne lɛɛ be popou do.

4 Nyaŋ yɛna amɔte keŋ n ke tale bu ŋolo
tobaale yaa wa alebu fɔɔ? Walaŋ ŋonaŋ
ɔ gbeŋgyoo waageŋ ne gyae la waa tale
naa nyi ɔ seŋɛɛ nideli yaa ɔ ba seŋɛɛ nideli
ya. Te waa tale seŋ nideli nawolo nyi de
Gbeŋgyoo Wurubuarɛ dana doŋ keŋ waa
tale yela waa seŋ nideli.
5 Ŋolo waa tale yako nyi wee daale kela
weeya akaŋ ŋan, te ŋolo mɔ gyaŋ na
weeya ŋan pou yɛɛ kyɛɛkyɛɛ. Nombia
kɛŋa man na, kaboena nyi walaŋ kamasɛ
waa lɛɛ ɔ wui keŋ dɔɔ ɔ seŋɛɛ nɛ do nideli.
6 Nyi akpaa ŋolo da lese wee daale see
nyi keŋ kela na weeya akaŋ ŋan na, ɔ ne
yɛɛ mena bo na waa mo lese Wurubuarɛ
yele. Te akpaa ŋolo mɔ ne di kpene
kamasɛ na, ɔ ne di ke bo na waa mo lese
Wurubuarɛ yele. Nawolo nyi ɔ ne fane fa
Wurubuarɛ karaŋ lee weenɛɛ ŋenaŋ dɔɔ
pɛte ɔ ne dii. Walaŋ ŋon mɔ ɔ ne di faareŋ
kaageŋ bo nɛ, ŋon mɔ ne di ŋa bo na waa
mo lese Wurubuarɛ yele. Nawolo nyi ŋon
mɔ ne fane fa Wurubuarɛ karaŋ pɛte ɔ ne
dii.
7 Da ke kyaa kei, yeŋ man o nyeedoŋ
man o, ŋolo be kyaa fa ɔ wose ya.
8 Nyi akpaa de kyaa na, de kyae fa de
Gbeŋgyoo Yesu Kristo. Mena mɔ te akpaa
da yem na, da yeŋae fa de Gbeŋgyoo Yesu
Kristo. Mena dɔɔ nyi de kyae na de sia
o, da yeŋae o, de yɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu
Kristo wui.
9 Kei dɔɔ te Kristo yeŋawɔ te ɔ foŋawɔ
lee yeŋ man. Na ke yela waa nyiŋ bese
balaŋ baŋ be kyaa na be sia, na baŋ bɔɔ
yekee nɛ pou Gbeŋgyoo.
10 Mena dɔɔ tekaboena nyi ŋolo waa bu
ɔ dɔɔ fɔɔ yaa waa kɛɛ ɔ wose nyi ɔ dei kela
ɔ dɔɔ ya. Nawolo nyi de popou dɛɛ kaa seŋ
Wurubuarɛ siaman na waa di de nombia.
11 Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan ne yako nyiaa,
“De Gbeŋgyoo kpa,
‘Maŋ nyiŋa me kyaa nɛ,
walaŋ kamasɛ waa kaa buŋ me sia-
man
na waa toro yako nyi maŋ yɛna Wu-
rubuarɛ.’ ”
12 Lee mena dɔɔ de man walaŋ kamasɛ
waa kaa tɔlɛɛ ɔ nɔɔwoya fa Wurubuarɛ.
13 Mena dɔɔ ɛ yela dee tina dɔŋa fɔɔ
kebu yela. Mɔna kaboena bo nyi dɛɛ kɛɛ
nyi dɔɔ yɛɛ kolo na ke yela ŋolo ke yɛɛ
dukum ya.
14 Me ka bese Kristo baale kei dɔɔ nɛ, ma
te naa nyi weenɛɛ kamasɛ be kyaa keŋ ke
yɛɛ kolo kum ke ya. Mɔna akpaa Kristo
baale ŋolo de lɛɛ weenɛɛ ŋaale do nyi ke
yɛɛ kolo anekɔlaŋ ke na, na ɔtenate gyaŋ
te ke yɛɛ kolo anekɔlaŋ.
15 Nyi akpaa n weenɛɛ ŋaale kedi de yeli
n dɔɔ ŋolo wose te fɛɛ e ya nɛ, kenaŋ na n
nombia ayɛɛsa bɛɛ wola balaŋ kegyae ya.
Na yeli n weenɛɛ ŋaale kedi ke yela n dɔɔ
ŋolo ke yala ɔ kelɛɛdi man ya. Nawolo nyi
ŋon mɔ dɔɔ te Kristo yeŋawɔ.
16 Mena dɔɔ na yeli kpene keŋ nyaŋ ne
kɛɛ ke nyi ke dei nɛ, ka bese kolo kum
balaŋ siaman ya.
17 Nawolo nyi Wurubuarɛ gyoori keŋ nɛ,
ka te yɛɛ kedi na kenyɔɔ nombia ŋaageŋ
ya. Mɔna ke yɛɛ keŋ nyi walaŋ waa yɛɛ
kpene keŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman, na
waa yɛɛ kpene keŋ gyae ka mo wosefɛɛreŋ
kɔŋ ŋon na ɔ dɔɔ nsana, na dee di gyoŋ keŋ
Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne fa daa nɛ.
18 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ som Kristo lee
mena gbɛɛ kei man nɛ, ɔ nombia na gyoo
Wurubuarɛ sia. Mena walaŋ ŋonaŋ mɔ te
balaŋ na lese ɔ yele.
19 Mena dɔɔ debaŋ kamasɛ na ɛ yela
dɛɛ mo de loo gyakaa abɔɔ ŋan gyae ka
mo wosefɛɛreŋ kɔŋ, te ŋɛɛ do daa doŋ da
kelɛɛdi man nɛ dɔɔ.
20 Na yeli weenɛɛ ŋan nyaŋ ke di nɛ, ke
wɔlɛɛ Wurubuarɛ tom ya. Gbɛɛ doo nyi
dɛɛ tale di weenɛɛ kamasɛ, mɔna akpaa
weenɛɛ ŋan nyaŋ kedi nɛ ne gyae la ke yela
ŋolo ke yala ɔ kelɛɛdi man na, kenaŋ na na
di ŋa korakora ya.
21 Nawolo nyi akpaa ŋolo de bɛɛ naane
ketao, yaa ɔ bɛɛ soloŋ kenyɔɔ yaa ɔ bɛɛ
kpene kamasɛ keŋ gyae ke yela ɔ dɔɔ ŋolo
ke yala ɔ kelɛɛdi man na, keŋ gba dei la
kela.
22 Mena dɔɔ kpene kamasɛ keŋ n ne lɛɛ
di lee mena nombia kɛŋa man na, yela ke
doo ɛmɛɛ na n Wurubuarɛ nsana. Walaŋ
ŋon ɔ konɔɔ man nombia bee bu e fɔɔ lee
abɔɔ ŋan ŋon gbagba be lɛɛ ŋa do nɛ man
ya na, ŋon na nyeebam.
23 Mɔna akpaa ŋolo de di kolo keŋ ɔ
konɔɔ man nombia ta tenee e ya nɛ, kenaŋ
na Wurubuarɛ waa bu e fɔɔ. Nawolo
nyi ɔtenate te lɛɛ Wurubuarɛ di lee kpene
kenaŋ keyɛɛ man ya. Te kpene kamasɛ keŋ
ŋolo te lɛɛ Wurubuarɛ di lee ka keyɛɛ man
ya nɛ, na ke yɛɛ dukum ke.

15

Ɛ na gyueŋ yaageŋ wui ya

1 Daa baŋ da seŋɛɛ da kelɛɛdi man
keŋkeŋ nɛ, kaboena nyi dee nyiŋ konɔɔ fa
baŋ bɔɔ seŋɛɛ ba kelɛɛdi man keŋkeŋ ya
nɛ, na dee nyiŋ kyɔ wɔ. Ɛ na yeli dɛɛ kɛɛ
daa daageŋ wui ya.
2 Ɛ yela de man walaŋ kamasɛ ke yɛɛ
kpene keŋ dei fa ɔ dɔɔ, na ke kyɔ e na ŋon
mɔ ka seŋ keŋkeŋ ɔ kelɛɛdi man.
3 Nawolo nyi Kristo gba koraŋ te kɛɛ
ŋon waageŋ wui ya. Be ŋmarasewɔ Wu-
rubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see man nyi ɔ

yako Wurubuarɛ nyiaa, “Tuubia ŋan balaŋ
ba tee neŋ nɛ, maŋ te ŋe kaa wuraawɔ.”
4 Nombia ŋan pou bɔɔ ŋmarase see
Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan
man nɛ, be ŋmarase ŋa bo see na ŋe ka
wola daa nombia. Kei gyae ke yela dɛɛ yɛɛ
kakyeŋ na dee nyiŋ konɔɔ seŋ keŋkeŋ, lee
lookegyakaa keŋ de dana nɛ dɔɔ.
5 Mɛɛ sola Wurubuarɛ ŋon ɔ ne yeli
balaŋ ne nyiŋ konɔɔ seŋ keŋkeŋ te ɔ na
do wɔ kakyeŋ nɛ nyiaa, debaŋ kei keŋ ɛ
silana Kristo Yesu nɛ, waa yela ɛ ke yɛɛ
nɔɔdokoloŋ.
6 Dekɔŋ mena na gyae ke yela ɛ popou
ka mo konɔɔ dokoloŋ, na nɔɔdokoloŋ lese
Wurubuarɛ ŋon ɔ yɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu
Kristo ɔ kya e nɛ yele.
7 Lee mena dɔɔ ɛ lɛɛ dɔŋa do ŋgba mena
keŋ Kristo be lɛɛ ŋon do nɛ, na balaŋ ke
nyiŋ lese Wurubuarɛ yele.
8 Ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyiaa, Kristo
kaa bese Gyudatena somre na ka wola nyi
Wurubuarɛ ne di ɔ nombia dɔɔ. Te ɔ
nombia ŋan ɔ be yako see fa Gyudatena
be naanaɔ baŋ nɛ, gyae ke kɔŋ mena.
9 Kei gyae ke yela balaŋ baŋ ba te
yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ, ka lese Wu-
rubuarɛ yele lee mena keŋ ɔ be wii be
waraŋase ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see ŋan be yako nɛ
nyiaa,
“Lee kei dɔɔ maa lese n yele balaŋ baŋ
ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ siaman,
na maa kpee nɔɔneŋ kɛlɛɛ neŋ.”
10 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan
besewɔ yako nyiaa,
“Ɛmɛɛ balaŋ baŋ ɛ te yɛɛ Gyudatenawɔ ya
nɛ,
ɛ kpu na balaŋ baŋ Wurubuarɛ ba lese
nɛ na ɛ ke nyaŋee.”
11 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan
besewɔ yako nyiaa,
“Ɛmɛɛ baŋ pou ɛ te yɛɛ Gyudatenawɔ ya
nɛ,
ɛ lese de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ yele.
Ɛmɛɛ tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou,
ɛ lese Wurubuarɛ yele.”
12 Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre Yesaya
mɔ yakowɔ nyiaa,
“Walaŋ ŋolo waa kaa lee de naana Gyese
duuluŋ man kɔŋ.
Ŋon ne gyae la ɔ kaa di gyoori
balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya
nɛ dɔɔ,
te ɔ dɔɔ te baa mo be loo gyakaa.”
13 Mɛɛ sola Wurubuarɛ ŋon ɔ ne fa balaŋ
lookegyakaa nɛ nyi waa yela ɛ ke kyaa
gyoŋ na wosefɛɛreŋ man lee kelɛɛdi keŋ
ɛ be lɛɛ e di nɛ dɔɔ. Na ɔ feliŋ ŋon ke yela
ɛ ka mo ɛ loo gyakaa ɔ dɔɔ nideli.
14 Me tebia Kristotena, maŋ gbagba gyeŋ
nideli nyi ɛ yɛɛ balaŋ kpaakpaawɔ, te ɛ
gyeŋ nombia mɔ nideli keŋ ɛ ke tale wola
ɛ tebia.
15 Mɔna ma te gyɔ me konɔɔ yako ŋon
nombia ŋaale me tɔne kei man, na ɛ be
nyiŋ wolee ŋa ya. Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ
ɔ ba mo boele maŋ nɛ dɔɔ, te me talewɔ
yako ŋon nombia ŋenaŋ.
16 Nawolo nyi Wurubuarɛ lese na maŋ
nyi maa yɛɛ Yesu Kristo kpilale balaŋ baŋ
ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ man. Mɛɛ
yɛɛ tom ŋgba Wurubuarɛ sae nɛ lee ŋon
Wurubuarɛ nyeedoŋ nombia ŋan keyako
man. Kei gyae ke yela balaŋ baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ, kaa yɛɛ ŋgba kpene
keŋ bɛɛ mo deesi fa Wurubuarɛ te na gyoo
ɔ sia nɛ. Nawolo nyi Wurubuarɛ feliŋ ŋon
te desina wɔ keŋ kolo kum kamasɛ be doo
be man bela ya.
17 Mena dɔɔ me dana gbɛɛ keŋ maa tale
wola ma wose, lee tom keŋ Kristo doŋ keŋ
ne yeli mɛɛ yɛɛ fa Wurubuarɛ nɛ dɔɔ.
18-19 Mɔɔ gyae maa yako nombii daale
kpu na keŋ Yesu Kristo be tɛɛ me dɔɔ
yɛɛ nɛ ya. Maa gyɔ me konɔɔ bo yako
mena keŋ ɔ be tɛɛ me dɔɔ yela balaŋ baŋ
ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ be kaa lɛɛ
Wurubuarɛ di nɛ dɔɔ. Me nɔɔwoya na
me nombia ayɛɛsa na gyakoloŋ nombia
na nombia dinaana ŋan Wurubuarɛ feliŋ
ŋon be yeli mɔɔ tale yɛɛ nɛ, yele la te
balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ
kaa lɛɛ Wurubuarɛ di. Mena dɔɔ me tɛɛwɔ
kolosi Kristo nombia kpaakpaa ŋan pou
lee Gyerusalɛm donɔɔ man menɛɛ kelii
Ilirikum tɛɛle dɔɔ.
20 Kpene keŋ doo me konɔɔ man debaŋ
kamasɛ keŋ mɛɛ gyae nyi maa yɛɛ yɛna
nyiaa, mɛɛ gyae nyi maa ta kolosi Kristo
nombia kpaakpaa ŋan botɔɔse ŋan be te
nyii ta ŋa see ya nɛ. Mɔɔ ne gyae nyi me
kaa kolosi ŋa botɔɔse ŋan baale be wulaa
kolosi ŋa nɛ ya.
21 Mena te Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan ne yako nyiaa,
“Balaŋ baŋ ba te yako ta wɔ Kristo nombia
ŋan ya nɛ baa naa e,
te balaŋ baŋ be te nyii ta ɔ nombia ŋan
ya nɛ baa nyii ŋe man.”
22 Kei dɔɔ te kaa lii naŋ gyɛŋ me te nyiŋa
ta gbɛɛ maa kɔŋ ɛ gyaŋ ya nɛ.
23 Mɔna nɛnɛɛ dɔɔ ma te taŋ ma tom
keyɛɛ kɛbo, te leenaŋ bene bene me wulaa
mɛɛ gyae gbɛɛ nyi maa kɔŋ ɛ gyaŋ,
24 mena dɔɔ ma te yɛɛ ma agyueŋ nyi
akpaa mɛɛ lam mee gyu Sepeni na maa ta
ɛ gyaŋ. Mɛɛ kɔŋ me kaa talaa me sia ɛ
gyaŋ weeya ala, na ɛ ke nyiŋ lɔ maŋ gbɛɛ.
25 Mɔna nɛnɛɛ dɔɔ ma seŋɛɛ Gyerusalɛm
gbɛɛ dɔɔ baa. Me dana kolo mee gyu me
kaa kyɔ Kristotena baŋ be kyaa botɔɔ nɛ.
26 Nawolo nyi Kristotena baŋ be kyaa
Masedonia na Akaya tɛɛlese man nɛ, ta

mo gyoŋ yilaa abɔɔ na baa mo yelee Kristotena ayematena baŋ be kyaa Gyerusalɛm donɔɔ man nɛ.
27 Baŋ gbagba kegyaebii man te ba moowɔ yilaa abɔɔ kɛŋa, te kaboena nyi baa taŋ yɛɛ mena. Nawolo nyi nyeedoŋ nombia kpaakpaa ŋan bɔɔ nyii lee Wurubuarɛ gyaŋ nɛ, Gyudatena yele la te be nyii ŋa. Mena dɔɔ nyi baŋ mɔ da mo ba wose man abɔɔ gyu ke kyɔ Gyudatena benaŋ na, ke doo na ke gbɛɛ.
28 Akpaa me taŋ mo abɔɔ ŋan pou bɔɔ yilaa nɛ do wɔ be nyiŋmaa man na, maa kaa laŋ gyu Sepeni tɛɛle man. Akpaa mɛɛ lam mee gyu botɔɔ na, te maa kɔŋ ɛ gyaŋ.
29 Te ma gyeŋ nyi me kɛɛ kɔŋ ɛ gyaŋ kei nɛ, gyae ke yela Kristo ke hiraa daa nideli.
30 Me tebia kpaakpaa, me ta mo de Gbeŋgyoo Yesu Kristo na balaŋ kegyae keŋ Wurubuarɛ feliŋ ŋon be yeli ɛ dana nɛ mɛɛ sola ŋon nyiaa, ɛ yase ɛ sia fane fa Wurubuarɛ kyɔ maŋ.
31 Ɛ fane fa Wurubuarɛ fa maŋ nyi waa lese maŋ lee balaŋ baŋ ba te yɛɛ Kristotenawɔ ya te be kyaa Gyudia tɛɛle man nɛ nyiŋmaa man. Ɛ fane nyi Wurubuarɛ waa yela Kristotena baŋ be kyaa Gyerusalɛm donɔɔ man nɛ, sia kagye tom keŋ mee gyu me kaa yɛɛ be gyaŋ nɛ man.
32 Te akpaa Wurubuarɛ de sɛɛ na maa kɔŋ ɛ gyaŋ na gyoŋ, na daa na ŋon pou ke kyaa na dee di gyoŋ na dɔŋa.
33 Wurubuarɛ ŋon ɔ yɛɛ wosefɛɛreŋ Gbeŋgyoo e nɛ, waa kyaa na ɛ popou. Amɛn.

16

Nɔɔkado

1 Mɛɛ lese de deesi Kristo alo Foobe maa wola ŋon nyi ɔ yɛɛ walaŋ ŋon ɔ ne yee Wurubuarɛ nideli. Foobe kei yɛɛ kegyia e Kristotena baŋ be kyaa Kenkiria donɔɔ man nɛ man.
2 Nyi ɔ kɔŋ ɛ gyaŋ na ɛ lɛɛ e lee de Gbeŋgyoo Yesu yele man na ɛ ke kyɔ e lee gbɛɛ kamasɛ man, ŋgba mena keŋ kaboena nyi Kristotena baa kyɔ dɔŋa nɛ. Nawolo nyi ŋon gbagba mɔ te kyɔ balaŋ burum, te ɔ te kyɔ maŋ gbagba mɔ.
3 Ɛ do Pirisila na Akuila nɔɔ fa maŋ, nawolo nyi be yɛɛ me tebiawɔ te daa na wɔ pou ne yɛɛ na Kristo Yesu tom keŋ.
4 Ba moo ba wose fa yeŋ lee me dɔɔ.
Mena dɔɔ mɛɛ do wɔ nɔɔ nideli.
Na maŋ maageŋ na do na wɔ nɔɔ ya, mɔna Kristotena baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ mɔ na do wɔ nɔɔ.
5 Ɛ do Kristotena baŋ bɛɛ gyaŋee ba dekpaŋalaŋ man nɛ nɔɔ fa maŋ.
Ɛ do me gyoo gyaagyi Epanetuse nɔɔ fa maŋ. Ŋon yɛna walaŋ ŋon ɔ be taŋgbɛɛ lɛɛ Kristo di Esia tɛɛle man.
6 Ɛ do Mɛɛre ŋon ɔ be naa diyem nideli ɛ dɔɔ nɛ nɔɔ fa maŋ.
7 Ɛ do Andoronikuse na Gyuniase nɔɔ fa maŋ.
Be yɛɛ Gyudatenawɔ ŋgba maŋ nɛ, te daa na wɔ pou te be kyaŋawɔ tɔ deni see.
Be yɛɛ balaŋ baŋ Kristo kpilala baŋ pou ne bu wɔ nideli, te be taŋgbɛɛ maŋ lɛɛ Kristo di gba.
8 Ɛ do Ampeliatuse nɔɔ fa maŋ.
Ɔ yɛɛ me gyoo gyaagyi e lee Kristo dɔɔ.
9 Ɛ do de gyoo Ubanuse ŋon daa na e pou ne yɛɛ tom Kristo man nɛ, na de dɔɔ kpaakpaa Setakise nɔɔ fa maŋ.
10 Ɛ do Apelese nɔɔ fa maŋ.
Ɔ ta lese wola nideli nyi ɔ seŋɛɛ Kristo nombia ŋan man nideli.
Ɛ do balaŋ baŋ pou bɔɔ lee Aristobuluse dekpaŋalaŋ man nɛ nɔɔ fa maŋ.
11 Ɛ do Herodiɔn nɔɔ fa maŋ.
Ŋon mɔ yɛɛ Gyuda baale e ŋgba maŋ nɛ.
Ɛ do Kristotena baŋ be kyaa Nasisuse dekpaŋalaŋ man nɛ nɔɔ fa maŋ.
12 Ɛ do Tirifena na Tirifosa nɔɔ fa maŋ.
Be yɛɛ ala baŋ bɔɔ kyaŋ ba wose yɛɛ de Gbeŋgyoo Kristo tom keŋ.
Ɛ do me gyoo gyaagyi Pɛɛsi nɔɔ fa maŋ.
Ŋon mɔ yɛɛ alo ŋon ɔ be yɛɛ tom dinaa fa de Gbeŋgyoo.
13 Ɛ do Rufuse na ɔ naa ŋon ɔ ba mo maŋ yɛɛ ɔ bu nɛ nɔɔ fa maŋ.
Rufuse yɛɛ de Gbeŋgyoo Kristo tobaale ŋon ɔ yele ba lee nideli.
14 Ɛ do Asinkirituse na Felegɔn na Hemise na Patorobase na Hɛmase na Kristotena baŋ pou be kyaa kpu na wɔ nɛ nɔɔ fa maŋ.
15 Ɛ do Filologuse na Gyulia na Neruse na ɔ deesi na Olimpase na Kristotena baŋ pou be kyaa kpu na wɔ nɛ nɔɔ fa maŋ.
16 Ɛ pukaa dɔŋa, na ɛ ka do dɔŋa nɔɔ na gyoŋ.
Kristotena akpii akpii ŋan pou na do ŋon nɔɔ.
17 Me tebia, mɛɛ waase ŋon nyi ɛ kɛɛ nideli na ɛ ka gyene balaŋ baŋ be kpuɛ na ŋon te bɛɛ wɔlɛɛ ya nsana nɛ. Mena balaŋ benaŋ ne yeli baale ne yale ba kelɛɛdi man, te be nombia ŋan bɛɛ wolo nɛ mɔ yɛɛ kpoo lee ŋan mɔɔ wola ŋon nɛ man. Ɛ lese ɛ wose lee mena balaŋ benaŋ man.
18 Nawolo nyi mena balaŋ kɛwɔ bɛɛ som de Gbeŋgyoo Kristo ya, mɔna bɛɛ gyae baŋ gbagba deeli bo. Be dɔŋɛɛ bɛɛ mo nɔɔman yeliŋ na nɔɔwoya gyoŋ nyiŋan mo beo balaŋ baŋ bɔɔ gyeŋ daale ya nɛ.

19 Ɛmɛɛ dɔɔ balaŋ pou te nyii mena keŋ ɛ
ba mo ɛ wose fa Kristo nɛ, mena dɔɔ dana
maŋ gyoŋ nideli. Mɔna mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ
nyansa na ɛ ka gyeŋ nombia ŋan ŋe dei, na
ɛ ka lese ɛ wose lee dukum keyɛɛ man.
20 Be gyae ke kyare ya Wurubuarɛ ŋon
ɔ yɛɛ wosefɛɛreŋ pou Gbeŋgyoo e nɛ, waa
yela ɛ ke sakatee ɔbɔnsam ɛ nawɔɔ tɛɛ. De
Gbeŋgyoo Yesu waa mo ɔ bɛrɛɛ boele ŋon.
21 Me dɔɔ Timoti ŋon daa na e ne yɛɛ tom
dokoloŋ nɛ na do ŋon nɔɔ.
Mena ke mɔ te Lusiuse na Gyasɔn na
Sosipata baŋ be yɛɛ me tebia Gyu-
datenawɔ nɛ mɔ na do ŋon nɔɔ.
22 Maŋ Tɛtiyuse ŋon mɔɔ ŋmarase tɔne kei
fa Pɔɔl nɛ,
mɔ na do ŋon nɔɔ lee de Gbeŋgyoo
Kristo yele man.
23 Me denite Gayose mɔ na do ŋon nɔɔ.
Ɔ dekpaŋalaŋ man te daa Kristotena baŋ
pou de kyaa kɛbo nɛ ne gyaŋee.
Erasituse ŋon ɔ ne kɛɛ donɔɔ kei kɔba dɔɔ
nɛ,
na de dɔɔ Kuatuse mɔ na do ŋon nɔɔ.
24 De Gbeŋgyoo Yesu Kristo waa mo ɔ
bɛrɛɛ boele ɛ popou na waa seŋ ɛ wɔle.
Amɛn.
25 Ɛ yela dɛɛ lese Wurubuarɛ yele. Ŋon
ne tale la yela ɛ ne tale seŋ keŋkeŋ ɛ
kelɛɛdi man, lee Yesu Kristo nyeedoŋ nom-
bia ŋan mɔɔ kolosi fa ŋon nɛ dɔɔ. Nafɔ
anokoare nombii kei yɛɛ nombii aweeseŋ
ke, mɔna nɛnɛɛ dɔɔ Wurubuarɛ te yeli de
ta gyeŋ ke.
26 Nɛnɛɛ dɔɔ nombii kei ta tekaa yɛɛ
nombii aweeseŋ ya. Wurubuarɛ te yeli wa
akpeŋkpeŋgyɔɔra te ŋmarase anokoare
nombii kei see. Te Wurubuarɛ ŋon mɔ ɔ
kyaa kekpaakekpaa nɛ te yeli ba te kolosi
nombii kei fa tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou, na
baa lɛɛ e di na baa ta ɔ gbɛɛneŋ dɔɔ.
27 Ɛ yela dɛɛ ta de Gbeŋgyoo Yesu
Kristo dɔɔ na dɛɛ lese Wurubuarɛ yele
kekpaakekpaa. Nawolo nyi ŋon waageŋ
kooŋ yɛna nyansa pou nyee.
Amɛn.

Pɔɔl Tɔne gyaŋgbate keŋ ɔ be ŋmarase yelee Korintotena nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Pɔɔl ŋon Wurubuarɛ
be baake lee ɔ kegyaebii man nyi me kaa
yɛɛ ɔ kpilale nɛ, na de dɔɔ Sositene gyaŋ.
2 Dɛɛ ŋmarase ke dee yelee ɛmɛɛ Kris-
totena dikpii keŋ ɛ kyaa Korinto donɔɔ
man, na baŋ pou be kyaa yenaŋ kamasɛ
te bɛɛ som de Gbeŋgyoo Yesu Kristo ŋon
ɔ yɛɛ daa na wɔ pou Gbeŋgyoo e nɛ.
Wurubuarɛ te tɛɛ Kristo Yesu dɔɔ baake
ŋon te ɔ gberaa ayimɛɛ lee ɛ wose man te
ɔ desina ŋon see fa ɔ wose.
3 De kya Wurubuarɛ na de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo baa mo be bɛrɛɛ boele ŋon, na
baa fa ŋon wosefɛɛreŋ.
4 Debaŋ kamasɛ keŋ mɛɛ fane na, mɛɛ
fa Wurubuarɛ karaŋ lee mena keŋ ɔ be tɛɛ
de Gbeŋgyoo Kristo Yesu dɔɔ mo ɔ bɛrɛɛ
boele ŋon nɛ dɔɔ.
5 Lee mena keŋ ɛmɛɛ na Kristo be yɛɛ
nɔɔdokoloŋ dɔɔ, Wurubuarɛ te hiraa ŋon
gbɛɛ kamasɛ man. Ɔ te yeli ɛ ta gyeŋ
kekolosi te ɛ nyiŋa nyansa mɔ kpu.
6 Nawolo nyi Kristo nombia ŋan dee
kolosi te ɛ be nyii nɛ, ta gyoo ɛ man nideli.
7 Mena dɔɔ debaŋ kei keŋ ɛ kyaa ɛ ne daa
de Gbeŋgyoo Yesu kabese kɔŋ na sibiiyam
nɛ, Wurubuarɛ feliŋ kolo anefaŋ daale be
kyaa keŋ ɛ te nyiŋa ta ya.
8 Ŋon gbagba waa yela ɛ ka seŋ keŋkeŋ
kelii ɔto, keŋ nyi nombiikum kamasɛ be
gyae ke doo ɛ man ya kelii wee keŋ de
Gbeŋgyoo Yesu Kristo waa bese kɔŋ.
9 Wurubuarɛ ŋon ɔ bɛɛ lee ɔ nombia
wɔle ya nɛ baake na ŋon nyi ɛ kaa yɛɛ
nɔɔdokoloŋ na ɔ bu Yesu Kristo ŋon ɔ yɛɛ
de Gbeŋgyoo e nɛ.

Kristotena ne kale na dɔŋa

10 Me tebia Kristotena, me ta mo de
Gbeŋgyoo Yesu Kristo yele mee doo ŋon
teree nyiaa, ɛ popou ɛ yako nombii sɛɛ
dɔŋa na kekpase be kɔŋ ɛ man ya. Ɛ yɛɛ
nɔɔdokoloŋ lee ɛ nyeeman nombia na ɛ
kekolosi pou man.
11 Me tebia, balaŋ baale ta lee Koloe
dekpaŋalaŋ man kaa yako maŋ nyi kale
doo ya nsana.
12 Nombii keŋ doo yɛna nyi ɛ be dana
nɔɔdokoloŋ ya. Nawolo nyi ɛ man baale
kpa, “Be silana Pɔɔl bo,” te baale mɔ kpa,
“Be silana Apolo bo,” te baale mɔ kpa, “Be
silana Pita bo.” Mena mɔ te baale mɔ kpa,
“Kristo te be silana.”
13 Mɛɛ bɔɔse ŋon baa nyiaa, dɛɛ tale
kpase Kristo? Pɔɔl te be gyɔɔwɔ sakaa
ɔpaŋdaŋ dɔɔ fa ŋon? Yaa maŋ Pɔɔl yele
maŋ te be sɔɔ ŋon Wurubuarɛ loŋ?
14 Mɛɛ do Wurubuarɛ nɔɔ nyi lee Kris-
puse na Gayose wɔle na, ma te sɔ ŋolo
Wurubuarɛ loŋ ya.
15 Lee mena dɔɔ ŋolo be tale yako nyi, be
sɔɔ e Wurubuarɛ loŋ bo lee ma yele man
ya.
16 Mɛɛ tɔɔse mɔ nyi me sɔɔ Setefanase
na ɔ dekpaŋalaŋmantena Wurubuarɛ loŋ.
Lee kɛwɔ wɔle na, mɔɔ ne tɔɔse nyi me sɔɔ
ŋolo Wurubuarɛ loŋ bela ya.
17 Nawolo nyi Kristo te kpila maŋ nyi me
kaa sɔ balaŋ Wurubuarɛ loŋ ya. Mɔna ɔ
kpila maŋ bo nyi me kaa kolosi ɔ nom-
bia kpaakpaa ŋan. Me ta mo denibalaŋ
nyansa kolosi nombia kpaakpaa ŋenaŋ
ya. Nyi meŋ moo denibalaŋ nyansa kolosi
nombia kpaakpaa ŋenaŋ nɛ, nafɔ Kristo
yeŋ keŋ ɔ ba yem ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ wose
man nombia be gyae ke yɛɛ nɔɔdoŋ ya.

Kristo yɛna Wurubuarɛ doŋ na ɔ nyansa

18 Kristo ɔpaŋdaŋ dɔɔ yeŋ keŋ nombia
yɛɛ diyiŋ nombia ŋa fa balaŋ baŋ bɛɛ yoo
Wurubuarɛ gbɛɛ man nɛ, mɔna daa baŋ
Wurubuarɛ ne lɛɛ da nyee nɛ dɔɔ ŋe yɛɛ
Wurubuarɛ doŋ ke fa daa.
19 Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan ne yako nyiaa,
“Maa yela nyansatena baŋ nyansa ke yɛɛ
yakaa,
na maa yela baŋ be sia be kare nɛ,
mɔ sia kekara keŋ ke yɛɛ yakaa.”
20 Nyi akpaa nnɛ te doo na, kenaŋ na tɛɛle
kei dɔɔ nyansatena na tɔne gyeŋara na
nombia gyeŋara baŋ daseŋae yɛna aleŋ
Wurubuarɛ siaman? Wurubuarɛ ta lese
wola nyi tɛɛle kei dɔɔ nyansa yɛɛ diyiŋ
nombia ŋa ɔ siaman.
21 Nawolo nyi Wurubuarɛ nyansa man na,
ɔ yɛɛ ke nyi balaŋ be gyae baa tale mo
baŋ gbagba be nyansa gyeŋ e ya. Mena
dɔɔ ke yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii nyi waa
ta na nombia kpaakpaa ŋan dee kolosi te
balaŋ kpa ŋe yɛɛ diyiŋ nombia ŋa nɛ dɔɔ
lɛɛ balaŋ baŋ baa lɛɛ ŋa di nɛ nyee.
22 Gyudatena ne gyae gyakoloŋ nombia bo
baa naa, te Girikitena mɔ ne gyae nyansa
nombia bo baa nyii.
23 Mɔna daa ne kolosi Kristo ŋon bɔɔ gyɔ e
sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ wose man nombia
bo. Mena nombia ŋenaŋ yɛɛ baŋ nombia
ŋa fa Gyudatena, te ŋe yɛɛ diyiŋ nombia
ŋa fa balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya
nɛ.
24 Te balaŋ baŋ pou Wurubuarɛ be baake
nɛ dɔɔ, be yɛɛ Gyudatenawɔ o, yaa ba
te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ, Kristo yɛna
Wurubuarɛ doŋ na ɔ nyansa fa wɔ.

25 Nawolo nyi Wurubuarɛ nyansa keŋ
deniwalaŋ bee bu ke ya nɛ, keŋ kela na
deniwalaŋ nyansa, te ɔ doŋ keŋ deniwalaŋ
bee bu ke ya nɛ, keŋ kela na deniwalaŋ
doŋ.
26 Me tebia, ɛ tɔɔse mena keŋ ɛ doo pɛte
Wurubuarɛ be baake ŋon nɛ. Nawolo nyi
debaŋ kenaŋ na, na ɛ popou yɛna siakar-
alatena balaŋ siaman ya, te na ɛ popou mɔ
yɛna balaŋ dinaana balaŋ siaman ya, te na
ɛ popou mɔ yɛna gyoorobia ya.
27 Mɔna balaŋ baŋ tɛɛle kei dɔɔ balaŋ ne
kɛɛ wɔ nyi be yɛɛ ayiŋtenawɔ nɛ, baŋ
te Wurubuarɛ lesewɔ te ɔ moo wɔ do
siakaralatena desɛŋ. Mena mɔ te balaŋ
baŋ tɛɛle kei dɔɔ balaŋ ne kɛɛ wɔ nyi bɔɔ
dana doŋ ya nɛ, baŋ te Wurubuarɛ lesewɔ
te ɔ moo wɔ do baŋ be dana doŋ nɛ desɛŋ.
28 Balaŋ baŋ tɛɛle kei dɔɔ balaŋ ne kɛɛ wɔ
nyi ba tekaboena ya, yaa bɔɔ taŋ tɔnɔɔ ya,
te bɔɔ ne kala wɔ mɔ do kolo man ya nɛ,
baŋ te Wurubuarɛ lesewɔ. Ɔ te yɛɛ mena
yela balaŋ baŋ tɛɛle kei dɔɔ balaŋ ne bu
wɔ nyi baŋ yɛna balaŋ nɛ, te yɛɛ yakaa.
29 Ɔ yɛɛwɔ mena na ka wola nyi, ŋolo
be tale gyina ɔ wose adido Wurubuarɛ
siaman ya.
30 Nawolo nyi ŋon Wurubuarɛ yele la te
daa na Kristo Yesu yɛɛ dokoloŋ. Te de
nyansa pou lee ŋon Kristo gyaŋ. Ŋon
yele la te de gbɛɛneŋ teneewɔ Wurubuarɛ
siaman, te da bese balaŋ baŋ ɔ be tɔ da
nyeeman kom te ɔ gberaa da ayimɛɛ pou
lee da wose man.
31 Mena dɔɔ ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see ne yako nɛ nyiaa,
“Nyaŋ walaŋ ŋon nyaŋ ke gyɔ n konɔɔ lee
kolo dɔɔ na, kaboena nyi nya gyɔ n konɔɔ
lee kpene keŋ Wurubuarɛ be yɛɛ fa neŋ nɛ
dɔɔ.”

2

1 Me tebia, debaŋ keŋ mɔɔ kɔŋ ɛ gyaŋ
kaa di Wurubuarɛ nombia ŋan wose man
adansɛɛ fa ŋon nɛ, ma te kɔŋ kaa wola nyi
ma gyeŋ kekolosi yaa ma gyeŋ nyansa kela
ɛ man ŋolo ya.
2 Debaŋ keŋ me kyaa ɛ gyaŋ nɛ, ma te
gyae nyi maa gyeŋ kolo kpu na Yesu Kristo
na ɔ yeŋ keŋ ɔ ba yem ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ ya.
3 Mena dɔɔ ma moo wose keyɔkɔse na
gyakoloŋ na wose keseree kyaa ɛ gyaŋ.
4 Ma kekolosi na me kawola ta lee
deniwalaŋ agyueŋ na adao gbɛɛneŋ man
ya, mɔna kɛɛ lese doŋ keŋ doo Wurubuarɛ
feliŋ ŋon man nɛ debɔɔ bo.
5 Na ɛ be nyiŋ mo ɛ kelɛɛdi gyakaa
deniwalaŋ nyansa dɔɔ ya, mɔna ɛ ka mo
gyakaa Wurubuarɛ doŋ keŋ dɔɔ.

Wurubuarɛ nyansa

6 Dɛɛ mo nyansa bo kolosi fa Kristotena
baŋ bɔɔ bee Kristo ɔsom keŋ man nɛ. Na
tɛɛle kei dɔɔ nyansa na gyooneŋ baŋ be
doŋ pou ne gyu kɔ ɔto nɛ nyansa yaa de
dana dee kolosi ya.
7 Wurubuarɛ nyansa keŋ ka weesɛɛ,
te ɔ ba mo ke weese nyi waa mo lese
de gyoorobiiri wola pɛte ɔ be yɛɛ kpene
kamasɛ nɛ, keŋ te dɛɛ mo kolosi.
8 Tɛɛle kei dɔɔ gyooneŋ baŋ man ŋolo
na ŋolo te nyii nyansa kei man ya. Nyi beŋ
nyii ke man na, nafɔ beŋ te gyɔ gyoorobiiri
Gbeŋgyoo ŋon sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ ya.
9 Mɔna ke yɛɛ kpene keŋ bɔɔ ŋmarase
do Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
ŋan man. Be ŋmarasewɔ nyiaa,

“Kpene keŋ sibii te naa ta see ya,
na keŋ deŋele te nyii ta see ya,
na kpene keŋ deniwalaŋ agyueŋ te
gyakaa ta ke dɔɔ see ya nɛ,
keŋ te Wurubuarɛ desinawɔ see fa baŋ
bɛɛ gyae e nɛ.”

10 Nawolo nyi Wurubuarɛ te tɛɛ ɔ feliŋ
ŋon dɔɔ lese ɔ nombia aweeseŋ ŋan wola
daa. Wurubuarɛ feliŋ ŋonaŋ ne kɛola
kpene kamasɛ man, te ɔ gyeŋ Wurubuarɛ
nombia dinaana ŋan mɔ man.
11 Amɔte gyeŋa na deniwalaŋ nyeeman
nombia kpu na feliŋ ŋon doo ɔtenate man
nɛ? Mena mɔ te walaŋ be kyaa keŋ ɔ
gyeŋ Wurubuarɛ nyeeman nombia kpu na
Wurubuarɛ feliŋ ŋon ya.
12 Daa dɔɔ, na tɛɛle kei dɔɔ nyansa te
Wurubuarɛ faa daa ya, mɔna ɔ feliŋ ŋon
te ɔ faa daa na dee nyiŋ nyii Wurubuarɛ
nombia dinaana ŋan ɔ ba mo fa daa nɛ
man.
13 Mena dɔɔ na mena keŋ deniwalaŋ
nyansa na wolo nɛ te dɛɛ mo kolosi ya,
mɔna nyansa keŋ Wurubuarɛ feliŋ na
wolo nɛ, te dɛɛ mo kolosi nombia ŋan fa
balaŋ baŋ Wurubuarɛ feliŋ doo be man nɛ.
14 Walaŋ ŋon Wurubuarɛ feliŋ be doo
ɔ man ya na, ɔ bɛɛ tale lɛɛ nombia ŋan
Wurubuarɛ feliŋ ne yako nɛ do ya. Nawolo
nyi nombia ŋenaŋ yɛɛ diyiŋ nombia ŋa
fa e, te ɔ be gyae waa tale nyii ŋe man
ya. Nawolo nyi Wurubuarɛ feliŋ ŋon
waageŋ kooŋ ne tale la yela balaŋ ne nyii
Wurubuarɛ nombia ŋan man.
15 Walaŋ ŋon Wurubuarɛ feliŋ doo ɔ
man nɛ, ɔ ne tale gyeŋ abɔɔ pou man,
mɔna walaŋ kamasɛ bɛɛ tale gyeŋ ɔtenate
nombia man ya.
16 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
ne yako nyiaa,

“Amɔte gyeŋa na de Gbeŋgyoo Wu-
rubuarɛ nyeeman,
na waa wola e nombia?”

Mɔna daa gyeŋ nombia kɛŋa pou man,
nawolo nyi de dana Kristo agyueŋ.

3

Wurubuarɛ tewulɛɛ

1 Me tebia, debaŋ keŋ me kyaa ɛ gyaŋ
nɛ, ma te tale kolosi fa ŋon ŋgba balaŋ
baŋ Wurubuarɛ feliŋ doo be man nideli
nɛ ya, mɔna me kolosiwɔ fa ŋon bo ŋgba
balaŋ baŋ be sia gyakaa tɛɛle kei dɔɔ
abɔɔ dɔɔ nɛ, yaa balaŋ baŋ be sɛɛ be yɛɛ
kyokyoosewɔ Kristo man nɛ.
2 Yɛɛ yaa ŋgba dide loŋ te ma moowɔ fa
ŋon nɛ. Ŋa te yɛɛ weenɛɛ doŋ nyiŋan ya,
nawolo nyi na ɛ ta bee ta na weenɛɛ doŋ
nyiŋan ke di ya. Kaa lii na gyɛŋ wee kei
koraŋ nɛ, ɛ ta bee ta na ŋe ke di ya.
3 Ɛ sɛɛ ɛ yɛɛ ŋgba balaŋ baŋ be loo
gyakaa tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ dɔɔ nɛ. Nawolo
nyi daaworo na aŋmaareŋ na kale nombia
doo ɛ man. Kenaŋ na ŋgba ɛ sɛɛ ɛ yɛɛ
ŋgba balaŋ baŋ be loo gyakaa tɛɛle kei dɔɔ
abɔɔ dɔɔ nɛ baa?
4 Akpaa ŋolo de yako nyi, “Me silana
Pɔɔl bo” te ŋolo mɔ kpa “Me silana Apolo
bo” na, ŋgba ɛ sɛɛ ɛ yɛɛ baa ŋgba tɛɛle kei
dɔɔ balaŋ nɛ?
5 Ke gbagba na, amɔte yɛna Apolo te
amɔte yɛna maŋ Pɔɔl mɔ. De popou yɛɛ
de kya Wurubuarɛ tewulɛɛ baŋ ɛ be tɛɛ
de dɔɔ lɛɛ nyeedoŋ nombia ŋan di nɛ wɔ.
Te de man walaŋ kamasɛ dana tom keŋ de
Gbeŋgyoo Yesu be fa e nyi waa yɛɛ.
6 Wurubuarɛ nombia ŋan dee kolosi nɛ,
yɛɛ yaa ŋgba kolo keŋ bɔɔ duu nɛ. Maŋ
Pɔɔl duu la, te Apolo mɔ doo ke loŋ, mɔna
Wurubuarɛ yele la te ka beewɔ.
7 Mena dɔɔ na walaŋ ŋon ɔ be duu, yaa
ŋon ɔ ba do ke loŋ nɛ danaana yele ya,
mɔna Wurubuarɛ ŋon ɔ be yeli kɔɔ bee nɛ
danaana yele.
8 Walaŋ ŋon ɔ be duu na ŋon ɔ ba do
ke loŋ nɛ, be popou loo gyakaa bo kolo
dokoloŋ dɔɔ. Te Wurubuarɛ waa tɔ walaŋ
kamasɛ kom lee ɔ tom keŋ ɔ be yɛɛ nɛ dɔɔ.
9 Nawolo nyi daa na Wurubuarɛ bom la
dɛɛ yɛɛ ɔ tom keŋ. Ɛ yɛɛ ŋgba Wurubuarɛ
wɔɔ keŋ ɔ ne fare yaa ɔ deni keŋ ɔ ne maa
nɛ.
10 Lee Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ ba mo
boele maŋ dɔɔ nɛ, me ta see deni keŋ
mokɔɔ ŋgba deni maare kpaakpaate ŋon
ɔ gyeŋ ɔ tom nɛ. Keŋte baale mɔ kaŋawɔ
bɛɛ maa gyakaa ke dɔɔ. Mɔna kaboena nyi
walaŋ kamasɛ waa kɛɛ mena keŋ ɔ ne maa
gyakaa nɛ nideli.
11 Yesu Kristo te Wurubuarɛ moowɔ see
deni kei mokɔɔ. Mena dɔɔ ŋolo be gyae
waa tale see mokɔɔ wɔle kpu na keŋ bɔɔ
wulaa see nɛ ya.
12 Nyi akpaa ŋolo da mo kɔba yayam yaa
kɔba wolom yaa boya ŋan ŋe dana koya
doŋ yaa daase yaa kaase ma gyakaa mokɔɔ
kasee gyaŋgbate keŋ dɔɔ nɛ,
13 wee dinaa keŋ Kristo waa bese kɔŋ
na, baa lese kpene kamasɛ debɔɔ na walaŋ
kamasɛ tom keŋ ɔ be yɛɛ nɛ ka lee debɔɔ.
Nawolo nyi boalaŋ te baa mo lese kpene
kamasɛ debɔɔ. Boalaŋ kenaŋ ne gyaela ka
lese tom keŋ walaŋ kamasɛ be yɛɛ nɛ dinɔɔ
wola.
14 Akpaa nyi ŋolo wui abɔɔ ŋan ɔ ba mo
ma nɛ te kpaa boalaŋ kenaŋ man ya na,
Wurubuarɛ waa tɔ e kom nideli.
15 Mɔna akpaa ŋolo wui de kpaa na, ɔ
te yɛɛ tom leki. Walaŋ ŋonaŋ gbagba dɔɔ
Wurubuarɛ waa lɛɛ e, mɔna gyae ke yɛɛ
bo ŋgba ɔ kɔlee e bo lee boalaŋ man nɛ.
16 Ɛ ba gyeŋ nyi ɛmɛɛ gbagba yɛna
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ, te ɔ feliŋ
ŋon doo ɛ man yee?
17 Mena dɔɔ akpaa ŋolo de wɔlɛɛ Wu-
rubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ nɛ, Wu-
rubuarɛ waa wɔlɛɛ ɔtenate mɔ. Nawolo
nyi Wurubuarɛ desinaa ɔ deni dinaa keŋ
bo see fa ɔ wose, te ɛmɛɛ yɛna ɔ deni dinaa
kenaŋ.
18 Ɛ na beo ɛ wose ya. Akpaa ŋolo
doo ɛ man te ɔ ne kɛɛ ɔ wose nyi ɔ yɛɛ
siakaralate e tɛɛle kei dɔɔ na, kaboena nyi
waa besena ɔ wose yɛɛ diyiŋte na waa
nyiŋ bese siakaralate gbagba.
19 Nawolo nyi tɛɛle kei dɔɔ nyansa yɛɛ
diyiŋ nombia ŋa Wurubuarɛ siaman. Wu-
rubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne yako
nyiaa, “Siakaralatena adao man te Wu-
rubuarɛ na mo kyaŋ wɔ.”
20 Te ba besewɔ ŋmarase see nyiaa, “De
Gbeŋgyoo Wurubuarɛ gyeŋ nyi siakar-
alatena konɔɔ man nombia be dana tɔnɔɔ
ya.”
21 Mena dɔɔ ŋolo na mo ɔ sia gyakaa
deniwalaŋ dɔɔ, na waa gyina ɔ wose adido
ya, nawolo nyi kpene kamasɛ yɛɛ ɛ wui.
22 Pɔɔl o Apolo o Pita o tɛɛle kei o
nyeedoŋ o yeŋ o debaŋ kei o wee daale o,
ŋe popou yɛɛ ɛ wui.
23 Ɛmɛɛ mɔ yɛɛ Kristo wui, te Kristo mɔ
yɛɛ Wurubuarɛ wui.

4

Kristo kpilala

1 Mena dɔɔ kaboena nyi walaŋ kamasɛ
waa lɛɛ daa do nyi de yɛɛ Kristo kpilalawɔ,
te de yɛɛ balaŋ baŋ Wurubuarɛ ba mo
ɔ nombia dinaana aweeseŋ ŋan do de
nyiŋmaa man.
2 Walaŋ ŋon ɔ ne kɛɛ ŋolo kolo dɔɔ nɛ,
kpene keŋ kaboena nyi waa yɛɛ yɛna nyi,
waa di anokoare fa ɔ gbeŋgyoo ŋon.
3 Te maŋ dɔɔ akpaa nyi ɛ man baale yaa
balaŋ wɔlɛɛ baale de bu maŋ fɔɔ na, bɛɛ
takaa maŋ ya. Maŋ gbagba koraŋ bee bu
ma wose fɔɔ ya.

4 Me konɔɔ man nombia bee bu maŋ
fɔɔ ya, mɔna kei bɛɛ wolo nyi nombiikum
daale be doo me man ya. De Gbeŋgyoo
Yesu yɛna ŋon ɔ ne di me nombia.
5 Mena dɔɔ ɛ na barase bu ŋolo fɔɔ pɛte
de Gbeŋgyoo Yesu kekɔŋ keŋ kelii ya. Ŋon
ne gyae la ɔ kaa lese kpene kamasɛ keŋ
weesɛɛ nɛ debɔɔ, na waa lese walaŋ konɔɔ
man nombia pou debɔɔ. Debaŋ kenaŋ te
Wurubuarɛ waa kɛlɛɛ walaŋ kamasɛ lee ɔ
tom wa ayɛɛŋ dɔɔ.
6 Me tebia, ɛmɛɛ dɔɔ te mɛɛ yako nombia
kɛŋa te ma moo ma wose mɛɛ maa na
Apolo wola ŋon, na ke yela ɛ ka gyeŋ
Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan
man. Nombia ŋenaŋ yɛna nyiaa, ɛ na gbaa
nombia ŋan bɔɔ ŋmarase see nɛ dɔɔ ke
yɛɛ kolo wɔle ya. Nyi akpaa ɛ yɛɛ mena
na, ɛ be gyae ɛ ke kɛɛ ŋolo nyi ɔ dei kela ɔ
dɔɔ ya.
7 Amɔte yako na ŋon nyi ɛ kela ɛ tebia?
Woŋ te ɛ dana keŋ nyi na Wurubuarɛ faa
na ŋon ya? Te akpaa Wurubuarɛ faa na
ŋon na, weera te ɛ ne gyina ɛ wose adido
ŋgba na ŋon faa na ŋon ya nɛ?
8 Ɛ gyeŋ nyi ɛ taŋ ke wulaa nyiŋ kpene
kamasɛ keŋ ne hia ŋon? Te ɛ gyeŋ nyi ɛ
taŋ wulaa nyiŋ ɛ wose? Ɛ gyeŋ nyi ɛ taŋ lee
de wɔle di gyoori keŋ daa sɛɛ de yɛɛ balaŋ
yakaa nyibaŋwɔ? Nafɔ me gyaewɔ nyi yaa
bese gyooneŋ, na daa mɔ ke di gyoori kpu
na ŋon.
9 Nawolo nyi ne yɛɛ maŋ ŋgba Wu-
rubuarɛ ta mo daa Kristo kpilala baŋ see
wɔle wɔle, ŋgba balaŋ baŋ bɔɔ doo daale
man ya, te bɔɔ lese wɔ see nyi baa ko balaŋ
man nɛ. De ta bese kpene keŋ tɛɛle kei dɔɔ
balaŋ na Wurubuarɛ kpilala baŋ be kyaa
adido nɛ pou ne kɛɛ.
10 Lee Kristo dɔɔ daa yɛɛ ayiŋtenawɔ,
mɔna ɛmɛɛ te tɛɛ Kristo dɔɔ bese siakar-
alatena. Daa be dana doŋ ya, mɔna ɛmɛɛ
dana doŋ. Balaŋ ne bu ŋon, mɔna daa dɔɔ
bɔɔ ne bu daa ya.
11 Mo kaa lii naŋ gyɛŋ kei nɛ, de dɔŋ na
de tanam na da loŋboaneŋ! De doo abɔɔ
akyekpɛɛ man, te bee tuku daa yeŋ yeŋ te
daa gbagba mɔ be dana dekyae ya.
12 Dɛɛ mo daa gbagba nyiŋmaase yɛɛ
tom nideli. Akpaa balaŋ de falaa daa na,
daa na sola Wurubuarɛ bɛrɛɛ bo fa wɔ.
Akpaa be naase daa diyem na, dɛɛ yɛɛ
kakyeŋ seŋ kelii ɔto.
13 Akpaa be wɔlɛɛ da yele na, dɛɛ mo
nɔɔwoya kpaakpaa nyiŋan tiranɔɔ fa wɔ.
Kaa lii naŋ gyɛŋ wee kei nɛ, de ta bese tɛɛle
kei dɔɔ abɔɔ ayimɛɛ nyiŋan, na walaŋ
kamasɛ dufuŋ.
14 Mɔɔ ne ŋmarase nombia kɛŋa na maa
mo do ŋon desɛŋ ya, mɔna mɛɛ faree ŋon
bo ŋgba me bia kpaakpaa nɛ.
15 Akpaa de kɔŋ nyi ɛ dana balaŋ baŋ baa
kɛɛ ɛ dɔɔ Kristo man ŋgba balaŋ kakpoŋse
kufu (10,000) koraŋ na, ɛ be dana kyaɔ
burum mena ya. Nawolo nyi Kristo man
dɔɔ me ta bese ɛ kya lee debaŋ keŋ mɔɔ
yako ŋon nombia kpaakpaa ŋan nɛ.
16 Mena dɔɔ mɛɛ sola ŋon nideli nyi yaa
kasee me dinɔɔ.
17 Kei dɔɔ te mee kpila me bu Timoti ŋon
mɛɛ gyae e, te ɔ ne di anokoare Kristo man
nɛ ɛ gyaŋ. Ŋon ne gyae la ɔ kaa tɔɔse ŋon
me gbɛɛneŋ ŋan mɛɛ mo sila Kristo Yesu te
mɛɛ mo wola Kristotena akpiise ŋan man
yenaŋ kamasɛ nɛ.
18 Ɛ man baale ne yɛɛ konɔɔyuŋ ŋgba
mɔɔ gyae maa tekaa bese kɔŋ ɛ gyaŋ bo
ya nɛ.
19 Mɔna akpaa de Gbeŋgyoo de sɛɛ na,
be gyae ke kyare ya maa bese kɔŋ ɛ gyaŋ.
Balaŋ baŋ bɛɛ yɛɛ konɔɔyuŋ nɛ, na be
nombia ŋan bee kolosi nɛ ŋaageŋ te mɛɛ
gyae me kaa nyii ya, mɔna mɛɛ gyae me
kaa naa doŋ keŋ be dana bɛɛ yɛɛ mena
nombia kɛŋa nɛ.
20 Nawolo nyi Wurubuarɛ gyoorobi-
iri keŋ nombia ba seŋɛɛ kekolosi yaa
nɔɔwoya ŋaageŋ dɔɔ ya, mɔna ka seŋae
Wurubuarɛ doŋ keŋ dɔɔ.
21 Woŋti te ɛ ne gyae? Ɛ ne gyae nyi maa
mo dambila kɔŋ ɛ gyaŋ yaa, maa mo balaŋ
kegyae na konɔɔ kefɛɛ bo kɔŋ.

5

*Kristotena baale ne yɛɛ kewɔlɛɛ nom-
bia*

1 Balaŋ te yeli me te nyii nyi kafoŋ kum
daale dinɔɔ ta gyoo ɛ man, keŋ ɛ man
baale gba ne doo na be kyaɔ wɛɛla. Mena
dinɔɔ kum kei be doo banɛɛ somra man
gba koraŋ ya.
2 Mɔna ke dana ŋon gyoŋ te ɛ ne gyina ɛ
wose adido. Nafɔ kaboena bo nyi nombia
ŋenaŋ dɛɛ takaa ŋon na ke yɛɛ ŋon desɛŋ,
na ɛ ka lese walaŋ ŋon ɔ be yɛɛ mena
nombia ŋenaŋ dinɔɔ nɛ lee ɛ dikpii keŋ
man.
3 Doo nyi maŋ gbagba be kyaa ɛ gyaŋ
koraŋ ya nɛ, me konɔɔ man na me kyaa ɛ
gyaŋ. Mena dɔɔ me taŋ ke wulaa bu walaŋ
ŋon ɔ be yɛɛ mena nombia nkaraŋkaraŋ
ŋenaŋ nɛ fɔɔ lee de Gbeŋgyoo Yesu yele
man, ŋgba maŋ gbagba kyaa ɛ gyaŋ bo nɛ.
4 Debaŋ keŋ ɛmɛɛ Kristotena ɛ gyaŋee
de Gbeŋgyoo Yesu yele man, te me konɔɔ
man na me kyaa ɛ gyaŋ, te de Gbeŋgyoo
Yesu doŋ keŋ doo ɛ man nɛ,
5 ɛ mo mena walaŋ ŋonaŋ do ɔbɔnsam
nyiŋmaa man, na waa naase ɔ wosenaane
diyem, na Wurubuarɛ kenyiŋ lɛɛ ɔ nyee de
Gbeŋgyoo wee ɔtomante keŋ man.

6 Mena keŋ ɛ na wola ɛ wose nɛ be dei
ya. Ɛ ba gyeŋ nyi bodobodo tee kyomii ne
yele la te bodobodo na koro yee?
7 Mena dɔɔ ɛ lese bodobodo tee keŋ
seŋɛɛ fa dukum nɛ lee ɛ wose man, na ɛ ka
bese bodobodo biliŋ keŋ tee be doo ke man
ya nɛ. Dinɔɔ kei kaboela na ŋon. Nawolo
nyi be ta mo Kristo ŋon ɔ yɛɛ da nyeekelɛɛ
nambu e nɛ deesi.
8 Mena dɔɔ tekaboena nyi dɛɛ mo
bodobodo keŋ tee doo ke man nɛ, di da
nyeekelɛɛwee dinaa keŋ ya. Tee keŋ ne
yeli bodobodo na koro nɛ, seŋɛɛ fa nom-
biakumɛɛ na akpanyaŋnyaŋ keyɛɛ. Mɔna
ɛ yela dɛɛ mo bodobodo keŋ tee be doo
ke man ya nɛ, di da nyeekelɛɛwee dinaa
keŋ. Bodobodo kei mɔ seŋɛɛ fa nombia
kpaakpaa na anokoare keŋ.
9 Me te wulaa ŋmarase tɔne yelee ŋon
nyi, ɛ na mo ɛ wose do na balaŋ kafoŋtena
ya.
10 Mɔna na tɛɛle kei dɔɔ balaŋ baŋ
bɛɛ yɛɛ kafoŋ, na baŋ be dana sibii, na
ŋmɛɛlatena na banɛɛ somra yaa me dana
ya. Nyi akpaa mena balaŋ kɛwɔ yaa me
dana na, kenaŋ na nafɔ kaboena nyi yaa
lese ɛ wose lee tɛɛle kei dɔɔ pou.
11 Mɔna kpene keŋ mɔɔ ŋmarase yelee
ŋon yɛna nyi, akpaa ŋolo ne baake ɔ wose
nyi Kristo walaŋ, te ɔ sɛɛ ɔ ne yɛɛ kewɔlɛɛ
nombia, yaa ɔ dana sibii yaa ɔ na som
bane yaa ɔ ne wɔlɛɛ balaŋ yele, yaa ɔ yɛɛ
soloŋnyɔɔre e, yaa ɔ yɛɛ ŋmɛɛlate e na, ɛ
wɔŋ ɛ wose lee mena walaŋ ŋonaŋ man.
Ɛ na dii bom na mena walaŋ ŋonaŋ koraŋ
gba ya.
12 Me woŋ faa la keŋ nyi maa di balaŋ
baŋ ba te yɛɛ Kristotenawɔ ya nɛ nombia?
Mɔna ɛmɛɛ Kristotena dɔɔ, kaboena nyi
yaa di dɔŋa nombia.
13 Baŋ ba te yɛɛ Kristotenawɔ ya nɛ
dɔɔ, Wurubuarɛ ne gyae la waa di be
nombia. Mɔna kaboena nyi yaa yɛɛ ŋgba
mena keŋ Wurubuarɛ nombia ŋan ne yako
nɛ. Nombia ŋenaŋ yɛna nyiaa, ɛ lese
walaŋkum ŋon lee ɛ dikpii keŋ man.

6

Mena keŋ kaboena nyi Kristotena baa desina dɔŋa nsana

1 Nyi akpaa ɛmɛɛ Kristotena wolɛɛwolɛɛ
de nyiŋ nombia na, weera dɔɔ te ɛ na mo
gyu balaŋ yakaa nyibaŋ gyaŋ, te ɛ bɛɛ mo
gyu ɛ tebia Kristotena gyaŋ ya?
2 Ɛ ba gyeŋ nyi ɛmɛɛ Wurubuarɛ balaŋ
ne gyae la ɛ ke di tɛɛle kei dɔɔ balaŋ
nombia yee? Akpaa nyi ɛmɛɛ ne gyae la ɛ
ke di tɛɛle kei dɔɔ balaŋ nombia na, weera
dɔɔ te ɛ be tale di ɛmɛɛ gbagba nsana
nombia buruburu kɛŋa ya?
3 Ɛ ba gyeŋ nyi daa Kristotena ne gyae la
dee di Wurubuarɛ kpilala nombia yee? Ak-
paa nyi daa ne gyae la dee di Wurubuarɛ
kpilala nombia na, kenaŋ na dɔɔ tale di da
kekyaabii kei man nombia yee?
4 Akpaa nyi mena nombia kɛŋa doo ya
nsana na, woŋ dɔɔ te ɛ na lese balaŋ baŋ
bɔɔ dana daseŋae Kristotena siaman ya nɛ
nyi baa di ɛ nombia?
5 Nombii kei dana desɛŋ! Mena dɔɔ ɛ be
dana siakaralate ŋolo ɛ man keŋ waa tale
di ɛ nombia fa ŋon yee?
6 Mɔna ɛmɛɛ dɔɔ, ɛ ne tale ke samenaa
dɔŋa fa walaŋ ŋon ɔ te yɛɛ Kristo baale e
ya nɛ nyi waa di ɛ nombia.
7 Ɛ kɛɛ samenaa dɔŋa kei nawolo baa nyi
ɛ te yale ɛ kelɛɛdi keŋ man. Akpaa ŋolo de
yɛɛ nombiikum tia neŋ na, woŋ dɔɔ te n
bee nyiŋ konɔɔ fa e ya? Yaa akpaa ŋolo
da ŋere neŋ do na, woŋ dɔɔ te n bee nyiŋ
konɔɔ fa e ya?
8 Ɛmɛɛ gbagba koraŋ ne yɛɛ nombi-
akumɛɛ tia ɛ tebia Kristotena, te ɛ na ŋere
dɔŋa do.
9 Mena dɔɔ ɛ ba gyeŋ nyi nombi-
akumɛɛyɛɛra be gyae baa nyiŋ gbɛɛ gyoo
Wurubuarɛ gyoori keŋ man yee? Ɛ na yeli
baa beo ŋon ya, nawolo nyi balaŋ baŋ bɛɛ
yɛɛ kafoŋ, na baŋ bɛɛ som banɛɛ na baŋ
bɛɛ lee be baala yaa be wɛɛla wɔle, na
baala baŋ bee doo na dɔŋa,
10 na ŋmɛɛlatena na baŋ be dana sibii na
soloŋ nyɔɔra na balaŋ baŋ bɛɛ wɔlɛɛ balaŋ
na balaŋ baŋ bɛɛ mo doŋ lɛo balaŋ abɔɔ
nɛ, be gyae baa nyiŋ gbɛɛ gyoo Wurubuarɛ
gyoori keŋ man ya.
11 Nafɔ na mena te ɛ man baale mɔ
doo. Mɔna Wurubuarɛ baake na ŋon,
te ɔ faafo ŋon te ɔ desina ŋon see fa ɔ
wose. Nɛnɛɛ Wurubuarɛ te lɛɛ ŋon do nyi
ɛ gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ siaman lee de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo na Wurubuarɛ feliŋ ŋon yele
man.

Tekaboena nyi Kristotena baa yɛɛ kafoŋ ya

12 “Me dana gbɛɛ nyi maa tale yɛɛ kpene
kamasɛ, mɔna na ŋe popou deila fa maŋ
ya. Me dana gbɛɛ nyi maa tale yɛɛ kpene
kamasɛ, mɔna mɔɔ gyae maa fa kpene
kamasɛ gbɛɛ na ke kedi gyoori me dɔɔ ya.”
13 Weenɛɛ doo bo fa dubulu, te dubulu
mɔ doo bo fa weenɛɛ. Mɔna Wurubuarɛ
waa kɔŋ kaa wɔlɛɛ kɛŋa pou. Ba te yɛɛ
wosenaane bo fa kafoŋ nombia ya, mɔna
be yɛɛ ke bo nyi dɛɛ mo som de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ. De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ tee
wosenaane keŋ.
14 Wurubuarɛ tɛɛwɔ ɔ doŋ keŋ dɔɔ
gyuusu de Gbeŋgyoo Yesu lee yeŋ man,
mena ke te waa ta ɔ doŋ kenaŋ dɔɔ gyuusu
daa mɔ lee yeŋ man.

15 Ɛ ba gyeŋ nyi ɛ wosenaane yɛɛ Kristo
gbagba wosenaane yenaŋ daale ke yee?
Kaboena nyi maa mo Kristo wosenaane
yenaŋ daale ke tina kafoŋte? Korakora, be
kɔŋ mena ya.
16 Ɛ ba gyeŋ nyi walaŋ ŋon ɔ mo ɔ
wose tina kafoŋte na, ŋon na e ta bese
wosenaane dokoloŋ yee? Nawolo nyi Wu-
rubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne yako
nyiaa, “Alo na ɔ baale baa bese walaŋ
dokoloŋ.”
17 Mɔna walaŋ ŋon ɔ mo ɔ wose fa de
Gbeŋgyoo Yesu na, ŋon na e ta bese walaŋ
dokoloŋ.
18 Ɛ lese ɛ wose lee kafoŋ nombia man.
Nombii kamasɛ be kyaa keŋ ne yɛɛ walaŋ
wosenaane ayimɛɛ ŋgba kafoŋ nombia nɛ
ya. Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne
yɛɛ kafoŋ nombia na, ɔ ne yɛɛ dukum bo
tia ŋon gbagba wosenaane.
19 Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ ba mo fa ŋon te
ɔ doo ɛ man nɛ, ɛ ba gyeŋ nyi ɛ wosenaane
yɛna ɔ deni dinaa yee? Ɛ be kyaa fa ɛ wose
ya.
20 Nawolo nyi Wurubuarɛ lɛɛ ŋon bo na
koya doŋ, mena dɔɔ ɛ mo wosenaane lese
ŋon Wurubuarɛ yele.

7

Yale wose man nombia

1 Nɛnɛɛ lee nombia ŋan ɛ be ŋmarase
kaa bɔɔse maŋ nɛ, keŋ me dana maa yako
ŋon yɛna nyi, nafɔ dei nyi ŋolo na yale ya.
2 Mɔna lee kafoŋ kum dɔɔ nɛ, kaboena
nyi baale kamasɛ waa nyiŋ ɔ wose dɔɔ alo,
na alo kamasɛ mɔ ke nyiŋ ŋon gbagba ɔ
wose dɔɔ baale.
3 Kaboena nyi baale kamasɛ waa yɛɛ
kpene keŋ kaboena nyi waa yɛɛ yale keŋ
tɛɛ nɛ fa ɔ wɛɛle, na alo kamasɛ mɔ ke yɛɛ
mena fa ɔ baale.
4 Alo yalale be kyaa ɔ wose dɔɔ ya, mɔna
ɔ kyaa bo fa ɔ baale. Mena mɔ te baale
yalale kamasɛ be kyaa ŋon gbagba ɔ wose
dɔɔ ya, mɔna ɔ kyaa bo fa ɔ wɛɛle.
5 Alo na ɔ baale na bɛɛse dɔŋa dedoi ya,
gyisɛ be bala pou be sɛɛ yɛɛ nɔɔdokoloŋ
nyi baa kyaa weeya akalansɛɛ ŋaale na
baa nyiŋ debaŋ fane. Mɔna kenaŋ wɔle
na kaboena nyi baa bese kɔŋ dɔŋa gyaŋ
bileŋ, na ɔbɔnsam be nyiŋ gbɛɛ kaa kɛɛse
wɔ, nyi keŋ bɔɔ tale kyaŋ ba wose dɔɔ ya.
6 Mɛɛ yako ŋon nombia kɛŋa baa ŋgba
kpene keŋ doo na ke gbɛɛ nɛ, mɔna ka te
yɛɛ mmaraa te mɛɛ fa ŋon ya.
7 Nyi balaŋ pou deŋ doo ŋgba maŋ nɛ
nafɔ me gyae, mɔna walaŋ kamasɛ dana
kpene keŋ Wurubuarɛ be fa e. Ŋolo dana
kei, te ŋolo mɔ wui yɛɛ kpoo.
8 Dayarase na liala dɔɔ nɛ, nyi beŋ kyaa
ŋgba maŋ nɛ keŋ nyi bɔɔ yale ya na nafɔ
me gyae.
9 Mɔna akpaa nyi bɔɔ gyae baa tale kyaŋ
ba wose ya na, dei nyi baa yala. Nawolo
nyi be yale na dei kela keŋ baa kyaa na ba
wose ke kyaŋ wɔ.
10 Ala na baala yalala baŋ dɔɔ mɛɛ yako
ŋon nyi, alo na bɛɛ ɔ baale ya. Na maŋ
ne yako na nombii kei ya, mɔna ka lee de
Gbeŋgyoo Wurubuarɛ gyaŋ.
11 Akpaa alo de bɛɛ ɔ baale na, kaboena
nyi waa kyaa mena. Te akpaa ɔ be gyae
waa tale kyaa ya na, kaboena nyi waa bese
gyu ɔ baale ŋon gyaŋ na ŋon na e kabese
bom. Mena mɔ te tekaboena nyi baale waa
bɛɛ ɔ wɛɛle ya.
12 Te balaŋ akaŋ baŋ mɔ nɛ mɛɛ yako wɔ
nyiaa, kei ta lee de Gbeŋgyoo Yesu gyaŋ ya
mɔna ka lee me gyaŋ, akpaa Kristo baale
ŋolo yala na alo ŋon ɔ te yɛɛ Kristo alo e
ya, te alo ŋon de sɛɛ nyi waa kyaa ɔ gyaŋ
na ɔ na bɛɛ e ya.
13 Mena mɔ te akpaa Kristo alo ŋolo yala
na baale ŋon ɔ te yɛɛ Kristo baale e ya, te
baale ŋon de sɛɛ nyi ŋon na alo ŋon baa
kyaa na, alo ŋon na bɛɛ e ya.
14 Nawolo nyi lee Kristo alo ŋon dɔɔ nɛ,
Wurubuarɛ te lɛɛ baale ŋon do. Mena mɔ
te lee Kristo baale ŋon dɔɔ nɛ, Wurubuarɛ
te lɛɛ alo ŋon do. Na mena ya na, nafɔ ɛ
bia baŋ baa yɛɛ balaŋ baŋ ba wose dana
ayimɛɛ Wurubuarɛ siaman. Te nɛnɛɛ dɔɔ
Wurubuarɛ te lɛɛ wɔ do.
15 Mɔna akpaa ŋon ɔ bɛɛ lɛɛ Kristo di
ya nɛ de bɛɛ nyi ɔ be kyaa yale keŋ tɛɛ
ya na, yela e waa ta. Kolo be kyaa keŋ
ne tɔ Kristo alo yaa Kristo baale gbɛɛ lee
mena nombia kɛŋa man ya. Nawolo nyi
Wurubuarɛ baake daa bo nyi de kaa kyaa
wosefɛɛreŋ man.
16 Alo yalale, sena te nyaŋ ke tale gyeŋ
nyi mberem lee nyaŋ dɔɔ na, n baale ŋon
waa kaa lɛɛ Kristo di na waa nyiŋ nyeedoŋ
kekpaa? Yaa baale yalale sena te nyaŋ ke
tale gyeŋ nyi mberem lee nyaŋ dɔɔ na, n
wɛɛle waa kaa lɛɛ Kristo di na waa nyiŋ
nyeedoŋ kekpaa?
17 Mena dɔɔ kaboena nyi walaŋ kamasɛ
waa kyaŋ kpene keŋ de Gbeŋgyoo Yesu ba
mo boele e nɛ man, na waa kyaa ŋgba
mena keŋ nafɔ ɔ kyaa pɛte Wurubuarɛ be
baake e nɛ. Kei yɛna mmaraa keŋ mɛɛ mo
fa Kristotena pou yenaŋ kamasɛ keŋ mee
gyu nɛ.
18 Nyi akpaa ŋolo kara ɔ baala wose pɛte
Wurubuarɛ baake e te ɔ kaa lɛɛ Kristo di
na, kaboena nyi waa kyaa mena. Mena mɔ
te akpaa ŋolo te kara ɔ baala wose ya te
Wurubuarɛ baake te ɔ kaa lɛɛ Kristo di na,
ŋon mɔ waa kyaa mena.

19 Nawolo nyi n kara n baala wose o, n te
kare ya o, keŋ bee hia ya. Kpene keŋ ne hia
yɛna nyi walaŋ kamasɛ waa di Wurubuarɛ
mmaraase ŋan dɔɔ.
20 Kaboena nyi walaŋ kamasɛ waa kyaa
ɔ kekyaabii keŋ man ɔ kyaa pɛte Wu-
rubuarɛ be baake e nɛ.
21 Nyi akpaa n yɛɛ gbeŋi e pɛte Wu-
rubuarɛ baake neŋ na, na yeli ke takaa neŋ
ya. Mɔna akpaa nyi n ke tale nyiŋ gbɛɛ,
keŋ n ka mo lese n wose lee gbeŋiri keŋ
man na, yela n sia keyɛɛ.
22 Nawolo nyi walaŋ ŋon ɔ yɛɛ gbeŋi e
pɛte Wurubuarɛ be baake e nɛ, ɔ ta bese
gyooro bu Kristo man. Mena mɔ te walaŋ
ŋon ɔ ba lee gbeŋiri man pɛte Kristo be
baake e na, ɔ ta bese Kristo gbeŋi.
23 Wurubuarɛ lɛɛ ŋon bo na koya doŋ,
mena dɔɔ ɛ na mo ɛ wose bese balaŋ gbeŋa
ya.
24 Me tebia, mena keŋ walaŋ kamasɛ doo
pɛte Wurubuarɛ be baake e nɛ, kaboena
nyi waa kyaa mena fa Wurubuarɛ.
25 Dayarase dɔɔ, ma te lɛɛ ta mmaraa
daale lee de Gbeŋgyoo Yesu gyaŋ fa wɔ
ya. Mɔna mee kolosi bo fa wɔ lee
maŋ gbagba me nyansa man, ŋgba walaŋ
ŋon de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ be wii me
waraŋase, te ɔ be yeli ɛ ne lɛɛ maŋ di nɛ.
26 Mo lee gyɛŋ wee kei tɛɛle nombia
kedoo dɔɔ nɛ, kpene keŋ mɛɛ gyueŋ yɛna
nyi walaŋ kamasɛ waa kyaa ɔ kekyaabii.
27 Akpaa n te yale na, na bɛɛ yale keŋ ya.
Te akpaa n te yala ta ya na, na gyae yale
gbɛɛ ya.
28 Mɔna akpaa nyi n yale na, ka te yɛɛ
dukum ke ya. Te akpaa alebu mɔ de yale
na, ka te yɛɛ dukum ke ya. Mɔna baŋ bɔɔ
yale nɛ, baa naa diyem ba kekyaa man.
Mena dɔɔ te mɛɛ gyae maa lese ŋon lee
ke man.
29 Me tebia, kpene keŋ mɛɛ gyae maa
yako ŋon yɛna nyiaa, dɔɔ gyae dɛɛ kyaa
tɛɛle kei dɔɔ kyare ya, mena dɔɔ lee gyɛŋ
ne gyu nɛ, ɛmɛɛ baŋ ɛ be yale na, ɛ kyaa
ŋgba ɛ te yala ta ya nɛ.
30 Balaŋ baŋ bee di walaŋsa nɛ, baa kyaa
ŋgba balaŋ baŋ bɔɔ ne di walaŋsa ya nɛ.
Balaŋ baŋ bee di gyoŋ nɛ, baa kyaa ŋgba
balaŋ baŋ bɔɔ ne di gyoŋ ya nɛ. Te balaŋ
baŋ bɛɛ lɛɛ abɔɔ nɛ, baa kyaa ŋgba abɔɔ
ŋan bɛɛ lɛɛ nɛ te yɛɛ be wui ya nɛ.
31 Balaŋ baŋ bɔɔ mo be sia gyakaa tɛɛle
kei dɔɔ abɔɔ keyɛɛ dɔɔ nɛ, baa kyaa ŋgba
balaŋ baŋ ba agyueŋ be gyakaa tɛɛle kei
dɔɔ abɔɔ kɛŋa dɔɔ ya nɛ. Nawolo nyi tɛɛle
kei, na ka abɔɔ pou ne gyu ɔto baa.
32 Mɛɛ gyae nyi nafɔ yaa lee ɛ kayeyɛɛ
pou man. Baale ŋon ɔ be dana alo ya na,
wa agyueŋ pou gyakaa bo de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo tom keyɛɛ dɔɔ, lee mena keŋ
waa yɛɛ na ɔ nombia ka gyoo de Gbeŋgyoo
sia.
33 Mɔna baale ŋon ɔ be yale dɔɔ, wa
agyueŋ gyakaa bo tɛɛle kei abɔɔ dɔɔ, lee
mena keŋ waa yɛɛ na ɔ nombia ka gyoo ɔ
wɛɛle sia.
34 Lee mena dɔɔ wa agyueŋ te kpase ala.
Mena mɔ te alo yaa alebu keteŋ ŋon ɔ te
yala ta ya na, wa agyueŋ gyakaa bo de
Gbeŋgyoo Yesu tom keyɛɛ dɔɔ. Lee mena
keŋ waa mo ɔ wose pou fa de Gbeŋgyoo,
na ayimɛɛ be doo ɔ man ya. Mɔna alo
yalale dɔɔ, wa agyueŋ pou gyakaa bo tɛɛle
kei abɔɔ dɔɔ, lee mena keŋ waa yɛɛ na ɔ
nombia ka gyoo ɔ baale sia.
35 Ɛmɛɛ gbagba ɛ deeli dɔɔ te mɛɛ yako
nombia kɛŋa, te yɛɛ nyi mɛɛ tɔ ŋon kolo
gbɛɛ bo ya. Mɔna mɛɛ gyae ɛ ke kyaa na
ɛ ke yɛɛ kpene keŋ kaboena, na ɛ ka mo ɛ
konɔɔ pou fa de Gbeŋgyoo Yesu kekpaa.
36 Nyi akpaa baale ŋolo de kɛɛ nyi, ɔ be
gyae waa tale kyaŋ ɔ wose kyaa daa alebu
ŋon ŋon na e be bake see nyi baa yala dɔŋa
ya, te ɔ kɛɛ nyi alebu ŋon ne ŋmɛɛ na, ɛ
yela waa kpeo alo ŋon bileŋ. Kei te yɛɛ
nombiikum ya.
37 Mɔna walaŋ ŋon ŋon gbagba de yako
ɔ konɔɔ man nyi waa tale kyaŋ ɔ wose keŋ
ŋolo ta ŋere e ya, te ŋon gbagba ne tale di
ɔ wose dɔɔ, te ɔ yɛɛ wa agyueŋ nyi ɔ be
gyae waa yala alebu keteŋ ŋon ya na, ŋon
mɔ te yɛɛ ke nideli.
38 Mena dɔɔ walaŋ ŋon ɔ yala alebu
keteŋ ŋon na, ɔ te yɛɛ ke nideli. Te ŋon
mɔ ɔ bɛɛ ɔ te yala alebu keteŋ ŋon ya na,
ŋon mɔ ta bese yɛɛ gbaa.
39 Akpaa alo yalale baale kyaa na ɔ sia
keŋ ɔ ta yeŋa ta ya na, yale mmaraa keŋ ne
bake alo ŋon. Mɔna akpaa ɔ baale ŋon da
yem na, gbɛɛ doo nyi waa tale yala baale
ŋon ŋon gbagba ne gyae. Mɔna waa kɛɛ
nyi baale ŋonaŋ yɛɛ Kristo walaŋ e.
40 Maŋ ma agyueŋ man na, akpaa ɔ kyaa
mena ɔ te yale bela ya na, waa di gyoŋ
nideli kela, te ma gyeŋ mɔ nyi Wurubuarɛ
feliŋ ŋon doo maŋ mɔ man.

8

Bane weenɛɛ

1 Nɛnɛɛ mɛɛ gyae maa kolosi fa ŋon lee
bane weenɛɛ wose man. Ke yɛɛ ampaŋ
ke nyi walaŋ kamasɛ gyeŋ nombia, mɔna
mena nombia kagyeŋ kei ne yeli walaŋ
ne gyɔ ɔ konɔɔ wola ɔ wose bo, te balaŋ
kegyae ne yele la Kristotena ne tale kyɔ
dɔŋa na baa seŋ nideli ba kelɛɛdi man.
2 Akpaa walaŋ na gyueŋ nyi ɔ gyeŋ nom-
bia nɛ, ɔtenate ba gyeŋ kolo ya. Nawolo
nyi ɔ ba gyeŋ ŋgba mena keŋ kaboena nyi
waa gyeŋ nɛ ya.

3 Mɔna walaŋ ŋon ɔ ne gyae Wurubuarɛ
na, ŋon mɔ te Wurubuarɛ gyeŋ.
4 Mena dɔɔ lee bane weenɛɛ kedi wose
man nɛ, da gyeŋ nyi bane te yɛɛ kolo
ke tɛɛle kei dɔɔ ya, te da gyeŋ mɔ nyi
Wurubuarɛ dokoloŋ kyaa la.
5 Doo nyi bɛɛneŋ na gbeŋgyoona burum
kyaa. Nyi akpaa bɛɛneŋ baŋ balaŋ ne
baake wɔ nyi be gbeŋgyoona nɛ kyaa
adido bo o, yaa be kyaa tɛɛle kei dɔɔ bo
o nɛ,
6 daa dɔɔ Wurubuarɛ dokoloŋ kooŋ te de
dana. Ŋon yɛna de kya ŋon kpene kamasɛ
ba lee ɔ gyaŋ, te ŋon mɔ dɔɔ te de dana
nyeedoŋ. Gbeŋgyoo dokoloŋ kooŋ mɔ te
de dana, ŋon yɛna Yesu Kristo. Ɔ dɔɔ te
Wurubuarɛ tɛɛwɔ yɛɛ kpene kamasɛ, te
ŋon mɔ dɔɔ te de dana nyeedoŋ.
7 Mɔna na balaŋ pou gyeŋa na mena
nombii kei ya. Nawolo nyi bane nombia
ta gyoo be man nideli keŋ nyi akpaa be di
mena weenɛɛ kɛŋa na, ne yɛɛ wɔ nyi be
te di bane weenɛɛ. Te keŋ ba kelɛɛdi taŋ
doŋ dɔɔ ya nɛ, na ne yɛɛ wɔ nyi be ta mo
ayimɛɛ tina ba wose.
8 Mɔna weenɛɛ be gyae ke tale mo daa
benaa na Wurubuarɛ ya. Akpaa de di ŋa
o, yaa de te di ŋa ya nɛ, ŋe bɛɛ wɔlɛɛ daa
na Wurubuarɛ nsana ya.
9 Mɔna ɛ kɛɛ ke nideli nyi gbɛɛ keŋ ɛ
dana nyi ɛ ke tale di mena weenɛɛ ŋenaŋ
nɛ, na bese kateesa fa walaŋ ŋon ɔ kelɛɛdi
taŋ doŋ nɛ ya.
10 Akpaa walaŋ ŋon ɔ kelɛɛdi taŋ doŋ ya
nɛ de naa nyi nyaŋ ŋon n gyeŋ nombia
kɛŋa kyaa bane deni man n ne dii na, ŋgba
n na wola e gbɛɛ baa nyi waa ta di bane
dɛɛ weenɛɛ?
11 Mena dɔɔ n nombia kagyeŋ beiŋ gyae
ke yela n dɔɔ ŋon ɔ kelɛɛdi taŋ doŋ ya,
te Kristo ba yem lɛɛ ɔ nyee nɛ, waa yo
Wurubuarɛ gbɛɛ man.
12 Nyi akpaa n yɛɛ dukum kei dinɔɔ tia
n dɔɔ ŋon ɔ kelɛɛdi taŋ doŋ ya, te n yeli ɔ
konɔɔ man nombia de yɔkɔse lee ɔ kelɛɛdi
man nɛ, na n te yɛɛ dukum tia Kristo.
13 Mena dɔɔ akpaa nyi bane weenɛɛ ŋan
maa di, ne gyae la ke yela me dɔɔ ke yala
gyoo dukum man yeyɛɛ na, kenaŋ na mɔɔ
gyae maa di ŋa korakora bela ya. Nawolo
nyi mɔɔ ne gyae nyi me dɔɔ ke yala gyoo
dukum man yeyɛɛ ya.

9

Abɔɔ ŋan kaboena na Yesu kpilale

1 Ɛ ne kɛɛ maŋ nɛ ma te yɛɛ Kristo kpilale
e yee? Me doo ŋolo tɛɛ? Ma te yɛɛ walaŋ
ŋon mɔɔ naa de Gbeŋgyoo Yesu Kristo na
me sia yee? Na ma tom keŋ mɔɔ yɛɛ ɛ man
nɛ, yele la te ɛ lɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu di
yee?
2 Akpaa nyi baale bɛɛ lɛɛ maŋ do nyi me
yɛɛ Kristo kpilale e ya na, ɛmɛɛ dɔɔ ɛ te
lɛɛ maŋ do. Nawolo nyi mena keŋ ɛ be lɛɛ
Kristo di te ɛ ɛmɛɛ na e be yɛɛ dokoloŋ nɛ,
na lese la wola nyi me yɛɛ Kristo kpilale e.
3 Nombia kɛŋa te mɛɛ mo tiranɔɔ fa baŋ
bɛɛ yako nyi ma te yɛɛ Kristo kpilale e ya
nɛ.
4 Mena dɔɔ tekaboena nyi baa fa daa
weenɛɛ na loŋ yee?
5 Mena dɔɔ tekaboena nyi daa mɔ dɛɛ
yala ala baŋ be yɛɛ Kristotenawɔ, na baa
ta sila daa ŋgba mena keŋ bee sila Pita na
Kristo kpilala akaŋ baŋ, na de Gbeŋgyoo
Yesu ɔ naabia baŋ nɛ yee?
6 Yaa daa na Banabase daageŋ te
kaboena nyi dɛɛ yɛɛ tom, na dɛɛ mo kɛɛ
da wose dɔɔ?
7 Yoonɔɔte woŋti ne gyuu na yoo, te ŋon
gbagba ne tɔ ɔ wose kom? Yaa wɔɔfarale
woŋti kyaa la keŋ ɔ ne fara wɔɔ, te ɔ bee
dii lee wɔɔ kenaŋ man ya? Wonembia
kɛɛlere woŋti kyaa la, keŋ ɔ ne kɛɛle
wonembia te ɔ bee di be naane ya?
8 Denibalaŋ agyueŋ yaa me dana mee
kolosi nombia kɛŋa yaa? Koa, Wurubuarɛ
mmaraase ŋan mɔ na wolo mena.
9 Nawolo nyi be ŋmarasewɔ do
mmaraase ŋan Wurubuarɛ ba mo fa
Mosesi nɛ man nyiaa, “Na bake nunkyue
ŋon ɔ ne yɛɛ tom wɔɔman nɛ nɔɔ, na ɔ
be nyiŋ di weenɛɛ ŋan ŋaale ya.” Mena
dɔɔ ɛ gyeŋ nyi nunkyue waraŋase yaa
Wurubuarɛ ne wii nɛ?
10 Na daa te Wurubuarɛ ne yako mena
nombia kɛŋa fa yee? Ayi, daa te be
ŋmarase ŋa fa. Nawolo nyi walaŋ ŋon ɔ
na boolaa wɔɔ na ŋon ɔ ne gbee weenɛɛ
nɛ, be popou loo gyakaa nyi baa nyiŋ kolo
lee wɔɔ keŋ man.
11 Wurubuarɛ nombia ŋan dɔɔ kolosi fa
ŋon nɛ, ŋe yɛɛ yaa ŋgba abɔɔ ŋan dɔɔ duu
ɛ man nɛ. Mena dɔɔ akpaa ɛmɛɛ mɔ ɛ fa
daa tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ na, ta kela ŋon?
12 Akpaa nyi ɛ ne kyɔ baale lee gbɛɛ kei
man na, tekaboena nyi yaa kyɔ daa kela
wɔ yee? Mɔna daa ta mo mena gbɛɛ kei
dɔɔ ŋere ŋon ya. De kyaŋa da wose te da
seŋawɔ keŋkeŋ nombia kɛŋa pou man, na
dɔɔ nyiŋ tɔ Kristo nombia kpaakpaa ŋan
gbɛɛ ya.
13 Mena dɔɔ ɛ ba gyeŋ nyi balaŋ baŋ
bɛɛ yɛɛ tom Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
keŋ man nɛ, bee nyiŋ be weenɛɛ bo lee
botɔɔ yee? Te na botɔɔ keŋ bee deesi fa
Wurubuarɛ nɛ, te somra baŋ mɔ na nyiŋ
be weenɛɛ lee yee?
14 Mena ke te de Gbeŋgyoo mɔ yakowɔ
nyiaa, balaŋ baŋ bee kolosi nombia kpaak-
paa ŋan nɛ, kaboena nyi baa nyiŋ be
weenɛɛ lee nombia kpaakpaa ŋan kekolosi
man.

15 Mɔna me ta mo mena gbɛɛ keŋ me
dana nɛ, yɛɛ kolo ya. Te mɔɔ ne ŋmarase
nombia kɛŋa fa ŋon, na ke yela ɛ ke yɛɛ
mena abɔɔ kɛŋa fa maŋ ya. Nyi ma yem
gba na dei kela nyi ŋolo ke fa maŋ kolo,
keŋ gyae ketɔ maŋ gbɛɛ na mɔɔ nyiŋ gyɔ
me konɔɔ wola ma wose lee tom keŋ mɛɛ
yɛɛ nɛ man ya.
16 Mɔna gbɛɛ be doo nyi maa wola ma
wose lee nombia kpaakpaa kɛŋa kekolosi
dɔɔ ya, nawolo nyi me gyae o, ma te gyae
ya o, ke yɛɛ kpene keŋ ke taŋ doo nyi maa
kolosi nombia kpaakpaa ŋenaŋ. Akpaa ma
te yako nombia ŋenaŋ ya na, maa laako.
17 Nyi akpaa maŋ gbagba kegyaebii man
te mee kolosi nombia kpaakpaa kɛŋa na,
maa nyiŋ kom ketɔ. Mɔna akpaa te yɛɛ
maŋ gbagba kegyaebii man ya na, kenaŋ
na mɛɛ yɛɛ tom keŋ de Gbeŋgyoo Yesu ba
mo fa maŋ nyi kaboena nyi maa yɛɛ nɛ bo.
18 Woŋ yɛna kom keŋ baa tɔ maŋ? Keŋ
yɛna nyi maa yako nombia kpaakpaa ŋan
fa balaŋ keŋ nyi me na lɛɛ kolo ya. Te mɔɔ
gyae maa mo gbɛɛ keŋ me dana nombia
kpaakpaa kɛŋa keyako man nɛ, mo gyae
kolo fa ma wose ya.
19 Doo nyi me kyae ma wose dɔɔ keŋ ma
te yɛɛ ŋolo gbeŋi e koraŋ ya nɛ, me ta mo
ma wose besena gbeŋi fa balaŋ pou, na
maa nyiŋ yela be man balaŋ burum kekɔŋ
Kristo gyaŋ.
20 Akpaa me gyu Gyudatena gyaŋ na,
mɛɛ yɛɛ ma wose ŋgba Gyuda baale nɛ, na
maa nyiŋ yela be man balaŋ burum kekɔŋ
Kristo gyaŋ. Te akpaa me gyu balaŋ baŋ
be doo Mosesi mmaraa keŋ tɛɛ na, mɛɛ yɛɛ
ma wose ŋgba walaŋ ŋon ɔ doo mmaraa
keŋ tɛɛ nɛ, mɔna mɔɔ doo ke tɛɛ ya. Mɛɛ
yɛɛ mena na maa nyiŋ yela be man balaŋ
burum kekɔŋ Kristo gyaŋ.
21 Mena mɔ te akpaa me gyu balaŋ
baŋ bɔɔ doo Gyudatena mmaraa keŋ tɛɛ
ya nɛ gyaŋ na, mɛɛ yɛɛ ma wose ŋgba
walaŋ ŋon ɔ be doo mmaraa kenaŋ tɛɛ
ya nɛ. Mɔna ma te yɛɛ walaŋ ŋon mɔɔ
doo Wurubuarɛ mmaraa tɛɛ ya. Me doo
Kristo mmaraa tɛɛ. Mɛɛ yɛɛ mena na maa
nyiŋ yela be man balaŋ burum baŋ bɔɔ
doo mmaraa kenaŋ tɛɛ ya nɛ kekɔŋ Kristo
gyaŋ.
22 Akpaa me lii balaŋ baŋ ba kelɛɛdi
taŋ doŋ ya nɛ gyaŋ na, mɛɛ yɛɛ ma wose
ŋgba baŋ nɛ, na maa nyiŋ yela be man
balaŋ burum kekɔŋ Kristo gyaŋ. Me ta
mo ma wose yɛɛ kpene kamasɛ fa balaŋ
pou, na maa yɛɛ mena keŋ maa tale nɛ, na
maa nyiŋ yela be man balaŋ burum kekɔŋ
Kristo gyaŋ.
23 Wurubuarɛ nombia kpaakpaa ŋan
dɔɔ te mɛɛ yɛɛ kɛŋa pou, na maŋ mɔ
kenyiŋ abɔɔ kpaakpaa ŋan gyae ka lee ŋe
man kɔŋ nɛ.
24 Ɛ ba gyeŋ nyi balaŋ burum ne yeu
baa lɛɛ yele na, be popou ne yeu mɔna
walaŋ dokoloŋ ne lɛɛ na yele yee? Mena
dɔɔ ɛmɛɛ mɔ ɛ kyaŋ ɛ wose na ɛ ke yeu
nideli, na ɛ ke nyiŋ yele keyeu keŋ man.
25 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne desina ɔ wose
fa keyeu na, ɔ ne di keyeu mmaraase ŋan
pou dɔɔ. Ɔ ne yɛɛ kɛŋa pou bo fa yele keŋ
be gyae ke kyare ya nɛ. Mɔna daa ne yɛɛ
Kristo tom keŋ dɛɛ mo nyiŋ yele keŋ gyae
ke doo kekpaakekpaa nɛ bo.
26 Mena dɔɔ mɔɔ ne yeu ŋgba walaŋ ŋon
ɔ ba gyeŋ keŋ dɔɔ te ɔ ne yeu nɛ ya, te mɔɔ
ne yoo mɔ ŋgba walaŋ ŋon ɔ ne fuŋii wa
akɔta do feliŋ man yakaa yakaa nɛ ya.
27 Mɔna maŋ dɔɔ mɛɛ naase ma wose
diyem, te mɛɛ yɛɛ ke ŋgba me gbeŋi nɛ.
Na wee daale dekɔŋ nyi ma kekolosi Kristo
nombia ŋan fa balaŋ taŋ wɔle nɛ, na bɔɔ
lese maŋ see yenaŋ keŋ mɔɔ nyiŋ yele ya.

10

Ɛ na kasee Gyudatena dinɔɔ ya

1 Me tebia, mɛɛ gyae ɛ ke tɔɔse kpene
keŋ be tuŋ de naanaɔ baŋ bɔɔ sila Mosesi
nɛ. Wurubuarɛ moo ɔ debuŋta wuu wɔ, te
ɔ yela ba gyoowɔ ɛpo yayam keŋ man lee.
2 Wurubuarɛ ka mo ɔ debuŋta keŋ wuu
wɔ, na ɔ ke yela be ka gyoo ɛpo yayam
keŋ man lee nɛ, nawolo baa nyi be sɔɔ
wɔ Wurubuarɛ loŋ baa te ba bese Mosesi
silala.
3 Be popou dii weenɛɛ ŋan ba lee Wu-
rubuarɛ gyaŋ kaa yala nɛ,
4 te be popou nyɔɔ loŋ keŋ Wurubuarɛ
be yeli kɔɔ lee boe keŋ man nɛ. Mena boe
kenaŋ yɛna Kristo gbagba, ŋon na ɔ kpuɛ
na wɔ ba keta man nɛ.
5 Mɔna be man balaŋ burum nombia
ta gyoo Wurubuarɛ sia ya, mena dɔɔ ba
yekeewɔ leki depampaa dinaa keŋ man.
6 Be nombia kɛŋa pou yɛɛ kpene keŋ dɛɛ
kɛɛ na dɛɛ kasee, na dɔɔ yɛɛ nombiakumɛɛ
ŋgba baŋ nɛ ya.
7 Ɛ na som bɛɛneŋ ŋgba mena keŋ be
man baale be yɛɛ nɛ ya. Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see yakowɔ nyiaa,
“Balaŋ baŋ tisiwɔ kyakee na bee dii na
bɛɛ nyɔɔ, te ba korowɔ bɛɛ yɛɛ nombia
nkaraŋkaraŋ.”
8 Mena dɔɔ ɛ na yɛɛ kafoŋ ŋgba mena
keŋ bɔɔ yɛɛ kafoŋ nombia, te be man balaŋ
kakpoŋse saobatooro (23,000) ba yem wee
dokoloŋ nɛ ya.
9 Tekaboena nyi dɛɛ teese Wurubuarɛ
nɔɔman, ŋgba mena keŋ be man baale be
yɛɛ te ɔ be yeli doma be kaa koe wɔ nɛ ya.
10 Tekaboena nyi dɛɛ toroŋ ŋgba mena
keŋ be man baale ba toroŋ, te Wurubuarɛ
be yeli ɔ kpilale ŋon ɔ na koe balaŋ nɛ be
kaa koe wɔ nɛ ya.

11 Mena nombia kɛŋa pou kɔŋae be dɔɔ
na balaŋ ka mo kasee kolo. Te be ŋmarase
ŋa bo see na baa mo faree daa, nawolo nyi
de kyaa debaŋ keŋ tɛɛle kei ne gyu kɔ ɔto
nɛ man.
12 Mena dɔɔ nyaŋ walaŋ ŋon ne yɛɛ neŋ
nyi n seŋɛɛ keŋkeŋ nɛ, kɛɛ n wose nideli
keŋ nyi n ba lee yala ya.
13 Kekɛɛsekɛɛ daale te kɔŋa ta ɛ dɔɔ,
keŋ nyi ke dinɔɔ te kɔŋa ta ŋolo dɔɔ see
ya. Mɔna Wurubuarɛ ne di ɔ nombia dɔɔ,
mena dɔɔ ɔ be gyae waa yela kekɛɛsekɛɛ
keŋ kela ŋon nɛ kekɔŋ ɛ dɔɔ ya. Te akpaa
nyi kekɛɛsekɛɛ de kɔŋ ɛ dɔɔ na, waa wola
ŋon gbɛɛ keŋ ɛ ka mo seŋ keŋkeŋ na ɛ ke
tale di ke dɔɔ.
14 Mena dɔɔ me gyoona kpaakpaa, ɛ lese
ɛ wose lee bɛɛneŋ ɔsom man.
15 Mee kolosi baa fa ɛmɛɛ nyansatena.
Ɛmɛɛ gbagba ɛ gyoo me nombia ŋan man
na ɛ ke kɛɛ kpene keŋ mɛɛ yako nɛ.
16 Debaŋ keŋ dee di de Gbeŋgyoo
weenɛɛ ŋan ɔ kpa dee di na dɛɛ mo
tɔɔse e nɛ, leenɔɔ keŋ dɛɛ sola Wurubuarɛ
wosefɛɛreŋ gyakaa ke dɔɔ pɛte dɛɛ nyɔɔ
lee ke man nɛ, nawolo baa nyi daa na
Kristo te yɛɛ dokoloŋ lee ɔ fatabo keŋ dɔɔ.
Mena mɔ te bodobodo keŋ dɛɛ kpɛlɛɛ fa
dɔŋa nɛ, nawolo baa nyi daa na Kristo te
yɛɛ dokoloŋ lee ɔ wosenaane man.
17 Bodobodo dokoloŋ te dɛɛ mo kpala
fa dɔŋa, mena dɔɔ daa balaŋ burum
baŋ pou ta bese walaŋ dokoloŋ. Nawolo
nyi bodobodo dokoloŋ kenaŋ te de popou
diiwɔ.
18 Ɛ mo kɛɛ Iseraetena. Balaŋ baŋ bee di
weenɛɛ ŋan bɔɔ mo deesi fa Wurubuarɛ
nɛ, baŋ na Wurubuarɛ na bese na walaŋ
dokoloŋ.
19 Mena dɔɔ sena yaa me nombia kɛŋa
na wolo baa? Bane yɛɛ kolo ke, yaa
weenɛɛ ŋan bɛɛ mo deesi fa bane nɛ yɛna
kolo?
20 Koa, kpene keŋ mɛɛ wolo yɛna nyiaa,
weenɛɛ ŋan bane somra na mo deesi fa
banɛɛ nɛ, te yɛɛ nyi Wurubuarɛ te bɛɛ
mo deesi fa ya. Feliŋkumɛɛ te bee deesi
fa, mena dɔɔ mɔɔ ne gyae nyi ɛmɛɛ na
feliŋkumɛɛ ke yɛɛ dokoloŋ ya.
21 Ɛ be gyae ɛ ke tale mo de Gbeŋgyoo
Kristo leenɔɔ nyɔɔ, na ɛ ka bese mo
feliŋkumɛɛ mɔ leenɔɔ nyɔɔ ya. Te be
gyae ke de nyi ɛ ke di de Gbeŋgyoo Kristo
nyefale man, na ɛ ka bese ke di feliŋkumɛɛ
mɔ nyefale man ya.
22 Dɛɛ gyae baa nyi de Gbeŋgyoo Wu-
rubuarɛ ka gyeŋ baŋ? Yaa dɛɛ kɛɛ da wose
baa nyi de dana doŋ kela e?
23 “Gbɛɛ doo nyi dɛɛ yɛɛ kpene kamasɛ”
mɔna na ŋe popou danaana tɔnɔɔ ya.
“Gbɛɛ doo nyi dɛɛ yɛɛ kpene kamasɛ”
mɔna na ŋe popou ne gyae la ke yela dɛɛ
bee ya.
24 Ŋolo na gyae ŋon gbagba wui deeli ya,
mɔna waa gyae ɔ tebia wui deeli bo.
25 Naane kamasɛ keŋ bɛɛ yɔɔ kebu man
nɛ ɛ ke tale lɛɛ di, mɔna na bɔɔse naane
keŋ dalee na ke yela ŋolo konɔɔ man
nombia ke yɔkɔse e ya.
26 Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ne yako nyiaa “Tɛɛle kei
na kpene kamasɛ keŋ doo ke man nɛ pou,
yɛɛ de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ wui.”
27 Akpaa walaŋ ŋon ɔ te yɛɛ Kristo baale
e ya de baake ŋon nyi ɛ kaa di, te ke yɛɛ
keŋ ɛ ke di na, ɛ gyu ke di mɔna ɛ na
bɔɔse weenɛɛ ŋan dalee na ŋolo konɔɔ
man nombia ke yɔkɔse e ya.
28 Mɔna akpaa ŋolo de yako ŋon nyi,
“Weenɛɛ kɛŋa yɛɛ bane dɛɛ weenɛɛ ŋa
na,” lee walaŋ ŋon ɔ be yako ŋon nɛ, na
balaŋ akaŋ baŋ konɔɔ man nombia dɔɔ ɛ
na di ŋa ya.
29 Na ɛmɛɛ gbagba konɔɔ man nombia
dɔɔ ya, mɔna walaŋ ŋon ɔ be yako ŋon nɛ
konɔɔ man nombia dɔɔ. Nawolo nyi ŋolo
konɔɔ man nombia be gyae ke tale tɔ maŋ
gbɛɛ, nyi me na yɛɛ kpene keŋ me dana
gbɛɛ nyi maa yɛɛ nɛ ya.
30 Mɔna akpaa me fane fa Wurubuarɛ
karaŋ te me di weenɛɛ kɛŋa na, woŋ dɔɔ
te ŋolo waa bu maŋ fɔɔ lee weenɛɛ kɛŋa
kedi dɔɔ?
31 Mena dɔɔ kpene kamasɛ keŋ ɛ ne dii
yaa ɛ ne nyɔɔ, yaa kpene kamasɛ keŋ ɛ ne
yɛɛ na, ɛ yɛɛ ŋe popou mo lese Wurubuarɛ
yele.
32 Ɛ na yeli ɛ nombia ayɛɛsa ke tɔ Gyuda
baale, yaa Giriki baale yaa Kristo walaŋ
kamasɛ gbɛɛ ya.
33 Mena mɔ te mɛɛ yɛɛ kakyeŋ maa yɛɛ
kpene kamasɛ, na ka gyoo walaŋ kamasɛ
sia lee gbɛɛ kamasɛ man. Nawolo nyi
mɔɔ ne gyae maŋ gbagba me deeli ya,
mɔna balaŋ pou deeli te mɛɛ gyae, na de
Gbeŋgyoo Yesu Kristo ke nyiŋ lɛɛ ba nyee.

11

Mena keŋ kaboena nyi ala baa yɛɛ Wurubuarɛ ɔsom man

1 Ɛ kasee me dinɔɔ ŋgba mena keŋ maŋ
mɔ ne kasee Kristo dinɔɔ nɛ.
2 Mɛɛ kɛlɛɛ ŋon ŋgba mena keŋ ɛ ne
tɔɔse maŋ ɛ nombia pou man, te ɛ dana
me nombia ŋan mɔɔ wola ŋon man nideli
nɛ.
3 Mɔna mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nyi baale
kamasɛ nyee yɛna Kristo, te alo mɔ nyee
yɛna ɔ baale te Kristo mɔ nyee yɛna
Wurubuarɛ.
4 Mena dɔɔ baale kamasɛ ŋon ɔ ne fane
yaa ɔ ne kolosi Wurubuarɛ nombia balaŋ

man, te ɔ mo kolo wu ɔ nyee na ɔ ta do ɔ
nyee desɛŋ.
5 Mena mɔ te alo kamasɛ ŋon ɔ ne fane
yaa ɔ ne kolosi Wurubuarɛ nombia balaŋ
man, te ɔ ta mo kolo wu ɔ nyee ya na ɔ ta
do ɔ nyee desɛŋ. Na yɛɛ yaa ŋgba ɔ gbee
ɔ nyee baa nɛ.
6 Nyi akpaa alo bɛɛ gyae nyi waa mo kolo
wu ɔ nyee ya na, kenaŋ na kaboena nyi
waa tisi ɔ nyee. Te akpaa desɛŋ dana alo
ŋon nyi waa tisi ɔ nyee yaa ɔ be tale gbee
ɔ nyee ya nɛ, kenaŋ na kaboena nyi waa
mo kolo wu ɔ nyee.
7 Tekaboena nyi baale waa mo kolo wu ɔ
nyee ya, nawolo nyi Wurubuarɛ yɛɛ baale
bo ŋon gbagba dinɔɔ man na waa mo lese
ŋon Wurubuarɛ gyoorobiiri wola. Mɔna
alo dɔɔ ɔ na lese baale gyoorobiiri bo wola.
8 Nawolo nyi na baale te Wurubuarɛ
lesewɔ lee alo man ya, mɔna alo te ɔ
lesewɔ lee baale man.
9 Na alo dɔɔ te Wurubuarɛ yɛɛ baale ya,
mɔna baale dɔɔ te Wurubuarɛ yɛɛ alo.
10 Nombia kɛŋa na Wurubuarɛ kpilala
baŋ mɔ dɔɔ nɛ, kaboena nyi alo waa mo
kolo wu ɔ nyee na ka wola nyi ɔ doe ɔ baale
tɛɛ.
11 De Gbeŋgyoo Yesu siaman na alo be
kyaa ɔ wose dɔɔ ya, te baale mɔ be kyaa ɔ
wose dɔɔ ya. Be popou kyaa bo fa dɔŋa.
12 Nawolo nyi ŋgba mena keŋ alo ba lee
baale man nɛ, mena mɔ te alo na lolana
baale. Te kpene kamasɛ mɔ na lee bo
Wurubuarɛ gyaŋ.
13 Ɛmɛɛ gbagba ɛ gyoo nombia kɛŋa man
kɛɛ. Dei nyi alo waa fane fa Wurubuarɛ
keŋ nyi ɔ na mo kolo wu ɔ nyee yee?
14 Daa gbagba de nombia ayɛɛsa bɛɛ
wola daa nyi akpaa baale de tina ɔ ny-
eenyɔɔse yela te da gyoo kusuu na, ke yɛɛ
desɛŋ ke yee?
15 Mɔna akpaa alo dana nyeenyɔɔse
burum na, ne yeli ɔ ne yɛɛ kyeo. Nawolo
nyi Wurubuarɛ faa e nyeenyɔɔse dɔɔloŋ
bo nyi ŋe dee wu ɔ nyee.
16 Akpaa ŋolo ne gyae waa lɛɛ nombia
kɛŋa aŋmaareŋ na, daa na Kristotena
akaŋ baŋ pou nombia ayɛɛsa bɛɛ wolo nyi
dɛɛ lɛɛ nombia kɛŋa aŋmaareŋ ya.

De Gbeŋgyoo weenɛɛ ŋan ɔ kpa dee di na dɛɛ mo tɔɔse e nɛ

17 Nɛnɛɛ lee nombia ŋan mɛɛ gyae maa
kolosi fa ŋon debokeiman nɛ dɔɔ, mɔɔ ne
kɛlɛɛ ŋon ya. Nawolo nyi ɛ gyaŋee ɛ ka
som na, bɛɛ mo kolo kpaakpaa kɔŋ ya. Na
bese wɔlɛɛ abɔɔ bo kpu.
18 Nombii gyaŋgbate yɛna nyi, mee nyii
nyi ɛmɛɛ Kristotena dikpii keŋ de gyaŋee
na ɛ ne kpase kpookpoo, te mɛɛ lɛɛ nombia
kɛŋa ŋaale di.
19 Nawolo nyi kaboena nyi kekpase
kpookpoo kei dɛɛ kɔŋ ɛ man, na ke nyiŋ
lese baŋ be gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ
siaman nɛ wola.
20 Ɛ kyaa gyaŋee ɛ ke di na, te yɛɛ de
Gbeŋgyoo weenɛɛ te ɛ ne dii ya.
21 Nawolo nyi ɛ gyaŋee ɛ ke di nɛ, walaŋ
kamasɛ ne di ɔ wui weenɛɛ bo keŋ ɛ bɛɛ
kyaa daa dɔŋa ya. Tanam na ko baale, te
baale mɔ ne dii baa dɛɛse.
22 Ɛ ne yako baa nyi ɛmɛɛ gbagba be
dana akpaŋalaŋse ŋan man ɛ ke di na ɛ
ke nyɔɔ yee? Yaa ɛ ne gyae ɛ ke fulu
Kristotena dikpii keŋ, na ɛ ka do balaŋ baŋ
bɔɔ dana kolo ya nɛ desɛŋ? Woŋ nombia
yaa ɛ ne gyae maa yako ŋon baa? Ɛ ne
gyae nyi maa kɛlɛɛ ŋon? Koa, kɛŋa man
dɔɔ mɔɔ gyae maa kɛlɛɛ ŋon ya.
23 Nawolo nyi kpene keŋ mɔɔ kasee lee
de Gbeŋgyoo Yesu gyaŋ nɛ, keŋ yaa maŋ
mɔ moowɔ mɛɛ wola ŋon nɛ. Nelim keŋ
baa lese de Gbeŋgyoo Yesu fa nɛ ɔ moo
bodobodo,
24 te ɔ kefane fa Wurubuarɛ karaŋ taŋ
nɛ ɔ kɛrɛɛ ke te ɔ yakowɔ nyiaa, “Kei yɛna
ma wosenaane keŋ Wurubuarɛ ba mo fa
ŋon nɛ. Ɛ kyaa yɛɛ kei na ɛ ka mo tɔɔse
maŋ.”
25 Mena mɔ te be ke di weenɛɛ ŋan
taŋ nɛ, ɔ moo leenɔɔ na soloŋ keŋ te ɔ
yakowɔ nyiaa, “Kei yɛna me fatabo keŋ
Wurubuarɛ ba mo yɛɛ nɔɔkebakesee wɔle.
Ɛ kyaa yɛɛ kei debaŋ kamasɛ keŋ ɛ ke nyɔɔ
ke nɛ, na ɛ ka mo tɔɔse maŋ.”
26 Kei nawolo nyi debaŋ kamasɛ keŋ ɛ
ke di bodobodo kei na ɛ ke nyɔɔ lee leenɔɔ
kei man na, ɛ ne di de Gbeŋgyoo yeŋ keŋ
adansɛɛ baa kelii wee keŋ waa bese kɔŋ.
27 Mena dɔɔ walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ta mo
gbɛɛ kpaakpaa di bodobodo kei, na waa
nyɔɔ lee de Gbeŋgyoo leenɔɔ kei man ya
nɛ, na ɔtenate te yɛɛ dukum baa. Nawolo
nyi ɔ te bu de Gbeŋgyoo wosenaane na ɔ
fatabo keŋ ya.
28 Mena dɔɔ kaboena nyi walaŋ kamasɛ
waa gyoo ɔ wose man nideli, pɛna waa
di bodobodo kei na waa nyɔɔ lee de
Gbeŋgyoo leenɔɔ kei man.
29 Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ dii
te ɔ nyɔɔ, te ɔ te lɛɛ do nyi de Gbeŋgyoo
Yesu wosenaane na ɔ fatabo kenaŋ ya nɛ,
na ɔtenate falaa ɔ wose baa.
30 Lee mena dɔɔ te ɛ man balaŋ burum
baale wose yɔkɔsewɔ, te baale mɔ gyoo
kaweese te baale mɔ yekeewɔ nɛ.
31 Mɔna nyi akpaa da gyoo da wose man
nideli pɛte de di de Gbeŋgyoo weenɛɛ ŋan
na, Wurubuarɛ be gyae waa bu daa fɔɔ ya.
32 Akpaa de Gbeŋgyoo de bu daa fɔɔ na
ɔ ne wɔŋ da deŋele bo, na bɔɔ nyiŋ wɔlɛɛ
daa kpu na tɛele kei dɔɔ balaŋ akaŋ baŋ
ya.

33 Mena dɔɔ me tebia, akpaa ɛ kɔŋ kaa
gyaŋee ɛ ke di na ɛ kyaa daa dɔŋa.
34 Mɔna akpaa nyi tanam na ko ŋolo na
waa di lee ɔ dɛɛ pɛna waa kɔŋ, na ɛ kɔŋ
kaa gyaŋee na bɔɔ nyiŋ bu ŋolo fɔɔ ya.
Nyi akpaa me kɔŋ na, maa kaa wola ŋon
nombia akaŋ ŋan man kpu.

12

Wurubuarɛ feliŋ abɔɔ anefaŋ

1 Me tebia, mɔɔ ne gyae ɛ ke kyaa keŋ nyi
ɛ ba gyeŋ kolo lee Wurubuarɛ feliŋ abɔɔ
anefaŋ ŋan wose man ya.
2 Ɛ gyeŋ nyi debaŋ keŋ ɛ doo wiase man
keŋ ɛ te lɛɛ ta Wurubuarɛ di ya nɛ, ɛ yela
ba beo ŋon gyu bɛɛneŋ gyaŋ. Bɛɛneŋ kɛwɔ
mɔ bɛɛ fa nyeedoŋ ya.
3 Mena dɔɔ mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nyi walaŋ
ŋon Wurubuarɛ feliŋ doo ɔ man nɛ, ɔ
be gyae waa tale yako mmusuo nombia
gyakaa Yesu dɔɔ ya. Te ŋolo mɔ be kyaa
waa tale yako nyi Yesu yɛna ɔ Gbeŋgyoo,
keŋ nyi Wurubuarɛ feliŋ be doo ɔtenate
man ya.
4 Wurubuarɛ feliŋ ŋon abɔɔ anefaŋ kyaa
kpookpoo, mɔna ŋe popou lee Wurubuarɛ
feliŋ dokoloŋ ŋonaŋ gyaŋ.
5 Wurubuarɛ ɔsom tomse kpookpoo
kyaa, mɔna de Gbeŋgyoo dokoloŋ ŋonaŋ
yaa dɛɛ yɛɛ fa.
6 Tomse kpookpoo mɔ kyaa, mɔna Wu-
rubuarɛ dokoloŋ ŋonaŋ ne faa na ɔ balaŋ
doŋ te bɛɛ mo yɛɛ ŋe popou.
7 Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne faa na Kristo
walaŋ kamasɛ doŋ daale dinɔɔ, na waa mo
yɛɛ tom Kristotena dikpii keŋ man na ke de
fa be popou.
8 Wurubuarɛ feliŋ ŋonaŋ ne fa ŋolo
nyansa keŋ waa mo kolosi nombia, te ɔ ne
fa ŋolo mɔ nombia kagyeŋ.
9 Mena Wurubuarɛ feliŋ dokoloŋ ŋonaŋ
ne yele la ŋolo Wurubuarɛ kelɛɛdi ne yɛɛ
doŋ, te ɔ ne fa ŋolo mɔ doŋ keŋ waa mo
kyɔ kaweese.
10 Wurubuarɛ feliŋ ŋonaŋ ne faa na ŋolo
doŋ keŋ waa mo yɛɛ gyakoloŋ nombia,
te ɔ ne fa ŋolo mɔ doŋ keŋ waa mo
kolosi Wurubuarɛ nombia. Ŋon ne yele
la ŋolo ne tale gyeŋ nyi nombii daale lee
Wurubuarɛ gyaŋ yaa ke ta lee Wurubuarɛ
gyaŋ ya. Ŋon ne faa na ŋolo deise
kpookpoo kekolosi, te ŋon ke ne faa na
ŋolo mɔ deise kpookpoo man kalese.
11 Mena abɔɔ kɛŋa pou yɛɛ Wurubuarɛ
feliŋ dokoloŋ ŋonaŋ tom ke, te ɔ ne fa
walaŋ kamasɛ lee ŋon feliŋ ŋonaŋ gbagba
kegyaebii man.
12 Deniwalaŋ wose yɛɛ dokoloŋ, mɔna ke
dana yenaase kpookpoo burum. Doo nyi
ke dana yenaase kpookpoo burum koraŋ
nɛ, ŋe popou ne bom la yɛɛ deniwalaŋ
wosenaane dokoloŋ. Mena ke te Kristo mɔ
doo.
13 Daa Kristotena pou na Gyudatena
na Girikitena na gbeŋa na baŋ be kyaa
ba wose dɔɔ nɛ pou, Wurubuarɛ feliŋ
dokoloŋ ŋonaŋ te ba moowɔ sɔ de popou
Wurubuarɛ loŋ. Ŋon moona daa bom te
de popou bese Kristo wosenaane dokoloŋ
keŋ. Keŋte de nyiŋa feliŋ dokoloŋ ŋonaŋ,
te ɔ ne yɛɛ tom de popou man.
14 Na yenaŋ dokoloŋ ne yɛɛ na deni-
walaŋ wose keŋ pou ya, mɔna yenaase
kpookpoo ŋan pou bom la yɛɛ wosenaane
dokoloŋ.
15 Akpaa nae de yako nyi, “Ma te yɛɛ
nyiŋmaa ya mena dɔɔ mɔɔ kpuɛ wose-
naane keŋ man ya na,” kei gyae ke tale lese
nae keŋ lee wosenaane kenaŋ man?
16 Te akpaa deŋele de yako nyi, “Na
maŋ yɛna sibii ya mena dɔɔ mɔɔ kpuɛ
wosenaane keŋ man ya na,” keŋ nawolo
baa nyi kɔɔ kpuɛ wosenaane keŋ man yee?
Kei gyae ke tale lese deŋele kenaŋ lee
wosenaane man?
17 Nyi akpaa wosenaane keŋ pou deŋ yɛɛ
sibii ke na, sena te wosenaane keŋ gyae ke
yɛɛ na ke nyii kolo? Te akpaa wosenaane
keŋ pou deŋ yɛɛ deŋele ke na, sena te
wosenaane keŋ gyae ke yɛɛ na ke wɔŋ
nyii?
18 Mɔ n kɛɛ na, Wurubuarɛ moo
wosenaane kpookpoo ŋan pou bo bom
yɛɛ wosenaane dokoloŋ, lee ŋon gbagba
kegyaebii man.
19 Nyi wosenaane yenaase kpookpoo ŋan
pou deŋ yɛɛ wosenaane yenaŋ dokoloŋ na,
nafɔ ke gyae ke yɛɛ gyakoloŋ.
20 Mɔna ŋgba mena keŋ ke doo nɛ,
wosenaane yenaase ŋan pou boe mɔna
wosenaane keŋ pou yɛɛ dokoloŋ.
21 Sibii be gyae ke tale yako nyiŋmaa nyi,
“N be dana tɔnɔɔ fa maŋ ya,” te nyee mɔ
be gyae ke tale yako nae nyi, “N be dana
tɔnɔɔ fa maŋ ya.”
22 Mɔna wosenaane yenaase ŋan dɛɛ
kɛɛ nyi ŋe taŋ doŋ ya nɛ, nyi ŋɔɔ doo
wosenaane man ya nɛ nafɔ wosenaane be
gyae ke tale yɛɛ kolo ya.
23 Te wosenaane yenaŋ keŋ de bee bu ke
ya nɛ, keŋ gba te dɛɛ ko da wose na ke.
Wosenaane yenaŋ keŋ daa ne kɛɛ nyi ke
bee hia nideli ya nɛ, keŋ gba te dɛɛ kɛɛ ke
dɔɔ nideli.
24 Da wosenaane yenaase ŋan dɛɛ kɛɛ
nyi ŋe dana kyeo nɛ, be doo nyi dɛɛ kɛɛ
ŋe dɔɔ mena ya. Mɔna Wurubuarɛ ta mo
wosenaane yenaase ŋan pou towaa, te ɔ
moo obuo fa ŋan nafɔ ŋɔɔ taŋ obuo ya nɛ.
25 Ɔ yɛɛ ke mena na kekpase be nyiŋ doo
wosenaane yenaase kpookpoo ŋan man
ya, mɔna wosenaane yenaŋ kamasɛ dɛɛ
kɛɛ ke dɔɔ dɔɔ nideli.

26 Akpaa de kɔŋ nyi wosenaane yenaŋ
daale ne naa diyem na, akaŋ ŋan pou mɔ
ne naa diyem kpu na ke. Mɔna akpaa de
kɔŋ nyi wosenaane yenaŋ daale de nyiŋ
yele na, ne yɛɛ yenaase akaŋ ŋan mɔ pou
gyoŋ.
27 Nɛnɛɛ ɛ popou bom la yɛɛ Kristo
wosenaane keŋ, te ɛ man walaŋ kamasɛ
yɛɛ ɔ yenaŋ daale ke.
28 Kristotena dikpii keŋ man nɛ,
Wurubuarɛ ta see dibiase ŋaale. Gyaŋgba
nyibaŋ yɛna Kristo kpilala baŋ. Baŋ
be gyakaa balate yɛna Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra, te baŋ be gyakaa
batoorote yɛna baŋ bɛɛ wola Wurubuarɛ
nombia ŋan nɛ. Baale mɔ yɛna baŋ bɛɛ
yɛɛ gyakoloŋ nombia, te baale mɔ yɛna
baŋ bɛɛ kyɔ kaweese, te baale mɔ yɛna
baŋ bɛɛ kyɔ be tebia. Baale mɔ yɛna
siamantena baŋ bɛɛ kɛɛ nyi nombia ŋan
pou bɛɛ yɛɛ nɛ ne gyu nideli. Te akaŋ baŋ
yɛna baŋ bee kolosi deise kpookpoo nɛ.
29 N kɛɛ na, na be popou yɛna Kristo
kpilala ya. Na be popou yɛna Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra ya. Na be popou yɛna
wolala ya. Na be popou ne yɛɛ na gyakoloŋ
nombia ya.
30 Na be popou ne kyɔɔna kaweese ya.
Na be popou ne kolosina deise kpookpoo
ya. Na be popou mɔ na lesena deise
kpookpoo man ya.
31 Mɔna ɛ yela ɛ sia keyase Wurubuarɛ
abɔɔ anefaŋ dinaana ŋan ŋa kela kɛŋa
nɛ dɔɔ. Nɛnɛɛ maa wola ŋon nombia
kpaakpaa ŋan ŋa kela kɛŋa nɛ pou.

13

Kegyae

1 Nyi akpaa mɛɛ tale kolosi deise wɔlɛɛ
kpookpoo yaa Wurubuarɛ kpilala dei, te
balaŋ kegyae be doo me man ya na, kenaŋ
na ma kekolosi pou yɛɛ ŋgba dowuro yaa
akpaakpaase ŋan ŋɛɛ yɛɛ yeesa yakaa bo
nɛ.
2 Akpaa me yɛɛ Wurubuarɛ
dekpeŋkpeŋgyɔɔre e, te maa tale naa
Wurubuarɛ nombia aweeseŋ ŋan na maa
yako, te ma gyeŋ nombia pou te me dana
kelɛɛdi kpaakpaate keŋ maa tale mo kulii
bulase, te balaŋ kegyae be doo me man ya
na me yɛɛ yakaa.
3 Mena mɔ te akpaa ma mo abɔɔ ŋan pou
me dana nɛ fa ayematena, te ma mo ma
wosenaane fa nyi baa too, te balaŋ kegyae
be doo me man ya na ŋan pou mɔɔ yɛɛ nɛ
yɛɛ yakaa.
4 Nyi n ne gyae walaŋ na n ne nyiŋ konɔɔ
fa e, te n ne wii ɔ waraŋase mɔ. Ɔ kolo bɛɛ
bere n sia ya te n bɛɛ wola n wose ya, te n
bɛɛ kɛɛ n wose nyi n kela e ya.
5 Nyi akpaa n ne gyae walaŋ na, n bɛɛ
yɛɛ e abɔɔ ŋan tekaboena nɛ ya, te n
bɛɛ gyae nyi nyaŋ nyaageŋ wui ke de na
ŋon wui ke wɔlɛɛ ya. N bɛɛ gyeŋ baŋ
bileŋbileŋ na e ya, te n bɛɛ mo ɔ nombia
do n tɔɔman ya.
6 Nyi n ne gyae walaŋ nɛ ɔ yɛɛ nom-
biikum na bɛɛ yɛɛ neŋ gyoŋ ya, mɔna
akpaa ɔ yɛɛ nombii kpaakpaa na ne yɛɛ
neŋ gyoŋ.
7 Nyi akpaa balaŋ kegyae doo n man nɛ,
debaŋ kamasɛ na n ne tale seŋ keŋkeŋ
abɔɔ pou man, te ne yeli n kelɛɛdi na sem
nideli. N ne nyiŋ konɔɔ abɔɔ pou man, te
ne yeli n ne tale seŋ keŋkeŋ abɔɔ ŋan n loo
gyakaa ŋe dɔɔ nɛ man, te n ne yɛɛ kakyeŋ
seŋ keŋkeŋ abɔɔ pou man.
8 Nombia ŋan Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra
ne kolosi see, na deise kpookpoo kekolosi
na nombia kagyeŋ pou gyae ke gyu ɔto.
Mɔna balaŋ kegyae dɔɔ kɔɔ taŋ ɔto ya.
9 De nombia kagyeŋ na doŋ keŋ Wu-
rubuarɛ ba mo fa daa te dɛɛ tale kolosi ɔ
nombia nɛ yɛɛ yaale yaale.
10 Mɔna akpaa nyi kpene keŋ ke yɛɛ
debiliŋ nɛ de kɔŋ na, ŋan ŋe yɛɛ yaale
yaale nɛ gyae ke ŋaalaa.
11 Debaŋ keŋ me yɛɛ bu e na mee kolosi
bo ŋgba biikyaabii nɛ, te mɛɛ gyueŋ mɔ
ŋgba biikyaabii nɛ, te me yɛɛ ma kpene
kamasɛ mɔ bo ŋgba biikyaabii nɛ. Mɔna
me ka bee kei nɛ, me te tina biatɛɛ nombia
ŋan pou yela.
12 Wurubuarɛ nombia ŋan dɛɛ naa de-
bokeiman nɛ, dɔɔ ne naa ŋa nideli ya.
Ŋe yɛɛ fulaa de siaman ŋgba mena keŋ
n ne kɛɛ kolo diiku bene man te n bɛɛ
naa ke nideli ya. Mɔna debaŋ daale gyae
kelii keŋ dɛɛ naa de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
na de sia fonɛɛ, na waa yela dɛɛ gyeŋ
ɔ nombia ŋan man nideli. Debaŋ kei
mɔ nɛ me nombia kagyeŋ yɛɛ kyomii nɛ,
mɔna debaŋ daale gyae kelii na, maa gyeŋ
nombia nideli ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ
gyeŋ maŋ nideli nɛ.
13 Abɔɔ kɛŋa pou man nɛ nombia atooro
kyaa la keŋ ŋɔɔ taŋ ɔto ya. Ŋan yɛna
kelɛɛdi na lookegyakaa na kegyae. Mɔna
ŋe popou man na, kegyae yɛna ŋa nyee.

14

Pɔɔl kabese kolosi lee Wurubuarɛ feliŋ abɔɔ anefaŋ ŋan wose man

1 Ɛ yɛɛ kakyeŋ na ɛ ke gyae dɔŋa, na ɛ
ke yase ɛ sia gyae Wurubuarɛ feliŋ abɔɔ
anefaŋ ŋan gbɛɛ. Tuturu na, ɛ yase ɛ sia
gyae keŋ Wurubuarɛ waa ta ɛ dɔɔ kolosi
nɛ gbɛɛ.
2 Nawolo nyi walaŋ ŋon ɔ ne kolosi
deise wɔlɛɛ kpookpoo nɛ, ɔ bɛɛ kolosi fa

denibalaŋ ya mɔna ɔ ne kolosi bo fa Wurubuarɛ. N kɛɛ na ŋolo bee nyii ɔ nombia ŋan man ya, nawolo nyi Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne tɛɛ la ɔ dɔɔ kolosi nombia aweeseŋ ŋenaŋ.

3 Mɔna walaŋ ŋon Wurubuarɛ ne tɛɛ ɔ dɔɔ kolosi nɛ, ɔ nombia ŋan na do balaŋ doŋ na kakyeŋ te ne yeli bɛɛ tale kyaŋ ba wose.

4 Walaŋ ŋon ɔ ne kolosi deise wɔlɛɛ kpookpoo nɛ, ŋon waageŋ te nombia ŋan ɔ ne kolosi nɛ dana tɔnɔɔ fa. Mɔna ŋon Wurubuarɛ ne tɛɛ ɔ dɔɔ kolosi nɛ, ɔ nombia ŋan ɔ ne kolosi nɛ dana tɔnɔɔ fa Kristotena dikpii keŋ pou.

5 Nafɔ ma kegyae yɛna nyi ɛ popou yaa kolosi deise wɔlɛɛ kpookpoo, mɔna keŋ mɛɛ gyae kela yɛna nyi, Wurubuarɛ ke ta ɛ dɔɔ kolosi. Nawolo nyi walaŋ ŋon Wurubuarɛ ne tɛɛ ɔ dɔɔ kolosi na, ɔ kela walaŋ ŋon ɔ ne kolosi deise kpookpoo. Gyisɛ ŋolo kyaa botɔɔ keŋ ɔ ne tale lese deise wɔlɛɛ kpookpoo ŋan man, na kekyɔ Kristotena dikpii keŋ pou, na baa bee bɔ ɔsom keŋ man.

6 Me tebia, nyi akpaa me kɔŋ ɛ gyaŋ te me kolosi deise wɔlɛɛ kpookpoo na, woŋ tɔnɔɔ yaa ɛ ke nyiŋ lee ŋe man? Mɔna akpaa me kaa yako ŋon nombia ŋan Wurubuarɛ ba lese wola man, yaa nombia kagyeŋ wose man nombia, yaa nombia ŋan Wurubuarɛ ba mo fa maŋ nyi me kaa yako ŋon, yaa me kaa wola ŋon nombia na, na kɛŋa be dana tɔnɔɔ fa ŋon yee?

7 Mena mɔ te abɔɔ ŋan nyeedoŋ be doo ŋe man ya ŋgba kefereese na kaberɛse nɛ, akpaa be ta wola ŋa nideli ya na amɔte ne gyae la waa nyii ŋe man?

8 Te akpaa yoonɔɔte ŋon ta wola ɔ kaberɛ nideli ya na, sena te ŋolo waa nyii ke man na waa koro desina ɔ wose fa yoo?

9 Mena te doo fa ɛmɛɛ mɔ. Akpaa ŋolo de kolosi dei wɔle kpoo daale, te ŋolo te nyii ke man ya na sena te ŋolo waa yɛɛ na waa tale nyii nombia ŋan ɔ ne yako nɛ man? Dekɔŋ mena na, ɔ ne kolosi bo do feliŋ man yakaa.

10 Deise kpookpoo burum kyaa tɛɛle kei dɔɔ, mɔna dei daale be kyaa keŋ ŋolo bee nyii ke man ya.

11 Akpaa nyi mɔɔ ne nyii dei keŋ ŋolo ne kolosi ya na me yɛɛ ŋɔɔle e ɔ siaman, te mena mɔ te ŋon mɔ yɛɛ ŋɔɔle e me siaman.

12 Mena te doo fa ɛmɛɛ mɔ. Debaŋ keŋ ɛ sia be yɛɛ ɛ ne kɛo Wurubuarɛ feliŋ abɔɔ anefaŋ ŋan nɛ, ɛ yɛɛ kakyeŋ kɛo keŋ gyae ke yela Kristotena dikpii keŋ ka bee bɔ ɔsom keŋ man nɛ.

13 Mena dɔɔ akpaa nyi ŋolo ne kolosi dei wɔle kpoo daale na, kaboena nyi waa fane na waa nyiŋ tale lese ke man.

14 Nawolo nyi akpaa me fane dei kpoo man na, feliŋ ŋon ɔ doo me man nɛ ne fane la, mɔna ma agyueŋ be doo botɔɔ ya.

15 Mena dɔɔ sena yaa maa yɛɛ? Maa mo feliŋ ŋon ɔ doo me man nɛ fane, na maa mo ma agyueŋ mɔ fane. Maa mo feliŋ ŋon ɔ doo me man nɛ kpee nɔɔneŋ, na maa mo ma agyueŋ mɔ kpee nɔɔneŋ.

16 Nyi ɛ gyaŋee ɛ ne fane te n mo dei daale kpoo n na lese Wurubuarɛ yele, te walaŋ yakaa ŋolo kyaa ɛ man keŋ ɔ bee nyii n dei keŋ man ya na, sena te waa tale sɛɛ neŋ nyi, "Dɛɛkɔŋ Mena," keŋ nyi ɔ te nyii kpene keŋ n be yako nɛ man ya?

17 Mberem na n fanewɔ nideli lese Wurubuarɛ yele, mɔna ke taŋ tɔnɔɔ fa n balate ŋon ya.

18 Mɛɛ fa Wurubuarɛ karaŋ ŋgba mɛɛ tale kolosi deise kpookpoo kela ɛ man walaŋ kamasɛ nɛ.

19 Mɔna akpaa me kpuɛ Kristotena dikpii keŋ man na, mɛɛ gyae nyi maa kolosi nyansa nombia kyomii bo mo wola balaŋ nombia, kela keŋ nyi maa kolosi nombia burum deise kpookpoo man keŋ bɔɔ gyae baa nyii ŋe man ya.

20 Me tebia, ɛ na gyueŋ ŋgba bia nɛ ya. Lee dukum keyɛɛ man na, ɛ yɛɛ ɛ wose ŋgba kyokyoosebia baŋ bɔɔ gyeŋ dukum ya nɛ. Mɔna lee ɛ kɛɛ gyueŋ man na, ɛ gyueŋ ŋgba balaŋ baŋ bɔɔ bee Wurubuarɛ nombia man nɛ.

21 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne yako nyiaa, Wurubuarɛ kpa,

"Maa ta balaŋ baŋ bee kolosi deise kpookpoo nɛ
dɔɔ kolosi fa me balaŋ.
Maa ta ŋɔɔla dɔɔ kolosi fa me balaŋ.
Mɔna kɛŋa wɔle koraŋ na,
bɔɔ gyae baa nyii me dei ya."

22 Deise kpookpoo kekolosi te yɛɛ kpene keŋ Kristotena na mo gyeŋ Wurubuarɛ doŋ ya, mɔna baŋ ba te lɛɛ ta Kristo di ya nɛ, bɛɛ mo ke gyene Wurubuarɛ doŋ. Wurubuarɛ nombia keyako see yɛɛ kpene keŋ ke dana tɔnɔɔ fa baŋ bɔɔ lɛɛ Kristo di nɛ. Te baŋ ba te lɛɛ ta Kristo di ya nɛ dɔɔ, ka be dana tɔnɔɔ fa wɔ ya.

23 Mena dɔɔ akpaa Kristotena dikpii keŋ de gyaŋee te walaŋ kamasɛ ne kolosi deise wɔlɛɛ kpookpoo, te akpaa balaŋ wɔlɛɛ yaa baŋ ba te yɛɛ Kristotenawɔ ya nɛ de kɔŋ botɔɔ na, bɔɔ gyae baa yako nyi ba nyeeya ne wɔlɛɛ baa yee?

24 Mɔna nyi akpaa Wurubuarɛ de tɛɛ ɛ popou dɔɔ ɔ ne kolosi, te walaŋ yakaate yaa ŋon ɔ te yɛɛ Kristo walaŋ e ya nɛ de kaa gyoo ɛ man na, nombia ŋan ɔ ne nyii nɛ gyae ka lese ɔ dukum keyɛɛ debɔɔ, na ke yela waa gyeŋ nyi ɔ yɛɛ dukumyɛɛre e.

25 Nombia ŋenaŋ gyae ka lese ɔ konɔɔ man nombia ŋan pou weesɛɛ nɛ debɔɔ,

na waa buŋ som Wurubuarɛ na waa yako nyiaa, “Ampaŋ Wurubuarɛ kpuɛ ɛ man.”

Kristotena kegyaŋee mmaraase

26 Me tebia, nombia ŋan mɛɛ yako nɛ mɛɛ wolo baa nyi akpaa ɛ kɔŋ kaa gyaŋee nɛ, mberem na ŋolo dana nɔɔneŋ keŋ waa kpee na ŋolo mɔ dana kolo waa wola, yaa ŋolo mɔ dana nombii keŋ Wurubuarɛ ba lese wola e. Mberem na ŋolo mɔ ne gyae waa mo deise wɔlɛɛ kpookpoo kolosi, yaa ŋolo mɔ kyaa keŋ waa lese dei wɔle kei man nɛ, kaboena nyi yaa yɛɛ kɛŋa pou na ɛ ka mo do Kristotena baŋ kakyeŋ.

27 Akpaa ɛ man baale baa kolosi deise wɔlɛɛ kpookpoo na, baa yɛɛ balaŋ bala te ba boo paa na baa yɛɛ balaŋ batooro. Mɔna kaboena nyi baa kolosi dokoloŋ dokoloŋ, na ŋolo mɔ ka lese ŋe man.

28 Nyi akpaa ŋolo be kyaa keŋ waa lese nombia ŋan man ya nɛ, kenaŋ na ŋon ɔ ne kolosi ŋa nɛ waa kyaŋ ɔ nɔɔ wu Kristotena dikpii keŋ man, na waa kolosi fa Wurubuarɛ na ŋon gbagba.

29 Ɛ yela Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra bala yaa batooro kekolosi, na balaŋ akaŋ baŋ ka gyoo be nombia ŋan bee kolosi nɛ man nideli.

30 Te akpaa ŋolo kyaa te Wurubuarɛ da lese nombia ŋaale wola e nɛ, ɛ yela walaŋ ŋon ɔ be taŋgbɛɛ ɔ ne kolosi nɛ ke tina kekolosi yela.

31 Nawolo nyi ɛ yɛɛ mena na Wurubuarɛ waa tale ta ɛ dɔɔ dokoloŋ dokoloŋ kolosi, na ke yela ɛ popou ke kasee kolo lee ke man na ka do ŋon kakyeŋ.

32 Walaŋ kamasɛ ŋon Wurubuarɛ ne tɛɛ ɔ dɔɔ kolosi nɛ, kaboena nyi waa tale kyaŋ ɔ wose lee ɔ kekolosi keŋ man.

33 Nawolo nyi Wurubuarɛ te yɛɛ walaŋ ŋon ɔ ne yɛɛ abɔɔ basabasa ya, mɔna ɔ yɛɛ Wurubuarɛ ŋon ɔ ne yɛɛ wa abɔɔ na ŋe gbɛɛ.

34 Ŋgba mena keŋ doo Kristotena akpiise ŋan pou man nɛ, kaboena nyi ala baa wu be nɔɔ. Be gyaŋee ɔsom man na gbɛɛ be doo nyi baa kolosi ya, mɔna kaboena nyi baa yɔkɔse ba wose ŋgba mena keŋ Mosesi mmaraa keŋ na wolo nɛ.

35 Nyi akpaa bɛɛ gyae baa nyii nombii daale man nideli na, kaboena nyi baa bɔɔse be baala deni man. Nawolo nyi ke yɛɛ desɛŋ ke nyi alo ke yɛɛ nɔɔdoŋ Kristotena dɛɛgyaŋee man.

36 Mena dɔɔ ɛ na wolo baa nyi ɛ gyaŋ te Wurubuarɛ nombia ŋan leewɔ kɔŋ, yaa ɛmɛɛ yaageŋ nyii na ŋa?

37 Akpaa ŋolo ne baake ɔ wose nyi ɔ yɛɛ Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre e, yaa ɔ ne kɛɛ ɔ wose nyi ɔ dana Wurubuarɛ feliŋ abɔɔ anefaŋ ŋan na, kaboena waa gyeŋ nyi me nombia ŋan mee kolosi nɛ pou lee Wurubuarɛ gyaŋ.

38 Te akpaa nyi ŋolo te lɛɛ me nombia kɛŋa di ya nɛ, ɛmɛɛ mɔ ɛ na mo e yɛɛ kolo ya.

39 Mena dɔɔ me tebia, ɛ yase ɛ sia na Wurubuarɛ ke ta ɛ dɔɔ kolosi, mɔ ɛ na tɔ baŋ bee kolosi deise wɔlɛɛ kpookpoo nɛ gbɛɛ ya.

40 Mɔna kaboena nyi yaa yɛɛ nombia pou na ŋe gbɛɛ, ŋgba mena keŋ kaboena nɛ.

15

Kristo kefoŋ lee yeŋ man

1 Me tebia, nɛnɛɛ mɛɛ gyae maa tɔɔse ŋon nyeedoŋ nombia ŋan mɔɔ yako ŋon te ɛ be lɛɛ di te ɛ seŋɛɛ ŋe man keŋkeŋ nɛ.

2 Akpaa ɛ kyaŋ nombia ŋan mɔɔ yako ŋon nɛ man keŋkeŋ na, Wurubuarɛ waa ta ŋe dɔɔ lɛɛ ɛ nyee. Mɔna akpaa ɛ te kyaŋ ŋa keŋkeŋ ya na ɛ kelɛɛdi keŋ yɛɛ yakaa.

3 Nawolo nyi kpene keŋ de Gbeŋgyoo Yesu ba wola maŋ te ke dana tɔnɔɔ kela kpene kamasɛ nɛ, keŋ yaa ma moowɔ mɛɛ wola ŋon nɛ. Nombia ŋenaŋ yɛna nyi,

De nombiakumɛɛ dɔɔ te Kristo kaa yeŋawɔ,
ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan ne yako nɛ.

4 Be wuu e te weeya atoorote keŋ na
Wurubuarɛ gyuusu e lee yeŋ man,
ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan ne yako nɛ.

5 Ɔ lese ɔ wose wola Pita.

Kenaŋ wɔle na te ɔ lese ɔ wose wola ɔ kpilala kufu bala baŋ mɔ.

6 Kenaŋ wɔle nɛ ɔ besewɔ lese ɔ wose wola
ɔ kaseela baŋ be yaanɔɔle kela balaŋ
sɔŋonoŋ akpeŋ anoŋ (500) nɛ debaŋ dokoloŋ man.

Be man balaŋ burum sɛɛ be kyaa na be sia te baale mɔ ta yekee.

7 Keŋte ɔ lese ɔ wose wola Gyemisi, te ɔ besewɔ lese ɔ wose wola kpilala baŋ pou.

8 Wɔle wɔle nɛ, ɔ kaa lese ɔ wose wola maŋ Pɔɔl ŋon nafɔ ŋolo te gyakaa loo nyi maa kaa bese Kristo walaŋ ya nɛ.

9 Maŋ yɛna Kristo kpilala baŋ pou man kemaasa, te ma tekaboena gba nyi nafɔ baa baake maŋ nyi Kristo kpilale ya. Nawolo nyi me naase Kristotena baŋ diyem nideli.

10 Mɔna lee Wurubuarɛ bɛrɛɛ dɔɔ te gyɛŋ me kaa bese walaŋ nɛ. Ɔ bɛrɛɛ keŋ ɔ ba mo boele maŋ nɛ te yɛɛ yakaa ya, nawolo nyi me yɛɛ tom kela Kristo kpilala akaŋ baŋ pou. Mɔna na maŋ gbagba doŋ te ma moowɔ yɛɛ ya, Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ ba mo boele maŋ nɛ yɛɛ la.

11 Mena dɔɔ Kristo nombia kɛŋa lee me
gyaŋ o ŋa lee be gyaŋ bo o, ŋan te de popou
ne kolosi te ŋan mɔ te ɛ lɛɛwɔ di.

Kefoŋ lee yeŋ man

12 Mɔna akpaa dee kolosi nyeekelɛɛ
nombia ŋan nyi Kristo yeŋawɔ te Wu-
rubuarɛ gyuusu e lee yeŋ man na, woŋ dɔɔ
te ɛmɛɛ baale ne yako nyi kefoŋ lee yeŋ
man be kyaa ya?
13 Nyi akpaa kefoŋ lee yeŋ man be
kyaa ya na, kenaŋ na nawolo baa nyi
Wurubuarɛ te gyuusu Kristo lee yeŋ man
ya.
14 Te akpaa Wurubuarɛ te gyuusu Kristo
lee yeŋ man ya na, kenaŋ na Wurubuarɛ
nombia ŋan dee kolosi na ɛ kelɛɛdi keŋ mɔ
yɛɛ yakaa.
15 Nyi akpaa be doo mena ya na kenaŋ
na daa Kristo kpilala baŋ te di dekara
gyakaa Wurubuarɛ dɔɔ, nawolo nyi dɛɛ
yako nyi Wurubuarɛ gyuusu Kristo lee yeŋ
man. Nyi akpaa woya be gyae baa foŋ lee
yeŋ man ya na, kenaŋ na Wurubuarɛ te
gyuusu Kristo lee yeŋ man ya.
16 Mɔ akpaa kefoŋ lee yeŋ man be kyaa
ya na, kenaŋ na Wurubuarɛ te gyuusu
Kristo lee yeŋ man ya.
17 Te akpaa nyi Wurubuarɛ te gyuusu
Kristo lee yeŋ man ya nɛ, kenaŋ na ɛ
kelɛɛdi keŋ yɛɛ yakaa te ɛ sɛɛ ɛ doo ɛ
nombiakumɛɛ man.
18 Kenaŋ na Kristotena baŋ mɔ bɔɔ yekee
nɛ ta yekee leki.
19 Akpaa nyi tɛɛle kei dɔɔ kaageŋ kekyaa
dɔɔ te de loo gyakaa Kristo dɔɔ na, kenaŋ
na de nombia dana waraŋase kela walaŋ
kamasɛ.
20 Mɔna anokoare keŋ doo ke man yɛna
nyiaa, Wurubuarɛ gyuusu Kristo lee yeŋ
man. Ŋon Kristo yɛna woya baŋ pou
Wurubuarɛ waa kaa gyuusu wɔ nɛ be
gyaŋgbatɛ.
21 Nawolo nyi mena keŋ yeŋ be tɛɛ walaŋ
dokoloŋ dɔɔ kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ nɛ, mena
mɔ te kefoŋ lee yeŋ man mɔ tɛɛwɔ walaŋ
dokoloŋ dɔɔ kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ.
22 Ŋgba mena keŋ balaŋ pou ba lee
Adam man te ɔ nombiakumɛɛ dɔɔ bɛɛ
yekee nɛ, mena mɔ te balaŋ baŋ pou be yɛɛ
Kristo wui nɛ baa nyiŋ nyeedoŋ kekpaa lee
Kristo yeŋ keŋ man.
23 Mɔna walaŋ kamasɛ dana ɔ debaŋ keŋ
Wurubuarɛ waa gyuusu e lee yeŋ man.
Kristo taŋgbɛɛ la foŋ lee yeŋ man, te wee
keŋ waa bese kɔŋ na balaŋ baŋ be yɛɛ ɔ
wui nɛ mɔ baa foŋ lee yeŋ man.
24 Kei wɔle na kpene kamasɛ gyae ke
kɔŋ kɔ ɔto. Debaŋ kenaŋ te Kristo waa di
doŋse pou na gyooneŋ na ŋe gyoorobiiri
pou dɔɔ, na waa mo gyoori keŋ do ɔ kya
Wurubuarɛ nyiŋmaa man.
25 Nawolo nyi kaboena nyi Kristo waa
di gyoori, kelii debaŋ keŋ Wurubuarɛ waa
mo ɔ kɔlala pou do ɔ nawɔɔ tɛɛ.
26 Te kɔlare ɔtomante ŋon Wurubuarɛ
waa wɔlɛɛ e nɛ yɛna yeŋ.
27 Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ne yako lee Kristo wose
man nyiaa, “Wurubuarɛ ta mo kpene
kamasɛ do Kristo tɛɛ.” Mɔna keŋ
Wurubuarɛ be yako nyi ɔ ta mo kpene
kamasɛ do ɔ tɛɛ nɛ, keŋ bɛɛ wolo nyi
ŋon Wurubuarɛ gbagba mɔ doo ɔ tɛɛ ya.
Nawolo nyi ŋon Wurubuarɛ moona kpene
kamasɛ do Kristo tɛɛ.
28 Debaŋ keŋ Wurubuarɛ da mo abɔɔ
kɛŋa pou do ɔ bu ŋon tɛɛ taŋ nɛ, ɔ bu ŋon
mɔ waa mo ɔ wose do ɔ kya Wurubuarɛ
ŋon ɔ ba mo kpene kamasɛ do ɔ tɛɛ nɛ tɛɛ.
Na balaŋ pou kena nyi Wurubuarɛ yɛna
kpene kamasɛ nyee.
29 Te akpaa kefoŋ lee yeŋ man be kyaa ya
na, woŋ dɔɔ yaa balaŋ baŋ bɛɛ lɛɛ ba woya
nɔɔ seŋ nyi baa sɔ wɔ Wurubuarɛ loŋ nɛ
loo gyakaa? Yaa akpaa nyi bɔɔ gyae baa
gyuusu balaŋ lee yeŋ man korakora ya na,
weera te baale ne lɛɛ ba loŋtona baŋ bɔɔ
yekee nɛ nɔɔ seŋ nyi baa sɔ wɔ Wurubuarɛ
loŋ fa wɔ?
30 Te daa gbagba mɔ de? Nyi akpaa kefoŋ
lee yeŋ man be kyaa ya na, woŋ dɔɔ te wee
kamasɛ dɛɛ mo da wose fa yeŋ?
31 Me tebia, mɛɛ yako ŋon nyi yeŋ nom-
bia ne tuŋ maŋ wee kamasɛ. Lee mena
keŋ daa na ŋon na Kristo yɛɛ dokoloŋ dɔɔ,
mɛɛ tale mo ŋon kyɔ poaa. Mena dɔɔ te
mee kolosi nombii kei.
32 Nyi tɛɛle kei dɔɔ nombia dɔɔ te daa
na balaŋ baŋ be yɛɛ ŋgba wonembia baŋ
bɛɛ kyaŋ balaŋ nɛ yoo yoo dinaa kei Efeso
donɔɔ man na, woŋ tɔnɔɔ yaa maa nyiŋ
lee ke man? Akpaa nyi kefoŋ lee yeŋ man
be kyaa ya na, ɛ yela dɛɛ yɛɛ ŋgba mena
keŋ dudu daale ne yako nɛ nyiaa,
“Ɛ yela dee di na dɛɛ nyɔɔ,
nawolo nyi kyoo kaageŋ na de ta
yem.”
33 Ɛ na yeli ŋolo ka beo ŋon ya, “Nawolo
nyi dɔɔre kum ne wɔlɛɛ dinɔɔ kpaak-
paate.”
34 Ɛ bese gyoo ɛ wose man nideli na ɛ ke
tina nombiakumɛɛ keyɛɛ yela. Nawolo nyi
dana desɛŋ ŋgba ɛ man baale sɛɛ ɛ ba gyeŋ
Wurubuarɛ nombia korakora ya nɛ.

Kefoŋ lee yeŋ man na ka wosenaane wɔle

35 Mberem na ŋolo waa bɔɔse nyiaa,
“Sena te woya baa tale foŋ lee yeŋ man
bela, te wosenaane woŋti yaa baa nyiŋ?”
36 Diyiŋ nombia kebɔɔse yaa kei. Nawolo
nyi kpene kamasɛ keŋ n duu tɛɛle man nɛ,
kɛɛ daale pɛte kolo wɔle ne tuu lee ke man.

37 Akpaa n duu kolo bii nɛ, keŋ n ba mo
duu na keŋ nyaŋ ke kɔ nɛ te yɛɛ kyɛɛkyɛɛ
ya.
38 Mɔna Wurubuarɛ ne faa na ke ke
dinɔɔ, ŋgba mena keŋ ŋon gbagba ne
gyae nɛ. Kpene kamasɛ keŋ n duu na,
Wurubuarɛ ne yeli kɛɛ bee nyiŋ ke dinɔɔ.
39 Wosenaane pou te yɛɛ dokoloŋ ya.
Denibalaŋ wui kpoo te wonembia wui
kpoo te gyebuse wui kpoo te kpebia mɔ
wui kpoo.
40 Mena mɔ te abɔɔ ŋan pou Wurubuarɛ
be yɛɛ nɛ, ŋan ŋe kyaa adido nɛ ŋa kyeo
kpoo te ŋan ŋe kyaa tɛɛle kei dɔɔ mɔ nɛ
kyeo kpoo.
41 Weese kɛɛ ŋalakee kpoo te gyaalaŋ
mɔ wui keŋalakee kpoo te kyolobiise mɔ
kɛɛ ŋalakee kpoo. Kyolobii kamasɛ mɔ
dana mena keŋ ɔ ne ŋalakee.
42 Mena ke te gyae ke yɛɛ debaŋ keŋ
balaŋ baa foŋ lee yeŋ man nɛ. Akpaa be
wuu walaŋ na waa dala, mɔna Wurubuarɛ
de gyuusu e na waa fa e wosenaane wɔle
keŋ be gyae ke dala ya.
43 Nyi akpaa be wuu ke na kɔɔ dana
tɔnɔɔ bela ya, mɔna akpaa be gyuusu ke
lee yeŋ man na ke dana obuo. Nyi be wuu
ke na kɔɔ dana doŋ ya, mɔna akpaa be
gyuusu ke na ke dana doŋ.
44 Deniwalaŋ wosenaane keŋ bɛɛ mo
wuu nɛ, ke yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ wosenaane
ke. Mɔna akpaa Wurubuarɛ de gyuusu ke
na ke ta bese Wurubuarɛ man wosenaane.
Tɛɛle kei dɔɔ wosenaane kyaa, mena dɔɔ
kaboena nyi Wurubuarɛ man wosenaane
mɔ dɛɛ kyaa.
45 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
yakowɔ nyiaa, “Wurubuarɛ moo ɔ feliŋ
do Adam gyaŋgbate ŋon man te ɔ nyiŋa
nyeedoŋ. Mɔna Yesu Kristo ŋon bɛɛ baake
e nyi Adam balate ŋon nɛ, ŋon yɛna
Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ ne fa nyeedoŋ
kekpaa.”
46 Na ŋon ɔ yɛɛ Wurubuarɛ feliŋ e
nɛ taŋgbɛɛ la kɔŋ ya, mɔna ŋon ɔ yɛɛ
deniwalaŋ e nɛ taŋgbɛɛ la kɔŋ. Kenaŋ
wɔle na pɛte ŋon ɔ yɛɛ Wurubuarɛ feliŋ
e nɛ kɔŋawɔ.
47 Adam gyaŋgbate ŋon lee tɛɛle kei dɔɔ
nawolo nyi tɛɛle te Wurubuarɛ moowɔ yɛɛ
e, mɔna Adam balate ŋon dɔɔ ŋon lee
Wurubuarɛ man adido.
48 Mena keŋ Adam ŋon ɔ ba lee tɛɛle
kei dɔɔ doo nɛ, mena mɔ te tɛɛle kei dɔɔ
balaŋ doo. Te mena keŋ Adam ŋon ɔ ba
lee Wurubuarɛ man doo nɛ, mena mɔ te
Wurubuarɛ man balaŋ doo.
49 Mena keŋ walaŋ ŋon bɔɔ mo tɛɛle ma
e dinɔɔ doo de man nɛ, mena mɔ te walaŋ
ŋon ɔ ba lee adido nɛ dinɔɔ gyae ke doo
de man.
50 Me tebia, mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nyi
kpene keŋ ke yɛɛ wosenaane na fatabo ke
nɛ, be gyae ke tale gyoo Wurubuarɛ gyoori
keŋ man ya. Mena mɔ te wosenaane kei
keŋ gyae ke dala nɛ, be gyae ke kyaa
kekpaakekpaa ya.
51 Ɛ see deŋele na ɛ ke tei nombia
aweeseŋ kɛŋa. Nombia ŋenaŋ yɛna nyiaa,
na de popou ne gyae la dɛɛ yeŋ ya. Mɔna
debaŋ keŋ ba wola kaberɛ ɔtomante keŋ
na, Wurubuarɛ waa kyɛɛkee de popou
karatetee dokoloŋ ŋgba mena keŋ ɔga ne
ŋmaale nɛ.
52 Ba wola kaberɛ ɔtomante keŋ na
Wurubuarɛ waa kyɛɛkee de popou, te baŋ
bɔɔ yekee nɛ baa foŋ lee yeŋ man keŋ bɔɔ
gyae baa yeŋ bela ya.
53 Nawolo nyi Wurubuarɛ waa besena
wosenaane keŋ kɛɛ dale nɛ yɛɛ wosenaane
keŋ ke bɛɛ dale ya. Na waa besena
wosenaane keŋ kɛɛ yem nɛ yɛɛ wosenaane
keŋ ke bɛɛ yem ya.
54 Akpaa wosenaane keŋ kɛɛ dale nɛ
da bese wosenaane keŋ ke bɛɛ dale ya,
te wosenaane keŋ kɛɛ yem nɛ da bese
wosenaane keŋ ke bɛɛ yem ya nɛ, kenaŋ
na Wurubuarɛ nombia ŋan bɔɔ ŋmarase
see nɛ te kɔŋ mena. Nombia ŋenaŋ yɛna
nyiaa, “Da te yoo di yeŋ dɔɔ. Yeŋ be taŋ
doŋ de dɔɔ bela ya.”
55 “Yeŋ, n doŋ keŋ n dana n ne di balaŋ
dɔɔ nɛ doo aleŋ?
Yeŋ, n doŋ keŋ n dana n na mo do balaŋ
kayeyɛɛ nɛ doo aleŋ?”
56 Yeŋ doŋ keŋ ɔ dana ɔ na do balaŋ
kayeyɛɛ nɛ yɛna dukum, te mmaraa mɔ ne
yele la dukum ne nyiŋ doŋ.
57 Mɔna dɛɛ do Wurubuarɛ nɔɔ, nawolo
nyi ŋon yele la te de tɛɛwɔ de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo dɔɔ di kpene kamasɛ dɔɔ.
58 Mena dɔɔ me tebia kpaakpaa ɛ seŋ
keŋkeŋ, ɛ na yeli kolo ke wosi ŋon ya. Te
debaŋ kamasɛ na, ɛ mo ɛ wose pou do
de Gbeŋgyoo Yesu tom keŋ man. Nawolo
nyi ɛ gyeŋ nyi tom keŋ ɛ ne yɛɛ lee de
Gbeŋgyoo Yesu doŋ dɔɔ nɛ be gyae ke yɛɛ
yakaa ya.

16

Kristotena toto kado fa be tebia

1 Nɛnɛɛ toto keŋ ɛ ka do na baa mo
kyɔ Wurubuarɛ balaŋ baŋ be kyaa Gyudia
tɛɛle man nɛ, ɛ yɛɛ ŋgba mena keŋ mɔɔ
wola Kristotena akpiise ŋan kya Galatia
tɛɛle man nɛ.
2 Kosida kamasɛ keŋ ɛ gyaŋee nɛ, kɔba
keŋ walaŋ kamasɛ be yɛɛ tom Kosida
kenaŋ man te ɔ be nyim nɛ, waa lese ke
man ɔ doŋ ketalebii see yenaŋ. Na kɔbase
ŋan pou kegyaŋee pɛna maa kɔŋ.

3 Na akpaa me kaa gyoo ɛ gyaŋ na, ɛ
ka mo ya abɔɔ ŋan do balaŋ baŋ ɛmɛɛ
gbagba ba lese wɔ nɛ nyiŋmaa man, na
maa ŋmarase me nyiŋmaa man tɔne kpu
na ya abɔɔ ŋan fa wɔ, na baa mo gyina
Kristotena baŋ be kyaa Gyerusalɛm donɔɔ
man nɛ.
4 Te akpaa de kɔŋ nyi maŋ gbagba maa
gyu na, maa kpu na wɔ na de popou ke
gyu.
5 Nyi akpaa ma lee Masedonia tɛɛle man
na maa kɔŋ ɛ gyaŋ, nawolo nyi ma te yɛɛ
ma agyueŋ nyi maa mo na Masedonia tɛɛle
man pɛ maa kɔŋ ɛ gyaŋ.
6 Me kɔŋ na, mberem maa di weeya ala
ŋaale ɛ gyaŋ, yaa maa kyaa kelii waare tɛɛ
na ɛ ke nyiŋ kyɔ maŋ me gbɛɛneŋ ŋan maa
gyu nɛ man.
7 Me gbɛɛ kei man dɔɔ, mɔɔ ne gyae nyi
maa kpase kɔŋ kaa do ŋon nɔɔ yakaa na
maa bese ya, mɔna akpaa Wurubuarɛ de
sɛɛ na, maa kaa di weeya akalansɛɛ ŋaale
ɛ gyaŋ.
8 Mɔna maa kyaa Efeso donɔɔ man kɛbo
kelii Pentekosite wee keŋ.
9 Doo nyi balaŋ burum ta koro seŋ tia
maŋ, mɔna ma te naa nyi Wurubuarɛ ta
toro gbɛɛ dinaa daale fa maŋ, nyi maa yɛɛ
tom keŋ ke gyae ke yɛɛ tɔnɔɔ nɛ kɛbo.
10 Akpaa Timoti de kɔŋ ɛ gyaŋ na ɛ lɛɛ
e nideli na ɔ wɔe ke fɛɛ e, nawolo nyi ŋon
mɔ ne yɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu tom bo ŋgba
maŋ nɛ.
11 Ɛ man ŋolo na ŋolo na bɛɛ nyi ɔ be
lɛɛ e ya, mɔna ɛ lɔ e gbɛɛ wosefɛɛreŋ man
na waa nyiŋ bese kɔŋ me gyaŋ. Mɛɛ kɛɛ ɔ
gbɛɛ nyi de tebia Kristotena baale baa kpu
na e na baa kɔŋ.
12 De gyoo Apolo dɔɔ ma doo e kakyeŋ
nideli nyi waa kpu na de tebia Kristotena
akaŋ baŋ na baa kɔŋ ɛ gyaŋ, mɔna ɔ te
sɛɛ nyi waa kɔŋ ɛ gyaŋ debokeiman ya.
Akpaa Wurubuarɛ de fa e gbɛɛ na, waa
kɔŋ ɛ gyaŋ.
13 Ɛ na wolee ɛ wose ya. Ɛ kyaŋ ɛ kelɛɛdi
keŋ man keŋkeŋ. Ɛ seŋ ŋgba baala nɛ, na
ɛ ke yɛɛ doŋ.
14 Ɛ yɛɛ kpene kamasɛ dɔŋa kegyae man.
15-16 Setefanase dɔɔ ɛmɛɛ gbagba gyeŋ
nyi ŋon na ɔ dekpaŋalaŋmantena yɛna
balaŋ baŋ bɔɔ taŋgbɛɛ lɛɛ Kristo di Akaya
tɛɛle man. Be ta mo ba wose fa ɔsom keŋ,
te bɛɛ kyɔ Kristotena baŋ nideli. Me tebia,
mɛɛ waase ŋon bo nyi ɛ yɔkɔse ɛ wose fa
mena balaŋ kɛwɔ dinɔɔ, na baŋ mɔ bɛɛ
yɛɛ mena tom kei nɛ.
17 Setefanase na Fɔtunatuse na
Akayakuse ke kɔŋ me gyaŋ nɛ yɛɛ maŋ
gyoŋ nideli. Nawolo nyi baŋ kɔŋala kaa
seŋ ɛ nawɔɔ man.
18 Nawolo nyi ba te yeli ma nyee man
nombia te yɛɛ maŋ dokoloŋ, ŋgba mena
keŋ ɛmɛɛ mɔ wui be yɛɛ ŋon dokoloŋ nɛ.
Kaboena nyi dɛɛ lese mena balaŋ kɛwɔ
dinɔɔ yele.

Nɔɔkado ɔtomante

19 Kristotena akpiise ŋan kyaa Esia tɛɛle
man nɛ na do ŋon nɔɔ. Akuila na Pirisila
na Kristotena dikpii keŋ ne gyaŋee be dɛɛ
nɛ, na do ŋon nɔɔ nideli lee de Gbeŋgyoo
Yesu yele man.
20 De tebia Kristotena baŋ pou be kyaa
kɛbo nɛ na do ŋon nɔɔ. Ɛ do dɔŋa nɔɔ
gyoŋ man.
21 Maŋ Pɔɔl gbagba moona me nyiŋmaa
ŋmarase nɔɔkado tɔne kei.
22 Akpaa nyi ŋolo bɛɛ gyae de Gbeŋgyoo
Yesu nombia ya na, Wurubuarɛ waa falaa
e. Maranata (ka asɛɛ yɛna nyi, de
Gbeŋgyoo Yesu kɔŋ).
23 De Gbeŋgyoo Yesu waa mo ɔ bɛrɛɛ
boele ŋon, na waa seŋ ɛ wɔle.
24 Mɛɛ gyae ɛ popou, te mɛɛ do ŋon nɔɔ
de Gbeŋgyoo Yesu Kristo yele man. Amɛn.

Pɔɔl tɔne alate keŋ ɔ be ŋmarase yelee Korintotena nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Pɔɔl ŋon me yɛɛ Yesu
Kristo kpilale e lee Wurubuarɛ kegyaebii
man nɛ, na de dɔɔ Timoti gyaŋ. Dɛɛ
ŋmarase ke dee yelee ɛmɛɛ Kristotena
dikpii keŋ ɛ kyaa Korinto donɔɔ man, na
Wurubuarɛ balaŋ baŋ ɔ be baake te ɔ be
desina wɔ see fa ɔ wose te be kyaa Akaya
tɛɛle dɔɔ pou nɛ.
2 De kya Wurubuarɛ na de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo baa mo be bɛrɛɛ boele ŋon, na
baa fa ŋon wosefɛɛreŋ.

Pɔɔl kalese Wurubuarɛ yele

3 Ɛ yela dɛɛ do Wurubuarɛ ŋon ɔ yɛɛ
de Gbeŋgyoo Yesu Kristo ɔ kya e nɛ nɔɔ.
Ŋon yɛna Wurubuarɛ ŋon ɔ ne wii balaŋ
waraŋase te ɔ ne yako do wɔ.
4 Ŋon ne yakola do daa de kayeyɛɛ man,
na ke yela daa mɔ ke tale mo keyakodo keŋ
ɔ be yako do daa nɛ yako do de tebia baŋ
bɛɛ yeyɛɛ nɛ.
5 De kɛɛ yeyɛɛ ŋgba mena keŋ Kristo mɔ
ba yeyɛɛ nɛ, mena mɔ te Wurubuarɛ waa
ta Kristo dɔɔ yako do daa ŋgba mena keŋ
ɔ be yako do Kristo nɛ.
6 Nyi daa Kristo kpilala ne naa diyem na,
ɛ nyeekelɛɛ na ɛ keyakodo dɔɔ te dɛɛ naa
diyem. Mena keŋ dee nyiŋ keyakodo nɛ,
ne yeli ɛmɛɛ mɔ ne nyiŋ keyakodo. Kei ne
yeli ɛ ne tale nyiŋ konɔɔ naa diyem ŋgba
mena keŋ daa mɔ ne naa nɛ.
7 Mena dɔɔ de loo gyakaa Wurubuarɛ
dɔɔ nideli nyi waa yela ɛ ke tale seŋ
keŋkeŋ, nawolo nyi da gyeŋ nyi mena keŋ
ɛ ne naa diyem ŋgba mena keŋ daa mɔ ne
naa ŋaale nɛ, mena te ɛ ke nyiŋ keyakodo
ŋgba mena keŋ daa mɔ be nyiŋ keyakodo
nɛ.
8 Me tebia, dɔɔ ne gyae ɛ ke kyaa ditiŋtɛɛ
man lee diyem keŋ dɔɔ naa Esia tɛɛle man
nɛ ya. Balaŋ yela da wose kyaŋa daa
nideli, keŋ nyi da te gyakaa loo gba nyi dee
nyiŋ nyeedoŋ ya.
9 De konɔɔse man na, yɛɛ daa ŋgba ba te
yako daa nyi baa ko daa nɛ. Kei yela de ta
mo da wose lɔ daa gbagba de doŋ dɔɔ ya,
mɔna da moo da wose bo lɔ Wurubuarɛ
ŋon ɔ ne gyuusu balaŋ lee yeŋ man nɛ dɔɔ.
10 Ŋon lesena daa lee yeŋ nombia kɛŋa
man, te ɔ gyakaa ɔ na lese daa kaa lii
gyɛŋ. De loo gyakaa ɔ dɔɔ nyi waa lese
daa debaŋ kamasɛ.
11 Nawolo nyi ɛ ne fane fa daa dɔɔ.
Dekɔŋ mena na, Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ
gyae ke kɔŋ de dɔɔ lee balaŋ burum kefane
dɔɔ nɛ, gyae ke yela balaŋ burum ke fane
fa Wurubuarɛ karaŋ.

Pɔɔl te kyɛɛkee wa agyueŋ lee kpene keŋ ɔ ne gyae waa yɛɛ nɛ man

12 Nombii dokoloŋ keŋ dɔɔ te dɛɛ wola
da wose nɛ yɛna nyiaa, de konɔɔ man
nombia ne di daa adansɛɛ nyi, dɛɛ mo
de konɔɔ pou yɛɛ nombia ŋan ayimɛɛ be
doo ŋe man ya nɛ tɛɛle kei dɔɔ, te dee di
anokoare ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ ne
gyae nɛ. Tuturu na, lee daa na ŋon kekyaa
man. Na tɛɛle kei dɔɔ nyansa te dɛɛ mo yɛɛ
nombia kɛŋa ya, mɔna Wurubuarɛ bɛrɛɛ
keŋ ɔ ba mo boele daa nɛ te dɛɛ mo yɛɛ.
13 Nombia ŋan pou dɛɛ ŋmarase yelee
ŋon nɛ, yɛɛ nombia ŋan ɛmɛɛ gbagba ɛ ke
tale kala na ɛ ke nyii ŋe man.
14 Ŋgba mena keŋ ɛ be nyii de nombia
ŋan man kyomii debaŋ kei nɛ, de loo
gyakaa nyi ɛ ke kɔŋ kaa nyii ŋe man nideli
wee daale. Daa dɔɔ te ɛ ke tale wola ɛ
wose, ŋgba mena keŋ lee ɛmɛɛ mɔ dɔɔ,
daa mɔ dɛɛ wola da wose wee keŋ de
Gbeŋgyoo Yesu waa bese kɔŋ nɛ.
15 Me loo gyakaa nyi ɛ ke nyii nombia
kɛŋa man nideli, mena dɔɔ te nafɔ me yɛɛ
ma agyueŋ nyi maa taŋgbɛɛ kɔŋ ɛ gyaŋ,
na ɛ ke nyiŋ di gyoŋ bola bola.
16 Nawolo nyi me yɛɛ ma agyueŋ nyi mee
gyu Masedonia tɛɛle man na maa mo ɛ
gyaŋ, te ma bese lee botɔɔ mɛɛ kɔŋ na maa
mo ɛ gyaŋ bela, na ɛ ke nyiŋ lɔ maŋ gbɛɛ
na maa gyu Gyudia tɛɛle man. Mɔna ta
tekaa de ya.
17 Ma ke kyɛɛkee ma agyueŋ kei na, ke
yɛɛ biatɛɛ agyueŋ ke? Yaa mɛɛ yɛɛ me
nombia baa ŋgba tɛɛle kei dɔɔ balaŋ nɛ?
Yaa nawolo baa nyi me dana nɔɔse ala ala?
18 Mena keŋ Wurubuarɛ yɛɛ anokoarete
e keŋ ɔ bɛɛ lee ɔ nombii wɔle ya nɛ, mena
mɔ yaa daa mɔ de nombia ŋan dɛɛ yako
nɛ be yɛɛ nɔɔse ala ala ya.
19 Nawolo nyi Wurubuarɛ bu Yesu Kristo
ŋon daa na Silase na Timoti be kolosi ɔ
nombia fa ŋon nɛ, ɔ te yɛɛ nɔɔse ala ala
walaŋ e ya, keŋ waa “Sɛɛ” na waa bese
“Bɛɛ” ya. Mɔna ŋon dɔɔ, ɔ sɛɛ na ɔ te sɛɛ.
20 Lee Kristo dɔɔ te Wurubuarɛ nombia
ŋan ɔ be yako see nɛ pou kɔŋawɔ mena.
Lee ŋon mɔ dɔɔ te de fane taŋ na, dɛɛ
yako nyi “Amɛn” (Dɛɛ kɔŋ mena) mo lese
Wurubuarɛ yele.
21 Wurubuarɛ gbagba ne yɛɛ la te daa na
ŋon pou na sem keŋkeŋ Kristo kelɛɛdi keŋ
man. Ŋon lesena daa te ɔ kpila daa nyi dee
gyu ke yɛɛ ɔ kegyaebii.
22 Ŋon moona ɔ nyiŋmaa gyakaa de dɔɔ,
te ɔ moo ɔ feliŋ ŋon do de konɔɔse man
mo kyaŋ nae, na ke di adansɛɛ nyi de yɛɛ ɔ
wui, te dee nyiŋ abɔɔ ŋan pou ɔ be desina
see fa daa nɛ.

23 Wurubuarɛ yɛna ma adansɛɛ nyi ma
te gyae nyi maa do ŋon kaale ya, mena dɔɔ
te me kyɛɛkee ma agyueŋ nyi mɔɔ bese
kɔŋ ɛmɛɛ Korintotena gyaŋ ya.
24 Dɔɔ ne gyae dɛɛ ŋere ŋon nyi yaa lɛɛ
Kristo nombia ŋan dɛɛ yako ŋon nɛ di ya.
Nawolo nyi ɛ wulaa ɛ seŋɛɛ ɛ kelɛɛdi keŋ
man keŋkeŋ. Mɔna keŋ dɛɛ gyae nyi ke
yɛɛ ŋon gyoŋ dɔɔ te daa na ŋon ne yɛɛ
tom bom nɛ.

2

1 Mena dɔɔ ma te yɛɛ ma agyueŋ nyi,
mɔɔ gyae maa bese kɔŋ ɛ gyaŋ na maa yela
nombia ke takaa ŋon ya.
2 Nawolo nyi akpaa me kɔŋ te me yeli
nombia de takaa ŋon na, amɔte ne gyae la
waa yela me sia kagye. Na ɛmɛɛ baŋ mɔɔ
yeli nombia be takaa ŋon nɛ yee?
3 Keŋ dɔɔ te mɔɔ ŋmarase ŋon tɔne
kenaŋ yɛna nyiaa, mɔɔ ne gyae nyi me kɔŋ
na kolo ke takaa ɛmɛɛ baŋ ɛ ke yela me sia
kagye nɛ ya. Nawolo nyi mɛɛ lɛɛ ɛ popou
di nideli nyi akpaa me sia da gye na, ɛmɛɛ
mɔ sia gyae ka gye.
4 Debaŋ keŋ mɛɛ ŋmarase tɔne kei
nɛ, na me tɔɔ ne kyoŋii maŋ. Nom-
bia atakaasa na siasaraŋ te ma moowɔ
ŋmarase ŋon tɔne kenaŋ. Na me ŋmarase
ŋon tɔne kenaŋ bo na ɛ wose ka yeŋ ŋon
ya, mɔna mɛɛ gyae nyi ɛ ka gyeŋ mena keŋ
mɛɛ gyae ŋon nɛ nideli.

Nombiakumɛɛ kamo kyɛɛ

5 Walaŋ ŋon ɔ be yɛɛ nombiikum te ɔ
be yeli nombia be takaa ŋon nɛ, na maŋ
maageŋ te ɔ yɛɛ ke tia ya, mɔna gbɛɛ daale
man na ɛ popou yaa ɔ yɛɛ ke tia. Kei te yɛɛ
nyi mɛɛ wɔŋee nombia ŋan man bo ya.
6 Mena keŋ ɛ man balaŋ burum be wɔŋ
ɔ deŋele nɛ, keŋ kaageŋ tekaboe.
7 Mena dɔɔ kaboena nyi yaa mo ɔ nombi-
akumɛɛ kyɛɛ e na ɛ kekolosi do e, na mena
ya na gyae ke yela waa mutii yeŋ.
8 Mena dɔɔ mɛɛ waase ŋon nyiaa, ɛ lese
ɛ kegyae keŋ wola e nideli.
9 Kpene keŋ dɔɔ te mɔɔ ŋmarase ŋon
tɔne keŋ yɛna nyiaa, mɛɛ gyae maa kɛɛ nyi
ɛ ka seŋ keŋkeŋ kekɛɛsekɛɛ man, te ɛ ne
nyii me dei debaŋ kamasɛ?
10 Nyi akpaa ɛ mo ŋolo nombiakumɛɛ
kyɛɛ e na, maŋ mɔ maa mo kyɛɛ e. Mɔna
nyi akpaa nombii daale doo keŋ kaboena
nyi maa mo kyɛɛ e koraŋ gba na, lee ɛmɛɛ
dɔɔ te maa mo kyɛɛ e lee Kristo yele man.
11 Kei gyae ke yela na ɔbɔnsam be nyiŋ
tale di de dɔɔ ya. Nawolo nyi da gyeŋ wa
adaose ŋan pou.
12 Debaŋ keŋ mɔɔ gyu ka gyoo Torase
donɔɔ man me kaa kolosi de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo nombia kpaakpaa ŋan nɛ, me
naawɔ nyi de Gbeŋgyoo ta toro gbɛɛ fa
maŋ nyi maa kolosi ɔ nombia ŋan botɔɔ.
13 Mɔna me wɔe te fɛɛ maŋ ya, nawolo
nyi ma te naa me dɔɔ Tituse botɔɔ ya.
Mena dɔɔ me kalaa Torasetena baŋ te me
laŋa Masedonia tɛɛle man.
14 Mɔna mɛɛ do Wurubuarɛ nɔɔ nawolo
nyi Kristo te di ɔ kɔlala pou dɔɔ. Mena mɔ
te lee Kristo dɔɔ, daa mɔ ne di de kɔlala
baŋ dɔɔ debaŋ kamasɛ. Kristo te tɛɛ de dɔɔ
yela ɔ nombia ŋan man kagyeŋ te yaasee
gyu yenaŋ kamasɛ ŋgba kolo ofoŋte nɛ.
15 Nawolo nyi Wurubuarɛ siaman na,
daa Kristotena yɛɛ ŋgba kolo ofoŋte nɛ
balaŋ baŋ Wurubuarɛ ne lɛɛ ba nyee na
balaŋ baŋ baa yeŋ leki nɛ siaman.
16 Balaŋ baŋ baa yeŋ leki nɛ gyaŋ na,
ofoŋ kei yɛɛ ŋgba kolo wɔŋte keŋ gyae
kako wɔ nɛ. Mɔna balaŋ baŋ Wurubuarɛ
ne lɛɛ ba nyee nɛ dɔɔ, ofoŋ kei yɛɛ ŋgba
kpene keŋ ne fa wɔ nyeedoŋ nɛ. Te amɔte
kaboela na Kristo tom kei keyɛɛ?
17 Daa be doo ŋgba balaŋ baŋ bɛɛ mo
Wurubuarɛ nombia ŋan di kebu nɛ ya.
Mɔna daa dɔɔ Wurubuarɛ siaman na, de
yɛɛ balaŋ baŋ ŋon Wurubuarɛ ba lese te ɔ
be kpila daa, te dɛɛ tɛɛ Kristo dɔɔ mo de
konɔɔ pou yako ɔ nombia ŋan anokoare
man nɛ.

3

1 Nombia da ayakoŋ kɛŋa nɛ, nawolo nyi
da bese yaa dɛɛ kɛlɛɛ da wose baa yaa?
Yaa kaboena nyi dɛɛ tela tɔne keŋ gyae ka
lese daa wola nɛ kɔna ŋon? Yaa dɛɛ lɛɛ
tɔne keŋ gyae ka lese daa wola nɛ lee ɛ
gyaŋ, ŋgba mena keŋ baale ne yɛɛ nɛ?
2 Tekaboena nyi dɛɛ yɛɛ mena ya, na-
wolo nyi ɛmɛɛ gbagba yɛna tɔne keŋ na
lese de dinɔɔ wola, keŋ Kristo be ŋmarase
do de konɔɔse man nɛ. Mena dɔɔ ɛmɛɛ
yɛna tɔne keŋ walaŋ kamasɛ waa kala na
waa naa de dinɔɔ.
3 Mena dɔɔ ɛmɛɛ na wola la nyi, ɛmɛɛ
yɛna Kristo tɔne keŋ be tɛɛ de dɔɔ kɔŋ
nɛ. Kei te yɛɛ tɔne keŋ bɔɔ mo nyiŋmaa
yakaa ŋmarase ya. Mɔna Wurubuarɛ feliŋ
te ba moowɔ ŋmarase ke. Ka te yɛɛ
ŋgba mena keŋ gyaŋgbatena ne ŋmarase
gyakaa boya paŋsapaŋsa dɔɔ nɛ ya, mɔna
be ŋmarase ŋa bo do deniwalaŋ konɔɔ
man.
4 Dɛɛ yako mena nombia kɛŋa pou na-
wolo nyi, dɛɛ lɛɛ Wurubuarɛ di lee Kristo
yele man.
5 Daa gbagba de doŋ man na, nafɔ da
tekaboena tom kei keyɛɛ ya. Nawolo nyi
daa gbagba bɛɛ tale yɛɛ kolo de baam dɔɔ
ya. De doŋ pou lee Wurubuarɛ gyaŋ.
6 Ŋon faa na daa doŋ te de kaa
bese Wurubuarɛ nɔɔkebakesee wɔle keŋ
somra. Nɔɔkebakesee wɔle kei doŋ ta

lee mmaraase ŋan bɔɔ ŋmarase see nɛ man ya, mɔna doŋ kenaŋ lee Wurubuarɛ feliŋ ŋon gyaŋ. Nawolo nyi mmaraase ŋan bɔɔ ŋmarase see nɛ ne kɔna yeŋ. Mɔna Wurubuarɛ feliŋ ŋon dɔɔ, ŋon ne fa nyeedoŋ bo.

7 Mosesi mmaraase ŋan dɔɔ, be ŋmarase ŋa bo gyakaa boya patalapatala dɔɔ. Te debaŋ keŋ Wurubuarɛ ba mo mmaraase ŋan fa ŋon Mosesi nɛ, ŋe kɔŋae Wurubuarɛ gyoorobiiri man te ke yela Mosesi siagbɛɛ ŋalakeewɔ keŋ Iseraetena te tale kɛɛ ɔ siagbɛɛ ya. Mɔna mena keŋalakee kenaŋ dɔɔ, na ke nɔɔ na yem. Mena dɔɔ akpaa nyi Mosesi mmaraase ŋan na mo yeŋ kɔŋ nɛ, kɔŋae na Wurubuarɛ gyoorobiiri keŋ na,

8 kenaŋ na Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ ne fa nyeedoŋ nɛ, wui gyoorobiiri be gyae ka kela kei yee?

9 Nyi akpaa ɔsom keŋ ne bu balaŋ fɔɔ nɛ dana gyoorobiiri mena na, kenaŋ na ɔ som keŋ ne yele balaŋ gbɛɛneŋ na tenee Wurubuarɛ siaman nɛ, wui gyoorobiiri be gyae ka kela kenaŋ yee?

10 Gyoorobiiri keŋ ke kyaa debaŋ kei nɛ dɔɔ, te yeli gyoorobiiri keŋ nafɔ ke kyaa gyaŋgba keŋ nɛ te ŋaalaa.

11 Akpaa nyi keŋ ka te kyaa kekpaa ya nɛ kɔŋawɔ na gyoorobiiri na, kenaŋ na keŋ gyae ke kyaa kekpaakekpaa nɛ wui gyoorobiiri gyae ka bo kela ke.

12 Keŋ de dana mena loo kegyakaa kei dɔɔ, te dɛɛ tale gyɔ de konɔɔ kolosi.

13 Daa be doo ŋgba Mosesi ŋon ɔ ba mo kolo wu ɔ siagbɛɛ, na Iseraetena be nyiŋ naa ɔ siagbɛɛ debaŋ keŋ keŋalakee keŋ nɔɔ na yem nɛ ya.

14 Ke yɛɛ anokoare ke nyi, na ba agyueŋse ta toro ta na baa nyii Wurubuarɛ nombia ŋan man ya. Te kaa lii na gyɛŋ kei nɛ, akpaa bɛɛ kala Wurubuarɛ nombia ŋan doo nɔɔkebakesee bene keŋ man nɛ, bɔɔ ne nyii ŋe man ya. Na yɛɛ yaa ŋgba kolo sɛɛ wuɛ ba agyueŋse dɔɔ nɛ. Nawolo nyi de Gbeŋgyoo Kristo kelɛɛdi kaageŋ ne gyae la ke tale gyuusu walaŋ agyueŋ, na ɔ kala Wurubuarɛ nombia ŋan na, waa tale nyii ŋe man.

15 Kaa lii na gyɛŋ kei koraŋ nɛ, akpaa Iseraetena de kala Mosesi mmaraase ŋan na, bɔɔ ne nyii ŋe man ya. Yɛɛ yaa ŋgba kolo sɛɛ wuɛ ba agyueŋse dɔɔ nɛ.

16 Mɔna akpaa nyi ŋolo da mo ɔ wose fa de Gbeŋgyoo Kristo na, waa gyuusu kpene keŋ wuɛ walaŋ ŋonaŋ agyueŋ dɔɔ nɛ, na waa nyii ɔ nombia ŋan man.

17 Nawolo nyi de Gbeŋgyoo Kristo na Wurubuarɛ feliŋ ŋon yɛɛ dokoloŋ. Te botɔɔ keŋ de Gbeŋgyoo feliŋ ŋon kyaa na, walaŋ ne nyiŋ ɔ wose lee mmaraase ŋan tɛɛ.

18 Te daa baŋ kolo be wuɛ de siagbɛɛ ya nɛ, dɛɛ lese de Gbeŋgyoo gyoorobiiri keŋ wola. Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne kyɛɛkee de dinɔɔ na ke yɛɛ ŋgba Kristo dinɔɔ nɛ, te debaŋ kamasɛ mɔ na dee nyiŋ ɔ gyoorobiiri keŋ kpu. Mena nombia kɛŋa lee de Gbeŋgyoo Kristo gyaŋ. Ŋon mɔ yɛna Wurubuarɛ feliŋ ŋon.

4

Wurubuarɛ doŋ doo Kristotena man

1 Lee mena keŋ Wurubuarɛ be wii de waraŋase, te ɔ ba mo tom kei do daa de nyiŋmaa man dɔɔ nɛ, dɔɔ ne yee ya.

2 Mena dɔɔ te da lese da wose lee desɛŋ nombia man, te dɔɔ ne yɛɛ kolo mɔ weese ya. Dɔɔ na mo adao gbɛɛneŋ man mo kolo kyakale na Wurubuarɛ nombia ŋan ya. Mɔna dɛɛ lese Wurubuarɛ nombia ŋan ŋe yɛɛ anokoare nɛ man nideli, na walaŋ kamasɛ kagyeŋ nyi kpene keŋ dɛɛ yɛɛ nɛ, te yɛɛ dekara Wurubuarɛ siaman ya.

3 Te akpaa Kristo nombia kpaakpaa ŋan yɛɛ nombia aweeseŋ ŋa na, kenaŋ na ŋe yɛɛ nombia aweeseŋ ŋa bo fa balaŋ baŋ baa yo nɛ baageŋ.

4 Mena balaŋ kɛwɔ bɛɛ lɛɛ nombia kpaakpaa ŋan di ya, nawolo nyi ɔbɔnsam ŋon ɔ yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ gyoo e nɛ, ta mo wɔ do ditiŋtɛɛ man. Mena dɔɔ bɔɔ ne naa keŋmaŋee keŋ doo nombia kpaakpaa ŋan na lese ɔ gyoorobiiri wola nɛ ya. Te bɔɔ ne naa, na baa gyeŋ nyi Kristo yɛna Wurubuarɛ dinɔɔ gbagba ŋon ya.

5 Nombia ŋan dee kolosi fa ŋon nɛ, te yɛɛ daa gbagba da wose man nombia yaa dee kolosi fa ŋon ya. Mɔna Yesu Kristo nombia kpaakpaa ŋan yaa dee kolosi fa ŋon, nyi ŋon yɛna de Gbeŋgyoo te ŋon mɔ dɔɔ te dɛɛ som ŋon.

6 Nawolo nyi Wurubuarɛ ŋon ɔ be yako nyi, “Keŋmaŋee dɛɛ lee ditiŋtɛɛ man ŋmaŋee nɛ,” ŋon ke yela la te keŋmaŋee ŋmaŋeewɔ de konɔɔse man, na ke yela dɛɛ gyeŋ Wurubuarɛ gyoorobiiri keŋ doo Kristo man nɛ.

7 Mɔna daa baŋ Wurubuarɛ gyooro abɔɔ kɛŋa doo de man nɛ, de yɛɛ ŋgba kpene keŋ bɔɔ mo tɛɛle ma ke nɛ. Na ka wola nyi doŋ dinaa keŋ doo de man nɛ, lee Wurubuarɛ gyaŋ. Ke ta lee daa gbagba gyaŋ ya.

8 Dɛɛ naa diyem lee gbɛɛ kamasɛ man, mɔna da seŋɛɛ keŋkeŋ. Debaŋ ŋaale man na da agyueŋ bee doo debodokoloŋ ya, mɔna da wose bee gbirisi daa ya.

9 Bɛɛ naase daa diyem, mɔna Wurubuarɛ bɛɛ lese ɔ sia yela daa ya. Bɛɛ gyɔ daa lɔ yeŋ yeŋ, mɔna dɔɔ na yem ya.

10 Wee na wee na dɛɛ naa diyem yeŋ yeŋ da wose man, ŋgba mena keŋ Yesu mɔ be

naa nɛ. Na kawola nyi nyeedoŋ keŋ Yesu
dana nɛ, keŋ ke te daa mɔ dana.
11 Daa baŋ de kyaa na de sia nɛ, wee na
wee na lee Yesu dɔɔ bɛɛ lese daa fa yeŋ.
Na ke yela walaŋ kamasɛ kena nyi, Yesu
nyeedoŋ keŋ doo daa baŋ da wosenaane
kei gyae ka yeŋ nɛ mɔ man.
12 Lee mena dɔɔ daa ne gyaŋee na yeŋ
nombia wee kamasɛ, na ɛmɛɛ kenyiŋ nyiŋ
nyeedoŋ kekpaa.
13 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
yenaŋ daale ne yako nyiaa, “Me lɛɛ Wu-
rubuarɛ nombia di dɔɔ, te me kolosi ɔ
nombia.” Kelɛɛdi dokoloŋ kenaŋ te daa mɔ
lɛɛwɔ di, mena dɔɔ te dee kolosi ɔ nombia
nɛ.
14 Da gyeŋ nyi Wurubuarɛ ŋon ɔ be
gyuusu de Gbeŋgyoo Yesu lee yeŋ man nɛ,
waa ta Yesu dɔɔ gyuusu daa na waa mo
ŋon kpu na daa kaa seŋ ŋon Wurubuarɛ
siaman.
15 Ɛ deeli dɔɔ te nombia kɛŋa pou
kɔŋawɔ mena, na ŋgba mena keŋ Wu-
rubuarɛ ba mo ɔ bɛrɛɛ boele balaŋ burum
te ɔ ne lɛɛ ba nyee nɛ, ke yela baa fane fa
Wurubuarɛ karaŋ nideli na baa lese ɔ yele.
16 Lee mena dɔɔ da wose bɛɛ yɔkɔse daa
ya. Nawolo nyi keŋ na da wosenaane kɛɛ
yɔkɔse kei koraŋ nɛ, de dinɔɔ wɔle keŋ dɔɔ
kee nyiŋ doŋ wee kamasɛ.
17 Diyem keŋ dɛɛ naa debaŋ kei nɛ, ka be
gyae ke kyare ya na ka te lam. Ke gyae ke
yela dee nyiŋ gyoorobiiri keŋ gyae ke kyaa
kekpaakekpaa, keŋ ka dokoso be kyaa ya te
ka kela diyem keŋ dɛɛ naa nɛ.
18 Mena dɔɔ, dɔɔ na mo de loo gyakaa
abɔɔ ŋan dɛɛ naa na de sia fonɛɛ nɛ dɔɔ ya,
mɔna dɛɛ mo de loo bo gyakaa abɔɔ ŋan
dɔɔ ne naa na de sia ya nɛ dɔɔ. Nawolo
nyi abɔɔ ŋan dɛɛ mo de sia naa ŋa nɛ, ŋe
bɛɛ kyare ya na ŋa te lam. Mɔna abɔɔ ŋan
dɔɔ na mo de sia naa ŋa ya nɛ, ŋe gyae ke
doo kekpaakekpaa.

5

Da dekyae wɔle Wurubuarɛ gyaŋ

1 Da gyeŋ nyi tɛɛle kei dɔɔ de kyaa nɛ,
dɔɔ gyae dɛɛ kyare ya na de ta yem. Mɔna
akpaa da yem na, Wurubuarɛ waa fa daa
wosenaane wɔle adido, keŋ ka te yɛɛ tɛɛle
kei dɔɔ wosenaane ke ya. Wurubuarɛ
gbagba yɛɛ na ke, te ke gyae ke kyaa
kekpaakekpaa.
2 Debaŋ kei na dɛɛ keketee da wose man,
nawolo nyi dɛɛ gyae nideli nyi Wurubuarɛ
waa faa daa mena wosenaane wɔle kei.
3 Nyi akpaa Wurubuarɛ da mo ke do daa
na, dɔɔ gyae dɛɛ ta diteŋteli ya.
4 Debaŋ keŋ de sɛɛ de doo wosenaane kei
man nɛ, dɛɛ yeyɛɛ ŋgba kasolɔ daale na
ŋere na daa nɛ. Na dɛɛ yako baa nyi yeŋ
yaa dɛɛ gyae debokeiman ya. Mɔna nafɔ
da kegyaebii yɛna nyi Wurubuarɛ waa mo
wosenaane wɔle keŋ kyaa adido nɛ do
daa. Na wosenaane wɔle keŋ kaa kyaa
wosenaane bene keŋ na yem nɛ nawɔɔ
man.
5 Wurubuarɛ gbagba desina na daa fa
mena kekyɛɛkee kenaŋ, te ɔ moo ɔ feliŋ
ŋon do de man. Ŋon te ɔ moowɔ see ateta,
mo kyaŋ abɔɔ ŋan pou waa kaa yɛɛ fa daa
nɛ nae.
6 Mena dɔɔ debaŋ kamasɛ na da wose
bɛɛ yɔkɔse daa ya. Da gyeŋ nyi debaŋ keŋ
de sɛɛ de kyaa wosenaane kei man kɛbo
nɛ, de ta gyoo ta botɔɔ keŋ de Gbeŋgyoo
Yesu kyaa nɛ ya.
7 Da ke kyaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ, nombia ŋan
dɔɔ lɛɛ di nɛ ŋan te de silana. Na abɔɔ ŋan
dɛɛ naa na de sia nɛ, te de silana ya.
8 Lee mena dɔɔ de dana lookegyakaa
nideli. Nafɔ da kegyaebii yɛna nyi, dɛɛ
lee wosenaane kei man na de kaa kyaa de
Gbeŋgyoo Yesu gyaŋ.
9 Mena dɔɔ nyi de kyaa tɛɛle kei dɔɔ bo
o, yaa da yeŋae o, kpene keŋ dɔɔ dɛɛ yase
de sia yɛna nyi, dɛɛ yɛɛ kpene keŋ gyae ka
gyoo de Gbeŋgyoo Yesu sia.
10 Nawolo nyi kaboena nyi walaŋ ka-
masɛ waa kɔŋ kaa seŋ Kristo siaman na
waa di ɔ nombia, na waa tɔ walaŋ kamasɛ
kom ŋgba mena keŋ ɔtenate be yɛɛ ɔ tom
tɛɛle kei dɔɔ nɛ. Dukum dana ka kom ketɔ,
te debam mɔ dana ka kom ketɔ.

Yesu dɔɔ te daa na Wurubuarɛ dana dɔɔre

11 Da gyeŋ Wurubuarɛ keyee kedoobii
man dɔɔ, te dɛɛ do balaŋ kakyeŋ Wu-
rubuarɛ ɔsom man. Wurubuarɛ gyeŋ de
dinɔɔ, te dɛɛ lɛɛdi nyi ɛmɛɛ mɔ ɛ gyeŋ de
dinɔɔ lee ɛ konɔɔse man.
12 Te yɛɛ nyi da bese yaa dɛɛ kɛlɛɛ da
wose bo fa ŋon ya. Mɔna dɛɛ tɔɔse ŋon
nombia ŋan gyae ke yela ɛ ke tale gyina ɛ
wose adido lee daa dɔɔ nɛ bo. Dekɔŋ mena
na, ɛ ke tale nyiŋ nombii yako balaŋ baŋ
bee gyina ba wose adido lee abɔɔ ŋan bɛɛ
mo be sia naa ŋa nɛ dɔɔ, kela ŋan ŋe doo
deniwalaŋ konɔɔ man nɛ.
13 Akpaa nombia kɛŋa dɔɔ te ɛ yako
nyi da nyeeya ne wɔlɛɛ na, ŋe wɔlɛe fa
Wurubuarɛ. Te akpaa da nyeeya doo mɔ
na, kenaŋ na ɛmɛɛ dɔɔ te da nyeeya doo.
14 Kristo kegyae keŋ te di da nyee, na-
wolo nyi da gyeŋ nyi ŋon lɛɛ na balaŋ pou
yeŋ yeŋ. Mena dɔɔ yɛɛ yaa ŋgba balaŋ
pou yeŋa la nɛ.
15 Kristo yeŋa la fa balaŋ pou, na ke yela
baŋ be kyaa na be sia nɛ be nyiŋ kyaa fa ba
wose ya. Mɔna baa kyaa fa Yesu Kristo ŋon
ɔ ba yem fa wɔ, te Wurubuarɛ be gyuusu
e nɛ.

16 Mena dɔɔ lee nɛnɛɛ ne gyu na, dɔɔ
ne kɛɛ balaŋ ŋgba mena keŋ tɛɛle kei dɔɔ
balaŋ ne kɛɛ wɔ nɛ ya. Gyaŋgba keŋ na,
nafɔ de kɛɛ Kristo mɔ mena. Mɔna nɛnɛɛ
dɔɔ, dɔɔ na tekaa kɛɛ e mena bela ya.
17 Lee mena dɔɔ akpaa nyi ŋolo de lɛɛ
Kristo di na, ɔ ta bese walaŋ wɔle. Ɔ dinɔɔ
bene keŋ te lam, te nɛnɛɛ ɔ te nyiŋ dinɔɔ
wɔle.
18 Nombia kɛŋa pou lee Wurubuarɛ
gyaŋ. Ŋon tɛɛ la Yesu Kristo dɔɔ desina
daa na ŋon Wurubuarɛ nsana, te ɔ faa daa
tom nyi dɛɛ yako ɔ nombia kɛŋa, na dɛɛ
mo desina ŋon na balaŋ nsana.
19 Nombii keŋ dɛɛ yako ŋon yɛna nyiaa,
Wurubuarɛ tɛɛ la Kristo dɔɔ desina ŋon
na balaŋ pou nsana, te ɔ moo be nombi-
akumɛɛ pou kyɛɛ wɔ. Te ɔ moo ŋon na
balaŋ nsana kedesina tom kei do daa de
nyiŋmaa man.
20 Mena dɔɔ daa yɛna Kristo kpilala baŋ
da seŋɛɛ ɔ nawɔɔ man, keŋ Wurubuarɛ ne
tɛɛ de dɔɔ kolosi sola ŋon. Da seŋɛɛ Kristo
nawɔɔ man dɛɛ sola ŋon nyi, ɛ yela ɛmɛɛ
na Wurubuarɛ nsana keyɛɛ gyoŋ.
21 Kristo te yɛɛ nombiikum kamasɛ ya.
Mɔna Wurubuarɛ yela ɔ kaa moo de
nombiakumɛɛ pou seele. Te ɔ yeŋawɔ
ŋgba nombiakumɛɛyɛɛre nɛ, na ke yela de
nombia ka tenee Wurubuarɛ siaman lee
ŋon Kristo dɔɔ.

6

1 De yɛɛ balaŋ baŋ daa na Wurubuarɛ ne
yɛɛ na tom. Lee mena dɔɔ dɛɛ waase ŋon
bo nyiaa, ɛ na yeli Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ
ba mo boele ŋon nɛ ke yɛɛ yakaa ya.
2 Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see yakowɔ yenaŋ daale nyiaa,
"Wurubuarɛ kpa debaŋ keŋ kaboena nyi
maa wii ŋon nɛ,
me nyii ɛ ke fane.
Debaŋ keŋ mɔ kaboena nyi maa lɛɛ ɛ nyee
nɛ, me lɛɛ ŋon."
Te maŋ Pɔɔl ne yako ŋon baa ɛ ke nyii
nyiaa, nɛnɛɛ yɛna debaŋ keŋ kaboena nyi
Wurubuarɛ waa wii ŋon. Gyɛŋ wee kei
yɛna nyeekelɛɛwee keŋ.

Diyem keŋ Pɔɔl be naa

3 De bɛɛ gyae nyi ŋolo ke wɔlɛɛ da yele
lee tom keŋ dɛɛ yɛɛ nɛ man ya. Mena dɔɔ
dɛɛ yɛɛ kakyeŋ nyi dɔɔ yɛɛ kolo, na ŋolo
kenyiŋ gbɛɛ mo ayimɛɛ wuu daa ya.
4 Lee mena dɔɔ de nombia ayɛɛsa pou
man na, dɛɛ lese wola ŋon nyi de yɛɛ
Wurubuarɛ tewulɛɛwɔ. Nawolo nyi de
nyiŋa konɔɔ seŋ keŋkeŋ de kayeyɛɛ, na
debaŋ keŋ da wose be kyaŋ daa nɛ, na de
kaale burum man.
5 Be tuku daa nideli wɔŋee daa balaŋ
man, te be kyaŋa daa tɔ deni. De kyaŋa
da wose yɛɛ tom nideli keŋ nyi dɔɔ ne nyiŋ
dosoroŋ gba dee doo ya, te de tɛɛwɔ mɔ na
tanam.
6 Dɛɛ lese wola nyi de yɛɛ Wurubuarɛ
tewulɛɛwɔ, mo lee da kekyaabii keŋ
ayimɛɛ be doo ke man ya nɛ man. Da
gyeŋ Wurubuarɛ nombia ŋan, te dee nyiŋ
konɔɔ te dɛɛ yɛɛ deeli. Wurubuarɛ fe-
liŋ ŋon doo de man, te dɛɛ gyae balaŋ
anokoare man.
7 Nombii na anokoare te dee kolosi, te
dɛɛ yɛɛ kpene kamasɛ mɔ bo lee Wu-
rubuarɛ doŋ man. De nombia ŋan tenɛɛ
Wurubuarɛ siaman nɛ, te de dana demena
na dunoluŋ ŋgba yoo abɔɔ nɛ. Ŋan te dɛɛ
mo yoo lɛɛ da wose.
8 Baale na lese da yele, te baale mɔ na do
daa desɛŋ. Baale na tee daa, mɔna baale
mɔ ne kɛlɛɛ daa. Baale ne kɛɛ daa nyi de
yɛɛ akɛrɛɛtenawɔ, mɔna de nombia doo
na ke gbɛɛ.
9 Baale gyaŋ na, da te yɛɛ balaŋwɔ ya,
mɔna da yele ta lee nideli. Kayeyɛɛ dɔɔ
akpaa n naa daa na n kpa dɛɛ yem baa,
mɔna de dana nyeedoŋ. Bɛɛ naase daa
diyem nideli, mɔna de bɛɛ yem ya.
10 De dɔŋ waraŋase man, mɔna Kristo
dɔɔ dee di gyoŋ debaŋ kamasɛ. De dɔŋ
na diyem, mɔna dee yeli balaŋ burum ne
nyiŋ abɔɔ kpaakpaa lee Wurubuarɛ gyaŋ.
De dɔŋ ŋgba balaŋ baŋ bɔɔ dana kolo ya
nɛ, mɔna Kristo dɔɔ kolo na kolo bee hia
daa ya.
11 Me tebia Korintotena, da te kolosi
nombii na anokoare keŋ fa ŋon, keŋ de ta
mo kolo weese ŋon ya. Te dɛɛ gyae ŋon
nideli lee de konɔɔ man.
12 De bɛɛ wɔŋ da wose lee ɛ man ya,
mɔna ɛmɛɛ ne wɔŋ ɛ wose lee de man.
13 Mee kolosi baa fa ŋon ŋgba mena keŋ
maa kolosi fa me bia nɛ. Mena dɔɔ ɛ na
wɔŋ ɛ wose lee de man na daa mɔ ke wɔŋ
da wose lee ɛ man ya.

Ɛmɛɛ na balaŋ baŋ ba te yɛɛ Kristotenawɔ ya nɛ, na yɛɛ nɔɔdokoloŋ ya

14 Ɛmɛɛ na balaŋ baŋ ba te yɛɛ Kristote-
nawɔ ya nɛ na yɛɛ nɔɔdokoloŋ ya. Ɛmɛɛ
gbagba ɛ kɛɛ nyi, walaŋ ŋon ɔ nombia
tenɛɛ Wurubuarɛ siaman na walaŋkum
baa tale yɛɛ nɔɔdokoloŋ? Yaa ditiŋtɛɛ na
keŋmaŋee gyae ke tale kyaa bom?
15 Loŋtoro woŋti doola Kristo na
ɔbɔnsam nsana? Yaa Kristo walaŋ na
walaŋ ŋon ɔ te yɛɛ Kristo walaŋ e ya nɛ
baa tale yɛɛ nɔɔdokoloŋ.
16 Loŋtoro woŋti doola Wurubuarɛ
ɔsom deni na bane nsana? Daa yɛna
Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa kekpaakekpaa
nɛ ɔsom deni keŋ. Wurubuarɛ gbagba
yakowɔ ɔ nombia aŋmaraseŋ see ŋan man
nyiaa,

"Maa kyaa be man, na maa kpu na wɔ,
na maa yɛɛ be Wurubuarɛ,
na baŋ mɔ ke yɛɛ me balaŋ.
17 Ɛ lese ɛ wose lee be man, na ɛ ke tira ɛ
wose na wɔ.
Ɛ na tina kpene keŋ ka wose dana ayimɛɛ
nɛ ya.
Ɛ yɛɛ mena na, maa lɛɛ ŋon do.
18 Maa yɛɛ ɛ kya,
na ɛmɛɛ mɔ ke yɛɛ me bia.
Nnɛ yaa de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ doŋte
ŋon ne yako."

7

1 Me gyoona kpaakpaa, Wurubuarɛ te wulaa yako see nyi waa yɛɛ mena abɔɔ kɛŋa pou fa daa. Mena dɔɔ ɛ yela dɛɛ lese ayimɛɛ kamasɛ ŋan ne wɔlɛɛ da wosenaane na da woo nɛ leki. Ɛ yela Wurubuarɛ keyee ke doo de man, na dee desina da wose nideli see fa e, na dɛɛ mo obuo fa e lee da kekyaabii man.

Pɔɔl sia kagye

2 Ɛ booli ɛ wose na daa, na ɛ ka mo ɛ konɔɔ pou fa daa. Da te yɛɛ ŋolo nombiikum daale ya. Da te wɔlɛɛ ŋolo nyee ya, te de ta ŋere ŋolo mɔ do ya.

3 Mɔɔ ne yako mena nombia kɛŋa na maa mo bu ŋon fɔɔ ya. Me wulaa yako ŋon kaa laŋ nyiaa, dɛɛ gyae ɛ nombia nideli lee de konɔɔ man. Mena dɔɔ nyi nyeedoŋ man o, yeŋ man o, daa na ŋon yaa.

4 Mɛɛ lɛɛ ŋon di nideli te lee ɛmɛɛ dɔɔ mee gyina ma wose adido tɛɛle kei dɔɔ. Keŋ na da diyem keŋ dɛɛ naa kei koraŋ nɛ, mena dinɔɔ kei na do maŋ kakyeŋ nideli te gyoŋ keŋ doo me man mɔ nɛ be taŋ ɔto ya.

5 Debaŋ keŋ dɔɔ kɔŋ Masedonia tɛɛle man nɛ, de te nyiŋ da wose gba koraŋ dɛɛ kyaa fɛɛfo ya. Balaŋ naase daa diyem lee gbɛɛ kamasɛ man. Baale korowɔ seŋ tia daa, yela gyakoloŋ gyoo daa.

6 Mɔna Wurubuarɛ ŋon ɔ ne yako do balaŋ baŋ dekɔkɔrɔkɔɔ be kyaŋ wɔ nɛ, ŋon tɛɛ la Tituse ŋon ɔ ba lee ɛ gyaŋ nɛ dɔɔ kɔŋ kaa yako do daa mɔ.

7 Na Tituse kekɔŋ kaageŋ keŋ doo na daa kakyeŋ ya, mɔna kakyeŋ keŋ ɛ ba do e nɛ mɔ kpuɛ. Nawolo nyi ɔ yako daa mena keŋ me nombia ne gyɔ ŋon loo, na mena keŋ ɛ ne wii maŋ, na mena keŋ ɛ be desina ɛ wose nyi ɛ ke yoo seŋ me wɔle nɛ. Mena dɔɔ te yeli me sia ta gye nideli.

8 Me nyiiwɔ nyi tɔne keŋ mɔɔ ŋmarase yelee ŋon nɛ te fɛɛ ɛ wɔe ya. Mɔna te takaa maŋ ŋgba mɔɔ ŋmarase ke nɛ ya. Me naawɔ nyi tɔne kenaŋ man nombia takaa ŋon berɛ, mena dɔɔ takaa maŋ mɔ. Mɔna ma gyeŋ nyi ka be gyae ke takaa ŋon kekpaakekpaa ya.

9 Lee mena dɔɔ nɛnɛɛ dana maŋ gyoŋ. Te yɛɛ nyi keŋ tɔne keŋ man nombia be takaa ŋon dɔɔ ya, mɔna keŋ ka be yele ɛ be kyɛɛkee lee ɛ gbɛɛneŋ kumɛɛ man dɔɔ. Nawolo nyi ka ke takaa ŋon keŋ yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii man ke. Mena dɔɔ da gyeŋ nyi da te yɛɛ ŋon kolo kum ya.

10 Kolo de takaa ŋolo lee Wurubuarɛ kegyaebii man na, ne yele ɔ ne kyɛɛkee lee ɔ gbɛɛneŋ kumɛɛ man na ɔ kaa nyiŋ nyeekelɛɛ. Ke bɛɛ takaa ɔtenate wɔle wɔle bela ya. Mɔna nyi kolo de takaa ŋolo keŋ ka te yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii man ke ya na, kɛɛ mo ɔtenate gyu yeŋ man.

11 Ketakaa keŋ be yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii maŋ dɔɔ, ɛ kɛɛ nombia kpaakpaa ŋan ba lee ke man kɔŋ. Te yeli ɛ te yase ɛ sia ɛ kaa lese wola walaŋ kamasɛ nyi, ɛ ba gyeŋ kolo lee nombiikum keŋ man ya. Ɛ gyeŋa baŋ nideli lee nombii kenaŋ dɔɔ, te gyakoloŋ mɔ gyoo ŋon. Te yeli ɛ ne gyae me nombia, te ɛ loo gyakaa nyi ɛ kena maŋ. Te yeli ɛ te yase ɛ sia ɛ ke desina nombia ŋenaŋ man, na ɛ ke wɔŋ dukumyɛɛre ŋon deŋele. Lee gbɛɛ kamasɛ man na, ɛ ta lese wola nyi ɛ ba gyeŋ kolo lee nombiikum kei man ya.

12 Mena tɔne keŋ mɔɔ ŋmarase yelee ŋon nɛ, na walaŋ ŋon ɔ be yɛɛ dukum, yaa ŋon bɔɔ yɛɛ dukum tia e nɛ baageŋ dɔɔ te me ŋmarase ke ya. Mɔna me ŋmarase ke bo na Wurubuarɛ ke yela ɛ ka gyeŋ lee ɛmɛɛ gbagba ɛ konɔɔ man nyi, de nombia yɛɛ ɛ nombia ŋa Wurubuarɛ siaman.

13 Mena abɔɔ kɛŋa pou na do daa kakyeŋ.

Kei wɔle na, debaŋ keŋ dɔɔ naa nyi Tituse sia ta gye lee mena keŋ ɛ popou be kyɔ e, te wa agyueŋ be yɛɛ e dokoloŋ nɛ, yɛɛ daa mɔ gyoŋ nideli.

14 Me kɛlɛɛ ŋon fa Tituse, te ɛ te yeli desɛŋ ke kyaŋ maŋ ya. Mena keŋ kpene kamasɛ keŋ dɔɔ yako ŋon yɛɛ ampaŋ nɛ, mena mɔ te da ke kɛlɛɛ ŋon fa Tituse keŋ te kaa yɛɛ ampaŋ.

15 Akpaa ɔ kɛɛ mena keŋ ɛ be bu e, na mena keŋ ɛ ba mo obuo lɛɛ e nɛ, ne yeli ɔ ne gyae ŋon nideli kpu.

16 Dana maŋ gyoŋ nideli, nawolo nyi ma gyeŋ nyi maa tale mo ma wose lɔ ɛ dɔɔ nideli.

8

Wɔe keyɛɛ

1 De tebia, dɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ ba mo boele Kristotena baŋ be kyaa Masedonia tɛɛle dɔɔ nɛ.

2 Be naa diyem nideli. Mɔna gyoŋ dinaa keŋ doo be man dɔɔ nɛ, keŋ na ba diyem

koraŋ na bɛɛ yɛɛ wɔe nideli lee balaŋ abɔɔ kefa man.

3 Mee di adansɛɛ lee ba wose man nyiaa, be faawɔ lee baŋ gbagba be konɔɔ man ba ketalebii man keŋ ŋolo ta ŋere wɔ ya. Maa tale yako nyi, be faawɔ kela be doŋ ɔto gba.

4 Keŋ na ba diyem koraŋ na, ba sola daa nideli nyi dɛɛ fa wɔ gbɛɛ na baa kyɔ Kristotena baŋ be kyaa Gyudia tɛɛle man nɛ.

5 Be yɛɛ kpene keŋ da te gyakaa loo gba nyi baa yɛɛ ya nɛ. Be taŋgbɛɛwɔ mo ba wose fa de Gbeŋgyoo Yesu, kenaŋ wɔle na te ba moo ba wose fa daa mɔ Wurubuarɛ kegyaebii man.

6 Mena dɔɔ da sola Tituse nyi, mena keŋ ɔ be taŋ fi kɔba kelɛɛ asɛɛ ɔ na mo kyɔ ayematena nɛ, waa yɛɛ kakyeŋ na waa kyɔ ŋon na ɛ ke yɛɛ ke kelii ɔto.

7 Ma gyeŋ nyi ɛ ne tale yɛɛ kpene kamasɛ nideli, lee ɛ kelɛɛdi na ɛ kekolosi na ɛ nombia kagyeŋ, na ɛ kakyeŋ kado, na ɛ balaŋ kegyae pou man. Mena dɔɔ ɛ yɛɛ kakyeŋ na ɛ ke yɛɛ ɛ kɔba kefa tom keŋ mɔ nideli.

8 Te yɛɛ nyi mɛɛ ŋere ŋon bo ya. Mɔna mɛɛ gyae maa mo Masedoniatena kakyeŋ keŋ bɛɛ yɛɛ lee balaŋ abɔɔ kefa man nɛ, mo maa na ŋon na maa naa mena keŋ ɛmɛɛ mɔ ɛ balaŋ kegyae doo.

9 Ɛ gyeŋ mena keŋ de Gbeŋgyoo Yesu Kristo bɛrɛɛ keŋ doo. Ɛ gyeŋ nyi ɔ yɛɛ gyoorobu e, mɔna lee ɛmɛɛ dɔɔ te ɔ kaa bese diyemte, na ɔ diyem keŋ ke yela ɛmɛɛ ka bese gyoorobia.

10 Nombia ŋan me dana maa kolosi fa ŋon lee nombia kɛŋa man yɛna nyiaa, kaboena nyi yaa tɔɔle kpene keŋ ɛ be baŋ nae ɛ ne yɛɛ lee dewii keŋ nɛ. Dewii na ɛmɛɛ kyaŋa na gbɛɛ keŋ ɛ ne gyae nyi ɛ ke fa abɔɔ, te ɛmɛɛ mɔ taŋgbɛɛ la fa abɔɔ ŋenaŋ.

11 Mena dɔɔ tom keŋ ɛ be fiasɛɛ ɛ ne yɛɛ nɛ, ɛ gyeŋ yɛɛ ke kelii ɔto. Kegyae keŋ ɛ ne gyae nyi ɛ ke fa nɛ, ɛ mo mena kegyae kenaŋ fa kelii ɔto lee ɛ ketalebii man.

12 Nyi akpaa ŋolo ne gyae nyi waa fa kolo lee ɔ konɔɔ man na, kpene keŋ ɔ dana te ɔ na lese fa lee ɔ konɔɔ man nɛ, keŋ na gyoo na Wurubuarɛ sia. Na kpene keŋ ɔ be dana waa fa nɛ ya.

13 Na da kegyaebii yɛna nyi baale wose dɛɛ fɛɛ wɔ, na ɛmɛɛ wose kekyaŋ ŋon ya. Mɔna kpene keŋ dɛɛ gyae yɛna nyi, ɛ popou wose dɛɛ fɛɛ ŋon kyɛɛkyɛɛ.

14 Debaŋ kei dɔɔ ɛmɛɛ dana, mena dɔɔ kaboena nyi yaa kyɔ baŋ ba wose be kyaŋ wɔ nɛ. Na wee daale ɛmɛɛ mɔ wose de kyaŋ ŋon na, baŋ mɔ ke nyiŋ kyɔ ŋon. Dekɔŋ mena na, ɛ popou wose gyae ke fɛɛ ŋon kyɛɛkyɛɛ.

15 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see yakowɔ lee weenɛɛ ŋan Wurubuarɛ be fa Iseraetena lee adido nɛ wose man nyiaa, “Walaŋ ŋon ɔ be yilaa ŋa burum na, ɔ nɔɔnɔɔle te ɔ nyiŋawɔ. Te ŋon mɔ ɔ be yilaa kyomii nɛ, ŋon mɔ nyiŋa ɔ nɔɔnɔɔle bo.”

Pɔɔl kekpila Tituse Korinto donɔɔ man

16 Mɛɛ fa Wurubuarɛ karaŋ ŋgba mena keŋ ɔ be yeli Tituse ne gyae ɛ nombia, ŋgba mena keŋ maŋ mɔ ne gyae ɛ nombia nɛ.

17 Na keŋ dɔɔ waase Tituse dɔɔ te ɔ sɛɛwɔ nyi waa kɔŋ ɛ gyaŋ ya. Mɔna ɛ nombia wulaa gyɔɔ e loo, te ɔ wulaa yɛɛ wa agyueŋ nyi waa kɔŋ ɛ gyaŋ.

18 Dee kpila de gyoo Kristobaale ŋolo nyi waa kpu na Tituse na baa kɔŋ ɛ gyaŋ. De gyoo ŋonaŋ kɛɛ tɛɛ kolosi Kristo nombia kpaakpaa ŋan dɔɔ, te yeli ɔ te nyiŋ yele Kristotena pou man.

19 Agyakaŋ yɛna nyi, Kristotena baŋ pou lese na e nyi waa kpu na daa na dɛɛ ta lɛɛ kɔbase ŋan dɛɛ lɛɛ nɛ. Mena tom kei de dɔŋɛɛ dɛɛ yɛɛ nɛ, na lese Wurubuarɛ yele te kɛɛ lese de kakyeŋ keŋ daa mɔ na doo na dɛɛ mo kyɔ ŋon nɛ wola.

20 Dɛɛ kɛɛ da wose dɔɔ nideli keŋ nyi, ŋolo be nyiŋ nombiikum daale kolosi lee da wose man, lee mena keŋ dɛɛ mo tela mena kɔbase ŋan ɛ ne faa nɛ ya.

21 Nawolo nyi da kegyaebii yɛna nyi, dɛɛ yɛɛ kpene kamasɛ ke gbɛɛ dɔɔ. Na dɛɛ yɛɛ ke bo nyi ka gyoo Wurubuarɛ waageŋ sia ya, mɔna ka gyoo denibalaŋ mɔ sia.

22 Dee kpila de gyoo Kristobaale ŋolo ŋon daa na e ne yɛɛ tom nɛ, nyi waa kpu na wɔ na baa kɔŋ ɛ gyaŋ. De ta gyoo ɔ man naa nyi, gbɛɛ kamasɛ man na ɔ dana kakyeŋ. Ɔ sia te yɛɛ nyi waa kɔŋ ɛ gyaŋ na ɔ kaa kyɔ ŋon, nawolo nyi ɔ te lɛɛ ŋon di nideli.

23 Tewulɛɛ kɛwɔ man na, Tituse yɛna walaŋ ŋon daa na e ne yɛɛ tom dokoloŋ som ŋon. Tewulɛɛ akaŋ baŋ dɔɔ, Kristotena baŋ lese na wɔ nyi be kaa seŋ be nawɔɔ man, na baa lese Kristo yele.

24 Mena dɔɔ ɛ lese ɛ balaŋ kegyae keŋ wola wɔ, na ke yela baa gyeŋ kpene keŋ dɔɔ dee gyina da wose adido lee ɛ dɔɔ nɛ, na Kristotena baŋ man balaŋ pou ke nyiŋ naa.

9

1 Lee toto keŋ ɛ na doo nyi baa mo kyɔ ɛ tebia Kristotena nɛ dɔɔ, nafɔ tekaboena nyi maa ŋmarase ŋon kolo lee ka wose man bela ya.

2 Nawolo nyi ma gyeŋ mena keŋ ɛ ne yɛɛ kakyeŋ nyi ɛ ke kyɔ ɛ tebia lee ɛ konɔɔ man. Mena dɔɔ ne yeli mɛɛ kɛlɛɛ ŋon fa

Masedoniatena. Mɛɛ yako wɔ nyi leenaŋ dewii te ɛmɛɛ baŋ ɛ kyaa Akaya tɛɛle man nɛ, desina ɛ wose fa mena toto kei kado. Kakyeŋ keŋ ɛ dana ɛ na do mena toto kei nɛ ta do balaŋ burum mɔ kakyeŋ.

3 Mee kpila tewulɛɛ kɛwɔ ɛ gyaŋ na de kɛɛ kɛlɛɛ ŋon keŋ nɛ be yɛɛ yakaa ya. Nawolo nyi debaŋ kamasɛ na, mɛɛ kɛlɛɛ ŋon fa Kristotena baŋ be kyaa Masedonia nɛ nyi ɛmɛɛ dɔɔ ɛ taŋ desina ɛ wose see.

4 Akpaa nyi ɛ te desina ɛ wose ya te Masedoniatena baale de sila maŋ kɔŋ na, baa kaa naa nyi me kɛɛ kɛlɛɛ ŋon keŋ nɛ yɛɛ yakaa. Dekɔŋ mena nɛ na daa daageŋ ne gyae la dee di desɛŋ ya, mɔna ɛmɛɛ mɔ ɛ sia gyae ka yeŋ.

5 Mena dɔɔ me kɛɛ ke nyi, kaboena nyi maa kpila tewulɛɛ kɛwɔ na baa kyaŋ gbɛɛ kɔŋ ɛ gyaŋ na ɛ ke nyiŋ yilaa abɔɔ ŋan ɛ be yako see nyi ɛ ke fa nɛ see. Kenaŋ na akpaa me kɔŋ na be gyae ke yɛɛ nyi mɛɛ ŋere ŋon bo ya, mɔna ɛmɛɛ gbagba faa la lee ɛ konɔɔ man.

6 Ɛ tɔɔse nyiaa, nyi akpaa ŋolo te sɛɛ ŋmatee abɔɔ bia ka bo ya na, mena mɔ te ɔ be gyae waa kara ka bo ya. Mɔna akpaa ŋolo de ŋmatee abɔɔ bia burum na, mena mɔ te waa kara burum.

7 Mena keŋ walaŋ kamasɛ be yako see nyi waa fa lee ɔ konɔɔ man nɛ, waa fa mena. Te yɛɛ nyi bɛɛ ŋere e bo ya. Nawolo nyi walaŋ ŋon ɔ ne booli ɔ sia fa kolo lee ɔ konɔɔ man na, ŋon te Wurubuarɛ ne gyae.

8 Wurubuarɛ waa tale mo ɔ bɛrɛɛ keŋ boele ŋon, na waa yela ɛ ke nyiŋ kpene kamasɛ keŋ ɛ ne gyae debaŋ kamasɛ. Waa yela ɛ ke nyiŋ gbaa, na ɛ ka mo ŋaale yɛɛ deeli.

9 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see yakowɔ yenaŋ daale nyiaa,

"Wurubuarɛ te gyuusu ɔ nyiŋmaa ɔ ne fa
ayematena abɔɔ.
Ɔ bɛrɛɛ keŋ ɔ dana nɛ be gyae ke taŋ ya."

10 Wurubuarɛ ne faa na wɔɔfarale abɔɔ duuluŋ, te ŋon ke ne faa na daa weenɛɛ. Mena dɔɔ waa fa ŋon abɔɔ ŋan ɛ ne gyae nɛ pou na waa yela ŋe ke wuku. Na ɛ kenyiŋ yɛɛ wɔe nideli fa ayematena.

11 Wurubuarɛ waa yela ɛ ke nyiŋ ɛ wose nideli kpene kamasɛ man, na ɛ ke tale yɛɛ wɔe debaŋ kamasɛ. Te mena keŋ ɛ ne tɛɛ de dɔɔ fa balaŋ abɔɔ nɛ, gyae ke yela balaŋ ke fa Wurubuarɛ karaŋ.

12 Nawolo nyi mena wɔe ya aneyɛɛŋ kei nɛ, te yeli Kristotena burum te nyiŋ kpene keŋ bɛɛ gyae, te bɛɛ lese Wurubuarɛ yele nideli.

13 Ɛ ta lese ɛ dinɔɔ wola lee ɛ deeli keyɛɛ keŋ man. Ɛ deeli keyɛɛ keŋ gyae kawola nyi na Kristo nombia kpaakpaa ŋan ŋaageŋ te ɛ lɛɛwɔ di ya, mɔna balaŋ baa naa nyi ɛ ne di Wurubuarɛ nombia ŋan dɔɔ. Lee mena dɔɔ balaŋ baa lese Wurubuarɛ yele.

14 Baa fane fa ŋon nideli lee be konɔɔ man. Nawolo nyi bɛɛ naa Wurubuarɛ bɛrɛɛ dinaa keŋ doo ɛ man nɛ.

15 Ɛ yela dɛɛ do Wurubuarɛ nɔɔ, nawolo nyi ɔ bɛrɛɛ keŋ ɔ ba mo boele denibalaŋ nɛ ka dokoso be kyaa ya.

10

Pɔɔl kawola nyi ɔ yɛɛ Kristo kpilale e ampaŋ

1 Maŋ Pɔɔl gbagba ne waase na ŋon nombii kei dɔɔ. Ɛ man baale ne yako nyi akpaa me kyaa ɛ gyaŋ na mɔɔ dana nɔɔdoŋ ya. Mɔna akpaa ma lee ɛ gyaŋ na, me nɔɔdoŋ kela kpene kamasɛ. Mɛɛ mo de Gbeŋgyoo Kristo konɔɔ kenyiŋ na ɔ wose keyɔkɔse mɛɛ sola ŋon nyiaa,

2 akpaa me kɔŋ ɛ gyaŋ na ɛ na yeli maa mo sibiiyam kolosi na ŋon, ŋgba mena keŋ maa kolosi na baŋ bɛɛ yako nyi dɛɛ yɛɛ da abɔɔ bo ŋgba tɛɛle kei dɔɔ balaŋ nɛ ya.

3 Doo nyi de yɛɛ denibalaŋwɔ, mɔna na tɛɛle kei dɔɔ balaŋ adao gbɛɛneŋ te dɛɛ mo yoo ya.

4 De yoo abɔɔ ŋan dɛɛ mo yoo nɛ, te yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ yoo abɔɔ ya. Mɔna ŋe yɛɛ yoo abɔɔ ŋan ŋe doŋ ba lee Wurubuarɛ gyaŋ. Mena yoo abɔɔ ŋenaŋ, ne tale yɔkɔse ɔbɔnsam kpene kamasɛ keŋ kyaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ.

5 Dɛɛ mo de yoo abɔɔ kɛŋa di aŋmaareŋ kamasɛ dɔɔ, te dɛɛ bese mo ŋa di kpene kamasɛ keŋ na koro seŋ tia Wurubuarɛ nombia ŋan nɛ dɔɔ. Dɛɛ mo ŋa di agyueŋse kamasɛ dɔɔ, na ŋe ke nyii Kristo dei.

6 Da te desina da wose nyiaa, akpaa ɛ mo ɛ konɔɔ pou fa Kristo na daa mɔ dɛɛ wɔŋ walaŋ kamasɛ ŋon waa yɛɛ deŋele doŋ tia Kristo nɛ deŋele.

7 Ɛmɛɛ dɔɔ ɛ ne kɛɛ abɔɔ bo adido adido. Akpaa ŋolo de gyɔ ɔ konɔɔ nyi ɔ yɛɛ Kristo walaŋ e na, kaboena nyi mena walaŋ ŋonaŋ waa tɔɔse nyi daa mɔ de yɛɛ Kristo balaŋwɔ ŋgba ŋon nɛ.

8 Nyi akpaa ma mo doŋ keŋ de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ be fa maŋ nɛ gyina ma wose adido na, be gyae ke yɛɛ maŋ desɛŋ ya. Nawolo nyi ɔ moo ɔ doŋ kenaŋ bo fa daa, na ke yela ɛ kelɛɛdi keŋ ka bee. Mɔna te yɛɛ nyi ka ke wɔlɛɛ ŋon bo ya.

9 Mɔɔ ne gyae ke yɛɛ ŋon ŋgba, mɛɛ mo me tɔna keŋmarase ŋan bo ŋmaase ŋon nɛ ya.

10 Nawolo nyi balaŋ baale ne yako nyiaa, me tɔna ŋan mɛɛ ŋmarase nɛ dana doŋ, te ŋe man nombia mɔ dana yuŋ. Mɔna akpaa maŋ gbagba kyaa ɛ gyaŋ na, me

nɔɔ bɛɛ yɛɛ doŋ ya te ma kekolosi mɔ yɛɛ yakaa.
11 Kaboena nyi mena balaŋ benaŋ baa gyeŋ nyiaa, mena keŋ de kyaa lem te dɛɛ ŋmarase tɔna yelee ŋon nɛ, akpaa de kyaa ɛ gyaŋ koraŋ na mena ke te dɛɛ yɛɛ.
12 Kegbagba na, dɔɔ gyae dɛɛ taŋ mo da wose maa na balaŋ baŋ bɛɛ kɛlɛɛ ba wose nɛ ya. Ɛ kɛɛ be diyiŋ nombia. Bɛɛ mo ba wose maa na dɔŋa, te bɛɛ mo ba wose kɛɛse na dɔŋa.
13 Daa dɔɔ, dɔɔ gyae dɛɛ gyina da wose adido gbaa mena keŋ kaboena nɛ ya. Kpene keŋ dɔɔ dee gyina da wose yɛna tom keŋ Wurubuarɛ ba mo fa daa nyi dɛɛ yɛɛ, te dɔɔ yɛɛ ke kaa lii ɛmɛɛ mɔ gyaŋ nɛ.
14 Akpaa deŋ te kɔŋ ɛ gyaŋ ya te dee gyina da wose adido na, nafɔ da wose kegyina keŋ gyae ka bese gbaa mena keŋ kaboena nɛ. Mɔna daa yɛna balaŋ baŋ dɔɔ taŋgbɛɛ mo Kristo nombia kpaakpaa ŋan kɔna ŋon.
15 Ka te yɛɛ keŋ nyi dɛɛ mo tom keŋ baale be yɛɛ nɛ, gyina da wose adido gbaa mena keŋ kaboena nɛ ya. Mɔna de loo gyakaa bo nyi ɛ ka bee ɛ kelɛɛdi man, na tomse ŋan dɛɛ yɛɛ ɛ man nɛ ke gyu siaman nideli.
16 Na dee nyiŋ tale gbaa ŋon gyu yenaase wɔlɛɛ mɔ ke yako Kristo nombia kpaakpaa ŋan. Nawolo nyi dɔɔ ne gyae dɛɛ mo tom keŋ ŋolo be yɛɛ nɛ lɛɛ yele ya.
17 Mɔna kaboena nyi dɛɛ yɛɛ ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan ne yako nɛ. Be ŋmarasewɔ nyiaa, “Akpaa ŋolo ne gyina ɔ wose adido na, kaboena nyi waa gyina ɔ wose adido lee kpene keŋ de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ be yɛɛ fa e nɛ dɔɔ.”
18 Nawolo nyi na walaŋ ŋon ɔ ne kɛlɛɛ ɔ wose nɛ te Wurubuarɛ ne lɛɛ e do ya, mɔna walaŋ ŋon Wurubuarɛ ne kɛlɛɛ e nɛ, te ɔ ne lɛɛ e do.

11

Pɔɔl na akɛrɛɛ Kristo kpilala baŋ

1 Mɛɛ waase ŋon nyiaa, akpaa nyi me nombia ŋan mee kolosi fa ŋon nɛ yɛɛ diyiŋ nombia ŋa koraŋ na, ɛ nyiŋ konɔɔ fa maŋ ŋgba mena keŋ ɛ ne taŋ nyiŋ konɔɔ fa maŋ nɛ.
2 Mɛɛ gyae ŋon lee me konɔɔ man, ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ ne gyae ŋon nɛ. Nawolo nyi ɛ yɛɛ ŋgba alebu keteŋ ŋon ayimɛɛ be doo ɔ man ya, te mɔɔ yako see nyi Kristo waageŋ te maa mo e fa waa yala nɛ.
3 Mɔna me wɔe ne lɔ maŋ nyi, ŋolo waa beo ŋon na ɛ ka lese ya agyueŋ lee Kristo ɔsom keŋ dɔɔ, ŋgba mena keŋ dom ŋon ba mo adao gbɛɛneŋ man beo Efa gyaŋgba gyaŋgba keŋ nɛ.
4 Nawolo nyi akpaa ŋolo de kɔŋ kaa kolosi Yesu wɔle ŋolo wose man nombia fa ŋon, lee Yesu ŋon daa be kolosi ɔ wose man nombia fa ŋon nɛ wɔle na, ɛ ne nyiŋ konɔɔ lɛɛ ɔtenate nombia do. Te ɛ bɛɛ gataa na feliŋ wɔlɛɛ mɔ kelɛɛdi kpu na Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɛ be wulaa nyiŋ, na kawola wɔlɛɛ na nyeedoŋ nombia ŋan ɛ be wulaa nyii nɛ ya.
5 Mɔɔ ne lɛɛ di mɔ nyi mena balaŋ baŋ be kpa baŋ yɛna Kristo kpilala gbagba nɛ, be man ŋolo kela maŋ ya.
6 Nyi akpaa mɔɔ gyeŋ kekolosi ya nɛ, keŋ bɛɛ wolo nyi mɔɔ gyeŋ nombia bo ya. De ta lese mena nombia kɛŋa pou man wola ŋon lee gbɛɛ kamasɛ man.
7 Mena keŋ mɔɔ yɔkɔse ma wose kolosi Wurubuarɛ nombia ŋan fa ŋon lese ŋon yele, te ma te lɛɛ ŋon kolo ya nɛ, me yɛɛ dukum baa?
8 Debaŋ keŋ mɛɛ yɛɛ tom ɛ gyaŋ nɛ, ɛ tebia Kristotena baŋ be kyaa yenaase nɛ faa na maŋ abɔɔ te me talewɔ som ŋon. Mena dɔɔ maa tale yako nyi, ma moo kaale bo lɔ be dɔɔ na maa tale som ŋon.
9 Nawolo nyi debaŋ keŋ me kyaa ɛ gyaŋ nɛ, ma wose kyaŋa maŋ na, me ta mo kaale kenaŋ lɔ ɛ dɔɔ ya. Mɔna de tebia Kristotena baŋ bɔɔ lee Masedonia nɛ, kaa faa maŋ abɔɔ ŋan pou mɛɛ gyae nɛ. Mena dɔɔ me kyaŋa ma wose, te me gyakaa mɛɛ kyaŋ ma wose nyi, mɔɔ bese kasolɔ ɛ dɔɔ lee gbɛɛ kamasɛ maŋ ya.
10 Nombii na anokoare yaa mɛɛ yako ŋon lee Kristo man nyiaa, ŋolo be kyaa Akaya tɛɛle kei dɔɔ na waa tale tɔ maŋ gbɛɛ nyi me na gyina ma wose adido lee nombii kei dɔɔ ya.
11 Woŋ dɔɔ te mɛɛ yako mena nombia kɛŋa? Nawolo baa nyi mɔɔ ne gyae ŋon yee? Wurubuarɛ gyeŋ nyi mɛɛ gyae ŋon.
12 Mena keŋ mɔɔ wulaa bɛɛ nyi mɔɔ lɛɛ kolo lee ɛ gyaŋ ya nɛ, mena yaa me sɛɛ ma seŋɛɛ. Maa yɛɛ mena na maa nyiŋ mo tɔ baŋ bee gyina ba wose adido nɛ gbɛɛ. Na bɔɔ nyiŋ gbɛɛ wola ba wose nyi daa na wɔ ne yɛɛ na tom dokoloŋ ya.
13 Nawolo nyi mena balaŋ benaŋ te yɛɛ Kristo kpilalawɔ ya. Bɛɛ beo balaŋ nyi bɛɛ yɛɛ tom bo fa Wurubuarɛ. Mena balaŋ benaŋ na mo be dinɔɔ gbagba weese, na bɛɛ yɛɛ ba wose ŋgba be yɛɛ Kristo kpilalawɔ nɛ.
14 Be yɛɛ mena na be dana gyakoloŋ ya, nawolo nyi ɔbɔnsam gbagba koraŋ moo ɔ dinɔɔ gbagba weese, te ɔ moo ɔ wose yɛɛ ŋgba Wurubuarɛ kpilale kpaakpaate ŋolo nɛ.
15 Mena dɔɔ nyi akpaa ɔbɔnsam ŋonaŋ tewulɛɛ mɔ da mo be dinɔɔ weese, te be yɛɛ ba wose ŋgba kpilala baŋ be gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman na, be dana

gyakoloŋ ya. Be dinɔɔ keŋ be dana nɛ, keŋ te Wurubuarɛ waa kɛɛ na waa mo tɔ wɔ kom wee ɔtomante keŋ man.

Pɔɔl wose kawola lee diyem keŋ ɔ be naa dɔɔ

16 Mɛɛ yako ŋon baa bela nyiaa, ŋolo na yɛɛ wa agyueŋ nyi me yɛɛ diyiŋte e ya. Mɔna akpaa ɛ yɛɛ ya agyueŋ mena na, kenaŋ na ɛ lɛɛ maŋ ŋgba diyiŋte nɛ, na maa nyiŋ tale wola ma wose kyomii.

17 Nombii na anokoare na, mena wose kawola kei te yɛɛ de Gbeŋgyoo kegyaebii man yaa mee kolosi ya. Mɔna mee kolosi baa ŋgba diyiŋte nɛ.

18 Mena keŋ balaŋ burum na wola ba wose ŋgba mena keŋ tɛɛle kei dɔɔ balaŋ ne yɛɛ nɛ dɔɔ, maŋ mɔ maa wola ma wose mena.

19 Ɛ kpa ɛ yɛɛ siakaralabiawɔ, mɔna ɛ ne nyiŋ konɔɔ kyaa tei ayiŋtena.

20 Nyi akpaa ŋolo da besena ŋon yɛɛ ɔ kegbetibii, yaa ɔ na ŋere ŋon do, yaa ɔ ne kɔ ɛ nyeeya man di, yaa ɔ ne di gyoori ɛ dɔɔ, yaa ɔ bɛɛ kala ŋon do balaŋ man koraŋ ya na, ɛ ne nyiŋ konɔɔ lɛɛ ɔtenate do.

21 Ɛ wui dei ŋgba de ta gyem na dɛɛ gyɔ de konɔɔ mo mena nombia kɛŋa yɛɛ ŋon ya nɛ. Mɔna kpene kamasɛ keŋ man ŋolo de gyɔ ɔ konɔɔ ɔ na wola ɔ wose na, maŋ mɔ maa tale gyɔ me konɔɔ wola ma wose kpene kenaŋ dɔɔ mena. Mee kolosi baa ŋgba diyiŋte nɛ.

22 Nyi akpaa mena balaŋ benaŋ kpa be yɛɛ Hiburutenawɔ na, maŋ mɔ me yɛɛ Hiburu baale e. Nyi akpaa be kpa be yɛɛ Iseraetenawɔ na, maŋ mɔ me yɛɛ Iserae baale e. Nyi akpaa be kpa ba lee Aberaham duuluŋ man na, maŋ mɔ ma lee Aberaham duuluŋ man.

23 Nyi akpaa be kpa be yɛɛ Kristo tewulɛɛwɔ na, maŋ yɛɛ Kristo tobaale kpaakpaate e kela wɔ. Nawolo nyi me yɛɛ tom na doŋ kela wɔ, te me naa diyem nideli mɔ kela wɔ. Be kyaŋa maŋ tɔ deni agbaatee agbaatee, te ba ŋmeree maŋ dambiise nideli, te be naase maŋ diyem yeŋ yeŋ wee na wee. Ɛ ke yako nyi mee kolosi baa ŋgba walaŋ ŋon ɔ nyee be doo ya nɛ, mɔna nombii na anokoare yaa mɛɛ yako.

24 Gyudatena ŋmeree maŋ dambiise saonakufukadaale (39) betabonoŋ.

25 Ba moo nyeela dambiise tuku maŋ betabotooro. Wee daale na, be fuŋii maŋ boya yeŋ yeŋ. Me kyaawɔ agbele dinaana man betabotooro keŋ ŋɛɛ buŋ maŋ, te ɛpo yela kedi maŋ. Te me kyaawɔ loŋ dɔɔ wee dibiliŋ nelim na ka weese.

26 Me tɛɛ gbɛɛneŋ burum, te me naa diyem yeŋ yeŋ lee booneŋ katoŋ, na balaŋ baŋ bɛɛ ŋere balaŋ lɛo ba abɔɔ dekpaŋkpasare man nɛ nyiŋmaa man. Me dɛɛ Gyudatena, na baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ, naase maŋ diyem yeŋ yeŋ. Me naa diyem yeŋ yeŋ donɔɔ dinaana man, na ŋalese man na ɛpo dɔɔ, te me naa diyem balaŋ baŋ bee dii akɛrɛɛ nyi be yɛɛ Kristotenawɔ nɛ nyiŋmaa man.

27 Me yɛɛ tom nideli keŋ te yɛɛ nsendee ya, te me naa diyem mɔ nideli. Me tɛɛwɔ weeya burum keŋ mɔɔ ne nyiŋ dosoroŋ gba maa doo ya, te me tɛɛwɔ na tanam na loŋboaneŋ. Me tɛɛwɔ weeya ŋaale man keŋ mɔɔ ne nyiŋ kolo na kolo gba tina me nɔɔ korakora ya. Me tɛɛwɔ na waare keŋ me te nyiŋ kolo kpaakpaate wuu ma wose ya.

28 Nombia kɛŋa pou wɔle na, Kristotena akpiise ŋan pou nombia ne takaa na maŋ wee kamasɛ.

29 Nawolo nyi, nyi ŋolo kelɛɛdi de yɔkɔse na, maŋ mɔ wose te yɔkɔse maŋ. Nyi ŋolo mɔ de yɛɛ dukum na, me tɔɔ loobia te kyoŋii maŋ fa ɔtenate.

30 Nyi akpaa kaboena nyi maa wola ma wose na, maa wola ma wose bo lee abɔɔ ŋan na lese ma keyɔkɔse wola nɛ bo dɔɔ.

31 Wurubuarɛ ŋon ɔ yɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu Wurubuarɛ na ɔ kya e, te ɔ kaboena nyi dɛɛ lese ɔ yele kekpaakekpaa nɛ, ɔ gyeŋ nyi na dekara yaa mee dii ya.

32 Debaŋ keŋ me kyaa Damasekuse donɔɔ man nɛ, walaŋ ŋon ɔ seŋɛɛ gyoo Aretase nawɔɔ man ɔ ne kɛɛ tɛɛle daale dɔɔ nɛ lese balaŋ nyiaa, baa deke Damasekuse donɔɔ keŋ anaanɔɔse ŋan pou na baa nyiŋ kyaŋ maŋ.

33 Mɔna ba moo maŋ do dokyoŋoloŋ man, te be tisinaa maŋ ta na nfansere te me nyiŋa gbɛɛ yeu lee tɛɛle dɔɔ kɛɛre ŋon nyiŋmaa man.

12

Wurubuarɛ kalese nombia ŋale man wola Pɔɔl

1 Kaboena nyi maa wola ma wose, mɔna ma gyeŋ nyi ma wose kawola kei be dana tɔnɔɔ ya. Ɛ yela maa yako ŋon nombia ŋan de Gbeŋgyoo Yesu Kristo ba lese wola maŋ, na ŋan mɔɔ naa ŋa na me sia fonɛɛ ŋgba dosɛɛ man nɛ.

2 Ma gyeŋ Kristobaale ŋolo keŋ kulutooneŋ kufu anaara yaa ŋgba Wurubuarɛ be gate e gyu adido adido nɛ. Nyi ɔ naa ke na ɔ sia fonɛɛ bo o, yaa ke yɛɛ dosɛɛ man ke bo na, maŋ ba gyeŋ ya. Wurubuarɛ waageŋ gyeŋa la.

3 Ma gyeŋ nyi Wurubuarɛ moona mena walaŋ ŋonaŋ gyu adido adido botɔɔ keŋ bɛɛ baake nyi Paradiso nɛ. Nyi mena nombia kɛŋa yɛɛ sia fonɛɛ nombia bo o,

ŋe yɛɛ dosɛɛ nombia bo o na, maŋ ba gyeŋ ya. Wurubuarɛ waageŋ gyeŋa la.
4 Nombia ŋan walaŋ ŋonaŋ be nyii botɔɔ
nɛ ŋe taŋ keyako ya, te walaŋ mɔ be tale
mo ɔ nɔɔ yako ŋa gba ya.
5 Mena dɔɔ maa wola ma wose bo mena
walaŋ kei dinɔɔ dɔɔ. Mɔna mɔɔ gyae maa
wola ma wose lee maŋ gbagba dɔɔ ya. Nyi
akpaa maa wola ma wose koraŋ na, maa
wola ma wose bo lee abɔɔ ŋan na wola ma
wose keyɔkɔse nɛ dɔɔ bo.
6 Nyi akpaa ma wola ma wose na te yɛɛ
diyiŋ nombia ŋa ya, nawolo nyi nombia
ŋan mɔɔ yako ŋon nɛ yɛɛ ampaŋ. Mɔna
mɔɔ gyae maa wola ma wose ya. Nawolo
nyi mɔɔ ne gyae nyi ŋolo ka mo maŋ maa
kela mena keŋ kaboena nɛ, lee abɔɔ ŋan
mɛɛ yɛɛ yaa nombia ŋan mee kolosi fa ŋon
nɛ dɔɔ ya.
7 Gyakoloŋ nombia dinaana ŋan Wu-
rubuarɛ ba lese wola maŋ nɛ, nafɔ ŋe gyae
ke tale yela ma nyee ka koro maŋ na maa
wola ma wose. Mɔna Wurubuarɛ bɛɛ gyae
nyi maa wola ma wose ya, mena dɔɔ te
ɔ yela woseyooreŋ daale kaa gyoo maŋ.
Woseyooreŋ kei yɛɛ ŋgba ɔbɔnsam kpila
na ɔ tobaale ŋolo nyi waa kɔŋ kaa naase
maŋ diyem nɛ, na be yele ma nyee ka koro
maŋ gbaa na maa wola ma wose ya.
8 Me waase de Gbeŋgyoo Yesu
betabotooro nyi, waa lese mena wosey-
ooreŋ kenaŋ lee ma wose man.
9 Mɔna de Gbeŋgyoo Yesu bɛe te ɔ yako
maŋ nyiaa, “Yela me bɛrɛɛ keŋ mɔɔ mo
boele neŋ nɛ ke kaboena neŋ. Nawolo nyi
n wose keyɔkɔse man te nyaŋ kena me
doŋ.” Mena dɔɔ dana maŋ gyoŋ nyi mɛɛ
wola ma wose bo lee ma wose keyɔkɔse
man, na Kristo doŋ keŋ kenyiŋ doo me
man.
10 Mena dɔɔ lee Kristo dɔɔ nɛ, wose
keyɔkɔse man bo o tuubia man bo o, diyem
kena man yaa diyem kenaase man yaa
kaale man bo koraŋ na, ma wose ne fɛɛ
maŋ. Nawolo nyi ma wose keyɔkɔse man
te mɛɛ naa Kristo doŋ.

Pɔɔl kayeyɛɛ lee Korintotena dɔɔ

11 Me ta bese diyiŋte, mɔna ɛmɛɛ yele la
te ma bese diyiŋte. Ɛmɛɛ te kaboena nyi
nafɔ yaa kɛlɛɛ maŋ. Nawolo nyi ma te yɛɛ
kolo e ma wose dɔɔ koraŋ ya na, mɔɔ doo
balaŋ baŋ bɛɛ baake ba wose nyi be yɛɛ
Kristo kpilalawɔ nɛ tɛɛ lee gbɛɛ kamasɛ
man ya.
12 Abɔɔ ŋan pou kaboena nyi walaŋ waa
yɛɛ na kawola nyi ɔ yɛɛ Kristo kpilale e
nɛ, Wurubuarɛ tɛɛwɔ me dɔɔ yɛɛ ŋa ɛ
man. Ŋan yɛna gyakoloŋ nombia na wɔɔle
kalese wola. Te ɛ naa mena keŋ mɔɔ nyiŋ
konɔɔ seŋ keŋkeŋ, yɛɛ mena abɔɔ kɛŋa
pou.
13 Na kɔba te ma te lɛɛ lee ɛ gyaŋ ya na,
nafɔ woŋ te me yɛɛwɔ fa Kristotena akaŋ
baŋ te ma te yɛɛ fa ŋon ya? Yaa keŋ ma te
lɛɛ kɔba lee ɛ gyaŋ dɔɔ ya, te ɛ ne kolosi
mena nombia kɛŋa? Akpaa mena te doo
na, ɛ wui dei.
14 Ma te desina ma wose nyi maa bese
kaa ta ɛ dɔɔ betabotoorote. Mɔɔ ne gyae
nyi me kaa mo ma wose lɔ ɛ dɔɔ ya,
nawolo nyi na ya abɔɔ ŋan ɛ dana nɛ te
mɛɛ gyae ya, mɔna ɛmɛɛ gbagba te mɛɛ
gyae. Kegbagba na, na bia ne gyae na abɔɔ
see ba lolala ya, mɔna lolala ne gyae na
abɔɔ see be bia.
15 Mena dɔɔ dana maŋ gyoŋ nyi maa mo
kpene kamasɛ keŋ me dana nɛ, kpu na me
dibiliŋ wɔlɛɛ ɛ dɔɔ. Nyi akpaa mɛɛ gyae ɛ
nombia nideli na, ɛmɛɛ be gyae maŋ mena
yee?
16 Ma gyeŋ nyi ɛ ke sɛɛ nyiaa, ayi me
ta mo kasolɔ kaa ŋere ŋon ya. Mɔna ɛ
man baale ne yako nyiaa me dana nyansa,
mena dɔɔ te ma moo adao gbɛɛneŋ nyiŋ
ŋon.
17 Ma moo balaŋ baŋ mɔɔ kpili ɛ gyaŋ nɛ
dɔɔ di ɛ nyeeya man?
18 Me waase Tituse nyi waa kɔŋ ɛ gyaŋ
te me kpila Kristobaale ŋolo mɔ kpu na e.
Tituse kaa lɛɛ ɛ nyeeman kolo bo di yaa?
Na agyueŋ dokoloŋ te daa na e dana yee?
Yaa na gbɛɛ dokoloŋ dɔɔ te daa na e dɔŋ
yee?
19 Ɛmɛɛ gyeŋ nyi da seŋɛɛ baa dee tira de
nombia kɛŋa nɔɔ na dee di deŋele? Koa te
yɛɛ mena ya. Wurubuarɛ ne naa daa nyi
Kristo kegyaebii man yaa dee kolosi nɛ. Me
tebia kpaakpaa, lee ɛ deeli dɔɔ te de kolosi
nombia kɛŋa pou mena nɛ.
20 Me wɔe ne lɔ maŋ nyi akpaa me kɔŋ
ɛ gyaŋ na, mɔɔ gyae maa naa ŋon nyi ɛ
kyaa ŋgba mena keŋ mɛɛ gyae nɛ ya, te
ɛmɛɛ mɔ be gyae ɛ kena me dinɔɔ ŋgba
mena keŋ ɛ ne gyae nyi ɛ kena ke nɛ ya.
Me wɔe ne lɔ maŋ nyi mberem na kale
nombia, na sibii na baŋ na yoo nombia na
balaŋ kewɔlɛɛ, na wose kawola na nombia
nkaraŋkaraŋ keyɛɛ gyae ke doo ɛ man.
21 Me wɔe ne lɔ maŋ nyi akpaa me kɔŋ
bela na, Wurubuarɛ waa yɔkɔse maŋ ɛ
siaman na me tɔɔ ke kyoŋii maŋ lee ɛ man
baale nombiakumɛɛ ŋan bɛɛ yɛɛ, te bɔɔ ne
gyae baa kyɛɛkee lee ŋe man ya nɛ dɔɔ.
Me wɔe ne lɔ maŋ nyi be sɛɛ bɛɛ yɛɛ kafoŋ
na nombia nkaraŋkaraŋ, te bɔɔ ne gyae
baa kyɛɛkee lee be nombiakumɛɛ ŋenaŋ
man kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ ya.

13

1 Kei yɛna betabotoorote ŋgba mɛɛ kɔŋ
ɛ gyaŋ nɛ. Mɛɛ gyae ɛ ke tɔɔse nombii keŋ
doo Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
yenaŋ daale nɛ nyiaa, “Pɛna ɛ ke bu ŋolo

fɔɔ na, kaboena nyi yaa nyii lee balaŋ bala,
yaa balaŋ batooro nɔɔman nyi nombii keŋ
yɛɛ ampaŋ.”
2 Ma kekɔŋ ɛ gyaŋ bolate keŋ nɛ, me
wulaa faree balaŋ baŋ pou bɔɔ yɛɛ nom-
biakumɛɛ kaalaŋ nɛ, na balaŋ akaŋ baŋ
pou. Debaŋ kei keŋ mɔɔ kyaa ɛ gyaŋ ya nɛ,
mena yaa me gyakaa mɛɛ faree ŋon nyiaa,
akpaa ma bese kɔŋ na, mɔɔ gyae maa mo
baŋ be sɛɛ bɛɛ yɛɛ nombiakumɛɛ nɛ wose
kyɛɛ wɔ ya.
3 Ɛmɛɛ kpa ɛ ne gyae ɛ kena nyi Kristo
ne tɛɛ la me dɔɔ kolosi nɛ, ɛ kena ke. Ɛ
kena nyi Kristo ba woɛ keŋ ɔ be gyae waa
wɔŋ ɛ deŋele ya. Ɔ dana doŋ ɛ dɔɔ.
4 Ke yɛɛ ampaŋ nyi be gyɔɔ e mataa
ɔpaŋdaŋ dɔɔ, ŋgba walaŋ ŋon ɔ be taŋ
doŋ ya nɛ. Mɔna debokeiman dɔɔ, ɔ te
fom lee yeŋ man te ɔ kyaa Wurubuarɛ
doŋ man. Mena mɔ te daa mɔ be taŋ
doŋ ya. Mɔna keŋ de doo Kristo man dɔɔ,
Wurubuarɛ doŋ doo de man te de dana dɛɛ
som ŋon.
5 Ɛ gyoo ɛ wose man nideli na ɛ ke kɛɛ
nyi ɛ ne lɛɛ Yesu di nideli? Yaa ɛ ba gyeŋ
nyi ɛmɛɛ na Yesu Kristo yɛɛ dokoloŋ yee?
Akpaa ɛ ba gyeŋ mena ya na, kenaŋ na ɛ
te yale ɛ kelɛɛdi man.
6 Mɛɛ lɛɛ di nyi ɛ ka gyeŋ nyi, daa dɔɔ
da te yala ta da kelɛɛdi man ya.
7 Dɛɛ fane fa Wurubuarɛ nyiaa, ɔ na yeli
ɛ ke yɛɛ kolo kum ya. Te yɛɛ keŋ nyi
balaŋ ke kɛlɛɛ daa nyi da te yɛɛ daale dɔɔ
ya, mɔna akpaa dekɔŋ nyi da te yale da
kelɛɛdi man koraŋ na, dɛɛ gyae bo nyi ɛ ke
yɛɛ nombia ŋan tenɛɛ Wurubuarɛ siaman
nɛ.
8 Nawolo nyi dɔɔ gyae dɛɛ tale lee
nombii na anokoare keŋ wɔle ya. Ke man
te da seŋɛɛ debaŋ kamasɛ.
9 Nyi akpaa daa de yɔkɔse te ɛmɛɛ
seŋɛɛ keŋkeŋ ɛ kelɛɛdi man na, dana daa
gyoŋ. Nawolo nyi dɛɛ fane bo nyi yaa
tale seŋ keŋkeŋ ɛ kelɛɛdi man Wurubuarɛ
kegyaebii man.
10 Mena dɔɔ te de kyaa lem na lem te mɛɛ
ŋmarase tɔne kei mee yelee ŋon nɛ. Ke-
naŋ na akpaa me kɔŋ ɛ gyaŋ na, mɔɔ gyae
maa mo doŋ keŋ de Gbeŋgyoo Yesu be fa
maŋ nɛ kolosi na ŋon akpanyaŋnyaŋ man
ya. Nawolo nyi de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
faa maŋ doŋ kei bo, nyi maa mo kyɔ ŋon
na ɛ ka bee ɛ kelɛɛdi man. Ɔ te fa maŋ ke
bo nyi maa mo wɔlɛɛ ŋon ya.
11 Me tebia, me nɔɔwoya ɔto yɛna nyiaa,
ɛ kyaa nideli. Ɛ yase ɛ sia na ɛ ke kyaa
nideli kelii ɔto, na ɛ ke tei nombia ŋan
mɔɔ yako ŋon nɛ. Ɛ yɛɛ nɔɔdokoloŋ na ɛ
ke kyaa wosefɛɛreŋ man. Na Wurubuarɛ
ŋon ɔ ne gyae balaŋ te ɔ yɛɛ wosefɛɛreŋ
Gbeŋgyoo e nɛ ke kyaa na ŋon.
12 Ɛ mo Kristo balaŋ kegyae keŋ do dɔŋa
nɔɔ lee ɛ konɔɔ man.
13 Wurubuarɛ balaŋ baŋ pou be kyaa
kɛbo nɛ na do ŋon nɔɔ.
14 De Gbeŋgyoo Yesu Kristo waa mo ɔ
bɛrɛɛ boele ŋon, na Wurubuarɛ kegyae
keŋ ke doo ɛ man, na Wurubuarɛ feliŋ ŋon
ke yela ɛ ke yɛɛ nɔɔdokoloŋ.

Pɔɔl tɔne keŋ ɔ be ŋmarase yelee Galatiatena nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Pɔɔl gyaŋ. Me yɛɛ
Yesu Kristo kpilale e keŋ na deniwalaŋ
ŋolo lese na maŋ ya, te na deniwalaŋ ŋolo
mɔ kpila na maŋ ya. Mɔna Yesu Kristo
gbagba, na de kya Wurubuarɛ ŋon ɔ be
gyuusu Yesu lee yeŋ man nɛ lese na maŋ
te ɔ kpila maŋ.
2 Mɛɛ ŋmarase ke mee yelee ɛmɛɛ Kris-
totena akpii akpii ŋan pou ɛ kyaa Galatia
tɛɛle man nɛ. Daa na me tebia Kristotena
baŋ pou be kyaa me gyaŋ kɛbo nɛ na do
ŋon nɔɔ.
3 De kya Wurubuarɛ na de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo baa mo be bɛrɛɛ boele ŋon, na
baa fa ŋon wosefɛɛreŋ.
4 De nombiakumɛɛ dɔɔ te Yesu Kristo
moo ɔ wose fa yeŋ, na waa lese daa lee
gyɛŋ duuluŋ kei nombiakumɛɛ man. Wu-
rubuarɛ ŋon ɔ yɛɛ de kya e nɛ, kegyaebii
man te nombia kɛŋa pou kɔŋawɔ mena.
5 Ŋon Wurubuarɛ te kaboena nyi dɛɛ
lese ɔ yele kekpaakekpaa. Amɛn.

Nombii wɔle daale be kyaa Kristo nombia kpaakpaa ŋan wɔle ya

6 Ɛmɛɛ Galatiatena, ɛ nombia dana maŋ
gyakoloŋ gbaa. Ɛmɛɛ baŋ Wurubuarɛ be
tɛɛ Kristo bɛrɛɛ dɔɔ baake ŋon nɛ, ɛ kɛɛ
mena keŋ ɛ be barase lee ɔ nombia ŋan
wɔle. Nɛnɛɛ ɛ te gyu ɛ silana kawola wɔle
keŋ balaŋ ne dii akɛrɛɛ de man nyi ŋe yɛɛ
Kristo nombia ŋa nɛ.
7 N kɛɛ gbagba na, mena kawola kenaŋ
ta lee Kristo gyaŋ korakora ya. Mɔna balaŋ
baale ne wɔlɛɛ na ya agyueŋ. Bɛɛ gyae bo
nyi baa tulii Kristo nombia kpaakpaa ŋan.
8 Mɔna akpaa nyi daa gbagba, yaa Wu-
rubuarɛ kpilale ŋolo koraŋ da lee adido
kɔŋ kaa kolosi nombia wɔlɛɛ ŋaale kpoo
fa ŋon lee Kristo nombia kpaakpaa ŋan
daa be wulaa kolosi fa ŋon nɛ wɔle na,
ɔtenate dɛɛ laako. Nawolo nyi Wurubuarɛ
waa wɔlɛɛ e kekpaakekpaa.
9 De te wulaa yako ŋon mena nombia
kɛŋa. Mɔna ma bese yaa mɛɛ yako ŋon
bela nyiaa, akpaa ŋolo de kɔŋ kaa yako
ŋon nombia wɔlɛɛ ŋaale bela lee Kristo
nombia kpaakpaa ŋan daa be yako ŋon
nɛ wɔle na, Wurubuarɛ waa wɔlɛɛ ɔtenate
kekpaakekpaa.
10 Me kɛɛ yako ŋon nombia kɛŋa na,
nawolo baa nyi mɛɛ gyae nyi denibalaŋ
ke kɛlɛɛ maŋ yaa? Koa, na mena ya.
Yaa mɛɛ gyae baa nyi maa yɛɛ denibalaŋ
kegyaebii? Nyi akpaa me sɛɛ mɛɛ gyae bo
nyi denibalaŋ ke kɛlɛɛ maŋ na, kenaŋ na
nafɔ ma te yɛɛ Kristo tobaale e ya.

Mena keŋ Pɔɔl ba bese Kristo kpilale

11 Me tebia mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nyiaa,
Kristo nombia kpaakpaa ŋan mɔɔ kolosi
fa ŋon nɛ te yɛɛ nombia ŋan denibalaŋ be
kyaa bake see ya.
12 Na deniwalaŋ ŋolo moona mena nom-
bia kɛŋa do maŋ me nyiŋmaa man ya, te
na deniwalaŋ ŋolo mɔ wola na maŋ mena
nombia kɛŋa ya. Mɔna Yesu Kristo lese na
mena nombia kɛŋa wola maŋ.
13 Ɛmɛɛ gbagba ɛ gyeŋ me dinɔɔ debaŋ
keŋ me doo Gyudatena ɔsom keŋ man nɛ.
Me dii ba mmaraase ŋan dɔɔ nideli, te me
naase Kristotena baŋ Wurubuarɛ ba lese
wɔ nɛ diyem akpanyaŋnyaŋ man, te me
gyae gbɛɛ nyi nafɔ maa wɔlɛɛ nombia ŋan
be silana nɛ.
14 Me yase me sia kasee Gyudatena ɔsom
mmaraase ŋan nideli gyu siaman, kela me
tebia Gyudatena baŋ daa na wɔ yɛɛ akoso
nɛ pou. Ma moo ma nyee pou do de
naanaɔ beneŋ nombia ŋan keyɛɛ man.
15 Mɔna Wurubuarɛ tɛɛwɔ ɔ bɛrɛɛ keŋ
dɔɔ wii me waraŋase, te ɔ baake maŋ nyi
me kaa yɛɛ ɔ tom. Ɔ wulaa lese maŋ see
nyi me kaa bese ɔ tobaale pɛte ba lola maŋ.
16 Lee ŋon Wurubuarɛ gbagba kegyae
man dɔɔ te ɔ baake maŋ te ɔ lese ɔ bu
Yesu wola maŋ. Na maa nyiŋ kolosi ɔ bu
Yesu nombia kpaakpaa ŋan fa balaŋ baŋ
ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ. Wurubuarɛ
ke baake maŋ keŋ nɛ, me te gyu ŋolo gyaŋ
nyi waa fa maŋ agyueŋ lee nombia kɛŋa
man ya.
17 Mena ke mɔ te me te gyu Gyerusalɛm
donɔɔ man nyi me kaa naa Kristo kpi-
lala gyaŋgba nyibaŋ baŋ nyi baa fa maŋ
agyueŋ lee nombia kɛŋa man ya. Mɔna ma
korowɔ karatetee dokoloŋ gyu Arebia tɛɛle
man, pɛte ma besewɔ kɔŋ Damasekuse
donɔɔ man.
18 Kulutooneŋse atooro wɔle nɛ, me
gyuu Pita gyaŋ Gyerusalɛm donɔɔ man, te
me kyaawɔ ɔ gyaŋ weeya kufu anoŋ.
19 Me ke gyu botɔɔ nɛ, ma te naa
Kristo kpilala baŋ man ŋolo ya gyisɛ de
Gbeŋgyoo Yesu ɔ naabu Gyemisi waageŋ.
20 Wurubuarɛ gbagba gyeŋ nyi nombia
ŋan mɛɛ ŋmarase nɛ yɛɛ ampaŋ.
21 Kenaŋ wɔle na te me gyuu Siria na
Silisia tɛɛlese dɔɔ.
22 Mena debaŋ kenaŋ na, Kristotena
akpii akpii ŋan pou be kyaa Gyudia tɛɛle
dɔɔ nɛ ba gyeŋ maŋ gbagba ya.
23 Kpene keŋ bee nyii yɛna nyiaa, “Balee
ŋon gyaŋgba ɔ ne naase daa diyem nɛ,
nɛnɛɛ ŋon dɔŋɛɛ la ɔ ne kolosi Kristo
kelɛɛdi keŋ nafɔ ɔ be gyae gbɛɛ nyi waa
wɔlɛɛ ke nɛ wose man nombia nɛ.”

24 Mena dɔɔ ba lese Wurubuarɛ yele lee
mena keŋ ɔ be kyɛɛkee maŋ nɛ dɔɔ.

2

Kristo kpilala baŋ kelɛɛ Pɔɔl do ba wose man

1 Kulutoonеŋ kufu anaara wɔle nɛ, ma
bеsewɔ gyu Gyerusalɛm donɔɔ man. Me
ke gyu kei na, daa na Banabase na Tituse
gyuu la.
2 Wurubuarɛ lese la wola maŋ nyi maa
gyu Gyerusalɛm donɔɔ man botɔɔ mena
dɔɔ te me gyuuwɔ. De ke gyu botɔɔ na,
dɛɛ kyaa gyaŋee na Kristotena kegyiise
baŋ baagеŋ bo. De gyaŋee na, mɛɛ lese
Kristo nombia kpaakpaa ŋan me dɔŋ mee
kolosi fa balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ
ya nɛ man wola wɔ, na daa na wɔ ke
yɛɛ nɔɔdokoloŋ. Nawolo nyi ma te gyae
nyi tom keŋ mɔɔ yɛɛ kaalaŋ, na keŋ me
gyakaa mɛɛ yɛɛ nɛ ke yɛɛ yakaa ya.
3 Me dɔɔ Tituse ŋon ɔ silana maŋ nɛ, na
ɔ yɛɛ Giriki baale e. Mɔna ŋolo na ŋolo
ta ŋere e nyi waa kara ɔ baala wose pɛna
baa lɛɛ e do nyi ɔ yɛɛ Kristo tobaale e ya.
4 Balaŋ baale beo la mo ba wose nyi
be yɛɛ Kristotenawɔ te be kaa kpuuwɔ de
man. Baŋ gyae la nyi nafɔ baa kara e
ɔ baala wose. Mena balaŋ benaŋ wɛɛlee
la kaa gyoo de man, te bɛɛ gyae nyi baa
wɔlɛɛ da wosekenyiŋ keŋ dɔɔ nyim lee de
Gbeŋgyoo Kristo man nɛ. Bɛɛ gyae nyi dɛɛ
bese gyu ke doo Gyudatena mmaraase ŋan
tɛɛ na dee di ŋe dɔɔ, na baa mo daa bеsena
ba mmaraase ŋan gbeŋa.
5 Mɔna da te fa wɔ gbɛɛ korakora ya.
Nawolo nyi dɛɛ gyae nyi ɛ ke kyaŋ Kristo
anokoare nombia ŋan dɔɔ wola ŋon nɛ
man nideli.
6 Balaŋ baŋ balaŋ ne kɛɛ wɔ nyi baŋ
yɛna siamantena yaa kegyiise Kristo ɔsom
keŋ man nɛ koraŋ ta mo kolo kpu na Kristo
nombia ŋan mɔɔ kolosi fa balaŋ baŋ ba
te yɛɛ Gyudatenawɔ nɛ ya. Mena balaŋ
benaŋ kegyiiri kedi keŋ te yɛɛ kolo ke me
gyaŋ ya. Nawolo nyi Wurubuarɛ bɛɛ kɛɛ
ŋolo siaman pɛna waa yɛɛ ɔ kolo ŋgba
mena keŋ balaŋ ne yɛɛ nɛ ya.
7 Mɔna mena balaŋ kɛwɔ naawɔ nyi
Wurubuarɛ lese na maŋ nyi maa kolosi
ɔ nombia kpaakpaa ŋan fa balaŋ baŋ ba
te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ, ŋgba mena
keŋ ɔ ba lese Pita nyi waa kolosi nombia
kpaakpaa ŋenaŋ fa Gyudatena nɛ.
8 Nawolo nyi Wurubuarɛ ŋon ɔ be baake
Pita te ɔ be fa e doŋ nyi waa kolosi ɔ
nombia kpaakpaa ŋan fa Gyudatena nɛ,
ŋon ke baake na maŋ te ɔ faa maŋ mɔ doŋ
nyi maa kolosi ɔ nombia kpaakpaa ŋenaŋ
fa balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ.
9 Gyemisi na Pita na Gyɔn baŋ balaŋ ne
kɛɛ wɔ nyi be yɛɛ kegyiisewɔ Kristo ɔsom
keŋ man kena nyi Wurubuarɛ ta mo ɔ
bɛrɛɛ keŋ boele daa nɛ, be gbaa daa do
daa nɔɔ na ke yela walaŋ kamasɛ kena
nyi daa na wɔ pou yɛɛ dokoloŋ tom keŋ
dɛɛ yɛɛ nɛ man. Mena dɔɔ daa na wɔ
yakowɔ sɛɛ dɔŋa nyiaa, daa na Banabase
dee kolosi Kristo nombia kpaakpaa ŋan fa
balaŋ baŋ ba te Gyudatenawɔ ya nɛ, na
baŋ mɔ kekolosi ŋa fa Gyudatena.
10 Nombii dokoloŋ keŋ bɔɔ yako daa nyi
dɛɛ kyaŋ ke keŋkeŋ yɛna nyi, de na wolee
ayematena dɔɔ ya. Na mena nombii kei
taŋ doo la me konɔɔ man.

Pɔɔl kakoro seŋ tia Pita

11 Pita ke kɔŋ de gyaŋ Antiɔke donɔɔ
man nɛ, ma korowɔ seŋ tia e de tebia
Kristotena baŋ siaman. Nawolo nyi kpene
keŋ ɔ be yɛɛ nɛ be dei ya.
12 Ɔ ke kɔŋ botɔɔ kewalaŋ keŋ nɛ, ɔ sia
gyeewɔ na ɔ ne dii bom na balaŋ baŋ ba
te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ. Mɔna Gyemisi
ke kpila balaŋ baale lee Gyerusalɛm donɔɔ
man kɔŋ na, te Pita tira ɔ wose lee ɔ tebia
baŋ man keŋ ɔ bɛɛ tekaa di bom na wɔ
bela ya. Nawolo nyi ɔ ne yee Gyudatena
baŋ ba seŋɛɛ nyi kaboena nyi baa kara
Kristotena baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya
baala wose nɛ.
13 Kpene keŋ Pita be yɛɛ nɛ, yela Gyu-
datena baŋ be yɛɛ Kristotenawɔ Antiɔke
donɔɔ man nɛ mɔ tira ba wose keŋ be
silana Pita nombiakumɛɛ ŋan ɔ be yɛɛ nɛ.
Ba ke yɛɛ kenaŋ dɔɔ yela Banabase gba mɔ
sila be nombiakumɛɛ ŋan bɔɔ yɛɛ nɛ.
14 Ma kena nyi be nombia ayɛɛsa bɛɛ
kyaa na Kristo nombia kpaakpaa ŋan ya
nɛ, ma korowɔ seŋ tia Pita balaŋ baŋ pou
siaman nyiaa, “Pita, n yɛɛ Gyuda baale e,
mɔna n nombia ayɛɛsa bɛɛ wolo nyi n yɛɛ
Gyuda baale e ya. Woŋ dɔɔ te nɛnɛɛ n na
ŋere balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya
nɛ nyi baa di Gyudatena mmaraase dɔɔ?”
15 Lolo man na daa na neŋ pou yɛɛ
Gyudatenawɔ. Da te yɛɛ balaŋ baŋ ba te
yɛɛ Gyudatenawɔ, te balaŋ ne baake wɔ
nyi be yɛɛ nombiakumɛɛyɛɛrawɔ nɛ ya.
16 Daa Gyudatena baŋ de yɛɛ Kristote-
nawɔ nɛ dɔɔ, da gyeŋ nyi Wurubuarɛ
bɛɛ lɛɛ walaŋ do nyi ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ
ŋon Wurubuarɛ siaman nyi keŋ ɔ ne di
mmaraase ŋan dɔɔ nɛ dɔɔ ya, mɔna walaŋ
ŋon ɔ ne lɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu di na te
Wurubuarɛ ne lɛɛ e do. Mena dɔɔ daa mɔ
te lɛɛ Yesu di na Wurubuarɛ ke nyiŋ lɛɛ
daa do nyi de gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ siaman. Na
te yɛɛ nyi da mmaraase ŋan dɔɔ kedi dɔɔ
te Wurubuarɛ lɛɛ daa do ya. Nawolo nyi
da gyeŋ nyi Wurubuarɛ be gyae waa lɛɛ

ŋolo do nyi ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ siaman, nyi keŋ ɔ be di mmaraase ŋan dɔɔ nɛ dɔɔ ya.
17 Akpaa dɛɛ gyae nyi Wurubuarɛ ke lɛɛ daa do nyi de gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ siaman na, kenaŋ na kaboena nyi dɛɛ lɛɛ Kristo di. Kenaŋ na daa mɔ dɛɛ naa nyi daa Gyudatena mɔ yɛɛ nombiakumɛɛyɛɛrawɔ ŋgba balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ. Akpaa mena te doo na, kenaŋ na nawolo baa nyi Kristo na wola na balaŋ nyi baa yɛɛ nombiakumɛɛ baa yaa? Korakora, be doo mena ya.
18 Nyi akpaa ma bese lee me wɔle gyu ke di mmaraase ŋan mɔɔ wulaa bɛɛ ŋa nɛ dɔɔ na, kenaŋ na nawolo baa nyi me yɛɛ dukumyɛɛre e.
19 Gyaŋgba keŋ na nafɔ me doo Mosesi mmaraa keŋ tɛɛ, mɔna nɛnɛɛ dɔɔ Yesu ta lese maŋ lee ke tɛɛ na maa nyiŋ kyaa fa Wurubuarɛ.
20 Ba ke gyɔ Kristo mataa ɔpaŋdaŋ keŋ dɔɔ te ɔ ba yem nɛ, na yɛɛ yaa ŋgba daa na e yeŋa la nɛ. Mena dɔɔ mɔɔ tekaa kyaa ŋgba gyaŋgba ma kekyaabii keŋ nɛ ya, mɔna nɛnɛɛ dɔɔ Kristo kyaa la me maŋ. Lee mena dɔɔ kpene kamasɛ keŋ maa yɛɛ ma kekyaa tɛɛle kei dɔɔ na, maa mo ma wose lɔ Yesu Kristo dɔɔ bo. Nawolo nyi ɔ ne gyae maŋ, te lee maŋ dɔɔ te ɔ moo ɔ wose fa yeŋ.
21 Mɔɔ ne bɛɛ Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ ba mo boele maŋ nɛ ya. Nawolo nyi nafɔ akpaa Wurubuarɛ ne lɛɛ balaŋ bo do nyi be gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ siaman mo lee mmaraase ŋan dɔɔ kedi dɔɔ na, kenaŋ na Kristo yeŋ keŋ ɔ ba yem nɛ be dana tɔnɔɔ ya.

3

Kelɛɛdi yaa mmaraase dɔɔ kesila

1 Ɛmɛɛ Kristotena baŋ ɛ kyaa Galatia donɔɔ man nɛ, weera te ɛ ne yɛɛ abɔɔ ŋgba ayiŋtena nɛ? Amɔ tulii na ɛ nyeeya te ɛ bɛɛ naa anokoare keŋ ya nɛ? Na ɛ popou siaman te me kolosi Yesu Kristo wose man nombia fa ŋon nideli nyi, ɛmɛɛ dɔɔ te be gyɔɔ e ɔpaŋdaŋ dɔɔ te ɔ yeŋawɔ yee?
2 Ɛ tira nombii kei nɔɔ fa maŋ. Mmaraase ŋan kedi yele la te ɛ nyiŋa Wurubuarɛ feliŋ ŋon yaa, nyeekelɛɛ nombia ŋan dɔɔ kolosi fa ŋon te ɛ be lɛɛ ŋa di nɛ dɔɔ?
3 Sena yaa ɛ gyimwɔ mena? Ɛ fiasɛɛ nideli ɛ ne sila Wurubuarɛ feliŋ ŋon gbɛɛneŋ. Nɛnɛɛ weera dɔɔ te ɛ ne gyae ɛ ka mo denibalaŋ gbɛɛneŋ tɔɔle ke?
4 Kenaŋ na nawolo baa nyi ɛ diyem keŋ ɛ be naa lee ɛ Wurubuarɛ ɔsom man nɛ yɛɛ yakaa baa? Koa, mɔɔ ne lɛɛ di nyi ke yɛɛ yakaa ya.
5 Mosesi mmaraase ŋan ɛ be di ŋe dɔɔ nɛ dɔɔ te Wurubuarɛ moo ɔ feliŋ ŋon do ɛ man te ɔ yɛɛ gyakoloŋ nombia ɛ man? Yaa keŋ ɛ be nyii nyeekelɛɛ nombia ŋan te ɛ be lɛɛ ŋa di nɛ dɔɔ?
6 Ɛ tɔɔse balee ŋon bɛɛ baake nyi Aberaham nɛ wose man nombia. Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne yako yenaŋ daale lee Aberaham wose man nyiaa, “Aberaham lɛɛ Wurubuarɛ bo di, mena dɔɔ te Wurubuarɛ lɛɛ e do nyi ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ ŋon Wurubuarɛ siaman.”
7 Mena dɔɔ kaboena nyi yaa gyeŋ nyiaa, balaŋ baŋ bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di ŋgba mena keŋ Aberaham be lɛɛ Wurubuarɛ di nɛ, baŋ yɛna Aberaham duuluŋ man balaŋ gbagba.
8 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan wulaa yakowɔ see lee gyaŋgba gyaŋgba keŋ pɛte nombia ŋenaŋ kɔŋawɔ mena nyiaa, akpaa balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ de lɛɛ ŋon Wurubuarɛ di na, ŋon mɔ waa lɛɛ wɔ do nyi be gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ siaman. Wurubuarɛ wulaa yakowɔ see fa Aberaham nyiaa, “Lee nyaŋ dɔɔ te maa hiraa tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou.”
9 Lee mena dɔɔ balaŋ baŋ pou baa lɛɛ Wurubuarɛ di ŋgba mena keŋ Aberaham be lɛɛ e di nɛ, Wurubuarɛ waa hiraa wɔ ŋgba mena keŋ ɔ be hiraa Aberaham nɛ.
10 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ yako nyi ɔ ne di Mosesi mmaraase ŋan dɔɔ na ɔ gbɛɛneŋ ke nyiŋ tenee Wurubuarɛ siaman na, Wurubuarɛ waa falaa ɔtenate. Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan ne yako nyiaa, “Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ te di kpene kamasɛ keŋ bɔɔ ŋmarase do Mosesi mmaraa tɔne keŋ man nɛ dɔɔ kelii ɔto ya na, Wurubuarɛ waa falaa e”
11 Nombii na anokoare yɛna nyiaa, Wurubuarɛ bɛɛ lɛɛ ŋolo do nyi ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ ŋon Wurubuarɛ siaman nyi keŋ ɔtenate ne di Mosesi mmaraase ŋan dɔɔ nɛ dɔɔ ya. Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne yako nyiaa, “Walaŋ kamasɛ ŋon lee ɔ kelɛɛdi dɔɔ te ɔ gbɛɛneŋ da tenee Wurubuarɛ siaman na, Wurubuarɛ waa lɛɛ ɔtenate nyee.”
12 Nyi akpaa ŋolo da mo ɔ wose lɔ Mosesi mmaraase ŋan dɔɔ te ɔ yase ɔ sia ɔ ne di ŋe dɔɔ na, kenaŋ na bɛɛ tekaa hia nyi ɔtenate dɛɛ lɛɛ Wurubuarɛ di pɛna waa nyiŋ nyeekelɛɛ ya. Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne yako nyiaa, “Walaŋ ŋon ɔ ne di Mosesi mmaraase ŋan dɔɔ nideli na, waa nyiŋ nyeedoŋ kekpaa bo lee mmaraase ŋan kedi dɔɔ”
13 Mosesi mmaraase ŋan te yeli Wurubuarɛ te falaa daa, nawolo nyi de bɛɛ tale di ŋe dɔɔ kelii ɔto ya. Mɔna Kristo ta lese daa lee mmaraa kenaŋ kefaala tɛɛ.

Ŋon moona kefaala kenaŋ gyakaa ɔ wose dɔɔ debaŋ keŋ ɔ be lɛɛ da yeŋ yeŋ ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ. Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan ne yako yenaŋ daale nyiaa, "Ba te falaa walaŋ kamasɛ ŋon waa yeŋ ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ"

14 Kristo yeŋa la tɔ de nombiakumɛɛ pou kom na Wurubuarɛ ke ta ɔ dɔɔ hiraa balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ, ŋgba mena keŋ ɔ be hiraa Aberaham nɛ. Na lee da ke lɛɛ Yesu di dɔɔ Wurubuarɛ ke fa daa ɔ feliŋ ŋon ɔ be yako see nyi waa fa daa nɛ.

Mosesi mmaraase ŋan na Wurubuarɛ nombia ŋan ɔ be yako see fa Aberaham nɛ

15 Me tebia, ɛ yela maa mo nombia ŋan ɛ wulaa ɛ gyeŋ nɛ mo lese nombia kɛŋa man wola ŋon. Nyi balaŋ bala de yako nombii see na, ŋolo be kyaa keŋ waa tale wɔlɛɛ ke yaa waa kyɛɛkee ke ya. Mena yaa Wurubuarɛ nombia ayakoŋ see kɛŋa mɔ doo.

16 De naana Aberaham na ɔ duuluŋ man walaŋ te Wurubuarɛ yako mena nombia kɛŋa see fa. Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan te yako nyi, "Aberaham na ɔ duuluŋ man balaŋ" na kawola nyi ba boe ya. Mɔna ɔ yako e nyi, "Aberaham na ɔ duuluŋ man walaŋ" na kawola nyi walaŋ dokoloŋ kooŋ nombia te Wurubuarɛ ne yako. Walaŋ ŋonaŋ yɛna Yesu Kristo.

17 Nombii keŋ mɛɛ yako nɛ ka asɛɛ yɛna nyiaa, Wurubuarɛ wulaa yakowɔ see fa Aberaham kulutooneŋ sɔŋononŋse akpeŋ anaara na sao na kufu (430) wɔle pɛte ɔ kaa moo mmaraase ŋan fa Mosesi. Mena dɔɔ mmaraase ŋan ɔ ba mo fa Mosesi nɛ be gyae ke tale wɔlɛɛ keyako see keŋ ɔ be yako see fa Aberaham nɛ ya.

18 Mena dɔɔ Wurubuarɛ be gyae waa mo ɔ nhira keŋ fa ŋon nyi keŋ ɛ ne di Mosesi mmaraase ŋan dɔɔ nɛ dɔɔ ya, mɔna lee keŋ ɔ be wulaa kaŋ ntam yako see nyi waa mo fa ŋon dɔɔ. Mena ke mɔ te Wurubuarɛ moo ɔ nhira keŋ fa Aberaham yakaa, nawolo nyi ɔ wulaa yakowɔ see nyi waa mo ke fa e.

19 Nyi akpaa mena na, woŋ dɔɔ te Wurubuarɛ faa mmaraase ŋan? Kpene keŋ dɔɔ ɔ ba mo ŋa kpu na keyako see keŋ fa wɔ yɛna nyiaa, ɔ ne gyae nyi balaŋ ka gyeŋ kpene keŋ yɛɛ dukum ke. Wurubuarɛ faa mmaraase ŋan bo na ŋa ke doo kelii debaŋ keŋ Aberaham duuluŋ man walaŋ ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kɔŋ nɛ ke kɔŋ. Wurubuarɛ tɛe ɔ kpilala dɔɔ mo ɔ mmaraase ŋan fa Mosesi, te ŋon mɔ moowɔ fa balaŋ baŋ. Nawolo nyi ŋon doo la Wurubuarɛ na balaŋ baŋ nsana.

20 Walaŋ ŋon ɔ doo balaŋ bala nsana nɛ, ɔ ba seŋɛɛ fa dikpii dokoloŋ ya. Mɔna Wurubuarɛ ŋon dana doŋ nyi waa yɛɛ kpene kamasɛ ɔ baam dɔɔ. Mena dɔɔ ɔ bee hia nyi ŋolo waa doo ŋon na balaŋ nsana ya.

21 Na kei nawolo baa nyi Wurubuarɛ mmaraase ŋan, na keyako see keŋ ɔ be yako see nɛ bɛɛ kyaa na dɔŋa baa ya yaa? Korakora, be doo mena ya. Akpaa nyi mmaraase ŋaale kyaa keŋ gyae ke tale fa walaŋ nyeedoŋ na, kenaŋ na nafɔ walaŋ de di ŋe dɔɔ na, ɔtenate gbɛɛneŋ gyae ka tenee Wurubuarɛ siaman.

22 Mɔna Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne yako nyiaa, dukum te di tɛɛle kei balaŋ pou dɔɔ mena dɔɔ bɔɔ ne tale baa di mmaraase ŋan dɔɔ ya. Lee mena dɔɔ Wurubuarɛ yakowɔ see nyiaa, balaŋ baŋ pou baa lɛɛ Yesu Kristo di na, baa nyiŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ ɔ be yako see nyi waa fa balaŋ nɛ.

Dɔɔ tekaa yɛɛ mmaraa keŋ gbeŋawɔ bela ya

23 Pɛte Yesu Kristo ke kɔŋ na, Mosesi mmaraase ŋan te tɔ daa do ŋgba mena keŋ bɛɛ tɔ walaŋ do deni man nɛ. Kenaŋ wɔle na te Wurubuarɛ kaa lesewɔ wola daa nyiaa, nyi walaŋ de lɛɛ Yesu Kristo di na waa tale nyiŋ ɔ wose lee mmaraase ŋan tɛɛ.

24 Kei nawolo baa nyi, na Mosesi mmaraase ŋan ne diina de dɔɔ pɛte Kristo kɔŋawɔ. Kristo ke kɔŋ wɔle na, lee ŋon Kristo kelɛɛdi man te walaŋ gbɛɛneŋ na tenee Wurubuarɛ siaman.

25 Nɛnɛɛ keŋ dɔɔ lɛɛ Kristo di dɔɔ, mmaraase ŋan ba tekaa dana doŋ de dɔɔ bela ya.

26 Lee mena keŋ ɛ be lɛɛ Yesu Kristo di dɔɔ, te ɛ popou bese Wurubuarɛ bia gbagba nɛ.

27 Nawolo nyi ɛmɛɛ baŋ pou bɔɔ sɔ ŋon Wurubuarɛ loŋ Kristo man nɛ, te yeli ɛmɛɛ na Kristo ta bese walaŋ dokoloŋ. Lee mena dɔɔ Kristo dinɔɔ keŋ te kaa doo ɛ man.

28 Lee mena dɔɔ n yɛɛ Gyuda baale o, n te yɛɛ Gyuda baale ya o, n yɛɛ gbeŋi o yaa n yɛɛ gyooro bu e, n yɛɛ alo e yaa n yɛɛ baale o nɛ, keŋ be famenɛ bela ya. Nawolo nyi ɛ popou te yɛɛ dokoloŋ Kristo man.

29 Nyi akpaa ɛ yɛɛ Kristo balaŋwɔ na, kenaŋ na ɛ yɛɛ Aberaham duuluŋ man balaŋwɔ. Mena ke mɔ te Wurubuarɛ waa hiraa ŋon, ŋgba mena keŋ ɔ be yako see nyi waa hiraa Aberaham nɛ.

4

1 Ɛ yela maa mo me nombii ma aneyakoŋ kei maa na nombia kɛŋa wola ŋon kpene keŋ mɛɛ gyae maa yako nɛ. Nyi abɔɔ diiri

sɛɛ ɔ yɛɛ biikyaa e nɛ, na yɛɛ yaa ŋgba ɔ yɛɛ gbeŋi e nɛ. Be famenɛ nyi abɔɔ ŋan pou yɛɛ ɔ wui ya.
2 Nawolo nyi debaŋ keŋ ɔ sɛɛ ɔ yɛɛ biikyaa e nɛ, ɔ doe kegyiise baale nyiŋmaa man. Baŋ ne gyae la baa kɛɛ ŋon na abɔɔ ŋan pou dɔɔ, kelii debaŋ keŋ ɔ kya ba see nyi baa mo abɔɔ ŋan do e ɔ nyiŋmaa man nɛ.
3 Nafɔ mena ke te daa mɔ doo. Nawolo nyi debaŋ keŋ da te lɛɛ ta Yesu nombia ŋan di ya nɛ, na tɛɛle kei dɔɔ nombia ne diina de dɔɔ lee da kekyaabii man ŋgba gbeŋa nɛ.
4 Mɔna debaŋ keŋ Wurubuarɛ ba see nɛ kelii na, ɔ kpila ŋon gbagba bu kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ te ɔ yela alo lola e. Mena debaŋ kenaŋ na, balaŋ doo bo Gyudatena mmaraase ŋan tɛɛ.
5 Wurubuarɛ kpila ɔ bu kei bo nyi waa kɔŋ kaa tɔ de nombiakumɛɛ pou kom, na waa lese daa lee mmaraa keŋ doŋ tɛɛ, na dee nyiŋ bese Wurubuarɛ bia gbagba.
6 Nɛnɛɛ keŋ dɔɔ bese Wurubuarɛ bia dɔɔ nɛ, ɔ te yeli ɔ bu ŋon feliŋ ŋon te kaa kyaa de konɔɔse man. Feliŋ ŋonaŋ ne yele la te dɛɛ tale baake Wurubuarɛ nyi "De kya" nɛ.
7 Lee mena dɔɔ ɛ te yɛɛ gbeŋawɔ bela ya, mɔna nɛnɛɛ dɔɔ ɛ ta bese Wurubuarɛ bia. Te lee mena keŋ ɛ ba bese Wurubuarɛ bia dɔɔ, ɛ ke nyiŋ abɔɔ ŋan pou waa mo fa ɔ bia nɛ.

Pɔɔl kayeyɛɛ Galatiatena dɔɔ

8 Gyaŋgba keŋ ɛ ta gyeŋa ta Wurubuarɛ ya nɛ, na ɛ na som bɛɛneŋ ŋan nafɔ tekaboena nyi yaa som ŋa ya nɛ te ɛ bese ŋe gbeŋa. Bane mɔ te yɛɛ Wurubuarɛ e keŋ kaboena nyi yaa som e ya.
9 Mɔna nɛnɛɛ keŋ ɛ be kaa gyeŋ Wurubuarɛ, yaa maa yako nyi nɛnɛɛ keŋ ŋon Wurubuarɛ ba gyeŋ ŋon nɛ, woŋ dɔɔ te ɛ ne gyae ɛ ka bese ke sila tɛɛle kei dɔɔ waraŋase abɔɔ ŋan ŋɔɔ taŋ doŋ ya nɛ? Ɛ ne gyae baa nyi ɛ ka bese ke doo mena abɔɔ ŋenaŋ tɛɛ ŋgba gbeŋa nɛ bela?
10 Me te nyii nyi ɛ ne di Gyudatena ɔsom weeya na gyaalaŋna na debaŋse na kulutooneŋ kpaakpaa ŋaale ŋgba mena keŋ ba mmaraase na wolo nɛ. Ɛ ne yɛɛ kɛŋa pou nɛ, na ɛmɛɛ gyeŋ nyi Wurubuarɛ kegyaebii yaa ɛ ne yɛɛ nɛ.
11 Ɛ nombia ayɛɛsa dana maŋ gyakoloŋ. Ne yɛɛ maŋ nyi diyem keŋ mɔɔ naa yɛɛ tom ɛ gyaŋ nɛ pou te yɛɛ yakaa.
12 Me tebia, mɛɛ waase ŋon bo nyi ɛ kasee maŋ. Nawolo nyi keŋ na ma keyɛɛ Gyuda baale koraŋ nɛ, ma moo ma wose ŋgba ɛ man ŋolo nɛ keŋ nyi mɔɔ na tekaa di Gyudatena mmaraase ŋan dɔɔ ya. Ɛ te yɛɛ ta kolo kum mɔ tia maŋ ya.
13 Ɛ tɔɔse nyi ma kekɔŋ ɛ gyaŋ gyaŋgbate keŋ nɛ, kawee yele la te me nyiŋa gbɛɛ kolosi Kristo nombia kpaakpaa ŋan fa ŋon.
14 Doo nyi na me kawee kenaŋ yɛɛ kateesa ke fa ŋon, mɔna ɛ te ŋmanyaŋ maŋ ya te ɛ te bɛɛ maŋ mɔ ya. Ɛ lɛɛ maŋ ŋgba Wurubuarɛ kpilale ŋolo lee la adido kɔŋ nɛ, yaa ŋgba maŋ yɛna Yesu Kristo ŋon gbagba nɛ.
15 Mena debaŋ kenaŋ na me naawɔ nyi gyoŋ daale doo ɛ man keŋ nyi nafɔ yeŋ nyiŋa gbɛɛ koraŋ na, yeŋ kulii ɛmɛɛ gbagba ɛ siabia do maŋ. Nɛnɛɛ mena gyoŋ kenaŋ laŋa aleŋ?
16 Keŋ mɔɔ yako ŋon anokoare keŋ dɔɔ na, me ta bese ɛ kɔlare?
17 Balaŋ baŋ bɛɛ beo yɛɛ ba wose nyi be yɛɛ Kristotenawɔ nɛ, bɛɛ gyae bo nyi baa beo ŋon na ɛ kaa di Gyudatena mmaraase ŋan dɔɔ, mɔna ŋa be gyae ke yɛɛ tɔnɔɔ kamasɛ fa ŋon ya. Bɛɛ gyae bo nyi baa tira daa na ŋon nsana, na ɛ ke nyiŋ mo ɛ loo pou gyakaa be dɔɔ.
18 Akpaa ɛ yase ɛ sia te ɛ ne yɛɛ kolo kpaakpaate na ke dei. Mɔna kaboena nyi yaa yɛɛ ke debaŋ kamasɛ. Te yɛɛ nyi me kyaa ɛ gyaŋ kaageŋ te ɛ ke yɛɛ ke ya.
19 Me bia kpaakpaa, mena keŋ alo na doŋee te ɔ ne naa diyem nɛ, mena yaa mɛɛ naa diyem lee ɛmɛɛ dɔɔ. Te maa naa mena diyem kei kelii debaŋ keŋ ɛ ke nyiŋ Kristo dinɔɔ keŋ.
20 Ma kegyaebii yɛna nyi nafɔ na me kyaa ɛ gyaŋ, na maa kyɛɛkee ma kekolosi na ke kyaa na ɛ kegyaebii. Nawolo nyi ɛ nombia ayɛɛsa dana maŋ gyakoloŋ.

Nɔɔse ala ŋan Wurubuarɛ be bake see nɛ

21 Ɛ yela maa bɔɔse ŋon nombii kei. Ɛmɛɛ baŋ ɛ ne gyae nyi ɛ ke doo Mosesi mmaraase ŋan tɛɛ nɛ, gbagbaagba na ɛ gyeŋ kpene keŋ mmaraase ŋan ne yako?
22 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne yako nyiaa, Aberaham lola bia baala bala. Be man ŋolo ɔ naa yɛɛ gbeŋi e, te ŋolo mɔ ɔ naa yɛɛ gyoorobu e.
23 Aberaham bu ŋon gbeŋi ŋon ba lolo fa e nɛ, ba lola e bo ŋgba mena keŋ alo kamasɛ ne taŋ lolo nɛ. Mɔna ŋon gyooro bu ŋon ba lolo fa e nɛ dɔɔ, Wurubuarɛ wulaa yakowɔ see nyi baa lola e pɛte be kaa lola e.
24 Mena nombia kɛŋa yɛɛ dudu ke keŋ na lese nombia ŋaale wola. Ala bala kɛwɔ seŋɛɛ fa nɔɔkebakesee ala ŋan Wurubuarɛ be bake see fa ɔ balaŋ nɛ. Nɔɔkebakesee keŋ ba lee Sinai bula dɔɔ nɛ, keŋ seŋɛɛ la fa alo ŋon bɛɛ baake e nyi Haga nɛ. Ɔ bia yɛna balaŋ baŋ Mosesi mmaraase ŋan ba besena wɔ yɛɛ gbeŋa nɛ.

25 Haga seŋɛɛ fa Sinai bula keŋ ke kyaa
Arebia tɛɛle man nɛ. Ɔ yɛɛ ŋgba gyɛŋ
wee kei Gyerusalɛm nɛ. Mosesi mmaraase
ŋan ta besena ke man balaŋ baŋ pou yɛɛ
gbeŋa.
26 Mɔna Gyerusalɛm keŋ ke kyaa adido
nɛ, keŋ yɛɛ ŋgba gyooro bu ŋon bɛɛ
baake e nyi Saara nɛ. Ke man bia be
doo mmaraase kamasɛ tɛɛ ŋgba gbeŋa nɛ
ya. Saara ŋonaŋ yɛna daa baŋ dɔɔ doo
Gyudatena mmaraase tɛɛ ya nɛ de naa.
27 Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ne yako nyiaa,
"Nyaŋ ɔlamanbo ŋon n ta lola ta see ya nɛ,
yela ke yɛɛ neŋ gyoŋ.
Nyaŋ ŋon n ta doŋee ta see ya nɛ,
yela ke yɛɛ neŋ gyoŋ na n ke lɔ
akelelee.
Doo nyi n baale ta lese ɔ sia lee n dɔɔ,
mɔna maa yela waa bese kɔŋ n gyaŋ
na n bia ke wuku kela ŋon ɔ kyaa yale
tɛɛ nɛ."
28 Me tebia Kristotena, ɛ yɛɛ ŋgba Asiki
nɛ. Nawolo nyi mena keŋ Wurubuarɛ be
wulaa yako ɔ nombia see pɛte bɔɔ kaa lola
e nɛ, mena yaa ɔ yakowɔ see te daa mɔ kaa
bese ɔ bia nɛ.
29 Debaŋ kenaŋ man na, bu ŋon bɔɔ lola
e ŋgba mena keŋ bɛɛ lola walaŋ kamasɛ
nɛ, naase bu ŋon bɔɔ tɛɛ Wurubuarɛ feliŋ
ŋon doŋ man lola e nɛ diyem. Mena ke yaa
sɛɛ doo kaa lii gyɛŋ wee kei nɛ.
30 Mɔna sena te Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan ne yako? Nombia ŋan
yakowɔ nyiaa, "Gegi gbeŋi ŋon na ɔ bu,
nawolo nyi tekaboena nyi gbeŋi bu ŋon
waa di ɔ kya abɔɔ kpu na gyooro bu ŋon
ya."
31 Mena dɔɔ me tebia, da te yɛɛ gbeŋi
ŋon biawɔ ya. De yɛɛ gyooro bu ŋon
biawɔ.

5

Kristo te yeli de te nyiŋ da wose

1 Kristo te lɛɛ da nyeeya yela de te
nyiŋ da wose bese gyoorobia. Mena dɔɔ
kaboena nyi yaa seŋ ɛ kelɛɛdi keŋ man
keŋkeŋ. Ɛ na fa ŋolo gbɛɛ na waa besena
ŋon yɛɛ ɔ gbeŋa bela ya.
2 Ɛ tei me nɔɔwoya nideli. Maŋ Pɔɔl
ne yako na ŋon nombia kɛŋa nɛ nyiaa,
akpaa ɛ fa gbɛɛ nyi baa kara ŋon ɛ baala
wose ŋgba mena keŋ Mosesi mmaraase
ŋan nawolo nɛ, na nawolo baa nyi kpene
keŋ Kristo be yɛɛ nɛ be taŋ tɔnɔɔ fa ŋon
korakora ya.
3 Mɛɛ yako ŋon ɛ ke nyii nideli bela
nyiaa, akpaa ɛ man ŋolo de fa gbɛɛ nyi baa
kara e ɔ baala wose nɛ, kenaŋ na kaboena
nyi ɔtenate dee di Mosesi mmaraase ŋan
pou dɔɔ.
4 Akpaa ɛ man ŋolo de yɛɛ kakyeŋ nyi
ɔ ne di Mosesi mmaraase ŋan dɔɔ na
Wurubuarɛ ke nyiŋ lɛɛ e do nɛ, kenaŋ na
nawolo baa nyi ɔtenate te tira ɔ wose lee
Kristo man. Mena ke mɔ yaa ɔtenate te tira
ɔ wose lee Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ na mo
boele balaŋ nɛ man.
5 Daa dɔɔ, Wurubuarɛ feliŋ ŋon doŋ
man dɔɔ de loo gyakaa nyi Wurubuarɛ
waa lɛɛ daa do nyi de gbɛɛneŋ tenee ɔ
siaman, nawolo nyi dɛɛ lɛɛ Kristo di.
6 Yesu Kristo kelɛɛdi be famenɛ nyi ŋolo
kara ɔ baala wose yaa ɔ te kare ya. Mɔna
kpene keŋ ne hia yɛna nyi dɛɛ lɛɛ Yesu
Kristo di, na dɛɛ gyae Wurubuarɛ na de
tebia.
7 Kewalaŋ keŋ na, nafɔ ɛ ne yɛɛ nombia
kpaakpaa lee ɛ kelɛɛdi keŋ man. Nɛnɛɛ
amɔte beo na ŋon te ɛ tinaa anokoare keŋ
kesila yela?
8 Ma gyeŋ nyi mena kabeo kei ta lee
Wurubuarɛ gyaŋ ya. Nawolo nyi ŋon
baake na ŋon nyi ɛ kaa bese ɔ bia.
9 Mena keŋ bɛɛ mo bodobodo tee kyomii
do bodobodo biliŋ man te ne yeli kɛɛ koro
nɛ, mena ke mɔ te nombiikum bii gyae ke
tale beo balaŋ burum.
10 Mɔna mɛɛ lɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu di
nyiaa, ɛ be gyae ɛ ka lee me wɔle ke
lɛɛ nombii wɔle daale di bela ya. Walaŋ
kamasɛ ŋon waa yela ɛ ka lee me wɔle ke
lɛɛ nombii wɔle daale di na, ɔtenate yɛɛ
woŋ e o, ɔ te yɛɛ woŋ e ya o nɛ, Wurubuarɛ
waa wɔŋ ɔ deŋele.
11 Me tebia, nyi akpaa me gyakaa mee
kolosi nyi yaa kara ɛ baala wose pɛte
Wurubuarɛ ke lɛɛ ŋon do ŋgba mena keŋ
Gyudatena mmaraase ŋan nawolo na, woŋ
dɔɔ te bɛɛ naase maŋ diyem? Nyi meŋ
ne kolosi baa nyi, kaboena nyi walaŋ waa
kara ɔ baala wose pɛna Wurubuarɛ ke lɛɛ
e do nɛ, nafɔ Gyudatena be gyae baa naase
maŋ diyem nyi mee kolosi Kristo yeŋ keŋ
ɔ ba yem ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ nombia ya.
12 Balaŋ baŋ be dana baala wose kekara
nombia bɛɛ naase ŋon diyem nɛ, nafɔ maŋ
kegyaebii yɛna nyi baa gyeŋ gyu ka lese ba
wose saayɛ gba.
13 Me tebia, ɛmɛɛ dɔɔ Wurubuarɛ baake
ŋon bo nyi ɛ kaa bese gyooro bia. Mɔna ɛ
na yeli ɛ gyoorobiiri keŋ ke fa ŋon gbɛɛ na
ɛ ke yela ɛ lookum ke di ɛ dɔɔ ya. Ɛ mo
balaŋ kegyae gyae dɔŋa na ɛ ke kyɔ dɔŋa.
14 Mosesi mmaraase ŋan pou seŋɛɛ bo
nombii dokoloŋ dɔɔ. Keŋ yɛna nyiaa,
"Gyae n dɔɔ ŋgba nyaŋ gbagba n wose nɛ."
15 Mɔna nyi akpaa ɛ sɛɛ ɛ ne yoo na dɔŋa
ŋgba wonembia kumɛɛ na, kenaŋ na ɛ kɛɛ
ɛ wose nideli. Na mena ya na, ɛ ka koe
dɔŋa munu.
16 Mena dɔɔ mɛɛ yako ŋon baa nyiaa, ɛ
yela Wurubuarɛ feliŋ ŋon ke ta ɛ siaman

lee kpene kamasɛ keŋ ɛ ne yɛɛ nɛ man.
Akpaa ɛ yɛɛ mena na, ɛ ba tekaa sila ɛmɛɛ
gbagba nombiakumɛɛ ŋan ɛ ne gyae nɛ ya.
17 Nawolo nyiaa, abɔɔ ŋan deniwalaŋ
kegyaebii keŋ ne gyae waa yɛɛ nɛ, na
ŋan te Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne gyae nyi
waa yɛɛ ya. Wurubuarɛ feliŋ ŋon na
deniwalaŋ kegyaebii keŋ bɛɛ gyoo ya. Lee
mena dɔɔ ɛmɛɛ be gyae ɛ ke tale yɛɛ ɛ
kegyaebii ya.
18 Mɔna akpaa ɛ yɛɛ kpene keŋ Wu-
rubuarɛ feliŋ ŋon ne gyae nyi yaa yɛɛ
na, kenaŋ na ɛ ba tekaa doo Gyudatena
mmaraase ŋan tɛɛ bela ya.
19 Abɔɔ ŋan deniwalaŋ kegyaebii ne
gyae nyi waa yɛɛ nɛ, ŋe bɛɛ weese ya. Ŋan
yɛna nyi n ka lee n wɛɛle yaa n baale wɔle,
yaa n ka mo ayimɛɛ wuu n wose, yaa desɛŋ
nombia keyɛɛ.
20 Ŋaale mɔ yɛna bane ɔsom, na yolo
nombia, na balaŋ kekɔla, na kale kegyae,
na daaworo nombia, na baŋ kagyeŋ, na
kedikum, na aŋmaareŋ nombia, na dɔŋa
wɔle kalee.
21 Ŋaale mɔ yɛna sibii, na soloŋ kenyɔɔ
dɛɛse, na nɔɔkedi keŋ ayoi kumɛɛ doo ke
man, na nombia nkaraŋkaraŋ keyɛɛ, na
nombiakumɛɛ ŋan pou ŋe yɛɛ ŋgba kɛŋa
dinɔɔ nɛ. Mɛɛ faree ŋon baa bela ŋgba
mena keŋ mɔɔ wulaa faree ŋon kaalaŋ nɛ
nyiaa, walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne yɛɛ mena
abɔɔ kɛŋa na, ɔ be gyae waa nyiŋ gbɛɛ gyu
Wurubuarɛ gyoorobiiri keŋ man ya.
22 Mɔna nyi Wurubuarɛ feliŋ ŋon de kɔŋ
kaa doo n man na, abɔɔ ŋan ɔ ne yeli n
ne nyim yɛna, balaŋ kegyae, na kenyaŋee,
na wosefɛɛreŋ, na konɔɔ kenyiŋ, na wɔe
keyɛɛ, na deeli keyɛɛ, na anokoare kedi,
23 na wose keyɔkɔse, na wose dɔɔ kedi.
Mmaraa kamasɛ be kyaa keŋ ne tɔ mena
abɔɔ kɔŋa keyɛɛ ya.
24 Baŋ pou be yɛɛ Yesu Kristo balaŋwɔ
nɛ, be te tina be nombiakumɛɛ na lookum
keŋ pou doo be man nɛ yela.
25 Wurubuarɛ feliŋ ŋon te fa daa nyee-
doŋ wɔle. Mena dɔɔ kaboena nyi dɛɛ yela
feliŋ ŋonaŋ ka wola daa gbɛɛ keŋ man dɛɛ
kyaa de dinɔɔ wɔle kenaŋ man.
26 Mena dɔɔ ɛ na yeli dɛɛ gate da wose
adido, yaa dɛɛ do dɔŋa baŋ yaa de sia
keyɛɛ dɔŋa abɔɔ ya.

6

Ɛ kyɔ dɔŋa

1 Me tebia, akpaa ɛ naa nyi ɛ man ŋolo ne
yɛɛ dukum nɛ ɛmɛɛ baŋ Wurubuarɛ feliŋ
ŋon doo ɛ man nideli nɛ, ɛ gyu kekolosi
fa e wose keyɔkɔse man na waa nyiŋ bese
kɔŋ gbɛɛ kpaakpaate keŋ man. Mɔna ɛ
kɛɛ ɛ wose nideli, keŋ nyi ɛmɛɛ mɔ be yɛɛ
dukum kenaŋ ya.
2 Ɛ yela ɛ tebia nombia ke yɛɛ ɛ nombia.
Akpaa ɛ yɛɛ mena na, na nawolo baa nyi
Kristo kegyaebii yaa ɛ ne yɛɛ.
3 Akpaa ŋolo ne kɛɛ ɔ wose nyi ɔ yɛɛ
walaŋ ŋolo e, mɔna kegbagba na ɔ te yɛɛ
ŋolo e ya nɛ kenaŋ na ɔ na beo ɔ wose bo.
4 Kaboena nyi walaŋ kamasɛ waa gyoo ɔ
wose man nideli kɛɛ nyi ɔ nombia ayɛɛsa
dei. Akpaa ɔ naa nyi ɔ nombia ayɛɛsa dei
na, kenaŋ na waa tale gyina ɔ wose adido
lee ŋon gbagba ɔ nombia ayɛɛsa dɔɔ, keŋ
nyi ɔ be gyae waa mo ɔ wose maa na ŋolo
ya.
5 Nawolo nyi, kaboena nyi walaŋ kamasɛ
waa seele ŋon gbagba ɔ kasolɔ.
6 Walaŋ kamasɛ ŋon bɛɛ wola e Wu-
rubuarɛ nombia nɛ, abɔɔ kpaakpaa ŋan ɔ
dana na kaboena nyi waa yela ŋaale ke tuŋ
walaŋ ŋon ɔ na wola e nombia ŋan nɛ.
7 Ɛ na beo ɛ wose ya. Ŋolo be gyae waa
tale kulu Wurubuarɛ ya, nawolo nyi kpene
kamasɛ keŋ walaŋ de duu na, keŋ ke te
waa kɔ.
8 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne yɛɛ kpene keŋ
ɔ dinɔɔ kum keŋ ne gyae na, gyae ke yela
waa wɔlɛɛ kekpaakekpaa lee ɔ dinɔɔ kum
kenaŋ man. Mɔna walaŋ kamasɛ ŋon ɔ
ne yɛɛ kpene keŋ Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne
gyae na, gyae ke yela Wurubuarɛ feliŋ ŋon
ke fa e nyeedoŋ kekpaakekpaa.
9 Ɛ na yeli deeli keyɛɛ ke takaa daa ya.
Nawolo nyi akpaa deeli keyɛɛ te takaa daa
ya nɛ, Wurubuarɛ waa tɔ daa kom debaŋ
kpaakpaate keŋ man.
10 Lee mena dɔɔ akpaa de nyiŋ gbɛɛ nyi
dɛɛ yɛɛ deeli na, kaboena nyi dɛɛ yɛɛ ke
fa walaŋ kamasɛ. Tuturu na ɛ yela dɛɛ yɛɛ
deeli fa de tebia Kristotena.

Ɛ kɛɛ ɛ wose nideli

11 Ɛ kɛɛ me nɔɔwoya ɔtoman nyiŋan
kɛŋa na ɛ kena nyi maŋ gbagba moona me
nyiŋmaa ŋmarase keŋmarasebia dinaana
kɛŋa yelee ŋon nɛ.
12 Balaŋ baŋ bɛɛ gyae nyi be nombia
ka gyoo Gyudatena sia nɛ, baŋ na ŋere
na ŋon nyi yaa kara ɛ baala wose. Mena
balaŋ benaŋ ne yee nyi akpaa be kolosi
Kristo yeŋ keŋ ɔ ba yem ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ
wose man nombia na, balaŋ baa naase wɔ
diyem.
13 N kɛɛ na, balaŋ baŋ bɔɔ kara be baala
wose nɛ koraŋ bɛɛ tale di mmaraase ŋan
dɔɔ ya. Mɔna bɛɛ gyae bo nyi ɛ ke kara
ɛ baala wose, na baa nyiŋ gyina ba wose
adido nyi baŋ yele la te ɛ kara ɛ baala wose
te ɛ bese be balaŋ.
14 Te maŋ dɔɔ nyi maa gyina ma wose
adido koraŋ na, kenaŋ na de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo yeŋ keŋ ɔ ba yem ɔpaŋdaŋ dɔɔ
nɛ, ke nombia dɔɔ te maa gyina ma wose
adido. Nawolo nyi lee Kristo yeŋ keŋ dɔɔ,

tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ pou ta tekaa yɛɛ kolo ke me siaman ya. Mena ke mɔ yaa lee Kristo yeŋ keŋ dɔɔ, tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ kegyae loo ta lee me man.

15 Nyi ŋolo kara ɔ baala wose yaa ɔ te kare ya o nɛ, keŋ bee hia ya. Kpene keŋ ne hia yɛna nyi lee Kristo dɔɔ ɔtenate te nyiŋ dinɔɔ wɔle.

16 Balaŋ baŋ pou bee nyii nombia kɛŋa te bee di ŋe dɔɔ nɛ, Wurubuarɛ waa wii be waraŋase na waa fa wɔ wosefɛɛreŋ. Mena balaŋ kɛwɔ yɛna Wurubuarɛ bia gbagba baŋ ɔ ba lese nɛ.

17 Lee gyɛŋ ne gyu nɛ, mɛɛ fane nyi ŋolo na tekaa naase maŋ diyem bela ya. Nawolo nyi gyaŋtarɛɛ ŋan mɔɔ nyim lee ketuku na boya kefuŋii keŋ me yɛɛ Kristo kpilale e dɔɔ nɛ tekaboe maŋ.

18 Me tebia, de Gbeŋgyoo Yesu Kristo waa mo ɔ bɛrɛɛ boele ɛ popou na waa seŋ ɛ wɔle Amɛn.

Efesotena
Pɔɔl tɔne keŋ ɔ be ŋmarase yelee Efesotena nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Pɔɔl ŋon Wurubuarɛ
be gyae nyi maa bese Yesu Kristo kpilale
nɛ gyaŋ. Mɛɛ ŋmarase ke mee yelee ɛmɛɛ
Kristotena baŋ ɛ kyaa Efeso donɔɔ man, te
Wurubuarɛ ba mo ɔ nyiŋmaa gyakaa ɛ dɔɔ
te ɛ ne di anokoare ɛ gbɛɛneŋ man fa Yesu
Kristo nɛ.
2 Wurubuarɛ ŋon ɔ yɛɛ de kya e, na de
Gbeŋgyoo Yesu Kristo baa mo be bɛrɛɛ
boele ŋon, na baa fa ŋon wosefɛɛreŋ.

Wurubuarɛ tɛe Kristo dɔɔ hiraa balaŋ

3 Ɛ yela dɛɛ lese de kya Wurubuarɛ ŋon
ɔ yɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu Kristo Wurubuarɛ
na ɔ kya e nɛ yele. Nawolo nyi keŋ daa na
de Gbeŋgyoo Yesu Kristo yɛɛ dokoloŋ dɔɔ,
ɔ ta mo abɔɔ ŋan pou kyaa adido nɛ boele
daa.
4 Yesu Kristo dɔɔ te ɔ lese daa pɛte ɔ yɛɛ
tɛɛle kei na abɔɔ pou, nyi dɛɛ yɛɛ balaŋ
baŋ de yɛɛ ŋon gbagba wui ɔ siaman keŋ
ayimɛɛ be doo de man ya, lee mena keŋ
daa na Kristo yɛɛ dokoloŋ dɔɔ.
5 Lee kegyae keŋ ɔ ne gyae daa dɔɔ ɔ
taŋgbɛɛwɔ yako see nyi waa ta Yesu Kristo
dɔɔ mo daa yɛɛ ɔ bia lee ŋon gbagba
kegyaebii man.
6 Ɔ lese daa mena na dee nyiŋ lese ɔ
gyooro bɛrɛɛ yele keŋ ɔ ba moo fa daa,
nawolo nyi de yɛɛ Wurubuarɛ bu ŋon ɔ
ne gyae daa nɛ wui.
7-8 Keŋ Kristo ba yem kyɛɛkee ɔ fatabo
leki dɔɔ, Wurubuarɛ lɛɛ da nyee te ɔ moo
de dukum kyɛɛ daa. Kei ne yele la dɛɛ naa
nyi Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ ba mo boele
daa nɛ boe nideli. Wurubuarɛ gbagba
nyansa na ɔ nombia kagyeŋ man te ɔ
moowɔ yɛɛ mena.
9 Te kpene keŋ ɔ be wulaa yako see
nyi waa yɛɛ nɛ, ɔ tɛɛwɔ Kristo dɔɔ lese
ɔ nombia ŋan weesɛɛ nɛ wola daa ŋgba
mena keŋ ɔ ne gyae nɛ.
10 Kpene keŋ Wurubuarɛ be yako see nyi
waa yɛɛ nɛ yɛna nyi, debaŋ keŋ de lii nɛ
waa yilaa kpene kamasɛ keŋ kyaa adido
na keŋ kyaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ pou do Kristo
tɛɛ.
11 Te keŋ de doo Kristo man dɔɔ, Wu-
rubuarɛ ta mo daa yɛɛ ɔ balaŋ mɔ, ŋgba
mena keŋ ŋon ɔ be yɛɛ abɔɔ pou be yako
ɔ nyeeman see nyi waa yɛɛ daa nɛ.
12 Wurubuarɛ yɛɛ kɛŋa pou na daa
baŋ dɔɔ taŋgbɛɛ lɛɛ Kristo nɛ, ka lese ɔ
gyoorobiiri keŋ yele.
13 Mena te doo fa ɛmɛɛ mɔ. Ɛ ke nyii
Wurubuarɛ nombia ŋan ŋe doo ŋe gbɛɛ
dɔɔ te ŋɛɛ fa nyeedoŋ nɛ, ɛ lɛɛwɔ di. Lee
mena dɔɔ Wurubuarɛ moo ŋon yɛɛ ɔ wui,
te ɔ moo ɔ feliŋ ŋon ɔ be yako see nyi waa
mo do ɛ man tɔ nɔɔ nɛ see ŋon. Kei nawola
la nyi ɔ ta mo ɔ nyiŋmaa gyakaa ɛ dɔɔ nyi
ɛ yɛɛ ɔ wui.
14 Wurubuarɛ feliŋ kei yɛna kpene keŋ
doo ɛ man, ŋgba kpene keŋ ɔ ba mo see
ateta nɛ. Kei nawolo nyi dee nyiŋ abɔɔ ŋan
pou Wurubuarɛ be yako see nyi waa mo
fa ɔ balaŋ nɛ. Kei ne yele la dɛɛ gyem nyi
Wurubuarɛ waa lese balaŋ baŋ pou be yɛɛ
ɔ wui nɛ lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ man. Mena
dɔɔ ɛ yela dɛɛ lese Wurubuarɛ gyoorobiiri
keŋ yele.

Pɔɔl kefane

15 Lee mena dɔɔ me ke nyii mena keŋ
ɛ be lɛɛ Wurubuarɛ di, na mena keŋ ɛ ne
gyae balaŋ baŋ pou bɔɔ lɛɛ Kristo nombia
ŋan di nɛ,
16 me bee tina Wurubuarɛ nɔɔ ka do yela
ya. Mɛɛ tɔɔse ɛ yela debaŋ kamasɛ keŋ
mɛɛ fane fa Wurubuarɛ nɛ.
17 Mɛɛ fane mɔ nyi Wurubuarɛ ŋon ɔ yɛɛ
de Gbeŋgyoo Yesu Kristo na gyoorobia pou
be kya e nɛ, waa mo ɔ feliŋ ŋon do ɛ man
na waa yela ɛ sia kekara, na ɔ feliŋ ŋon
ka lese Wurubuarɛ ŋon wola ŋon na ɛ ka
gyeŋ e nideli.
18 Mɛɛ solo nyi waa gyuusu ɛ konɔɔse,
na ɛ ke nyiŋ gyeŋ kpene keŋ dɔɔ ɔ ba lese
ŋon na kpene keŋ dɔɔ ɛ loo gyakaa nɛ, na ɛ
ke nyiŋ gyeŋ abɔɔ ŋan Wurubuarɛ be yako
see nyi waa mo fa baŋ bɔɔ mo ba wose fa
Kristo nɛ. Ŋe yɛɛ abɔɔ ŋan ŋa koya dana
doŋ nideli.
19-20 Dɛɛ fane nyi yaa gyeŋ ɔ doŋ dinaa
keŋ ka dokoso be kyaa ya nɛ. Ɔ ta mo
mena doŋ kei fa daa baŋ dɛɛ lɛɛ e di nɛ.
Mena doŋ kei te ɔ moowɔ gyuusu Kristo
lee yeŋ man, te ɔ moo e kyaase ɔ dunoluŋ
dɔɔ Wurubuarɛ man.
21 Wurubuarɛ te yeli Kristo te di doŋ kela
yela pou na gyoorise pou na bɛɛneŋ pou
na yola pou na woya pou na ŋmeeseŋ pou
na kpene kamasɛ keŋ ne di doŋ deniwalaŋ
dɔɔ nɛ.
22 Wurubuarɛ ta mo kpene kamasɛ do
Kristo tɛɛ, te ɔ moo e yɛɛ kpene kamasɛ
nyee fa Kristo balaŋ baŋ pou.
23 Kristo balaŋ kɛwɔ yɛna Kristotena
dikpii keŋ. Te wose kei man te Wurubuarɛ
ŋon ɔ be yɛɛ kpene kamasɛ, te ɔ kyaa
yenaŋ kamasɛ te ɔ ne yeli abɔɔ kamasɛ na
sem nideli gbɛɛ kamasɛ man nɛ kyaa.

2

Wurubuarɛ te fa daa nyeedoŋ Kristo man

1 Gyaŋgba keŋ na nombiakumɛɛ keyɛɛ
te tira ɛmɛɛ na Wurubuarɛ nsana,
2 gyaŋgba kenaŋ na, ɛ silana tɛɛle kei
dɔɔ nombiakumɛɛ. Ɛ silana ɔbɔnsam ŋon
ɔ yɛɛ dukum pou nyee e nɛ. Te ŋon mɔ
ne diina baŋ pou bɔɔ ne tɛɛ Wurubuarɛ
gbɛɛneŋ dɔɔ ya nɛ dɔɔ.
3 Nafɔ nnɛ te daa na wɔ mɔ pou kyaawɔ,
na dɛɛ yɛɛ kpene keŋ dɛɛ gyae. Dee sila
de dinɔɔ benɛɛ ŋan te dɛɛ yɛɛ kpene keŋ
da wose na de konɔɔ man nombia na
wola daa nyi dɛɛ yɛɛ nɛ. Nafɔ nnɛ yaa
Wurubuarɛ baŋ keŋ ne fa deŋele kewɔŋ
nɛ doo de dɔɔ, ŋgba balaŋ akaŋ baŋ nɛ.
4 Mɔna Wurubuarɛ wii de waraŋase
te lee ɔ kegyae dinaa keŋ ɔ ne gyae de
nombia nɛ dɔɔ,
5 ɔ tɛɛwɔ Kristo dɔɔ fa daa baŋ nafɔ
debaŋ kenaŋ man dɔɔ yem de dukum
man nɛ nyeedoŋ. Mena dɔɔ ɛ tɔɔse nyi
Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ ba mo boele daa
dɔɔ te ɛ nyiŋa nyeedoŋ.
6 Te mena keŋ Wurubuarɛ be gyuusu
Kristo lee yeŋ man nɛ, mena mɔ yaa ɔ
gyuusu daa mɔ lee mena yeŋ kei man, te
ɔ moo daa kekyaa Yesu Kristo gyaŋ adido
na daa na e kaa di gyoori.
7 Ɔ yɛɛ nnɛ kei na debaŋ kamasɛ keŋ
kɛŋa pou gyae kekɔŋ na, kenyiŋ lese ɔ
bɛrɛɛ na ɔ wɔe keŋ doo Kristo man te ka
kela kpene kamasɛ nɛ wola.
8 Nawolo nyi, bɛrɛɛ keŋ ɔ ba moo boele
daa, na da kelɛɛdi keŋ dɔɔ lɛɛdi dɔɔ te ɔ fa
daa nyeedoŋ. Kɛŋa pou ta lee daa gbagba
gyaŋ ya, ke yɛɛ kpene keŋ Wurubuarɛ ba
mo fa daa.
9 Ta lee tomse ŋan dɔɔ yɛɛ dɔɔ ya, mena
dɔɔ ŋolo na wola ɔ wose ŋe dɔɔ ya.
10 Nawolo nyi Wurubuarɛ yɛɛ na daa
mena keŋ gyɛŋ de doo nɛ. Keŋ daa na
Kristo be yɛɛ dokoloŋ dɔɔ, te ɔ lese daa nyi
dɛɛ yɛɛ tomse kpaakpaa ŋan ɔ be wulaa
desina see nyi dɛɛ yɛɛ nɛ.

De popou yɛɛ dokoloŋ Kristo man

11 Mena dɔɔ ɛ tɔɔse mena keŋ nafɔ lolo
man na, ɛ te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ. Ɛmɛɛ
te Gyudatena ne baake nyi, baŋ ba te kara
be baala wose ya nɛ. Be wui baala wose
keŋ bɔɔ kare nɛ, nyiŋmaa te ba moowɔ
kara.
12 Ɛ tɔɔse nyi debaŋ kenaŋ na, ɛmɛɛ
na Kristo betaŋ loŋtoro ya. Na ɛ yɛɛ
yenaasetenawɔ, ɛ te yɛɛ baŋ Wurubuarɛ
ba lese nɛ ya. Na ɛ yɛɛ ŋɔɔla baŋ ɛ be kpuɛ
kebakesee keŋ Wurubuarɛ na ɔ balaŋ be
bake see nɛ man ya. Na ɛ sia be gyakaa
kolo mɔ dɔɔ ya, te ɛ ba gyeŋ Wurubuarɛ
tɛɛle kei dɔɔ ya.
13 Te nɛnɛɛ keŋ ɛ doo Kristo man dɔɔ,
ɛmɛɛ baŋ nafɔ ɛ kyaa lemlem, te ɛ ba
benaa na Kristo ya nɛ, lee ɔ yeŋ keŋ ɔ ba
yem nɛ dɔɔ, ɔ te tuu ŋon benaa na ɔ wose.
14 Ŋon gbagba yɛna da wosefɛɛreŋ. Ɔ te
yɛɛ Gyudatena na baŋ ba te yɛɛ Gyudate-
nawɔ ya nɛ walaŋ dokoloŋ. Lee ɔ yeŋ dɔɔ,
ɔ tekerii dekyaŋ keŋ nafɔ ke yɛɛ kekɔla
dekyaŋ te ne kpase mena balaŋ akpeŋ ala
kɛwɔ nsana nɛ.
15 Nawolo nyi, ɔ wose te ɔ moowɔ lese
Gyudatena mmaraase, na gbɛɛneŋ, na
nombia burum ŋan. Kpene keŋ dɔɔ ɔ be
yɛɛ kei yɛna nyi, na waa nyiŋ mo mena
balaŋ akpeŋ ala kɛwɔ yɛɛ dokoloŋ kɔŋ ŋon
gbagba man. Nnɛ te ɔ yela ɔ wosefɛɛreŋ
kɔŋawɔ be man.
16 Ɔ tɛɛwɔ ɔpaŋdaŋ keŋ dɔɔ pataa akpi-
ise ala kɛwɔ, kyaŋ wɔ mo do Wurubuarɛ
man, yɛɛ wɔ walaŋ dokoloŋ. Nawolo nyi,
ɔ ta mo ɔpaŋdaŋ keŋ dɔɔ lese kpene keŋ
ne yele bɛɛ kɔla dɔŋa nɛ.
17 Ɔ kɔŋawɔ kaa yako wosefɛɛreŋ nom-
bia ŋan fa ɛmɛɛ Gyudatena baŋ ɛ benaa
na Wurubuarɛ, na baŋ ba te yɛɛ Gyudate-
nawɔ ya nɛ.
18 Ŋon dɔɔ te Gyudatena na baŋ ba te
yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ pou nyiŋa gbɛɛ
Wurubuarɛ feliŋ dokoloŋ man, mo gyu kya
ŋon gyaŋ.
19 Mena dɔɔ nɛnɛɛ nafɔ ɛmɛɛ baŋ ɛ
ba benaa na e ya nɛ, ɛ ta tekaa yɛɛ
ŋɔɔla na balaŋ yenaasetenawɔ bela ya. Ɛ
yɛɛ baŋ Wurubuarɛ be hiraa wɔ nɛ be
dɔɔna na be tebia na Wurubuarɛ dek-
paŋalaŋmantenawɔ.
20 Ɛmɛɛ mɔ, be ta mo ŋon ŋgba deni
nɛ, Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra na Yesu
kpilala baŋ yɛna dekyaŋ keŋ mokɔɔ kasee.
Ɛmɛɛ te bɛɛ mo ma gyakaa ke dɔɔ. Yesu
Kristo gbagba yɛna boe keŋ kɛɛ fa deni keŋ
pou doŋ nɛ.
21 Ŋon dɔɔ te deni keŋ boe kamasɛ na
sem nideli, te kɛɛ bee bese Wurubuarɛ
kedeesa deni keŋ bɔɔ maa see fa Wu-
rubuarɛ ɔsom, te ayimɛɛ be doo ke man
ya nɛ.
22 Ɛmɛɛ na Yesu te yɛɛ dokoloŋ dɔɔ, te
yela ɛmɛɛ na akaŋ baŋ pou bese dekyae
keŋ Wurubuarɛ ne tɛɛ ɔ feliŋ ŋon dɔɔ
kyaa.

3

*Pɔɔl tom keyɛɛ baŋ ba te yɛɛ Gyudate-
nawɔ ya nɛ man*

1 Mena dɔɔ mɛɛ fane fa Wurubuarɛ.
Maŋ Pɔɔl ŋon bɔɔ kyaŋ maŋ tɔ deni lee
mena keŋ mɛɛ yako Yesu Kristo nombia
ŋan mɛɛ fa ɛmɛɛ baŋ ɛ te yɛɛ Gyudate-
nawɔ ya nɛ dɔɔ.
2 Ma gyeŋ nyi ɛ te nyii nyi ɛmɛɛ dɔɔ te
Wurubuarɛ moo ɔ bɛrɛɛ keŋ boele maŋ,

na maa nyiŋ tale yako Yesu Kristo nombia
ŋan fa ŋon lee ɛ deeli dɔɔ.
3 Wurubuarɛ ta lese nombia ŋan weesɛɛ
nɛ wola maŋ, ŋgba mena keŋ mɔɔ taŋgbɛɛ
ŋmarase fa ŋon nɛ.
4 Akpaa ɛ kala ke na, ɛ kena mena
keŋ mɔɔ nyii Kristo nombia ŋan nafɔ ŋa
weesɛɛ nɛ man.
5 Gyaŋgba keŋ na, ɔ ta lese mena nombia
aweeseŋ kɛŋa wola deniwalaŋ ya, mɔna
Wurubuarɛ te tɛɛ ɔ feliŋ ŋon dɔɔ lese ŋa
wola Yesu Kristo kpilala na Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ ayimɛɛ be doo be
man ya nɛ.
6 Mena nombia aweeseŋ kɛŋa yɛna nyi;
lee Wurubuarɛ nombia ŋan dɔɔ balaŋ baŋ
ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ, ta bese
Wurubuarɛ wui ŋgba Gyudatena nɛ. Be
popou ta bese walaŋ dokoloŋ na baŋ baa
di abɔɔ ŋan Wurubuarɛ be yako see nyi
waa ta Yesu Kristo dɔɔ fa wɔ nɛ.
7 Keŋ dɔɔ te ɔ moo ɔ bɛrɛɛ boele maŋ,
te ɔ moo maŋ yɛɛ Yesu Kristo nombia ŋan
kegbetibii, lee ŋon gbagba ɔ doŋ keŋ dɔɔ.
8 N kɛɛ na, maŋ yɛna Wurubuarɛ balaŋ
baŋ man pou kemaasa, mɔna maŋ mɔ te
ɔ moo ɔ bɛrɛɛ keŋ boele, nyi maa yako
Kristo wose man nombia ŋan ŋɛɛ lee koya
te ŋa betaŋ ɔto ya nɛ fa baŋ ba te yɛɛ
Gyudatenawɔ ya nɛ.
9 Na maa yela balaŋ pou kena Wu-
rubuarɛ ŋon ɔ be yɛɛ kpene kamasɛ nɛ,
gbɛɛ keŋ ɔ ba weese lee kewalaŋ keŋ nɛ.
10 Te ɔ kegyae yɛna nyi, debaŋ kei man
nɛ waa ta Kristotena dikpii keŋ dɔɔ yela
feliŋ man gyooneŋ na doŋse ŋan pou ŋe
kyaa adido nɛ ka gyeŋ Wurubuarɛ sia
kekara keŋ betaŋ ɔto ya nɛ kpene kamasɛ
man.
11 Wurubuarɛ yɛɛ kei, lee kebake keŋ ɔ
be bake see ɔ nyeeman, te betaŋ ɔto ya nɛ
dɔɔ. Ɔ tɛe de Gbeŋgyoo Yesu Kristo dɔɔ te
ɔ yɛɛ kei.
12 Keŋ dɔɔ lɛɛ e di te daa na e be yɛɛ
dokoloŋ dɔɔ, te dɛɛ tale gyɔ de konɔɔ gyu
ŋon Wurubuarɛ gyaŋ keŋ dɔɔ ne yee ya.
13 Mena dɔɔ mɛɛ waase ŋon nyi, ɛ na
yela ɛ wose ke tekerii ŋon lee diyem keŋ
mɛɛ naa fa ŋon nɛ dɔɔ ya. Kɛŋa pou yɛɛ
fa ɛ deeli dɔɔ.

Pɔɔl kefane fa Efesotena

14 Kei dɔɔ te mee buŋ ma doona dɔɔ de
kya Wurubuarɛ siaman.
15 Lee ŋon dɔɔ te loŋtoro kamasɛ keŋ
kyaa adido na tɛɛle kei dɔɔ nɛ ne nyiŋ ka
yele.
16 Mɛɛ sola Wurubuarɛ nyi, waa mo ɔ
gyooro wose deeli keŋ na waa ta ɔ feliŋ
ŋon dɔɔ, na waa fa ŋon doŋ, na waa do
ŋon kakyeŋ.
17 Waa yela Kristo kekyaa ɛ konɔɔ man
ɛ kelɛɛdi dɔɔ, na kegyae keŋ ɛ ne gyae
Wurubuarɛ na balaŋ nɛ kefa ŋon doŋ na ɛ
ka seŋ keŋkeŋ.
18 Na ɛmɛɛ na Kristotena akaŋ baŋ pou
kenyiŋ gyeŋ nyi Wurubuarɛ kegyae keŋ ɔ
ne gyae daa nɛ boe nideli te ka betaŋ ɔto
ya.
19 Na ɛ ka gyeŋ nyi kegyae keŋ Wu-
rubuarɛ ne gyae daa nɛ boe, keŋ dɔɔ dɔɔ
gyae dɛɛ tale naa ke man taŋ ya. Na
Wurubuarɛ ka mo ɔ dinɔɔ pou do ɛ man.
20-21 Ɛ yela dɛɛ ta Yesu Kristo na Kris-
totena dikpii keŋ dɔɔ lese de Wurubuarɛ
gyoorobiiri keŋ yele debaŋ kamasɛ. Na-
wolo nyi ŋon ne tale la yɛɛ abɔɔ burum
kela mena keŋ dɛɛ bɔɔse yaa dɛɛ gyueŋ
lee ɔ doŋ keŋ ne yɛɛ tom de man nɛ dɔɔ.
Daa balaŋ baŋ pou dɔɔ lɛɛ e di te daa na
e yɛɛ dokoloŋ nɛ, ɛ yela dɛɛ lese ɔ yele
kekpaakekpaa. Amɛn.

4

Nɔɔdokoloŋ keyɛɛ Kristo man

1 Mena dɔɔ nɛnɛɛ maŋ Pɔɔl ŋon me doo
deni man keŋ mɛɛ yako Kristo nombia
ŋan dɔɔ nɛ, mɛɛ waase ŋon nyi ɛ yela ɛ
dinɔɔse ke kaboena kebaake kpaakpaa keŋ
Wurubuarɛ be baake ŋon nɛ.
2 Ɛ yɔkɔse ɛ wose. Ɛ woo na ɛ kenyiŋ
konɔɔ. Ɛ gyae dɔŋa nombia na ɛ kewii fa
dɔŋa. Ɛ na mo ŋolo mɔ nombia do ɛ tɔɔ
man ya.
3 Ɛ kyaŋ ɛ wose na nɔɔdokoloŋ keŋ
Wurubuarɛ feliŋ ne tɛɛ wosefɛɛreŋ dɔɔ fa
daa nɛ kekyaŋ ŋon bom.
4 De popou yɛɛ dokoloŋ. Wurubuarɛ
feliŋ dokoloŋ kyaa la mena dɔɔ te Wu-
rubuarɛ baake daa te de sia gyakaa kolo
dokoloŋ kooŋ dɔɔ.
5 De Gbeŋgyoo yɛɛ dokoloŋ te Wu-
rubuarɛ loŋkesɔ mɔ dokoloŋ kooŋ kyaa,
la te gbɛɛ dokoloŋ mɔ dɔɔ te dɛɛ tɛɛ lɛɛ
Wurubuarɛ di.
6 De popou dana Wurubuarɛ dokoloŋ
na kya dokoloŋ. Ŋon yɛna de popou de
Gbeŋgyoo ŋon ɔ kela kpene kamasɛ, te
ɔ doo de popou man te ɔ ne yɛɛ tom de
popou man nɛ.
7 Yesu gbagba kegyaebii te ɔ moo ɔ bɛrɛɛ
boele daa dokoloŋ dokoloŋ, walaŋ kamasɛ
na ɔ wui.
8 Mena dɔɔ te be ŋmarasewɔ Wu-
rubuarɛ nombia ŋan man nyiaa,
"Debaŋ keŋ ɔ ne gyu adido nɛ
ɔ moo baŋ ɔ be yoo dii be dɔɔ nɛ kpu
na ɔ wose laŋ,
te ɔ moo abɔɔ fa balaŋ."
9 Te akpaa be yako nyi ɔ gyeŋawɔ gyu
adido na nawolo nyi sena? Kei nawolo baa

nyi, ɔ taŋgbɛɛwɔ tisi gyoo tɛɛle kei ateta pɛ.
10 Te ŋon ɔ ba gyoo tɛɛle man nɛ, ŋon ke
yɛna walaŋ ŋon mɔ ɔ ba koro gbaa ŋɔma
pou na waa nyiŋ kyaa yenaŋ kamasɛ.
11 Abɔɔ ŋan ɔ ba mo boele ɔ balaŋ yɛna
nyi, baale baa bese Kristo kpilala, na baale
ka bese Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra, na
baale mɔ ka bese baŋ bɛɛ tɛɛ kolosi nom-
bia kpaakpaa ŋan nɛ, te baale mɔ baa yɛɛ
ɔsɔfɔɔse na wolala.
12 Ɔ moo tomse kɛŋa boele ɔ balaŋ, na waa
desina wɔ fa wɔ ɔsom keŋ, na kenyiŋ yela
Kristotena dikpii keŋ ka bee nideli,
13 kelii debaŋ keŋ de popou dɛɛ bee yɛɛ
dokoloŋ, na dɛɛ lɛɛ Wurubuarɛ bu ŋon di
nideli na dɛɛ lee Kristo de dinɔɔ man, da
kelɛɛdi na de kagyeŋ keŋ da gyeŋ e nideli
nɛ man.
14 Na dɔɔ tekaa bese bia wɔlɛɛ keŋ balaŋ
ka mo kawola kumɛɛ kamasɛ na ba adao
gbɛɛneŋ kaa beo daa, na kegyɔ daa gyu
sia na wɔle ŋgba mena keŋ feliŋ ne gyɔ
degbele loŋ dɔɔ nɛ ya.
15 Mena dɔɔ ɛ di anokoare fa dɔŋa lee
ɛ konɔɔse man, na ɛ kegyae dɔŋa nombia,
na ɛ ka mo gbɛɛ kamasɛ man bee Kristo
ŋon ɔ yɛɛ dikpii keŋ nyee nɛ man.
16 Yesu Kristo man te wose man yenaase
kpookpoo ŋan pou ne gyaŋee nkyakaase
man kyaŋ dɔŋa nideli. Te akpaa yenaase
kpookpoo kamasɛ kɛŋa ne gyae dɔŋa, te
ŋɛɛ yɛɛ tomse ŋan ne kaboena ŋa na, ne
yeli Kristotena dikpii keŋ na bee nideli.

Nyeedoŋ wɔle keŋ doo Kristo man nɛ

17 Mena dɔɔ mɛɛ faree ŋon de Gbeŋgyoo
ŋon yele man nyi, ɛ na kyaa bela ŋgba
balaŋ akaŋ baŋ bɔɔ gyeŋ Kristo ya, te be
gbɛɛneŋ betaŋ tɔnɔɔ nɛ ya.
18 Ba nyeeya man dana ditiŋtɛɛ, te bɔɔ
taŋ nyeedoŋ keŋ Wurubuarɛ be fa daa nɛ
ya, nawolo nyi ba te tɔ be konɔɔse bɛɛ
Wurubuarɛ nombia ŋan kenyii.
19 Te keŋ bɔɔ taŋ desɛŋ bela dɔɔ ya
nɛ, be ta mo ba wose bɛɛ yɛɛ nombia
akarankaraŋ ŋan tekaboena ya nɛ, te ŋolo
bɛɛ tɔ wɔ gbɛɛ ya.
20 Mɔ ɛmɛɛ dɔɔ, ɛ te kasee kei lee Kristo
wose man ya.
21 Ampaŋ te ɛ nyii Kristo wose man
nombia ŋan. Te keŋ ɛ yɛɛ ɔ silalawɔ dɔɔ,
be ta wola ŋon anokoare keŋ doo Yesu man
nɛ.
22 Mena dɔɔ ɛ tina ɛ dinɔɔ benɛɛ ŋan na
beo ŋon, te ne wɔlɛɛ ŋon nɛ yela.
23 Ɛ yela ɛ nyeeya na ɛ konɔɔse man
nombia ke yɛɛ wɔlɛɛ.
24 Ɛ yela Wurubuarɛ dinɔɔ keŋ tenɛɛ, te
ka betaŋ ayimɛɛ ya nɛ ke yɛɛ dinɔɔ wɔlɛɛ
ɛ man.
25 Mena dɔɔ ɛ tina akɛrɛɛ kedi yela, na
ɛ kedi anokoare fa dɔŋa. Nawolo nyi de
man walaŋ kamasɛ yɛɛ Kristotena dikpii
keŋ yenaŋ daale ke.
26-27 Te akpaa ɛ gyeŋ baŋ na, ɛ na yeli ɛ
baŋ keŋ ka mo ŋon gyu dukum man ya. Ɛ
na yeli weese ka gyoo na baŋ keŋ sɛɛ doo
ɛ man ya. Na mena ya na ɛ ke fa ɔbɔnsam
nae daseŋae na waa kɛɛse ŋon kɛɛ.
28 Walaŋ ŋon nafɔ ɔ yɛɛ ŋmɛɛlate e
na, waa tina ŋmɛɛleŋ yela, na waa mo ɔ
nyiŋmaase yɛɛ tom gbɛɛ kpaakpaa dɔɔ, na
waa nyiŋ kolo na waa fa ayematena mɔ.
29 Ɛ na yeli nɔɔwoya ŋan tekaboena ya
nɛ ka lee ɛ nɔɔse man ya, mɔna ɛ yela ɛ
kekolosi ka do balaŋ kakyeŋ na baa bee.
30 Ɛ na yɛɛ kpene keŋ gyae ka wee
Wurubuarɛ feliŋ ŋon ya, nawolo nyi ŋon
te Wurubuarɛ moowɔ see ŋon nso, keŋ
nawolo nyi ɛ yɛɛ ɔ wui. Kei nawola la
nyi, wee daale waa kɔŋ kaa lese ŋon na
ɛ kenyiŋ ɛ wose.
31 Ɛ tina nombia akarankaraŋ kɛŋa pou,
ŋgba tɔɔman ŋaŋ na akpanyaŋnyaŋ na
baŋ na nyeeman boalaŋ na balaŋ kewɔlɛɛ
na kale na balaŋ katee na kelabereketao
na dinɔɔ kumɛɛ ŋan pou keyɛɛ yela.
32 Mɔna ɛ yɛɛ wɔe, na ɛ ke wii fa dɔŋa.
Ɛ mo walaŋ kamasɛ dukum kyɛɛ e, ŋgba
mena keŋ Wurubuarɛ be tɛɛ Kristo dɔɔ mo
ɛ nombiakumɛɛ kyɛɛ ŋon nɛ.

5

Ɛ kyaa keŋmaŋee man

1 Ɛmɛɛ baŋ ɛ yɛɛ Wurubuarɛ bia baŋ ɔ
ne gyae ɛ nombia nɛ, ɛ yɛɛ kakyeŋ na ɛ
kekasee e.
2 Ɛ kyaa na dɔŋa gyoŋ man, ŋgba mena
keŋ Kristo be gyae daa, te ɔ ba mo ɔ
wose yɛɛ ŋgba kedeesa nam, te ba gyoo
Wurubuarɛ sia nɛ.
3 Te kafoŋ na dinɔɔse kumɛɛ ŋan tek-
aboena ya, yaa sibii dɔɔ, ɛ na yeli baa
baake ŋa yela ɛ man ya. Nawolo nyi ŋan
tekaboena Kristotena ya.
4 Mena yaa desɛŋ nombia, na diyiŋ
ayɛɛsa, na nsendeekum tekaboena ŋon
ya, mɔna ɛ fa Wurubuarɛ karaŋ debaŋ
kamasɛ.
5 Mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nyi, kafoŋtena
yaa baŋ bɛɛ yɛɛ ayimɛɛ nombia na baŋ
be dana sibii nɛ betaŋ dekyae Kristo na
Wurubuarɛ gyoori keŋ man ya. Nawolo
nyi n dana sibii na, abɔɔ na bese bɛɛneŋ
bo fa neŋ.
6 Ɛ na yeli ŋolo ka mo akɛrɛɛ nɔɔwoya
ŋan betaŋ tɔnɔɔ ya nɛ beo ŋon ya, nawolo
nyi nombia kɛŋa dɔɔ te Wurubuarɛ baŋ ne
kɔŋ balaŋ baŋ ba deŋela dana doŋ nɛ dɔɔ.
7 Mena dɔɔ ɛ na mo ɛ wose do na balaŋ
kɛwɔ dinɔɔ ya.

8 Nafɔ gyaŋgba keŋ na ɛmɛɛ mɔ kyaa
ditiŋtɛɛ man, te nɛnɛɛ keŋ ɛ ba bese
Kristotena dɔɔ ɛ kyaa keŋmaŋee keŋ man.
Lee mena dɔɔ ɛ ta ŋgba balaŋ baŋ be kyaa
keŋmaŋee keŋ man nɛ.
9 Keŋmaŋee kei tɔnɔɔ yɛna nyi, balaŋ ne
yɛɛ abɔɔ kpaakpaa na abɔɔ ŋan tenɛɛ te
bee di anokoare mɔ.
10 Ɛ yɛɛ kakyeŋ na ɛ ke yɛɛ kpene
kamasɛ keŋ gyae ke yɛɛ de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ gyoŋ.
11 Ɛ na mo ɛ wose do na balaŋ baŋ bɛɛ
yɛɛ ditiŋtɛɛ man abɔɔ ŋan betaŋ tɔnɔɔ nɛ
ya. Mɔna ɛ lese mena ditiŋtɛɛ man abɔɔ
kumɛɛ ŋenaŋ debɔɔ.
12 Yɛɛ desɛŋ ke gba nyi ɛmɛɛ mɔ yaa yɔɔ
nombiakumɛɛ ŋan balaŋ ne yɛɛ ditiŋtɛɛ
man nɛ afa.
13 Te kpene kamasɛ keŋ keŋmaŋee keŋ
da lee ke dɔɔ na, kɛɛ lese ke dinɔɔ gbagba
wola.
14 Nawolo nyi keŋmaŋee keŋ ne yɛɛ
la balaŋ ne naa kpene kamasɛ keŋ nafɔ
weesɛɛ nɛ dinɔɔ. Mena dɔɔ te be Wu-
rubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ne yako
nyiaa,
"Nyaŋ ŋon n be doo nɛ foŋ lee n dosoroŋ
man,
Foŋ lee n yeŋ man.
Na Kristo keŋmaŋee keŋ ke kɔŋ n man."
15 Ɛ kɛɛ ɛ keta man nideli. Ɛ na tɛɛ ŋgba
ayiŋtena ya, mɔna ɛ ta ŋgba siakaralatena
nɛ.
16 Te debaŋ kamasɛ keŋ ɛ nyim na, ɛ mo
yɛɛ kolo kpaakpaa. Ɛ na yeli debaŋ ke laŋ
ŋon ya, nawolo nyi nɛnɛɛ nombiakumɛɛ
keyɛɛ ta boo.
17 Mena dɔɔ ɛ na gyim ya, ɛ yɛɛ kakyeŋ
na ɛ ka gyeŋ kpene keŋ Wurubuarɛ ne
gyae ɛ ke yɛɛ nɛ.
18 Ɛ na dɛɛse ya, nawolo nyi soloŋ
kedɛɛse ne wɔlɛɛ walaŋ bo. Mɔna ɛ yela
Wurubuarɛ feliŋ ŋon ke doo ɛ man nideli.
19 Ɛ mo nombia ŋan doo Wurubuarɛ
nɔɔneŋse man nɛ do dɔŋa kakyeŋ. Ɛ
mo nɔɔneŋ kekpee na suya kegyɔ keŋ ba
lee ɛ konɔɔse man nɛ lese de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ yele.
20 Debaŋ kamasɛ na ɛ ta de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo dɔɔ fa de kya Wurubuarɛ
karaŋ lee kpene kamasɛ man.

Ala na baala

21 Keŋ Wurubuarɛ keyee doo ɛ man dɔɔ,
ɛ yɔkɔse ɛ wose fa dɔŋa debaŋ kamasɛ.
22 Ala, ɛ yɔkɔse ɛ wose fa ɛ baala kpene
kamasɛ man, ŋgba mena keŋ ɛ ne yɔkɔse
ɛ wose fa de Gbeŋgyoo nɛ.
23 Nawolo nyi baale ŋon ne diina doŋ
ɔ wɛɛle ŋon dɔɔ, ŋgba mena keŋ Kristo
ne di doŋ Kristotena dikpii keŋ dɔɔ nɛ.
Te Kristo kei gbagba lɛɛ na balaŋ baŋ be
doo Kristotena dikpii keŋ yɛɛ ɔ wose ke nɛ
nyee.
24 Mena dɔɔ alo kamasɛ waa yɔkɔse ɔ
wose fa ɔ baale kpene kamasɛ man, ŋgba
mena keŋ Kristotena dikpii keŋ ne yɔkɔse
ka wose fa Kristo nɛ.
25 Baala, ɛ gyae ɛ wɛɛla nombia ŋgba
mena keŋ Kristo ne gyae Kristotena dikpii
keŋ nombia, te ɔ ba yem fa ke nɛ.
26 Kristo yeŋawɔ fa Kristotena dikpii
keŋ, te ɔ moo ɔ nombia ŋan yɛɛ ŋgba
loŋ nɛ, faafo balaŋ baŋ be doo Kristotena
dikpii keŋ man lese ba ayimɛɛ te ɔ moo wɔ
see fa Wurubuarɛ.
27 Ɔ yɛɛ kei na waa nyiŋ mo Kristotena
dikpii kei kɔŋ ŋon gbagba ɔ siaman kaa
yɛɛ ɔ wui, keŋ gyaŋtare yaa ayimɛɛ, yaa
nombiikum kamasɛ be doo ka wose man
ya.
28 Mena ke mɔ te kaboena nyi baala baa
gyae be wɛɛla nombia, ŋgba mena keŋ bɛɛ
gyae baŋ gbagba ba wose nɛ. Baale ŋon ɔ
ne gyae ɔ wɛɛle nombia nɛ, ne gyae ŋon
gbagba ɔ wose baa.
29-30 Ŋolo be kyaa keŋ ɔ ne kɔla ŋon
gbagba ɔ wose ya, mɔna ɔ ne desina ke
te ɔ ne kɛɛ ke dɔɔ mɔ. Nnɛ mɔ yaa Kristo
mɔ ne desina, te ɔ ne kɛɛ Kristotena dikpii
keŋ dɔɔ, nawolo nyi de yɛɛ ɔ wose man
balaŋwɔ.
31 Keŋ dɔɔ te Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ne yako nyiaa, "Lee mena
dɔɔ baale waa lee ɔ kya na ɔ naa gyaŋ, na
waa gyu ke kpu na ɔ wɛɛle na ŋon na e ka
bese walaŋ dokoloŋ."
32 Mena nombii kei yɛɛ nombii keŋ ke
dana yuŋ te ŋolo mɔ be tale nyii ka asɛɛ ya.
Te maŋ dɔɔ ma gyeŋ nyi Kristo na balaŋ
baŋ bɔɔ lɛɛ e di nɛ wose man nombia yaa
bɛɛ yako.
33 Mena dɔɔ kaboena nyi baale kamasɛ
mɔ waa gyae ɔ wɛɛle ŋgba ŋon gbagba ɔ
wose nɛ, na alo kamasɛ mɔ ke yɔkɔse ɔ
wose fa ɔ baale.

6

Bia na ba lolala

1 Bia, keŋ ɛ yɛɛ Kristotenawɔ dɔɔ
kaboena nyi yaa tei ɛ kya na ɛ naa dei.
Nawolo nyi ɛ ne yɛɛ kei na, ɛ ne yɛɛ kpene
keŋ dei.
2 Tei n kya na n naa dei, nawolo nyi kei
yɛna Wurubuarɛ mmaraa gyaŋgbate keŋ
Wurubuarɛ be yako nyi n di ke dɔɔ na,
nyaŋ kenyiŋ ke tɔnɔɔ.
3 Tɔnɔɔ kenaŋ yɛna nyi akpaa n di
mmaraa kei dɔɔ na, kpene kamasɛ gyae ke
de fa neŋ na n kenyiŋ kyaa tɛɛle kei dɔɔ
kyare.
4 Kyaɔ, ɛ na do ɛ bia baŋ lee kpene keŋ
ɛ ne yɛɛ wɔ nɛ dɔɔ ya. Mɔna kaboena nyi

yaa kɛɛ be dɔɔ na ɛ ka wola wɔ Wurubuarɛ nombia na baa di ŋe dɔɔ.

Gbeŋa na be gbeŋgyoona

5 Mee kolosi mɛɛ fa ɛmɛɛ gbeŋa mɔ nyi, ɛ tei ɛ gbeŋgyoona baŋ ɛ kyaa be gyaŋ nɛ dei lee ɛ konɔɔse man, ŋgba mena keŋ ɛ ne tei Kristo nɛ.

6 Ɛ na yako nyi, debaŋ keŋ be kyaa ɛ gyaŋ te bɛɛ kɛɛ ŋon dɔɔ te ɛ ke yɛɛ tom ka gyoo be sia na baa kɛlɛɛ ŋon ya.

7 Ɛ na yɛɛ ɛ tomse ŋgba denibalaŋ yaa ɛ ne yɛɛ fa nɛ ya, mɔna ɛ yɛɛ ŋa na gyoŋ ŋgba ɛ Gbeŋgyoo Yesu yaa ɛ ne yɛɛ fa nɛ.

8 Nyi n yɛɛ gbeŋi o, n yɛɛ gyooro bu e o, ampaŋ yaa mɛɛ yako ŋon nyi, Wurubuarɛ waa tɔ walaŋ kamasɛ kom, lee ɔ tom kpaakpaa keŋ ɔ ne yɛɛ nɛ dɔɔ.

9 Ɛmɛɛ gbeŋgyoona baŋ mɔ, ɛ tela ɛ gbeŋa ŋgba mena keŋ kaboena nɛ, ɛ naa ŋmaase wɔ ya. Ɛ tɔɔse nyi, ɛmɛɛ na ɛ gbeŋa baŋ pou yɛɛ ɛ Gbeŋgyoo ŋon ɔ kyaa adido nɛ wui. Ŋon ne diina nombia keŋ ɔ bɛɛ kɛɛ ŋolo siaman ya.

Ɛ do Wurubuarɛ yoo abɔɔ

10 Pɛ me nɔɔwoya kesi na, me nɔɔwoya akaŋ yɛna nyi, ɛ seŋ de Gbeŋgyoo wɔɔle dinaa keŋ man keŋkeŋ.

11 Ɛ mo Wurubuarɛ yoo abɔɔ ŋan pou do ŋgba yoo kegbase nɛ, na ɛ ke tale di ɔbɔnsam ŋon adao gbɛɛneŋ kumɛɛ ŋan pou dɔɔ.

12 Nawolo nyi de yoo keŋ dee yoo nɛ, te yɛɛ denibalaŋ yaa dɛɛ yoo na ya. Mɔna dee yoo bo na feliŋkumɛɛ ŋan ŋee di doŋ ŋɔma man nɛ, na feliŋkumɛɛ ŋan ŋee di doŋ balaŋ dɔɔ, te bɛɛ som ŋa tɛɛle kei dɔɔ nɛ. Feliŋkumɛɛ kɛŋa ŋaale yɛna ŋgba woya, na bɛɛneŋ, na yola na ŋmeeseŋ, na gyabunise na gaose na doŋse ŋan pou ŋe yɛɛ feliŋkumɛɛ ŋa, te ŋe kyaa ditiŋtɛɛ man adido na tɛɛle kei dɔɔ keŋ de bɛɛ mo de sia fonɛɛ naa ŋa ya nɛ.

13 Mena dɔɔ ɛ do Wurubuarɛ yoo abɔɔ ŋan pou, na ɛ kenyiŋ tale seŋ keŋkeŋ ŋmanyaŋ ɔbɔnsam ŋon nombiakumɛɛ keyɛɛ debaŋ kei man. Te akpaa ɛ yoo keŋ de taŋ na, baa naa nyi ɛ sɛɛ ɛ seŋɛɛ ɛ da seŋae keŋ man.

14 Keŋ dɔɔ ɛ desina ɛ wose na ɛ ka seŋ keŋkeŋ. Ɛ yela anokoare keŋ ɛ ne dii fa Wurubuarɛ nɛ ke yɛɛ ŋgba abɔsɔɔ nɛ, na ɛ ka mo kpaŋ ɛ teŋase man, na ɛ gbɛɛneŋ katenee mɔ ke yɛɛ ŋgba nyeele pampasaŋ keŋ yoonɔɔtena na mo gyee be konɔɔ nɛ.

15 Te kegyae keŋ ɛ ne gyae nyi ɛ ke yako Wurubuarɛ nombia ŋan ne fa balaŋ wosefɛɛreŋ nɛ, ke yɛɛ ŋgba nkyokotase ŋan ɛ na doo nɛ.

16 Kɛŋa pou wɔle nɛ, ɛ yela ɛ kelɛɛdi ke yɛɛ ŋgba nyeele pampasaŋ keŋ nɛ. Kei te ɛ ke tale mo lɛɛ ɔbɔnsam ŋon apiase ŋan ŋe nɔɔse dana boalaŋ nɛ.

17 Ɛ yela nyeekelɛɛ keŋ Kristo be lɛɛ ŋon nɛ, ke yɛɛ ŋgba nyeele kotɔtɔɔ keŋ yoonɔɔtena na mo wuu lɛɛ ba nyeeya nɛ. Na ɛ ke yela Wurubuarɛ nombia ŋan, ke yɛɛ ŋgba yoosila keŋ Wurubuarɛ feliŋ ne fa ŋon nyi yaa mo tela gyu yoo nɛ.

18 Ɛ mo kefane yɛɛ abɔɔ kɛŋa pou. Ɛ sola Wurubuarɛ na waa fa ŋon doŋ. Ɛ fane debaŋ kamasɛ, ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ feliŋ ŋon na wola ŋon nɛ. Lee nnɛ dɔɔ ɛ doo ɛ wose dɔɔ nideli, ɛ na yeli ɛ wose keyɔkɔse ŋon ya. Na ɛ ke fane debaŋ kamasɛ fa Wurubuarɛ balaŋ pou.

19 Ɛ fane fa maŋ mɔ, nyi me na yee ya. Te me gyu mɛɛ yako Wurubuarɛ nombia ŋan na, Wurubuarɛ gbagba ka mo ɔ nɔɔwoya ŋan do me nɔɔman, na maa tale lese nombia aweeseŋ ŋan doo Wurubuarɛ nombia man nɛ wola.

20 Lee mena keŋ ma seŋɛɛ fa nombia kɛŋa dɔɔ, te be kyaŋa maŋ do deni man. Ɛ fane fa maŋ, na maa gyɔ me konɔɔ yako nombia ŋan ŋgba mena keŋ kaboena nyi maa yako nɛ.

Nɔɔkado ɔtomante

21 Mee kpila Tikikuse, de gyoo ŋon dɛɛ gyae ɔ nombia te ɔ ne yɛɛ de Gbeŋgyoo Kristo tom keŋ ke gbɛɛ dɔɔ nɛ ɛ gyaŋ. Ɔ kɔŋ na waa yako ŋon ma wose man nombia pou, na ɛ ka gyeŋ ma kekyaabii man.

22 Lee mena dɔɔ te mee kpila e ɛ gyaŋ, na waa yako ŋon da kekyaabii man, na waa do ŋon kakyeŋ mɔ.

23 De kya Wurubuarɛ na de Gbeŋgyoo Yesu Kristo baa fa ɛmɛɛ de tebia baŋ ɛ silana Kristo nɛ wosefɛɛreŋ. Na baa yela ɛ ke gyae dɔŋa na ɛ ke lɛɛ Kristo di nideli.

24 Wurubuarɛ waa mo ɔ bɛrɛɛ boele baŋ pou bɛɛ gyae de Gbeŋgyoo Yesu Kristo kegyae keŋ betaŋ ɔto ya nɛ.

Filipitena
Pɔɔl tɔne keŋ ɔ be ŋmarase yelee Filipitena nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Pɔɔl na Timoti baŋ de
yɛɛ Yesu Kristo tewulɛɛwɔ nɛ gyaŋ. Dɛɛ
ŋmarase ke dee yelee ɛmɛɛ Wurubuarɛ
balaŋ baŋ pou ɛmɛɛ na Yesu Kristo be yɛɛ
dokoloŋ, te ɛ kyaa Filipi donɔɔ man nɛ na
Kristotena kegyiise na baŋ pou bɛɛ kyɔ wɔ
nɛ.
2 De kya Wurubuarɛ na de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo baa mo be bɛrɛɛ boele ŋon na
baa fa ŋon wosefɛɛreŋ.

Pɔɔl kefane fa Kristotena baŋ be kyaa Filipi donɔɔ man nɛ

3 Debaŋ kamasɛ keŋ me tɔɔse ŋon na,
mɛɛ fane fa me Wurubuarɛ karaŋ lee ɛ
dɔɔ.
4 Mena mɔ te debaŋ kamasɛ keŋ mɛɛ
fane fa ŋon na mɛɛ mo gyoŋ fane.
5 Nawolo nyi lee debaŋ keŋ ɛ be lɛɛ
Wurubuarɛ nombia ŋan di nɛ, te ɛ gyakaa
ɛ ne kyɔ maŋ lee nombia ŋenaŋ kekolosi
man kaa lii naŋ gyɛŋ.
6 Te mɛɛ lɛɛ di nideli nyi Wurubuarɛ ŋon
ɔ be fi tom kpaakpaa kei asɛɛ ɛ man nɛ,
waa yɛɛ ke tɔɔle kelii wee keŋ Yesu Kristo
waa bese kɔŋ nɛ.
7 Mɛɛ gyae ŋon nideli lee me konɔɔ
man. Mena dɔɔ ma gyeŋ nyi ke dei nyi
maa gyueŋ ɛ wose man ŋgba mena keŋ
mɛɛ gyueŋ nɛ. Nawolo nyi debaŋ keŋ
bɔɔ kyaŋ maŋ tɔ deni, na debaŋ keŋ mee
yoo lee Kristo nombia kpaakpaa ŋan dɔɔ,
na debaŋ keŋ mɛɛ lese Kristo nombia
kpaakpaa ŋenaŋ man wola balaŋ nyi ŋe
yɛɛ ampaŋ nɛ, ɛ popou kyɔɔ maŋ lee tom
keŋ Wurubuarɛ ba mo boele maŋ nɛ keyɛɛ
man.
8 Wurubuarɛ gbagba gyeŋ nyi ɛ nombia
doo me loo man, te mɛɛ gyae ŋon nideli
ŋgba mena keŋ Yesu Kristo ne gyae daa
nɛ.
9 Lee mena dɔɔ mɛɛ fane fa ŋon nyiaa,
ɛ balaŋ kegyae keŋ dɛɛ bee kpu nideli na
ɛ ke nyii Wurubuarɛ nombia ŋan man, na
ɛ ka gyeŋ kpene keŋ kaboena nyi yaa yɛɛ
lee ɛ kekyaabii man.
10 Kei gyae ke yela ɛ ke tale gyeŋ kpene
keŋ dei nɛ nideli, na ɛ ke kyaa keŋ nom-
biikum kamasɛ yaa ayimɛɛ kamasɛ be doo
ɛ wose man ya, kelii wee keŋ Kristo waa
bese kɔŋ.
11 Mɛɛ fane mɔ nyi Yesu Kristo waa
desina ŋon na ɛ ke tale yɛɛ abɔɔ ŋan ŋa
tenɛɛ Wurubuarɛ siaman nɛ, na ke yela
balaŋ ka mo obuo fa Wurubuarɛ na baa
lese ɔ yele.

Ba kekyaŋ Pɔɔl tɔ deni te yeli Wurubuarɛ nombia ŋan te yaasee

12 Me tebia, mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nyi
nombia ŋan be tuŋ maŋ nɛ gba te yeli
Wurubuarɛ nombia ŋan te yaasee.
13 Lee mena dɔɔ yoonɔɔtena baŋ bɛɛ
deke gyoo dɛɛ, na balaŋ akaŋ baŋ pou
te nyii nyi keŋ mɛɛ som Kristo dɔɔ te be
kyaŋa maŋ tɔ deni nɛ.
14 Ba ke kyaŋ maŋ tɔ deni keŋ ta do me
tebia Kristotena burum kakyeŋ ba kelɛɛdi
man. Ka te yeli bɛɛ gyɔ be konɔɔ kolosi
nyeekelɛɛ nombia ŋan keŋ bɔɔ ne yee kolo
bela ya.
15 Ma gyeŋ nyi sibii na daaworo dɔɔ
te balaŋ baale dɔŋɛɛ bee kolosi Kristo
nombia ŋan. Mɔna baale mɔ na, baŋ
ne kolosi nombia ŋan bo lee be konɔɔ
kpaakpaa man.
16 Mena balaŋ wɔle nyibaŋ kɛwɔ dɔɔ,
keŋ bɛɛ gyae maŋ dɔɔ te bee kolosi ny-
eekelɛɛ nombia ŋan. Nawolo nyi ba gyeŋ
nyi Wurubuarɛ lese na maŋ, na maa nyiŋ
lese wola balaŋ nyi ɔ nyeedoŋ nombia ŋan
yɛɛ ampaŋ.
17 Balaŋ gyaŋgba nyibaŋ baŋ dɔɔ, baŋ
gbagba deeli dɔɔ te bee kolosi Kristo nom-
bia ŋan. Bɔɔ na lese be konɔɔ man kolosi
nyeekelɛɛ nombia ŋan ya, te ba gyeŋ nyi
be yɛɛ mena na baa tale yela diyem keŋ
mɛɛ naa nɛ, ka bo kpu debaŋ keŋ me doo
deni man nɛ.
18 Mɔna maŋ dɔɔ kei bee hia maŋ ya.
Kpene keŋ ne hia maŋ yɛna nyi bee kolosi
Kristo nombia ŋan. Nyi ba moo konɔɔ
kpaakpaa bo kolosi ŋa o, be ta mo konɔɔ
kpaakpaa kolosi ŋa ya o nɛ, gbɛɛ kamasɛ
man na bee kolosi Kristo nombia ŋan. Kei
dɔɔ te dana maŋ gyoŋ nɛ, te gyae ke yɛɛ
maŋ gyoŋ menɛɛ kelii ɔto.
19 Nawolo nyi ma gyeŋ nyi ɛ ne fane fa
maŋ, te Yesu Kristo feliŋ ŋon mɔ ne kyɔ
maŋ. Mena dɔɔ ma gyeŋ nyi kɛŋa pou
gyae ke yela maa kaa nyiŋ ma wose.
20 Mɛɛ gyae me konɔɔ man nideli te
me loo mɔ gyakaa nyiaa, Wurubuarɛ be
gyae waa yela desɛŋ ke kyaŋ maŋ lee gbɛɛ
kamasɛ man ya. Waa yela maa gyɔ me
konɔɔ kolosi ŋgba mena keŋ mɛɛ taŋ yɛɛ
nɛ, na nyi me kyaa na me sia bo o, yaa ma
yeŋae o nɛ, na maa nyiŋ lese Kristo yele
lee ma kekyaabii man.
21 Maŋ dɔɔ, akpaa me kyaa na me kyaa
bo fa Kristo. Te akpaa ma yem mɔ na, ke
yɛɛ tɔnɔɔ ke fa maŋ.
22 Akpaa me sɛɛ me kyaa nyeedoŋ man
na, ke yɛɛ gbɛɛ daale ke fa maŋ na maa
nyiŋ yɛɛ tom kpaakpaa fa Wurubuarɛ.
Mena dɔɔ mɔɔ gyeŋ keŋ maa lese ya. Nyi

maa lese nyeedoŋ bo o, yaa maa lese yeŋ
bo o, mɔɔ gyeŋ ya.
23 Ma te dɔɔ abɔɔ ala kɛŋa nsana. Nafɔ
ma kegyae yɛna nyi maa yeŋ lee tɛɛle kei
dɔɔ na me kaa kyaa Kristo gyaŋ adido,
nawolo nyi keŋ dei kela ma kekyaa tɛɛle
kei dɔɔ.
24 Mɔna lee ɛmɛɛ dɔɔ, dei nyi maa kyaa
tɛɛle kei dɔɔ na maa nyiŋ kyɔ ŋon.
25 Mɛɛ lɛɛ di nideli nyi daa na ŋon pou
dɛɛ kyaa, na maa nyiŋ kyɔ ŋon na ɛ ka
bee ɛ kelɛɛdi man na ɛ ke nyiŋ di gyoŋ lee
ɛ Wurubuarɛ kelɛɛdi man.
26 Kei gyae ke yela nyi akpaa ma bese
kaa kyaa na ŋon na, lee maŋ dɔɔ gyoŋ keŋ
ɛ ne dii lee Yesu Kristo dɔɔ nɛ, gyae ka bese
gbaa.
27 Nɛnɛɛ kpene keŋ be kaa ɛ ke yɛɛ
yɛna nyiaa, ɛ yela ɛ kekyaabii ke kyaa na
mena keŋ nyeekelɛɛ nombia ŋan nawolo
nɛ. Akpaa ɛ yɛɛ mena nɛ, kenaŋ na nyi me
kyaa ɛ gyaŋ yaa mɔɔ kyaa ɛ gyaŋ koraŋ
ya na, maa nyii nyi ɛ dana Wurubuarɛ
nombia ŋan keŋkeŋ, te ɛ seŋɛɛ na ɛ tebia
nɔɔdokoloŋ na ɛ nombia ayɛɛsa pou man,
te ɛ ta mo nɔɔdokoloŋ ɛ ne kyɔ balaŋ na
baa lɛɛ Kristo nombia kpaakpaa ŋan di.
28 Te maa nyii mɔ nyi ɛ bee yee balaŋ baŋ
bɛɛ koro seŋ tia ŋon nɛ lee gbɛɛ kamasɛ
man ya. Ɛ yɛɛ mena na gyae ka lese wola
wɔ nyi Wurubuarɛ waa wɔlɛɛ wɔ, mɔna
ɛmɛɛ dɔɔ Wurubuarɛ waa lɛɛ ɛ nyee.
29 Nawolo nyi Wurubuarɛ te fa ŋon gbɛɛ
nyi yaa lɛɛ Kristo di kaageŋ bo ya, mɔna
ɔ faa ŋon gbɛɛ nyi lee ŋon Kristo dɔɔ yaa
naa diyem mɔ.
30 Ɛ naa diyem keŋ mɔɔ naa debaŋ keŋ
me kyaa ɛ gyaŋ nɛ, te ɛ ne nyii mena
keŋ me gyakaa mɛɛ naa diyem nɛ. Mena
diyem kenaŋ ŋaale yaa ɛmɛɛ mɔ ne naa
nɛ.

2

Ɛ yɔkɔse ɛ wose ŋgba Yesu nɛ

1 Lee nɔɔdokoloŋ keŋ ɛmɛɛ na Kristo
be yɛɛ ɛ kekyaabii man dɔɔ ɔ na do ŋon
doŋ, te ɔ balaŋ kegyae keŋ mɔ na do
ŋon kakyeŋ. Mena mɔ te lee nɔɔdokoloŋ
keŋ doo ɛmɛɛ na Wurubuarɛ feliŋ ŋon
man dɔɔ, ne yeli ɛmɛɛ na ɛ tebia ne yɛɛ
nɔɔdokoloŋ te ɛ ne yɛɛ deeli fa dɔŋa te ɛ
ne wii dɔŋa waraŋase.
2 Mena dɔɔ ɛ yela ya agyueŋ ke yɛɛ
dokoloŋ, na ɛ ke gyae dɔŋa kyɛɛkyɛɛ.
Ɛ yela ɛmɛɛ na ɛ tebia pou ke yɛɛ
nɔɔdokoloŋ na ɛ ka seŋ nombii dokoloŋ
dɔɔ. Akpaa ɛ yɛɛ mena na, ɛ ke yela gyoŋ
keŋ doo me man nɛ ka bo kpu.
3 Ɛ na yɛɛ sibiikum ya, te ɛ na wola ɛ
wose lee gbɛɛ kamasɛ man ya. Mɔna ɛ
yɔkɔse ɛ wose fa dɔŋa, na ɛ ke bu ɛ tebia
nyi ba kela ŋon.
4 Ɛ na yeli ɛ sia keyɛɛ ɛmɛɛ yaageŋ wui
abɔɔ dɔɔ ya, mɔna ɛ gyae ɛ tebia mɔ deeli.
5 Ɛ yela ɛ dinɔɔ ke kyaa na Yesu Kristo
wui.
6 Ɛ tɔɔse nyiaa,
Yesu na Wurubuarɛ yɛɛ dokoloŋ lee
gbɛɛ kamasɛ man.
Mɔna ɔ te kɛɛ ɔ wose nyi ŋon na Wu-
rubuarɛ yɛɛ kyɛɛkyɛɛ ya.
7 Ɔ te kɛɛ ɔ wose nyi ɔ yɛɛ ŋolo e ya.
Mɔna ɔ moo ɔ wose yɛɛ ŋgba gbeŋi nɛ,
te ɔ yela ba lola e ŋgba deniwalaŋ nɛ.
8 Be ka lola e ŋgba deniwalaŋ nɛ,
ɔ yɔkɔse ɔ wose te ɔ nyii Wurubuarɛ
dei kelii ɔ yeŋ man.
Yeŋ keŋ ɔ ba yem gba nɛ,
yɛɛ keŋ bɔɔ gyɔ e mataa ɔpaŋdaŋ dɔɔ
ŋgba dukumyɛɛre nɛ.
9 Mena dɔɔ Wurubuarɛ gyina e adido
adido te ɔ faa e gyooro dekyae,
te ɔ fa e yele keŋ kela yele kamasɛ.
10 Lee mena yele kenaŋ dɔɔ,
balaŋ na kpene kamasɛ keŋ kyaa
adido
na ŋan pou ŋe kyaa tɛɛle kei dɔɔ,
na ŋan pou ŋe doo tɛɛle kei ateta
nɛ gyae ke buŋ som Yesu.
11 Mena ke te walaŋ kamasɛ waa gyuusu ɔ
nɔɔ yako nyi
Yesu Kristo yɛna de Gbeŋgyoo.
Kei gyae ke yela balaŋ ka lese de kya
Wurubuarɛ yele.
12 Mena dɔɔ me tebia kpaakpaa, debaŋ
keŋ me kyaa ɛ gyaŋ na ɛ ne di nyeekelɛɛ
nombia ŋan dɔɔ. Mena mɔ yaa mɛɛ gyae
nyi nɛnɛɛ keŋ mɔɔ kyaa ɛ gyaŋ ya nɛ, ɛ
kyaŋ ɛ wose na ɛ ke di ŋe dɔɔ kela gyaŋgba
keŋ. Ɛ mo Wurubuarɛ keyee deke ɛ wose,
na ɛ ke sila nyeekelɛɛ nombia ŋan nideli.
13 Nawolo nyi Wurubuarɛ ne yɛɛ na tom
ɛ man, mena dɔɔ te ɔ ne yeli ɛ ne gyae nyi
ɛ ke yɛɛ ɔ kegyaebii te ŋon mɔ na doo na
ŋon kakyeŋ te ɛ ne tale yɛɛ ɔ kegyaebii.
14 Kpene kamasɛ keŋ ɛ ne yɛɛ na ɛ na
toroŋ ya, te ɛ na mo gyoo dɔŋa mɔ ya.
15 Ɛ yɛɛ mena na ayimɛɛ kamasɛ be
gyae ke doo ɛ wose man ya, te ŋolo mɔ
be gyae waa nyiŋ nombiikum daale yako
lee ɛ wose man ya. Na ɛ ke nyiŋ bese
Wurubuarɛ bia baŋ bɛɛ yɛɛ nombia kpaak-
paa balaŋ kumɛɛ man. Ɛ yela ɛ nombia
kpaakpaa keyɛɛ ka lee debɔɔ be man,
ŋgba mena keŋ kyolobiise ne ŋalakee
ditiŋtɛɛ man nɛ.
16 Ɛ kyaŋ nyeedoŋ nombia ŋan man
nideli. Akpaa ɛ yɛɛ mena na, lee ɛmɛɛ dɔɔ
maa tale gyɔ me konɔɔ wee keŋ Kristo waa
kɔŋ nɛ, na ka wola nyi me kaale na ma tom
keŋ mɔɔ yɛɛ nɛ pou te yɛɛ yakaa ya.

17 N te kɛɛ ya na baa ko maŋ. Nyi de kɔŋ
mena na maa yɛɛ ŋgba wonembu ŋon ɛ ba
mo deesi fa Wurubuarɛ lee mena keŋ ɛ be
lɛɛ e di dɔɔ nɛ. Dekɔŋ mena na gyae ke yɛɛ
maŋ gyoŋ, na ke yela de popou ke nyaŋee.
18 Mena ke te kaboena nyi dɛɛ yɛɛ ɛmɛɛ
mɔ gyoŋ, na daa na ŋon pou ke kyaa gyoŋ
man.

Pɔɔl kekpila Timoti na Epaferadituse

19 Me loo gyakaa de Gbeŋgyoo Yesu dɔɔ
nyi ɔ fa maŋ gbɛɛ na, be gyae ke kyare ya
maa kpila Timoti ɛ gyaŋ. Na ke yela maa
nyii ɛ kekyaabii man, na ɛmɛɛ mɔ ke nyii
ma kekyaabii man na ka do maŋ kakyeŋ.
20 Ma be dana ŋolo keŋ ɔ na gyueŋ ɛ
deeli dɔɔ kpu na ŋon Timoti ya.
21 Nawolo nyi balaŋ akaŋ baŋ pou dɔɔ,
be sia gyakaa baŋ gbagba abɔɔ dɔɔ bo. Bɔɔ
na gyueŋ Yesu Kristo nombia ŋan dɔɔ ya.
22 Mɔna ɛ gyeŋ nyi Timoti ta lese wola
nyi, ɔ yɛɛ walaŋ ŋon n ke tale mo n wose
lɔ ɔ dɔɔ. Nawolo nyi debaŋ keŋ mee kolosi
Kristo nombia kpaakpaa ŋan nɛ, ɔ seŋawɔ
me gyaŋ ŋgba mena keŋ bu na sem ɔ kya
gyaŋ nɛ.
23 Mena dɔɔ akpaa ma betaa naa mena
keŋ ma kekyaabii man doo na, maa kpila
e ɛ gyaŋ.
24 Mena mɔ te me loo gyakaa nyi de
Gbeŋgyoo Yesu de sɛɛ na, be gyae ke kyare
ya na maŋ gbagba maa kɔŋ ɛ gyaŋ.

25 Mɔna me naawɔ nyi kaboena nyi maa
kpila me dɔɔ Kristo baale Epaferadituse
ŋon daa na e ne yɛɛ tom dokoloŋ, te ɛ be
kpila e nyi waa kɔŋ kaa kyɔ maŋ nɛ nyi
waa bese kɔŋ ɛ gyaŋ. Daa na e ne yɛɛ
na tom dokoloŋ, te dee yoo na nyeedoŋ
nombia ŋan keyako ŋgba yoonɔɔtena nɛ.
26 Ɔ ne gyae lee ɔ konɔɔ man nyi waa
naa ɛ popou. Nawolo nyi ɛ ke nyii nyi ɔ na
wee nɛ ke takaa e nideli.
27 Kawee gbagba na ɔ weewɔ keŋ koraŋ
ɔ yela waa yeŋ, mɔna Wurubuarɛ wii ɔ
waraŋase. Na ŋon waageŋ waraŋase te
Wurubuarɛ wiiwɔ ya, mɔna ɔ wii maŋ
gbagba mɔ waraŋase. Na mena ya na nafɔ
meŋ yeyɛɛwɔ nideli.
28 Mena dɔɔ mɛɛ gyae nyi waa kɔŋ ɛ
gyaŋ bileŋ, na ɛ naa e na ke yɛɛ ŋon gyoŋ
na maŋ mɔ wɔe ke fɛɛ maŋ.
29 Nyi akpaa ɔ kɔŋ na ɛ lɛɛ e gyoŋ man,
nawolo nyi de popou yɛɛ de Gbeŋgyoo
Kristo balaŋwɔ. Ɛ mo obuo fa mena balaŋ
kɛwɔ dinɔɔ.
30 Nawolo nyi Kristo tom keŋ dɔɔ te ɔ
yela waa yeŋ nɛ. Ŋon moona ɔ wose fa
yeŋ kaa seŋ ɛ nawɔɔ man kyɔ maŋ tom
keŋ keyɛɛ man.

3

Yesu kelɛɛdi ne yele la te Wurubuarɛ ne lɛɛ walaŋ do

1 Me tebia, nombii keŋ be kaa maa yako
ŋon yɛna nyi ɛ yela ke yɛɛ ŋon gyoŋ lee
kpene keŋ de Gbeŋgyoo Yesu ne yɛɛ fa ŋon
nɛ dɔɔ. Maŋ dɔɔ bɛɛ takaa maŋ nyi me ta
bese mɛɛ ŋmarase ŋon nombia ŋan mɔɔ
wulaa ŋmarase ŋon kaalaŋ nɛ ya. Nawolo
nyi ma gyeŋ nyi nombia ŋenaŋ gyae ke kyɔ
ŋon, na ɛ ke tale seŋ keŋkeŋ ɛ kelɛɛdi man.
2 Ɛ kɛɛ ɛ wose man nideli na balaŋ baŋ
be dana nombiakumɛɛ te bɛɛ gyae baa
wɔlɛɛ ɛ kelɛɛdi, te bɛɛ ŋere balaŋ nyi baa
kara be baala wose nɛ.
3 Daa yɛna balaŋ baŋ bɔɔ kara de baala
wose gbagba. Nawolo nyi daa ne tɛɛ bo
Wurubuarɛ feliŋ ŋon dɔɔ som Wurubuarɛ.
Lee Yesu Kristo mɔ dɔɔ dɛɛ gyɔ de konɔɔ.
Mena dɔɔ bɛɛ tekaa hia nyi dɛɛ mo de
sia gyakaa baala wose kekara keŋ bɛɛ mo
nyiŋmaa kara nɛ nombia dɔɔ ya.
4 Nafɔ maŋ yɛna walaŋ ŋon kaboena nyi
maa wola ma wose lee mena abɔɔ kɛŋa
dinɔɔ man.

Akpaa nyi ŋolo dana kpene keŋ dɔɔ te
waa tale mo ɔ wose lɔ mena abɔɔ kɛŋa
dinɔɔ dɔɔ na, nafɔ ŋolo be kyaa me wɔle
ya.
5 Kpene keŋ dɔɔ te mɛɛ yako mena yɛna
nyiaa, be ka lola maŋ weeya gyanaarate
na te be kara maŋ me baala wose. Me yɛɛ
Iserae bu gbagba e ŋon mɔɔ lee Gyekɔpo
bu Bɛngyamɛn dekpaŋalaŋ man. Me
naanaɔ yɛɛ Hiburutenawɔ mena dɔɔ maŋ
gbagba mɔ me yɛɛ Hiburutena fatabo man
walaŋ e. Nyi akpaa de kɛɛ Gyudatena
mmaraase ŋan dɔɔ kedi na maa tale yako
nyi me yɛɛ Farasii baale e, nawolo nyi me
dii ba mmaraase ŋan pou dɔɔ nideli.
6 Ma doo kakyeŋ Gyudatena ɔsom keŋ
man nideli, te me naase Kristo silala baŋ
diyem nideli. Akpaa nyi nafɔ kaboena bo
nyi walaŋ waa di mmaraase ŋan dɔɔ pɛna
Wurubuarɛ ke lɛɛ e do na, nafɔ maŋ dɔɔ
nombiikum daale be doo ma wose man ya.
7 Abɔɔ ŋan pou nafɔ ŋe dana tɔnɔɔ fa
maŋ nɛ, nɛnɛɛ lee Kristo dɔɔ ŋɔɔ taŋ tɔnɔɔ
fa maŋ bela ya.
8 Na abɔɔ ŋenaŋ ŋaageŋ ya. Mɔna abɔɔ
ŋan pou nafɔ gyaŋgba mɛɛ mo ma wose
lɔ ŋe dɔɔ nɛ, nɛnɛɛ mo lee me Gbeŋgyoo
Yesu Kristo kagyeŋ keŋ kela abɔɔ ŋenaŋ
pou dɔɔ, me te fuŋ ŋe popou leki. Lee ŋon
Kristo dɔɔ kpene kamasɛ te bɔ maŋ, te mɛɛ
kɛɛ ŋa ŋgba dufuŋ dɔɔ abɔɔ nɛ, na maa
nyiŋ bese Kristo wui kekpaa.
9 Na daa na e ke yɛɛ dokoloŋ kekpaa
na me nombia ke nyiŋ tenee Wurubuarɛ
siaman. Kei te yɛɛ nyi lee tom keŋ maŋ
gbagba be yɛɛ nɛ dɔɔ yaa keŋ mɔɔ di

Wurubuarɛ mmaraase ŋan dɔɔ nɛ dɔɔ ya. Mɔna keŋ mɔɔ lɛɛ Kristo di dɔɔ te me nombia teneewɔ Wurubuarɛ siaman ya.
10 Mɛɛ gyae nyi maa gyeŋ Kristo nideli, na maa naa doŋ keŋ Wurubuarɛ ba mo gyuusu e lee yeŋ man nɛ. Na maa kpu na e naa diyem keŋ ɔ be naa nɛ, na ke yɛɛ ŋgba daa na e yeŋa la nɛ.
11 Mena dɔɔ me loo gyakaa nyi de kɔŋ mena na, wee daale Wurubuarɛ waa gyuusu maŋ lee yeŋ man.

Mo n sia gyakaa kpene keŋ doo n siaman nɛ dɔɔ

12 Na mɛɛ yako baa nyi me taŋ ke nyiŋ mena abɔɔ kɛŋa pou, yaa me gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman kekpaa ya. Mɔna mɛɛ yɛɛ kakyeŋ bo nyi maa nyiŋ kpene keŋ dɔɔ Yesu Kristo be baake maŋ nyi me kaa bese ɔ wui nɛ.
13 Me tebia, na mɛɛ yako baa nyi me taŋ ke nyiŋ kpene keŋ mee yoo nyi maa nyiŋ nɛ ya. Mɔna nombii dokoloŋ keŋ mɛɛ yɛɛ yɛna nyiaa, mee wolee abɔɔ ŋan pou be kaa lam nɛ. Mɔɔ na tekaa tɔɔse ŋa bela ya. Mɔna kpene keŋ doo me siaman nɛ, ke dɔɔ te me loo gyakaa.
14 Akpaa balaŋ na peree keyeu man na, bɛɛ yɛɛ kakyeŋ yeu kelii botɔɔ keŋ kaboena nyi baa lii nɛ pɛna baa nyiŋ kpene keŋ dɔɔ bɛɛ peree nɛ. Mena ke mɔ yaa me gyakaa mɛɛ yɛɛ kakyeŋ me kaa lii ɔto, na Wurubuarɛ ke nyiŋ fa maŋ kpene keŋ ɔ be yako see nyi waa mo tɔ maŋ kom nɛ. Kom keŋ Wurubuarɛ waa tɔ maŋ yɛna nyi, keŋ mɔɔ lɛɛ ɔ bu Yesu Kristo di dɔɔ waa yela maa nyiŋ gbɛɛ gyu ɔ gyoorobiiri keŋ man.
15 Daa baŋ pou dɔɔ bee Wurubuarɛ ɔsom keŋ man nɛ, mena dinɔɔ kei te kaboena nyi de popou dee nyiŋ. Mɔna akpaa ɛ man baale dana agyueŋ kpoo daale na, Wurubuarɛ waa kyɔ ŋon na ɛ ke nyii me nombia kɛŋa man nideli.
16 Kpene keŋ ne hia yɛna nyi, ɛ yela dɛɛ kyaa ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ be wulaa yako nyi dɛɛ kyaa nɛ.
17 Me tebia, ɛ popou ɛ kasee ma kekyaabii ŋgba mena keŋ baale ne yɛɛ nɛ. Ɛ see ɛ sia tɛɛle man, na ɛ ke kasee balaŋ baŋ ba kekyaabii yɛɛ ŋgba mena keŋ dɔɔ wola ŋon nɛ.
18 Me te wulaa yako ŋon nombii kei. Te nɛnɛɛ mɛɛ mo siasaraŋ mɛɛ yako ŋon bela nyiaa, balaŋ baale ta besena ba wose Kristo kɔlala. Be nombia ŋan bɛɛ yɛɛ nɛ nawolo nyi baŋ gyaŋ na, Kristo yeŋ keŋ ɔ ba yem nɛ be dana tɔnɔɔ ya.
19 Wurubuarɛ waa wɔlɛɛ mena balaŋ benaŋ kekpaakekpaa. Nawolo nyi be ta mo abɔɔ ŋan baŋ gbagba ne gyae nɛ besena be Wurubuarɛ. Kpene keŋ yɛɛ desɛŋ nombia ŋa nɛ, ŋan man te baŋ ne gyɔ be konɔɔ. Tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ kegyae kaageŋ te baŋ na gyueŋ.
20 Mɔna daa dɔɔ de dɛɛ yɛna Wurubuarɛ man adido. Botɔɔ te de loo gyakaa nideli nyi da nyeelɛɛre ŋon waa lee kɔŋ. Ŋon yɛna de Gbeŋgyoo Yesu Kristo.
21 Debaŋ keŋ waa kɔŋ nɛ, ŋon ne gyae la waa mo doŋ keŋ ɔ dana ɔ ne gyee kpene kamasɛ nɛ kyɛɛkee da wosenaane kei keŋ gyae ka yeŋ nɛ, na waa besena ke na ka ke yɛɛ ŋgba ŋon gbagba ɔ wui gyoorobiiri wosenaane keŋ nɛ.

4

Pɔɔl kekolosi fa Filipitena

1 Lee mena dɔɔ me tebia gyaagyi baŋ mɛɛ gyae ɛ nombia te ɛ nombia ne gyɔ maŋ loo, ɛ seŋ keŋkeŋ na ɛ ke di de Gbeŋgyoo Yesu nombia ŋan dɔɔ. Ɛmɛɛ dɔɔ te maa di gyoŋ na maa nyiŋ yele.
2 Ewodia na Sintike, mɛɛ waase ŋon bo nyi ɛ yɛɛ nɔɔdokoloŋ nawolo nyi ɛ popou yɛɛ de Gbeŋgyoo balaŋwɔ.
3 Nɛnɛɛ nyaŋ me dɔɔ kpaakpaa ŋon mɛɛ mo ma wose lɔ n dɔɔ, mɛɛ gyae nyi n ke desina ala bala kɛwɔ nsana. Nawolo nyi debaŋ keŋ mee kolosi Kristo nombia kpaakpaa ŋan nɛ, ba seŋawɔ na maŋ demena na dunoluŋ pou. Mena ala kɛwɔ na Kelemente na me dɔɔna akaŋ baŋ pou kyɔɔ maŋ nideli ma tom keŋ keyɛɛ man. Ba te ŋmarase mena balaŋ kɛwɔ pou yela do nyeedoŋ kekpaa tɔne keŋ man.
4 Debaŋ kamasɛ na, ɛ yela ke yɛɛ ŋon gyoŋ lee kpene keŋ de Gbeŋgyoo Yesu be yɛɛ fa ŋon nɛ dɔɔ. Mɛɛ yako ŋon baa bela nyiaa, ɛ yela ke yɛɛ ŋon gyoŋ.
5 Ɛ yela balaŋ pou kena ɛ wose keyɔkɔse na ɛ dinɔɔ kpaakpaate keŋ. Nawolo nyi be gyae ke kyare ya, de Gbeŋgyoo Yesu waa bese kɔŋ.
6 Ɛ na barase na kolo ke yɛɛ ya. Mɔna kpene kamasɛ man na, ɛ fane fa Wurubuarɛ na ɛ ke fa e karaŋ lee nombii kamasɛ man, na ɛ ka mo ɛ nombia ŋan pou doo ɛ konɔɔ man nɛ see ɔ siaman.
7 Akpaa ɛ yɛɛ mena na, keŋ ɛ ne lɛɛ Yesu Kristo di dɔɔ Wurubuarɛ wosefɛɛreŋ keŋ walaŋ bɛɛ tale nyii ke man ya nɛ, gyae ke yela ɛ wɔe ke fɛɛ ŋon na ɛ konɔɔ man nombia mɔ ke kyaa ŋon kyɛɛkyɛɛ.
8 Me tebia, kpene keŋ be kaa maa yako ŋon yɛna nyiaa, ɛ mo ya agyueŋ gyakaa nombia ŋan ŋe yɛɛ anokoare, na kpene keŋ ke dana obuo, na nombia ŋan ŋe doo na ŋe gbɛɛ, na kpene keŋ dukum be doo ke man ya, na kpene keŋ na wola balaŋ kegyae, na kpene keŋ ke dana yele kpaakpaa nɛ dɔɔ. Akpaa nyi kolo kyaa keŋ ke dei keŋ balaŋ ne kɛlɛɛ ke na, kaboena nyi yaa gyueŋ mena abɔɔ ŋenaŋ dɔɔ bo.

9 Abɔɔ ŋan mɔɔ wola ŋon te ɛ be lɛɛ ŋa
do, na ŋan ɛ be naa me man na ŋan ɛ be
nyii mɔɔ kolosi nɛ, ŋan te kaboena nyi yaa
yɛɛ. Akpaa ɛ yɛɛ mena na, Wurubuarɛ ŋon
ɔ yɛɛ wosefɛɛreŋ Gbeŋgyoo e nɛ waa kyaa
na ŋon.

Pɔɔl kado Filipitena nɔɔ lee kekyɔ keŋ
bɔɔ kyɔ e nɛ dɔɔ

10 Dana maŋ gyoŋ te mɛɛ lese de
Gbeŋgyoo Yesu yele, nawolo nyi nɛnɛɛ ɛ ta
bese lese wola nyi me nombia ne hia ŋon.
Ma gyeŋ nyi me nombia wulaa ne hia ŋon,
mɔna gbɛɛ te ɛ te nyim na ɛ ka lese wola
ya.
11 Na ma wose kyaŋa na maŋ dɔɔ te mɛɛ
yako nombia kɛŋa ya. Nawolo nyi maŋ
dɔɔ, me te wulaa kasee mena keŋ maa
kyaa gyoŋ man lee gbɛɛ kamasɛ man.
12 Ma gyeŋ diyem man kekyaa, te ma
gyeŋ wosekenyiŋ man mɔ kekyaa. Kpene
kamasɛ man na, ma gyeŋ ma wose katela.
Me dii baa bo o, yaa tanam na koo na maŋ
bo o, me dana o mɔɔ dana ya o, ma gyeŋ
ma wose katela.
13 Nawolo nyi Kristo doŋ keŋ doo me
man dɔɔ, maa tale yɛɛ kpene kamasɛ.
14 Mɔna ɛ yɛɛ ke nideli ŋgba ma wose be
kyaŋ maŋ te ɛ be kyɔ maŋ nɛ.
15 Ɛmɛɛ Filipitena gbagba ɛ gyeŋ nyiaa,
debaŋ keŋ mɔɔ fiasɛɛ mee kolosi Kristo
nombia kpaakpaa ŋan fa ŋon te mɔɔ lee
Masedonia tɛɛle man nɛ, lee ɛmɛɛ wɔle na
Kristotena baŋ ŋolo na ŋolo te kyɔ maŋ na
kolo ya.
16 Nawolo nyi debaŋ keŋ gba me kyaa
Tesalonika donɔɔ man te ma wose be
kyaŋ maŋ nɛ, ɛ yelee maŋ abɔɔ agbaatee
agbaatee.
17 Na me sia ne yɛɛ bo nyi yaa yelee maŋ
abɔɔ ya. Mɔna kpene keŋ dɔɔ te mɛɛ lɛɛ ya
abɔɔ yɛna nyi, mɛɛ gyae nyi Wurubuarɛ ke
hiraa ŋon lee ɛ deeli keŋ ɛ ne yɛɛ nɛ man.
18 Mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nyiaa, abɔɔ ŋan
pou ɛ ba mo yelee maŋ nɛ kaa tuŋa maŋ te
ŋan mɔ yɛna abɔɔ ŋan ne hia maŋ. Abɔɔ
ŋan ɛ ba mo yelee Epaferadituse ba mo
kɔna maŋ nɛ, te yeli me ta bese nyiŋ gbaa.
Ya abɔɔ ŋenaŋ yɛɛ ŋgba abɔɔ ofoŋ nyiŋan
ŋan ɛ ba mo kaa deesi fa Wurubuarɛ nɛ.
Ŋe yɛɛ kedeesa abɔɔ ŋan ŋe kaboena,
mena dɔɔ ŋa gyoo Wurubuarɛ sia.
19 Me Wurubuarɛ ŋon mɛɛ som e nɛ,
waa fa ŋon abɔɔ ŋan pou kaboena nyi yaa
nyiŋ ŋgba mena keŋ ɔ gyoorobiiri man
abɔɔ boe nɛ. Nawolo nyi ɛ te kaa bese Yesu
Kristo balaŋ.
20 Ɛ yela dɛɛ lese de kya Wurubuarɛ yele
kekpaakekpaa. Amɛn.
21 Ɛ do Wurubuarɛ balaŋ baŋ pou be
kyaa botɔɔ nɛ nɔɔ. Me tebia Kristotena
baŋ be kyaa me gyaŋ kɛbo bɛɛ kyɔ maŋ
nɛ na do ŋon nɔɔ.
22 Wurubuarɛ balaŋ baŋ pou be kyaa
kɛbo nɛ na do ŋon nɔɔ. Tuturu na, baŋ be
kyaa gyoo dinaa Kaesa dekpaŋalaŋ man
nɛ na do ŋon nɔɔ.
23 De Gbeŋgyoo Yesu Kristo waa mo ɔ
bɛrɛɛ boele ŋon na waa seŋ ɛ wɔle.

Kolosetena
Pɔɔl tɔne keŋ ɔ be ŋmarase yelee Kolosetena nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Pɔɔl ŋon Wurubuarɛ
ba lese maŋ lee ɔ kegyaebii man nyi maa
yɛɛ Yesu Kristo kpilale nɛ, na de dɔɔ
Kristobaale Timoti gyaŋ.
2 Dɛɛ ŋmarase ke dee yelee ɛmɛɛ de
tebia Wurubuarɛ balaŋ baŋ ɛ be lɛɛ Yesu
Kristo di, te ɛ silana anokoare keŋ te ɛ kyaa
Kolose donɔɔ man nɛ. De kya Wurubuarɛ
waa mo ɔ bɛrɛɛ boele ŋon na waa fa ŋon
wosefɛɛreŋ.

Nɔɔkado na kefane

3 Debaŋ kamasɛ keŋ dɛɛ fane na dɛɛ fa
Wurubuarɛ de Gbeŋgyoo Yesu Kristo ɔ kya
ŋon karaŋ lee ɛmɛɛ dɔɔ.
4 Nawolo nyi de te nyii mena keŋ ɛ be
lɛɛ Yesu Kristo di, na mena keŋ ɛ ne gyae
Wurubuarɛ balaŋ baŋ pou nɛ.
5 Ɛ ne yɛɛ kɛŋa pou nawolo nyi, ɛ sia
gyakaa abɔɔ kpaakpaa ŋan Wurubuarɛ be
desina see ŋon adido nɛ dɔɔ. Wurubuarɛ
nombia ŋan ɛ be taŋgbɛɛ nyii nɛ, yele la te
ɛ gyeŋawɔ nyi abɔɔ kpaakpaa ŋaale doo
adido fa ŋon. Wurubuarɛ nombia kɛŋa
yɛna anokoare nombia ŋan.
6 Nombia kpaakpaa ŋan bɔɔ yako ŋon nɛ
te lɛɛ tɛɛle kei pou dɔɔ. Te ŋa te yeli balaŋ
burum ne kyɛɛkee lee be gbɛɛneŋ kumɛɛ
man kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ, ŋgba mena
keŋ ŋa be kyɛɛkee ŋon lee wee gyaŋgbate
keŋ ɛ be nyii nombia ŋenaŋ, te ɛ be nyii
Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ man nideli nɛ.
7 De dɔɔ gyaagyi Epafirase ŋon ɔ yɛɛ
Yesu Kristo tobaale e te ɔ ne yɛɛ ɔ tom
na anokoare, te daa na e pou ne yɛɛ tom
dokoloŋ nɛ yako na ŋon bɛrɛɛ nombia
kɛŋa. Ŋon kaa seŋala de nawɔɔ man te
ɔ kyɔɔ ŋon.
8 Ŋon mɔ kaa yako na daa mena keŋ
Wurubuarɛ feliŋ ŋon be yeli ɛ ne gyae
Wurubuarɛ balaŋ nideli nɛ.
9 Mena dɔɔ lee wee keŋ dɔɔ nyii ɛ wose
man nombia nɛ, dɛɛ fane fa ŋon wee
kamasɛ nyi Wurubuarɛ waa fa ŋon nyansa
na waa yela ɛ ka gyeŋ ɔ kegyaebii na ɛ ke
nyii ɔ nombia ŋan pou man nideli.
10 Kei ne gyae la ke yela ɛ ke tale kyaa
ŋgba mena keŋ de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
ne gyae nɛ, na ɛ ke yɛɛ abɔɔ kpaakpaa
ŋan kaboena nɛ gbɛɛ kamasɛ man, na ɛ
ka gyeŋ ɔ nombia ŋan mɔ kpu.
11 Dɛɛ fane nyi Wurubuarɛ waa mo ɔ
gyoorobiiri doŋ keŋ ka dokoso be kyaa ya
nɛ do ɛ man, na waa yela ɛ kenyiŋ konɔɔ
seŋ keŋkeŋ kpene kamasɛ keŋ gyae ke kɔŋ
ɛ dɔɔ nɛ man.
12 Dɛɛ fane nyi gyoŋ dee doo ɛ man na
ɛ ke fa Wurubuarɛ karaŋ debaŋ kamasɛ,
nawolo nyi ŋon yele la te ɛ kaboewɔ nyi
yaa nyiŋ abɔɔ kpaakpaa ŋan ɔ be desina
see ɔ gyoorobiiri keŋ man fa ɔ balaŋ nɛ.
13 Nawolo nyi ŋon Wurubuarɛ lese na
daa lee ɔbɔnsam ditiŋtɛɛ keŋ man, te ɔ
moo daa kɔŋ ɔ bu Yesu ŋon ɔ ne gyae ɔ
nombia nɛ gyoorobiiri man.
14 Ɔ bu Yesu Kristo kei te ɔ moowɔ tɔ de
nombiakumɛɛ pou kom. Ŋon Yesu yele la
te de nyiŋa da wose te Wurubuarɛ moo de
nombiakumɛɛ pou kyɛɛ daa.

Kristo kela kpene kamasɛ

15 Wurubuarɛ bu Yesu Kristo ŋon ɔ kyaa
pɛte Wurubuarɛ be yɛɛ kpene kamasɛ nɛ,
ŋon yɛna Wurubuarɛ ŋon walaŋ bɛɛ mo ɔ
sibii naa e ya nɛ dinɔɔ. Ŋon kela na abɔɔ
ŋan pou Wurubuarɛ be yɛɛ nɛ.
16 Ŋon Yesu dɔɔ te Wurubuarɛ tɛɛwɔ yɛɛ
abɔɔ pou. Abɔɔ ŋan ŋe kyaa adido na
ŋan ŋe kyaa tɛɛle man, ŋan dɛɛ mo de
sia fonɛɛ naa ŋa na ŋan de bɛɛ naa ŋa
ya nɛ, mo kpu na kpene kamasɛ keŋ ne di
doŋ yenaŋ kamasɛ ŋgba gbeŋgyoona na
gyooneŋ pou. Ŋon Yesu dɔɔ te Wurubuarɛ
tɛɛwɔ yɛɛ abɔɔ pou, te ŋe popou mɔ kyae
fa e.
17 Ŋon Yesu Kristo kei wulaa ɔ kyaa pɛte
Wurubuarɛ yɛɛ kpene kamasɛ, te ɔ doŋ
man dɔɔ te kpene kamasɛ mɔ kyaa.
18 Ŋon yɛna ɔ balaŋ Kristotena dikpii keŋ
pou nyee, te ɔ na wola wɔ gbɛɛ ŋgba mena
keŋ deniwalaŋ nyee na wola na ɔ wose
pou gbɛɛ nɛ. Ŋon ke yɛna be nyeedoŋ
pou nyee, na walaŋ ŋon Wurubuarɛ be
taŋgbɛɛ gyuusu lee yeŋ man, na ke yela
waa bese abɔɔ pou man siamante.
19 Ke yɛɛ ŋon Wurubuarɛ gbagba
kegyaebii ke nyi, ɔ dinɔɔ pou de kaa doo ɔ
bu ŋon man.
20 Yesu yeŋ keŋ ɔ ba yem ɔpaŋdaŋ dɔɔ
na ɔ fatabo keŋ be kyɛɛkee leki nɛ, keŋ kaa
desina na kpene kamasɛ na Wurubuarɛ
nsana. Keŋ moona wosefɛɛreŋ kɔŋ adido
na ateta abɔɔ pou na ŋon Wurubuarɛ
nsana.
21 Gyaŋgba keŋ na nafɔ ɛmɛɛ na Wu-
rubuarɛ nsana be dana gyoŋ ya, te ɛ
nombiakumɛɛ dɔɔ ɛ kɔla e lee ɛ konɔɔse
man.
22 Mɔna nɛnɛɛ dɔɔ Wurubuarɛ te tɛɛ
Kristo ŋon ɔ be kaa bese deniwalaŋ te ɔ
ba yem ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ dɔɔ desina ɛmɛɛ
na ŋon Wurubuarɛ nsana. Wurubuarɛ yɛɛ
kei na ɛ ke tale kaa seŋ ɔ siaman keŋ
dukum kamasɛ be doo ɛ man na ke yela
waa bu ŋon fɔɔ ya.

23 Mɔna kaboena nyi yaa seŋ ɛ kelɛɛdi
keŋ man keŋkeŋ, keŋ nyi ɛ ba lese ɛ loo
lee abɔɔ ŋan Wurubuarɛ be yako see ɔ
nombia kpaakpaa ŋan man nyi waa yɛɛ fa
ŋon nɛ dɔɔ ya. Wurubuarɛ nombia ŋan ɛ
be wulaa nyii nɛ, ŋan ke te be dɔŋɛɛ bee
kolosi fa balaŋ yenaŋ kamasɛ. Wurubuarɛ
yele la te maŋ Pɔɔl mɔ kaa bese nombia
ŋenaŋ tomyɛɛre te me dɔŋ mee kolosi ŋa
fa balaŋ nɛ.

Tom keŋ Pɔɔl be yɛɛ fa Kristotena

24 Dana maŋ gyoŋ ŋgba ɛmɛɛ dɔɔ mɛɛ
naa diyem debaŋ kei nɛ. Kei nawolo nyi
mena keŋ Yesu be naa diyem ɔ balaŋ dɔɔ
nɛ, mena diyem kenaŋ ke yaa ma seŋɛɛ
ɔ nawɔɔ man mɛɛ naa ŋgba mena keŋ
kaboena nyi Kristo walaŋ waa naa diyem
Kristotena dikpii keŋ dɔɔ nɛ.
25 Wurubuarɛ gbagba lese na maŋ nyi
maa bese Kristotena pou tobaale. Tom keŋ
ɔ ba mo do me nyiŋmaa man yɛna nyi maa
lese ŋon Wurubuarɛ nombia ŋan man pou
wola ŋon.
26 Gyaŋgba keŋ na Wurubuarɛ moo
nombia kɛŋa weese beneŋtena baŋ, mɔna
nɛnɛɛ dɔɔ ɔ ta lese ŋa debɔɔ wola ɔ balaŋ
Kristotena baŋ.
27 Ke yɛɛ ŋon Wurubuarɛ gbagba
kegyaebii ke nyi waa lese ɔ nombia
aweeseŋ ŋan ŋe yɛɛ nombia dinaana ŋa,
te ŋe dana tɔnɔɔ nɛ wola ɔ balaŋ pou.
Nombia ŋenaŋ yɛna nyi, keŋ Kristo doo
ɛ konɔɔse man dɔɔ ɛ loo gyakaa nyi wee
daale ɛ ka bese gyoorobia.
28 Mena dɔɔ te dee kolosi Yesu Kristo
kei wose man nombia fa walaŋ kamasɛ
nɛ. Dɛɛ mo de nyansa keŋ pou de dana
nɛ wola walaŋ kamasɛ Yesu Kristo nombia
ŋan te dɛɛ mo faree wɔ, na ke yela baa lɛɛ
nombia ŋan di na baa seŋ ŋe man keŋkeŋ,
na wee daale baa tale seŋ Wurubuarɛ
siaman keŋ dukum kamasɛ be doo be man
ya.
29 Kei dɔɔ te me yase me sia mɛɛ mo
Kristo doŋ keŋ ɔ ba mo do me man nɛ mo
yɛɛ ɔ tom keŋ nɛ.

2

1 Mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ mena keŋ mɛɛ ko
ma wose Kristotena baŋ be kyaa Laodisia
donɔɔ man, na baŋ pou ba te naa ta maŋ
see ya nɛ dɔɔ.
2 Kpene keŋ dɔɔ te mɛɛ yɛɛ mena yɛna
nyi, mɛɛ gyae nyi maa do ŋon kakyeŋ na
ɛ ka seŋ ɛ kelɛɛdi man nideli na ɛ ke gyae
dɔŋa na ɛ ke yɛɛ nɔɔdokoloŋ. Kei gyae ke
yela ɛ ke nyiŋ nyii Wurubuarɛ nombia ŋan
nafɔ ŋa weesɛɛ nɛ man nideli, na ɛ ke nyiŋ
abɔɔ kpaakpaa ŋan pou na lee Wurubuarɛ
nombia ŋenaŋ man nɛ. Yesu Kristo gbagba
yɛna nombii aweeseŋ kei, te mɛɛ gyae ɛ ka
gyeŋ e nideli
3 Wurubuarɛ ta mo ɔ nyansa na ɔ nom-
bia man kagyeŋ pou weese Yesu Kristo
man, na dee nyiŋ ta ŋon Yesu dɔɔ gyeŋ
Wurubuarɛ nombia kpaakpaa ŋan ŋe
dana tɔnɔɔ nɛ man nideli.
4 Mee wulaa yako ŋon nombia kɛŋa pou
baa, na ŋolo be nyiŋ mo nɔɔman yeliŋ mo
nombia wɔlɛɛ ŋaale kaa beo ŋon ya.
5 Doo nyi maŋ gbagba be kyaa ɛ gyaŋ
botɔɔ koraŋ ya nɛ, me konɔɔ man na ma
gyeŋ nyi me kpuɛ na ŋon. Mena dɔɔ me
ke nyii nyi ɛ ne yɛɛ kpene kamasɛ ke gbɛɛ
dɔɔ, na mena keŋ ɛ be lɛɛ Kristo di te ɛ
seŋɛɛ nombia ŋan man keŋkeŋ nɛ yɛɛ maŋ
gyoŋ nideli.
6 Mena dɔɔ mena keŋ ɛ be lɛɛ Yesu Kristo
di nyi ŋon yɛna ɛ gbeŋgyoo nɛ, ɛ betaa
kyaa na e mena.
7 Ɛ mo ɛ wose teeli na e na ɛ ke kasee ɔ
nombia kpu, na ɛ ka seŋ ɛ kelɛɛdi keŋ man
keŋkeŋ ŋgba mena keŋ bɔɔ wulaa wola
ŋon nɛ, na ɛ ka do Wurubuarɛ nɔɔ nideli
debaŋ kamasɛ.
8 Ɛ kɛɛ ɛ wose dɔɔ nideli na ŋolo be
nyiŋ mo tɛɛle kei dɔɔ nyansa nombia ŋan
ŋɔɔ taŋ tɔnɔɔ ya nɛ kaa beo ŋon ya.
Mena nombia ŋenaŋ yɛɛ denibalaŋ beneŋ
nombia na tɛɛle kei dɔɔ nombia ayɛɛsa
ŋa. Mena nombia ŋenaŋ bɛɛ wola kolo lee
Kristo wose man ya.
9 Ɛ na yeli baa beo ŋon ya, nawolo nyi
debaŋ keŋ Yesu Kristo be kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ
koraŋ na, Wurubuarɛ dinɔɔ na ɔ doŋ pou
doo bo ɔ man.
10 Nɛnɛɛ keŋ ɛmɛɛ na Kristo be kaa yɛɛ
dokoloŋ dɔɔ, ɛ te nyiŋ ɔ dinɔɔ keŋ pou. Ɛ
tɔɔse nyi Kristo yɛna kpene kamasɛ keŋ ne
di doŋ nɛ nyee.
11 Lee mena keŋ ɛmɛɛ na Kristo be yɛɛ
dokoloŋ dɔɔ, yɛɛ yaa ŋgba ɔ kara ɛ baala
wose baa te ɛ kaa bese ɔ balaŋ nɛ. Mena
baala wose kekara kei, te yɛɛ denibalaŋ
wui keŋ bɛɛ mo nyiŋmaase kara nɛ ya.
Mɔna baala wose kekara kei yɛɛ kpene keŋ
ɔ ba mo lese ŋon lee ɛ nombiakumɛɛ man.
12 Ba ke sɔ ŋon Wurubuarɛ loŋ keŋ nɛ,
yɛɛ yaa ŋgba be wuu ŋon baa na Kristo te
ba besewɔ gyuusu ɛmɛɛ na e nɛ. Nawolo
nyi ɛ te lɛɛ Wurubuarɛ ŋon ɔ ba mo ɔ doŋ
dinaa gyuusu Kristo lee yeŋ man nɛ di.
13 Gyaŋgba keŋ na nafɔ ɛ yɛɛ ŋgba balaŋ
baŋ bɔɔ yem nɛ Wurubuarɛ siaman, lee ɛ
nombiakumɛɛ na mena keŋ ɛ be bɛɛ nyi
ɛ be di Wurubuarɛ mmaraase ŋan dɔɔ ya
nɛ dɔɔ. Mɔna nɛnɛɛ ɛ ke lɛɛ Yesu Kristo di
dɔɔ nɛ, Wurubuarɛ ta mo ɛ nombiakumɛɛ
kyɛɛ ŋon te ɔ faa ŋon nyeedoŋ wɔle, ŋgba
mena keŋ ɔ be gyuusu Yesu Kristo lee yeŋ
man te ɔ be fa e nyeedoŋ nɛ.

14 Ɛ yela dɛɛ mo kpene keŋ Wurubuarɛ
be yɛɛ fa daa nɛ maa na nombii kei.
Yɛɛ yaa ŋgba Wurubuarɛ te ŋmarase de
nombiakumɛɛ ŋan pou dɔɔ yɛɛ nɛ see,
te ɔ buu daa fɔɔ nyi waa wɔŋ da deŋele
nawolo nyi de bee di ɔ mmaraase ŋan dɔɔ
ya nɛ. Mɔna ɔ ta feefo mena abɔɔ ŋan ɔ
be ŋmarase see nɛ pou lee tɔne keŋ man.
Mena dɔɔ Kristo ka yeŋ ɔpaŋdaŋ keŋ dɔɔ
nɛ, yɛɛ yaa ŋgba Wurubuarɛ moo tɔne
kenaŋ baa mataa ɔpaŋdaŋ kenaŋ dɔɔ gyɔ
ke wɔlɛɛ nɛ.

15 Wurubuarɛ te tɛɛ Yesu Kristo yeŋ keŋ
dɔɔ yɔkɔse feliŋkumɛɛ, na kpene kamasɛ
keŋ ne di doŋ nɛ. Ɔ yɛɛ kɛŋa pou do wɔ
desɛŋ na walaŋ kamasɛ ke nyiŋ naa nyi,
Yesu Kristo te di doŋ feliŋkumɛɛ ŋan pou
dɔɔ.

16 Mena dɔɔ ɛ na yeli ŋolo ke bu ŋon
fɔɔ lee mmaraase ŋan ŋɛɛ tɔ ɛ kedi
na ɛ kenyɔɔ gbɛɛ, yaa ɛ weeya dinaana
kedi yaa gyaalaŋ wɔle weeya kedi yaa ɛ
kefɛɛfoweeya kedi mmaraase dɔɔ ya.

17 Nawolo nyi mena nombia kɛŋa pou
doe, na kawola nyi abɔɔ kpaakpaa ŋaale
dɔŋ wɔle ne kɔŋ. Te nombia kɛŋa pou
seŋɛɛ bo fa Kristo.

18 Mena dɔɔ ɛ na fa walaŋ kamasɛ gbɛɛ
na waa beo ŋon, na waa lese ŋon lee ɛ gbɛɛ
man kɔŋ ŋon wui gbɛɛ kum man nyi ɛ kaa
sila e ya. Mena walaŋ ŋonaŋ na wola la nyi
yaa som Wurubuarɛ kpilala baŋ be kyaa
adido nɛ. Ɔ na beo yɔkɔse ɔ wose nideli
ɔsom man, te ɔ ne yako nyi Wurubuarɛ
ta lese nombia ŋaale wola e. Mena dɔɔ
ɔ ne kɛɛ ɔ wose nyi ɔ yɛɛ walaŋ dibiliŋ
ŋolo e, mɔna ɔ konɔɔ man nombia ŋan ŋɔɔ
gyakaa Wurubuarɛ nombia dɔɔ ya nɛ, na
beo na e te ɔ na wola ɔ wose mena nɛ. Ke
gbagba mɔ na ɔ be dana kpene keŋ dɔɔ
kaboena nyi waa seŋ na waa wola ɔ wose
ya.

19 Mena walaŋ ŋonaŋ te tira ɔ wose lee
Kristo ŋon ɔ yɛɛ ɔ balaŋ pou nyee e nɛ
man. Kristo man kedoo ne yele la te baŋ
be silana e nɛ ne nyiŋ doŋ te bɛɛ bee ba
kelɛɛdi man ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ
ne gyae nɛ. Kristo yɛɛ ŋgba deniwalaŋ
nyee nɛ te ɔ balaŋ mɔ yɛɛ ŋgba ɔ wose
nɛ. Mena keŋ deniwalaŋ wose man abɔɔ
ne kyaŋ wosenaane keŋ towaa te kɛɛ bee
nɛ, mena ke te Kristo mɔ ne fa Kristotena
pou doŋ te bɛɛ bee yɛɛ nɔɔdokoloŋ ŋgba
mena keŋ Wurubuarɛ ne gyae nɛ.

20 Kristo ka yeŋ ɔpaŋdaŋ keŋ dɔɔ nɛ
yɛɛ yaa ŋgba ɛmɛɛ na e yeŋala nɛ, mena
dɔɔ tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ ba tekaa taŋ doŋ
ɛ dɔɔ bela ya. Lee mena dɔɔ tekaboena
nyi yaa sila tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ anekɔlaŋ
ŋgba mena keŋ balaŋ baŋ ba te yɛɛ
Kristotenawɔ ya nɛ ne yɛɛ nɛ ya.

21 Ba abɔɔ anekɔlaŋ ŋenaŋ ŋaale yɛna
nyi, "Ɛ na mo ɛ nyiŋmaa kyaŋ kpene kei
ya. Ɛ na daa kpene kei kɛɛ ya. Ɛ na tina
kpene kei ya."

22 Mena abɔɔ anekɔlaŋ kɛŋa pou gyae
kaa kyom, nawolo nyi ŋe yɛɛ ŋan deni-
balaŋ gbagba be bake see te bɛɛ wola balaŋ
nyi baa di ŋe dɔɔ.

23 Balaŋ burum na gyueŋ nyi mena abɔɔ
anekɔlaŋ kɛŋa kesila yɛɛ nyansa nombia
ŋa, mɔna nyansa kamasɛ be doo ŋe man
ya. Balaŋ baŋ bee sila mena abɔɔ anekɔlaŋ
kɛŋa nɛ, ne naa na sia naase ba wose
diyem yɛɛ abɔɔ ŋaale na kawola nyi bɛɛ
som Wurubuarɛ nideli. Bɛɛ beo yɔkɔse ba
wose te bɛɛ naase ba wose diyem, mɔna
mena abɔɔ anekɔlaŋ kɛŋa dɔɔ kedi nɛ, bee
yeli baa tale di ba wose dɔɔ nyi bɔɔ yɛɛ
dukum bela ya.

3

Ɛ kyaa fa Wurubuarɛ

1 Wurubuarɛ ke gyuusu Kristo lee yeŋ
man nɛ, yɛɛ yaa ŋgba ɛmɛɛ na e yaa ɔ
gyuusuwɔ lee yeŋ man nɛ, nawolo nyi
ɛmɛɛ na Kristo te yɛɛ dokoloŋ. Mena dɔɔ
debaŋ kamasɛ na ɛ mo ɛ loo gyakaa abɔɔ
ŋan kyaa adido nɛ dɔɔ. Wurubuarɛ te
gyina Kristo adido te ɔ moo e ka see ŋon
Wurubuarɛ dunoluŋ dɔɔ adido botɔɔ nyi
waa di gyoori kpu na e.

2 Mena dɔɔ ɛ mo ya agyueŋ pou gyakaa
abɔɔ ŋan kyaa adido nɛ dɔɔ. Ɛ na mo ya
agyueŋ gyakaa tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ dɔɔ ya.

3 Nawolo nyi yɛɛ yaa ŋgba ɛ ta yem te
ɛ nyeedoŋ weesɛɛ Kristo man Wurubuarɛ
gyaŋ nɛ.

4 Akpaa Kristo ŋon ɔ yɛɛ ɛ nyeedoŋ
gbagba e nɛ de bɛɛ lee adido kɔŋ na, ɛmɛɛ
mɔ ɛ ke kpu na e ɔ gyoorobiiri dinaa keŋ
man.

5 Mena dɔɔ ɛ wɔŋ ɛ wose lee tɛɛle kei
dɔɔ nombiakumɛɛ pou keyɛɛ man. Ɛ tina
nombiakumɛɛ ŋgba kafoŋ na ayimɛɛ ka
mo wuu wose na lookum na agyueŋ kum
yela. Ɛ na yɛɛ kedikum ya nawolo nyi
walaŋ ŋon ɔ ne yɛɛ kedikum na, ŋon na
bane somra yɛɛ kyɛɛkyɛɛ.

6 Ɛ tina nombiakumɛɛ kɛŋa pou keyɛɛ
yela, nawolo nyi Wurubuarɛ waa wɔŋ
balaŋ baŋ pou bɛɛ yɛɛ mena nombi-
akumɛɛ ŋenaŋ nɛ deŋele.

7 Ɛ tɔɔse nyi gyaŋgba ɛ kekyaabii man
pɛte ɛ be kaa lɛɛ Kristo di na, ɛmɛɛ mɔ yɛɛ
nombiakumɛɛ kɛŋa pou.

8 Mɔna nɛnɛɛ dɔɔ kaboena nyi yaa wɔŋ
ɛ wose lee mena nombiakumɛɛ kɛŋa pou
man. Ɛ tina baŋ kagyeŋ, na baŋ kum
na balaŋ katee na balaŋ yela kewɔlɛɛ na
nombia nkaraŋkaraŋ kekolosi yela.

9 Ɛ na dii akɛrɛɛ fa dɔŋa ya, nawolo nyi
ɛ te tina ɛ dinɔɔ bene na ka abɔɔ kumɛɛ
ŋan pou yela.
10 Nɛnɛɛ keŋ ɛ be lɛɛ Kristo di nɛ, te yɛɛ
ŋgba ɛ ta bese balaŋ wɔlɛɛ nɛ. Wurubuarɛ
yele la te ɛ nyiŋa dinɔɔ wɔlɛɛ kei, na ɛ ke
nyiŋ kyɛɛkee yɛɛ nombia kpaakpaa ŋgba
ŋon nɛ. Ɔ na wola ŋon nyi ya agyueŋ na
ya abɔɔ ayɛɛsa pou dɛɛ yɛɛ ŋgba ŋon nɛ,
na ɛ ke nyiŋ gyeŋ e nideli.
11 Nɛnɛɛ Wurubuarɛ te yɛɛ ŋon balaŋ
wɔlɛɛ Kristo man. Mena dɔɔ be famenɛ
nyi ŋolo yɛɛ Giriki baale e yaa Gyuda baale
e ya. Be famenɛ nyi ŋolo kara ɔ baala wose
yaa ɔ te kare ya. Be famenɛ nyi ŋolo yɛɛ
siakaralate e yaa ɔ yɛɛ diyiŋte e ya. Be
famenɛ nyi ŋolo yɛɛ donɔɔte bu e yaa ɔ yɛɛ
ŋɔɔle e ya. Be famenɛ nyi ŋolo yɛɛ gbeŋi e
yaa ɔ yɛɛ gyoorobu e ya. Mɔna kpene keŋ
ne hia yɛna nyi Kristo yɛna de popou nyee,
te ŋon doo la balaŋ baŋ pou bɛɛ lɛɛ e di nɛ
konɔɔse man.
12 Wurubuarɛ ne gyae ŋon nideli mena
dɔɔ te ɔ lese ŋon nyi yaa yɛɛ ɔ balaŋ baŋ
nombiikum kamasɛ be doo be man ya.
Mena dɔɔ ɛ yela ɛ nombia ayɛɛsa pou ke
kaboena ŋon Wurubuarɛ kegyaebii. Ɛ wii
dɔŋa waraŋase, na ɛ ke yɛɛ deeli na ɛ ke
yɔkɔse ɛ wose, na ɛ ke nyiŋ konɔɔ fa dɔŋa,
na ɛ ke yela ɛ sia kedoo tɛɛle man.
13 Ɛ na mo dɔŋa nombia do ɛ tɔɔse man
ya. Akpaa ŋolo de yɛɛ ɔ dɔɔ nombiikum
na, waa mo kyɛɛ e. Kaboena nyi yaa
mo nombiakumɛɛ kyɛɛ dɔŋa, ŋgba mena
keŋ de Gbeŋgyoo Kristo mɔ ba mo ɛ
nombiakumɛɛ kyɛɛ ŋon nɛ.
14 Nombia kɛŋa pou wɔle na, ɛ mo balaŋ
kegyae tɔ nɔɔ. Nawolo nyi balaŋ kegyae
ne yele la te balaŋ ne tale yilaa kyaa
debodokoloŋ te bɛɛ yɛɛ nɔɔdokoloŋ.
15 Kristo baake ŋon bo nyi yaa kyaa
wosefɛɛreŋ man na dɔŋa, mena dɔɔ ɛ yɛɛ
kpene kamasɛ keŋ ɛ ke tale nɛ, na ɛ ke kyaa
na dɔŋa wosefɛɛreŋ man. Nawolo nyi ɛ
popou yɛɛ walaŋ dokoloŋ. Wurubuarɛ
lese na ŋon nyi yaa yɛɛ ɔ balaŋ, mena dɔɔ
te ɔ ne gyae nyi ɛmɛɛ na ɛ tebia pou yaa
kyaa na dɔŋa, na debaŋ kamasɛ na ɛ ne
fane fa ŋon Wurubuarɛ karaŋ.
16 Ɛ yela Kristo nombia ŋan ke doo ɛ
man nideli. Ɛ mo nyansa wola dɔŋa
nombia ŋenaŋ na ɛ ke faree wɔ nyi be na
yɛɛ nombiakumɛɛ ya. Ɛ kpee Wurubuarɛ
ɔsom nɔɔneŋ kpookpoo do Wurubuarɛ
nɔɔ gyoŋ man lee ɛ konɔɔse man.
17 Te kpene kamasɛ keŋ ɛ ne yɛɛ yaa
keŋ ɛ keyako na, ɛ yɛɛ ŋe popou lee de
Gbeŋgyoo Yesu yele man. Na ɛ ke ta ɔ dɔɔ
do de kya Wurubuarɛ nɔɔ.

Kristotena dekpaŋalaŋ man kekyaabii

18 Ɛmɛɛ ala yalala, ɛ yɔkɔse ɛ wose fa ɛ
baala ŋgba mena keŋ kaboena nyi Kristo
walaŋ waa yɛɛ nɛ.
19 Ɛmɛɛ baala yalala mɔ, ɛ gyae ɛ wɛɛla
nombia. Ɛ na ŋmanyaŋ wɔ ya.
20 Ɛmɛɛ bia mɔ, ɛ nyii ɛ lolala dei kpene
kamasɛ man. Nawolo nyi mena te de
Gbeŋgyoo Yesu ne gyae nyi yaa yɛɛ.
21 Ɛmɛɛ lolala, ɛ na yɛɛ ɛ bia akpa-
nyaŋnyaŋ ya. Ɛ yɛɛ mena na, ba wose gyae
ke yɔkɔse wɔ.
22 Ɛmɛɛ baŋ ɛ yɛɛ gbeŋawɔ nɛ, ɛ mo
obuo fa ɛ gbeŋgyoona tɛɛle kei dɔɔ gbɛɛ
kamasɛ man. Ɛ na bu wɔ be siaman
kaageŋ keŋ ɛ ne gyae nyi baa kɛlɛɛ ŋon dɔɔ
ya, mɔna ɛ bu wɔ lee ɛ konɔɔ man nawolo
nyi ɛ ne yee Wurubuarɛ dɔɔ.
23 Kpene kamasɛ keŋ ɛ ne yɛɛ na, ɛ yɛɛ
ke lee ɛ konɔɔ man ŋgba ɛ ne yɛɛ ke fa
de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ nɛ. Ɛ na kɛɛ nyi
deniwalaŋ te ɛ ne yɛɛ ɛ ke fa ya.
24 Ɛ yɛɛ ɛ tom nideli nawolo nyi ɛ gyeŋ
nyi de Gbeŋgyoo Yesu Kristo waa tɔ ŋon
kom nideli. Waa tɔ ŋon kom keŋ ɔ be yako
see nyi waa fa ɔ balaŋ nɛ. Ɛ tɔɔse nyi
Kristo yɛna walaŋ ŋon ɛ ne yɛɛ tom fa.
25 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ yɛɛ nombiikum
na, Wurubuarɛ waa wɔŋ ɔtenate deŋele
ŋgba mena keŋ kaboena nombiikum keŋ
ɔ be yɛɛ nɛ. Wurubuarɛ ne di ɔ nombia
na, ɔ bɛɛ kɛɛ walaŋ siaman ya.

4

1 Ɛmɛɛ baŋ ɛ dana gbeŋa nɛ, ɛ tela wɔ
nideli na ɛ ke fa wɔ kpene kamasɛ keŋ
kaboena nyi yaa fa wɔ nɛ. Ɛ tɔɔse nyi ɛmɛɛ
mɔ dana gbeŋgyoo ŋolo ŋon ɔ kyaa adido,
te ɔ ne naa kpene kamasɛ keŋ ɛ ne yɛɛ nɛ.
2 Ɛ yase ɛ sia fane debaŋ kamasɛ. Akpaa
ɛ ne fane na, ɛ mo ya agyueŋ pou gyakaa
Wurubuarɛ dɔɔ na ɛ ke fa e karaŋ.
3 Ɛ fane fa daa mɔ nyi Wurubuarɛ waa
toro gbɛɛ fa daa, na dee nyiŋ kolosi ɔ
nombia ŋan nafɔ ŋa weesɛɛ nɛ fa balaŋ.
Wurubuarɛ nombia kɛŋa keyako dɔɔ te be
kyaŋa maŋ tɔ deni nɛ.
4 Ɛ fane nyi maa tale lese nombia ŋan
man wola balaŋ nideli ŋgba mena keŋ
kaboena nyi maa yɛɛ nɛ.
5 Akpaa ɛmɛɛ na balaŋ baŋ ba te yɛɛ
Kristotenawɔ ya nɛ kyaa na, ɛ kyaa na wɔ
nyansa man. Ɛ kɛɛ nideli nyi akpaa ɛ nyiŋ
gbɛɛ kyomii keŋ ɛ ka mo kolosi Wurubuarɛ
nombia fa wɔ na, ɛ na yeli ka ke laŋ ŋon
ya.
6 Ɛ ne kolosi fa wɔ na, ɛ yela ɛ nɔɔwoya
keyɛɛ gyoŋ na ka do wɔ kakyeŋ na baa
nyiŋ tei ŋon. Akpaa ɛ yɛɛ mena te ŋolo
de bɔɔse ŋon kolo lee ɛ Kristo kelɛɛdi keŋ
man na, ɛ ka gyeŋ mena keŋ ɛ ke tiranɔɔ
fa e.

7 De dɔɔ gyaagyi Tikikuse ŋon ɔ ne yɛɛ
ɔ tom anokoare man te ɔ kpuɛ na maŋ te
dɛɛ yɛɛ Kristo tom kei nɛ de kɔŋ na, waa
kaa yako ŋon ma kekyaabii man nombia
pou.
8 Mena dɔɔ te mee kpila e ɛ gyaŋ na ɔ
kaa yako ŋon da kekyaabii man nombia
na waa do ŋon kakyeŋ.
9 Ŋon na de dɔɔ Onesimuse ŋon dɛɛ gyae
ɔ nombia nideli, te ɔ ne di anokoare fa
Kristo te ɔ yɛɛ ɛ man ŋolo e nɛ ne kɔŋala.
Baŋ ne gyae la be kaa yako ŋon de kɛbo
nombia na da kekyaabii man pou.
10 Arisitakuse ŋon bɔɔ kyaŋ daa na e
tɔ deni nɛ na do ŋon nɔɔ. Mena mɔ te
Banabase ɔ naabu Maake mɔ na do ŋon
nɔɔ. Me taŋ wulaa yako ŋon Maake kei
wose man nombia, mena dɔɔ akpaa ɔ kɔŋ
ɛ gyaŋ botɔɔ na ɛ lɛɛ e nideli.
11 Gyosua ŋon bɛɛ bese baake e Gyustuse
nɛ mɔ na do ŋon nɔɔ. Mena balaŋ
batooro kɛwɔ baageŋ yɛna Gyudatena baŋ
be kpuɛ na maŋ te dee kolosi Wurubuarɛ
gyoorobiiri keŋ nombia. Ba te yeli me wɔe
te fɛɛ maŋ nideli.
12 Ɛ dɛɛ baale Epafirase ŋon ɔ na som
Yesu Kristo nideli nɛ na do ŋon nɔɔ.
Debaŋ kamasɛ na ɔ ne yase ɔ sia fane fa
Wurubuarɛ nyi waa yela ɛ ka seŋ keŋkeŋ ɛ
kelɛɛdi man, na ɛ ka bee nideli Wurubuarɛ
nombia ŋan kagyeŋ man na ɛ ke yɛɛ
Wurubuarɛ kegyaebii.
13 Maa tale gyɔ me konɔɔ yako nyi ɔ
na yeŋ ɛ yeŋ. Mena ke te ɔ na yeŋ Kris-
totena baŋ be kyaa Laodisia na Hirapolise
donɔɔse man mɔ nɛ yeŋ.
14 De dɔɔ gyaagyi Luka ŋon ɔ yɛɛ dɔketa
e nɛ, na Demase mɔ na do ŋon nɔɔ.
15 Ɛ do de tebia Kristotena baŋ be kyaa
Laodisia donɔɔ man nɛ, na de deesi Nimfa
na baŋ bɛɛ gyaŋee ɔ dekpaŋalaŋ man nɛ
nɔɔ fa maŋ.
16 Akpaa be kala tɔne kei fa ŋon na, ɛ mo
ke yelee Kristotena baŋ be kyaa Laodisia
donɔɔ man nɛ, na baŋ mɔ ke kala ke, na
ɛmɛɛ mɔ ke lɛɛ keŋ mɔɔ ŋmarase yelee wɔ
nɛ kala.
17 Ɛ yako Akipuse nyi waa yɛɛ kakyeŋ
na waa kɛɛ nyi ɔ te tɔɔle tom keŋ de
Gbeŋgyoo Yesu Kristo ba mo do ɔ nyiŋmaa
man nɛ pou.
18 Maŋ Pɔɔl gbagba moona me nyiŋmaa
ŋmarase nɔɔkado ɔtomante kei nɛ. Ɛ
tɔɔse nyi me doo deni man, na ɛ ke fane
fa maŋ. Wurubuarɛ waa mo ɔ bɛrɛɛ boele
ɛ popou.

1 Tesalonikatena
Pɔɔl tɔne gyaŋgbate keŋ ɔ be ŋmarase yelee Tesalonikatena nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Pɔɔl na Silase na Timoti gyaŋ. Dɛɛ ŋmarase ke dee yelee ɛmɛɛ Kristotena baŋ ɛ kyaa Tesalonika donɔɔ man, te ɛ ba mo ɛ wose fa de kya Wurubuarɛ na de Gbeŋgyoo Yesu nɛ. De kya Wurubuarɛ waa mo ɔ bɛrɛɛ boele ŋon na waa fa ŋon wosefɛɛreŋ.
2 Debaŋ kamasɛ keŋ dɛɛ fane na, dɛɛ fa Wurubuarɛ karaŋ lee ɛ dɔɔ.
3 Debaŋ kamasɛ keŋ dɛɛ fane na, de gyakaa dɛɛ tɔɔse mena keŋ ɛ na mo ɛ kelɛɛdi yɛɛ tom. Dɛɛ tɔɔse ɛ kakyeŋ keŋ ɛ na doo lee ɛ balaŋ kegyae, na mena keŋ ɛ ne kyaŋ ɛ wose seŋ keŋkeŋ lee ɛ kelɛɛdi keŋ ne yeli ɛ na mo ɛ loo gyakaa de Gbeŋgyoo Yesu Kristo dɔɔ nɛ.
4 De tebia, da gyeŋ nyi Wurubuarɛ ne gyae ŋon te ɔ lese ŋon nyi yaa bese ɔ balaŋ.
5 Nawolo nyi debaŋ keŋ dɔɔ kɔŋ kaa yako ŋon Wurubuarɛ nombia ŋan nɛ, na kekolosi kaageŋ te de kɔŋawɔ kaa kolosi fa ŋon ya. Mɔna de yela ɛ naa Wurubuarɛ feliŋ ŋon doŋ keŋ. Te de yela ɛ gyeŋawɔ nyi daa gbagba te lɛɛ di nyi nombia ŋan dee kolosi nɛ yɛɛ ampaŋ. Ɛ gyeŋ abɔɔ ŋan pou dɔɔ yɛɛ debaŋ keŋ de kyaa ɛ gyaŋ nɛ, nawolo nyi ɛmɛɛ gbagba ɛ deeli dɔɔ te de yɛɛ mena abɔɔ ŋenaŋ pou.
6 Ɛ kasee daa na de Gbeŋgyoo Yesu nombia ŋan dɔɔ yɛɛ nɛ. Mena dɔɔ ɛ kayeyɛɛ man koraŋ na, ɛ moo gyoŋ keŋ ba lee Wurubuarɛ feliŋ ŋon gyaŋ nɛ lɛɛ nyeedoŋ nombia ŋan.
7 Lee mena dɔɔ te yeli Kristotena baŋ pou be kyaa Masedonia na Akaya tɛɛle man nɛ, ne kɛɛ ya abɔɔ ayɛɛsa mo kasee ŋon.
8 Nawolo nyi lee ɛmɛɛ dɔɔ, de Gbeŋgyoo nyeekelɛɛ nombia ŋan te yaasee bo gyu Masedonia na Akaya tɛɛle man kaageŋ ya, mɔna ŋa te yaasee gyu yenaŋ kamasɛ. Mena dɔɔ kolo be doo keŋ dɛɛ yako lee ke man bela ya.
9 Nawolo nyi mena balaŋ benaŋ pou ne kolosi lee mena keŋ ɛ be lɛɛ daa gyoŋ man debaŋ keŋ dɔɔ kɔŋ ɛ gyaŋ nɛ. Bee kolosi lee mena keŋ ɛ be tina banɛɛ kasom yela, kɔŋ ɛ na som Wurubuarɛ dokoloŋ kooŋ ŋon ɔ kyaa kekpaakekpaa nɛ.
10 Bee kolosi mɔ nyi ɛ ne daa ɔ bu Yesu ŋon ɔ be gyuusu e lee yeŋ man nɛ ka bese lee adido kɔŋ. Ŋon Yesu ne gyae la waa lese daa wee keŋ Wurubuarɛ waa mo baŋ di balaŋ nombia nɛ.

2

Tom keŋ Pɔɔl be yɛɛ Tesalonika donɔɔ man

1 Me tebia, ɛmɛɛ gbagba ɛ gyeŋ nyi da kekɔŋ keŋ dɔɔ kɔŋ ɛ gyaŋ nɛ te yɛɛ yakaa ya.
2 Ɛ gyeŋ mena keŋ bɔɔ naase daa diyem, te bɔɔ fulu daa Filipi donɔɔ man pɛte dɔɔ kɔŋ kaa lii ɛ gyaŋ. Mɔna keŋ na balaŋ ka koro seŋ tia daa koraŋ nɛ, Wurubuarɛ doo daa kakyeŋ te de gyɔɔ de konɔɔ kolosi ɔ nombia kpaakpaa ŋan fa ŋon.
3 Nawolo nyi de nombia ŋan dɛɛ yako nɛ, te yɛɛ dekara yaa adao nombia ya. Te na dɛɛ gyae bo nyi dɛɛ kɔ ɛ nyeeya man di dɔɔ te dɛɛ yako ŋon mena nombia ŋenaŋ ya.
4 Mɔna Wurubuarɛ lɛɛ na daa do, te ɔ mo nyeedoŋ nombia kɛŋa kekolosi do daa de nyiŋmaa man. Na denibalaŋ kegyaebii yaa dɛɛ yɛɛ ya, mɔna Wurubuarɛ ŋon ɔ gyeŋ de konɔɔse man nɛ kegyaebii yaa dɛɛ yɛɛ.
5 Ɛ gyeŋ nideli nyi de ta mo nɔɔwoya ŋan ŋe dana gyoŋ, yaa kabeo nombia kɔŋ ɛ gyaŋ na dɛɛ mo nyiŋ kolo lee ɛ gyaŋ ya. Wurubuarɛ gbagba yɛna da adansɛɛte lee mena nombia kɛŋa man.
6 Da te yɛɛ de nombia na ɛmɛɛ yaa ŋolo ke kɛlɛɛ daa ya. Lee mena keŋ de yɛɛ Kristo kpilalawɔ dɔɔ nɛ, nafɔ gbɛɛ doo nyi dɛɛ mo da wose lɔ ɛ dɔɔ.
7 Mɔna de yɔkɔse da wose kyaa na ŋon, ŋgba mena keŋ talabo ne kɛɛ ɔ bia dɔɔ nɛ.
8 Mena keŋ dɛɛ gyae ɛ nombia nideli dɔɔ, na Wurubuarɛ nombia ŋan ŋaageŋ te da moowɔ kɔna ŋon ya. Mɔna da moo daa gbagba da wose kpu fa ŋon gyoŋ man, nawolo nyi ɛ ta bese balaŋ baŋ ɛ nombia doo de konɔɔ man nideli.
9 Me tebia, ma gyeŋ nyi ɛ ne tɔɔse mena keŋ dɔɔ yɛɛ tom na kaale nɛ. Debaŋ keŋ dee kolosi Wurubuarɛ nyeedoŋ nombia ŋan fa ŋon nɛ, de yɛɛ tom nelim na ka weese, na dɔɔ nyiŋ mo de kasolɔ lɔ ŋolo dɔɔ ya.
10 Ɛmɛɛ Kristotena na Wurubuarɛ ne diina adansɛɛ fa daa nyi, debaŋ keŋ de kyaa ɛ gyaŋ na da wose be dana ayimɛɛ ya. De gbɛɛneŋ tenɛɛ te da wose mɔ be dana nombiikum daale ya.
11 Ɛ gyeŋ nyi da tela ŋon ŋgba mena keŋ kya na tela ɔ bia nɛ.
12 Da wola ŋon kpene keŋ dei, te da doo ŋon kakyeŋ te de kolosiwɔ fa ŋon na ɛ kekyaabii ke nyiŋ kaboena Wurubuarɛ ŋon ɔ be baake ŋon kɔŋ ɔ gyoori na ɔ gyoorobiiri keŋ man nɛ.
13 Dɛɛ do Wurubuarɛ nɔɔ debaŋ kamasɛ, nawolo nyi debaŋ keŋ ɛ be nyii Wurubuarɛ nombia ŋan lee de gyaŋ nɛ, ɛ te lɛɛ nombia ŋenaŋ ŋgba denibalaŋ nombia nɛ

ya. Mɔna ɛ lɛɛ ŋa di nyi ŋe yɛɛ Wurubuarɛ nombia ŋa ampaŋ. Mena nombia kɛŋa ne yɛɛ na tom ɛmɛɛ baŋ ɛ be lɛɛ di nɛ man.
14 De tebia, da te naa nyi ɛmɛɛ mɔ ɛ yɛɛ ŋgba Wurubuarɛ balaŋ baŋ be yɛɛ Kristo Yesu wui, te be kyaa Gyudia tɛɛle man nɛ. Nawolo nyi ɛ naa diyem ɛ tebia nyiŋmaa man, ŋgba mena keŋ baŋ mɔ be naa diyem be tebia Gyudatena nyiŋmaa man nɛ.
15 Baŋ Gyudatena benaŋ koona de Gbeŋgyoo Yesu, na Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra, te be naase daa mɔ diyem gegi daa lee be donɔɔse man. Be nombia bɛɛ gyoo Wurubuarɛ sia ya, te bɔɔ ne gyae balaŋ mɔ nombia ya.
16 Nawolo nyi be ta koro seŋ tɔ daa gbɛɛ, na dɔɔ nyiŋ kolosi nyeedoŋ nombia ŋan fa balaŋ baŋ ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ, na Wurubuarɛ ke nyiŋ lɛɛ ba nyee ya. Kei te yeli be nombiakumɛɛ ta boo kpu, mena dɔɔ Wurubuarɛ ta gyeŋ baŋ nyi waa wɔŋ ba deŋele.
17 De tebia, ba ke yela daa na ŋon nsana ketira te dii ta weeya ya. Keŋ na de kyaa lem na lem de bɛɛ naa dɔŋa koraŋ ya nɛ, ɛ nombia doo de konɔɔ man nideli. Mena dɔɔ dɛɛ gyae gbɛɛ nideli nyi dɛɛ bese kɔŋ kaa kɛɛ ŋon.
18 Nafɔ de gyae gbɛɛ nyi dɛɛ kɔŋ ɛ gyaŋ. Tuturu na, maŋ Pɔɔl gbagba yɛɛ kakyeŋ agbaatee agbaatee nyi maa kɔŋ ɛ gyaŋ, mɔna ɔbɔnsam te yeli dee nyiŋ gbɛɛ ya.
19 De gyaewɔ nyi dɛɛ bese kɔŋ kaa naa ŋon, nawolo nyi da gyeŋ nyi ɛ seŋɛɛ ɛ kelɛɛdi man nideli. Mena dɔɔ de loo gyakaa ɛ dɔɔ nideli nyi, wee keŋ de Gbeŋgyoo Yesu waa bese kɔŋ nɛ, ɛmɛɛ ne gyae la ɛ ke yela waa kɛlɛɛ daa na dee nyiŋ yele na de sia kagye ɔ siaman.
20 Kegbagba na, ɛmɛɛ ne gyae la ɛ ke yela dee nyiŋ yele na dee di gyoŋ.

3

1 Nɛnɛɛ da kena nyi nombia ta kela daa keŋ dɔɔ gyae dɛɛ tale kaa naa ŋon dɔɔ ya nɛ, de yɛɛ da agyueŋ nyi dɛɛ bese kyaa Atɛnse donɔɔ man.
2 Mena dɔɔ dee kpila de dɔɔ Timoti ŋon ɔ yɛɛ Wurubuarɛ tobaale e, te ɔ kpuɛ na daa Kristo nombia kpaakpaa ŋan kekolosi man nɛ ɛ gyaŋ. Dee kpila e nyi ɔ kaa do ŋon kakyeŋ na ɛ ka seŋ keŋkeŋ ɛ kelɛɛdi man,
3 na nyi akpaa kayeyɛɛ kei dinɔɔ de kɔŋ ɛ dɔɔ na, ɛ man ŋolo be nyiŋ bese ɔ wɔle ya. Nawolo nyi ɛmɛɛ gbagba ɛ gyeŋ nideli nyiaa, mena kayeyɛɛ kei yɛɛ kpene keŋ Wurubuarɛ be yako see nyi gyae ke kɔŋ de dɔɔ.
4 Debaŋ keŋ de kyaa ɛ gyaŋ nɛ, de wulaa yako ŋon agbaatee agbaatee nyiaa, baa naase daa diyem ŋgba mena keŋ be kɔŋ te ɛ ne naa nɛ.
5 Ɛ kayeyɛɛ keŋ ɛ na yeyɛɛ nɛ ne takaa maŋ nideli, te ma te gyae gbɛɛ keŋ maa mo kɔŋ botɔɔ kina. Mena dɔɔ te mee kpila Timoti ɛ gyaŋ. Me kpila e bo nyi waa kɔŋ kaa kɛɛ nyi ɛ seŋɛɛ ɛ kelɛɛdi keŋ man keŋkeŋ. Nawolo nyi me wɔe ne lɔ maŋ nyi, nnɛ ɔbɔnsam te kaa kɛɛse ŋon kɛɛ yela ɛ te tina ɛ kelɛɛdi keŋ yela. Nyi de kɔŋ mena na, na da tom keŋ pou te yɛɛ yakaa.
6 Mɔna Timoti ka lee ɛ gyaŋ kɔŋ yaa, te ɔ te kɔŋ kaa yako daa nombia kpaakpaa nyi ɛ seŋɛɛ keŋkeŋ ɛ kelɛɛdi man te ɛ ne gyae balaŋ mɔ. Ɔ te kaa yako daa nyi debaŋ kamasɛ na ɛ ne tɔɔse daa, te ɛ sia te yɛɛ nyi ɛ kena daa ŋgba mena keŋ daa mɔ ne gyae nyi dɛɛ naa ŋon nɛ.
7 De tebia, mena dɔɔ keŋ na de kayeyɛɛ na be kɛɛ naase daa diyem pou man na, ɛ kelɛɛdi keŋ na do daa kakyeŋ.
8 Nawolo nyi lee mena keŋ ɛ seŋɛɛ keŋkeŋ de Gbeŋgyoo Yesu nombia ŋan ɛ be lɛɛ di nɛ man dɔɔ, de wɔe te fɛɛ daa nideli.
9 Nɔɔkado woŋti kaboela keŋ dɛɛ tale mo do Wurubuarɛ, lee kpene keŋ ɔ be yɛɛ fa ŋon nɛ dɔɔ? Dɛɛ fa e karaŋ lee gyoŋ keŋ dɔɔ nyim ɔ siaman lee ɛmɛɛ dɔɔ nɛ dɔɔ.
10 Nelim na ka weese na dɛɛ fane fa Wurubuarɛ nyiaa, waa yela dɛɛ bese naa ŋon na de sia, na dɛɛ kyɔ ŋon na ɛ ka seŋ ɛ kelɛɛdi keŋ man keŋkeŋ kelii ɔto.
11 Dɛɛ fane nyi de kya Wurubuarɛ gbagba na de Gbeŋgyoo Yesu, baa toro gbɛɛ fa daa na dɛɛ kɔŋ ɛ gyaŋ.
12 Dɛɛ fane nyi de Gbeŋgyoo Yesu waa yela ɛ balaŋ kegyae keŋ ke doo ɛ man nideli, na ɛ ke nyiŋ gyae dɔŋa na balaŋ pou, ŋgba mena keŋ daa mɔ ne gyae ŋon nɛ.
13 De Gbeŋgyoo Yesu waa desina ɛ konɔɔse man, na wee keŋ ŋon na balaŋ baŋ pou Wurubuarɛ be desina wɔ see fa ɔ wose nɛ baa kɔŋ na, ɛ ke yɛɛ balaŋ baŋ ayimɛɛ na nombiikum kamasɛ be doo ɛ man ya de kya Wurubuarɛ ŋonaŋ siaman.

4

Nombia ŋan na gyoo Wurubuarɛ sia

1 De tebia, nombia ŋan be kaa mɛɛ gyae maa yako ŋon yɛna nyi, da wola ŋon mena keŋ yaa kyaa na ɛ kekyaabii na ɛ nombia ayɛɛsa pou kenyiŋ gyoo Wurubuarɛ sia, ŋgba mena keŋ ɛ be taŋ wulaa ɛ ne yɛɛ nɛ. Dɛɛ waase ŋon lee de Gbeŋgyoo Yesu yele man nyi, ɛ kyaŋ ke keŋkeŋ na ɛ ke yɛɛ kela mena gba.
2 Nawolo nyi ɛ gyeŋ nombia ŋan dɔɔ tɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu Kristo doŋ dɔɔ wola ŋon nɛ.

3 Wurubuarɛ kegyaebii yɛna nyi ɛ na mo
ayimɛɛ wuu ɛ wose ya, na ɛ ka lese ɛ wose
lee kafoŋ nombia man.
4 Ɛ man walaŋ kamasɛ waa gyeŋ mena
keŋ waa tela ɔ wose nideli lee gbɛɛ kamasɛ
man, ŋgba mena keŋ na gyoo Wurubuarɛ
sia te ke dana obuo mɔ nɛ.
5 Ɛ na yɛɛ kewɔlɛɛ nombia ŋgba mena
keŋ balaŋ baŋ bɔɔ gyeŋ Wurubuarɛ ya ne
yɛɛ nɛ ya.
6 Mena ke mɔ te ŋolo na yɛɛ ɔ dɔɔ
nombiikum yaa ɔ na ŋere e do ya. Walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ ne yɛɛ mena nombiakumɛɛ
kɛŋa pou na, de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
waa wɔŋ ɔtenate deŋele ŋgba mena keŋ
dɔɔ wulaa yako ŋon te dɔɔ faree ŋon nɛ.
7 Nawolo nyi Wurubuarɛ te baake daa
kɔŋ ɔ gyaŋ nyi de kaa yɛɛ ayimɛɛ nombia
ya, mɔna ɔ baake daa bo nyi de kaa yɛɛ
balaŋ baŋ ayimɛɛ be doo ba wose man ya.
8 Mena dɔɔ walaŋ kamasɛ ŋon ɔ bɛɛ
mena kawola kei na, na deniwalaŋ nombia
te ɔ bɛɛwɔ ya mɔna Wurubuarɛ ŋon ɔ
ba mo ɔ feliŋ do ɛ man nɛ nombia yaa ɔ
bɛɛwɔ.
9 Nɛnɛɛ lee ɛmɛɛ na ɛ tebia dɔŋa kegyae
wose man nombia dɔɔ, tekaboena nyi dɛɛ
bese ŋmarase ke man kolo yelee ŋon bela
ya, nawolo nyi Wurubuarɛ te wulaa wola
ŋon nyi yaa gyae dɔŋa.
10 Ke yɛɛ ampaŋ nyi ɛ wulaa ɛ ne gyae
ɛ tebia Kristotena baŋ be kyaa Masedonia
tɛɛle keŋ pou dɔɔ nɛ. Mɔna de tebia, dɛɛ
waase ŋon bo nyi yaa yɛɛ kela mena.
11 Ɛ yɛɛ kakyeŋ na ɛ ke kyaa wosefɛɛreŋ
man, na ɛ man walaŋ kamasɛ ke nyii na ɔ
wui. Ɛmɛɛ gbagba ɛ kyaŋ ɛ wose yɛɛ tom,
ŋgba mena keŋ dɔɔ wulaa wola ŋon nɛ.
12 Ɛ yɛɛ mena na, ɛ be gyae ɛ ka mo ɛ
wose lɔ ŋolo dɔɔ ya. Kei gyae ke yela balaŋ
baŋ bɔɔ kpuɛ na ŋon ya nɛ ke bu ŋon.

De Gbeŋgyoo Yesu kabese kɔŋ

13 De tebia, lee balaŋ baŋ bɔɔ yekee nɛ
wose man nombia dɔɔ, dɔɔ ne gyae ɛ ke
kyaa ditiŋtɛɛ man na ɛ ka yeyɛɛ ŋgba
balaŋ baŋ be loo be gyakaa kolo dɔɔ nɛ
ya.
14 Dɛɛ lɛɛ di nyi Yesu yeŋawɔ te Wu-
rubuarɛ gyuusu e lee yeŋ man. Mena ke
mɔ te dɛɛ lɛɛ di nyi wee keŋ Yesu waa bese
kɔŋ na, Wurubuarɛ waa gyuusu baŋ pou
bɔɔ lɛɛ e di pɛte bɔɔ yem nɛ lee yeŋ man
na baa kpu na e.
15 De Gbeŋgyoo Yesu nombia ŋan ɔ ba
wolo te dɛɛ yako ŋon nɛ yɛna nyi wee keŋ
waa bese kɔŋ nɛ, daa baŋ dɔɔ kaa te de
sɛɛ de kyaa nyeedoŋ man nɛ, dɔɔ gyae
dɛɛ taŋgbɛɛ baŋ bɔɔ yekee nɛ foŋ gyu ke
gyaŋee na e ya.
16 Nawolo nyi de Gbeŋgyoo Yesu gbagba
waa mo yeesa dinaa kolosi lee adido kɔŋ,
te Wurubuarɛ kpilale kegyia ŋon mɔ waa
mo yeesa kolosi, na baa wola Wurubuarɛ
kaberɛ keŋ. Dekɔŋ mena na, balaŋ baŋ
bɔɔ lɛɛ e di pɛte bɔɔ yem nɛ, baŋ ne gyae
la baa taŋgbɛɛ foŋ lee yeŋ man.
17 Kenaŋ wɔle na, daa baŋ de sɛɛ de kyaa
nyeedoŋ man debaŋ kenaŋ nɛ, baa mo daa
na wɔ pou gyu adido ŋɔma man, na de kaa
gyaŋee na de Gbeŋgyoo Yesu na daa na e
ke kyaa kekpaakekpaa.
18 Mena dɔɔ ɛ mo mena nombia kɛŋa do
dɔŋa kakyeŋ.

5

Ɛ desina ɛ wose daa Yesu kabese kɔŋ

1 De tebia, bɛɛ tekaa hia nyi ŋolo waa
bese ŋmarase kolo lee debaŋ yaa wee keŋ
mena nombia kɛŋa gyae kekɔŋ nɛ wose
man nombia fa ŋon bela ya.
2 Nawolo nyi ɛmɛɛ gbagba ɛ gyeŋ nyi
wee keŋ de Gbeŋgyoo Yesu waa bese
kɔŋ nɛ, gyae ke yɛɛ bo ŋgba mena keŋ
ŋmɛɛlate ne kɔŋ nelim nɛ.
3 Debaŋ keŋ balaŋ baa yako nyi, “De
kyaa wosefɛɛreŋ man, te de wɔe mɔ bɛɛ lɔ
daa ya nɛ,” mena debaŋ kenaŋ te kayeyɛɛ
dinaa gyae kaa futaa wɔ, ŋgba mena keŋ
kadoŋee ne futaa fulute nɛ. Dekɔŋ mena
na, be man ŋolo na ŋolo be gyae waa tale
lese ɔ wose lee mena kayeyɛɛ kenaŋ man
ya.
4 Mɔna de tebia, ɛmɛɛ ba tekaa doo
ditiŋtɛɛ man, na wee kenaŋ kaa futaa ŋon
ŋgba ŋmɛɛlate nɛ ya.
5 Nawolo nyi ɛ popou yɛɛ keŋmaŋee
man balaŋwɔ, te ɛ doo keŋmaŋee kenaŋ
man. Dɔɔ tekaa yɛɛ ditiŋtɛɛ man balaŋ
baŋ be dɔŋ ditiŋtɛɛ man nɛ ya.
6 Mena dɔɔ ɛ na yeli dee doo wolee da
wose, ŋgba mena keŋ baale ne yɛɛ ne ya.
Mɔna ɛ yela dee doo da wose dɔɔ na dɛɛ
deke nideli.
7 Nawolo nyi baŋ bee doo nɛ ne doo bo
nelim, te baŋ mɔ bɛɛ dɛɛse nɛ ne dɛɛse bo
balinɔɔ.
8 Mɔna keŋ daa doo keŋmaŋee man dɔɔ,
ɛ yela dɛɛ kɛɛ da wose dɔɔ nideli na dɛɛ
mo da kelɛɛdi na de balaŋ kegyae mo yɛɛ
nyeele pampasaŋ mo gyee da wose ŋgba
yoonɔɔtena nɛ, na dɛɛ mo da nyeekelɛɛ
keŋ dɔɔ de loo gyakaa nɛ wuu da nyeeya
dɔɔ ŋgba nyeele kotɔtɔɔ nɛ.
9 Nawolo nyi Wurubuarɛ te baake daa
nyi waa naase daa diyem ya, mɔna ɔ baake
daa bo nyi dɛɛ ta de Gbeŋgyoo Yesu Kristo
dɔɔ nyiŋ nyeekelɛɛ.
10 Ŋon de Gbeŋgyoo Yesu yeŋa la fa daa,
mena dɔɔ nyi de kyae na de sia yaa da
yeŋae koraŋ na, daa na e pou dɛɛ kyaa.

11 Mena dɔɔ ɛ kolosi fa dɔŋa na ɛ ka do
dɔŋa kakyeŋ, ŋgba mena keŋ ɛ ne taŋ yɛɛ
nɛ.
12 De tebia, nɛnɛɛ dɛɛ waase ŋon bo
nyiaa, balaŋ baŋ de Gbeŋgyoo ba lese wɔ
nyi baa yɛɛ ɛ siamantena, te bɛɛ yɛɛ ba
tom na kakyeŋ kolosi fa ŋon nɛ, ɛ bu wɔ
nideli.
13 Ɛ gyae wɔ na ɛ ke bu wɔ nideli lee
ba tom keŋ bɛɛ yɛɛ nɛ dɔɔ, na ɛ ke kyaa
wosefɛɛreŋ man na dɔŋa.
14 De tebia, dee kolosi fa ŋon nyiaa, ɛ
kolosi fa kebɔŋaletena baŋ. Ɛ kolosi do
baŋ gyakoloŋ dana wɔ nɛ. Ɛ kyɔ baŋ bɔɔ
dana doŋ ya nɛ, na ɛ ke nyiŋ konɔɔ fa
walaŋ kamasɛ.
15 Ɛ kɛɛ nyi ŋolo na ŋolo na mo dukum
tɔ dukum kom ya, mɔna ɛ yɛɛ deeli fa dɔŋa
na balaŋ pou debaŋ kamasɛ.
16 Ɛ kyaa gyoŋ man debaŋ kamasɛ.
17 Ɛ fane debaŋ kamasɛ.
18 Ɛ do Wurubuarɛ nɔɔ abɔɔ pou man
debaŋ kamasɛ. Mena nombia kɛŋa te
Wurubuarɛ ne gyae nyi yaa yɛɛ, nawolo
nyi ɛmɛɛ na de Gbeŋgyoo Yesu Kristo yɛɛ
dokoloŋ.
19 Ɛ na ko Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ ba mo
do ɛ man nɛ nɔɔ ya.
20 Ɛ na lɛɛ Wurubuarɛ nombia ŋan ɔ
be tɛɛ wa akpeŋkpeŋgyɔɔra dɔɔ kolosi nɛ
aŋmaareŋ ya.
21 Mɔna ɛ gyoo nombia pou man kɛɛ, na
ɛ ke kyaŋ ŋan dei nɛ man nideli.
22 Ɛ wɔŋ ɛ wose lee nombiikum kamasɛ
man.
23 Dɛɛ sola Wurubuarɛ ŋon ɔ yɛɛ
wosefɛɛreŋ Wurubuarɛ e nɛ, nyi waa
gberaa ɛ wose ayimɛɛ pou leki na waa yela
ɛ gbɛɛneŋ ka tenee keŋ nombiikum daale
na doo ɛ man ya, mo kelii wee keŋ de
Gbeŋgyoo Yesu Kristo waa bese kɔŋ nɛ.
24 Wurubuarɛ ŋon ɔ be baake ŋon nɛ,
waa yela kekɔŋ mena nawolo nyi ɔ ne di ɔ
nombia dɔɔ.
25 De tebia, ɛ fane fa daa mɔ.
26 Ɛ do de tebia Kristotena baŋ pou nɔɔ
nideli.
27 Mɛɛ waase ŋon de Gbeŋgyoo yele man
nyiaa, ɛ kala tɔne kei fa ɛ tebia Kristotena
baŋ pou.
28 De Gbeŋgyoo Yesu Kristo waa mo ɔ
bɛrɛɛ boele ɛ popou na waa seŋ ɛ wɔle.

2 Tesalonikatena
Pɔɔl Tɔne alate keŋ ɔ be ŋmarase yelee Tesalonikatena nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Pɔɔl na Silase na
Timoti gyaŋ. Dɛɛ ŋmarase ke dee yelee
ɛmɛɛ Kristotena baŋ ɛ kyaa Tesalonika
donɔɔ man, te ɛ yɛɛ de kya Wurubuarɛ na
de Gbeŋgyoo Yesu Kristo balaŋwɔ nɛ.
2 De kya Wurubuarɛ na de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo baa mo be bɛrɛɛ boele ŋon na
baa fa ŋon wosefɛɛreŋ.
3 De tebia, kaboena nyi wee na wee
na dɛɛ do Wurubuarɛ nɔɔ lee ɛmɛɛ dɔɔ
ŋgba mena keŋ kaboena nɛ. Nawolo nyi ɛ
kelɛɛdi keŋ na bee kpu, te walaŋ kamasɛ
mɔ balaŋ kegyae keŋ ɔ dana fa ɔ dɔɔ nɛ na
bee kpu.
4 Lee mena dɔɔ dɛɛ tale gyɔ de konɔɔ
kolosi ɛ wose man nombia Wurubuarɛ
balaŋ man yenaŋ kamasɛ. Nawolo nyi ɛ
kayeyɛɛ na ɛ diyem kena pou man koraŋ
na, ɛ ne yɛɛ kakyeŋ seŋ ɛ kelɛɛdi man.
5 Kɛŋa pou na lese la wola nyiaa, Wu-
rubuarɛ ne di ɔ nombia na ke gbɛɛ bo.
Kei gyae ke yela ɛ ke kaboena Wurubuarɛ
gyoori keŋ dɔɔ ɛ ne naa diyem nɛ man
kagyoo.
6 Wurubuarɛ ne di ɔ nombia na ke gbɛɛ,
mena dɔɔ waa tɔ balaŋ baŋ bɛɛ naase ŋon
diyem nɛ kom,
7 na waa yela daa baŋ de yɛɛ ɔ balaŋwɔ
te dɛɛ naa diyem nɛ ke fɛɛfo wee keŋ de
Gbeŋgyoo Yesu na ɔ kpilala baŋ be dana
doŋ te boalaŋ gyae ke kilisiwɔ lee adido
kɔŋ nɛ.
8 Wurubuarɛ waa wɔŋ balaŋ baŋ bɔɔ
gyeŋ e ya, te be ta mo de Gbeŋgyoo
Yesu nyeedoŋ nombia ŋan yɛɛ kolo ya nɛ
deŋele.
9 Waa wɔŋ mena balaŋ benaŋ deŋele,
na baa naa diyem kekpaakekpaa. Keŋ
kpuɛ bela yɛna nyi, waa lese wɔ lee de
Gbeŋgyoo Yesu na ɔ gyoori dinaa keŋ man.
10 Debaŋ kenaŋ man keŋ waa bese kɔŋ
nɛ, ɔ balaŋ baŋ Wurubuarɛ be baake wɔ
te ɔ be desina wɔ see fa ɔ wose nɛ baa lese
ɔ yele adido, na baŋ pou bɔɔ lɛɛ e di nɛ ke
kɛlɛɛ e. Ɛmɛɛ mɔ ɛ ke kpu na wɔ, nawolo
nyi ɛ lɛɛ nombia ŋan dɔɔ yako ŋon nɛ di.
11 Lee mena nombia kɛŋa dɔɔ te dɛɛ
fane fa ŋon debaŋ kamasɛ nɛ. Dɛɛ sola
Wurubuarɛ nyi waa yela ɛ ke kaboena
ɔ kebaake keŋ ɔ be baake ŋon nɛ, na
waa fa ŋon doŋ na ɛ ka mo tɔɔle nombia
kpaakpaa ŋan pou ɛ ne gyae ɛ ke yɛɛ nɛ.
Na ɛ ke tale yɛɛ tom keŋ ɛ ne yɛɛ nɛ kelii
ɔto lee mena keŋ ɛ ne lɛɛ e di nɛ dɔɔ.
12 De kɔŋ mena na, de Gbeŋgyoo Yesu
yele gyae ka koro adido. Balaŋ baa naa
ɔ gyoori keŋ, te Yesu dɔɔ ɛmɛɛ mɔ ɛ yele
gyae ka lee. Lee de kya Wurubuarɛ, na de
Gbeŋgyoo Yesu Kristo bɛrɛɛ keŋ bɔɔ mo
boele ŋon dɔɔ, baa yela kekɔŋ mena.

2

1 Me tebia, lee de Gbeŋgyoo Yesu Kristo
kabese kɔŋ na mena keŋ waa yilaa de
popou mena wee kenaŋ nɛ man nombia
yaa mɛɛ gyae maa lese wola ŋon nideli nɛ.
2 Balaŋ baale dɔŋ bɛɛ yako nyiaa, de
Gbeŋgyoo Yesu taŋ ke kɔŋ. Mena dɔɔ dɛɛ
sola ŋon bo nyi, ɛ na yele mena nombia
kɛŋa ke yela ɛ wɔe kelɔ ŋon ya. Nnɛ balaŋ
baale te di dekara nyi daa kpa Wurubuarɛ
feliŋ ŋon yako na daa nombia kɛŋa te
daa mɔ kaa yako ŋon yaa daa gbagba
yako na ŋon nombia kɛŋa yaa daa gbagba
ŋmarase na tɔne yelee ŋon nyi Yesu taŋ ke
kɔŋ.
3 Ɛ na yeli ŋolo ka beo ŋon lee gbɛɛ
kamasɛ man ya. Nawolo nyi pɛna wee
dinaa kenaŋ kekɔŋ na, balaŋ baa koro
seŋ tia Wurubuarɛ. Mena ke te baa lese
walaŋ ŋon ɔ bee di mmaraase dɔɔ ya nɛ
debɔɔ pɛna wee kenaŋ kelii. Ŋon yɛna
walaŋkum ŋon boalaŋ man te waa doo
kekpaakekpaa nɛ.
4 Waa gyina ɔ wose adido, na waa
koro seŋ tia Wurubuarɛ na kpene kamasɛ
keŋ balaŋ na som nɛ. Waa kaa kyaa
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man, na
waa yako nyi ŋon yɛna Wurubuarɛ.
5 Ɛ bɛɛ tɔɔse nyi debaŋ keŋ me kyaa ɛ
gyaŋ na, mɛɛ kyaa yako ŋon mena nombia
kɛŋa yee?
6 Mɔna nɛnɛɛ ɛ gyeŋ kpene keŋ be kyaŋ
e dɔɔse dɔɔ te ɔ te kɔŋa ta ya. Debaŋ keŋ
Wurubuarɛ ba see e nyi waa kɔŋ nɛ de lii
na, waa kɔŋ.
7 Balaŋ taŋ ke fiasɛɛ bɛɛ lee Wurubuarɛ
wɔle yɛɛ nombiakumɛɛ weese. Mɔna pɛna
nombii keŋ mɔɔ yako ŋon nyi gyae kekɔŋ
nɛ ke kɔŋ na, kaboena nyi Wurubuarɛ waa
lese walaŋ ŋon ɔ ne tɔ ke gbɛɛ nɛ.
8 Kenaŋ wɔle na te baa lese walaŋ ŋon
ɔ bee di mmaraase dɔɔ ya nɛ debɔɔ. De
Gbeŋgyoo Yesu nɔɔman weesɛɛ te waa
mo feefu e ko, na waa mo ɔ gyoorobiiri
keŋalakee keŋ wɔlɛɛ e kekpaakekpaa.
9 Walaŋ ŋon ɔ bee di mmaraase dɔɔ ya
na, waa mo ɔbɔnsam doŋ bo kɔŋ. Waa
kaa beo yɛɛ gyakoloŋ nombia na nombia
dinaana burum.
10 Waa mo nombiakumɛɛ kamasɛ beo
baŋ pou baa yeŋ leki nɛ. Baa yeŋ leki
kekpaa nawolo nyi ba te bɛɛ nyi bɔɔ lɛɛ
nombia ŋan ŋe doo na ŋe gbɛɛ, ŋan gyae
ke yela Wurubuarɛ ke lɛɛ ba nyee nɛ do
ya.

11 Lee mena dɔɔ Wurubuarɛ te yeli
akɛrɛɛ nombia te kaa gyoo be man, te
akɛrɛɛ nombia ŋaageŋ te bɛɛ lɛɛ di.
12 Mena dɔɔ Wurubuarɛ waa bu balaŋ
baŋ pou ba te lɛɛ anokoare nombia ŋan di
ya, te bɛɛ gyae akɛrɛɛ nombia bo nɛ fɔɔ.
13 Mɔna ɛmɛɛ de tebia baŋ de Gbeŋgyoo
Yesu ne gyae ŋon nɛ dɔɔ, kaboena nyi
debaŋ kamasɛ na dɛɛ fane fa Wurubuarɛ
karaŋ lee ɛ dɔɔ. Nawolo nyi Wurubuarɛ
wulaa lese ŋon see leenaŋ kewalaŋ keŋ nyi
waa lɛɛ ɛ nyee. Wurubuarɛ tɛɛwɔ ɔ feliŋ
ŋon doŋ man te ɔ desina ŋon see, nawolo
nyi ɛ lɛɛ nombia ŋan ŋe doo na ŋe gbɛɛ nɛ
di.
14 Ŋon Wurubuarɛ tɛɛ la nyeedoŋ nom-
bia ŋan dɛɛ yako nɛ dɔɔ baake ŋon kɔŋ
nyeedoŋ kei man, na ɛ ke nyiŋ gbɛɛ gyoo
de Gbeŋgyoo Yesu Kristo gyoori keŋ man.
15 De tebia, lee mena dɔɔ ɛ seŋ keŋkeŋ
na ɛ ke kyaŋ de nombia ŋan dɛɛ wola ŋon
nɛ, na ŋan dee kolosi fa ŋon nɛ, na ŋan
dɔɔ ŋmarase yelee ŋon nɛ man nideli.
16 De kya Wurubuarɛ ne gyae daa, te
ɔ tɛɛwɔ ɔ bɛrɛɛ keŋ dɔɔ do daa kakyeŋ
kekpaakekpaa, te ɔ faa daa loo kegyakaa
kpaakpaate. Dɛɛ solo nyi de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo gbagba na de kya Wurubuarɛ,
17 baa do ŋon kakyeŋ na baa fa ŋon
doŋ na ɛ ke tale yɛɛ abɔɔ kpaakpaa lee ɛ
kekolosi na ya abɔɔ ayɛɛsa pou man.

3

1 De tebia, nombia ŋan be kaa mɛɛ gyae
maa yako ŋon yɛna nyi ɛ fane fa daa, na de
Gbeŋgyoo Yesu nombia ŋan ke nyiŋ gbɛɛ
yaasee bileŋbileŋ na balaŋ ke lɛɛ ŋa di
obuo man ŋgba mena keŋ ɛ be lɛɛ ŋa di
obuo man nɛ.
2 Ɛ bese fane nyi Wurubuarɛ waa lese
daa lee nombiakumɛɛ na balaŋ kumɛɛ
nyiŋmaa man, nawolo nyi na balaŋ pou
lɛɛ na Wurubuarɛ di ya.
3 Wurubuarɛ yɛɛ walaŋ ŋon ɔ ne di ɔ
nombia dɔɔ, mena dɔɔ waa do ŋon doŋ na
waa kɛɛ ɛ dɔɔ keŋ nyi ɛ ba gyoo walaŋkum
ŋon nyiŋmaa man ya.
4 Dɛɛ lɛɛ di lee de Gbeŋgyoo Yesu yele
man nyi ɛ ne yɛɛ nombia ŋan dɔɔ wola
ŋon nɛ. Te dɛɛ lɛɛ di mɔ nyi ɛ ke yɛɛ mena
kelii ɔto.
5 Dɛɛ sola de Gbeŋgyoo nyi waa desina
ɛ konɔɔse na ɛ ka gyeŋ kegyae keŋ Wu-
rubuarɛ ne gyae ŋon nɛ, na ɛ ke nyiŋ
konɔɔ seŋ kayeyɛɛ man ŋgba mena keŋ
Kristo mɔ be nyiŋ konɔɔ seŋ nɛ.
6 De tebia, dɛɛ faree ŋon lee Yesu Kristo
yele man nyiaa, Kristobaale kamasɛ ŋon ɔ
yɛɛ kebɔŋalete e te ɔ nombia ayɛɛsa mɔ
bɛɛ kyaa na nombia ŋan dɔɔ wola ŋon ya
nɛ, ɛ wɔŋ ɛ wose lee mena walaŋ ŋonaŋ
man.
7 Ɛmɛɛ gbagba ɛ gyeŋ mena keŋ kaboena
nyi yaa kasee daa, nawolo nyi debaŋ keŋ
de kyaa ɛ gyaŋ nɛ da te yɛɛ kebɔŋale ya.
8 Mena mɔ te de te di ŋolo weenɛɛ yakaa
keŋ nyi da te tɔ e kom ya. Mɔna de yase de
sia kyaŋ da wose yɛɛ tom nideli nelim na
ka weese, na dɔɔ nyiŋ bese kasolɔ ɛ man
ŋolo dɔɔ ya.
9 Ka te yɛɛ nyi gbɛɛ be doo keŋ nyi dɛɛ
lɛɛ kolo lee ɛ gyaŋ bo dɔɔ te de yɛɛ tom
mena ya, mɔna de yɛe mena na kabese
kolo kekasee fa ŋon na ɛ ke nyiŋ kasee daa.
10 Debaŋ keŋ de kyaa ɛ gyaŋ koraŋ na
de faa ŋon mmaraa nyiaa, “Nyi akpaa ŋolo
bɛɛ gyae nyi waa yɛɛ tom ya nɛ, tekaboena
nyi waa di ya.”
11 De te nyii nyi ɛ man balaŋ baale dɔŋɛɛ
keŋ bɔɔ ne yɛɛ tom daale ya. Be dɔŋ bo bɛɛ
do be nɔɔse balaŋ nombia man.
12 Mena dɔɔ dɛɛ faree mena balaŋ benaŋ
te dɛɛ do wɔ kakyeŋ de Gbeŋgyoo Yesu
Kristo yele man nyiaa, baa tisi kyaa ba
mokɔɔ dɔɔ na baa yɛɛ tom na baa nyiŋ
kolo do be nɔɔman.
13 De tebia, ɛmɛɛ dɔɔ ɛ na yela nombia
kpaakpaa keyɛɛ ke takaa ŋon ya.
14 Akpaa ŋolo te di de nombia ŋan doo
tɔne kei man dɔɔ ya nɛ, ɛ mo ɛ sia gyakaa
ɔ dɔɔ na ɛ ke wɔŋ ɛ wose lee ɔ man, na
desɛŋ kenyiŋ kyaŋ e.
15 Mɔna ɛ na kɛɛ e nyi ɔ yɛɛ ɛ kɔlare e
ya, ɛ faree e ŋgba ɛ dɔɔ Kristobaale nɛ.
16 Nɛnɛɛ dɛɛ fane nyi Yesu Kristo ŋon ɔ
yɛɛ wosefɛɛreŋ Gbeŋgyoo e nɛ, waa fa ŋon
wosefɛɛreŋ abɔɔ pou man debaŋ kamasɛ
na waa kpu na ɛ popou.
17 Maŋ Pɔɔl gbagba moona me nyiŋmaa
ŋmarase nɔɔkado tɔne kei mee yelee ŋon
nɛ. Mena keŋmarase kei te mɛɛ ŋmarase
me tɔna pou man lese wola nyi maŋ
ŋmarase la.
18 De Gbeŋgyoo Yesu Kristo waa mo ɔ
bɛrɛɛ boele ɛ popou na waa seŋ ɛ wɔle.

1 Timoti
Pɔɔl tɔne gyaŋgbate keŋ ɔ be ŋmarase yelee Timoti nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Pɔɔl gyaŋ. Da nyeelɛɛre Wurubuarɛ na de Gbeŋgyoo Yesu Kristo ŋon dɔɔ de loo gyakaa nɛ, lese na maŋ nyi maa yɛɛ Kristo kpilale.
2 Mɛɛ ŋmarase tɔne kei mee yelee nyaŋ Timoti ŋon lee Yesu Kristo kelɛɛdi man dɔɔ te n ba bese me bu gbagba nɛ. Mɛɛ fane nyi de kya Wurubuarɛ na de Gbeŋgyoo Yesu Kristo baa mo be bɛrɛɛ boele neŋ, na baa wii n waraŋase na baa fa neŋ wosefɛɛreŋ.

Pɔɔl ke faree Timoti lee akɛrɛɛ wolala wose man

3 Ŋgba mena keŋ mee gyu Masedonia tɛɛle man te mɔɔ do neŋ kakyeŋ nyi nya kyaa Efeso donɔɔ man nɛ, mena yaa mɛɛ gyae nyi n ke kyaa botɔɔ. Na n ke tɔ balaŋ baŋ be kyaa Efeso botɔɔ bɛɛ wola akɛrɛɛ kawola Kristo ɔsom keŋ man nɛ nyi baa tina ŋa yela bileŋ.
4 Yako wɔ nyi be na wɔlɛɛ debaŋ na beneŋ beneŋ ŋɔla kegyɔ, na be naanaɔ kalola kegyakaare nombia kawola ya. Nawolo nyi kɛŋa pou na mo aŋmaareŋ bo kɔŋ, te ŋe bee yeli balaŋ ke yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii ya. N lɛɛ Wurubuarɛ di na te nyaŋ ke tale yɛɛ ɔ kegyaebii.
5 Keŋ dɔɔ te mɛɛ yako neŋ mena nombia kɛŋa yɛna nyiaa, mɛɛ gyae nyi kegyae keŋ ba lee konɔɔ kpaakpaa man nɛ, na konɔɔ man nombia kpaakpaa na Kristo kelɛɛdi kpaakpaate keŋ ke doo Kristo walaŋ kamasɛ man.
6 Balaŋ baale ta yoo gbɛɛ lee abɔɔ kpaakpaa kɛŋa man te ba gyoo afa kumɛɛ keyɔɔ.
7 Bɛɛ gyae nyi baa bese Wurubuarɛ mmaraa wolala, mɔna kpene keŋ baŋ gbagba ne kolosi na nombia ŋan dɔɔ ba seŋɛɛ keŋkeŋ bee kolosi nɛ bɔɔ gyeŋ ŋe man ya.
8 Da gyeŋ nyi mmaraa dei. Akpaa ŋolo de di ke dɔɔ nideli na ke dei fa e.
9 Da gyeŋ mɔ nyi ba te yɛɛ mmaraa bo fa balaŋ kpaakpaa ya. Mɔna be yɛɛ ke bo fa baŋ bɔɔ ne di mmaraase ŋan dɔɔ ya, na baŋ bɔɔ ne yɔkɔse ba wose ya, na baŋ bɔɔ gyeŋ Wurubuarɛ ya na nombiakumɛɛyɛɛra na baŋ ayimɛɛ doo ba wose man na baŋ bɔɔ ne sila Wurubuarɛ gbɛɛneŋ ya, na baŋ bɛɛ koe be kyaɔ yaa be naɔ nɛ na baŋ mɔ bɛɛ koe balaŋ nɛ,
10 na kafoŋtena na baala baŋ bee doo na dɔŋa, na baŋ bɛɛ mo balaŋ gyae kɔba, na akɛrɛɛtena na baŋ bɛɛ beo kaŋ ntamse, na kpene kamasɛ keŋ bɛɛ kyaa na kawola kpaakpaate keŋ ya nɛ.
11 Mena kawola kpaakpaa kei kyaawɔ na nyeedoŋ nombia kpaakpaa ŋan Wurubuarɛ ba mo do me nyiŋmaa man nyi maa kolosi fa balaŋ nɛ. Kawola kpaakpaa kei lee Wurubuarɛ doŋte ŋon balaŋ na lese ɔ yele nɛ gyaŋ.

Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ ba mo boele Pɔɔl nɛ

12 Mɛɛ fa de Gbeŋgyoo Yesu Kristo ŋon ɔ be fa maŋ doŋ kei nyi maa yɛɛ ɔ tom nɛ karaŋ. Mɛɛ fa e karaŋ ŋgba ɔ be kɛɛ maŋ nyi me yɛɛ walaŋ kpaakpaa e, te ɔ ba lese maŋ nyi me kaboena nyi maa yɛɛ ɔ tom keŋ ɔ ba mo do maŋ me nyiŋmaa man nɛ.
13 Gyaŋgba keŋ na me kolosi mmusuo nombia tia Yesu, te me naase ɔ kaseela baŋ diyem te me kɔla wɔ mɔ. Mɔna kɛŋa pou wɔle na Wurubuarɛ wii me waraŋase, nawolo nyi na mɔɔ gyeŋ keŋ mɛɛ yɛɛ nɛ ya te ma te lɛɛ Kristo mɔ di ya.
14 De Gbeŋgyoo Yesu Kristo moo ɔ bɛrɛɛ keŋ boele maŋ nideli, te ɔ yela me lɛɛ e di te ɔ moo ɔ kegyae keŋ do me man.
15 Kei yɛna anokoare nombii keŋ kaboena nyi walaŋ kamasɛ waa lɛɛ di. Nombii kenaŋ yɛna nyi, Kristo Yesu kɔŋae tɛɛle kei dɔɔ ɔ kaa lɛɛ nombiakumɛɛyɛɛra nyee. Maŋ Pɔɔl gba yɛna nombiakumɛɛyɛɛra pou nyee.
16 Mɔna lee mena nombii kei dɔɔ te Wurubuarɛ wii me waraŋase, na Yesu Kristo ke nyiŋ ta maŋ nombiakumɛɛyɛɛra pou nyee kei dɔɔ lese ɔ konɔɔ keŋ ɔ dana nɛ wola. Na ka ke yɛɛ kekasee nombii fa balaŋ baŋ pou baa kaa lɛɛ e di na baa nyiŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ nɛ.
17 Ɛ yela dɛɛ kɛlɛɛ e nyi, “Nyaŋ nyaageŋ yɛna Wurubuarɛ na gyoo ŋon n kyaa kekpaakekpaa. Nyaŋ yɛna Wurubuarɛ ŋon n bɛɛ yem ya, te ŋolo mɔ bɛɛ naa neŋ na ɔ sia fonɛɛ ya. Nyaŋ nyaageŋ yɛna Wurubuarɛ ŋon n kaboena nyi baa mo obuo na gyoorobiiri fa neŋ kekpaakekpaa. Amɛn.”
18 Me bu Timoti, nombia ŋan mɔɔ mo do n nyiŋmaa man, na ŋan Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra be wulaa yako see lee n wose man nɛ, mena nombia ŋenaŋ pou yɛɛ dokoloŋ. Mena dɔɔ mo nombia ŋenaŋ tela ŋgba yoo abɔɔ nɛ, na n ka mo yoo na akɛrɛɛ nombia wolala baŋ.
19 Na tina n kelɛɛdi na n konɔɔ man nombia kpaakpaa ŋan yela ya. Baale te bɛɛ nombia kpaakpaa kɛŋa te be yela ba Kristo kelɛɛdi keŋ mɔ wɔlɛɛwɔ.
20 Balaŋ benaŋ baale yɛna Hameneyose na Alɛkesanda. Me ta mo wɔ fa ɔbɔnsam nyi waa wɔŋ ba deŋela na bɔɔ tekaa kolosi mmusuo nombia tia Wurubuarɛ bela ya.

2

Wurubuarɛ ɔsom

1 Mena dɔɔ kpene keŋ mɛɛ gyae ɛ ke
taŋgbɛɛ yɛɛ yɛna nyi, mɛɛ waase ŋon
nyi yaa fane fa walaŋ kamasɛ na ɛ ka
sola Wurubuarɛ wosefɛɛreŋ fa wɔ. Ɛ sola
Wurubuarɛ bɛrɛɛ fa wɔ, na ɛ ke fa e karaŋ
lee kpene kamasɛ keŋ ɔ ne yɛɛ fa wɔ nɛ
dɔɔ.
2 Mena mɔ te kaboena nyi yaa fane fa
gyooneŋ na balaŋ baŋ pou bee di doŋ de
dɔɔ nɛ, na de wɔe ke fɛɛ daa na dee nyiŋ
kyaa wosefɛɛreŋ man na dee nyiŋ som
Wurubuarɛ gbɛɛ kpaakpaate man lee da
kekyaabii man.
3 Mena nombia kɛŋa deila, te ŋɛɛ gyoo
da nyeelɛɛre Wurubuarɛ ŋon sia.
4 Nawolo nyi Wurubuarɛ ne gyae nyi
waa lɛɛ walaŋ kamasɛ nyee na baa gyeŋ
wa anokoare keŋ.
5 Wurubuarɛ dokoloŋ kooŋ kyaa la, te
walaŋ dokoloŋ kooŋ mɔ doo la Wurubuarɛ
na balaŋ nsana. Ŋon yɛna Yesu Kristo.
6 Yesu kei moona ɔ wose fa yeŋ tɔ
balaŋ pou nyeeman kom lee ba dukum
keŋ bɔɔ yɛɛ nɛ dɔɔ. Mena nombii kei te
Wurubuarɛ yɛɛwɔ debaŋ keŋ ɔ ba see nɛ
man, na kedi adansɛɛ fa balaŋ pou nyi ɔ
ne gyae nyi baa nyiŋ nyeekelɛɛ.
7 Lee kei dɔɔ te Wurubuarɛ lese maŋ
nyi maa bese ɔ kpilale, na maa yako ɔ
nombia kpaakpaa ŋan fa balaŋ baŋ ba te
yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ. Nombia ŋan mɛɛ
yako nɛ te yɛɛ dekara ya.
8 Mena dɔɔ mɛɛ gyae nyi baala baa gyina
ba nyiŋmaase ŋan ayimɛɛ be doo ŋe man
ya nɛ adido, na baa fane debaŋ kamasɛ.
Be na mo baŋ na aŋmaareŋ do ba kefane
man ya.
9 Mena mɔ te mɛɛ gyae nyi ala baa do
abɔɔ ŋan kaboena nɛ, na baa desina ŋa
nideli. Be na do ba nyeenyɔɔse adaose
beiŋ ŋgba balaŋ yakaa nyibaŋ nɛ ya. Te
be na mo kɔba abɔɔ na abɔɔ ŋan ŋa koya
dana doŋ nɛ mia ba wose ŋgba mena keŋ
tekaboena nɛ ya.
10 Mɔna baa yɛɛ nombia kpaakpaa ŋan
kaboena na balaŋ baŋ bɛɛ som Wurubuarɛ
nɛ.
11 Kaboena nyi ala baa yɔkɔse ba wose
na baa kyaa yididi na baa kasee Wu-
rubuarɛ nombia.
12 Mɔɔ ne fa ala gbɛɛ nyi baa wola yaa
baa di doŋ baala dɔɔ ya. Kaboena nyi baa
wuu be nɔɔ.
13 Nawolo nyi Adam te Wurubuarɛ
taŋgbɛɛwɔ yɛɛ, pɛte ɔ yɛɛ Efa.
14 Na Adam te ɔbɔnsam beowɔ ya. Mɔna
alo ŋon te ɔbɔnsam beowɔ te ɔ leewɔ
Wurubuarɛ wɔle yɛɛ dukum.
15 Mɔna akpaa alo de kyaa ɔ kelɛɛdi man
nideli na balaŋ kegyae te ayimɛɛ be doo ɔ
konɔɔ man ya na, Wurubuarɛ waa lɛɛ e ɔ
kalola man.

3

Kristotena kegyiise kalese

1 Ke yɛɛ ampaŋ nyi "Akpaa ŋolo ne
gyae waa yɛɛ Kristotena kegyia na, tom
kpaakpaate yaa ɔ ne gyae nɛ."
2 Kaboena nyi Kristotena kegyia waa
yɛɛ walaŋ ŋon ɔ wose man be dana
nombiikum keŋ balaŋ baa naa kolosi ya.
Kaboena nyi ɔ wɛɛle dɛɛ yɛɛ dokoloŋ. Waa
yɛɛ walaŋ ŋon ɔ sia doo tɛɛle man te ɔ ne
tale di ɔ wose dɔɔ. Waa yɛɛ walaŋ ŋon ɔ
wose man dana obuo te ɔ ne tale lɛɛ ŋɔɔla.
Waa yɛɛ walaŋ ŋon ɔ ne tale wola nombia
mɔ.
3 Ɔ na yɛɛ soloŋnyɔɔre e ya te ɔ na yɛɛ
walaŋ ŋon ɔ wose ne gyae nombia mɔ ya,
mɔna waa yɛɛ walaŋ ŋon ɔ woɛ. Ɔ na yɛɛ
kale gyaere e ya, te ɔ na yɛɛ walaŋ ŋon ɔ
sia ne yɛɛ kɔba beiŋ ya.
4 Waa yɛɛ walaŋ ŋon ɔ ne tale kɛɛ ɔ
dekpaŋalaŋ dɔɔ nideli, te ɔ bia mɔ ne nyii
ɔ dei nideli te bee bu e lee gbɛɛ kamasɛ
man.
5 Nawolo nyi akpaa ŋolo bɛɛ tale kɛɛ ɔ
dekpaŋalaŋ dɔɔ nideli ya na, sena te waa
tale kɛɛ Kristotena dikpii keŋ dɔɔ nideli?
6 Walaŋ ŋonaŋ na yɛɛ walaŋ wɔle ɔsom
keŋ man ya. Na mena ya na waa gyina ɔ
wose adido na waa yala, na Wurubuarɛ ke
bu e fɔɔ ŋgba mena keŋ ɔbɔnsam be yɛɛ
te Wurubuarɛ be bu e fɔɔ nɛ.
7 Kaboena nyi balaŋ baŋ bɔɔ doo Kristo
man koraŋ ya nɛ, baa baake Kristotena
kegyia ŋonaŋ yele kpaakpaa, na ɔ be nyiŋ
yala ɔbɔnsam kɔta man na desɛŋ kedi e ya.
8 Mena mɔ te kaboena nyi kegyiise baŋ
bɛɛ kyɔ siamantena baŋ ɔsom keŋ man nɛ,
baa yɛɛ balaŋ baŋ ba wose man dana obuo
te balaŋ mɔ ne lɛɛ wɔ di nideli. Tekaboena
nyi baa yɛɛ soloŋnyɔɔrawɔ ya, te be sia mɔ
na yɛɛ kɔba dɔɔ beiŋ ya.
9 Baa mo konɔɔ kpaakpaa kyaŋ
anokoare keŋ Wurubuarɛ ba lese wola
wɔ lee ba kelɛɛdi keŋ man nɛ nideli.
10 Kaboena nyi Kristotena baa gyoo
kegyiise baŋ man nideli, na baa kɛɛ nyi
nombiikum kamasɛ be doo be man ya
pɛna baa mo wɔ see kegyiise.
11 Mena mɔ te kaboena nyi be wɛɛla baa
yɛɛ ala baŋ ba wose man dana obuo, te bɔɔ
ne gyae balaŋ wose man nombia kekolosi
ya. Kaboena nyi baa yɔkɔse ba wose lee
gbɛɛ kamasɛ man, na balaŋ ke nyiŋ tale
mo ba wose lɔ be dɔɔ.

12 Kaboena nyi kegyia wɛɛle dɛɛ yɛɛ
dokoloŋ, te waa yɛɛ walaŋ ŋon ɔ ne tale
kɛɛ ɔ bia na ɔ dekpaŋalaŋ dɔɔ nideli.
13 Kegyiise baŋ bɛɛ yɛɛ tom nideli nɛ, baa
nyiŋ daseŋae kpaakpaa na baa nyiŋ doŋ
mo di adansɛɛ lee ba kelɛɛdi keŋ doo Yesu
Kristo man nɛ man.
14 Me loo gyakaa nyi be gyae ke kyare
ya maa kɔŋ n gyaŋ. Te mɛɛ ŋmarase neŋ
tɔne kei baa na,
15 nyi me dɔɔ wɔle koraŋ nɛ, tɔne
kei gyae ke yela n ka gyeŋ mena keŋ
kaboena nyi balaŋ baa kyaa Wurubuarɛ
dekpaŋalaŋ man. Dekpaŋalaŋ kenaŋ man
balaŋ yɛna Kristotena dikpii keŋ be yɛɛ
Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa kekpaakekpaa nɛ
balaŋwɔ nɛ. Anokoare keŋ Wurubuarɛ ba
lese wola nɛ, Kristotena dikpii kei yɛna ka
mokɔɔ na ka tuula.
16 Nyeekelɛɛ nombia ŋan ta tekaa yɛɛ
nombia aweeseŋ dɔ ɔsom keŋ man ya nɛ,
yɛɛ nombia ŋan ŋe dana yuŋ. Nombia
kɛŋa te dɛɛ mo nɔɔdokoloŋ yako nyiaa,
"Wurubuarɛ ta lese ɔ wose wola ŋgba
deniwalaŋ nɛ.
Wurubuarɛ feliŋ ŋon ta lese e wola nyi
ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman.
Wurubuarɛ kpilala baŋ naa e,
te Kristotena yako ɔ wose man nombia
tɛɛle kei pou dɔɔ.
Balaŋ lɛɛ e di tɛɛle kei pou dɔɔ,
te Wurubuarɛ moo e gyu adido gy-
oorobiiri man."

4

Akɛrɛɛ nombia wolala

1 Wurubuarɛ feliŋ ŋon yakowɔ nideli
nyiaa, tɛɛle kei da benaa kɔ ɔto na balaŋ
baale baa tina Wurubuarɛ kelɛɛdi yela, na
baa tei feliŋkumɛɛ na ɔbɔnsam dekarate
ŋon nombia.
2 Mena kawola kɛŋa lee balaŋ baŋ be
dɔŋɛɛ bɛɛ beo ba wose te bee dii akɛrɛɛ laŋ
nɛ gyaŋ. Ba nyeeya ta yem ŋgba nyeela te
ba moowɔ do boalaŋ man nyakee ŋa nɛ.
3 Bɛɛ tɔ balaŋ gbɛɛ nyi be na yale ya,
te bɛɛ yako wɔ bela nyi be na di weenɛɛ
ŋaale ya. Mɔna Wurubuarɛ yɛɛ weenɛɛ
bo nyi balaŋ baŋ bɛɛ lɛɛ e di te ba gyeŋ
anokoare keŋ nɛ, baa fane fa e karaŋ na
baa di.
4 Nawolo nyi kpene kamasɛ keŋ Wu-
rubuarɛ be yɛɛ na ke dei, te akpaa nyi de
fane fa e karaŋ na tekaboena nyi dɛɛ bɛɛ
ŋa ya.
5 Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia ŋan na
kefane keŋ te desina ŋa.
6 Akpaa n mo mena nombia kɛŋa wola
Kristotena na, n ke yɛɛ Yesu Kristo tobaale
kpaakpaate ŋon bɔɔ mo kelɛɛdi na kawola
kpaakpaate keŋ n silana nɛ kɛɛle e nɛ.
7 Lese n wose lee ŋɔla nombia na kawola
ŋan ŋɔɔ taŋ tɔnɔɔ ya nɛ man, na n ke
sila Wurubuarɛ ɔsom kpaakpaate keŋ gbɛɛ
nideli na ka ke male neŋ.
8 Nawolo nyi wose kewɔŋee dana tɔnɔɔ
kyomii bo fa deniwalaŋ. Mɔna Wu-
rubuarɛ ɔsom dana tɔnɔɔ nombia pou
man, nawolo nyi kɛɛ fa nyeedoŋ gyɛŋ te
kɛɛ fa nyeedoŋ kekpaakekpaa debaŋ keŋ
gyae ke kɔŋ nɛ man.
9 Nombia kɛŋa yɛɛ ampaŋ, te kaboena
nyi dɛɛ lɛɛ ŋa di nideli.
10 Kei dɔɔ te dɛɛ kyaŋ da wose yɛɛ tom
nideli debaŋ kamasɛ, nawolo nyi de loo
gyakaa Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa kekpaakek-
paa nɛ dɔɔ. Ŋon yɛna balaŋ pou nyeelɛɛre,
tuturu na balaŋ baŋ pou bɛɛ lɛɛ e di nɛ.
11 Wola wɔ mena nombia kɛŋa, na n ke
kɛɛ nyi walaŋ kamasɛ te kasee ŋa nideli.
12 Na yeli ŋolo na ŋolo ke kɛɛ neŋ nyi
n yɛɛ bu e ya, mɔna yela n kekolosi na n
dinɔɔ na n balaŋ kegyae na n kelɛɛdi na n
kekyaa keŋ ayimɛɛ be doo n wose man ya
nɛ, ka bese kolo kekasee fa balaŋ baŋ bɔɔ
lɛɛ Wurubuarɛ di nɛ.
13 Pɛte maa kɔŋ na, mɛɛ gyae nyi n ke
yɛɛ kakyeŋ mo n debaŋ na n doŋ kala
Wurubuarɛ nombia ŋan balaŋ man, na n
ke yako wɔ nyeekelɛɛ nombia ŋan, na n
kawola wɔ ŋe man nideli.
14 Mo Wurubuarɛ kolo anefaŋ keŋ Wu-
rubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra be yako ke
nombia, debaŋ keŋ kegyiise ba mo ba
nyiŋmaase gyakaa n dɔɔ te n be nyim nɛ
yɛɛ tom nideli.
15 Yɛɛ kakyeŋ di mena nombia kɛŋa pou
dɔɔ debaŋ kamasɛ na n ka mo n wose fa
ŋa, na balaŋ kenyiŋ naa n siaman kegyu
na n nombia ŋan n ne yɛɛ nɛ.
16 Kɛɛ n dinɔɔ na n kawola man nideli.
Yɛɛ kakyeŋ di ŋe dɔɔ debaŋ kamasɛ.
Akpaa n yɛɛ mena na, n ke lɛɛ ɛmɛɛ na
baŋ bee tei neŋ nɛ pou nyee.

5

Mena keŋ kaboena nyi Kristotena baa kyaa na dɔŋa

1 Akpaa n ne kolosi na baala kegyiise nɛ,
na fae wɔ ŋgba nya akoso nɛ ya mɔna
kolosi na wɔ ŋgba n kyaɔ nɛ. Kolosi na
tewulɛɛ mɔ ŋgba n kegyiise yaa n naabia
nɛ.
2 Kolosi na ala kegyiise ŋgba n naɔ nɛ,
na n ke kolosi na alebia ŋgba n desina nɛ,
keŋ n ba gyueŋ ba wose man agyueŋ kum
kamasɛ ya.
3 Kaboena nyi nya lese n konɔɔ man tela
liala baŋ bɔɔ taŋ baŋ baa kɛɛ be dɔɔ ya nɛ,
na n ka mo obuo mɔ fa wɔ.
4 Mɔna akpaa lialo ŋolo dana bia
yaa naanasebia nɛ, kaboena nyi bia yaa

naanasebia baŋ baa tela e nideli na ka lese be Wurubuarɛ ɔsom nombia ŋan bɔɔ kasee nɛ wola. Be yɛɛ mena nɛ, na bɛɛ tɔ be kyaɔ na be naanaɔ kom baa nawolo nyi mena te Wurubuarɛ ne gyae.

5 Lialo ŋon ɔ kyaa ɔ wose dɔɔ keŋ ɔ be dana walaŋ ŋon ɔ ne kɛɛ ɔ dɔɔ ya nɛ, ɔ na mo ɔ loo pou gyakaa Wurubuarɛ dɔɔ bo. Mena dɔɔ nelim na ka weese pou na ɔ gyakaa ɔ ne fane fa Wurubuarɛ nyi waa kɛɛ ɔ dɔɔ.

6 Mɔna lialo ŋon ɔ ne gyae tɛɛle kei dɔɔ gyoŋ kedi nɛ dɔɔ ɔ dɔŋ bo yakaa keŋ ɔ be dana nyeedoŋ ya.

7 Kolosi nombia kɛŋa fa Kristotena baŋ, na ŋolo be nyiŋ nombiikum daale yako lee ba wose man ya.

8 Nyi akpaa ŋolo bɛɛ tale kɛɛ ɔ loŋtona dɔɔ ya, tuturu na ŋon gbagba ɔ denimantena dɔɔ ya nɛ, na nawolo baa nyi ɔ te tina ɔ Wurubuarɛ kelɛɛdi keŋ yela. Mena walaŋ ŋonaŋ nombiakumɛɛ keyɛɛ gba kela walaŋ ŋon ɔ bɛɛ lɛɛ Kristo di nɛ ya.

9 Lialo ŋon ɔ te dii ta kela kulutooneŋ sɔŋotooro (60) ya na, be na kala e kpu liala dikpii keŋ man ya. Kaboena nyi waa yɛɛ alo ŋon ɔ be kyaa baale dokoloŋ gyaŋ, keŋ ɔ ta lee ɔ baale ŋonaŋ wɔle ya.

10 Waa yɛɛ walaŋ ŋon balaŋ na lese ɔ yele lee ɔ nombia kpaakpaa keyɛɛ man, na mena keŋ ɔ be tale kɛɛle ɔ bia nideli te ɔ ne lɛɛ ŋɔɔla te ɔ ne kɛɛ be dɔɔ nideli mɔ nɛ. Waa yɛɛ walaŋ ŋon ɔ ne lɛɛ Wurubuarɛ balaŋ te ɔ ne kɛɛ be dɔɔ nideli, te ɔ ne yɛɛ deeli fa baŋ ba wose be kyaŋ wɔ mɔ nɛ. Waa yɛɛ walaŋ ŋon ɔ ne nyiŋ debaŋ yɛɛ nombia kpaakpaa lee gbɛɛ kamasɛ man.

11 Liala baŋ ba te ŋmɛɛ ta ya nɛ, na kala wɔ kpu mena liala dikpii kei man ya. Nawolo nyi yale de gyɔ wɔ loo kela ba kelɛɛdi keŋ na, baa lee Yesu Kristo wɔle na be kaa yala bela.

12 Nyi akpaa be yɛɛ mena na, Wurubuarɛ waa bu wɔ fɔɔ nawolo nyi ba te yala ntam keŋ bɔɔ taŋgbɛɛ kaŋ fa Kristo nɛ dɔɔ.

13 Kenaŋ wɔle na, bɛɛ wɔlɛɛ ba debaŋ yakaa na be dɔŋ na akpaŋalaŋ akpaŋalaŋ. Kei wɔle na, bɛɛ kolosi balaŋ wose man nombia na be dana ba wose bɛɛ yɛɛ abɔɔ ŋan tekaboena nyi baa yɛɛ ya nɛ, te bɛɛ kolosi nombia ŋan tekaboena nyi baa kolosi ya nɛ.

14 Lee mena dɔɔ mɛɛ gyae nyi liala baŋ be yɛɛ alebiawɔ nɛ, baa yala na baa lola bia na baa kɛɛ ba akpaŋalaŋse dɔɔ nideli. Be yɛɛ mena na, de kɔlala baŋ be gyae baa nyiŋ nombiikum kamasɛ kolosi lee da wose man ya.

15 Nawolo nyi liala baale taŋ lee Wurubuarɛ wɔle gyu be silana ɔbɔnsam.

16 Nyi akpaa Kristo alo ŋolo dana liala ɔ dekpaŋalaŋ man nɛ, kaboena nyi waa kɛɛ be dɔɔ keŋ ɔ na mo wɔ lɔ Kristotena baŋ dɔɔ ya. Na Kristotena baŋ ke nyiŋ kɛɛ liala baŋ bɔɔ taŋ baŋ baa kɛɛ be dɔɔ ya nɛ dɔɔ.

17 Kristotena kegyiise baŋ be yɛɛ siamantenawɔ te bɛɛ yɛɛ ba tom nideli nɛ, kaboena nyi baa bu wɔ nideli. Tuturu na kegyiise baŋ bɛɛ kyaŋ ba wose kolosi Wurubuarɛ nombia ŋan te bɛɛ wola balaŋ ŋe man nideli nɛ.

18 Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia ŋan ne yako daa nyiaa, “Wonembu ŋon ɔ ne tuku amɔla nɛ, bɔɔ ne bake ɔ nɔɔ ya. Mena mɔ te walaŋ ŋon ɔ ne yɛɛ tom na, kaboena nyi baa tɔ e kom.”

19 Nyi akpaa ŋolo da mo nombiikum daale gyakaa kegyia ŋolo dɔɔ nɛ, ɛ na lɛɛ ke do ya. Gyisɛ ɛ be nyiŋ adansɛɛtena bala yaa batooro pɛna ɛ ke lɛɛ ke do.

20 Balaŋ baŋ bɛɛ yɛɛ nombiakumɛɛ nɛ, ɛ lese si wɔ balaŋ nsana na gyakoloŋ ke nyiŋ gyoo balaŋ akaŋ baŋ mɔ.

21 Mɛɛ faree neŋ nideli lee Wurubuarɛ na Yesu Kristo na ɔ kpilala baŋ ɔ ba lese wɔ nɛ siaman nyiaa, kɛɛ nyi n te di mmaraase kɛŋa dɔɔ keŋ nyi n be gyae ŋolo kela ŋolo ya.

22 Na barase na n nyiŋmaa ka mo gyakaa balaŋ dɔɔ bileŋbileŋ nyi n na lese wɔ nyi baa yɛɛ Wurubuarɛ tom ya, te na mo n wose do balaŋ nombiakumɛɛ ŋan bɛɛ yɛɛ nɛ man ya. Tela n wose nideli keŋ nyi n be yɛɛ nombiikum ya.

23 Lee n tɔɔ kawee na n kɛɛ wee bileŋbileŋ keŋ dɔɔ nɛ, na tekaa nyɔɔ loŋ kaageŋ ya mɔna nyɔɔ soloŋ kyomii kyomii.

24 Balaŋ baale wui nombiakumɛɛ na lee debɔɔ bileŋ pɛna baa di be nombia. Mɔna baale wui nombiakumɛɛ dɔɔ ŋa weesɛɛ bo, wɔle wɔle pɛte na lee debɔɔ.

25 Mena mɔ te nombia kpaakpaa keyɛɛ bɛɛ weese ya. Ŋan ŋa weesɛɛ koraŋ nɛ, ŋe gyae kaa lee debɔɔ.

6

Nombia kpaakpaa wolala na nombiakumɛɛ wolala

1 Ɛmɛɛ baŋ ɛ doo balaŋ tɛɛ nɛ, ɛ mo obuo fa ɛ gbeŋgyoona lee gbɛɛ kamasɛ man. Ɛ yɛɛ mena na ŋolo be nyiŋ kolosi nombiikum lee Wurubuarɛ na de kawola keŋ wose man ya.

2 Nyi akpaa ŋolo ɔ gbeŋgyoo yɛɛ Kristo baale e nɛ, ɔ na kɛɛ nyi keŋ be popou yɛɛ Kristotenawɔ dɔɔ ɔ be bu e nideli ya. Keŋ gba te kaboena nyi waa mo obuo fa e nideli nawolo nyi baŋ bee di ba tom tɔnɔɔ nɛ, be yɛɛ Kristotenawɔ te bɛɛ gyae be nombia mɔ. Mena nombia kɛŋa te kaboena nyi

nya wola wɔ na n ka do wɔ kakyeŋ na baa di ŋe dɔɔ.
3 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ na wola nombia
kpoo ŋan ŋɔɔ ne kyaa na de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo kawola keŋ na Wurubuarɛ
ɔsom nombia ya nɛ,
4 na mena walaŋ ŋonaŋ yɛɛ walaŋ ŋon
ɔ ne gyina ɔ wose adido te ɔ ba gyeŋ daale
mɔ ya. Aŋmaareŋ kum na kale nombia
ŋan ŋɔɔ taŋ tɔnɔɔ ya nɛ doo la ɔ kawola
keŋ man. Kɛŋa na moona nombiakumɛɛ
ŋgba balaŋ kekɔla na aŋmaareŋ kelɛɛ na
daaworo na ɔmanso na balaŋ katee na
nyeeman ditiŋtɛɛ na dɔŋa kekɔla nɛ kɔŋ.
5 Mena balaŋ kɛwɔ nyeeya ta yekee,
mena dɔɔ te debaŋ kamasɛ na be dana
nombia bɛɛ wɔŋee na dɔŋa. Anokoare be
doo be man ya. Baŋ gyeŋ nyi Wurubuarɛ
ɔsom yɛɛ gbɛɛ keŋ baa mo nyiŋ kɔba.
6 Nyi akpaa kyomii keŋ n dana te n yela
ke da gyoo n sia na, Wurubuarɛ ɔsom dana
tɔnɔɔ nideli fa neŋ.
7 Nawolo nyi de ta mo kolo kɔŋ tɛɛle kei
dɔɔ ya, mena mɔ te dɔɔ gyae dɛɛ mo kolo
lee tɛɛle kei dɔɔ gyu ya.
8 Mɔna nyi akpaa de dana weenɛɛ na
abɔɔ ŋan dɛɛ do na, kaboena nyi ŋe dɛɛ
gyoo de sia.
9 Balaŋ baŋ bɛɛ gyae kɔba beiŋ nɛ ne
yale kekɛɛsekɛɛ na ɔbɔnsam kɔta man, te
ne yeli bɛɛ yɛɛ abɔɔ nkaraŋkaraŋ na be ta
yoo lee Wurubuarɛ gbɛɛneŋ man na ba te
wɔlɛɛ kekpaakekpaa.
10 Nyi walaŋ de yase ɔ sia do kɔba kegyae
dɔɔ beiŋ man na, na mo e gyu dukum man.
Baale te sila kɔba kegyae beiŋ kei te be
tinaa ba kelɛɛdi keŋ yela, te ba moo ba
wose do kayeyɛɛ dinaa man.

Pɔɔl kekolosi fa Timoti

11 Mɔna nyaŋ Wurubuarɛ walaŋ dɔɔ yeu
lee mena nombia kɛŋa pou man, na n ke
sila nombia ŋan ŋa tenɛɛ Wurubuarɛ sia-
man nɛ na Wurubuarɛ ɔsom kpaakpaate,
na nombia ŋan n be lɛɛ di nɛ na balaŋ
kegyae na n ke yɛɛ kakyeŋ seŋ keŋkeŋ, na
n ke bu n wose debaŋ kamasɛ.
12 Yoo keŋ n ne yoo nyi keŋ n be lɛɛ
Kristo di dɔɔ nɛ, seŋ keŋkeŋ na n ke yoo
ke nideli na n ke nyiŋ nyeedoŋ kekpaa
keŋ. Kei dɔɔ te Wurubuarɛ lɔɔ yele baake
neŋ, debaŋ keŋ n be gyuusu n nɔɔ kolosi
n kelɛɛdi keŋ nombia balaŋ burum siaman
nɛ.
13 Ma seŋɛɛ Wurubuarɛ ŋon ɔ ne fa
kpene kamasɛ nyeedoŋ nɛ, na Yesu Kristo
ŋon ɔ be di Wurubuarɛ nombia ŋan
adansɛɛ kegyia Pɔntiɔse Pilato gyaŋ nyi
ŋe yɛɛ anokoare nɛ siaman mɛɛ yako neŋ
nyiaa,
14 kɛɛ na n kedi mmaraase kɛŋa dɔɔ. Na
kyɛɛkee ŋa ya, na n ke kɛɛ nyi ŋolo mɔ
be nyiŋ nombiikum daale yako lee n wose
ya, kelii wee keŋ de Gbeŋgyoo Yesu Kristo
waa bese kɔŋ.
15 Wurubuarɛ waageŋ kaboela nyi dɛɛ
lese ɔ yele. Nawolo nyi ŋon waageŋ yɛna
doŋ pou nyee, na gyooneŋ pou Gyoo na
gbeŋgyoona pou Gbeŋgyoo. Ŋon ne gyae
la waa yela Yesu Kristo kabese kɔŋ wee keŋ
ŋon gbagba ba see nɛ man.
16 Ŋon waageŋ kyaa la kekpaakekpaa te
ɔ bɛɛ yem ya, te ɔ kyaa keŋmaŋee keŋ
walaŋ bɛɛ tale benaa ke ya nɛ man. Ŋon
te walaŋ te naa ta e see ya, te ŋolo mɔ be
gyae waa tale naa e ya. Ŋon danaana doŋ
keŋ be taŋ ɔto ya, te ɔ kaboena nyi baa lese
ɔ yele debaŋ kamasɛ. Amɛn.
17 Faree balaŋ baŋ be dana ba wose tɛɛle
kei dɔɔ nɛ nyi be na gyina ba wose adido
ya te be na mo be loo gyakaa abɔɔ ŋan be
dana nɛ dɔɔ ya, nawolo nyi ŋɔɔ gyae ke
kyaa kekpaakekpaa ya. Mɔna kaboena nyi
baa mo be loo pou gyakaa Wurubuarɛ ŋon
ɔ ne fa daa abɔɔ pou te ne yɛɛ daa gyoŋ nɛ
dɔɔ.
18 Faree wɔ nyi baa yɛɛ deeli, na baa yela
be deeli keyɛɛ keŋ ka bo. Baa yɛɛ wɔe na
baa nyiŋ tale mo ba abɔɔ ŋan be dana nɛ
ŋaale fa balaŋ.
19 Nyi akpaa be yɛɛ kɛŋa na, bɛɛ yɛɛ bo
see ba wose wee daale. Kei man te baa tale
mo nyiŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ.
20 Timoti, kɛɛ kpene keŋ bɔɔ mo do n
nyiŋmaa man nɛ dɔɔ nideli. Lese n wose
lee afa kumɛɛ keyɔɔ na aŋmaareŋ yakaa
yakaa ŋan balaŋ ne baake nyi nyansa
nombia nɛ man.
21 Nawolo nyi balaŋ baale kpa be dana
mena nyansa kei, mena dɔɔ te yeli be ta
yoo lee ba kelɛɛdi man. Wurubuarɛ waa
mo ɔ bɛrɛɛ boele ŋon. Amɛn.

2 Timoti
Pɔɔl tɔne alate keŋ ɔ be ŋmarase yelee Timoti nɛ

1-2 Tɔne kei lee maŋ Pɔɔl gyaŋ. Mɛɛ ŋmarase ke mee yelee nyaŋ me bu gyaagyi Timoti. Wurubuarɛ kegyaebii man te ɔ lese maŋ nyi maa yɛɛ Yesu Kristo kpilale. Ɔ kpila maŋ nyi maa gyu ke yako nyeekelɛɛ nombia ŋan ɔ be yako see nyi dee nyiŋ lee daa na Yesu Kristo dokoloŋ keyɛɛ man dɔɔ nɛ fa balaŋ. De kya Wurubuarɛ na de Gbeŋgyoo Yesu Kristo baa mo be bɛrɛɛ boele neŋ, na baa wii n waraŋase na baa fa neŋ wosefɛɛreŋ.

Pɔɔl kado Timoti kakyeŋ

3 Debaŋ kamasɛ keŋ mɛɛ fane na, mɛɛ tɔɔse neŋ te mɛɛ fa Wurubuarɛ mɔ karaŋ. Mɛɛ som e lee me konɔɔ kpaakpaa man ŋgba mena keŋ me naanaɔ be yɛɛ nɛ.

4 Mɛɛ tɔɔse debaŋ keŋ mɔɔ tina neŋ yela te n be wii nɛ. Mena dɔɔ me loo gyakaa nyi maa naa neŋ na me wɔe ke fɛɛ maŋ.

5 Mɛɛ tɔɔse mena keŋ n ba mo n konɔɔ pou lɛɛ Yesu Kristo di ŋgba mena keŋ n naana alo Lɔise na n naa Yunisi be lɛɛ di nɛ. Ma gyeŋ mɔ nyi nyaŋ mɔ n sɛɛ n dana mena kelɛɛdi kenaŋ.

6 Mena dɔɔ mɛɛ tɔɔse neŋ nyiaa, kpene keŋ Wurubuarɛ ba mo fa neŋ debaŋ keŋ mɔɔ mo me nyiŋmaa gyakaa n dɔɔ nɛ, kɛɛ na n ke kyaŋ ke nideli keŋ kɔɔ lee n nyiŋmaa man ya.

7 Nawolo nyi Wurubuarɛ te fa daa feliŋ ŋon gyae ka do daa gyakoloŋ ya. Mɔna feliŋ ŋon gyae ka do daa doŋ te kee yeli, dɛɛ gyae balaŋ te kee yeli dɛɛ tale di da wose dɔɔ nɛ te ɔ faa daa.

8 Na yeli desɛŋ ke kyaŋ neŋ lee de Gbeŋgyoo nyeekelɛɛ nombia ŋan keyako man ya. Mena mɔ te na yeli desɛŋ ke kyaŋ neŋ nyi ba te kyaŋ maŋ do deni man ya. Mɔna lee Wurubuarɛ doŋ keŋ dɔɔ, nyaŋ mɔ yɛɛ kakyeŋ na n kena diyem nyeekelɛɛ nombia ŋan keyako man ŋgba maŋ nɛ.

9 Ŋon Wurubuarɛ lɛɛ na da nyee, te ɔ baake daa nyi de kaa bese ɔ bia. Na de nombia ŋan dɔɔ yɛɛ nɛ dɔɔ te ɔ baake daa ya, mɔna lee mena keŋ ŋon gbagba be wulaa yako see dɔɔ te ɔ boele daa. Wurubuarɛ tɛɛwɔ ɔ bu Yesu Kristo dɔɔ mo ɔ bɛrɛɛ kei boele daa pɛte ɔ yɛɛ kpene kamasɛ

10 Mɔna nɛnɛɛ ɔ ta lese ɔ bɛrɛɛ keŋ wola lee da nyeelɛɛre Yesu Kristo kekɔŋ man. Ŋon diina yeŋ dɔɔ te ɔ tɛɛwɔ nyeekelɛɛ nombia kpaakpaa ŋan dɔɔ wola daa gbɛɛ keŋ dɛɛ mo nyiŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ.

11 Wurubuarɛ lese na maŋ nyi maa yɛɛ ɔ kpilale na maa ta kolosi na maa wola ɔ nombia ŋan.

12 Lee kei dɔɔ te mɛɛ naa diyem ma anenaaŋ kei. Mɔna desɛŋ be dana maŋ ya, nawolo nyi ma gyeŋ walaŋ ŋon mɔɔ lɛɛ e di. Te mɛɛ lɛɛ di nideli mɔ nyi waa tale kɛɛ kpene keŋ mɔɔ mo do e ɔ nyiŋmaa maŋ nɛ dɔɔ nideli kelii wee keŋ waa bese kɔŋ nɛ.

13 Tela nombia kpaakpaa ŋan n be nyii lee me gyaŋ nɛ nideli, na n ka mo ŋa yɛɛ gbɛɛ keŋ nyaŋ ke sila. Tela kelɛɛdi na balaŋ kegyae keŋ dɔɔ nyim lee Kristo Yesu dɔɔ nɛ nideli.

14 Tela kpene keŋ Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ doo de man ba do n nyiŋmaa man nɛ nideli.

15 N gyeŋ nyi Kristotena baŋ bɔɔ lee Esia tɛɛle man nɛ pou te bɛɛ maŋ. Be man baale yɛna Figeluse na Hɛmogenese.

16 Mɔna Onesiforuse dɔɔ Wurubuarɛ waa wii ŋon na ɔ dekpaŋalaŋmantena pou waraŋase, nawolo nyi ɔ ne yeli ma wose ne fɛɛ maŋ te bɛɛ yɛɛ e desɛŋ gba nyi ba te kyaŋ maŋ tɔ deni ya.

17 Kenaŋ wɔle koraŋ na ɔ ka gyoo Roman donɔɔ man na ɔ yɛɛ kakyeŋ kɛo maŋ kaboena ɔ naa maŋ.

18 De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ waa yela de Gbeŋgyoo Yesu ke wii ɔ waraŋase ɔ wee dinaa keŋ waa bese kɔŋ nɛ man. N gyeŋ mena keŋ ɔ be kyɔ maŋ lee gbɛɛneŋ burum man debaŋ keŋ me kyaa Efeso donɔɔ man nɛ.

2

Di anokoare fa Yesu Kristo

1 Mena dɔɔ me bu Timoti, sola Wurubuarɛ na waa ta Yesu Kristo bɛrɛɛ keŋ dɔɔ yela n ka seŋ keŋkeŋ.

2 Nombia ŋan mɔɔ wola neŋ balaŋ burum siaman nɛ, mo ŋa do balaŋ baŋ n ne lɛɛ wɔ di nɛ nyiŋmaa man, na baŋ mɔ ke tale mo wola balaŋ wɔlɛɛ.

3 N nyiŋa n yɛɛ Yesu Kristo yoonɔɔte kpaakpaate e nɛ, yɛɛ kakyeŋ na n kena diyem ŋgba daa nɛ.

4 Yoonɔɔte ŋolo be kyaa keŋ nyi akpaa ɔ kyaa ɔ tom man na, ɔ na bese mo ɔ nɔɔ ka do balaŋ yakaa nyibaŋ nombia man ya. Mɔna ɔ ne yɛɛ kpene keŋ gyae ka gyoo ɔ kegyia ŋon sia bo.

5 Mena mɔ te akpaa ŋolo ne yeu te ɔ te di keyeu keŋ mmaraase ŋan dɔɔ ya na, ɔ be gyae waa nyiŋ yele keyeu keŋ man ya.

6 Wɔɔfarale ŋon ɔ yɛɛ ɔ tom nideli na, ŋon te kaboena nyi waa taŋgbɛɛ di ɔ wɔɔ keŋ man weenɛɛ.

7 Gyueŋ nombia ŋan mɛɛ yako neŋ nɛ man, nawolo nyi de Gbeŋgyoo waa yela n ke nyii nombia ŋenaŋ pou man nideli.

8 Na wolee Yesu Kristo ŋon ɔ ba lee
gyoo Defidi loŋtoro man, te Wurubuarɛ be
gyuusu e lee yeŋ man nɛ nombia ya. Kei
yɛna Wurubuarɛ nombii kpaakpaa keŋ me
dɔŋ mee kolosi nɛ.
9 Keŋ mɔ dɔɔ te mɛɛ naa diyem, te be
kyaŋa maŋ ketɔ deni te ba doo maŋ ag-
baraagbaraase ŋgba nombiakumɛɛyɛɛre
nɛ. Mɔna Wurubuarɛ nombia ŋan dɔɔ,
ŋolo be tale do ŋa agbaraagbaraase ya.
10 Kei dɔɔ te mɛɛ yɛɛ kakyeŋ seŋ keŋkeŋ
me diyem kena man lee balaŋ baŋ Wu-
rubuarɛ be wulaa lese wɔ see nɛ dɔɔ. Na
Wurubuarɛ keta Yesu Kristo dɔɔ lɛɛ ba
nyee na baŋ mɔ kenyiŋ ɔ gyoorobiiri keŋ
ke kyaa kekpaakekpaa nɛ.
11 Nombia ŋan bɔɔ yako see nɛ yɛɛ
ampaŋ. Be yakowɔ nyi,
"Akpaa daa na Kristo ta yem na,
daa na e dɛɛ kyaa bela.
12 Akpaa de yɛɛ kakyeŋ seŋ keŋkeŋ da
diyem kena man na,
dee kpu na e di gyoori.
Te akpaa de bɛɛ e na,
ŋon mɔ waa bɛɛ daa.
13 Akpaa daa bɛɛ lɛɛ di ya na,
ŋon dɔɔ waa di ɔ nombia dɔɔ
nawolo nyi ɔ bɛɛ yako nombii bese lee
ke wɔle ya."

Tomyɛɛre kpaakpaate ŋon Wurubuarɛ be lɛɛ e do

14 Debaŋ kamasɛ na tɔɔse Kristotena baŋ
nombia kɛŋa na n ke faree wɔ Wurubuarɛ
siaman nyiaa, baa tina nombia kewɔŋee
yela nawolo nyi ŋɔɔ taŋ tɔnɔɔ ya. Mɔna
ŋɛɛ wɔlɛɛ balaŋ baŋ bee tei wɔ nɛ bo.
15 Yɛɛ kakyeŋ na n ke nyiŋ yele Wu-
rubuarɛ siaman, ŋgba tomyɛɛre kpaak-
paate ŋon ɔ bee di desɛŋ ɔ tom keyɛɛ man
ya nɛ. Kaboena nyi nya tale wola nyeedoŋ
nombia ŋan ŋe yɛɛ anokoare nombia ŋa
nɛ man nideli.
16 Lese n wose lee nombia ŋan ŋa te
yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii ya nɛ afa keyɔɔ
man. Nawolo nyi ŋɛɛ desina bo wɔlɛɛ
walaŋ na Wurubuarɛ nsana.
17 Ba afa ŋan bɛɛ yɔɔ nɛ, ne yaasee bo
ŋgba kawee kum nɛ. Balaŋ benaŋ man
baale yɛna Hameneyose na Filetuse.
18 Mena balaŋ kɛwɔ ta yoo lee anokoare
gbɛɛ keŋ man. Bɛɛ wola balaŋ nyi debaŋ
keŋ balaŋ baa foŋ lee yeŋ man nɛ taŋ ke
kɔŋ laŋ, mena dɔɔ ba te yeli baale ta lee
wɔle ba kelɛɛdi man wɔlɛɛ.
19 Mɔna Wurubuarɛ anokoare keŋ seŋɛɛ
keŋkeŋ keŋ nyi kolo be tale wosi ke ya.
Nombia kɛŋa te ba moowɔ tɔ ke nɔɔ.
Nombia ŋenaŋ yɛna nyiaa, "Wurubuarɛ
gyeŋ balaŋ baŋ be yɛɛ ɔ wui." "Walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ be lɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu
di na, kaboena nyi waa lese ɔ wose lee
nombiakumɛɛ keyɛɛ man."
20 Dekpaŋalaŋ dinaa kamasɛ man na, be
dana kuruwaase kpookpoo. Kɔba yayam
na kɔba wolom wui doo, te ŋan bɔɔ mo
tɛɛle na daase yɛɛ ŋa mɔ nɛ doo. Bɛɛ mo
ŋaale do weenɛɛ debaŋ kamasɛ, te bɛɛ mo
ŋaale bo see daa wee dinaa.
21 Mena mɔ te nyaŋ walaŋ ŋon n lese
n wose lee nombiakumɛɛ keyɛɛ man na,
Wurubuarɛ waa mo neŋ yɛɛ kolo kpaak-
paa. Nawolo nyi nyaŋ walaŋ ŋonaŋ wose
taŋ ayimɛɛ ya. N wose dana tɔnɔɔ fa n
Gbeŋgyoo te n te desina n wose fa tom
kpaakpaa kamasɛ keyɛɛ.
22 Mena dɔɔ lese n wose lee lookum keŋ
ne yele alebia na tewulɛɛ ne wɔlɛɛ nɛ man.
Ɛmɛɛ na baŋ bɛɛ mo konɔɔ kpaakpaate
som Wurubuarɛ nɛ ɛ mo ɛ loo gyakaa
nombia ŋan tenɛɛ nɛ dɔɔ, na ɛ ka seŋ
nombia ŋan ɛ be lɛɛ di nɛ dɔɔ nideli na
ɛ ke gyae dɔŋa na ɛ ke yɛɛ nɔɔdokoloŋ.
23 Lese n wose lee aŋmaareŋ ŋan ŋɔɔ
taŋ tɔnɔɔ ya nɛ man, nawolo nyi n gyeŋ
nyi ŋɛɛ mo kale bo kɔŋ.
24 Tekaboena nyi de Gbeŋgyoo tobaale
waa mo ɔ wose do kale nombia man ko-
rakora ya. Mɔna kaboena bo nyi waa yɛɛ
deeli fa walaŋ kamasɛ, na waa yɛɛ walaŋ
ŋon ɔ gyeŋ Wurubuarɛ nombia kawola, te
ɔ ne nyiŋ konɔɔ fa walaŋ kamasɛ.
25 Kaboena nyi waa nyiŋ konɔɔ na waa
kolosi fa balaŋ baŋ bɛɛ lɛɛ e aŋmaareŋ
nɛ. Na waa gyakaa loo nyi mberem Wu-
rubuarɛ waa yela baa kyɛɛkee be konɔɔse,
na baa gyeŋ anokoare keŋ.
26 Kei gyae ke yela be sia ke ŋmaŋee wɔ,
na baa yeu lee ɔbɔnsam ŋon ɔ be di be
dɔɔ te ɔ ne yeli bɛɛ yɛɛ ɔ kegyaebii nɛ kɔta
man.

3

Kayeyɛɛ keŋ gyae ke kɔŋ debaŋ ɔtomante keŋ man nɛ

1 Me bu Timoti, tɔɔse nyi tɛɛle kei da
benaa kɔ ɔto nɛ kayeyɛɛ gyae kekɔŋ.
2 Nawolo nyi balaŋ baa gyae baŋ baageŋ
wui bo na kɔba kegyae, na baa gyina ba
wose adido na baa wola ba wose na baa
tee balaŋ yakaa yakaa. Baa yɛɛ deŋele doŋ
ba lolala dɔɔ te baa yɛɛ boniayɛtena te bɔɔ
gyae baa gyeŋ Wurubuarɛ ya.
3 Balaŋ kegyae be gyae ke doo be man ya,
te bɔɔ gyae baa mo nombia kyɛɛ ya. Baa
tao balaŋ kelabere te bɔɔ gyae baa tale di
ba wose dɔɔ ya. Baa yɛɛ akpanyaŋnyaŋ te
bɔɔ gyae baa gyae kolo kpaakpaa mɔ ya.
4 Baa lese dɔŋa fa na baa barase yɛɛ
abɔɔ. Baa gyina ba wose adido beiŋ na
baa gyae tɛɛle kei dɔɔ gyoŋ kedi kela
Wurubuarɛ.

5 Baa gyae Wurubuarɛ ɔsom keŋ nombia
na be sia, mɔna be konɔɔse man na bɔɔ ne
lɛɛ Wurubuarɛ doŋ keŋ di ya. Mena dɔɔ
lese n wose lee mena balaŋ benaŋ man.

6 Mena balaŋ benaŋ baale dɔŋɛɛ la na
akpaŋalaŋ akpaŋalaŋ bɛɛ beo ala baŋ bɔɔ
ne tale kyaŋ ba wose ya te nombiakumɛɛ
be wulu wɔ, te lookum dɔɔ bee sila gbɛɛ
kum kamasɛ nɛ.
7 Debaŋ kamasɛ na mena balaŋ kɛwɔ ne
kasee nombia, mɔna bɔɔ gyae baa gyeŋ
anokoare keŋ ya.
8 Mena keŋ Gyanese na Gyamberese ba
seŋ tia Mosesi nɛ, mena ke yaa balaŋ kɛwɔ
mɔ na sem tia anokoare nombia ŋan. Be
yɛɛ balaŋ baŋ ba nyeeya man nombia be
wɔlɛɛ te bɔɔ dana daseŋae kelɛɛdi keŋ
man ya.
9 Mɔna bɔɔ gyae baa lii lem ya te be
diyiŋ nombia ŋan gyae ka lee debɔɔ, na
walaŋ kamasɛ kena ŋgba mena keŋ be yɛɛ
Gyanese na Gyamberese nɛ.

10 Mɔna nyaŋ dɔɔ n gyeŋ me kawola na
me dinɔɔ na nombia ŋan dɔɔ ma seŋɛɛ nɛ,
na ma kelɛɛdi na me konɔɔ kenyiŋ na me
balaŋ kegyae na me kakyeŋ keŋ me dana,
11 na mena keŋ bɔɔ naase maŋ diyem, na
diyem keŋ mɔɔ naa Antiɔke na Ikonium na
Listra donɔɔse man, na mena keŋ mɔɔ yɛɛ
kakyeŋ seŋ keŋkeŋ diyem keŋ bɔɔ naase
maŋ nɛ man. Mɔna de Gbeŋgyoo lese maŋ
lee nombia kɛŋa pou man.
12 Ampaŋ yaa mɛɛ yako neŋ n ke nyii
nyiaa, walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne gyae nyi
waa yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii lee de
Gbeŋgyoo Yesu Kristo yele man nɛ, balaŋ
baa naase e diyem.
13 Te balaŋ kumɛɛ na baŋ bɛɛ beo balaŋ
nɛ, baa bese yɛɛ nombiakumɛɛ kpu. Baa
beo balaŋ na balaŋ mɔ ka beo wɔ.

14 Mɔna nyaŋ dɔɔ kyaŋ kpene keŋ n be
kasee te n be lɛɛdi nɛ man nideli, nawolo
nyi n gyeŋ balaŋ baŋ gyaŋ n be kasee mena
nombia ŋenaŋ lee.
15 Nawolo nyi leenaŋ n biatɛɛ te n wulaa
kasee Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
ŋan gyae ke yela n ka gyeŋ nyansa na n ke
nyiŋ nyeedoŋ lee Yesu Kristo kelɛɛdi man
nɛ.
16 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
ŋan pou lee Wurubuarɛ gyaŋ, te ŋe dei fa
nombia kawola na nombia kalese si walaŋ,
na nombia kedesina na mena keŋ n ka
wola walaŋ kolo lee Wurubuarɛ kegyaebii
man.
17 Kei gyae ke yela Wurubuarɛ walaŋ
ŋon ke desina ɔ wose nideli, na waa
tale yɛɛ tom kpaakpaate kamasɛ keŋ Wu-
rubuarɛ ne gyae nyi waa yɛɛ nɛ.

4

*Kolosi Wurubuarɛ nombia debaŋ ka-
masɛ*

1 Timoti, tɔɔse nyi de Gbeŋgyoo Yesu
Kristo waa bese kɔŋ ɔ gyoorobiiri man na
ɔ kaa di balaŋ baŋ be kyaa na be sia, na
baŋ bɔɔ yekee nɛ pou nombia. Mena dɔɔ
mɛɛ faree neŋ nideli lee Wurubuarɛ na de
Gbeŋgyoo Yesu Kristo siaman nyiaa,
2 kolosi Wurubuarɛ nombia ŋan fa
balaŋ. Yɛɛ kakyeŋ kolosi ŋa debaŋ ka-
masɛ. Kolosi fa wɔ na n ka wola wɔ gbɛɛ
keŋ kaboena nyi baa mo, na n ka lese
nombiakumɛɛ ŋan balaŋ ne yɛɛ nɛ si wɔ,
na n ka do wɔ kakyeŋ na n ke nyiŋ konɔɔ
fa wɔ lee n kawola keŋ man.
3 Nawolo nyi debaŋ daale gyae kekɔŋ
keŋ balaŋ baa bɛɛ nyi bɔɔ tei nombia
kpaakpaa ŋan ya. Te lee mena keŋ ba
deŋela man na toree wɔ dɔɔ nɛ, baa
ta yilaa akɛrɛɛ wolala na be kaa kolosi
nombia ŋan baŋ gbagba ne gyae nyi baa
nyii nɛ fa wɔ.
4 Baa bɛɛ anokoare keŋ kenyii, na baa tei
ŋɔla nombia.
5 Mɔna nyaŋ Timoti dɔɔ, yela n sia ke
doo tɛɛle man na n ke yɛɛ kakyeŋ seŋ
keŋkeŋ diyem kamasɛ man. Yɛɛ tom keŋ
Wurubuarɛ nombia kolosire ne yɛɛ nɛ, na
n ke yɛɛ Wurubuarɛ ɔsom tom keŋ nideli
kelii ɔto.
6 Nawolo nyi maŋ Pɔɔl dɔɔ, ma debaŋ
te lii nyi baa kyɛɛkee me fatabo leki ŋgba
mena keŋ bee deesi te bɛɛ toosi soloŋ woli
nɛ. Ma debaŋ te lii nyi maa lee tɛɛle kei
dɔɔ.
7 Ma te yoo yoo kpaakpaa keŋ taŋ, te ma
te yeu keyeu keŋ mɔ kelii ɔto. Ma te kyaŋ
ma kelɛɛdi keŋ man mɔ kelii ɔto.
8 Mena dɔɔ de Gbeŋgyoo Yesu Kristo
ŋon ɔ ne di nombia na ŋe gbɛɛ nɛ, te
desina gyooro kotɔtɔɔ keŋ nawolo nyi me
gbɛɛneŋ tenɛɛ nɛ see na waa mo tɔ maŋ
kom. Na maageŋ te waa yɛɛ mena fa ya,
mɔna baŋ pou bee gyeki ɔ kabese kɔŋ nɛ
mɔ kpuɛ.
9 Timoti, yɛɛ kakyeŋ na n kekɔŋ me gyaŋ
bileŋ,
10 nawolo nyi keŋ tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ
kegyae loo doo Demase man dɔɔ nɛ, ɔ te
tina maŋ yela laŋ Tesalonika donɔɔ man.
Kiresɛnse te lam Galatia donɔɔ man, te
Tituse mɔ te lam Dalematia donɔɔ man.
11 Luka waageŋ kyaa la me gyaŋ. N ne
kɔŋ na mo Maake kpu na n wose kɔŋ,
nawolo nyi ɔ ne kyɔ maŋ ma Wurubuarɛ
tom keyɛɛ man.
12 Me te kpila Tikikuse nyi waa gyu Efeso
donɔɔ man.
13 Akpaa n ne kɔŋ na, mo ma kegba
wurikyim keŋ mɔɔ tina yela Kapuse gyaŋ

Torase donɔɔ man nɛ na me tɔna ŋan kɔna maŋ. Tuturu na mo tɔna ŋan bɔɔ mo wonembu tɔne yɛɛ ŋa nɛ kɔna maŋ.
14 Alɛkesanda ŋon ɔ yɛɛ luure e nɛ, te yɛɛ maŋ nombiikum daale. De Gbeŋgyoo waa tɔ e kom lee nombiikum keŋ ɔ be yɛɛ maŋ nɛ dɔɔ.
15 Mena dɔɔ kɛɛ n wose man nideli na e, nawolo nyi ɔ bɛɛ gyae de nombia kpaakpaa ŋan dɛɛ yako nɛ korakora ya.
16 Me nombia kedi gyaŋgbate keŋ man nɛ walaŋ na walaŋ ta sem me wɔle ya, be popou bɛɛ maŋ bo. Mɛɛ sola Wurubuarɛ nyi ɔ na mo mena nombia kɛŋa tɔ wɔ kom ya.
17 Mɔna de Gbeŋgyoo Yesu seŋawɔ me wɔle, te ɔ doo maŋ kakyeŋ te me kolosi ɔ nyeedoŋ nombia ŋan fa baŋ pou ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ, te be nyiiwɔ te Wurubuarɛ lese maŋ lee yeŋ man.
18 Mena dɔɔ de Gbeŋgyoo waa lese maŋ lee dukum kamasɛ man, na waa mo maŋ gyu ɔ gyoori keŋ man adido wosefɛɛreŋ man. Ŋon te kaboena nyi baa lese ɔ yele kekpaakekpaa. Amɛn.
19 Mɛɛ do Pirisila na Akuila na Onesiforuse na ɔ dekpaŋalaŋmantena pou nɔɔ.
20 Erasituse kyaa Korinto donɔɔ man, te me te tina Tirofimuse ŋon ɔ na wee nɛ yela Miletuse donɔɔ man.
21 Yɛɛ kakyeŋ na n kekɔŋ pɛna waare debaŋ keŋ kelii. Ubuluse na Pudense na Linuse na Klɔɔdia na de tebia Kristotena baŋ pou na do neŋ nɔɔ.
22 De Gbeŋgyoo Yesu Kristo waa kpu na neŋ, na Wurubuarɛ ka mo ɔ bɛrɛɛ keŋ boele ŋon.

Tituse
Pɔɔl tɔne keŋ ɔ be ŋmarase yelee Tituse nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Wurubuarɛ tobaale Pɔɔl ŋon me yɛɛ Yesu Kristo kpilale e nɛ gyaŋ. Wurubuarɛ lesena maŋ nyi me kaa kyɔ balaŋ baŋ ŋon Wurubuarɛ gbagba ba lese wɔ see fa ɔ wose nɛ, na baa seŋ ba kelɛɛdi man keŋkeŋ na maa wola wɔ Wurubuarɛ nombia ŋan ŋe doo na ŋe gbɛɛ nɛ, na baa gyeŋ ŋa kpu nideli. Nombia kɛŋa kagyeŋ ne gyae la ke tale yela balaŋ ke yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii.

2 Kei gyae ke yela baa nyiŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ dɔɔ de loo gyakaa nɛ. Wurubuarɛ ŋon ɔ bee di dekara ya nɛ, wulaa yakowɔ see leenaŋ kewalaŋ keŋ nyi dee nyiŋ mena nyeedoŋ kekpaa kei pɛte ɔ yɛɛ kpene kamasɛ.

3 Mena dɔɔ debaŋ kpaakpaate keŋ ŋon Wurubuarɛ gbagba ba see kelii nɛ, ɔ lese mena nombia kɛŋa debɔɔ. Da nyeelɛɛre Wurubuarɛ ŋon ɔ ne fa balaŋ pou nyeedoŋ nɛ, ŋon yako na mena nombia kɛŋa fa maŋ Pɔɔl nyi me kaa yako fa balaŋ pou.

4 Mɛɛ ŋmarase tɔne kei mee yelee nyaŋ Tituse ŋon mɔɔ mo neŋ ŋgba me bu gbagba nɛ. Nawolo nyi Kristo te daa na neŋ pou lɛɛwɔ di. De kya Wurubuarɛ na da nyeelɛɛre Yesu Kristo baa mo be bɛrɛɛ boele neŋ na baa fa neŋ wosefɛɛreŋ.

Tituse keyɛɛ tom Kreti tɛɛle man

5 Kpene keŋ dɔɔ te mɔɔ tina neŋ yela Kreti tɛɛle man yɛna nyi, mɛɛ gyae na n kenyiŋ desina abɔɔ ŋan be kaa na kedesina nɛ nideli, na n ka lese kegyiise fa donɔɔ kamasɛ ŋgba mena keŋ mɔɔ wola neŋ nɛ.

6 Kaboena nyi Kristotena kegyia waa yɛɛ walaŋ ŋon ɔ wose man be dana nombiikum kamasɛ ya. Ɔ wɛɛle dɛɛ yɛɛ dokoloŋ. Kaboena nyi ɔ bia mɔ baa yɛɛ balaŋ baŋ bɛɛ lɛɛ Yesu di te bee bu balaŋ, te ba wose man be dana nombiikum daale keŋ balaŋ baa naa kolosi ya.

7 Lee mena keŋ kegyia seŋɛɛ la Wurubuarɛ tom keŋ siaman dɔɔ nɛ, tekaboena nyi baa nyiŋ nombiikum kamasɛ lee ɔ wose man ya. Ɔ na yɛɛ walaŋ ŋon ɔ na wola ɔ wose yaa ɔ na gyeŋ baŋ bileŋbileŋ ya. Ɔ na yɛɛ soloŋnyɔɔre yaa walaŋ ŋon ɔ ne gyae kale yaa walaŋ ŋon ɔ sia ne yɛɛ kɔba dɔɔ beiŋ ya.

8 Mɔna kaboena nyi waa yɛɛ walaŋ ŋon ɔ ne lɛɛ ŋɔɔla, te ɔ ne gyae nombia kpaakpaa keyɛɛ. Kaboena nyi waa yɛɛ walaŋ ŋon ɔ gyeŋ ɔ wose katela, te ɔ nombia ayɛɛsa mɔ doo na ke gbɛɛ. Kaboena nyi waa yɛɛ walaŋ ŋon ayimɛɛ be doo ɔ man ya te ɔ ne tale di ɔ wose dɔɔ.

9 Kaboena nyi waa kyaŋ Wurubuarɛ nombia ŋan ŋe doo na ŋe gbɛɛ ŋgba mena keŋ bɔɔ wolo nɛ man nideli. Kaboena nyi waa kyaŋ ŋa nideli na waa nyiŋ tale mo nyeedoŋ nombia ŋan wola balaŋ na ke gbɛɛ, na waa lese nombiakumɛɛ wolala baŋ nombiakumɛɛ si wɔ.

10 Nawolo nyi balaŋ burum ta koro seŋ tia Wurubuarɛ nombia ŋan, te be dana be nombia ŋan ŋɔɔ taŋ tɔnɔɔ ya nɛ bɛɛ beo balaŋ. Tuturu na Kristotena baŋ be yɛɛ Gyudatenawɔ te be sɛɛ be dana baala wose kekara mmaraa keŋ man nɛ, ne yɛɛ na mena nombia kɛŋa.

11 Kaboena nyi yaa tɔ wɔ mena nombia ŋenaŋ kawola, nawolo nyi be sɛɛ be dana nombia ŋan tekaboena nyi baa wola ya nɛ man. Kei te yeli akpaŋalaŋ akpaŋalaŋ man balaŋ burum ta yoo gbɛɛ lee kawola kpaakpaate keŋ man. Ke yɛɛ desɛŋ nombii ke, nawolo nyi kɔba kegyae dɔɔ te bɛɛ yɛɛ kɛŋa pou nɛ.

12 Baŋ Kretitena benaŋ gbagba be kegyia ŋolo yako ba wose man nombia nyiaa, "Kretitena yɛɛ akɛrɛɛtenawɔ. Be dana akpanyaŋnyaŋ ŋgba wonembu kum nɛ, te be yɛɛ kebɔŋaletena na diirawɔ."

13 Mena nombii keŋ ɔ be yako nɛ yɛɛ ampaŋ, mena dɔɔ faree Kristotena baŋ be kyaa Kreti tɛɛle dɔɔ nɛ nideli nyi baa kyaŋ ba Kristo kelɛɛdi keŋ man nideli.

14 Na baa tina Gyudatena beneŋ nombia ŋan ŋa te yɛɛ ampaŋ ya, na balaŋ baŋ bɔɔ ne lɛɛ anokoare keŋ di ya nɛ mmaraase dɔɔ kedi yela.

15 Balaŋ baŋ ayimɛɛ be doo be man ya nɛ, kpene kamasɛ dei fa wɔ. Mɔna balaŋ baŋ ayimɛɛ doo be man te bɔɔ ne lɛɛ Kristo nombia ŋan di ya nɛ dɔɔ, kolo be kyaa keŋ ke dei fa wɔ ya. Nawolo nyi nombiakumɛɛ te di ba agyueŋ na be konɔɔ man nombia pou dɔɔ, te nombiakumɛɛ keyɛɛ mɔ be dana wɔ desɛŋ ya.

16 Bɛɛ gyɔ be konɔɔ yako nyi ba gyeŋ Wurubuarɛ, mɔna be nombia ayɛɛsa bɛɛ wolo nyi ba gyeŋ Wurubuarɛ ya. Be yɛɛ balaŋ kumɛɛwɔ Wurubuarɛ siaman te bɔɔ ne bu e ya. Ba tekaboena nombii kpaakpaa mɔ keyɛɛ ya.

2

Nombia ŋan kaboena nyi nya wola Kristotena

1 Nyaŋ dɔɔ wola wɔ anokoare nombia ŋan ne kyaa na Wurubuarɛ nombia ŋan nɛ.

2 Wola baala kegyiise baŋ nyi baa yela be sia kedoo tɛɛle man. Baa yɛɛ balaŋ baŋ obuo doo ba wose man, na baa gyeŋ ba

wose katela. Wola wɔ na baa lɛɛ anokoare nombia ŋan di, na baa gyae balaŋ lee be konɔɔse man na baa nyiŋ konɔɔ seŋ ba kelɛɛdi keŋ man nideli.
3 Mena mɔ te wola ala kegyiise baŋ nyi baa kyaa ŋgba balaŋ baŋ bee yee Wurubuarɛ nɛ. Be na yɛɛ balaŋ baŋ bee kolosi balaŋ wose man nombia ya, te be na yɛɛ soloŋnyɔɔra ya. Mɔna kaboena bo nyi baa wola nombia kpaakpaa.
4 Nyi akpaa be yɛɛ mena na, baa tale wola alebia mɔ na baa gyae be baala na be bia nombia,
5 na baa gyeŋ ba wose katela keŋ bɔɔ wɔlɛɛ ba wose ya. Na baa yɛɛ ala yalala kpaakpaa nyibaŋ baŋ bɛɛ yɛɛ deeli, te bɛɛ yɔkɔse ba wose fa be baala. Dekɔŋ mena na, ŋolo be gyae waa nyiŋ nombiikum daale kolosi lee Wurubuarɛ nombia ŋan wose man ya.
6 Mena ke te do tewulɛɛ mɔ kakyeŋ na baa tale di ba wose dɔɔ.
7 Kaboena nyi nya yɛɛ nombia kpaakpaa abɔɔ pou man na balaŋ kena na baa kasee neŋ. N nombia kawola man na yela balaŋ kena nya anokoare na n sibiiyam.
8 Kolosi nombia ŋan ŋe doo na ŋe gbɛɛ nɛ, na balaŋ baŋ bɛɛ koro seŋ tia neŋ nɛ be nyiŋ nombiikum daale yako lee n wose man ya. Na desɛŋ ke nyiŋ kyaŋ wɔ nawolo nyi bɔɔ gyae baa nyiŋ nombiikum daale kolosi lee da wose man ya.
9 Wola tewulɛɛ na alebia nyi baa yɔkɔse ba wose fa be gbeŋgyoona lee kpene kamasɛ man, na baa yɛɛ kpene keŋ gyae ka gyoo be gbeŋgyoona baŋ sia. Be na kolosi na be gbeŋgyoona baŋ kyɛɛkyɛɛ ya.
10 Be na ŋmɛɛle be gbeŋgyoona baŋ kolo ya. Mɔna baa yɛɛ kpene keŋ gyae ke yela be gbeŋgyoona baŋ ke lɛɛ wɔ di nideli. Na be nombia ayɛɛsa pou ke yela da nyeelɛɛre Wurubuarɛ nombia ŋan bɛɛ wolo nɛ kegyɔ balaŋ loo.
11 Nawolo nyi Wurubuarɛ ta lese ɔ bɛrɛɛ keŋ gyae ke yela balaŋ ke nyiŋ nyeedoŋ nɛ wola balaŋ pou.
12 Wurubuarɛ bɛrɛɛ kenaŋ na wola daa mena keŋ dee tina tɛɛle kei dɔɔ nombia, na gbɛɛneŋ ŋan ŋa te yɛɛ Wurubuarɛ gbɛɛneŋ ya nɛ kesila yela. Na dɛɛ tale di da wose dɔɔ na de gbɛɛneŋ mɔ ka tenee Wurubuarɛ siaman, na dɛɛ kyaa tɛɛle kei dɔɔ Wurubuarɛ kegyaebii man.
13 Ɛ yela dɛɛ yɛɛ mena debaŋ keŋ de kyaa dɛɛ daa Wurubuarɛ na da nyeelɛɛre Yesu Kristo kabese kɔŋ ɔ gyoorobiiri man keŋ dɔɔ de loo gyakaa nɛ.
14 Yesu moona ɔ wose fa nyi baa ko na waa mo tɔ da nyeeman kom lɛɛ daa lee de nombiakumɛɛ pou man. Na dɛɛ bese balaŋ baŋ de yɛɛ ŋon waageŋ wui, na waa desina daa na dɛɛ tale yɛɛ abɔɔ kpaakpaa.
15 Mo n doŋ pou wola wɔ mena abɔɔ kɛŋa. Do baŋ bɛɛ yɔkɔse nɛ kakyeŋ, na n ka lese baŋ mɔ bɛɛ yɛɛ nombiakumɛɛ nɛ nombiakumɛɛ si wɔ. Na yela be man ŋolo ke kɛɛ neŋ nyi n yɛɛ bu e ya.

3

Mena keŋ kaboena nyi Kristotena baa kyaa

1 Tɔɔse Kristotena baŋ nyi baa yɔkɔse ba wose fa gyooneŋ na tɛɛle kei dɔɔ kegyiise, na baa di kegyiise baŋ mmaraase dɔɔ, na baa doo ba wose dɔɔ na abɔɔ kpaakpaa nyiŋan keyɛɛ debaŋ kamasɛ.
2 Kolosi fa wɔ nyi be na mo nombiikum gyakaa ŋolo dɔɔ ya mɔna baa yela baŋ na balaŋ nsana ke yɛɛ gyoŋ. Be na ŋmanyaŋ balaŋ ya te debaŋ kamasɛ mɔ na kaboena nyi baa yɔkɔse ba wose fa walaŋ kamasɛ.
3 Nawolo nyi nafɔ gyaŋgba keŋ na daa mɔ yɛɛ ayiŋtenawɔ te de yɛɛ deŋele doŋ te da yoo gbɛɛ. Da abɔɔ ŋan dɛɛ gyae, na tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ kegyae dii da nyeeya. Da kekyaabii man na, de dana agyueŋ kumɛɛ na sibii. Balaŋ kɔla daa te daa mɔ kɔla wɔ.
4 Mɔna debaŋ keŋ da nyeelɛɛre Wurubuarɛ ba lese ɔ deeli na ɔ balaŋ kegyae keŋ debɔɔ nɛ,
5 ɔ lɛɛ da nyee. Kei te yɛɛ nyi daa gbagba tom kpaakpaa keŋ dɔɔ yɛɛ nɛ dɔɔ te ɔ lɛɛ da nyee ya, mɔna ɔ wii de waraŋase bo te ɔ tɛɛwɔ Wurubuarɛ feliŋ ŋon dɔɔ saase de nombiakumɛɛ pou leki, te ɔ yela de dinɔɔ kyɛɛkeewɔ ŋgba ba bese yaa lola daa wɔle nɛ.
6 Wurubuarɛ tɛɛwɔ da nyeelɛɛre Yesu Kristo dɔɔ yela ɔ feliŋ ŋon ka kyaawɔ de man nideli.
7 Wurubuarɛ yɛɛwɔ mena na ke yela waa lɛɛ daa do, na dee nyiŋ nyeedoŋ kekpaakekpaa keŋ de loo gyakaa ke dɔɔ nɛ, lee ɔ bɛrɛɛ keŋ dɔɔ.
8 Mena nombia kɛŋa yɛɛ ampaŋ te mɛɛ gyae nyi n ke yase n sia wola ŋe man nideli. Kei gyae ke yela baŋ bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di nɛ ke kyaŋ ba wose yɛɛ abɔɔ kpaakpaa. Nawolo nyi mena nombia kɛŋa yɛɛ nombia kpaakpaa ŋa, te ŋe dana tɔnɔɔ fa walaŋ kamasɛ.
9 Ɛ tina diyiŋ na aŋmaareŋ nombia yela. Ɛ tina ɛ lolo kegyakaare dɔɔ aŋmaareŋ kelɛɛ yela. Ɛ lese ɛ wose lee kale na aŋmaareŋ lee Gyudatena mmaraase ŋan wose man. Nawolo nyi mena nombia kɛŋa pou yɛɛ yakaa te ŋɔɔ taŋ tɔnɔɔ daale ya.
10 Walaŋ ŋon ɔ doo ɛ man te ɔ na koro seŋ tia Wurubuarɛ nombia ŋan te ɔ na mo aŋmaareŋ do balaŋ man na, kolosi na e dokoloŋ yaa bola. Akpaa ɔ te nyii neŋ ya na, lese n wose lee ɔ man.

11 Gyeŋ nyi mena walaŋ kei dinɔɔ
yɛɛ nombiakumɛɛyɛɛre e te ɔ bɛɛ gyae
anokoare ya. Ŋon gbagba nombia ayɛɛsa
ne buu na e fɔɔ.

Nɔɔkado ɔtomante

12 Maa kpila Atemase yaa Tikikuse n
gyaŋ. Ɔ kɔŋ na yɛɛ kakyeŋ na n kaa
gyaŋee na maŋ Nikopolise donɔɔ man.
Nawolo nyi ma te yɛɛ ma agyueŋ nyi maa
kyaa botɔɔ waare tɛɛ.
13 Yɛɛ kakyeŋ na n ke kyɔ Senase ŋon ɔ
yɛɛ mmaraa wolale e nɛ na Apolo be gbɛɛ
keta man, na n ke kɛɛ nyi baa nyiŋ kpene
kamasɛ keŋ bɛɛ gyae.
14 Kaboena nyi daa Kristotena dɛɛ mo
da debaŋ yɛɛ kolo kpaakpaa, na dɛɛ tale
nyiŋ kolo kyɔ balaŋ na baa lee ba diyem
man. Tekaboena nyi dɛɛ kyaa kehuhoori
man ya.
15 Balaŋ baŋ pou be kyaa me gyaŋ kɛbo
nɛ na do neŋ nɔɔ. Yako de gyoona baŋ bɔɔ
lɛɛ Kristo di te bɛɛ gyae daa nɛ nyi dɛɛ do
wɔ nɔɔ. Wurubuarɛ waa mo ɔ bɛrɛɛ boele
ɛ popou.

Filemɔn
Pɔɔl tɔne keŋ ɔ be ŋmarase yelee Filemɔn nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Pɔɔl ŋon me silana
Yesu Kristo dɔɔ te bɔɔ kyaŋ maŋ tɔ deni
nɛ, na de gyoo Kristobaale Timoti gyaŋ.
Dɛɛ ŋmarase ke dee yelee nyaŋ de gyoo
gyaagyi Filemɔn ŋon daa na neŋ ne yɛɛ
tom dokoloŋ nɛ,
2 na Kristotena baŋ bɛɛ kyaa gyaŋee n
dekpaŋalaŋ man nɛ, na de gyoo Kristo
alo Afia, na de gyoo Akipuse ŋon daa na
e yɛɛ yoonɔɔtenawɔ Wurubuarɛ nombia
ŋan keyako man nɛ.
3 De kya Wurubuarɛ na de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo baa mo be bɛrɛɛ boele ŋon na
baa fa ŋon wosefɛɛreŋ.
4 Me dɔɔ Filemɔn debaŋ kamasɛ keŋ mɛɛ
tɔɔse neŋ ma kefane man na, mɛɛ fa me
Wurubuarɛ karaŋ lee n dɔɔ,
5 nawolo nyi me nyii mena keŋ n ne gyae
Wurubuarɛ balaŋ baŋ ɔ be baake wɔ te ɔ
be desina wɔ see fa ɔ wose nɛ, na mena
keŋ n be lɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu di nɛ.
6 Mɛɛ fane nyi Wurubuarɛ waa kyɔ neŋ
na n ke nyiŋ tale kolosi Kristo nombia ŋan
n be lɛɛ di nɛ nideli, na ke yela n ka gyeŋ
abɔɔ kpaakpaa ŋan pou Wurubuarɛ be fa
daa lee keŋ daa na Yesu yɛɛ dokoloŋ dɔɔ
nɛ.
7 Me dɔɔ, n balaŋ kegyae keŋ na do
maŋ kakyeŋ te kɛɛ yɛɛ maŋ gyoŋ nideli,
nawolo nyi kɛɛ do Wurubuarɛ balaŋ baŋ
ɔ be baake wɔ te ɔ be desina wɔ see fa ɔ
wose nɛ kakyeŋ nideli.

Pɔɔl doo Filemɔn teree fa Onesimuse

8 Kristo dɔɔ nafɔ me dana gbɛɛ nyi maa
ŋere neŋ nyi nya yɛɛ kpene keŋ kaboena
nyi nya yɛɛ nɛ.
9 Mɔna lee kegyae dɔɔ mɔɔ na ŋere neŋ
ya, mɛɛ waase neŋ bɔ. Maŋ Pɔɔl ŋon ma
seŋɛɛ Yesu nawɔɔ man te nɛnɛɛ me sɛɛ me
doo deni man lee ŋon dɔɔ nɛ ne waase na
neŋ nɛ.
10 Me bu Onesimuse nombia yaa mɛɛ
sola neŋ nɛ. Kristo dɔɔ ɔ ta bese me bu
nawolo nyi me dɔɔ te ɔ tɛɛwɔ lɛɛ Kristo di
debaŋ keŋ bɔɔ kyaŋ maŋ tɔ deni nɛ.
11 Gyaŋgba keŋ na nafɔ ɔ be dana tɔnɔɔ
daale fa neŋ ya, mɔna nɛnɛɛ dɔɔ ɔ dana
tɔnɔɔ fa daa na neŋ pou.
12 Nɛnɛɛ mɛɛ besena e baa nyi waa bese
kɔŋ n gyaŋ. Ɔ yɛɛ walaŋ ŋon ɔ nombia doo
me konɔɔ man nideli.
13 Nafɔ me gyaewɔ nyi waa kyaa n
nawɔɔ man me gyaŋ kɛbo, na waa kyɔ
maŋ debaŋ keŋ me doo deni man lee
nyeedoŋ nombia ŋan keyako dɔɔ nɛ.
14 Mɔna mɔɔ ne gyae nyi maa ŋere neŋ
nyi nya kyɔ maŋ ya, mɛɛ gyae bo nyi nya
kyɔ maŋ lee nyaŋ gbagba n konɔɔ man.
Mena dɔɔ nyi n te sɛɛ ya na mɔɔ gyae maa
yɛɛ kolo ya.
15 Mberem na Onesimuse wɔŋa ɔ wose
bo lee n gyaŋ debaŋ kyomii na ke yela waa
nyiŋ kaa bese n wui kekpaakekpaa.
16 Nɛnɛɛ dɔɔ ɔ ta tekaa ɔ yɛɛ n gbeŋi e
kaageŋ ya, ɔ kela gbeŋi. Ɔ yɛɛ de naabu
gyaagyi e. Mɛɛ gyae ɔ nombia nideli te ma
gyeŋ nyi nyaŋ ne gyae ɔ nombia nideli gba
kela maŋ. Nawolo nyi ɔ yɛɛ n gbeŋi e te ɔ
besewɔ ɔ yɛɛ n naabu e de Gbeŋgyoo Yesu
dɔɔ.
17 Mena dɔɔ nyi akpaa n gyeŋ nyi me yɛɛ
n dɔɔ e na, lɛɛ e do ŋgba mena keŋ nyaŋ
ke lɛɛ maŋ do nɛ.
18 Nyi akpaa ɔ te yɛɛ neŋ nombiikum
daale, yaa ɔ dana neŋ kolo kom na mo ke
nyi maŋ danaana neŋ kom nɛ.
19 Maŋ Pɔɔl gbagba moona me nyiŋmaa
mɛɛ ŋmarase mena nombii kei nɛ. Maa
tɔ neŋ kom keŋ ɔ dana neŋ nɛ, mɔna na
wolee nyi nyaŋ gbagba koraŋ dana maŋ
kom ya. Nawolo nyi maŋ yele la te n nyiŋa
nyeedoŋ wɔle Kristo man. Kei na wolo baa
nyi n dibiliŋ koraŋ yɛɛ me wui.
20 Mena dɔɔ me dɔɔ kpaakpaa yɛɛ nom-
bii kei fa maŋ lee de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
yele man. Kristo dɔɔ yɛɛ ke fa maŋ, na n
ke yela me wɔe ke fɛɛ maŋ.
21 Mɛɛ lɛɛdi nyi me tɔne kei gyae ke yela
n ke yɛɛ kpene keŋ mɔɔ yako neŋ nɛ, te
ma gyeŋ nyi nyaŋ ke yɛɛ gba kela mena.
22 Mɛɛ ŋmarase neŋ tɔne kei nɛ, mɛɛ
gyae nyi n ke desina dekyae see maŋ
nawolo nyi ma gyeŋ nyi Wurubuarɛ waa
nyii ɛ kefane keŋ pou, na waa besena maŋ
kɔŋ ɛ gyaŋ.
23 Epafirase ŋon lee Kristo Yesu dɔɔ te
bɔɔ kyaŋ daa na e tɔ deni nɛ, na do neŋ
nɔɔ.
24 Mena ke te Maake na Arisitakuse na
Demase na Luka baŋ daa na wɔ ne yɛɛ tom
dokoloŋ nɛ mɔ na do neŋ nɔɔ.
25 De Gbeŋgyoo Yesu Kristo waa mo ɔ
bɛrɛɛ boele ɛ popou na waa seŋ ɛ wɔle.

Tɔne keŋ bɔɔ ŋmarase yelee Hiburutena nɛ

Wurubuarɛ keta ɔ bu dɔɔ kolosi fa balaŋ

1 Gyaŋgba gyaŋgba keŋ na, Wurubuarɛ
tɛɛwɔ wa akpeŋkpeŋgyɔɔra dɔɔ kolosi ag-
baatee agbaatee fa de naanaɔ lee gbɛɛneŋ
kpookpoo man.
2 Mɔna debaŋ kei man keŋ tɛɛle kei ne
gyu kɔ ɔto nɛ, ɔ tɛe ɔ bu Yesu dɔɔ kolosi fa
daa. Ɔ bu ŋonaŋ dɔɔ te ɔ tɛɛwɔ yɛɛ tɛɛle
kei pou. Ɲon te Wurubuarɛ lesewɔ see nyi
tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ pou dee doo ɔ tɛɛ.
3 Ɔ bu ŋonaŋ dɔɔ te ŋon Wurubuarɛ
tɛɛwɔ lese ɔ gyoorobiiri wola, te ɔ
bu ŋonaŋ mɔ lesena Wurubuarɛ dinɔɔ
gbagba keŋ wola. Ɔ bu kei nɔɔwoya ŋan
ŋe dana doŋ nɛ, te ɔ moowɔ ɔ dana tɛɛle
kei pou. Ɔ ka yeŋ lɛɛ denibalaŋ lee ba
dukum man wɔle na, te ɔ gyuuwɔ ke kyaa
adido ɔ kya Wurubuarɛ dekpatakpere ŋon
dunoluŋ dɔɔ.
4 Lee mena dɔɔ Wurubuarɛ bu kei kela
Wurubuarɛ kpilala pou, te yele keŋ mɔ
Wurubuarɛ be fa e nɛ kela Wurubuarɛ
kpilala baŋ wui.
5 Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see man nɛ, Wurubuarɛ te
yako ta ɔ kpilala baŋ man ŋolo see nyi,
"N yɛɛ me bu e,
te gyɛŋ maŋ yɛna n kya ya."
Mena mɔ te ɔ te yako ta be man ŋolo see
nyi,
"Me ta bese n kya,
te nyaŋ mɔ n ta bese me bu ya."
6 Mɔna debaŋ keŋ Wurubuarɛ ne gyae waa
kpila ɔ bu kegyia nyi waa kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ
nɛ ɔ yakowɔ nyiaa,
"Kaboena nyi Wurubuarɛ kpilala pou baa
som e."
7 Te nnɛ te Wurubuarɛ kolosiwɔ lee ɔ
kpilala baŋ wose man. Ɔ yakowɔ nyiaa,
"Maa yela me kpilala ke yɛɛ ŋgba feliŋ nɛ,
na maa yela me tewulɛɛ ke yɛɛ ŋgba
boalaŋ nɛ."
8 Mɔna Wurubuarɛ yakowɔ lee ɔ bu ŋon
wose man nyiaa,
"Wurubuarɛ, n ke di gyoori kekpaakekpaa,
te nyaŋ ke di ke ke gbɛɛ dɔɔ.
9 N ne gyae nombia ŋan ŋe doo na ŋe gbɛɛ,
te n ne kɔla nombiakumɛɛ.
Mena dɔɔ maŋ n Wurubuarɛ ŋon
ta lese neŋ yele kela n tebia pou,
te me yela n dii gyoŋ mɔ kela wɔ."
10 Wurubuarɛ besewɔ yako nyiaa,
"De Gbeŋgyoo,
lee kewalaŋ keŋ na nyaŋ see na tɛɛle
kei mokɔɔ,
te nyaŋ yɛɛna abɔɔ ŋan pou ŋe kyaa
adido nɛ.
11 Adido na ateta pou gyae kaa ŋaalaa,
mɔna nyaŋ dɔɔ nyaŋ ke kyaa kek-
paakekpaa.
Ɲe popou gyae kaa lɔɔree ŋgba kanyaŋ nɛ.
12 Nyaŋ ke bɔ adido na ateta ŋgba kanyaŋ
nɛ
na n ke kyɛɛkee ŋa.
Mɔna nyaŋ dɔɔ n kedoobii te n doo,
te nyaŋ ke kyaa kekpaakekpaa."
13 Nombii keŋ Wurubuarɛ ba bese yako ɔ
bu ŋon yɛna nyi,
"Kɔŋ kaa kyaa me dunoluŋ dɔɔ,
kelii debaŋ keŋ maa yoo di n kɔlala
pou dɔɔ."
Kpilala baŋ man woŋti te Wurubuarɛ yako
e mena nombii kei see?
14 N kɛɛ na kpilala baŋ dɔɔ, be yɛɛ Wu-
rubuarɛ tewulɛɛwɔ te be dɔŋ bo feliŋ man.
Wurubuarɛ ne kpilii wɔ bo nyi be kaa kyɔ
balaŋ baŋ ŋon Wurubuarɛ waa lɛɛ ba nyee
wee daale nɛ.

2

Nyeekelɛɛ dinaa

1 Lee mena dɔɔ kaboena nyi dɛɛ kyaŋ
nombia ŋan dɔɔ nyii nɛ man nideli na dɔɔ
nyiŋ yo gbɛɛ ya.
2 Nawolo nyi nombia ŋan Wurubuarɛ be
tɛɛ ɔ kpilala dɔɔ kolosi nɛ doo na ŋe gbɛɛ.
Mena dɔɔ debaŋ kamasɛ keŋ balaŋ be yɛɛ
deŋele doŋ te be te di ɔ nombia ŋan dɔɔ
ya na, ɔ wɔŋa ba deŋele ŋgba mena keŋ
kaboena nɛ.
3 Akpaa nnɛ te doo na, kenaŋ na nyi
de bɛɛ nyeekelɛɛ dinaa kei nombia ŋan
Wurubuarɛ be fa daa debaŋ kei na, sena te
dɛɛ yɛɛ na dɛɛ tale lee deŋele kewɔŋ keŋ
waa wɔŋ daa nɛ man? De Gbeŋgyoo Yesu
gbagba taŋgbɛɛ la yako nyeekelɛɛ nombia
kɛŋa fa balaŋ. Kenaŋ wɔle na balaŋ baŋ
bɔɔ taŋgbɛɛ nyii ŋa nɛ, mɔ dii nombia
kɛŋa adansɛɛ fa daa nyi ŋe yɛɛ ampaŋ.
4 Wurubuarɛ gbagba mɔ lesewɔ wola
nyi nombia ŋan bɔɔ kolosi nɛ doo na ŋe
gbɛɛ. Nawolo nyi ɔ faa wɔ doŋ te be yɛɛ
gyakoloŋ nombia na nombia dinaana, te ɔ
moo ɔ feliŋ ŋon abɔɔ ŋan ɔ na mo boele
balaŋ nɛ boele wɔ ɔ kegyaebii man.

Walaŋ ŋon dee sila na dee nyiŋ nyeekelɛɛ

5 Tɛɛle wɔle keŋ gyae ke kɔŋ wee daale
te dee kolosi ka wose man nombia nɛ,
Wurubuarɛ te yako nyi waa mo ke do ɔ
kpilala baŋ nyiŋmaa man bo ya.
6 Gyoo Defidi yakowɔ Wurubuarɛ nom-
bia aŋmaraseŋ see ŋan man yenaŋ daale
nyiaa,
"Deniwalaŋ yɛna amɔte te n na gyueŋ ɔ
dɔɔ,

yaa tɔnɔɔ woŋti doo la deniwalaŋ bu man
te n ne kɛɛ ɔ dɔɔ mena?
7 N ke yɛɛ deniwalaŋ na,
n yɔkɔse e te n yela n kpilala baŋ kela e debaŋ kyomii daale,
kenaŋ wɔle te n kaa faa e gyoorobiiri na obuo,
8 te n moo kpene kamasɛ do ɔ tɛɛ.”
Kei na wolo baa nyi Wurubuarɛ moo kpene kamasɛ do ɔ tɛɛ keŋ ɔ te kaase kolo ya. Mɔna debaŋ kei man nɛ, de bɛɛ naa nyi abɔɔ ŋan pou doo ɔ tɛɛ ya.
9 Mɔna da te naa nyi Yesu ŋon Wurubuarɛ be yɔkɔse e kyomii kela ɔ kpilala baŋ debaŋ kyomii nɛ, nɛnɛɛ dɔɔ Wurubuarɛ ta mo gyoorobiiri na obuo fa e nawolo nyi ɔ naa diyem te ɔ yeŋawɔ. Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ na mo boele balaŋ nɛ dɔɔ, te Yesu lɛɛ walaŋ kamasɛ yeŋ yeŋ.
10 Wurubuarɛ yɛɛna kpene kamasɛ te ɔ moo ɔ doŋ ɔ dana ŋa na ŋe gbɛɛ. Mena dɔɔ ke yɛɛ kpene keŋ doo na ke gbɛɛ nyi waa yela ɔ bia burum ke kɔŋ ɔ gyaŋ na baŋ mɔ kaa di gyoori kpu na e. Lee mena dɔɔ te ɔ yela Yesu Kristo nyeelɛɛre ŋon baa ta ɔ dɔɔ nyiŋ nyeekelɛɛ nɛ, nyiŋa daseŋae keŋ kaboena nɛ ŋon Wurubuarɛ siaman te ɔ naa diyem yeŋ. Kei nawolo baa nyi Yesu dɔɔ te baa ta, na baa nyiŋ nyeekelɛɛ.
11 Yesu ne gberaa na ayimɛɛ lee walaŋ wose man na ɔ gbɛɛneŋ ka tenee Wurubuarɛ siaman. Walaŋ ŋon ɔ ne gberaa ayimɛɛ lee balaŋ wose man, na balaŋ baŋ bɔɔ gberaa ayimɛɛ lee ba wose man nɛ, be popou be kya yɛɛ dokoloŋ. Mena dɔɔ desɛŋ be dana e nyi waa baake wɔ nyi ɔ loŋtona ya.
12 Yesu yako Wurubuarɛ nyiaa,
“Maa lese n nombia ŋan n be yɛɛ nɛ wola ma loŋtona.
Botɔɔ keŋ balaŋ de gyaŋee nyi baa som neŋ na,
maa kɛlɛɛ neŋ be siaman.”
13 Ɔ besewɔ yako nyiaa,
“Maa mo me loo pou gyakaa n dɔɔ.”
Te ɔ besewɔ yako bela nyiaa,
“Kɛɛ, daa na balaŋ baŋ n ba mo wɔ do me nyiŋmaa man nɛ yaa”
14 Balaŋ baŋ Yesu be baake wɔ nyi ɔ loŋtona nɛ be yɛɛ denibalaŋwɔ keŋ be dana wosenaane na fatabo. Mena dɔɔ te Yesu mɔ kaa bese deniwalaŋ ŋgba baŋ nɛ, na waa ta ɔ yeŋ keŋ dɔɔ di ɔbɔnsam ŋon ɔ dana doŋ yeŋ dɔɔ nɛ dɔɔ.
15 Ɔ yɛɛ mena na waa nyiŋ lɛɛ balaŋ baŋ bee yee yeŋ, te debaŋ kamasɛ na ba agyueŋ pou gyakaa bo yeŋ dɔɔ nɛ nyee.
16 Kei nawolo baa nyi na Wurubuarɛ kpilala te Yesu kɔŋawɔ ɔ kaa kyɔ ya, mɔna ɔ kɔŋae ɔ kaa kyɔ Aberaham duuluŋ man balaŋ.
17 Lee kei dɔɔ te ɔ bese deniwalaŋ ŋgba ɔ loŋtona nɛ gbɛɛ kamasɛ man, na waa nyiŋ bese Wurubuarɛ sae kegyia ŋon ɔ ne wii balaŋ waraŋase, te ɔ ne di anokoare Wurubuarɛ ɔsom keŋ man. Na waa nyiŋ yeŋ pataa denibalaŋ na Wurubuarɛ nsana.
18 Ɔbɔnsam kɛɛse ŋon gbagba kɛɛ te ɔ naa diyem nideli, mena dɔɔ waa tale kyɔ balaŋ baŋ pou ɔbɔnsam ne kɛɛse wɔ kɛɛ nɛ.

3

Yesu kela na Mosesi

1 Lee mena dɔɔ ɛmɛɛ me tebia Kristotena baŋ mɔ ɛ be lɛɛ Wurubuarɛ di nɛ, ɛ mo ya agyueŋ pou gyakaa Yesu dɔɔ. Ŋon yɛna Wurubuarɛ kpilale na Wurubuarɛ sae kegyia ŋon dɔɔ lɛɛ e di nɛ.
2 Ɔ moo ɔ konɔɔ pou fa Wurubuarɛ ŋon ɔ ba lese e nɛ, ŋgba mena keŋ Mosesi mɔ ba mo ɔ konɔɔ pou fa Wurubuarɛ ŋon ɔ ba lese e nyi ɔ kaa kɛɛ ɔ balaŋ dɔɔ nɛ.
3 Da gyeŋ nyi walaŋ de baŋ deni na, ŋon ne nyiŋa na yele kela deni keŋ ɔ be bam nɛ. Mena mɔ te Yesu dana yele kela Mosesi.
4 Walaŋ ne baŋa na deni, mɔna Wurubuarɛ yɛɛna walaŋ na kpene kamasɛ.
5 Mosesi moo ɔ konɔɔ pou yɛɛ tom Wurubuarɛ balaŋ man ŋgba Wurubuarɛ tobaale nɛ, te ɔ taŋgbɛɛwɔ kolosi nombia ŋan Wurubuarɛ waa kaa kolosi wee daale nɛ.
6 Mɔna Kristo dɔɔ ŋon yɛɛ Wurubuarɛ bu e, te ɔ lese ɔ konɔɔ pou kɛɛ Wurubuarɛ balaŋ dɔɔ. Mena dɔɔ akpaa de nyiŋ konɔɔ te da mo de sia gyakaa abɔɔ ŋan ɔ be yako see nyi waa fa daa nɛ dɔɔ na, keŋ ne gyae la ke yela dɛɛ tale bese ɔ balaŋ.

Ɛ na yɛɛ deŋele doŋ ya

7 Lee mena dɔɔ Wurubuarɛ feliŋ ŋon yakowɔ nyiaa,
“Gyɛŋ kei akpaa nyaŋ ŋon n nyii Wurubuarɛ nombia ŋan na,
8 na yɛɛ deŋele doŋ ŋgba mena keŋ
ɛ naanaɔ be yɛɛ te bɔɔ koro seŋ tia
Wurubuarɛ depampaa dinaa keŋ man,
te bɔɔ teese ɔ nɔɔman nɛ ya.
9 Ɛ naanaɔ naa kpene keŋ Wurubuarɛ be yɛɛ
kulutooneŋ sɔŋola ŋan man,
mɔ kenaŋ wɔle na ba teese ɔ nɔɔman kɛɛse e kɛɛ.
10 Mena dɔɔ Wurubuarɛ gyeŋa baŋ
ɔ balaŋ benaŋ dɔɔ te ɔ yakowɔ nyiaa,
‘Debaŋ kamasɛ na bɛɛ yo gbɛɛ
nawolo nyi bɔɔ ne sila me nɔɔwoya ya.’
11 Keŋte ma gyeŋa baŋ kaŋ ntam nyiaa,
‘Bɔɔ gyae baa nyiŋ gbɛɛ gyoo
botɔɔ keŋ mɔɔ desina see wɔ nyi
be kaa kyaa na baa fɛɛfo nɛ korakora ya.’ ”

12 Mena dɔɔ me tebia, ɛ kɛɛ nideli nyi ɛ
man ŋolo be nyiŋ agyueŋ kum na waa lɛɛ
aŋmaareŋ na waa lee Wurubuarɛ ŋon ɔ
kyaa kekpaakekpaa nɛ wɔle ya.
13 Mena dɔɔ ɛ nyiŋaa ɛ kyaa na ɛ sia nɛ,
ɛ kolosi do dɔŋa kakyeŋ wee na wee. Na
nombiakumɛɛ ba beo ɛ man ŋolo na waa
yɛɛ deŋele doŋ ya.
14 Akpaa de kyaŋ da kelɛɛdi keŋ dɔɔ
taŋgbɛɛ lɛɛ Kristo di nɛ man keŋkeŋ kelii
da yeŋ wee na, na daa na Kristo yɛɛ
dokoloŋ baa.
15 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
ŋan yakowɔ nyiaa,

"Gyɛŋ akpaa nyaŋ ŋon n nyii Wurubuarɛ
nombia ŋan na,
na yɛɛ deŋele doŋ
ŋgba mena keŋ ɛ naanaɔ be yɛɛ
deŋele doŋ
tia Wurubuarɛ nɛ ya."

16 Balaŋ bomɔ nyiina Wurubuarɛ nombia
ŋan te ba korowɔ seŋ tia e? Na baŋ yɛna
balaŋ baŋ Mosesi be tɛɛ be siaman mo wɔ
lee Igyipite tɛɛle man nɛ yee?
17 Balaŋ bomɔ te Wurubuarɛ gyeŋa baŋ do
kulutooneŋ sɔŋola ŋan man? Na baŋ yɛna
balaŋ baŋ bɔɔ yɛɛ nombiakumɛɛ, te ɔ be
yeli bɔɔ yekee depampaa dinaa keŋ man
nɛ yee?
18 Balaŋ bomɔ te Wurubuarɛ gyeŋa baŋ
kaŋ ntam do nyi bɔɔ gyae baa gyoo botɔɔ
keŋ ɔ be desina see wɔ nyi be kaa fɛɛfo nɛ
ya? Na baŋ yɛna balaŋ baŋ bɔɔ yɛɛ deŋele
doŋ te ba te lɛɛ e di nɛ yee?
19 Mena dɔɔ da te naa nyi keŋ ba te lɛɛ
Wurubuarɛ di dɔɔ ya, te ba te tale ka gyoo
botɔɔ keŋ ɔ be desina see wɔ nyi be kaa
kyaa fɛɛfo nɛ ya.

4

1 Wurubuarɛ keyako see keŋ ɔ be yako
nyi ɔ te desina defɛɛfoe daale see fa ɔ balaŋ
nɛ, ke sɛɛ ka seŋɛɛ mena. Mena dɔɔ ɛ yela
dɛɛ kɛɛ nideli keŋ de man ŋolo be yɛɛ kolo
kum daale, na ka ke tɔ e gbɛɛ keŋ ɔ be nyiŋ
gyoo botɔɔ ya.
2 Nawolo nyi nombia kpaakpaa ŋan bɔɔ
kolosi fa de naanaɔ nɛ, ŋan ke te be
kolosiwɔ fa daa mɔ. Mɔna nombia ŋan bɔɔ
nyii nɛ te yɛɛ tɔnɔɔ fa wɔ ya, nawolo nyi
ba te lɛɛ ŋa di ya.
3 Mena dɔɔ daa baŋ dɔɔ lɛɛ ɔ nombia
ŋan di nɛ, daa daageŋ ne gyae la dee nyiŋ
gbɛɛ gyoo botɔɔ keŋ ɔ be desina see ɔ
balaŋ nyi be kaa kyaa fɛɛfo nɛ. Nawolo
nyi Wurubuarɛ yakowɔ nyiaa,

"Me ta mo baŋ kaŋ ntam nyi,
'Bɔɔ gyae baa gyoo botɔɔ keŋ
mɔɔ desina see me balaŋ nyi be kaa
kyaa fɛɛfo nɛ korakora ya.' "

Mɔna da gyeŋ nyi Wurubuarɛ wulaa bake
ɔ nombia see leenaŋ debaŋ keŋ ɔ be yɛɛ
kpene kamasɛ taŋ nɛ.
4 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan
yakowɔ yenaŋ daale lee wee nyetoorote
keŋ man nyiaa,

"Weeya looro te Wurubuarɛ moowɔ yɛɛ
kpene kamasɛ,
te ɔ fɛɛfowɔ wee nyetoorote keŋ man."

5 Wurubuarɛ besewɔ yako lee kefɛɛfo kei
wose man bela nyiaa,

"Bɔɔ gyae baa gyoo botɔɔ keŋ mɔɔ desina
see me balaŋ nyi be kaa kyaa fɛɛfo nɛ
ya."

6 Balaŋ baŋ bɔɔ taŋgbɛɛ nyii Wurubuarɛ
kefɛɛfo kei wose man nombia nɛ, lee ba
deŋele doŋ dɔɔ Wurubuarɛ te fa wɔ gbɛɛ
na baa gyoo botɔɔ keŋ ɔ be desina see wɔ
nyi be kaa kyaa fɛɛfo nɛ ya. Kei nawolo
baa nyi balaŋ wɔlɛɛ baale te Wurubuarɛ
waa fa gbɛɛ na baa gyoo botɔɔ ke kyaa
fɛɛfo.
7 Mena dɔɔ Wurubuarɛ ta bese see wee
daale keŋ ɔ ne baake ke nyi "Gyɛŋ," na
ke yela balaŋ ke nyiŋ gbɛɛ gyoo ɔ defɛɛfoe
keŋ man. Kulutooneŋ burum ŋaale wɔle
nɛ, ɔ tɛɛwɔ gyoo Defidi dɔɔ bese kolosi lee
wee kenaŋ wose man, ŋgba mena keŋ bɔɔ
wulaa kolosi ka wose man nombia tɔne kei
man nɛ nyiaa,

"Gyɛŋ akpaa nyaŋ ŋon n nyii Wurubuarɛ
nombia ŋan na,
na yɛɛ deŋele doŋ ya."

8 Debaŋ keŋ de naana Gyosua be tɛɛ
Iseraetena siaman nɛ, ɔ te tale yela baa
nyiŋ mena kefɛɛfo kei ya. Nyi ŋon talewɔ
yela baa nyiŋ mena kefɛɛfo kei nɛ, nafɔ
Wurubuarɛ be gyae waa kolosi kefɛɛfowee
wɔle daale wose man nombia bela ya.
9 Kei nawolo baa nyi wee daale kyaa keŋ
Wurubuarɛ balaŋ baa fɛɛfo ŋgba mena
keŋ Wurubuarɛ be fɛɛfo wee nyetoorote
keŋ man nɛ.
10 Walaŋ kamasɛ ŋon Wurubuarɛ waa yela
waa gyoo ɔ defɛɛfoe keŋ man nɛ, nyi
ɔtenate de yɛɛ ɔ tom taŋ na waa fɛɛfo ŋgba
mena keŋ Wurubuarɛ mɔ be yɛɛ ɔ tom taŋ
te ɔ be fɛɛfo nɛ.
11 Gyaŋgba gyaŋgba balaŋ baŋ yɛɛ deŋele
doŋ, mena dɔɔ be te nyiŋ gbɛɛ gyoo
Wurubuarɛ defɛɛfoe keŋ man ya. Lee
mena dɔɔ ɛ na yeli daa mɔ ke yɛɛ deŋele
doŋ na dɛɛ yo gbɛɛ ya. Mɔna ɛ yela dɛɛ yɛɛ
kakyeŋ na dɛɛ yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii,
na dee nyiŋ gbɛɛ gyoo ɔ defɛɛfoe keŋ man.
12 Wurubuarɛ nombii keŋ nɔɔ dana
boalaŋ te kɛɛ fa nyeedoŋ kekpaa. Ke yɛɛ
ŋgba sila sia na wɔlete nɛ, te ke dana
beeleŋ kela sila sia na wɔlete kamasɛ. Kɛɛ
tale kara gyoo deniwalaŋ yenaŋ kamasɛ,
lese deniwalaŋ dinɔɔ na ɔ nyeeman na ɔ
konɔɔ man nombia pou debɔɔ.

13 Abɔɔ ŋan pou Wurubuarɛ be yɛɛ nɛ,
ŋe man dokoloŋ be kyaa keŋ ka weesɛɛ ɔ
siaman ya. Kpene kamasɛ doo ɔ siaman
peŋteŋpereiŋ. Ŋon Wurubuarɛ siaman te
de popou dɛɛ kaa seŋ tɔlɛɛ de nɔɔwoya
wee daale.

Yesu yɛna de Wurubuarɛ sae kegyia

14 Mena dɔɔ ɛ yela dɛɛ kyaŋ da kelɛɛdi
keŋ de dana nɛ man keŋkeŋ. Nawolo
nyi de dana Wurubuarɛ sae kegyia kpaak-
paate ŋolo. Ŋon yɛna Yesu, Wurubuarɛ bu
ŋon ɔ be lam Wurubuarɛ gyaŋ adido nɛ.
15 Wurubuarɛ sae kegyia ŋon de dana
nɛ, ɔ yɛɛ walaŋ ŋon ɔ ne wii daa te ɔ
ne yeli dɛɛ tale yɛɛ abɔɔ ŋan kaboena nyi
dɛɛ yɛɛ te dɔɔ ne tale yɛɛ ya nɛ. Nawolo
nyi ɔbɔnsam kɛɛse e kɛɛ lee gbɛɛ kamasɛ
man ŋgba daa nɛ, mɔna ŋon dɔɔ ɔ te yɛɛ
dukum ya.
16 Mena dɔɔ ɛ na yeli dee yee Wurubuarɛ
gyaŋ kegyu ya. Nawolo nyi da gyeŋ nyi
waa wii de waraŋase na waa mo ɔ bɛrɛɛ
boele daa, na waa kyɔ daa debaŋ kamasɛ
keŋ da wose de kyaŋ daa na.

5

1 Walaŋ kamasɛ ŋon ba lese e nyi waa
yɛɛ Wurubuarɛ sae kegyia na, bɛɛ lese e
bo lee ŋon gbagba ɔ balaŋ man na waa
seŋ be nawɔɔ man lee be Wurubuarɛ ɔsom
man. Na waa lɛɛ ba kedeesa abɔɔ mo gyu
ke deesi fa Wurubuarɛ, na Wurubuarɛ ke
nyiŋ mo be nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ.
2 Ŋon gbagba mɔ yɛɛ deniwalaŋ e te ɔ
ne tale yɛɛ kpene keŋ be dei ya, mena dɔɔ
ɔ ne nyiŋ konɔɔ fa balaŋ baŋ bɔɔ gyeŋ ya
te bɛɛ yɛɛ abɔɔ ŋan be dei ya te ne wɔŋee
wɔ lee Wurubuarɛ gbɛɛneŋ man nɛ.
3 Mena dɔɔ te kaboena nyi waa taŋgbɛɛ
deesi fa Wurubuarɛ lee ŋon gbagba wui
nombiakumɛɛ dɔɔ, pɛna waa tale deesi fa
ɔ balaŋ baŋ mɔ wui nombiakumɛɛ ŋan
bɔɔ yɛɛ nɛ.
4 Akpaa Wurubuarɛ te baake ŋolo nyi ɔ
kaa yɛɛ ɔ sae kegyia ŋgba mena keŋ ɔ be
baake Aarɔn ya nɛ, walaŋ ŋonaŋ gbagba
be tale see ɔ wose Wurubuarɛ sae kegyia
ya.
5 Mena te Kristo mɔ ta see ɔ wose Wu-
rubuarɛ sae kegyia ya. Mɔna Wurubuarɛ
lese na e te ɔ yako e nyiaa,
"N yɛɛ me bu e,
gyeŋ me ta bese n kya."
6 Wurubuarɛ besewɔ yako ɔ nombia
aŋmaraseŋ see man yenaŋ daale bela
nyiaa,
"N yɛɛ Wurubuarɛ sae e kekpaakekpaa,
ŋgba mena keŋ Mɛkesɛdɛke be di
Wurubuarɛ saere kekpaakekpaa nɛ."
7 Yesu ke kyaa tɛɛle dɔɔ nɛ, ɔ moo
yeesa wii lese siasaraŋ fane fa Wurubuarɛ.
Nawolo nyi ŋon waageŋ kooŋ ne gyae la
waa tale lese e lee yeŋ man. Lee mena keŋ
ɔ be yɔkɔse ɔ wose mo obuo fa Wurubuarɛ
dɔɔ, Wurubuarɛ nyii ɔ kefane keŋ.
8 Keŋ na keŋ Yesu yɛɛ Wurubuarɛ bu e
koraŋ na, ɔ naa diyem nideli. Lee ɔ diyem
kena kenaŋ man nɛ, ɔ kasee mena keŋ waa
nyii ɔ kya dei.
9 Yesu ke tei Wurubuarɛ yɛɛ kpene
kamasɛ keŋ ɔ be yako e nyi waa yɛɛ taŋ
nɛ, keŋ yele la te ɔ kaa bese nyeelɛɛre na
waa yela baŋ pou bee nyii ɔ dei nɛ ke nyiŋ
nyeekelɛɛ kekpaakekpaa.
10 Mena dɔɔ Wurubuarɛ lese e nyi
waa yɛɛ ɔ sae kegyia, ŋgba mena keŋ
Mɛkesɛdɛke be yɛɛ ɔ sae kegyia nɛ.

Ɛ na bese ɛ wɔle ya

11 Nafɔ de dana nombia burum dɛɛ yako
lee Mɛkesɛdɛke na Yesu saere kedi kei
wose man, mɔna nombia ŋan man kalese
dana baŋ nawolo nyi ɛ nombia man kenyii
dana doŋ.
12 Debaŋ kei nɛ nafɔ kaboena nyi ɛmɛɛ
mɔ yaa bese Wurubuarɛ nombia ŋan
wolala. Mɔna ɛ sɛɛ ɛ yɛɛ ŋgba bia baŋ
be kaboena bo nyi ŋolo waa bese wola wɔ
Yesu Kristo ɔsom nombia ŋan kewalaŋ nɛ.
Ɛ yɛɛ yaa ŋgba bia baŋ be sɛɛ bɛɛ ŋmase
dide nɛ. Ɛ ta bee ta na weenɛɛ doŋ nyiŋan
kedi ya.
13 Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ sɛɛ
ɔ ne ŋmase dide nɛ, na ɔ yɛɛ bu e. Ɔ ta
gyeŋa ta kpene keŋ yɛɛ dukum yaa debam
ya.
14 Mɔna kegyiise ne tale la di weenɛɛ doŋ
nyiŋan. Nawolo nyi lee mena keŋ nombia
be yala wɔ te bɔɔ gyoo ŋe man nideli te bɔɔ
naa dɔɔ, ba gyeŋ kpene keŋ yɛɛ dukum na
kpene keŋ yɛɛ debam.

6

1 Lee mena dɔɔ ɛ yela dee tina Kristo
ɔsom nombia ŋan dɔɔ kasee kewalaŋ nɛ
yela mena, na dɛɛ kasee abɔɔ ŋan ŋe doo
de siaman te ŋe gyae ke yela da Kristo
kelɛɛdi ke yɛɛ doŋ nɛ. Ta tekaa kaboena
nyi dɛɛ bese kasee nombia kewalaŋ ŋan
dɔɔ kasee kaalaŋ, ŋgba kekyɛɛkee lee
dinɔɔ ŋan be dana tɔnɔɔ ya te ŋɛɛ mo daa
gyu yeŋ man, na Wurubuarɛ kelɛɛdi nɛ ya.
2 Ɛ na yeli dɛɛ tekaa kasee kolo lee
Wurubuarɛ loŋkesɔ, na nyiŋmaa kamo
gyakaa balaŋ dɔɔ, na woya kefoŋ lee yeŋ
man, na Wurubuarɛ nombia kedi debaŋ
ɔtomante keŋ man bela ya.
3 Te nyi akpaa Wurubuarɛ de sɛɛ na dee
tina mena abɔɔ kɛŋa pou keyɛɛ yela, na
dɛɛ bee gyu de siaman.
4-5 Nyi Wurubuarɛ da toro walaŋ agyueŋ
te ɔtenate da gyeŋ Wurubuarɛ nombia, te
Wurubuarɛ da mo ɔ bɛrɛɛ boele e te ɔ mo

ɔ feliŋ ŋon do ɔ man te ɔ nyii Wurubuarɛ nombia te ɔ naa nyi ŋe dei te ɔ gyeŋ doŋ keŋ Wurubuarɛ waa kaa lese wola debaŋ ɔtomante keŋ man nɛ, lee kɛŋa pou wɔle te ɔtenate da besena ɔ wɔle tee Wurubuarɛ na, kolo be kyaa keŋ deniwalaŋ waa yɛɛ na kabesena ɔtenate kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ ya.

6 Mena dɔɔ nyi akpaa ba lee mena nombia kɛŋa wɔle nɛ, gyae ke yɛɛ doŋ fa wɔ nyi baa tina be nombiakumɛɛ ŋan bɛɛ yɛɛ nɛ yela na baa kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ bela. Be nombia ayɛɛsa ŋenaŋ nawolo baa nyi, na yɛɛ yaa ŋgba ba bese yaa bɛɛ gyɔ Wurubuarɛ bu ŋon baa sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ fulu e balaŋ man nɛ.

7 Tɛɛle keŋ ɔga ne ŋɛɛ woli ke te ne yeli wɔɔfarale ne nyiŋ weenɛɛ kpaakpaa lee ke man nɛ, Wurubuarɛ ne hiraa na ke.

8 Mɔna akpaa sɔɔse na ŋalese ne tuu la ke dɔɔ na, na mena tɛɛle kenaŋ be dana tɔnɔɔ ya. Te n te kɛɛ ya na Wurubuarɛ waa tale falaa ke, na waa yela boalaŋ ke kpa ke.

9 Me gyoona kpaakpaa, keŋ na de kɛɛ yako kei koraŋ nɛ, da gyeŋ nyi ɛmɛɛ dɔɔ nombia kpaakpaa ŋaale doo ɛ man, keŋ ŋɛɛ kyaa na nyeekelɛɛ nombia ŋan.

10 Wurubuarɛ yɛɛ walaŋ ŋon ɔ ne di ɔ nombia ke gbɛɛ dɔɔ. Mena dɔɔ ɔ be gyae waa wolee ɛ tom keŋ ɛ be yɛɛ, na ɛ balaŋ kegyae keŋ ɛ na lese wola e nɛ ya. Nawolo nyi lee ŋon dɔɔ ɛ te kyɔ ɛ tebia Kristotena, te ɛ gyakaa ɛ ne kyɔ wɔ.

11 Da kegyaebii yɛna nyi, ɛ man walaŋ kamasɛ waa kyaŋ nombia kpaakpaa kɛŋa man nideli kelii ɔto. Kei gyae ke yela ɛ ka gyeŋ nideli nyi ɛ ke nyiŋ kpene keŋ dɔɔ ɛ loo gyakaa nɛ.

12 Dɔɔ ne gyae nyi ɛ man ŋolo waa yɛɛ kebɔŋale Wurubuarɛ ɔsom keŋ man ya. Mɔna dɛɛ gyae bo nyi yaa kasee balaŋ baŋ bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di te bɔɔ nyiŋ konɔɔ yɛɛ kakyeŋ seŋ ba kelɛɛdi keŋ man kelii ɔto, te Wurubuarɛ be fa wɔ kpene keŋ ɔ be yako see nyi waa fa wɔ nɛ.

Wurubuarɛ nombii ayakoŋ see te kɔŋ mena

13 Debaŋ keŋ Wurubuarɛ be yako ɔ nombii see fa de naana Aberaham nɛ, ɔ moo ŋon Wurubuarɛ gbagba yele bo kaŋ ntam. Nawolo nyi na ŋolo be kyaa keŋ ɔ kela ŋon Wurubuarɛ keŋ waa mo walaŋ ŋonaŋ yele kaŋ ntam ya.

14 Wurubuarɛ yako de naana Aberaham nyiaa, "Ampaŋ yaa mɛɛ yako neŋ nyi maa hiraa neŋ, na maa yela n duuluŋ man balaŋ ka bo nideli."

15 Mena dɔɔ de naana Aberaham mɔ nyiŋa konɔɔ kyaa daa kpene keŋ Wurubuarɛ be yako see nyi waa fa e nɛ, te ɔ nyiŋmaa kaŋa ke.

16 Nyi akpaa ŋolo ne gyae waa kaŋ ntam na, ɔ na mo walaŋ ŋon ɔ kela e nɛ yele bo kaŋ ntam. Ntam kekaŋ kenaŋ na wola la nyi, nombia ŋan ɔtenate be yako nɛ yɛɛ ampaŋ keŋ aŋmaareŋ kelɛɛ be doo ke man ya.

17 Keŋ Wurubuarɛ ne gyae nyi balaŋ baŋ baa nyiŋ kpene keŋ ɔ be yako see nyi waa fa wɔ nɛ, ka gyeŋ nideli nyi ɔ be gyae waa kyɛɛkee wa agyueŋ ya dɔɔ nɛ, mena dɔɔ te ɔ kaŋa ntam kpu na nombii keŋ ɔ be yako see nɛ.

18 Nombii keŋ Wurubuarɛ be yako see na ntam keŋ ɔ be kam nɛ, ɔ be gyae waa kyɛɛkee nombia ala kɛŋa man daale ya nawolo nyi ɔ bee di dekara ya. Mena dɔɔ nombii kei na do daa baŋ dɔɔ yeu kaa gyoo e nɛ kakyeŋ da kelɛɛdi man, na dɛɛ tale kyaŋ kpene keŋ dɔɔ ɔ be yeli de loo gyakaa nɛ man nideli.

19 Da nyeedoŋ pou seŋɛɛ mena lookegyakaa kei dɔɔ. Keŋ yele la te de nyiŋa gbɛɛ gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa tɔɔmante keŋ man, botɔɔ keŋ bɔɔ mo kanyaŋ kpase ke keŋ nafɔ gyaŋgba na walaŋ yakaate bee nyiŋ gbɛɛ gyoo botɔɔ ya nɛ.

20 Yesu te kaa bese Wurubuarɛ saese pou kegyia kekpaakekpaa, ŋgba mena keŋ Mɛkesɛdɛke be di Wurubuarɛ sae kegyia kekpaakekpaa nɛ. Te ɔ te kyaŋ daa gbɛɛ ka gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa tɔɔmante keŋ man, na daa mɔ ke sila e.

7

Wurubuarɛ sae Mɛkesɛdɛke wose man nombia

1 Na Mɛkesɛdɛke kei yɛɛ donɔɔ keŋ bɛɛ baake ke nyi Saalɛm nɛ gyoo e, te ɔ besewɔ ɔ yɛɛ Wurubuarɛ dekpatakpere ŋon sae e. Debaŋ keŋ de naana Aberaham be gyu ke yoo gyooneŋ baale di be dɔɔ bese ɔ ne kɔŋ nɛ, ɔ kaa gyaŋeewɔ na gyoo Mɛkesɛdɛke kei. Botɔɔ te Mɛkesɛdɛke hiraa ŋon de naana Aberaham.

2 Keŋte de naana Aberaham kpase abɔɔ ŋan pou ɔ be nyim lee yoo keŋ man nɛ akpeŋ kufu, te ɔ moo dekpeŋ daale fa Mɛkesɛdɛke ŋonaŋ. Mɛkesɛdɛke yele kei asɛɛ yɛna nyi "Gyoo ŋon ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman," te Saalɛm gyoo mɔ nawolo nyi "Wosefɛɛreŋ gyoo."

3 Ŋolo ba gyeŋ Mɛkesɛdɛke kei ɔ kya yaa ɔ naa yaa ɔ duuluŋ man dalee ya. Ba te yako kolo mɔ lee ɔ kalola yaa ɔ yeŋ wose man ya. Ɔ yɛɛ Wurubuarɛ sae e kekpaakekpaa ŋgba Wurubuarɛ bu ŋon nɛ.

4 Ɛmɛɛ gbagba ɛ kɛɛ na, ɛ kena nyi ɔ yɛɛ walaŋ dinaa e te ɔ dana yele mɔ. De naana Aberaham ŋon ɔ dana yele Wurubuarɛ

siaman koraŋ nɛ kpase abɔɔ ŋan ɔ be nyim lee yoo man nɛ akpeŋ kufu, te ɔ moo ŋe man dekpeŋ fa Mɛkesɛdɛke ŋonaŋ.

5 Mosesi mmaraase ŋan nawolo nyiaa, kaboena nyi Gyudatena baŋ be yɛɛ de naana Aberaham ɔ naanasewɔ nɛ, baa kpala ba abɔɔ ŋan be dana nɛ akpeŋ kufu na baa mo ŋe man dekpeŋ dokoloŋ fa Lewitena baŋ be yɛɛ saesewɔ nɛ. Da gyeŋ nyi Lewitena kɛwɔ mɔ yɛɛ de naana Aberaham ɔ naanasewɔ, mɔna Wurubuarɛ faa Gyudatena mena mmaraase ŋenaŋ nyi baa tɔ mena abɔɔ ŋenaŋ fa baŋ gbagba be tebia Lewitena baŋ.

6 Mɛkesɛdɛke kei ta lee Lewi duuluŋ man gba ya, mɔna ɔ talewɔ lɛɛ abɔɔ kekpase kufu man dekpeŋ dokoloŋ kei lee de naana Aberaham ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa yɛɛ kolo fa e nɛ gyaŋ te ɔ hiraa e.

7 Walaŋ kamasɛ taŋ gyeŋ nyi kegyia ne hiraa na kemaasa keŋ aŋmaareŋ be doo ke man ya.

8 Lewitena baŋ bɛɛ lɛɛ abɔɔ kekpala kufu man dekpeŋ kei nɛ be yɛɛ balaŋ baŋ bɛɛ yem, mɔna Mɛkesɛdɛke ŋon de naana Aberaham be tɔ abɔɔ kɛŋa fa nɛ dɔɔ, ɔ ta yem ya ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ nombia be yako nɛ.

9 Dɛɛ tale yako nyi Lewi mɔ tɛɛwɔ de naana Aberaham dɔɔ tɔ abɔɔ kufu man dekpeŋ kei fa Mɛkesɛdɛke.

10 Nawolo nyi debaŋ keŋ de naana Aberaham be gyaŋee na Mɛkesɛdɛke nɛ, na be ta lola ta Lewi ya. Debaŋ kenaŋ na ɔ sɛɛ ɔ doo ɔ naana Aberaham teŋa man.

11 Debaŋ keŋ Wurubuarɛ be tɛɛ de naana Mosesi dɔɔ mo mmaraase ŋan fa Gyudatena nɛ, ɔ lese balaŋ lee Lewitena man nyi baa di saere. Nyi Lewitena saere tom keŋ bɔɔ yɛɛ nɛ deŋ talewɔ yela balaŋ gbɛɛneŋ ka tenee Wurubuarɛ siaman na, nafɔ bɛɛ tekaa hia nyi Wurubuarɛ waa bese lese sae ŋolo ke kɔŋ ŋgba Mɛkesɛdɛke nɛ ya. Te nɛnɛɛ dɔɔ, Wurubuarɛ te kpila ŋolo nyi ɔ kaa di saere ŋgba Mɛkesɛdɛke nɛ. Mɔna ɔ ta lee Aarɔn ŋon ɔ yɛɛ Lewi baale e nɛ duuluŋ man ya.

12 Nyi walaŋ ŋon ɔ te yɛɛ Lewi baale e ya nɛ de kaa di Wurubuarɛ saere na, na kaboena nyi baa kyɛɛkee mmaraa keŋ, nawolo nyi Lewitena baageŋ te kaboena nyi baa di Wurubuarɛ saere.

13 Mena nombia kɛŋa dɛɛ yako nɛ, na Yesu Kristo wose man nombia yaa dɛɛ yako nɛ. Nawolo nyi ɔ ta lee Lewi dekpaŋalaŋ man ya te ɔ kaa dii Wurubuarɛ saere. Ɔ lee dekpaŋalaŋ kpoo daale man, te ŋolo mɔ te dii ta Wurubuarɛ saere lee mena dekpaŋalaŋ kenaŋ man see ya.

14 De popou gyeŋ nyi de Gbeŋgyoo Yesu lee Gyuda dekpaŋalaŋ man, te de naana Mosesi mɔ te yako kolo lee Gyuda dekpaŋalaŋmantena benaŋ saere kedi wose man ya.

Yesu yɛɛ Wurubuarɛ sae e ŋgba Mɛkesɛdɛke nɛ

15 Nɛnɛɛ dɔɔ nombii kei man kenyii be dana baŋ bela ya. Nawolo nyi walaŋ wɔle kpoo kɔŋala kaa di Wurubuarɛ saere ŋgba Mɛkesɛdɛke nɛ.

16 Ɔ saere keŋ ɔ be kaa dii nɛ, te yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ mmaraase yaa dekpaŋalaŋ keŋ man ɔ ba lee nɛ dɔɔ te ɔ dii ke ya. Mɔna ɔ dii saere kenaŋ bo lee ɔ doŋ keŋ ɔ dana, keŋ yeŋ be tale di ɔ dɔɔ ya nɛ dɔɔ.

17 Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see yakowɔ nyi, Wurubuarɛ yako Kristo nyiaa,

"N yɛɛ Wurubuarɛ sae e kekpaakekpaa,
ŋgba mena keŋ Mɛkesɛdɛke mɔ be di
Wurubuarɛ saere kekpaakekpaa nɛ."

18 Mena dɔɔ lee gbɛɛ daale man na, dɛɛ tale yako nyi Wurubuarɛ ta mo Mosesi mmaraase benɛɛ ŋan see yenaŋ. Nawolo nyi ŋɔɔ dana tɔnɔɔ ya, te ŋɔɔ dana nɔɔdoŋ mɔ ya.

19 Mosesi mmaraase ŋan te tale yela de gbɛɛneŋ ka tenee ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ ne gyae nɛ ya. Mena dɔɔ Wurubuarɛ te fa daa lookegyakaa kpaakpaate keŋ ka kela bene keŋ. Lee mena dɔɔ nɛnɛɛ dɛɛ tale tuu benaa Wurubuarɛ.

20 Wurubuarɛ kaŋa ntam pɛte ɔ see Yesu saere kekpaakekpaa, mɔna saese akaŋ baŋ dɔɔ ɔ bɛɛ kaŋ ntam pɛte bɛɛ see wɔ saere ya.

21 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ ne yako nyi, pɛ Wurubuarɛ ka see Yesu saere na ɔ kaŋa ntam nyiaa,

"Maŋ Wurubuarɛ te kaŋ ntam
te mɔɔ gyae maa kyɛɛkee ma agyueŋ
ya.
'Nyaŋ ke di me saere kekpaakekpaa.' "

22 Wurubuarɛ ntam keŋ ɔ be kam nɛ, keŋ yele la te Yesu kaa bese walaŋ ŋon ɔ seŋɛɛ ntam kenaŋ wɔle, na ka wola nyi nɔɔkebakesee wɔle kei dei kela bene keŋ.

23 Gyaŋgba keŋ na Wurubuarɛ saese baŋ boe, nawolo nyi yeŋ bee yeli baa yɛɛ be saere tom keŋ kelii ɔto ya.

24 Mɔna Yesu dɔɔ ɔ saere kedi keŋ be gyae ka lee ɔ gyaŋ gyu ŋolo gyaŋ ya, nawolo nyi ŋon kyaa kekpaakekpaa.

25 Lee mena dɔɔ waa tale lɛɛ balaŋ baŋ pou bɛɛ tɛɛ ɔ dɔɔ kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ nɛ nyee, nawolo nyi ɔ kyaa kekpaakekpaa te ɔ ne fane fa Wurubuarɛ lee be dɔɔ.

26 Yesu Kristo yɛna Wurubuarɛ sae kegyia ŋon ɔ ne tale yɛɛ kpene keŋ dɛɛ gyae nɛ fa daa. Nawolo nyi ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman, te nombiikum kamasɛ na ayimɛɛ kamasɛ mɔ be doo ɔ

man ya. Wurubuarɛ lese e lee nombiakumɛɛyɛɛra man te ɔ gyinaa e adido kela walaŋ kamasɛ.
27 Yesu be doo ŋgba Wurubuarɛ saese kegyiise baŋ bɔɔ kyaa kaalaŋ nɛ ya. Baŋ na wee na wee na kaboena nyi baa deesi gberaa ba wose ayimɛɛ, pɛna be kaa deesi gberaa be balaŋ mɔ wui ayimɛɛ na Wurubuarɛ ka mo be nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ. Mɔna Yesu dɔɔ tekaboena nyi waa yɛɛ mena ya, ɔ kedeesa keŋ yɛɛ dokoloŋ kooŋ. Debaŋ keŋ ɔ ba yem ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ, te ɔ moo ɔ wose fa ŋgba kedeesa kolo nɛ lee balaŋ nombiakumɛɛ dɔɔ, na Wurubuarɛ ka mo be nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ.
28 Balaŋ baŋ bɔɔ tɛɛ Mosesi mmaraase ŋan dɔɔ lese wɔ nyi baa yɛɛ Wurubuarɛ saese kegyiise nɛ, ba te yɛɛ balaŋ baŋ be gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman kelii ɔto ya. Mɔna mmaraase ŋan wɔle na Wurubuarɛ kaŋa ntam kpu na nombii keŋ ɔ be yako see nɛ, te ɔ lese ɔ bu Yesu Kristo ŋon dukum kamasɛ be doo ɔ man ya nɛ nyi waa bese ɔ sae kegyia kekpaakekpaa.

8

Yesu Kristo yɛna de Wurubuarɛ sae kegyia

1 Nombia ŋan dɛɛ yako nɛ pou nyee yɛna nyiaa, de dana Wurubuarɛ sae kegyia ŋon ɔ kyaa Wurubuarɛ dekpatakpere ŋon gyoorogbeli keŋ dunoluŋ dɔɔ.
2 Ɔ ne yɛɛ ɔ saere tom keŋ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa tɔɔmante keŋ man adido botɔɔ. Kei yɛna Wurubuarɛ ɔsom deni gbagba keŋ. Na denibalaŋ baŋa na mena deni kenaŋ ya, mɔna Wurubuarɛ gbagba baŋa na ke.
3 Akpaa ba see sae kegyia kamasɛ tɛɛle kei dɔɔ na, ɔ tom yɛna nyi waa mo kedeesa abɔɔ na wonembia baŋ balaŋ ne faa nɛ deesi fa Wurubuarɛ. Mena dɔɔ te kaboena nyi sae kegyia Yesu mɔ, waa nyiŋ kpene keŋ waa mo gyu ke deesi fa Wurubuarɛ.
4 Nyi Yesu deŋ kyaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ, nafɔ ŋon te nyiŋ gbɛɛ di saere kei ya. Nawolo nyi na be te wulaa lese balaŋ baŋ baa di saere nɛ see, ŋgba mena keŋ Mosesi mmaraase ŋan ba wola wɔ nɛ.
5 Tom keŋ bɛɛ yɛɛ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man adido nɛ, keŋ yaa saese baŋ ne kasee yɛɛ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man tɛɛle kei dɔɔ nɛ. Mena mɔ ke te debaŋ keŋ Mosesi ne gyae waa baŋ Wurubuarɛ ɔsom deni keŋ bɔɔ mo kanyaŋ yɛɛ nɛ, Wurubuarɛ faree e nyiaa, "Kɛɛ na n ke yɛɛ kpene kamasɛ nideli, na ke kyaa na keŋ mɔɔ lese wola neŋ bula keŋ dɔɔ nɛ pɛpɛɛpɛ."
6 Yesu saere tom keŋ ɔ be kaa yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ nɛ dei kela saese benɛɛ baŋ bɔɔ kyaa kaalaŋ nɛ wui. Mena mɔ te nɔɔkebakesee wɔle keŋ dɔɔ ɔ ba moo, na ke yela balaŋ gbɛɛneŋ ka tenee Wurubuarɛ siaman nɛ dei kela nɔɔkebakesee bene keŋ. Nawolo nyi abɔɔ ŋan ɔ be yako nyi waa ta nɔɔkebakesee wɔle kei dɔɔ yɛɛ nɛ, dei kela abɔɔ ŋan ɔ be yako nyi waa ta nɔɔkebakesee bene keŋ dɔɔ yɛɛ nɛ.
7 Nyi nɔɔkebakesee gyaŋgbate keŋ wose man deŋ be dana nombii ya nɛ, nafɔ nɔɔkebakesee wɔle ba tekaa hia bela ya.
8 Mɔna Wurubuarɛ naawɔ nyi nɔɔkebakesee bene keŋ te yeli ɔ balaŋ gbɛɛneŋ ka tenee ɔ siaman ŋgba mena keŋ ɔ ne gyae nɛ ya. Mena dɔɔ te ɔ yako ba wose man nombia nyiaa,

"Debaŋ daale ne kɔŋ,
keŋ maa bake nɔɔ wɔle see fa me balaŋ Iseraetena
na Gyuda duuluŋ man balaŋ.
9 Kei be gyae ke yɛɛ ŋgba
nɔɔkebakesee keŋ daa na be naanaɔ be bake see,
debaŋ keŋ mɔɔ mo me doŋ lese wɔ lee Igyipite tɛɛle man nɛ ya.
Nawolo nyi keŋ be te di me nɔɔkebakesee
kenaŋ dɔɔ kelii ɔto dɔɔ ya nɛ,
te ma lese me sia yela wɔ.
10 Nɔɔkebakesee wɔle keŋ maa bake na me balaŋ Iseraetena yɛna nyiaa,
'Maa mo me nombia ŋan do ba agyueŋse man,
na maa ŋmarase ŋa do be konɔɔse man.
Maŋ ne gyae la maa yɛɛ be Wurubuarɛ,
na baŋ mɔ ke yɛɛ me balaŋ.'
11 Ŋolo be gyae waa tekaa wola ɔ dɔɔ nombia bela,
yaa ŋolo mɔ ke yako ɔ loŋto nyi
'Maa wola neŋ Wurubuarɛ gbɛɛneŋ ya!'
Nawolo nyi be popou baa gyeŋ maŋ lee
ba kemaasa dɔɔ kelii be kegyia dɔɔ.
12 Maa mo be nombiakumɛɛ pou kyɛɛ wɔ,
keŋ mɔɔ gyae maa tekaa tɔɔse abɔɔ
ŋan bɔɔ yɛɛ tia maŋ nɛ bela ya."

13 Wurubuarɛ ke baake nɔɔkebakesee kei nyi nɔɔkebakesee wɔle nɛ, na ɔ na wolo baa nyi gyaŋgbate keŋ te yɛɛ bene. Te kpene kamasɛ keŋ ka de yɛɛ bene na, kɔɔ doo kolo man bela ya. Nawolo nyi be te nyiŋ kolo wɔle see ke nawɔɔ man.

9

Gyudatena ɔsom

1 Nɔɔkebakesee gyaŋgbate keŋ man nɛ Wurubuarɛ wola wɔ gbɛɛ keŋ man baa mo som e, na botɔɔ keŋ baa som e tɛɛle kei dɔɔ.
2 Be baŋa ɔsom deni dinaa te ba moo kanyaŋ dinaa daale kpase ke man ala. Siamante keŋ man te ba moo kanea na

tebulu keŋ dɔɔ bɛɛ mo bodobodo gyakaa fa Wurubuarɛ kedi nɛ see. Botɔɔ te bɛɛ baake nyi Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa siamante.
3 Wɔlete keŋ mɔ te bɛɛ baake nyi Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa tɔɔmante.
4 Abɔɔ ŋan doo botɔɔ yɛna kedeesa boe keŋ bɔɔ mo kɔba yayam yɛɛ ke te bɛɛ too oliifi ke dɔɔ nɛ, na adakaa keŋ bɔɔ mo kɔba yayam mataa mataa ke pou kilisi nɛ. Adakaa kenaŋ seŋɛɛ la fa nɔɔkebakesee wɔle keŋ. Abɔɔ ŋan doo adakaa kenaŋ man yɛna, kɔba yayam nyefale keŋ weenɛɛ ŋan bɛɛ baake ŋa nyi maana doo ke man nɛ, na Aarɔn gbutu keŋ ba potee nɛ na boya patalapatala ala ŋan bɔɔ ŋmarase mmaraase ŋan Wurubuarɛ ba mo fa Mosesi nɛ gyakaa ŋe dɔɔ nɛ.
5 Ba te yɛɛ Wurubuarɛ kpilala bala baŋ bɔɔ fɛlɛɛ be beŋkelɛɛ nɛ gyakaa adakaa keŋ dɔɔ. Kei na wola la nyi Wurubuarɛ kyaa botɔɔ kenaŋ. Bɛɛ baake Wurubuarɛ kpilala benaŋ nyi Kerubimse. Kerubimse baŋ nsana nsana te Wurubuarɛ ne wii balaŋ waraŋase mo be nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ. Kei yɛna kpene keŋ maa tale yako ŋon debaŋ kei, nawolo nyi mɔɔ gyae maa tale lese nombia kɛŋa man pou wola ŋon debokeiman ya.
6 Nyi akpaa ba see abɔɔ kɛŋa pou deni keŋ man taŋ nɛ, Wurubuarɛ saese baŋ na gyoo deni siamante keŋ man ke yɛɛ be saere tom wee kamasɛ.
7 Mɔna Wurubuarɛ sae kegyia ŋon waageŋ te kaboena nyi waa gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa tɔɔmante keŋ man. Kulutoo dokoloŋ man na, dokoloŋ kooŋ te ɔ na gyoo ke man. Pɛte waa gyoo ke man mɔ na, kaboena nyi waa nyiŋ wonembu fatabo keŋ waa mo gyoraa ɔ wose na ɔ balaŋ baŋ pou lee be nombiakumɛɛ ŋan be ta gyem ya te bɔɔ yɛɛ nɛ dɔɔ.
8 Wurubuarɛ feliŋ ŋon dɔŋ nombia kɛŋa dɔɔ ɔ na wola daa lee abɔɔ kɛŋa man nideli nyiaa, debaŋ keŋ Wurubuarɛ kanyaŋ ɔsom deni dinaa kei nyiŋa ka seŋɛɛ nɛ, na gbɛɛ ta toro ta fa balaŋ yakaa nyibaŋ nyi baa gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa tɔɔmante keŋ man ya.
9 Kei yɛɛ nombia ŋan doo fa daa tɛɛle kei dɔɔ balaŋ, na dɛɛ kasee kolo lee ke man. Nombia kɛŋa na wola daa baa nyi, wonembia na abɔɔ ŋan balaŋ ba mo deesi pataa Wurubuarɛ nɛ, te tale gberaa ba ayimɛɛ na baa gyeŋ be konɔɔse man nyi Wurubuarɛ ta mo be nombiakumɛɛ kyɛɛ wɔ ya.
10 Nawolo nyi bɔ ɔsom pou yɛɛ wosenaane man ɔsom ke. Te ba kpene kamasɛ gyakae kedi na kenyɔɔ na wose kefaafo mmaraase dɔɔ, ŋgba mena keŋ ba mmaraase na wolo nɛ. Kɛŋa doowɔ menɛɛ kelii debaŋ keŋ Wurubuarɛ be kaa wola wɔ gbɛɛ wɔle keŋ baa mo som e lee nɔɔkebakesee wɔle keŋ man nɛ.
11 Nɛnɛɛ dɔɔ Kristo yɛna de Wurubuarɛ sae kegyia, te ɔ ta mo abɔɔ kpaakpaa kɔŋ ɔsom wɔle keŋ nɛnɛɛ de dana nɛ man. Mena abɔɔ kɛŋa kela abɔɔ ŋan nafɔ ŋe doo ɔsom bene keŋ man nɛ. Te Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ man ɔ ne yɛɛ ɔ tom nɛ, kela bene keŋ lee gbɛɛ kamasɛ man. Ka te yɛɛ ɔsom deni keŋ denibalaŋ ba mo be nyiŋmaase ma ke ya. Mena dɔɔ ka te yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ ɔsom deni ke ya.
12 Debaŋ keŋ ɔ ba gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa tɔɔmante keŋ man nɛ, na asoose na nunkyuese bia fatabo te ɔ moowɔ gyoo botɔɔ ya. Mɔna ŋon gbagba fatabo te ɔ moowɔ gyoo botɔɔ ke deesi karatetee dokoloŋ mo tɔ nombiakumɛɛ kom kekpaakekpaa. Lee mena dɔɔ, te yeli Wurubuarɛ ta mo de nombiakumɛɛ pou kyɛɛ daa kekpaakekpaa.
13 Gyaŋgba gyaŋgba keŋ na, nyi akpaa ŋolo da mo ayimɛɛ tina ɔ wose nɛ, bɛɛ mo asoo na nunkyue baale fatabo, na nunkyue bu ŋon bɔɔ too e nɛ tɔŋ ŋmatee ɔtenate mo gberaa wa ayimɛɛ ŋan lee ɔ wose man.
14 Nyi akpaa nunkyuese na asoose fatabo ne tale gberaa ayimɛɛ lee balaŋ wose man nɛ, kenaŋ na Kristo fatabo gyae ke tale yɛɛ kela mena na ke kyɛɛkee de dinɔɔ. Nawolo nyi na ayimɛɛ kamasɛ be doo ɔ man ya, te ɔ tɛe Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ kyaa kekpaakekpaa nɛ doŋ dɔɔ mo ɔ wose deesi fa Wurubuarɛ lee de nombiakumɛɛ dɔɔ. Ɔ fatabo keŋ ne faafo na de nombiakumɛɛ lee de konɔɔse man, na dɛɛ tale som Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa kekpaakekpaa nɛ nideli.
15 Lee kei dɔɔ Kristo te kaa bese walaŋ ŋon ɔ doo daa na Wurubuarɛ nsana lee nɔɔkebakesee wɔle keŋ man, na ke yela balaŋ baŋ Wurubuarɛ be baake wɔ nɛ ke nyiŋ kpene keŋ ɔ be yako see nyi waa fa wɔ kekpaakekpaa nɛ. Te lee Kristo yeŋ kei dɔɔ, nombiakumɛɛ ŋan balaŋ be yɛɛ debaŋ keŋ be doo nɔɔkebakesee gyaŋgbate keŋ man nɛ, Wurubuarɛ ta mo ŋe popou kyɛɛ wɔ.
16 Nyi akpaa ŋolo de yɛɛ ɔ yeŋ wɔle abɔɔ kekpala tɔne see nɛ, kaboena nyi ɔtenate waa yeŋ pɛna ŋolo ke di wa abɔɔ. Nawolo nyi walaŋ ta yeŋa ta ya na, bɔɔ ne di wa abɔɔ ya.
17 Nyi ŋolo da yem na, pɛte ɔ yeŋ wɔle abɔɔ kekpala tɔne keŋ ne yɛɛ tom. Nyi akpaa walaŋ ŋon ɔ be yɛɛ ke nɛ ta yeŋa ta ya na, tɔne kenaŋ bɛɛ yɛɛ tom ya.
18 Lee kei dɔɔ te Wurubuarɛ moo fatabo tɔ nɔɔkebakesee gyaŋgbate keŋ nɔɔ.
19 Mena dɔɔ te debaŋ keŋ Mosesi be yako balaŋ baŋ pou Wurubuarɛ mmaraase ŋan

taŋ nɛ, ɔ moo nunkyuese bia na asoose fatabo mo kyakale na loŋ. Kenaŋ wɔle te ɔ moo wona ŋaale ŋgba kekuŋ nɛ te ɔ kpera daŋ daale tombii, te ɔ moo ŋa bom sɔɔ loŋ na fatabo keŋ man te ɔ moowɔ ŋmatee mmaraa tɔne keŋ na balaŋ baŋ pou mo gyoraa wɔ.

20 Keŋte Mosesi yako balaŋ baŋ nyiaa, kei yɛna fatabo keŋ Wurubuarɛ ba mo tɔ nombia ŋan ɛmɛɛ na e be bake see nyi yaa di ŋe dɔɔ nɛ nɔɔ.

21 Mena mɔ te Mosesi moo fatabo keŋ ŋmatee Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ, na ɔsom abɔɔ ŋan pou.

22 Ke yɛɛ ampaŋ nyi Mosesi mmaraase ŋan nawolo nyi, fatabo te bɛɛ mo gberaa kpene kamasɛ lese ka ayimɛɛ. Mena dɔɔ nyi akpaa fatabo ta lee ya na, kenaŋ na dukum ka mo kyɛɛ mɔ be kyaa ya.

23 Mena dɔɔ kaboena nyi baa mo wonembia deesi, na baa mo gberaa abɔɔ ŋan ŋe kyaa tɛɛle kei dɔɔ te ŋa seŋɛɛ fa adido wui ŋan nɛ. Mɔna adido wui ŋan gbagba dɔɔ, kaboena nyi baa mo kpene keŋ kɛɛ gyoo sibii kela wonembia fatabo nɛ deesi bo mo gyoraa ŋa.

24 Nawolo nyi na ɔsom deni dinaa keŋ bɔɔ kasee adido wui keŋ yɛɛ nɛ tɔɔman te Kristo gyoowɔ ya, mɔna ɔ gyoe adido gbagba botɔɔ keŋ Wurubuarɛ kyaa nɛ. Te nɛnɛɛ ɔ seŋɛɛ de nawɔɔ man Wurubuarɛ siaman ɔ na sola e fa daa.

25 Kulutoo kamasɛ na, Gyudatena saese kegyia ŋon na mo wonembu fatabo gyu Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa tɔɔmante keŋ man ke deesi. Mɔna Kristo dɔɔ ŋon ta mo ɔ wose gyu botɔɔ ke deesi fa Wurubuarɛ kulutoo na kulutoo ya.

26 Nyi Kristo deŋ yɛɛwɔ mena nɛ, nafɔ ŋon naa diyem agbaatee agbaatee mo leenaŋ debaŋ keŋ Wurubuarɛ be yɛɛ tɛɛle kei kewalaŋ nɛ. Mɔna tɛɛle kei kee gyu kɔ ɔto nɛ, ɔ lese ɔ wose wola te ɔ moo ɔ wose deesi karatetee dokoloŋ na waa mo lese de nombiakumɛɛ.

27 Doo fa deniwalaŋ kamasɛ nyi yeŋ dokoloŋ te waa yeŋ tɛɛle kei dɔɔ. Lee kenaŋ wɔle na Wurubuarɛ waa di ɔ nombia.

28 Mena yeŋ dokoloŋ kenaŋ ke te Kristo mɔ yeŋawɔ mo ɔ wose fa, na waa nyiŋ lese balaŋ burum lee ba dukum man. Yesu waa bese kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ bela. Ɔ kɛɛ kɔŋ kei dɔɔ, na ɔ ne kɔŋ bo ɔ kaa lese balaŋ lee be nombiakumɛɛ man ya. Mɔna ɔ ne kɔŋ bo ɔ kaa lɛɛ balaŋ baŋ bɔɔ yɛɛ kakyeŋ be kyaa be daa na e nɛ nyee.

10

1 Mosesi mmaraase ŋan seŋɛɛ bo fa abɔɔ kpaakpaa ŋan dɔŋ wɔle kaa kɔŋ nɛ, ŋa te yɛɛ abɔɔ kpaakpaa ŋenaŋ gbagba ya. Lee kei dɔɔ kedeesase ŋan balaŋ ne deesi kulutoo kamasɛ ŋgba mena keŋ mmaraase ŋan ba wola wɔ nɛ, be gyae ke tale yela walaŋ gbɛɛneŋ ka tenee Wurubuarɛ siaman ya.

2 Nyi ba kedeesase ŋenaŋ deŋ talewɔ yela be gbɛɛneŋ deŋ teneewɔ Wurubuarɛ siaman nɛ, nafɔ beŋ wulaa tinaa kedeesase ŋenaŋ yela. Nyi ŋe deŋ talewɔ lɛɛ wɔ nɛ, nafɔ bɔɔ tekaa wɔlɛɛ nyi Wurubuarɛ waa kaa wɔŋ ba deŋele lee be nombiakumɛɛ ŋenaŋ dɔɔ ya.

3 Mɔna anokoare keŋ doo nombii kei man yɛna nyiaa, kulutoo kamasɛ na mena kedeesase ŋan bee deesi agbaatee agbaatee nɛ, na bese bo yela bɛɛ tɔɔse be nombiakumɛɛ ŋan bɔɔ yɛɛ kaalaŋ nɛ.

4 Nawolo nyi nunkyuese na asoose fatabo, be gyae ke tale faafo dukum lee deniwalaŋ wose man ya.

5-6 Lee mena dɔɔ debaŋ keŋ Kristo ne gyae waa kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ nɛ, ɔ yako ɔ kya Wurubuarɛ nyiaa,

"Na kedeesa na abɔɔ ŋan bɛɛ mo sola neŋ
nɛ na gyoo na n sia ya.
Wonembia katoo kedeesa,
na dukum kasola kedeesa koraŋ bɛɛ
gyoo n sia ya.
Mɔna n te desina ma wosenaane na maa
mo ke deesi fa neŋ.

7 Mena dɔɔ,

'Me Gbeŋgyoo maŋ yaa.
Me kɔŋae me kaa yɛɛ n kegyaebii,
ŋgba mena keŋ bɔɔ ŋmarase ma wose
man
nombia do n nombia aŋmaraseŋ see
ŋan man nɛ.' "

8 Kristo taŋ wulaa yako kaalaŋ nyiaa, "Wurubuarɛ bɛɛ gyae kedeesa na abɔɔ ŋan bɛɛ mo sola e na wonembia katoo kedeesa na dukum kasola kedeesa ya, te ŋe bɛɛ gyoo ɔ sia mɔ ya." Mɔna kɛŋa pou yɛɛ kpene keŋ Mosesi mmaraase ŋan na wolo nyi baa yɛɛ.

9 Botɔɔ te Kristo besewɔ yako nyiaa, "Me Gbeŋgyoo maŋ yaa. Me kɔŋae me kaa yɛɛ n kegyaebii." Kei nawolo baa nyi Wurubuarɛ te bɛɛ kedeesa gyaŋgbate keŋ, te ɔ moo Kristo wui keŋ ɔ ba mo ɔ wose deesi nɛ kaa see ke nawɔɔ man.

10 Wurubuarɛ kegyaebii keŋ Kristo be kɔŋ kaa yɛɛ mo ɔ wose deesi karatetee dokoloŋ kekpaakekpaa nɛ, keŋ lese na da ayimɛɛ desina daa see fa Wurubuarɛ.

11 Wee na wee na, Gyudatena saese baŋ gyakaa bee deesi kedeesa dokoloŋ kenaŋ agbaatee agbaatee. Mɔna ŋe bɛɛ tale lese dukum lee deniwalaŋ wose man ya.

12 Mɔ Kristo dɔɔ ŋon moo ɔ wose deesi fa Wurubuarɛ karatetee dokoloŋ kekpaakekpaa, na waa mo lese de nombiakumɛɛ. Kenaŋ wɔle na te ɔ ke kyaawɔ Wurubuarɛ dunoluŋ dɔɔ adido.

13 Lee mena debaŋ kenaŋ pou nɛ, ɔ sɛɛ ɔ
kyaa botɔɔ ɔ ne daa wee keŋ Wurubuarɛ
waa mo ɔ kɔlala pou do e ɔ nawɔɔ tɛɛ nɛ.
14 Kristo kedeesa keŋ ɔ ba mo ɔ wose
deesi fa Wurubuarɛ dɔɔ nɛ, te yeli balaŋ
baŋ pou ɔ be baake wɔ te ɔ be desina wɔ
see fa ɔ wose nɛ, ta bese balaŋ baŋ ayimɛɛ
be doo be man ya nɛ kekpaakekpaa.
15 Wurubuarɛ feliŋ ŋon gbagba mɔ ne di
adansɛɛ lee mena nombia kɛŋa wose man,
ŋgba mena keŋ bɔɔ ŋmarase Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see man nɛ nyiaa.
16 Wurubuarɛ kpa,
"Nɔɔkebakesee keŋ maŋ ɛ Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
na me balaŋ be bake see yɛna nyiaa,
Debaŋ daale de lii na,
maa mo ma mmaraase ŋan do be
konɔɔse na ba nyeeya man."
17 Keŋte ɔ besewɔ yako nyiaa,
"Mɔɔ gyae maa tɔɔse be nombiakumɛɛ
na be nombia nkaraŋkaraŋ ŋan bɔɔ
yɛɛ nɛ bela ya."
18 Te nyi akpaa Wurubuarɛ ta mo de nombiakumɛɛ kyɛɛ daa na, ta tekaa kaboena nyi dɛɛ bese deesi fa e lee de nombiakumɛɛ dɔɔ bela ya.

Ɛ yela dee tuu benaa Wurubuarɛ

19 Me tebia, lee Yesu yeŋ keŋ dɔɔ de te nyiŋ gbɛɛ keŋ dɛɛ tale gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa tɔɔmante keŋ man yakaa.
20 Nɛnɛɛ dɛɛ tale gbaa kanyaŋ keŋ bɔɔ mo kpase deni dinaa keŋ man nɛ. Nawolo nyi Yesu ta mo ɔ wose deesi mo toro gbɛɛ wɔle keŋ na mo daa gyu nyeedoŋ wɔle keŋ man nɛ fa daa.
21 Nɛnɛɛ de te nyiŋ Wurubuarɛ sae kegyia dekpatakpere ŋon daa Wurubuarɛ balaŋ pou doo ɔ nyiŋmaa man.
22 Mena dɔɔ ɛ yela dɛɛ mo konɔɔ kpaakpaa tuu benaa Wurubuarɛ, na dɛɛ kyaŋ kelɛɛdi keŋ dɔɔ lɛɛdi nɛ man keŋkeŋ. Ɛ yela dɛɛ yɛɛ balaŋ baŋ bɔɔ gberaa be nombiakumɛɛ lee ba wose man keŋ bɔɔ tekaa wɔlɛɛ na ŋa bela ya, na dɛɛ yɛɛ balaŋ baŋ bɔɔ mo Wurubuarɛ loŋ faafo da ayimɛɛ pou leki nɛ.
23 Ɛ yela dɛɛ kyaŋ nombia ŋan dɔɔ lɛɛdi te de loo gyakaa ŋe dɔɔ nɛ man keŋkeŋ keŋ dɔɔ lee de wɔle ya. Nawolo nyi Wurubuarɛ de yako nombii see na, ɔ bɛɛ lee ke wɔle ya. Mena dɔɔ abɔɔ ŋan ɔ be yako see nyi waa yɛɛ fa daa nɛ, waa yɛɛ ŋa fa daa.
24 Mena dɔɔ ɛ yela dɛɛ gyueŋ mena keŋ dɛɛ do dɔŋa kakyeŋ, na dɛɛ gyae dɔŋa na dɛɛ yɛɛ nombia kpaakpaa fa dɔŋa.
25 Ɛ na yeli dee tina kegyaŋee som ŋgba Kristotena nɛ yela, ŋgba mena keŋ baale ba mo ke yɛɛ be dinɔɔ nɛ ya. Mɔna ɛ yela dɛɛ kyaa gyaŋee na dɛɛ do dɔŋa kakyeŋ nideli, tuturu na nɛnɛɛ keŋ dɔɔ naa nyi de Gbeŋgyoo Yesu wee dinaa keŋ ɔ be yako see nyi waa bese kɔŋ na benaa nɛ.
26 Akpaa nyi ŋolo gyeŋ nyeedoŋ nombia gbagba ŋan te ɔ bese naa na sia yɛɛ nombiakumɛɛ nɛ, kenaŋ na kedeesa daale be kyaa keŋ ɔtenate waa deesi fa Wurubuarɛ, na Wurubuarɛ ka mo ɔ nombiakumɛɛ kyɛɛ e bela ya.
27 Mɔna ɔtenate waa kyaa bo na wɔe kelɔ ɔ ne daa nombia kedi wee, na boalaŋ degyapaa keŋ gyae kaa kpa balaŋ baŋ pou bɔɔ koro seŋ tia Wurubuarɛ nɛ.
28 Gyaŋgba gyaŋgba keŋ nɛ, akpaa ŋolo te di Mosesi mmaraase ŋan dɔɔ ya te balaŋ bala yaa batooro de di adansɛɛ tia e nɛ, bɛɛ ko ɔtenate keŋ bɔɔ ne wii ɔ waraŋase ya.
29 Akpaa mena te doo nɛ, kenaŋ na deŋele keŋ baa wɔŋ walaŋ ŋon ɔ ta mo Wurubuarɛ bu ŋon nombia ŋan yɛɛ kolo ya nɛ, ka dokoso be kyaa ya. Baa wɔŋ ɔtenate deŋele nideli, nawolo nyi ɔ nombia ayɛɛsa nawolo baa nyiaa Yesu fatabo keŋ ɔ ba mo tɔ nɔɔkebakesee wɔle keŋ nɔɔ, te ɔ ba mo gberaa da ayimɛɛ lee da wose man nɛ be dana tɔnɔɔ fa e ya, te ɔ ta mo Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ na mo ɔ bɛrɛɛ boele balaŋ mɔ nɛ yɛɛ kolo ya.
30 Nawolo nyi da gyeŋ nyi Wurubuarɛ yakowɔ nyiaa, "Maŋ ne gyae la maa tɔ me balaŋ kom lee be nombiakumɛɛ dɔɔ." Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see na bese yako nyiaa, "De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ ne gyae la waa di ɔ balaŋ nombia."
31 Ke gyae ke yɛɛ gyakoloŋ, nyi ŋolo ke yala Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa kekpaakekpaa nɛ nyiŋmaa man.
32 Ɛ tɔɔse debaŋ keŋ ɛ be taŋgbɛɛ lɛɛ Wurubuarɛ nombia ŋan di kewalaŋ nɛ. Nombia dinaana yala ŋon, mɔna ɛ kyaŋa ɛ wose seŋ keŋkeŋ di ŋe dɔɔ.
33 Weeya ŋaale man na bɛɛ tee ŋon, fulu ŋon balaŋ man. Ŋaale man mɔ na, ɛ na sem ɛ tebia baŋ bɛɛ naase wɔ diyem nɛ wɔle, naa diyem ŋgba baŋ mɔ nɛ.
34 Ɛ wii ɛ tebia baŋ bɔɔ kyaŋ wɔ tɔ deni nɛ waraŋase. Be lɛo ya abɔɔ koraŋ na ɛ ta ko ɛ wose ya, mɔna ke yɛɛ ŋon gyoŋ bo, nawolo nyi ɛ gyeŋ nyi ɛ dana abɔɔ kpaakpaa ŋan ŋa kela tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ, te ŋe doo fa ŋon kekpaakekpaa nɛ.
35 Mena dɔɔ ɛ na yeli ɛ wose ke yɔkɔse ŋon Wurubuarɛ ɔsom keŋ man ya. Ɛ kyaŋ nombia ŋan ɛ be lɛɛdi nɛ man keŋkeŋ, nawolo nyi wee daale Wurubuarɛ waa tɔ ŋon kom.
36 Kaboena nyi yaa yɛɛ kakyeŋ seŋ keŋkeŋ na ɛ ke nyiŋ tale yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii. Ɛ yɛɛ mena na ɛ ke nyiŋ kpene keŋ ɔ be yako see nyi waa fa ŋon nɛ.
37 Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan ne yako nyiaa,

"Be gyae ke kyare ya,
walaŋ ŋon kaboena nyi waa kɔŋ nɛ
waa kɔŋ.
Ɔ be gyae waa dɔɔ wɔle na kekɔŋ ya.
38 Me balaŋ baŋ be gbɛɛneŋ tenɛɛ me
siaman nɛ,
lee ba kelɛɛdi dɔɔ te baa nyiŋ nyeedoŋ
kyaa.
Mɔna akpaa be man ŋolo ta seŋ ɔ kelɛɛdi
man keŋkeŋ ya
te ɔ lee ɔ wɔle na,
ɔ nombia be gyae ka gyoo me sia ya."
39 Daa te yɛɛ balaŋ baŋ bɔɔ lee Wurubuarɛ
wɔle, te baŋ na e nsana be tiri kekpaakek-
paa nɛ ya. Mɔna daa yɛna balaŋ baŋ dɔɔ
lɛɛ Wurubuarɛ di, te ɔ be lɛɛ da nyee nɛ.

11

Wurubuarɛ kelɛɛdi

1 Woŋ yɛna Wurubuarɛ kelɛɛdi? Keŋ
yɛna nyi deniwalaŋ ka gyeŋ ɔ konɔɔ man
nideli nyi, abɔɔ ŋan ɔ loo gyakaa ŋe dɔɔ nɛ
waa nyiŋ ŋa. Doo nyi ɔ bɛɛ naa mena abɔɔ
ŋenaŋ na ɔ sia ya, mɔna ɔ gyeŋ ɔ konɔɔ
man nideli nyi mena abɔɔ ŋenaŋ kyaa, te
wee daale waa kaa nyiŋ ŋa.
2 Mena ke te beneŋtena baŋ mɔ lɛɛ
Wurubuarɛ di, te lee ba kelɛɛdi dɔɔ Wu-
rubuarɛ kɛlɛɛ wɔ.
3 Lee mena keŋ dɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di
dɔɔ te da gyeŋ nyi nɔɔwoya ŋaageŋ te ɔ
kolosiwɔ, te abɔɔ ŋan pou ŋe kyaa adido
na ateta nɛ kɔŋawɔ. Kei nawolo baa nyi
abɔɔ ŋan pou deniwalaŋ bɛɛ naa ŋa ɔ sia
ya nɛ, ŋan te Wurubuarɛ moowɔ yɛɛ abɔɔ
ŋan dɛɛ naa na de sia nɛ.
4 Abɛle kelɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wurubuarɛ di
dɔɔ, abɔɔ ŋan ɔ ba mo deesi fa Wurubuarɛ
nɛ gyoo Wurubuarɛ sia kela ɔ kegyia Kani
wui. Mena dɔɔ Wurubuarɛ mɔ lɛɛ e
do nyi ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ ŋon Wurubuarɛ
siaman. Abɛle wulaa yeŋawɔ mɔna ɔ
kelɛɛdi nombia ŋan ɔ be yɛɛ nɛ, ŋe sɛɛ ŋe
doo fa daa.
5 Enɔke mɔ kelɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wu-
rubuarɛ di dɔɔ te Wurubuarɛ gate e gyu
adido na ɔ sia fonɛɛ. Ŋolo te naa e ya
nawolo nyi Wurubuarɛ moo e gyu adido.
Pɛ Wurubuarɛ ka mo Enɔke gyu adido nɛ,
Wurubuarɛ dii adansɛɛ lee ɔ wose man nyi
ɔ nombia na gyoo ŋon Wurubuarɛ sia.
6 Nyi akpaa ŋolo bɛɛ lɛɛ Wurubuarɛ di
ya nɛ, ɔtenate nombia be gyae ka gyoo Wu-
rubuarɛ sia korakora ya. Walaŋ kamasɛ
ŋon ɔ ne gyae nyi waa kɔŋ Wurubuarɛ
gyaŋ nɛ, kaboena nyi ɔtenate dɛɛ lɛɛ di
nyi Wurubuarɛ kyaa, te waa mo abɔɔ
kpaakpaa tɔ balaŋ baŋ pou bɛɛ yase be sia
kɛo ɔ gbɛɛneŋ man nideli nɛ kom.
7 Nowa mɔ kelɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wurubuarɛ
di dɔɔ, debaŋ keŋ Wurubuarɛ be faree e
lee kayeyɛɛ dinaa keŋ gyae ke kɔŋ tɛɛle
dɔɔ nɛ, doo nyi na ɔ ba gyeŋ kayeyɛɛ
kenaŋ dinɔɔ ya, mɔna ɔ lɛɛ Wurubuarɛ
di te ɔ yae adakaa dinaa. Keŋte ŋon na ɔ
dekpaŋalaŋmantena pou gyoowɔ ke man,
te be nyiŋa nyeedoŋ debaŋ keŋ loŋ be
waale tɛɛle pou nɛ. Ɔ kelɛɛdi kei te yeli
ɔ te bu balaŋ akaŋ baŋ pou fɔɔ nyi be
yɛɛ nombiakumɛɛyɛɛrawɔ, keŋ kaboena
nyi Wurubuarɛ waa wɔlɛɛ wɔ. Lee Nowa
kelɛɛdi kei dɔɔ te Wurubuarɛ lɛɛ e do nyi
ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ ɔ siaman.
8 Aberaham mɔ kelɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wu-
rubuarɛ di dɔɔ, debaŋ keŋ Wurubuarɛ be
baake e yako e nyi waa koro lee ɔ tɛɛle
man, na waa gyu tɛɛle wɔle daale keŋ ɔ be
yako see nyi wee daale ke gyae kaa bese
ŋon na ɔ duuluŋ man balaŋ pou wui dɔɔ
nɛ ɔ nyii Wurubuarɛ dei. Debaŋ kenaŋ na
Aberaham ba gyeŋ tɛɛle keŋ Wurubuarɛ
ne yako nɛ wose man kolo ya, mɔna ɔ
korowɔ tina ɔ donɔɔ yela gyu botɔɔ.
9 Lee Aberaham kelɛɛdi dɔɔ ɔ gyuuwɔ
kekyaa tɛɛle keŋ Wurubuarɛ be yako see
nyi ke gyae kaa bese ɔ wui nɛ dɔɔ ŋgba
ŋɔɔle nɛ. Ɔ ke kyaawɔ kanyaŋ denɛɛ man
ŋgba mena keŋ ɔ bu Asiki na ɔ naanabii
Gyekɔpo mɔ ba ke kyaa nɛ. Wurubuarɛ
yakowɔ see fa Asiki na Gyekɔpo mɔ nyi
wee daale mena tɛɛle kenaŋ gyae kaa bese
be wui, ŋgba mena keŋ ɔ be yako see fa
Aberaham nɛ.
10 Na Aberaham dɔɔ, ŋon sia gyakaa bo
donɔɔ keŋ Wurubuarɛ gbagba ba mo adao
lese ke, te ka seŋɛɛ nideli te ke dana doŋ
te ke kyaa kekpaakekpaa nɛ dɔɔ.
11 Doo nyi na Aberaham te ŋmɛɛ gbaa
lolo te ɔ wɛɛle Saara mɔ yɛɛ ɔlamanbo e,
mɔna lee kelɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wurubuarɛ di
dɔɔ Wurubuarɛ yela ɔ lola bu. Nawolo nyi
debaŋ keŋ Wurubuarɛ be yako see nyi waa
fa wɔ bu nɛ, ɔ lɛɛwɔ di nyi Wurubuarɛ waa
di ɔ nombia ŋan ɔ be yako see nɛ dɔɔ.
12 Lee mena dɔɔ Aberaham ŋon ɔ be
ŋmɛɛ gbaa lolo te ɔ loo be gyakaa nyi
nafɔ waa tale lola bela ya nɛ, ɔ kaa lola
bu te ɔ duuluŋ man balaŋ kaa wukuwɔ
ŋgba kyolobiise ŋan ŋe kyaa adido, yaa
ɛpo nɔɔman aŋasa nɛ.
13 Mena balaŋ kɛwɔ pou te nyiŋ kpene
keŋ Wurubuarɛ be yako see nyi waa fa wɔ
nɛ ya, mɔna be gyakaa bɛɛ lɛɛ Wurubuarɛ
di pɛte ba yekeewɔ. Nawolo nyi lee ba
kelɛɛdi dɔɔ yɛɛ yaa ŋgba be wulaa naa
abɔɔ ŋan na lem keŋ wee daale baa kaa
nyiŋ ŋa nɛ. Mena dɔɔ be nyaŋeewɔ do
Wurubuarɛ nɔɔ, te be lɛɛwɔ do nyi be yɛɛ
ŋɔɔlawɔ tɛɛle kei dɔɔ.
14 Balaŋ baŋ bɔɔ gyuusu be nɔɔ yako
mena nombia kɛŋa nɛ, na bɛɛ wolo baa nyi
bɛɛ kɛo baŋ gbagba be tɛɛle na baa kyaa
ke dɔɔ.

15 Kei nawolo baa nyi na be loo be
gyakaa tɛɛle keŋ bɔɔ koro tina ke yela nɛ
dɔɔ ya. Nawolo nyi, nyi be loo deŋ gyakaa
ke dɔɔ nɛ, nafɔ be dana gbɛɛ nyi baa bese
gyu botɔɔ.
16 Mɔna ba moo be loo bo gyakaa tɛɛle
keŋ ke dei kela keŋ bɔɔ koro yela ke nɛ
dɔɔ. Mena tɛɛle kenaŋ yɛna Wurubuarɛ
gyaŋ adido. Mena dɔɔ be dana Wurubuarɛ
desɛŋ nyi mena balaŋ benaŋ baa baake
e nyi be Wurubuarɛ ya. Nawolo nyi ɔ te
desina tɛɛle kpaakpaa daale see wɔ.
17-18 Wurubuarɛ nombia aŋmarasɛŋ see
ne yako nyiaa, Wurubuarɛ yako Aberaham
nyi, "N bu Asiki dɔɔ te maa ta na maa
yela n duuluŋ man balaŋ ke wuku." Mɔna
Wurubuarɛ kɛɛse Aberaham kelɛɛdi kɛɛ te
ɔ yako e nyi waa mo ɔ bu Asiki ŋonaŋ
deesi fa e. Te lee kelɛɛ keŋ Aberaham be
lɛɛ Wurubuarɛ di dɔɔ, ɔ desina ɔ wose nyi
waa mo ɔ bu Asiki deesi fa Wurubuarɛ.
19 Aberaham sɛɛwɔ nyi waa mo ɔ bu
Asiki deesi fa Wurubuarɛ, nawolo nyi wa
agyueŋ man na ɔ gyeŋ nyi ɔ bu ŋon da yem
koraŋ na, Wurubuarɛ waa tale gyuusu e
lee yeŋ man. N kɛɛ gba na, na yɛɛ yaa
ŋgba ɔ moo e baa deesi fa Wurubuarɛ
ampaŋ, te Wurubuarɛ gyuusu e lee yeŋ
man nɛ.
20 Asiki mɔ kelɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wurubuarɛ
di dɔɔ, te ɔ talewɔ yako ɔ bia Gyekɔpo na
Esawu abɔɔ ŋan Wurubuarɛ waa yɛɛ fa
wɔ wee daale nɛ.
21 Gyekɔpo mɔ kelɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wu-
rubuarɛ di dɔɔ debaŋ keŋ ɔ yeŋ ba benaa
nɛ, ɔ seŋawɔ teeli na ɔ gbutu te ɔ doo
Wurubuarɛ nɔɔ, te ɔ sola e nyi waa hiraa
ɔ naanasebia Gyosɛfo bia baala bala baŋ.
22 Gyosɛfo mɔ kelɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wu-
rubuarɛ di dɔɔ pɛ waa yeŋ nɛ, ɔ yako ɔ
balaŋ Iseraetena nyi wee daale baa kaa lee
Igyipite tɛɛle man. Keŋte ɔ wola wɔ mena
keŋ baa yɛɛ ɔ ŋɔɔ.
23 Mosesi ɔ kya na ɔ naa mɔ kelɛɛ keŋ
bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di dɔɔ be ka lola be
bu Mosesi nɛ, be talewɔ weese e deni man
gyaalaŋna batooro, keŋ ba te yee Igyipite
gyoo mmaraa keŋ ɔ ba see nyi baa koe
bia baala baŋ bɔɔ lola wɔ kewalaŋ nɛ ya.
Nawolo nyi be naawɔ nyi bu ŋon te yɛɛ
walaŋ yakaate e ya.
24 Mosesi mɔ kelɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wu-
rubuarɛ di dɔɔ debaŋ keŋ ɔ ba bee nɛ, ɔ
bɛɛwɔ nyi be na tekaa baake e nyi Igyipite
gyoo bu alebu ŋon bu bela ya.
25 Nawolo nyi ɔ kegyaebii yɛna nyi waa
kaa kpu na ɔ tebia Wurubuarɛ balaŋ baŋ
na baa naa diyem, kela keŋ waa kyaa gyoo
Faaro dɛɛ di gyoŋ weeya akalansɛɛ ŋaale,
na waa wɔlɛɛ na dukum man kedoo.
26 Ɔ naawɔ nyi akpaa nyeelɛɛre ŋon waa
kaa kɔŋ nɛ dɔɔ te ba do e desɛŋ na, dana
tɔnɔɔ fa e kela abɔɔ kpaakpaa ŋan pou
waa nyiŋ Igyipite tɛɛle man nɛ. Nawolo
nyi kpene keŋ dɔɔ ɔ loo gyakaa nɛ, yɛna
abɔɔ kpaakpaa ŋan Wurubuarɛ waa kaa
fa e wee daale nɛ.
27 Lee Mosesi kelɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wu-
rubuarɛ di dɔɔ, ɔ korowɔ lee Igyipite tɛɛle
man keŋ ɔ te yee baŋ keŋ gyoo ŋon waa
gyeŋ ɔ dɔɔ nɛ ya. Doo nyi nombia ŋan be
tuŋ e gbɛɛnaa man nɛ dana doŋ, mɔna ɔ
ta bese ɔ wɔle ya. Nawolo nyi yɛɛ e ŋgba
ɔ naa Wurubuarɛ ŋon walaŋ bɛɛ naa e na
ɔ sia ya nɛ nyi ɔ kpuɛ na e.
28 Mosesi kelɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ Wurubuarɛ
di dɔɔ te ɔ baŋa ba nyeekelɛɛwee kedi keŋ
daŋ, te ɔ yela ba koo wonembu te ba moo ɔ
fatabo ŋmatee ba anaanɔɔse dɔɔ. Keŋ dɔɔ
bɛɛ yɛɛ mena yɛna nyi, akpaa Wurubuarɛ
kpilale ŋon de kɔŋ nyi ɔ kaa koe bia baala
gyaŋgba nyibaŋ baŋ Igyipite tɛɛle man nɛ,
na waa gbaa Iseraetena wui denɛɛ ŋan
tina be bia baala baŋ yela.
29 Iseraetena kelɛɛ keŋ bɔɔ lɛɛ Wu-
rubuarɛ di dɔɔ, te be talewɔ ta Ɛpo yayam
keŋ man toŋ ŋgba be dɔŋ bo tɛɛle dɔɔ nɛ.
Mɔna debaŋ keŋ Igyipitetena mɔ ba gyoo
nyi baa toŋ na, te boo keŋ wuuwɔ mo wɔ
pou laŋ.
30 Iseraetena kelɛɛ keŋ bɔɔ lɛɛ Wu-
rubuarɛ di dɔɔ te be talewɔ ta kilisi Gy-
eriko donɔɔ weeya nyetooro, te dekyaŋ
keŋ bɔɔ maa kilisi donɔɔ keŋ nɛ pou
tekeriiwɔ yala.
31 Futooli alo ŋolo kyaawɔ Gyeriko
donɔɔ kenaŋ man keŋ bɛɛ baake e nyi
Rahabo. Rahabo kei kelɛɛ keŋ ɔ be lɛɛ
Wurubuarɛ di dɔɔ, debaŋ keŋ Mosesi be
kpila tewulɛɛ nyi baa gyu ke kɛɛ Gyeriko
donɔɔ keŋ kedoobii nɛ, ɔ lɛɛ tewulɛɛ
benaŋ ŋɔɔlale. Mena dɔɔ debaŋ keŋ bɔɔ
kaa koe balaŋ baŋ pou bɔɔ yɛɛ deŋele doŋ
tia Wurubuarɛ donɔɔ kenaŋ man nɛ, be ta
ko ŋon Rahabo ya lee ɔ kelɛɛdi dɔɔ.
32 Nafɔ me dana nombia burum maa
bese tɔlɛɛ fa ŋon. Mɔna debaŋ be doo fa
maŋ na maa yako ŋon kolo lee beneŋtena
ŋgba Gidiyɔn na Baraki na Samsen na
Gyɛfeta na Defidi na Samuɛle na Wu-
rubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ bɔɔ lɛɛ
Wurubuarɛ di nɛ wose man bela ya.
33 Lee ba kelɛɛ keŋ bɔɔ lɛɛ Wurubuarɛ di
dɔɔ, be man baale talewɔ yoo di gyooneŋ
dɔɔ te baale mɔ dii gyoori ke gbɛɛ dɔɔ, te
baale mɔ nyiŋa abɔɔ ŋan Wurubuarɛ be
yako see nyi waa fa wɔ nɛ. Baale mɔ dii
laamantese dɔɔ keŋ ba te tale kyaŋ wɔ tao
ya.
34 Baŋ mɔ bɔɔ mo wɔ do boalaŋ degya-
paa man nɛ leewɔ ke man keŋ ba te nyakee
ya, te baale mɔ leewɔ be kɔlala nyiŋmaa
man keŋ ba te tale ko wɔ ya. Baŋ mɔ nafɔ
bɔɔ dana doŋ ya nɛ nyiŋa doŋ nideli yoo,

te be dii be kɔlala pou dɔɔ keŋ ba te tale seŋ be siaman ya.
35 Lee ala baale mɔ kelɛɛ keŋ bɔɔ lɛɛ
Wurubuarɛ di dɔɔ, Wurubuarɛ gyuusu be
balaŋ baŋ bɔɔ yekee nɛ lee yeŋ man fa wɔ.
Be naase be man baale diyem yeŋ yeŋ,
mɔna be te tina ba kelɛɛdi yela lee Wu-
rubuarɛ wɔle ya. Nawolo nyi bɛɛ gyae nyi
wee daale Wurubuarɛ ke gyuusu wɔ lee
yeŋ man, na waa fa wɔ dekyae kpaakpaa
keŋ ka kela tɛɛle kei dɔɔ wui.
36 Lee baale mɔ kelɛɛ keŋ bɔɔ lɛɛ Wu-
rubuarɛ di dɔɔ be naase wɔ diyem fulu wɔ
do wɔ desɛŋ, te ba doo be man baale mɔ
agbaraagbaraase mo wɔ ketɔ deni.
37 Be funɟii be man baale boya koe, te be
bɛɛse be man baale yaaleŋ ala te ba moo
silase koe baale. Namense na asoose tɔna
te be man baale moowɔ wu ba wose, te be
tɛɛwɔ na diyem te balaŋ kɔla wɔ naase wɔ
diyem.
38 Tekaboena nyi nafɔ mena balaŋ kɛwɔ
baa kyaa tɛɛle kei dɔɔ kpu na nombi-
akumɛɛyɛɛra ya. Lee ba kelɛɛdi dɔɔ be
naa diyem, te be tɛɛwɔ yeyɛɛ depampaa
dinaa man na bulase dɔɔ ŋgba balaŋ baŋ
yoo be gegi wɔ lee baŋ gbagba be tɛɛle man
nɛ, te be tɛɛwɔ dokii boya bɔɔneŋ na tɛɛle
bɔɔneŋ man.
39 Wurubuarɛ kɛlɛɛ mena balaŋ kɛwɔ
pou nideli lee ba kelɛɛ keŋ bɔɔ lɛɛ e di dɔɔ.
Mɔna be man ŋolo na ŋolo te nyiŋ kpene
keŋ ɔ be yako see nyi waa fa wɔ nɛ ya.
40 Nawolo nyi Wurubuarɛ te desina kolo
kpaakpaa keŋ ke dei kela gyaŋgbate keŋ
nɛ see daa. Te ɔ kegyaebii yɛna nyi daa na
wɔ pou de dinɔɔ dɛɛ yɛɛ dinɔɔ keŋ dukum
kamasɛ be doo ke man ya.

12

Ɛ yela dee sila Yesu Kristo

1 Mena balaŋ burum kɛwɔ baŋ bɔɔ lɛɛ
Wurubuarɛ di nɛ, ne di adansɛɛ fa daa nyi
Wurubuarɛ ne di ɔ nombia dɔɔ. Mena dɔɔ
ɛ yela dee tina kpene kamasɛ keŋ ne tɔ
daa gbɛɛ lee de Wurubuarɛ ɔsom man, na
nombiakumɛɛ ŋan ne bake daa te ne yeli
dɛɛ yale da kelɛɛdi man bileŋbileŋ nɛ yela,
na dɛɛ yase de sia na dɛɛ kyaŋ dɔ ɔsom
keŋ man nideli kelii ɔto ŋgba mena keŋ
de Gbeŋgyoo ba wola daa nɛ.
2 Lee mena dɔɔ ɛ yela dɛɛ mo de sia
gyakaa Yesu waageŋ dɔɔ. Ɲon ne yele la
te dɛɛ tale seŋ keŋkeŋ da kelɛɛdi man,
nawolo nyi da kelɛɛdi pou gyakae ɔ dɔɔ
lee ka kewalaŋ kelii ɔto. Lee gyoŋ keŋ
ɔ loo gyakaa ke dɔɔ nɛ dɔɔ, ɔ te yeli
ɔpaŋdaŋ dɔɔ yeŋ keŋ ke yɛɛ e desɛŋ ya.
Mɔna ɔ nyiŋa konɔɔ seŋ keŋkeŋ yela be
gyɔɔ e ɔpaŋdaŋ dɔɔ. Te nɛnɛɛ ɔ kyaa ɔ
kya Wurubuarɛ dunoluŋ dɔɔ ɔ gyoori keŋ
man.
3 Ɛ tɔɔse mena keŋ Yesu be naa diyem
nombiakumɛɛyɛɛra baŋ bɔɔ koro seŋ tia e
nyiŋmaa man nɛ. Lee kɛŋa pou wɔle na
ɔ nyiŋa konɔɔ seŋ keŋkeŋ. Lee mena dɔɔ
ɛmɛɛ mɔ ɛ na yeli ɛ wose keyɔkɔse ŋon ya,
mɔna ɛ yela kei ka do ŋon kakyeŋ na ɛ ka
seŋ keŋkeŋ mena, na ɛ be nyiŋ lee ɔ wɔle
ya.
4 Nawolo nyi ɛ gyeŋ nyi debaŋ keŋ ɛ ne
fiti nyi ɛ ka lese ɛ wose lee dukum man
nɛ, ɛ man ŋolo te fiti ta kelii debaŋ keŋ
kaboena nyi baa ko e lee ɔ kelɛɛdi dɔɔ ya.
5 Yaa ɛ te wolee Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan ne yako mo do ɛ man
walaŋ kamasɛ kakyeŋ lee keŋ ɛ yɛɛ ɔ
biawɔ dɔɔ nɛ? Wurubuarɛ yakowɔ nyiaa,

"Me bu, nyi akpaa maŋ n Gbeŋgyoo ne
desina neŋ nɛ,
see deŋele na n ke tei maŋ nideli.

Akpaa ma lese nombia si neŋ nɛ,
na yeli n wose ke yɔkɔse neŋ na n ka
lee me wɔle ya

6 Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon mɛɛ gyae
ɔ nombia na
te mɛɛ desina e.

Mena mɔ te walaŋ kamasɛ ŋon me lɛɛ e do
nyi ɔ yɛɛ me bu e na,
ŋon te mɛɛ wɔŋ ɔ deŋele."

7 Diyem keŋ ɛ ne naa nɛ, ɛ nyiŋ konɔɔ
na ɛ ka mo ke nyi Wurubuarɛ ne wɔŋ ɛ
deŋele baa. Nawolo nyi ɔ ta mo ŋon yɛɛ
ɔ bia. Te biikyaa woŋti kyaa la keŋ ɔ kya
bɛɛ wɔŋ ɔ deŋele ya?
8 Nyi akpaa Wurubuarɛ te wɔŋ ɛ deŋele
ŋgba mena keŋ ɔ ne wɔŋ ɔ bia pou deŋele
ya nɛ, na nawolo baa nyi ɛ te yɛɛ ɔ bia
gbagbawɔ ya.
9 De popou dana kyaɔ tɛɛle kei dɔɔ, keŋ
nyi akpaa de yɛɛ kolo na bɛɛ wɔŋ da
deŋele te dee bu wɔ. Nyi akpaa mena
te doo nɛ, kenaŋ na kaboena nyi dɛɛ
yɔkɔse da wose fa de kya Wurubuarɛ ŋon
ɔ kyaa adido nɛ, na dee nyiŋ nyeedoŋ
kekpaakekpaa.
10 De kyaɔ baŋ be kyaa tɛɛle kei dɔɔ
nɛ, bɛɛ wɔŋ da deŋele bo baŋ gbagba
kegyaebii man weeya akalansɛɛ ŋaale.
Mɔna Wurubuarɛ dɔɔ, ŋon ne wɔŋ da
deŋele bo lee daa gbagba de deeli dɔɔ
na dee nyiŋ nyiŋ ɔ dinɔɔ kpaakpaa keŋ
dukum be doo ke man ya nɛ.
11 Nyi akpaa be wɔŋ ŋolo deŋele nɛ bɛɛ
yɛɛ e gyoŋ ya. Ne takaa e nawolo nyi gbɛɛ
keŋ man baa mo e ta nɛ dana doŋ. Mɔna
wɔle wɔle nɛ baŋ pou bee nyiŋ konɔɔ di
deŋele kewɔŋ keŋ dɔɔ nɛ, be gbɛɛneŋ na
tenee Wurubuarɛ siaman te ba wose mɔ
ne fɛɛ wɔ ba kekyaabii man.

Ɛ kɛɛ nideli na dukum ba gyoo ɛ man ya

12 Mena dɔɔ ɛ na yeli ɛ wose ke yɔkɔse
ŋon ya! Ɛ do ɛ wose kakyeŋ na ɛ ka seŋ
nideli ɛ kelɛɛdi man.
13 Anokoare gbɛɛ keŋ ɛ silana nɛ, ɛ kyaŋ
ɛ wose na ɛ ke sila ke nideli kelii ɔto, na
ɛ ke tale kyɔ ɛ tebia baŋ ba kelɛɛdi be
dana doŋ ya nɛ, na baa tale seŋ keŋkeŋ
ba kelɛɛdi man kelii ɔto.
14 Ɛ yase ɛ sia na ɛ ke kyaa na walaŋ
kamasɛ wosefɛɛreŋ man, na ɛ ke yase ɛ sia
mo ɛ wose pou fa Wurubuarɛ keŋ ayimɛɛ
kamasɛ be doo ɛ wose man ya. Nawolo nyi
akpaa ayimɛɛ doo ŋolo man nɛ, ɔtenate be
gyae waa naa de Gbeŋgyoo na ɔ sia wee
daale ya.
15 Ɛ kɛɛ ɛ wose man nideli keŋ nyi ɛ man
ŋolo be yɛɛ kolo na Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ
ke bɔ e ya, te ɛ kɛɛ nideli mɔ nyi walaŋkum
ŋolo na doo ɛ man na waa mo nombiikum
kaa gyoo ɛ man na ke yela balaŋ burum ka
yo gbɛɛ ya.
16 Ɛ kɛɛ ɛ wose nideli keŋ nyi ɛ man ŋolo
be yɛɛ kafoŋ nombia, yaa waa yɛɛ walaŋ
ŋon ɔ bee yee Wurubuarɛ ya ŋgba Esawu
ŋon weenɛɛ nyefale dokoloŋ dɔɔ, ɔ ba mo
ɔ kegyiiri yɔɔ fa ɔ naabu nɛ ya.
17 Kenaŋ wɔle nɛ ɛmɛɛ gbagba gyeŋ nyi
nafɔ ɔ gyaewɔ nyi ɔ kya ke hiraa e ŋgba
ɔ bu kegyia nɛ mɔna ɔ te nyim ya. Ɔ
moo siasaraŋ gyae gbɛɛ keŋ nafɔ waa mo
kyɛɛkee ɔ kya agyueŋ na waa hiraa e,
mɔna te dee ɔ kya ke kyɛɛkee wa agyueŋ
ya.
18 Wurubuarɛ gyaŋ yaa ɛ kɔŋawɔ. Mɔna
ɛ te kɔŋ ɔ gyaŋ bula keŋ ɛ ke tale tina ke
ŋgba mena keŋ Iseraetena be kɔŋ ɔ gyaŋ
Sinai bula keŋ teŋa man nɛ ya. Debaŋ
keŋ bɔɔ kɔŋ ɔ gyaŋ bula keŋ teŋa man
nɛ, be naawɔ nyi boalaŋbii daale ne kpaa
te botɔɔ biriwɔ tuum te feliŋ dinaa mɔ
gyɔɔwɔ.
19 Be nyii kaberɛ kewii botɔɔ na woya
ŋaale mɔ. Balaŋ baŋ kenyii woya ŋan nɛ,
gyakoloŋ gyoo wɔ te ba solawɔ nyi woya
ŋan na tekaa kolosi fa wɔ ya, nawolo nyi
nombia ŋan bɔɔ nyii nɛ ŋe yɛɛ nombia
dinaana ŋa.
20 Nombia ŋenaŋ yɛna nyi, "Nyi
wonembu yaa kpene kamasɛ de tina bula
keŋ na, baa funii e boya ko."
21 Kpene keŋ be kɔŋ botɔɔ nɛ dana
gyakoloŋ nideli. Lee mena dɔɔ te Mosesi
gbagba yakowɔ nyiaa, "Gyakoloŋ dana
maŋ, te ma wose pou mɔ ta yeŋ maŋ."
22 Mɔna ɛmɛɛ baŋ ɛ be lɛɛ Yesu di
nɛ dɔɔ, ɛ te kɔŋ kaa lii bula keŋ bɛɛ
baake nyi Siyɔn nɛ tɛɛ. Ɛ te kɔŋ kaa lii
Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa kekpaakekpaa nɛ
dɛɛ. Botɔɔ yɛna Gyerusalɛm donɔɔ keŋ
ke kyaa Wurubuarɛ gyaŋ adido nɛ. Botɔɔ
te Wurubuarɛ kpilala baŋ ŋolo na ŋolo be
tale kala wɔ ya nɛ gyaŋeewɔ bɛɛ nyaŋee.
23 Ɛ te kɔŋ Wurubuarɛ bia gyaŋgbatena
baŋ bɔɔ ŋmarase ba yela adido te bɔɔ
gyaŋee bɛɛ nyaŋee nɛ gyaŋ. Ɛ te kɔŋ
Wurubuarɛ ŋon waa di balaŋ pou nombia
nɛ gyaŋ. Ɛ te kɔŋ gyaŋgba balaŋ baŋ
Wurubuarɛ be desinawɔ see fa ɔ wose nɛ
gyaŋ.
24 Nɛnɛɛ dɔɔ Yesu gyaŋ yaa ɛ kɔŋawɔ.
Ŋon yɛna walaŋ ŋon Wurubuarɛ be tɛɛ
ɔ dɔɔ, te ɔ be bake nɔɔkebakesee wɔle
keŋ fa denibalaŋ nɛ. Ŋon yeŋala fa walaŋ
kamasɛ, te ɔ fatabo keŋ ba lee ɔ man leki
nɛ ne gyae la ka mo abɔɔ kpaakpaa kɔna
daa kela Abɛle wui fatabo keŋ.
25 Mena dɔɔ ɛ see deŋele nideli na ɛ
ke tei walaŋ ŋon ɔ ne kolosi fa ŋon nɛ.
Nawolo nyi gyaŋgba balaŋ baŋ bɔɔ bɛɛ be
te nyii Wurubuarɛ nombia ŋan Mosesi be
yako fa wɔ tɛɛle kei dɔɔ ya nɛ, Wurubuarɛ
wɔŋa ba deŋele. Nyi akpaa mena te doo
nɛ, kenaŋ na nyi de bɛɛ de te nyii walaŋ
ŋon ɔ ne kolosi lee adido dei ya nɛ kenaŋ
na Wurubuarɛ waa wɔŋ da deŋele nideli
kela wɔ.
26 Mena debaŋ kenaŋ man nɛ, Wu-
rubuarɛ woya yela tɛɛle wosiwɔ. Mɔna
nɛnɛɛ ɔ te yako see bela nyiaa, "Maa bese
yela tɛɛle ke wosi bela. Na tɛɛle kaageŋ
te maa yela ka ke wosi ya, mɔna maa yela
adido mɔ ke wosi kpu."
27 Keŋ Wurubuarɛ be yako nyi "Waa
bese yela tɛɛle ke wosi nɛ, ke dana ka
asɛɛ." Kei nawolo baa nyi, abɔɔ ŋan pou ɔ
be yɛɛ te baa tale wosi ŋa nɛ, waa lese ŋa
pou leki na ke ka abɔɔ ŋan bɔɔ tale wosi
ŋa ya nɛ.
28 Mena dɔɔ ɛ yela dɛɛ do Wurubuarɛ
nɔɔ, nawolo nyi dɛɛ kaa di gyoori ɔ gy-
oorobiiri keŋ ke bɛɛ wosi ya te ke kyaa
kekpaakekpaa nɛ man. Ɛ yela dɛɛ do e
nɔɔ na dɛɛ som e gbɛɛ kpaakpaa keŋ ɔ ne
gyae nɛ man, na dɛɛ mo keyee na obuo fa
e nideli.
29 Nawolo nyi Wurubuarɛ deŋele kewɔŋ
yɛɛ ŋgba boalaŋ keŋ ne kpaa wɔlɛɛ abɔɔ
nɛ.

13

Mena keŋ dɛɛ yɛɛ na de nombia ka gyoo Wurubuarɛ sia

1 Ɛ na tina dɔŋa kegyae yela korakora
ya. Ɛ gyae dɔŋa debaŋ kamasɛ ŋgba naa
lolobia nɛ.
2 Ɛ na bɛɛ ŋɔɔla kelɛɛ ya. Nawolo nyi
gyaŋgba baale lɛɛ ŋɔɔla, keŋ be ta gyem
gba nyi be yɛɛ Wurubuarɛ kpilalawɔ ya.
3 Ɛ tɔɔse ɛ tebia baŋ bɔɔ kyaŋ wɔ tɔ deni
nɛ. Ɛ yela be nombia ke hia ŋon ŋgba
ɛmɛɛ na wɔ yaa be kyaŋawɔ tɔ deni nɛ.

Te baŋ mɔ bɛɛ naase wɔ diyem nɛ, ɛ yela
baŋ mɔ nombia ke hia ŋon ŋgba ɛmɛɛ na
wɔ ne naa na diyem kenaŋ nɛ.
4 Ɛ bu yale nyi ke yɛɛ kolo kpaakpaa
ke ɛ siaman, na ɛ ke di yale mmaraase
dɔɔ nideli keŋ ŋolo ba lee ɔ dɔɔ wɔle
ya. Tekaboena nyi baala na ala yalala
baa lee dɔŋa wɔle yaletɛɛ ya. Nawolo
nyi Wurubuarɛ waa wɔŋ baŋ pou bɛɛ yɛɛ
kafoŋ nombia, na baŋ pou bɛɛ lee dɔŋa
wɔle yale tɛɛ nɛ deŋele.
5 Ɛ na yela ɛ sia keyɛɛ kɔba kegyae dɔɔ
beiŋ ya. Ɛ yela kpene keŋ ɛ dana nɛ ka
gyoo ɛ sia. Nawolo nyi Wurubuarɛ gbagba
yakowɔ nyiaa,
"Mɔɔ gyae maa tina ŋon yela ya,
te mɔɔ gyae maa lese me sia mɔ yela
ŋon ya."
6 Lee mena dɔɔ dɛɛ tale gyɔ de konɔɔ yako
nyiaa,
"De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ yɛna walaŋ
ŋon ɔ ne kyɔ maŋ,
mena dɔɔ mɔɔ ne yee gyakoloŋ ya.
Woŋ te deniwalaŋ waa tale yɛɛ maŋ?"
7 Ɛ tɔɔse ɛ siamantena baŋ gyaŋgba bɔɔ
yako ŋon Wurubuarɛ nombia ŋan nɛ. Ɛ
kɛɛ dinɔɔ kpaakpaa keŋ man bɔɔ kyaa mo
ka yeŋ nɛ na ɛ ke kasee wɔ, na ɛ ke kyaŋ
ɛ Kristo kelɛɛdi keŋ man keŋkeŋ.
8 Nawolo nyi Yesu Kristo bɛɛ kyɛɛkee
ya, ɔ kedoobii te ɔ doo. Mena keŋ ɔ doo
gyaŋgba nɛ, mena te ɔ doo gyɛŋ te mena
mɔ te waa doo kekpaakekpaa.
9 Ɛ na yeli balaŋ ka mo kawola
nkaraŋkaraŋ ŋaale kaa beo ŋon, na ke
wɔŋ ŋon lee gbɛɛ kpaakpaate keŋ man
ya. Nawolo nyi Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ
ɔ ba mo boele daa nɛ yɛna kpene keŋ
na do da kelɛɛdi doŋ, na weenɛɛ kekɔla
mmaraase dɔɔ kedi ya. Mena weenɛɛ
kekɔla mmaraase kɛŋa bɛɛ tale kyɔ balaŋ
baŋ bee di ŋe dɔɔ nɛ gbɛɛ kamasɛ man ya.
10 Gyudatena saese baŋ bɔɔ som Wu-
rubuarɛ kanyaŋ deni dinaa keŋ man nɛ, be
man ŋolo be dana gbɛɛ waa kpu na daa na
dɛɛ mo da kedeesa abɔɔ ŋan dɛɛ mo lese
Wurubuarɛ yele nɛ, fa e dɔ ɔsom deni man
ya.
11 Kulutoo kamasɛ nɛ Gyudatena sae
kegyia ŋon na mo wonembu fatabo gyoo
Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ tɔɔmante
keŋ man gyu ke deesi sola balaŋ nombi-
akumɛɛ ŋan bɔɔ yɛɛ nɛ. Mɔna wonembu
ŋon dibiliŋ dɔɔ, bɛɛ mo e lee donɔɔ keŋ
man gyu ka too e.
12 Mena ke mɔ te ba moo Yesu lee
Gyerusalɛm donɔɔ keŋ man, te ɔ kenaa
diyem yeŋ te ɔ moo ŋon gbagba fatabo
gberaa nombiakumɛɛ pou lee balaŋ wose
man na baa yɛɛ balaŋ baŋ be gbɛɛneŋ
tenɛɛ Wurubuarɛ siaman.
13 Yesu dii desɛŋ nideli donɔɔ keŋ
nɔɔman. Mena dɔɔ ɛ yela daa mɔ ke wɔŋ
da wose lee donɔɔ keŋ man gyu botɔɔ, na
daa mɔ kaa di desɛŋ keŋ ɔ be dii nɛ.
14 Nawolo nyi dɔɔ dana donɔɔ keŋ dɛɛ
kyaa ke man kekpaakekpaa tɛɛle kei dɔɔ
ya. Mɔna de sia gyakaa bo donɔɔ keŋ wee
daale dɛɛ kaa kyaa ke man kekpaakekpaa
nɛ dɔɔ.
15 Lee mena dɔɔ daa baŋ dɔɔ tale gyu-
usu de nɔɔ yako nyi Wurubuarɛ yɛna de
Gbeŋgyoo nɛ, da kedeesa keŋ dɛɛ tale mo
fa Wurubuarɛ yɛna nyi dɛɛ ta Yesu dɔɔ na
dɛɛ do Wurubuarɛ nɔɔ debaŋ kamasɛ.
16 Ɛ yɛɛ kakyeŋ na ɛ ke yɛɛ deeli fa
dɔŋa debaŋ kamasɛ, na ɛ ke kyɔ dɔŋa mɔ.
Nawolo nyi mena abɔɔ kɛŋa keyɛɛ yɛna
kedeesa keŋ na gyoo Wurubuarɛ sia.
17 Kaboena nyi yaa mo obuo fa ɛ siaman-
tena baŋ, na ɛ ke nyii be dei. Nawolo nyi
baŋ ne kɛɛ na ɛ dɔɔ, te wee daale Wu-
rubuarɛ waa bɔɔse ɛ wose man nombia
lee be gyaŋ. Akpaa ɛ mo obuo fa wɔ na,
baa yɛɛ ba tom keŋ gyoŋ man. Te akpaa ɛ
ta mo obuo fa wɔ ya na, bɔɔ gyae baa yɛɛ
ba tom keŋ gyoŋ man ya. Dekɔŋ mena na
ɛmɛɛ mɔ be gyae ɛ ke nyiŋ tɔnɔɔ daale lee
ke man ya.
18 Ɛ fane fa daa debaŋ kamasɛ. Da gyeŋ
nideli nyi de konɔɔ man nombia bee bu
daa fɔɔ ya. Te da kegyaebii mɔ yɛna nyi
dɛɛ yɛɛ kpene kamasɛ ke gbɛɛ dɔɔ.
19 Mɛɛ waase ŋon nideli nyiaa, ɛ fane fa
Wurubuarɛ na maa nyiŋ gbɛɛ kɔŋ ɛ gyaŋ
bileŋ.
20 Wurubuarɛ gyuusu na de Gbeŋgyoo
Yesu lee yeŋ man. Yesu yɛɛ ŋgba na-
mensekɛɛlere ŋon ɔ ne kɛɛ ɔ namense dɔɔ
nideli nɛ. Nawolo nyi ŋon gbagba moona
ɔ wose deesi fa Wurubuarɛ lee ɔ balaŋ
dɔɔ. Ɔ fatabo te Wurubuarɛ moowɔ tɔ
nɔɔkebakesee wɔle keŋ ɔ be bake na ɔ
balaŋ te ke kyaa kekpaakekpaa nɛ nɔɔ.
21 Mɛɛ fane nyi Wurubuarɛ ŋon ɔ ne fa
wosefɛɛreŋ nɛ waa fa ŋon abɔɔ kpaakpaa
kamasɛ, ŋan ŋe gyae ke kyɔ ŋon na ɛ
ke tale yɛɛ ɔ kegyaebii. Mɛɛ fane nyi
Wurubuarɛ waa ta Yesu Kristo dɔɔ na waa
kyɔ ŋon, na ɛ ke tale yɛɛ kpene keŋ na
gyoo ɔ sia. Ŋon Yesu te kaboena nyi dɛɛ
lese ɔ yele kekpaakekpaa. Amɛn.
22 Me tebia mɛɛ waase ŋon bo nyiaa, ɛ
nyiŋ konɔɔ na ɛ ke tei me nombia kyomii
ŋan mɔɔ ŋmarase me dana mɛɛ do ŋon
kakyeŋ nɛ.
23 Mɛɛ gyae ɛ ke nyii nyiaa, be ta lese de
dɔɔ Timoti ŋon bɔɔ kyaŋ e tɔ deni nɛ lee
deni man. Akpaa ɔ kɔŋ me gyaŋ bileŋ te
mɛɛ kɔŋ ɛ gyaŋ nɛ, maa mo e kpu na ma
wose na dɛɛ kɔŋ ɛ gyaŋ.
24 Mɛɛ do ɛ siamantena baŋ na Wu-
rubuarɛ balaŋ baŋ pou nɔɔ. De tebia baŋ

pou bɔɔ lee Itali tɛɛle dɔɔ nɛ mɔ na do ŋon
nɔɔ.
25 Wurubuarɛ waa mo ɔ bɛrɛɛ boele
ɛ popou, na ɛ ke kyaa wosefɛɛreŋ man.
Amɛn.

Tɔne keŋ Gyemisi be ŋmarase nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Gyemisi ŋon me yɛɛ
Wurubuarɛ na de Gbeŋgyoo Yesu Kristo
tobaale e nɛ gyaŋ. Mɛɛ ŋmarase kei mee
yelee Kristotena baŋ pou bɔɔ yaasee gyoo
tɛɛle yenaŋ kamasɛ nɛ. Mɛɛ do ɛ popou
nɔɔ.

Mena keŋ nyaŋ ke kyaŋ n wose kayeyɛɛ man

2 Me tebia nyi akpaa nombia na kayeyɛɛ
kamasɛ de yala ŋon na, ɛ yela ke yɛɛ ŋon
gyoŋ nideli.
3 Ɛ tɔɔse nyi akpaa mena kekɛɛsekɛɛ
kɛŋa de kɔŋ ɛ dɔɔ te ɛ tale seŋ ɛ kelɛɛdi
man na, kei gyae ke yela ɛ ke tale nyiŋ
konɔɔ seŋ lɛɛ Wurubuarɛ di lee gbɛɛ
kamasɛ man.
4 Mɔna kaboena nyi yaa yɛɛ kakyeŋ kyaŋ
ɛ wose seŋ mena kelii ɔto. Ɛ yɛɛ mena na
ɛ ke nyiŋ dinɔɔ kpaakpaate keŋ kaboena
nyi yaa nyiŋ te kɔ gyae ke kyɛɛkee ya nɛ.
5 Nyi akpaa ɛ man ŋolo ne gyae nyansa
keŋ gyae ke yela waa tale yɛɛ Wurubuarɛ
kegyaebii na waa sola Wurubuarɛ na waa
fa e. Wurubuarɛ dana wɔe te ɔ bɛrɛɛ boe
mena dɔɔ walaŋ kamasɛ ŋon ɔ sola e kolo
na, ɔ be gyae waa bɛɛse e ya nawolo nyi ɔ
bɛɛ kɛɛ walaŋ siaman ya.
6 Akpaa walaŋ ŋonaŋ na sola Wu-
rubuarɛ na, waa lɛɛ di nyi ɔ nyiŋmaa gyae
ke kaŋ kpene keŋ ɔ ne bɔɔse nɛ. Ɔ na lɛɛ
aŋmaareŋ ya nawolo nyi walaŋ ŋon ɔ ne
lɛɛ aŋmaareŋ na, ɔ yɛɛ ŋgba ɛpo loŋ keŋ
feliŋ ne gyɔɔ gyu bese gyɔ kɔŋ nɛ.
7 Walaŋ ŋon ɔ ne lɛɛ aŋmaareŋ nɛ, ɔ
na yɛɛ wa agyueŋ nyi waa nyiŋ kolo lee
Wurubuarɛ gyaŋ ya.
8 Nawolo nyi walaŋ ŋonaŋ agyueŋ be
doo debodokoloŋ ya, te ɔ bɛɛ tale mo wa
agyueŋ gyakaa kolo dokoloŋ mɔ dɔɔ ya.
9 Kristo walaŋ ŋon balaŋ bɛɛ kala e do
daale man ya nɛ, waa yela ke yɛɛ e gyoŋ
nawolo nyi Wurubuarɛ siaman na ɔ yɛɛ
walaŋ e.
10 Mɔna walaŋ ŋon mɔ ɔ dana ɔ wose
na nyi Wurubuarɛ de yɔkɔse e na waa
yela ke yɛɛ e gyoŋ. Nawolo nyi be gyae
ke kyare ya na ɔ ta yem ŋgba mena keŋ
ŋale kyeŋkyeŋkɔɔse bɛɛ kyare ya na ŋe te
kpiisi yala nɛ.
11 Weese na gyem te ke nɔɔ ne yɛɛ
doŋ na, ne yeli ŋale na boto na ka
kyeŋkyeŋkɔɔse pou te kpiisi. Dekɔŋ mena
na ka kyeo pou ne ŋaalaa. Mena ke te gyae
ke kɔŋ walaŋ ŋon ɔ dana ɔ wose nɛ dɔɔ.
Nawolo nyi debaŋ keŋ ɔ sia be yɛɛ ɔ dɔŋ ɔ
kebu gbɛɛneŋ man nɛ, na yeŋ te ka mo e.
12 Walaŋ ŋon ɔ ne naa diyem ɔ kekyaabii
man, te ɔ ne tale kyaŋ ɔ wose seŋ lɛɛ Wu-
rubuarɛ di na ŋon na nyeebam. Nawolo
nyi akpaa mena walaŋ ŋonaŋ de tale seŋ
kekɛɛsekɛɛ kenaŋ man kelii ɔto na, waa
nyiŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ Wurubuarɛ be
yako see nyi waa fa balaŋ baŋ bɛɛ gyae e
nɛ.
13 Nyi akpaa kekɛɛsekɛɛ daale de kɔŋ
ŋolo dɔɔ na ɔ na yako nyi, Wurubuarɛ ne
kɛɛse na e waa kɛɛ ya. Nawolo nyi ŋolo
be tale kɛɛse Wurubuarɛ kɛɛ nyi waa yɛɛ
dukum ya, mena mɔ te Wurubuarɛ bɛɛ
kɛɛse ŋolo kɛɛ nyi waa yɛɛ dukum ya.
14 Mɔna nyi akpaa kekɛɛsekɛɛ daale de
kɔŋ ŋolo dɔɔ na, na mena walaŋ ŋonaŋ
gbagba lookum beo na e wɔŋee e ka do
dukum man.
15 Akpaa lookum kenaŋ da boo na ne yeli
ɔ ne yɛɛ dukum, te dukum mɔ da boo na
kɛɛ mo yeŋ kɔŋ.
16 Me tebia kpaakpaa, ɛ na beo ɛ wose
ya.
17 Kolo kpaakpaa kamasɛ na kpene ka-
masɛ keŋ ke dei nɛ, na lee bo Wurubuarɛ
gyaŋ. Ŋon yɛɛna abɔɔ ŋan pou ŋe kyaa
adido te ŋɛɛ fa keŋmaŋee nɛ. Mena abɔɔ
kɛŋa da lee na keŋmaŋee te kɔŋ, te ŋe
da gyoo na ditiŋtɛɛ mɔ te kɔŋ. Mɔna
Wurubuarɛ ŋon be doo mena ya nawolo
nyi ɔ bɛɛ kyɛɛkee ya.
18 Ke yɛɛ ŋon gbagba kegyaebii man te
ɔ tɛɛwɔ wa anokoare nombii keŋ dɔɔ fa
daa nyeedoŋ wɔle. Ɔ yɛe mena na daa ka
bese wa abɔɔ ŋan pou ɔ be yɛɛ nɛ man
gyaŋgbatena.

Ɛ nyii nombia ŋan na, ɛ di ŋe dɔɔ

19 Me tebia, ɛ yela ɛ man walaŋ kamasɛ
ke yɛɛ ɔsaa na nombia kenyii. Mɔna ɛ na
barase na nombia kekolosi ya, te ɛ na gyeŋ
baŋ mɔ bileŋbileŋ ya.
20 Nawolo nyi walaŋ da gyeŋ baŋ na ɔ
bɛɛ tale yɛɛ kpene keŋ tenɛɛ Wurubuarɛ
siaman ya.
21 Mena dɔɔ ɛ wɔŋ ɛ wose lee ayimɛɛ
nombia kamasɛ man, na ɛ ke tina nombi-
akumɛɛ keyɛɛ yela. Ɛ yɔkɔse ɛ wose na ɛ
ke lɛɛ Wurubuarɛ nombia ŋan ɔ ba mo do
ɛ konɔɔse man nɛ do. Nombia ŋenaŋ ne
gyaela ke tale lɛɛ ɛ nyee.
22 Ɛ yɛɛ ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ
nombia ŋan ne yako nɛ. Ɛ na nyii ŋa yakaa
ya. Nyi akpaa ɛ ne nyii ŋa yakaa bo na,
kenaŋ na ɛ na beo ɛ wose bo.
23 Akpaa walaŋ ŋolo de nyii nombia ŋan
te ɔ te yɛɛ ŋgba mena keŋ nombia ŋan
na wolo ya nɛ, na walaŋ ŋonaŋ yɛɛ ŋgba
walaŋ ŋon ɔ ne kɛɛ ɔ wose diiku man nɛ.
24 Ɔ kɛɛ ɔ wose na ɔ ne naa mena keŋ ɔ
dinɔɔ doo. Mɔna akpaa ɔ tuu lee botɔɔ na
ɔ te wolee mena keŋ ɔ dinɔɔ doo.

25 Mɔna walaŋ ŋon ɔ na gyoo Wu-
rubuarɛ nombia kpaakpaa ŋan ne lɛɛ
balaŋ nyee nɛ man nideli, te ɔ ne kyaŋ ɔ
wose kasee ŋa debaŋ kamasɛ na ŋon na
nyeebam abɔɔ ŋan pou ɔ ne yɛɛ nɛ man.
Nawolo nyi Wurubuarɛ waa hiraa e. Na ɔ
ne nyii nombia ŋan bo yakaa na ɔ te wolee
ŋa ya, mɔna ɔ na mo ŋa yɛɛ tom.
26 Nyi akpaa ŋolo ne kɛɛ ɔ wose nyi ɔ yɛɛ
Wurubuarɛ somre kpaakpaate e te ɔ ta do
ɔ laakem dekɔŋ ya na, kenaŋ na ɔtenate
ŋonaŋ Wurubuarɛ ɔsom keŋ yɛɛ yakaa, te
ɔ na beo ɔ wose mɔ bo.
27 Wurubuarɛ ɔsom keŋ ke dei te kɛɛ
gyoo de kya Wurubuarɛ sia yɛna nyi, balaŋ
baa kɛɛ yoyolobia na liala dɔɔ ba diyem
kena man, na baa wɔŋ ba wose lee tɛɛle
kei dɔɔ nombia nkaraŋkaraŋ keyɛɛ man.

2

1 Me tebia, ɛ yɛɛ balaŋ baŋ ɛ be lɛɛ de
Gbeŋgyoo Yesu Kristo ŋon ɔ yɛɛ gyoorobi-
iri gbeŋgyoo e nɛ di. Mena dɔɔ ɛ na kɛɛ
walaŋ siaman pɛna ɛ ke yɛɛ kolo ya.
2 Ɛ yela dɛɛ mo ke nyi ɛ te gyaŋee na
balaŋ bala baale te kɔŋ kaa lee botɔɔ. Ŋolo
doona kegbase kpaakpaa nyiŋan na kɔba
kɔlabii ɔ nyiŋmaa man, na ŋolo mɔ yɛɛ
diyemte e te ɔ doo kegbase ayimɛɛ ayimɛɛ
atiriisa ŋaale kɔŋ botɔɔ.
3 Te akpaa ɛ mo obuo nideli fa walaŋ ŋon
ɔ doona abɔɔ kpaakpaa nyiŋan te ɛ yako
e nyiaa, “Nyaŋ kaa kyaa gbeli kpaakpaate
kei dɔɔ kɛbo,” te ɛ yako diyemte ŋon mɔ
nyi “Nyaŋ seŋ botɔɔ yaa tisi kyaa tɛɛle
man kɛbo.”
4 Akpaa ɛ yɛɛ mena na ŋgba ɛ ne kɛɛ
balaŋ siaman baa pɛte ɛ ne yɛɛ kolo, yaa
ŋgba ɛ na mo ya agyueŋ kumɛɛ baa di
balaŋ nombia?
5 Me tebia ɛ tei maŋ nideli. Balaŋ baŋ
balaŋ ne kɛɛ wɔ nyi be yɛɛ ayematenawɔ
tɛɛle kei dɔɔ nɛ, baŋ te Wurubuarɛ lesewɔ
nyi baa lɛɛ Yesu Kristo di. Mena balaŋ
benaŋ te Wurubuarɛ lesewɔ nyi baŋ ne
gyae la baa nyiŋ gbɛɛ gyoo ɔ gyoori keŋ
ɔ be wulaa yako see nyi waa mo fa balaŋ
baŋ bɛɛ gyae e nɛ. Wurubuarɛ siaman na
mena balaŋ kɛwɔ yɛna balaŋ baŋ be dana
ba wose.
6 Mɔna ɛmɛɛ dɔɔ ɛ bɛɛ mo ayematena
yɛɛ kolo ya. Na balaŋ baŋ be dana ba wose
nɛ ne naase na ŋon diyem yee? Na baŋ ke
ne wɔŋee na ŋon gyu nombia dedii man
yee?
7 Na mena balaŋ benaŋ ke ne kolosina
nombia nkaraŋkaraŋ tia ɛ Gbeŋgyoo Yesu
Kristo gyoorobiiri yele keŋ yee?
8 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
yakowɔ yenaŋ daale nyiaa, “Gyae n dɔɔ
ŋgba nyaŋ gbagba n wose nɛ.” Nyi akpaa
ɛ kɛɛ te ɛ di mena mmaraa kei dɔɔ nideli
na, kenaŋ na ɛ ne yɛɛ nombia kpaakpaa
baa.
9 Mɔna nyi akpaa ɛ kɛɛ balaŋ siaman
pɛte ɛ yɛɛ kolo na ɛ te yɛɛ dukum, keŋ
nawolo nyi ɛ te yala Wurubuarɛ mmaraa
keŋ dɔɔ.
10 Nawolo nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ di
Wurubuarɛ mmaraase ŋan pou dɔɔ te ɔ
yala ŋe man dokoloŋ dɔɔ na, Wurubuarɛ
siaman na nawolo baa nyi ɔ te yala
mmaraase ŋan pou dɔɔ.
11 Wurubuarɛ ŋon ɔ be yako nyi “Na lee
n wɛɛle yaa n baale wɔle ya” nɛ, ŋon ke
yakola nyi “Na ko walaŋ ya” Mena dɔɔ nyi
akpaa n ta lee n wɛɛle yaa n baale wɔle ya
te n ko walaŋ na, kenaŋ na n yala mmaraa
keŋ dɔɔ baa.
12 Ɛ tɔɔse nyi wee daale Wurubuarɛ waa
di ɛ nombia mo lee mena keŋ ɛ ba mo di
ɔ mmaraase ŋan na lese balaŋ lee dukum
man nɛ dɔɔ. Mena dɔɔ ɛ kɛɛ ɛ kekolosi na
ɛ nombia ayɛɛsa man nideli.
13 Akpaa ŋolo te wii ɔ dɔɔ waraŋase ya
na, Wurubuarɛ mɔ waa di walaŋ ŋonaŋ
nombia keŋ ɔ be gyae waa wii ɔ waraŋase
ya. Nawolo nyi walaŋ ŋon ɔ ne wii ɔ
dɔɔ waraŋase na ɔ bee yee Wurubuarɛ
nombia kedi ya.

Kelɛɛdi na tom kpaakpaa keyɛɛ

14 Me tebia, nyi akpaa ŋolo de yako nyi
ɔ te lɛɛ Wurubuarɛ nombia di, mɔna ɔ
bɛɛ yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii ya na, woŋ
tɔnɔɔ yaa ɔ kelɛɛdi kenaŋ dana? Mena
kelɛɛdi kenaŋ gyae ke tale lɛɛ ɔ nyee?
15 Ɛ yela dɛɛ mo ke nyi Kristo walaŋ ŋolo
kyaa keŋ ɔ be dana kegbase yaa weenɛɛ
ŋan waa di ya,
16 te akpaa walaŋ ŋonaŋ de kaa sola neŋ
kolo te n yako e nyi, “Wurubuarɛ waa seŋ
n wɔle na n ke kyaa nideli,” te n te fa walaŋ
ŋonaŋ kpene keŋ ne hia e ya na woŋ tɔnɔɔ
doo la ke man?
17 Mena ke yaa kelɛɛdi mɔ doo. Nyi
akpaa ŋolo ta mo ɔ kelɛɛdi yɛɛ tom Wu-
rubuarɛ kegyaebii man ya na, na ɔ kelɛɛdi
kenaŋ be dana tɔnɔɔ ya.
18 Walaŋ ŋolo waa tale yako nyiaa,
“Baale na baŋ ne lɛɛ Wurubuarɛ di bo te
baale mɔ na baŋ ne yɛɛ nombia kpaakpaa
bo.” Sena yaa nyaŋ ke tale yako nyi
n te lɛɛ Wurubuarɛ di lee debaŋ keŋ n
bɛɛ yɛɛ kolo kpaakpaa na ke kyaa na
Wurubuarɛ kegyaebii ya? Maŋ dɔɔ me
nombia kpaakpaa ŋan mɛɛ yɛɛ te ŋe kyaa
na Wurubuarɛ kegyaebii nɛ, ŋan te mɛɛ
mo wola nyi ma te lɛɛ Wurubuarɛ di.
19 N ne lɛɛdi nyi Wurubuarɛ dokoloŋ
kyaa la. Akpaa n ne lɛɛdi mena na dei,
mɔna tɔɔse nyi feliŋkumɛɛ mɔ ne lɛɛdi nyi
Wurubuarɛ dokoloŋ kyaa la, te ne yeli bee
ŋeŋii.

20 Nyaŋ diyiŋte! N ne gyae baa lese wola
neŋ nyi akpaa ŋolo bɛɛ mo ɔ kelɛɛdi yɛɛ
kolo kpaakpaa ya na, ɔ kelɛɛdi kenaŋ be
dana tɔnɔɔ yee?
21 Ɛ tɔɔse de naana Aberaham, woŋ
kɔŋala te Wurubuarɛ lɛɛ e do nyi ɔ
gbɛɛneŋ tenɛɛ ŋon Wurubuarɛ siaman?
Ŋgba keŋ ɔ be sɛɛ mo ɔ bu Asiki gyu nyi
waa mo ke deesi fa ŋon Wurubuarɛ dɔɔ?
22 Ŋgba n naawɔ nyi ɔ kelɛɛdi na ɔ
nombia ayɛɛsa pou kyaawɔ kyɛɛkyɛɛ? Ɔ
nombia ayɛɛsa yele la te ɔ kelɛɛdi keŋ
seŋawɔ nideli.
23 Ɔ nombia ayɛɛsa ŋenaŋ yele la Wu-
rubuarɛ nombia ŋan bɔɔ ŋmarase see
yenaŋ daale nɛ kɔŋawɔ ampaŋ nyiaa,
"Aberaham lɛɛ Wurubuarɛ di, mena dɔɔ
Wurubuarɛ lɛɛ e do nyi ɔ nombia tenɛɛ
ɔ siaman." Mena dɔɔ te balaŋ baake
Aberaham nyi Wurubuarɛ ɔ gyoo.
24 Ŋgba ɛ naawɔ? Wurubuarɛ ne tɛɛ bo
walaŋ nombia kpaakpaa ŋan ɔ ne yɛɛ nɛ
dɔɔ te ɔ ne lɛɛ e do nyi ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ,
na ɔtenate kelɛɛdi kaageŋ dɔɔ ya.
25 Mena ke te futooli alo ŋon bɛɛ baake
e nyi Rahabo nɛ, ɔ nombia ayɛɛsa yele
la te Wurubuarɛ lɛɛ e do nyi ɔ gbɛɛneŋ
tenɛɛ ŋon Wurubuarɛ siaman. Nawolo
nyi Rahabo lɛɛ balaŋ baŋ Iseraetena be
kyaa kpila nyi baa gyu ka deke kɛɛ Gyeriko
donɔɔ keŋ dinɔɔ nɛ ŋɔɔlale, te ɔ wola wɔ
gbɛɛ wɔle daale te be yeuwɔ lee Gyeriko
donɔɔ kenaŋ man keŋ be te nyiŋ wɔ kyaŋ
ya.
26 Mena keŋ akpaa weesɛɛ be doo walaŋ
man ya na ɔ yɛɛ walaŋ deyeŋe e nɛ, mena
ke te akpaa ŋolo dana kelɛɛdi te ɔ bɛɛ mo
ke yɛɛ tom ya na, na ɔ kelɛɛdi kenaŋ mɔ
ta yem.

3

Do n laakem dekɔŋ

1 Me tebia, ɛ na yeli ɛ man balaŋ burum
sia keyɛɛ nyi ɛ ka bese Wurubuarɛ nombia
wolala ya. Nawolo nyi ɛ gyeŋ nyi debaŋ
keŋ Wurubuarɛ waa di de nombia na, daa
wolala baŋ wui nombia kedi gyae ke yɛɛ
doŋ kela balaŋ akaŋ baŋ.
2 De popou ne yale gbɛɛneŋ burum man
agbaatee agbaatee. Nyi akpaa ŋolo kyaa
keŋ ɔ te yɛɛ ta nombiikum daale lee ɔ
kekolosi man see ya na, kenaŋ na walaŋ
ŋonaŋ nombia doo na ke gbɛɛ te dukum
be doo ɔ man ya. Kenaŋ na nawolo baa
nyi walaŋ ŋonaŋ ne tale tela ɔ wose nideli.
3 Ɛ yela dɛɛ mo nombii keŋ dɛɛ wolo nɛ
mo maa na dɛɛkyɔŋ. Nyi akpaa ŋolo ne
gyae nyi dɛɛkyɔŋ ke nyii ɔ dei na, ɔ na mo
ŋmeleŋ do e ɔ nɔɔman. Kei ne yeli ɔ ne
tale wɔŋee e gyu botɔɔ keŋ ɔ ne gyae.
4 Yaa ɛ yela dɛɛ bese mo ke maa na
degbele dinaa keŋ ke gyakaa loŋ dɔɔ nɛ.
Keŋ na mena keŋ ka keerɛɛ te feliŋ dinaa
ne tɛɛse na ke koraŋ nɛ, kolobii peperee
daale te saare ŋon na mo kikii ke gyu botɔɔ
keŋ ɔ ne gyae.
5 Mena ke te deniwalaŋ laakem mɔ doo.
Ke yɛɛ kolobii peperee ke deniwalaŋ wose
man, mɔna ke dana nɔɔdoŋ. Ɛ kɛɛ mena
keŋ boalaŋbii peperee ne tale yela laa
dinaa dinaa ne kpaa pou.
6 Deniwalaŋ laakem mɔ yɛɛ ŋgba boalaŋ
nɛ. Ke yɛɛ deniwalaŋ wosenaane yenaŋ
daale ke mɔna tɛɛle kei dɔɔ nombiakumɛɛ
pou doe ke man. Ke gyae ke tale yela
deniwalaŋ kekyaabii man pou kewɔlɛɛ. Ke
gyae ke tale yela deniwalaŋ wose ke yoi e
ŋgba ɔ doe boalaŋ man nɛ. Mena boalaŋ
kei lee ɔbɔnsam gyaŋ.
7 Balaŋ ne tale yɔkɔse wonembia burum
ŋgba gyebuse, na wonembia baŋ bee tuu
be tɔɔse dɔɔ, na loŋ man wonembia pou
nɛ. Bee yeli be dinɔɔ ne kyɛɛkee na baa
tale kyaa denibalaŋ man.
8 Mɔna laakem dɔɔ ŋolo bɛɛ tale yɔkɔse
ke ya. Kɔ dana kekyaŋ ya te ke yɛɛ ŋgba
tee kum nɛ.
9 De nɔɔ te dɛɛ mo lese de Gbeŋgyoo
na de kya Wurubuarɛ yele. Mɔna keŋ ke
te dɛɛ mo falaa de tebia denibalaŋ baŋ
Wurubuarɛ be yɛɛ wɔ ŋgba ŋon gbagba
dinɔɔ nɛ.
10 Mena nɔɔdokoloŋ kenaŋ ke man te
akelegyi na kefaala pou na lee. Me tebia,
tekaboena nyi dɛɛkɔŋ mena ya.
11 Loŋ kpaakpaate na loŋ kum be gyae
ke tale lee ditiribuŋ dokoloŋ man ya.
12 Me tebia, mango daŋ be gyae ke tale se
paya bia ya, te dukutu daŋ mɔ be gyae ke
tale se mango bia ya. Mena mɔ te ditiribuŋ
dokoloŋ be gyae ke tale fa loŋ kpaakpaa na
loŋ kum ya.

Nyansa keŋ ba lee Wurubuarɛ gyaŋ

13 Amɔte danaana nyansa ɛ man te ɔ
gyeŋ nombia? Kaboena nyi mena walaŋ
ŋonaŋ waa lese ɔ dinɔɔ kpaakpaate wola.
Akpaa ɔtenate de yɔkɔse ɔ wose lee ɔ
nombia kpaakpaa keyɛɛ man na, gyae
kawola nyi ɔ dana nyansa ampaŋ.
14 Mɔna nyi akpaa ɛ dana sibiikum te ɛ
bɛɛ gyae nyi ŋolo ke dee kpu na ŋon ya na,
kenaŋ na tekaboena nyi ya wola ɛ wose nyi
ɛ dana nyansa ya. Nyi n dana mena dinɔɔ
kei te n sɛɛ n na wola n wose na, na nawolo
baa nyi n te bɛɛ anokoare keŋ.
15 Mena nyansa kenaŋ ta lee Wurubuarɛ
gyaŋ ya. Ke yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ nyansa ke te
ka lee deniwalaŋ agyueŋ kum man. Mena
nyansa kenaŋ yɛɛ ɔbɔnsam nyansa ke.
16 Nawolo nyi akpaa balaŋ sia ne yɛɛ
be tebia abɔɔ dɔɔ te bɛɛ gyae mɔ bo nyi

baageŋ wui ke de na, kenaŋ na aŋmaareŋ na nombiakumɛɛ kamasɛ gyae ke doo be man debaŋ kamasɛ.

17 Mɔna nyansa keŋ ba lee Wurubuarɛ gyaŋ nɛ dɔɔ, ayimɛɛ be doo ke man ya. Mena nyansa kenaŋ ne fa wosefɛɛreŋ te kee yeli walaŋ ne yɔkɔse ɔ wose te ɔ ne yɛɛ wɔe fa balaŋ. Kee yeli ŋolo ne wii ɔ dɔɔ waraŋase debaŋ kamasɛ, te ɔ ne yɛɛ nombia kpaakpaa mɔ. Mena nyansa kenaŋ bee yeli ŋolo ke kɛɛ walaŋ siaman ya, te ne yeli ɔ ne di anokoare mɔ.

18 Balaŋ baŋ bɛɛ gyae wosefɛɛreŋ gbɛɛ nɛ, debaŋ kamasɛ na bɛɛ kyɔ be tebia na baa ta wosefɛɛreŋ man. Be yɛɛ mena na bɛɛ naa nyi deeli na lee kpene keŋ bɛɛ yɛɛ nɛ man. Na yɛɛ yaa ŋgba be duu kolobii daale baa balaŋ benaŋ konɔɔse man nɛ. Kenaŋ wɔle na bɛɛ naa nyi kpene keŋ bɔɔ duu nɛ, kolo kpaakpaa ta lee balaŋ baŋ dinɔɔ man kɔŋ ŋgba deeli keyɛɛ nɛ.

4

Ɛ mo ɛ kpene kamasɛ fa Wurubuarɛ

1 Woŋ na moona yoo na kalese nombia kɔŋ ya nsana? Na lookum keŋ doo ɛ man te ke dana ŋon kɛɛ wɔŋee gyu kɔŋ nɛ, na moona yoo na kalese nombia kɔŋ ya nsana yee?

2 Ɛ sia ne yɛɛ keŋ ɛ ne gyae abɔɔ mɔna ɛ bee nyiŋ ŋa ya. Mena dɔɔ ɛ na koe balaŋ te ɛ sia ne yɛɛ balaŋ abɔɔ dɔɔ mɔna ɛ bee nyiŋ kpene keŋ ɛ ne gyae ya. Ɛ ne kale te ɛ ne yoo na dɔŋa mɔna ɛ bee nyiŋ abɔɔ ŋan ɛ ne gyae ya, nawolo nyi ɛ bɛɛ sola Wurubuarɛ ya.

3 Akpaa ɛ sola Wurubuarɛ koraŋ na ɛ bee nyiŋ ŋa ya, nawolo nyi ɛ bɛɛ mo agyueŋ kpaakpaa sola ya. Ɛ na sola e abɔɔ ŋan bo na ɛmɛɛ gbagba ka mo di ɛ kegyaebii man. Mena dɔɔ te ɛ bee nyiŋ ŋa ya nɛ.

4 Ɛ yɛɛ yaa ŋgba ala baŋ bɔɔ lee be baala wɔle nɛ, nawolo nyi ɛ bee di anokoare fa Wurubuarɛ ya. Ɛ ba gyeŋ nyi akpaa ŋolo de yeli tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ kegyae de di ɔ nyee na, nawolo baa nyi ɔ ne kɔla Wurubuarɛ yee? Mena dɔɔ nyi akpaa ŋolo de yeli tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ de di ɔ nyee na, na ɔ ta bese Wurubuarɛ kɔlare.

5 Ɛ te wolee nyi Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan yakowɔ yenaŋ daale nyi, "Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ ba mo do de man nɛ ɔ ne yoo daaworo?" Yaa ɛ gyeŋ nyi ɔ yako mena nombia ŋenaŋ bo yakaa?

6 Wurubuarɛ ta mo ɔ bɛrɛɛ boele daa nideli. Mena dɔɔ te ɔ nombia aŋmaraseŋ see ŋan besewɔ yako yenaŋ daale bela nyiaa,

"Wurubuarɛ ne bɛɛ balaŋ baŋ bɛɛ wola ba wose nɛ,
mɔna ɔ na mo ɔ bɛrɛɛ boele baŋ bɛɛ yɔkɔse ba wose nɛ."

7 Mena dɔɔ ɛ yɔkɔse ɛ wose fa Wurubuarɛ. Ɛ seŋ tia ɔbɔnsam, na waa yeu lee ɛ gyaŋ.

8 Ɛ tuu benaa Wurubuarɛ, na ŋon mɔ ke tuu benaa ŋon. Ɛmɛɛ nombiakumɛɛyɛɛra, ɛ lese ɛ nyiŋmaase lee ɛ nombiakumɛɛ man. Ɛmɛɛ baŋ ya agyueŋse ne yɛɛ ŋon ala ala nɛ, ɛ lese nombiakumɛɛ lee ɛ konɔɔse man na ɛ ke nyiŋ konɔɔse kpaakpaa.

9 Ɛ nyii weeleŋ nideli lee ɛ nombiakumɛɛ dɔɔ, na dokpokpo ke kyaŋ ŋon na ɛ ke wii. Ɛ yela ɛ boŋɛɛse ka bese kewii, na ɛ gyoŋ kedi keŋ ka bese ŋan.

10 Ɛ yɔkɔse ɛ wose fa de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ, na waa gyina ŋon siaman.

Ɛ na wɔlɛɛ dɔŋa ya

11 Me tebia, ɛ na tɛɛ wɔlɛɛ dɔŋa ya. Nyi akpaa ŋolo de kolosi nombiikum gyakaa ɔ dɔɔ ŋolo dɔɔ yaa ɔ bu ɔ e fɔɔ na, kenaŋ na nawolo baa nyi ɔ ne kolosi nombiakumɛɛ tia Wurubuarɛ mmaraa te ɔ ne bu ke fɔɔ mɔ baa. Na ɔ bɛɛ tekaa di mmaraa kenaŋ dɔɔ baa ya, te ɔ ne kɛɛ ɔ wose nyi ɔ dei kela mmaraa keŋ.

12 Wurubuarɛ waageŋ yɛna walaŋ ŋon ɔ ne fa mmaraa te ɔ ne di balaŋ nombia. Ŋon waageŋ ne gyaela waa tale lɛɛ balaŋ nyee, te ŋon ne gyaela waa tale wɔlɛɛ ba woya mɔ kekpaakekpaa. Te nɛnɛɛ nyaŋ yɛna amɔte ŋon nyaŋ ne di n dɔɔ nombia bu e fɔɔ?

Ɛ na gyɔ ɛ konɔɔ kyoo dɔɔ ya

13 Ɛmɛɛ baŋ ɛ koro na ɛ ne gyɔ ɛ konɔɔ yako nyi "Gyɛŋ yaa kyoo dɛɛ koro gyu donɔɔ kei yaa donɔɔ daale man, na de kaa kyaa botɔɔ kulutoo na dee di kebu gyae kɔba" nɛ, ɛ tei me maŋ nideli.

14 Ɛ ne yako mena, mɔna ɛ ba gyeŋ kpene keŋ gyae ke kɔŋ ɛ dɔɔ kyoo gba ya. Ɛ gyeŋ ɛ nyeedoŋ kedoobii? Ɛ yɛɛ ŋgba debuŋta nɛ, kɔɔ ne kyare ya na ka te ŋaalaa.

15 Kpene keŋ kaboena nyi yaa yako yɛna nyiaa, "Akpaa Wurubuarɛ de sɛɛ te de kyaa nyeedoŋ man na, dɛɛ yɛɛ kpene kei yaa kedɔɔ kei."

16 Mɔna ɛ ne gyina ɛ wose adido te ɛ na wola ɛ wose. Mena wose kawola kenaŋ yɛɛ dukum ke.

17 Mena dɔɔ nyi walaŋ kamasɛ ŋon ɔ gyeŋ nombii kpaakpaa keŋ kaboena nyi waa yɛɛ, te ɔ te yɛɛ ke ya na ɔ te yɛɛ dukum.

5

Gyemisi kekolosi fa kɔbatena

1 Nɛnɛɛ ɛ tei maŋ ɛmɛɛ baŋ ɛ dana ɛ wose nɛ. Ɛ wii na ɛ ke di walaŋsa nideli, nawolo nyi kayeyɛɛ dinaa daale gyae ke kɔŋ ɛ dɔɔ.

2 Ɛ kɔba ŋan ɛ dana nɛ pou te wɔlɛɛ, te
paapaase mɔ te wɔlɛɛ ya abɔɔ ŋan pou ɛ
dana nɛ.
3 Ɛ kɔba yayam na ɛ kɔba wolom abɔɔ
ŋan ɛ ba mo weese nɛ pou te doo kan-
dorɔse. Kei ne gyae la kawola nyi ampaŋ
ɛ te yɛɛ dukum Wurubuarɛ siaman. Mena
keŋ kandorɔse ŋan be wɔlɛɛ abɔɔ ŋan nɛ,
mena ke te ɛ wosenaane mɔ gyae ke wɔlɛɛ
ŋgba mena keŋ boalaŋ ne wɔlɛɛ abɔɔ nɛ.
Nɛnɛɛ keŋ tɛɛle kei ne gyu kɔ ɔto keŋ
Wurubuarɛ waa di walaŋ kamasɛ nombia
na, keŋte ɛ ne yilaa abɔɔ see fa ɛ wose?
4 Balaŋ yɛɛ tom ɛ wɔɔse man fa ŋon
mɔna ɛ bɛe ɛ te tɔ wɔ kom ya. Ɛ nyii mena
keŋ bee mutii. Balaŋ baŋ bɔɔ kyɔ ŋon te
ɛ be kɛrɛɛ ɛ wɔɔse man weenɛɛ nɛ, be
kewii te lii de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ doŋ
pou nyee ŋon gyaŋ.
5 Debaŋ keŋ ɛ kyaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ, ɛ
wose te fɛɛ ŋon te ɛmɛɛ gbagba kegyaebii
mɔ te ɛ ne yɛɛ. Ɛ te di weenɛɛ kpaakpaa
nyiŋan doo nuŋ ɛ ne daa Wurubuarɛ
nombia kedi wee keŋ, ŋgba wonembu ne
dii doo nuŋ daa wee keŋ baa ko e nɛ.
6 Ɛ buu balaŋ baŋ be nombia tenɛɛ
Wurubuarɛ siaman nɛ fɔɔ te ɛ koe wɔ.
Mɔna ba te yɛɛ nombiikum kamasɛ ya te
be ta koro seŋ tia ŋon lee gbɛɛ kamasɛ man
gba nyi ɛ na yɛɛ ɛ kegyaebii ya.

Ɛ nyiŋ konɔɔ

7 Mena dɔɔ me tebia, ɛ nyiŋ konɔɔ kelii
wee keŋ de Gbeŋgyoo Yesu waa bese kɔŋ
nɛ. Ɛ kɛɛ mena keŋ wɔɔfarale ne nyiŋ
konɔɔ gyeki kelii debaŋ keŋ waa nyiŋ
abɔɔ kpaakpaa lee ɔ wɔɔman nɛ. Ɔ ne
nyiŋ konɔɔ gyeki ɔga gyaŋgbate na ɔga
ɔtomante ke ŋɛɛ do ɔ weenɛɛ, te ɔ ne nyiŋ
konɔɔ gyeki kelii debaŋ keŋ ɔ weenɛɛ ŋan
na bee.
8 Lee mena dɔɔ ɛmɛɛ mɔ ɛ nyiŋ konɔɔ na
ɛ ka seŋ keŋkeŋ, nawolo nyi de Gbeŋgyoo
Yesu ka bese kɔŋ keŋ ta benaa.
9 Me tebia, ɛ na toroŋ na dɔŋa ya, na
mena ya na Wurubuarɛ waa di ɛ nombia
na waa bu ŋon fɔɔ. Ɛ kɛɛ, walaŋ ŋon waa
di de nombia nɛ, ɔ kekɔŋ ta benaa.
10 Me tebia, ɛ tɔɔse Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ bɔɔ naa diyem,
lee mena keŋ bɔɔ kolosi de Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ nombia ŋan dɔɔ nɛ. Na ɛ
ke kasee mena keŋ bɔɔ nyiŋ konɔɔ seŋ
keŋkeŋ be kayeyɛɛ man.
11 Balaŋ baŋ bɔɔ nyiŋ konɔɔ seŋ keŋkeŋ
naa diyem kelii ɔto nɛ, baŋ na nyeebam.
Ɛ yela dɛɛ mo nombia kɛŋa maa na balee
ŋon bɛɛ baake e nyi Gyɔbo nɛ. Ɛ nyii mena
keŋ ɔ be nyiŋ konɔɔ seŋ keŋkeŋ debaŋ keŋ
ɔ doo kayeyɛɛ man nɛ. Ŋgba ɛ naa mena
keŋ de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ be tɔ e kom
kpaakpaate te ɔ be yeli be yɛɛ e gyoŋ ɔ
kaale keŋ ɔto na? Kei nawolo baa nyi de
Gbeŋgyoo Wurubuarɛ dana wɔe te ɔ ne
wii balaŋ waraŋase.
12 Me tebia, nombii keŋ mɛɛ gyae ɛ ka
gyeŋ nideli yɛna nyiaa, ɛ na kaŋ ntam ya.
Ɛ na kaŋ adido yaa tɛɛle yaa kolo daale
ntam ya. Nyi nombii kaboena nyi ya sɛɛ
nyi "Ayi" na, ɛ sɛɛ nyi Ayi, te akpaa ke
kaboena nyi ya bɛɛ nyi "Koa" na, ɛ bɛɛ nyi
Koa. Ɛ yɛɛ mena na wee keŋ Wurubuarɛ
waa di balaŋ nombia na ɔ be gyae waa bu
ŋon fɔɔ ya.

Ɛ fane na ɛ lɛɛ di

13 Akpaa ɛ man ŋolo ne naa diyem na
waa fane fa Wurubuarɛ. Akpaa ɛ man
ŋolo wose de fɛɛ e na waa kpee nɔɔneŋ
lese Wurubuarɛ yele.
14 Akpaa ɛ man ŋolo na wee na waa
baake Kristotena kegyiise na be kaa fane
fa e, na baa tiu e nuŋ de Gbeŋgyoo Yesu
yele man.
15 Nyi akpaa ba mo kelɛɛdi fane na,
kaweete ŋon waa nyiŋ kawee kekyɔ. De
Gbeŋgyoo Yesu waa kyɔ e kawee na ɔ wose
ke yɛɛ e doŋ. Nyi akpaa ɔ yɛɛ nombiikum
daale bo koraŋ na, waa mo ke kyɛɛ e.
16 Mena dɔɔ ɛ lese ɛ nombiakumɛɛ ŋan
ɛ ne yɛɛ tia dɔŋa nɛ yako dɔŋa, na ɛ ke
fane fa dɔŋa na Wurubuarɛ ke nyiŋ kyɔ
ŋon ɛ kaweese. Walaŋ ŋon ɔ gbɛɛneŋ
tenɛɛ Wurubuarɛ siaman nɛ, ɔ kefane
dana nɔɔdoŋ te kɛɛ yɛɛ tom mɔ nideli.
17 Ɛ yela dɛɛ mo nombii kei maa na
Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋon bɛɛ
baake e nyi Elaegya nɛ. Ɔ yɛɛ deniwalaŋ
e ŋgba daa nɛ. Ɔ fanewɔ nideli lee ɔ
konɔɔ man nyi ɔga na ŋɛɛ ya, te ampaŋ ɔga
seŋawɔ tɛɛle kenaŋ dɔɔ kulutooneŋ atooro
na yale.
18 Keŋte ɔ besewɔ fane bela te ɔga ŋon
torowɔ, te tɛɛle kenaŋ besewɔ dee weenɛɛ
bela.
19 Me tebia, gyae ke tale kɔŋ nyi ɛ man
ŋolo waa yo gbɛɛ lee Wurubuarɛ gbɛɛ keŋ
ka tenɛɛ nɛ man, na ŋolo ka besena e kɔŋ
gbɛɛ kenaŋ man.
20 Ɛ tɔɔse nyiaa, nyi akpaa ŋolo da
besena walaŋkum lee ɔ gbɛɛ kum man na,
na mena walaŋ ŋonaŋ te lɛɛ walaŋkum
ŋon nyee lee yeŋ kekpaakekpaa keŋ man.
Kei gyae ke yela Wurubuarɛ ka mo nombi-
akumɛɛ burum ŋan ɔtenate be yɛɛ nɛ kyɛɛ
e.

Tɔne gyaŋgbate keŋ Pita be ŋmarase nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Pita ŋon me yɛɛ Yesu
Kristo kpilale e nɛ gyaŋ. Mɛɛ ŋmarase kei
mee yelee ɛmɛɛ baŋ Wurubuarɛ ba lese
yɛɛ ɔ balaŋ, te ɛ be yaasee gyu ka bese
ŋɔɔla Pɔntuse na Galatia na Kapadosia na
Esia na Bitinia tɛɛlese man nɛ.
2 De kya Wurubuarɛ wulaa bakewɔ see
leenaŋ gyaŋgba gyaŋgba keŋ nyi waa lese
ŋon yɛɛ ɔ balaŋ. Ŋon tɛɛ la ɔ feliŋ ŋon
dɔɔ lese ŋon, te ɔ desina ŋon see ŋgba
ŋon gbagba ɔ balaŋ nɛ, na ɛ ka som Yesu
Kristo. Na Yesu Kristo ka mo ɔ fatabo
faafo ɛ nombiakumɛɛ pou leki, na ɛ ka
bese balaŋ baŋ ayimɛɛ be doo ɛ wose
man ya Wurubuarɛ siaman. De Gbeŋgyoo
Wurubuarɛ waa mo ɔ bɛrɛɛ keŋ boele ŋon
nideli na waa fa ŋon wosefɛɛreŋ.

Loo kegyakaa kpaakpaate

3 Ɛ yela dɛɛ lese de Gbeŋgyoo Yesu Kristo
ɔ kya Wurubuarɛ ŋon yele. Ŋon wii na de
waraŋase nideli, mena dɔɔ te ɔ tɛɛwɔ Yesu
Kristo kefoŋ lee yeŋ man keŋ dɔɔ fa daa
nyeedoŋ wɔle. Mena nyeedoŋ wɔle kei dɔɔ
te de dana loo kegyakaa kekpaa nyi waa
gyuusu daa lee yeŋ man wee daale.
4 Mena dɔɔ de loo gyakaa nyi dee nyiŋ
abɔɔ kpaakpaa ŋan Wurubuarɛ be desina
see ɔ balaŋ adido nɛ. Mena abɔɔ kɛŋa yɛɛ
abɔɔ ŋan ŋɔɔ gyae ŋa ke wɔlɛɛ ya, te ŋɔɔ
gyae ŋa ke pɔ mɔ ya. Ŋe gyae ke doo ŋa
kedoobii kekpaakekpaa.
5 Lee ɛ kelɛɛdi dɔɔ Wurubuarɛ ta mo ɔ
doŋ ɔ ne gyee ŋon na kolo be nyiŋ yɛɛ ŋon
ya, kelii debaŋ keŋ tɛɛle kei gyae ke gyu
kɔ ɔto. Wurubuarɛ wulaa bakewɔ see nyi,
waa lese mena keŋ waa lɛɛ balaŋ nyee nɛ
wola mena debaŋ kenaŋ man.
6 Mena dɔɔ kaboena nyi yaa yela mena
nombia kɛŋa ke yɛɛ ŋon gyoŋ. Mɔna
debaŋ kei dɔɔ n te yɛɛ ya na ɛ kena diyem
debaŋ kyomii, nawolo nyi baa kɛɛse ŋon
kɛɛ lee gbɛɛneŋ burum man. Mɔna ɛ tɔɔse
nyi mena kekɛɛsekɛɛ kei be gyae ke kyare
ya na ka te kɔŋ ɔto.
7 Kekɛɛsekɛɛ kɛŋa ne kɔŋ bo ɛ dɔɔ na
ka lese ɛ kelɛɛdi dinɔɔ keŋ ka kela kɔba
yayam gba nɛ wola. Kɔba yayam gba
koraŋ pɛ baa naa ke dinɔɔ gbagba na,
bɛɛ do ke bo boalaŋ man. Kenaŋ wɔle
koraŋ na kɛɛ tale wɔlɛɛ. Te n kɛɛ na
Kristotena kelɛɛdi ne hia kela kɔba yayam.
Nyi ɛ kelɛɛdi yɛɛ anokoare te ɛ seŋ ke man
keŋkeŋ na, wee keŋ de Gbeŋgyoo Yesu
Kristo waa lese ɔ wose wola balaŋ pou nɛ,
Wurubuarɛ waa do ŋon nɔɔ fa ŋon karaŋ
na waa yela ɛ ka bese gyoorobia.
8 Ɛ te naa ta de Gbeŋgyoo Yesu na ɛ sia
ya, mɔna ɛ ne gyae e. Keŋ na keŋ ɛ bɛɛ naa
e na ɛ sia debaŋ kei koraŋ ya nɛ, ɛ ne lɛɛ
e di te gyoŋ keŋ ke taŋ keyako ya nɛ doo ɛ
man.
9 Nawolo nyi nyeekelɛɛ keŋ dɔɔ ɛ be kaa
lɛɛ Wurubuarɛ di nɛ ɛ ne nyiŋ ke.
10 Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ
bɔɔ yako Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ waa mo
boele ŋon wose man nombia see nɛ, yase
be sia bukitii tɔna, kɛo ŋe man nideli na
baa gyeŋ nyeekelɛɛ kei wose man nombia
nideli.
11 Kristo feliŋ ŋon ɔ doo Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ man nɛ, yako na wɔ
mena keŋ Kristo waa naa diyem pɛna ɔ
kaa nyiŋ gyoorobiiri na obuo. Mena dɔɔ be
yɛɛ kakyeŋ gyoo nombia ŋan man na baa
gyeŋ debaŋ keŋ mena nombia kɛŋa gyae
ke kɔŋ, na gbɛɛ keŋ man ŋe gyae ka mo
kɔŋ.
12 Wurubuarɛ lesewɔ wola wɔ nyi nom-
bia ŋan bɛɛ yako nɛ te yɛɛ fa baŋ gbagba
ya, mɔna ŋe yɛɛ fa balaŋ baŋ baa kɔŋ be
wɔle nɛ. Mena balaŋ benaŋ yɛna ɛmɛɛ baŋ
ɛ ne nyii nombia kɛŋa nɛ. Nombia ŋenaŋ
yɛna nyeedoŋ nombia ŋan balaŋ ne tɛɛ
Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ be kpili lee adido
nɛ doŋ dɔɔ kolosi fa ŋon nɛ. Wurubuarɛ
kpilala baŋ be kyaa adido nɛ gbagba koraŋ
gyaewɔ nideli nyi baa gyeŋ mena nombia
kɛŋa man.

Ɛ kyaa keŋ ayimɛɛ na doo ɛ wose man ya

13 Lee mena dɔɔ ɛ yela ya agyueŋse ke
doo ŋon kyɛɛkyɛɛ, na ɛ ke desina ɛ wose na
ɛ ke tale yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii. Ɛ tela
ɛ wose nideli na ɛ ka mo ɛ loo pou gyakaa
Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ waa mo boele ŋon
wee keŋ de Gbeŋgyoo Yesu Kristo waa
bese kɔŋ bela nɛ dɔɔ.
14 Keŋ ɛ yɛɛ Wurubuarɛ bia gbagbawɔ te
ɛ ne nyii ɔ dei nɛ dɔɔ, ɛ na bese ɛ wɔle gyu
ke yɛɛ abɔɔ ŋan ɛ be yɛɛ gyaŋgba keŋ ɛ ba
gyeŋ Wurubuarɛ nɛ ya.
15 Ɛ tɔɔse nyi Wurubuarɛ ŋon ɔ be baake
ŋon kɔŋ ɔ gyaŋ nɛ, ɔ yɛɛ walaŋ ŋon ayimɛɛ
be doo ɔ man ya. Mena dɔɔ kpene kamasɛ
keŋ ɛ ke yɛɛ na, ɛ kɛɛ nyi ayimɛɛ na doo
ke man ya.
16 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
ŋan yakowɔ yenaŋ daale nyiaa, “Wu-
rubuarɛ kpa ɛ na yeli ayimɛɛ ke doo ɛ wose
man korakora ya, nawolo nyi ayimɛɛ be
doo me man ya.”
17 Ɛ ne fane na ɛ ne baake Wurubuarɛ
nyi de kya. Ŋon Wurubuarɛ ne diina
walaŋ kamasɛ nombia ŋgba mena keŋ
ɔtenate nombia ayɛɛsa doo nɛ. Ɔ bɛɛ
kɛɛ ŋolo siaman pɛte ɔ ne di ɔ nombia
ya. Mena dɔɔ debaŋ keŋ ɛ kyaa tɛɛle kei

dɔɔ ŋgba ŋɔɔla nɛ, ɛ mo obuo fa ŋon
Wurubuarɛ.
18 Nawolo nyi ɛ gyeŋ kpene keŋ Wu-
rubuarɛ ba mo tɔ kom lɛɛ ŋon, te ɛ be
nyiŋ ɛ wose lee nombiakumɛɛ ŋan ɛ be
kasee lee ɛ naanaɔ gyaŋ nɛ man. Na kɔba
yayam yaa kɔba wolom ŋan ne wɔlɛɛ nɛ
te ɔ moowɔ lɛɛ ŋon ya.
19 Mɔna Yesu Kristo fatabo keŋ ke dana
koya doŋ nɛ te Wurubuarɛ moowɔ tɔ ɛ
nyeeman kom. Yesu Kristo kei yɛɛ ŋgba
nambu ŋon ayimɛɛ kamasɛ be doo ɔ wose
man ya te bɔɔ mo deesi nɛ.
20 Pɛte Wurubuarɛ ke yɛɛ tɛɛle kei nɛ, na
ɔ taŋ ke wulaa lese Yesu Kristo see nyi waa
kaa yeŋ lɛɛ daa wee daale. Mɔna ɛmɛɛ dɔɔ
te ɔ lese e wɔla debaŋ keŋ tɛɛle kei ne gyu
kɔ ɔto nɛ.
21 Lee ŋon Kristo dɔɔ te ɛ lɛɛ Wurubuarɛ
ŋon ɔ be gyuusu e lee yeŋ man te ɔ ba lese
e yele nɛ di. Mena dɔɔ te ɛ kelɛɛdi na ɛ loo
pou gyakae Wurubuarɛ dɔɔ nɛ.
22 Ma gyeŋ nyi ɛ ne di nombia ŋan ŋe
doo na ŋe gbɛɛ nɛ dɔɔ te ɛ ne gyae ɛ tebia
Kristotena mɔ nideli, mena dɔɔ ayimɛɛ
kamasɛ be doo ɛ man ya. Nɛnɛɛ dɔɔ, ɛ
kɛɛ na ɛ ke gyae dɔŋa nideli lee ɛ konɔɔse
man.
23 Nawolo nyi Wurubuarɛ ta lola ŋon
wɔle. Mɔna na deniwalaŋ ŋon ɔ be
gyae waa kyaa kekpaakekpaa ya nɛ dɔɔ
te ɔ tɛɛwɔ lola ŋon wɔle ya. Ɔ tɛe ŋon
Wurubuarɛ nombia ŋan ŋe bɛɛ taŋ ya, te
ŋe bɛɛ kyɛɛkee korakora ya nɛ dɔɔ lola
ŋon wɔle.
24 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
ŋan yakowɔ yenaŋ daale nyiaa,
“Walaŋ kamasɛ yɛɛ ŋgba ŋale nɛ,
te ɔ gyoorobiiri mɔ pou yɛɛ ŋgba ka
kyeŋkyeŋkɔɔse nɛ.
Ŋale keŋ na yem na ka kyeŋkyeŋkɔɔse
ŋan mɔ te kpiisi yala.
25 Mɔna de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ nombia
ŋan dɔɔ
ŋan kyaa kekpaakekpaa.”
Nombia ŋenaŋ yɛna nyeedoŋ nombia ŋan
bɔɔ kolosi fa ŋon nɛ.

2

1 Nɛnɛɛ be ta lola ŋon wɔle. Mena dɔɔ ɛ
lese nombiakumɛɛ kamasɛ lee ɛ kekyaabii
man. Ɛ na dii akɛrɛɛ bela ya. Ɛ na yɛɛ
nɔɔse ala ala ya. Ɛ na yeli ɛ sia keyɛɛ balaŋ
abɔɔ ya. Ɛ na wɔlɛɛ balaŋ yela lee gbɛɛ
kamasɛ man ya.
2 Mɔna debaŋ kamasɛ na ɛ yela Wu-
rubuarɛ nombia ŋan ŋaageŋ ke gyɔ ŋon
loo, ŋgba mena keŋ dide loŋ ne gyɔ
biikyaa loo nɛ. Akpaa ɛ yɛɛ mena na gyae
ke yela ɛ ka bee ɛ kelɛɛdi keŋ man nideli,
na ɛ ke nyiŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ.
3 Ɛ yela ɛ loo ke gyakaa mena nombia
kɛŋa dɔɔ debaŋ kamasɛ, nawolo nyi ɛmɛɛ
gbagba te naa nyi de Gbeŋgyoo Yesu Kristo
dana wɔe nideli.
4 Mena dɔɔ ɛ tuu benaa de Gbeŋgyoo
Yesu Kristo, nawolo nyi ŋon yɛna nyeedoŋ
pou nyee. Ɔ yɛɛ ŋgba boe keŋ deni maara
ne kɛɛ ke nyi kɔɔ taŋ tɔnɔɔ ya nɛ. Mɔna
Wurubuarɛ ŋon ɔ ba lese e nɛ siaman na,
ɔ dana tɔnɔɔ nideli.
5 Ɛmɛɛ mɔ te nyiŋ nyeedoŋ. Ɛ yɛɛ yaa
ŋgba boya ŋan Wurubuarɛ ba mo ɔ ne ma
ɔ deni dinaa keŋ nɛ, te ɛ bese ɔ saese na ɛ
ke ta Yesu Kristo dɔɔ fa e kedi keŋ na gyoo
ɔ sia.
6 Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan yakowɔ yenaŋ daale
nyiaa,
“Wurubuarɛ kpa ɛ kɛɛ,
me ta mo boe kpaakpaate daale
mɛɛ see deni mokɔɔ Gyerusalɛm
donɔɔ man.
Maŋ lese na e,
mena dɔɔ walaŋ kamasɛ ŋon
ɔ lɛɛ e di na desɛŋ be gyae ke kyaŋ e
ya.”
7 Ɛmɛɛ baŋ ɛ ne lɛɛ e di nɛ dɔɔ ɔ dana
tɔnɔɔ fa ŋon, mɔna balaŋ baŋ bɔɔ bɛɛ e
nɛ dɔɔ ba te yeli Wurubuarɛ nombia ŋan
ɔ be ŋmarase see nɛ te kaa yɛɛ ampaŋ.
Nombia ŋenaŋ yɛna nyi,
“Boe keŋ deni maara be bɛɛ ke nɛ,
keŋ bese la kaa yɛɛ boe keŋ
kɔɔ kyaŋ deni keŋ seŋ keŋkeŋ.”
8 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan
besewɔ yako yenaŋ daale bela nyiaa,
“Boe kei dɔɔ te balaŋ baa gyɔ nae kpaŋte.
Mena boe kenaŋ dɔɔ ke te balaŋ baa
sarakee yala.”
Kpene keŋ dɔɔ te baa sarakee ke dɔɔ
yala yɛna nyi ba te bɛɛ Wurubuarɛ nom-
bia ŋan. Wurubuarɛ wulaa yakowɔ lee
gyaŋgba gyaŋgba keŋ nyi be fareba ke-
naŋ.
9 Mɔna ɛmɛɛ dɔɔ, ɛmɛɛ yɛna balaŋ baŋ
Wurubuarɛ ba lese nɛ. Ɛmɛɛ yɛna ɔ saese
na ɔ gyoorobia. Ɛmɛɛ yɛna balaŋ baŋ
Wurubuarɛ ba lese te ɔ be desina wɔ see
fa ɔ wose. Ɛmɛɛ yɛna Wurubuarɛ balaŋ
gbagba baŋ. Ŋon lesena ŋon na ɛ ke
nyiŋ kolosi ɔ nombia dinaana ŋan ŋɔɔ taŋ
keyako ya nɛ fa balaŋ. Ŋon lesena ŋon lee
ditiŋtɛɛ man kɔŋ ɔ keŋmaŋee dinaa keŋ
man.
10 Gyaŋgba keŋ na nafɔ ɛ te yɛɛ Wu-
rubuarɛ balaŋwɔ ya, mɔna nɛnɛɛ dɔɔ ɛ te
kaa bese ɔ balaŋ gbagba. Gyaŋgba keŋ na
Wurubuarɛ te wii ɛ waraŋase ya, mɔna
nɛnɛɛ dɔɔ ɔ te kaa wii ɛ waraŋase.
11 Me tebia kpaakpaa, ɛ tɔɔse nyi ɛ yɛɛ
ŋɔɔlawɔ te ɛ be gyae ɛ ke kyaa tɛɛle kei
dɔɔ kekpaakekpaa ya. Mena dɔɔ mɛɛ

waase ŋon bo nyiaa, ɛ lese ɛ wose lee ɛ wosenaane lookum keŋ ne wɔŋee ŋon wee na wee nɛ man. Nawolo nyi mena abɔɔ ŋenaŋ be gyae ke yela ɛ ke tale yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii ya.

12 Keŋ ɛ kyaa bom na balaŋ baŋ ba te yɛɛ Kristotenawɔ ya nɛ dɔɔ, ɛ yela ɛ kekyaabii ke yɛɛ loo. Nyi akpaa be yako gba nyi "Kristotena kɛwɔ yɛɛ nombiakumɛɛyɛɛrawɔ" na, ɛ yela baa naa abɔɔ kpaakpaa ŋan ɛ ne yɛɛ nɛ na debaŋ keŋ Wurubuarɛ waa bese kɔŋ kaa di balaŋ nombia na, baa nyiŋ lese ɔ yele.

Ɛ yɔkɔse ɛ wose fa ɛ siamantena

13 Ɛ yɛɛ balaŋ baŋ ɛ silana de Gbeŋgyoo Yesu Kristo, mena dɔɔ ɛ yɔkɔse ɛ wose fa balaŋ baŋ pou bee di doŋ tɛɛle kei dɔɔ nɛ. Ɛ mo obuo fa gyoo dinaa ŋon ɔ ne di doŋ walaŋ kamasɛ dɔɔ nɛ.

14 Mena mɔ te ɛ mo obuo fa balaŋ baŋ gyoo dinaa ŋon ba lese wɔ nyi baa wɔŋ nombiakumɛɛyɛɛra deŋele, na baa kɛlɛɛ balaŋ baŋ bɛɛ yɛɛ nombia kpaakpaa nɛ.

15 Nawolo nyi Wurubuarɛ kegyaebii yɛna nyi yaa yɛɛ nombia kpaakpaa lee ɛ kekyaabii man. Akpaa ɛ yɛɛ mena na balaŋ baŋ bɔɔ gyeŋ kolo ya te bɛɛ wɔlɛɛ ɛ yele nɛ, be gyae baa nyiŋ nombiikum daale kolosi lee ɛ wose man ya.

16 Ɛ kyaa ŋgba balaŋ baŋ be kyaa ba wose dɔɔ nɛ. Mɔna ɛ na yeli ɛ wose dɔɔ kekyaa kenaŋ ke fa ŋon gbɛɛ na ɛ ke yɛɛ nombiakumɛɛ ya. Ɛ kyaa ŋgba balaŋ baŋ bɛɛ som Wurubuarɛ nɛ.

17 Ɛ mo obuo fa walaŋ kamasɛ, na ɛ ke gyae ɛ tebia Kristotena baŋ mɔ. Ɛ yela Wurubuarɛ keyee ke doo ɛ man debaŋ kamasɛ, na ɛ ka mo obuo fa ɛ gyoo dinaa ŋon.

18 Ɛmɛɛ baŋ ɛ kyaa balaŋ gyaŋ nɛ, ɛ yɔkɔse ɛ wose fa ɛ gbeŋgyoona na ɛ ka mo obuo fa wɔ nideli. Na ɛ gbeŋgyoona baŋ be dei te ba woɛ nɛ baageŋ te ɛ ke yɔkɔse ɛ wose fa ya, mɔna kaboena nyi yaa yɔkɔse ɛ wose fa ɛ gbeŋgyoona baŋ be dana akpanyaŋnyaŋ mɔ nɛ.

19 Nyi akpaa walaŋ ŋon ɔ loo gyakaa nyi waa yɛɛ Wurubuarɛ kegyaebii de naa diyem keŋ nafɔ tekaboena nyi waa naa ya te ɔ tale seŋ ke man keŋkeŋ kelii ɔto na, Wurubuarɛ waa hiraa e.

20 Akpaa nyi ɛ man ŋolo de yɛɛ kolo kum te bee tuku e te ɔ nyiŋ konɔɔ seŋ lɛɛ ɔ ketuku kenaŋ pou na, woŋ dɔɔ te kaboena nyi baa kɛlɛɛ e? Mɔna akpaa n nombia kpaakpaa keyɛɛ dɔɔ te n ne naa diyem te n nyiŋ konɔɔ seŋ ke man keŋkeŋ kelii ɔto na, kenaŋ na Wurubuarɛ waa hiraa neŋ.

21 Mena nombia kɛŋa dɔɔ te Wurubuarɛ baake ŋon nyi ɛ kaa bese ɔ balaŋ, nawolo nyi Kristo gbagba mɔ naa diyem ɛ dɔɔ. Ɔ yɛɛ mena see ŋon na ɛ ke nyiŋ kasee e na ɛ ke sila ɔ nawɔɔ.

22 "Ŋon Kristo te yɛɛ dukum daale ya,
te ŋolo mɔ te nyii dekara nombii daale
mɔ lee ɔ nɔɔman korakora ya."

23 Debaŋ keŋ bɔɔ tee e nɛ, ɔ ta tee ŋolo tɔ kom ya. Ɔ naa diyem mɔna ɔ te falaa ŋolo ya. Ɔ moo ɔ sia bo gyakaa Wurubuarɛ ŋon ɔ ne di nombia na ke gbɛɛ nɛ dɔɔ.

24 Ŋon Yesu Kristo gbagba lɛɛ na de nombiakumɛɛ pou seele debaŋ keŋ bɔɔ gyɔ e mataa ɔpaŋdaŋ dɔɔ nɛ. Na ke yela dee nyiŋ da wose lee de nombiakumɛɛ pou man, na dɛɛ kyaa Wurubuarɛ kegyaebii man. Kristo gyamɛɛ ŋan ɔ be nyim nɛ dɔɔ te de nyiŋa kawee kekyɔ.

25 Gyaŋgba keŋ na nafɔ ɛ yɛɛ ŋgba namense baŋ bɔɔ yoo nɛ. Mɔna nɛnɛɛ dɔɔ ɛ ta bese kɔŋ ɛ silana ɛ Gbeŋgyoo ŋon ɔ ne kɛɛ ɛ dɔɔ ŋgba namensekɛɛlere nɛ, na kolo kum kamasɛ be yɛɛ ŋon ya.

3

Ala na be baala

1 Ɛmɛɛ baŋ ɛ yɛɛ ala yalalawɔ nɛ, kaboena nyi yaa yɔkɔse ɛ wose fa ɛ baala. Akpaa ɛ yɛɛ mena na, ɛ dinɔɔ gyae ke yela ɛ baala baŋ bɔɔ ne lɛɛ Wurubuarɛ nombia ŋan di ya nɛ, ke kyɛɛkee ba agyueŋ na be kaa lɛɛ Kristo di keŋ ta tekaa yɛɛ nyi ɛ ka mo ɛ nɔɔ yako wɔ nombii daale ya.

2 Nawolo nyi ɛ baala baŋ baa naa ɛ dinɔɔ kpaakpaa keŋ ɛ dana, na mena keŋ ɛ ne bu Wurubuarɛ nideli nɛ.

3 Na abɔɔ ŋan ɛ ka mo desina ɛ wose ŋgba nyeeya ke desina, na kɔba yayam abɔɔ kado na abɔɔ kpaakpaa nyiŋan kado ne gyae la ke yela ɛ ke yɛɛ kyeo ya.

4 Mɔna ɛ yela ɛ dinɔɔ gbagba keŋ ka lese ɛ kyeo wola. Keŋ yɛna konɔɔ kenyiŋ na wose keyɔkɔse. Kei yɛna kyeo keŋ ke bɛɛ wɔlɛɛ ya te kɛɛ gyoo Wurubuarɛ sia mɔ.

5 Nawolo nyi mena te gyaŋgba ala baŋ bɔɔ mo be loo pou gyakaa Wurubuarɛ dɔɔ nɛ, moo be dinɔɔ lese ba kyeo wola. Be yɔkɔse ba wose fa be baala.

6 Mena te alo ŋon bɛɛ baake e nyi Saara nɛ mɔ yɛɛwɔ. Ɔ nyii ɔ baale Aberaham dei te ɔ baake e nyi ɔ gbeŋgyoo. Mena dɔɔ akpaa ɛ yɛɛ nombia kpaakpaa debaŋ kamasɛ te ɛ te yee kolo ya na, ɛmɛɛ mɔ ta bese ɔ bia.

7 Ɛmɛɛ baala yalala mɔ, mena mɔ te akpaa ɛmɛɛ na ɛ wɛɛla kyaa na kaboena nyi yaa wii be waraŋase na ɛ ke nyiŋ konɔɔ fa wɔ, nawolo nyi baŋ be dana doŋ ŋgba ɛmɛɛ ya. Ɛ mo obuo fa wɔ nawolo nyi Wurubuarɛ na mo ɔ bɛrɛɛ keŋ boele wɔ ŋgba mena keŋ ɔ na mo boele ŋon nɛ. Akpaa ɛ yɛɛ mena na, kolo be gyae ke tɔ ɛ kefane gbɛɛ ya.

Nombia kpaakpaa keyɛɛ na ka diyem kena

8 Me nombii ɔtomante yɛna nyiaa, ɛ
popou ɛ yɛɛ nɔɔdokoloŋ. Ɛ wii dɔŋa
waraŋase na ɛ ke gyae ɛ tebia Kristotena
baŋ mɔ, nawolo nyi ɛ yɛɛ balaŋ dokoloŋ. Ɛ
wii dɔŋa waraŋase, na ɛ ke yɔkɔse ɛ wose
fa dɔŋa.
9 Akpaa ŋolo de yɛɛ neŋ nombiikum na,
na mo dukum tɔ e kom ya. Akpaa ŋolo
da tee neŋ na, nyaŋ na tee e tɔ kom ya.
Mɔna nyaŋ sola Wurubuarɛ wosefɛɛreŋ fa
e. Nawolo nyi kei dɔɔ te Wurubuarɛ baake
ŋon, na waa nyiŋ hiraa ŋon.
10 Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan yakowɔ yenaŋ daale
nyiaa,
"Akpaa ŋolo ne gyae nyi ɔ kekyaabii man
ke de fa e na waa kyaa gyu siaman na,
kenaŋ na kaboena nyi waa tina nom-
biakumɛɛ
keyɛɛ na akɛrɛɛ nombia kekolosi yela.
11 Kaboena nyi ɔtenate dɛɛ wɔŋ ɔ wose
lee nombiakumɛɛ keyɛɛ man
na waa yɛɛ nombia kpaakpaa.
Kaboena nyi waa yase ɔ sia gyae
wosefɛɛreŋ gbɛɛ
na waa sila ke.
12 Nawolo nyi Wurubuarɛ sia gyakaa balaŋ
baŋ
bɛɛ yɛɛ nombia kpaakpaa nɛ dɔɔ,
te debaŋ kamasɛ mɔ na ɔ ne nyii ba
kefane.
Mɔna balaŋ baŋ bɛɛ yɛɛ nombiakumɛɛ nɛ
dɔɔ,
Wurubuarɛ na lese ɔ sia yela wɔ."
13 Nyi akpaa ɛ ne yɛɛ kakyeŋ lee ɛ konɔɔ
man nyi ɛ ke yɛɛ nombia kpaakpaa na,
amɔte kyaa la keŋ waa tale yɛɛ ŋon kolo
kum?
14 Mɔna akpaa ɛ naa diyem lee nombia
kpaakpaa keyɛɛ dɔɔ na, ɛmɛɛ na nyeebam.
Ɛ na yee denibalaŋ ya, te ɛ na yeli ɛ wɔe
ke lɔ ŋon mɔ ya.
15 Ɛ bu Yesu Kristo nideli lee ɛ konɔɔse
man, nawolo nyi ɔ yɛɛ de Gbeŋgyoo e.
Ɛ doo ɛ wose dɔɔ keŋ nyi ŋolo de bɔɔse
ŋon nombii daale lee kpene keŋ dɔɔ te ɛ
loo gyakaa Yesu Kristo dɔɔ na, ɛ ke nyiŋ
tale tiranɔɔ fa ɔtenate. Mɔna ɛ mo wose
keyɔkɔse na obuo tiranɔɔ fa ɔtenate.
16 Ɛ mo wose keyɔkɔse na obuo tira
mena nombia ŋenaŋ nɔɔ, na ke yela ɛ
konɔɔ man nombia ke doo ŋon kyɛɛkyɛɛ.
Akpaa ɛ yɛɛ mena na desɛŋ gyae ke kyaŋ
balaŋ baŋ bee kolosi nombiakumɛɛ lee ɛ
dinɔɔ kpaakpaa keŋ ɛ dana lee Kristo man
nɛ.
17 Nyi akpaa ke yɛɛ Wurubuarɛ kegyae-
bii ke nyi yaa naa diyem lee nombia
kpaakpaa keyɛɛ dɔɔ na, ke dei kela keŋ ɛ
kena diyem lee nombiakumɛɛ keyɛɛ dɔɔ.
18 Nawolo nyi Yesu Kristo gbagba ŋon
dukum kamasɛ be doo ɔ man ya nɛ,
yeŋ dokoloŋ te ɔ yeŋawɔ fa daa nom-
biakumɛɛyɛɛra keŋ ɔ be gyae waa yeŋ
bela ya, na waa nyiŋ mo daa benaa na
Wurubuarɛ. Ba koo e, mɔna Wurubuarɛ
tɛɛwɔ ɔ feliŋ ŋon dɔɔ gyuusu e lee yeŋ
man.
19 Kenaŋ wɔle na, Wurubuarɛ feliŋ ŋon
yela ɔ gyuuwɔ ke gyɔ anokoare nombia
ŋan dekpeŋkpeŋ fa woya baŋ bɔɔ kyaŋ wɔ
tɔ deni nɛ.
20 Mena woya kɛwɔ yɛna balaŋ baŋ
leenaŋ gyaŋgba gyaŋgba de naana Nowa
debaŋ keŋ, bɔɔ bɛɛ ba te lɛɛ Wurubuarɛ
nombia ŋan di ya debaŋ keŋ Nowa ne
yae adakaa dinaa keŋ nɛ. Wurubuarɛ
nyiŋa konɔɔ fa wɔ nyi baa kyɛɛkee lee be
nombiakumɛɛ man mɔna be bɛe. Balaŋ
kyomii baale baŋ be yaanɔɔle yɛɛ balaŋ
gyanaara nɛ gyoo la adakaa dinaa keŋ
man, te Wurubuarɛ lɛɛ wɔ lee loŋ keŋ
man.
21 Mena loŋ kei yɛɛ yaa ŋgba Wurubuarɛ
loŋkesɔ keŋ ne yeli dee nyiŋ nyeedoŋ
nɛ. Wurubuarɛ loŋkesɔ kei te yɛɛ loŋ
keŋ gyae ke faafo da ayimɛɛ lee da wose
man ya. Mɔna loŋkesɔ kei nawolo nyi
dɛɛ sola Wurubuarɛ bo nyi waa faafo
da ayimɛɛ pou leki na waa fa daa dinɔɔ
kpaakpaate. Kei nawolo nyi lee Yesu Kristo
kefoŋ lee yeŋ man dɔɔ, te walaŋ ne tale mo
konɔɔ man nombia kpaakpaa nyiŋan kɔŋ
Wurubuarɛ gyaŋ.
22 Nɛnɛɛ ŋon Yesu Kristo te lam adido te
ɔ kyaa Wurubuarɛ dunoluŋ dɔɔ. Botɔɔ te ɔ
ne di gyoori Wurubuarɛ kpilala, na kpene
kamasɛ keŋ ne di doŋ adido botɔɔ nɛ dɔɔ.

4

Ɛ kyaa fa Wurubuarɛ

1 Kristo naa diyem tɛɛle kei dɔɔ. Mena
dɔɔ ɛmɛɛ mɔ ɛ yela mena dinɔɔ kenaŋ ke
doo ɛ man. Nawolo nyi akpaa ŋolo de naa
diyem mena na, dukum bɛɛ tale di doŋ ɔ
dɔɔ bela ya.
2 Mena dɔɔ ɔtenate bɛɛ tekaa yela tɛɛle
kei dɔɔ abɔɔ kumɛɛ kegyae ke di ɔ dɔɔ
bela ya. Mɔna ɔ sia gyakaa bo nyi waa yɛɛ
Wurubuarɛ kegyaebii debaŋ kamasɛ.
3 Gyaŋgba keŋ na ɛ wɔlɛɛ ɛ debaŋ yɛɛ
abɔɔ ŋan balaŋ baŋ bɔɔ gyeŋ Wurubuarɛ
ya ne yɛɛ nɛ. Ɛ yɛɛ abɔɔ nkaraŋkaraŋ ŋan
ɛmɛɛ gbagba ne gyae nɛ bo. Ɛ yɛɛ lookum
nyɔɔ soloŋ dɛɛse te ɛ yɛɛ desɛŋ nombia
kpu na banɛɛ ɔsom ŋan Wurubuarɛ ne
kɔle nɛ. Tekaboe mena, ɛ tina mena abɔɔ
kɛŋa keyɛɛ yela.
4 Nɛnɛɛ te doo balaŋ baŋ ba te yɛɛ
Kristotenawɔ ya nɛ nɔɔ, ŋgba ɛmɛɛ na
wɔ bɛɛ tekaa yɛɛ mena abɔɔ nkaraŋkaraŋ

kɛŋa bom bela ya nɛ. Mena dɔɔ bɛɛ tee
ŋon.
5 Mɔna kaboena nyi mena balaŋ benaŋ
baa gyeŋ nyiaa, baa kaa seŋ Wurubuarɛ
siaman na baa tira be nombia ŋan bɔɔ yɛɛ
nɛ pou nɔɔ. Wurubuarɛ te desina ɔ wose
nyi waa di balaŋ baŋ be kyaa na be sia, na
baŋ bɔɔ yekee pou nɛ nombia.
6 Kei dɔɔ te Kristo gyuuwɔ kekolosi
Wurubuarɛ nombia ŋan fa balaŋ baŋ bɔɔ
yekee nɛ. Yeŋ keŋ bɔɔ yem nɛ yɛɛ kpene
keŋ Wurubuarɛ ba mo bu wɔ fɔɔ, ŋgba
mena keŋ waa bu walaŋ kamasɛ fɔɔ nɛ.
Mɔna Kristo kolosi ɔ nombia ŋan fa wɔ, na
ba woya ke nyiŋ tale kaa kyaa Wurubuarɛ
gyaŋ kekpaakekpaa.
7 Debaŋ keŋ tɛɛle kei gyae ke gyu kɔ ɔto
nɛ ta benaa. Mena dɔɔ ɛ yela ya agyueŋ ke
doo ŋon kyɛɛkyɛɛ, na ɛ ke kyaŋ ɛ wose na
ɛ ke nyiŋ tale fane fa Wurubuarɛ.
8 Kpene keŋ kela kɛŋa pou yɛna nyi
ɛ gyae dɔŋa nideli lee ɛ konɔɔse man.
Nawolo nyi akpaa ɛ ne gyae dɔŋa na, ɛ ke
tale mo nombiakumɛɛ kyɛɛ dɔŋa.
9 Ɛ yɛɛ ŋɔɔlale fa dɔŋa nideli keŋ ɛ na
toroŋ ya.
10 Wurubuarɛ faa ɛ man walaŋ kamasɛ
wa abɔɔ anefaŋ ŋan kpookpoo. Mena dɔɔ
ɛ man walaŋ kamasɛ waa kɛɛ keŋ ɔ be
nyim nɛ dɔɔ nideli, na waa mo ke kyɔ ɔ
tebia.
11 Akpaa ŋolo wui yɛna Wurubuarɛ
nombia ŋan kekolosi na, kaboena nyi waa
kolosi Wurubuarɛ nombia bo. Akpaa ŋolo
wui yɛna balaŋ kasom na, waa mo doŋ
keŋ Wurubuarɛ be fa e nɛ mo som nideli.
Akpaa ɛ yɛɛ mena na gyae ke yela balaŋ
ke ta Yesu Kristo dɔɔ lese Wurubuarɛ
yele nombia pou man. Ŋon Yesu kaboela
na gyoorobiiri na doŋ pou kekpaakekpaa.
Amɛn.

Diyem keŋ doo Kristo kesila man

12 Me tebia kpaakpaa, ɛ na yeli kayeyɛɛ
keŋ ɛ na yeyɛɛ nɛ ke yɛɛ ŋon gyakoloŋ
ŋgba kolo wɔle daale ne yɛɛna ŋon nɛ ya.
Nawolo nyi mena kayeyɛɛ kei ne kɛɛse ŋon
bo kɛɛ nyi ɛ seŋɛɛ keŋkeŋ ɛ kelɛɛdi man.
13 Mɔna ɛ yela ke yɛɛ ŋon gyoŋ nyi ɛ
ne naa diyem keŋ Kristo mɔ be naa nɛ.
Nawolo nyi kei ne gyae la ke yela ke yɛɛ
ŋon gyoŋ nideli debaŋ keŋ waa kaa lese ɔ
gyoorobiiri keŋ debɔɔ nɛ.
14 Akpaa balaŋ na tee ŋon lee keŋ ɛ
silana Yesu Kristo dɔɔ na, ɛmɛɛ na ny-
eebam. Nawolo nyi kei nawola la nyi
Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ dana gyoorobiiri
nɛ doo ɛ man.
15 Ɛ na yeli baa naase ɛ man ŋolo diyem
nyi ɔ yɛɛ awudiini e yaa ŋmɛɛlate yaa
nombiakumɛɛyɛɛre, yaa ŋgba walaŋ ŋon
ɔ na mo ɔ nɔɔ do balaŋ nombia man nɛ ya.
16 Akpaa nyi n yɛɛ Kristo baale e dɔɔ te
bɛɛ naase neŋ diyem na, na yeli ke yɛɛ neŋ
desɛŋ ya. Mɔna fa Wurubuarɛ karaŋ nyi
Kristo yele keŋ gyakaa nyaŋ mɔ dɔɔ.
17 Debaŋ te lii keŋ Wurubuarɛ waa di
balaŋ nombia. Ɔ nombia kedi kenaŋ gyae
ke fiasɛɛ bo lee Kristotena dɔɔ. Te akpaa
waa fiasɛɛ bo lee daa Kristotena dɔɔ na,
kenaŋ na woŋ ne gyae la ke kɔŋ balaŋ baŋ
bɔɔ ne lɛɛ Wurubuarɛ nombia ŋan di ya
nɛ dɔɔ?
18 Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see
ŋan yakowɔ yenaŋ daale nyiaa,
"Akpaa nyi dana doŋ nyi baa lɛɛ balaŋ baŋ
be gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman
nɛ nyee na,
kenaŋ na woŋ ne gyae la ke kɔŋ balaŋ
baŋ
bɔɔ gyeŋ Wurubuarɛ ya nɛ,
na nombiakumɛɛyɛɛra dɔɔ?"
19 Mena dɔɔ balaŋ baŋ bɛɛ naa diyem
lee Wurubuarɛ kegyaebii man nɛ, kaboena
nyi baa mo ba wose do Wurubuarɛ ŋon
ɔ ne yɛɛ kpene kamasɛ nɛ nyiŋmaa man,
na baa kyaŋ be nombia kpaakpaa keyɛɛ
keŋ man nideli. Nawolo nyi kpene keŋ
Wurubuarɛ de yako nyi waa yɛɛ na, keŋ
te ɔ ne yɛɛ.

5

Pita kekolosi fa kegyiise na tewulɛɛ

1 Me dana nombii keŋ mɛɛ gyae maa mo
see ɛmɛɛ Kristotena kegyiise baŋ siaman.
Maŋ mɔ me yɛɛ Kristotena kegyia e ŋgba
ɛmɛɛ nɛ. Me naa mena keŋ Kristo be naa
diyem nɛ na me sia, te maŋ mɔ maa nyiŋ
dekyae kpu na e ɔ gyoorobiiri keŋ man
debaŋ keŋ waa bese kɔŋ nɛ.
2 Mɛɛ waase ŋon bo nyiaa, ɛ kɛɛ balaŋ
baŋ Wurubuarɛ ba mo wɔ do ɛ nyiŋmaa
man nɛ dɔɔ nideli, ŋgba mena keŋ na-
mensekɛɛlere ne kɛɛ ɔ namense dɔɔ nɛ.
Ɛ na yeli ke yɛɛ ŋgba bɛɛ ŋere ŋon bo
ya, mɔna ɛ yela ka lee ɛmɛɛ gbagba ɛ
konɔɔ man ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ ne
gyae nyi yaa yɛɛ nɛ. Ɛ na yɛɛ ŋgba ɛ ne
yɛɛ ke bo mo gyae kɔba nɛ ya, mɔna ɛ
yɛɛ ke ŋgba keŋ ɛ ne gyae nyi ɛ ka som
Wurubuarɛ nideli dɔɔ.
3 Ɛ na ŋere balaŋ baŋ Wurubuarɛ ba mo
wɔ do ɛ nyiŋmaa man nyi yaa kɛɛ be dɔɔ
nɛ ya, mɔna ɛ yela ɛ nombia ŋan ɛ ne yɛɛ
nɛ ke gyɔ wɔ loo na baa kasee ŋa.
4 Akpaa ɛ yɛɛ mena na wee keŋ Yesu
Kristo ŋon ɔ yɛɛ namensekɛɛlere kegyia e
nɛ de kaa bɛɛ lee na, kpene keŋ waa mo tɔ
ŋon kom nɛ be gyae ke wɔlɛɛ korakora ya.
5 Ɛmɛɛ alebia na tewulɛɛ mɔ, mena
ke te kaboena nyi yaa yɔkɔse ɛ wose fa
kegyiise baŋ. Ɛ popou ɛ yɔkɔse ɛ wose
fa dɔŋa, nawolo nyi Wurubuarɛ nombia

aŋmaraseŋ see ŋan yakowɔ yenaŋ daale
nyiaa,
"Wurubuarɛ na seŋ tia balaŋ baŋ
bee gyina ba wose adido nɛ,
mɔna ɔ na mo ɔ bɛrɛɛ boele baŋ
bɛɛ yɔkɔse ba wose nɛ."
6 Mena dɔɔ ɛ yɔkɔse ɛ wose na ɛ ka mo
ɛ wose do Wurubuarɛ ŋon ɔ yɛɛ doŋ pou
Gbeŋgyoo e nɛ tɛɛ, na waa gyina ŋon
adido ɔ debaŋ kpaakpaate keŋ man.
7 Ɛ mo ɛ nombia ŋan ne takaa ŋon nɛ pou
see Wurubuarɛ siaman, nawolo nyi ɔ na
gyueŋ ɛ wose man.
8 Ɛ yela ya agyueŋ ke doo ŋon kyɛɛkyɛɛ
na ɛ ke doo ɛ wose dɔɔ. Nawolo nyi ɛ
kɔlare ɔbɔnsam ŋon dɔŋɛɛ ɔ ne kili ŋgba
wonembu kum nɛ, keŋ ɔ ne gyae ŋolo waa
kyaŋ tao.
9 Ɛ seŋ keŋkeŋ ɛ kelɛɛdi man na ɛ ke tɔ e
gbɛɛ. Ɛ tɔɔse nyi ɛ tebia Kristotena baŋ be
kyaa tɛɛle kei dɔɔ pou nɛ mɔ ne naa diyem
mena.
10 Mɔna akpaa ɛ naa diyem debaŋ ky-
omii na, Wurubuarɛ gbagba waa yela ɛ
ka bese seŋ nideli. Waa do ŋon kakyeŋ
na ɛ ka seŋ keŋkeŋ. Ŋon yɛna bɛrɛɛ pou
nyee. Ŋon baake na ŋon nyi yaa ta Kristo
dɔɔ na ɛ ke nyiŋ ɔ gyoorobiiri keŋ kyaa
kekpaakekpaa nɛ.
11 Ɛ yela dɛɛ lese Wurubuarɛ yele na-
wolo nyi ŋon te doŋ pou yɛɛ ɔ wui kek-
paakekpaa Amɛn.
12 Silase kyɔɔ na maŋ te me ŋmarase
mena tɔne kei. Ma gyeŋ nyi ɔ yɛɛ Kristo
walaŋ kpaakpaate e keŋ dekara be doo ɔ
man ya. Mɛɛ ŋmarase tɔnebii kei bo maa
mo do ŋon kakyeŋ, te mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ
nyi Wurubuarɛ bɛrɛɛ keŋ ɔ ba mo boele
daa nɛ te yɛɛ dekara ya, mena dɔɔ ɛ seŋ
ke man nideli.
13 De tebia Kristotena baŋ be kyaa Ba-
bilɔn donɔɔ man nɛ na do ŋon nɔɔ. Wu-
rubuarɛ lese na baŋ mɔ ŋgba mena keŋ ɔ
ba lese ŋon nɛ. Mena ke te me bu Maake
mɔ na do ŋon nɔɔ.
14 Ɛ mo Kristo kegyae keŋ pukaa dɔŋa do
dɔŋa nɔɔ. Wurubuarɛ waa fa ɛmɛɛ baŋ
pou ɛmɛɛ na Kristo be yɛɛ nɔɔdokoloŋ nɛ
wosefɛɛreŋ.

Tɔne alate keŋ Pita be ŋmarase nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Simɔn Pita ŋon me
yɛɛ Yesu Kristo tobaale na ɔ kpilale e nɛ
gyaŋ. Mɛɛ ŋmarase ke mee yelee ɛmɛɛ
baŋ pou ɛ ne lɛɛ Yesu Kristo di nideli ŋgba
mena keŋ daa mɔ ne lɛɛ e di nɛ. Mena
kelɛɛdi kpaakpaa kei lee Wurubuarɛ ŋon
ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ nɛ, na da nyeelɛɛre Yesu
Kristo gyaŋ.
2 Wurubuarɛ waa yela ɛ ka gyeŋ ŋon
Wurubuarɛ na de Gbeŋgyoo Yesu nideli,
na ke yela waa mo ɔ bɛrɛɛ boele ŋon nideli
na waa fa ŋon wosefɛɛreŋ keŋ ka dokoso
be kyaa ya nɛ.

Dinɔɔ keŋ na wolo nyi Wurubuarɛ baake na daa

3 Lee de Wurubuarɛ kagyeŋ dɔɔ Yesu
Kristo te tɛɛ ɔ doŋ keŋ ka dokoso be kyaa
ya nɛ dɔɔ fa daa kpene kamasɛ keŋ ne hia
daa, na dɛɛ tale yɛɛ ɔ kegyaebii tɛɛle kei
dɔɔ. Lee ŋon Wurubuarɛ gbagba dinɔɔ
kpaakpaa na ɔ wɔe dɔɔ te ɔ baake daa nyi
de kaa bese ɔ balaŋ.
4 Lee mena dinɔɔ kei dɔɔ te ɔ faa daa
ɔ nombia kpaakpaa ŋan ɔ be yako see nyi
waa fa daa nɛ. Ɔ moo ɔ nombia kɛŋa fa daa
na ke yela ɛ ke nyiŋ lese ɛ wose lee abɔɔ
kumɛɛ ŋan ɛmɛɛ gbagba ne gyae tɛɛle kei
dɔɔ te ne yeli walaŋ ne wɔlɛɛ nɛ man, na
ɛ ke nyiŋ Wurubuarɛ dinɔɔ keŋ.
5 Lee mena nombia kɛŋa dɔɔ ɛ yɛɛ
kakyeŋ na ɛ ka mo deeli keyɛɛ kpu na ɛ
Yesu Kristo kelɛɛdi keŋ. Kenaŋ wɔle na ɛ
mo nombia kagyeŋ kpu na ɛ deeli keyɛɛ
keŋ.
6 Nombia kagyeŋ wɔle na, ɛ mo wose
kekyaŋ kpu, te wose kekyaŋ wɔle na ɛ yɛɛ
kakyeŋ seŋ keŋkeŋ. Kakyeŋ wɔle na ɛ mo
Wurubuarɛ ɔsom kpaakpaate mɔ kpu.
7 Wurubuarɛ ɔsom kpaakpaate wɔle na ɛ
mo dɔŋa kegyae kpu, te dɔŋa kegyae wɔle
na ɛ mo balaŋ kegyae kpu.
8 Nawolo nyi akpaa ɛ kyaŋ nombia kɛŋa
man nideli na, gyae ke yela ɛ ka gyeŋ de
Gbeŋgyoo Yesu Kristo na ke yela ɛ ke yɛɛ
balaŋ baŋ ɛ kelɛɛdi dana tɔnɔɔ.
9 Mɔna walaŋ ŋon ɔ be dana mena
dinɔɔ kpaakpaa kei ya na, kenaŋ na walaŋ
ŋonaŋ sia te wɔlɛɛ keŋ nyi ɔ bɛɛ naa gyu
lem ya. Ɔ taŋ ke wolee nyi be ta lese e lee
ɔ nombiakumɛɛ benɛɛ ŋan man.
10 Me tebia mena dɔɔ ɛ yɛɛ kakyeŋ na ɛ
ke kyaa dinɔɔ kpaakpaate man, na ɛ dinɔɔ
kenaŋ ka wola nyi Wurubuarɛ baake na
ŋon te ɔ lese ŋon. Akpaa ɛ yɛɛ mena na ɛ
be gyae ɛ ka lee wɔle ɛ kelɛɛdi man ya.
11 Kɛŋa keyɛɛ ne gyae la ke yela Wu-
rubuarɛ ke fa ŋon gbɛɛ na ɛ ke nyiŋ gbɛɛ
gyoo de Gbeŋgyoo Yesu Kristo ŋon ɔ yɛɛ
da nyeelɛɛre e nɛ gyoorobiiri keŋ ke kyaa
kekpaakekpaa nɛ man.
12 Ma gyeŋ nyi ɛ wulaa ɛ gyeŋ mena
nombia kɛŋa, te ɛ wulaa ɛ seŋɛɛ anokoare
nombia ŋan mɔɔ yako ŋon nɛ man
keŋkeŋ. Mɔna mɛɛ gyae nyi maa kyaa
tɔɔse ŋon nombia kɛŋa debaŋ kamasɛ.
13 Ma gyeŋ nyi debaŋ keŋ me sɛɛ me
kyaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ, kaboena nyi maa
kyaa tɔɔse ŋon nombia kɛŋa na ɛ be nyiŋ
wolee ŋa ya.
14 Nawolo nyi de Gbeŋgyoo Yesu Kristo
ta lese wola maŋ nyi ma woya akaŋ tɛɛle
kei dɔɔ ta tekaa bo ya.
15 Lee mena dɔɔ te mɛɛ yɛɛ kakyeŋ yako
ŋon nombia kɛŋa, na akpaa ma yem koraŋ
na ɛ ke tale tɔɔse ŋa debaŋ kamasɛ.
16 De kɛɛ kolosi de Gbeŋgyoo Yesu Kristo
doŋ dinaa na ɔ ka bese kɔŋ keŋ nombia nɛ,
te yɛɛ nyi ŋɔla nombia ŋan balaŋ na mo
sia kekara gyɔ nɛ yaa dee kolosi ya, mɔna
daa gbagba naa ɔ gyoorobiiri keŋ na de sia
fonɛɛ.
17 Debaŋ keŋ me kya Wurubuarɛ ba
lese Yesu Kristo yele te ɔ ba lese ɔ
gyoorobiiri wola nɛ, na de kyaa botɔɔ.
De nyii nɔɔwoya ŋaale lee Wurubuarɛ
Kpatakpere ŋon gyoorobiiri keŋ man
nyiaa, “Kei yɛna me bu ŋon mɛɛ gyae e
lee me konɔɔ man, te ɔ na gyoo me sia mɔ
nideli”
18 Daa gbagba nyii nɔɔwoya kɛŋa ŋan
ba lee adido kɔŋ debaŋ keŋ daa na de
Gbeŋgyoo Yesu Kristo kyaa Wurubuarɛ
bula keŋ dɔɔ nɛ.
19 Kei yele la da gyeŋawɔ nideli nyi Wu-
rubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra nombia ŋan
bɔɔ yako see nɛ yɛɛ ampaŋ. Mena dɔɔ ɛ
see deŋele na ɛ ke nyii ŋa nideli. Nombia
ŋenaŋ yɛɛ ŋgba kanea keŋ bɔɔ kyaŋee see
ditiŋtɛɛ man nɛ. Kɛɛ ŋmaŋee kelii debaŋ
keŋ nebo kyolobii ŋon waa lee. Kei na
wola ŋon baa nyi yaa kyaŋ Wurubuarɛ
nombia ŋan man nideli kelii debaŋ keŋ
Yesu Kristo waa kaa yela ɛ konɔɔse ke
gyuusu na ɛ ke nyii ɔ nombia ŋan man
nideli.
20 Lee kɛŋa pou wɔle na nombii tu-
turu keŋ mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nideli
yɛna nyiaa, Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra
baŋ man ŋolo te yako nombii daale
keŋ bɔɔ ŋmarase do Wurubuarɛ nombia
aŋmaraseŋ see ŋan man ŋon gbagba ɔ
baam dɔɔ ya.
21 Nawolo nyi Wurubuarɛ nombia ŋan
be tɛɛ wa akpeŋkpeŋgyɔɔra dɔɔ te bɔɔ
yako nɛ, ŋe man dokoloŋ be kyaa keŋ ka
lee deniwalaŋ gbagba kegyaebii man ya.
Mɔna Wurubuarɛ feliŋ ŋon wola na wɔ

nombia ŋan ba lee ŋon Wurubuarɛ gyaŋ te be yakowɔ.

2

Akɛrɛɛ nombia wolala

1 Mena keŋ gyaŋgba baale ba beo mo ba wose nyi be yɛɛ Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔrawɔ Iseraetena man nɛ, mena mɔ te akɛrɛɛ wolala baa kyaa ɛ man. Baa mo nyansa wola nombia ŋan te yɛɛ anokoare ya. Baa ta wola balaŋ nombia ŋan gyae ke yela baa yo nɛ. Baa bɛɛ nyi bɔɔ gyeŋ de Gbeŋgyoo Yesu Kristo ŋon ɔ ba yem lɛɛ daa gba nɛ ya. Mena dɔɔ be gyae ke kyare ya, kayeyɛɛ dinaa daale gyae ke kɔŋ be dɔɔ.

2 Balaŋ burum baa sila wɔ yɛɛ ba desɛŋ nombia ŋan bɛɛ yɛɛ nɛ. Te be nombia ŋan bɛɛ yɛɛ nɛ dɔɔ, balaŋ baa kolosi nombiakumɛɛ tia Kristo anokoare gbɛɛneŋ ŋan.

3 Lee sibii dɔɔ mena akɛrɛɛ wolala kɛwɔ baa mo akɛrɛɛ nombia beo ŋon, na baa mo nyansa gbɛɛ mo ŋon gyae kɔba. Mena dɔɔ leenaŋ beneŋ beneŋ keŋ Wurubuarɛ yakowɔ see nyi waa wɔŋ ba deŋele, te waa taŋ wɔlɛɛ wɔ bo.

4 Ɛ tɔɔse nyi debaŋ keŋ Wurubuarɛ kpilala baŋ be kyaa adido be yɛɛ nombiakumɛɛ nɛ, Wurubuarɛ te tina wɔ yela ya. Mɔna ɔ moo wɔ do kayeyɛɛ kekpaakekpaa man. Ɔ doo wɔ agbaraagbaraase man te ɔ moo wɔ ka do ditiŋtɛɛ man, na baa doo botɔɔ kelii ɔ nombia kedi wee keŋ.

5 Wurubuarɛ te tina beneŋtena baŋ be te nyii ɔ dei ya nɛ yela ya. Nowa yako wɔ mena keŋ baa yɛɛ na be gbɛɛneŋ ka tenee Wurubuarɛ siaman, mɔna ba te kyɛɛkee ba agyueŋ ya. Mena dɔɔ Wurubuarɛ yela loŋ waalewɔ wɔlɛɛ tɛɛle keŋ na ke balaŋ baŋ pou be te nyii ɔ dei ya nɛ. Mɔna balaŋ baŋ Wurubuarɛ be lɛɛ ba nyee yɛna Nowa ŋon ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman nɛ na ɔ dekpaŋalaŋmantena balaŋ nyetooro.

6 Ɛ tɔɔse nyi Wurubuarɛ buu Sodom na Gomoratena fɔɔ. Ɔ yela boalaŋ kpaa be popou bese tɔŋ. Ɔ yɛe mena na ka wola nyi nnɛ ne gyae la ke kɔŋ balaŋ baŋ bɔɔ ne nyii ɔ dei ya nɛ dɔɔ.

7 Mɔna Wurubuarɛ lese Lɔɔte lee mena deŋele kewɔŋ kei man. Nawolo nyi Lɔɔte yɛɛ walaŋ ŋon ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ ŋon Wurubuarɛ siaman, mena dɔɔ balaŋ baŋ nombia nkaraŋkaraŋ ŋan bɛɛ yɛɛ nɛ takaa e nideli.

8 Lɔɔte kekyaa balaŋ kumɛɛ kɛwɔ man na ɔ kena be nombia nkaraŋkaraŋ ŋan bɛɛ yɛɛ, na be nɔɔwoya kumɛɛ ŋan bee kolosi nɛ takaa e nideli. Nawolo nyi ɔ yɛɛ walaŋ ŋon ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman.

9 Nombia kɛŋa pou nawolo baa nyi, Wurubuarɛ gyeŋ mena keŋ waa lese ɔ balaŋ lee be kaale man. Te ɔ gyeŋ mena keŋ waa yɛɛ, na waa wɔŋ balaŋ kumɛɛ deŋele kelii wee keŋ waa di walaŋ kamasɛ nombia nɛ.

10 Kɛŋa pou wɔle na, balaŋ baŋ bɛɛ yɛɛ nombia nkaraŋkaraŋ ŋan baŋ gbagba ne gyae te ŋɛɛ wɔlɛɛ wɔ te bɔɔ na mo Wurubuarɛ yɛɛ kolo ya nɛ, Wurubuarɛ waa wɔŋ ba deŋele nideli. Mena akɛrɛɛ wolala kɛwɔ dana konɔɔyuŋ te bɛɛ wola ba wose, te bɛɛ tale gyɔ konɔɔ kolosi nombiakumɛɛ tia baŋ be kyaa adido te be dana gyoorobiiri nɛ.

11 Mɔna Wurubuarɛ kpilala baŋ gba koraŋ be dana doŋ kela akɛrɛɛ wolala kɛwɔ nɛ, ta tee balaŋ baŋ be dana gyoorobiiri adido nɛ yaa baa mo nombiakumɛɛ gyakaa be dɔɔ de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ siaman ya.

12 Mɔna mena balaŋ kɛwɔ baŋ be dana konɔɔyuŋ nɛ dɔɔ, nombia ŋan bɔɔ ne nyii ŋe man ya na mmusuo nombiikum kamasɛ keŋ be gyae na te bee kolosi lee ka wose man. Be dinɔɔ yɛɛ ŋgba ŋale man wonembia baŋ balaŋ na koe nɛ. Kpene kamasɛ keŋ de kɔŋ ba nyee man na, keŋ te bɛɛ yɛɛ. Mena dɔɔ baa yeŋ leki ŋgba ŋale man wonembia nɛ.

13 Wurubuarɛ waa naase wɔ diyem nideli ŋgba mena keŋ baŋ mɔ be naase baale diyem nɛ. Baŋ gyaŋ na nombia nkaraŋkaraŋ keyɛɛ balaŋ man yɛna gyoŋ kedi. Mena dɔɔ ɛ gyaŋee ɛ ne di ɛ nɔɔ te be kaa kyaa bom na ŋan na, be dana wɔ desɛŋ gba nyi baa yɛɛ be nombia nkaraŋkaraŋ ŋan ɛ man ya. Kei ne yeli bɛɛ wɔlɛɛ ɛ yele do ŋon desɛŋ.

14 Bɔɔ ne gyɔ sibii naa alo laŋ ya, te nombiakumɛɛ keyɛɛ yɛna be wui. Bɛɛ beo balaŋ baŋ bɔɔ dana doŋ ba kelɛɛdi man ya nɛ, te bee yeli balaŋ benaŋ ne yɛɛ dukum. Be dana sibii nideli. Mena abɔɔ kumɛɛ kɛŋa pou dɔɔ Wurubuarɛ te falaa wɔ.

15 Be te tina Kristo gbɛɛ kpaakpaa keŋ yela gyu ka mo baŋ gbagba be gbɛɛ keŋ be yeli bɔɔ yoo nɛ. Be silana Beeyɔ bu Baalam nawɔɔ. Na Baalam kei yɛɛ Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre e, te ɔ be famenɛ na nombiakumɛɛ keyɛɛ lee kɔba keŋ waa nyiŋ lee ke man dɔɔ ya.

16 Mena dɔɔ Wurubuarɛ yela ŋon Baalam afurum kolosiwɔ na e lee ɔ nombiakumɛɛ ŋan ɔ ne yɛɛ nɛ dɔɔ. Wonembu bɛɛ tale kolosi ya mɔna afurum ŋon kolosiwɔ na e ŋgba deniwalaŋ nɛ, te ɔ yela ɔ tinaa diteŋ nombia ŋan nafɔ ɔ ne gyae waa yɛɛ nɛ yela.

17 Mena akɛrɛɛ wolala kɛwɔ be dana tɔnɔɔ ya ŋgba atiribuŋse ŋan ŋɔɔ dana loŋ ya nɛ, te ba bese yaa be yɛɛ ŋgba ŋɔma

ŋan feliŋ ne gyɔ ŋa laŋ nɛ. Botɔɔ keŋ Wurubuarɛ be desina see wɔ nyi ke dɛɛ yɛɛ ba dekyae kekpaakekpaa yɛna ditiŋtɛɛ tuum keŋ man.

18 Be yɛɛ nɔɔman bo mɔna nombii kpaakpaa kamasɛ be doo ba kekolosi man ya. Bɛɛ yɛɛ kewɔlɛɛ nombia te bɛɛ wola balaŋ nyi baa tale yɛɛ kpene kamasɛ keŋ baŋ gbagba ne gyae nyi baa yɛɛ. Mena nombia kɛŋa te bɛɛ mo beo balaŋ baŋ bɔɔ lɛɛdi kewalaŋ te bɔɔ lese ba wose lee mena dinɔɔ kumɛɛ ŋenaŋ man nɛ, na be ta bese ke yala ŋe man bela.

19 Mena balaŋ kumɛɛ benaŋ na beo balaŋ kɛwɔ nyi baa yela na baa nyiŋ ba wose, na baa tale yɛɛ kpene kamasɛ keŋ baŋ gbagba ne gyae keŋ Wurubuarɛ mmaraa kamasɛ be bake wɔ ya. Mɔna baŋ gbagba koraŋ sɛɛ be yɛɛ gbeŋawɔ fa nombia nkaraŋkaraŋ keyɛɛ. Nawolo nyi deniwalaŋ kamasɛ yɛɛ gbeŋi e fa kpene kamasɛ keŋ ne di ɔ dɔɔ nɛ.

20 Nyi walaŋ da gyeŋ de Gbeŋgyoo Yesu Kristo ŋon ɔ yɛɛ da nyeelɛɛre e nɛ te ɔ lese ɔ wose lee tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ nkaraŋkaraŋ ŋan ŋɛɛ wɔlɛɛ walaŋ nɛ keyɛɛ man, te ɔ bese gyu ɔ ne yɛɛ ŋa bela na ŋe gyae ke di doŋ ɔ dɔɔ. Dekɔŋ mena na ɔ dinɔɔ gyae ka bese wɔlɛɛ kela mena keŋ nafɔ ɔ doo pɛte ɔ be kaa lɛɛ Kristo di nɛ.

21 Nyi nafɔ ɔtenate deŋ ta gyeŋ gbɛɛ keŋ waa mo na ɔ nombia ka tenɛɛ Wurubuarɛ siaman ya na, nafɔ dei fa e kela keŋ ɔ ba gyeŋ ke te ɔ ba besena ɔ wɔle tee Wurubuarɛ nombia ŋan bɔɔ wola e nɛ.

22 Ba te gyɔ aduya ŋaale see nyiaa, “Babaa ne tɔe na ɔ ta bese ka mo ɔ tɔɔla di” te “N sɔ kekuirii na, ɔ na bese bo ka gyoo depate man.” Mena balaŋ kɛwɔ dinɔɔ nawolo nyi aduya kɛŋa yɛɛ ampaŋ.

3

Wee keŋ de Gbeŋgyoo Yesu Kristo waa bese kɔŋ nɛ

1 Me gyoona kpaakpaa, kei yɛna me tɔne alate keŋ mɛɛ ŋmarase ŋon. Me ŋmarase tɔna ala kɛŋa pou bo na maa mo tɔɔse ŋon nombia ŋan ɛ wulaa ɛ gyeŋ nɛ na maa do ŋon kakyeŋ, na ɛ ke nyiŋ mo agyueŋ kpaakpaa lee nombia ŋenaŋ man.

2 Mɛɛ gyae nyi ɛ ke tɔɔse nombia ŋan Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ be yako see leenaŋ beneŋ keŋ nɛ. Na ɛ ka bese tɔɔse nombia ŋan de Gbeŋgyoo Yesu Kristo ŋon ɔ yɛɛ da nyeelɛɛre e nɛ be tɛɛ daa ɔ kpilala baŋ de kyaa ɛ man nɛ dɔɔ yako nyi yaa yɛɛ nɛ.

3 Nombii keŋ mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nideli yɛna nyiaa, weeya ɔtoman nyiŋan pɛte Yesu ke kɔŋ na, balaŋ baale baa kɔŋ kaa yɛɛ nombia nkaraŋkaraŋ ŋan baŋ gbagba ne gyae. Baa kulu ŋon gbɛɛ kamasɛ man lee ɛ kelɛɛdi dɔɔ.

4 Baa bɔɔse ŋon nyiaa, “Ŋgba ɔ yakowɔ see nyi waa bese kɔŋ, ɔ kyaa aleŋ? Woromɔ yaa waa kɔŋ? De bɛɛ lɛɛ nombia kɛŋa di ya, nawolo nyi de naanaɔ te wulaa yekee kaalaŋ, mɔna kpene kamasɛ sɛɛ doo ŋgba mena keŋ ŋe doo leenaŋ kewalaŋ keŋ Wurubuarɛ be yɛɛ adido na ateta nɛ. Kolo na kolo te kyɛɛkee ta ya.”

5 Akpaa be yako mena na be karae. Nawolo nyi ba te wolee nyi lee gyaŋgba gyaŋgba keŋ na, nombii yakaa te Wurubuarɛ kolosiwɔ te adido na ateta bɛɛwɔ lee. Wurubuarɛ yela tɛɛle leewɔ loŋ man kɔŋ, te loŋ kenaŋ dɔɔ te ɔ tɛɛwɔ yɛɛ tɛɛle kei.

6 Ba te wolee mɔ nyi loŋ kenaŋ te Wurubuarɛ yela ke kaa waalewɔ wɔlɛɛ gyaŋgbatena baŋ bɔɔ kyaa debaŋ kenaŋ man nɛ.

7 Wurubuarɛ nombii kenaŋ te ɔ moowɔ ɔ dana adido na tɛɛle keŋ dɔɔ ɛ kyaa nɛ. Ŋe doo ŋɛɛ daa debaŋ keŋ Wurubuarɛ waa mo boalaŋ wɔlɛɛ ŋa nɛ. Ŋe doo menɛɛ kelii nombia kedi wee dinaa keŋ Wurubuarɛ waa wɔlɛɛ balaŋ baŋ pou be te nyii ɔ dei ya nɛ.

8 Me gyoona kpaakpaa, ɛ na wolee nombii dokoloŋ kei ya. Nombii kenaŋ yɛna nyiaa, Wurubuarɛ siaman na wee dokoloŋ yɛɛ ŋgba kulutooneŋ kakpoŋ (1,000) nɛ, te kulutooneŋ kakpoŋ (1,000) mɔ yɛɛ ŋgba wee dokoloŋ nɛ.

9 Baale na gyueŋ nyi Wurubuarɛ de yako nyi waa yɛɛ kolo na ɔ bɛɛ yɛɛ ke bileŋ ya. Na mena te doo ya, mɔna ɔ ne nyiŋ konɔɔ bo fa ŋon, nawolo nyi ka te yɛɛ ɔ kegyaebii ke nyi ɛ man ŋolo waa yeŋ leki ya. Ɔ ne gyae bo nyi walaŋ kamasɛ waa kyɛɛkee wa agyueŋ lee ɔ gbɛɛneŋ kumɛɛ man na waa kɔŋ ɔ gyaŋ.

10 Wee keŋ de Gbeŋgyoo Yesu waa kɔŋ nɛ, waa kaa futaa daa bo ŋgba mena keŋ ŋmɛɛlate ne kɔŋ nɛ. Mena wee kenaŋ na adido gyae ka mo yeesa ŋaalaa. Boalaŋ gyae ke kpa kpene kamasɛ keŋ doo adido na ateta nɛ pou dugudugudugu.

11-12 Nyi akpaa mena te abɔɔ pou gyae ke wɔlɛɛ na, kenaŋ na sena te kaboena nyi ɛ dinɔɔ dɛɛ yɛɛ? Ɛ ke kyaa ɛ ne daa Wurubuarɛ wee kei te ɛ sia be yɛɛ nyi ke dɛɛ kɔŋ bileŋ nɛ, kaboena nyi yaa kyaa Wurubuarɛ kegyaebii man, keŋ dukum kamasɛ be doo ɛ man ya. Mena wee kenaŋ na boalaŋ gyae ke wɔlɛɛ adido pou te boalaŋ kenaŋ ogyefeliŋ keŋ gyae ke yalakee kpene kamasɛ keŋ doo adido botɔɔ nɛ.

13 Mɔna daa dɔɔ de kyaa dɛɛ daa adido wɔle, na tɛɛle wɔle keŋ Wurubuarɛ be

yako see nyi waa yɛɛ nɛ. Botɔɔ te balaŋ baŋ pou be gbɛɛneŋ tenɛɛ nɛ baa kyaa.
14 Mena dɔɔ me gyoona kpaakpaa debaŋ keŋ ɛ sia gyakaa mena abɔɔ kɛŋa pou dɔɔ nɛ, ɛ yase ɛ sia na ɛ ke yɛɛ abɔɔ kpaakpaa ŋan gyae ke yela ɛ ke tale kaa seŋ Wurubuarɛ siaman, keŋ nyi ayimɛɛ yaa nombiikum daale be doo ɛ wose man ya, na ɛmɛɛ na Wurubuarɛ nsana ke yɛɛ gyoŋ.
15 Ɛ tɔɔse nyi de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ konɔɔ keŋ ɔ be nyim nɛ, ke yɛɛ kpene keŋ ne fa deniwalaŋ gbɛɛ na waa nyiŋ nyiŋ nyeekelɛɛ pɛna ɔ wee keŋ kelii. Mena nombia ŋenaŋ ke, te de dɔɔ gyaagyi Pɔɔl mɔ moo nyansa keŋ Wurubuarɛ be fa e nɛ ŋmarase ɔ tɔna pou man yelee ŋon.
16 Mena ke te ɔ ŋmarasewɔ yako mena nombia kɛŋa ɔ tɔna pou man. Ɔ nombia ŋaale doo ɔ tɔna ŋenaŋ man keŋ ŋe man kenyii dana baŋ. Balaŋ baale baŋ bɔɔ gyeŋ nombia ya te bɔɔ seŋɛɛ kelɛɛdi keŋ man keŋkeŋ ya nɛ, ne tulii ɔ nombia ŋenaŋ bo. Mena ke mɔ te bee tulii Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ akaŋ ŋan mɔ. Bɛɛ yɛɛ mena nɛ, na Wurubuarɛ kefaala yaa bɛɛ gyae baa fa ba wose nɛ.
17 Me gyoona kpaakpaa, ɛ wulaa ɛ gyeŋ mena nombia kɛŋa. Mena dɔɔ ɛ doo ɛ wose dɔɔ nideli, na balaŋ baŋ bɔɔ ne di Wurubuarɛ nombia ŋan dɔɔ ya nɛ, be nyiŋ mo ba akɛrɛɛ nombia ŋan wɔŋee ŋon lee ɛ daseŋae kpaakpaate keŋ man ya.
18 Mɔna ɛ yela de Gbeŋgyoo Yesu Kristo ŋon ɔ yɛɛ da nyeelɛɛre e nɛ, ka mo ɔ bɛrɛɛ boele ŋon na waa yela ɛ ka gyeŋ e nideli. Ŋon te gyoorobiiri kaboena gyɛŋ kei na weeya pou kekpaakekpaa. Amɛn.

Tɔne gyaŋgbate keŋ Gyɔn be ŋmarase nɛ

Nombii keŋ kɛɛ fa nyeedoŋ

1 Walaŋ ŋon ɔ be kyaa leenaŋ kewalaŋ keŋ nɛ wose man nombia yaa mɛɛ ŋmarase mɛɛ fa ŋon. Ŋon yɛna walaŋ ŋon dɔɔ nyii ɔ nɔɔwoya te dɔɔ naa e. Daa gbagba naa e na de sia fonɛɛ te da moo de nyiŋmaase tina e. Ŋon yɛna Yesu Kristo, nombii keŋ kɛɛ fa nyeedoŋ kekpaa nɛ.

2 Wurubuarɛ lesena mena walaŋ kei wola daa te de naa e. Ŋon ne faa na nyeedoŋ keŋ ba lee Wurubuarɛ gbagba gyaŋ nɛ. Debaŋ kei man nɛ ɔ wose man nombii yaa dee di adansɛɛ yako ŋon nyiaa, ŋon yɛna walaŋ ŋon ɔ ne fa nyeedoŋ kekpaa keŋ. Nafɔ na ɔ kyae kya ŋon gyaŋ, mɔna nɛnɛɛ dɔɔ ɔ ta lese e wola daa.

3 Walaŋ ŋon daa gbagba be naa e na de sia, te dɔɔ nyii ɔ nɔɔwoya nɛ wose man nombia yaa dɛɛ yako ŋon nɛ. Dɛɛ yako ŋon baa na ɛmɛɛ mɔ kenyiŋ kaa kpu na daa baŋ daa na de kya Wurubuarɛ na ɔ bu Yesu Kristo ŋon nɔɔ yɛɛ dokoloŋ nɛ, na de popou nɔɔ ke yɛɛ dokoloŋ.

4 Dɛɛ gyae nyi mena gyoŋ kei ke doo de man nideli, mena dɔɔ te dɛɛ ŋmarase ŋon mena nombia kɛŋa nɛ.

Ɛ ta keŋmaŋee man

5 Nɔɔwoya ŋan Wurubuarɛ bu ŋon ba mo fa daa te daa mɔ ne yako ŋon nɛ yɛna nyiaa, Wurubuarɛ yɛɛ ŋgba keŋmaŋee nɛ te ditiŋtɛɛ be doo ɔ man korakora ya.

6 Lee mena dɔɔ nyi akpaa de yako nyi nɔɔdokoloŋ doo daa na e man te de sɛɛ dɛɛ yɛɛ ditiŋtɛɛ man abɔɔ na, dee dii akɛrɛɛ bo te anokoare keŋ Wurubuarɛ ba lese wola nɛ be doo de man ya.

7 Mɔna nyi akpaa de kyaa Wurubuarɛ keŋmaŋee keŋ man ŋgba mena keŋ ŋon gbagba kyaa ke man nɛ, na nɔɔdokoloŋ doo daa na de tebia man. Kenaŋ na ɔ bu Yesu Kristo fatabo keŋ ne gberaa da ayimɛɛ kamasɛ lee da wose man.

8 Akpaa de yako nyi dukum be doo de man ya na dɛɛ beo da wose bo, te anokoare keŋ Wurubuarɛ ba lese wola nɛ be doo de man ya.

9 Nyi akpaa de lɛɛ di de konɔɔse man nyi da te yɛɛ dukum te de tɔlɛɛ ŋa fa Wurubuarɛ na, waa mo ŋa pou kyɛɛ daa na waa gberaa daa lee ayimɛɛ kamasɛ man. Nawolo nyi ɔ ne di ɔ nombia dɔɔ te ɔ gbɛɛneŋ mɔ tenɛɛ.

10 Akpaa de yako nyi da te yɛɛ ta dukum korakora ya na, de ta besena Wurubuarɛ yɛɛ dekarate. Kei nawolo baa nyi de bɛɛ lɛɛ ɔ nombia ŋan ɔ be yako daa nɛ di ya.

2

1 Me bia, mɛɛ ŋmarase nombia kɛŋa mɛɛ fa ŋon na ɛ be nyiŋ yɛɛ dukum ya. Te akpaa ŋolo de yɛɛ dukum na, de dana tereete ŋon ɔ seŋɛɛ Wurubuarɛ siaman ɔ ne doo teree fa daa. Ŋon yɛna Yesu Kristo ŋon ɔ gbɛɛneŋ tenɛɛ Wurubuarɛ siaman nɛ.

2 Ŋon gbagba moona ɔ wose deesi tɔ de nombiakumɛɛ kom, lee mena dɔɔ te Wurubuarɛ moo de nombiakumɛɛ kyɛɛ daa. Na daa daageŋ nombiakumɛɛ te ɔ moowɔ kyɛɛ daa ya, mɔna tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou nombiakumɛɛ mɔ kpuɛ.

3 Akpaa nyi de nyii Wurubuarɛ dei na, kenaŋ na dɛɛ tale gyɔ de konɔɔ nyi da gyeŋ e.

4 Lee mena dɔɔ nyaŋ walaŋ ŋon n yako nyi "N gyeŋ e" mɔna n bee nyii ɔ dei ya na, n yɛɛ dekarate e te anokoare keŋ Wurubuarɛ ba lese wola nɛ be doo n man ya.

5 Te nyaŋ ŋon n ne nyii Wurubuarɛ dei na, Wurubuarɛ kegyae gbagba keŋ doo n man nideli. Kpene keŋ gyae ke yela dɛɛ gyeŋ nyi daa na e dana nɔɔdokoloŋ yɛna nyi,

6 nyaŋ ŋon n yako nyi ɛmɛɛ na Wurubuarɛ dana nɔɔdokoloŋ na, kaboena nyi nya kyaa ŋgba mena keŋ Yesu be kyaa nɛ.

Wurubuarɛ kpa dɛɛ gyae dɔŋa

7 Me gyoona kpaakpaa, na mmaraa wɔle yaa mɛɛ ŋmarase maa fa ŋon ya, mɔna mmaraa bene keŋ ɛ be nyii lee debaŋ keŋ ɛ be lɛɛ Yesu di nɛ. Mmaraa kei yɛna nombia ŋan ɛ betaŋ nyii nɛ.

8 Mɔna kei ta bese mmaraa wɔle keŋ mɛɛ ŋmarase mɛɛ fa ŋon. Yesu Kristo kekyaa man na, ɔ dinɔɔ wolawɔ nyi ke yɛɛ mmaraa wɔle ke. Ɛmɛɛ gbagba mɔ ɛ dinɔɔ na wolo nyi ke yɛɛ mmaraa wɔle ke. Nawolo nyi keŋmaŋee keŋ taŋ bɛɛ lee, te ka te yeli ditiŋtɛɛ keŋ mɔ ne ŋaalaa.

9 Nyaŋ ŋon n kpa n doo keŋmaŋee keŋ man te n sɛɛ n ne kɔla n dɔɔ na, n sɛɛ n doo ditiŋtɛɛ keŋ man baa.

10 Mɔna nyaŋ ŋon n ne gyae n dɔɔ na n doo keŋmaŋee keŋ man, te kolo mɔ be doo n man keŋ gyae ke yela n kegyɔ n nae ya.

11 Mena dɔɔ nyaŋ ŋon n ne kɔla n dɔɔ na, n doo ditiŋtɛɛ keŋ man te n dɔŋɛɛ ke man. N ba gyeŋ botɔɔ keŋ n ne gyu ya nawolo nyi ditiŋtɛɛ keŋ te tɔ n sia.

12 Me bia kpaakpaa,

mɛɛ ŋmarase nombia kɛŋa mee yelee ŋon,

nawolo nyi lee Kristo yele man dɔɔ

Wurubuarɛ ta mo ɛ nombiakumɛɛ
kyɛɛ ŋon.
13 Kyaɔ, mɛɛ ŋmarase nombia kɛŋa mee
yelee ŋon,
nawolo nyi ɛ gyeŋ walaŋ ŋon ɔ kyaa
lee kewalaŋ keŋ nɛ.
Tewulɛɛ, mɛɛ ŋmarase nombia kɛŋa mee
yelee ŋon,
nawolo nyi ɛ te di walaŋkum ŋon dɔɔ.
Me bia kpaakpaa, mɛɛ ŋmarase nombia
kɛŋa mee yelee ŋon,
nawolo nyi ɛ te kɔŋ kaa gyeŋ de kya
Wurubuarɛ ŋon.
14 Kyaɔ, mɛɛ ŋmarase nombia kɛŋa mee
yelee ŋon,
nawolo nyi ɛ gyeŋ ŋon ɔ kyaa lee
kewalaŋ keŋ nɛ.
Tewulɛɛ, mɛɛ ŋmarase nombia kɛŋa mee
yelee ŋon,
nawolo nyi Wurubuarɛ nombia doo ɛ
man
te ɛ seŋɛɛ ŋe man nideli
te ɛ te di walaŋkum ŋon dɔɔ.

Ɛ na mo ɛ sia gyakaa tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ dɔɔ ya

15 Ɛ na mo ɛ sia gyakaa tɛɛle kei dɔɔ nombia na ka abɔɔ kumɛɛ dɔɔ ya. Akpaa walaŋ da mo ɔ sia gyakaa tɛɛle kei abɔɔ dɔɔ na, nawolo baa nyi ɔ bɛɛ gyae de kya Wurubuarɛ ŋon ya.

16 Mena abɔɔ ŋenaŋ ŋaale yɛna ŋgba abɔɔ kumɛɛ ŋan deniwalaŋ ne gyae nyi waa yɛɛ nɛ, na ŋan deniwalaŋ sia ne naa te ŋɛɛ gyɔ e loo, na ŋan de dana te dɛɛ gyɔ de konɔɔ nɛ. Mena dinɔɔ kɛŋa pou ta lee de kya Wurubuarɛ gyaŋ ya. Ŋa lee lookum keŋ dɛɛ mo gyakaa tɛɛle kei dɔɔ abɔɔ dɔɔ nɛ man.

17 Tɛɛle kei na ŋa abɔɔ ŋan pou balaŋ na mo be loo gyakaa ŋe dɔɔ nɛ ne lem baa. Mɔna walaŋ kamasɛ ŋon ɔ nyii Wurubuarɛ dei te ɔ yɛɛ kpene keŋ Wurubuarɛ ne gyae na waa nyiŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ.

Kristo kɔlare ŋon

18 Me bia kpaakpaa, debaŋ keŋ tɛɛle kei gyae kekɔŋ kɔ ɔto nɛ ta benaa. De taŋ taŋgbɛɛ yako ŋon nyi tɛɛle kei da benaa kɔ ɔto na, Kristo kɔlare ŋon waa kɔŋ. Te debokeiman nɛ dɛɛ naa nyi Kristo kɔlala burum kyaa tɛɛle kei dɔɔ. Kei nawola la nyi debaŋ keŋ tɛɛle kei gyae kekɔŋ kɔ ɔto nɛ ta benaa.

19 Nafɔ mena balaŋ kɛwɔ kpuɛ na daa, te keŋ daa na wɔ nɔɔ te yɛɛ dokoloŋ dɔɔ ya te ba leewɔ de man. Daa na wɔ nɔɔ deŋ yɛɛ dokoloŋ na, nafɔ beŋ ta lee de man ya. Be ka lee de man nawolo nyi daa na be man walaŋ kamasɛ te yɛɛ nɔɔdokoloŋ ya.

20 Mɔna ɛmɛɛ dɔɔ ɛ gyeŋ anokoare keŋ Wurubuarɛ ba lese wola nɛ, nawolo nyi Kristo ta mo ɔ feliŋ ŋon do ɛ man.

21 Na keŋ ɛ ba gyeŋ anokoare keŋ dɔɔ te mɛɛ ŋmarase ŋon tɔne kei ya, mɔna keŋ ɛ gyeŋ anokoare keŋ dɔɔ. Te ɛ gyeŋ nyi dekara kamasɛ be doo anokoare keŋ Wurubuarɛ ba lese wola nɛ man ya.

22 Amɔte yɛna dekarate baa? Dekarate yɛna ŋon ɔ bɛɛ nyi na Yesu yɛna Kristo, walaŋ ŋon Wurubuarɛ be yako see nyi waa kaa lɛɛ da nyee ya nɛ. Ɔtenate yɛna Kristo kɔlare ŋon, nawolo nyi ɔ te bɛɛ de kya Wurubuarɛ ŋon na ɔ bu Yesu Kristo ŋon pou.

23 Nyaŋ ŋon n bɛɛ Wurubuarɛ bu ŋon na n te bɛɛ de kya Wurubuarɛ ŋon mɔ baa, te nyaŋ ŋon n lɛɛ Wurubuarɛ bu ŋon di na n lɛɛ de kya Wurubuarɛ ŋon mɔ baa di.

24 Ɛ kɛɛ nideli nyi Kristo nombia ŋan ɛ be nyii lee kewalaŋ nɛ, dɛɛ dɔɔ ɛ man debaŋ kamasɛ. Akpaa ɛ yeli Kristo nombia ŋan ɛ be nyii lee kewalaŋ keŋ de dɔɔ ɛ man na, gyae ke yela ɛmɛɛ mɔ na Kristo na ɔ kya Wurubuarɛ keyɛɛ nɔɔdokoloŋ.

25 Lee mena dɔɔ dee nyiŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ ɔ be yako see nyi waa fa daa nɛ.

26 Balaŋ baŋ bɛɛ beo ŋon nɛ dɔɔ te mɛɛ ŋmarase nombia kɛŋa mee yelee ŋon, na ɛ ke nyiŋ doo ɛ wose dɔɔ.

27 Mɔna ɛmɛɛ dɔɔ Wurubuarɛ feliŋ ŋon Kristo ba moo do ɛ man nɛ te dɔɔ ɛ man. Lee mena dɔɔ tekaboena nyi ŋolo waa wola ŋon kolo bela ya. Nawolo nyi Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne gyae la waa wola ŋon kpene kamasɛ. Abɔɔ ŋan pou ɔ na wolo nɛ yɛɛ anokoare keŋ dekara be doo ŋe man ya. Mena dɔɔ ɛ yɛɛ nɔɔdokoloŋ na Kristo ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ feliŋ nawola ŋon nɛ.

28 Me bia kpaakpaa ɛ gyakaa yɛɛ nɔɔdokoloŋ na e, na wee keŋ ɔ bese kɔŋ na dɛɛ tale gyɔ de konɔɔ ɔ siaman keŋ desɛŋ yaa gyakoloŋ be kyaŋ daa ya.

29 Ɛ gyeŋ nyi Kristo nombia tenɛɛ, lee mena dɔɔ walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne yɛɛ kpene keŋ dei Wurubuarɛ siaman na ɔtenate yɛɛ Wurubuarɛ bu e.

3

1 Ɛ kɛɛ kegyae kpaakpaa keŋ de kya Wurubuarɛ ne gyae daa, te ɔ ne baake daa nyi ɔ bia gbagba te ampaŋ de yɛɛ ɔ biawɔ. Kpene keŋ dɔɔ tɛɛle kei dɔɔ balaŋ ba gyeŋ nyi de yɛɛ Wurubuarɛ biawɔ yɛna nyi, bɔɔ gyeŋ Wurubuarɛ gbagba ya.

2 Me gyoona kpaakpaa, nɛnɛɛ de yɛɛ Wurubuarɛ biawɔ, te dinɔɔ keŋ waa yela dee nyiŋ wee daale nɛ, ɔ ta lese ta ke wola daa ya. Mɔna da gyeŋ nyi wee keŋ waa kɔŋ nɛ dɛɛ yɛɛ ŋgba ŋon nɛ, nawolo nyi dɛɛ naa e na dɛɛ gyeŋ mena keŋ ɔ doo.

3 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ loo gyakaa ɔ dɔɔ mena nɛ, ɔtenate waa wɔŋ ɔ wose lee dukum keyɛɛ man ŋgba Kristo nɛ.

4 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ yɛɛ dukum na ɔ ta
fom Wurubuarɛ mmaraa keŋ, nawolo nyi
dukum keyɛɛ yɛna Wurubuarɛ mmaraa
kafom.
5 Mɔna ɛ gyeŋ nyi Yesu Kristo kɔŋae na
ɔ kaa lese daa lee dukum man, te ɛ gyeŋ
mɔ nyi dukum kamasɛ be doo ɔ man ya.
6 Mena dɔɔ walaŋ kamasɛ ŋon ŋon na
Kristo dana nɔɔdokoloŋ na, ɔ bee doo
dukum keyɛɛ man bela ya. Kei nawolo nyi
ŋon ɔ gyakaa ɔ ne yɛɛ dukum na, ɔ te naa
ta Yesu Kristo ya te ɔ ba gyeŋ ɔ dinɔɔ mɔ
ya.
7 Me bia kpaakpaa, ɛ na yela ŋolo ka beo
ŋon do dukum keyɛɛ man ya. Nyaŋ ŋon n
yɛɛ nombia kpaakpaa na, n gbɛɛneŋ tenɛɛ
Wurubuarɛ siaman ŋgba mena keŋ Kristo
gbɛɛneŋ tenɛɛ nɛ.
8 Walaŋ ŋon ɔ gyakaa ɔ ne yɛɛ dukum
na ɔ yɛɛ ɔbɔnsam walaŋ e, nawolo nyi
ɔbɔnsam yɛɛ dukumyɛɛre e leenaŋ ke-
walaŋ keŋ pou. Kpene keŋ dɔɔ Wurubuarɛ
bu ŋon be kɔŋ yɛna nyi, ɔ kɔŋae ɔ kaa
wɔlɛɛ ɔbɔnsam tom.
9 Walaŋ ŋon ɔ yɛɛ Wurubuarɛ bu e na, ɔ
be doo dukum keyɛɛ man ya nawolo nyi
Wurubuarɛ dinɔɔ doo ɔ man. Te ɔ be
gyae waa tale gyakaa dukum keyɛɛ dɔɔ ya,
nawolo nyi ɔ yɛɛ Wurubuarɛ bu e.
10 Nnɛ te dɛɛ mo gyeŋ baŋ be yɛɛ
Wurubuarɛ bia na baŋ be yɛɛ ɔbɔnsam
wui. Nyaŋ ŋon n bɛɛ yɛɛ kpene keŋ dei
ya yaa nyaŋ ŋon n bɛɛ gyae n dɔɔ ya na n
te yɛɛ Wurubuarɛ bu e ya.

Ɛ gyae dɔŋa

11 Nombii keŋ ɛ be nyii leenaŋ debaŋ keŋ
ɛ be lɛɛ Yesu Kristo di nɛ yɛna nyi "Dɛɛ
gyae dɔŋa."
12 Ɛ na yɛɛ ŋgba balee ŋon bɛɛ baake
e nyi Kani nɛ ya. Na Kani yɛɛ ɔbɔnsam
walaŋ e te ɔ koo ɔ naabu. Woŋ dɔɔ te
Kani koo ɔ naabu? Nawolo nyi ŋon Kani
gbɛɛneŋ ba tenɛɛ Wurubuarɛ siaman ya,
te ɔ naabu gbɛɛneŋ tenɛɛ.
13 Mena dɔɔ me naabia, nyi tɛɛle kei dɔɔ
balaŋ ne kɔla ŋon na ɛ na yeli ke yɛɛ ŋon
gyakoloŋ ya.
14 Da gyeŋ nyi daa dɔɔ de ta lee yeŋ man
kɔŋ nyeedoŋ kekpaa man, nawolo nyi dɛɛ
gyae dɔŋa dɔɔ. Walaŋ ŋon ɔ bɛɛ gyae ɔ
dɔɔ ya na, ɔ sɛɛ ɔ doo yeŋ nyiŋmaa man.
15 Nyaŋ ŋon n ne kɔla n dɔɔ na n yɛɛ
awudiini e Wurubuarɛ siaman, te ɛ gyeŋ
mɔ nyi awudiini kamasɛ be dana nyeedoŋ
kekpaa keŋ ya.
16 Yesu Kristo ka mo ɔ nyee lɛɛ daa dɔɔ,
te da gyeŋ mena keŋ kaboena nyi daa mɔ
dɛɛ gyae de tebia. Mena dɔɔ kaboena nyi
daa mɔ dɛɛ mo da nyeeya lɛɛ de tebia.
17 Nyi akpaa ŋolo dana abɔɔ tɛɛle kei dɔɔ
te ɔ naa nyi te hia ɔ dɔɔ, te ɔ bɛɛ lese ɔ sia
yela e na sena te ɔtenate waa tale yako nyi
Wurubuarɛ kegyae doo ɔ man?
18 Me bia kpaakpaa, ɛ na fa dɛɛ mo nɔɔ
yakaa gyae dɔŋa ya, mɔna ɛ yela dɛɛ yɛɛ
deeli fa dɔŋa anokoare man.
19 Kei ne gyae la ke yela dɛɛ gyeŋ nyi de
yɛɛ Wurubuarɛ ŋon ɔ dana anokoare keŋ
nɛ wui. Mena dɔɔ akpaa de konɔɔse de bu
daa fɔɔ koraŋ na, dɛɛ tale seŋ Wurubuarɛ
siaman keŋ dɔɔ yee gyakoloŋ ya.
20 Nawolo nyi Wurubuarɛ kela de
konɔɔse te ɔ gyeŋ kpene kamasɛ man.
21 Me gyoona kpaakpaa, akpaa de
konɔɔse bee bu daa fɔɔ ya na, dɛɛ tale seŋ
Wurubuarɛ siaman keŋ dɔɔ yee kolo ya.
22 Te da sola e kpene kamasɛ na dee nyiŋ
ke, nawolo nyi dee nyii ɔ dei te dɛɛ yɛɛ
kpene keŋ ɔ ne gyae.
23 Kei yɛna kpene keŋ ɔ ne gyae nyi dɛɛ
yɛɛ. Dɛɛ lɛɛ ɔ bu Yesu Kristo di, na dɛɛ
gyae dɔŋa ŋgba mena keŋ ɔ be yako daa
nɛ.
24 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne nyii Wu-
rubuarɛ dei na, ŋon na Wurubuarɛ nɔɔ
yɛɛ dokoloŋ. Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ ba
mo do de man nɛ, yele la da gyeŋawɔ nyi
daa na Wurubuarɛ nɔɔ yɛɛ dokoloŋ.

4

Wolala kpaakpaa na wolala kumɛɛ

1 Me gyoona kpaakpaa, ɛ na lɛɛ walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ kpa Wurubuarɛ feliŋ ŋon
doo ɔ man nɛ di yakaa yakaa ya. Mɔna
ɛ kɛɛse ɔ nombia ŋan ɔ na wolo nɛ kɛɛ
nyi ŋa lee Wurubuarɛ gyaŋ? Nawolo nyi
balaŋ burum dɔŋ bee dii akɛrɛɛ nyi be
nombia ŋan bee kolosi nɛ lee Wurubuarɛ
gyaŋ.
2 Nnɛ te ɛ ka mo gyeŋ nyi Wurubuarɛ
feliŋ ŋon doo ɔtenate man. Walaŋ kamasɛ
ŋon waa lɛɛ do yako nyi Yesu Kristo
bese deniwalaŋ kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ nɛ, na
Wurubuarɛ nombia ŋan walaŋ ŋonaŋ ne
kolosi nɛ yɛɛ anokoare.
3 Te walaŋ ŋon ɔ bɛɛ lɛɛ nombii kei do
na waa yako ke mena ya na, kenaŋ na
Wurubuarɛ nombia ŋan ɔtenate kpa ɔ ne
kolosi nɛ yɛɛ dekara ke, nawolo nyi ke
ta lee Wurubuarɛ gyaŋ ya. Ɔtenate yɛɛ
Kristo kɔlare ŋon walaŋ e. Be wulaa yako
ŋon Kristo kɔlala kɛwɔ kekɔŋ nombia, te
debokeiman man gba be wulaa be kyaa
tɛɛle kei dɔɔ.
4 Me bia kpaakpaa, ɛmɛɛ dɔɔ ɛ yɛɛ
Wurubuarɛ biawɔ te ɛ te di akɛrɛɛtena
kɛwɔ dɔɔ. Ba te tale beo ŋon ya, nawolo
nyi Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ doo ɛ man nɛ,
ɔ kela Kristo kɔlare ŋon feliŋ keŋ doo tɛɛle
kei dɔɔ balaŋ man nɛ.
5 Mena akɛrɛɛtena kɛwɔ dɔɔ be yɛɛ tɛɛle
kei dɔɔ balaŋwɔ te tɛɛle kei dɔɔ agyueŋ te

be dana, mena dɔɔ te tɛɛle kei dɔɔ balaŋ
ne nyii wɔ.
6 Te daa dɔɔ de yɛɛ Wurubuarɛ biawɔ.
Walaŋ ŋon ɔ gyeŋ Wurubuarɛ nɛ ne nyii
daa, te ŋon ɔ te yɛɛ Wurubuarɛ wui ya
na ɔ bee nyii daa ya. Lee kei man te dɛɛ
mo gyeŋ baŋ be nombia ŋan bɛɛ wolo nɛ
ba lee Wurubuarɛ anokoarete ŋon gyaŋ,
na baŋ be wui ba lee Wurubuarɛ kɔlare
dekarate ŋon gyaŋ.

Ɛ fa dɛɛ gyae dɔŋa

7 Me gyoona kpaakpaa, ɛ fa dɛɛ gyae
dɔŋa nawolo nyi dɔŋa kegyae kei lee
Wurubuarɛ gyaŋ. Ɛ man walaŋ kamasɛ
ŋon ɔ ne gyae ɔ tebia na, ɔtenate yɛɛ
Wurubuarɛ bu e te ɔ gyeŋ Wurubuarɛ mɔ.
8 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ bɛɛ gyae ɔ tebia ya
na ɔtenate ba gyeŋ Wurubuarɛ ya. Nawolo
nyi kegyae pou nyee yɛna Wurubuarɛ.
9 Nnɛ te Wurubuarɛ lesewɔ wola nyi ɔ ne
gyae daa. Wurubuarɛ kpila ɔ bu dokoloŋ
kooŋ ŋon ɔ dana nɛ kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ, na
dɛɛ ta ɔ dɔɔ nyiŋ nyeedoŋ kekpaa.
10 Nnɛ yɛna kegyae gbagba. Te yɛɛ nyi
daa taŋgbɛɛ la gyae Wurubuarɛ nombia
ya, mɔna ŋon gyae na daa te ɔ kpila
ɔ bu te ɔ kaa moo ɔ wose deesi fa de
nombiakumɛɛ. Te Wurubuarɛ tɛɛwɔ ke
dɔɔ mo de nombiakumɛɛ ŋenaŋ kyɛɛ daa.
11 Me gyoona kpaakpaa, nyi nnɛ te Wu-
rubuarɛ gyae daa na kaboena nyi daa mɔ
dɛɛ gyae dɔŋa mena.
12 Ŋolo na ŋolo te naa ta Wurubuarɛ na
ɔ sia ya, mɔna akpaa de gyae dɔŋa na daa
na Wurubuarɛ nɔɔ te yɛɛ dokoloŋ, nawolo
nyi ɔ te yeli dɛɛ gyae dɔŋa ŋgba mena keŋ
ɔ ne gyae nɛ.
13 Lee ɔ feliŋ ŋon ɔ ba mo do de man dɔɔ,
da gyeŋ nyi daa na e dana nɔɔdokoloŋ.
14 Da te naa mɔ te dee di adansɛɛ nyi de
kya Wurubuarɛ ŋon kpila na ɔ bu Kristo
ŋon nyi ɔ kaa lɛɛ tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou
nyee.
15 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ do te ɔ gyuusu
ɔ nɔɔ yako nyi Yesu yɛna Wurubuarɛ
bu ŋon na, ɔtenate na Wurubuarɛ dana
nɔɔdokoloŋ.
16 Da gyeŋ kegyae keŋ Wurubuarɛ ne
gyae daa, mena dɔɔ de ta mo da wose lɔ
kegyae kei dɔɔ. Kegyae pou nyee yɛna
Wurubuarɛ mena dɔɔ nyaŋ ŋon n ne
gyae Wurubuarɛ na n tebia na, ɛmɛɛ na
Wurubuarɛ dana nɔɔdokoloŋ.
17 Akpaa kegyae kei doo de man nideli
ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ ne gyae nɛ,
na gyae ke yela wee keŋ Wurubuarɛ waa
di tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou nombia nɛ, dɛɛ
tale seŋ ɔ siaman keŋ nyi dɔɔ yee kolo ya.
Nawolo nyi da ke kyaa tɛɛle kei dɔɔ na, daa
na e dana nɔɔdokoloŋ.
18 Nyi kegyae doo balaŋ man na
gyakoloŋ bee doo be man ya. Nawolo nyi
kegyae kpaakpaa ne gegi gyakoloŋ. Walaŋ
ŋon ɔ gyeŋ nyi baa wɔŋ ɔ deŋele na ŋon
ne yee la. Mena dɔɔ walaŋ ŋon ɔ ne
yee nyi Wurubuarɛ waa wɔŋ ɔ deŋele nɛ,
na Wurubuarɛ kegyae keŋ be doo ɔtenate
man ŋgba mena keŋ Wurubuarɛ ne gyae
nɛ ya.
19 Dɛɛ gyae Wurubuarɛ na de tebia
nawolo nyi ŋon taŋgbɛɛ la gyae daa.
20 Akpaa n yako nyi "N ne gyae Wu-
rubuarɛ" te n ne kɔla n dɔɔ na n yɛɛ
dekarate e. Nawolo nyi nyaŋ ŋon n bɛɛ
gyae n dɔɔ deniwalaŋ ŋon n ne naa e na n
sia ya na, sena te n ke tale gyae Wurubuarɛ
ŋon n bɛɛ naa e ya nɛ?
21 Mmaraa keŋ Kristo ba mo fa daa yɛna
nyi, nyaŋ ŋon n ne gyae Wurubuarɛ na
kaboena nyi nya gyae n dɔɔ mɔ.

5

Wurubuarɛ bia te di doŋ tɛɛle kei dɔɔ

1 Walaŋ kamasɛ ŋon waa lɛɛdi nyi Yesu
yɛna Kristo ŋon nɛ yɛɛ Wurubuarɛ bu e,
te ŋolo ne gyae bu ɔ kya nɛ na ɔ ne gyae
bu ŋon mɔ baa.
2 Akpaa dɛɛ gyae Wurubuarɛ te dee
nyii ɔ dei na, kei nawola la nyi dɛɛ gyae
Wurubuarɛ bia.
3 Akpaa de nyii Wurubuarɛ dei na, keŋ
nawola la nyi dɛɛ gyae Wurubuarɛ te ɔ
mmaraase ŋan mɔ be taŋ doŋ nyi dɔɔ tale
di ŋe dɔɔ ya.
4 Nawolo nyi Wurubuarɛ bu kamasɛ te di
doŋ tɛɛle kei dɔɔ, te da ke lɛɛ Yesu Kristo
di yele la te de dii doŋ tɛɛle kei dɔɔ.
5 Amɔte ne gyae la waa tale di doŋ tɛɛle
kei dɔɔ? Ŋolo be kyaa ya, gyisɛ walaŋ ŋon
ɔ be lɛɛ di nyi Yesu yɛna Wurubuarɛ bu
ŋon nɛ, ŋon ne gyae la waa tale di doŋ tɛɛle
kei dɔɔ.
6 Yesu Kristo yɛna walaŋ ŋon ɔ be kɔŋ
tɛɛle kei dɔɔ te bɔɔ sɔ e Wurubuarɛ loŋ.
Kenaŋ wɔle na be gyɔɔ e mataa ɔpaŋdaŋ
keŋ dɔɔ te ɔ fatabo leewɔ leki. Mɔna
na Wurubuarɛ loŋ kaageŋ te be sɔɔ e
ya, ɔ yeŋawɔ te ɔ fatabo mɔ leewɔ leki.
Wurubuarɛ feliŋ ŋon ɔ yɛɛ anokoare feliŋ
e nɛ, ne diina nombii kei adansɛɛ nyi ke
yɛɛ anokoare.
7 Mena dɔɔ abɔɔ atooro kɛŋa ne diina
nombii kei adansɛɛ.
8 Wurubuarɛ feliŋ ŋon na loŋ keŋ na
fatabo keŋ, te abɔɔ atooro kɛŋa pou ne sɛɛ
dɔŋa.
9 Deniwalaŋ de di nombii wose man
adansɛɛ na dɛɛ lɛɛ ke do, mɔna Wu-
rubuarɛ de di nombii wose man adansɛɛ
na ka kela deniwalaŋ wui keŋ. Mena dɔɔ

ŋan pou Wurubuarɛ be yako lee ɔ bu ŋon wose man nɛ kaboena nyi dɛɛ lɛɛ ŋa do.
10 Walaŋ ŋon ɔ lɛɛ Wurubuarɛ bu ŋon di nɛ, na ɔ gyeŋ ɔ konɔɔ man nyi adansɛɛ nombii keŋ yɛɛ anokoare. Te nyaŋ ŋon n bɛɛ lɛɛ Wurubuarɛ di ya na n ta besena e dekarate. Nawolo nyi n bɛɛ lɛɛ adansɛɛ keŋ Wurubuarɛ be dii lee ɔ bu ŋon wose man nɛ di ya.
11 Nombii keŋ Wurubuarɛ be yako yɛna nyi ɔ te fa daa nyeedoŋ kekpaa, te ɔ bu ŋon dɔɔ te dɛɛ ta na dee nyiŋ mena nyeedoŋ kei.
12 Lee mena dɔɔ walaŋ kamasɛ ŋon ŋon na Wurubuarɛ bu ŋon dana nɔɔdokoloŋ nɛ, ɔ dana mena nyeedoŋ kei. Te walaŋ kamasɛ ŋon ŋon na Wurubuarɛ bu ŋon be dana nɔɔdokoloŋ ya na, ɔ be dana mena nyeedoŋ kei ya.

Nyeedoŋ kekpaa keŋ

13 Mɛɛ ŋmarase kɛŋa maa fa ɛmɛɛ baŋ ɛ be lɛɛ Wurubuarɛ bu ŋon di nɛ, na ɛ ke nyiŋ gyeŋ nyi ɛ dana nyeedoŋ kekpaa keŋ.
14 Lee mena dɔɔ kpene kamasɛ keŋ dɛɛ sola e na de bɛɛ lɔ wɔe ya, nawolo nyi da gyeŋ nyi akpaa da sola e te ke yɛɛ ɔ kegyaebii man na waa yɛɛ fa daa.
15 Akpaa da gyeŋ nyi da sola e kolo ke gbɛɛ dɔɔ te ɔ ne yɛɛ fa daa na, kenaŋ na da gyeŋ nyi de nyiŋmaa te kaŋ ŋan dɔɔ sola e nɛ.
16 Akpaa n naa n dɔɔ ne yɛɛ dukum keŋ be gyae ke tira ŋon na Wurubuarɛ nsana kekpaa ya nɛ, sola Wurubuarɛ fa e. N sola Wurubuarɛ fa e nɛ, waa fa e nyeedoŋ kekpaa. Baŋ be dukum be gyae ke yela baŋ na Wurubuarɛ nsana ke tira kekpaa ya nɛ baŋ yaa me dana. Mɔna dukum daale kyaa keŋ ŋolo de yɛɛ na, gyae ke tale tira walaŋ ŋonaŋ na Wurubuarɛ nsana kekpaa. Na walaŋ ŋon waa yɛɛ dukum kei dinɔɔ yaa me kpa yaa sola Wurubuarɛ fa e ya.
17 Ŋan pou walaŋ ne yɛɛ te be dei ya nɛ yɛɛ dukum ke, mɔna nombiakumɛɛ ŋaale kyaa keŋ ŋe bee tira walaŋ na Wurubuarɛ nsana kekpaa ya.
18 Da gyeŋ nyi Wurubuarɛ bu kamasɛ bee doo dukum keyɛɛ man ya, nawolo nyi Wurubuarɛ bu ŋon ne gyee e mena dɔɔ ɔbɔnsam be gyae waa tale nyiŋ e ya.
19 Ɔbɔnsam ne di doŋ tɛɛle kei pou balaŋ dɔɔ, mɔna daa dɔɔ da gyeŋ nyi de yɛɛ Wurubuarɛ biawɔ.
20 Da gyeŋ mɔ nyi Wurubuarɛ bu ŋon te kɔŋ kaa yela de ta gyeŋ Wurubuarɛ gbagba ŋon. Keŋ daa na ɔ bu Yesu Kristo dana nɔɔdokoloŋ dɔɔ, daa na Wurubuarɛ gbagba kei mɔ dana nɔɔdokoloŋ. Ŋon waageŋ yɛna Wurubuarɛ gbagba ŋon ɔ ne fa deniwalaŋ nyeedoŋ kekpaa keŋ.
21 Me bia kpaakpaa, ɛ wɔŋ ɛ wose lee bɛɛneŋ ɔsom man.

Tɔne alate keŋ Gyɔn be ŋmarase nɛ

1 Maŋ ɛ kegyia Gyɔn ne ŋmarasena tɔne
kei mee yelee ɛmɛɛ Kristotena baŋ ɛ kyaa
botɔɔ nɛ. Mɛɛ gyae ɛ nombia nideli lee
me konɔɔ man. Mɔna na maageŋ ne gyae
na ɛ nombia mena ya, baŋ pou ba gyeŋ
anokoare keŋ Wurubuarɛ ba lese wola nɛ
mɔ ne gyae ɛ nombia.
2 Anokoare keŋ doo de man nɛ dɔɔ te dɛɛ
gyae ɛ nombia mena. Mena anokoare kei
gyae ke doo de man kekpaa.
3 De kɛɛ yɛɛ kpene keŋ Wurubuarɛ ne
gyae te dɛɛ gyae dɔŋa mɔ nɛ, de kya
Wurubuarɛ na ɔ bu Yesu Kristo baa mo be
bɛrɛɛ boele daa na baa wii de waraŋase
na baa fa daa wosefɛɛreŋ.

Anokoare na kegyae

4 Dana maŋ gyoŋ nideli ŋgba mɔɔ naa
ɛ man baale ne sila anokoare keŋ, ŋgba
mena keŋ de kya Wurubuarɛ ŋon ba wola
daa nɛ.
5 Kristotena, mɛɛ waase ŋon bo ɛ yela
dɛɛ gyae dɔŋa. Kei te yɛɛ nyi mmaraa
wɔle yaa mɛɛ ŋmarase mee yelee ŋon ya.
De wulaa da gyeŋ mena mmaraa kei lee
debaŋ keŋ dɔɔ lɛɛ Kristo di nɛ.
6 Wurubuarɛ kegyae gbagba yɛna ŋgba
dee di ɔ mmaraase dɔɔ. Wurubuarɛ
mmaraa keŋ ɔ be fa daa lee kewalaŋ keŋ
yɛna nyi dɛɛ gyae dɔŋa.
7 Akɛrɛɛtena burum te yaasee gyoo tɛɛle
keŋ dɔɔ te be dɔŋɛɛ bɛɛ beo balaŋ. Be
dɔŋɛɛ bɛɛ yako nyi Yesu Kristo ta bese
deniwalaŋ kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ ya. Walaŋ
kamasɛ ŋon ɔ ne yako mena nombia kɛŋa
dinɔɔ na ɔ yɛɛ Kristo kɔlare dekarate ŋon
walaŋ e.
8 Mena dɔɔ ɛ deke ɛ wose nideli, na
kpene keŋ dɔɔ ɛ ne sila Wurubuarɛ nɛ
ba lee ɛ nyiŋmaa man ya, na Wurubuarɛ
kenyiŋ tɔ ŋon kom pou.
9 Walaŋ ŋon ɔ bee sila nombia ŋan Kristo
ba wolo nɛ ŋaageŋ ya te ɔ na mo ɔ wui
ŋaale kpu nɛ, na ŋon na Wurubuarɛ be
taŋ nɔɔdokoloŋ ya. Te walaŋ ŋon ɔ ne sila
nombia ŋan Kristo ba wolo nɛ ŋaageŋ na,
ɔtenate na de kya Wurubuarɛ na ɔ bu Yesu
Kristo dana nɔɔdokoloŋ.
10 Mena dɔɔ akpaa ŋolo de kɔŋ ɛ gyaŋ
te ɔ na wola kawola daale keŋ ke yɛɛ kpoo
lee keŋ Kristo ba wola daa nɛ na, ɛ na lɛɛ
ɔtenate see ɛ gyaŋ ya te ɛ na do e nɔɔ gba
ŋgba Kristo walaŋ nɛ ya.
11 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ lɛɛ e na ɔ kpuɛ
na e ɔ nombiakumɛɛ keyɛɛ man.
12 Me dana nombia burum maa yako
ŋon, mɔna me bɛɛ gyae maa ŋmarase ŋa
yelee ŋon ya, nawolo nyi me loo doo nyi
maa kɔŋ kaa naa ŋon na dɛɛ kyaa kolosi.
Keŋ ne gyae la ke yela dee di gyoŋ nideli.
13 Ɛ tebia Kristotena baŋ be kyaa kɛbo nɛ
na do ŋon nɔɔ nideli.

Tɔne atoorote keŋ Gyɔn be ŋmarase nɛ

1 Maŋ kegyia Gyɔn ŋon ne ŋmarasena
tɔne kei mee yelee nyaŋ me gyoo kpaakpaa
Gayose ŋon mɛɛ gyae neŋ lee me konɔɔ
man nɛ.
2 Me gyoo kpaakpaa, mɛɛ fane nyi kpene
kamasɛ dɛɛ de fa neŋ, na n ke kyaa
wosedoŋ man ŋgba mena keŋ n dɔŋɛɛ
Kristo gbɛɛneŋ dɔɔ nideli nɛ.
3 Yɛɛ maŋ gyoŋ debaŋ keŋ de tebia
Kristotena baale be kɔŋ kaa yako maŋ nyi
n dana anokoare keŋ man nideli debaŋ
kamasɛ nɛ. Te maŋ gbagba mɔ ma gyeŋ
nyi n dɔŋɛɛ anokoare keŋ man nideli.
4 Kolo bɛɛ yɛɛ maŋ gyoŋ nideli ŋgba me
nyii nyi me bia silana anokoare keŋ nɛ ya.
5 Me gyoo kpaakpaa, n dana anokoare
ŋgba mena keŋ n ne kɛɛ da loŋtona
Kristotena dɔɔ na baŋ gba be yɛɛ ŋɔɔlawɔ
nɛ.
6 Be man baale te yako daa Kristotena
baŋ de kyaa kɛbo nɛ mena keŋ n ne gyae
balaŋ. Be kɔŋ bee gyu na, yɛɛ kakyeŋ na
n ka lese n konɔɔ man lɔ wɔ gbɛɛ, ŋgba
mena keŋ Wurubuarɛ ne gyae nɛ.
7 Nawolo nyi lee Kristo yele man dɔɔ te
be dɔŋɛɛ, te bɔɔ ne lɛɛ kolo lee baŋ ba te
yɛɛ Kristotenawɔ ya nɛ gyaŋ ya.
8 Mena dɔɔ daa Kristotena te kaboena
nyi dɛɛ tela balaŋ kɛwɔ dinɔɔ nideli, na
daa na wɔ ke yɛɛ nɔɔdokoloŋ na dee nyiŋ
yako anokoare nombia ŋan Wurubuarɛ ba
lese wola nɛ fa balaŋ.
9 Ma te taŋgbɛɛ ŋmarase tɔne yelee
ɛmɛɛ Kristotena baŋ ɛ kyaa botɔɔ nɛ,
mɔna Dioterefese bɛɛ mo nombia ŋan mɔɔ
ŋmarase yelee ŋon nɛ yɛɛ kolo ya. Nawolo
nyi ɔ kegyaebii yɛna nyi ŋon ke yɛɛ ɛ
siamante.
10 Mena dɔɔ akpaa me kɔŋ na maa lese
nombia ŋan ɔ ne yɛɛ nɛ pou debɔɔ. Ɔ
dɔŋ ɔ ne di akɛrɛɛ wɔlɛɛ da yele. Kɛŋa
pou bɛɛ baa e ya, kenaŋ wɔle na ɔ ne bɛɛ
de tebia Kristotena baŋ be dɔŋɛɛ bɛɛ yako
Wurubuarɛ nombia nɛ kelɛɛ. Te ɔ ne tɔ
baŋ bɛɛ gyae baa lɛɛ wɔ nɛ gbɛɛ, te ɔ ne
gegi wɔ gba lee Kristotena baŋ man.
11 Me gyoo kpaakpaa, na kasee dukum
keyɛɛ ya mɔna kasee deeli keyɛɛ. Nyaŋ
ŋon n ne yɛɛ deeli na, n yɛɛ Wurubuarɛ
bu e, te nyaŋ ŋon n ne yɛɛ dukum na n ba
gyeŋ Wurubuarɛ ya.
12 Walaŋ kamasɛ ne di adansɛɛ lee
Demetiriyu wose man nyi ɔ yɛɛ walaŋ
kpaakpaa e. Te mena keŋ ɔ ne sila
Wurubuarɛ anokoare keŋ nɛ nawolo nyi ɔ
yɛɛ walaŋ kpaakpaa e. Te daa gbagba mɔ
ne di adansɛɛ lee ɔ wose man nyi ɔ yɛɛ
walaŋ kpaakpaa e, te ɛ gyeŋ nyi nombia
ŋan pou dɛɛ yako nɛ yɛɛ anokoare.
13 Me dana nombia burum maa yako
neŋ, mɔna me bɛɛ gyae maa ŋmarase ŋa
do tɔne man ya.
14 Me loo doo nyi maa kɔŋ kaa naa neŋ
weeya ala kɛŋa. Wurubuarɛ waa fa neŋ
wosefɛɛreŋ. N tebia baŋ be kyaa kɛbo nɛ
pou na do neŋ nɔɔ. Do de tebia baŋ pou be
kyaa botɔɔ nɛ walaŋ kamasɛ nɔɔ fa maŋ.

Tɔne keŋ Gyuudi be ŋmarase nɛ

1 Tɔne kei lee maŋ Gyuudi ŋon me yɛɛ Yesu Kristo tobaale e, te me kegyia yɛna Gyemisi nɛ gyaŋ. Mɛɛ ŋmarase ke mee yelee Kristotena baŋ pou de kya Wurubuarɛ ne gyae wɔ te ɔ be baake wɔ te Yesu Kristo ne kɛɛ be dɔɔ nɛ.

2 Mɛɛ fane nyi Wurubuarɛ waa wii ɛ waraŋase na waa fa ŋon wosefɛɛreŋ, na waa yela balaŋ kegyae ke doo ɛ man nideli.

Gyuudi kekolosi akɛrɛɛ wolala wose man nombia

3 Me gyoona kpaakpaa, nafɔ me gyaewɔ nideli nyi maa ŋmarase ŋon lee nyeedoŋ keŋ daa na ŋon be nyim nɛ wose man. Mɔna me naawɔ nyi kaboena nyi maa ŋmarase sola ŋon nyi yaa yɛɛ kakyeŋ seŋ keŋkeŋ ɛ kelɛɛdi keŋ man, na balaŋ kena nyi nombia ŋan dɔɔ yako ŋon nɛ yɛɛ ampaŋ. Wurubuarɛ ta mo mena nombia kɛŋa do ɔ balaŋ nyiŋmaa man karatetee dokoloŋ kekpaakekpaa.

4 Nombiakumɛɛyɛɛra baale te nyiŋ gbɛɛ wɛɛlee kaa gyoo ɛ man. Be dɔŋɛɛ bee tulii Wurubuarɛ nyeedoŋ nombia ŋan ɔ ba mo boele daa nɛ, na baa nyiŋ gbɛɛ yɛɛ kewɔlɛɛ nombia. Ba te bɛɛ de Gbeŋgyoo Yesu Kristo dokoloŋ kooŋ ŋon, ŋon waageŋ yɛna de gyoo na de Gbeŋgyoo nɛ. Wurubuarɛ nombia aŋmaraseŋ see ŋan wulaa kolosiwɔ lee deŋele kewɔŋ keŋ doo daa na wɔ nɛ wose man.

5 Ma gyeŋ nyi ɛ wulaa ɛ gyeŋ nombia kɛŋa man mɔna mɛɛ gyae maa tɔɔse ŋon nyiaa, de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ lese ɔ balaŋ lee Igyipite tɛɛle man, mɔna wɔle wɔle na ɔ koe baŋ pou ba te lɛɛ e di ya nɛ.

6 Mɛɛ gyae maa tɔɔse ŋon bela nyiaa, debaŋ keŋ Wurubuarɛ kpilala baŋ be kyaa adido nɛ te tale kyaŋ be kegyiiri na be daseŋae keŋ Wurubuarɛ ba mo fa wɔ nɛ man nideli ya te bɔɔ lee ke wɔle nɛ, Wurubuarɛ doo wɔ agbaraagbaraase man kekpaakekpaa, nyi baa doo ditiŋtɛɛ keŋ te yɛɛ nsendee ya nɛ man. Botɔɔ te baa doo kelii wee keŋ Wurubuarɛ waa di be nombia nɛ.

7 Mena ke te Sodom na Gomora na donɔɔse ŋan pou be kilisi ŋa gyaŋee nɛ man balaŋ naa diyem boalaŋ man. Nawolo nyi ba moo ba wose do kafoŋ na nombia nkaraŋkaraŋ ŋan ŋe taŋ keyako ya nɛ keyɛɛ man. Wurubuarɛ moo kei baa fee daa kyɔɔla na dɛɛ gyeŋ nyi, baŋ pou baa yɛɛ mena nombiakumɛɛ kɛŋa dinɔɔ nɛ, baa naa diyem nideli boalaŋ keŋ ke bɛɛ yem ya nɛ man.

8 Mena te mena balaŋ kumɛɛ baŋ bɔɔ nyiŋ gbɛɛ wɛɛlee kaa gyoo ɛ man nɛ doo. Bɛɛ beo doosi dosɛɛ ŋan ne fa wɔ doŋ nyi baa yɛɛ nombia nkaraŋkaraŋ mo do ba wose ayimɛɛ nɛ, te bɔɔ ne kɛɛ nyi Wurubuarɛ dana doŋ be dɔɔ ya. Mena ke te bee kolosi nombiakumɛɛ gyakaa Wurubuarɛ kpilala baŋ be dana gyoorobiiri nɛ dɔɔ.

9 Mɔna Wurubuarɛ kpilale kegyia ŋon bɛɛ baake e nyi Maekɛle nɛ gba te yɛɛ mena ya. Nawolo nyi debaŋ keŋ ŋon na ɔbɔnsam ne wɔŋee Mosesi woo dɔɔ koraŋ nɛ, ɔ te tale gyɔ ɔ konɔɔ yako nombiikum daale tia ɔbɔnsam ya, mɔna ɔ yako e bo nyi "De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ waa wɔŋ n deŋele."

10 Mɔna mena balaŋ kɛwɔ dɔɔ nombia ŋan bɔɔ gyeŋ ŋe man ya na, bɛɛ yako bo nyi ŋa be dana tɔnɔɔ ya te bɛɛ yɛɛ be nombia mɔ bo ŋgba wonembia nɛ keŋ nyansa be doo ke man ya. Kpene keŋ de kɔŋ ba nyee man na keŋ te bɛɛ yɛɛ. Mena nombia kɛŋa ne wɔlɛɛ na wɔ.

11 Mena balaŋ benaŋ baa laako. Nawolo nyi be ta mo balee ŋon bɛɛ baake e nyi Kani nɛ gbɛɛneŋ kumɛɛ nawɔɔ, te kɔba dɔɔ be ta mo ba wose do gbɛɛneŋ kumɛɛ man ŋgba mena keŋ balee ŋon bɛɛ baake e nyi Baalam be yɛɛ nɛ. Be ta koro seŋ tia Wurubuarɛ ŋgba mena keŋ balee ŋon bɛɛ baake nyi Kora be yɛɛ nɛ. Mena dɔɔ baŋ mɔ baa yekee ŋgba Kora ŋonaŋ nɛ.

12 Akpaa ɛ gyaŋee te ɛ yɛɛ nɔɔdokoloŋ ɛ ne di weenɛɛ te mena balaŋ benaŋ kpuɛ ɛ man na, be yɛɛ ŋgba abɔɔ kumɛɛ ŋan kyakalɛɛ ɛ man te ŋɛɛ wɔlɛɛ ŋon nɛ. Bɛɛ gyueŋ baŋ baageŋ wui bo te bɛɛ ŋmaa weenɛɛ keŋ bɛɛ yɛɛ wɔ desɛŋ ya. Be yɛɛ ŋgba ŋɔma ŋan feliŋ dana ŋa ne kyeŋgbeŋ te ŋɔɔ na mo ɔga kɔŋ ya nɛ. Be yɛɛ ŋgba daase ŋan ŋe bɛɛ see bia debaŋ keŋ kaboena nyi ŋe dɛɛ se ya, te bɔɔ kulu ŋan na ŋa lila te ŋɔɔ yem kekpaakekpaa nɛ.

13 Be yɛɛ ŋgba ɛpo loŋ keŋ feliŋ ne gyɔɔ gyu bese gyɔ kɔŋ nɛ. Ba desɛŋ nombia ŋan bɛɛ yɛɛ nɛ, yɛɛ ŋgba afofo na ayimɛɛ ŋan ɛpo ne gyɔɔ lese ŋa see dekeŋkeŋ dɔɔ nɛ. Be yɛɛ ŋgba kyolobii keŋ kɔɔ na sem debodokoloŋ ya nɛ, te ba dekyae yɛna ditiŋtɛɛ tuum keŋ Wurubuarɛ be desina see wɔ kekpaakekpaa nɛ man.

14 Mena balaŋ kumɛɛ kɛwɔ wose man nombia te Wurubuarɛ tɛɛwɔ Enɔke ŋon ɔ gyakaa Adam dɔɔ kalola kegyakaare man nyetoorote nɛ dɔɔ yako see nyiaa, "Ɛ kɛɛ de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ ne kɔŋ. Ŋon na balaŋ kakpoŋ kakpoŋse baŋ ɔ be baake wɔ

te ɔ be desina wɔ see fa ɔ wose, keŋ ŋolo be tale kala wɔ ya nɛ ne kɔŋala.

15 Waa kɔŋ kaa di balaŋ pou nombia na waa bu balaŋ kumɛɛ baŋ fɔɔ lee be nombiakumɛɛ ŋan pou bɔɔ yɛɛ, na nombiakumɛɛ ŋan bɔɔ kolosi tia ŋon Wurubuarɛ nɛ dɔɔ.”

16 Mena balaŋ kumɛɛ kɛwɔ yɛɛ balaŋ baŋ bɛɛ toroŋ debaŋ kamasɛ, te debaŋ kamasɛ mɔ na bɛɛ nyiŋ nombiikum lee balaŋ wose man. Nombia nkaraŋkaraŋ ŋan baŋ gbagba ne gyae nyi baa yɛɛ nɛ te bɛɛ yɛɛ. Bɛɛ wola ba wose te bɛɛ mo nɔɔwoya gyoŋ nyiŋan beo balaŋ na baa mo nyiŋ ba wose.

17 Mɔna me gyoona kpaakpaa, ɛ tɔɔse kpene keŋ de Gbeŋgyoo Yesu Kristo kpilala baŋ be yako see kaalaŋ nɛ.

18 Be yakowɔ nyiaa, “Tɛɛle kei da benaa kɔ ɔto na, balaŋ baale baa kɔŋ na be kaa mo Wurubuarɛ nombia ŋan kulu ŋon. Mena balaŋ benaŋ baa yɛɛ baŋ gbagba kegyaebii bo, na Wurubuarɛ kegyaebii te baa yɛɛ ya.”

19 Mena balaŋ kɛwɔ yɛna balaŋ baŋ bɛɛ wɔlɛɛ balaŋ nsana nɛ. Baŋ gbagba kegyaebii te bɛɛ yɛɛ te Wurubuarɛ feliŋ be doo be man ya.

20 Mɔna me gyoona kpaakpaa, ɛmɛɛ dɔɔ ɛ mo Wurubuarɛ nombia kpaakpaa ŋan ɛ be lɛɛ di nɛ do dɔŋa kakyeŋ, na ɛ ke tale seŋ keŋkeŋ ɛ kelɛɛdi man. Ɛ fane lee Wurubuarɛ feliŋ ŋon doŋ man.

21 Debaŋ keŋ ɛ kyaa ɛ ne daa wee keŋ de Gbeŋgyoo Yesu Kristo waa bese kɔŋ, na ɔ kaa wii de waraŋase na waa mo daa gyu de kaa kyaa ɔ gyaŋ kekpaakekpaa nɛ, ɛ mo Wurubuarɛ balaŋ kegyae keŋ kyaa na dɔŋa.

22 Ɛ wii balaŋ baŋ bɔɔ gyeŋ be daseŋae Kristo man nideli ya nɛ waraŋase, na ɛ ka do wɔ kakyeŋ.

23 Ɛ wɔŋ balaŋ baŋ bee gyu boalaŋ man lese na ɛ ke lɛɛ ba nyee. Balaŋ baale mɔ kyaa na, nombiakumɛɛ ŋan baŋ gbagba ne gyae nɛ te bɛɛ yɛɛ. Kaboena nyi yaa wii be waraŋase, mɔna ɛ kɛɛ ɛ wose dɔɔ nideli keŋ nyi bɔɔ mo be nombiakumɛɛ ŋan kyaŋee ŋon ya.

24 Ɛ yela dɛɛ lese Wurubuarɛ yele nawolo nyi ŋon danaana doŋ keŋ waa tale kyɔ daa na dɔɔ yo gbɛɛ ya. Ŋon ne gyae la waa tale gberaa ayimɛɛ kamasɛ lee da wose man, na waa yela dɛɛ tale mo gyoŋ kaa seŋ ɔ siaman ɔ gyoorobiiri keŋ man.

25 Ɛ yela dɛɛ ta de Gbeŋgyoo Yesu Kristo dɔɔ lese Wurubuarɛ yele, nawolo nyi ŋon waageŋ kooŋ yɛna Wurubuarɛ na da nyeelɛɛre. Ŋon waageŋ kooŋ yɛna gyoo te ŋon waageŋ kooŋ danaana doŋ kpene kamasɛ dɔɔ leenaŋ gyaŋgba gyaŋgba keŋ, na gyɛŋ wee kei na weeya akaŋ ŋan pou kekpaakekpaa. Amɛn.

Nombia Kalesewola
Nombia ŋan Yesu Kristo ba lese wola Gyɔn nɛ

Siaman Nombia

1 Nombia ŋan doo tɔne kei man nɛ,
Wurubuarɛ moona ŋa fa ɔ bu Yesu Kristo
nyi waa lese ŋa wola ɔ balaŋ, na baa nyiŋ
gyeŋ nombia ŋan gyae kekɔŋ weeya kɛŋa
man nɛ. Keŋte Kristo kpila ɔ kpilale lee
adido te ɔ kaa lese mena nombia kɛŋa
wola maŋ ɔ tobaale Gyɔn.
2 Te maŋ Gyɔn mɔ ŋmarase nombia ŋan
pou maŋ gbagba be naa na me sia nɛ
see. Mee di adansɛɛ nyi nombia kɛŋa
yɛɛ Wurubuarɛ nombia ŋan Yesu Kristo ba
lese wola maŋ nɛ.
3 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ kala tɔne kei man
nombia fa balaŋ na, ŋon na nyeebam.
Te balaŋ baŋ mɔ bee nyii tɔne kei man
nombia te bee di ŋe dɔɔ nɛ, baŋ na
nyeebam. Nawolo nyi debaŋ keŋ mena
nombia kɛŋa pou gyae ke kɔŋ nɛ ta benaa.

Tɔna ŋan Gyɔn be ŋmarase yelee Kristotena akpiise nyetooro ŋan ŋe kyaa Esia tɛɛle man nɛ

4 Maŋ Gyɔn ne ŋmarase na tɔne kei mee
yelee Kristotena akpiise nyetooro ŋan pou
ŋe kyaa Esia tɛɛle man nɛ. Wurubuarɛ
ŋon ɔ kyaa te ɔ wulaa ɔ kyaa lee gyaŋgba
gyaŋgba keŋ te waa kyaa kekpaakekpaa
nɛ, na ɔ feliŋ ŋon ɔ dana doŋse nyetooro te
ɔ seŋɛɛ ŋon Wurubuarɛ gyooro gbeli keŋ
siaman nɛ, baa mo be bɛrɛɛ boele ŋon na
baa fa ŋon wosefɛɛreŋ.
5 Yesu Kristo mɔ waa mo ɔ bɛrɛɛ boele
ŋon na waa fa ŋon wosefɛɛreŋ. Ŋon yɛna
walaŋ ŋon ɔ ne di ɔ nombia dɔɔ, te ɔ ne di
Wurubuarɛ wose man adansɛɛ anokoare
gbɛɛ. Ŋon yɛna walaŋ gyaŋgbate ŋon ɔ
be taŋgbɛɛ foŋ lee yeŋ man, te ŋon mɔ
ne diina gyoori tɛɛle kei dɔɔ gyooneŋ pou
dɔɔ. Ɔ ne gyae daa nideli mena dɔɔ te ɔ
yeŋawɔ kyɛɛkee ɔ fatabo leki mo lɛɛ daa
lee de nombiakumɛɛ pou man.
6 Ɔ ta mo daa kpu ɔ gyoori keŋ man, na
dee di gyoori kpu na e. Te ɔ see daa saere
na dɛɛ som de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ ŋon
ɔ yɛɛ ɔ Wurubuarɛ na ɔ kya e nɛ. Ŋon Yesu
Kristo kaboela na gyoorobiiri te ɔ dana
doŋ kekpaakekpaa. Amɛn.
7 Ɛ kɛɛ, ɔ dɔŋ ŋɔma man ɔ ne kɔŋ!
Walaŋ kamasɛ waa naa e na ɔ sia,
te balaŋ baŋ gba bɔɔ sɔɔ e apia nɛ baa
naa e.
Te lee ŋon dɔɔ deise pou balaŋ baa kyaa
walaŋsa man.
Mena ne gyae la kekɔŋ. Amɛn.

8 De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa
te ɔ wulaa ɔ kyaa lee gyaŋgba gyaŋgba,
te waa kyaa kekpaakekpaa keŋ ŋon yɛna
doŋ pou nyee nɛ kpa nyiaa, "Maŋ yɛna
gyaŋgbate na ɔtomante."

Gyɔn naa Yesu na ɔ sia ŋgba dosɛɛ man nɛ

9 Maŋ Gyɔn ŋon me yɛɛ ɛ dɔɔ Kristo
baale e nɛ ne ŋmarase na tɔne kei. Lee
keŋ me silana Kristo dɔɔ, daa na ŋon pou
nyiŋa na konɔɔ te dɛɛ naa diyem keŋ balaŋ
baŋ be doo ɔ gyoori keŋ man ne naa nɛ.
Nawolo nyi keŋ mɔɔ kolosi Wurubuarɛ
nombia ŋan te mɔɔ di Yesu Kristo wose
man adansɛɛ dɔɔ, te be fuŋa maŋ kelɔ
tɛɛlebii keŋ loŋ be kilisi ke gyaŋee te bɛɛ
baake ke nyi Patimose nɛ dɔɔ.
10 De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ ɔsom wee
daale nɛ, Wurubuarɛ feliŋ ŋon kaa gy-
oowɔ me man nideli te me nyii woya
ŋaale me wɔle keŋkeŋ ŋgba kaberɛ te ba
wolawɔ nɛ.
11 Keŋte woya ŋan yako maŋ nyiaa,
"Ŋmarase kpene kamasɛ keŋ n ne naa
nɛ do tɔne man, na n ka mo tɔne kenaŋ
yelee Kristotena akpiise nyetooro ŋan ŋe
kyaa Esia tɛɛle man nɛ. Donɔɔse ŋan
man akpiise ŋenaŋ kyaa nɛ yɛna, Efeso
na Simaena na Pɛgamum na Tiatira na
Saadise na Filadefia na Loadisia."
12 Botɔɔ te ma besenaa ma wose na maa
kɛɛ walaŋ ŋon ɔ ne kolosi na maŋ nɛ. Me
kabesena ma wose nɛ, te me naa nyeela
nyetooro ŋaale. Kɔba yayam te ba moowɔ
yɛɛ ŋa, te bɛɛ mo kanease bo gyakaa ŋe
dɔɔ.
13 Me kɛɛ na kolo seŋɛɛ la nyeela
nyetooro ŋan nsana nsana ŋgba deni-
walaŋ nɛ. Ɔ doona kegba wurikyim tɔ ɔ
nawɔɔ pou, te ɔ moo kɔba yayam abɔsɔɔ
kpaŋ karase ɔ konɔɔ man.
14 Ɔ nyee wolosɛɛ pareparepare ŋgba
akaralɛɛ nɛ, te ɔ siabia mɔ ne ŋalakee
ŋgba boalaŋ laakem nɛ.
15 Ɔ nawɔɔ ne ŋalakee ŋgba ba moo
nyeele bo do boalaŋ man kyalase ke nɛ, te
ɔ woya mɔ ne seree ŋgba boo wuu laa ne
lam nɛ.
16 Na ɔ dana kyolobiise nyetooro ɔ
dunoluŋ nyiŋmaa man, te yoosila keŋ ke
yɛɛ sia na wɔle te kɛɛ bee nideli nɛ tosɛɛ
ɔ nɔɔman. Na ɔ siagbɛɛ mɔ ne ŋalakee
ŋgba weese ne gyɔɔ la kpalala nɛ.
17 Ma kena e nɛ, ma soo ma wose lɔ ɔ
nawɔɔtɛɛ ŋgba ma yeŋae nɛ. Keŋte ɔ moo
ɔ dunoluŋ nyiŋmaa gyakaa me dɔɔ te ɔ
yako maŋ nyiaa, "Na yee ya. Maŋ yɛna
gyaŋgbate na ɔtomante ŋon.
18 Maŋ yɛna walaŋ ŋon me kyaa nɛ. Kɛɛ,
ma yeŋawɔ kaalaŋ mɔna nɛnɛɛ me kyaa

kekpaakekpaa. Te me dana doŋ yeŋ na
woyadɛɛ pou dɔɔ.
19 Mena dɔɔ ŋmarase nombia ŋan n ne
naa nɛ pou see. Ŋmarase ŋan pou ŋe kyaa
debokeiman, na ŋan pou ŋe gyae kekɔŋ
wɔle wɔle nɛ see.
20 Kyolobiise nyetooro ŋan n be naa
me dunoluŋ nyiŋmaa man, na nyeela
nyetooro ŋan bɔɔ mo kɔba yayam yɛɛ
ŋa te bɛɛ mo kanease gyakaa ŋe dɔɔ nɛ,
mena abɔɔ ŋenaŋ yɛɛ nombia aweeseŋ
ŋa. Te kpene keŋ ŋa seŋɛɛ fa yaa
mɛɛ gyae maa wola neŋ nɛ. Kyolobiise
nyetooro ŋan seŋɛɛ fa kegyiise baŋ ba
seŋɛɛ Kristotena akpiise nyetooro ŋan ŋe
kyaa donɔɔse nyetooro ŋan siaman nɛ. Te
kɔba yayam nyeela nyetooro ŋan bɛɛ mo
kanease gyakaa ŋe dɔɔ nɛ mɔ seŋɛɛ fa
Kristotena akpiise nyetooro ŋan.”

2

Tɔne keŋ bɔɔ ŋmarase yelee Kristotena baŋ be kyaa Efeso donɔɔ man nɛ

1 Keŋte ɔ besewɔ yako maŋ Gyɔn bela
nyiaa, “Ŋmarase nombia kɛŋa yelee Kris-
totena baŋ be kyaa Efeso donɔɔ man nɛ be
kegyia ŋon. Yako e nyiaa.

Nnɛ yaa maŋ walaŋ ŋon me dana ky-
olobiise nyetooro me dunoluŋ nyiŋmaa
man, te me dɔŋɛɛ nyeela nyetooro ŋan
bɔɔ mo kɔba yayam yɛɛ ŋa te bɛɛ mo
kanease gyakaa ŋe dɔɔ nɛ nsana nsana
ne yako.

2 ‘Ma gyeŋ ɛ nombia ayɛɛsa. Ɛ ne kyaŋ
ɛ wose yɛɛ tom, te ɛ ne nyiŋ konɔɔ seŋ
keŋkeŋ ɛ kayeyɛɛ man. Ma gyeŋ nyi ɛ bɛɛ
mo ɛ wose do na balaŋ kumɛɛ ya. Ɛ ta
gyoo balaŋ baŋ bɛɛ beo baake ba wose nyi
be yɛɛ Kristo kpilalawɔ nɛ wose man kɛɛ,
te ɛ naawɔ nyi be yɛɛ akɛrɛɛtenawɔ.
3 Lee mena keŋ ɛ be lɛɛ maŋ di dɔɔ ɛ
nyiŋa konɔɔ seŋ keŋkeŋ naa diyem, keŋ ɛ
wose te yɔkɔse ŋon na ɛ ka lee me wɔle ya.
4 Mɔna nombii dokoloŋ keŋ mɔɔ naa
lee ɛ wose man keŋ be dei ya yɛna nyiaa,
balaŋ kegyae keŋ doo ɛ man lee kewalaŋ
keŋ ɛ be lɛɛ Kristo di nɛ, ta lee ɛ man.
5 Mena dɔɔ ɛ tɔɔse botɔɔ keŋ nafɔ ɛ
seŋɛɛ pɛte ɛ ba lee ɛ wɔle nɛ. Ɛ kyɛɛkee
lee ɛ gbɛɛneŋ kumɛɛ man na ɛ ke kɔŋ
Wurubuarɛ gyaŋ, na ɛ ke yɛɛ abɔɔ ŋan
nafɔ ɛ ne yɛɛ kewalaŋ keŋ nɛ. Nyi akpaa ɛ
te kyɛɛkee ɛ dinɔɔ ya nɛ, maa kɔŋ kaa gate
daŋ keŋ dɔɔ ɛ kanea keŋ gyakaa nɛ lee ke
daseŋae man.
6 Mɔna nombii dokoloŋ keŋ ɛ ne yɛɛ
te ke dei me gyaŋ yɛna nyi, ɛ ne kɔla
Nikolaitena nombia ayɛɛsa ŋgba mena
keŋ maŋ mɔ ne kɔla ŋa nɛ.
7 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ dana deŋele
anenyiiŋ dei nɛ, waa see deŋele na waa
nyii kpene keŋ Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne
kolosi fa Kristotena baŋ nɛ. Ɔ kpa nyiaa,
walaŋ kamasɛ ŋon ɔ sem keŋkeŋ te ɔ
yoo di nombiakumɛɛ pou dɔɔ nɛ, maa
fa ɔtenate gbɛɛ na waa di nyeedoŋ daŋ
keŋ ka seŋɛɛ Wurubuarɛ gyaŋ botɔɔ keŋ
bɛɛ baake nyi Paradiso nɛ bia.’ ”

Tɔne keŋ bɔɔ ŋmarase yelee Kristotena baŋ be kyaa Simaena donɔɔ man nɛ

8 Keŋte ɔ besewɔ yako maŋ nyiaa,
“Ŋmarase nombia kɛŋa yelee Kristotena
baŋ be kyaa Simaena donɔɔ man nɛ be
kegyia ŋon. Yako e nyiaa.

‘Nnɛ yaa maŋ walaŋ ŋon maŋ yɛna
gyaŋgbate na ɔtomante, te mɔɔ yem te
mɔɔ bese foŋ lee yeŋ man nɛ ne yako.
9 Ma gyeŋ nombia ŋan be yala ŋon na
kayeyɛɛ keŋ ɛ na yeyɛɛ. Ma gyeŋ mɔ nyi ɛ
yɛɛ ayematenawɔ, mɔna Wurubuarɛ gyaŋ
na ɛ te yɛɛ ayematenawɔ ya. Ma gyeŋ
nombiakumɛɛ ŋan balaŋ ne kolosi lee ɛ
wose man. Mena balaŋ benaŋ ne baake
ba wose nyi be yɛɛ Gyudatenawɔ, mɔna ke
yɛɛ dekara ke. N kɛɛ na be yɛɛ ɔbɔnsam
balaŋwɔ.
10 Ɛ na yeli kayeyɛɛ keŋ gyae kaa kɔŋ
ɛ dɔɔ nɛ ka do ŋon gyakoloŋ ya. Mɛɛ
yako ŋon baa nyiaa, ɔbɔnsam waa yela
baa kyaŋ ɛ man baale ketɔ deni na waa mo
kɛɛse ŋon kɛɛ. Ɛ kena diyem menɛɛ weeya
kufu. Nyi akpaa ke yɛɛ yeŋ ke koraŋ na, ɛ
seŋ keŋkeŋ kelii ɔto. Akpaa ɛ yɛɛ mena na,
maa mo nyeedoŋ kekpaa tɔ ŋon kom.
11 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ dana deŋele
anenyiiŋ dei nɛ, waa see deŋele na
waa nyii kpene keŋ Wurubuarɛ feliŋ
ŋon ne kolosi fa Kristotena baŋ nɛ. Ɔ
kpa nyiaa, walaŋ kamasɛ ŋon ɔ sem
keŋkeŋ te ɔ yoo di nombiakumɛɛ pou
dɔɔ nɛ, ɔtenate be gyae waa tekaa yeŋ
yeŋ bolate keŋ bela ya.’ ”

Tɔne keŋ bɔɔ ŋmarase yelee Kristotena baŋ be kyaa Pɛgamum donɔɔ man nɛ

12 Keŋte ɔ besewɔ yako maŋ bela nyiaa,
“Ŋmarase nombia kɛŋa yelee Kristotena
baŋ be kyaa Pɛgamum donɔɔ man nɛ be
kegyia ŋon. Yako e nyiaa.

‘Nnɛ yaa maŋ walaŋ ŋon me dana
yoosila sia na wɔle keŋ kɛɛ bee nideli nɛ
ne yako.
13 Ma gyeŋ ɛ dekyae. Ma gyeŋ nyi
ɛ kyae botɔɔ keŋ ɔbɔnsam ne di gyoori
nɛ. Debaŋ keŋ Antipase ne kolosi ma wose
man nombia anokoare man fa balaŋ botɔɔ
te bɔɔ ko e koraŋ nɛ, ɛ seŋawɔ keŋkeŋ ɛ
kelɛɛdi man keŋ ɛ ta lee me wɔle.
14 Mɔna nombia bia ŋan mɔɔ naa lee
ɛ wose man keŋ ŋɔɔ dei ya yɛna nyiaa,
balaŋ baale doo ɛ man keŋ be silana
Baalam kawola keŋ. Baalam ŋonaŋ
wolana Balaki nyi waa beo Iseraetena na

baa yɛɛ nombiakumɛɛ. Keŋte ɔ beo wɔ yela be dii weenɛɛ ŋan bɔɔ mo deesi fa bɛɛneŋ nɛ, te ɔ besewɔ yela be yɛɛ kafoŋ nombia kpu.

15 Mena ke mɔ te balaŋ baale doo ɛ man keŋ be silana Nikolaitena kawola keŋ.

16 Mena dɔɔ ɛ kyɛɛkee lee ɛ gbɛɛneŋ kumɛɛ man na ɛ ke kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ. Na mena ya nɛ be gyae ke di weeya ya maa kɔŋ ɛ gyaŋ, na maa mo yoosila keŋ doo me nɔɔman nɛ kaa yoo na mena balaŋ benaŋ.

17 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ dana deŋele anenyiiŋ dei nɛ, waa see deŋele na waa nyii kpene Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne kolosi fa Kristotena baŋ nɛ. Ɔ kpa nyiaa, walaŋ kamasɛ ŋon ɔ sem keŋkeŋ te ɔ yoo di nombiakumɛɛ pou dɔɔ nɛ, maa fa ɔtenate weenɛɛ ŋan weesɛɛ te bɛɛ baake ŋa nyi Maana nɛ ŋaale waa di. Maa bese fa ɔtenate boe wolom keŋ bɔɔ ŋmarase yele wɔle daale gyakaa ke dɔɔ nɛ kpu. Ŋolo be gyae waa gyeŋ yele keŋ gyakaa boe kenaŋ dɔɔ kpu na walaŋ ŋon waa nyiŋ ke nɛ ya.' "

Tɔne keŋ bɔɔ ŋmarase yelee Kristotena baŋ be kyaa Tiatira donɔɔ man nɛ

18 Keŋte ɔ besewɔ yako maŋ bela nyiaa, "Ŋmarase nombia kɛŋa yelee Kristotena baŋ be kyaa Tiatira donɔɔ man nɛ be kegyia ŋon. Yako e nyiaa,

'Nnɛ yaa maŋ Wurubuarɛ bu ŋon me sia ne ŋalakee ŋgba boalaŋ laakem nɛ, te me nawɔɔ mɔ ne ŋalakee ŋgba nyeele keŋ bɔɔ mo do boalaŋ man kyalase ke nɛ ne yako.

19 Ma gyeŋ ɛ nombia ayɛɛsa. Ma gyeŋ ɛ balaŋ kegyae na ɛ kelɛɛdi na yɔ ɔsom na ɛ kɛɛ kyaŋ ɛ wose seŋ keŋkeŋ kayeyɛɛ man. Ma gyeŋ nyi nɛnɛɛ dɔɔ, ɛ ne yɛɛ nombia kpaakpaa kela debaŋ keŋ ɛ be taŋgbɛɛ lɛɛ maŋ di nɛ.

20 Mɔna nombii dokoloŋ keŋ mɔɔ naa lee ɛ wose man keŋ be dei ya yɛna nyiaa, ɛ ne fa alo ŋon bɛɛ baake e nyi Gyesebɛli ŋon ɔ ne baake ɔ wose nyi ɔ yɛɛ Wurubuarɛ dekpeŋkpeŋgyɔɔre e nɛ gbɛɛ te ɔ ne yɛɛ ɔ kegyaebii. Nawolo nyi ɔ dana ɔ kawolakum keŋ ɔ na beo me tewulɛɛ, te ɔ ne yeli bɛɛ yɛɛ kafoŋ nombia te ɔ ne yeli bee di weenɛɛ ŋan bɛɛ mo deesi fa bɛɛneŋ nɛ.

21 Ma te kɛɛ ɔ siaman kyare nyi nafɔ waa kyɛɛkee lee ɔ gbɛɛneŋ kumɛɛ ŋenaŋ man na waa kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ, mɔna ɔ bɛɛ gyae waa tina ɔ nombiakumɛɛ ŋenaŋ keyɛɛ yela ya.

22 Lee mena dɔɔ maa gyɔ e do kawee, na waa doo dofoŋoŋ dɔɔ yeyɛɛ. Te akpaa balaŋ baŋ pou baŋ na e ne yɛɛ mena kafoŋ nombia ŋenaŋ te wɔŋ ba wose lee ɔ nombiakumɛɛ ŋenaŋ keyɛɛ man ya nɛ, maa yela baŋ mɔ kena diyem nideli ŋgba ŋon nɛ.

23 Maa koe ɔ balaŋ baŋ pou be silana e nɛ. Me yɛɛ mena nɛ, Kristotena baŋ pou baa gyeŋ nyi maŋ yɛna walaŋ ŋon ɔ gyeŋ balaŋ konɔɔse na ba agyueŋse man nombia pou. Nombia ŋan walaŋ kamasɛ ne yɛɛ nɛ te maa kɛɛ na maa tɔ e kom.

24 Nɛnɛɛ ɛmɛɛ balaŋ akaŋ baŋ ɛ kyaa Tiatira donɔɔ man te ɛ be bɛɛ ɛ te sila Gyesebɛli kawolakum keŋ ya, te ɛ be bɛɛ ɛ te kasee kpene keŋ baŋ be silana alo ŋonaŋ nɛ ne baake nyi ɔbɔnsam nombia aweeseŋ ŋan ya nɛ, mɔɔ gyae maa mo kasolɔ daale lɔ ɛ dɔɔ bela ya.

25 Mɔna ɛ kyaŋ nombia ŋan ɛ dana nɛ man keŋkeŋ kelii debaŋ keŋ maa bese kɔŋ.

26-27 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ sem keŋkeŋ te ɔ yoo di ɔbɔnsam dɔɔ te ɔ yɛɛ ma kegyaebii kelii ɔto nɛ, maa fa e doŋ na waa di tɛɛlese pou dɔɔ, ŋgba mena keŋ me kya be fa maŋ doŋ nɛ.

Maa fa e doŋ na waa di tɛɛle kei balaŋ pou dɔɔ,
keŋ ɔ be gyae waa wii be waraŋase ya.
Waa yɛlɛɛ wɔ bogobogobogo
ŋgba mena keŋ bɛɛ yɛlɛɛ saabuse nɛ.

28 Na maa bese fa ɔtenate nebo kyolobii ŋon kpu.

29 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ dana deŋele anenyiiŋ dei nɛ, waa see deŋele na waa nyii kpene keŋ Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne kolosi fa Kristotena baŋ nɛ.' "

3

Tɔne keŋ bɔɔ ŋmarase yelee Kristotena baŋ be kyaa Saadise donɔɔ man nɛ

1 Keŋte ɔ besewɔ yako maŋ bela nyiaa, "Ŋmarase nombia kɛŋa yelee Kristotena baŋ be kyaa Saadise donɔɔ man nɛ be kegyia ŋon. Yako e nyiaa.

Nnɛ yaa maŋ walaŋ ŋon me dana Wurubuarɛ feliŋse nyetooro, na kyolobiise nyetooro ŋan me nyiŋmaa man nɛ ne yako. 'Ma gyeŋ ɛ nombia ayɛɛsa. Ɛ te lɛɛ yele nyi ɛ dana nyeedoŋ, mɔ n kɛɛ na ɛ ta yekee te ɛ dɔŋ.

2 Mena dɔɔ ɛ koro na ɛ ka do ɛ kelɛɛdi kyomii keŋ be kaa te kɛɛ gyae ke ka yeŋ nɛ doŋ. Nawolo nyi ma te naa nyi ɛ nombia ayɛɛsa bɛɛ tekaa gyoo me Wurubuarɛ sia ya.

3 Mena dɔɔ ɛ tɔɔse nombia ŋan bɔɔ wola ŋon na ŋan ɛ be nyii te ɛ be lɛɛ di nɛ, na ɛ ke kyaŋ ŋa nideli. Na ɛ ke kyɛɛkee ɛ dinɔɔ lee ɛ gbɛɛneŋ kumɛɛ man kɔŋ Wurubuarɛ gyaŋ. Nyi akpaa ɛ te kyɛɛkee ɛ dinɔɔ ya nɛ, maa kɔŋ kaa futaa ŋon ŋgba mena keŋ ŋmɛɛlate ne kaa futaa walaŋ nɛ. Nawolo nyi ɛ be gyae ɛ ka gyeŋ debaŋ keŋ maa mo kɔŋ ya.

4 Mɔna ɛ dana balaŋ kyomii baale
Saadise donɔɔ man botɔɔ, keŋ baŋ te
yɛɛ nombiakumɛɛ mo ayimɛɛ kpatee
ba wose ya. Mena balaŋ benaŋ baa
do kegbase wolomɛɛ pareparepare sila
maŋ, nawolo nyi be kaboena nyi baa sila
maŋ.
5 Walaŋ ŋon ɔ sem keŋkeŋ te ɔ yoo di
nombiakumɛɛ pou dɔɔ nɛ, maa do ɔtenate
kegba wolom ŋgba mena balaŋ benaŋ
nɛ. Mɔɔ gyae maa lese ɔtenate yele lee
nyeedoŋ tɔne keŋ man ya. Maa di ɔtenate
wose man adansɛɛ fa me kya na ɔ kpilala
baŋ pou nyi ɔ yɛɛ me walaŋ e.
6 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ dana deŋele
anenyiiŋ dei nɛ, waa see deŋele na waa
nyii kpene keŋ Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne
kolosi fa Kristotena baŋ nɛ.' "

Tɔne keŋ bɔɔ ŋmarase yelee Kristotena baŋ be kyaa Filadefia donɔɔ man nɛ

7 Keŋte ɔ besewɔ yako maŋ bela nyiaa,
"Ŋmarase nombia kɛŋa yelee Kristotena
baŋ be kyaa Filadefia donɔɔ man nɛ be
kegyia ŋon. Yako e nyiaa.
Nnɛ yaa maŋ walaŋ ŋon ayimɛɛ be
doo ma wose man ya, te mee di anokoare
nɛ ne yako. Maŋ danaana gyoo Defidi
gyoorobiiri safowaa keŋ. Akpaa me
kyaŋ ke tɔ na, ŋolo be tale toro ke ya. Te
akpaa ma toro ke na, ŋolo mɔ be kyaa
waa tale kyaŋ ke tɔ ya.
8 'Kɛɛ, ma gyeŋ ɛ nombia ayɛɛsa pou.
Ma gyeŋ nyi ɛ be dana doŋ nideli ya, mɔna
ɛ dana me nombia ŋan man keŋkeŋ keŋ
ɛ ta lee me wɔle ya. Mena dɔɔ me ta toro
denanɔɔ see ŋon keŋ ŋolo be kyaa waa tale
tɔ ke ya.
9 Mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nyi mena
ɔbɔnsam tewulɛɛ baŋ bɛɛ beo baake ba
wose nyi be yɛɛ Gyudatenawɔ, mɔna ba te
yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ, maa yela mena
balaŋ benaŋ pou kaa buŋii ɛ nawɔɔtɛɛ,
na be popou kena nyi mɛɛ gyae ɛ nombia
nideli.
10 Lee mena keŋ ɛ be di me nombia dɔɔ
te ɛ be nyiŋ konɔɔ seŋ keŋkeŋ ɛ kayeyɛɛ
man dɔɔ, maa lese ŋon lee kayeyɛɛ dinaa
keŋ gyae ke kɔŋ kaa kɛɛse tɛɛle kei dɔɔ
balaŋ pou kɛɛ nɛ man.
11 Kɛɛ, be gyae kedi weeya ya, maa
kɔŋ. Mena dɔɔ ɛ kyaŋ anokoare kawola
keŋ ɛ gyeŋ nɛ man keŋkeŋ, na ŋolo be
nyiŋ lɛo gyooro kotɔtɔɔ keŋ mɔɔ yako
nyi maa fa ŋon nɛ lee ɛ nyiŋmaa man
ya.
12 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ sem keŋkeŋ te
ɔ yoo di ɔbɔnsam na nombiakumɛɛ pou
dɔɔ nɛ, maa mo e yɛɛ ŋgba dekparadaŋ
nɛ me kya Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
keŋ man. Mena walaŋ ŋonaŋ be gyae waa
tuu lee botɔɔ korakora ya. Maa ŋmarase
me kya Wurubuarɛ yele, na me kya Wurubuarɛ donɔɔ Gyerusalɛm wɔle keŋ yele
gyakaa ɔ dɔɔ. Mena Gyerusalɛm wɔle kei
gyae ke tisi bo lee me kya Wurubuarɛ gyaŋ
adido kɔŋ. Na maa bese ŋmarase maŋ
gbagba mɔ yele wɔle gyakaa ɔtenate dɔɔ.
13 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ dana deŋele
anenyiiŋ dei nɛ, waa see deŋele na waa
nyii kpene keŋ Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne
kolosi fa Kristotena baŋ nɛ.' "

Tɔne keŋ bɔɔ ŋmarase yelee Kristotena baŋ be kyaa Laodisia donɔɔ man nɛ

14 Keŋte ɔ besewɔ yako maŋ bela nyiaa,
"Ŋmarase nombia kɛŋa yelee Kristotena
baŋ be kyaa Laodisia donɔɔ man nɛ be
kegyia ŋon. Yako e nyiaa.
Nnɛ yaa maŋ Yesu ŋon Wurubuarɛ
nombia ŋan pou be tɛɛ me dɔɔ kɔŋ
mena, te mɛɛ mo me konɔɔ pou kolosi
Wurubuarɛ nombia ŋan anokoare man,
te maŋ yɛna abɔɔ ŋan pou Wurubuarɛ
be yɛɛ nɛ nyee nɛ ne yako.
15 Ma gyeŋ ɛ nombia ayɛɛsa pou nyi ɛ
be laŋɛɛ ya, te ɛ be fɛɛ mɔ ya. Ma kegyaebii
yɛna nyi nafɔ yaa laŋe yaa ɛ fɛɛ.
16 Mɔna keŋ ɛ be laŋɛɛ ya, te ɛ be fɛɛ
mɔ ya, te ɛ yɛɛ bo mɔlaa nɛ dɔɔ, mɛɛ gyae
maa buusu ŋon lee me nɔɔman leki.
17 Ɛmɛɛ kpa ɛ te nyiŋ ɛ wose keŋ abɔɔ
pou te dee fa ŋon, mena dɔɔ kolo bee hia
ŋon bela ya. Mɔ n kɛɛ na ɛ dɔŋ kyekpakyekpakyekpa, te ɛ yɛɛ ayematenawɔ. Ɛ
sia te yɛlɛɛ te ɛ dɔŋ diteŋteli, te ɛ nombia
mɔ dana waraŋase.
18 Mena dɔɔ mɛɛ yako ŋon baa nyiaa,
ɛ kɔŋ kaa lɛɛ kɔba yayam kpaakpaate keŋ
bɔɔ mo ke do boalaŋ man kyalase ke nɛ
me gyaŋ. Keŋ ne gyae la ke yela ɛ ke
nyiŋ ɛ wose nideli. Ɛ kɔŋ kaa lɛɛ kegbase
wolomɛɛ me gyaŋ na ɛ ka mo wuu ɛ wose
diteŋteli na ɛ desɛŋ keŋ. Ɛ kɔŋ kaa lɛɛ
sia tee me gyaŋ do ɛ sia, na ɛ ke nyiŋ naa
nideli.
19 Mɛɛ gyae ɛ ka gyeŋ nyi balaŋ baŋ
pou mɛɛ gyae be nombia nɛ baŋ te mɛɛ
kale na, na ma te wɔŋ ba deŋele. Mena
dɔɔ ɛ yase ɛ sia kyɛɛkee lee ɛ gbɛɛneŋ
kumɛɛ man, na ɛ ke kɔŋ Wurubuarɛ
gyaŋ.
20 Ɛ tei maŋ. Ma seŋɛɛ denanɔɔ man
mɛɛ gyɔ disim keŋ. Nyi akpaa ŋolo de
nyii ma woya te ɔ toro maŋ disim keŋ nɛ,
maa gyoo ɔtenate gyaŋ na daa na e ka do
nyiŋmaa di.
21 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ sem keŋkeŋ te
ɔ yoo di ɔbɔnsam na nombiakumɛɛ pou
dɔɔ nɛ, maa fa ɔtenate gbɛɛ na waa kyaa
me gyaŋ me gyooro gbeli keŋ dɔɔ. Ŋgba
mena keŋ maŋ mɔ ba sem keŋkeŋ yoo di
ɔbɔnsam na nombiakumɛɛ pou dɔɔ, te

mɔɔ gyu ke kyaa me kya gyaŋ ɔ gyooro gbeli keŋ dɔɔ nɛ.
22 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ dana deŋele anenyiiŋ dei nɛ, waa see deŋele na waa nyii kpene keŋ Wurubuarɛ feliŋ ŋon ne kolosi fa Kristotena baŋ nɛ."

4

Adido ɔsom

1 Kɛŋa pou wɔle nɛ, ma besewɔ kɛɛ na te me naa disim daale adido Wurubuarɛ man na ka toroɛ. Keŋte ma besewɔ nyii woya ŋan be kolosi na maŋ kaalaŋ ŋgba kaberɛ te ba wolawɔ nɛ ne yako maŋ nyiaa, "Gyeŋ kɔŋ adido kɛbo, na maa lese abɔɔ ŋan pou kaboena nyi ŋe dɛɛ kɔŋ kɛŋa wɔle nɛ wola neŋ."
2 Karatetee dokoloŋ te Wurubuarɛ feliŋ ŋon kaa gyoowɔ me man, te ɔ yela me naa gyooro gbeli daale adido, na ŋolo kyaa ke dɔɔ.
3 Na walaŋ ŋon ɔ kyaa gyooro gbeli keŋ dɔɔ nɛ ne ŋalakee ŋgba boya kpaakpaa nyiŋan ŋan bɛɛ baake ŋa nyi Gyasipa na Kanelia nɛ. Te okyimaale ŋolo mɔ te kilisi gyooro gbeli kenaŋ gyaŋee, na ɔ ne ŋalakee ŋgba boe kpaakpaa keŋ bɛɛ baake ke nyi Emeradi nɛ. Boya kɛŋa pou yɛɛ boya kpaakpaa ŋan bɔɔ ne sɛɛ ŋe dɔɔ ya.
4 Na gyooro gbelɛɛ sao anaara (24) ŋaale mɔ te kilisi gyooro gbeli dinaa keŋ gyaŋee, te kegyiise sao banaara (24) mɔ kyakɛɛ gbelɛɛ ŋenaŋ dɔɔ. Kegyiise benaŋ doona abɔɔ wolomɛɛ pareparepare, te be wuuna gyooro kotɔtɔɔse ŋan bɔɔ mo kɔba yayam yɛɛ ŋa nɛ.
5 Na ɔga keŋmaale na ɔga kefae na lee gyooro gbeli dinaa keŋ dedoi man. Te kanease nyetooro mɔ baŋɛɛ gyooro gbeli kenaŋ siaman ŋɛɛ kpaa. Kanease ŋenaŋ yɛna Wurubuarɛ feliŋse nyetooro ŋan.
6 Keŋte me naa kolo gyooro gbeli keŋ siaman ŋgba ɛpo loŋ nɛ. Na ke yɛɛ geleŋgeleŋ te kɛɛ ŋalakee ŋgba diiku nɛ. Na wonise banaara baale baŋ be dana nyeedoŋ nɛ dɔŋɛɛ nsana nsana kilisi gyooro gbeli keŋ. Be dana sia be siaman na be wɔle pou.
7 Woni gyaŋgbate ŋon yɛɛ ŋgba dinaate nɛ, te balate ŋon mɔ yɛɛ ŋgba nunkyue baale nɛ. Batoorote ŋon siagbɛɛ yɛɛ ŋgba deniwalaŋ nɛ, te banaarate ŋon mɔ yɛɛ ŋgba otoloku ŋon ɔ ne furufu feliŋ man nɛ.
8 Mena wonise banaara benaŋ pou dana beŋkelɛɛ looro looro. Be dana sia ba yenaŋ kamasɛ na be beŋkelɛɛ ŋan ateta gba. Bɔɔ ne tina nɔɔneŋ kekpee yela ya. Nelim na ka weese pou na bee kpee nɔɔneŋ lese Wurubuarɛ yele nyiaa,

"De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ Dekpatakpere,
Ayimɛɛ kamasɛ be doo n man ya!
Ayimɛɛ kamasɛ be doo n man ya!
Ayimɛɛ kamasɛ be doo n man ya!
Nyaŋ yɛna doŋ pou nyee.
Nyaŋ yɛna walaŋ ŋon n be kyaa kaalaŋ.
Nyaŋ yɛna walaŋ ŋon n kyaa debaŋ kei.
Te nyaŋ yɛna walaŋ ŋon nyaŋ ke kyaa kekpaakekpaa."

9 Wonise banaara baŋ ne kpee nɔɔneŋ kɛlɛɛ walaŋ ŋon ɔ kyaa gyooro gbeli keŋ dɔɔ kekpaakekpaa nɛ lese ɔ yele. Debaŋ kamasɛ keŋ be yɛɛ mena na,
10 na kegyiise sao banaara baŋ te tisi buŋii walaŋ ŋon ɔ kyaa gyooro gbeli keŋ dɔɔ kekpaakekpaa nɛ siaman na be ta som e. Bee gyuusu be gyooro kotɔtɔɔse ŋan see gyooro gbeli keŋ siaman, na ba te yako nyiaa,
11 "De Gbeŋgyoo, nyaŋ yɛna de Wurubuarɛ.
N kaboena nyi baa lese n yele na baa mo obuo fa neŋ.
N dana doŋ, nawolo nyi nyaŋ yɛɛna kpene kamasɛ.
N yɛɛ kpene kamasɛ bo n kegyaebii man,
te n kegyaebii man te ŋe popou mɔ kyaa nɛ."

5

Yesu Kristo waageŋ kaboela nyi waa toro tɔne keŋ

1 Kɛŋa wɔle nɛ, me naa tɔne debɔɔsa daale doo walaŋ ŋon ɔ kyaa gyooro gbeli keŋ dɔɔ nɛ dunoluŋ nyiŋmaa man. Ba te ŋmarase do tɔne keŋ siaman na ke wɔle pou, te ba moo kolo anemaataŋ ŋgba keeni nɛ tɔ ke nɔɔ betabonyetooro.
2 Keŋte me naa Wurubuarɛ kpilale doŋte ŋolo fae yeesa keŋkeŋ bɔɔse nyiaa, "Amɔte kaboela nyi waa wolee keenise ŋan, na waa toro tɔne keŋ?"
3 Mɔna, na ŋolo be kyaa adido yaa tɛɛle kei dɔɔ, yaa tɛɛle kei ateta keŋ waa tale toro tɔne keŋ na waa kala ke ya.
4 Mena dɔɔ me wiiwɔ nideli, nawolo nyi be te nyiŋ walaŋ ŋon ɔ kaboena nyi waa toro tɔne keŋ yaa waa kala ke ya.
5 Botɔɔ te kegyiise baŋ man ŋolo yako maŋ nyiaa, "Na wii ya. Kɛɛ, walaŋ ŋon bɛɛ baake nyi Dinaate ŋon ɔ ba lee Gyuda dekpaŋalaŋ man na gyoo Defidi duuluŋ man te ɔ yɛɛ walaŋ dinaa e nɛ te yoo di ɔbɔnsam dɔɔ. Mena dɔɔ ŋon ne gyae la waa tale wolee keenise nyetooro ŋan, na waa toro tɔne keŋ."
6 Keŋte me naa Nambu ŋon ɔ yɛɛ ŋgba ba koo e bo nɛ seŋɛɛ gyooro gbeli keŋ na wonise banaara baŋ, na kegyiise sao banaara baŋ nsana nsana. Ɔ dana woo nyetooro na sia nyetooro. Sia nyetooro

ŋan yɛna Wurubuarɛ feliŋse nyetooro ŋan
ɔ be kpili kɔŋ tɛɛle kei dɔɔ yenaŋ kamasɛ
nɛ.
7 Botɔɔ te Nambu ŋon kɔŋawɔ kaa lɛɛ
tɔne keŋ lee walaŋ ŋon ɔ kyaa gyooro gbeli
keŋ dɔɔ nɛ nyiŋmaa man.
8 Ɔ ke lɛɛ tɔne keŋ nɛ, wonise banaara
(4) baŋ na kegyiise saobanaara (24) baŋ
kaa buŋawɔ som Nambu ŋonaŋ. Na be
man walaŋ kamasɛ dana adolɛɛ na kɔba
yayam nyefale, na oliifi te wulu ŋe man.
Oliifi keŋ seŋɛɛ baa fa Kristotena kefane
keŋ bɛɛ fane fa Wurubuarɛ nɛ.
9 Keŋte be kpee nɔɔneŋ wɔle fa Nambu
ŋon nyiaa,
"Nyaŋ kaboela nyi nya lɛɛ tɔne keŋ na n
ke wolee keenise ŋan.
Nawolo nyi ba koo neŋ,
te n moo n fatabo lɛɛ balaŋ fa Wu-
rubuarɛ.
N lɛɛ balaŋ lee akpaŋalaŋ kamasɛ man,
na deise kamasɛ na tɛɛle kei dɔɔ
duuluŋ kpookpoo man,
na tɛɛlese kamasɛ man fa Wurubuarɛ.
10 N ta mo mena balaŋ benaŋ kpu n gyoori
keŋ man,
te n yela ba bese gyoorobia na saese
na baa som Wurubuarɛ,
na be kaa di gyoori tɛɛle kei balaŋ pou
dɔɔ."
11 Me ka bese gɛɛse kɛɛ nɛ, te me nyii
Wurubuarɛ kpilala burum baale woya. Ba
boe keŋ nyi ŋolo na ŋolo be tale kala
wɔ ya. Na be te kilisi gyooro gbeli keŋ
na wonise banaara baŋ na kegyiise sao
banaara baŋ pou.
12 Na bee kpee nɔɔneŋ keŋkeŋ nyiaa,
"Nambu ŋon bɔɔ ko e nɛ,
ŋon kaboela nyi dɛɛ lese ɔ yele
na dɛɛ mo obuo fa nideli.
Ŋon te doŋ na nyansa na wosekenyiŋ pou
kaboena."
13 Botɔɔ te me nyii kpene kamasɛ keŋ
Wurubuarɛ be yɛɛ te ŋe kyaa adido, na
ŋan ŋe kyaa tɛɛle dɔɔ na ŋan ŋe doo tɛɛle
ateta, na ŋan ŋe doo ɛpo man nɛ pou kpee
nɔɔneŋ yako nyiaa,
"Walaŋ ŋon ɔ kyaa gyooro gbeli keŋ dɔɔ,
na Nambu ŋon te kaboena nyi
dɛɛ lese ba yele na dɛɛ mo obuo
na gyoorobiiri fa wɔ kekpaakekpaa."
14 Keŋte wonise banaara baŋ sɛɛwɔ yako
nyi, "Amɛn." Te kegyiise sao banaara baŋ
tisiwɔ buŋii ba doona dɔɔ, te ba moo be
sia buŋ tɛɛle man te ba somwɔ.

6

Yesu ke wolee keenise nyetooro ŋan

1 Me ka seŋ mɛɛ kɛɛ nɛ, te Nambu ŋon
wolee keenise nyetooro ŋan bɔɔ mo mataa
tɔne keŋ tɔ ke nɔɔ nɛ man gyaŋgbate keŋ.
Botɔɔ te me nyii wonise banaara baŋ man
ŋolo fae yeesa keŋkeŋ ŋgba ɔga fae la nɛ
baake nyiaa, "Kɔŋ!"
2 Karatetee dokoloŋ me kɛɛ na, dɛɛkyɔŋ
wolom pareparepare ŋolo seŋɛɛ laa. Na
walaŋ ŋon ɔ kyaa ɔ dɔɔ nɛ dana baŋdaŋ,
te ba moo gyooro kotɔtɔɔ fa e. Keŋte
ɔ kyaawɔ dɛɛkyɔŋ ŋon dɔɔ lee laŋ ŋgba
walaŋ ŋon ɔ ne yoo di debaŋ kamasɛ nɛ,
te ɔ laŋawɔ ɔ kaa yoo di.
3 Nambu ŋon ke wolee keeni alate keŋ
nɛ, te me nyii wonise banaara baŋ man
balate ŋon woya baakewɔ nyiaa, "Kɔŋ!"
4 Karatetee dokoloŋ te me naa dɛɛkyɔŋ
balate ŋolo mɔ leewɔ kɔŋ. Kei ŋon yɛɛ
dɛɛkyɔŋ yayam e. Te be faa walaŋ ŋon ɔ
kyaa ɔ dɔɔ nɛ doŋ nyi waa lese wosefɛɛreŋ
lee tɛɛle kei dɔɔ, na balaŋ ke nyiŋ yoo koe
dɔŋa. Keŋte ba moo yoosila dinaa daale
do e ɔ nyiŋmaa man.
5 Nambu ŋon ke wolee keeni atoorote
keŋ nɛ, me nyii wonise banaara baŋ
man batoorote ŋon woya baakewɔ nyiaa,
"Kɔŋ!" Me kɛɛ na dɛɛkyɔŋ bibiini
kirikirikiri ŋolo seŋɛɛ laa me siaman. Na
walaŋ ŋon ɔ kyaa ɔ dɔɔ nɛ dana kɔta keŋ
bɛɛ mo keri abɔɔ nɛ ɔ nyiŋmaa man.
6 Botɔɔ te me nyii kolo ŋgba walaŋ
kekolosi nɛ wonise banaara baŋ man
nyiaa, "Baa yɔɔ kefaa biliŋ kuruwaatɔɔ lɛɛ
walaŋ wee dokoloŋ tom keyɛɛ kɔba. Mena
mɔ te baa yɔɔ wambela biliŋ kuruwaa
tɔɔse atooro lɛɛ walaŋ wee dokoloŋ tom
keyɛɛ kɔba. Mɔna nuŋ na soloŋ dɔɔ, ŋolo
na tina ŋa ya!"
7 Nambu ŋon ke wolee keeni anaarate
keŋ nɛ, te me nyii wonise banaara baŋ
man banaarate ŋon woya baakewɔ nyiaa,
"Kɔŋ!"
8 Me gɛɛse kɛɛ na, dɛɛkyɔŋ kpalaa
kɔŋkɔsɔŋ ŋolo seŋɛɛ laa botɔɔ. Walaŋ ŋon
ɔ kyaa ɔ dɔɔ nɛ te bɛɛ baake nyi Yeŋ. Na
woyadɛɛ mɔ silana e wɔle wɔle. Ba te fa
wɔ doŋ nyi baa mo yoosila na tanam, na
kaweese na wonembia kumɛɛ baŋ be kyaa
tɛɛle kei dɔɔ nɛ, koe balaŋ baŋ be kyaa
tɛɛle kei dɔɔ nɛ be man kekpase anaara
man dekpeŋ dokoloŋ.
9 Nambu ŋon ke wolee keeni anoŋte keŋ
nɛ, te me naa balaŋ baale woya na be doo
Wurubuarɛ kedeesa boe keŋ ateta. Mena
woya kɛwɔ yɛna balaŋ baŋ lee Wurubuarɛ
nombia ŋan keyako dɔɔ te bɔɔ koe wɔ
nɛ. Mena balaŋ benaŋ seŋawɔ keŋkeŋ
di Wurubuarɛ nombia ŋan wose man
adansɛɛ, keŋ be ta lee be wɔle ya.
10 Botɔɔ te woya baŋ fae yeesa keŋkeŋ
bɔɔse nyiaa, "De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ,
nyaŋ yɛna doŋte. Nyaŋ nyaageŋ yɛna
walaŋ ŋon n ne di anokoare, te ayimɛɛ
kamasɛ mɔ be doo n man ya. Woromɔ te
nyaŋ ke di tɛɛle kei dɔɔ balaŋ nombia, na

n ke wɔŋ ba deŋele lee mena keŋ bɔɔ koe
daa nɛ dɔɔ?”
11 Keŋte Wurubuarɛ faa woya baŋ man
walaŋ kamasɛ kegba wolom wurikyim. Te
ɔ yako wɔ nyiaa, “Ɛ nyiŋ konɔɔ kyaa
kyomii. Nawolo nyi kaboena nyi ɛ tebia
Kristotena akaŋ baŋ kaboena nyi baa koe
wɔ lee Wurubuarɛ nombia ŋan keyako
dɔɔ, ŋgba mena keŋ bɔɔ koe ŋon nɛ be
yaanɔɔle keŋ kelii pɛ.”
12 Nambu ŋon ke wolee keeni loorote
keŋ nɛ, karatetee dokoloŋ te tɛɛle wosiwɔ
keŋkeŋ, te weese kyɛɛkeewɔ biri tuum
ŋgba kanyaŋ bibiini nɛ. Te gyaalaŋ mɔ
kyɛɛkeewɔ yase gooŋ ŋgba fatabo nɛ.
13 Botɔɔ te kyolobiise kuliiwɔ lee adido
yala tɛɛle man, ŋgba mena keŋ feliŋ dinaa
de gyɔɔ te daasebia adendelɛɛ ne tirii yala
nɛ.
14 Keŋte adido mɔ bɔɔwɔ ŋgba mena
keŋ bɛɛ bɔɔ dofoŋoŋ nɛ te ke ŋaalaawɔ.
Te bulase na tɛɛlesebia ŋan loŋ be kilisi ŋa
gyaŋee nɛ, pou ŋaalaawɔ lee botɔɔ keŋ ŋa
seŋɛɛ nɛ.
15 Te tɛɛle kei dɔɔ gyooneŋ na
yoonɔɔtena kegyiise, na balaŋ baŋ be dana
kɔba na tɛɛle kei dɔɔ kegyiise na gbeŋi
kamasɛ, na gyoorobia pou yekiiwɔ ka yo
boya bɔɔneŋ man na kpanaŋse ŋan ŋe
gyakaa bulase dɔɔ nɛ ateta.
16 Keŋte be fae yeesa baake bulase na
kpanaŋse ŋan nyiaa, “Ɛ biliŋi kaa wuu de
dɔɔ. Na walaŋ ŋon ɔ kyaa gyooro gbeli keŋ
dɔɔ nɛ be nyiŋ naa daa ya, na Nambu ŋon
mɔ be nyiŋ mo baŋ wɔŋ da deŋele ya.
17 Nawolo nyi wee dinaa keŋ baa mo baŋ
di balaŋ nombia nɛ te lii. Te amɔte ne gyae
la waa tale seŋ be siaman?”

7

Wurubuarɛ balaŋ baŋ ɔ ba do wɔ nso nɛ

1 Kɛŋa pou wɔle nɛ, me naa Wurubuarɛ
kpilala banaara baale na ba seŋɛɛ tɛɛle kei
yenaase anaara ŋan man. Te be tɔɔ feliŋse
ŋan ŋɛɛ gyɔɔ lee tɛɛle kei yenaase anaara
ŋan pou, na ŋɔɔ nyiŋ gyɔ tɛɛle dɔɔ yaa ɛpo
dɔɔ yaa daŋ kamasɛ dɔɔ ya.
2 Keŋte ma besewɔ naa Wurubuarɛ
kpilale ŋolo, na ɔ ta lee weese dɛɛlee
yenaŋ. Ɔ dana kpene keŋ Wurubuarɛ
ŋon ɔ kyaa kekpaakekpaa nɛ na mo do ɔ
balaŋ nso nɛ ɔ nyiŋmaa man. Botɔɔ te ɔ
lɔɔ nɔɔ yako Wurubuarɛ kpilala banaara
baŋ Wurubuarɛ be fa wɔ doŋ nyi baa mo
kayeyɛɛ kɔŋ tɛɛle na ɛpo dɔɔ nɛ nyiaa,
3 “Ɛ na wɔlɛɛ tɛɛle yaa ɛpo yaa daase ŋan
ya, kelii debaŋ keŋ dɛɛ mo kpene keŋ de
Wurubuarɛ na mo do ɔ balaŋ nso nɛ, fee
baŋ pou bɛɛ som e nɛ tirinɔɔse dɔɔ pɛ.”
4 Botɔɔ te ba wola maŋ balaŋ baŋ Wu-
rubuarɛ ba do wɔ nso nɛ be yaanɔɔle.
Be yaanɔɔle yɛɛ balaŋ kakpoŋse kufu ala
akpeŋ kufu ala (144,000). Mena balaŋ
kɛwɔ pou lee Iseraetena akpaŋalaŋ kufu
ala ŋan pou man.
5 Balaŋ kakpoŋse kufu bala (12,000)
lee la Gyuda duuluŋ man.
Balaŋ kakpoŋse kufu bala (12,000)
lee la Rubɛn duuluŋ man.
Balaŋ kakpoŋse kufu bala (12,000)
lee la Gade duuluŋ man.
6 Balaŋ kakpoŋse kufu bala (12,000)
lee la Asa duuluŋ man.
Balaŋ kakpoŋse kufu bala (12,000)
lee la Nafitali duuluŋ.
Balaŋ kakpoŋse kufu bala (12,000)
lee la Manase duuluŋ man.
7 Balaŋ kakpoŋse kufu bala (12,000)
lee la Simeɔn duuluŋ man.
Balaŋ kakpoŋse kufu bala (12,000)
lee la Lewi duuluŋ man.
Balaŋ kakpoŋse kufu bala (12,000)
lee la Isaka duuluŋ man.
8 Balaŋ kakpoŋse kufu bala (12,000)
lee la Sebulɔn duuluŋ man.
Balaŋ kakpoŋse kufu bala (12,000)
lee la Gyosɛfo duuluŋ man.
Te balaŋ kakpoŋse kufu bala (12,000)
mɔ lee la Bɛngyamɛn duuluŋ man.

Balaŋ burum baŋ ŋolo be tale kala wɔ ya nɛ

9 Kenaŋ wɔle me kɛɛ na, balaŋ burum
baale seŋɛɛ laa keŋ ŋolo na ŋolo be tale
kala wɔ ya. Mena balaŋ benaŋ lee tɛɛlese
na debiise na deise na akpaŋalaŋse na
balaŋ kpookpoo kamasɛ man. Mena balaŋ
benaŋ pou seŋɛɛ gyooro gbeli keŋ na
Nambu ŋon siaman. Ba doona kegbase
wolomɛɛ wurikyim, te walaŋ kamasɛ mɔ
dana ɔkɛɛ faareŋ ɔ nyiŋmaa man.
10 Na bɛɛ fae yeesa keŋkeŋ yako nyiaa,
“Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa gyooro gbeli keŋ
dɔɔ nɛ,
na Nambu ŋon ne lɛɛ na da nyee.”
11 Debaŋ kenaŋ na, Wurubuarɛ kpilala
baŋ pou seŋɛɛ kilisi gyooro gbeli keŋ,
na kegyiise sao banaara baŋ na wonise
banaara baŋ. Be popou tisiwɔ buŋii mo be
sia buŋ tɛɛle man gyooro gbeli keŋ siaman,
te ba som Wurubuarɛ
12 te be sɛɛwɔ nyiaa,
“Amɛn.
De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ danaana doŋ na
nyansa na gyoorobiiri.
Mena dɔɔ ɛ yela dɛɛ do e nɔɔ lese ɔ yele
kekpaakekpaa.
Amɛn.”
13 Botɔɔ te kegyiise sao banaara baŋ man
ŋolo bɔɔse maŋ nyiaa, “Balaŋ bomɔ yɛna

baŋ ba doona kegbase wolomɛɛ wurikyim
kɛŋa te aleŋ yaa ba leewɔ?”
14 Keŋte me tiranɔɔ fa e nyi “Kegyia,
nyaŋ gyeŋa la.” Te ɔ yako maŋ nyiaa,
“Balaŋ kɛwɔ yɛna balaŋ baŋ Wurubuarɛ
ba lese wɔ lee kayeyɛɛ dinaa keŋ be kɔŋ
be dɔɔ nɛ man. Baŋ yɛna balaŋ baŋ bɔɔ
faafo ba kegbase Nambu ŋon fatabo keŋ
man te ŋɔɔ lee wolose pareparepare nɛ.
15 Mena dɔɔ,
te be yela be kaa seŋawɔ
Wurubuarɛ gyooro gbeli keŋ siaman
nɛ.
Bɛɛ som Wurubuarɛ ɔ deni dinaa keŋ man
nelim na ka weese.
Walaŋ ŋon ɔ kyaa gyooro gbeli keŋ dɔɔ nɛ,
waa fɛlɛɛ ɔ kanyaŋ wuu wɔ na waa
gyee wɔ.
16 Tanam be gyae ka ko wɔ bela ya,
te loŋboaneŋ mɔ be gyae ka ko wɔ
bela ya.
Weese be gyae waa nyakee wɔ ya,
te duwulawula mɔ be gyae ke nyiŋ wɔ
ya.
17 Nawolo nyi Nambu ŋon ɔ seŋɛɛ
Wurubuarɛ gyooro gbeli keŋ nsana
nsana nɛ,
ŋon ne gyae la waa kɛɛ be dɔɔ
ŋgba mena keŋ namensekɛɛlere
ne kɛɛ ɔ namense dɔɔ nɛ.
Ŋon ne gyae la waa ta be siaman
mo wɔ gyu nyeedoŋ loŋ keŋ gyaŋ.
Te Wurubuarɛ gbagba ne gyae la
waa feefo ba siasaraŋ pou lee be
siaman.”

8

Nambu ŋon ke wolee keeni ɔtomante keŋ

1 Nambu ŋon ke wolee keeni nyetoorote
keŋ bɔɔ mo tɔ tɔne keŋ nɔɔ nɛ, adido botɔɔ
pou yɛɛwɔ yididi kelii ŋgba debaŋ yaale
nɛ.
2 Botɔɔ te me naa Wurubuarɛ kpilala
nyetooro baŋ bɛɛ sem Wurubuarɛ siaman
nɛ. Te ba moo kaberɛse nyetooro fa wɔ.
3 Keŋte Wurubuarɛ kpilale ŋolo kɔŋawɔ
kaa seŋ kedeesa boe keŋ gyaŋ. Na ɔ dana
kɔba yayam nyefale ɔ nyiŋmaa man. Te
ba moo oliifi burum ŋaale fa e nyi waa mo
kpu na Wurubuarɛ balaŋ baŋ kefane keŋ
bɛɛ fane nɛ, na waa mo gyakaa kedeesa
boe keŋ bɔɔ mo kɔba yayam yɛɛ ke, te ke
doo gyooro gbeli keŋ siaman nɛ dɔɔ.
4 Keŋte oliifi keŋ nyɔɔse ŋan na Wu-
rubuarɛ balaŋ baŋ kefane keŋ leewɔ Wu-
rubuarɛ kpilale ŋon nyiŋmaa man gyu
Wurubuarɛ gyaŋ.
5 Keŋte Wurubuarɛ kpilale ŋon lese
boalaŋ lee kedeesa boe keŋ dɔɔ do kɔba
yayam nyefale keŋ man wulu. Te ɔ fuŋa ke
na boalaŋ keŋ lee adido botɔɔ ke lɔ tɛɛle
man. Karatetee dokoloŋ te ɔga ŋmaalewɔ
te ɔ faewɔ na yeesa, te tɛɛle mɔ wosiwɔ.

Wurubuarɛ kpilala kawola be kaberɛse

6 Botɔɔ te Wurubuarɛ kpilala nyetooro
baŋ be dana kaberɛse ŋan nɛ, desina ba
wose na baa wola be kaberɛse ŋenaŋ.
7 Keŋte Wurubuarɛ kpilale gyaŋgbate
ŋon wola ɔ kaberɛ keŋ. Ɔ kawola ke pɛ
te be fuŋa akpeleŋkpeleŋbia na boalaŋ
keŋ fatabo kyakalɛɛ ke man nɛ lee adido
kaa lɔ tɛɛle dɔɔ. Kekɔŋ mena nɛ, boalaŋ
kpaa tɛɛle kei kekpase atooro man dekpeŋ
dokoloŋ, na daase pou kekpase atooro
man dekpeŋ dokoloŋ na ŋalese nalaŋ
nyiŋan pou.
8 Kenaŋ wɔle te Wurubuarɛ kpilale bal-
ate ŋon mɔ wola ɔ kaberɛ keŋ. Ɔ kawola
ke nɛ, te be fuŋa kolo ŋgba bula dinaa
daale ne kpaa la nɛ kaa lɔ ɛpo man.
Karatetee dokoloŋ na ɛpo kekpase atooro
man dekpeŋ dokoloŋ ta bese fatabo gooŋ.
9 Ke man wonembia pou mɔ kekpase
atooro man dekpeŋ dokoloŋ yekeewɔ. Te
agbelese dinaana ŋan ŋe dɔŋ ɛpo dɔɔ
nɛ, ŋe man kekpase atooro man dekpeŋ
dokoloŋ wɔlɛɛwɔ pou.
10 Keŋte Wurubuarɛ kpilale batoorote
ŋon mɔ wola ɔ kaberɛ. Ɔ kawola ke nɛ,
te kyolobii dinaa ŋon ɔ ne kpaa ŋgba
boalaŋ na daakpee nɛ, leewɔ adido kaa
yala booneŋ na loŋse ŋan ne puu lee
tɛɛle man nɛ kekpase atooro man dekpeŋ
dokoloŋ man wɔlɛɛ ŋa pou.
11 Kyolobii ŋonaŋ yele yɛna Ŋaŋte.
Mena dɔɔ loŋse ŋan pou kekpase atooro
man dekpeŋ dokoloŋ yɛɛ ŋaŋ, te balaŋ baŋ
pou bɔɔ nyɔɔ loŋ kenaŋ nɛ, be man burum
yekeewɔ lee ke ŋaŋ keŋ dɔɔ.
12 Kenaŋ wɔle te Wurubuarɛ kpilale
banaarate ŋon mɔ wola ɔ kaberɛ. Ɔ
kawola ke nɛ, te weese kekpase atooro
man dekpeŋ, na gyaalaŋ kekpase atooro
man dekpeŋ, na kyolobiise kekpase atooro
man dekpeŋ pou gyoo ditiŋtɛɛ tuum. Wee
dibiliŋ mɔ kekpase atooro man dekpeŋ
dokoloŋ te nyiŋ keŋmaŋee korakora ya.
Mena mɔ te be kpala nelim man akpeŋ
atooro na, ke man dekpeŋ dokoloŋ mɔ te
nyiŋ keŋmaŋee ya.
13 Me ka seŋ mɛɛ kɛɛ nɛ, te me naa
otoloku ŋolo na ɔ ne furufu adido adido.
Keŋte me nyiiwɔ ɔ ne yako keŋkeŋ nyiaa,
“Balaŋ baŋ baa kyaa tɛɛle kei dɔɔ kelii de-
baŋ keŋ Wurubuarɛ kpilala batooro akaŋ
baŋ baa wola be kaberɛse nɛ, baa laako
bola bola!”

9

1 Kenaŋ wɔle te Wurubuarɛ kpilale
banoŋte ŋon mɔ wola ɔ kaberɛ keŋ. Ɔ

kawola ke nɛ, te me naa kyolobii ŋolo kuluwɔ lee adido kaa yala tɛɛle man. Botɔɔ te Wurubuarɛ moo safowaa keŋ bɛɛ mo toro disim keŋ tɔɛ bɔɔ kyilimkyilim keŋ ke taŋ ɔto ya nɛ fa kyolobii ŋon.

2 Ɔ ka toro bɔɔ keŋ nɔɔ nɛ, nyɔɔse leewɔ ke man ŋgba mena keŋ nyɔɔse na lee boalaŋ degyapaa man nɛ. Te nyɔɔse keŋ yela weese na ŋɔma pou biriwɔ tuum.

3 Keŋte akpataana leewɔ nyɔɔse ŋan man kaa yala tɛɛle dɔɔ. Te be faa wɔ doŋ keŋ baa mo tɔ balaŋ ŋgba kanase nɛ.

4 Be yako wɔ nyi be na wɔlɛɛ tɛɛle kei dɔɔ ŋalese na daase na abɔɔ ŋan ne tuu tɛɛle dɔɔ nɛ ya. Mɔna baa naase balaŋ baŋ Wurubuarɛ ta do wɔ nso be tirinɔɔse dɔɔ ya nɛ diyem.

5 Ba te fa wɔ doŋ nyi baa ko balaŋ benaŋ ya. Mɔna be faa wɔ doŋ bo nyi baa mo naase wɔ diyem gyaalaŋna banoŋ. Te diyem keŋ bɔɔ naa nɛ, wee wɔ ŋgba kana tɔɔ na walaŋ nɛ.

6 Mena weeya ŋenaŋ man nɛ, balaŋ baa gyae yeŋ nyi baa yeŋ mɔ bɔɔ gyae baa yeŋ ya. Baa gyae nyi yeŋ de kaa mo wɔ, mɔna yeŋ be gyae waa benaa wɔ ya.

7 Mena akpataana benaŋ yɛɛ ŋgba dɛɛkyɔŋse baŋ bɔɔ desina wɔ baa mo gyu yoo nɛ. Abɔɔ ŋaale gyakaa ba nyeeya dɔɔ ŋgba kotɔtɔɔse ŋan bɔɔ mo kɔba yayam yɛɛ ŋa nɛ, te be siagbɛɛ mɔ yɛɛ ŋgba denibalaŋ nɛ.

8 Ba wose wona yɛɛ ŋgba ala nyeenyɔɔse nɛ, te be kela mɔ yɛɛ ŋgba dinaate kela nɛ.

9 Na abɔɔ ŋaale mataa be konɔɔse dɔɔ, ŋgba nyeela pampasaŋ ŋan yoonɔɔtena na mo gyee be konɔɔ nɛ. Te be beŋkelɛɛ mɔ ne yɛɛ yeesa ŋgba dɛɛkyɔŋse burum ne tuu na be kɔtase bee gyu yoo nɛ.

10 Na be dana gyuŋse ŋan ne tɔ balaŋ ŋgba kanase nɛ. Te doŋ keŋ baa mo naase balaŋ diyem gyaalaŋna banoŋ nɛ, doo bo be gyuŋse ŋenaŋ man.

11 Be gyoo ŋon ɔ ne kɛɛ be dɔɔ yɛna ɔbɔnsam kpilale ŋon ɔ ne kɛɛ bɔɔ kyilimkyilim keŋ ke taŋ ɔto ya nɛ dɔɔ nɛ. Gyudatena dei man na bɛɛ baake e nyi Abadɔn, te Girikitena dei man na bɛɛ baake e nyi Apoliyɔn keŋ nawolo nyi Abɔɔwɔlɛɛre.

12 Kayeyɛɛ gyaŋgbate keŋ kaalaŋa laa nɛ. Ala mɔ doŋ gbɛɛ ne kɔŋ.

13 Keŋte Wurubuarɛ kpilale loorote ŋon mɔ wola ɔ kaberɛ. Ɔ kawola ke nɛ, te me nyii woya ŋaale leewɔ Wurubuarɛ kedeesa boe keŋ bɔɔ mo kɔba yayam yɛɛ ke te ka seŋɛɛ Wurubuarɛ siaman nɛ, ka yenaase anaara ŋan man.

14 Woya ŋenaŋ yako Wurubuarɛ kpilale loorote ŋon ɔ dana kaberɛ keŋ nɛ nyiaa, “Tina ɔbɔnsam kpilala banaara baŋ bɔɔ bake wɔ do boo dinaa Efurate man nɛ yela.”

15 Mena dɔɔ be tinaa wɔ yela. Na Wurubuarɛ te desina wɔ see fa mena debaŋ kei, na mena wee kei na mena gyaalaŋ kei na mena kulutoo kei, nyi baa koe tɛɛle kei dɔɔ balaŋ kekpase atooro man dekpeŋ dokoloŋ.

16 Keŋte ba wola maŋ balaŋ baŋ be kyaa dɛɛkyɔŋse baŋ dɔɔ nɛ be yaanɔɔle. Na be yaanɔɔle yɛɛ kakpoŋ kakpoŋse sɔŋononŋse ala (200,000,000).

17 Dɛɛkyɔŋse na balaŋ baŋ be kyaa be dɔɔ te mɔɔ naa wɔ ŋgba dosɛɛ man nɛ, be dinɔɔ yaa mɛɛ gyae maa wola ŋon nɛ. Nyeela pampasaŋ ŋan balaŋ baŋ be kyaa dɛɛkyɔŋse baŋ dɔɔ ba mo gyee be konɔɔse nɛ, ŋe ŋaale yasɛɛ ŋgba boalaŋ nɛ, te ŋaale mɔ birɛɛ yuu te ŋaale mɔ yɛɛ kegyim nuŋ ŋgba kpatakpela nɛ. Dɛɛkyɔŋse baŋ nyeeya yɛɛ ŋgba dinaate nyee nɛ. Na boalaŋ na nyɔɔse na kpatakpela na lee be nɔɔse man.

18 Boalaŋ na nyɔɔse na kpatakpela ŋan ba lee be nɔɔse man nɛ, ŋan yɛna kayeyɛɛ nombia ŋan ba ko tɛɛle kei dɔɔ balaŋ kekpase atooro man dekpeŋ dokoloŋ nɛ.

19 Dɛɛkyɔŋse baŋ doŋ keŋ bɛɛ mo koe balaŋ nɛ doe be nɔɔse na be gyuŋse man. Be gyuŋse yɛɛ ŋgba doma nɛ, te ŋe dana nyeeya ŋan bɛɛ mo gooli balaŋ.

20 Balaŋ baŋ bɔɔ kaa tɛɛle kei dɔɔ keŋ be ta yem lee mena kayeyɛɛ nombia kɛŋa man ya nɛ, te tina be nombiakumɛɛ keyɛɛ yela ya. Ba te kyɛɛkee ba agyueŋ na baa tina abɔɔ ŋan baŋ gbagba ba mo be nyiŋmaase yɛɛ ŋa nɛ kasom yela ya. Be te tina feliŋkumɛɛ na bɛɛneŋ ŋan baŋ gbagba ba mo kɔba yayam yaa kɔba wolom yaa nyeela yaa boya yaa daase yɛɛ ŋa nɛ kasom yela ya. Mɔna mena bɛɛneŋ kɛwɔ bɛɛ naa ya, te ŋe bee nyii dei ya te ŋe bɛɛ tɛɛ mɔ ya.

21 Mena ke mɔ te ba te kyɛɛkee ba agyueŋ na baa tina balaŋ kakoe, na ŋmeeseŋ nombia na kafoŋ nombia na ŋmɛɛleŋ nombia yela ya.

10

Wurubuarɛ kpilale ŋon ɔ dana tɔnebii keŋ bɔɔ bɔ ke nɛ

1 Kei wɔle nɛ, ma besewɔ naa Wurubuarɛ kpilale doŋte ŋolo bela na ɔ ta lee adido ɔ ne kɔŋ. Na debuŋta te kilisi ɔ wose gyaŋee ŋgba kegba te ɔ doona nɛ, te kolo mɔ te kilisi ɔ nyee gyaŋee ŋgba okyimaale nɛ. Ɔ siagbɛɛ ne ŋalakee ŋgba weese nɛ, te ɔ nawɔɔ mɔ yɛɛ ŋgba daakpeese na boalaŋ seŋɛɛ la ne kpaa nɛ.

2 Na ɔ dana tɔnebii daale keŋ bɔɔ gyuusu ke nɛ ɔ nyiŋmaa man. Keŋte ɔ moo ɔ dunoluŋ nae gyakaa ɛpo dɔɔ, na ɔ demena nae mɔ seŋɛɛ tɛɛle dɔɔ.

3 Keŋte ɔ fae yeesa keŋkeŋ ŋgba dinaate
muusu la nɛ. Ɔ ke fae yeesa keŋ nɛ, te ɔga
faewɔ betabonyetooro.
4 Ɔga ke fae betabonyetooro keŋ nɛ, nafɔ
me gyaewɔ nyi maa ŋmarase kpene keŋ
mɔɔ nyii lee ɔga kefae keŋ man nɛ see.
Mɔna me nyii woya ŋaale lee adido keŋ
ne yako maŋ nyiaa, “Kyaŋ nombia ŋan n
be nyii nɛ do n nyee man. Na ŋmarase ŋa
see ya.”
5 Botɔɔ te Wurubuarɛ kpilale ŋon mɔɔ
naa ɔ seŋɛɛ keŋ ɔ nae daale gyakaa ɛpo
dɔɔ, te ɔ nae daale mɔ seŋɛɛ tɛɛle dɔɔ nɛ
gyinaa ɔ dunoluŋ nyiŋmaa adido.
6 Keŋte ɔ kaŋa Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa
kekpaakekpaa, te ɔ be yɛɛ adido na abɔɔ
ŋan pou ŋe kyaa botɔɔ, na ateta na abɔɔ
ŋan pou ŋe kyaa kɛbo, na ɛpo na abɔɔ ŋan
pou ŋe doo ke man nɛ ntam. Ntam keŋ
ɔ be kam nɛ yɛna nyiaa, “Wurubuarɛ be
gyae waa dɔɔ wɔle lee kpene keŋ ɔ ne gyae
nyi waa yɛɛ nɛ man ya.
7 Mɔna debaŋ keŋ Wurubuarɛ kpilale
nyetoorote ŋon waa wola ɔ kaberɛ keŋ
nɛ, debaŋ kenaŋ te nombia aweeseŋ ŋan
Wurubuarɛ be yako fa ɔ tewulɛɛ baŋ be
yɛɛ wa akpeŋkpeŋgyɔɔrawɔ nɛ, gyae ke
kɔŋ mena.”
8 Botɔɔ te woya ŋan mɔɔ nyii lee adido
kaalaŋ nɛ besewɔ kolosi fa maŋ bela nyiaa,
“Ta gyu ke lɛɛ tɔnebii keŋ bɔɔ gyuusu ke
nɛ lee Wurubuarɛ kpilale ŋon ɔ seŋɛɛ te ɔ
nae daale gyakaa ɛpo dɔɔ, te ɔ nae daale
mɔ seŋɛɛ tɛɛle man nɛ nyiŋmaa man.”
9 Mena dɔɔ me gyuuwɔ Wurubuarɛ kpi-
lale ŋon gyaŋ nyi waa mo tɔnebii keŋ fa
maŋ. Keŋte ɔ yako maŋ nyiaa, “Lɛɛ ke na
n ke tao ke. N ne tao ke nɛ, ke gyae ke
yɛɛ neŋ gyoŋ n nɔɔman ŋgba teebɔɔ nɛ.
Mɔna akpaa n lila ke na, ke gyae ke yɛɛ
ŋaŋ n tɔɔman.”
10 Botɔɔ te me lɛɛ tɔnebii keŋ lee Wu-
rubuarɛ kpilale ŋon nyiŋmaa man te ma
moo ke tao. Me kɛɛ tao ke nɛ, na ke dana
gyoŋ ŋgba teebɔɔ nɛ me nɔɔman. Mɔna
ma ke tao ke mo lila nɛ, me tɔɔman pou
yɛɛ maŋ ŋaŋ bo.
11 Ma ke tao ke taŋ nɛ te me nyii woya
ŋaale yako maŋ nyiaa, “Kaboena nyi nya
bese gyɔ Wurubuarɛ nombia ŋan ɔ be
yako neŋ nɛ dekpeŋkpeŋ fa balaŋ burum,
na tɛɛlese na deise na gyooneŋ ŋgba mena
keŋ Wurubuarɛ ba lese wola neŋ nɛ.”

11

Wurubuarɛ adansɛɛtena bala baŋ

1 Kɛŋa wɔle nɛ, te ŋolo faa maŋ gbutu
keŋ ke yɛɛ ŋgba daŋ keŋ bɛɛ mo maa kolo
nɛ. Keŋte ɔ yako maŋ nyiaa, “Koro gyu ke
maa Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ na
Wurubuarɛ kedeesa boe keŋ, na n ke kala
balaŋ baŋ pou bɛɛ som Wurubuarɛ botɔɔ
nɛ.
2 Mɔna na maa tɛɛle keŋ ke doo Wu-
rubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ yenaase nɛ
ya, nawolo nyi be ta mo botɔɔ fa balaŋ baŋ
ba te yɛɛ Gyudatenawɔ ya nɛ. Baŋ ne gyae
la baa di doŋ Gyerusalɛm donɔɔ keŋ dɔɔ
gyaalaŋna sɔŋola na ala.
3 Te maa kpila ma adansɛɛtena bala, na
baa do lia abɔɔ kɔŋ kaa kolosi me nombia
ŋan mɔɔ lese wola wɔ nɛ gyaalaŋna sɔŋola
na ala.”
4 Adansɛɛtena bala baŋ yɛna oliifi daase
ala na kanease daase ala ŋan seŋɛɛ Wu-
rubuarɛ ŋon ɔ yɛɛ tɛɛle kei pou Gbeŋgyoo
e nɛ siaman nɛ.
5 Akpaa ŋolo de kɔŋ nyi ɔ kaa yɛɛ mena
Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra bala kɛwɔ
nombiikum daale nɛ, boalaŋ na lee be
nɔɔse man kaa ko be kɔlala benaŋ. Te
walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne gyae nyi waa yɛɛ
wɔ kolo kum daale na, mena gbɛɛ kenaŋ
man te bɛɛ mo ko ɔtenate.
6 Mena Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra
bala kɛwɔ dana doŋ, keŋ baa tale tɔ
gbɛɛ nyi debaŋ kamasɛ keŋ baa kolosi
Wurubuarɛ nombia na ɔga na ŋɛɛ ya. Be
dana doŋ keŋ baa tale yela loŋse pou
ka bese fatabo, te baa tale yela kayeyɛɛ
kamasɛ mɔ ke yala tɛɛle kei dɔɔ debaŋ
kamasɛ keŋ bɛɛ gyae.
7 Akpaa Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra
bala baŋ de kolosi be nombia ŋan taŋ
nɛ, wonembukum ŋon ɔ ne kyaa lee bɔɔ
kyilimkyilim keŋ ka be taŋ ɔto ya man nɛ,
waa kaa yokii na wɔ na waa di be dɔɔ na
waa koe wɔ.
8 Te baa tina ba woya yela donɔɔ dinaa
keŋ abɔntere man. Mena donɔɔ kei man te
be gyɔɔ be Gbeŋgyoo sakaa ɔpaŋdaŋ dɔɔ
ko. Balaŋ ta do mena donɔɔ kenaŋ yele nyi
Sodom yaa Igyipite.
9 Balaŋ baa lee donɔɔse kpookpoo, na
deise kpookpoo na tɛɛlese kpookpoo man
kɔŋ kaa kɛɛ woya benaŋ weeya atooro na
yaale. Mɔna balaŋ baa bɛɛ nyi be na wuu
wɔ ya.
10 Ba yeŋ gyae ke yɛɛ tɛɛle kei dɔɔ balaŋ
gyoŋ. Baa di wee kenaŋ ŋgba ba wee
dinaa daale nɛ, na baa kyɛɛ dɔŋa abɔɔ.
Nawolo nyi Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra
bala kɛwɔ naase balaŋ diyem nideli tɛɛle
kei dɔɔ.
11 Mɔna weeya atooro na yaale kei wɔle
nɛ, Wurubuarɛ yela ɔ weesɛɛ kaa gyoo be
man te be foŋawɔ koro kyaa. Kei yela
gyakoloŋ gyoo balaŋ baŋ pou bɔɔ naa wɔ
nɛ nideli.
12 Botɔɔ te Wurubuarɛ kpilala bala baŋ
nyii woya ŋaale kolosiwɔ na wɔ keŋkeŋ
lee adido nyiaa, “Ɛ gyeŋ kɔŋ adido kɛbo.”

Keŋte ba moowɔ ŋɔma man gyeŋ gyu
adido, na be kɔlala baŋ seŋɛɛ bɛɛ kɛɛ wɔ.
13 Mena debaŋ kenaŋ man nɛ, tɛɛle
wosiwɔ nideli keŋ nyi donɔɔ dinaa
keŋ kekpase kufu man dekpeŋ dokoloŋ
yɛlɛɛwɔ. Tɛɛle kewosi kenaŋ mɔ koo balaŋ
kakpoŋse nyetooro (7,000). Te gyakoloŋ
gyoo balaŋ akaŋ baŋ be ta yem ya nɛ, te
ba lese Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa adido nɛ
yele.
14 Kayeyɛɛ nombia ŋan alate kaalaŋa
laa, te atoorote mɔ ne kɔŋ.

Be kawola kaberɛ nyetoorote keŋ

15 Keŋte Wurubuarɛ kpilale nyetoorote
ŋon wola ɔ kaberɛ. Ɔ kawola ke nɛ, te me
nyii woya ŋaale lee adido keŋkeŋ nyiaa,
"Nɛnɛɛ tɛɛle kei dɔɔ gyoori
ta bese de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
na ɔ bu nyeelɛɛre ŋon wui,
te de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
ne gyae la waa di gyoori kekpaakek-
paa."
16 Keŋte kegyiise sao banaara baŋ be kyaa
be gyooro gbelɛɛ dɔɔ Wurubuarɛ siaman
nɛ, korowɔ buŋii som Wurubuarɛ.
17 Te be yakowɔ nyiaa,
"De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ doŋ pou
Gbeŋgyoo,
nyaŋ kyaa la kaalaŋ te nyaŋ sɛɛ la n
kyaa.
Dɛɛ do neŋ nɔɔ nawolo nyi
n ta mo n doŋ keŋ ka dokoso be kyaa
ya nɛ,
n ne di gyoori tɛɛle kei dɔɔ.
18 Balaŋ baŋ bɔɔ gyeŋ neŋ ya nɛ ta gyeŋ
baŋ n dɔɔ,
mɔna nɛnɛɛ te kaboena nyi nya lese n
baŋ wola.
Debaŋ te lii keŋ nyaŋ ke di balaŋ baŋ bɔɔ
yekee nɛ nombia,
na n ke tɔ n tewulɛɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra
na n balaŋ baŋ pou bɛɛ som neŋ nɛ
kom.
N ke tɔ balaŋ baŋ bee yee neŋ nɛ,
na balaŋ baŋ be dana yele,
na balaŋ yakaa nyibaŋ pou kom.
Te debaŋ te lii keŋ nyaŋ ke wɔlɛɛ balaŋ
baŋ pou
bɛɛ wɔlɛɛ tɛɛle kei nɛ."
19 Botɔɔ te be kyaŋa Wurubuarɛ ɔsom
deni dinaa keŋ ke kyaa adido nɛ toro, te
me naa Nɔɔkebakesee Adakaa keŋ. Keŋte
ɔga ŋmaalewɔ te ɔ faewɔ, te tɛɛle wosiwɔ
te akpeleŋkpeleŋbia dinaana yalawɔ.

12

*Alo fulute ŋolo na wonembukum dek-
patakpere ŋolo wose man nombia*

1 Kɛŋa wɔle te gyakoloŋ nombia ŋaale
lese ŋa wose wola lee adido bela. Me naa
alo ŋolo na weese kilisɛɛ na e ŋgba keŋ te
ɔ doona nɛ, te gyaalaŋ mɔ doo ɔ nawɔɔ tɛɛ.
Na ɔ wuuna gyooro kotɔtɔɔ keŋ kyolobiise
kufu ala mataa na ke.
2 Na alo ŋonaŋ dana fulu keŋ ɔ na
doŋee, te weeleŋ keŋ dɔɔ ɔ ne fae yeesa.
3 Keŋte ma besewɔ naa gyakoloŋ nombia
ŋaale lee adido bela. Me naa wonem-
bukum yayam dekpatakpere ŋolo na ɔ yɛɛ
ŋgba laŋaŋ nɛ, na ɔ dana nyeeya nyetooro
na woo kufu. Na gyooro kotɔtɔɔse
nyetooro gyakaa ɔ nyeeya ŋan dɔɔ.
4 Akpaa n kpala kyolobiise man akpeŋ
atooro na, wonembu ŋon moo ɔ gyuŋ
gberaa ŋe man dekpeŋ dokoloŋ lɔ tɛɛle
man. Na wonembu ŋonaŋ seŋɛɛ alo ŋon
ɔ na doŋee nɛ siaman, nyi akpaa ɔ lola ɔ
bu ŋon na waa mo e lila debokenaŋ man.
5 Botɔɔ te alo ŋon lola bu baale ŋon waa
di gyoori tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou dɔɔ, keŋ
ɔ be gyae waa wii be waraŋase ya nɛ. Ɔ
ka lola bu ŋon pɛ, te be kaa too e lɛo lee
ɔ naa ŋon nyiŋmaa man mo e gyu kefa
Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa ɔ gyooro gbeli dɔɔ
nɛ.
6 Keŋte alo ŋon yeuwɔ ka gyoo kefula
man, botɔɔ keŋ Wurubuarɛ be desina see
e nyi baa kɛɛ ɔ dɔɔ gyaalaŋna sɔŋola na
ala.
7 Keŋte yoo yalawɔ adido botɔɔ. Wu-
rubuarɛ kpilale kegyia Maekɛle na ɔ
tewulɛɛ yoowɔ na wonembukum dek-
patakpere ŋon na ɔ tewulɛɛ.
8 Mɔna wonembukum ŋon na ɔ tewulɛɛ
te yɛɛ doŋ ya, mena dɔɔ be te nyiŋ daseŋae
adido botɔɔ ya.
9 Keŋte be gegi wonembukum ŋon lee
adido botɔɔ. Ŋon yɛna beneŋ beneŋ dom
ŋon bɛɛ baake e nyi yele wɔlɛɛre yaa
ɔbɔnsam, ŋon ɔ na beo balaŋ pou tɛɛle kei
dɔɔ nɛ. Te be fuŋa ŋon na ɔ tewulɛɛ baŋ
pou lee adido kaalɔ tɛɛle man.
10 Botɔɔ te me nyii woya ŋaale adido ne
yako keŋkeŋ nyiaa,
"Nɛnɛɛ debaŋ keŋ Wurubuarɛ
waa lɛɛ ɔ balaŋ nyee nɛ te lii.
Wurubuarɛ ta lese ɔ doŋ na ɔ gyoori
debɔɔ,
te Kristo nyeelɛɛre ŋon mɔ ta lese wola
nyi
ɔ dana doŋ tɛɛle kei balaŋ pou dɔɔ.
Nawolo nyi be te fuŋ ɔbɔnsam ŋon
ɔ na mo nombiakumɛɛ gyakaa Kris-
totena dɔɔ
Wurubuarɛ siaman nelim na ka weese
nɛ ke lɔ tɛɛle man.
11 Nambu ŋon ɔ ba mo ɔ wose fa kedeesa
nɛ fatabo,
na anokoare nombia ŋan bɔɔ kolosi
nɛ,
ŋan te ba moowɔ di ɔbɔnsam dɔɔ.
Be te wii baŋ gbagba nyeedoŋ ya,

mɔna ba moo ba wose fa yeŋ lee ba
kelɛɛdi dɔɔ.
12 Mena dɔɔ ɛmɛɛ baŋ pou ɛ kyaa Wu-
rubuarɛ man nɛ,
ɛ yela ke yɛɛ ŋon gyoŋ.
Mɔ ɛmɛɛ baŋ pou ɛ kyaa tɛɛle kei dɔɔ
na ɛpo man nɛ ɛ laako,
nawolo nyi ɔbɔnsam ta mo baŋ tisi
lee Wurubuarɛ man kɔŋ ɛ gyaŋ.
Ɔ ta mo baŋ tisi kɔŋ,
nawolo nyi ɔ gyeŋ nyi ɔ weeya ŋan
be kaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ ta boo ya!”
13 Debaŋ keŋ wonembukum ŋon be naa
nyi be te fuŋ e lee Wurubuarɛ man kaa lɔ
tɛɛle man nɛ, te ɔ korowɔ ɔ ne gegi alo ŋon
ɔ ba lola bu baale ŋon nɛ.
14 Mɔna Wurubuarɛ faa alo ŋon otoloku
dinaa ŋolo beŋkelɛɛ ala, na waa nyiŋ tale
mo furufu yela wonembukum ŋon gyu
kefula man, botɔɔ keŋ bɔɔ desina see e nyi
baa kɛɛ ɔ dɔɔ kulutooneŋ atooro na yale
nɛ, na wonembukum ŋon be nyiŋ gbɛɛ ke
yɛɛ e kolo botɔɔ ya.
15 Botɔɔ te wonembukum ŋon puu loŋ
lee ɔ nɔɔman ŋgba boo kakpela nɛ, na ke
gyɔ alo ŋon laŋ.
16 Mɔna tɛɛle kyɔɔ alo ŋon. Tɛɛle bɛɛwɔ
te ke nyɔɔ loŋ keŋ pou wonembukum ŋon
be puu lee ɔ nɔɔman nɛ.
17 Mena dɔɔ wonembukum ŋon gyeŋa
baŋ alo ŋon dɔɔ, te ɔ laŋawɔ yela e
nyi ɔ kaa yoo na ɔ bia akaŋ baŋ. Alo
ŋonaŋ bia benaŋ yɛna balaŋ baŋ pou bee
di Wurubuarɛ nombia ŋan dɔɔ, te bee
di Kristo wose man adansɛɛ nɛ. Keŋte
wonembukum ŋon gyuuwɔ ka seŋ ɛpo
nɔɔman.

13

Wonembukum ŋon ɔ ba lee ɛpo man nɛ

1 Botɔɔ te me naa wonembukum ŋolo na
ɔ ta lee ɛpo man ɔ ne kɔŋ. Na ɔ dana
woo kufu na nyeeya nyetooro, te gyooro
kotɔtɔɔse wuɛ woo ŋan pou dɔɔ. Te be
ŋmarase mmusuo nombia ŋaale gyakaa
nyee kamasɛ dɔɔ.
2 Wonembukum ŋon mɔɔ naa nɛ yɛɛ
ŋgba mokɔɔte nɛ. Ɔ dana gelase ŋgba
ɔsakuru nɛ, te ɔ nɔɔ mɔ yɛɛ ŋgba dinaate
nɛ. Keŋte wonembukum gyaŋgbate ŋon
moo ɔ doŋ na ɔ gyoorobiiri na ɔ kegyiiri
ŋan pou ɔ dana nɛ fa wonembukum kei.
3 Gyam dinaa daale kyaawɔ kyaa
wonembukum ŋon nyee keŋ daale dɔɔ
keŋ nafɔ ke gyae ke tale ko e, mɔna gyam
kenaŋ ta yem. Wonembukum ŋonaŋ
nombia dana gyakoloŋ, mena dɔɔ tɛɛle
kei dɔɔ balaŋ pou sila e.
4 Balaŋ burum som wonembukum dek-
patakpere ŋon, nawolo nyi na ɔ ta mo
ɔ doŋ fa wonembukum kei. Ba som
wonembukum kei te be kɛlɛɛ e nyiaa,
“Amɔte kyaa la ŋgba wonembukum kei
nɛ, te amɔte mɔ ne gyae la waa tale yoo
na e?”
5 Keŋte be feefuwɔ do wonembukum
ŋon nyi waa yɛɛ kegyira nombia, na waa
kolosi mmusuo nombia tia Wurubuarɛ. Te
be faa e doŋ nyi waa mo di tɛɛle kei dɔɔ
gyaalaŋna sɔŋola na ala.
6 Te wonembukum ŋon gyuusu ɔ nɔɔ
kolosi mmusuo nombia tia Wurubuarɛ
wɔlɛɛ ɔ yele, na ɔ deni dinaa keŋ na baŋ
pou be kyaa Wurubuarɛ man nɛ.
7 Keŋte ba besewɔ fa e doŋ nyi waa mo
yoo na Wurubuarɛ balaŋ baŋ na waa di
be dɔɔ. Te be faa e doŋ bela nyi waa mo
di akpaŋalaŋse, na tɛɛle kei dɔɔ balaŋ na
deise na loŋtoro kamasɛ balaŋ dɔɔ.
8 Tɛɛle kei dɔɔ balaŋ burum baa som
wonembukum kei. Mena balaŋ kɛwɔ
yɛna balaŋ baŋ ba te ŋmarase ba yela do
nyeedoŋ tɔne keŋ man ya nɛ. Nyeedoŋ
tɔne kenaŋ yɛɛ Nambu ŋon ɔ ba mo ɔ
wose fa kedeesa leenaŋ tɛɛle kei kewalaŋ
nɛ wui.
9 Walaŋ ŋon ɔ dana deŋele anenyiiŋ dei
nɛ, waa see deŋele na waa tei.
10 Akpaa yɛɛ nyi baa kyaŋ ŋolo yoo man
na, yoo man te baa taŋ kyaŋ e.
Te akpaa yɛɛ nyi ŋolo waa yeŋ sila nɔɔman
na,
sila nɔɔman te waa taŋ yeŋ.
“Kei nawolo baa nyi,
kaboena nyi Wurubuarɛ balaŋ baa
nyiŋ konɔɔ
na baa seŋ keŋkeŋ ba kelɛɛdi man.”

Wonembukum ŋon ɔ be bɛɛ lee tɛɛle man nɛ

11 Botɔɔ te ma besewɔ naa wonem-
bukum ŋolo te bɛɛ lee tɛɛle man bela.
Na ɔ dana woo ala ŋgba nam nɛ, mɔna
ɔ kekolosi yɛɛ ŋgba wonembukum dek-
patakpere ŋon nɛ.
12 Doŋ keŋ wonembukum gyaŋgbate
ŋon dana nɛ, keŋ te balate kei mɔ dana ɔ
ne yɛɛ ɔ tom ɔ dɔɔ ŋon yele man. Te ɔ yela
tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou som wonembukum
gyaŋgbate ŋon ɔ dana gyaŋtare dinaa ɔ
nyeeman nɛ.
13 Wonembukum kei mɔ yɛɛ gyakoloŋ
nombia dinaana. Ɔ yela boalaŋ gba koraŋ
leewɔ adido kɔŋ kaa yala tɛɛle man te
balaŋ pou naawɔ.
14 Lee gyakoloŋ nombia ŋan ɔ be yɛɛ
wonembukum gyaŋgbate ŋon yele man
nɛ dɔɔ, ɔ talewɔ beo tɛɛle kei dɔɔ balaŋ
pou. Te ɔ ŋere wɔ te be maa bane ŋgba
wonembukum gyaŋgbate ŋon, bɔɔ mo
yoosila gooli e ɔ nyeeman yeŋ yeŋ te ɔ ta
yem ya nɛ.

15 Be faa wonembukum balate kei doŋ
nyi waa fa bane ŋon bɔɔ maa ŋgba
wonembukum gyaŋgbate ŋon nɛ nyeedoŋ
na waa tale kolosi, na waa yela baa koe
baŋ pou bɔɔ bɛɛ nyi bɔɔ som bane ŋonaŋ
ya nɛ.
16 Te mena wonembukum kei besewɔ
ŋere walaŋ kamasɛ, balaŋ baŋ be dana
yele na balaŋ yakaa nyibaŋ, na baŋ be
dana kɔba na ayematena na gyoorobia na
gbeŋa pou yela ba doo wɔ nso be dunoluŋ
nyiŋmaase man na be tirinɔɔse dɔɔ.
17 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ be dana wonem-
bukum gyaŋgbate ŋon nso keŋ ya nɛ,
ɔtenate be dana gbɛɛ nyi waa yɔɔ kolo yaa
waa lɛɛ kolo ya. Nso kei yɛna wonem-
bukum ŋon yele, yaa ɔ yele keŋ nɔmba.
18 Walaŋ ŋon Wurubuarɛ be fa e nyansa
nɛ, ŋon waageŋ ne gyae la waa tale nyii
nombii kei man. Walaŋ ŋon ɔ dana
agyueŋ nɛ, ŋon ne gyae la waa tale gyeŋ
wonembukum ŋon nɔmba kei yaanɔɔle,
nawolo nyi nɔmba kei yɛɛ deniwalaŋ ŋolo
yele ke. Nɔmba kenaŋ yɛna sɔŋononŋse
looro na sɔŋotooro na looro (666).

14

Nambu ŋon na ɔ balaŋ

1 Kenaŋ wɔle ma besewɔ gɛɛse kɛɛ na,
te me naa Nambu ŋon ɔ ba mo ɔ wose
fa kedeesa nɛ seŋɛɛ Siyɔn bula keŋ dɔɔ.
Na balaŋ kakpoŋse kufu bala akpeŋ kufu
ala (144,000) seŋɛɛ Nambu ŋonaŋ gyaŋ.
Ba te ŋmarase Nambu ŋon yele na ɔ
kya Wurubuarɛ yele gyakaa mena balaŋ
benaŋ tirinɔɔse dɔɔ.
2 Keŋte me nyii woya ŋaale lee adido
ŋgba boo wuu la waale ne lam nɛ, te ka
besewɔ wii ŋgba ɔga fae la nɛ. Woya ŋan
mɔɔ nyii nɛ, ŋe yɛɛ ŋgba baale ne gyɔɔ na
adolɛɛse nɛ.
3 Mena balaŋ kɛwɔ seŋawɔ Wurubuarɛ
gyooro gbeli keŋ, na wonise banaara baŋ
na kegyiise baŋ siaman kpee nɔɔneŋ wɔle.
Te ŋolo te tale kasee nɔɔneŋ kenaŋ kpu
na balaŋ kakpoŋse kufu bala akpeŋ kufu
ala (144,000) baŋ Wurubuarɛ be tɔ ba
nyeeman kom lɛɛ wɔ lee tɛɛle kei dɔɔ nɛ
ya.
4 Mena balaŋ kɛwɔ yɛna balaŋ baŋ bɔɔ
tela ba wose nideli, keŋ ba te doo na
ala yaa baala see korakora ya nɛ. Bee
sila Nambu ŋon gyu yenaŋ kamasɛ keŋ ɔ
ne gyu nɛ. Balaŋ kɛwɔ yɛna balaŋ baŋ
Wurubuarɛ be tɔ ba nyee man kom lɛɛ
wɔ lee tɛɛle kei dɔɔ nɛ. Be ta mo wɔ
fa Wurubuarɛ na ɔ Nambu ŋon, ŋgba
mena keŋ walaŋ na mo ɔ wɔɔman weenɛɛ
gyaŋgba nyiŋan deesi fa Wurubuarɛ nɛ.
5 Be te di dekara see korakora ya, te
nombiikum kamasɛ mɔ be mataa na wɔ
ya.

Wurubuarɛ kpilala batooro baŋ

6 Kenaŋ wɔle te ma besewɔ naa Wu-
rubuarɛ kpilale ŋolo na ɔ ne furufu feliŋ
man adido. Na ɔ dana Kristo nombia
kpaakpaa ŋan ŋe kyaa kekpaakekpaa nɛ
waa kolosi fa deise, na akpaŋalaŋse na
tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou.
7 Keŋte ɔ kolosiwɔ keŋkeŋ nyiaa, “Ɛ yee
Wurubuarɛ na ɛ ka lese ɔ yele, nawolo nyi
ɔ nombia kedi debaŋ keŋ te lii. Ɛ som
Wurubuarɛ, nawolo nyi ŋon yɛɛna adido
na ateta na ɛpo na loŋse pou.”
8 Botɔɔ te Wurubuarɛ kpilale balate
ŋolo mɔ kɔŋawɔ kaa yako nyiaa, “Babilɔn
donɔɔ dinaa keŋ te yɛlɛɛ. Ɔ te yale, nawolo
nyi ɔ ta mo ɔ kafoŋ nombia kyaŋee tɛɛle
kei dɔɔ balaŋ pou. Ɔ kafoŋ kei yɛɛ yaa
ŋgba soloŋ doŋte te ɔ moowɔ fa tɛɛle kei
dɔɔ balaŋ te be nyɔɔwɔ dɛɛse nɛ.”
9 Keŋte Wurubuarɛ kpilale batoorote
ŋolo mɔ kaa yakowɔ keŋkeŋ nyiaa, “Ak-
paa ŋolo da som wonembukum ŋon, yaa
bane ŋon bɔɔ maa ŋgba ŋon nɛ, yaa ɔ sɛɛ
te ba do e nso ɔ nyiŋmaa man yaa ɔ tirinɔɔ
dɔɔ nɛ, be gyae ke de fa e ya.
10 Wurubuarɛ waa gyeŋ baŋ ɔtenate dɔɔ
na waa wɔŋ ɔ deŋele nideli. Gyae ke
yɛɛ ŋgba Wurubuarɛ gbagba moona soloŋ
doŋte do leenɔɔ keŋ nawolo nyi ɔ ta gyeŋ
baŋ nɛ man fa e. Mena walaŋ ŋonaŋ
waa naa diyem nideli boalaŋ keŋ ne kpaa
ŋgba ba moo kpatakpela bo do ke man nɛ
Wurubuarɛ kpilala na Nambu ŋon siaman.
11 Boalaŋ keŋ man mena walaŋ ŋonaŋ
waa yeyɛɛ nɛ, ke nyɔɔse gyae ka gyeŋ gyu
adido kekpaakekpaa. Te balaŋ baŋ bɛɛ
som wonembukum ŋon, na bane ŋon bɔɔ
maa ŋgba wonembukum ŋonaŋ nɛ, na
baŋ pou bɔɔ do wɔ wonembukum ŋonaŋ
nso nɛ, bɔɔ gyae baa fɛɛfo korakora ya.
Baa naa diyem nideli nelim na ka weese.”
12 Mena dɔɔ kaboena nyi Wurubuarɛ
balaŋ baŋ bee di Wurubuarɛ mmaraase
dɔɔ, te be silana Yesu anokoare man nɛ,
baa nyiŋ konɔɔ na baa seŋ keŋkeŋ gbɛɛ
kamasɛ man.
13 Keŋte me nyii woya ŋaale lee adido
bela nyiaa, “Ŋmarase see nyiaa, ‘Balaŋ
baŋ pou baa yeŋ de Gbeŋgyoo yele man
lee gyɛŋ wee kei ne gyu nɛ, baŋ na
nyeebam.’ ” Keŋte Wurubuarɛ feliŋ ŋon
mɔ sɛɛwɔ nyiaa, “Ayi, ke yɛɛ ampaŋ. Baa
fɛɛfo lee be kaale pou man, nawolo nyi be
nombia ŋan bɔɔ yɛɛ nɛ ne gyae la ke sila
wɔ.”
14 Ma besewɔ gɛɛse kɛɛ na, te me naa
ŋɔma wolomɛɛ ŋaale. Te me naa ŋolo
kyaa ŋɔma ŋenaŋ dɔɔ ŋgba “Deniwalaŋ”

nɛ. Ɔ wuuna gyooro kotɔtɔɔ ɔ nyee dɔɔ, te
ɔ dana sakawa keŋ kɛɛ bee baŋbaŋ nɛ ɔ
nyiŋmaa man.
15 Keŋte Wurubuarɛ kpilale ŋolo mɔ
leewɔ Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa keŋ
man adido kɔŋ, te ɔ kolosiwɔ keŋkeŋ yako
walaŋ ŋon ɔ kyaa ŋɔma ŋan dɔɔ nɛ nyiaa,
“Mo n sakawa keŋ na n ke kɛrɛɛ weenɛɛ
ŋan. Nawolo nyi tɛɛle kei dɔɔ weenɛɛ ŋan
te yɛɛ, te ŋa kekɛrɛɛ mɔ debaŋ te lii.”
16 Mena dɔɔ walaŋ ŋon ɔ kyaa ŋɔma ŋan
dɔɔ nɛ, fuŋa ɔ sakawa keŋ kɛrɛɛ abɔɔ ŋan
pou ŋɔɔ yɛɛ tɛɛle dɔɔ nɛ.
17 Kenaŋ wɔle te Wurubuarɛ kpilale
ŋolo mɔ besewɔ lee Wurubuarɛ ɔsom deni
dinaa keŋ man adido bela. Na ŋon mɔ
dana sakawa baŋbaŋ daale.
18 Keŋte Wurubuarɛ kpilale ŋolo mɔ
leewɔ botɔɔ keŋ bee deesi fa Wurubuarɛ
nɛ man kɔŋ. Wurubuarɛ kpilale kei ne kɛɛ
na kedeesa boalaŋ keŋ dɔɔ. Te ɔ fae yeesa
keŋkeŋ yako walaŋ ŋon ɔ dana sakawa
baŋbaŋ keŋ nyiaa, “Mo n sakawa keŋ na n
ke kɔ gerepo saase ŋan pou ŋɔɔ yɛɛ tɛɛle
kei dɔɔ nɛ lee ŋe woŋse ŋan man.”
19 Mena dɔɔ Wurubuarɛ kpilale ŋon mɔ
fuŋa ɔ sakawa keŋ kɔ gerepo saase ŋan
pou lee ŋe woŋse man, te ɔ fuŋa ŋa do
bɔɔ dinaa keŋ man bɛɛ ŋmaase bia ŋan
lese ŋa loŋ mo yɛɛ soloŋ nɛ. Mena bɔɔ kei
seŋɛɛ fa Wurubuarɛ baŋ kum keŋ.
20 Keŋte be sakatee gerepo bia ŋan
botɔɔ ŋmaase ŋa lese ŋa loŋ donɔɔ keŋ
nɔɔman. Te loŋ keŋ ba lee ŋe man nɛ bese
fatabo te ŋe laŋawɔ ŋgba boo nɛ. Fatabo
kenaŋ kelaŋ dɔɔloŋ man gyae ke yɛɛ ŋgba
maelese sɔŋononŋse ala nɛ (200), te ke siiliŋ
mɔ gyae ke yɛɛ ŋgba nawɔɔtɔɔse anoŋ nɛ.

15

Wurubuarɛ kpilala baŋ be dana kayeyɛɛ nombia nyetooro nɛ

1 Kenaŋ wɔle te ma besewɔ naa gyakoloŋ
nombii dinaa daale Wurubuarɛ man
adido bela. Me naa Wurubuarɛ kpilala
nyetooro baale na be dana kayeyɛɛ nom-
bia nyetooro. Kayeyɛɛ nombia kɛŋa yɛna
Wurubuarɛ balaŋ deŋele kewɔŋ ɔtomante
keŋ. Nawolo nyi ŋa de kaa lam na,
Wurubuarɛ mɔ wɔe gyae ke fɛɛ.
2 Keŋte me naa kolo gyooro gbeli keŋ
siaman ŋgba ɛpo loŋ nɛ. Na ke yɛɛ
geleŋgeleŋ te kɛɛ ŋalakee ŋgba diiku nɛ,
na boalaŋ mɔ kyakalɛɛ ke man. Te me
naa balaŋ baale seŋɛɛ ɛpo kenaŋ nɔɔman.
Balaŋ benaŋ yɛna balaŋ baŋ bɔɔ yoo di
wonembukum ŋon na bane ŋon bɔɔ maa
wonembukum ŋonaŋ dinɔɔ man, te ɔ
nɔmba seŋɛɛ fa ɔ yele dɔɔ nɛ. Na be dana
adolɛɛse ŋan Wurubuarɛ be fa wɔ nɛ.
3 Na bee kpee Wurubuarɛ tobaale Mosesi
nɔɔneŋ, na Nambu ŋon nɔɔneŋ nyiaa,
“De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ doŋ pou nyee,
n nombia ŋan n ne yɛɛ nɛ yɛɛ nombia
dinaana ŋa,
te ŋe dana gyakoloŋ.
Nyaŋ yɛna tɛɛle kei dɔɔ pou gyoo.
N nombia doo na ŋe gbɛɛ,
te ŋe yɛɛ anokoare mɔ.
4 De Gbeŋgyoo,
amɔte kyaa la keŋ ɔ be gyae waa yee neŋ
ya,
te amɔte mɔ be gyae la waa lese n yele
ya?
Nawolo nyi nyaŋ nyaageŋ kooŋ
yɛna walaŋ ŋon ayimɛɛ be doo n man
ya.
Tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou baa kɔŋ
kaa buŋ neŋ na baa som neŋ.
Nawolo nyi n ta lese n nombia
ŋan ŋe doo na ŋe gbɛɛ nɛ debɔɔ.”
5 Kei wɔle te me kɛɛ adido na, te me
naawɔ na Wurubuarɛ ɔsom deni dinaa
tɔɔmante keŋ ne di adansɛɛ nyi Wu-
rubuarɛ kyaa botɔɔ nɛ ta toro.
6 Botɔɔ te me naa Wurubuarɛ kpilala
nyetooro baŋ be dana kayeyɛɛ nombia
nyetooro ŋan nɛ, ta lee Wurubuarɛ ɔsom
deni dinaa keŋ man. Ba doona akaralɛɛ
kegbase wurikyim ŋan ŋɛɛ ŋalakee nɛ, te
ba moo kɔba yayam abɔsɔɔse kpaŋ karase
be konɔɔse man.
7 Keŋte wonise banaara baŋ man ŋolo
moo kɔba yayam nyefalɛɛ nyetooro fa
Wurubuarɛ kpilala nyetooro baŋ. Abɔɔ
ŋan doo nyefalɛɛ ŋan man nɛ, yɛɛ kayeyɛɛ
kumɛɛ ŋan Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa kek-
paakekpaa nɛ waa mo baŋ mo ŋa do tɛɛle
kei dɔɔ balaŋ nɛ.
8 Botɔɔ te Wurubuarɛ gyoorobiiri na
ɔ doŋ yela nyɔɔse kaa wulu Wurubuarɛ
ɔsom deni dinaa keŋ man. Mena dɔɔ
ŋolo te tale gyoo Wurubuarɛ ɔsom deni
dinaa keŋ man ya, kelii debaŋ keŋ kayeyɛɛ
nombia nyetooro ŋan Wurubuarɛ ba mo fa
ɔ kpilala nyetooro baŋ nɛ taŋawɔ.

16

1 Keŋte me nyii woya ŋaale Wurubuarɛ
ɔsom deni dinaa keŋ man ne yako Wu-
rubuarɛ kpilala nyetooro baŋ keŋkeŋ
nyiaa, “Ɛ gyu ke kyɛɛkee Wurubuarɛ baŋ
kumɛɛ ŋan ŋe doo ɛ nyefalɛɛ nyetooro ŋan
man nɛ woli tɛɛle dɔɔ.”
2 Botɔɔ te Wurubuarɛ kpilale gyaŋgbate
ŋon gyuuwɔ ke kyɛɛkee kpene keŋ doo ɔ
nyefale keŋ man nɛ woli tɛɛle dɔɔ. Ɔ ke
kyɛɛkee ke woli tɛɛle dɔɔ pɛ, te gyamɛɛ
kumɛɛ ŋaale kaa gyɔɔ balaŋ baŋ pou bɔɔ
do wɔ wonembukum ŋon nso, te bɛɛ som
bane ŋon bɔɔ maa wonembukum ŋonaŋ
dinɔɔ man nɛ.

3 Kenaŋ wɔle te Wurubuarɛ kpilale bal-
ate ŋon mɔ kyɛɛkee kpene keŋ doo ɔ
nyefale keŋ man nɛ do ɛpo man. Botɔɔ
te ɛpo loŋ keŋ kyɛɛkeewɔ yɛɛ ŋgba walaŋ
deyeŋe fatabo nɛ, te wonembu kamasɛ
ŋon ɔ doo ɛpo man nɛ yeŋawɔ.
4 Keŋte Wurubuarɛ kpilale batoorote
ŋon mɔ kyɛɛkee kpene keŋ doo ɔ nyefale
man nɛ do booneŋ na loŋse man, te ŋe
popou bese fatabose.
5 Botɔɔ te me nyii Wurubuarɛ kpilale
ŋon ɔ ne kɛɛ loŋse ŋan dɔɔ nɛ yakowɔ
nyiaa,
"Nyaŋ yɛna Wurubuarɛ ŋon n wulaa n
kyaa lee kewalaŋ keŋ,
te nyaŋ yɛna Wurubuarɛ ŋon n kyaa
debaŋ kei.
Nyaŋ yɛna Wurubuarɛ ŋon ayimɛɛ ka-
masɛ be doo n man ya.
Te n deŋele kewɔŋ keŋ n ne wɔŋ balaŋ nɛ,
doo na ke gbɛɛ.
6 Nawolo nyi ba koe n balaŋ
na nya akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ.
Mena dɔɔ te n moo fatabo fa wɔ nyi baa
nyɔɔ,
ŋgba mena keŋ kaboena wɔ nɛ."
7 Keŋte me nyii ŋolo kolosiwɔ lee botɔɔ
keŋ bee deesi nɛ nyiaa,
"Ampaŋ, de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ doŋ
pou nyee,
n nombia kedi yɛɛ anokoare te ke doo
na ke gbɛɛ."
8 Kenaŋ wɔle te Wurubuarɛ kpilale ba-
naarate ŋon mɔ kyɛɛkee kpene keŋ doo ɔ
nyefale keŋ man nɛ woli weese dɔɔ. Te be
faa weese doŋ nyi waa nyakee balaŋ ŋgba
boalaŋ nɛ.
9 Mena dɔɔ weese ŋon nyakee balaŋ baŋ
nideli, te be falaa Wurubuarɛ ŋon ɔ dana
doŋ mena kayeyɛɛ nombia ŋan dɔɔ nɛ
yele. Mɔna be bɛe ba te kyɛɛkee ba agyueŋ
na baa tina be nombiakumɛɛ keyɛɛ yela,
na baa lese Wurubuarɛ yele ya.
10 Keŋte Wurubuarɛ kpilale banoŋte
ŋon mɔ kyɛɛkee kpene keŋ doo ɔ nye-
fale keŋ man nɛ woli wonembukum ŋon
gyooro gbeli keŋ dɔɔ. Botɔɔ te ditiŋtɛɛ
gyoo wonembukum ŋon gyoori keŋ pou.
Kayeyɛɛ keŋ be kɔŋ balaŋ dɔɔ nɛ, yela be
nyii weeleŋ nideli te be tao be kela.
11 Be gyamɛɛ ŋan bɔɔ nyim na weeleŋ
keŋ bɔɔ nyii nɛ, yela be falaa Wurubuarɛ
ŋon ɔ kyaa adido nɛ. Mɔna be bɛe ba
te kyɛɛkee ba agyueŋ na baa tina be
nombiakumɛɛ keyɛɛ yela, na baa kɔŋ ɔ
gyaŋ ya.
12 Keŋte Wurubuarɛ kpilale loorote ŋon
mɔ kyɛɛkee kpene keŋ doo ɔ nyefale keŋ
man nɛ, do boo dinaa keŋ bɛɛ baake ke nyi
Efurate nɛ man. Te loŋ keŋ pou yoowɔ, na
gbɛɛ ke doo fa gyooneŋ baŋ baa lee weese
dɛɛlee man kɔŋ nɛ.
13 Botɔɔ te me naa feliŋkumɛɛ atooro
ŋaale na ŋe yɛɛ ŋgba penlase nɛ. Ŋa
lee wonembukum dekpatakpere ŋon na
wonembukum gyaŋgbate ŋon, na wonem-
bukum balate dekarate ŋon nɔɔse man.
14 Mena feliŋkumɛɛ kɛwɔ yɛɛ ɔbɔnsam
tewulɛɛwɔ, te be dana doŋ keŋ bɛɛ tale yɛɛ
gyakoloŋ nombia dinaana. Be dɔŋ tɛɛle kei
gyooneŋ pou dɔɔ bee yilaa wɔ, na be kaa
yoo na Wurubuarɛ doŋte ŋon ɔ wee dinaa
keŋ man.
15 De Gbeŋgyoo kpa nyiaa, "Ɛ tɔɔse nyi
maa kɔŋ kaa futaa ŋon bo ŋgba ŋmɛɛlate
nɛ! Mena dɔɔ walaŋ kamasɛ ŋon waa kyaa
gyee keŋ ɔ be wolee ɔ wose ya, te waa
desina ɔ wose keŋ ɔ be tɛɛ diteŋteli na
desɛŋ balaŋ man mena wee kenaŋ ya nɛ,
ŋon na nyeebam."
16 Keŋte feliŋkumɛɛ ŋan yilaa gyooneŋ
baŋ, te be gyuuwɔ kegyaŋee botɔɔ keŋ
bɛɛ baake ke Gyudatena dei man nyi
Amagedɔn nɛ.
17 Kenaŋ wɔle te Wurubuarɛ kpilale
nyetoorote ŋon mɔ kyɛɛkee kpene keŋ doo
ɔ nyefale keŋ man nɛ woli feliŋ man.
Botɔɔ te me nyii yeesa keŋkeŋ ŋaale lee
gyooro gbeli keŋ ke doo Wurubuarɛ ɔsom
deni dinaa keŋ man nɛ nyiaa, "Nɛnɛɛ dɔɔ
te taŋ!"
18 Kei wɔle te ɔga ŋmaalewɔ agbaatee
agbaatee, te ɔ faewɔ agbaatee agbaatee,
te tɛɛle wosiwɔ nideli. Leenaŋ debaŋ keŋ
balaŋ be kyaa tɛɛle kei dɔɔ pou nɛ, tɛɛle te
wosi ta mena see ya.
19 Keŋte donɔɔ dinaa keŋ kpasewɔ
akpeŋ atooro, te donɔɔse dinaana ŋan
pou ŋe kyaa tɛɛle kei dɔɔ nɛ yɛlɛɛwɔ.
Te Wurubuarɛ tɔɔse nombiakumɛɛ ŋan
Babilɔntena be yɛɛ nɛ, mena dɔɔ ɔ gyeŋa
baŋ kum do wɔ nideli ŋgba mena keŋ
kaboena nɛ.
20 Te donɔɔse ŋan pou loŋ be kilisi ŋa
gyaŋee nɛ, na bulase pou ŋaalaawɔ.
21 Te akpeleŋkpeleŋbia dinaana ŋan ŋe
dana yuŋ nideli nɛ leewɔ adido yala balaŋ
dɔɔ. Mena dɔɔ balaŋ baŋ falaa Wurubuarɛ
lee kayeyɛɛ nombia ŋan akpeleŋkpeleŋbia
ŋan ba mo kɔŋ be dɔɔ nɛ dɔɔ. Nawolo nyi
diyem keŋ akpeleŋkpeleŋbia ŋan be naase
wɔ nɛ, te yɛɛ nsendee ya.

17

Futooli alo kum ŋon

1 Kenaŋ wɔle te Wurubuarɛ kpilala
nyetooro baŋ be dana nyefalɛɛ nyetooro
ŋan nɛ, be man ŋolo kɔŋawɔ me gyaŋ kaa
yako maŋ nyiaa, "Kɔŋ na maa wola neŋ
mena keŋ maa wɔŋ futooli alo ŋon deŋele.
Alo ŋonaŋ yɛna donɔɔ dinaa keŋ bɔɔ baŋ
ke booneŋ burum nɔɔman nɛ."

2 Tɛɛle kei dɔɔ gyooneŋ ta gyem tisi ɔ
dɔɔ ke yɛɛ kafoŋ nombia na e. Ɔ ta mo
ɔ kafoŋ nombia wɔlɛɛ tɛɛle kei dɔɔ balaŋ
pou nyee, ŋgba mena keŋ soloŋ ne wɔlɛɛ
soloŋ nyɔɔra nyeeya nɛ.

3 Keŋte Wurubuarɛ feliŋ ŋon kaa gy-
oowɔ me man nideli, te Wurubuarɛ kpilale
ŋon moo maŋ gyu depampaa dinaa daale
man. Botɔɔ te me naa alo ŋolo na ɔ
kyaa wonembukum yayam ŋolo dɔɔ. Ba
te ŋmarase mmusuo yela ŋan ŋɛɛ tia
Wurubuarɛ nɛ gyakaa ɔ dɔɔ pou. Wonem-
bukum ŋonaŋ dana nyeeya nyetooro na
woo kufu.

4 Na alo ŋonaŋ doona kanyaŋ yayam na
agoo abɔɔ. Te ɔ moo kɔba yayam abɔɔ
na kegyaŋase kpookpoo kpaakpaa nyiŋan
ŋan ŋɛɛ ŋalakee te ŋe dana koyadoŋ nɛ
mia desina ɔ wose. Te ɔ dana kɔba yayam
kuruwaa keŋ ɔ nombia nkaraŋkaraŋ na ɔ
futooli nombia ŋan be wulu ke man nɛ ɔ
nyiŋmaa man.

5 Ba te ŋmarase yele daale keŋ walaŋ
na walaŋ ba gyeŋ ka asɛɛ ya nɛ gyakaa ɔ
tirinɔɔ dɔɔ nyiaa,

"BABILƆN DONƆƆ DINAA,
FUTOOLI ALA POU BE NAA,
TƐƐLE KEI NOMBIA NKARAŊKARAŊ POU
NYEE."

6 Keŋte me naawɔ na, alo ŋon te nyɔɔ
Wurubuarɛ balaŋ fatabo baa dɛɛse ŋgba
soloŋ te ɔ nyɔɔwɔ nɛ. Balaŋ kɛwɔ yɛna
baŋ bɔɔ koe wɔ, keŋ bɔɔ mo be konɔɔ pou
sila Yesu nɛ dɔɔ. Ma kena alo ŋonaŋ nɛ,
ma wose gbirisi maŋ nideli.
7 Botɔɔ te Wurubuarɛ kpilale ŋon bɔɔse
maŋ nyiaa, "Woŋ dɔɔ te n wose gbirisi
neŋ? Yela maa lese alo ŋon na wonem-
bukum ŋon ɔ dana nyeeya nyetooro na
woo kufu, te alo ŋon kyaa ɔ dɔɔ nɛ nombia
aweeseŋ ŋan man wola neŋ.
8 Wonembukum ŋon n be naa nɛ nafɔ
na ɔ kyaa, mɔna nɛnɛɛ dɔɔ ɔ be kyaa
bela ya. Waa lee bɔɔ kyilimkyilim keŋ
ke taŋ ɔto ya nɛ man kɔŋ, na ɔ kaa yeŋ
leki. Nyi akpaa tɛɛle kei dɔɔ balaŋ baŋ
pou ba te ŋmarase ba yela do Wurubuarɛ
nyeedoŋ tɔne keŋ ke kyaa leenaŋ kewalaŋ
keŋ Wurubuarɛ be yɛɛ tɛɛle kei ya nɛ de
naa wonembukum ŋon na, gyakoloŋ gyae
ke kyaŋ wɔ nideli. Nawolo nyi nafɔ na
wonembukum kei kyaa, te nɛnɛɛ dɔɔ ɔ be
kyaa ya. Mɔna waa bese kaa lese ɔ wose
wola bela.

9 Walaŋ ŋon ɔ dana nyansa te ɔ gyeŋ
nombia nɛ, ŋon ne gyae la waa tale nyii
nombia kɛŋa man nideli. Wonembukum
ŋon nyeeya nyetooro ŋan seŋɛɛ fa bulase-
bia nyetooro, te bulasebia ŋenaŋ dɔɔ te alo
ŋon ne kyaa. Bulasebia ŋenaŋ mɔ seŋɛɛ fa
gyooneŋ nyetooro.

10 Gyooneŋ kɛwɔ man banoŋ ta yekee.
Loorote ŋon gyakaa ɔ ne di gyoori, te
nyetoorote ŋon te kɔŋa ta ya. Akpaa
nyetoorote ŋon de kɔŋ nɛ, waa di gyoori
keŋ bo debaŋ kyomii na baa gegi e.
11 Wonembukum ŋon ɔ be kyaa kaalaŋ
te nɛnɛɛ ɔ be kyaa bela ya nɛ, ŋon yɛna
gyoo gyanaarate ŋon te ɔ kpuɛ gyooneŋ
nyetooro baŋ man. Te ŋon dɔɔ ɔ ne gyu
baa ɔ kaa yeŋ leki.
12 Woo kufu ŋan n be naa nɛ, ŋan mɔ
seŋɛɛ fa gyooneŋ kufu, mɔna be te dii
ta gyoori ya. Mɔ baa fa gyooneŋ kufu
benaŋ na wonembukum ŋon doŋ, na baa
di gyoori debaŋ dokoloŋ bo.
13 Nombii dokoloŋ dɔɔ te gyooneŋ kufu
benaŋ pou seŋɛɛ. Baa yɛɛ nɔɔdokoloŋ
na baa mo be kegyiiri na be doŋ pou fa
wonembukum ŋon, na waa mo di gyoori.
14 Baa yoo na Nambu ŋon, mɔna Nambu
ŋon na ɔ balaŋ baŋ ɔ be baake wɔ mo wɔ
yɛɛ ɔ wui, te be silana e anokoare man
nɛ baa di ɔ dɔɔ. Nawolo nyi ŋon yɛna
gbeŋgyoona pou Gbeŋgyoo na gyooneŋ
pou Gyoo."
15 Botɔɔ te Wurubuarɛ kpilale ŋon yako
maŋ bela nyiaa, "Booneŋ ŋan n be naa keŋ
futooli alo ŋon kyaa ŋe gyaŋ nɛ, seŋɛɛ fa
balaŋ kpookpoo baŋ be kyaa tɛɛle kei dɔɔ
nɛ.
16 Te wonembukum ŋon na woo kufu
ŋan n be naa nɛ, baa kɔla futooli alo
ŋon nombia. Baa wɔlɛɛ e nɛ kyekpakyek-
pakyekpa, na baa tina e yela diteŋteli. Baa
tao e, na baa too akaŋ keŋ.
17 Nawolo nyi Wurubuarɛ yele la te
gyooneŋ kufu baŋ sɛɛwɔ, te be yɛɛ ŋon
Wurubuarɛ kegyaebii. Mena dɔɔ te ba
moo be doŋ pou fa wonembukum ŋon nyi
waa di gyoori kelii debaŋ keŋ Wurubuarɛ
nombia aŋmaraseŋ see ŋan gyae ke kɔŋ
mena nɛ.
18 Alo ŋon n be naa nɛ, ŋon yɛna donɔɔ
dinaa keŋ ke gyoo ne di doŋ tɛɛle kei dɔɔ
gyooneŋ pou dɔɔ nɛ."

18

Wurubuarɛ keyɛlɛɛ Babilɔn donɔɔ

1 Kei wɔle nɛ, te ma besewɔ naa Wu-
rubuarɛ kpilale ŋolo te tisi lee adido ɔ
ne kɔŋ. Na ɔ dana doŋ te ɔ gyoorobiiri
ŋalakeewɔ tɛɛle kei dɔɔ pou.
2 Keŋte ɔ fae yeesa keŋkeŋ nyiaa,
"Babilɔn donɔɔ te yɛlɛɛ!
Babilɔn donɔɔ dinaa keŋ te yɛlɛɛ.
Botɔɔ ta bese ɔbɔnsam na ɔ tewulɛɛ,
na feliŋkumɛɛ na gyebuse kumɛɛ,
na gyebuse nkaraŋkaraŋ pou dekyae.
3 Nawolo nyi ɔ ta mo ɔ kafoŋ nombia
kyaŋee tɛɛle kei dɔɔ balaŋ pou.
Ɔ kafoŋ kei yɛɛ yaa ŋgba soloŋ doŋte

te ɔ moowɔ fa tɛɛle kei dɔɔ balaŋ
te be nyɔɔwɔ dɛɛse nɛ.
Tɛɛle kei dɔɔ gyooneŋ ta gyem tisi ɔ dɔɔ
ke yɛɛ nombia nkaraŋkaraŋ,
ŋgba mena keŋ baala kafoŋtena na gyem tisi
futooli alo dɔɔ nɛ.
Te tɛɛle kei dɔɔ kebudiira burum mɔ
te tɛɛ ɔ futooli keŋ dɔɔ nyiŋ ba wose."
4 Keŋte me nyii woya ŋaale lee adido bela nyiaa,
"Me balaŋ,
ɛ koro lee Babilɔn donɔɔ dinaa kenaŋ man.
Na ɛmɛɛ mɔ be nyiŋ yɛɛ nombiakumɛɛ
ŋan doo donɔɔ kenaŋ man,
na Wurubuarɛ ke wɔŋ ɛ deŋele
ŋgba mena keŋ waa wɔŋ mena balaŋ benaŋ deŋele nɛ ya.
5 Wurubuarɛ te tɔɔse ɔ nombiakumɛɛ ŋan,
nawolo nyi ŋe ta boo nideli
keŋ nyi ɔ be tale wolee ŋa ya.
6 Nombiakumɛɛ ŋan ɔ ba mo yɛɛ balaŋ nɛ,
ɛ mo ŋe dinɔɔ akpeŋ ala tɔ e kom.
Te soloŋ keŋ ɔ be fa balaŋ be nyɔɔ nɛ,
ɛ mo keŋ ke dana doŋ akpeŋ ala
kela ɔ wui keŋ nɛ fa e waa nyɔɔ.
7 Mena keŋ ɔ be di gyoŋ
te ɔ ba lese ɔ gyoorobiiri wola nɛ,
mena mɔ te ɛ naase e diyem
na ɛ ke yela waa yeyɛɛ nideli.
Nawolo nyi ɔ gyakaa ɔ ne gyɔ ɔ konɔɔ yako nyi,
'Me yɛɛ ala gyoo e, ma te yɛɛ lialo e ya.
Te mɔɔ gyae maa di walaŋsa mɔ korakora ya.'
8 Lee mena dɔɔ weese dokoloŋ kooŋ man
te kayeyɛɛ dinaa keŋ gyae kekɔŋ ɔ dɔɔ.
Kayeyɛɛ kenaŋ yɛna yeŋ,
na walaŋsa kedi na tanam dinaa.
Kenaŋ wɔle koraŋ na,
baa too e kekpaa.
Nawolo nyi de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ ŋon
waa wɔŋ ɔ deŋele nɛ,
ɔ dana doŋ."
9 Tɛɛle kei dɔɔ gyooneŋ baŋ bɔɔ gyem tisi ɔ dɔɔ yɛɛ kafoŋ nombia na e, te bɔɔ di gyoŋ kamasɛ kpu na e nɛ, akpaa be naa boalaŋ keŋ ne kpa e nɛ nyɔɔse na, baa wii na baa di ɔ walaŋsa nideli.
10 Diyem keŋ gyae kekɔŋ Babilɔn donɔɔ keŋ dɔɔ nɛ, gyae ke yɛɛ gyooneŋ baŋ gyakoloŋ. Mena dɔɔ baa seŋ lemlem wii na baa yako nyiaa,
"Babilɔn donɔɔ laako!
Babilɔn donɔɔ dinaa,
nyaŋ na gyerebi!
Nyaŋ ŋon nafɔ n dana doŋ nɛ,
na debaŋ dokoloŋ kooŋ kei yaa
be taŋ wɔlɛɛ neŋ nɛ?"
11 Tɛɛle kei dɔɔ kebudiira baŋ mɔ baa wii na baa di walaŋsa ɔ dɔɔ. Nawolo nyi ŋolo bɛɛ tekaa lɛɛ ba abɔɔ bela ya.
12 Ŋolo bɛɛ tekaa lɛɛ ba kegyaŋase na abɔɔ ŋan bɔɔ mo kɔba yayam na kɔba wolom na boya kpaakpaa nyiŋan yɛɛ ŋa nɛ ya. Ŋolo bɛɛ tekaa lɛɛ ba akaralɛɛ kpaakpaa nyiŋan, na agoo kanyaŋse na kanyaŋse yayama na abɔɔ ŋan bɔɔ mo tuu kela yɛɛ ŋa nɛ ya. Ŋolo bɛɛ tekaa lɛɛ abɔɔ ŋan bɔɔ mo daase kpookpoo ŋan ŋe dana koya doŋ yae, na abɔɔ ŋan bɔɔ mo nyeela kpookpoo na boya ŋan ŋe dana koya doŋ yɛɛ ŋa nɛ ya.
13 Ŋolo bɛɛ tekaa lɛɛ ba abɔɔ buruburu ŋan ŋe dana ofoŋ te bɛɛ mo saa weenɛɛ, na adudo na oliifi na pɛperɛ na soloŋ na nuŋ na biliŋ na nunkyuese na namense na dɛɛkyɔŋse na ŋe kɔtase, na gbeŋa na baŋ bɔɔ kyaŋ wɔ yoo man nɛ ya.
14 Kebudiira baŋ baa yako nyiaa, "Abɔɔ kpaakpaa ŋan pou n be yase n sia gyae nɛ, ŋe popou ta lee n nyiŋmaa man. Mena keŋ n be nyiŋ n wose, na yele keŋ n be lɛɛ nɛ pou ta yoo kekpaakekpaa."
15 Nombia ŋan gyae ke kɔŋ Babilɔn donɔɔ keŋ dɔɔ nɛ, gyae ke yɛɛ kebudiira baŋ bɔɔ di kebu donɔɔ kenaŋ man nyiŋ ba wose nɛ gyakoloŋ. Mena dɔɔ baa seŋ lemlem wii, na baa di walaŋsa.
16 Baa wii yako nyiaa,
"O Babilɔn donɔɔ dinaa laako!
O Babilɔn donɔɔ dinaa,
nyaŋ na gyerebi.
Nafɔ n ne kaa akaralɛɛ na abɔɔ yayama
na agoose bo.
Nafɔ kɔba yayam abɔɔ,
na boya kpaakpaa nyiŋan abɔɔ,
na kegyaŋase kpaakpaa nyiŋan
ŋan ne ŋalakee nɛ abɔɔ te n na doo.
17 Mɔna debaŋ dokoloŋ kei man na,
nya abɔɔ ŋan pou te ŋaalaa."
Kegyiise baŋ bɛɛ kɛɛ agbele dinaana dɔɔ, na baŋ pou bɛɛ kyaa ŋe man, na baŋ pou bɛɛ yɛɛ tom ŋe man, na kebudiira baŋ pou bɛɛ tɛɛ ɛpo dɔɔ di kebu nɛ, baa seŋ lemlem na bɛɛ kɛɛ donɔɔ kenaŋ.
18 Baa seŋ botɔɔ na baa kɛɛ donɔɔ keŋ kekpabii. Be naa ke kɛɛ kpaa keŋ nɛ baa yako nyiaa, "Donɔɔ woŋti kyaa kaalaŋ, keŋ kelii mena donɔɔ dinaa kei."
19 Baa kyaa ŋgba liala nɛ na baa wii waraŋase man nyiaa,
"O Babilɔn donɔɔ dinaa laako!
O Babilɔn donɔɔ dinaa,
nyaŋ na gyerebi!
Nyaŋ dɔɔ te kebudiira baŋ pou
bɔɔ mo agbele dinaana ta ɛpo dɔɔ di kebu nɛ,
nyiŋa ba wose.
Mɔna debaŋ dokoloŋ kooŋ man na,

nya abɔɔ ŋan n be nyim nɛ pou te
ŋaalaa.
20 Ɛmɛɛ baŋ pou ɛ kyaa adido,
na Wurubuarɛ balaŋ na Kristo kpilala,
na Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra pou
ɛ yela ke yɛɛ ŋon gyoŋ.
Nawolo nyi Wurubuarɛ te wɔŋ donɔɔ keŋ
deŋele
lee diyem keŋ ɔ be naase ŋon nɛ dɔɔ."
21 Botɔɔ te Wurubuarɛ kpilale Dek-
patakpere ŋolo moo boe dinaa dinaa
daale, te ɔ funa ke ka do ɛpo man te ɔ
yakowɔ nyiaa,
"Nnɛ te baa mo doŋ wɔlɛɛ Babilɔn donɔɔ
dinaa keŋ,
te ŋolo na ŋolo be gyae waa tekaa naa
ke bela ya.
22 Ŋolo mɔ be gyae waa tekaa nyii adolɛɛ
gyɔɔra na nɔɔneŋ kpeera yaa kef-
eree na kaberɛ wolala nkaŋ donɔɔ
dinaa kei man bela ya.
Ŋolo be gyae waa tekaa naa tom kamasɛ
yɛɛre botɔɔ bela ya.
Mena mɔ te bɔɔ gyae baa tekaa nyii nyi
ŋolo ne naŋ kolo boe dɔɔ bela ya.
23 Te ŋolo na ŋolo be gyae waa tekaa naa
kanea daale keŋmaŋee botɔɔ bela ya.
Ŋolo mɔ be gyae waa nyii alowɔlere nom-
bia
donɔɔ kenaŋ man bela ya.
Nawolo nyi donɔɔ kenaŋ man kebudiira
yɛna
balaŋ baŋ be dana yele tɛɛle kei dɔɔ.
Mɔna ke man ŋmeeseŋtena,
te yeli tɛɛle kenaŋ dɔɔ balaŋ pou ta
yoo.
24 Babilɔn donɔɔ dinaa kei man
te ba koo Wurubuarɛ akpeŋkpeŋgyɔɔra,
na ɔ balaŋ na balaŋ baŋ pou bɔɔ koo
tɛɛle kei dɔɔ nɛ.
Lee mena dɔɔ te Wurubuarɛ ne wɔŋ donɔɔ
kenaŋ deŋele nɛ."

19

1 Kɛŋa pou wɔle nɛ, me nyii yeesa ŋaale
adido ŋgba balaŋ burum yeesa nɛ nyiaa,
"Ɛ lese Wurubuarɛ yele.
De Wurubuarɛ yɛna nyeelɛɛre.
Ŋon te gyoorobiiri na doŋ pou yɛɛ ɔ wui.
2 Nawolo nyi Wurubuarɛ ne di nombia ke
gbɛɛ dɔɔ,
te kaboena mɔ.
Ɔ te bu futooli alo dinaa ŋon ɔ ba mo
ɔ kafoŋ nombia wɔlɛɛ tɛɛle kei dɔɔ
balaŋ nɛ fɔɔ.
Te lee mena keŋ ɔ ba koe Wurubuarɛ
tewulɛɛ dɔɔ,
te Wurubuarɛ ne wɔŋ ɔ deŋele tɔ kom
nɛ."
3 Keŋte ba besewɔ fae yeesa adido botɔɔ
bela nyiaa,
"Ɛ lese Wurubuarɛ yele.
Be ka too Babilɔn donɔɔ keŋ nɛ,
boalaŋ keŋ nyɔɔse ta koro laŋ adido
kekpaakekpaa."
4 Botɔɔ te kegyiise saobanaara baŋ, na
wonise banaara baŋ tisiwɔ buŋ te ba som
Wurubuarɛ ŋon ɔ kyaa ɔ gyooro gbeli dɔɔ
nɛ te be sɛɛwɔ nyiaa,
"Ɛ lese Wurubuarɛ yele. Amɛn."
5 Keŋte yeesa ŋaale leewɔ gyooro gbeli
keŋ gyaŋ nyiaa,
"Ɛmɛɛ Wurubuarɛ tewulɛɛ pou,
ɛ lese ɔ yele.
Ɛmɛɛ baŋ pou ɛ ne yee Wurubuarɛ nɛ,
ɛ lese ɔ yele.
Balaŋ baŋ be dana yele na balaŋ yakaa
nyibaŋ pou,
ɛ lese Wurubuarɛ yele."
6 Botɔɔ te me nyii yeesa ŋaale adido ŋgba
balaŋ burum baale yeesa nɛ bela. Yeesa
ŋenaŋ nkaŋ yɛɛ ŋgba boo dinaa daale
wuu la yaa ɔga kefae nɛ nyiaa,
"Ɛ lese Wurubuarɛ yele.
Nawolo nyi de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ ŋon
ɔ yɛɛ doŋ pou nyee e nɛ,
ŋon ne diina gyoori.
7 Ɛ yela ke yɛɛ daa gyoŋ na dɛɛ nyaŋee
na dɛɛ lese Wurubuarɛ yele.
Nawolo nyi debaŋ te lii nyi Nambu ŋon
ɔ ba mo ɔ wose fa kedeesa nɛ ka kpeo
alo.
Te alowɔle ŋon mɔ te desina ɔ wose see.
8 Be ta mo akaralɛɛ keŋ ke dana kyeo
te ka wolosɛɛ nideli nɛ,
kegba fa alowɔle ŋon nyi waa do."
(Akaralɛɛ keŋ seŋɛɛ fa Wurubuarɛ balaŋ
nombia kpaakpaa ŋan bɛɛ yɛɛ nɛ.)
9 Keŋte Wurubuarɛ kpilale ŋon yako
maŋ nyiaa, "Ŋmarase nyiaa, 'Balaŋ baŋ
bɔɔ baake wɔ Nambu ŋon alowɔle weenɛɛ
tɛɛ nɛ, baŋ na nyeebam.' " Te ɔ besewɔ
yako maŋ nyiaa, "Wurubuarɛ nɔɔwoya
gbagba yɛna kɛŋa."
10 Botɔɔ te me tisiwɔ buŋ ɔ nawɔɔtɛɛ nyi
maa som e, te ɔ yako maŋ nyiaa, "Naa
yɛɛ mena ya. Nawolo nyi maŋ mɔ yɛɛ
Wurubuarɛ tobaale e, ŋgba ɛmɛɛ na n
tebia baŋ pou de dana Kristo nombia ŋan
ɔ ba lese wola daa man nideli nɛ. Mena
dɔɔ Wurubuarɛ waageŋ te kaboena nyi
dɛɛ som."

Nawolo nyi anokoare keŋ Yesu ba lese
wola daa nɛ, keŋ ne faa na ɔ balaŋ doŋ te
bɛɛ tale kolosi ɔ nombia.

*Walaŋ ŋon ɔ kyaa dɛɛkyɔŋ wolom ŋon
dɔɔ nɛ*

11 Keŋte me naawɔ na adido ta toro, te
me kɛɛ na dɛɛkyɔŋ wolom ŋolo seŋɛɛ laa,
na ŋolo kyaa ɔ dɔɔ. Walaŋ ŋon ɔ kyaa ɔ
dɔɔ nɛ yele yɛna nyi, "Walaŋ ŋon ɔ dana
anokoare, te ɔ bee di dekara ya." Nawolo

nyi ɔ ne di ɔ nombia na ke gbɛɛ, te ɔ ne yoo ɔ yoo mɔ na ke gbɛɛ.
12 Na ɔ siabia yɛɛ ŋgba boalaŋ laakem nɛ, te ɔ wuuna gyooro kotɔtɔɔse burum. Ɔ dana yele daale keŋ bɔɔ ŋmarase gyakaa ɔ dɔɔ, keŋ ŋolo ba gyeŋ yele kenaŋ kpu na e ya.
13 Ɔ doona kegba wurikyim daale keŋ bɔɔ mo ke do fatabo man. Ɔ yele keŋ bɛɛ baake e yɛna nyi, "Wurubuarɛ Nombii."
14 Na Wurubuarɛ adido yoonɔɔtena kyaa dɛɛkyɔŋse woloma dɔɔ be silana e. Ba doona akaralɛɛ kegbase kpaakpaa nyiŋan, ŋan ayimɛɛ kamasɛ be doo ŋe man ya.
15 Yoosila keŋ ke yɛɛ sia na wɔle te kɛɛ bee nideli nɛ tosɛɛ ɔ nɔɔman. Yoosila kenaŋ te waa mo yoo di tɛɛle kei balaŋ pou dɔɔ. Waa yɛɛ doŋ na waa di gyoori tɛɛle kei balaŋ pou dɔɔ, keŋ ɔ be gyae waa wii be waraŋase ya. Te waa yela Wurubuarɛ ŋon ɔ yɛɛ doŋ pou nyee e nɛ, ka mo ɔ baŋ kum keŋ wɔŋ ba deŋele nideli, ŋgba mena keŋ bɛɛ ŋmaase daŋbii lese ka loŋ nɛ.
16 Te yele keŋ bɔɔ ŋmarase gyakaa ɔ kegba na ɔ yii dɔɔ yɛna nyiaa,

"GYOONEŊ POU GYOO,
NA GBEŊGYOONA POU GBEŊGYOO."

17 Botɔɔ te me naa Wurubuarɛ kpilale ŋolo seŋɛɛ weese man. Keŋte ɔ fae yeesa keŋkeŋ baake gyebuse baŋ pou bee furufu adido nɛ nyiaa, "Ɛ kɔŋ kaa yilaa Wurubuarɛ Dekpatakpere ŋon gyaŋ, na ɛ ke di weenɛɛ ŋan ɔ be desina see ŋon nɛ.
18 Ɛ kɔŋ kaa kyoŋii gyooneŋ na yoonɔɔtena kegyiise, na yoonɔɔtena baŋ bɔɔ yale yoo man nɛ naane. Ɛ kɔŋ kaa kyoŋii dɛɛkyɔŋse na baŋ be kyaa be dɔɔ nɛ, na balaŋ pou na gbeŋa na gyoorobia na balaŋ baŋ be dana yele na balaŋ yakaa nyibaŋ pou naane."
19 Keŋte me naa wonembukum ŋon, na tɛɛle kei dɔɔ gyooneŋ na be yoonɔɔtena pou, na be te yilaa bɛɛ kɔŋ be kaa yoo na walaŋ ŋon ɔ kyaa dɛɛkyɔŋ wolom ŋon dɔɔ nɛ, na ɔ yoonɔɔtena.
20 Mɔna be dii wonembukum ŋon, na dekara dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋon ɔ be yɛɛ gyakoloŋ nombia wonembukum ŋon yele man nɛ dɔɔ. Nawolo nyi gyakoloŋ nombia kɛŋa te ɔ moowɔ beo balaŋ baŋ bɔɔ do wɔ wonembukum ŋon nso, te bɔɔ som bane ŋon bɔɔ maa wonembukum ŋon dinɔɔ man nɛ. Keŋte be fuŋa wonembukum ŋonaŋ, na ɔbɔnsam dekara dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋon na be sia fonɛɛ do boalaŋ degyapaa keŋ kɛɛ kpaa ŋgba kpatakpela nɛ man.
21 Yoosila keŋ doo walaŋ ŋon ɔ kyaa dɛɛkyɔŋ wolom ŋon dɔɔ nɔɔman nɛ, keŋte ɔ moowɔ koe balaŋ akaŋ baŋ pou, te gyebuse kaa wuuwɔ be naane dɔɔ te be dii ŋa ba kegyaebii.

20

Kulutooneŋ kakpoŋ ŋan

1 Keŋte me naa Wurubuarɛ kpilale ŋolo te tisi lee adido ɔ ne kɔŋ. Ɔ dana safowaa keŋ bɛɛ mo toro bɔɔ kyilimkyilim keŋ ke taŋ ɔto ya nɛ, na agbaraagbaraa dinaa daale ɔ nyiŋmaa man.
2 Botɔɔ te ɔ kyaŋa wonembukum dekpatakpere ŋon ɔ yɛɛ ŋgba laŋaŋ nɛ doŋ man. Ŋon yɛna beneŋ beneŋ dom ŋon bɛɛ baake e nyi yele wɔlɛɛre yaa ɔbɔnsam nɛ. Keŋte ɔ bake e see nyi waa doo botɔɔ kulutooneŋ kakpoŋ (1,000).
3 Te Wurubuarɛ kpilale ŋon fuŋa e do bɔɔ keŋ ke taŋ ɔto ya nɛ man, te ɔ tɔɔ ke safowaa. Keŋte ɔ moo kolo tɔ ke nɔɔ, na ɔ ba tekaa nyiŋ gbɛɛ ta beo balaŋ tɛɛle kei dɔɔ bela ya, kelii kulutooneŋ kakpoŋ (1,000) ŋan ɔto. Kenaŋ wɔle na, baa bese lese e debaŋ kyomii daale bela.
4 Kenaŋ wɔle te me naa gyooro gbelɛɛ ŋaale bela. Na balaŋ baŋ be kyakɛɛ ŋe dɔɔ nɛ, yɛna balaŋ baŋ bɔɔ fa wɔ doŋ nyi baa di balaŋ nombia nɛ. Keŋte ma besewɔ naa balaŋ baŋ bɔɔ kolosi Wurubuarɛ nombia ŋan, te bɔɔ di Yesu Kristo wose man adansɛɛ dɔɔ bɔɔ kɛrɛɛ ba nyeeya nɛ ba woya. Mena balaŋ kɛwɔ yɛna balaŋ baŋ be te buŋ som wonembukum ŋon yɛ, yaa bane ŋon bɔɔ maa wonembukum ŋon dinɔɔ man ya, te ba te sɛɛ mɔ nyi baa do wɔ wonembukum ŋon nso be tirinɔɔse dɔɔ yaa be nyiŋmaase dɔɔ ya nɛ. Mena balaŋ kɛwɔ foŋae lee yeŋ man, na baŋ na Kristo kedi gyoori kulutooneŋ kakpoŋ (1000).
5 Kɛwɔ yɛna balaŋ gyaŋgbatena baŋ bɔɔ taŋgbɛɛ foŋ lee yeŋ man. Woya akaŋ baŋ dɔɔ, bɔɔ gyae baa foŋ ya kelii kulutooneŋ kakpoŋ (1000) ŋan ɔto pɛ.
6 Balaŋ baŋ be kpuɛ balaŋ gyaŋgbatena baŋ bɔɔ taŋgbɛɛ foŋ lee yeŋ man nɛ, baŋ na nyeebam te Wurubuarɛ siaman na, ayimɛɛ kamasɛ be doo be man ya. Mena balaŋ kɛwɔ dɔɔ, yeŋ bolate keŋ be dana doŋ be dɔɔ bela ya. Baa bese Wurubuarɛ na Kristo saese, na baŋ na Kristo ke di gyoori kulutooneŋ kakpoŋ (1000).

Be te fuŋ ɔbɔnsam do boalaŋ man

7 Kulutooneŋ kakpoŋ (1000) ŋan wɔle nɛ, baa lese ɔbɔnsam lee botɔɔ keŋ bɔɔ tɔ e do nɛ.
8 Waa ta beo tɛɛle kei dɔɔ yenaŋ kamasɛ balaŋ pou, na waa yilaa wɔ fa yoo. Be yaanɔɔle yɛɛ ŋgba ɛpo nɔɔman aŋasa nɛ. Tɛɛlese kɛŋa te bɛɛ baake nyi Gɔge na Magɔge.
9 Ŋon na ɔ balaŋ yaaseewɔ gyoo tɛɛle kei dɔɔ pou, te be kilisi Wurubuarɛ balaŋ na ɔ donɔɔ keŋ ɔ ne gyae ke nɛ. Mɔna boalaŋ leewɔ adido kɔŋ kaa kpa wɔ pou.

10 Keŋte be fuŋa ɔbɔnsam ŋon ɔ ba
beo wɔ nɛ do boalaŋ degyapaa keŋ kɛɛ
kpaa ŋgba kpatakpela nɛ man. Botɔɔ
keŋ bɔɔ wulaa fuŋ wonembukum ŋon
na dekara dekpeŋkpeŋgyɔɔre ŋon do nɛ.
Botɔɔ te baa naa diyem nelim na ka weese
kekpaakekpaa.

Nombia kedi ɔtomante

11 Keŋte me naa gyooro gbeli wolom
dinaa dinaa daale, na walaŋ ŋon ɔ kyaa ke
dɔɔ nɛ. Te adido na ateta pou ŋaalaawɔ ɔ
siaman, keŋ ŋolo na ŋolo te naa ŋa bela
ya.

12 Te me naa balaŋ baŋ pou be dana
yele na balaŋ yakaa nyibaŋ baŋ bɔɔ yekee
nɛ, na ba seŋɛɛ gyooro gbeli keŋ siaman.
Botɔɔ te be gyuusu tɔna ŋaale man. Keŋte
ba besewɔ gyuusu tɔne keŋ bɛɛ baake ke
nyi nyeedoŋ tɔne nɛ. Te be dii woya baŋ
nombia, ŋgba mena keŋ bɔɔ ŋmarase ba
wose man nombia do tɔna ŋan man nɛ.

13 Botɔɔ te ɛpo lese balaŋ baŋ pou bɔɔ
yem dɔɔ ke man nɛ debɔɔ, te yeŋ na
woyadɛɛ mɔ lese woya baŋ be doo be
nyiŋmaa man debɔɔ. Te be dii be man
walaŋ kamasɛ nombia, ŋgba mena keŋ
bɔɔ ŋmarase be nombia ayɛɛsa do tɔna
ŋan man nɛ.

14 Keŋte be fuŋa yeŋ na woyadɛɛ do
boalaŋ degyapaa dinaa keŋ man. Boalaŋ
degyapaa kei yɛna yeŋ bolate keŋ.

15 Walaŋ kamasɛ ŋon ba te naa ɔ yele
nyeedoŋ tɔne keŋ man ya nɛ, bee fuŋ
ɔtenate bo do boalaŋ degyapaa keŋ man.

21

Adido wɔle na tɛɛle wɔle

1 Kenaŋ wɔle te me naa adido wɔle
na tɛɛle wɔle. Adido gyaŋgbate na tɛɛle
gyaŋgbate keŋ, na ɛpo pou te ŋaalaa.

2 Botɔɔ te me naa Gyerusalɛm donɔɔ
wɔle keŋ ke yɛɛ Wurubuarɛ donɔɔ ke nɛ,
te tisi lee Wurubuarɛ gyaŋ adido ne kɔŋ
tɛɛle man. Wurubuarɛ te desina donɔɔ
kenaŋ, ŋgba mena keŋ bee mia alowɔle
na ɔ kaa gyaŋee na ɔ baale nɛ.

3 Keŋte me nyii woya ŋaale kolosiwɔ
keŋkeŋ lee gyooro gbeli keŋ gyaŋ nyiaa,
"Nɛnɛɛ dɔɔ, Wurubuarɛ te tisi kɔŋ ɔ kaa
kyaa ɔ balaŋ man. Waa kyaa be man,
na baŋ mɔ ka bese ɔ balaŋ. Wurubuarɛ
gbagba waa kyaa be man, na waa bese be
Wurubuarɛ.

4 Ŋon Wurubuarɛ ne gyae la waa feefo
be siasaraŋ pou. Te yeŋ yaa kewii, yaa
walaŋsa kedi yaa weeleŋ ba gyae ka tekaa
kyaa botɔɔ bela ya. Nawolo nyi abɔɔ benɛɛ
ŋan pou te lam."

5 Botɔɔ te walaŋ ŋon ɔ kyaa gyooro gbeli
keŋ dɔɔ nɛ yakowɔ nyiaa, "Ɛ kɛɛ! Nɛnɛɛ
mɛɛ yɛɛ kpene kamasɛ wɔle!" Keŋte ɔ
besewɔ yako maŋ bela nyiaa, "Ŋmarase
nombia ŋan n ne nyii nɛ see, nawolo nyi
ŋe yɛɛ anokoare, te kaboena nyi walaŋ
kamasɛ waa lɛɛ ŋa di."

6 Te ɔ besewɔ yako maŋ nyiaa, "Te
taŋ! Maŋ yɛna Alfa na Omega, kpene
kamasɛ gyaŋgbate na ɔtomante. Balaŋ
baŋ loŋboaneŋ na ko wɔ nɛ, maa kyee
nyeedoŋ loŋ keŋ fa wɔ na baa nyɔɔ, keŋ
bɔɔ gyae baa tɔ kom ya.

7 Walaŋ kamasɛ ŋon ɔ sem keŋkeŋ te
ɔ yoo di nombiakumɛɛ pou dɔɔ na, maa
fa e abɔɔ kɛŋa pou. Maa bese ɔtenate
Wurubuarɛ, na ŋon mɔ ka bese me bu.

8 Mɔna gyakoloŋtena, na baŋ bɔɔ ne
lɛɛ maŋ di ya, na baŋ bɛɛ yɛɛ nombia
nkaraŋkaraŋ na baŋ bɛɛ koe balaŋ na
kafoŋtena na ŋmeeseŋtena, na bane-
somra na akɛrɛɛtena pou dɔɔ, baa fuŋ wɔ
bo do boalaŋ degyapaa keŋ kɛɛ kpaa ŋgba
kpatakpela nɛ man. Kei yɛna yeŋ bolate
keŋ."

Gyerusalɛm donɔɔ wɔle keŋ

9 Keŋte Wurubuarɛ kpilala nyetooro,
baŋ nafɔ be dana kayeyɛɛ nombia
nyetooro akaŋ ŋan doo nyefalɛɛ nyetooro
ŋan man nɛ, be man ŋolo kɔŋawɔ kaa
kolosi na maŋ nyiaa, "Kɔŋ, na maa wola
neŋ alowɔle ŋon. Ŋon yɛna Nambu ŋon
wɛɛle ŋon."

10 Keŋte Wurubuarɛ feliŋ ŋon kaa gy-
oowɔ me man nideli, te Wurubuarɛ kpilale
ŋon moo maŋ gyu bula dinaa dinaa daale
keŋ ka korɛɛ nɛ nyee man. Botɔɔ te ɔ yela
me naa Gyerusalɛm donɔɔ wɔle keŋ ke yɛɛ
Wurubuarɛ donɔɔ ke nɛ, na ke te tisi lee
Wurubuarɛ gyaŋ adido ne kɔŋ tɛɛle man.

11 Na Wurubuarɛ gyoorobiiri te yeli
donɔɔ kenaŋ ne ŋalakee, ŋgba boe keŋ ke
dana koyadoŋ te bɛɛ baake ke nyi Gyasipa
te kɛɛ ŋalakee ŋgba diiku nɛ.

12 Na ba te ma dekyaŋ dɔɔloŋ dɔɔloŋ
daale kilisi donɔɔ kenaŋ, te ke dana
anaanɔɔse kufu ala. Na Wurubuarɛ kpi-
lala kufu bala ne kɛɛ na anaanɔɔse ŋan
dɔɔ. Ba te ŋmarase Iserae akpaŋalaŋse
kufu ala ŋan yela gyakaa anaanɔɔse ŋan
pou dɔɔ.

13 Dekyaŋ keŋ dana yenaase anaara, te
anaanɔɔse atooro mɔ doo yenaŋ kamasɛ
man. Anaanɔɔse atooro doo weese dɛɛlee,
te atooro mɔ doo weese dɛɛyalae. Atooro
doo ado, te atooro mɔ doo ata.

14 Boya kufu ala te ba moowɔ see dekyaŋ
keŋ be kilisi donɔɔ keŋ nɛ mokɔɔ, te be
ŋmarase Nambu ŋon kpilala kufu bala
baŋ yela gyakaa boya ŋenaŋ dɔɔ.

15 Na Wurubuarɛ kpilale ŋon ɔ be kolosi
na maŋ nɛ, dana daŋ keŋ bɔɔ mo kɔba
yayam yɛɛ ke te bɛɛ mo maa abɔɔ nɛ.

Keŋ te waa mo maa donɔɔ keŋ, na ka
anaanɔɔse ŋan na ka akyaŋse ŋan pou.
16 Donɔɔ keŋ ɔfalaboŋ na ke dɔɔloŋ pou
yɛɛ kyɛɛkyɛɛ. Wurubuarɛ kpilale ŋon moo
ɔ daŋ keŋ maa donɔɔ keŋ dɔɔloŋ man
na, ke gyae ke yɛɛ ŋgba maelese kakpoŋ
dokoloŋ na yaale nɛ (1,500). Donɔɔ keŋ
dɔɔloŋ na kɔ ɔfalaboŋ na kɔ ɔkooroŋ pou
yɛɛ kyɛɛkyɛɛ.
17 Wurubuarɛ kpilale ŋon maa donɔɔ
keŋ dekyaŋ keŋ ɔkeereŋ man na, na ke yɛɛ
nawɔɔtɔɔse sɔŋononŋse akpeŋ ala na kufu
looro.
18 Boe kpaakpaa keŋ bɛɛ baake ke nyi
Gyasipa nɛ, te ba moowɔ baŋ dekyaŋ keŋ.
Te kɔba yayam gbagba keŋ kɛɛ ŋalakee
ŋgba diiku nɛ, te ba moowɔ baŋ donɔɔ
kenaŋ.
19-20 Boya kpookpoo kpaakpaa nyiŋan
ŋan ŋe dana koyadoŋ te ŋe dana kyeo
nɛ, te ba moowɔ see dekyaŋ keŋ be kilisi
donɔɔ keŋ nɛ mokɔɔ.
Boe gyaŋgbate keŋ yɛna Gyasipa,
alate yɛna Safire,
te atoorote yɛna Agate
te anaarate yɛna Emeradi
te anoŋte keŋ yɛna Oniki
te loorote yɛna Kanelia
te nyetoorote yɛna Kirisolite
te gyanaarate yɛna Berile
te kadaalete yɛna Topasi
te kufute yɛna Kirisopase
te kufudaalete yɛna Yasinti
te kufu alate yɛna Ametisiti.
21 Kegyaŋase kufu ala te ba moowɔ yɛɛ
anaanɔɔse kufu ala ŋan pou. Kegyaŋa
dinaa dokoloŋ te ba moowɔ yɛɛ denanɔɔ
kamasɛ. Te ba moo kɔba yayam gbagba
keŋ ne naa ŋgba diiku nɛ, yɛɛ donɔɔ keŋ
abɔntere dinaa keŋ.
22 Ma te naa Wurubuarɛ ɔsom deni
dinaa daale donɔɔ kenaŋ man ya. Nawolo
nyi na de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ doŋ pou
nyee ŋon, na Nambu ŋon kyaa botɔɔ keŋ
balaŋ na som wɔ yenaŋ kamasɛ.
23 Bɛɛ tekaa hia nyi weese yaa gyaalaŋ
dɛɛ lee donɔɔ kenaŋ man ya. Nawolo nyi
Wurubuarɛ gyoorobiiri keŋ ne ŋmaŋee la
botɔɔ, te Nambu ŋon yɛna ke kanea.
24 Mena keŋmaŋee kenaŋ man te tɛɛle
kei dɔɔ balaŋ pou baa naa ta, te tɛɛle kei
dɔɔ gyooneŋ mɔ baa mo ba wosekenyiŋ
kɔŋ donɔɔ kenaŋ man.
25 Baa toro donɔɔ kenaŋ anaanɔɔse ŋan
see, keŋ bɔɔ gyae baa tɔ ŋa korakora ya.
Nawolo nyi ditiŋtɛɛ be gyae ke kyaa donɔɔ
kenaŋ man ya.
26 Debiise pou balaŋ baa mo be gyoorobiiri na ba wosekenyiŋ kɔŋ donɔɔ kenaŋ
man.
27 Mɔna kpene kamasɛ keŋ ke dana
ayimɛɛ nɛ be gyae ka gyoo donɔɔ kenaŋ
man ya. Walaŋ kamasɛ ŋon mɔ ɔ ne yɛɛ
nombiakumɛɛ, yaa desɛŋ nombia yaa ŋon
ɔ ne dii akɛrɛɛ nɛ, be man ŋolo na ŋolo be
gyae waa gyoo donɔɔ kenaŋ man ya. Mɔna
balaŋ baŋ bɔɔ ŋmarase ba yela do Nambu
ŋon nyeedoŋ tɔne keŋ man nɛ, baŋ baageŋ
ne gyae la baa gyoo donɔɔ kenaŋ man.

22

1 Keŋte Wurubuarɛ kpilale ŋon wola
maŋ boo keŋ ka loŋ ne fa nyeedoŋ nɛ, na
ke yɛɛ geleŋgeleŋ te kɛɛ ŋalakee ŋgba di-
iku nɛ. Na loŋ kenaŋ na lee bo Wurubuarɛ
na Nambu ŋon gyooro gbeli keŋ tɛɛ.
2 Loŋ keŋ dɔŋ bo na abɔntere dinaa
keŋ ke doo donɔɔ keŋ nsana nsana nɛ.
Nyeedoŋ daŋ seŋɛɛ boo keŋ diŋgyiŋ na
diŋgyiŋ. Daŋ kenaŋ na see bia betabokufuala kulutoo dokoloŋ man. Kei nawolo
baa nyi gyaalaŋ kamasɛ man na, kɛɛ see
bia. Te ke faareŋse mɔ te bɛɛ mo kyɔ tɛɛle
kei dɔɔ balaŋ kaweese pou.
3 Kpene kamasɛ keŋ Wurubuarɛ ne kɔle
nɛ, be gyae ke kyaa donɔɔ kenaŋ man ya.
Wurubuarɛ na Nambu ŋon gyooro gbeli
gyae kedoo donɔɔ kenaŋ man, te ɔ tewulɛɛ
mɔ baa som e.
4 Baa naa Wurubuarɛ na be sia, te ɔ yele
gyae ke gyakaa be tirinɔɔse dɔɔ.
5 Tɛɛ be gyae ke yu botɔɔ bela ya. Te bɔɔ
gyae baa hia kanea yaa weese mɔ botɔɔ
ya, nawolo nyi de Gbeŋgyoo Wurubuarɛ
ne gyae la waa yɛɛ ba keŋmaŋee. Te baa
di gyoori mɔ kekpaakekpaa.
6 Keŋte Wurubuarɛ kpilale ŋon yako
man nyiaa, nombia kɛŋa yɛɛ anokoare keŋ
kaboena nyi walaŋ kamasɛ waa lɛɛ ŋa di.
De Gbeŋgyoo Wurubuarɛ ŋon ɔ ba mo
ɔ feliŋ do wa akpeŋkpeŋgyɔɔra man nɛ,
kpila na maŋ nyi me kaa lese nombia ŋan
ŋe gyae ke kɔŋ weeya kɛŋa man nɛ wola
ɔ balaŋ.

Yesu ne kɔŋ

7 Yesu kpa ɛ tei nideli, be gyae ke di
weeya ya maa kɔŋ. Walaŋ kamasɛ ŋon
waa di nombia ŋan mɔɔ lese wola ŋon
tɔne kei man dɔɔ nɛ, ŋon na nyeebam.
8 Maŋ Gyɔn mɔ yɛna walaŋ ŋon mɔɔ nyii
nombia kɛŋa pou te mɔɔ naa ŋa na me
sia. Me ke nyii ŋa na ma kena ŋa wɔle
nɛ, me tisiwɔ buŋ Wurubuarɛ kpilale ŋon
ɔ ba lese ŋa wola man nɛ nawɔɔtɛɛ nyi
nafɔ maa som e.
9 Mɔna ɔ yako man nyiaa, “Na yɛɛ mena
ya. Nawolo nyi maŋ mɔ yɛɛ Wurubuarɛ tobaale e, ŋgba ɛmɛɛ na n tebia Wurubuarɛ
akpeŋkpeŋgyɔɔra baŋ, na baŋ pou be
dana mena tɔne kei man nombia nideli nɛ.
Mena dɔɔ Wurubuarɛ waageŋ te kaboena
nyi dɛɛ som.”

10 Keŋte ɔ yako maŋ nyiaa, “Na weese
nombia ŋan bɔɔ yako see tɔne kei man
nɛ ya, nawolo nyi debaŋ keŋ nombia kɛŋa
pou gyae kekɔŋ nɛ ta benaa.
11 Walaŋ ŋon ɔ kpa nombiakumɛɛ te
waa yɛɛ na, waa gyakaa ɔ nombiakumɛɛ
keyɛɛ dɔɔ. Walaŋ ŋon mɔ ɔ kpa nombia
nkaraŋkaraŋ te waa yɛɛ na, waa gyakaa
ɔ nombia nkaraŋkaraŋ keyɛɛ dɔɔ. Walaŋ
ŋon ɔ ne yɛɛ nombia kpaakpaa na, waa
gyakaa ɔ nombia kpaakpaa keyɛɛ dɔɔ. Te
walaŋ ŋon mɔ ɔ kyaa keŋ ayimɛɛ be doo ɔ
man ya nɛ, waa yɛɛ kakyeŋ kyaa mena.”
12 Keŋte Yesu besewɔ yako nyiaa, “Ɛ kɛɛ!
Be gyae ke di weeya ya maa kɔŋ. Me kɔŋ
na, maa tɔ walaŋ kamasɛ kom ŋgba mena
keŋ kaboena nyi maa tɔ e lee tom keŋ ɔ be
yɛɛ nɛ dɔɔ.
13 Maŋ yɛna Alfa na Omega. Siamante
na wɔlete, gyaŋgbate na ɔtomante.”
14 Ɛmɛɛ baŋ ɛ ne faafo ɛ kegbase na ɛ
ke nyiŋ gbɛɛ kɔŋ nyeedoŋ daŋ keŋ gyaŋ,
na ɛ ke nyiŋ gbɛɛ mo denanɔɔ keŋ man
gyoo donɔɔ dinaa keŋ man nɛ, ɛmɛɛ na
nyeebam.
15 Mɔna baŋ baa dɔɔ donɔɔ keŋ
nɔɔman nɛ, baŋ yɛna baŋ bɛɛ yɛɛ nom-
bia nkaraŋkaraŋ, na ŋmeeseŋtena na
kafoŋtena na baŋ bɛɛ koe balaŋ, na baŋ
bɛɛ som bɛɛneŋ na baŋ bɛɛ gyae akɛrɛɛ te
bee di akɛrɛɛ nɛ.
16 Keŋte Yesu besewɔ yako nyi, “Maŋ
kpila na me kpilale ɛ gyaŋ nyi ɔ kaa yako
nombia kɛŋa fa Kristotena baŋ. Ma lee
gyoo Defidi duuluŋ man. Maŋ yɛna nebo
kyolobii ŋon ɔ ne ŋalakee nideli nɛ.”
17 Te Wurubuarɛ feliŋ ŋon na alowɔle
ŋon yakowɔ nyiaa, “Kɔŋ!” Walaŋ kamasɛ
ŋon ɔ ne nyii nombia kɛŋa nɛ, ŋon mɔ
waa yako nyi “Kɔŋ.” Walaŋ kamasɛ ŋon
loŋboaneŋ na ko e na, waa kɔŋ. Te walaŋ
kamasɛ ŋon mɔ ɔ gyae na, waa kɔŋ na ɔ
kaa nyɔɔ nyeedoŋ loŋ keŋ Wurubuarɛ na
mo fa balaŋ yakaa nɛ.

Nombii Ɔtomante

18 Mɛɛ faree walaŋ kamasɛ ŋon ɔ ne
nyii nombia ŋan bɔɔ yako see tɔne kei
man nɛ nyiaa, akpaa ŋolo da mo kolo
kpu nombia kɛŋa man na, Wurubuarɛ waa
yela kayeyɛɛ ŋan pou doo tɔne kei man nɛ
ke kɔŋ ɔ dɔɔ.
19 Mena mɔ te akpaa ŋolo da lese kolo lee
nombia ŋan bɔɔ yako see tɔne kei man na,
Wurubuarɛ waa lese ɔ dedii lee nyeedoŋ
daŋ keŋ, na Wurubuarɛ donɔɔ keŋ ɔ be
yako ke nombia tɔne kei man nɛ man.
20 Yesu ŋon ɔ be di adansɛɛ nyi nombia
kɛŋa pou yɛɛ anokoare nɛ kpa nyiaa, “Be
gyae ke di weeya ya maa kɔŋ” Te maŋ
mɔ sɛɛwɔ nyi, “Amɛn. De Gbeŋgyoo Yesu,
kɔŋ.”
21 De Gbeŋgyoo Yesu waa mo ɔ bɛrɛɛ
boele Wurubuarɛ balaŋ pou, na waa seŋ
be wɔle. Amɛn.